

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01549842 1

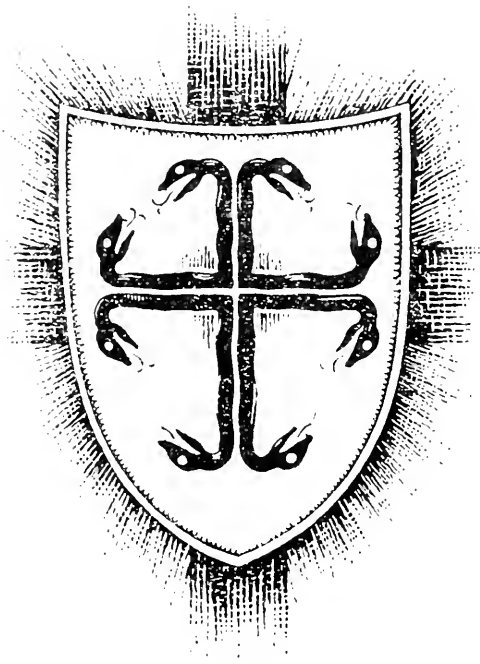

(1)

93

ΤΑ ΓΝΗΣΙΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΥΠΟΓΡΑΦΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ἄγγελοῦ
ТЕРЗАΚΗ

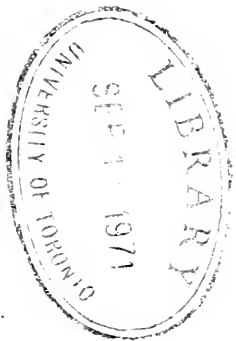
Ἡ
ΠΡΙΓΚΗΠΕΣΣΑ
ΙΖΑΜΠΩ

Ἡρωϊκὸ
Μυθιστόρημα

Ἔκδοσις πέμπτῃ

Βιβλιοπωλεῖον τῆς "Εστίας"
Ι. Δ. Κολάρου Ὡς τῆς α.ε.

10/1/71

ΓΤΟ ΠΟ ΜΔ
ΠΔ ΜΔ ΦΑΝΕΡΩΣΕ
ΤΟ ΑΓΓΕΛΙΚΟ ΝΟΗΜΑ
ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Η ΧΩΡ΄ ΑΥΤΗ, ΠΟΥ ΕΣΕΙΣ ΜΟΝΑΧΑ ΚΟΙΤΑ.
ΤΟΥΣ ΛΙΘΙΝΟΥΣ ΤΗΣ ΘΗΣΑΥΡΟΥΣ ΣΤΡΩΝΕΙ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΟΥ·
ΔΙΚΟΣ ΣΟΥ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΟΛΟΣ, ΜΑ ΚΙ΄ ΑΠ΄ ΟΛΟΝ Ε
ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ. ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΣΟΥ ΗΛ ΔΩΣΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΣΟΥ.

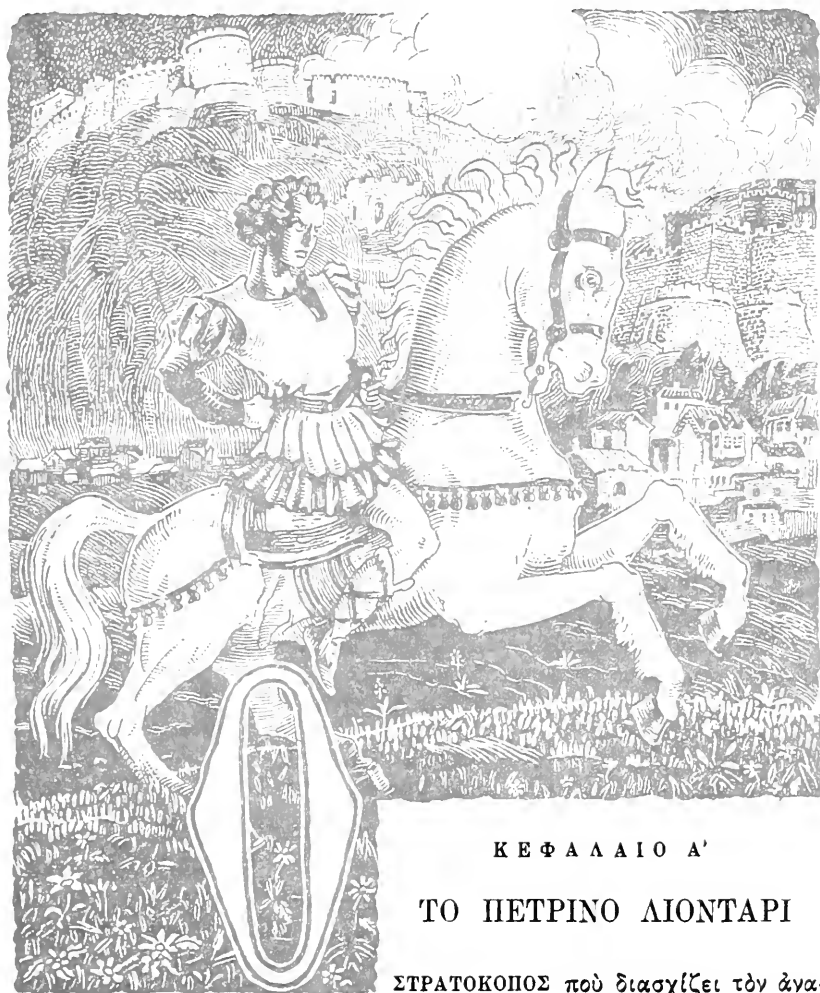
ΓΕΤΗΕ

(«Έλεμη» τοί Β΄ «φάουστ».
μετάφρ. Θρ. Σταύρου)

ἅ σὰς ἀνιστορήσω ἕνα παμπά=
 λαιο χρονικό, ὡς θανυμαστές περι=
 πέτειες ἔδ' εὐτενικόσολο Μικηφό=
 ρα τὸ εἶδον ἀπὸ τ' ἀνάπλι,
 πῶς ζένοψε κατὰ τρεῖς ἀπὸ
 τὴν πατρίδα τὸ, πῶς πάλεψε μὲ τὸ
 ριζικό τὸ σε στερεῖς, ἢ θάλασσες,
 ἢ πῶς σθικωθε πόλεμο ἐναντία
 σε μιᾷ. Ἰυγαίκα + εἶναι μακρυνοί
 οἱ καιροὶ πρὸ θέλω ν' ἀνασθῶ, οὐδύ=
 σθικαν οἱ φωνές πρὸ τὸς ἔραϊδ=
 δησαν, κί' ἀπὸ τὰ κόκκαλα τῶν
 ἀνθρώπων πρὸ τὸς ἔζησαν δὲν ἔχει
 ἀπομείνει μηδὲ σκόνη. + Ὅμως ἔγω,
 κλέρης φιλῶχος κ' ἐξοριστός σε ἔδ=
 το τὸν ἀνήμερο αἰῶνα, θὰ κανῶ
 ὅ,τι μὲ εἶναι βολετό Για νὰ σὰς
 εὐχαριστήσω, δίνοντας φωνή σ' ἄ=
 μίλητα. + Κί' ἀμποτε, εὐτενικοί μὲ
 ἄρχοντες. ἢ καλοσύνη σας κ' ἢ
 σὺτκατὰ βαση νὰ σὺχωρέσθην τὰ
 λάθη πρὸ μὲ ξέφυγαν ἢ τὰ
 ψεγάδια πρὸ κατὰ λαβα μὰ πρὸ
 δὲν εἶχα τὴ δεξιόσυνη νὰ τὰ διορθώσω.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Α'

ΤΟ ΠΕΤΡΙΝΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ

ΣΤΡΑΤΟΚΟΠΟΣ πού διασχίζει τὸν ἀνατολικὸ Μοριά τραβώντας κατὰ τὸ νότιο κόρφο του, σὰν προσπεράσει τῆς Νεμέας τὶς σκυθρωπὲς κλεισοῦρες καὶ τὶς λαγκαδιές, βλέπει σὲ λίγην ὥρα ν' ἀνοίγεται μπροστά του, φαρδὺς κι δλόφωτος, ἕνας μεγάλος κάμπος καρπερός. Κάτω ἀπὸ τὸν πλατύστεργο θόλο τ' οὐρανοῦ, πού πρὶν ἀπὸ λίγο τὸν λιθάινιζε ἐρημικὰ μὲ τὸν ἀνασσασμό του τὸ θυμάρι, τώρα μιὰ βλάστηση χαρούμενη ἀπλώνεται. Εἶναι μιὰ χώρα ἡμερη, μὲ γῆ ἀφράτη καὶ παχειά, σάρκα δλοχυμὸ, πού στέκεται παραδομένη δλοχρονίς, ἀτάραχα, στῆ μυστικῇ κυοφορίᾳ.

Ἡ εὐλογημένη τούτη χώρα εἶναι ὁ κάμπος ὁ ἀργολικός.

Ὁ στρατοκόπος πού πορεύεται κατὰ τὰ νότια, περνώντας κάτω ἀπὸ ψηλές, γλυκόμενες λευκές, νιώθει σὲ λίγο τὸν ἀέρα γύρω ν' ἀλαφρώνεται. Κάποια φρεσκάδα διάχυτη, κάτι καινούργιο κι ἀγνό, ἀναφτερώνει τὴν ἀνάσα. Δεξιά ἀπὸ τὸν κάμπο, πού ἤρεμα ἀπλώνεται φεύγοντας πίσω, μιὰ φωτεινὴ γραμμὴ, ἀδιόρατη ἴσαμε κείνη τῆ στιγμῆ, ξάφνου φαρδαίνει, παίρνει ζωὴ, σπιθίζει, χρωματίζεται. Εἶναι ἡ θάλασσα. Μερικὰ βαλτονέρια ἀπόμακρα, κρυμμένα πίσω ἀπὸ βούρλα ἀγκαθερά, γλυκομυρίζουν μὲ τὸ βράδυ. Ἡ ἀστραφτερὴ λάμψη τοῦ πόντου ἀντικαθρεφτίζει αὐγατισμένο τὸ φέγγος τ' οὐρανοῦ. Ὅμως ἐκεῖ, στὸ βάθος τοῦ τοπίου, φράζοντας τὸν κάμπο, μιὰ γλῶσσα βραχωμένη ξεπετιέται ἀπόκοτα ἀπὸ τῆ στεριά, βουτάει μέσα στὴ θάλασσα καὶ κλείνει τὸν ὀρίζοντα μ' ἀδέκαστη καὶ σκυθρωπὴ ὀρμῆ. Μοιάζει, καθὼς τὴν κοιτάξεις, σὰ θεόρατο πέτρινο λιοντάρι, πεσμένο καταγῆς μὲ τὴν κοιλιὰ, τὸ κεφάλι του ἀγριωπὰ στυλωμένο, καὶ πού τεντώνει τὸ ἔνα του ποδᾶρι γιὰ νὰ κρούσει πεισματερὰ τὸ γαλανὸ κύμα.

Πάνω στὸ ἀκρωτήρι τοῦτο, πού φράζει μὲ τὸν τεφρό του ὄγκο τὸν κρουσταλλένιο ὀρίζοντα, μιὰ πολιτεία πανάρχαιη εἶναι κουρνιασμένη. Ἀρχόντισσα ἄλλοτε, τώρα ἀποληθμονημένη καὶ γριά, κρατεῖ τὸ ἴδιο πάντα ἀκριβὸ ὄνομα. Εἶναι τ' Ἀνάπλι. Τὰ τευχιά της ὑψώνονται ἀκόμα, ὀδοντωτὰ κι ἀγέρωχα, συμμαζεμένα σὲ προαιώνια στάση ἀνήσυχης ἀπαντοχῆς. Ἀγριωπὸ καὶ μὲ σμιχτὰ φρύδια τ' ὀρθοστημένο πέτρινο κεφάλι λαγοκοιμάται, κι ἔμωσ — ἔτσι πού τὸ κοιτάξεις — νιώθεις πῶς μέσα στὸν ὕπνο του δὲν ἀποξεχνιέται ποτέ. Σιτητό, αὐτιάζεται ἀδιάκοπα τὸν ἀνεμο τῆς θάλασσας, ὀσμίζεται καὶ καρτερεῖ.

Ἐκεῖ, στὴν ἀντρεπωμένη κι ὁμορφὴ τούτη πολιτεία, εἶχε στυλωμένο τὸ μάτι του, ἀναθυμούμενος κάποια παραμύθια τῆς γριάς βίβλιας του, ὁ νεαρὸς καθαλάρης πού, κάποιο φθινοπωρινὸ δεῖλι τοῦ 1292, περνοῦσε ἀργοπορημένος τὸν ἀργολικὸ κάμπο. Ὁ ἥλιος ἔγερνε δεξιά, πάνω στ' ἀρκαδικὰ βουνά, γλιστρώντας σὰ μπάλλα σύφλογη μέσα σὲ σύννεφα κοκκινωπὰ, κουρελιασμένα. Κάτω ἀπὸ τὶς ψηλές λευκές τοῦ δρόμου πλήθαινε, ὑγραίνοντας τὸν ἀέρα, ἡ νοτερὴ σκιά, ἐνῶ τὸ χῶμα, ποτισμένο ἀκόμα ἀπὸ τὴν πρωινὴ βροχὴ, ἔκανε μαλακὸ καὶ δύσκολο τὸ βᾶδισμα τοῦ ἀλόγου.

Τὰ δειλινὰ τοῦ φθινοπώρου εἶναι κοντόπνοα. Ὁ καθαλάρης, ἀν καὶ προχωρώντας μὲ κάποιον κόπο στὸ νοτισμένο χῶμα, ἔδωσε μιὰ στροφὴ στ' ἄλογό του πρὸς τὰ δεξιά, γιὰ νὰ ζυγώσει κάπως τὸ γιὰλδ καὶ νὰ συντομέψει ἔτσι τὸ δρόμο πού τὸν χώριζε ἀπὸ τὴν πολιτεία. Εἶταν νεός, παιδᾶριο, ἴσαμε εἰκοσιενὸς - εἰκοσιδυὸ χρονῶν. Τὸ κεφάλι του τὸ κρατοῦσε ψηλά, ξεσκούφωτο, μὲ τὸ ἀγέρωχο ἐκεῖνο τεζάρισμα τοῦ λαίμου, τὸ γνώριμο στοῦς εὐκολοφάνταστος ἀνθρώπους, καὶ τὰ πυκνά, μὲ μαλακοῦς κυματισμοὺς μαλλιά του, τὰ βαθυκάστανα, κατέβαιναν στρουφίζοντας χαϊδευτικὰ ἴσαμε πίσω, στὸν ἄσπρο κρουστὸ σέβερκο. Ἡ φορεσιά του ἔμοιαζε παράταιρη καὶ παλαιϊκὴ σχετικὰ μὲ τὸν προχωρημένο τοῦτον αἰῶνα. Ἐνα καθβάδι κίτρινο, φτηνὸ, ἀπὸ κετσέ, τοῦ ἔσφιγγε ἴσαμε τὴ μέση τὸν κορμό, μὲ κρεμαστὲς γλῶσσες πού κατέβαιναν πίσω στοὺς γλουτοὺς κι ἐμπρός, στὰ σκέλια. Τὸ κατακόκκινο σωκάρδι του, σὲ σχέδιο μοντέρνο, φράγκικο, κρεμοῦσε ἀνάμεσα στὰ κροσσωτὰ τουφρία τῶν ὤμων τὰ

μιτερά του φαρδομάνικα, ένω άπ' τή μέση κ' ίσαμε κάτω στα μεριά του σούφρωνε μιά παιχινδιάρια φουστανελλίτσα. Τά γόνατά του τά είχε γυμνά, κατά τδ συνήθειο τών Βυζαντινών, και τά τσαγγία πού φορούσε στα νευρωμένα πόδια του δέν εΐτανε μακρομύτικα καθώς τών Φράγκων, παρά έφαρμοστά στα νύχια, στρογγυλά και δεμένα ίσαμε πάνω στή σφιχτή γάμπια με πέτσινα σταυρωτά λουριά. Έέν είχε μανδύα στους ώμους του. Όμως ένα κοντό σπαθί, με φαρδειά λεπίδα και σταυρωτή λαθή, κρεμόταν άπό φβαρμένο τελαμώνα κι άναπηδούσε βαριά, σιγοκρούοντας τδ εύρωστο πλευρό τού άσπρου άλόγου.

Ό παράδοξος τούτος καθαλάρης, κρᾶμα στή φορεσιά του άπό αΐωνες πού είχαν περάσει κι άπό αΐωνες πού έρχονταν, έσφιξε στή δεξιά του γροθιά τά ρέτενα, στήριξε τήν άριστερή του λεβέντικα στή μέση, και με τά σφυρά τών ποδιών του χτύπησε άπανωτά τήν κοιλιά τού ζώου. Εΐταν ένα άγέρωχο φαρί με μάτι όλοστρόγγυλο, σπιθατό, σγουρή χαίτη στόν δλόρθο τράχηλο. Βάδιζε τώρα δύσκολα, με νευρικά τινάγματα τών ποδιών και κάποια περήφανη άποστροφή, ξεκολλώντας τις όπλές πού πλαταγίζανε μουγγά στο βουρκοτόπι. Ό άναβάτης ίσως θά τδ γύριζε πάλι στή στέρη δημοσιά, πού τήν είχε παρατήσει πριν άπό λίγο, άν δέν εΐτανε κάποιο φυσικό πείσμα τού χαρακτήρα του πού τόν κρατούσε πάντα άμετανόητο για κάθε του άπόφαση. Άντίςγι' αυτό, τράβηξε πάλι πίσω, ξερά, τά ρέτενα και ξαναχτύπησε με τά σφυρά, έπίμονα, τά πλευρά τού άλόγου.

— Οι άναθεματισμένοι οι Φράγκοι έχουνσι σπιρούνια άπό μάλαμα, εΐπε μεγαλόφωνα με σφιγμένα δόντια και φρύδια σμιχτά, κ' έγώ οΐτε καν σιδερένια.

Άλήθεια, δέ φαινότανε πλούσιος. Ό φορεσιά του, πού έδειχνε άνθρωπο οΐτε γνήσια στρατιωτικό, οΐτε κι όλότελα ειρηνικό πολίτη, είχε κάτι τδ τριμμένο, τδ φτωχικό και τδ προκλητικό μαζί. Έβλεπες πώς ή πρόθεση τού παιδιάριου εΐτανε νά φαντάξει, όμως με τρόπο στανικό. Μονάχα με τδ φαρί του, τδ ζωηρό και περήφανο, έμοιαζε νά έχει ένα είδος συνεννόηση βαθύτερη ό καθαλάρης. Μ' όλο πού τά πήγαιναν άδιάκοπα κόντρα οι δυό τους, μ' όλο πού ή πορεία τους εΐτανε μιá άτέλειωτη σειρά άπό μικρο- έπεισόδια, καθγάδες και ξεσυνέριες, ό ένας ένιωθε τόν άλλο στήν έντέλεια, εΐτανε κ' οι δυό τους τδ ίδιο ζωηροί, τδ ίδιο άνυπόταχτοι και νέοι. Ό παλάμη τού παιδιάριου συχνά, στίς άφαιρεμένες στιγμές της, άνέβαινε άργά, με τρυφερή άπαλότητα, άπό τά φαγωμένα ρέτενα, νά χαϊδέψει τόν βρθωμένο τράχηλο τού ζώου.

— Έλα γειά σου, Άστρίτη... Τάχυνε τδ βήμα νά προφτάσουμε πριν κλείσει ή πόρτα τής Στεριάς, εΐπε ό καθαλάρης πού είχε τή συνήθεια νά στοχάζεται μεγαλόφωνα.

Τδ εύγενικό φαρί, μπαίνοντας με τδ πρώτο στο νόημα, τέντωσε τις νεύρες τών ποδιών του, τίναξε πίσω τδ κεφάλι του κι άρχισε νά τριποδίζει ρυθμικά, μ' όλο πού ό βοϋρκος, πλατσουρίζοντας, τού πιτσιλιζε τήν κοιλιά. Ξάφνου όμως, δίπλα σέ κάτι βοϋρλα άφύσικα θεριεμένα, πού ψηλώνανε σαν καλαμιές, άφησε ένα κοφτό, τρεμουλιαστό βρούχισμα και τινάχτηκε άριστερά, άποστρέφοντας τδ κεφάλι του μ' άλαφιασμένη

ἀηδία. Στύλωσε τὰ μπροστινά του τὰ ποδάρια καὶ στάθηκε σὰν καρφωμένο, μὲ μάτι ἀγριωπὸ.

— Τίποτα νεροπούλια θὰ εἶναι κουριασμένα μέσα στοὺς βάλτους, στοχάστηκε μουρμουριστὰ ὁ καρβαλάρης.

Κι ἀλήθεια. Καθώς, σουφρώνοντας τὰ φρύδια του, ἔσκυβε λίγο τὸ μέτωπό του νὰ σαγιτέψει μὲ τὸ βλέμμα τὰ ψιλόλιγγα ἀγκαθερὰ νερόχορτα, εἶδε ἐκεῖ - πίσω κάτω: ἄσπρο, καθισμένο χαμηλά, ν' ἀργοσαλεύει. Περίμενε μιὰ στάλα νὰ φλετουρίσουν τὰ πουλιά γιὰ νὰ τραβήξει πάλι, ἀνεπέχλητα, τὸ δρόμο του. Ὅμως τὸ ἄσπρο σημάδι, κάμποσο μεγάλο ἂν κι ἀκαθόριστο, ἔσκυψε τώρα χαμηλότερα καὶ στάθηκε κι αὐτὸ ἀσάλευτο, σὰ γιὰ νὰ περιμένει.

— Ἐ σὺ, ἐκεῖ - πίσω! φώναξε ὁ καρβαλάρης, ὑπονοιασμένος ξαφνικὰ πῶς αὐτὸ πὺ κρυβόταν ἔτσι μπορεῖ νὰ εἶναι κι ἄνθρωπος.

Δὲν ἔλαβε ἀπόκριση.

Γύρισε τ' ἄλογο του καί, χτυπώντας το πραϋντικά στὸ σβέρκο, τὸ ἔφερε ἴσια μπροστὰ στὰ μεγάλα βουῖρα. Περίμενε ἀκόμα λίγο, ψάχνοντας μὲ τὸ βλέμμα. Ὑστερα ἔσυρε τὸ σπαθί του, ἔγειρε ἀπὸ τὸ ἄλογο καὶ σπάθισε ὀργισμένα, δεξιά - ζερβά, τὰ σκληρὰ χορτάρια.

Τὰ βουῖρα λαστιχάρανε βιτσιζοντας τὸν ἄερα κι ἀνάμεσά τους, χαμηλὰ στὴ γῆ, πρὸβαλε σέρποντας ἓνα κεφάλι ἀνθρώπου.

— Φρόνιμα, φρόνιμα, ἀφέντη Σγοῦρο! κάνει μιὰ λιανοτρέμουλη συρτὴ φωνή. Καλησπέρα τῆς εὐγενίᾳ σου.

Ὁ ἄνθρωπος πὺ πρὸβαλε ἔτσι, σχεδὸν μὲ τὴν κοιλιά, σὰ ζῶο ἀμφίβιο, ἀπὸ τὸ βαλτοτόπι, εἶταν ἓνας γέρος. Στὸ μακρουλὸ κρανίο του φοροῦσε μελιτζανὶ μάλλινο σκοῦφο, ψηλὸ καὶ μυτερό, κι ἀπὸ κάτω κουκούλα κίτρινη, ἐφαρμοστή, πὺ κατέβαινε νὰ δεθεῖ γύρω στὸν ἄσαρκο λαιμό του. Τὸ μούτρο πὺ τέντωνε μπροστὰ, γελώντας, εἶτανε λιπόσαρκο, γυαλιστερό σὰν ἀπὸ λίγδα, καὶ γύρω στὸ ξεδοντιάρικο στόμα πὺ ἔχασκε περιγελαστικά, κάποιες τρίχες ἀνάρειες, μὲ χρῶμα ἀμφίβολο, φυτρώνανε κατσαρωτές. Τὰ μικρά του μάτια, πολὺ ζυγωτὰ στὸ ριζομούτι, ρίξανε μιὰ στιγμαζία λάμψη, πράσινη καὶ σκληρή.

— Πάντα σου ἀψύς, πάντα σου ἀψύς, εἶπε ὁ γέρος μὲ τὴ στριγγιά του τὴ φωνὴ πὺ ἔβγαине ἀπὸ τὴ μύτη σὰν ἦχος βραχνῆς σάλπιγγας. Καὶ σπαθὶ βλέπω! Συχάρικια... Ὅπως ταιριάζει στοὺς ἀφεντάδες... Ὅμως γιὰ νὰ ξέρεις πῶς ἐγὼ δὲν εἶμαι σπιούνος, Φράγκος ἀπὸ τὸ στόμα μου δὲ θὰ τὸ μάθει πῶς εἶδα Γραικὸ ἀρματωμένο.

Καὶ γέλασε κούφια, μὲ μορφασμὸ ἐμπαιχτικὸ.

Ὁ καρβαλάρης στάθηκε ἀπορημένος, δίδουλος. Κατέβασε ἀργὰ - ἀργὰ τὸ χέρι πὺ κρατοῦσε τὸ σπαθί, ἀνοιξε τὸ στόμα του κάτω νὰ πεῖ, μὰ σύγκαιρα μετάνιωσε καὶ σούφρωσε μὲ πεισματάρια ἀμμηχανία τὰ φρύδια.

— Τοῦ λόγου σου ἤσουναι, μεσίρ Καφούρη; ἔκανε τέλος ψιθυριστά. Δὲν τὸ περίμενα νὰ σὲ βρῶ ἐδῶ.

— Κάτι ψιλοδουλειές, γεροντικὲς ἰδιοτροπιές. Ψάρευα ἀπὸ τὸ μεσημέρι.

Λέγοντας, ἀνασηκώθηκε στὸν ἀγκῶνα του, καὶ τότε φάνηκε πῶς φοροῦσε ἓνα μακρὺ, ἴσαμε κάτω στοὺς ἀστραγάλους πράσινο ἄντερνι, κεντημένο πλοῦσια στὸ στήθος, στοὺς ὤμους καὶ στὶς φάσες τῶν μανικιῶν.

Είτανε βαρύ, από ακριβή δλόκρουστη στόψφα, και σ' έπιανε λύπηση μά κι άπορία νά τó βλέπεις έτσι πιτσιλισμένο από τις λάσπες ίσαμε τά γόνατα.

— Ψάρευες μέσα στο βουρκο; Έκανε ó καθαλάρης νευριασμένος, νιώθοντας πώς τόν κοροϊδεύουν.

— "Ημουνα πιό έξω, santa Madonna! άποκρίθηκε ó γέρος άγαναχτισμένος τάχα. Στά βαθειά. Έχω μαζί και τή βαρκέτα μου, νά, έκειδά άραγμένη. "Ο,τι είχα γυρίσει, πού λές, κι άπεσκάλωσα κομμάτι νά ξαποστάσω.

Ή προφορά του είταν όλοφάνερα ξενική, ó τόνος τής φωνής του τραγουδιστός. Τόβλεπες άμέσως πώς είναι Γενοβέζος. Έκει - κάτω, στά χαμηλά του τραγωνιού και πίσω από τó θαλασσινό τειχί τ' Άναπλιού, είχε τó έμπορικό του, ένα πολυδαίδαλο και σκοτεινό μπουντρούμι, σταμνιά με λάδι, βαγένια με κρασί και πιθαράκια με ροδόσταμο. Έκανε έμπόριο έξαγωγικό κ' εισαγωγικό μαζί. "Ομως, άπάνω, στο σπίτι του πού είτανε στά ψηλώματα τής πολιτείας, εκεί στή ράχη του ρωμέϊκου τραγωνιού, λέγανε πώς είχε μιάν ύπόγεια γιστέρνα γεμάτη κιούπια με μανουηλάτα, πέρπυρα και τρονέζα, δλάκερο θησαυρό, τά κεφάλαια τής πασίγνωστης στήν Άνατολή Τράπεζας Γκαφφόρε.

Δέν είταν ώστόσο σεβασμός γιά τó χρυσάφι πού έκανε τó νεαρó καθαλάρη νά συγκρατήσει τήν όργή του. Συλλογίστηκε μονάχα πώς ó Γενοβέζος γέροντας είχε μιá κόρη — Μπιάνκα τή λέγανε — πού, τις νύχτες τής άσέληνης, συνήθιζε ν' άνοίγει άθόρυβα τó μικρό πορτί του περιβολιού της και νά δέχεται στήν άγκαλιά της και στο κρεβδάτι της τόν τωρινό συνομιλητή του πατέρα της.

Σήκωσε τά μάτια του τó παιδάριο, είδε τόν ούρανό πού βάραινε πάλι από σύννεφα βουρκωμένα, τó βράδι πού κοντοζύγωνε γοργό, κ' είπε του γέρου, με μυστικό καρδιοχτύπι:

— Δέ θά γυρίσεις άπόψε σπίτι σου, μεσιρ Ματτέο;

— Πώς, πώς, και βέβαια! Νά, τώρα - δά άθαράρω, κι ως πού νά στρίψεις με τó φαρί σου σ' έκεινες - έκει τις καλαμιές, θά με ιδεις άγγάντια σου νά τραβώ ίσια γιά τó λιμώνα.

— Δέ θά προλάβεις, παρατήρησε με κάποιο ύπόλοιπο έλπίδας τó παιδάριο. "Οταν φτάσεις, θάχουν κλεισει οι σιδερόπορτες.

— "Α μπά, μπά... Έτουτό - δώ τó πασσάτζιο, έγώ τó κάνω άστραπή.

Ή άλήθεια είναι πώς ó Ματτέος Καφούρης — Γκαφφόρε τόν έλεγαν οι δόμεθοί του — ξενοχτούσε συχνά - πυκνά έξω από τήν πολιτεία. Είχε ένα κάποιο λιοστάσι με σπίτι έξοχικό στά περιχώρα, όμως οι χρεοφειλέτες του, πού δέν τόν χώνευαν και πάσχιζαν νά τόν δυσφημίσουν, θύμιζαν χαμηλόφωνα πώς είχε κι άδερφό τόν Άντρέα Γκαφφόρε, τόν περιβόητο κουρσάρο, και πώς ή άφρεντιά του ó τραπεζίτης τ' Άναπλιού είταν συνεταίρος στήν έπιχείρηση.

— Άν δέ σφάλλω, θά ησουν στά χτήματά σου πάλι, άφέντη Σγοούρο, έκανε γελώντας άφωνα, με μισόκλειστα τά ζαρωμένα μάτια του, ó Γενοβέζος.

Ο καθαλάρης κρυφοδάγκωσε τά χείλη του, σημετο πώς πειράχτηκε. "Ορθωσε μ' άξιοπρέπεια τó κορμί του, έσφιξε με τά γόνατα τή μαδημένη σέλλα και παρατήρησε άγέρωχα:

— Πρώτο πού δὲ μὲ λένε Σγοῦρο ἀλλὰ Σγοῦρὸς. Καὶ δεύτερο, καθὼς τὸ ξέρεις πολὺ καλά, μεσιρ Ματτέο, ὁ φίλος σου ὁ νοτάριος δὲ θέλει ν' ἀναγνωρίσει τὰ δικαιώματά μου πάνω στὰ χτήματα.

Ὁ Γενοβέζος γέλασε λίγο, σιωπηλά, ψαχουλεύοντας μὲ τὰ κοκκαλιάρικα καὶ στραβά του δάχτυλα τὰ γένεα του, σὰ νὰ βαθυστοχαζόταν.

— Τὸ ἓνα εἶναι σχετικὸ μὲ τ' ἄλλο, ἀποκρίθηκε τέλος κοιτάζοντας κάπου λοξά. Ἐγώ, μὰ τὴν ψυχὴ πού χρωστάω στὸ Θεό, τὸ πιστεύω μ' ἄλη μου τὴ δύναμη πὼς εἶσαι Σγοῦρὸς, ἓνας βέρος, νὰ ποῦμε, Σγοῦρὸς, ἀπὸ τοὺς παλιούς ἐκείνους ἀφεντάδες. Ὅμως κι ὁ νοτάριος, βλέπεις, ἔχει τὸ δίκιο του. Τὰ χαρτιά πού τοῦδειξες πάλι προχτές, δὲ μύρρεσε, ὅσο κι ἂν πάσχισε ὁ ἄμοιρος, νὰ τὰ βρεῖ, λέει, σὲ τάξη. Κάτι τις ἀνώμαλο φαίνεται νά'ναι στὴ μέση, μπορεῖ κι ἀπὸ μέρος τῆς φαιμίας τῆς μάνας σου.

Ἡ κουβέντα τοῦ γέρου εἶταν γεμάτη ὑπονοούμενα καὶ πειράγματα, ὅμως ἡ τελευταία προσβολή, ἰδιαίτερα, ἔκανε τὸ νεαρὸ καθάλαρη ν' ἀναπηδήσει. Εἶτανε γνωστὴ μέσα στὴν πολιτεία ἡ εὐθιξία του πάνω στὸ περιμάχητο ζήτημα τῆς γνησιότητάς του.

— Εἶμαι λοιπὸν μούλος, ἔ; ἔκανε γελώντας νευρικά, μὲ σφιγμένα δόντια, καὶ τὰ μάτια του τίναζαν ἀστραπές. Καλά, καλά, μεσιρ Καφούρη. Ὅπως ἀγαπᾷς! Ἐγώ δὲν εἶμαι σὲ θέση τώρα νὰ πάρω βέβαια τὸ δίκιο μου ἀπὸ τὸ νοτάριο, μετρώντας του πέρπουρα, καθὼς τὸ κάνουνε κάποιοι ἄλλοι... Ὅμως ἐλπίζω νὰ τ' ἀποδείξω ἄλλιως μιὰ μέρα, καὶ σ' ἐκείνον καὶ σ' αὐτοῦς, ποιὸς εἶμαι.

Καὶ μὲ τὴν κάμποσο ἀόριστη τούτη φροβέρα, ὁ Σγοῦρὸς γύρισε ἀπὸ τομα τ' ἀλόγῳ του κατὰ τὴ δημοσιά, παράτησε τὸ Γενοβέζο δίχως νὰ τὸν χαιρετήσῃ καὶ τράβηξε γιὰ τ' Ἀνάπλι καλπάζοντας μανιακά.

Ἐκεῖνο πού τὸν εἶχε περισσότερο πειράξει, καθὼς γίνεται συχνά, εἶταν ἡ ἀλήθεια. Τὸν εἶχε μαζέψει μέσ' ἀπὸ κάποιον σπῆτι χτυπημένο ἀπὸ τὸ Χάρο, μιὰ φτωχεῖα κι ἀκλήρη γυναίκα πού στάθηκε ἀργότερα ἡ βγάγια του. Δὲ γνώρισε ποτὲ πατέρα. Μεγάλωσε σ' ἓνα χαμῶνι, ἐκεῖ πάνω στὶς ἐρημικὲς πλαγιὲς τῆς Ἀχροναυπλίας πού τις δέρνει ἀδιάκοπα ὁ ἀψὺς ἄνεμος τοῦ πελάγου. Ἡ μάνα του, ξεψυχώντας, τοῦ εἶχε ἀφήσει τὴν παραγγελιὰ πὼς ἔπρεπε νὰ λέγεται Σγοῦρὸς κι ὅτι τὸ γένος του, ἂν κι ἀφανισμένο τώρα, εἶχε σταθεῖ κάποτε μεγάλο καὶ τρανὸ στὸν τόπο. Ποιοὶ ἀκριβῶς δεσμοὶ συγγένειας τὸν ἔδεναν μὲ τοὺς ἀρχοντικούς, τοὺς ὑποτιθέμενους προγόνους του, δὲν εἶτανε γνωστό. Τὸν βόφτισαν Νικηφόρο· σὰ μεγάλωσε ὥστόσο καὶ θέλησε νὰ ἐπιδείξει τὸ οἰκογενειακὸ του ὄνομα, συνάντησε τὸν περιέγelo τοῦ κόσμου: «Σγοῦρὸς; Ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ! Τὸ γένος τῶν Σγοῦρῶν εἶχε σβῆσει ἐδῶ καὶ χρόνια· ὁ Λέων ὁ Σγοῦρὸς, ἀρχοντας τοῦ Ἀναπλιρῶ καὶ τοῦ Ἄργους πρὶν ἀπὸ τὴ φράγκικη κουκέστα, δὲν ἄφησε ἀπογόνους.» Λέγανε πὼς μονάχα πέρα, στὴν Ἠπειρο, ἀπόμειναν ἀκόμα κάτι μακρυνοὶ του συγγενεῖς, μὰ καὶ τοῦτοι ἔχῃ πολὺ σίγουροι, μιὰ οἰκογένεια μπασταρδεμένη, πού εἶχε τώρα τὸ ἀρδανίτικο παρανόμι «οἱ Μπούα Σπάτα».

Ὁ Νικηφόρος δὲν ἀπελπίστηκε. Ἀντίθετα: Στὴν περιφρονητικὴ ἀδιαφορία πού τοῦ ἔδειξαν οἱ συντοπίτες του, ἀντιπαράταξε τὸ πείσμα του, μιὰ πρόωρη καὶ θεριεμένη ἀλαζονεῖα πού ἴσως-ἴσως δὲ θὰ γινό-

τανε και τόσο πεισματερή αν δεν ειχε πρωτοξυπνήσει σαν αντίδραση. Έβαλε και κέντησαν στο σωκάρδι του τον "Αη - Θόδωρο, έμβλημα και προστάτη των μεγάλων του προγόνων, απομονώθηκε αγέρωχα απ' όλους τους παλιούς του φίλους και συμπαίχτορες. Τέλος αγόρασε, με τις οικονομίες της βέργιας του, ένα άλογο, περήφανο κι ωραίο φαρί, πράμα πολυ σπάνιο στο Μοριά, επου τα λιγοστά άλογα τα κρατούσανε σαν είδος προνόμιο οι Φράγκοι.

Τα χτήματα που διεκδικούσε ο Νικηφόρος Σγουρός βρίσκονταν στο γιαλό τον άντικρυνο στ' Ανάπλι. Αυτά τουλάχιστον είτανε γνήσια, της μάνας του, από χρόνια όμως καταπατημένα, και τώρα, με την καινούργια και κάπως μπερδεμένη κατάσταση που δημιούργησε στον τόπο ή ξενική κυριαρχία, κανένας δε θα μπορούσε υπεύθυνα να του πει από ποιαν άκριβως έξουσία θαπρεπε να τα γυρίσει. 'Ο Μοριάς δλάκερος είτανε πριγκηπάτο των Βιλλαρδουτών, μα τ' Ανάπλι το ειχε χαρίσει ο μακαρίτης μεσοιρ Γυλιάμος στο δουκα της 'Αθήνας, το μεγαλύτερο αφέντη Γουίδο Ντελαρός.

'Ο Νικηφόρος Σγουρός, απελπισμένος για το δικιο του από νοτάριους και πρεβεδούρους, ειχε καταφύγει φυσικά στη χειρότερη λύση. Κάθε τόσο, σαν τον επιαναν οι φούριες, καθαλίκευε φουριόζος τον 'Αστρίτη, κουβαλιότανε στα «χτήματα», έστηνε καθγάδες με τους τωρινούς νοικοκυρέους, πιανότανε μαζί τους, φοβέριζε, έδερνε κανένα τους καμιά φορά, και με το βράδυ γύριζε πίσω, ξεθυμασμένος. Οι 'Αναπλιώτες, σαν τον έβλεπαν να καταφτάνει καλπάζοντας, κεραυνός, και να μπουκάρει μέσα στη θολωτή πύλη του στεριανου τείχους, έλεγαν μεταξύ τους, κρυφογελώντας : «Νά κι ο Σγουρος που γυρίζει από τα «χτήματά» του.»

Τον ονομάτιζαν πάντοτε Σγουρο. Δεν ήθελαν να τον παραδεχτουνε για Σγουρό...

"Έτσι κι άπόψε. 'Αφου κόντεψε ν' αναποδογυρίσει μέσα στη φούρια του δυο φραγκοκαλόγερους που γύριζαν ειρηνικά από τα περιχώρα, μουμουρίζοντας το Angelus, χύθηκε μέσα στη θολωτή στοά της σιδερόπορτας, πάνω του οι άνθρωποι των άρμάτων μανουβράρανε τις βαρειές άλυσίδες για να τη σφαλίσουν. 'Η βραδυνη σάλπιγγα ειχε σημάνει πάνω στη μεγάλη τάπια. Το πεταλόκρουσμα του 'Αστρίτη αντιβούιξε σαν κύλισμα βροντης κάτω από τη βαθειά καμάρα. 'Ενας άνεμος ύπουλος, της βροχής, φυσούσε άταχτα, με στριψίματα, κι ο ουρανός ειχε βαρύνει από σύννεφα μελανιασμένα.

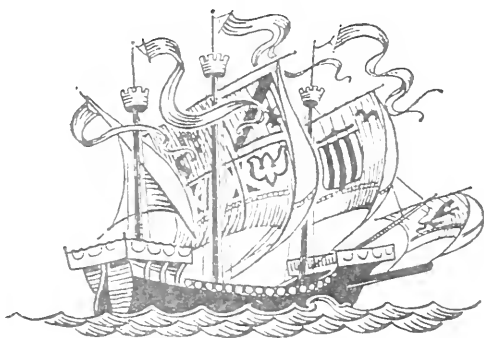
Στα χαμηλοτάβανα, μισοσκότεινα μαγαζάκια της πολιτείας, τα κουρνιασμένα πίσω από τα θεόρατα τειχία, κάποια λαδολύχναρα άναβαν, σκόρπια. 'Ανάμεσα στα τρομαγμένα ξεφωνητά που έμπηξαν οι γυναίκες, παραμερίζοντας άλαφιασμένες μπροστά στο άπολυμένο άλογο, ο Σγουρός πέρασε άστραπή το κάτω διάζωμα της πολιτείας κι άρχισε να σκαρφαλώνει, καθάλα πάντα, τα καλντεριμωμένα κι άνηφορικά σοκάκια, τα πέτρινα φαγωμένα σκαλιά, που φέρνανε στην άπάνω χώρα. 'Η νύχτα έρχότανε σύνταχα. Περνώντας κάτω από το σπίτι του Καφούρη, σφύριξε συρτά. Δεν είταν άλλωστε κι ανάγκη : Τα καρφοπέταλα του 'Αστρίτη, αντιλαλώντας στους τσίχους δεξιό - ζερβά, κάνανε πάταγο

δαιμονισμένο. Ἄκουσε ἓνα παράθυρο νὰ τρίξει, ὅμως ἡ φόρα τοῦ ἀλόγου τὸν εἶχε κιόλας συνεπάρει μακριά. Στράφηκε κ' εἶδε, πάνω ἀπὸ τὸν ὄμο του, ἓνα ἀφράτο ἄσπρο μπράτσο νὰ προβάλλει μέσ' ἀπὸ τὰ παραθυρόφυλλα. Κρατοῦσε μιὰ μπόλια κόκκινη, μεταξωτή, πού ἀνεμιζότανε μαλακὰ στὸ βραδυνὸν ἀέρα. Σημεῖο πῶς, ἀπόψε, τὸν περιμέναν... Ὁ ἀνεμος ἔφερε στὸ μέτωπό του μιὰ - δυὸ χλιαρὲς ψιχάλες. Ἐβίασε τ' ἀλογό του καί, σὲ λίγες στιγμὲς, δρασκελώντας τὸ πλάτωμα τοῦ τραχωνιοῦ, πέζεψε στὴ νότια πλαγιά, ἐκεῖ πού εἶτανε τὸ σπίτι του κι ὁ στάβλος τοῦ Ἀστρίτη.

Ὅταν βγήκε ἀπὸ τὸ στάβλο ὁ Νικηφόρος Σγουρός, εἶτανε πιὰ νύχτα. Πέρα, κατὰ τ' ἀνοιχτὰ τῆς θάλασσας, μέσα στὸ πηχτὸ σκοτάδι, ἔσκαζαν φλετουρίζοντας οἱ ἀστραπές. Στάθηκε λίγες στιγμὲς, μὲ τὶς γροθιῆς στοὺς γοφούς, τὰ πόδια στυλά, διχλωμένα, ν' ἀνασάνει τὴ βαρεῖα πνοὴ τοῦ πελάγου. Μύριζε βροχὴ. Ἀργά - ἀργά, γύρισε πίσω ν' ἀνέβει πάλι στὸ τραχῶνι, γιὰ νὰ κατηφορίσει στὸ σπίτι τοῦ Καφούρη, ἐκεῖ πού ἤξερε πῶς, πίσω ἀπὸ τὸ πορτὶ τοῦ περιβολιοῦ, τὸν πρόσμενε ἡ Μπιάνκα, μυρωμένη καὶ ζεστή. Καθὼς ὅμως ἀπὸ τὸ ψῆλωμα ἔρριχνε μιὰ στερνὴ ματιὰ πίσω, τοῦ φάνηκε, μέσα στὸ θειάφινο φῶς μιᾶς ἀστραπῆς, πῶς εἶδε κάτω, στὸ πέλαγο, τὸν Ἰσικιο ἐνὸς μεγάλου μαύρου καραβιοῦ. Ἀπορημένος, στάθηκε νὰ περιμένει ὡς πού νὰ ξαναφωτίσει. Μακριά, κατὰ τὸ νοτιὰ, βροντοῦσε' μιὰ πρώτη, ζεστὴ μπουχάλα, τὸν βίτσισε κοφτὰ στὸ πρόσωπο... Ποιὸ εἶτανε τὸ καράβι τοῦτο πού δὲν τὸ εἶχε ἰδεῖ σὰν ἐρχόταν, μὲ τὸ σούρουπο, καὶ πού τώρα εἶχε προβάλλει ἔτσι μουγγὰ μέσα στὴ νύχτα; Περιμένε, μὰ ξάφνου, μὲ πάταγο μεταλλικό, ξέσπασε ἡ μπόρα.

Τότε βάλθηκε νὰ τρέχει ἴσια κατὰ τὸν κατήφορο. Ὅποιος δαίμονας θέλει ἄς εἶταν, τί τὸν ἔνοιαζε αὐτόν; Δυὸ βήματα ὡστόσο προτοῦ φτάσει στὸ σπίτι τοῦ Καφούρη, ἀναγκάστηκε νὰ ξανασταματήσει. Ἐκεῖ πέρα, ἀντίκρυ, καὶ πάνω - κάτω στὸ ἴδιο σημεῖο ὅπου εἶχε συναντηθεῖ τ' ἀπόβραδο μὲ τὸ Γενοδέζο, βλέπει τώρα ν' ἀνάβει μιὰ μεγάλη φωτιὰ.

Ἐρριξε μιὰ ματιὰ πίσω, μὲν ἄλλη μπρός, θυμήθηκε τὸ ἀγνωστο καράβι, ξανάδε τὴ φωτιὰ, καὶ συλλογίστηκε σμίγοντας τὰ φρύδια του πῶς κάτι τὸ ἀσυνήθιστο μαγερευότανε μέσα στὴν ταραγμένη τούτη νύχτα.

ΟΝΕΙΡΟ ΟΡΘΡΙΝΟ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΣΓΟΥΡΟΣ, στή ζωή του, είχε ένα μεγάλο μυστικό.

Δέν εΐτανε σχετικό ούτε με την καταγωγή του, ούτε με τις φιλοδοξίες του. Στο βαθύτερο είναι του είχε κρύψει πάντα, μ' άγριωπή περηφάνεια, δυο τρυφερότητες: 'Η μιὰ εΐταν η γριά βάγια του, ή άλλη τ' άλογό του. 'Ο κόσμος τής άμεσης αντίληψης είχε μείνει γι' αυτόν πολύ στενός. Τά βράδυα, εΐταν καθισμένος με τó ήλιόγευμα σέ κανέναν από τούς άγριόβραχους τής νότιας 'Αχροναυπλίας, άφηνε τή ματιά του νά πλανηθεί άφαιρεμένη στο πλάτος τής άνοιχτής θάλασσας ή πάνω στα κοντινά βουνά, στοχαζόταν πώς εκεί πίσω θά βρισκονται βέβαια άλλοι κό-

σμοι, άγνωστοι κι άπρόσιτοι στο λογικό του ανθρώπου. Τά λίγα γράμματα που του έμαθε στα παιδικά του χρόνια ένας μπεκρης καλόγερος προσκαλεσμένος για τούτο από τή βάγια του, δέν πίστευε ποτέ ó Σγουρός πώς θά μπορούσαν ν' άνοιξουν στή φαντασία του καινούργιους όρίζοντες. Τά γράμματα είναι μιὰ πρόστυχη, μικρόχαρη δουλειά, χρήσιμη τó πολύ-πολύ για τούς νοτάριους που πιάνουνε και κάνουνε γραφές στρεψόδικες, διαθήκες και συμβόλαια για τούς μαγκούφηδες. Συχνά, καθισμένος εκεί, πάνω από τó ταραγμένο πέλαγο, τόν πρόφτανε ή νύχτα. Τά βουερά κύματα, σπρωγμένα από τó νοτιά, έρχονταν νά βροντήξουνε στους βράχους κάτω, κι άκουγε μερικά πού, σκάθοντας ύποχθόνια τήν πέτρα, αναβράζανε κούφια, μ' άτέλειωτο παφλασμό. 'Ανάγεργε τó κορμί του και μισόκλεινε τά μάτια του. Τά πρώτα άστέρια, σά φυσημένα από τó βραδυόν άνεμο, τρεμοσβήγανε, σπιθίζαν' ή πνοή του πελάγου, άλμυρή, γλιστρούσε όροιστικά μέσα στα σπλάχνα του. Τότε, σάν από μαγεία, ή στιγμή έσβηγε, ζάλη γλυκειά συνέπαιρνε τήν ύστερη ώρα τής ήμέρας, και σάν ξανάνοιγε τά μάτια του έδλεπε με θάμπος τή νύχτα νά έχει κυριέψει, φανταστική, τήν πλάση γύρω. Στις μεταδατικές τούτες στιγμές, ξύπνιος ή λαγοκοιμισμένος — δέν ήξερε — ξάνοιγε όράματα έξαίσια. 'Η φαντασία και τ' όνειρο δένονταν έτσι γι' αυτόν στο ίδιο μαγικό πλεμάτι.

Κάποτε ξυπνοῦσε βιαστικός, ἔχοντας σκοτεινά τὴν ἔγνοια πὼς ἀπόψε τὸν περιμένει ἡ Μπιάνκα, ἀγέρωχα ἀνυπόμονη. Ἡ ἀπαντοχὴ τῆς ὥρας πού θὰ τὴν ἔσμιγε τοῦ εἶτανε γλυκειά, συχνὰ μαυλιστική. Μὰ τῆ στιγμῇ πού, κουρασμένος ἀπὸ τ' ἀγκάλιασμά της, θὰ ἔφευγε κλεφτά, γλιστρώντας μέσα στὸ ὑγρὸ καὶ γαλάζιο φέγγος τῆς αὐγῆς, ἐνωθε πὼς εἶναι ἀνίκατα βαριεστισμένος. Ὁ ἔρωτας τῆς Γενωβέζας, καυτὸς καὶ βίαιος, δὲν τοῦ ἄφηνε κανένα κατακάθι τρυφερότητας. Τὴν ξεχοῦσε δλότεια, ὡς πού τὸ κορμί του νὰ τὴν ἀποζητήσῃ πάλι.

Ἡ κατάχτησή της — κάλλιο ἢ προσφορά — εἶχε σταθεῖ ἀναπάν-
τεχη, ἀντίχαρη τυχαία κάποιας νυχτερινῆς περιπέτειας :

... Ἀνέβαινε ἀργοπορημένος, ἐδῶ καὶ τρία πᾶνω - κάτω χρόνια, τὰ πέτρινα σκαλιά τοῦ δρόμου γιὰ τὸ σπῆτι του, ὡρα ἀρκετὴ ἀφοῦ ἡ σιδε-
ρόπορτα τῶν τειχιῶν εἶχε κλείσει, ὅταν, μέσα ἀπὸ κάποιο μισοσφαλι-
σμένο καπηλειό, πετάχτηκαν νὰ τὸν μπλοκάρουνε τρεῖς κλέφτες. Ὁ
δρόμος εἶτανε βουτηγμένος στὸ σκοτάδι, ἡ νύχτα χειμωνιάτικη καὶ
βροχερή. Ἀγαναχτισμένος κι ἀσυγκίνητος, πισωπλάτισε ἴσαμε ἕναν
τοίχο κ' ἐκεῖ ἀκούμπησε τὴ ράχη του. Μὲ τὸ κοντὸ ρωμέϊκο σπαθί
του, πού τὸ εἶχε στὸ μεταξὺ τραθήξει, χτύπησε τὸν ἕνα, στὰ τυφλά.
Τοὺς ἄλλους δυὸ περιορίστηκε νὰ τοὺς κρατήσῃ σ' ἀπόσταση, χτυπών-
τας δῶθε - κείθε μέσα στὸ πηχτὸ σκοτάδι.

Ἡ πάλη συνεχίστηκε γιὰ λίγην ὥρα, μουγγή κ' ἐπίμονη. Ἦξερε
πὼς οἱ ἀνθρώποι τοῦτοι δὲν ἔχουν ποτὲ σπαθί, πού εἶναι προνόμιο μο-
νάχα τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν στρατιωτικῶν, καὶ μάντευε τὰ μαχαίρια
τους πού χάραζαν ψαχουλευτὰ τὸ σκοτάδι. Μονάχα τὸ μεθύσι ἐξη-
γοῦσε ἕνα τέτοιο πείσμα ἀπὸ μέρος τους. Τὸ συνηθέστερο, ὅταν κατὰ
λάθος πέφτανε πᾶνω σ' ἀνθρώπο ἀρματωμένο, ρίχνανε χάμου ὅ,τι δπλο
κρατοῦσαν καὶ χάνονταν, καπνός. Τὰ χνώτα τους, τώρα, πού ξεθυμαί-
νανε κρασί, περνοῦσαν φευγαλέα καὶ χλιαρὰ πᾶνω στὸ πρόσωπό του.
Ξάφνου ὅμως, ἐκεῖ στὸ καλύτερίμι τὸ γλιστερὸ ἀπὸ τὴ βροχή, τὸ πῶδι
τοῦ Σγουροῦ ἔφευγε κ' ἐκεῖνος βρῖσκειται γονατισμένος χάμου. Εἶχε
περάσει ἔτσι, ἄθελα, κατὰ τὴ μεριά τοῦ κατήφορου, σὲ θέση μειο-
νεκτικῆ.

Κάποιο παραθύρι, ἀριστερά, τρίζει ἀνάλαφρα, ὅμως δὲ φαίνεται
οὔτε ἀνθρώπος οὔτε φῶς. Τὸ παιδᾶριο εἶχε τιναχτεῖ πάλι, στὴ στιγμῇ,
δλόρθο. Στὸ δεξί του χέρι, πᾶνω στὸ δέριμα τῆς ράχης, ἐνωθε μιὰ
κρύα χαραξιά, τὸ αἷμα ἀρχίζε κιόλας νὰ κυλάει ζεστὸ γύρω στὸν καρ-
πό. Ἐσφιξε πεισματωμένος τὸ σπαθί, τὸ σήκωσε καὶ κατάφερε ἀπέ-
ναντί του χτύπημα φοβερό, κάθετο. Βογγώντας, ἕνας ὄγκος κυλίστηκε
βαριά καὶ τοῦ ἔφτασε μπροστὰ στὰ πόδια.

Ἄκουσε τὸν τρίτο ἀντίπαλο νὰ φεύγει παλαθωμένος, δρασκελών-
τας τὰ πέτρινα σκαλοπάτια, κατὰ τὸν κατήφορο.

Στάθηκε ν' ἀνασάνει. Τὸ δεξί του χέρι τὸν ἔτσουξε καὶ κάθε πού
τῶκλεινε γροθιά ἐνωθε τὸ δέριμα νὰ χαράζει. Τὸ τρίξιμο, ἀριστερά,
ἀκούστηκε δυνατότερο, χαμηλὰ τώρα, στὸ δρόμο, καὶ μιὰ φωνὴ ψιθυ-
ριστὴ ἔφτασε στ' αὐτί του :

— Vieni!

Δὲν κατάλαβε. Ἀφουγκράστηκε καλλίτερα. Ἄκουσε πάλι τὴν ἴδια

άγνωστή του λέξη και σήκωσε τὸ κεφάλι νὰ ἰδεῖ πάνω-κάτω ποῦ βρισκόταν. Τὸ σκοτάδι εἶταν ἀδιαπέραστο, αὐτὸς ἔμως γνῶριζε ἀπ' ἔξω κι ἀνακατωτὰ τὰ κατατόπια. «Κοντὰ στὸ σπῆτι τοῦ Καφούρη εἶμαι», συλλογίστηκε. Βάδισε πρὸς τὴν ἄγνωστη φωνή. Ἐνα χέρι ζεστό, γυναικεῖο, γαντζώθηκε στὸ δικό του καὶ τὸν τράβηξε μέσ' ἀπὸ τὸ πορτὶ τοῦ περιβολιοῦ.

Ἀπορημένος, εἶδε νὰ τὸν ὀδηγοῦν ἀμίλητα, ἀθόρυθα, καὶ σὰν ἔφτασε κάπου μπροστὰ σὲ μιὰ ξύλινη σκάλα, ἡ γυναίκα ἀνέβηκε πρώτη διὰ σκαλοπάτια, στράφηκε, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν φίλησε σφιχτὰ στὸ στόμα.

— Salvato! κάνει ὕστερα μὲ μαλακιά καὶ βαθεῖα φωνή, γεμάτη ἀνακούφιση.

Τότε, ἀπὸ τὴ βαθύτονη φωνή της, κατάλαβε πὼς εἶταν ἡ κόρη τοῦ Καφούρη.

Ἰσαμε τὴ νύχτα ἐκείνη, τὴν εἶχε ἰδεῖ περνώντας κάμποσες φορὲς ἀπὸ τὸ δρόμο της, στὸ παραθύρι, νὰ χτενίζει σιγοτραγουδώντας τὰ μακρύτατα μαῦρα μαλλιά της. Στὴν κορυφὴ τοῦ κεφαλιοῦ της, συνήθιζε νὰ φορᾷ μιὰ μικρὴ κόκκινη σκουφίτσα, κολλητὴ σὰν καλόττα, ἀπὸ βελουδοῦ, ὕφασμα ποῦ τότε πρωτόδγαινε κ' εἶταν βαρύτιμο. Τὰ πυκνὰ μυρωδικὰ ποῦ ἄλειβε τὸ μελαχροινὸ της κορμί, τὰ ἔφερεν ὁ πατέρας της ἀπὸ τὴ Φλωρεντία. Ὅμως, ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, σὶς ματιὰς τοῦ νεαροῦ διαδάτη, δειχνότανε καταφρονετικὴ κι ἀγέρωχη... Ἀπόψε, τὸν ἔφερε βαδίζοντας ἡ ἴδια μπροστὰ, στὴν κρεββατοκάμαρά της.

Εἶταν δωμάτιο μικρὸ, μέτριο σὲ ὕψος, ποῦ ἔδλεπε στὸ δρόμο. Μιὰ καντήλα ἀσημένια ἔκαιγε κρεμασμένη στὸν τοῖχο, βαθαίνοντας φανταστικὰ, μὲ χνουδωτὲς σκιές, τὸ παχὺ κρεβάτι, τὸ θαμπὰ ἄσπρο κάτω ἀπὸ τὶς βαρεῖες βυσσινιᾶς κουρτίνες. Ἄπειρα μικροπράματα, σκόρπια πάνω στὰ ἐπιπλα, βαζάκια καὶ κασσετίνες, χτένια, μπουκαλάκια, πυξίδια, τὸ γέμιζαν, συνωστίζοντας περισσότερο τὴν πυκνὴ καὶ μοσχοκαπνισμένη ἀτμοσφαῖρα. Ἡ Μπιάνκα μῆθε πρώτη, ἀνοιξε τὰ μπράτσα της νὰ τενωθεῖ μὲ λάγνο χασμουρητό, τὸ ροῦχο ἔπεσε ξεσκεπάζοντας τοὺς γυμνοὺς της ὤμους καὶ τὸ κορμί της στράφηκε φιδολυγίζοντας κατὰ τὸν ξένο ποῦ στεκόταν ἄβουλος στὸ κατώφλι.

Μεμῆς, τὰ σχιστὰ της μάτια, βλέποντάς τον, τεντώνονται μ' ἀπορία, ἀστράφτουν, θολώνουν πάλι, κι ἐλάκερη ἐκείνη γέρνει πίσω τὸ κορμί, τὸ φέρνει μπρὸς, καὶ ξεσπάει σὲ ξαφνικὸ, ἀκράτητο γέλιο.

Ἔσμιξε τὰ φρύδια του τὸ παιδάριο. Καταλάβαινε τώρα, σκοτεινὰ, πὼς εἶχε γίνει τὸ παῖγιο κάποιος πλάνης. Δὲν τὸ περίμενε ἡ Γενοθέζα, φαίνεται, πὼς θάβαι αὐτὸς, ἴσως μάλιστα νὰ θαροῦσε πὼς εἶναι κάποιος ἄλλος... Νὰ κάτι ποῦ δὲ μπόρεσε ποτέ του ἀπόλυτα νὰ τὸ ξεδιαλύνει. Καθὼς, πεισματωμένος κείνο τὸ βράδυ γιὰ τὴ γελοία του θέση καὶ τὰ προσβλητικὰ γέλια τῆς κοπέλλας, γύριζε ἀπότομα τὴ ράχη του νὰ φύγει, ἡ Μπιάνκα χύμηξε, γελώντας πάντα, καὶ τὸν ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά της.

Τὸν κράτησε ἐλάκερη κείνη τὴ νύχτα, κι ἀπὸ τότε τρεῖς χρόνια σφαλιστὰ. Στὶς καλόβολες στιγμὲς του, ὁ Νικηφόρος, συλλογιζότανε πὼς ἡ προσφορά της τούτη εἶτανε μιὰ γενναϊόδωρη ἀμοιβὴ γιὰ τὸ ἄγνω-

στο παλληκάρι του νυχτερινού επεισοδίου. Ἀπλούστατα, στὸ σκοτάδι τοῦ δρόμου, ἡ Μπιάνκα — πού εἶχε ἰδεῖ τὴ σκηνὴ ἀπὸ τὸ παραθύρι τῆς — δὲ μπόρεσε νὰ ξεχωρίσει ποιὸς εἶταν ὁ ἥρωας. Κι ἀπορημένη ἀναγνώριζε ὕστερα, στὴν κάμαρα μέσα, τὸ φτωχὸ εὐγενικόπουλο πὺ συχοπερνοῦσε ἀπὸ τὸ δρόμο κοιτάζοντάς τὴν λιμπιστικά.

— Πρόσεξε, carissimo, μήπως σὲ πάρει ποτὲ μυρωδιὰ ὁ πατέρας μου. Πληρῶνει ἀνθρώπους καὶ ξεμπερδεύουν ὅποιονε ξεθαρεύεται μαζί μου.

«Σιχαμένη ἱστορία», συλλογίζεται ὁ Νικηφόρος στὶς κακὲς στιγμὲς του. Καὶ τότε ἀφήνει τὸ νοῦ του νὰ φτερουγίσει κρυφὰ σὲ κάποιαν ἄλλη θύμηση — γαλάζια — πὺ τὸν ἐξαγνίζει.

Εἶναι τὸ μεγάλο του μυστικὸ.

Μπορεῖ νὰ μὴν εἶταν καὶ θύμηση, μπορεῖ νὰ εἶταν μονάχα ὄνειρο, ἓνα ἀπὸ τ' ἀλλόκοτα ἐκεῖνα ὄνειρα, τὰ δίχως εἰρμό, πὺ ἔκανε στὶς ἀμφίβολες ὥρες τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἄνεμος τοῦ πελάγου τοῦ φτέρωνε ἡρωϊκὰ τὴ φαντασία κι ὁ παφλασμός τῶν κυμάτων τοῦ τῆ νανοῦριζε μὲ καλοσύνη μητρική. Ἡ παιδιάστικη δεισιδαιμονία του μπερδεύε συχνὰ κάποια περιστατικὰ τῆς κρυφῆς του ζωῆς. Ἔτσι καὶ τ' ὄραμα ἐκεῖνο τοῦ ἀνοιξιάτικου πρωῒνου...

Στὸ περιβόλι τῆς Μπιάνκας ἀνθίσε ἓνα «οὐράνιο», γαλάζιο λουλουδάκι πάνω σὲ περιπλοκάδα φουντωτῆ, χλωροπράσινη. Τὸ κόβει στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ πορτί γοργὰ, μὴ τὸν προφτάσει τὸ γλυκοχάραμα, προδοτικὸ. Βγαίνει στὸ δρόμο καὶ ροβολαεὶ τὸν κατήφορο. Στὸν οὐρανὸ, κιόλας, ἀρχίζει νὰ τεντώνεται ἓνα γαλάζιο, ὕψρὸ φέγγος, ἐπιβίωση θάλεγε φανταστικῆ τοῦ φεγγαριοῦ.

Ἡ πολιτεία κοιμάται. Μονάχα μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου θὰ σημάνει τὸ βούκινο ψηλὰ στὶς βίγλες κ' οἱ πόρτες τῶν τειχιῶν θ' ἀνοίξουν. Τότε, ἓνας κόσμος ἀνάκατος θ' ἀρχίσει νὰ ξεχύνεται στοὺς δρόμους, νὰ βουτίζει σὰν ποτάμι καὶ νὰ διασταυρῶνεται κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη καμάρα τῆς πύλης πὺ δὴδηγεὶ στὴν ἐξοχή. Χωριάτες μὲ τὰ πουλερικά τους θὰ μπαίνουνε γιὰ τὴν ἀγορά, πραγματευτῆδες καθαλικεμένοι πάνω σὲ μούλες κατὰφορτες, καλογέροι Ρωμιοὶ καὶ Φράγκοι. Οἱ ἀνθρωποτῶν ἀρμάτων θὰ περιδιαβάξουν μέσα στὸν κουρνιαχτὸ τοῦ βιαστικοῦ καὶ παράταιρου τούτου ὄχλου, ἀστραποβολώντας σὰ βουερὲς χρυσόμυγες μὲ τίς μεταλλικὲς τους ἀρματωσιές. Τὴν ὥρα τούτῃ τῆς πνιγερῆς πολυκοσμίας, ὁ Σγουρὸς τὴν ἀποστρέφεται.

Ὅμως ἀκόμα δὲν ἔχει φανεῖ ὁ ἥλιος. Τὸ γλυκοχάραμα γαλαζώνει τὸν οὐρανὸ κ' εἶναι σὰν τὴ ματιὰ τῆς θάλασσας, τὴν ἀδιάκοπα στυλωμένη πάνω στὴν πολιτεία, πὺ ἀντιφεγγίζει στοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν. Γοργῆ καὶ πρόσχαρη ἔρχεται ἡ μέρα, σαλπίζοντας μὲ τίς δροσερὲς αὔρες τοῦ πελάγου. Ἐάφνου, ἐκεῖ κοντὰ στὸ λιμάνι, σ' ἓνα μεγάλο χῶρο πὺ στέκεται ἀδειανὸς ἀνάμεσα στὰ σπίτια καὶ στὸ τειχί τῆς θάλασσας, ὁ Νικηφόρος ἀκούει νὰ ζυγῶναι ποδοβολητὸ ἀλόγων.

Εἶχε παραμερίσει, ἀπορημένος, καὶ κρύφτηκε κάτω ἀπὸ τὴ χαμηλὴ καμάρα μιᾶς πόρτας τοῦ τειχοῦ. Εἶταν ἐπικίνδυνο νὰ βρῖσκεσαι τέτοιαν ὥρα ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι σου : Χίλιων εἰδῶν ὕπνοιες σ' ἔζωναν ἀμέσως. Ὁ Σγουρὸς, στὸ ἀνώμαλο καὶ λασπερὸ χῶμα τῆς καμάρας,

βρήκε μιὰ γούβα ἀπὸ μικρὸ βούλιαγμα, πού εἶχε κάμποσο νερὸ θαλασσινὸ σουρωμένο στὸν πάτο καὶ πήδηξε μέσα, ἀδίσταχτα.

Ἔϊταν καιρός. Ἄπὸ δεξιά, κάμποσοι καθαλαροὶ ξεπρόβαλαν. Ἔ-ξη - ἐφτὰ τοὺς λογάρισε, κ' ἔρχονταν κατὰ τὴ μεριά του μὲ γοργὸ τριποδιισμό. Στὴν ὀρθρινὴ γαλήνη, τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων ἀντιλαλοῦσαν διάτορα, μεταλλικά. Μπροστὰ πήγαινε, σὲ λίγη ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀπόσταση, ἕνας ἱππότης Φράγκος μὲ μάλλια διχτάτη, ἀλυσιδωτὴ, πού τοῦ ἔσφιγγε ὀλάκερο τὸ κορμί ἴσαμε κάτω στὰ δάχτυλα τῶν χειρῶν, τὰ χωμένα σ' ἀτόφια μὲ τὸ μανίκι ἀτσαλόπλεχτα χειρόχτια. Τὸ κωνικὸ του κράνος, τὸ χωμένο ὡς τὰ φρύδια, τοῦ σκέπαζε μὲ κοντὸ ἐπίρρινο τὴ μύτη, βαθουλώνοντας ἔτσι τὶς μαῦρες γοῦβες τῶν ματιῶν. Κρατοῦσε ὀρθὸ τὸ μακρὺ κοντάρι του, πού ἀνέμιζε ψηλὰ μιὰ μαυροκόκκινη παντιέρα, καὶ τὸ σπαθὶ του, μεγάλο, βαρὺ, τρομερὸ, κρεμοτά ἀπὸ φαρδὺ τελαμῶνα περασμένον λοξὰ πάνω στὸ ἄσπρο του ἐπιλωρίκι.

Οἱ ἄλλοι, πιὸ πίσω, δὲ μοιάζανε καὶ τόσο σημαντικὰ πρόσωπα καθὼς ὁ πρῶτος. Ἔϊταν ἱππότες ἀπλοὶ, καθὼς τὸ ἔδειχναν οἱ παντιέρες τους οἱ μακρουλὲς καὶ δίγλωσσες· σεργέντες, μὲ γυμνὰ κοντάρια. Οἱ τελευταῖοι, ἀπλοὶ σκουταράτοι, βαστάζανε τὰ βαρεῖὰ σκουτάρια τῶν ἀφεντάδων τους.

Ὁ πρῶτος εἶχε μόλις προσπεράσει τὴν καμάρα, ὅταν ὁ Σγουρός, μὲ ζωηρὸ ξάφνιασμα, πρόσεξε πὺς ὁ τρίτος καθαλάρης εἶταν γυναίκα. Ὁ συνοδὸς τῆς ἀρχοντα, νεαρὸς ξανθόμαλλος ἱππότης μὲ περικεφαλαία φτερωτὴ, εἶχε τὸ κορμί του λοξὰ στραμμένον κατὰ τὴν ἀρχόντισσά του καὶ ὄλη του ἡ ἀβρὴ προσοχὴ εἶτανε στυλωμένη πάνω τῆς.

Ὁ Σγουρός κοίταζε τὴν ξένη κυρὰ νὰ σιμῶνει. Ἔϊτανε νέα. Καθισμένη γυναίκα πάνω στ' ἄσπρο τῆς τ' ἄλογο, κρατοῦσε τὸ κορμί λυγερὰ γυρισμένο κατὰ μπρὸς, τὸ κεφάλι στητό, τὰ ματόφυλλα χαμηλωμένα. Πάνω ἀπὸ τὴ φιστικιά σκουφίτσα, πού κατὰ τὴ μόδα τῆς ἐποχῆς ἔσφιγγε ὀλοῦθε τὰ μαλλιά τῆς, ἐφαρμοστή, κ' ἔδενε μὲ στενὴ κορδέλλα κάτω ἀπὸ τὸ σαγόνι, φοροῦσε χαμηλὸ κι ὀχτάγωνο κάλυμμα, ἐκεῖνο πού οἱ Φράγκοι τὸ λέγανε «τουρέ», κάτι σὰ μικρὴ κορόνα σχεδιασμένην ἀπλοϊκὰ, δίχως γλώσσες, πόμολα καὶ κεντίδια. Ἔνα σαγίο ἄσπρο, ἀπλόχωρο καὶ πτυχωτό, ἔντυνε τὸ κορμί τῆς, μὲ κεντημένο πάνω στ' ἀριστερὸ στήθος οἰκόσημο μαῦρο καὶ χρυσό. Κ' εἶχε στοὺς ὤμους τῆς μανδύα θαλασσοπράσινο, μεταξωτό, πού ἀνεμιζότανε μὲ μαλακιά, νωχελικὴ ἄρμονία.

Στὸ φόντο τοῦ μικροῦ γυακᾶ ἀπὸ ἐρμίνα κ' ἐνὸς ρολλοῦ ἀπὸ κασιανὰ μαλλιά πού ξέφευγε χαριτωμένα κάτω ἀπὸ τὴ φιστικιά σκουφίτσα, σχεδιαζότανε τὸ πρόσωπο τῆς ἀρχόντισσας. Ὅμως, γιὰ τὸν Σγουρὸ πού τὸ κοίταζε ἀπὸ χαμηλὰ, σχεδιαζότανε καὶ πάνω στὸ φεγγερὸ κομμάτι τ' οὐρανοῦ ὅπου σιγῶσθηναν χλωμιάζοντα τὰ τελευταῖα ἀστέρια. Ἔϊτανε θαυμαστὰ κανονικὸ, μιὰ στάλα χλωμό, μὲ ἀνάλαφρα ροδίματα ψηλὰ στὰ μάγουλα, ἴσως ἀπὸ τὴ δροσιὰ τοῦ πρωῖνοῦ, ἴσως κι ἀπὸ κάποιον αἰσθημα συστολῆς ἀπόκρυφης. Τὰ μάτια τῆς, πού μιὰ καὶ μόνο στιγμή ἀνάβλεψαν, εἶχανε φῶς γαλανό, καθὼς τῆς θάλασσας. Ρυθμικὰ κι ἀνάλαφρα ἀναπηδώντας πάνω στὴ μαλακιά σέλλα, ζύγωσε, ἔφτασε, πέρασε.

Θαμπωμένος, ὁ Σγουρός, βγάζει ἔξω ἀπὸ τὴν καμάρα τὸ κεφάλι του καὶ βλέπει τὴ συνοδία νὰ χάνεται πέρα, στὴ γωνιά τοῦ δρόμου.

Αὐτὸ εἶταν.

Ἄκόμα ἴσαμε τὴ στιγμή πού βγήκε ἀπὸ τὸν κρυψώνα του, δὲν εἶχε σημάνει τὸ βούκινο ν' ἀνοίξουν οἱ πόρτες τῆς πολιτείας. Πού πήγαινε ἢ ἄγνωστη κυρὰ τέτοιαν ὥρα, μὲ τοὺς ἐλόφραχτους καθαλάρηδες ; Θάλεγε πὼς ἔφευγε, μπορεῖ γιὰ μακρυνὸ ταξίδι· κι ὁμως αὐτὸς δὲν εἶχε ἀκούσει οὔτε χιτῆς, οὔτε προχιτῆς, νὰ γίνεται λόγος γιὰ κανένα πρόσωπο σημαντικὸ πού εἶχε ἔρθει τάχα νὰ περάσει τὴ νύχτα του στ' Ἀνάπλι. Δούκισσα εἶτανε ; κοντέσσα ; Τ' ἀναρωτιότανε καὶ μαζί θύμωνε μὲ τὸν ἑαυτὸ του πού δὲν ἔβαλε προσοχὴ νὰ ξεχωρίσει τὸ οἰκόσημο τὸ κεντημένο στὸ ρουχο τῆς καὶ στὸ πανωσκέπι τῆς σέλλας, ἀκόμα καὶ στὰ σκουτάρια τῶν ἀκολούθων.

Στάθηκε σμίγοντας τὰ φρύδια του. Ξαφνικὴ, ἀλλόκοτη σκέψη τοῦ σπάθιζε τὸ νοῦ : Ταξίδευε ἄραγε μὲ τὸ θέλημά της ἢ νεαρὴ ἀρχόντισσα ; ... Τὸ πρόσωπό της — τ' ἀναθυμότανε ζωηρὰ τώρα — εἶχε μιὰν ἔκφραση παράδοξη. Τὸ κρατημένο ψηλά, μ' ἓνα εἶδος πληγωμένης ἀξιοπρέπειας κεφάλι της, τὰ χαμηλωμένα ματόφυλλα, τ' ἀνάλαφρο κοκκίνισμα ψηλὰ στὰ μάγουλα... Δὲν εἶναι ὅλα τοῦτα σημάδια μιᾶς περηφάνειας λαθωμένης, ὀδυνηρὰ καρτερικῆς ;

Ὁ παράφορος φαντασιοκόπος μὲ τὰ ἡρωϊκὰ ὄνειροπολήματα πού κρουθότανε μέσα του, ζύπνησε μεμιᾶς ἀλαφιασμένος. « Ἴσως ἔπρεπε νὰ ἐπέμβω... τὸ δίχως ἄλλο ἔπρεπε », συλλογίστηκε ἀνήσυχος. Οὔτε πού τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ νοῦ πόσο θὰ εἶταν ἀνέμουαλο νὰ τὰ βάλει μ' ἔξη μαζί κατάφραχτους καθαλάρηδες καὶ γιὰ μιὰν ὑπόθεση πού τοῦ εἶταν ἐλόττελα ἄγνωστη τὸ κάτω - κάτω. Ταραγμένος, σκυθρωπός, ἔσκυψε τὸ κεφάλι του καὶ προχώρησε στὸ δρόμο ρεμβάζοντας σ' ἀπίθανους, παιδίαστικους ἡρωϊσμούς.

Τὸ πρῶνὸ βούκινο, ἀπὸ ψηλὰ στὰ τειχιά, τὸν συνέφερε ξαφνιασμένο. Κοίταξε γύρω του· ἡ μέρα εἶχε ροδίσει. Σὰ νὰ παραφύλαγαν τούτη μονάχα τὴ στιγμή, κρυμμένοι πίσω ἀπὸ τὶς πόρτες τους, ἓνα πλήθος ἀνθρώπων· ξεχύνονταν μονομιᾶς στοὺς δρόμους. Τὰ παραθυρόφυλλα ἀνοίγονταν μὲ πάταγο, οἱ μαστόροι δίνανε κιόλας, μέσα στὰ μαγαζιά, τὶς πρῶτες σφυριές γιὰ τὸ μεροδοῦλι. Ζύγωσε κάποιον διαβάτη, φτωχὸ κλέρη πού πήγαινε καμπουριαστὸς μὲ τὶς περγαμηνές του ρόλο κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη, καὶ τὸν σταμάτησε. « Μήπως εἶχε φτάσει στ' αὐτιά του κανένα μαντάτο ; » Ἐγινε τοῦτες τὶς μέρες τίποτα τὸ ἀσυνήθιστο ; »

Ὁ ἄνθρωπος σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ τὸν κοίταξε μὲ ὕφος ἀνήσυχο κι ἀποβλακωμένο. Ἄ! ἔκανε μόλις ἀναγνώρισε τὸν Σγουρὸ καὶ δοκίμασε νὰ προσπεράσει.

— Σὲ ρωτάω, ἄνθρωπε ! φωνάζει ἐκεῖνος ἐρεθισμένος, καὶ τὸν ἀρπάζει ἀπὸ τὸ ρουχο σφιχτά.

— Μὲ τὸ συμπάθειο, ἀφέντη Σγουρὸ, εἶμαι, καταπῶς βλέπεις, βιαστικὸς...

Τὸν τίναξε ἀπὸ τὸ γιανὰ, ὀργισμένος, καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ σταθεῖ. « Μιὰν ἀπλὴ πληροφορία ἤθελε : Ἀκούστηκε τίποτα, σὰ νὰ ποῦμε,

λόγου χάρη, για μιάν ευγενική κυρά, που τήν εκλεψαν οί Φράγκοι :»

Τό μούτρο του κλέρη αλαφιάστηκε.

— Σώσον ήμάς υιέ Θεοῦ! μουρμούρισε κόνοντας τὸ σταυρό του καί κοίταξε γύρω τρέμοντας. «Πουθενά δέν είχε ἀκούσει τέτοιο πράμα». Ὑστερα, βρίσκοντας εὐκαιρία πού ὁ συνομιλητής του στεκότανε νά κοιτάξει χάμου συλλογισμένος, τσοκασε σέροντας τὰ στραβά του τὰ κανιά ὅσο πιό γρήγορα μπορούσε.

Ὅλοι οί συντοπίτες του πιστεύανε πὼς ὁ Σγουρός είχε κατὰ βάθος μιὰ - κάποια λόξα. Ὑστερα ἀπὸ τὸν κλέρη κ' οί ἄλλοι πού τοὺς σταμάτησε νά τοὺς ρωτήσῃ, τὸν ἄφησαν ἀναπάντητο, φεύγοντας τὸ γρηγορότερο, ἀπορημένοι ἢ περιγελαστικοί. Τοὺς ἔκανε ἐντύπωση πού τὸν ἄκουγαν νά τοὺς μιλάει — πράμα ὀλότελα ἀσυνήθιστο.

Ἐάφνου παίρνει τήν ἀπόφασή του. Μὲ τὴ χοντροκεφαλιά του, μὲ τήν παρουσία του, ὁ ὄχλος τὸν ἀποδιώχνει πάντα. Βιαστικός, δίχως νά ξανασηκώσει τὸ κεφάλι του, τραβάει λοιπὸν κι αὐτὸς γιὰ πάνω, ψηλά, στὰ δικά του τὰ λημέρια. Ὁ γνῶριμός του πόθος τῆς μοναξιάς τὸν κυριεύει πάλι, δυναστικός.

Πῆγε ὀλόγισα στὸ στάβλο τοῦ Ἀστρίτη. Σὲ μιὰ γωνιά, ἔκει πού στοιβαζόταν ἀφράτος ὁ χρυσὸς σάνος, ξαπλώθηκε, ἔπλεξε τὰ χέρια του πίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καί σφάλισε τὰ μάτια.

Ἦθελε νά ὄνειρευτεῖ.

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟΣ ΒΡΑΧΝΑΣ

ΥΓΟ ΕΙΝΑΙ τὸ μυστικὸ τοῦ Νικηφόρου Σγουροῦ, ἡ ἀκριβὴ θύμηση ποῦ τὴν κρύβει ἀπὸ τότε ζηλότυπα μέσα στὴν καρδιά του.

Κ' εἶχανε περάσει μῆνες. Πάλι κυλοῦσε ἡ ζωὴ στερεότυπη, πάλι τὰ μικροπεριστατικά τοῦ καθεμέρα, καὶ πάλι οἱ ρεμβασμοὶ ἀνάδουν, σβήνουν, σέρνονται ἀποκαρδιωτικοί, καθὼς ἡ ἀποψινὴ νύχτα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Μπιάνκας.

Ξάφνου, ἐκεῖ κατὰ τὴν ὥρα ποῦ βασιλεύει ἡ Πούλια, ἐνῶ κουρασμένος ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῆς Γενοβέζας εἶχε κυλήσει: στὸ πρωτοῦπνι, πετάχτηκε ἀπὸ θόρυβο ἀσυνήθιστο.

Τὸ πρῶτο ποῦ εἶδε δίπλα του, μέσα στὸ χροπηδητὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, εἶταν ἡ κοιμισμένη Μπιάνκα. Μεγαλόσωμη, σὲ τέλεια ἐγκατάλειψη καὶ μὲ τὰ μαῦρα τῆς μαλακὰ μαλλιά ἀπλωμένα, κυματερὰς ἀχτίδες ἀνω στὸ προσκεφάλι, ἀνάσαινε ἤρεμα μέσ' ἀπὸ τὰ πηχτὰ τῆς χεῖλης ποῦ μισοχάραζαν, λάγνα. Αὐτὴ, δὲν εἶχε ἀκούσει τίποτα. Οἱ κουρτίνες τοῦ κρεββατιοῦ εἶταν ἀφρόντιστα μισανοιγμένες. Ὁ νεαρὸς Ρωμῖος στύλωσε τὰ μάτια του, ἀνασηκώθηκε στὸν ἀγκῶνα του, ἀφουγκράστηκε. Παράδοξο τοῦ φαίνότανε τώρα ποῦ δὲν ἄκουγε τίποτα πιά. Μπᾶς κ' εἶτανε μονάχα στ' ὄνειρό του;

Ἡ βροχὴ εἶχε πάψει. Ἄριὰ καὶ ποῦ, κάποια χοντρή σταγόνα, ἀπὸ τὸ λουκι τοῦ σπιτιοῦ, ἔσταζε στὸν πλακοστρωμένο δρόμο. Ἡ μурωδιὰ τῆς ὑγρασίας, νοτερή, γλιστρώντας ἀπὸ χαραμάδες ἀόρατες, ἔφερνε μέσα στὸ ζεστὸ δωμάτιο τὴ δροσερὴ πνοή τοῦ ὑπαίθρου. Ἦ ἀχαμνὰ δεντράκια τοῦ περιβολιοῦ, ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς Μπιάνκας, σὰ νὰ θρόβισαν, καὶ τὸ προσεχτικὸ αὐτὶ τοῦ Σγουροῦ ξεχώρισε, στὴν ἀδιόρατη τούτη ἀνατριχίλα, τὸ μурμουρητὸ ἀνθρώπων, κοντινὸ.

Πετάχτηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι.

Εἶτανε κάτω ἀπὸ τ' ἄλλο παράθυρο, στὸ δρόμο. Δὲν ἄνοιξε νὰ ἴδῃ, ὅμως, ἀπὸ τίς χαμηλόφωνες κουβέντες, κατάλαβε πὼς οἱ ἀνθρώποι εἶτανε τρεῖς, μπορεῖ καὶ περισσότεροι... Μοιάζανε νὰ ἔχουν στήσει συμβούλιο, τί πρέπει νὰ κάνουν. Τὰ πόδια τους σύρθηκαν στὸ λιθόστρωτο

κι από τὸ ἀγκομαχητό τους κατάλαβε πὼς κάτι βαρὺ εἶχανε σηκώσει ξαφνικά.

Στράφηκε πίσω του νὰ ἴδῃ τὴ Μπιάνκα. Ἀσάλευτη, δίχως νὰ ἔχει ἀλλάξει στάση, μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα ὅμως τώρα, τὸν κοίταζε. Χτὲς βράδου, τὴν ὥρα ποὺ ἔρχόταν ἐδῶ, τὴ ρώτησε πονηρά :

— Ὁ πατέρας σου λείπει ἀπόψε ;

— Ναι, εἶναι στὸ λιοστάσι, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀφρόντιστα.

— Στὸ λιοστάσι ;

— Στὸ λιοστάσι.

Δὲν εἶχε εἰπεῖ τίποτα. Χαμογελώντας, ξεθηλύνωσε τὴ ζώνη του κ' ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὸ προσκεφάλι, καθὼς πάντα, τὸ κοντό του τὸ μαχαίρι.

Οἱ γυναῖκες τῆς κοιμόνταν. Τὸν εἶχε ἡ ἴδια καθησυχάσει, καθὼς ὄλες τίς βραδυές. Ἡ μιὰ εἶτανε Ρωμιά, νεαρή, ἡ ἄλλη, ἡ γριά, Γενοβέζα. Αὐτὴν, ποὺ τὴν εἶχε σὰ βάρια τῆς, τὴν ἔβαζε νὰ κοιμᾶται — ὄσες νύχτες εἶταν ἐδῶ ὁ Σγουρὸς — ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τους.

Γιὰ λίγες στιγμές, κοιτάχτηκαν ἀμίλητοι.

— Λοιπὸν ; κάνει τέλος μὲ τὴ βαρειά, περιγελαστικὴ φωνὴ τῆς ἡ κόρη τοῦ Καφούρη.

Ἦρθε κοντὰ τῆς καὶ στάθηκε σκυθρωπός.

— Κἀτι μοῦ φάνηκε..., τῆς ἐξήγησε ἔχοντας ἀκόμα τὴν προσοχὴ τοῦ στραμμένην ἔξω.

Χαμογέλασε ἀχνά, λιγάκι περιφρονητικά, μὲ τὰ πηχτὰ κ' ὑγρά τῆς χεῖλη.

— Πλάγιασε ! τοῦ δείχνει δίπλα τῆς.

Μακρυὰ, ἀκούστηκε νὰ περνάει ὁ νυχτοφύλακας. Βροντοῦσε μὲ τὸ ραβδί του τὰ λιθόστρωτα καὶ κάτι φώναζε, μὲ τὴν κούφια καθὼς τοῦ γκιώνη, βραχνὴ φωνὴ του.

— Ἀκού ! λέει ὁ Σγουρὸς καὶ γυρίζει ἀπότομα τὸ κεφάλι του κατὰ τὸ παράθυρο ποὺ ἔδλεπε στὸ περιβόλι.

Στὸ πορτί, στὸ δικό τους τὸ πορτί, ποὺ τὸ εἶχανε κλειδώσει ἀπὸ μέσα μπαίνοντας, σὰ νὰ εἶχε τρίξει ἡ σκουριασμένη κλειδωνιά.

— Μονάχα ὁ πατέρας ἔχει τ' ἄλλο κλειδί, εἶπε κείνη σιγανὰ, σμίγοντας μὲ κακία τὰ φρύδια τῆς. Μά, τέτοιαν ὥρα...

Τὴν ἴδια στιγμὴ, ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τους, κάτι ἀναφουφουλιάζεται ἀλαφιασμένο κ' ἡ γριά δούλα, ἡ Γενοβέζα, χτυπάει τὸ πορτόφυλλο ἀνήσυχα. Ἡ τρομαγμένη φωνὴ τῆς, μέσ' ἀπὸ τὴν τρύπα τῆς κλειδαριάς, εἶπε κάτι σὲ γλῶσσα Ἰταλικὴ ποὺ ὁ Σγουρὸς δὲ μπόρεσε νὰ τὸ καταλάβει.

Ἡ Μπιάνκα πετάχτηκε ὀρθή, μισόγυμνη.

— Ντύσου καὶ φεύγα !

Δὲν εἶχε βγάλει παρὰ μονάχα τὸ λωρίκι του, τὰ τσαγγίλια του καὶ τὴ ζώνη. Καθὼς ἔσκυβε νὰ τὰ πάρει, ἄκουσε ποὺ χτυπούσανε στὸ πορτί, βραβιά.

— Εἶναι ἀπὸ μέσα τὸ κλειδί καὶ δὲ μποροῦνε ν' ἀνοίξουν, μουρμούρισε ἡ Μπιάνκα μ' ἄγρια ἀγαλλίαση, ἐνῶ τυλιγότανε βιαστικὰ στὴ ρέμπια τῆς.

Ἡ γριά βροντοῦσε τώρα κι αὐτὴ στὴν πόρτα τους ἀπανωτά, παλαβωμένη.

— Signorina, signorina... In nome di Dio!

Ἐίτανε τὸ σημεῖο τοῦ μεγάλου κινδύνου. Ντυμένος στὸ λεπτὸ ὁ Σγούρος, ἄρπαξε κάτω ἀπὸ τὸ προσκεφάλι τὸ μαχαίρι του, ἔσφιξε τὴ μπρούτζινη λαβὴ στὴ χούφτα καὶ κοίταξε τὴ Μπιάνκα, περιμένοντας.

— Δὲν εἶναι μόνος του, κάνει ἢ κοπέλλα βάζοντας προσοχὴ νὰ ξεχωρίσει τὸ θόρυβο πού τώρα εἶχε φουντώσει ἔξω. Οἱ ἀνθρώποι πού περίμεναν ἔκει μοιάζανε νὰ ἔχουν βάλει πιά κατὰ μέρος κάθε δισταγμὸ.

— Ὅχι, τοὺς ἄκουσα. Εἶναι πολλοί.

Ἀγριεμένη γιὰ τὸ σχματὰ πού ἔκανε στὴ μέσα πόρτα ἢ δούλα, ἢ Μπιάνκα εἶχε τρέξει, τῆς ἀνοίξε κι ἄρχισε γρήγορα, μιλώντας ἰταλικά, νὰ τὴ βρίζει. Παραζαλισμένη, ἡ γριά, πάσχιζε νὰ δώσει ἐξηγήσεις, μ' ὑποταγή.

Ξάφνου, ἕνας χτύπος βροντερὸς ἀκούγεται κάτω, καὶ τὰ σανίδια τῆς μικρῆς πόρτας τοῦ περιβολιοῦ τσακίζονται. Δεύτερος χτύπος ρίχνει χάμου δλάκερο τὸ πορτόφυλλο. Ἡ Μπιάνκα γύρισε στὸ Σγούρδ μὲ μάτι ἀναμμένο.

— Ἀπὸ τὸ παράθυρο! τοῦ φωνάζει πνιχτὰ στ' αὐτί, σπρώχνοντάς τον κατὰ τὴν πλευρὰ τοῦ δρόμου. Ἀπὸ τὸ παράθυρο!

Ὅμως ἔκει πού τ' ἀνοίγανε μαζί, τὸν παραμέρισε βίαια καὶ πρόβαλε τὸ κεφάλι πρώτη ἔξω.

— Sacramento! Στέκονται κα! στὸ δρόμο.

Ἡ μέσα σκάλα τοῦ σπιτιοῦ ἔτριξε τώρα ἀπὸ βήματα θαρειά, πού ἀνέβαιναν.

— Χάθηκες, τοῦ λέει σκυθρωπῆ, μὲ θαθειὰ φωνὴ πού ἔτρεμε ἀπὸ λύσσα.

Τράβηξε τὸ μαχαίρι του καὶ τσίμπησε μὲ τὴν ἄκρη τῆς λεπίδας τὸν ἀριστερὸ του δειχτή, ἴσως γιὰ νὰ δοκιμάσει τὸ τρόχισμα τῆς ἀλχημῆς, ἴσως γιὰ νὰ σπιρουνίσει: τὰ μουδιασμένα του νεῦρα.

— Ἀνοίξε τὴν πόρτα! κάνει ὕστερα φύχραϊμα καὶ προσταχτικά.

Δὲν ὑπάκουσε ἡ Γενοθέζα. Στὴν πατρίδα τῆς δὲν ἀνοίγανε στοὺς δολοφόνους. Διπλώθηκε μὲ ἡρεμὴ καὶ πλατειὰ κίνηση στὴ θυσιναία τῆς ρόμπα, πού εἶχε ἀντιφεγγιῆς πυρρές, κ' ἦρθε νὰ σταθεῖ πλάι του.

Ἡ πόρτα ἀνοίχτηκε ἀπ' ἔξω.

Μὲ κάποιαν ἀπορία κ' οἱ δύο τους εἶδανε πὼς ὁ πρῶτος πού πρόβαινε στὸ ἀνοιγμα δὲν εἶταν ὁ Ματτέος Καφούρης. Κάνανε μαζί τὴν ἴδια σκέψη: Κρύβεται ὁ ἀναντρος πίσω ἀπὸ τοὺς φονιάδες. Οἱ σκοτεινὲς μορφὲς πού πρόβαλαν στὴν πόρτα εἶτανε δύο ἀντρες ξένοι, ἀξύριστοι κι ἀγριοποῖ. Κι ἄλλοι θαμποφαίνονταν νὰ σαλεύουν πιδὸ πίσω, στὸ σκοτεινὸ διάδρομο. Οἱ κουβέντες τους, οἱ μπερδεμένες, πού λίγο πρὶν εἶχανε πληθύνει ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, τώρα κατάπεσαν μεμιάς.

Δὲν κρατοῦσαν ὄπλο στὸ χέρι. Τοῦτο παρατήρησε ἀπορημένος ὁ Σγούρος. Τὰ μαχαίρια τους, μακρὰ κι ἀγκιστρωτὰ καθὼς τῶν Σαρακηνῶν, κρέμονταν ἀπὸ τὶς ζῶνες τους μέσα σὲ σκαλισμένες θήκες. Κάμποσοι ἀπὸ δαύτους, φοροῦσανε λερὸ μαντήλι στὸ κεφάλι, κίτρινο ἢ κόκκινο, δαγκωτὸ πάνω στὸ φρύδι, καὶ πού δενότανε πίσω, κοντὰ στὸ

σθέρκο, με κόμπο χοντρό. Τοῦ εἶταν ἄγνωστοι, ὀλίτελα ἄγνωστοι καὶ μέσα στὴν πολιτεία. Φέρνανε μαζί τους μιὰ μυρωδιὰ θάλασσας, βρειά, καθὼς τὰ φύκια πού σαπίζουν.

Ἀμίλητοι, δίχως νὰ δείξουνε καμμιάν ἐκπληξη γιὰ τὸ ἐρωτικό σύμπλεγμα τῆς κάμαρας, σκύψανε πάλι κι ἀνασῆκωσαν τὸ φορτίο πού εἶχαν ἀποθέσει χάμου γιὰ μιὰ στιγμὴ. Εἶτανε κάτι μακρὺ, τυλιγμένο σὲ καραβόπανο. Ἐνας γυναίκειος, πνιχτὸς λυγμὸς ἀκούστηκε στὸ διάδρομο, ἴσως τῆς γριᾶς δούλας, τῆς Γενοδέζας. Οἱ ξένοι μπήκανε στὴν κρεββατοκάμαρα μὲ τὸ βαρὺ τους βᾶδισμα πού εἶτανε λικνιστικό, ρυθμικό, καθὼς τῶν ναυτικῶν, καὶ δίστασαν λίγο κοιτάζοντας γύρω μ' ἀμυχανία ἀπλοϊκὴ, πού ν' ἀποθέσουν τὸ φόρτωμα.

Τότε ὁ Σγουρὸς εἶδε μέσα στὸ καραβόπανο, τὸ κρατημένο ἀπὸ τὶς τέσσερες ἄκρες, ἓνα κορμί, καὶ γνώρισε τὸ πράσινο μεταξωτὸ ροῦχο τοῦ Ματτέου Καφούρη.

Ἡ Μπιάνκα στεκόταν ἀσάλευτη, ἀτάραχη, μὲ τὸ μάτι χωνεμένο. Εἶταν ἴσως ἡ ἀπορία, μπορεῖ κ' ἓνα κατακάθι ἀπὸ ἀγανάχτηση γιὰ τὸν πατέρα πού εἶχε ἔρθει ἔτσι ἀναπάντεχα νὰ τῆς ταραξεί τὴν ἐρωτική της νύχτα.

Τὸ πένθιμο φόρτωμα ἀφέθηκε βαριά πάνω στὸ ἀνάστατο καὶ ζεστὸ κρεββάτι. Οἱ ξένοι ἄντρες παραμέρισαν.

Τί εἶχε τύχει στὸ γέροντα πού ἀπάντησε ὁ Σγουρὸς ἔτσι καλοστεκούμενο τὸ δεῖλι; Ποιοὶ εἶτανε τοῦτοι οἱ ἄντρες πού τοὺς ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορά, καὶ ποῦθε ξεφύτρωσαν μέσα στὴ νύχτα; Θυμῆθηκε τοὺς βραδυνούς του συλλογισμούς, τὶς ἀόριστες ὑπόνοιες, καὶ τοὺς κοίταξε μὲ περιέργεια ν' ἀραδιάζονται ἀμίλητοι, παιδιάτικα σεμνοί, μπροστὰ στὸν τοίχο.

Ἡ Μπιάνκα ζύγωσε στὸ κρεββάτι κ' ἔσκυψε πάνω στὸν πατέρα της. Τὸν κοίταξε στὸ πρόσωπο, στὸ κεφάλι. Ὑστερα ἔκανε νόημα στὴ δούλα της πού εἶχε προβάλει δειλὰ στὴν πόρτα. Εἶπανε δυο-τρία λόγια βιαστικά καὶ χαμηλόφωνα εἰς δυο γυναῖκες, ἢ γριὰ πῆγε νὰ φέρει ἀπὸ τὸ νιφτήρα τὴν κανάτα μὲ τὸ νερό, ἢ νέα στράφηκε στοὺς ἄντρες, κὶ ἀναζήτησε μὲ τὸ μάτι, ἀνάμεσά τους, τὸν ἀρχηγό.

Εἶταν ὄλοι-ὄλοι ἐφτά. Κεῖνος πού προχώρησε ἓνα βῆμα κατὰ τὴν κοπέλλα, μπορεῖ νὰ μὴν εἶταν ὁ πιὸ θεωρητικός, ὅμως εἶχε φαρδειά, τεράστια στήθια καὶ ὦμους κραταιούς. Εἶτανε ξεσκούφωτος. Τὸ κατσαρὸ μαῦρο μαλλί του κατέβαινε στρουφίζοντας μ' ἄγριες μπούκλες πάνω στὸ χαμηλὸ του μέτωπο. Ἐξὸν ἀπὸ τὸ γυριστὸ μαχαῖρι, εἶχε κρεμασμένο στὸ δεξιὸ του πλευρὸ κ' ἓνα πελέκι. Τὰ λάσια στήθια του φαίνονταν μέσ' ἀπὸ τὸ μισανοιχτὸ πουκάμισο, καὶ φοροῦσε στὰ πόδια ἓνα βρεμένο παντελόνι, μακρὺ καὶ κολλητό.

Μὲ κάποια ἀπορία ὁ Σγουρὸς ἄκουσε τὴ Μπιάνκα νὰ τοῦ μιλάει ἰταλικά. Ὁ ἄντρας ἀποκρίθηκε στὴν ἴδια γλῶσσᾳ. Μιὰ συνομιλία γοργή, ὅπου ὁ ξένος εἶχε τὸν περισσότερο λόγο καὶ κάτι ἀνιστοροῦσε, δέθηκε ἀναμεταξύ τους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔξη κοιτάζανε γνέφοντας ἐπιδοκιμαστικά. Πολλὲς φορὲς ἀκούστηκε στὴν κουβέντα τούτη μιὰ λέξη πού ὁ Σγουρὸς τὴν ξεχώρισε μηχανικά, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει τὸ νόημά της:

«Ντελιούρια». Τὴν πρώτη φορά πού εἶπε, ἡ Μπιάνκα τινάχτηκε ξαφνιασμένη κ' οἱ ἄντρες σιγομούγκρισαν.

Στὸ τρεμουλιαστὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, κοιτάζει τὸ πρόσωπο τοῦ Καφούρη. Εἶναι κερωμένο, μὲ τὰ μάτια σφαλιστά. Ξεθαρεμμένος, κάνει δυὸ βήματα καὶ ζυγώνει στὸ κρεβάτι. Στ' ἀριστερὸ μελίγγι τοῦ ὁ γέροντας ἔχει ἕνα μακρὸ μυριδερὸ σημάδι πού τοῦ κατεβαίνει ἀκανόνιστα Ἰσαμὲ τὸ μάγουλο. Ἀπὸ κεῖ, ἕνα μαῦρο καὶ πηχτὸ κορδόνι αἵμα κυλάει στ' αὐτί, ἀργά.

Τί εἶχε σταθεῖ λοιπὸν μέσα στὴν παράδοξη τούτη νύχτα ; Τὸ πῶς ὁ Γενοδέζος, ταμπουρωμένος ἐκεῖ πίσω ἀπὸ τὰ ψηλὰ βούρλα, καρτεροῦσε τοὺς ἄντρες τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ Ἀντρέα Γκακφόρε, εἶτανε τώρα ἔξω ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία. Τοὺς καρτεροῦσε γιὰ νὰ τοὺς τροφοδοτήσει ; Τοὺς περίμενε γιὰ νὰ μπάσουν ἐμπόρευμα ; Αὐτὸ δὲν εἶχε πιά σημασία. Οἱ φήμες — τίς πίστευε πάντα, μὲ τοὺς ἄλλους, κι ὁ Σγουρὸς — εἶχαν ἀποδειχτεῖ βásiμες. Ὡστε, τὸ καράβι πού ξεχώρισε χτές τὸ βράδυ βγαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, εἶτανε κουρσάρικο, τοῦ καπετάν Ἀντρέα ; Μὰ πῶς, ἀπὸ μιὰ τέτοια συνεταιρική συνένωση, ὁ Ματτέος Καφούρης ἔδβαινε τώρα θανάσιμα χτυπημένος ; Καμμιά λογομαχία, πού πῆρε σιγὰ-σιγὰ τὴ μορφή συμπλοκῆς ; Κι ὅμως, οἱ ἀνθρώποι τοῦτοι, πού φέρανε μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους τὸ γέροντα τὸ σπίτι του, εἶτανε δίχως ἀμφιβολία ναῦτες τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ. Λοιπὸν ;

... Μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους. Τὸ πράμα ἀποδείχτηκε γρήγορα σωστό.

Σφύριγμα συνθηματικὸ, ἀνάλαφρο, ἀπὸ τὸ δρόμο, ἀντίσκοψε τὴν κουβέντα τῆς Μπιάνκας μὲ τὸν κουρσάρο. Ὀλονῶν τὰ μάτια ἀστράψαν, ὄλοι τέντωσαν τ' αὐτί. Μακρυά, σὲ κάποιον ἄλλο δρόμο, ποδοβολητὸ ἀκούστηκε, μεταλλικὴ κλαγγή.

— Τὸ κέρκετο, μουμούρισε ὁ Σγουρὸς.

Γύρισαν τὰ μάτια τους καὶ τὸν κοίταξαν. Δὲν εἶχαν ἴσως καταλάβει τὴν κουβέντα του, δὲν τὸν γνώριζαν καθόλου. Κι ὅμως, σὰν καὶ μονάχα ἀπὸ τὸν τόνο τῆς φωνῆς του, οἱ ἄντρες τοῦτοι, μὲ τίς ἀδιάκοπα, σ' ὅλη τὴ ζωῆ, τεντωμένες αἰσθήσεις, οἱ μαθημένοι νὰ μαντεύουν ἀπὸ σημάδια ἀδιόρατα τὸν ἐχθρὸ, ἔλπισαν ψυχόρμητα σ' αὐτὸν καθὼς σὲ φίλο.

Στὶς λίγες στιγμὲς τῆς παγωμένης σιωπῆς πού μεσολάδησαν, τοὺς κοίταξε ὄλους κ' ἔναν-ἔνα, στὴ σειρά. Κι αὐτός, ὁ διψασμένος τόσο γιὰ ἐμπιστοσύνη, αὐτὸς πού εἶχε ἀπὸ πάντα του ὄνειρευτεῖ τόσο τὴ μεγάλη λευτεριά, ἐνίωσε σκοτεινὰ μέσα του πῶς εἶτανε μαζί τους.

Τὴν ἴδια στιγμή, εἶδε τὰ μάτια τοῦ Καφούρη νὰ χαράζουν, νὰ μισανοίγονται, καὶ τὸ μάτι τοῦ γέροντα, θολὸ, νὰ καρφώνεται πάνω του. Δίχως νὰ ξέρει γιατί, πάγωσε. Τὸ μάτι τοῦτο γρήγορα εἶχε ξυπνήσει ἀπὸ τὴ ζάλη, γρήγορα ξαστέρωσε κ' ἔρριξε τὴ φευγαλέα του λάμψη, τὴν πρασινωπή. Στὰ μαδημένα χεῖλη τοῦ Γενοδέζου παίχιδισε ὑπουλο χαμόγελο.

«Κακὸ σημάδι !» λέει μέσα του, δίχως νὰ ξέρει γιατί, τὸ προληπτικὸ ρωμιόπουλο.

Καὶ τότε, ἐκεῖ, μέσα στὴ μουγγὴ νύχτα, στάλαξε βαρὺς, βουερός, βαθύπαλμος, ὁ ἦχος μιᾶς καμπάνας.

— L'allarme ! μουρμούρισε να πανιασμένα χείλη της Μπιάνκας. "Όλοι είχανε τιναχτεί. Οί άντρες γαντζώνανε τὰ χέρια τους στις λαβές των μαχαιριών· ο Σγουρός έκανε ένα βήμα κατά τὸ παράθυρο. "Όμως προτού προλάβουν ν' ἀποσώσουν τις κινήσεις τους, δεύτερος χτύπος ἀκούστηκε ἀπὸ τὴν καμπάνα καὶ σύγκαιρα ἄλλες, μακρυνότερες ἀπάντησαν. Ξέσπασε γοργή καὶ σύμπυκνη καμπανοκρουσία, παλαβή.

Τότε, κάτι σὰ μιὰ ζαλιστική μανία κυριεύει τοὺς μάρτυρες τῆς σκηνῆς αὐτῆς μέσα στὴ μικρὴ τὴν κάμαρα. Τὰ μαχαίρια γυμνώνονται, κρυφογαλίζουν. Οί άντρες ξεχύνονται κατὰ τὰ παράθυρα, τὴν πόρτα, σκοντάβοντας κι ἀναποδογυρίζοντας τραπέζια καὶ σκαμνιά, σφυρίγματα ἀπὸ τὸ δρόμο σαίτευσον τὴ νύχτα, τρίζει, λὲς κ' εἶναι νὰ τσακιστεῖ ἀπὸ τὸ ποδοβολητό, ἢ σκάλα, καὶ τὸ ἄγριο τοῦτο ἀνακάτεμα, ὅπου τὰ κορμιὰ μπλέκονται καὶ μπερδεύονται τὰ πόδια, ἔρχεται νὰ τὸ κορυφώσει ὁ σαματὰς τοῦ δρόμου πού, ἀνταριασμένος, ζύπνησε.

Ἀνοίγονταν μὲ πάταγο τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν. Οί φωνὲς τῶν βουργησέων, ἀνήσυχες, καλοῦσαν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη· κάποιες γυναίκες στριγγλιῆς σχίζανε κιόλας, σπαραχτικά, τὴ φουντωμένη νύχτα. "Ένα - δυὸ δαδόξυλα προβάλλανε φωτίζοντας τὸ δρόμο μὲ κοκκινωπὴ φλόγα, ἀπαίσια. Ἀκούστηκαν νὰ ζυγώνουν ἄλογα καὶ σπαθιά.

Μέσα στὴν κρεβατοκάμαρα τῆς Μπιάνκας, κάποιον χέρι ἀναποδογύρισε κ' ἔσβησε τὸ καντήλι.

Ἐκεῖ, κοντὰ στὴν πόρτα, καθὼς πῆγαινε νὰ χυθεῖ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ἔξω ὁ Σγουρός, θυμῆθηκε τὴν ἐρωμένη του. Εἶτανε γυναίκα κι ἀπόμμενε μονάχη.

— Μπιάνκα! φωνάζει, γυρεύοντας νὰ τρυπήσει μὲ τὴ ματιὰ του τὸ πηχτὸ σκοτάδι.

"Ένα χέρι θερμὸ τοῦ ἔκλεισε τὸ στόμα. Τὸ γνόρισε ἀπὸ τὴ μυρωδιά, εἶτανε τὸ δικό της. Ἀνάλαφρα, μὲ ψυχραιμία ἀλλόκοτη, τὸ ἄλλο της τὸν ἔσπρωξε ἀπὸ τὸν ὦμο. Κάποιος πού ἐρχότανε ξοπίσω ὀρμητικὸς, τὸν συνεπῆρε καὶ τὸν ἔρριξε πάνω στὸν παραστάτη τῆς πόρτας.

Παραζαλισμένος ὁ Σγουρός στάθηκε μιὰ στιγμή στὸ κεφαλόσκαλο νὰ πάρει βαθειὰν ἀνάσα.

Τὸ μαντάτο, μεταδομένο ἀπὸ στόμα ἄγνωστο, εἶχε γεμίσει τὴ νύχτα: «Κουρσάροι!» Σέρνονταν ἀπὸ τὰ γειτονικά σπίτια οἱ σκληριῆς, καὶ πιὸ πέρα, μακρύτερα, ἄλλες ἀποκρίνονταν μὲ τὴν ἴδια λέξη. Ξεμάκραιναι, σβῆνονταν, κι ὁ ἄχός τους ἀντιλαλοῦσε ἀπόμακρα, σὰν κούφια, ἀξεδιάλυτη βουή.

Στάθηκε ἀκόμα λίγο ὁ Σγουρός στὸ κεφαλόσκαλο, νὰ κυριαρχήσει τὰ νεῦρα του κ' ἴσως - ἴσως νὰ χαρεῖ ἀπὸ ψηλά, γιὰ μερικὲς στιγμές, τὴ δαιμονικὴ τούτη θύελλα πού θὰ τὸν συνέπαιρνε σὲ λίγο στὸ χορὸ της.

Εἶδε τις κόκκινες λάμπεις, ἄκουσε τις καμπάνες, τὸ σάλαγο, τὸ ποδοβολητό, τὴν κλαγγή. Ἀνάσανε βαθιὰ τὸν ὑγρὸ καὶ κρύο ἀέρα τῆς νύχτας, πού μύριζε ρετσίνοι ἀναμμένο, θάλασσα, βροχή...

Κ' ἐκεῖ, πάνω στὴ μοναχικὴ σκοπιὰ του, ἔνωσε σκοτεινὰ μέσα του πῶς ἕνα κεφάλαιο καινούργιο, ἄγνωστο καὶ τρομερό, ἀρχίζει τώρα - δὰ γιὰ τὴ μελλούμενη ζωὴ του.

Ἡ δευτέρα σκέψη πού ἔκανε εἶτανε νά ξανάδρει τοὺς συντρόφους του.

Χύμηξε στὴ σκάλα, τὴ δρασκέλισε στὰ τυφλά, παραπατώντας καὶ σκοντάφτοντας, ὡς πού τέλος πάτησε τὸ μαλακό, λασπωμένο χῶμα τοῦ περιβολιοῦ.

Τὸ πορτί εἶτανε γκρεμισμένο, ξύλα - καρφιὰ ἀνάκατα. Κάποιοι ἔμωσ λές καὶ τὸ εἶχε ἀνασηκώσει κ' ἔφραξε βιαστικά τὸ ἀνοιγμα μ' ἓνα χερσόβολο σανίδια ἀγκαθερά. Στὸ δρόμο Ἰσκιοὶ περνοῦσαν τρεχάτοι, μέσα στὶς καπνοουδερές ἀντιφεγγιές τῶν δαυλῶν. Οἱ φωνές σὰ νάχανε κοπάσει καὶ μόνο τὰ ποδοβολητὰ πληθαίνανε, μουγγὰ καὶ σύνταχα, ὀδηγημένα ἀπὸ κάποια παραγγέλματα κορτά. Ἐνα χέρι δυνατὸ, μὲ δάχτυλα σιδερένια, ἤρθε νά γαντζωθεί στὸ μπράτσο τοῦ Σγουροῦ καὶ τὸν ἔσυρε βουβὰ κατὰ τὸ βάθος τοῦ περιβολιοῦ. Ἐκεῖ ἐνίωσε πὼς εἶναι τριγυρισμένος ἀπὸ ἀνάσες γρήγορες καὶ ζεστές.

Ἐάννου ἔγινε γύρω κάτι σὰ μιὰ μεγάλη σιωπή. Δυὸ - τρεῖς κραυγές, πού σύρθηκαν ἀκόμα γιὰ μιὰ στιγμή στὸ δρόμο μισοπνιγμένες, λούφαξαν. Ἐνα μεγάλο δαδί, βγαλμένο ἀπὸ ἀντικρυνὸ παράθυρο, ἀναποδογυρίστηκε, ἔπεσε στὸ δρόμο, κ' ἡ ἄγρια στριγγιλιὰ πού τὸ ἀκολούθησε φημώθηκε σ' ἀπόμακρο, ἀπαίσιο θρῆνο. Ψυχρόρητα ὁ Σγουρὸς κρύβει τὸ μαχαίρι του καὶ τραβάει τὸ κοντὸ σπαθί του, ἐκεῖνο πού ἔπαιρνε μαζί του πάντοτε ἕσες βραδυὲς ἐρχόταν ἐδῶ, στῆς Μπιάνκας. Οἱ ἄλλοι, γύρω, κρατοῦσαν τὶς ἀνάσες τους. Καὶ μεμιάς, ἴδιοι δαιμόνιοι πού τοὺς ξερνάει στὸ δουερό της ἀναβρασμὸ ἢ νύχτα, χύνονται κατὰ τὴν πόρτα, σφυρίζοντας καὶ πηδώντας, τὸν συνεπαίρουνε μαζί τους, πατάνε τὸ μικρὸ φράχτη πού τσάκισε σὰ νάταν ἀπὸ φρύγανα καὶ ροβολᾶνε στὸ σκοτεινιασμένο δρόμο.

Εἶτανε τὸ ρεσάλτο τῆς ἀπελπισίας. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, ὁ Σγουρὸς, δὲν κατάλαβε πιά τί γινότανε γύρω του. Τὰ παραθύρια τῶν σπιτιῶν κλείνονταν βιαστικά, ὁ δρόμος βούλιαζε ὄλο καὶ σὲ πυκνότερο σκοτάδι. Κατέβηκαν, τρέχοντας ὄλοι μαζί, τὸν κατήφορο, κ' ὕστερα κοντοστάθηκαν σὰ γιὰ νά σφιχτοῦν μεταξύ τους. Δὲν τοὺς ἔβλεπε παρὰ σὰν Ἰσκιούς, ἔμωσ τοὺς ἐνίωθε πολλοὺς, περισσότερους ἀπὸ κείνους πού εἶχε μετρήσει στὴν κάμαρα τῆς Μπιάνκας. Φαίνεται πὼς κ' οἱ ἄλλοι, πού εἶχανε πρὶν φυλάξει σκοποὶ κ' ἔδρασαν στὸ δρόμο, ἐνώθηκαν μαζί τους καθὼς ἔδβαιναν. Τοὺς λογάριάζε τώρα, μηχανικά, ἴσαμε δέκα - δώδεκα νοματέους. Ἀνασαίνανε κορτά, λαχανιαστά, καὶ πορευόνταν σφιγμένοι σὲ πυκνὴ τάξη. Αὐτόν, τὸν εἶχανε στὴ μέση. Ἀπορημένος, ἀναρωτιότανε τί νάγινε ὄλο κείνο τὸ πλήθος πού εἶχε λίγο πρὶν ξεσηκωθεί στὸ πόδι· οὔτε ἀντίσταση συναντοῦσαν, οὔτε τὸ κέρκετο πρόβαινε πουθενά. Καὶ νά, σ' ἓνα στρίψιμο τοῦ δρόμου, ἐκεῖ κοντὰ πιά στὸ λιμάνι, κάτι ξαφνικὸ τοὺς σταματάει μ' ἓνα τράνταγμα. Μαζί, ὁ Σγουρὸς νιώθει δεξιά - ζερβὰ νά χαρακωνοῦν τὸν ἄερα σφυριχτὲς διτσιές κ' ἓνας ἀπὸ τοὺς κοντινοὺς του, πού ἴσαμε κείνη τὴ στιγμή τοῦ ἔσπρωχνε τὸν ἀγκῶνα μὲ τὸ βάρος του, κατρακυλάει χάμου, βογκώντας βαριά. «Μᾶς σαχγάρουνε», συλλογίστηκε ὁ Ρωμιὸς καὶ μονάχα τότε ἐνίωσε τὴν παλαθομάρα πού εἶχε κάνει νάρθει ὡς ἐδῶ. Ὅμως δὲ μετάνιωσε. Δίπλα σ' αὐτοὺς τοὺς ἄντρες, τοὺς ἀπελπισμένους, τοὺς κυνηγημέ-

νους, δὲν εἶτανε τάχα κι αὐτὸς ἕνας ἀπελπισμένος, μὲ τὸν τρόπο του :

Εἶχανε σταματήσει. Μέσα του ὁ καθένας τοὺς ἐνιωθε πὼς ζυγώνει ἢ στιγμὴ νὰ κρατήσῃ κεφάλι σὲ μιὰν ἐπίθεση τὸ δίχως ἄλλο ἀνελέγητη. Σφιχτήκανε σὲ μικρὸ τσέρκι, ἕναν κύκλο πολυμέτωπο, ἀγκυθερὸν δλό-γυρα ἀπὸ μαχαίρια, καὶ στέριωσαν στὸ ἀνώμαλο λιθόστρωτο τὰ πόδια τους. Ἔνας δαυλὸς, ὕστερα ἄλλος, φάνηκαν ἀντίκρου νὰ θαμποφύγουν στὸ δρόμο τρεμουλιαστά. Γύρω ἀπὸ τὰ σηκωμένα χέρια πού τοὺς κρατοῦσαν, λόγγες πυκνὲς ἀστραποβόλησαν, κρίνη κι ἀρματωσιές. Πάνω σ' ἄλογα ἀνήσυχια, ἀτσαλόφραχτα σὰν τέρατα τῆς Ἀποκάλυψης, πού τρώγανε τὸ καρφοπέταλο σφυροκοπώντας ἀνυπόμονα τὸ καλντερίμι, τρεῖς Φράγκοι καθαλάρηδες ξεχώριζαν. Ὁ Σγουρὸς ἀναγνώρισε τὸ μεσιανό: Εἶταν ὁ Πρεβεδοῦρος. Πάνω στὸ πελώριο σκουτάρι του, τὸ πρασινόβαφο, εἶτανε ζωγραφισμένο μεγάλο καὶ φανταχτερὸ τὸ οἰκόσημο τῶν Ντελαρὸς.

Μ' ἕνα του γνέψιμο οἱ ἄντρες τοῦ προχώρησαν σ' ἀραιὴ τάξη. Εἶτανε σαγιτάτορες. Ἰσαμε δέκα-δεκαπέντε βήματα ἀπόσταση ἀπὸ τὸν ἐχθρό, σταμάτησαν, τέντωσαν τὶς νευρές, σημάδεψαν ἀτάραχα κι ἀμόλησαν τὶς σαγίτες. Κουδουνιστὲς βρέξανε γύρω, κι ἀπὸ τοὺς συντρόφους τοῦ Σγουροῦ, πού εἶχανε σκύψει ὄλοι μαζί σὰν ἕνα κορμί, ἐλάχιστοι ξανασηκώθηκαν. Οἱ ἄλλοι, μουγκρίζοντας καὶ βογκώντας, κυλιόντανε χάμου, διπλωμένοι στὰ δύο, σὰ σκουλήκια καρφωμένα. Οἱ παλάμες τοὺς μπατοῖζανε μ' ἀπόγνωση τὸ ὑγρὸ λιθόστρωτο τοῦ δρόμου.

Ὁ Σγουρὸς εἶταν ὀρθός. Μηχανικὰ πασπάτεψε τὸ κορμί του, τὰ μπράτσα του. Τὰ δάχτυλά του, κρῦα καὶ νευρικά, σφίγγανε Ἰσαμε πού νὰ τῆ χωνέψουν μέσα τους τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ του. Μιά σκέψη ἀνήμερη τοῦτρωγε τὸ μυαλό: «Ἔτσι λοιπόν, θὰ μᾶς σαγιτάρουν ὄλους ἐδῶ, ἀνυπεράσπιστους κι ἀπὸ μακρυὰ, σὰ νᾶμαστε λυσσασμένοι σκυλοί». Τουλάχιστο μιὰ σπαθιά νὰ μποροῦσε κι αὐτὸς νὰ δώσει, ἕνα ἀκριβὸ ἀντίτιμο νὰ πάρει γιὰ τὸ πετσί του.

Βρέθηκε σὲ λίγο ἱκανοποιημένος.

Ἡ ἀραιὴ γραμμὴ ἀπὸ τοξότες κόπηκε στὴ μέση, παραμέρισε. Σμᾶρι πυκνὸ, μὲ λόγγες χαμηλωμένες, οἱ ἀνθρώποι τῶν ἀρμάτων ξεμπουκάρανε ἀπὸ τὸ σοκάκι, τρέχοντας. Ἐπίσω τοὺς ἔρχονταν οἱ λιγοστοὶ καθαλαρέοι, οἱ δούλοι μὲ τοὺς δαυλοὺς. Μὲ κάμποσο θόρυβο ἀπὸ σιδερικά, δπλα καὶ πέταλα, τ' ἀτσαλόφραχτο τοῦτο κοπάδι ἤρθε νὰ ζώσει, μισόκυκλος, τὸ χῶρο ὅπου οἱ λαβωμένοι σφάδαζαν κ' οἱ γεροὶ προσμέναν. Εἶταν ὄλοι-ὄλοι τώρα ἔξη. Ἀργά, μὲ βήματα τρεκλιστά, πισωπλάτιζαν οἱ κουρσάροι. Πίσω τοὺς βρήκανε τοῖχο, σταμάτησαν. Ἡ ἴδια ξερὴ φωνή, ἀπ' ἀντίκρου, τοὺς ἔκραξε κάτι σὲ γλώσσα φράγκικη, ἴσως νὰ παραδοθοῦν. Δὲν ἔδωσαν ἀπόκριση.

Τότε ὁ Σγουρὸς, στρέφοντας τὸ κεφάλι, εἶδε νὰ στέκεται δίπλα του, ἀσάλευτος καὶ σταυροχεριασμένος, ὁ ἀνθρωπος πού μέσα στὴν κάμαρα τῆς Μπιάνκας εἶχε προβάει γι' ἀρχηγός. Στὸ χαμηλό του μέτωπο ἔτρεχαν ἀραιές, χοντρές σταλαγματιές ἰδρωτῆς, καὶ στὸ ἀδύναμο φῶς τῶν δαυλῶν τοῦ φάνηκε τοῦ Σγουροῦ πὼς κρατᾷ τὰ μάτια του σφαιλιστά. Ἀνάλαφρα, δισταχτικά, τὸ παιδάριο τὸν ἄγγιξε στὸ μπρά-

τσο. Ὁ ξένος ἀνασείστηκε, γύρισε τὸ πρόσωπό του, τὰ μάτια του φέ-
ξανε θολὰ καὶ μουσεμένα.

Τὸ μέρος ἔπου εἶχανε σταματήσει εἶταν ἓνα τρίστρατο. Στέκονταν
στή μέση, ἔχοντας δεξιά τους τὸ δρόμο ποὺ κατέβηκαν σὰν ἔρχονταν.
Ἄντίκρου εἶταν τὸ σοκάκι ποὺ τὸ φράζει ἡ φράγκικη φρουρά. Ὁμως
ξερβά τους, λίγο λοξὰ καὶ κατὰ πίσω, ἓνα ἄλλο, στενὸ καὶ φιδωτὸ δρο-
μάκι ἔφευγε ὀδηγώντας — τὸ ἤξερε ὁ Σγουρὸς — στὰ δυτικά τῆς παρα-
λίας. Ἐκεῖ, στὸ σημεῖο ἀκριβῶς ποὺ σταματάει τὸ τειχὶ τῆς θάλασσας
κολλώντας τὸ πλευρὸ του στοὺς θεόρατους, κάθετους βράχους, εἶταν ἓνας
ἀνήφορος ψηλοκρεμαστός, μονοπάτι γι' ἀγριοκάτσικα, χρήσιμος ὡστόσο
πάντοτε γι' ἀπελπισμένους καὶ σκληροὺς ἀνθρώπους. Κεῖθε τοὺς τρά-
βηξε ὁ Σγουρὸς.

Χύθηκαν ἀστραπή, δρασκελώντας τοὺς λαθωμένους, κι ἄκουσαν
τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἀρμάτων ποὺ τοὺς παίρνανε τὸ κατόπι. Στους τοί-
χους τῶν μικρῶν, ἄθλιων σπιτιῶν, ποὺ ἔλο καὶ ἀραιώνουν, κάτι σὰ
φεγγεβολὴ πρασινωπὴ χυνόταν. Εἶταν ἡ αὐγὴ. Τρέξανε κάμποσο καὶ
κόντευαν κιόλας νὰ φτάσουνε στὸ μουράγιο, ὅταν, στὴν ἐξοδο τοῦ δρό-
μου, ξεχώρισαν τὶς μεταλλικὲς λάμπεις ἀπὸ λόγχεις καὶ κράνη ποὺ τοὺς
πρόσμεναν. Λοιπὸν ἡ μπούκα τοῦ δρόμου εἶτανε μπλοκαρισμένη. Δὲν
κοντοστάθηκαν ὅμως οὔτε στιγμή. Εἶταν ἔξη μὲ τὸν Σγουρὸ, κ' εἶχανε
πίσω τους καμμιὰ τριανταριά ἀντρες ποὺ τοὺς κυνηγούσανε φανατικά.
Σφίξανε τὰ σπαθιά τους, τὰ σήκωσαν, καὶ μὲ μεγάλες δρασκελιῆς πέ-
σανε πάνω στοὺς ἀντικρυνούς τους.

Ἡ σύγκρουση στάθηκε σύντομη, ξερὴ. Στὸ θαμπὸ φῶς τῆς αὐγῆς
μόλις ξεχώριζαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Σηκώνανε τὰ χέρια, τὰ κατεβάζανε
σύνταχα, πελεκητά, χτυπώντας πάνω σὲ κράνη, σὲ θώρακες, σ' ἄλλα
σπαθιά, σὲ χέρια. Ἀπὸ τοὺς μεγάλους γλιστεροὺς ὄγκους ποὺ μπλέκονταν
στὰ πόδια τους καταλαβαίνανε πῶς ἀνοίγανε δρόμο μέσα σὲ κορμιὰ
κι ἀτσάλι. Κάποια χέρια ἀπὸ χάμου γραπώνονταν στὰ μεριά τους, καὶ
τότε στρέφονταν μιὰ στιγμή, προσπερνώντας, νὰ τὰ πελεκήσουν. Πίσωθε
ζύγωνε ἡ παγανιά. Δυὸ-τρεῖς σαγιῆτες σφύριξαν στὸν ἄερα καὶ βόγχοι τοὺς
ἀποκρίθηκαν, ἄγνωστο ἂν ἀπὸ φίλους ἢ ἐχθρούς. Πολλὲς φορές ὁ Σγου-
ρὸς, σηκώνοντας τὸ σπαθὶ στὸ νευρωμένο του χέρι γιὰ νὰ χτυπήσει,
ἀπόκρουσε ἔτσι, ἀσύνειδα, φοβερὲς σπαθιῆς ποὺ ἔρχονταν κάθετες ἢ λο-
ξὲς πάνω στὸ γυμνὸ του κεφάλι. Τέλος ὁ σάλαγος κόπασε, τὰ βήματα
πίσω εἶχανε ζυγώσει. Νιώθοντας πῶς ὁ δρόμος ἀνοίγει, χύθηκαν ἐμπρός.
Ἀπὸ τὰ βήματά τους ὅμως ποὺ ἀντήχησαν στὸν ἐλεύθερο πιά χώρο, κα-
τάλαβαν πῶς εἶχαν ἀπομείνει μονάχα δυὸ. Ὁ Σγουρὸς εἶδε νὰ τρέχει
δίπλα του ὁ ἀντρας μὲ τὰ μπουκλωτὰ μαλλιά καὶ τοὺς τεράστιους ὤμους.

Ἡ παγανιά τοὺς πρόφτασε ἐκεῖ στὰ ριζὰ τοῦ κάστρου, ὅ,τι πίσω-
πλάτιζαν γιὰ ν' ἀνηφορίσουν... Εἶδανε τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἀρμάτων
νᾶρχονται κατὰ πάνω τους, μαζὶ τρεῖς καθαρέους κ' ἓνα δαδοῦχο
ποὺ ἔτρεχε πέρα-δῶθε, γυρεύοντας νὰ φωτίσει καλλίτερα τὸ μέρος ποὺ
στέκονταν οἱ δυὸ ρέμπελοι. Οἱ πρῶτοι ποὺ τοὺς σμίξανε εἶτανε τρεῖς
πεζοί. Οἱ καθαλαρέοι εἶχανε κρατήσει τ' ἄλογα, κι ἀσάλευτοι, πιὸ
πίσω, κοιτάζανε τὸ θέαμα. Μὲ τέσσερες σπαθιῆς, ὁ κουρσάρος κι ὁ
Σγουρὸς ξαπλώσανε χάμου τοὺς τρεῖς ἀνθρώπους τῶν ἀρμάτων. Ὅστερα

στάθηκαν νά περιμένουν τούς άλλους, ζητώντας σύγκαιρα νά σκαλώσουν, ψαχτά, στους διπλανούς δρθιους βράχους. Στο ανάμιχτο φῶς τοῦ δαυλοῦ καὶ τῆς αὐγῆς, ὁ Νικηφόρος εἶδε τὸν ἕναν ἀπὸ τούς καθαλαρέους νά σκύβει λίγο μπρός, γέρνοντας τὸ κορμί του κατὰ τὸν Πρεβεδοῦρο, καὶ νά τοῦ λέει κάτι σ' αὐτὴ δείχνοντας τὸ Ρωμιὸ μὲ χέρι τεντωμένο.

« Μὲ γνώρισαν », συλλογίστηκε. Τὴν ἴδια στιγμή, μιὰ σαγίτα πέρασε, σφύριξε, κ' ἤρθε νά καρφώσει πάνω στὸ μουράγιο, δίπλα του, ὀρθὸν τὸν τελευταῖο κουρσάρο. Μαζί, φτάσανε τρέχοντας κ' οἱ δύο σεργέντες. Γυρίζοντας μύλο τὸ σπαθὶ τοῦ ὁ Σγουρός, τούς κράτησε λίγες στιγμές σ' ἀπόσταση, θέρισε τὰ κοντάρια τους ποὺ ξαμώνανε νά τὸν καρφώσουν καὶ, στὸν πρῶτο ποὺ τὸν ζύγωσε, κατάφερε μιὰ λοξὴ σπαθιά, στὴν κόψη λαίμου καὶ ὤμου. Ὅμως ὁ καθαλάρης ποὺ τὸν εἶχε ἀναγνωρίσει λίγο πρὶν, σπιρούνισε τ' ἄλογό του, σήκωσε μὲ τὰ δύο του χέρια τὸ βαρὺ του φράγκικο σπαθὶ καὶ, περνώντας μπροστά του μὲ στροφὴ ἀπότομη, τοῦ κατέβασε πάνω στὸ κεφάλι χτύπημα φοβερό.

Εἶχε σηκώσει κ' ἐκεῖνος τὸ κοντό του τὸ σπαθὶ, μὰ τὸ μόνο ποὺ κατάφερε εἶτανε νά γυρίσει λοξὰ τὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ τοῦ Φράγκου. Τὸ δέχτηκε κατακέφαλα τὸ χτύπημα, μὲ τὸ φαρδύ, τὰ μάτια του θαμπώσανε. Τρέκλισε, γονάτισε καὶ σωριάστηκε χάμου, βαρὺς.

Οἱ καθαλαρέοι, θαρώντας τὸν τελειωμένο, γυρίσανε τ' ἄλογά τους καὶ φύγανε καλπάζοντας.

Η ΜΟΙΡΑ ΤΟΥ ΦΤΩΧΟΥ

ΔΑΚΕΡΗ τὴ νύχτα κ' ἴσαμε τ' ἄλλο πρῶτ' ὁ Καφούρης πάλεψε ἀνάμεσα σὲ ζωὴ καὶ σὲ θάνατο. Ἡ λαβωματιά του στὸ κεφάλι δὲν εἶτανε βαθειά, ἔμως εἶχε καὶ μιὰν ἄλλη, στὸ πλευρό, σπαθιά δρεπανωτὴ πού τοῦ τσάκισε δυὸ παῖδια, κι ἀπὸ κεῖ ἔχανε αἷμα ἀφθονο. Ὅσο ἡ ὥρα προχωροῦσε, οἱ πόνοι του γίνονταν ἀφόρητοι. Δὲ μπορούσε νὰ βρεῖ ἀνάπαψη στὸ κρεβάτι, σὲ καμμιά στάση. Ὁ πυρετὸς τοῦ ξέραине τὰ χεῖλη, ἡ ἀνάσα του σφύριζε ὑπουλα κι ὁ νοῦς του ξεστράτιζε συχνὰ σὲ μπερδεμένο παραμιλητό.

Ἡ γριά δούλα ἐξάντλησε δια τῆς τὰ γιατροσόφια καὶ τὰ βότανα. Τέλος, προχωρημένο τὸ πρῶτ', ὁ λαθωμένος

φάνηκε κάπως νὰ ἡσυχάζει. Ἐαστέρωσε τὸ μυαλό του, ἀνοίξανε τὰ μάτια του καὶ ζήτησε νὰ πιεῖ νερό. Ὑστερα βυθίστηκε σ' ὑπνο βαθύ. Ἐύπνησε ἡσυχος κοντὰ τὸ μεσημέρι.

Τὴν ἴδια ὥρα, ἡ νεαρὴ δούλα πού χάριζε συμμένη στὸ παραθύρι μιᾶς κάμαρας διπλανῆς, ἄκουσε νὰ σιμῶνει στὸ δρόμο τους πολυάριθμη καβαλαρία.

Ἡ μέρα πού εἶχε σήμερα ἀνατείλει εἶταν ὁμορφη, λιακάδα χλιαρὴ τοῦ φθινοπώρου. Ἡ ρωμιοπούλα ἔσκυψε περιεργῆ, κρεμάστηκε ἔξω κ' εἶδε νὰ στρίβει τὴν παρακάτω γωνιά, ἀνεβαίνοντας κατὰ δῶ, μιὰ συνοδία ἀπὸ πέντε ἄρχοντες Φράγκους.

Ἐκεῖνον πού προχωροῦσε πρῶτος, τὸν ἀναγνώρισε. Εἶταν ὁ Πρεβεδούρος.

Τρομαγμένη τραβήχτηκε μέσα, κρύφτηκε πίσω ἀπὸ τὸ περβάζι τοῦ παραθυριοῦ. Ἡ καβαλαρία σταμάτησε μπροστὰ στὸ σπίτι. Τότε, ἀλαφιασμένη, ξέπνοη, ἔτρεξε στὴν κυρά της κ' ἔδωσε τὸ μαντάτο.

Ἡ Μπιάνκα καθότανε στὴν κάμαρα τοῦ πατέρα της καὶ κεντοῦσε μιὰ μεταξωτὴ μπόλια. Εἶχε περάσει τὴν ὑπόλοιπὴ νύχτα της ἐκεῖ, καὶ ξύπνησε ἄργά, φρέσκη κ' εὐδιάθετη. Στὴν κάμαρα της, ὅπου εἶχε πάει νὰ ἴδει τὸν ἄρρωστο, βρῆκε ἀπόλυτὴ ἡσυχία. Ὁ γέροντας κοιμόταν, ἡ δούλα τὸν εἶχε πάρει κι αὐτὴ, καθισμένη στὸ σκαμνὶ μπροστὰ στὸ πα-

ραθύρι. Τὰ πράματα εἶταν ὄλα ταχτοποιημένα, κανένα σημάδι δὲν ἀπόμεινε ἀπὸ τὸ νυχτερινὸ ἀναστάτωμα. Γύρισε πάλι στὴν ἄδεια τώρα κρεββατοκάμαρα τοῦ πατέρα της, κοιτάχτηκε στὸ βενέτικο καθρέφτη, εἶδε μ' εὐχαρίστηση πῶς τὸ πρόσωπό της δὲν εἶχε ἀχνάρια ἀγρύπνιας ἢ κακοπάθειας καὶ κἀθησε νὰ κεντήσῃ.

Δὲν ἔδειξε καμμιάν ἐκπληξὴ ἀκούγοντας τὸ νέο πού τῆς ἔφερε ἡ δούλα. Μονάχα μιὰ μικρὴ δυσαρέσκεια τῆς ζάρωσε τὸ ριζομῦτι. Ὁ Πρεβεδοῦρος — αὐτὸ δὲν τῷ ἔφερε ἡ Ρωμιὰ δούλα — δὲν εἶταν ἡ πρώτη φορὰ πού ἐρχότανε στὸ σπίτι. Εἶχε μπεῖ ὡς τώρα κάμποσες φορές, νύχτες πάντα, ἔτσι: καθὼς ἔρχονταν κι ἄλλοι πολλοὶ ἄρχοντες, ντόπιοι καὶ ξένοι. Ἐρχότανε νὰ δανειστεῖ. Ὁ Ματτέος Καφούρης κρατοῦσε στὸ χέρι, μαζί μὲ δυὸ - τρία ἄλλα τραπεζιτικὰ σπῖτια τῆς Ἀνατολῆς, ὄλο τὸ φράγκικο ἀρχοντολόγι. Εἶταν ἕνας ἀπὸ τοὺς οἰκονομικοὺς του δυναστες, μαζί μὲ τὸν Ἀντρέα Φέρρο τοῦ Ἑγριπου, τὸν Φιορεντῖνο Περούτζη τῆς Γλαρέντζας καὶ τοὺς δυὸ Σανέλλα, τὸν Βαρθολομαῖο καὶ τὸν Στέφανο.

Σηκώθηκε δίχως βιάση, σουφρώνοντας μονάχα μὲ μορφασμὸ ἀποστροφῆς τὸ πανωχειλί. Ὁ Πρεβεδοῦρος, ὄσες νύχτες ἐρχόταν ἐδῶ καὶ τύχαινε νὰ τῇ βρεῖ μαζί μὲ τὸν πατέρα της, δὲν εἶχε μονάχα τὴν ἀξίωση νὰ δανειστεῖ. Πάσχιζε νὰ ξεκλέψῃ καὶ λίγες στιγμές, τὴν ὥρα πού ὁ γέρος θὰ κατέβαινε στὴ γιστέρνα του, γιὰ νὰ τῆς ρίξῃ τ' ἀνεπιθύμητα ἐρωτικά του πλεμάτια.

Ἐφευγε πάντα πεισιμωμένος γιὰ τὴν ψυχρὴ της, περιφρονητικὴ ἀντίσταση.

— Σῦρε κάτω ν' ἀνοίξεις τὴν πόρτα, πρόσταξε τώρα τῇ δούλα της.

Ὁ λόγος ὄμως πού ἔσερνε σήμερα τὸν Πρεβεδοῦρο ἐδῶ, εἶταν ἄλλος.

Πέζεψε ἀπὸ τὸ καφφετί του τ' ἄλογο καὶ προτοῦ πάει στὴ μεγάλη πόρτα, λόξεψε κ' ἤρθε νὰ σταθεῖ μπροστὰ στὸ πορτί τοῦ περιβολιοῦ, στὸ πορτί πού ἔχασκε τώρα ἀδειανό. Τὰ σανίδια τοῦ σπασμένου πορτόφυλλου τὰ εἶχανε σηκώσει, ὄμως οἱ ξεκαρφωμένες κλάπες, τὸ περβάζι πού ράϊσε, πρὸδιναν τὴν παραβίαση τῆς χτεσινῆς νύχτας.

Χαμογέλασε ἀμίλητα, μὲ μάτι πονηρό.

Εἶταν ἄντρας ψηλὸς καὶ μεγαλόσωμος, ἐκεῖ κοντὰ στὰ σαράντα. Τὰ μακρούα, μεγάλα του χαρακτηριστικά, θὰ τὸν ἔδειχναν ἴσως καλοφτιαγμένον ἂν δὲν εἶταν ἡ μῦτη του, ἡ γερακωτὴ καὶ κοφτερή, πού γυάλιζε κοκκινωπά, γέροντας πρὸς τὸ στόμα, καὶ τὰ χωρισμένα στὴ μέση, ἴσια κι ἀλύγιστα μαῦρα μαλλιά του τὰ κρεμασμένα σὰν ἀλογότριχες δεξιὰ - ζερβὰ πάνω στοὺς ὤμους του.

Φοροῦσε τὴν πολιτικὴ του φορεσιά, σαγίο μακρὺ, τεφρό, στοὺς ὤμους ταμπάρο καταμέλανο καὶ μιὰ πελερίνα γλωσσωτῇ γύρω. Τὸ κεφάλι του εἶτανε ἔσκούφωτο. Στὴ ζώνη, γιὰ ὄπλο μοναδικό, εἶχε περασμένο κοντὸ μαχαίρι, μέσα σὲ θήκη ἀσημοκαπνισμένη σκαλιστή.

Ἦρθε μπροστὰ στὴ μεγάλη πόρτα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῇ βρῆκε τώρα ἀνοιγμένη. Πίσω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο πρὸβαλε τρομαγμένο, χλωμό, τὸ μούτρο τῆς Ρωμιᾶς δούλας. Ἐσμιξε τὰ φρύδια του κι ἀλαφροκίτρινισε. Τὴν ἐνωθε τὴν προσβολή. Ἡ κόρη τοῦ σπιτιοῦ δὲν κατεβαίνει ἢ ἴδια νὰ τὸν προῦπαντήσῃ, καθὼς τὸ προσδοκοῦσε ἡ λάγνα κι ἀλαζονικὴ του

καρδιά. Είταν ὁ διοικητὴς τῆς πολιτείας, ἐκπρόσωπος τῶν Ντελαρός, ἡ προσωποποίηση τῆς ἀνώτατης ἐξουσίας. Στράφηκε, ἔγνεψε στοὺς ἀκολούθους του νὰ τὸν προσμένουν ἔξω. Ὑστερα μπήκε μὲ βῆμα μεγάλο, ζωηρό, στὴ θολωτὴ εἴσοδο κι ἀνέβηκε τὴν πέτρινη σκάλα.

Βρῆκε τὴ Μπιάνκα νὰ τὸν περιμένει στὸ κεφαλόσκαλο.

— Κυρία, τῆς λέει βοηθώντας την ἀπὸ τὸ χέρι νὰ σηκωθεί καθὼς τὸν προσκυνούσε, περάσατε χτὲς μιὰ πολὺ ἄσχημη νύχτα.

Μιλοῦσε φράγκικα, τὴ μοναδικὴ γλῶσσα ποὺ ἤξερε, μαζί μ' ἐλάχιστες ρωμείικες λέξεις. Ἡ νεαρὴ Γενοβέζα σήκωσε μ' ἀπορία τὰ πηχτὰ μαῦρα τόξα τῶν φρυδιῶν της.

— Δὲ θὰ τολμοῦσα ν' ἀντιμιλήσω στὴν εὐγενία σας, ἀποκρίθηκε στὴν ἴδια γλῶσσα μὲ τὴ μπάσσα κι αὐστηρὴ της φωνή, ἂν δὲ φοβόμουνα πὼς θὰ τὴν ἀφήσω ἔτσι σὲ πολὺ μεγάλη πλάνη. Κοιμήθηκα περίφημα τὴ νύχτα ποὺ πέρασε.

Ὁ Πρεβεδοῦρος γέλασε δυνατὰ, μὲ μάτια ποὺ γυάλιζαν ἄσχημα. Πρῶτ' - πρῶτ', στὴν ἀναφορὰ ποὺ ἔπαιρνε στὸ κρεββάτι του μόλις ξυπνοῦσε, οἱ σπιγοῦνοι τοῦ εἶχανε κάνει μιὰ περιγραφὴ κάμποσο διαφωτιστικὴ γιὰ τὰ περιστατικὰ τῆς χτεσινῆς νύχτας.

Ἐξὸν ὅμως ἀπ' αὐτὰ ποὺ παρακολούθησε ὁ ἴδιος, τὴ σύγκρουση ἐκεῖ - κάτω στὰ σοκάκια τοῦ λιμνῶνα, μένανε μερικὰ σημεῖα ἀκόμια σκοτεινὰ σ' ὄλη τούτη τὴν ὑπόθεση. Κι αὐτὰ εἶναι ποὺ ἐρχότανε τώρα, μὲ τὸ πρόσχημα μιᾶς φιλικῆς ἐπίσκεψης στὸ Γενοβέζο τραπεζίτη, νὰ ξεδιαλύνει.

— Δὲν ἀμφιβάλλω πὼς ἔχω πέσει σὲ κάποια πλάνη πολὺ χοντρή, εἶπε καρφώνοντας λιμπιστικὰ τὰ μάτια του στὰ μάτια τῆς νεαρῆς Γενοβέζας. Περισσότερο κι ἀπὸ τὰ λόγια μ' ἀποστομώνει ἡ ὄψη σας, ἡ δροσερὴ καθὼς πάντα.

Θὰ ξανοιγότανε καὶ σ' ἄλλα κομπλιμέντα, ἀπὸ τὰ συνηθισμένα του, αὐτὰ ποὺ ἡ ἐρωτιάρα φράγκικη ἱπποσύνη εἶχε ἀρχίσει νὰ βάζει σὲ τρεχομένην χρῆση ἀπὸ καιρὸ, ἂν δὲν τὸν προλάβαινε ἡ Μπιάνκα μὲ τὴν ξερὴ τῆς τὴν εὐγένεια.

— Gran Dio! Κρατῶ τὴν εὐγενία σας ὀρθια, στὸ ἰντρώϊτο. . . Συμπαθῆστε με!

Καὶ πέρασε πρώτη, βιαστικὴ, γιὰ νὰ δείξει τὸ δρόμο ποὺ ἀλλωστε κείνος ἤξερε περίφημα.

Τὸν ἔμπασε στὴν κάμαρά της. Ἀχιδοδόλος, χαρούμενος γι' αὐτὴ τὴν ἀσυνήθιστη εὐνοια, ὁ Πρεβεδοῦρος δρασκελοῦσε τὸ κατῶφλι ὅταν, μὲ τὴν πρώτη ματιὰ ποὺ ἔρριξε στὸ κρεββάτι, εἶδε τίς κουρτίνες ἀνοιχτὲς καὶ μέσα τὸ γέρο Καφούρη.

— Πῶς! ἄρρωστος, ἔκανε μ' ἀνάμιχτο μορφασμὸ ἀπογοήτευσης κι ἀπορίας.

Οἱ σπιγοῦνοι του δὲν τοῦ τὸ εἶχανε ἀναφέρει αὐτό. Εἶτανε μήπως κανένα τέχνασμα, καμμιὰ καινούργια πονηριὰ τοῦ τοκογλύφου;

Ὁ Γενοβέζος, βλέποντάς τον νὰ μπαίνει στὴν κάμαρα, εἶχε δοκιμάσει στὴν ἀρχὴ ν' ἀνασηκωθεί στὸν ἀγκῶνα του, ὅμως ξανάπεσε στὸ στρῶμα βογκώντας καὶ μουγκρίζοντας.

Ἡ Μπιάνκα εἶχε ἐξαφανιστεῖ. Ἡ γριὰ ἔσπρωξε πίσω ἀπὸ τὸν Πρε-

θεδοῦρο μιὰ πολυθρόνα καὶ χάθηκε κι αὐτή, ἀθόρυδη. Οἱ δυὸ ἄντρες ἔμειναν μόνοι.

— Μεγαλότατε ἀφέντη, συμπαθήστε με, ἄρχισε ὁ Γενοβέζος μὲ τρεμουλιέρα καὶ μισοσδῆσμένη ἀπὸ τὶς σουβλιές τοῦ πλευροῦ του φωνή. Ἡ τιμὴ πὺν κάνετε στὸ σπίτι μου εἶναι μεγάλη, μὰ, καὶ νὰ τὸ ἔξερα πὺς θάρθεϊτε, πάλι θὰ μοῦ εἶταν ἀδύνατο νὰ σηκωθῶ. Τούτη ἡ λαθωματιά, στὸ πλευρὸ μου...

— Λαθωματιά; ἔκανε τεντώνοντας τὰ μάτια του ὁ Πρεβεδοῦρος.

Ἐὸ Καφούρης κόπηκε στὴ μέση τῆς κουβέντας του καὶ τὸν κοίταξε. Λοιπὸν δὲν ἤξερε τίποτα; Ἀλλὰ βέβαια, μέσα στὴ νύχτα πὺν τὸν εἶχανε φέρεϊ, ἔτσι μυστικά... Στάθηκε τρομαγμένος νὰ μαζέψει τὸ μυκλὸ του. Ἡ δλονύχτια ἀγωνία, ὕστερα ὁ πρωϊνὸς ὕπνος, δὲν τοῦ εἶχανε δώσει καιρὸ νὰ καταστρώσει τὸ σχέδιο πὺν θάπρεπε ν' ἀκολουθήσει, τὶς προφάσεις πὺν θὰ χρειαζότανε νὰ μεταχειριστεῖ γιὰ ν' ἀλαφρώσει τὴν εὐθύνη του σχετικὰ μὲ τὸ περιστατικὸ τῆς χτεσινῆς νύχτας.

— Ναί, λαθωματιά, ξανάπε ὅσο μπορούσε πιδ γρήγορα. Δὲν ἐσεβάστηκαν οὔτ' ἕναν ἀθῶο γέροντα, τ' ἄσπρα μου τὰ μαλλιὰ, ἄχ!

Καὶ δίχως ν' ἀποσώσει τὴν κουβέντα του, γιὰ νὰ μὴν ξανοιχτεῖ ἀθελά του περισσότερο, ἀνάγειρε στὸ μαξιλάρι τὸ κεφάλι του κι ἄρχισε, μὲ σιγανὸ βογκητό, νὰ κοντανασαίνει.

Ἐὸ Φράγκος κοίταξε στυλὰ τὸ γέροντα. Τὸ ὅτι εἶταν ὑπεύθυνος γιὰ τὰ χτεσινοθραζυνὰ τὸ ὑπόθετε, ἤξερε καλὰ τοὺς στενοὺς δεσμούς του μὲ τὸν ἀδερφό του τὸν κουρσάρο. Οἱ Καφούρηδες ὅμως εἶταν ὑπήκοοι μιᾶς ἐπικράτειας ἐπιφοβῆς στὴ θάλασσα, πὺν συναγωνιζόταν ἀποτελεσματικὰ ἀκόμα καὶ τὸ κράτος τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Εἶτανε πάντα φρόνιμο νὰ τάχεις καλὰ μαζί τους. Οἱ Ντελαρὸς δὲν εἶχανε στόλο γιὰ νὰ ὑπερασπίζουν τὶς παραθαλάσσιες κτήσεις τους, οἱ Γενοβέζοι συχνότατα συμμαχοῦσαν μὲ τοὺς Ρωμαίους. Κατεβαίνοντας ὁ Πρεβεδοῦρος νὰ διοικήσει τ' Ἀνάπλι, εἶχε κατηχηθεῖ νὰ δείχνηται, ἐκεῖ πὺν θὰ πάει, ὅσο μπορεῖ πιδ ἐπιδέξιος κ' ἐλαστικός.

— Ἐμαθα ἄκρες - μέσες τὰ δυσάρεστα τῆς χτεσινῆς νύχτας, ἔκανε τὴν ὥρα σὲ τὸν ἀδιάρφορος κουβέντας, παίρνοντας ἀπὸ τὸ γέρο Καφούρη τὰ μάτια του πὺν εἶχανε πάντα πολὺ σκληρὸ καὶ διαπεραστικὸ τὸ βλέμμα. Μοῦ εἶπαν ὅτι τὸ σπίτι σας κακόπαθε ἀπὸ κάποια συμμορία, ξένους κι ἀγροίκους ἀνθρώπους πὺν δίχως ἡ ἀφεντιά σας νὰ τὸ ξέρει — γι' αὐτὸ οὔτε λόγος! — σκεφτήκανε νὰ ζητήσουν ἐδῶ ἄσυλο. Πρωτῶ πρῶτῶ σὰν τῶμαθα, θέλησα μὲ τὸ πρῶτο νάρθη νὰ σὰς ρωτήσω τί καὶ ποιοὺς θὰ εἶχατε νὰ καταγγείλετε. Ὅμως, ὕστερα, προτίμησα νὰ κάνω ὁ ἴδιος μιὰ μικρὴ ἀνάκριση. Οἱ πληροφορίες πὺν σὺναξα εἶναι, λυπᾶμαι νὰ τὸ πῶ, σχεδὸν ἀσήμαντες κι ὅλες πολὺ μπερδεμένες...

«Ἐτσι, συλλογίστηκε πονηρὰ, τὸν ἀναγκάζω αὐτὸν πρῶτο νὰ μιλήσει, τὸν προειδοποιῶ πὺς κάτι μπορεῖ κ' ἐγὼ νὰ ξέρω, κ' ὕστερα, παραβάλλοντας αὐτὰ πὺν θὰ μοῦ πεῖ, μ' αὐτὰ πὺν ξέρω, βγάζω τὸ συμπέρασμα.» Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς τὸ καινούργιο τοῦτο περιστατικὸ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ γέρου, ἀναποδογύριζε ὅλες τὶς ὡς τὴν ὥρα ὑποθέσεις του. Ἀφοῦ ἡ συνάντηση πὺν ἐγίνε χτεῖς τῆ νύχτα σὰ βαλτοτόπια,

καθώς του είχαν αναφέρει, εΐταν άναμεταξú σέ συνεταΐρους, πώς ó Ματτέος Καφούρης είχε γυρίσει σπΐτι του με μιá λαθωματιά ;

Κάνοντας όμως, ó Φράγκος Πρεβεδοúρος, τούτους τούς συλλογισμούς, λογάριαζε δίχως τήν πικουρία του γέρου.

— "Αχ ! λέει εκείνος κυλώντας πέρα - δώθε μ' άπελπισία τó κεφάλι του πάνω στο μαξιλάρι. "Η θέση μου είναι άξιοθρήνητη. Με σφάζει δλάκερο τó κορμί μου και σέ κάθε λέξη που ξεστομίζω μου φαίνεται σά νά μου φεύγει ή ψυχή. Μή νομΐσετε, μεγαλότατε άφέντη, πώς θά με προσβάλετε άν μ' άνακρίνετε. Εΐμαι έτοιμος νά δεχτώ, καθώς άρμόζει, τήν κάθε σας άξιΐωση.

"Ο Πρεβεδοúρος δάγκωσε νευρικά τά χείλη του. Σηκώθηκε, έκανε μιá βόλτα ίσαμε τó παράθυρο που έβλεπε στο περιβόλι, στάθηκε κοιτάζοντας έξω μιá στιγμή, και ξαναγύρισε μ' άλλαγμένη, γελούμενη όψη.

— Δέν πρόκειται γι' άνάκριση, μεσίερ Ματτέο, φίλε μου. "Αλλόμονο ! Τέτοια πράματα μεταξύ μας, που εΐμαστε φίλοι παλιοί !

— "Η έκλαμπρότητά σας μου κάνει μεγάλη τιμή, μουρμούρισε χαμογελώντας με τó ξεδοντιάρικο στόμα του ó Καφούρης. « Θά μου σκάσει, σ' άντάλλαγμα γιά τήν έπιείκειά του, τά τελευταία δανεικά », συλλογίστηκε τρέμοντας άπό λύσσα.

— Νά, θά ήθελα λόγου χάρη νά σας ρωτήσω πώς βρέθηκε ή μικρή πόρτα του περιβολιού σας τσακισμένη.

— Είναι τσακισμένη ! ρέκαξε ó Γενοβέζος κι άνασηκώθηκε στον άγκωνα του παρ' όλους τούς πόνους του πλευρού του.

« Γιά πολú άνόητο με περνάει », συλλογίστηκε άγαναχτισμένος ó Φράγκος, και βάζοντας κατά μέρος τήν ύποκρισία, έσμιξε τά φρύδια του, πράμα που έκανε πάντα τó βλέμμα του άληθινά φοβερό.

— Είναι σπασμένο τó πορτί, ξανάπε με κούφια φωνή ó Καφούρης, κοιτάζοντας τó παράθυρο σάν και νά μπορούσε νά ιδεί, άπό κει που βρισκόταν, έξω.

— Δηλαδή δέν ύπάρχει πιá καθόλου πορτόφυλλο, γέλασε σαρκαστικά ó Πρεβεδοúρος.

— Δίο ! με λήστεψαν, στέναξε βαριά ó γέρος και ξανάπεσε μισολιπόθυμος στέ στρώμα του.

"Η άπελπισία του εΐταν έλοφάνερη. « Περιεργο », εΐπε μέσα του ó άρχοντας. « Είναι λοιπόν άθώότερος άπ' ό,τι φανταζόμουν ; . . . »

Τή σκέψη τούτη ήρθε νά του τήν ένισχύσει και μιá άλλη λεπτομέρεια : "Από δώ που βρισκότανε, παρατηρούσε τώρα — πράμα που δέν τó πρόσεξε άπό κάτω, σάν πρωτόρθε — πώς οί σχίζες τής κάσσης κ' οί κλάπες γέρνανε κατά μέσα, που θά πει πώς ή πόρτα είχε παραδισατεί άπ' έξω.

« Όσο πάμε και χειρότερα », μουρμούρισε μέσα στα δόντια του νευρισμένος, κ' ήρθε νά καθήσει κοντά στο γέροντα.

— Μή φοβόσαστε, δέν άκούστηκε τίποτα τέτοιο, πώς σας λήστεψαν, έκανε μισογελώντας φαιδρά γιά μιá στιγμή. "Απλωσε και τó χέρι του μάλιστα και τó άκούμπησε πραϋντικά στο κρεββατοστρώσι του άρρώστου.

"Όμως ó Καφούρης, ύστερ' άπό τήν πρώτη του ψυχόρμητη τρομάρα γιά τήν άσφάλεια του θησαυρού του, σκεφτότανε τώρα πιό ψύ-

χρειαμα κ' ἔβλεπε πῶς τέτοιο πράμα εἶταν ἀδύνατο, ἀπὸ ἀνθρώπους μάλιστα τοῦ ἀδερφοῦ του. Ἀντίθετα, ἡ παραβίαση τῆς πόρτας ἐρχότανε σὰ δῶρο Θεοῦ νὰ τοῦ προσφέρει ἕνα ἐπιχειρήμα γιὰ τὸν ἰσχυρισμὸ πῶς εἶναι ἄθῳος. Ἀποθρασύνθηκε λοιπὸν :

— Santa Madonna! χτὲς βράδου πὺ γύριζα ἀπὸ τὸ λιοστάσι μου... , ἄρχισε.

— Δηλαδή ἀπὸ τοὺς βάλτους, διόρθωσε μὲ χαμόγελο πονηρὸ ὁ Πρεβεδοῦρος.

Κοιτάχτηκαν στὰ μάτια. Στὶς λίγες στιγμὲς πὺ μεσολάβησαν, παίχτηκε ἀναμεταξύ τους θανάσιμο παιχνίδι. Πρῶτος ὁ γέροντας χαμήλωσε τὰ μάτια του.

— Ἀπὸ τοὺς βάλτους; ἔκανε ἄργά, σὰ νὰ μὴ θυμότανε, γιὰ νὰ βρεῖ ἔτσι καιρὸ νὰ σκεφεῖ.

— Δὲ σὰς εἶδανε νὰ γυρνᾶτε ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς Στεριάς.

Τὰ μάτια τοῦ Καφούρη ἀστραψν. Εἶχε βρεῖ τὸ πᾶτημα πὺ γύρευε.

— Μὰ βέβαια! λέει. Ἀφοῦ εἶχα βγεῖ ἔξω, μὲ τὴ βαρκέτα μου!...

Γύρισα ἀπὸ τὸ λιμῶνα.

Ὁ Πρεβεδοῦρος ἔσκυψε συλλογισμένος τὸ κεφάλι. Τοῦ εἶχαν ἀναφέρει πῶς ὁ Γενοβέζος ξανοίχτηκε μὲ τὴ βάρκα, τοῦ εἶπανε γιὰ τὴ φωτιά, μάθανε τὴ συμπλοκὴ πὺ ἔγινε στοὺς βάλτους, ὅμως τὸν ἴδιο τὸν Καφούρη δὲν τὸν εἶχαν ἰδεῖ ἐκεῖ.

Στὸ μικρὸ ὠστὸς διαστήμα τῆς καινούργιας τούτης σιωπῆς, ὁ γέροντας εἶχε προλάβει νὰ κάνει καὶ μιὰν ἄλλη σκέψη: «Μήπως μὲ πρόδωσε ὁ Σγουρός;... Ἄ! τὸν ἄτιμο.»

Πάνω σ' αὐτὴ λοιπὸν τὴ βᾶση, συνδυασμένη καὶ μὲ κάποιον ἄλλον σχέδιον πὺ εἶχε συλλάβει σκοτεινὰ μέσα στὸ νυχτερινὸ βραχνά του, ἀποφάσισε ν' ἀκολουθήσει καινούργια τῶρα ταχτικὴ, πολὺ πιὸ ξανοιγμένη.

— Ἀφέντη! κάνει μὲ φωνὴ κούφια, ξαφνικά, βάζοντας τὸ κοκαλιάρικο χέρι του πάνω στὸ χέρι τοῦ Φράγκου καὶ ρίχνοντας γύρω του ματιὰς ἀλαφιασμένες. Τοῦ γνέφει μάλιστα νὰ σκύψει κοντὰ στὸ στόμα του καί, μέσα σ' αὐτὴ γουρλώνοντας τὰ μάτια του: Ὁ Ντελιούρια βρῖσκειται ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι! λέει.

Κι ἂν ἀκόμα εἶχε βουλιάξει τὸ πᾶτωμα, κι ἂν ἡ σκεπὴ τοῦ σπιτιοῦ εἶχε γκρεμιστεῖ πάνω στὸ κεφάλι τοῦ Πρεβεδοῦρου, λιγότερη θᾶνωθε σκιστιμάρα ὁ ἐκπρόσωπος τῶν Ντελαρός, λιγότερο τρόμο.

— Ὁ Ντελιούρια! μουρμουρίζει καὶ τὰ χεῖλη του πανιάζουν.

— Ναί, ἔγνεψε ὁ γέρος.

Σώπασαν καὶ κοιτάχτηκαν γιὰ ὦρα πολλή, χαμένοι. Λοιπὸν αὐτὸ εἶταν: Ὁ Ντελιούρια! Ἀπὸ τὴ χτεσινὴ νύχτα κιόλας, σὴν τοῦ ἤρθανε τὰ πρῶτα μαντζάτα, ὁ Πρεβεδοῦρος εἶχε νιώσει κάτι παράδοξες ἀνησυχίες ν' ἀργοσαλεύουν μέσα του, προαισθήματα θάλαγες ἢ κάτι τέτοιο. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία, ἡ τόσο μπερδεμένη, ἡ φωτιά στοὺς βάλτους, τ' ἀπόκοτο ρεσάλτο τῶν κουρσάρων στὴν κοιμισμένη πολιτεία — νύχτα, κοντὰ χαράματα... Εἶχανε βρεῖ τὴ βάρκα τους τὸ πρῶτ', ἀραγμένη μ' ἕνα γάντζο ἐκεῖ στοὺς ἀγριόβραχους τῆς δυτικῆς Ἀκροναυπλίας. Ὁ Καφούρης κι ἄλλες φορές, πάμπολλες, εἶχε ἔρθει σὲ συνάντηση μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἀδερφοῦ του — οἱ σπιγοῦνοι τοῦ τὸ εἶχαν ἀναφέρει τοῦ Πρεβε-

δούρου αυτό—μὰ ποτὲ δὲν ἔγινε τέτοιο κακό, πραγματικὸ ρεσάλτο μέσα στ' ὄχυρωμένο Ἀνάπλι. Μονάχα ὁ Ντελιούρια, ὁ ἄφοβος, ὁ Ροτζέρος Ντελιούρια τῆς αἱματόχαρης Ἀραγώνας, εἶταν ἱκανὸς γιὰ τέτοια ἀποκοιτιά. Τὸ ἄκουγαν ἀπὸ καιρὸ πὼς τριγυρίζει μὲ τὸ στόλο του στὰ νερὰ τῆς Ἀνατολῆς, τρέμανε μήπως ζυγώσει, τὸν δραματίζονταν στὸν ὕπνο τους καὶ στὸ ζύπνιο νὰ προβαίνει, μὰ δὲν τὸ περίμεναν ποτὲ πὼς θάχει κιόλας φτάσει. . .

— Πιάστηκε κανένας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἄντρες; ρωτᾶει ὁ Καφούρης χαμηλόφωνα.

— Ὅχι, κανένας.

— Φύγανε;

— Σκοτώθηκαν.

— Ὅλοι τους;

— Ὅλοι.

Ἦξερε πιά αὐτὸ πὺ θῆλε νὰ μάθει. Ἀνάσανε μ' ἀνακούφιση.

— Ὡστε δὲ μάθατε τίποτα ἀπ' αὐτούς.

— Τίποτα, ἐμολόγησε ἀπλοϊκὰ ὁ Πρεβεδοῦρος, ἔχοντας τὸ νοῦ του ἄλλοῦ.

Ὁ Καφούρης χαμογέλασε ἱκανοποιημένος.

— Δὲν τὰ εἶπα ἔλα, συνέχισε μὲ φιλήδονη σπουδαιοφάνεια. Δὲν ἀναρωτιέται ἢ εὐγενία σας πὼς οἱ κουρσάροι τοῦ Ντελιούρια μπήκανε στὸ μπουργκος;

Ὁ Πρεβεδοῦρος τὸν κοίταξε γεμάτος ἀγωνία.

— Εἶναι συνεννοημένοι μ' ἕνα ντόπιο ἐδῶ, Ἀναπλιώτη βουργγισέο, ἐξήγησε χωρίζοντας μιὰ-μιὰ τὶς συλλαβὲς ὁ Γενοδέζος.

Ὁ Πρεβεδοῦρος τέντωσε τὰ μάτια του.

— . . . Ναι, ἕνα παιδάριο κωκοκέφαλο, Σγούρο τονε λένε.

— Ἄ! κρᾶζει ὁ Φράγκος σὰ νᾶχει γίνει μέσα στὸ νοῦ του ξαφνικὸ φῶς, καὶ τινάζεται δρόρθος.

Λοιπὸν νὰ πὺ ξεκαθαρίζονταν τώρα ἔλα. Ὁ Σγούρος αὐτός, πὺ τοῦ τὸν εἶχανε δεῖξει τὰ χαράματα κάτω στὸ τειχί τῆς θάλασσας, δίπλα στὸν τελευταῖο κουρσάρο. . . Ἐκεῖνος εἶταν ὁ αἴτιος! Γι' αὐτὸ εἶχε ἀνακατευτεῖ μὲ τὸ σκυλολόι τῶν κουρσάρων, πὺ οἱ ἄντρες τῆς φρουρᾶς του καταφέρανε νὰ τὸ ξεπαστρέψουν μονάχα τὴν αὐγή.

— Κρίμα πὺ δὲ θὰ μισρέσω νὰ τὸν ἀνακρίνω, τὸ σκύλο! μούγκρισε. Νὰ τῆξερα, θάλεγα ἀντὶς νὰ τὸν σκοτώσουνε νὰ τὸν δέσουν.

— Τὸν σκότωσαν; ρώτησε ἀνασηκίωνοντας τὸ κεφάλι του μὲ ματιά ἀπληστη ὁ Γενοδέζος.

— Τὸν σκότωσαν.

Ἐνάπεσε πάλι στὸ μαξιλάρι του μὲ πλατὸ χαμόγελο εὐδαιμονίας. Ἡ ἐκδίκησή του εἶτανε τώρα πλέρια. Τὸ εἶχε ὀρκιστεῖ μέσα του ἀπὸ τὴ νύχτα πὼς θὰ τὸν ἐξοντώσει τὸν Σγούρο, τὴν ὥρα πὺ τὸν πρωτόδε ἐδῶ μέσα καὶ κατάλαβε πὼς εἶτανε μπλεγμένος μὲ τὴν κόρη του. Νὰ λοιπὸν πὺ ἢ ἐκπλήρωση ἀκολουθοῦσε τὴν εὐχὴ γρηγορότερα ἀπ' ὅσο τὸ περίμενε κι ὁ ἴδιος. Τώρα δὲ θάχε ἀνάγκη νὰ πληρώσει: ἀνθρώπους νὰ τοῦ τὸν ξεμπερδέψουν.

‘Ο Πρεβεδοῦρος ἔπαψε τὶς βόλτες του καὶ στάθηκε μπροστὰ στὸ κρεββάτι.

— Καλὰ, κι αὐτὴ ἡ λαθωματιά :

— ‘Η λαθωματιά... Χμ!... Ἐπὸ τὸ χέρι ἐκείνου.

— Τοῦ Σγούρου :

— Καὶ βέβαια! Σὰν ἄρχισε τὸ κυνηγητὸ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς εὐγενίας σας, ὁ ἀναθεματισμένος μου τοὺς κουβάλησε ἐδῶ τοὺς Ἀραγωνέζους.

Μιὰ τελευταία ἀπορία εἶχε ὁ Πρεβεδοῦρος :

— Γιατί ἐδῶ :

‘Ο γέροντας χαμογέλασε μὲ μαστορικὴ σεμνότητα.

— ‘Η εὐγενία σας θὰ ξέρει πὼς εἶναι κάποιιο ἐδῶ στὴν πολιτεία ποὺ λένε πὼς ἔχω τάχα χρήματα... Ἄτιμοι συκοφάντες.

‘Ο Πρεβεδοῦρος ἔσμιξε τὰ φρύδια του.

— Ἦρθαν ἐδῶ λοιπὸν νὰ σὲ ληστέψουν :

— Καὶ βέβαια! Μὰ... καὶ γιὰ κάτι ἄλλο ἀκόμα.

Σήκωσε ὑποκριτικὰ τὰ μάτια του καὶ κοίταξε μὲ συντριβὴ τὸν Πρεβεδοῦρο.

— ... γιὰτί εἶμαι ὁ ἀδερφὸς τοῦ Ἄντρεα Γκαφφὸρε.

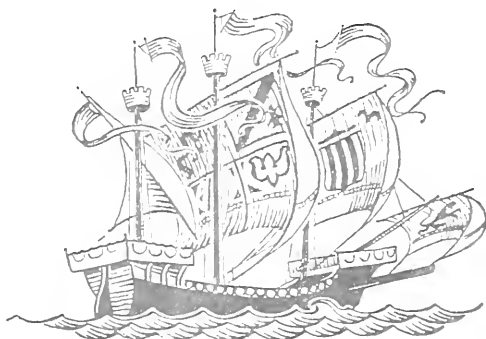
— Κ’ ὕστερα :

— Ἔ, χμ!... Ἡ ἀντιζηλία, ἡ ἐκδίκηση...

Δὲν τοῦ χρειαζόταν ἄλλο τοῦ Φράγκου. Τυλίχτηκε ὀρμητικὰ στὸ μαῦρο του ταμπάρο καὶ βγῆκε ἀπὸ τὴν κάμαρα μὲ βήματα μεγάλα.

Ἡ συνοδία ἀκούστηκε σὲ λίγο νὰ κατηφορίζει τὸ δρόμο, βιαστικῶς.

‘Ο Ντελιούρια, Χριστὲ καὶ Κύριε, βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τ’ Ἀνάπλι!

Η ΜΑΝΝΑ Κ' Η ΚΑΛΗ

ΙΧΑΝ ἀφήσει νὰ κείτονται χάμου τὰ κουφάρια τῶν κουρσάρων δλάκερο τὸ πρῶτ. Τέτοια εἶταν ἡ διαταγή τοῦ Πρεβεδοῦρου, γιὰ νὰ μπορέσει ἡ πολιτεία νὰ τὰ ἴδει καὶ νὰ θαυμάσει τὸν κίνδυνο ποὺ γλύτωσε, τὴν ἀξιοσύνη καὶ τὴν καλὴ διοίκηση τῶν Φράγκων. Μπροστὰ στοὺς ταλαιπωρημένους γιὰ χρόνια ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ κακοδιοίκηση τῶν τελευταίων αἰώνων Ρωμιούς τῆς Νότιας Ἑλλάδας, τοὺς ἀπαυδημένους ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία τῆς Βασιλεύουσας, τίς φαγομάρες, τίς ἐπιδρομές καὶ τίς φορολογίες, οἱ μεγάλοι ἀφέντες τῆς κουγκέστας δὲν ἤθελαν νὰ χάσουν καμμιάν εὐκαιρία γιὰ ἐπίδειξη. Τὸ Δουκάτο τῆς Ἀθήνας καὶ τὸ Πριγκηπάτο τοῦ Μοριά, μὰ κι ὄλες οἱ ἄλλες φράγκικες αὐθεντίες, εἶχανε

δῶσει ὀδηγίες στοὺς Πρεβεδοῦρους καὶ στοὺς βαρῶνους νὰ φέρνονται πατρικὰ στοὺς βιλάνους, νὰ καλοπιάνουν τοὺς βουργησέους καὶ λίγο-πολὺ νὰ πηγαινίουν μὲ τὰ νερά τους. Ἐπειτα, ὁ Πρεβεδοῦρος τ' Ἀναπλιῶ εἶχε καὶ μιὰ κρυφὴ ἀδυναμία ἀπὸ φυσικοῦ του στὴν ἐπίδειξη. Καταφρονοῦσε τοὺς Ρωμιούς, ὅμως δὲν τοῦ κακοφαινότανε νὰ ἔχει τὸ θαυμασμό τους.

Αὐτὰ ἔγιναν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη τῆς εὐγενίας του στὸ σπίτι τοῦ Ματτέου Καφούρη. Ὁ ἀφήγανε λοιπὸν τὰ κουφάρια τῶν κουρσάρων ἐκτεθειμένα στὰ σημεῖα ποὺ πέσανε, ὁ ὄχλος θὰ μπορούσε λεύτερα νὰ τὰ σεργιανίσει, κ' ὕστερα, μὲ τὸ μεσημέρι, θὰ τὰ κρεμούσανε σὲ δῶδεκα ὥραιες κρεμάλες, στημένες ψηλὰ στὶς τάπιες τοῦ κάστρου, ἀνάγλυψη καὶ παραστατικὴ ἀπεικόνιση τῆς δικαιοσύνης. Δὲν εἶταν ἔλοιτους σκοτωμένοι στὸν τόπο, καθὼς τὸ ἰσχυρίστηκε ἀργότερα ὁ Πρεβεδοῦρος στὸ Γενοδέξο. Φρόντισαν ὅμως νωρὶς-νωρὶς οἱ Φράγκοι ν' ἀποτελειώσουν μὲ μιὰ καρφωτὴ σαίτιὰ ὄσους δὲν εἶχαν ἀκόμα ξεψυχήσει. Δὲν ἔπρεπε κανένας τους νὰ λείψει ἀπὸ τὴν τρογγυλὴ ντουζίνα τῆς ἐπίδειξης.

Κοντὰ τὸ μεσημέρι, τὴν ὥρα ποὺ ὁ Πρεβεδοῦρος ἔβγαине φουριόζος ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Καφούρη, καμπέσοι χαζοὶ περιδιάβαζαν ἀκόμα σὰν

τσακάλια γύρω στους σκοτωμένους. Ξεχωριστή έπιτυχία είχε ο τελευταίος, ο άρχηγός, που έμενε θεατρικά καρφωμένος, δλόρθος, στην άκρη του θαλασσινού μουράγιου. Μπροστά του γινότανε σύναξη. Γυναίκες με τὰ μωρά στην άγκαλιά, μαστόροι άνασκουμπωμένοι, έμπόροι ποζάτοι, κλέρηδες λυμφατικοί, ξυπόλητοι μόρτες, τόν περιεργάζονταν φιλοκουβεντιάζοντας ή χασκογελώντας. Είτανε κ' οι χωρατατζήδες, που διασκεδάζαν με φίνες έξυπνάδες τὸ κοινό. Οι πιὸ γενναίοι, πρόβαιναν ένα βήμα καί, τεντώνοντας τὸ χέρι πάνω από τὸ μαυριδερό λεκὲ που είχε βάψει χάμω τὸ αίματοποτισμένο χῶμα, άγγίζανε με τὸ δάχτυλο τὸ κρῦο κουφάρι. Στριγγλίζανε τότε οι γυναίκες, μ' άνατριχίλα ήδονική. Κάθε τόσο τὰ μάτια στρέφονταν πίσω, ψηλά, στις κρεμάλες που στήγονταν με βιάση. Καί βάζανε στοιχήματα ποιά θὰ έτοιμαστει πρώτη, άναγαλλιάζανε μυστικά που τὸ πανηγύρι θὰ συνεχιστει Ισαμε τὸ σούρουπο κ' έτσι ή μέρα τούτη δὲ θάβαι τόσο πληχτική, τόσο θανατερά μονότονη καθὼς οι συνηθισμένες.

Ὅσὸς ο Πρεβεδοῦρος είχε άνεβει άναστατωμένος στὸ Διοικητήριο. Βγαίνοντας, ἐδῶ καί μισή ὥρα, λογάριάζε πὼς οι κουρσάροι που πρόσταξε νὰ κρεμάσουν, είτανε τοῦ Καφούρη. Γυρίζοντας, έλεγε πιὰ με τρόμο μέσο του πὼς είναι τοῦ Ντελιούρια. Ρώτησε σὲ τί σημειὸ βρίσκονται οι έτοιμασίες καί τοῦ άποκρίθησαν πὼς τώρα δὰ έβγαίνει ή φρουρά νὰ μαζέψει τοὺς σκοτωμένους. Πρόσταξε νὰ βιαστούνε, νὰ τσακιστούν, κ' ύστερα, παίρνοντας κατὰ μέρος τὸν κιβιτάνο τ' Ἀναπλιου, ἐξήγησε πὼς έπρεπε τὸ γρηγορότερο νὰ χαλαστούν οι κρεμάλες.

— Τί! Κι ὁ κόσμος που περιμένει πὼς καί τί τ' άπόγεμα για νὰ κάνει χάξι;

— Ὁ Ντελιούρια είν' έξω από τ' Ἀνάπλι! σφύριξε γοργὰ ο Πρεβεδοῦρος στ' αὐτὶ τοῦ κιβιτάνου του.

Οι δυὸ άντρες κοιτάχτηκαν γουρλώνοντας τὰ μάτια. Βέβια που, τέτοια πρόκληση, θάτανε κουταμάρα καθαρή νὰ γίνει στὸν Ἀραγωνέζο άμιράλη. Ἡ διάρκεια τῆς ειρήνης που ή συνθήκη τῆς Γαέτας καθιέρωνε άναμεταξύ στὸ βασιλέα τῆς Ἀραγῶνας Ἰάκωβο καί τοὺς ρηγάδες τῆς Ἀνάπολης, είχε τελειώσει. Τὸ Πριγκηπάτο τοῦ Μοριᾶ, ή ήγεμονία τῶν Βιλλαρδουίνων, μπορούσε ίσως - ίσως νὰ ἐλπίζει ακόμα στή μεγαλοφροσύνη τοῦ Ντελιούρια, από θύμιση καί μόνο πρὸς ἐκείνη τὴ συνθήκη. Ἡ δυναστεία τῶν Ἀνζού, που βασίλευε στήν Ἀνάπολη, κρατοῦσε κάτω από τὴν έπικυριαρχία τῆς τοῦ Πριγκηπάτο τοῦ Μοριᾶ. Ἀλλὰ τάχα ο φοβερός άμιράλης δὲ θὰ μπορούσε νὰ προφασιστει πὼς ή προστασία τούτη δὲν άφοροῦσε καί τις πολιτετες ἐκείνες τις μοραίτικες, τις παραχωρημένες ἑμως στὸ Δουκάτο τῆς Ἀθήνας; Ὁ Γουίδος Α' ὁ Ντελαρός είχε προδιδαστει από τὸ ρήγα τῆς Φράντσιας, τὸν Λούη Ἐνατο, ἐδῶ καί τριάντα χρόνια, σὲ δοῦκα. Ὁ τίτλος τοῦτος, που άνέδαζε τὸ μεγακυρᾶτο σὲ δουκάτο, χαλάρωνε ίσως, στὰ μάτια τοῦ Ντελιούρια, καί τοὺς δεσμοὺς τῆς υποτέλειας τῶν Ντελαρός πρὸς τοὺς Βιλλαρδουίνους. Ἔτσι κ' ή έπιρροή τῶν Ἀνζού άδυνατίζε, καί τ' Ἀνάπλι έμενε άβοήθητο στή διάθεση τοῦ Ἀραγωνέζου καπετάνιου.

Ὅλα τούτα είναι που συλλογίστηκαν οι δυὸ άντρες στις λίγες στιγμές που έμειναν βουβοί. Ὁ κιβιτάνος, δίχως ἄλλη άντίρρηση, βγήκε

νά δώσει διαταγή νά ξηλωθοῦν οἱ κρεμάλες, κι ὁ Πρεβεδοῦρος βυθίστηκε σέ ταραχμμένη συλλογή.

Σέ λίγη ὥρα, μεταδομένο ἀπὸ στόμα ἀγνωστο, ἔτρεχε στήν πολιτεία τὸ μαντάτο γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ τρομεροῦ κουρσάρου. Ἡ μέρα τούτη, πού προοριζόταν ἀρχικά γιὰ σπάνιο θέαμα, τέλειωνε σέ βαρύθυμη καὶ σκοτεινὴ ἀγωνία. Χάθηκαν σάν ἀπὸ μαγεία τὰ ἐκτεθειμένα πτώματα, κλείστηκαν νωρίς-νωρίς τὰ ἐμπορικά καί, προτοῦ ἀκόμα σημάνει ἡ βραδυὴ σάλπιγγα, εἶχανε σφαιλιστεῖ καὶ τὰ σπίτια, σδήστηκαν τὰ τελευταῖα λυχνάρια.

Βαρὺ καὶ πένθιμο τὸ σούρουπο ἔπεσε πάνω στὴ ζαρωμένη πολιτεία.

Τὴν ἴδια ὥρα, ἡ Ρωμιὰ δούλα τοῦ Καφούρη πού πότιζε τὰ λαχωνικά τοῦ ἀχαμνοῦ περιβολιοῦ της, ἀκουσε νὰ τὴ σιγοκαλοῦν πάνω ἀπὸ τὸ σαμάρι τῆς μάντρας. Θαραντάς πῶς εἶναι ὁ καλὸς της, ἕνα κάποιο μαστορόπουλο, πετάχτηκε κατὰ κειθε πού ἐρχόταν ἡ φωνὴ κι ἀνέβηκε σ' ἕνα ἀγκωνάρι. Πάνω ἀπὸ τὸ σαμάρι εἶδε νὰ προσβάλλει ἕνα πρόσωπο γεροντικό, γυναίκειο. Ἀναγνώρισε μὲ τὸ πρῶτο τὴ βάγια τοῦ Σγουροῦ.

— Ἐσὺ 'σουνα χριστιανή! Καὶ τρόμαξα...

— Μονάχες εἴσαστε; ρώτησε ἀλαφιασμένη ἡ βάγια.

— Μονάχες κ' ἔρημες.

Ἡ βάγια γύρισε τὰ μάτια της ἀνήσυχη στὸ παραθύρι.

— Μὴ σκιάζεσαι, τὴν ἠσύχασε ἡ μικρὴ. Ὁ γέρος φοφολογáει κατὰκοιτος, τοῦ ἔχουν τσακιστεῖ ἔλα του τὰ παιδία.

— Ἄκου, τὴν ἀντίσκαψε ἡ γριά, πρέπει νὰ ἰδῶ γρήγορα τὴν κυρά σου. Ἄμε νὰ τῆς τὸ πεις.

— Μετὰ χαρᾶς! Κόπιασε μέσα, ἀπὸ τὸ πορτί.

— Ὅχι. Καλλίτερα ἀπὸ δῶ πού εἶμαι.

Ἡ δούλα ἔδειξε πίσω, τὸ σπίτι τοῦ ἀφέντη της.

— Ἐχεις ἀντίκρυ τὸ παραθύρι. Ὁ γέρος εἶναι ἐφτάψυχος. Ξέρω κ' ἐγώ...

— Καλὰ τότε, ἔκανε ἡ βάγια καὶ διπλώθηκε στὴ μαντήλα της. Χώθηκε ἀπὸ τὸ πορτί, πού εἶχε στείλει παραγγελιά ὁ Καφούρης καὶ τὸ ξαναφτιάξανε πρῶτ-πρῶτ, καὶ στάθηκε νὰ καρτερεῖ τὴ Μπιάνκα. Δὲν περίμενε πολὺ. Ἡ νεαρὴ Γ'ενοβέζα ἤρθε γοργὴ κι ἀθόρυδη νὰ τὴ συναντήσῃ.

Πῆρε τὴ γριά ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὴν τράβηξε στὸ βάθος τοῦ περιβολιοῦ, κάτω ἀπὸ τὴν κουρβουλιασμένη περγουλιά. Στάθηκαν ἔρθες μπροστὰ σ' ἕνα μικρὸ πέτρινο πάγκο.

— Εἶναι ζωντανὸς ἢ ὄχι; ρώτησε ἡ κοπέλλα ξέπνοη.

— Ζωντανός, δόξα νάχει ὁ Πανάγαθος, κυρά μου!

Ἡ Γ'ενοβέζα ἀνάσανε μ' ἀνακούφιση θριαμβική. Περισσότερο κι ἀπὸ τὴ λύπη τοῦ χαμοῦ, λογάριαζε τὴ ντροπὴ μιᾶς νικημένης ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἀγάπης.

— Λαθωμένος;

— Πολὺ ἀλαφριά.

Στὰ πηχτὰ χεῖλη τῆς Μπιάνκας ἀστραψε πλατὺ χαμόγελο.

— Καὶ λεύτερος;

— Λεύτερος.

Τὰ μάτια της τὰ φώτισε ἄγρια χαρά. Πάει, τέλειωσε! Τούτος εἶταν ὁ ἄντρας πού θ' ἀγαποῦσε σὸ ἐξῆς σ' δλάκερη τῆ ζωῆ της.

— Μὰ πῶς; πῶς; ἔκανε μὴ μπορώντας νὰ συγκρατήσῃ τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς της πού ἀναγάλλιαζε, καὶ κάθησε στὸν πέτρινο πάγκο. Ἐγὼ εἶχα ἀκούσει πῶς τὸν σκοτώσανε.

— Θὰ σοῦ τὰ πεῖ ὁ ἴδιος, τώρα πού θάρθει. Ἐγὼ πετάχτηκα μονάχα νὰ σὲ ρωτήσω ἀπὸ μέρος του ἂν μπορεῖ νὰ σ' ἀνταμῶσει ἐδῶ στὸ περιδῶλι.

— Ὡστε θάρθει! ἔκανε ἐκστατικὰ ἡ Μπιάνκα καὶ τὰ μάτια της στυλώθηκαν θελὰ στὸν ἀέρα.

— Θάρθει, ἀναστέναξε ἡ γριά. Δὲ θέλει νὰ μ' ἀκούσει πού τοῦ λέω νὰ φυλάγεται. Ἄν τὸν ἴδουν, Χριστέ μου! εἶναι χαμένος. Καὶ τώρα πού δὲ βρήκανε τὸ κορμί του μὲ τοὺς ἄλλους σκοτωμένους, δὲ θὰ τὸν γυρεύουν τάχατες; Δὲ θὰ τὸ κατάλαβαν πῶς ἔχει γλυτώσει; Ἄπὸ στιγμή σὲ στιγμή περιμένω νὰ χτυπήσουν τὴν πόρτα μου, νάρθουν ἀρματωμένοι καὶ νὰ μοῦ τὸν πάρουν. Μεγαλόχαρη, κάνε τὸ θάμα σου νὰ γλυτώσει! . . .

Δάκρυσε.

— Πήγαινε, στείλε τον! λέει ἡ Μπιάνκα καὶ σηκώνεται. Ἐδῶ θὰ τὸν προσμένω.

— Τέτοια ὦρα, μέρα ἀκόμα; Τὸ βάζεις μὲ τὸ νοῦ σου, κυρά μου, τί κίνδυνον τρέχει; Εἶναι γιὰ ζωὴ καὶ γιὰ θάνατο! . . . Ἐδῶ μέσα στ' Ἀνάπλι δὲν ἔχει πιά χωρεμό. Πρέπει νὰ βρεθεῖ τρόπος νὰ φύγει αὔριο πρῶτ' - πρῶτ'.

— Νὰ φύγει; . . .

Ἡ Μπιάνκα ἔμεινε ἀλαλη. Ὁ ἄντρας πού εἶχε διαλέξει ἐδῶ καὶ λίγες στιγμὲς γιὰ δλάκερη τῆ ζωῆ της, ὁ ἄντρας πού τῆς εἶχε σκλαδῶσει τὴν καρδιά, νὰ φύγει, κ' ἔτσι γρήγορα.

Ὅμως στὸ νοῦ της ἤρθε δλάκερη ἡ πρωϊνὴ κουβέντα τοῦ πατέρα της μὲ τὸν Πρεβεδοῦρο, πού τὴν εἶχε κρυφακούσει πίσω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο, θυμήθηκε τὸ μῖσος τοῦ κύρη της, τὴ λύσσα τοῦ γελασμένου Φράγκου. Ἄν ὁ Σγουρὸς ἔμενε στ' Ἀνάπλι, θ' ἄπρεπε νὰ κρύβεται σ' ἄλλο του τῆ ζωῆ. Καὶ δὲ συλλογιζόταν ἡ Μπιάνκα ἂν τέτοιο πράγμα εἶτανε ποτὲ βολετό. Συλλογιζόταν πῶς τί ἄντρας θὰ εἶναι πιά αὐτὸς πού θὰ ζεῖ ἰσόβια κρυμμένος.

— Ναί. . . πρέπει νὰ φύγει, μουρμούρισε τέλος σὰ μέσα της. Καὶ κοίταξε τὸ βραδυλὸν οὐρανὸ ὅπου ἄρχιζαν ν' ἀνάβουν τὰ πρῶτα ἀστέρια. «Αὔριο πρῶτ' - πρῶτ'», συλλογίστηκε. «Λοιπὸν ποτὲ πιά δὲ θὰ τὸν ξαναδῶ». Καὶ μιὰ θλίψη βαρειά, μελαγχολία πικρὴ, γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωῆ, κατέβηκε στὴν ψυχὴ της.

Μπουμπουλωμένη, βαδίζοντας βιαστικὰ καὶ σύρριζα στοὺς τοίχους, ἡ βάρια γύρισε στὸ σπίτι της. Σὰν πῆρε τὸν κατήφορο τοῦ τραχινοῦ, στάθηκε μιὰ στιγμή καὶ κοίταξε πίσω της μήπως τὴν ἔχουνε πάρει τὸ κατόπι. Ὁ τόπος εἶταν ἔρημος, βράχια μονάχα καὶ πάντα βράχια. Κατηφόρισε στὸ στάβλο, κ' ἐκεῖ, πάνω στὰ δεμάτια τοῦ σανοῦ, βρῆκε τὸν Νικηφόρο ξαπλωμένο, νὰ λαγοκοιμᾶται.

Στύλωσε τὰ μάτια του καὶ τὴν κοίταξε νάρχεται.

— Είναι μοναχή της, σὲ προσμένει μὲ τὴ νύχτα, τοῦ εἶπε γονατίζοντας κοντά του. Είναι κι αὐτὴ τῆς γνώμης πῶς αὔριο πρέπει νὰ φύγεις πρῶτ' - πρῶτ'.

Κοῦνησε τὸ κεφάλι του, κ' ἡ ἀκόμα θολὴ ἀπὸ τὸν ὕπνο ματιὰ του γλίστρησε μέσ' ἀπὸ τὸ μισανοιχτὸ σαχνιδένιο πορτόφυλλο ἔξω, πέρα, στὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ πελάγου καὶ τ' οὐρανοῦ. Κιόλας εἶτανε μακρυνή, φευγάτη, ματιὰ ἀνθρώπου ποῦ ἔκοψε τὰ δεσμά του μὲ τὸ σήμερα καὶ ζεῖ κιόλας στὴν καταχνιά τῆς ἀπόστασης, τοῦ μισεμοῦ. Πρωτοπορία νεφελωτὴ, τὰ ὄνειρα, εἶχαν ἔρθει λίγο πρὶν νὰ τοῦ ξεσηκώσουν πάλι τὸ νοῦ, μέσα στὸ μαυλιστικὸ τους στρούφουλα. Σήκωσε τὸ χέρι καὶ τὸ ἔφερε πασπατευτὰ στὸ μέτωπό του ποῦ τὸ ἔδενε ἐπίδεσμος φαρδύς.

— Πονάει λιγότερο, εἶπε.

Στρώθηκε λοιπὸν κ' ἡ βγάγια του χάμου κι ἄρχισε τὶς κουβέντες της. Σήμερα, δλάκερη τὴν ἡμέρα, δὲν εἶχε σταθεῖ οὐδὲ στιγμή. Χαράματα, ποῦ τὸν εἶδε νὰ τῆς ἔρχεται καταματωμένος, τὸν ἔβαλε νὰ πλαγιαίσει, τοῦ ἔπλυνε τὴ λαβωματιά, τὴν ἔδεσε καὶ τοῦ παραστάθηκε στὸ πρωτοῦπνι. Μὲ τὸ μεσημέρι, τὸν εἶδε ποῦ ξυπνοῦσε ἡσυχος. Τὴν περὶ-πέτεια τῆς τὴν εἶχε ἱστορήσει μὲ λίγα λόγια ὁ ἴδιος. Ὅμως αὐτὴ, ζυγιαζώντας καλὰ τὰ πράματα, εἶχε κιόλας κάνει τὸ σχέδιό της. Τοῦ ἔβαλε δίπλα του, στ' ἀχερόστρωμα, λίγο βραστὸ κοτόπουλο, ἕνα μουρχοῦτι μὲ ζουμί, καὶ τοῦ εἶπε νὰ μείνει κάλλιο ἐκεῖ ποῦ βρισκεται: ξαπλωμένος παρὰ νὰ μπεῖ στὸ σπίτι γιὰ νὰ πλαγιαίσει στὸ κρεβάτι του. Ἄν ἔρχονταν νὰ τὸν γυρέψουν, μπορούσε στὴν ἀνάγκη νὰ χωθεῖ καὶ μέσα στ' ἄχερα, ἐνῶ τὸ σπίτι θὰ τὸ ψαχοῦλευαν πέτρα τὴν πέτρα. Ὑστερα διπλώθηκε στὴ μεγάλη μπόλια της, ἔκλεισε ἀπ' ἔξω τὴν πόρτα τοῦ στάβλου κ' ἔφυγε βιαστικῆ.

Γύρισε πίσω προχωρημένο τ' ἀπομεσήμερο, πιδ ἡσυχη κ' ἱκανοποιημένη.

— Ἡμῶνα στὴν Ἁγία - Μονή, τοῦ ἐξήγησε. Κρατοῦσε κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη της κ' ἕνα σφιχτοδεμένο μπογαλάκι.

Ἡ Ἁγία - Μονή εἶναι ἕνα μικρὸ μοναστήρι ὡς μισὴ ὥρα ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι, πάνω σὲ ἡμερη, γελοῦμενη λοφοπλαγιά. Ἀρχικὰ χτισμένο γιὰ γυναικες, εἶχε γίνει ἀργότερα ἀντρικό. Τὶς καλόγριες, ὁ κτήτορας «Ἐπίσκοπος Ναυπλίου καὶ Ἀργους Λέων», ἔβαλε νὰ τὶς μεταφέρουν στὰ ἐνδότερα, ἀπὸ φόβο τῶν κουρσάρων.

Ἄνοιξε ἡ βγάγια τὸ μπογαλάκι κ' ἔβγαλε ἀπὸ μέσα ἕνα παλιό, τριμμένο ράσο, ἕνα καλογερικὸ καλυμαύχι κ' ἕνα ζευγάρι καλλίγια δλοκαίνουργα.

— Ὁ Ἰλαρίωνας μοῦ τᾶδωσε γιὰ σένα. Θὰ περάσει κι ὁ ἴδιος βράδου - βράδου ἀπὸ δῶ.

Εἶταν ὁ καλόγερος ποῦ τοῦ εἶχε μάθει τὰ πρῶτα γράμματα. Ἐρχόταν ἀκόμα κάπου - κάπου καὶ τοὺς ἔβλεπε, σὰν ἔμπαινε στὴν πολίτεια γιὰ ψώνια ἢ γιὰ νὰ δοκιμάσει τὰ καινούργια κρασιά.

— Τ' εἶναι τοῦτα ; Καλογερίστικα ;

— Πρέπει νὰ φύγεις, τοῦ εἶπε σκυθρωπῆ, κι ἀλλοίμονο ἂν σὲ γνωρίσουν! Ἐξω χαλαίει ὁ κόσμος, δλάκερο τ' Ἀνάπλι βρισκεται στὸ πῊδι. Λένε πῶς αὐτὸς ὁ Σατανὰς ὁ Ντελιούριας φάνηκε πάλι στὰ νερά μας.

Χριστέ μου, σώσε μας τούς άμαρτωλούς! . . . Όμως έσύ τώρα θά γλυτώσεις. Θά σέ περάσουμε ντυμένον καλόγερο από τά τειχιά ή από τó λιμώνα, έπως έρθει βολικό, και θά μείνεις κρυμμένος τήν αύριανή μέρα στην καλύβα τού Ίλαρίωνα, ψηλά στο μετόχι τής Άγια-Μονής. Πρέπει νά γιάνεις δλότελα από τή λαθωματιά σου, καρδούλα μου, γιατί θάχεις ύστερα νά κάνεις μακρυνό ταξίδι. Θά πās πέρα, κάτω, στο Μυτζηθρά, στά χώματα τής Ρωμανίας. Έχεις εκεί, κατά πώς ξέρεις, ένα θετο μεγάλο και τρανό, τόν Σγουρομάλλη. Είναι συγγενής σου από τή συχωρεμένη τή μάνα σου. Θά τού δείξεις τó δαχτυλίδι της και θά σ' αναγνωρίσει. Αυτός πρέπει από κει και πέρα νά σέ προστατέψει. Έγώ θά παρακαλάω πάντα για σένα στις προσευχές μου τή Μεγαλόχαρη.

Σκέπασε τó ζαρωμένο πρόσωπό της κι άρχισε νά κλαίει ήρεμα και σιγανά. Είτανε τó παιδί τής καρδιάς της, ή έλπίδα τής άχαρης γεροντικής της ζωής. Τώρα, θά τόν έχανε. Και ποιός ξέρει αν ποτέ πιά. . .

— Μήν κλαίς, τής λέει αφαιρεμένος, χαϊδεύοντας τ' άσπροκίτρινα μαλλιά πού είχε ξεσκεπάσει γλιστρώντας από τó κεφάλι ή φτωχική τής μύρη μπόλια. Μήν κλαίς. Θά ξανάρθω κάποτε, θά τó ιδείς.

— Ό! . . . έμένα τότε θά με τρώει τó μαύρο χώμα. Άν με θυμηθείς, μπορεί τó πολύ - πολύ νά μ' ανάψεις κάνα κερί. Καρδούλα μου. . . , ξέσπασε παίρνοντας τον στην άγκαλιά της παράφορα, έπως σάν είτανε μικρό παιδί. Άκριβέ μου! Μή με ξεχάσεις.

Ή νύχτα είχε κατέβει, σκυθρωπή. Άγκαλιασμένοι έμειναν εκεί, πάνω στ' άχερόστρωμα, δίχως νά μιλάνε. Κι αυτός, μέσα στον παραγμένο νού του, αναθυμόταν τώρα τά παραμύθια τά παλιά πού τού έλεγε σάν είτανε μικρός, για νά τόν νανουρίζει, τις ιστορίες για τó δράκο και για τή βασιλοπούλα, για τó μαγεμένο παλάτι και τ' άντρειωμένο πριγκηπόπουλο πού πάει, πάει ακούραστα, πάνω στ' άτι του, δίχως ποτέ του νά σταθει, ως πού νά βρει τ' άμίλητο νερό, τó νεραϊδόπιτο, και τήν όνειρεμένη χώρα.

Τήν ώρα πού ήρθε ó Ίλαρίωνας, ó Νικηφόρος είχε σηκωθεί από τó στρώμα κ' έτοιμαζότανε νά πεταχτεί στής Μπιάνκας. Μπήκε ψαχουλευταύ ό καλόγερος στο σκοτάδι τού στάβλου, κουβαλώντας με βαρύ άγκομαχητό τήν έλοστρόγγυλη κοιλιά του. Είχε περάσει πρώτα από τού ξαδέρφου του, εκεί πού θά κοιμότανε τή νύχτα τούτη, όμως ή ανάσα του έξεχνε κρασί. Κάθησε κι αυτός πάνω στ' άχερα και κανόνισαν τις τελευταίες λεπτομέρειες.

Πρωτ' - πρωτ', με τó γλυκοχάραμα, θάρχόταν ό Ίλαρίωνας και θάπαιρνε τόν Νικηφόρο. Δέ θά ξανοίγονταν με βάρκα από τó λιμώνα γιατί θά τούς έδλεπαν ό ναυτικοί κ' είτανε φόβος. Τó σχέδιό του, αυτόνοο, είτανε νά καθάλήσει ό Νικηφόρος, κουκουλωμένος καλά, τή μούλα φορτωμένη με τά ψώνια τής Μονής, κι αυτός, κρατώντας τó καπίστρι, νά τόν περάσει έτσι από τήν πόρτα τής Στεριάς. Άν τόν σταματούσαν, πράμα άπίθανο, θάλεγε πώς είναι ένας καλόγερος άρρωστος πού τόν έφερε χτές βράδυ στο γιατρό και τόν γυρίζει τώρα πίσω στο μοναστήρι.

— Μή φοβόσαστε από τόν κόσμο, τούς πληροφόρησε. Κανένας δέν ξέρει πώς ήσουν χτές βράδυ στο ρεσάλτο. Οί Φράγκοι τó κρατάνε μ-

στικό, δὲν ξέρω γιὰ ποιὸ λόγο. Τοὺς μόνους ποὺ πρέπει νὰ ξεγελάσουμε εἶναι οἱ σπιγοῦνοι τοῦ Πρεβεδοῦρου· ὅμως ὀλοι τοὺς τώρα, ἀπὸ κιτιθάνο Ἰσαμε δοῦλο, εἶναι παραζαλισμένοι μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ Ντελιούριξ. Κ' ἔπειτα, τί καλόγερος θάμουν ἐγὼ ἂν δὲ μπορούσα νὰ ξεγελάσω δέκα πονηροὺς ἀνθρώπους.

— Κι ὁ Ἀστρίτης; ρώτησε ὁ Νικηφόρος. Δίχως τὸν Ἀστρίτη ἐγὼ δὲ φεύγω.

— Οὔτε ποὺ σ' ἀφήνω νὰ φύγεις δίχως τὸ φαρί, εἶπε ἡ βγάγια. Θὰ σοῦ χρειαστεῖ γιὰ τὸ ταξίδι σου. Μὰ ἔννοια σου, πρόβλεψα καὶ γι' αὐτό. Αὐριο τ' ἀπομεσήμερο θὰ τὸν σελλώσω καὶ θὰ τὸν κατεβάζω ἀπὸ τὸ χαλινάρι στὴν πολιτεία. Ἐκεῖ, κλαίγοντας κι ἀναστενάζοντας, θὰ τὸν πουλήσω τάχατες σ' ἄνθρωπο ποὺ θάχει στείλει ἀπὸ πρὶν ὁ Ἰλαρίωνας, τὸν ἀγωγιάτη τοῦ μοναστηριοῦ, κι αὐτὸς θὰ σοῦ τὸν φέρει ἴσια στὸ μετόχι.

Τοὺς ἀγκάλιασε καὶ τοὺς δυό.

— Ποτέ μου δὲ θὰ σὰς ξεχάσω! φώναξε συνεπαρμένος ἀπὸ παιδιὰτικὴ χαρὰ.

Ὅμως ἡ γριά βγάγια, μὲ τὴ μητρικὴ τῆς τὴ διαίσθηση, καταλάβαινε πῶς, ἀπὸ τούτην ἴσα-ἴσα τὴ στιγμὴ, ἀρχίζει νὰ τὴν ἀπολησμονάει.

Τὰ σπίτια εἶχανε κλείσει καὶ τὰ λυχνάρια εἶχαν σβηστῆ, ἔταν ὁ Νικηφόρος ὁ Σγουρὸς κατηφόρισε στὸ σπίτι τῆς καλῆς του. Χώθηκε ἀπὸ τὸ πορτί, ποὺ τὸ βρῆκε μισανοιχτό, καὶ πῆγε, ὅπως τὸν εἶχε ὀρμη-νέψει ἡ βγάγια του, στὸ βάθος τοῦ περιβολιοῦ. Ἐκεῖ βρῆκε τὴ Μπιάνκα καθισμένην στὸν πέτρινο πάγκο, νὰ τὸν περιμένει.

— Ἀργήσες, τὸν μάλωσε χαϊδευτικά, δίχως τὴν παλιά τῆς ἔπαρση.

Τῆς ἐξήγησε τὸ γιατί. Τῆς παράστησέ ὀλάκερο τὸ σχέδιο τῆς φυγῆς του. «Καλὸ εἶναι», λέει κείνη στὸ τέλος μὲ τὴ βαρεία τῆς αὐστηρῆ φωνή, «μὰ πῶς ἔβγιναν τὰ χτεσινοβραδυνά;» Ἦθελε νὰ τῆς τ' ἀνιστορήσει μὲ κάθε λεπτομέρεια.

Μὲ τὸν ἐνθουσιασμό του, ποὺ ἀρχίζει τώρα νὰ φτερώνεται ἀπὸ τὸν ἡμερο τοῦ μεγάλου ταξιδιοῦ, τῆς διηγήθηκε ὀλα τὰ ἐπεισόδια τῆς περασμένης νύχτας. Σὰν ἀπόσωσε τὴν ἀφήγησή του καὶ τῆς εἶπε γιὰ τὴ στιγμὴ ποὺ σήμαινε ἡ πρῶνὴ ἀλλοπύγγα, τὴ φυγὴ του ἀνάμεσα στοὺς μυτεροὺς βράχους, ἄκρη-ἄκρη στὸ νοτιοδυτικὸ τραχώνι, τὸ γυρισμὸ στὸ σπίτι του, ἄπλωσε τὰ βαρεία μπράτσα τῆς, τὰ ἔδεσε γύρω στὸ λαιμὸ του κι ἀκούμπησε τὸ κεφάλι τῆς στὸν ὄμο του.

— Λοιπὸν θὰ φύγεις, ἔκανε βαθιά, ρεμβάζοντας, κι ἀπὸ τὴ φωνὴ σου τὸ καταλαβαίνω πῶς πολὺ τὸ θέλεις. Ἐχεις δίκιο, δὲ θὰ σοῦ κοστίσει τίποτα. Ὅμως ἐγὼ... Ἐγὼ θάθελα, ἀπὸ τώρα κ' ἐμπρὸς ἂν εἶταν βολετὸ ν'ἀρχίζει ἡ ἀγάπη μας.

Ἡ φωνὴ τῆς εἶχε πάρει ἕναν τόνο πραόττητας τρυφερῆς, ἀγνωστῆς Ἰσαμε τώρα. Γιὰ πρώτη φορὰ θαρεῖς καὶ φανέρωνε τὴν τόσο νεαρή, τὴν κοριτσιίστικὴ ἡλικία τῆς. Ὡς τώρα εἶχε δεχτεῖ μπροστά του ὄριμη, πρεσβύτερη, σοφή.

— Ἄκου, τοῦ λέει σὲ λίγο, σηκώνοντας πάλι τὸ κεφάλι τῆς ζωηρά. Τὰ πράματα δὲν εἶναι ὅπως τὰ λένε ἔξω. Ὁ πατέρας μου γέλασε

τὸν Πρεβεδοῦρο στὴν πρωϊνὴ τους τὴ συνάντησιν, ὁμοῦ ἐγὼ τὰ ξέρω ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ θείου μου, ποὺ μοῦ τὰ εἶπανε μπροστά σου — θυμᾶσαι — χτὲς βράδῳ. Poveretti! ἀναστéναξε σιγανά, στὴ θύμισιν τῶν σκοτωμένων.

— Πῶς εἶναι λοιπόν; ρώτησε ὁ Νικηφόρος.

— Ὁ Ντελιούρια, εἰν' ἀλήθεια, ἔστειλε μιὰ γαλέρα τοῦ χτὲς νύχτα ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Εἶχε πάρει τὸ κατόπι μιὰ ταρλίδα τοῦ θείου μου, ποὺ ἐρχότανε λίγο πιδ πρὶν νὰ συντύχει τὸν πατέρα μου στοὺς βάλτους. Ὁ Ἀραγωνέζος ἤξερε πῶς οἱ ἀνθρώποι τοῦ Γκαμφόρε ἐρχονται νὰ πάρουν χρήματα ἀπὸ τὴν Τράπεζά μας. Ζύγωσαν λοιπὸν μουγγά, κλεφτά, μὲ βάρκες, ἐκεῖ ποὺ ὁ πατέρας μου εἶχε ἀνάψει τὴ φωτιά γιὰ νὰ τὸν βροῦν οἱ δικοὶ μας, καὶ τοὺς πέσανε πάνω, τὴ στιγμὴ Ἰσα-Ἰσα ποὺ γινόταν ἡ παράδοσιν. Στὴ συμπλοκὴ, σκοτώθηκαν δυὸ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ θείου μου καὶ λαθῶθηκε ὁ πατέρας. Ὑστερα οἱ Ἀραγωνέζοι, ποὺ εἶταν περισσότεροι, ἀρπάξανε τὰ λεφτὰ καὶ φύγανε γιὰ τὴ γαλέρα τοῦ Ντελιούρια. I ladri! . . . Οἱ δικοὶ μας, δώδεκα ὄλοι-ὄλοι, βάλανε στὴ βάρκα τὸν πατέρα μου καὶ τὸν ἔφεραν πίσω στ' Ἀνάπλι, σκαρφαλώνοντας ἀπὸ τοὺς βράχους, ἐκεῖ ποὺ σταματᾷ τὸ τειχί τῆς θάλασσας.

Τοῦ εἶπε ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν ἀτιμία τοῦ πατέρα της, ποὺ τὸν κατάργει γιὰ συνεννοημένον τάχα μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ντελιούρια. « Ποτὲ δὲ θὰ τοῦ τὸ συχωρῶσω! », πρόσθεσε σκληρά, σφίγγοντας μὲ μῖσος στυγνὰ τὰ δόντια.

Κάθησαν ἀκόμα λίγο, σιγοκουβεντιάζοντας. Τὴν ὥρα ποὺ εἰτοιμαζόταν ἐκεῖνος νὰ φύγει, ἀπλωσε πάλι τὰ μπράτσα της καὶ τὸν κράτησε.

— Μποροῦσες τὴ νύχτα τούτη νὰ τὴν περάσεις ἐδῶ, τοῦ λέει ἀτολμα, τρίβοντας σὰ γάτα τὸ κεφάλι της πάνω στὸ φαρδύ του στήθος. Θὰ σ' ἔκρυβα καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ἐδῶ κανένας ποτὲ δὲ θὰ σκεπτεῖ νάρθει νὰ σὲ γυρέψει.

— Ὅχι, πρέπει νὰ βγῶ ἀπὸ τὴν πολιτεία μόλις ἀνοιχτεῖ ἡ σιδερόπορτα. Σ' ἀφήνω γειά!

Τὸν ἔσφιξε πάνω της ἐπίμονα, καὶ τὸν κάθισε πάλι στὸν πάγκο. Ἡ μυρωμένη σὰ λιβάνι ἀνάσσει της τοῦ ζάλισε τὰ φρένα.

Τὴν ὥρα ὁμοῦ ποὺ χωρίζονταν τελειωτικὰ, ἐκεῖ ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ πορτί, τὸν κράτησε ἀκόμα μιὰ στιγμὴ καὶ τοῦ εἶπε:

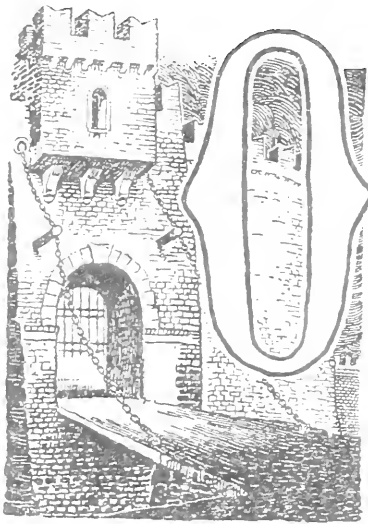
— Μέσα στὸ περσίκι σου θὰ βρεῖς ἕνα μικρὸ μου δῶρο· θέλω νὰ τὸ κρατήσεις. Θὰ σοῦ χρειαστεῖ γιὰ τὸ ταξίδι σου.

Πιδ πάνω, στὸ διάσελο τοῦ τραγωνίου, στάθηκε ὁ Νικηφόρος μιὰ στιγμὴ κι ἀνοῖξε τὸ περσίκι. Μέσα βρῆκε, τυλιγμένα σ' ἕνα μαντῆλι κόκκινο μεταξωτό, δέκα χρυσὰ πέρπυρα. « Μὲ ξέρει γιὰ φτωχό, συλλογίστηκε πικρά. «Μὰ δὲν πειράζει, δὲ θέλω νὰ τὴν προσβάλω. Κ' ἔπειτα, εἶναι μὲ τὴν καρδιά της. . . »

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Σ Τ'

ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ
ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ο ΠΙΝΟΣ του Σγουρου έκεινη τή νύχτα ειλ-
τανε ταραγμένος. Κάθε τόσο τιναζόταν
άπό όνειρα άλλόκοτα, βραχνάδες άπί-
θανους, κι άνοιγε διάπλατα τά μάτια
του νά ψαχουλέψει τό σκοτάδι. Τό
πρωτό δέν καλοθυμόταν πιό τί είχε ιδεί·
ή έντύπωση ώστόσο του άπόμνε, περι-
τρομη, σά νά είχε ζήσει τίς ένδιάμεσες
τούτες ώρες σέ κόσμο δαιμονικό, στοι-
χειωμένο άπό φριχτές κι άπάνθρω-
πες δυνάμεις. Δυό- τρείς φορές, είχε
ξεχωρίσει κάποιο πρόσωπο άκαθόρι-
στα γνώριμο και μακρυνό, μορφή γυ-
ναίκεια, πού έρχότανε πρós αυτόν άρ-
γοθαδίζοντας, μέ χαμόγελο χλωμό σά
χείλη. «Ποιά νάναι, ποιά νάναι», άνα-
ρωτιόταν μέσα στόν ύπνο του, γεμάτος

άγωνία, κ' ύπόφερε πού δέ μπορούσε νά τή θυμηθεί. Είτανε ψηλή,
νεαρή, τυλιγμένη σ' άπλόχωρο θαλασσι μανδύα. Του τέντωνε τά χέρια
της, τά τυλιγμένα σ' έφαρμοστά άστρα μανίκια άπό ύφασμα άπαλό,
κ' είτανε σά νά τόν προσκαλούσε ή νά του γύρευε βοήθεια. Όμως πιό
πίσω, σέ σκοτεινή κ' ύγρή γωνιά, κάτω άπό χαμηλή καμάρα, τó μου-
τρο του Πρεβεδούρου προδαίνει και τούς κοιτάζει άφωνα, χαμογελών-
τας έπίβουλα και σαρκαστικά.

Ένας άνεμος φύσηξε, βίαιος, πού τύλιξε σέ τεφρή καταχνιά τó
μαγικό δραμα. Τώρα είταν ό έαυτός του καθαλιεμένος σ' άγριο άτι και
κάλπαζε, κάλπαζε, πάνω σέ δρόμο άόρατο άπό τόν πολύ κουρνιαχτό. Θα-
ρουσε πώς τά πέταλα του άλόγου δέν άκουμπάνε στή γή, μά πώς ένα
σύννεφο σκοτεινό και βαρύ, σύννεφο θύελλας, τόν έχει συνεπάρει. Κοί-
ταξε τ' άλογο κ' είδε πώς δέν είναι ό Άστρίτης. Είτανε φαρί καταμέ-
λανο, γυαλιστερό σά χέλι, πού ρουθούνιζε τρανταχτά κ' είχε τó μάτι
στρογγυλό, κόκκινο, σάν άναμμένο κάρβουνο. Ό άνεμος φυσούσε σι' αυ-
τιά του, σάλπιζε, κι ό καλπασμός γινόταν δλο και πιό γοργός, διαβο-
λικός σίφουνας μέσα στή βουερή νύχτα.

Τινάχτηκε τρέμοντας, μέ τήν άνάσα του κομμένη, άπλωσε τά χέ-

ρια του κάπου να πιαστεί. Τέντωσε τὰ μάτια του κι άφουγκράστηκε. "Έξω είχε σηκωθεί άνεμος, στ' άλήθεια. Δίπλα του, πάνω στο ίδιο δεμάτι με τ' άχερα, άκουσε τόν ήρεμο και κανονικό άνασασμό τής κοιμισμένης βάγιας. Δέν είχε θελήσει νά τόν άφήσει τούτη τή νύχτα μοναχό του, ήρθε και πλάγιασε εκεί - δά, κοντά του. Σε λίγο τήν ένιωσε ν' άναδεύεται, κι άπό τόν ρυθμό τής άναπνοής της πού άλλαξε, κατάλαβε πώς είχε ξυπνήσει κι αυτή.

Στό σανιδένιο πορτόφυλλο άκούσανε χτύπημα άνάλαφρο. "Έχωσε ό Σγουρός τόν χέρι του νευρικά μέσα στ' άχερα, νά πιάσει τόν μαχαίρι. "Όμως ή φωνή τής βάγιας μίλησε άτάραχη:

— "Ο 'Ιλαρίωνας είναι. Ήμερώνει.

Σηκώθηκε άπό τόν στρώμα ή γριουλα και πήγε νά ξεμανταλώσει τήν πόρτα. "Ο 'Αστρίτης, ξυπνημένος κι αυτός, έκρουε χάμου τόν πέταλο. Με τὰ μάτια στυλά, ό Σγουρός, συνεπαρμένος άκόμα άπό τή ζάλη τών όνείρων, κοίταζε δίχως νά καταλαβαίνει τίποτα άπ' ό,τι γινότανε γύρω του.

"Ο καλόγερος έδωσε τή φορτωμένη μούλα του σ' ένα παλουκι έξω άπό τήν πόρτα, και μπήκε στο στό δάβλο με φτέρνισμα γερό.

— Καλή σας μέρα! Χειμώνας πλάκωσε.

"Από τ' άνοιχτό πορτόφυλλο, φάνηκε έξω ό ουρανός, πού τόν γαλάζωνε πελιδνά ή αύγή. Κάτω, τόν πέλαγο μούγκριζε και δερνόταν.

— Νά ντυθείς άπό μέσα καλά, λέει ή βάγια γυρίζοντας κοντά στον κανακάρη της. Χριστέ μου, τί άσκημη έποχή πού φεύγεις!

"Από μικρό, τόν είχε άναστήσει με τ' όνειρο πώς κάποτε, σά μεγαλώσει και γίνει παλληκάρι στήν ώρα του, θά τόν ξαποστείλει στο μακρινό ταξίδι. Είταν ευγενικόπουλο, και δέν τούπρεπε αυτουνού νά μείνει και νά μουχλιάσει σέ τούτο δώ τόν καψοκάλυδο. Θά πήγαινε νά βρει τόν θεό του, πού είταν άντρας μεγάλος και τρανός στις χώρες τής Ρωμανίας... "Όμως, όσο κι άν τέλεγε ή βάγια, τότε πού τόν πίστευε άκόμα για μακρινό, τώρα πού τόν ψυχοπαίδι της μεγάλωσε, τήν εκαιγε νά τόν συλλογιέται. Σιγά - σιγά, με τόν καιρό, ή ιστορία για τόν ταξίδι και για τόν θεό τόν πανίσχυρο, είχε γίνει παραμύθι. Μηχανικά τόν έπλαθε ή γριά, μηχανικά τ' άκουγε και τόν παλληκάρι. Και νά πού τώρα, γρήγορα κι άναπάντεχα, είτανε χρεία τόν παραμύθι νά ξεδιαλύνει.

"Αναψαν τόν λυχνάρι, σφάλισαν τήν πόρτα, κ' εκεί, μέσα στο στό δάβλο, έγιναν οι τελευταίες έτοιμασίες.

"Ο 'Ιλαρίωνας είταν άγουροξυπνημένος και χασμουριόταν. "Έτσι πού κάθισε στή γωνιά, ως πού νά συγυριστούνε, τόν πήρε ό ύπνος γερμένον πάνω στο φάρσωμα. Τόν ροχαλητό του τράνταξε τήν παράγκα ίσαμε τήν ώρα πού είχε πιά φωτίσει καλά έξω, κι ό Σγουρός ντυμένος με τόν ράσο του, τόν κεφάλι μπουμπουλωμένο, φόρτωνε πάνω στή μούλα τὰ πράματά του τυλιγμένα σέ σκοutiά. "Ένα κοντό ρωμείικο σπαθί, τόν λωρίκι, τὰ σαγγιά του και τόν σωκάρδι με τόν ταμπάρο.

Καβαλίκεψε τή μούλα και ξεκίνησαν κ' οι τρεις.

Πίσω άπό τόν θεόρατο μαυρο βράχο, ό ουρανός έρρόδιζε. Σύννεφα μελανά κι άλλα σταχτοκίτρινα τρέχανε στον ουρανόν παλαωμένα' ή θάλασσα κάτω, μαδιά μ' άσημωτά λέπια άεικίνητα, άνάδραζε, έτρεχε

καταπάνω στη στεριά και την κοπανούσε άγρια, μανιασμένη. Κάτι είπε ο Ίλαρίωνας, όμως ο άνεμος πήρε τα λόγια του, τα σκόρπισε πέρα. Ή βάρια πορευότανε με σκυμμένο κεφάλι, πένθιμη και βουθή.

Πάνω που φτάσανε στην κατηφοριά, είδανε το φως της ημέρας ξάφνου να ζωηρεύει. Κάποιο σύννεφο είχε ξεσκεπάσει τον ήλιο, ένα σήμαντρο, μακρυά, σήμαινε. Δεξιά, από τη μεγάλη τάπια, αντιβούιξε βαρό το πρωινό βούκινο, ζυπνώντας την πολιτεία.

Στάθηκαν μια στιγμή, κ' ή βάρια, με την άγκαλιά της ανοιχτή, χύθηκε ν' αποχαιρετήσει το γιό της. Έσκυψε κείνος από τη μούλα κ' έμειναν έτσι, για πολλήν ώρα οι δυό, κλαίγοντας και σφιγμένοι· δίχως να μιλούν. Ο Ίλαρίωνας είχε σταθεί παραδίπλα να προσμένει· βλέποντας όμως δυι χρόνιζαν, τους θύμισε πώς θά ήταν καλλίτερο να βγαίνανε από τη σιδερόπορτα με τους πρώτους. Χωρίστηκαν. Τότε ο Σγουρός ένωσε το τρεμάμενο χέρι της ψυχομάννας του που κάτι του έχωνε στον κόρφο. Έκανε να την έμποδίσει, μαντεύοντας πώς είναι λεφτά, ή παλάμη της όμως του έκλεισε μαλακά το στόμα. «'Αν μ' αγαπάς...», του σφύριξε ίκετευτικά στ' αυτί. Της πήρε και της φίλησε το χέρι.

Καθώς κατεβαίνανε τον κατηφορικό δρομάκο που πάει περικοπά, άκούσανε το βουητό της πολιτείας ν' ανεβαίνει χαρούμενο σαν ξαλαφρωμένο από το βραχνά της νύχτας. Καμπάνες σημαίνανε στις εκκλησίες έδω-έκει. Ένα κοπάδι γλάροι φτερουγίσανε πάνω στ' άστραφτερό λιμάνι. Γύρισε ο Σγουρός το κεφάλι του πίσω κ' είδε ψηλά, σε κάμποση κιάλας απόσταση, τη γριούλα βάρια ανεβασμένη σε μια ξερολιθιά να τον κοιτάζει ασάλευτη, με χέρια κρεμασμένα. Ο άνεμος έπαιρνε τη μπόλια της και τη χτυπούσε πέρα-δύθε σά λαθωμένο φτερό. Σήκωσε το δεξί της, του έγνεψε με το μαντήλι, αποχαιρετιστήρια. Έστερα το έβαλε στα μάτια της.

Της έγνεψε κι αυτός, με σφιγμένη την καρδιά. Κλείδωσε μέσα στην ψυχή του ακριβά τούτη την εικόνα της, γιατί κάτι του έλεγε πώς είναι ή τελευταία.

Πιο κάτω, περνώντας από το σπίτι του Καφούρη, είδε τα παραθυρόφυλλα κλειστά. Δεν είχανε ζυπνήσει ακόμα έδω. Μονάχα πίσω από τη μάντρα του περιβολιού άκουγότανε το σιγοτραγούδισμα της πετεινόμυαλης ρωμιπούλας, που σκάλιζε ή πότιζε. Κοίταξε το παράθυρο της Μπιάνκας κι αναθυμήθηκε την πρώτη τους γνωριμιά, τις νύχτες τους, το χτεσινό βράδυ. «Κοιμάται», συλλογίστηκε, «...κοιμάται ή καλή, την ώρα που ή μάνα άγρυπνάει δακρυσμένη.» Έκανε τούτη τη σκέψη άθελα, χαμογελώντας συγκαταβατικά, όμως ο νους του γρήγορα ξεστράτισε γι' άλλο, σά συνεπαρμένος από τον άνεμο που χωνότανε πληλώντας στα στενορρύμια. Ένας-ένας, οι δεσμοί με τον τόπο και την παλιά ζωή, κόβονταν. Σάν πουλι που φτερακίζει με την αγγή, ή ψυχή του χυμοόσε κατά τα μελλούμενα, τ' αρχινισμένο κιάλας μεγάλο ταξίδι.

Ανακατέυτηκαν με τον κόσμο. Ο Ίλαρίωνας βάδιζε μπροστά, σέρονοντας τη μούλα από το καπίστρι. Χαιρέτησε δυο-τρεις γνωστούς του, έρριξε κάμποσες λιμπιστικές ματιές από την πόρτα στα καπηλειά. Του Σγουρού έκανε έντύπωση που κανέναν από τους διαδάτες δεν τον πρόσεχε ιδιαίτερα· θά το θαρούσε φυσικότερο να τον κοιτάζουν δλοι τους

ύπονοιασμένοι. Στήν τελευταία ταβέρνα, έκει - κοντά στή σιδερόπορτα, ό καλόγερος δέν άντεξε. Κοντοστάθηκε και φώναξε νά του φέρουv ένα κρασοβόλι. «Θά μου κάνει καμμιά συφορά τώρα», συλλογίστηκε φουρ-κισμένο τό παιδάριο και κοίταξε άνήσυχο τόν κόσμο πού παραμέριζε μπροστά στό ζώο, τούς άνθρώπους τών άρμάτων πού σουλατσάριζαν πάνω στό τειχι και γύρω στήν πύλη.

Ένα ταβερνιάρόπαιδο άλλοιθωρο και ξυπόλητο, πού έσταζε λιγδα, έφερε στόν Έλαρίωνα τό κρασί. Τό δοκίμασε ό καλόγερος, ξύνισε τά μούτρα του, και μάني - μάني έστησε καθγά για τήν ποιότητα: «Γιατί του φέρνανε βαρνιώτικο, άφου είτανε παλιός πελάτης και τόν ήξερχν πώς έχει γούστα άρχοντικά;» «Δέ βγήκαν άκόμα τά καινούργια», έξήγησε ό άλλοιθωρος κοιτάζοντας με τόνα μάτι τόν Νικηφόρο. «Πώς δέ βγή-κανε! Αύτουvού θά τό πει πού γεύτηκε χτές βράδου ένα άρεζινάδο πρώ-της στού Βρακοτρύπη;» «Τά κρασιά του Βρακοτρύπη τά ξέρουμε... , είναι όλα τους νεροκοπημένα». Κατέβασε τό κρασοβόλι ώστόσο ό Έλα-ρίωνας μονορουφι, κροτάλισε τή γλώσσα του, πλήρωσε και τράδηξε τό καπίστρι. Έπιτέλους, ξεκινούσαν!

Άκριδώς μπροστά στή σιδερόπορτα, ό καλόγερος σταμάτησε πάλι για νά έπιθεωρήσει τώρα τά χάμουρα άν είναι σφιγμένα καλά. Οί άνθρωποι τών άρμάτων τούς κοίταζαν. «Τί κάνει ό παλαδός!», άναρωτήθηκε άναμμένος άπό τό θυμό ό Νικηφόρος: σάν τό καλοσκέφτηκε όμως, είδε πώς όλα τουτα δέν είναι παρά πανουργίες προορισμένες νά δείξουν άφροντισιά, νά κάνουνε τή φευγάλα φυσικότερη. «Τόπο!», πρόσ-ταξε φράγκικα μιá φωνή κ' ένας άρματωμένος χτύπησε με τό κον-τάρι του τή μούλα στά καπούλια. Τσακίστηκε στά προσκυνήματα ό Έλαρίωνας και σκόρπισε στους φρουρούς τής πύλης χαμόγελα ύποχρεω-τικά. Στή μεριά πού είχανε σταθει, έμπόδιζαν τή διάβαση. «Έμπρός!», χουγιάζει έξοπίσω τους ένας σεργέντης. Ξεκίνησαν. Έξω άπό τό τειχι, σάν περάσανε και τήν τάφρο, τήν κρεμαστή γέφυρα, ό Νικη-φόρος άνάσανε άνακουφισμένος. Όσο νάναι, δλη τούτη ή άργητα του είχε πλακώσει τήν καρδιά.

Προχώρησαν για κάμποσο δίχως νά μιλάνε. Ό άνεμος, φυσώντας μ' άπότομες κι άταχτες ριπές, ξεσήκωνε άπό τό δρόμο σκόνες και χα-λίγια. Ό ήλιος άργούσε νά φανει, τόν έκρυβε ό θεόρατος μαυρος βρά-χος. Προχώρησαν έτσι μέσα στή μαθιά σκιά άμίλητοι, δίχως καθόλου νά βιάζονται, άντιχαιρετώντας τούς χωριάτες πού έρχονταν κατά τήν πολιτεία. Οί περαστικοί φραγκοκαλόγεροι κοιτάζανε με μάτι περιφρο-νητικό τόν Έλαρίωνα πού τραβοούσε τό καπίστρι σιγοφέλοντας τροπάρια άναστάσιμα. Ένας μεγαλόπρεπος Ναίτης, με τόν άπλόχωρο άσπρο μαν-δύα του και τόν κόκκινο σταυρό στόν ώμο, καθαιλικεμένος σε φαρι σιδέ-ρικο, χρυσοχάμουρο, άντιπέρασε στυλώνοντας ντουόρο τό κεφάλι του. Ό σκουταράτος άκολουθούσε κρατώντας τή λόγχη με τό φλάμπουρο του άφέντη του και τό σκουτάρι.

— Τουτοι οί Φράγκοι τό παρασηκώσανε τό χερουβικό, παρατή-ρησε ό Έλαρίωνας άφήνοντας τέλος λεύτερη τή γλώσσα του πού τόν έτρωγε άπό ώρα. Δέ σώνει πού μάς ρουφάνε τό μεδούλι, μάς ρίχνουν και κάτι ματιές σά νάμωστε έμεις οί κλέφτες κι αύτοι οί νοικοκυρέοι.

Ὁ Σγουρός εἶχε ἄλλοῦ τὸ νοῦ του.

— Ποῦθε πέφτει ὁ Μυτζηθράς; κείθε; ρώτησε καὶ ἔδειξε ἀνατολικά.

— Τί ἔκανε λέει; . . . Τί λές, παιδί μου! Δὲν ξέρεις ποῦθε πρόκειται νὰ πᾶς; . . . Πίσω εἶναι ὁ Μυτζηθράς, ὀλότελα ἀνάποδα ἀπὸ καὶ πὺ δειχνεῖς. Πίσω ἀπὸ τὰ βουνά, κάτω, στὴ Λακρεμονία.

— Καὶ τί κράτος εἶναι ἡ Λακρεμονία;

— Χριστέ μου, σῶσε καὶ πρόφτασε! . . . Ἄμ' ἐσύ, τώρα φαίνεται βγαίνεις ἀπὸ τ' αὐγὸ. Κράτος ἡ Λακρεμονία; . . . Ἡ Λακρεμονία εἶναι πολιτεία, παλληκάρι μου, νά, σὰν τ' Ἀνάπλι, νὰ ποῦμε, ἢ σὰν τ' Ἄργος. . . Θὰ περάσεις πρῶτα ἀπὸ τὶς χώρες τῆς κυρὰ - Ζαμπέας τῆς Βιλαρδουίνας, καὶ ὕστερα θὰ μπεῖς στὸ Μυστρά, ὅπως λένε τὸ Μυτζηθρά οἱ Φράγκοι.

Εἶχανε ξαναρχίσει τὴν πορεία τους. Κοκκίνισε ὁ Νικηφόρος, ντροπισμένος γιὰ τὴ χοντρή του ἄγνοια, ὡστόσο, κατὰ τὸ συνήθειό του, γύρισε τὴ ντροπὴ σὲ θυμό.

— Τί Ζαμπέας καὶ Μυστράδες μοῦ κοπανᾶς, καλόγερε! Δὲν ξέρω τίποτα ἐγὼ ἀπ' αὐτά.

Ὁ Ἰλαρίωνας κρυφοσταυροκοπήθηκε. Θᾶχε πολλὰ νὰ τὸ δασκαλέψει τοῦτο τ' ἄπλερο παιδί ἴσαμε πὺ νὰ γίνεῖ ἀνθρωπος νὰ ταξιδέψει.

— Δὲν ξέρεις ποῖος εἶν' ἀφέντης τώρα στὸ Μοριά; ρώτησε.

— Ὁ Πρεβεδοῦρος.

— Ποῖος λέει!

— Ὁ Πρεβεδοῦρος.

— Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Θεοῦ! Κρίμας τὰ γράμματα πὺ σὲ μάθαινα τόσα χρόνια! . . .

— Ἄκουσε, Ἰλαρίωνα, λέει σκληρά, ἀπαυδημένος ὁ Σγουρός. Ἐγὼ τὰ γράμματα καὶ τὶς σοφίες σου τὰ γράφω στὰ παλιά μου τὰ τσαγγιά. Ὅλα τοῦτα εἶναι δουλειὲς ἀχρείαστες, πράματα σιχαμένα, κατάλληλα γιὰ τοὺς νοτάριους, τοὺς κλέρηδες, τοὺς καλογέρους καὶ ἄλλα τέτοια τιποτένια ὑποκείμενα πὺ ροκανίζουν τὶς περγαμνὲς ὅπως ὁ σκόρος τὰ σκουτιά. Ἐγὼ τὴν ἀξία μου τὴν ἔχω στὸ χέρι μου. Γερὴ γροθιά, γερὸ μπράτσο. Τόσο φτάνει! Χτυπῶ καὶ ἀνοίγω δρόμο.

— Ὡστε, κατὰ τὴ γνώμη σου δηλαδή, ἐμεῖς οἱ καλόγεροι εἴμαστε πρόσωπα ἀχρείαστα. . .

— Δὲν εἶπα ἀχρείαστα, εἶπα τιποτένια! Ἄς ἔχεις ὡστόσο χάρη, γιὰτὶ δὲ λέω γιὰ τοὺς καλογέρους τοῦ εἴδους σου. Λέω γιὰ κείνους πὺ κουρνιάζουν σὲ κελλιὰ ἀνήλιαχα καὶ σκαλίζουν τὰ χειρόγραφα, ἱστορᾶνε χρονικά καὶ τὰ ρέστα. Ἐσύ ἀγαπᾶς τὸ καλὸ κρασί, τὸ καλὸ φαί. Εἶσαι ἄλλο σὺ καλόγερος ἐσύ.

— Κι ἔμωσ, γιὰ νὰ ξέρεις, θᾶρθει ἓνας καιρὸς πὺ πὺ πολὺ θὰ λογαριάζονται αὐτοὶ πὺ θὰ ξέρουνε νὰ φτιάχνουν στρογγυλά καὶ ὠραία γράμματα, ἀπὸ κείνους πὺ θ' ἀνοίγουνε, καταπῶς τὸ λές, τὸ δρόμο τους μὲ τὸ σπαθί τους.

— Ἄμποτε νὰ μὴ ζῶ στὴ γυναίκα ἐκείνην ἐποχὴ. Ἡ πλάση θὰ κατοικιέται τότε ἀπὸ μουνουχισμένες ψεῖρες.

Στὸ μεταξύ εἶχανε κάμποσο ξεμακρύνει ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Παίρνανε

τὴν ἀνηφοριὰ κι ἔ ἀνεμος πού φυσοῦσε ἀπὸ πίσω, γερός νοτιάς, τοὺς βόθηθαγε ν' ἀνεβαίνουν.

— Ποιὸς λὲς λοιπὸν πὼς εἶναι ἀφέντης τῶρα στὸ Μοριά; ρώτησε τὸ παιδάριο.

— Ἡ κυρὰ - Ζαμπέα, ἡ θυγατέρα τοῦ μακαρίτη μισσέρ Γουλιάμου τοῦ Βιλλαρδουίνου.

— Ξέρω... θάσαι καμμιά γριά στριμμένη, μὲ σαγόνι μαλλιάρῳ. Γιὰ νὰ διαφεντεύει μιὰ χώρα ἐλάκερη πάει νὰ πεῖ πὼς δὲν εἶναι γυναίκα σωστή... .

— Μὰ τούτη εἶναι νέα, ἄγουρέ μου! καὶ τὴ λένε ὁμορφῆ. Ἔπειτα δὲ διαφεντεύει μονάχη τῆς τὸ πριγκηπάτο. Ὁ ἀντρας τῆς, ὁ μισσέρ Φλωρὰν ντ' Αἰνώ, εἶναι λεβέντης καθαλάρῳ ἀπὸ τὴ Φλάντρα, λίγο μεγαλειτέρος στὰ χρόνια ἀπὸ τὴν ἀφεντιά σου.

— Καὶ τῶρα πού κάθονται τοῦτοι οἱ δυὸ πού λὲς;

— Στὴν Ἀνδραβίδα, εὐλογημένη, πού εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ πριγκηπάτου.

Αὐτὲς κι ἄλλες τέτοιες κουβέντες ἔκαναν οἱ δυὸ συνοδοιπόροι καθὼς ἀνηφόριζαν πρὸς τοὺς λόφους μὲ τὶς γραμμένες καμπύλες πού κρατᾶνε στὴ χούφτα, πετράδι καλοδουλεμένο καὶ κομφό, τὸ μικρὸ μοναστήρι μὲ τὴν ἐκκλησιά του. Ὁ ἥλιος εἶχε ψηλώσει κιόλας ὅταν ἔφτασαν ἔξω ἀπὸ τοὺς τοίχους του, τὶς μάντρες καὶ τὰ περιβόλια. Μὰ δὲ μπήκανε στὴ θολωτὴ πύλη. Τὴν ἀφησαν δεξιά κι ἀνηφόρισαν ἀκόμα στὸ μονοπάτι πού ἔβγαζε ψηλότερα, σὲ μιὰ καλύβα. Αὐτὴν εἶχε διαλέξει ὁ Ἰλαρίωνας γιὰ κρυψῶνα τοῦ Νικηφόρου.

Εἶταν εὐκόλο νὰ τὸν πάρει στὴ μονή, ὅμως φοβόταν τὶς φλύαρες γλῶσσες τῶν ἄλλων καλογέρων. «Στὴν καλύβα δὲν ἀνεβαίνει ποτὲ κανένας τους», εἶπε στὸν προστατευόμενό του... «κανένας ἔξω ἀπὸ μένα καὶ τὸν τσοπάνη τῆς μονῆς καμμιά φορά. Τοῦτος ὅμως εἶναι ἐμπιστικός μου. Τοῦ εἶπα καὶ σοῦχει ἔτοιμο στρώμα, φαί γιὰ μιὰ μέρα καὶ νερό. Θὰ περάσεις λιγάκι σὰ σὲ φυλακή, μὰ πάλι ἐκεῖ θάσαι καλλίτερα παρὰ στὴ φυλακή τοῦ Πρεβεδοῦρου.»

Ἦξι, δὲν τὸν πείραζε ἡ μοναξιά τὸν Σγουρό, τὴν εἶχε συνηθίσει ἀπὸ μικρός. Βολεύτηκε ὅσο μπορούσε καλλίτερα στὸ καλογερίκῳ καλύβι, πλάγιασε στὸ στρώμα, ἄφησε τὸν Ἰλαρίωνα νὰ τοῦ ἀλλάξει τὸν ἐπίδεσμο πού εἶχε στὸ κεφάλι του κ' ὕστερα, μένοντας μόνος, σφάλισε τὰ μάτια του.

Ἡ λαθωματιά τὸν πονοῦσε καὶ τὸν ἔκαιγε. Ἡ ἀσχημὴ νύχτα, τὸ πρωῖνὸ ξύπνημα καὶ τὸ μικρὸ ταξίδι τοῦ εἶχανε φέρει πυρετό. Φοβότανε πὼς δὲ θὰ μπορέσει οὔτε κι αὔριο νὰ ταξιδέψει, μὲ τὸν ἀσχημὸ μάλιστα τοῦτον καιρὸ, πού ὄλο καὶ χειροτέρευε. Φυσοῦσε ἔξω ἀνήσυχος ὁ νοτιάς, ἡ γλιαρή του ἀνάσα, πού μύριζε χωματίλα, χωνόταν ἀπὸ τὶς χαραμάδες μέσα στὸ καλύβι, καὶ σύννεφα καταποδιαστά, δρομαῖα, σκοτεινιάζαν κάθε τόσο τὴν ἡμέρα. Ἐκεῖ κατὰ τὸ μεσημέρι, ἔνωσε κάποιον χέρι νὰ τὸν τραντάξει μέσα στὸ βαθύ του λήθαργο. Ἄνοιξε τὰ μάτια κ' εἶδε ἕνα κεφάλι ἀγριόμαλλο, ἀφύσικα μεγάλο, σκυμμένο πάνω του. Τὸ νόμισε γιὰ συνέχεια τοῦ ἀτέλειωτου βραχνᾶ του, μὴν ἀπὸ τὶς τρομαχτικὲς ἐκεῖνες μορφὲς πού, σὲ θεωρίες μακρόσυρτες, περνοῦσαν

ἀδιάκοπα πίσω ἀπὸ τὰ πυραχτωμένα του ματόφυλλα. Ἔκανε νὰ γυρίσει στὸ πλευρὸ, ὅμως ἀκούσε τὴ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου, λαλιά χωριάτικη, ποὺ τοῦ ἔλεγε πραϋντικά :

— Εἶμαι ὁ τσοπάνος. Θέλεις τίποτα ;

Ἔγνεψε πὼς ὄχι, ἦ τὸ νόμισε. Ὁ στρούφουλας τῶν ὄνειρων τὸν συνεπῆρε ἀμέσως στὴ ζαλιστικὴ του τῆ γυροβολή. Κι ὅταν ξανάνοιξε τὰ μάτια του, εἶδε μὲ κατάπληξη πὼς εἶταν βράδου.

Ὁ νοῦς του τώρα σὰ νὰ εἶχε ξελαγαρῦνει. Δίπλα του ἕνας ἄνθρωπος γονατισμένος, πρόσωπο καλοκάγαθο, γεροντικό, τοῦ ἔλεγε πὼς ὁ Ἄστρίτης βρίσκειται σ' ἀσφάλεια, στὸ στάβλο τοῦ μοναστηριοῦ. Ὁ ἄνεμος εἶχε κοπάσει, μυρωδιὰ ἀπὸ γῆ βρεμμένη γλιστροῦσε μέσα ἀπὸ τὸ μισανοιχτὸ πορτόφυλλο, δροσιστικὴ.

— Βρέχει ; ρώτησε ἀνήσυχος ὀλίχως νὰ ξέρει γιατί, καὶ τέντωσε ὑπερβολικὰ τὰ μάτια του.

— Ἐρριξε μιὰ ψιχάλα, ὁ καιρὸς εἶναι βαρὺς.

Γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του ἔνωσε τὸν ἑαυτὸ του ἔρημο, μακρυὰ ἀπὸ τὴ ζέστα τῆς γωνιάς, τοῦ σπιτιοῦ ποὺ τὸ θέρμαινε μὲ τὴν παρουσία τῆς ἢ μητρικῆ ψυχούλα τῆς βέργιας.

Στὸ τεφρὸ κάδρο τῆς πόρτας, πρόβαλε τώρα ἕνας ἴσκιος μαῦρος, ποὺ τὸ ἔφραξε. Ἀκούστηκε ἡ λαχανιασμένη ἀπὸ τὸν ἀνήφορο ἀνάσα τοῦ Ἰλαρίωνα κ' ἡ ἀτάραχη φωνὴ του ποὺ ἔλεγε :

— Μὴν ἀνάψετε λυχνάρι. Οἱ Φράγχοι ἀνακαλύψανε τὴ φεῦγάλα σου καὶ φέρνουν ἄνω - κάτω ὀλάκερη τὴν πολιτεία νὰ σὲ βροῦν.

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ

Ο ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ ξαναβαφτίζει τή γῆ, τή φρυμμένη ἀπό τὸ βαρὺ χνῶτο τοῦ καλοκαιριοῦ. Καινούργιος ἀστράφτει τότε ὁ οὐρανὸς στ' ἀπόδροχο, πυκνά μυρίζει τὸ παχύ, τὸ μεστωμένο χῶμα, κ' ἡ στερνὴ βλάστηση, τὸ ξερὸ χορτάρι, τὸ γυμνὸ δεντρί, λάμπουν μὲ καλοσύνη χερουθική, ἀπόδακρη.

Τέτοιοι εἶδε τὸν κόσμον ὁ Νικηφόρος ὁ Σγουρὸς τ' ἄλλο πρωτὸ πού βγήκε ἀπὸ τὸ καλογερικὸ καλύδι. Ὁ Ἀστρίτης τὸν καρτεροῦσε ἀνεσοκατεβάζοντας ἀνυπόμονα τὸ κεφάλι του, σὰ νὰ τὸν καλημέριζε, κι ὁ Ἰλαρίωνας τοῦ κρατοῦσε μὲ κόπο τὸ καπίστρι. Ἔσκαζε ὁ ἥλιος· ἀπὸ τὸν φαρδὺ κάμπο λιθανωτὲς ἀνάσες ἀνέβαιναν, ἀνά-

σαινε ὁ ἀέρας μύρο δροσερό. Τὸ παιδάριο πήδηξε στὴ σέλλα, χούφτιασε τὰ χαλινάρια.

— Στὸ καλὸ! τοῦ φώναξε ὁ καλόγερος.

Ὅμως ἡ φωνή του, πού κάτι πρόσθετε ἀκόμα, χάθηκε πίσω, στὴν ἀπόσταση. Ὁ καβαλάρης χυμοῦσε τὸν κατήφορο· λὲς καὶ τὴν ἔρριχνε πάνω ἀπὸ τὸν ὤμο του τὴ φωνὴ τούτη, μαζί μὲ τὸ ταμπάρο πού φτεροκοποῦσε, καὶ μὲ τὶς θύμισες, νὰ μὴν τὸν ἐμποδίζει. Μονάχα τὴν κουούλα του κατέβασε πάνω στὰ φρύδια, μὴν τοῦ τὴ ρίξει ὁ ἀνεμος καὶ φανεῖ ὁ ἐπίδεισμος τοῦ μετώπου.

Τὸ φευγαλέο γνέψιμο τοῦ χεριοῦ του, σημεῖο ἀποχαιρετισμοῦ, ἔσβησε γοργὰ στὸν ἀέρα.

Κάλπασε πρώτα ἴσια μπροστά, κατεβαίνοντας τὴν ἀπαλὴ πλαγιὰ τοῦ λόφου. Εἶχε ἀφήσει λεύτερο τὸ ζῶο, χαλαρὰ τὰ ρέτενα, νὰ χαρεῖ τὴν ἀπεραντοσύνη. Κάλπασε ὄλο πρὸς τὰ βόρεια, παρατώντας ἀριστερὰ καὶ πίσω τὴν κλειδωμένην στὰ κάστρα τῆς πολιτεία, τὸ λιμῶνα, τὸν κόρφο, τοὺς βάλτους, τὶς λεῦκες, τὰ βοῦρλα ὅπου εἶχε κρυφτεῖ προχτὲς ὁ Καφούρης, τὴ θύμιση τῆς Μπιάνκας, τὴν ὡς τὰ σήμερα ζωή. Ἐφερε βόλτα τὴν πλατειὰ γαλαζωπὴ γλώσσα τοῦ κόρφου. Ἀνεπαίσθητα ὁ δρόμος του λόξευε, ἀγκαλιάζοντας τὸ γιαλὸ. Καὶ σὰν ὁ δῖσκος τῆς στεριάς

νά έστριβε κάτω από τίς φτερωμένες όπλές τού 'Αστρίτη, βρέθηκε σέ λίγη ώρα μακρυνά, αντίκρυ πιά στ' 'Ανάπλι.

Τό έβλεπε τώρα νά ξεμακραίνει άριστερά, νά χωνεύει στόν δρίζοντα, σκυθρωπό μέσα στόν ύγρό Ισκίο τών βράχων, άποτραηγμένο μέ δυσπιστία στά ριζά τους, σά σκορπιός. Τό έχανε πίσω από τόν ώμο του και μαζί άπολησμονούσε τίς δύσκολες ώρες, τόν κατατρεγμό, τή νύχτα τού ρεσάλτου μέσα στά στενορρύμια, τήν πρωινή φευγάλα, τήν καταδίωξη πού τού στήσανε. 'Ο 'Ιλαρίωνας τόν είχε προειδοποιήσει: «'Όσο δέ θάχεις βγει από τά χώματα τού δουκάτου, 'Ανάπλι κι 'Αργος, μή νομίσεις τόν έαυτό σου άσφαλισμένο. 'Ο Πρεβεδούρος θά φάει τά σίδερα νά σέ βρει. Μά και πάλι, σά μπεις στό πριγκηπάτο τών Βιλλαρδουίνων, φυλάξου κ' έχε τό μάτι σου άγρυπνο. Οι Φράγκοι ξεθαρέψανε βλέποντας τόν Ντελιούρια νά σηκώνει άγκυρα για τ' άνοιχτά. Σέ θα ρούνε πάντα συνεννοημένο μαζί του, λοιπόν έχουν όλοι τους συμφέρο νά σέ ξεπαστρέψουν όπου σέ βρούν.»

Τά ξεχνούσε. 'Ο άνεμος έρχόταν μέ γρήγορες, κοφτές ριπές νά τού δροσίσει τό μέτωπο· αντίκρυ, τά βουνά τής Μεσαρέας τού άνοίγανε τήν άγκαλιά τους. Μέ τίς πρωινές αύρες τού πελάγου, γέρνανε πάνω στόν δχτους λεπιδωτές όί καλάμιές. Στράφηκε για στερνή φορά και κοίταξε τ' 'Ανάπλι. Είχε ζαρώσει: όλότελα τώρα στόν πηχτό Ισκίο τών βράχων, και τό θαλασσινό του κάστρο, άγγιγμένο από τόν ήλιο, ρόδιζε, φλογιζόταν. 'Η 'Ακροναυπλία άγχίστρωνε τό κεντρί της μέσα στήν άστραφτερή πλάκα τής θάλασσας. 'Απέστρεψε τό κεφάλι του και πιά δέν κοίταζε παρά Ισια μπροστά.

Διαβάτες, Ισάμε τώρα, έλάχιστους είχε συναντήσει. Είταν οι συνηθισμένοι μονάχα τού πρωίνου, όπως και χτές πού έβγαине μέ τόν 'Ιλαρίωνα από τ' 'Ανάπλι. Χωριάτες πού πηγαίνανε στά χωράφια νά όργώσουν, πρματευτήδες μέ μουλάρια φορτωμένα πανικά, δυδ-τρείς βουργησηό: έμποροι, καμαρωτό και βαρυσήμαντο, μέ τούς μακρους τζουμπέδες τους, τά τουρλωτά μπαμπακερά σκιαδιά. Ταξιδεύανε καθισμένοι γυναίκεια πάνω σέ μοβλες πλουμιστές. 'Ενας ζογκλάτορας, εύκολογνώριστος από τό παρδαλό ρούχο του, τά θρασεμένα κι άθλια γένεια, έρχότανε κατά τ' 'Ανάπλι καθάλα σέ γαϊδούρι κοκκαλιάρικο. Ψιλοτραγουδούσε τού καλού καιρού, μέ φωνή βραχνή, σέ γλώσσα φράγκικη, και τό ξεδοντιάρικο στόμα του έχασκε σάν πληγή.

Παρ' όλη του τήν παιδιάστικη άνεμελιά, ό Σγουρδός εύχαριστήθηκε πού ώς τώρα δέν είχε καθόλου συναπαντηθεί μ' άρματωμένους. Οι συμβουλές τού 'Ιλαρίωνα αντίκλουσαν ακόμα στ' αυτιά του. 'Η θάλασσα είχε κρυφτεί πίσω, ό κάμπος σώθηκε. Μέ τά ρέτενα κρατημένα στή γροθιά του, πορευόταν κανονικά τώρα, άνηφορίζοντας τό βουνήσιο δρόμο, μέσα σέ μενεξελιά, δροσερή σκιά. Δέ μύριζε πιά τό άλυμρό χνῶτο τής θάλασσας, στόν άέρα διάνευε μύρο άνάλαφρο από θυμάρι. Δεξιά-ζεβά του, σγουραίνουνε τό ρουμάνι τά πουνάρια. Πάνω από τό κεφάλι του φτερούγισε ένα κοπάδι άγριοπερίστερα.

Κοντά τό μεσημέρι, νιώθοντας τήν δρεξη νά τόν κεντάει γερά, άνοιξε, δίχως νά σταθει, τό σακκούλι του κ' έβγαλε από μέσα τή φρέσκια μυτζήθρα πού τού είχε δώσει ό καλόγερος, έκοψε ένα κομμάτι

ψωμί σταρένιο του μοναστηριού κι άρχισε νά τρώει. Ἡ ψυχή του εἶταν ανάλαφρη, ένιωθε τὸ αἶμα νά μυρμηγκιάζει ἠδονικὰ στὶς χλωρὲς του φλέβες. Λαστιχάροντας λικνιστικά, μὲ τὸ ρυθμικὸ βάδισμα τοῦ Ἄστρίτη, μάντευε νά ξεπνᾷει μέσα του κάτι σὰ διάθεση γιὰ τραγοῦδι. Χαμογέλασε δίχως λόγο φανερὸ καὶ βάλθηκε, τρώγοντας, νά σιγοφέλνει. Στὸ μνημονικὸ του τριγύριζαν τὰ κοντάκια πού εἶχε μάθει ἀπὸ μικρὸς, συντροφιά μὲ τὴ βγάγια του καὶ τὸ μοναδικὸ του δάσκαλο. Στὸ μεταξύ, ἔτσι καθὼς γίνεται ὕστερα ἀπὸ τὰ πρώϊμα πρωτοβρόχια, ἡ μέρα ἔπιανε νά ζεσταίνει, ἢ ἀνάσα τοῦ Ἄστρίτη βάραινε. Συλλογίστηκε πὼς τὸ ἀκριβὸς του φαρι θὰ διψοῦσε. Κοίταξε γύρω ἀναζητώντας μηχανικά, στὴ βουνήσια στέγνα, καμμιά πηγὴ.

Δὲν τὰ ἤξερε κείνα τὰ μέρη. Πρῶτῃ φορὰ ξανανοιγότανε τόσο πολὺ ἀπὸ τὸν τόπο του κ' ἡ ἀπλὴ τούτῃ ἀπορία τὸν ἔκανε νά προῖδεαστεῖ κιόλας τίς ἀναπάντεχες δυσκολίες ἑνὸς μεγάλου ταξιδιοῦ. « Κάποιοι πρέπει νά ρωτήσω, συλλογίστηκε, κανένα διαβάτη. . . » Ὅμως διαδάτες εἶχε πάψει ἀπὸ ὦρα νά συναντάει, ὁ δρόμος φιδοσερνόταν ἀδειανὸς μπροστά του, λόξευε καὶ τρύπωνε πέρα, στὴ μσχάλη τοῦ ἀγνωρου βουνοῦ. Ἡ πρώτη τούτῃ ἀναποδιά, τὸν φούρκισε.

Τὸ χειρότερο εἶταν ὠστόσο πού ἀρχίζε τώρα κι αὐτὸς ὁ ἴδιος νά διψάει. Μαζί του δὲν εἶχε παρὰ τὴν τούτῃ μὲ τὸ κρασί πού τοῦ κρέμασε στὴ ζώνη ὁ Ἰλαρίωνας. Τὴ σήκωσε κ' ἤπιε. Τὸ φάρμακο εἶταν χειρότερο ἀπὸ τὸ κακὸ, γιατί σὲ λίγο ἡ δίψα του ζύπνησε δυνατότερη. Μιά σκέψη τότε, πού τοῦ ἔφεξε στὸ νοῦ, ἔμοιασε ἀληθινὰ ἐμπνευση θεία: « Θὰ κοιτάζω τὰ πατήματα τῶν φαριῶν στὸ δρόμο, στοχάστηκε, κι ὅπου τὰ ἰδῶ νά κόβουν κατὰ τὸ βουνό, θὰ τ' ἀκολουθήσω. Δὲ μπορεῖ παρὰ νά πηγαίνουν σὲ πηγὴ! »

Ἔσκυψε καὶ κοίταξε τὸ δρόμο. Κανένα ἀχνάρι. Τὸ λιγοστὸ χῶμα τοῦ μονοπατιοῦ εἶχε πιεῖ τὴ νυχτερινὴ βροχή, ὁ ἥλιος τὸ εἶχε στεγνώσει. « Ἀναποδιά στὴν ἀναποδιά! », συλλογίστηκε σφιγγοντας τὰ δόντια του μὲ πείσμα. « Δὲ μένει ἄλλο: πρέπει νά ρωτήσω κανένα στρατοκόπο, τὸν πρῶτο πού θὰ βρῶ. . . » Ἐκανε τὴ σκέψη τούτῃ ἀκόμα, ὅταν ἄκουσε καθαρὰ πίσω του τὸ σύνταχο ποδοβολητὸ ἀλόγων.

Τράβηξε τὰ ρέτενα τοῦ Ἄστρίτη, νά τὸν σταματήσει, σύγκαιρα ὅμως, ψυχόρμητα, κάτι ἀλαφιάστηκε μέσα του, σκοτεινά. Εἶταν ἄραγε ὁ βιαστικὸς, ὁ ταραγμένος ρυθμὸς τοῦ καλπασμοῦ πού ζύγωνε; Εἶταν τ' ἀνήσυχα προαισθήματα τοῦ Ἰλαρίωνα; Κοίταξε πίσω του καὶ δὲν εἶδε κανένα: οἱ καθ'αλαρέοι δὲν εἶχαν ἀκόμα στρίψει τὴν ἀγκωνὴ τῆς πλαγιάς. Μηχανικά, ζήτησε γύρω ἕνα πρόχειρο καταφύγιο. Δεξιά, σὲ μικρὴ λαγκαδιά μέσα, ξεχώρισε ἕνα σμάρι πλατάνια. Ὁ Ἄστρίτης γύριζε κιόλας κατακειθε, τραβοῦσε ἐπίμονα τ' ἀριστερὸ του ρέτενο. Τὸν ἄφησε λεύτερο, βγήκε ἀπὸ τὸ μονοπάτι καὶ κατηφόρισε τριποδίζοντας στὴ λαγκαδιά.

Εὐχάριστη ἐκπληξὴ τὸν περίμενε ἐδῶ. Πίσω ἀπὸ τὸ δαντελωτὸ κίτρινο παραπέτασμα πού κρεμοῦσαν οἱ φυλλωσιῆς τῶν δέντρων, σὲ μσχάλη τοῦ βράχου μέσα, ἕνα κεφαλᾶρι ἀνάβλυζε. Δίπλα, τρία ἄλογα σταματημένα, βοσκοῦσαν ἀτάραχα. Ξεχώρισε μαζί καὶ τοὺς καθ'αλαρέους πού εἶχαν πεζέψει δίπλα στὴν πηγὴ.

Τὴν ἴδια στιγμή, πάνω στὸ δρόμο, ἄκουσε τ' ἄλογοκρότημα νὰ ζυγώνει, ἀστραπή, νὰ βροντάει κοντινὸ καὶ νὰ περνάει. Κοίταξε μὲς ἀπὸ τὰ κλαριά. Εἶτανε δυὸ σεργιάντες.

Δὲν τοῦ ἄρρεσε αὐτό. Δυὸ σεργιάντες ποὺ ταξιδεύουν, δὲν εἶναι βέβαια πράμα καταπληχτικὸ. Ἡ βιάση ἄλλοις ἐκείνη, ὁ καλπασμὸς μέσα στὸ βουνό. . . Δὲ μοιάζανε σὰν κάτι νὰ κυνηγᾶνε; Ἀνάσανε μ' ἀνακούφιση ποὺ δὲν τὸν εἶχανε συντύχει καὶ στράφηκε στοὺς ξένους τῆς πηγῆς.

Εἶτανε κ' ἐκεῖνοι Φράγκοι. Στὴν ἀσάλευτη σκιὰ τῶν φυλλωμάτων, τὴ μελωτὴ κι ἀσάλευτη σκιὰ τοῦ μεσημεριοῦ, τοὺς εἶδε νὰ στέκονται ἀτάραχοι, σὰ ναρκωμένοι. Μιὰ σχιγιά δρόμος τὸν χώριζε ἀπὸ τὴ γούθα τοῦ κεφαλαριοῦ κι ἀπὸ τοὺς ξένους. Ὁ ἕνας εἶτανε καθισμένος πάνω σὲ χαμηλὸ βράχο, ὁ ἄλλος δίπλα του ὄρθος. Γύρω ἀπλώνεται βαθειά, ἡ βουνήσια γαλήνη.

Ἄργα - ἄργά, δισταχτικὸς πάντα, κατέβαινε μὲ τὸν Ἀστρίτη τὴ μαλακὴ πλαγιά. Δὲν τὸν εἶχαν ἀκούσει νᾶρχεται ἀκόμα, ἢ δὲ γνοιάστηκαν, γιὰτὶ δὲ στρέψανε καθόλου τὸ κεφάλι. Ὅσο πήγαινε ἄλλοις ἐκεῖνος, τοὺς ξεχώριζε καλλίτερα. Εἶτανε σπαθοφόροι, τὸ εἶδε μὲ τὸ πρῶτο. Ὁ καθιστὸς, παιδάριο ὡς εἰκοσιπέντε τὸ πολὺ χρονῶν, εἶχε τὸ κεφάλι του ξεσκουφωτο, τὴν κουκούλα τῆς ἀτσαλόπλεχτης μάλλιας του ἀναριγμένη στὴ ράχη. Τὰ μαλλιά του, ξανθὰ κι ἀεράτα, σὰν πουπουλένια, κατέβαιναν στοὺς ὤμους του μ' ἀπαλὸ κυματισμό. Τὸ τριγωνικὸ του πρόσωπο, διάφανα γλωμό, στηριζόταν μὲ τὸ πηγούνι στὸ δεξιὸ του χέρι ἐνῶ ὁ ἀγκῶνας ἀκουμπούσε πάνω στὸ γόνατο. Ἀνάμεσα στὰ πόδια του, ποὺ τὰ σκέπαζε μακρὰ διχτάτη μάλλια, ἔνα σκουτάρι μεγάλο, στὸ μισὸ μπῶνι ἀνθρώπου, εἶταν ἀποθεμένο τὰ σμαλτωμένα χρώματά του γυάλιζαν φρέσκα στὴ σκιά: Ἀσπὴρ ἐπιφάνεια χωρισμένη στὰ τέσσερα ἀπὸ πλατὺ γαλάζιο σταυρὸ.

Τὸν ἄλλον, ὁ Σγουρὸς δὲν τὸν ἔβλεπε παρὰ μόνον ἀπὸ τὴ ράχη. Εἶταν ὄρθιος, δίπλα στὸ ρυάκι, καὶ μὲ κάτι καταγινόταν. Ἡ μάλλια του, αὐτόν, τὸν σκέπαζε ὀλάκερον φοροῦσε στὸ κεφάλι τὸ κωνικὸ του φαλακρὸ κράνος.

Εἶχε ἰδεῖ ἄρκετοὺς Φράγκους, ἀπὸ μικρὸς, στ' Ἀνάπλι, ὁ Σγουρὸς. Ἦξερε πῶς δὲν ἀγαπᾶνε πολὺ τὸ συγχρωτισμὸ μὲ τοὺς ντόπιους, βουργήσεους ἢ βιλάνους. Κρατοῦνε πάντα μιὰ περήφανη ἀπόσταση. Αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς δυὸ, μὲ τὴν πρώτη ματιά, τοὺς χαραχτήρισε: Εἶταν ἱππότης ὁ καθιστὸς καὶ σκουταράτος τοῦ ὄρθιος.

— Προσκυνῶ σας, λέει ζυγώνοντας, μὲ φωνὴ καθαρὴ, θαρετὴ κι ἀδιάφορη.

Ὁ σκουταράτος γύρισε ἀπότομα, ξαφνιασμένος, τὸν κοίταξε καὶ δὲν ἀποκρίθηκε. Ὁ ἱππότης, ποὺ ἔμοιαζε χαμένος σ' ἀφηρημάδα ἢ ῥέμβη, σήκωσε ἤσυχα τὰ μάτια του, καὶ κούνησε τὸ κεφάλι, ἀνταποδίνοντας βουδὰ τὸ χαιρετισμὸ. Τὰ μάτια του εἶταν γαλάζια, στὸ ἴδιο χρῶμα μὲ τὸ σταυρὸ τοῦ σκουταριοῦ.

Τὸ ρυάκι, ποὺ φλοίσβιζε ἀνάμεσα στὶς πέτρες, τράθηξε τὸν Ἀστρίτη. Πέζεψε ὁ Νικηφόρος, γονάτισε, καὶ πλάϊ - πλάϊ μὲ τὸ φαρί του ἤπια ἀπληστα κι αὐτός. Οἱ δυὸ ξένοι δὲ μιλοῦσαν. Ὅταν τὸ ρωμιό-

πουλο σηκώθηκε, είδε τὸ σκουταράτο νὰ γυαλίζει τὸ πόμολο τοῦ σπαθιοῦ του, ρίχνοντας σύγκαιρα καὶ σ' αὐτὸν κλεφτὲς ματιές. Ὁ νεαρὸς ἱππότης δὲ σάλευε καθόλου· εἶχε βυθιστεῖ πάλι στὴ ρέμβη του καὶ ἔμοιαζε νὰ ἔχει ξεχάσει κιόλας τὴν παρουσία τοῦ ξένου.

Εἶταν ἕμορφο τὸ μέρος, ἤσυχο καὶ δροσερό. Ἄχ! νὰ ξαπλωθεῖς ἐδῶ, κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα δέντρα, νὰ πλέξεις τὰ δάχτυλά σου πίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι, νὰ μισοκλείσεις τὰ μάτια σου καὶ νὰ τεντωθεῖς, λίγες στιγμές. . . Ὅμως ὄχι, εἶτανε χρεῖα νὰ συνεχίσει τὸ ταξίδι του. «Ὅσο πιὸ μακρὰ ἀπὸ τὰ χῶματα τοῦ δουκάτου πᾶς, τόσο καλλίτερα», εἶχε πεῖ ὁ Ἰλαρίωνας. Κάθε ἄργητα εἶταν ἐπικίνδυνη, ἔπρεπε νὰ ξεκινήσει. Μὲ κρυφὸ στεναγμὸ, χτύπησε χαϊδευτικά τὸ σῆρο τοῦ Ἀστρίτη καὶ ἔπιασε νὰ τοῦ σφίξει τὴν ἰγγλα. Τὴν ἴδια στιγμή, ὁ σκουταράτος, ἀντρας ψηλὸς μὲ μακρὰ κρεμαστὰ μουστάκια, ἀπλωσε τὸ χέρι καὶ τοῦ ἐγενεψε νὰ σταθεῖ.

Τὸ μάτι του — τὸ εἶχε προσέξει ὁ Σγουρὸς — ἀπὸ λίγες στιγμὲς περιεραζόταν λιμπιστικά τὸν Ἀστρίτη. Στάθηκε δίχως νὰ μιλάει καὶ τύλιξε πάλι τὸ περήφανο ζῶο μὲ μιὰ γοργὴ ματιά· κοίταξε καὶ τὸν ἱππότη, πὺρ ρέμβαζε πάντα. Ὑστερα, στὸ Ρωμιό, μὲ τραχεῖα φωνή:

— Πόσο τὸ πουλάς; ρωτᾶει φράγκικα.

Τὴν καταλάβαινε τὴ γλῶσσα ὁ Σγουρὸς: «Ὅλοι τους, Ρωμιοὶ καὶ Φράγκοι, εἶχανε μάθει ἄκρες-μέσες νὰ συνεννοοῦνται. Τὸ αἶμα τοῦ ἀνέβηκε στὸ κεφάλι καὶ ἡ ἀνάσα του κόπηκε.

— Δὲν τὸ πουλῶ, ἀποκρίνεται ρωμέϊκα, μὲ δόντια σφιγμένα.

Ὁ σκουταράτος ξαφνιάστηκε. Γυρίζοντας ὅμως ἐπιτήδεια τὴν ἀπορία σὲ καταφρόνια, χαμογέλασε ψυχρὰ, σήκωσε τὸ χέρι του καὶ ἄρπαξε τὸ σαγόνι τοῦ φαριῶ, νὰ τοῦ κοιτάξει τὰ δόντια.

Μ' ἓνα γερὸ τίναγμα τοῦ κεφαλιοῦ ὁ Ἀστρίτης λευτερώθηκε ἀπὸ τὸ προσβλητικὸ ἄγγιγμα.

— Κράτησέ το! προστάζει ξαναμμένος ὁ σκουταράτος τὸν Σγουρὸ.

Ἄρπαξε πάλι τὸ καπίστρι καὶ δοκίμασε ὁ ἴδιος νὰ δαμάσει τὸν Ἀστρίτη· μάταια.

— Κράτα το! ξαναφωνάζει μὲ πείσμα.

Ἀστραπὴ πέρασε μὲς ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ Σγουροῦ ἢ σκέψη. Τοῦ τραβῶ τώρα μιὰ, κατάμουτρα, τὸν ζαλίζω καὶ ὕστερα πηδῶ στὴ σέλλα, δίνω μιὰ σπιρουνιά καὶ μὲ χάνει ἀπὸ τὰ μάτια του. . .

Μὰ δὲν πρόλαβε.

— Τί τρέχει; ρώτησε φράγκικα μιὰ καινούργια, ἤσυχη φωνή.

Ὁ σκουταράτος, δίχως ν' ἀφήσει τὸ καπίστρι, εἶχε γυρίσει στὸν ἀφέντη του. Σκύβοντας στ' αὐτὴ, τοῦ μίλησε γοργὰ καὶ χαμηλόφωνα· μαζί τοῦ ἔδειξε τὰ τρία ἄλογα τὰ δεμένα πιὸ πέρα. Ὁ ἱππότης ἐγενεψε μὲ τὸ κεφάλι του ἀρνητικά, γυρίζοντας δῶθε-καίθε τὸ πρόσωπο καθὼς τὸ συνηθίζουν γιὰ νὰ ποῦν «ὄχι» οἱ Φράγκοι.

— Μὰ εἶναι λαθωμένο! ἐπέμενε ὁ σκουταράτος, δείχνοντας πάλι τὰ δικά τους, τὰ δεμένα ἄλογα. Ὁ Σγουρὸς κοιτάζει καὶ αὐτὸς καὶ βλέπει πῶς, πραγματικά, τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ τρία, πὺρ εἶτανε φορτωμένο μ' ἀποσκευές, εἶχε τὸ ζερβὶ του γόνατο δεμένο.

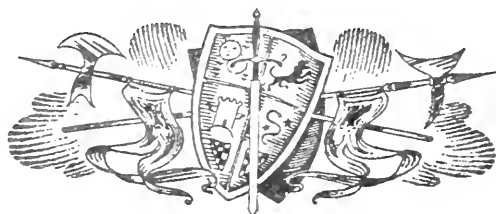
— Ὅχι, λέει ἤσυχα καὶ σταθερὰ ἡ αὐστηρὴ φωνὴ τοῦ ἱππότη.

Ἄνασσε ὁ Σγουρός. Ἄνασσε, καὶ μαζὶ ἓνα φούντωμα χαρᾶς, εὐγνωμοσύνης, συναίσθημα ἀκαθόριστο, γιὰ τὸ ξένο παλληκάρι, τοῦ ρόδισε τὰ μάγουλα. Στύλωσε πάνω του λαμπερὰ τὰ μάτια, νὰ τὸν εὐχαριστησε βουβά. Ὅμως ὁ γαλανὸς ἱππότης κοιτάζε ἄλλου πάντα.

Ὁ σκουταρᾶτος ἀναγκάστηκε ν' ἀφήσει τὸν Ἀσπρίτη, ὁ ἱππότης σηκώθηκε.

— Πᾶμε, λέει μὲ τὴν ἡρεμὴ φωνή του. Ἀνέβασε τὴ διχτάτη κουκούλα στὸ κεφάλι του, πήρε ἀπὸ δίπλα του τὸ κράνος καὶ τὸ φόρεσε. Εἶτανε κωνικὸ, κατάστιλβνο σὰν καθρέφτης, καὶ στὰ πλάγια του φυτόντανε ξεδιπλωμένες δυὸ φτεροῦγες ἀτσάλινες. Τὸ κορμί του, ἔτσι ἀρματωμένο, φάνταζε ψηλόλιγνο. Πάνω ἀπὸ τὴν ἀλυσιδωτὴ μάλλια του μὲ τοὺς ἀμέτρητους φίνους κρίκους, φοροῦσε ἐπιλωρῖκι ἄσπρο καὶ μακρὺ, δίχως μανίκια. Στὸν ἀριστερὸ του ὦμο εἶτανε ραμμένος ἓνας μεγάλος κόκκινος σταυρός.

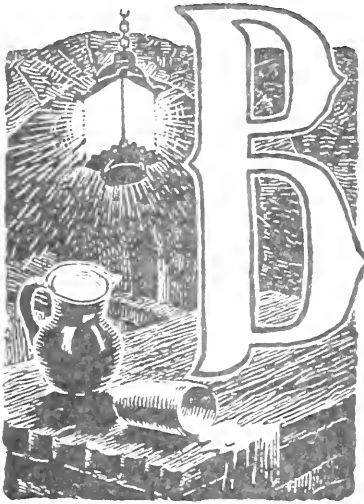
Καβαλίκεψαν. Ὁ Σγουρός εἶχε σταθεῖ νὰ τοὺς κοιτάζει. Τράβηξε πρῶτος ὁ ἱππότης καὶ ἀκολούθησε ὁ σκουταρᾶτος σέρνοντας ξοπίσω του τ' ἄλογο μὲ τίς ἀποσκευές. Θὰ ἔρχονταν ἀπὸ μακρυνὸ ταξίδι. Τὰ πράματά τους εἶτανε σκεπασμένα μὲ ὑφαντὰ βαγδατιά. Προχώρησε πρῶτος ὁ νεαρὸς ἱππότης, ἀνέβηκε τὴ λαγκαδιὰ καὶ πήρε τὸ μονοπάτι. Τραβούσανε δεξιά, κατὰ τὴ Μεσαρέα, ὅπως καὶ ὁ Σγουρός. Τὰ βήματα τῶν ἀλόγων ἔσθηναν λίγο-λίγο, ἢ σιωπὴ ἀπλωνότανε πάλι γύρω, ἢ σιωπὴ τοῦ βουνοῦ. Κ' ἔκει, ἀνάμεσα στὰ κλαδιά, τὸ ρωμιόπουλο ἔβλεπε νὰ ξεμακραίνει, μικραίνοντας δλοένα, ὁ ζωγραφισμένος πάνω στὸ βαρὺ σκουτάρι γαλανὸς σταυρός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

ΝΥΧΤΑ ΣΤΟ ΒΟΥΝΟ

ΡΗΚΕ τὸ πανδοχεῖο δεξιὰ του, ἀκριβῶς ὀπῶς τοῦ εἶχε πεῖ ὁ Ἰλαρίωνας. Ἐδῶ θὰ εἶχε σανὸ γιὰ τὸν Ἀστρίτη, φαί γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ κρεβάτι νὰ περάσει τὴ νύχτα. Ὑστερα, χαράματα, θὰ ξεκίνοῦσε πάλι.

Νύχτωνε. Οἱ πλαγιῆς τοῦ βουνοῦ, ζερβόδεξα, εἶχανε βουτηχτεῖ κιόλας σὲ σικιὰ μουχνή, ἐνῶ ὁ φαρυδὺς οὐρανός, πάνω, ἐφεγγε ἀκόμα μὲ τὴ γαλατερὴ χλωμάδα τοῦ σούρουπου. Πίσω, κατὰ τὴν ἀνατολή, ἓνα - δυὸ ἀστέρια ἀνάθανε κιόλας. Κοίταξε τὸ πανδοχεῖο. Εἶτανε σπῆτι δίπατο, παμπάλαιο, χτισμένο μὲ τεφρὴ πέτρα τοῦ βουνοῦ, δίχως ἐπίχρισμα κανένα. Ἡ θολωτὴ του πόρτα, μεγάλη γιὰ νὰ περνᾶνε ἄλογα ἢ καὶ

καρρότρες ἀκόμα, ἔχασκε σκοτεινὴ τὰ παράθυρα, καφασωμένα μὲ σίδερα ἀπόξω, μορράζανε στραβά.

Μπῆκε δίχως νὰ πεζέψει καὶ στάθηκε στὴ μέση τῆς πλακωστρωμένης αὐλῆς. Γύρω βασίλευε ἀφάνταστη ἀκαταστασία, πού ἡ σικιὰ τῆς νύχτας τὴ μπερδεύε περισσότερο. Ξεχώρισε βαρέλια σωριασμένα, ἓνα τσακισμένο — μὲ τρεῖς μονάχα ρόδες — κάρρο, κούτσουρα γιὰ φωτιά, πάγκους πεταμένους τ' ἀνάσκελα, σκιοινιὰ μὲ ροῦχα τῆς μπουγαδάς ἀπλωμένα. Σικιῆς ἀνθρώπων πῆγαῖναν κ' ἔρχονταν μέσα σ' ἕλο τοῦτο τ' ἀνακάτωμα, κ' οἱ φωνές τους, ἄλλες ρωμείικες, ἄλλες φράγκικες, χουγιάζανε δίχως εἰρμὸ καὶ νόημα. Μιὰ πόρτα ἀνοίξε, ξανάκλεισε, ρίχνοντας στὸ ἐνδιάμεσο βλεφάρισμα μιὰ λάμψη φωτιᾶς θαμπωτικῆ. Πυκνὸς καπνὸς κυλλίστηκε στὸν ἀέρα, φέρνοντας τὴν πνιγερὴ μωρωδιὰ ἀπὸ κρέατα ψημένα.

Πέζεψε ἀπορώντας ποῦ νὰ τραθήξει κ' ἐπῆσε τὸν Ἀστρίτη ἀπὸ τὸ χαλινάρι, δύσπιστος. Τὰ μάτια του σιγὰ - σιγὰ συνήθιζαν, ὅμως πύκνωνε μαζί, σὰ βιαστικὸ τώρα, καὶ τὸ σκοτάδι. Κάποιο παιδὶ πέρασε δίπλα του, γοργά, κρατώντας ἀγκαλιὰ ἓνα χοντρὸ λαγῆνι. Τὸ φώναξε μὰ δὲν πῆρε ἀπόκριση. Τράδηξε τότε, ἀγαναχτισμένος, στὰ στραβά, καὶ βρέθηκε μπροστὰ στὴν πόρτα ποῦ εἶχε ἰδεῖ λίγο πρὶν ν' ἀνοίγει. Ἐσπρωξε τὸ πορτόφυλλο, μισόκλεισε τὰ μάτια του τυφλωμένος. Μὲ κομμένη ἀνάσα

ἀπὸ τὸν καπνὸ, εἶχε ἀναγκαστεῖ νὰ τραθηχτεῖ πίσω. Δυὸ - τρεῖς φωνῆς τὸν ἀποπήραν.

— Ποῦ εἶν' ὁ ξενοδόχος; ρωτάει δίχως καθόλου νὰ βλέπει.

Ἐνας Ἰσκιος πελώριος ἔφραξε τὸ λαμπάδιασμα τοῦ φούρνου κ' ἤρθε καταπάνω του.

— Τί δρίζεις;

— Εἶμαι ξένος, ταξιδεύω. Θέλω σανὸ γιὰ τὸ φαρί, γιὰ μένα φαί, κ' ἓνα κρεββάτι.

Ὁ ξενοδόχος κατέθηκε στὸ σκαλοπάτι σφαλώντας πίσω του τὴν πόρτα. Μυρωδιὰ χασάπικου, ἀπὸ σφαχτὰ ὦμα κ' αἷμα ζεστό, ἀνάδινε τὸ παχύσαρκο κορμί του. Σφούγγισε μηχανικὰ τὰ χέρια στὴν ποδιά του κ' ἔπιασε τὸ χαλινάρι τοῦ Ἀστρίτη.

— Ἄφησέ το καὶ περίμενε.

— Ὅχι, θέλω νὰ ἰδῶ ποῦ θὰ τὸ βάλεις! Εἶναι φαρί ἀκριβό, σπάνιο.

Ἀκολούθησε τὸν ξενοδόχο στὸ στάβλο ζαλλίζοντάς τον μὲ συστάσεις γιὰ τ' ἄλογο, δηγίγες κι ἀκόμα κ' ὑπονοούμενες φοβέρες.

Εἶταν ἡ πρώτη φορά πού ἐμπιστευόταν τὸν Ἀστρίτη σὲ ξένα χέρια. Στὰ στερνά, σοφίστηκε νὰ θαμπώσει τὸν ξενοδόχο γιὰ νὰ τὸν κἀνει ἔτσι περισσότερο προσεχτικό:

— Ποῦθε εἶσαι;

— Ἀπὸ δῶ.

— Δηλαδῆ;

— Ἀπὸ δῶ πού βλέπεis! Τὸ πανδοχεῖο τοῦτο τῶχε ὁ πατέρας μου, κι ὁ πατέρας τοῦ πατέρα μου. Ἐδῶ μὲ γέννησε ἡ μάνα μου, κ' ἐγὼ πάλι ἐδῶ θ' ἀφήσω τὰ παιδιὰ μου.

— Ξέρεις τὸ Μυτζηθρά;

— Ἐχω ταξιδέψει ἐκεῖ. Πᾶνε χρόνια.

— Τότε θ' ἔχεις βέβαια ἀκουστὰ γιὰ τὸν ἄρχοντα Σγουρομάλλη.

— Ποιὸς εἶναι ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης;

Κρύωσε ἡ καρδιά τοῦ Σγουροῦ.

— Ἄς εἶναι... Νὰ ξέρεις μονάχα πὼς κ' ἐγὼ πού μὲ βλέπεis εἶμαι ἄρχοντας!

Κατάλαβε στὸ σκοτάδι τὸν ξενοδόχο πού τὸν κοίταζε ξαφνιασμένος, κ' ὕστερα τὸν ἄκουσε νὰ πατάει γέλιο χοντρό.

— Οἱ ἄρχοντες δὲν ταξιδεύουν μονάχοι τους, παλληκάρι μου. Ξέρουν ξοπίσω τους δούλους καὶ παραδούλους. Μὲ τὸ συμπάθειο κιόλας...

Βγῆκαν ἀπὸ τὸ στάβλο.

— Νὰ ἰδοῦμε ποῦ θὰ σὲ οἰκονομήσω τώρα γιὰ ὕπνο, λέει ὁ ξενοδόχος. Ἀπόψε μοῦ πέσανε πολλοὶ πελάτες.

— Θέλω νὰ κοιμηθῶ σὲ κάμαρα μοναχική.

— Αὐτὸ βγάλ' το ἀπὸ τὸ νοῦ σου! Ἐδῶ δὲν εἶναι παλάτι, παλληκάρι μου· πανδοχεῖο εἶναι. Νᾶσαι εὐχαριστημένος ἂν σοῦ βρῶ κανένα χαμοκούμπι νὰ πλαγιάσεις.

— Τί ἔκανε λέει;

— Κεῖνο πού ἄκουσες. Μιὰ κάμαρα ἔχω μοναχική, γιὰ κἀνα περστικὸν ἄρχοντα, καὶ τὴν ἔδωσα σ' ἓνα Φράγκο καθαλάρο.

Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ καθαλάρος;

Ὁ Σγουρός ζητάει τὰ διακριτικά του, καὶ μὲ κάποια χαρὰ ἀνεξήγητη μαντεύει πῶς εἶναι ὁ συνοδοιπόρος του, αὐτὸς ποῦ εἶχε συναντήσει τὸ μεσημέρι στὴν πηγὴ.

— Θὰ μὲ βάλεις κ' ἐμένα σὲ μοναχικὴ κάμαρα, λέει μὲ μεγαλειώτερη ἀκόμα ἐπιμονή. Ἄγνωστο γιατί, ἕνας πτόχος ξυπνοῦσε μέσα του νὰ μὴ φανεῖ παρακατιανὸς στὰ μάτια τοῦ ξένου. Ὁ ξενοδόχος δὲ σήκωνε κουβέντα σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα.

— Ὅμως οἱ ἀρχόντοι ποῦ κοιμόνται μοναχοὶ τοὺς πληρώνουν διπλά, λέει στὰ τελευταῖα.

— Κ' ἐγὼ ἀρχοντας εἶμαι, σοῦ εἶπα! Καὶ θὰ πληρώσω διπλά.

Δὲν ἔλαβε θετικὴ ὑπόσχεση ἀπὸ τὸν ξενοδόχο σὰν τὸν ἄφησε μπροστὰ στὴν κλειστὴ πόρτα τοῦ μαγεριοῦ. Φωνὲς βραχνές, νυσταγμένες, ἀκούγονταν θαμπὰ ἐκεῖ - μέσα νὰ τραγουδᾶνε. Δίχως νὰ βγάλει τὴν κουκούλα του, τυλιγμένος πάντα στὸ μανδύα σφιχτά, ἀνοιξε καὶ μπήκε.

— Εὐλόγησον!

Εἶταν μιὰ κάμαρα θολωτὴ, χαμηλὴ, ὅμως εὐρύχωρη. Τρία λυχνάρια κρεμασμένα μ' ἀλυσίδες τὴ φωτίζαν κιτρινωπὰ στὴ μέση, ἀφήνοντας γύρω τοὺς τοίχους στὴ σκιά. Τάβλες μακρὺς καὶ πάγκοι ἀραδιάζονταν ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ἄκρη, κ' ἐκεῖ, ἐφτὰ - ὀχτῶ ἀνθρώποι τρώγανε μὲ φοβερὸ πάταγο, καλόγεροι Ρωμιοί, ἕνας ἔμπορος, εὐδὲ Φράγκοι ἀρματωμένοι. Ὁ Σγουρός ἔκανε ἕνα βῆμα, σταμάτησε. Τοὺς δυὸ τελευταίους τοὺς εἶχε μαντέψει: εἶταν οἱ σεργέντες.

Τὸ μάτι του ὠστόσο, ποῦ ἔψαχνε γύρω ἀνήσυχο, ξεχώρισε στὸ βάθος τοῦ μαγεριοῦ, στὴ γωνιά, ἕνα τραπέζι μικρὸ, παστρικά στρωμένο, καὶ πίσω του καθισμένο τὸν ἱππότη τῆς πηγῆς. Εἶταν ξεσκούφωτος, δίχως ἀρματωσιά. Τὸ φῶς τῶν λύχνων, ποῦ ξέκαθε τὸ τετράγωνο τοῦ τραπεζιοῦ του καὶ τ' ἀποθεμένα πάνω ἄσπρα χέρια, ἄφηνε τὸ πρόσωπό του στὴ σκιά.

Ἀποφασιστικά, ὁ Ρωμιὸς διέσχισε τὸ δωμάτιο καὶ πῆγε νὰ καθήσει στὴν ἀγκωνὴ τῆς ἀκρινῆς τάβλας. Βρισκόταν ἔτσι ἀντίκρου στοὺς σεργέντες μὰ κοντὰ στὸν ἱππότη. Ἡ ψυχὴ του δὲ γνώριζε τὸ φόβο, καὶ τὴ χαιρόταν βαθιὰ τὴν παρουσία τοῦ ξανθοῦ παλληκαριοῦ.

— Προσκυνῶ! χαιρέτησε.

Σήκωσε ὁ ἱππότης τὰ μάτια του, δὲ φάνηκε ὅμως καθόλου νὰ τὸν ἀναγνωρίζει. Ἀντixaίρέτησε μ' ἑλαφρὸ κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ, ἔπως τὸ μεσημέρι.

Ὁ σκουταράτος μπῆκε σὲ λίγο, κρατώντας προσεχτικά δυὸ πιάτα μὲ φαί κ' ἕνα σκουτέλι. Αὐτὸς εἶταν ἀκόμα ἀρματωμένος, μονάχα τὸ κράνος του εἶχε βγάλει, τὸ κεφάλι του ἔμενε σκεπασμένο ἀπὸ τὴν ἀλυσιδωτὴ κουκούλα τῆς μάλλιας. Ὁ ἱππότης τοῦ ἔγενεψε νὰ καθήσει δίπλα. Ὑπάκουσε ἐκεῖνος, κι ἀμίλητοι οἱ δυὸ ἀρχίσανε νὰ τρῶνε.

Τοὺς ἄλλους πελάτες, τοὺς λαϊκοὺς, τοὺς σερβίριζαν ὁ παραγιὸς τοῦ ξενοδόχου καὶ μιὰ χοντρή κοπέλλα μὲ κρεατοελιές στὸ πρόσωπο. Αὐτὴ ἔφερε τὸ φαί τοῦ Σγουροῦ, αὐτὴ τὸν ρώτησε τί κρασὶ θέλει.

— Ἀπὸ τὸ καλλίτερο! τῆς ἀποκρίνεται δυνατὰ, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσουν.

Τοῦ ἔφερε ροδίτικο. Ὅμως ἐκεῖνος δὲν πρόσεχε τώρα τί ἔπινε καὶ τί ἔτρωγε. Μιὰ κοίταζε τὸν ἵππότη, φανερά, θαρετά, σὰν ἄνθρωπος ποῦ ζητάει ἀφορμὴ γιὰ κουβέντα, καὶ μιὰ τοὺς ἀντικρυνοὺς του σεργέτες, αὐτοὺς κλεφτά. Ἐτρώγαν ἀπληστα, σχυμμένοι σὰ πιάτα τους, δίχως νὰ φαίνονται πὺς τὸν προσέχουν. Κάπου-κάπου ἀνταλλάζανε καὶ καμμιὰ κουβέντα στὴ γλῶσσα τους, γοργά, μπουκωμένα. Οἱ βραχνές, μπάσες φωνές τους, μοιάζανε τότε σὰ βρούχισμα. Εἶχαν ἀρχίσει νὰ τρώνε προτοῦ μπεῖ τὸ ρωμιόπουλο, ἔτρωγαν ἀκόμα ἀφου πιά ἐκεῖνο εἶχε ἀποσώσει τὸ φαί του. Τὰ κρασοβόλια, ψηλά, πηλίνα καὶ χοντρά, εἶχανε μαζευτεῖ παρές-παρές μπροστά τους.

Ὁ ἵππότης τέλειωσε πρῶτος τὸ δεῖπνο του. Πάνω ἀπὸ τ' ἀδειανὸ πιάτο του τ' ἄσπρα του φίνα δάχτυλα πήρανε μιὰ ψίχα ψωμί, τὴ μαλάξανε καὶ σφουγγίσαν μὲ τὸ μαλακὸ ζυμάρι τὸ ἔνα τ' ἄλλο. Κατόπι μείνανε πλεγμένα, σὰ σὲ προσευχή. Γαλήνη παράδοξη, ἀπόκοσμη, εἶτανε χυμένη στὸ πρόσωπό του. Ὁ σκουταράτος ἔτρωγε ἀκόμα δταν μπῆκε ὁ ξενοδόχος. Ζύγωσε τὸ τραπέζακι τοῦ ἵππότη χαμογελώντας δουλικά, προσκύνησε βαθιὰ κ' εἶπε ρωμέϊκα :

— Ἡ κάμαρα τῆς εὐγενίας σου εἶναι ἔτοιμη. Ἐδῶλα καθαρὰ κρεββατοστρώσια.

Τὰ μάτια τοῦ νεαροῦ ἄρχοντα κοιτάζανε τὸν ἄνθρωπο ἀφαιρεμένα. «Δὲν καταλαβαίνει τί τοῦ λέει τώρα», στοχάστηκε ὁ Σγουρὸς κ' ἔγειρε μὲ καρδιοχτύπι, ἔτοιμος νὰ προσφερθεῖ, νὰ ἐξηγήσει, μὲ τὰ ἐλάχιστα φράγματα ποῦ ἤξερε. Μὰ σύγκαιρα ἀκούει τὸν ξένο ποῦ ἀποκρίνεται καθαρὰ, σὲ γλῶσσα ρωμέϊκη :

— Εὐχαριστῶ. Θ' ἀνέδω.

Ἡ προφορά του εἶχε ἀνάλαφρο μονάχα ξενικὸ τόνο.

Τραβήχτηκε πίσω ὁ Σγουρὸς, σατισμένος. Δὲ θάξερε νὰ πεῖ ἂν εἶταν μεγαλύτερη ἢ λύπη του ποῦ ἔχασε τὴν εὐκαιρία νὰ κουβεντιάσει μὲ τὸν ξένο ἄρχοντα ἢ ἡ χαρὰ του ποῦ τὸν ἀκούγε νὰ μιλάει ρωμέϊκα. Ἦξερε βέβαια πὺς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Φράγκους ἔχουν μάθει τὴ γλῶσσα τοῦ τόπου ἢ τὴν καταλαβαίνουν— τριάντα χρόνια βαστοῦσε τώρα ἡ κουγκέστα —, ὅμως οἱ ἄρχοντες στέκονται πάντοτε μακριὰ ἀπὸ τὸ ρωμέϊκο λαό, τοὺς βιλάνους, καὶ τὸν καταφρονοῦνε.

Καθὼς περνοῦσε μπροστά του ὁ ξενοδόχος, προσκυνώντας πάλι, τὸν φώναξε ὁ Σγουρὸς.

— Ἐ! ἄνθρωπε . . . Τί ἔκανες γι' αὐτὸ ποῦ σοῦ εἶπα ;

Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ξενοδόχου ἄλλαξε μονομιᾶς.

— Τί μοῦ εἶπες ; ρωτᾷει βαρετὰ κι ἀδιάφορα.

— Τὴ δικιά μου τὴν κάμαρα.

— Θὰ κοιμηθεῖς στὸν ξενῶνα, μὲ τοὺς ἄλλους.

Ἐκανε ν' ἀντιπεράσει· ὅμως μὲ μιὰ γερὴ γροθιά στὸ τραπέζι ὁ Σγουρὸς εἶχε τιναχτεῖ κιόλας ἀπάνω.

— Ἀνάθεμά σε! τοῦ φωνάζει, στάσου! Δὲ σοῦ εἶπα πὺς θέλω νὰ πλαγιάσω μονάχος ;

Μὲ μιᾶς κάθε θόρυβος γύρω σταμάτησε. Ὅλοι εἶχανε σταθεῖ ἔαφνιασμένοι, νὰ κοιτάζουν.

— Κρεβάτι άλλο δὲν ἔχω κι ἄδικα φωνάζεις, ἔλεγε ὁ ξενοδόχος πού ἄρχιζε ν' ἀγριεύει.

— Θὰ μοῦ δώσεις κάμαρα δική μου!

— Ἄντε νὰ τὴ βρεῖς!

— Ἄ! σκύλε...

Σὰ σίφουνας ἡ ὄργη εἶχε συνεπάρει τὸ Σγουρό. Ἀρπάζει ἀπὸ δίπλα τὸ σκουτέλι καὶ τὸ σηκώνει. Τραβιέται πίσω ὁ ξενοδόχος νὰ φυλαχτεῖ καὶ σύγκαιρα ἀναποδογυρίζει ἕνα σκαμνί· μαζί, σὺν καὶ τοῦτο νὰ τοῦ ἔδωσε μιὰν ἔμπνευση, σκύβει γοργὰ καὶ τὸ χουφτιάζει ἀπὸ τὸ ποδᾶρι, ἀντὶς γιὰ ρόπαλο.

Ὅμως τὸ παιδᾶριο εἶχε σταθεῖ τώρα ἀσάλευτο, σὰ μαρμαρωμένο.

Κατάχλωμο, κατέβαζε ἀργὰ - ἀργὰ τὸ χέρι του καὶ κοίταζε τὸν ἱππότη. Ἐνα κῦμα πορφυρὸ ἀνέβηκε στὸ μάγουλό του καὶ τὸ φούντωσε. Τρέμοντας, πνιγμένο στὴ ντροπή, εἶπε σὰ δικαιολογία καὶ παράπονο μαζί:

— Εἶσαι ἕνας ἀγροῖκος. Φταίω ἐγὼ πού ἤρθα ἀπόψε στὸ πανδοχεῖο σου. Ἐλεγα τουλάχιστο πὼς θάξερες νὰ ξεχωρίζεις τοὺς ἀνθρώπους...

Ἡ φωνή του εἶχε θολώσει, σὺν ἀπὸ κρυφὸ λυγμό. Ἐμοιαζε δλό-τελα παιδιάτικη ἔτσι, ἀγοριοῦ πού τὸ μάλωσαν μπροστά σὲ ξένους, τὸ ταπεινώσαν σκληρὰ.

— Εἶναι τρελλός, εἶναι γιὰ δέσιμο, μουρμούριζε πισωπλατίζοντας ὁ ξενοδόχος. Οἱ ἄλλοι γύρω, οἱ Ρωμιοί, γελοῦσαν.

— Ὅχι, δὲν εἶμαι τρελλός! ξεφωνίζει ξάφνου ὁ Σγουρός ἀνίκανος πιά νὰ κρατηθεῖ. Τὸ ξέρεις καλὰ ἐσύ πού μιλάς ποιὸς εἶμαι, κι ἄς κάνεις τὸν ἀνήξερο! Εἶμαι ὁ ἄρχοντας Νικηφόρος ὁ Σγουρός ἀπὸ τ' Ἀνάπλι!

Τὸ εἶπε σηκώνοντας τὴ φωνή του σὰ φλάμπουρο, μ' ἔπαρση. Οἱ καλοῦμαι τὸν κοιτάζανε κ' ὕστερα σκύψανε βιαστικά, κάτι νὰ ποῦνε συναμεταξύ τους, κρυφογέλασαν. Ὁ ξενοδόχος κρέμασε τὰ χεῖλη του περιφρονητικά, ἀδιάφορα, καὶ βγήκε ἔξω. Ὅμως τὸ παιδᾶριο εἶχε ἱκανοποιηθεῖ. Αὐτὸς πού ἔπρεπε νὰ τ' ἀκούσει μιὰ φορὰ τ' ἀκούσε, οὔτε λόγος. Τόσο ἔφτανε.

Κάθησε. Καὶ τὸ μοιραῖο εἶχε γίνεῖ πιά, τὸ κατάλαβε ὅταν εἶταν ἀργά. Τὸ κατάλαβε ὅταν εἶδε μπροστά του, ὄρθιους καὶ βαρειούς, τοὺς δυὸ σεργέντες.

Εἶχαν σταθεῖ ἀπὸ τὴν ἔξω μεριά τῆς τάβλας καὶ τὸν κοίταζαν ἐξεταστικά. Ἡ κουκούλα τοῦ Ἰσκιωνε τὸ μισὸ πρόσωπο, μὰ τ' ὄνομά του, τ' ὄνομα πού εἶχε μονάχος του προδώσει, ἀντιβούτζε ἀκόμα μέσα στὴν κάμαρα. Ἄτιμη ἀστοχασιά!

— Τί μὲ θέλετε; τοὺς ρώτησε μὲ πανιασμένα χεῖλη.

Δίχως μιλιὰ, βάνουσα, ὁ ἕνας σεργέντης ἀπλωσε τὸ χέρι, τοῦ ἀρπαξε τὴν κουκούλα καὶ τὴν ἔρριξε πίσω. Ἐφεξε ἄσπρος, φαρδύς, ὁ ἐπίδεσμος τοῦ κεφαλοῦ.

— Σήκω ἀπάνω; προστάζει φράγκικα ὁ ἄλλος.

Ἔτσι λοιπόν, καλὰ τὸ εἶχε μαντέψει τὸ πρωῖ. Αὐτὸν κυνηγοῦσαν.

Καὶ τώρα δὲν ἀπομένει παρὰ μιὰ μονάχα ἐλπίδα, ἡ ὕστατη.

Δίχως νὰ τὸ μελετήσει, σύνταχα, ρίχνει δυὸ ματιές, μιὰ δεξιά,

μιὰ ζερβά. Οί παλάμες του άκουμπούσαν άκόμα πάνω στην τάβλα. Νευρικά, άπότομα, τή σπρώχνει, τήν άναποδογυρίζει και τινάζεται όρθός πάνω στον πάγκο. Τό χοντρού ξύλο, πέφτοντας με τήν κόψη, είχε σπρώξει πίσω τους δυο άντρες, τους πλάκωσε τά ποδάρια, ίσια πάνω στο χτένι. Κάνανε πίσω βλαστημώντας, τρέκλισαν — Χριστέ, βόηθα τώρα!

‘Η άναστάτωση πού άκολούθησε εΐταν άφάνταστη. ‘Αλαριασμένοι, στην άλλη άκρη, οί καλογέροι είχαν σηκωθεί στριγγλίζοντας και τρέχανε κατά τήν πόρτα, ένώ ό ένας τους, άναποδογυρισμένος άπό τή μακρυά τάβλα, ούρλιαζε κάτωθε της σά γουρουνόπουλο μισσοφαγμένο. ‘Ο σκουταράτος του ίππότη πετάχτηκε όρθός κ’ έπιασε τή λαβή του σπαθιού του. Τό ίδιο είχενε κάνει κ’ οί σεργέντες’ όμως τά φράγκικα σπαθιά, μισό μπόι μάκρος, εΐτανε βαρειά. Ταχύτερος ό Σγουρός, είχε ξεθηκρωσει στο μεταξύ τό δικό του’ ή ρωμέικη κοντή λεπίδα άστραψε ψηλά στο φώς των λυχναριών. Μ’ έναν πήδο, τό ρωμιόπουλο πατάει στην κόψη τής τουμπαρισμένης τάβλας, ζυγιάζεται γοργά και κατεβάξει χτύπημα πελεκητό στο κεφάλι του κοντινού του σεργέντη. Τό κράνος βρόντηξε κούφια, βούλιαξε’ ή λεπίδα, γλιστρώντας πάνω στη γυαλιστερή επιφάνεια, τσοκάνισε τόν ώμο. Κρίκοι τής άλυσιδωτής μάλλιας τινάζονταν και βρέχανε χάμου. Βόγκηξε ό Φράγκος και γονάτισε, με τ’ άριστερό του χέρι άχρηστεμένο.

‘Ο άλλος όμως, στο μεταξύ, είχε καταφέρει νά γυμνώσει τή δική του σπάθα. Τήν έσουρε πίσω, με τά δυο τά χέρια, και τήν άπόλυσε δρεπανωτά στο πλευρό του Ρωμιού, σά νάτανε νά κόψει σύρριζα δέντρο. Οί καλόγεροι, οί στοιβαγμένοι στο άνοιγμα τής πόρτας, σκεπάσανε τά μάτια τους ρεκάζοντας. ‘Ο έμπορος έπεσε τά πίστομα, άπό τό σκαμνί όπου έμενε άκόμα καθηλωμένος. ‘Ομως ό Σγουρός είχε πηδήξει, και τό πήδημα τουτο, ψηλότερο άπό τόν κύκλο πού έγραφε ή λεπίδα, τόν τινάξε πάνω στον σεργέντη. Κυλίστηκαν μαζί στο πάτωμα.

Τότε ό σκουταράτος τράθηξε τό σπαθί του. Στο σύμπλεγμα πού σφάδαζε χάμου, ό Φράγκος εΐταν άνάσκελα κι ό Ρωμιός άπό πάνω. ‘Ετσι τους είχε ρίξει ή φορά του πηδήματος, έτσι παλεύανε με νύχια και με δόντια, ό σεργέντης κρατημένος κάτω άπό τό σιδερένιο βάρος τής άρματωσιάς του, ό Σγουρός λεύτερος μα κι άνίκανος νά μεταχειριστεί τώρα, άπό τόσο κοντά, τό σπαθί του. Εΐτανε γερός άντρας ό Φράγκος, τά χέρια του σφίγγανε σάν τανάλια τό λαϊμό του παιδάριου. ‘Ο σκουταράτος ζύγωσε με βραδύ, άτάραχο βήμα. Σήκωσε άπό τή λαβή τό σπαθί του, σημάδεψε τή ράχη του Ρωμιού, χαμήλωσε τό σβέρκο και κατέβασε τό χτύπημα, μπηχτό.

‘Η λεπίδα είχε σταθεί δυο δάχτυλα πάνω άπό τό κορμί του παλχηκαριού. Γυρίζει ξαφνιασμένος ό σκουταράτος νά κοιτάξει αύτόν πού του έχει κρατήσει με τέτοιο άτσάλινο σφιξιμο τό μπράτσο και τά αστισμένα μάτια του βλέπουν τόν ίδιο του τόν άφέντη. ‘Αμίλητος, του έκανε σημείο νά τραθηχτεί.

‘Αλλωστε τό πάλεμα, χάμου, είχε πάρει κιόλας τέλος. Με μιá γροθιά στο πρόσωπο του σεργέντη, ό Σγουρός είχε καταφέρει νά λυτρωθεί. Πήδηξε όρθός, σά λαγωνικό λαστιχάροντας, και πισωπλάτισε κατά τήν πόρτα. ‘Ο σεργέντης πού είχε σηκωθεί, κι ό άλλος πού ξα-

ναρχότανε κι αὐτός, μὲ κρεμαστὸ τὸ ἕνα χέρι, βρήκανε ἀνάμεσά τους καὶ στὸ Ρωμιὸ τὸ γεαρὸ ἱππότη.

— Ἀφήστε τον, τοὺς λέει.

Τὸν κοίταξαν ἀπορημένοι, δίχως νὰ πιστεύουν τ' αὐτιά τους.

— Τί λέει ἡ χάρη σου! κάνει τέλος ὁ ἕνας, σκοτεινά. Ξέρεις γιὰ τί ἄνθρωπο πρόκειται;

— Εἶναι ἐχθρὸς τῶν Φράγκων ἐπικίνδυνος, προσθέτει ὁ ἄλλος. Εἶναι ροβολάτορας.

Ὁ ἱππότης χαμογέλασε ἀχνά.

— Εἶναι πιὸ ἀξίος ἀπὸ σᾶς, κάνει γλυκά.

— Εἶναι κακοῦργος...

— Κακοῦργος!

— Ἄνθρωπος τοῦ Ντελιούρια.

Ξάφνου οἱ ὦμοι τοῦ ἱππότη τινάχτηκαν. Ὁ Σγουρὸς, ποὺ στεκόταν στὴν πόρτα κοιτάζοντας τὴ σκηνὴ δίχως νὰ καταλαβαίνει, τὸν εἶδε νὰ γυρίζει, νὰ τὸν κοιτάζει χλωμός. «Τώρα εἶμαι χαμένος», συλλογίστηκε μὲ πίκρα.

Εἶχε γίνει μιὰ παύση, βαθεῖα σιωπὴ, ἐπικίνδυνη, γεμάτη ἀγωνία. Τέλος ὁ ἱππότης:

— Ὅχι, ἀφήστε τον, ψιθυρίζει. Θὰ φροντίσω ἐγώ...

Δίβουλοι, ἀναποφάσιστοι, οἱ δυὸ σεργέντες προσκύνησαν. Ὅμως, καθὼς τραβιόντανε νὰ βγοῦν, ὁ ἕνας, ὁ πρῶτος, παρατήρησε βραχνά:

— Ἡ χάρη σου δὲν ξαστοχάει βέβαια πὼς ὁ ἄνθρωπος τοῦτος εἶναι ἐπικηρυγμένος ἀπὸ τὸν Πρεβεδοῦρο τ' Ἀναπλιοῦ, τὸν ἀποσταλμένο τοῦ Δουκάτου τῆς Ἀθήνας...

— Κ' ἐδῶ, βρισκόσατε στὰ χῶματα τοῦ Πριγκηπάτου τῆς Ἀχαΐας, ἀποκρίθηκε ψυχρὰ ὁ ἱππότης, κοιτάζοντας τὸν σεργέντη καρφωτά, κατὰματα. Στὴν ἐπικράτεια τῆς πριγκηπέσσης Ἰζαμπώ!

Οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀρμάτων σκύψανε τὰ κεφάλια τους καὶ τραβήχτηκαν στὴ γωνιά.

— Πᾶμε, ἔγενεψε ὁ ἱππότης στὸν σκουταρᾶτο του.

Περνώντας δίπλα στὸν Σγουρὸ, δίχως νὰ τὸν κοιτάξει:

— Ἐσεῖς ἀκολουθήστε με, τοῦ εἶπε.

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΧΡΟΝΙΑ πού τέλειωνε, τὸ 1292, εἶναι γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ρωμιοσύνης ἕνας σταθμὸς ἀπὸ κείνους πού μολοντί δὲν ἔχουν τίποτα τὸ μεγάλο καὶ τὸ ξέχωρο γιὰ νὰ διεκδικήσουν τὴν ἀθανασία τῆς Ἱστορίας, ὅμως βαραίνουν πάνω στὴ μοῖρα τῶν λαῶν κι ἀνοίγουν λαγοῦμι βαθύ, ὑπουλο, στὰ θεμέλια κάθε μακρόβιας δεσποτείας.

Στὸ θρόνο τῆς Ρωμανίας καθόταν, νέος τριαντατριῶν χρονῶν, ὁ Ἀνδρόνικος Β' ὁ Παλαιολόγος. Γιὸς τοῦ Μιχαήλ τοῦ Ὀγδοῦ, τοῦ μυθικοῦ αὐτοκράτορα πού ξαναθεμέλιωσε, ὕστερα ἀπὸ τὸ νικητὴ τοῦ Μαξέντιου, τὴν ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία, ὁ Ἀνδρόνικος κουβαλοῦσε στὴν εὐνουχισμένη ψυχὴ του

ἐλα τὰ γερατειὰ καὶ τὴν κούραση μιᾶς φυλῆς πού εἶχε ὡς τώρα πολὺ ζήσει. Ὁ γενάρχης τῶν Παλαιολόγων πατέρας του σημάδεψε τὴ δική του τὴ ζωὴ, μὲ τρεῖς πράξεις τεράστιας τόλμης ἢ δεξιότητος: Εἶχε συντρέψει: στὴ μάχη τῆς Πελαγονίας τὴν ἐπαρση τῶν Φράγκων κατακτητῶν, τοὺς εἶχε πάρει πίσω τὴ Βασιλεύουσα καὶ, γιὰ νὰ τὴν ἀσφαλίσει: ἀπὸ ἐνδεχόμενῃ ἐπιδρομῇ καινούργιων σταυροφόρων, ἀποφάσισε ἢ προφασίστηκε τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Ἀνδρόνικος πρόβλεπε στὴ δημόσια ζωὴ μὲ μιὰ πράξη ἀναντρίας ἐρρύσουλης: Ἐρέμοντας τὴν κατακραυγὴ τοῦ φανατισμένου ἀπὸ τοὺς καλογέρους ὄχλου, ἀνήθηκε νὰ κηδέψει τὸ νεκρὸ τοῦ πατέρα του. Ἄλλωστε καὶ τῆς ἀδέχειας τίς εὐθύνες δὲ βρήκε τὸ σθένος νὰ τίς φορτωθεῖ μονάρχης του. Συνώμοσε μὲ τέσσερις γυναῖκες, τὴ μάνα του, τίς ἀδερφάδες του, καὶ μὲ τρεῖς ἄντρες ἄντρους, τοὺς τρεῖς ἀδερφοὺς του. Ὑστερα ἔκανε κανονικὰ τὸ σταυρὸ του, σύμφωνα μὲ τ' ἐρβόδοξο πάντα δόγμα, εἶπε τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως δίχως τὸ αἱρετικὸ filioque, κι ἀνέβηκε τὰ σκαλοπάτια τοῦ θρόνου.

Πέρασε τὴν ὑπόλοιπὴ ζωὴ του σὲ βαθεῖα κατάνυξη, θεάρεστα καταφρονώντας ἐλα τὰ ἐγκόσμια. Ἔτσι, μιᾶς κ' οἱ Φράγκοι: εἶτανε πιὰ ἀκίνδunami — καθὼς τὸν βεβαιῶναι οἱ παλατιανοὶ του —, ἄφησε τὰ καράβια τοῦ στόλου του νὰ σακίσουν δεμμένα στὸν Κεράτιο. Ἔτσι ἀπόλυσε

δλους τούς γασμούλους θαλασσόλυκους, πού πήγανε μιὰ καί δυο νά ὑπηρετήσουν στοῦ ἐξῆς τούς Φράγκους. Ἔτσι, τέλος, παράτησε τίς θάλασσές του καί τούς γυαλοὺς στοῦ ἔλεος τῶν κουρσάρων, πού παίρνανε καί δίναν στοῦ ἐξῆς ξέγνοιαστοί. Κι ἀκόμα κατάφερε μιὰ πράξη θρησκευτικά καί διπλωματικά ἀξιολύτρητη: Ματαίωσε τὸ συνοικέσιο τῆς κόρης τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου Νικηφόρου μὲ τὸν μεγάλο του γιό. Ἡ θάμαρ, κοπέλλα μὲ ὁμορφιά πού θάμενε θρυλική, εἶχε ἓνα ἐλάττωμα ἀσυχώρητο: Εἶταν δευτέρα ξαδέρφη τοῦ ἐπίδοξου γαμπροῦ. Λοιπὸν ὁ Ἀνδρόνικος, πού ἀσέθησε ἄλλοτε, γιὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ δόγματος, στοῦ νεκροῦ τοῦ πατέρα του, δὲ θὰ γινόταν βέβαια τώρα ἀνίερος αἰρετικὸς γιὰ τὸ ἀσήμαντο ἐκεῖ ὄνειρο νά ἐνώσει μιὰ μέρα ὀλάκερη τὴ Ρωμιοσύνη τῆς Δύσης καί τῆς Ἀνατολῆς κάτω ἀπὸ τὸ σκῆπτρο τοῦ πρωτότοκου γιοῦ του.

Στὴ βορειοδυτικὴ ἄκρη τοῦ τωρινοῦ κράτους τῶν Ρωμαίων, στὸν κόμπο ἐκείνον πού δένει πάνω ἀπὸ δυο θάλασσες Εὐρώπη κι Ἀσία, ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος, καθισμένος στοῦ θρόνο κάτω ἀπὸ τὸν ἐφιαλτικὸ Ἰσκιό τοῦ πατέρα του, ἔστηνε κουβέντες ἀτέλειωτες μὲ θεολόγους καί καλογέρους, ἐνῶ πέρα, στὴν Ἀνατολή, πού ὄλο κι ἀναταραζόταν λαχοκοιμώμενη, τὸ ἐπερχόμενο ἔθνος τῶν Ὀσμανιδῶν ἀνέμιζε κιόλας τὰ φλόγινα φλάμπουρά του. Στὴν ἄλλη ὠστόσο ἄκρη τῆς Ἑλλάδας, κάτω στοῦ νοτιά, ἓνα κομμάτι γῆς ρωμείκης, ἀπομονωμένο σὰν ξερονήσι μέσα στὴ φουσκοκεριά τοῦ φράγκικου Μοριά, ἀνταριαζόταν ἀδιάκοπα ἀπὸ μακρὰ κι ἀδέβαια μηνύματα, προαισθήματα σκοτεινὰ, ἐπίβουλα σημάδια γιὰ τὸ μέλλον.

Τὸ λέγανε Μυστρά. Τ' ὄνομα δὲν εἶναι ρωμείκο, οὔτε κι ὁ πρῶτος κτήτοράς του εἶταν Ρωμῖός. Γυρίζοντας ἀπὸ τὴν πολιορκία τῆς Μονεμβάσας, ἐδῶ καί σαρανταδύο χρόνια, ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος εἶχε ζητήσει νὰ τοῦ δείξουν κάπου μέρος κατάλληλο γιὰ νὰ θεμελιώσει κραταιὸ δυναμεῖο. Τοῦ δείξαν, στὰ περιχώρα τῆς Λακρεμονιάς, τὸ ἓνα ἀπὸ τ' ἀντιστύλια πού στέκονται σὲ παράταξη, δορυφόροι βασιλικῆς πομπῆς μπροστὰ στὴ μεγαλειότητα τοῦ Ταυγέτου. Τὸ ρωμείκο ὄνομά του εἶτανε Μυτζηθράς. Ὁ Βιλλαρδουῖνος τὸ στεφάνωσε μὲ καστέλλι ἀτράνταχτο, ἀλλὰ δὲν ἀξιώθηκε νὰ τὸ χαρεῖ. Στὴ μάχη τῆς Πελαγονιάς, νικημένος ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ τὸν Ὀγδοο, ἔχασε μαζί μὲ τὴν προσωπικὴ του ἐλευθερία καί τέσσερα ἀπὸ τὰ μεγάλα του καστέλλα. Ὁ Μυστράς ἔγινε ρωμείκος, ἀκρίτας νότιος, ἐρημικός, σὰ ναυαγὸς γαντζωμένος πεισματερὰ στοῦ βράχο, ἐνῶ γύρω τὸν ἔζωε τὸ πέλαγο τῆς φραγκιάς, ὁ Μοριάς πριγκηπατοῦ τῶν Βιλλαρδουῖνων.

Μαντάτα λοιπὸν ἀνησυχητικά φτάνανε στοῦ Μυτζηθρά, φῆμες ἀόριστες ἀπὸ κείνες πού δὲν ξέρεις ποτὲ ποιοὶ στόμα τίς φέρνει. Ἀπὸ κάμποσα ὠστόσο χρόνια, εἰρήνη βασιλεψε, συνθηκολογημένη, ἀνάμεσα σὲ Φράγκους καί Ρωμιοὺς. Ὁ ἄντρας τῆς πριγκηπέσας Ἰσαβέλλας, ὁ Φλωρέντιος ντ' Αἰνῶ, εἶχε ζητήσει τὴ συνθήκη τούτη ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο Παλαιολόγο, κι ὁ αὐτοκράτορας, πού πρῶτα ἀπ' ὄλα ποθεῖσε τὴν ἡσυχία του, τὴν τόσο εὐνοϊκὴ γιὰ μεταφυσικά κι ἀργόσχολα κουβεντολογήματα, ὀλοπρόθυμα τὴν ἔδωσε. Ὁ Μυτζηθράς, ἀπομακρυσμένος γεωγραφικὰ ἀπὸ τὸ κέντρο καί γιὰ τοῦτο λίγο - πολὺ αὐτοκέφαλος,

δοκίμαζε όλες τις συγκινήσεις κι όλες τις αγωνίες των άμεσων εϋθυ-
νων. Έχοντας διοικητή του ένα στρατηγό, που ή Βασιλεύουσα τον
έστειλε με περιθώριο υπηρεσίας ένα χρόνο, την «Κεφαλή», τὸ ρωμέικο
κρατίδιο τοῦ φραγκοκρατημένου Μοριᾶ ζούσε τὴν περήφανη καὶ ριφο-
κίνδυνη ζωὴ που εἶναι τὸ ριζικὸ κάθε ανεξαρτησίας.

Τὴ νύχτα ἐκείνη τοῦ φθινοπώρου, τὴ βροχερὴ καὶ κρύα, που ἔ
πρῶτος μαντατοφόρος ξεπρόβαλε καλπάζοντας μπροστὰ στοὺς σκοπούς,
κάτω-κάτω στὰ ριζὰ τοῦ βράχου, συμβούλιο ἔκτακτο γινότανε πάνω,
στὸ διοικητήριο. Τὴν Κεφαλή τὴν ἔζωναν ἀνησυχίες φαρμακερές. Ἐξ-
πλοράτορες, ξαποσταλμένοι ἀπὸ τὸ Μυτζηθρὰ ἐδῶ κ' ἕνα μῆνα στὴν
Ἄνδραβίδα, εἶχαν γυρίσει πίσω φέρνοντας πληροφορίες ἀλλόκοτες. Ὁ
πρίγκηπας Φλωρέντιος, που ἀπὸ καιρὸ ἐτοιμαζόταν νὰ ταξιδέψει στὴν
Ἄνάπολη, γιὰ νὰ ἐπισκεφετῆ τὸ λιζιὸ του βασιλέα της Κάρολο, εἶχε
ξαφνικὰ ἀναβάλει τὸ ταξίδι του. Λόγος πειστικὸς κανένας δὲν ἀναφερό-
ταν γιὰ αἰτία τῆς ἀναβολῆς. Ὅμως, ἀντίθετα, μαντατοφόροι ἔκτακτοι
εἶχαν ξαπολυθεῖ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τοῦ πριγκηπάτου σ' ὅλους τοὺς
βαρώνους καὶ φλαμπουριάρηδες ἱππότες τοῦ Μοριᾶ, μ' ὀδηγίες μυστι-
κῆς καὶ τὴ φανερὴ προσταγῆ νὰ ἔρθουν βιαστικὰ στὴ συγκαλούμενη
ἀπὸ τὸν πρίγκηπα μεγάλη κούρτη.

— Τί νόημα ἔχει αὐτὴ ἡ πρόσκληση; ἀναρωτήθηκε μεγαλόφωνα
ὁ στρατηγὸς κοιτάζοντας σύγκαιρα ὀλόγυρα στὸ τραπέζι. Κάτω ἀπὸ τὰ
θρασεμένα μαῦρα φρύδια τὸ μάτι του σπίθιζε ἐπικίνδυνο. — Ὁ μέγας
κοντόσταβλος τῆς Ἀχαΐας ἔφτασε ἀναπάντεχα στὴν Ἀχαΐα προχτές
τὸ πρωΐ.

Κοίταξε γύρω του ἕναν-ἕνα τοὺς συμβουλάτορες που στέκονταν
βουβοί, μαρμαρωμένοι πάνω στὰ βαρεῖὰ δρύινα θρονιά. Εἶταν ἔντεκα.
Στὰ τραδηγμένα τους πρόσωπα ἡ ἔγνοια ἔρριχνε σκιῆς πένθιμες, ζῆρες
ψυχοφθόρας ἀγωνίας. Οἱ κίτρινες γλῶσσες τῶν λύχνων πάψανε νὰ παί-
ζουν, τεντώθηκαν πρὸς τὸ ταθάνι καὶ φτύσανε μαύρη, πνιγερὴ καπνιά.

Ἐκείνη τῆς κούρτης ἔκοψε πρῶτος τὴ σιωπῆ:

— Ἀγάπη καὶ τρέβα ἔχει ὑπογραφεῖ ἀπὸ τὸν πρίγκηπα Φλωρᾶν
κι ἀπὸ τὴν ἀγιότητά του τὸν βασιλέα τῶν Ρωμαίων...

— Ἡ τρέβα ἔχει ὄρο πὼς κανένας ἀπὸ τοὺς δυὸ δὲν ἐμποδίζεται
νὰ βοηθᾷ τὸν ἕθρο τοῦ ἄλλου.

Ἐραία εἰρήνη μιὰ φορὰ! τώρα τὸ βλέπανε. Ὁ στρατηγὸς κατέ-
δασε τ' ἀγριεμένο μάτι του στὸ μαλλιάρὸ του χέρι που φοροῦσε τὸ
βαρὺ σμαράγδι. Ὁ χοντρὸς μαλαματένιος κρίκος τοῦ δαχτυλιδιοῦ, σύμ-
βολο ἔξουσίας, χτύπησε μιὰ, δυὸ, τρεῖς φορές τὴν τάβλα, κ' οἱ κρότοι
τῆς ἀμυγχανίας καρφώθηκαν στὸν ἀέρα ἀδέκαστοι, σκληροί.

— Ποῖον λογαριάζει ὁ Φράγκος γιὰ ἕθρο; ρώτησε ἄριστα, σὰ
φοβισμένος ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ φωνὴ ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλας.

Εἶταν ἕνας ἀντρας πανύψηλος καὶ ξεραγιανός. Τὰ σταχτιά του μά-
τια ἀπόφευγαν ταραγμένα τὸ ἀνυπόμονο βλέμμα τοῦ στρατηγοῦ, που
τ' ἀναζητοῦσε ἐπίμονα.

— Τὸ δεσπότη Νικηφόρο.

Ἐδρουγγάριος σήκωσε περιφρονητικὰ τοὺς ὤμους του.

— Τί μπορεῖ!

— Πολλά. Τοῦ ὑποσχέθηκε συμμαχία ὁ Ἰωάννης ὁ Νόθος.

Ἔτσι ἀνάβλεψαν ξαφνιασμένοι. Ἐντεκα ζευγάρια μάτια ἀντικαθρέφτισαν στραφταλίζοντας τὸ φῶς τῶν λυχναριῶν. Ὡστε λοιπὸν ὁ δοῦκας τῶν Νέων Πατρῶν ξεσηκωνόταν ἀκόμα μιὰ φορά, γιὰ νὰ χτυπήσει ἐπίβουλα τὴ μάσσα Ρωμισούνη. . .

— Οἱ ἐξπλωράτορες φέρανε τὸ μαντάτο σήμερα τὸ πρωῒ, ἔκανε ὁ στρατηγὸς δαγκώνοντας λοῖὰ τὸ χεῖλος του καὶ τὸ γένη. Στὴ θάλασσα καὶ στὸ βουνὸ ὁ δοῦκας Ἰωάννης ξεσηκώνει φουσαῖτο κραταῖο γυρεύοντας νὰ πάρει ἐκδίκηση γιὰ τὸ φυλακισμένο του γιό.

Αὐτὴ εἶταν ἄλλη ἱστορία, ἀπὸ τὴς μισερὲς ἐκεῖνες καὶ κουτοπόνηρες τοῦ κύρ - Ἀνδρόνικου τοῦ Παλαιολόγου. Στὴν πεισματάρικη λύσσα του νὰ ἐξοντώσει τὸ φοβερὸ δοῦκα τῶν Νέων Πατρῶν, τὸν αἱματόχαρο ἀντίπαλο τοῦ μεγάλου του πατέρα, ἡ ἀγιότητα του ὁ βασιλεὺς κι αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων εἶχε μηχανευτεῖ, μαυλισμένος ἀπὸ τὸ φόβο, νὰ βάλει σ' ἐνέργεια μαζί μὲ τὴ βία καὶ τὴν κατεργαριά. Ἔτσι, ἐνῶ ξαπόστελνε ὀργῶντα πλεούμενα καὶ φουσαῖτο μὲ τὸν Ἱεροκλεῆ καὶ τὸν Ἀλέξιο Ραοῦλ νὰ χτυπήσουν φανερὰ τὸν ὀμόθετο ἐχθρὸ του, ἔμπαινε σύγκαιρα καὶ σὲ συνεννόηση κρυφῆ μὲ τὴν πρώτη του ξαδέρφη, τὴ βασίλισσα τῆς Ἡπείρου, τὴν Ἄννα τὴν Κατακουζηνή. Ἄπ' αὐτὴν ζητοῦσε νὰ τοῦ πετύχει, μὲ τὸ γυναικίειο της τὸ δόλο, ὅτι ὁ ἀντρίκιος πόλεμος τοῦ ἄφηνε ἀβέβαιο : Τὸ ξεθεμελιωμά του ἀντιπάλου.

Ἡ Ἄννα ἔβαλε σ' ἐνέργεια τὰ θηλυκὰ της μέσα. Ὁ Ἰωάννης ὁ Νόθος εἶχε γιό κι ὁ γιὸς αὐτοῦ ἀρχίζε νὰ δείχνει ἀνάστημα ἐπικίνδυνον, ἀντάξιο τῶν πρώτων χρόνων τοῦ πατέρα του. Ὁ κύρ - Ἀνδρόνικος ἔβλεπε συχνά, στοὺς καλογερικὸς ὕπνους του, τὸ νεαρὸ Μιχαήλ νὰ ὀρθώνεται αὐθάδης κι ἀπειλητικὸς μπροστὰ στὸν ἀναπαυτικὸ του θρόνον. Ἦξερε ἀπὸ πείρα γενεῶν ὅτι τ' ἀνήσυχια τοῦτα παιδιὰ θεριεύουν γρήγορα, πῶς ἡ ἀνάπτυξή τους εἶναι ἐπικίνδυνη γιὰ ὅ,τι ἤσυχον κι ἀνέμελον ζεῖ νυστάζοντας στὸ λίκνισμα τῆς ἀπραξίας. Λοιπὸν, ἀπὸ τὴν ξαδέρφη του τὴν Κατακουζηνὴ ἤθελε τοῦτο ἀκριβῶς νὰ τοῦ ἐξασφαλίσαι. Κ' ἡ εὐχὴ του ἢ φιλόνομη εἶταν δίκαιον καὶ σωστὸ νὰ πιάσει.

Ἡ Κατακουζηνὴ ξεγέλασε τὸν Μιχαήλ. Τὸν ἔμπλεξε στὸ πλεμάτι κάποιου συνοικέσιου ὑποθετικοῦ μὲ μιὰ ἀπὸ τὴς θυγατέρες της, τὸν μύρανε, τὸν κοίμισε, κ' ὕστερα τὸν παράδωσε δέσμιο στὰ νύχια τοῦ ξαδέρφου.

Τούτῃ τὴν πράξῃ, τὴ νόμιμη, ζητοῦσε τώρα ὁ γέρον δοῦκας καὶ πατέρας, ὁ παράνομος, νὰ ἐκδικήσει.

— Ἡ Κατακουζηνὴ γελάστηκε στοὺς λογαριασμούς της, λέει ὁ στρατηγὸς παίρνοντας κατὰ καθήκον τὸ μέρος τοῦ εὐσεβεστάτου μονάρχου. Θαροῦσε πῶς, σ' ἀνταμοιβὴ γιὰ τὴν ὀπηρεσία της, ἡ ἀγιότητά του θὰ πάντρευε τὴν κόρη της μὲ τὸ γιό του. Τώρα, μανιασμένη γιὰ τὴν προσβολή, σπρώχνει τὸν Νικηφόρον νὰ χτυπήσει τοὺς Ρωμαίους, καὶ γίνονται φίλοι οἱ παλιοὶ ἐχθροὶ ! Ὅμως ὁ Νόθος εἶναι σύμμαχος ἐπίβουλος. Θὰ τὴν πληρώσει μιὰ μέρα τὴ βασίλισσα γιὰ τὸ παλιὸ τὸ χρέος.

Καὶ γέλασε δυνατὰ, ἄχαρα, μὲ τὸ δυσάρεστο στρατιωτικὸ του γέλιο.

Ἔτσι ἀνάσαναν, ξαλαφρωμένοι. Ἀπὸ μέρες ἡ ἀγωνία τοὺς ἔσφιγγε τὴν ψυχὴν, τσάκιζε τὰ μέτωπα μὲ τὴν ἔγνοια. Ἐξάρνου, ἐκεῖ ποῦ ὁ κόμης

της κούρτης άνοιγε τὸ στόμα του ν' ἀρχίσει μιὰν ἀναφορά γιὰ τὴ στρατιωτικὴ κατάστασι τῶν Φράγκων, ἀλογοκρότημα ἄγριο, λαχανιαστό, ἀκούστηκε ν' ἀνεβαίνει στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο. Τὰ πέταλα τοῦ ἀλόγου πλατάγιζαν στὰ νερὰ τῆς βροχῆς μὲ μεταλλικὸ σκάσιμο καὶ τὸ ρουθούνισμά του κοντανάσαινε μ' ἀνήμερο θυμὸ.

— Θᾶχουμε νέα, εἶπε ὁ στρατηγὸς καὶ σηκώθηκε νευρικά.

Ἔοιοι τὸν μιμήθηκαν. Οἱ πνιγμένες φωνές τῶν σκοπῶν ἀκούγονταν ἀνάριες στὴ σειρὰ, νὰ δυναμώνουν. Στὸ μικρὸ διάστημα ποῦ μεσολάβησε, ἔλα τὰ μάτια μείνανε καρφωμένα στὴν πόρτα. Τὸ βῆλο ἀνασηκώθηκε, ἕνας σιλεντιάριος μπῆκε.

— Μαντατοφόρος ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, ἀνάγγειλε.

— Νᾶρθει.

Μπῆκε ὁ ἄνθρωπος. Εἶτανε νέος, μὲ τὰ μαλλιά ἀνάστατα καὶ κολημένα στὸ μέτωπο ἀπὸ τὴ βροχὴ, τὰ ροῦχα του μουσκίδι. Ἐφερνε μαζί του μιὰ μυρωδιὰ ὑγρασίας, περνιασθῆ, καὶ στάβλου.

Ξανακάθησαν. Ὁ στρατηγὸς ἐγένεψε στὸ μαντατοφόρο νὰ ζυγώσει.

— Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;

— Ἰοῖα ἀπὸ τὰ Ἰιάννενα.

— Πόσες μέρες ἔκανες;

— Τρεῖς μὲ τὸ φαρί, μισὴ μὲ τὴ βάρκα.

— Τὸ μαντάτο σου.

— Ὁ δεσπότης Νικηφόρος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Νόθος νικῆθηκαν κοντὰ στὸ Ζητεῦνι.

Θριαμβικὸ σούσουρο σηκώθηκε γύρω στὸ τραπέζι. Ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλας χαμογέλασε ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ξυλιασμένου του κορμιοῦ μὲ περιφρονητικὴ αὐταρέσκεια. Τὸ εἶχε προμαντέψει αὐτός, πὼς ὁ Νικηφόρος εἶταν ἀνίσχυρος. Ὁ κόμης τῆς κούρτης χάιδεψε μεγαλόπρεπα τὰ σταχτερά του γένεια. Κ' ἐξω στὸ διαδρομο, ἔπου τὸ νέο πέταξε σὰ χαρμόσυνο πουλὶ καινούργιας ἡμέρας, οἱ συναγμένοι ἀντικένσωρες, οἱ μίνσωρες κ' οἱ δουκατόροι σκύψανε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο καὶ βάλθηκαν νὰ φλυαροῦνε χαμηλόφωνα κ' ἐνθουσιαστικά.

Ἄμωις ὁ στρατηγὸς χτύπησε μ' ὀργὴ τὴ γροθιά του στὸ τραπέζι καὶ ἔλοι σάπασαν.

— Τί πνηγυρίζετε; τοὺς ἐκραξε σεργιανίζοντας γύρω τ' ἀστραφτερό του βλέμμα ἐνῶ τὰ γένεια του, τὰ φρύδια καὶ τὰ μουστάκια, τὰ μπερδεμένα καὶ σκληρὰ σὰν ἀγκαθιές, ὀρθώνονταν. Τὰ μαντάτα τοῦτα εἶναι παλιά. Δὲν ἀκούσατε ποῦ τὸν ρώτησα πόσες ἡμέρες ἔκανε νᾶρθει; Οἱ δυὸ δεσπότες νικῆθηκαν ἀπὸ τὸ φουσατο τοῦ βασιλέα ἐδῶ καὶ τέσσερες ἡμέρες. Ἄμωις προχτές τὸ πρῶτ', ὁ Φράγκος κοντόσταβλος ἔφτασε ἀναπάντεχα στὴν Ἀνδραβίδα, καὶ τούτῃ τὴ στιγμὴ οἱ βαρώνοι, οἱ φλαμπουριάρηδες, ἔλοι οἱ καθ' ἑαυτοὺς κ' οἱ σεργέντες τοῦ Μοριᾶ, ξεσηκώνονται γιὰ νὰ δώσουν ἀπόκριση στὸ κάλεσμα τοῦ πρίγκηπά τους. Κάτι καινούργιο μεσολάβησε ποῦ ἐμεῖς δὲν τὸ ξέρουμε. Οἱ Φράγκοι ἀρματώνονται γιὰ πόλεμο.

Σάπασαν πάλι. Ὅσοι εἶχανε βιαστῆ νὰ χαροκοπήσουν, πασχίζανε νὰ γυρίσουν τὸν ἀστοχο ἐνθουσιασμὸ τους σὲ περισπούδαστη ἀποφασιστικὸτητα γιὰ ἄμεση δράση. Ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλας σήκωσε τὰ στα-

χτιά του μάτια στο στρατηγό και τὰ χαμήλωσε πάλι. Στὰ μάτια τούτα γυάλισε, κίτρινη, κρύα φλόγα αντιπάθειας και φθόνου.

Κι ὁ πρωτονοτάριος μὲ τὸ στερεότυπο κι ἀνεξήγητο χαμόγελο, πού ἴσαμε κείνη τὴ στιγμή δὲν εἶχε βγάλει λέξη ἀπὸ τὸ στόμα του, παρατήρησε μέσα στὴ γενικὴ σιωπὴ :

— Μόνο ἡ ἐνδοξότητά του ὁ πρωτοστράτορας λείπει ἀπὸ τὴν ἀποψινὴ μας σύναξη.

Ἄσπρα στρατηγὸς ἔσμιξε τὰ φρύδια του νευρικός. Πραγματικά : Ἄπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ σιλέντιου εἶχε παρατηρήσει τὴ βαρειά τούτη παράλειψη, μὰ, γιὰ τοῦτο ἴσα-ἴσα, ἀπόφευγε καὶ νὰ τὴν ἀναφέρει. Ὁ δρουγγάριος σήκωσε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ τὰ κρύα μάτια του, τώρα νικηφόρα, καὶ τοὺς κοίταξε δλους γύρω.

Τὴν ἴδια στιγμή, ὁ σιλεντιάριος πού στεκότανε στὴν πόρτα, ἀνασήκωσε τὸ βῆλο κι ἀνάγγειλε μετριάζοντας εὐλαδικὰ τὸν τόνο τῆς φωνῆς του :

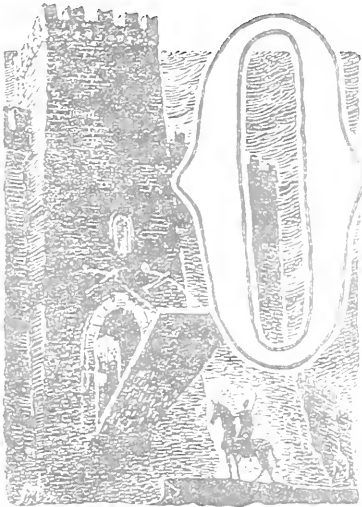
— Ἡ ἐνδοξότητά του ὁ πρωτοστράτορας Σγουρομάλλης.

Βῆμα σβέλιτο καὶ γοργὸ ἀκούστηκε στὸ διάδρομο νὰ ζυγώνει.

ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ ΑΙΩΝΑΣ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ μαντατοφόρος ἔφτασε κοντὰ τὰ μεσάνυχτα. Τὴν ὥρα κείνη ἦ βροχή, ποὺ εἶχε ξαναρχίσει, ἔπεφτε θαρτῆ, ἀστραπὲς πρασινωπὲς ξεσχίζανε τὰ οὐράνια, κι ὁ Μυτζηθρᾶς δλάκερος, μὲ τὰ κάμποσα σπίτια του καὶ τὶς ἐκκλησιές, ἔβα σκαρφαλωμένα ἀνάκατα στὸν κάθετο σχεδὸν βράχο, εἶχε βουτηχτεῖ στὸν ὕπνο καὶ στὴ σιωπῆ.

Σταμάτησε κάτω, στὰ ριζά, φώναξε τὸ σύνθημα νὰ περάσει καὶ μ' ἀπορία του μεγάλη εἶδε πὼς δὲν τοῦ ἀνοίγαν.

— Μαντατοφόρος ἀπὸ τὴν Ἥπειρο! κραξε ὀρθωμένος στὶς σκάλες τῆς σέλας του. Ἡ φωνὴ του ἔσχιζε τὸ σκοτάδι τραγικῆ. Εἶτανε μουσκεμένος ἀπὸ τὸ νερό, τσακισμένος ἀπὸ τὸν κόπο.

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκαν. Πάνω ἀπὸ τὴν τάπια, ξεχώρισε κάτι μουρμουρητὰ μπερδεμένα, ὕστερα σὺπασαν καὶ πιά δὲν ἀκουγόταν παρὰ τὸ μεγαλόφωνο κι ἀπέραντο κρουνέλιασμα τῆς βροχῆς.

— Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Ὑψίστου! φωνάζει ἄλλη μιὰ φορὰ ὁ μαντατοφόρος μὲ παλμὸ σπαραχτικὸ. Καὶ τούτῃ τῇ φορὰ τὸ ξεφωνητό του εἶναι σὰν ἐπίκληση ναυαγοῦ ποὺ βουλιάζει.

Πάνω ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ἄστραψε δυὸ φορές. Ἀνάμεσα στὰ πελιδνὰ χεῖλη τῆς ἀστραπῆς ξεκόπηκε μαῦρο κι ὀδοντωτὸ τὸ κάστρο τοῦ Βιλλαρδουίνου. Βροντοχτύπημα ἀπὸ ἀστροπελέκι συντάραξε τὴ γῆ. Ὁ μαντατοφόρος γύρισε τὰ ρέτενα καὶ χύθηκε κατὰ τὸν κάμπο.

Κάλπαζε μέσα σὲ πυκνὸ σκοτάδι, σὲ δρόμους στενοὺς καὶ φιδωτούς. Τὰ χαλίκια κροτάλιζαν, ἀναπηδοῦσαν κάτω ἀπὸ τὰ πέταλα τ' ἀλόγου του, καὶ κλαδιὰ γυμνὰ τὸν βίττιζαν στὰ μπράτσα, σκαλώνανε στὸ μανδύα του, τὸν ἄρπαζαν ἀγκαθωτά, σὰ νύχια, νὰ τὸν ξεσπίσουν. Δὲν ἔβλεπε ποῦ πάει, τὸ σκοτάδι εἶταν πετρωμένο γύρω του. Ἐκλείσει τὰ μάτια του κ' ἔσκυψε τὸ κεφάλι του μπροστά. Ξάφνου, δεξιά, ἀκουσε μιὰ πνιχτή, σὰν ὑπόγεια, ψαλμωδία.

Ψυχόρμητα, τράβηξε τὰ ρέτενα καὶ σταμάτησε τ' ἀλόγο του. Στὸν καλντεριμωμένο δρόμο τὸ ζῶο γλίστρησε, μὰ μπόρεσε μ' ἓνα ἀπελλι-

σμένο τέντωμα στὰ νεφρὰ νὰ κρατηθεῖ ὄρθιο. Εἶτανε μιὰ πόρτα χαμηλή, κίτρινο φῶς λύχνου χάραζε ἀπὸ μέσα.

Πέζεψε ὁ καθαλάρης, τράβηξε τὸ φαρί του κοντὰ καὶ χτύπησε τὸ πορτόφυλλο.

— "Ἐ! ἀκούγεται φωνὴ ἀπὸ μέσα. Τὸ μαγαζὶ ἔχει κλείσει.

«Μαγερίδ εἶναι», συλλογίστηκε ἀναγαλλιάζοντας ὁ ταξιδιώτης, καθὼς ἔνιωσε νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὶς χαραμάδες μυρωδιὰ ἀπὸ ξύλα καμμένα καὶ φαγητό. — Θὰ τὸν ἀναγκάσω ν' ἀνοίξει, θέλει δὲ θέλει. Καὶ ξαναχτύπησε.

— Κλείσαμε λέω! χούγιαξε ἀπὸ μέσα ἡ ἴδια φωνή.

— "Ἀνοίχτε γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ! φώναξε ὁ μαντατοφόρος χτυπώντας μαζί, ἀπάνωτὰ, τὴν πόρτα.

Βήματα βαριά, συρτά, ζύγωσαν, ἔτριξαν κλειδαριές, ἀλυσίδες, καὶ τέλος τὸ πορτόφυλλο μισάνοιξε.

— Τί θέλεις;

— "Ἀνοίξε, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ! Εἶμαι ξένος κι ὀδοιπόρος. Γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ἄφησέ με νὰ μῶ μέσα.

Στὸ ἀνοίγμα τῆς πόρτας στεκόταν ἓνα ἀνθρωπάκι λιανὸ καὶ κακοτράχαλο. Τὸ κεφάλι του ξεκοβόταν στὸ φῶς τῶν λύχνων ἀγκαθωτὸ ἀπὸ μαλλιά καὶ γένεια ἄκουρα, θρασεμένα.

— Τί ἀγαπᾷς;

— Φαῖ καὶ ἄσυλο γιὰ τὴ νύχτα.

Ἡ κάπελας δίστασε ἀκόμα λίγο, μὰ τέλος ἀνοίξε ὀλάκερο τὸ πορτόφυλλο.

Μπαίνοντας ὁ μαντατοφόρος εἶδε πῶς τὸ μαγαζὶ δὲν εἶταν ἔρημο. Τουλάχιστο δέκα - δώδεκα νοματέοι κάθονταν γύρω στὰ τραπέζια. Μέσα στὴν τσίκνα πού κλωθογύριζε πηχτὴ κάτω ἀπὸ τοὺς χαμηλοὺς θόλους, ξεχώρισε τρεῖς χωριάτες, πεντέξη στρατιωτικούς. Οἱ χωριάτες, βαρεμένοι ἀπὸ τὸ πιετό, γέρνανε ἀκουμπισμένοι στὸ τραπέζι.

"Ἐπεσε ἀπαυδημένος σ' ἓνα σκαμνί, ἄπλωσε τὰ ποδάρια του καὶ ζήτησε νὰ τοῦ φέρου νὰ φάει.

"Ἐξω ἀκούγότανε νὰ τσακίζεται ἡ βροχὴ στὶς πλάκες μὲ θεριεμένο τῶρα πείσμα ὀλάκερη ἢ πλάση σὰ νὰ βούλιαζε στὸ νερό, τ' ἀστροπελέκια συγκλόνιζαν τὸν κάμπο. Στὸ ἔμπα τοῦ ξένου οἱ κουβέντες εἶχανε πάψει. Τῶρα ξανάρχιζαν. Καὶ στὸ τζάκι, ἡ φωτιὰ τσίριζε, τὰ κούτσουρα σκάζανε κάθε τόσο, θαλπωρὴ γλυκειὰ κλαδωνότανε στὸν ἀέρα.

"Ὁ μαντατοφόρος, πού εἶχε μισοκλείσει τὰ μάτια του, τινάχτηκε ἀλαφιασμένος.

— Τὸ φαρί μου! φώναξε σὰ νὰ βλεπε ὄνειρο κακό. "Ἀφήσατε τὸ φαρί μου ἔξω, στὴ βροχὴ!

Ἡ κάπελας ἔγνεψε στὸ παιδί τῆς λάντζας νὰ βγεῖ νὰ πάρει τ' ἄλογο. Ὑστερα, στὸν ξένου:

— Πληρώνεις καὶ γιὰ τ' ἄλογο;

— Ἐσκυψε τὸ κεφάλι του ἐκεῖνος, ἀποκαμωμένος.

— Εἶμαι μαντατοφόρος γιὰ τὴν Κεφαλὴ, εἶπε. "Ἐρχομαι ἀπὸ τὴν Ἡπειρο καὶ δὲν ἔχω οὐτ' ἓνα μιλιάρησι.

Τὸ παιδί στάθηκε στὸν τόπο, ὁ κάπελας ἔσμιξε τὰ φρύδια του,

βγήκε πίσω από τὸν πάγκο κ' ἔβαλε τὶς γροθιῆς στοὺς γοφούς του.

— Τότε γιατί ἤρθες ἐδῶ; Νὰ πᾶς στὴ δουλειά σου.

— Δὲ μ' ἄφησαν οἱ βιγλάτορες νὰ μπῶ.

— Εἶσαι μαντατοφόρος ἀπὸ τὴν Ἡπειρο καὶ δὲ σ' ἄφησαν νὰ μπεις!

Ἔο κάπελας κοίταξε γύρω σὰ νὰ γύρευε μάρτυρες γιὰ τὸ κατάφωρὸ ψέμα.

Τότε ἓνας σπαθοφόρος, ἑκατόνταρχος, ἀπὸ τοὺς καθισμένους πέντε στὸ βάθος τοῦ καπηλιοῦ, σηκώθηκε, ἔγνεψε στὸν κάπελα νὰ ἡσυχάσει, κ' ἤρθε νὰ σταθεῖ μπροστὰ στὸ μαντατοφόρο.

— Τί μαντάτο φέρνεις; ρώτησε.

— Ἔχω διαταγὴ νὰ δώσω τὴ γραφὴ στὸ στρατηγὸ καὶ σὲ κανέναν ἄλλο.

— Ἔχεις λοιπὸν γραφὴ;

— Ἔχω γραφὴ.

— Κι ἀπὸ ποῦ ξεκίνησες;

— Ἀπὸ τὰ Γιάννενα.

— Ποιὸς γράφει;

— Δὲ μπορῶ νὰ πῶ.

Στὸ μεταξὺ κι ἄλλοι, περίεργοι, εἶχανε σηκωθεῖ ἀπὸ τὰ τραπέζια κ' ἔρχονταν ν' ἀκούσουν.

— Δεῖξε τὴ γραφὴ.

— Ἐδῶ τὴν ἔχω.

Ἄνοιξε τὸ χιτῶνιο στὸ στήθος του καὶ τὴν ἔδειξε. Εἶταν ἓνας λιγνὸς ρόλος μὲ κρεμασμένη βούλα κόκκινη.

— Εἶναι πιττακοφόρος, ἀφήστε τον νὰ μείνει ἐδῶ, ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ τραχειὰ καὶ μπάσα.

Στράφηκαν ὄλοι κ' εἶδαν ἓναν καλόγερο θεόρατο. Ἀπὸ ποῦ εἶχε μπεῖ κανέναν δὲν πρόσεξε, ὅμως, λίγο πρὶν ἀκόμα, δὲν εἶταν ἐδῶ μέσα. Χαμογέλασε βιασμένα σὰ νὰ θελε νὰ πρᾶξει τὴν ἐντύπωση ποὺ ἔκανε ἢ ἀρρενωπὴ του ἢ φωνή. Εἶχε ὦμους φαρδεῖς καὶ τὰ δόντια του ἀστραφταν κατάσπρα καὶ μεγάλα.

— Ὁ Χριστὸς προστάζει νὰ μαστε ἐλεήμονες στοὺς ὁδοιπόρους. Τὸ παλληκάρι τοῦτο ταξίδεψε νύχτες καὶ μέρες γιὰ τὴ δόξα τοῦ βασιλέα καὶ γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἄς τὸν ἀφήσουμε νὰ ξεποστᾶσει τὴ νύχτα τούτη κάτω ἀπὸ σκεπὴ. Ἡ Κεφαλὴ θ' ἀναγνωρίσει τὴν ἀγαθὴ μας προαίρεση καὶ θ' ἀνταμείψει τὸ φιλόξενο νοικοκύρη.

Κοίταξε τὸ μαντατοφόρο κατάματα καὶ πρόσθεσε:

— Γιατί, ἂν κρίνω ἀπὸ τὴ βιάση του, ὁ πιστὸς αὐτὸς ἀποσταλμένος φέρνει μαντάτο σπουδαῖο.

Ἔο κάπελας ἔγνεψε πὼς συμβιβάζεται, οἱ σπαθοφόροι γύρισαν τὶς ράχες τους κ' ἡ σύναξη σκόρπισε.

Ἐφερᾶν στὸ μαντατοφόρο νὰ φάει κ' ὕστερα τὸν ἐδήγησαν στ' ἀνωγί νὰ κοιμηθεῖ. Καθὼς ἀκολουθοῦσε τὸν κάπελα στὴ στενὴ καὶ σάπια σκάλα, μιὰ σκέψη τοῦ ἔφεξε ξάφνου:

— Δὲ μοῦ λές, ἄνθρωπε, τὸ καπηλιό σου εἶναι ἀσφαλισμένο;

— Τί ἀσφαλισμένο;

— Θέλω νὰ πῶ, ξέρεις ποιὸς βάζεις νὰ πλαγιάσουν ἀπόψε ἐδῶ;

— Έλα, ἀκολούθα με τώρα! ἔκανε δύστροπος ὁ κάπελας.

— Ὅχι, πρέπει νὰ ξέρω! Ἡ γραφή πού φέρνω εἶναι μαντάτο ἀκριβό.

— Τρεῖς καλογέρους ἔχω κ' ἕναν ξένο, εὐγενικόπουλο ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Ὅλοι τους ἔχουν πλαγιάσει ἀπὸ νωρίς, μὴ σκοτίζεσαι.

— Τρεῖς καλογέρους, ἔκανε ὁ μαντατοφόρος ἀνεβαίνοντας τὴ σκοτεινὴ σκάλα. Κι αὐτὸς ἔκει - κάτω, ὁ ἄγρυπνος;

Δὲν ἔλαβε ἀπόκριση. Τὸ λυχνάρι πού κρατοῦσε ὁ κάπελας ψηλά, γιὰ νὰ βλέπουν, φώτισε θαμπὰ ἕνα πατάρι μὲ διαδρομὸ καγκλωτὸ μπροστά, τρεῖς στενὲς πόρτες στὸν τοῖχο.

— Ἐδῶ θὰ κοιμηθεῖς, ἔδειξε τ' ἀνθρωπάκι ἀνοίγοντας τὴ μεσιανή.

Εἶταν μὲ ἀμάρα μικρὴ καὶ χαμηλὴ σὰν κλούβα, ἴσα πού νὰ χωράει ἀνθρώπο ξαπλωμένο. Ἐνα τρίποδο σκαμνί, μὲ ἀγκυλιὰ σανδὸς ἀντὶ γιὰ κρεβάτι καὶ δίπλα ἕνα σταμνί. Τὸ παράθυρο, στενωχῶρο σὰν πολεμίστρα, ἔβλεπε στὸ δρόμο κ' εἶταν φραγμένο ἀπ' ἔξω μὲ σιδερένιο κάγκελο σταυρωτό.

— Ἡ πόρτα ἀμπαρώνεται;

— Ἀμπαρώνεται.

Ὁ μαντατοφόρος δοκίμασε τὸ σύρτη μὰ δὲν ἔμεινε εὐχαριστημένος. Τὸ ξύλο εἶτανε σάπιο. Ἐσπρωξε πίσω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο τὸ σκαμνί, ἔκανε τὸ σταυρὸ του καὶ πλάγιασε.

Ἡ νύχτα ἔξω εἶταν ἄγρια. Τ' ἀστροπελέκια γκρεμίζονταν ἀπάνωτά, τραντάζοντας τὸ δῶμα, ἢ βροχὴ πλατάγιζε στὸ καλντερίμι μὲ πάταγο μεταλλικό. Ὅμως εἶτανε κ' ἡ κούραση βαρειά, κι ὁ ἀπαυδημὸς πού μυρμηδιζε στὰ τσακισμένα μέλη τοῦ ὄδοιπόρου. Σφάλησε τὰ μάτια του καὶ κατρακύλησε σ' ἀβυσσαλέα νάρκη σὰν πέτρα σὲ βάλτο μελανό.

Ὁ κάπελας, πού πέρασε ἀργότερα ἔξω ἀπὸ τὶς τρεῖς πόρτες γιὰ ν' ἀνέβει στὴν κάμαρά του τῆς σφίτας νὰ πλαγιάσει, τὸν ἄκουσε ν' ἀναστενάξει βαριά, σὰ νὰ βογκοῦσε. Μπορεῖ νάταν ἄρρωστος, μπορεῖ νάβλεπε κι ὄνειρο μαῦρο. Ἐκεῖ κατὰ τὴν κονταυγὴ, ἢ γυναίκα του πού εἶχε ξυπνήσει ἀπὸ αἰτία ἄγνωστη, τὸν σκούνησε δυνατὰ κ' ἔσκυψε πάνω του ἀνήσυχη.

— Ἄκουσε! τοῦ σφύριξε στ' αὐτί.

— Τί τρέχει;

— Δὲν ἄκουσες τίποτα;

— Ὅχι.

— Σὰ νὰ κλαίει μωρὸ παιδί...

Ὁ κάπελας ἀφουγκράστηκε, μὰ δὲν ξεχώρισε κανέναν ἦχο.

— Ἄντε, κοιμήσου, ἔκανε γυρίζοντας στ' ἄλλο πλευρό. Μωρὸ δὲν ἔχουμε στὸ σπίτι.

— Κι ὅμως εἶτανε σὰ νὰ κλαιγε μωρὸ, ἢ σὰ νὰ οὐρλιαζε κουτάδι...

— Ὁ ἀγέρας εἶναι. Ὁνειρεύεσαι.

Πραγματικά; ἢ βροχὴ εἶχε πάψει, κι ὁ ἄνεμος σφύριζε στὰ γυμνά κλαδιά.

Ἀποκοιμήθηκαν. Τὸ πρῶτ', χαράματα, κατεβαίνοντας στὸ μαγαζί, εἶδανε τὴν πόρτα τοῦ μαντατοφόρου διαπλατωμένη. Τὸ φῶς εἶταν ἀκόμα

λιγοστό, δὲν ξεχώρισαν τίποτα μέσα. Καθὼς ἔμως ἔρταναν στὰ τελευ-
ταῖα σκαλοπάτια, ἡ γυναῖκα στάθηκε στὸν τόπο μ' ἓνα πνιγμένο
ξεφωνητό.

— Χριστὲ καὶ Παναγιά!... Κοίταξε!

Κοιτάξανε κ' οἱ δυὸ στὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ. Πάνω στὴ ράχη τοῦ
χεριοῦ της, ποῦ ἔμενε πιασμένο στὴν κουπαστή, εἶχε ἀπλωθεῖ, πιτσι-
λιστή, μιὰ μεγάλη στάλα αἷμα.

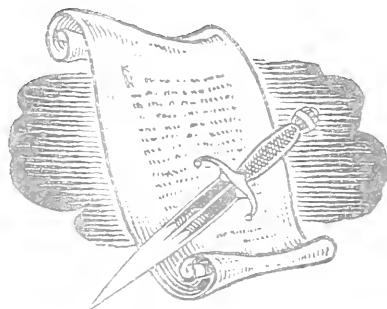
— Ἦ' εἶν' αὐτό; ρώτησε σαστισμένος ὁ ἄντρας.

Σήκωσαν τὰ κεφάλια τους. Ἐκεῖ, ἄκρη-ἄκρη στὸ πάτωμα τοῦ
παταριοῦ, ἓνας μεγάλος μαυροκέκκινος λεκὲς εἶχε περυνιάσει τὰ σανί-
δια καὶ κόμποι χοντροὶ σούρωναν ἀργά, σταλάζανε στὴ σκάλα.

Πάνιασε ὁ κάπελας· τέντωσε τὰ μάτια του καὶ χύμηξε πίσω κατὰ
πάνω, δρασκελώντας δυὸ-δυὸ τὰ σκαλοπάτια μὲ τὰ στραβά του τὰ
ποδάρια.

Ἡ γυναῖκα εἶχε κολλήσει τὴ ράχη της στὸν τοῖχο, παγωμένη, μὲ
τὸ στόμα μισανοιχτό. Περίμενε λίγες στιγμές, κοιτάζοντας ψηλά, νὰ
ξαναδεῖ τὸν ἄντρα της. Κι ὅταν τὸν ἀντίκρουσε κερωμένο, νὰ ξαναγαί-
νει τρεκλίζοντας, νὰ πιάνεται στὸ κάγκελο, ἔσυρε μεγάλη, φοβερὴ
στριγγλιά.

Δυὸ καλόγεροι πετάχτηκαν ἀπὸ τὴ δεξιὰ κάμαρα σὰν κοράκια
ξεκουρνιασμένα, κοιτάζοντας γύρω τους μὲ μάτια παλαβά.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Α'

Ο ΠΡΩΤΟΣΤΡΑΤΟΡΑΣ ΤΟΥ ΜΥΤΖΗΘΡΑ

ΗΜΕΡΩΝΕ γιορτή μεγάλη, τών Ταξιαρχών.

Πάνω στο βράχο του Μυτζηθρά και κάτω σ' όλη την έκταση του κάμπου, σήμαντρα σκόρπια γλυκολαλούσαν από τον δρθρο. Μὲ τούς ἀτμούς τῆς καταχνιάς, ἡ θύμιση τῆς χτεσινῆς βροχῆς ἐσόησε στίς ἱρριδιστές ἀχτίδες τοῦ καινούργιου ἡλίου. Κι ἀπ' ὅλους τούς δρόμους πού κλαδώνονται σάν ἄσπρες φλέδες στό λάσιο στήθος τοῦ μεγάλου κάμπου, καθαλαρέοι και πεζοί, χωριάτες, ἄρχοντες, λαϊκοί, ἱερωμένοι, ταξιδεύανε τραδώντας ἄλλοι κατά τὴν ἀβρῆ Λακρεμονία, τὴ γερμένην ἐρωτιάρικα στό πλευρὸ τοῦ λυγεροῦ Εὐρώτα, κι ἄλλοι πρὸς τὸν ἀδρὸ κι

δρθιο βράχο τοῦ Μυτζηθρά.

Τὰ σπίτια εἶτανε χτισμένα στὴν προσηλιακὴ, τὴν ἡμερώτερη πλαγιά τοῦ βουνοῦ, αὐτὴν πού ἀντικρύζει τὸν κάμπο. Οἱ ἄρχοντες τῆς Λακρεμονίας συνήθιζαν ν' ἀνεβαίνουν τίς γιορτάδες γιὰ νὰ ἐκκλησιαστοῦν στό Μυτζηθρά μαζί μὲ τὴν Κεφαλή και τούς ὀφφικιαλίους. Καβαλικεμένες γυναίκεια, σὲ μοῦλες ἀσημοκούδουνες, οἱ ἀρχόντισσες σακρφάλωναν ἀπὸ τὰ φιδωτὰ στενορρύμια, τὰ πλακοστρωμένα και σκαλωτὰ, ἐνῶ ἀπὸ ψηλά, τὰ βούκινα και τὰ σαλπίγγια χαιρέτιζαν τὴν ἐξοδο τοῦ στρατηγοῦ. Εἶταν ἡ στιγμή πού ἐβγαίνει ἀπὸ τὸ Διοικητήριο μὲ τὴν πλουμιστὴ του ἀκολουθία, και τραβοῦσε ἀργοπερπάτητος, μαλαμοστολισμένος, κατά τὴν ἐκκλησιά.

Χωμένος στὸν ὄχλο πού παραμέριζε βιαστικά, ὁ νέος μὲ τὴν πολεμικὴ ἐξάρτωση, τόσο παράταιρος ἀνάμεσα στό φτωχοντυμένο πλῆθος, στάθηκε νὰ κοιτάξει, μὲ περιέργεια. Οἱ στρατιῶτες προπορεύονταν σὲ δυὸ στοίχους, κρατώντας τὰ κοντάρια τους κατεβασμένα, φράγμα μακρὺ. Στὸν πλακόστρωτο δρόμο, τὸν κλεισμένο ζερβόδεξα ἀπὸ πελεκητοὺς βράχους ἕνα μπόδι ψηλούς, τὰ βήματα κ' οἱ ἀρματωσιὲς κροτάλιζαν σὰ χεϊμαρρος ἀπὸ μπακίρι. Πίσω, στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου πού

φιδολύγιζε κατηφορίζοντας, ή συνοδία πρόβαλε λάμποντας από μάλαμα, άσμη: και μετάξι.

Ποτέ του ώς τώρα ό ξένος δέν είχε τύχει σέ τέτοιο θέαμα. 'Η φρεσιά του τόν έδειχνε άρχοντόπουλο, όμως οι τρόποι κ' ή θωριά του είχανε κάτι τό άγριωπό τό άτίθασσο. "Έπαψε νά σκουντάει τούς διπλανούς του, όρθώθηκε στά νύχια και κοίταξε.

Πέρασε πρώτος ό στρατηγός, ντυμένος σέ σακαμαάγκι όλομέταξο, ύφρασμα πού κυλούσε ύγρό πάνω στό νευρωμένο κορμί του κ' έρριχνε άντιφεγγιές φιλντισένιες. Οι χαμηλόφωνες κουθέντες του όχλου κυλούσαν ζευγαρωτά με τή διαδρομή του, μελισσολόι βουερό. Οι άλλοι όφφικιάλιοι έρχονταν τό κατόπι, κι αυτούς τό πλήθος τούς όνομάτιζε έναν - ένα. 'Ο πρωϊνός ήλιος πιτσιλίζε με λαμπαδιάσματα φευγαλέα τό βαρύτιμο ρούκι. Τό ξένο άρχοντόπουλο έσκυψε στόν διπλανό του και ρώτησε :

— Ποιός είναι ό Σγουρομάλλης ;

'Ο άνθρωπος τόν κοίταξε άπορημένος.

— 'Ο άρχοντας Σγουρομάλλης ; 'Η ένδοξότητά του πέρασε. Νά, εκεί κοντά στήν Κεφαλή πηγαίνει . . .

'Ακολούθησε με τά μάτια τή διεύθυνση του χεριού κ' είδε, ψηλότερα από τ' άλλα τά κεφάλια, έναν άντρα πού πορευόταν άργοπερπάτητος. Φορούσε κωνικό σικιάδι βυσσινί, και τά μαλλιά του, πηχτά, κορακάτα, στρουφίζανε γυαλίζοντας πάνω στόν άσπρο σβέροκο. Χύμηξε τό παιδάριο ανάμεσα στό πλήθος, άνοιξε δρόμο με τούς άγκώνες, πάλεψε και τέλος έφτασε στό ύψος του άρχοντα, πάνω πού ό στρατηγός κ' οι πρώτοι τής ακολουθίας μπάνιανε στήν έκκλησιά. 'Η σκοτεινή πύλη χώνευε τά χρώματα, τά μέταλλα, τις φωτιές από τά πετράδια. Μαζί κατάνιε και τόν πρωτοστράτορα. Παρασυρμένος από τήν όρμή του ό ξένος, ήρθε νά πέσει πάνω στό ζυγό τής φρουράς. "Εσπρωξε δυό στρατιώτες, πάσχισε νά περάσει. 'Αμίλητοι εκείνοι, ζυγώσανε τό ένα με τ' άλλο τά θωρακισμένα κορμιά τους και τόν ξαποστείλανε πίσω.

— 'Αφήστε με . . . αφήστε με ! Έκανε λαχανιασμένος, χτυπώντας με τς παλάμες τά φολιδωτά λωρίκια τους.

— Πίσω !

'Αρπάχτηκε από τά τουφρία του στρατιώτη και τόν χτύπησε με τό γόνατο στά νεφρά. Τό πλήθος, πού είχε παραμερίσει για μία στιγμή άνήσυχο, βάλθηκε νά γελάει.

— Ποιός είν' αυτός ό παλαβός ; ρωτάει ένας πένταρχος ζυγώνοντας άγριεμένος.

'Η ακολουθία όλο και καταχωνιαζόταν στή σκοτεινή πύλη. Κλείνοντας τήν παράταξη, οι άρχόντισσες άνεβαίνανε τώρα τά σκαλοπάτια, με σούσουρα από μεταξωτά. 'Αχνιστή, γλυκερή μυρωδιά από λιθάνι και ξεστό κερι έέφευγε, ανακλαδιζόταν στόν κρυστάλλινο άέρα του πρωϊνού απόδροχου.

— Χμ ! Είναι ό κακοκέφαλος εκείνος πού παρουσιάστηκε τά ξημερώματα στό παλάτι σώνει και καλά νά ιδει τήν Κεφαλή, παρατήρησε ό πένταρχος κοιτάζοντας τόν άνήσυχο νέο. Τραθήξου πέρα, παλληκάρι μου, και κάθεσε φρόνιμα, μη βάλω νά σέ μαστιγώσουν.

— Είναι ανάγκη να ιδῶ τὴν Κεφαλή! φώναξε ὁ νέος παλεύοντας πάντα πίσω ἀπὸ τὶς ράχες τῶν φρουρῶν. Ἔχω νὰ τοῦ πῶ κάτι βιαστικὸ καὶ σπουδαῖο!

— Κ' ἐγὼ τὸ καλὸ ποῦ σοῦ θέλω νὰ καθήσεις φρόνιμα. Ἔχουμε στὸ πλάτι βούρδουλες Ἰσια-Ἰσια στὰ μέτρα σου.

Γέλασαν οἱ κοντινοὶ πολῖτες, γέλασαν κ' οἱ στρατιῶτες. Τὸ παιδάριο πρόβαλε τὸ πρόσωπό του ἀνάμεσα στοὺς ὤμους ποῦ τὸν ἐσπρωγχαν πίσω.

— Τότε ἀφῆστε με τουλάχιστο νὰ τὸ πῶ στὸ θεῖο μου, ἔκανε.

— Καὶ δὲν τὸ λὲς καὶ στὸν παπποῦ σου! Ἐμᾶς νὰ ξεφορτωθεῖς.

Φουντώσανε βροντερὰ τὰ γέλια. Ὁ νέος ἀναψε ἀπὸ ντροπὴ καὶ λύσσα.

— Στὸ θεῖο μου τὸ Σγουρομάλλη! φώναξε.

— Ἔλα, ἔλα! εἶσαι γιὰ τὰ σίδερα, τὸ βλέπω, ἔκανε ὁ πένταρχος. Σπρώχτε τον πίσω, νὰ ξεμπερδεύουμε.

Οἱ στρατιῶτες γύρισαν κατὰ τὸν Σγουρό, τὸν ἄρπαξαν ἀπὸ τὶς μασχάλες. Τὴν ἴδια ἔμως στιγμή, στριγγλιῆς γυναίκες ξέσπασαν στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ δρόμου, πρὸς βολητὸ ἀλόγου ἀκούστηκε σύνταχα νὰ ζυγώνει, τὸ πλῆθος ἀναστατώθηκε, πτωπλάτισε, κ' ἕνας καθαλάρης, πατώντας μέσα στὸ σωρὸ, ἤρθε νὰ πεζέψει μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια.

Εἶτανε τουρμάρχης. Πῆδηξε ἀπὸ τ' ἄλογο καὶ μπῆκε στὴν ἐκκλησιά. Οἱ ἀξιωματικοὶ ποῦ στέκονταν ἀπ' ἔξω, ζώσανε τὴν πύλη κοιτάζοντας μέσα μὲ περιέργεια, οἱ δυὸ στρατιῶτες παράτησαν τὸν Σγουρό. Στὸ πλακόστρωτο τοῦ σολέα, ἀκούστηκε βιαστικὸ σούρισμα ἀπὸ τὰ πόδια, ὁ κόσμος παραμέρισε κι ὅλοι εἶδαν τὸ στρατηγὸ νὰ βγαίνει μὲ βήματα μεγάλα, νὰ πηδαίει στ' ἄλογο τοῦ τουρμάρχη καὶ νὰ ξαμολύεται τὸν κατήφορο. Πεντέξη ἀξιωματικοὶ ἀνώτεροι, τὸν ἀκολουθοῦσαν καλπάζοντας ἀπὸ κοντά.

Στὴν ἀναταραχὴ τοῦ κόσμου, ἀνακατεύτηκαν τώρα σπαθοφόροι καὶ χωριάτες, λαϊκοὶ καὶ ἄρχοντες. Ἀπὸ τοὺς ὀφρικιάλιους τῆς ἀκολοθίας λιγοστοὶ μέινανε στὴν ἐκκλησιά, οἱ ἄλλοι πήρανε τὸν ἴδιο δρόμο μὲ τὴν Κεφαλή. Μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια γινόταν μιὰ μικρὴ σύναξη γύρω στὸν Σγουρὸ ποῦ χειρονομοῦσε καὶ φώναζε :

— Δὲ σᾶς τῶλεγα ἐγὼ ; Δὲ σᾶς τῶλεγα ; . . .

Ὁ πένταρχος ἤρθε κοντὰ καὶ τὸν κοίταξε ἀπορημένος.

— Τί ξέρεις ἐσύ ;

Οἱ τελευταῖοι ἄρχοντες βγαίνανε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά κι ὁ κόσμος τοὺς ἔκανε τόπο. Ἀνάμεσά τους ἕνας ἄντρας ψηλός, μελαχροινός, ντυμένος μὲ χρυσοκόκκινο σκαραμάγκι, στάθηκε μιὰ στιγμή ἀτάραχος γιὰ νὰ φορέσει τὸ κλαπωτὸ του σικιάδι. Τὰ μάτια του, τὰ μαῦρα καὶ γυαλιστερὰ, ποῦ σεργιάνισαν μηχανικὰ τὸν ὄχλο, εἶχανε μιὰν ἀδιόρατη ἀχτίδα εἰρωνείας. Μαλλιά καὶ γένι μαῦρα, λουσαῖτα, παισιῶναν τ' ὄρατο του πρόσωπο.

— Ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης! σφύριξε στ' αὐτὶ τοῦ Νικηφόρου ὁ πένταρχος, σὰ γιὰ νὰ τοῦ φανεῖ τώρα ἄρεστός.

Ὁ πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ ὄρθωσε τὸ κεφάλι του καὶ κοίταξε πάλι τὸ συναγμένο πλῆθος. Τὰ μάτια του, ποῦ στραφτάλιζαν ὑγρά

και μαυρα, δε στεκονταν πουθενά, κυλοσχαν αδιαφορα πάνω από τα κεφάλια. Τό χειλος του ανασηκώθηκε ξεσκεπαζοντας ασπρα μυδαλωτά δόντια. Και τό αφωνο τουτο χαμόγελο, έδωσε στο πρόσωπό του κάτι τό απάνθρωπο μαζί! και τό λάγνο. Σήκωσε τό δεξί του, πού κρατούσε μικρό σκήπτρο με κόμπους ασημένιους, σύμβολο τής εξουσίας και του τίτλου του, κ' έγνεψε νά παραμερίσουν τόν δχλο για νά περάσει.

Μαζί με τούς άλλους κι ο Σγουρός βρέθηκε κολλημένος πάνω σε μιá ξερολιθιά, άνήμπορος νά σαλέψει χέρι ή πόδι. Μέσα στο σύννεφο τής χλαλοής πού σηκώθηκε, ξεφωνητά, βογκητό, βουή τής ποδοπατημένης πλέμπας, ο άρχοντας Σγουρομάλλης κατέβηκε άργά τά μαρμάρινα σκαλοπάτια, έστριψε τόν κατήφορο κ' έφυγε άκολουθημένος από τέσσερους όφφικιάλιους και τρεις νεαρές άρχόντισσες.

Όταν ο λαός μπόρεσε πάλι ν' άπλωθει και νά ξανασάνει, ο πένταρχος σίμωσε τόν Σγουρό.

— Άκολουθή τον, ειπε δείχνοντας τήν άγκωνή του δρόμου όπου ειχε στρίψει ο πρωτοστράτορας. Πρόσεχε όμως! . . . Δέν είναι πάντα φρόνιμο νά τόν ζυγώνεις . . .

Τόν άκολουθήσε. Στά πολυδαίδαλα στενορρόμια ειχε κιόλας χάσει τ' άχνάρια του. Μιά -δυο φορές τό μάτι του πρόλαβε τήν έπίσημη συντροφιά πού χανόταν, γοργή κι άέρινη, σε μιá στροφή του δρόμου. Οι κυράδες σηκώανε στα δυο δάχτυλα τά μακρυστά τους τά φουστάνια και, τεντώνοντας μπροστά τούς ψηλόλιγνους λαιμούς, κακαρίζανε σαν πουλακίδες. Οι άντρες βαδίζανε σοβαροί κι άμίλητοι. Ό άρχοντας Σγουρομάλλης όμως προπορευόταν λίγο, κι ο Νικηφόρος, δίχως νά βλέπει τό πρόσωπό του, τό φανταζότανε νά έχει στα χείλη τό ίδιο εκείνο ειρωνικό χαμόγελο.

Μάντεψε τήν κατεύθυνσή τους από τούς διαβάτες πού έβρισκε κάθε τόσο σταματημένους νά κοιτάζουν τή λαμπρή συντροφιά. Ό πρωτοστράτορας ειχε άκολουθήσει διαφορετικό δρόμο από τήν Κεφαλή, δέν πήγαινε στο Διοικητήριο. «Σπίτι του πάει», ειπε με τό νού του ο Σγουρός. Κι άληθινά, σε λίγο σταμάτησε κι αυτός μπροστά σ' ένα μικρό άρχοντικό. Εΐταν δίπατο, έρημικό, χτισμένο σε πλαγιά ήμερη, με περιβάλλο πίσωθέ του. Δυο κυπαρίσσια, ξεπερνώντας τήν κόκκινη σκεπή, σαΐτευαν τόν ουρανό με χάρη. Στή θολωτή πύλη φύλαγε σκοπός.

Ρώτησε αν είναι τουτο τό σπίτι του πρωτοστράτορα.

— Αυτό είναι, άποκρίθηκε άφου τόν κοίταξε πρώτα, ύποψιασμένος, ο στρατιώτης.

— Άκολουθήσα τήν ένδοξότητά του από τήν εκκλησιά, πρέπει νά τόν ιδώ στη στιγμή.

— Δέ μπορείς.

— Είναι άνάγκη, μεγάλη άνάγκη!

— Δέ μπορείς, ξανάπε ο σκοπός ξερά και συνέχισε τις κανονικές του βόλτες μπροστά στην πύλη.

Άλλο πάλι εμπόδιο. Κάτι σά μοιρολατρεία χαινωτική, σαν άποθάρρυνση άγνωστη ίσαμε τώρα στο φυσικό του, άρχισε νά διανευεί στην ψυχή του νέου. Κοίταζε τό πήγαιν' έλα του σκοπού κι άναρωτιότανε μήπως σ' άλήθεια ειταν γραφτό νά ξεκινήσει από τ' Άνάπλι και νά

κουβαληθεί στο Μυτιληθρά για να μην κατορθώσει τίποτα στα τελευταία. Είναι λοιπόν των αδύνατων αδύνατο να μιλήσει κανένας στους άρχοντες της Ρωμανίας; Ή σκέψη αυτή τον έβγαλε σ' άπορία έκνευστικής, του κέντριζε κιόλας την αγανάκτηση. Ή παρέμβαση του σκοπού ήρθε πάνω στην ώρα :

— Τραθήξου πέρα !

Λές και τούδινε ένα χαστούκι ή βάνουση τούτη φωνή.

— Έγώ να τραθηχτώ πέρα ή έσύ ; Έκανε τρέμοντας, πυροκόκκινος από το κακό του.

— Έλα, έλα ! τὰ χωρατὰ να λείπουν . . .

Και λέγοντας ο στρατιώτης, χαμήλωσε άπειλητικά τη λόγχη του.

Τότε το παιδάριο ξέσπασε.

— Ποιοι είσαστε σεις, μωρέ, που έλο λογχίζετε τον κόσμο ! Ποιοι είσαστε σεις που τον μαστιγώνετε, τον ποδοπατάτε με τὰ φαριτὰς ; Ρωμιοί ή Μπαρμπερίνοι ; Οί Φράγκοι, άφεντάδες, έσείς άφεντάδες, έλοι οί σπαθοφόροι της πλάσης άφεντάδες και μονάχα ή πλέμπα σκιάβα, ο λαός των Χριστιανών. Άνάθεμα ! . . .

Οί σκηνές της εκκλησιάς, το ποδοπάτημα του όχλου από το στρατό, τὰ εμπόδια κ' ή καταφρόνια που έβρισκε σε κάθε του βήμα, του είχαν άνάψει από ώρα τὰ αίματα. Κ' είχε έρθει έδω στο Μυτιληθρά όρμημένος από τη βία του πώς πάει να πατήσει τέλος μιὰ γωνιά γής λεύτερης. Χρόνια δλάκερα κανάκιζε κι άνάθρεφε το γλυκό τουτο όνειρό του. Άρπαξε το κοντάρι του στρατιώτη, το τράβηξε άπότομα και βρέθηκε πιασμένος μαζί του, δίχως να καταλάβει πώς, στα χέρια.

Την ίδια στιγμή ένα γελάκι σκαστό, γυναίκειο, κατακύλησε από πάνω. Σκασισμένος ο Σγουρός παράτησε το σκοπό και σήκωσε τὰ μάτια του. Στο πέτρινο ταβλάτο, μιὰ νεαρή άρχόντισσα είταν σκυμμένη και τον κοίταζε. Άνασήκωσε το κορμί της, κάτι είπε προς τὰ μέσα κ' ύστερα έσκυψε πάλι και κοίταζε ξεκαρδισμένη το νεαρό ταραξία του δρόμου. Με το έλαφρό μαντήλι που κρεμόταν από τὰ δάχτυλά της, του έγνεψε.

— Τι θέλει τ' άρχοντόπουλο ;

Ή Ο Σγουρός έσιαξε τὰ ρουχα του.

— Κυρά μου, λείει χαιρετώντας μ' άδέξια χάρη, κατά τη μόδα των Φράγκων, ζητώ να ιδώ το θείο μου.

— Ζήτησε να ιδει τον ένδοξότατο, έξήγησε κι ο σκοπός, κ' έπειδή του είπα . . .

Ή άρχόντισσα σήκωσε προσταχτικά το χέρι της, ο σκοπός κόπηκε με τη μιλιὰ στο στόμα. Ένα - δυο άντρίκια κεφάλια, που σκύψανε από το ταβλάτο, κοιτάζανε κάτω αόστηρά και τραθήχτηκαν πάλι.

— Το θείο σου είπες πώς ζητᾶς, άγόρι μου ; ρώτησε ή νεαρή κυρά και τὰ σχιστά της μάτια έλαμψαν από πνιγμένο γέλιο.

— Ναι, κυρά μου, το θείο μου τον πρωτοστράτορα !

Μιὰ φωνή άντρίκια, βαρειά, άκούστηκε από πάνω να μαλώνει χαμηλόφωνα την κυρά. Όμως εκείνη γύρισε κατά μέσα, άνοιξε τὰ χέρια της κ' έκανε σκασμένη στα γέλια :

— Αφού είναι ο άνηψιός μας ! . . .

Ἐπειτα ὁ Σγουρός τὴν ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια του.

Στάθηκε μὲ τὴν καρδιά ἀναφτερωμένη ἀπὸ ἐλπίδες νὰ προσμένει. «Ὁ ἀνηψιὸς μας». . . Λοιπὸν ἢ ἄμορφη τούτη κυρὰ εἶναι θειά του. Ἐπιτέλους νὰ καί κάτι πού τοῦ ἐρχόταν δεξιά, κάτι πούμποροῦσε νὰ τοῦ βαλασμάσει τις ἀμέτρητες λαθωματιῆς τοῦ φιλότιμου. Ἐνας δούλος ἀνοίγει τὴ στιγμή τούτη τὴν πόρτα τοῦ δρόμου καὶ τὸν καλεῖ νᾶρθει κοντά. Ἐχει σπανὸ, ψόφιο καὶ κίτρινο μοῦτρο εὐνοῦχου. Καθὼς τὸ παιδάριο κάνει νὰ δρασκελίσει τὸ κατῶφλι, ἓνα κίτρινο, σταριδισαμένο χέρι ἀκουμπάει πάνω στὸ στήθος του.

— Ἡ ἐνδοξότητά του, λέει ὁ εὐνοῦχος μὲ ψιλή, οὐδέτερη φωνή, δὲμπορεῖ νὰ σὲ δεχτεῖ. Ἐχει μεγάλη ἀπασχόληση τὴ στιγμή τούτη, μὲ τὰ σκυλιά του. . .

Σήκωσε τὰ μάτια σασισημένος ὁ Σγουρός. Τὸν κοροϊδεῦσαν : Ὅμως τὰ μάτια τοῦ δούλου τὸν κοίταζαν μὲ τὴ μελαγχολικὴ σοβαρότητα πού ἔχουν οἱ ἡλίθιοι.

— Σῦρε καὶ πὲς του πὼς εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ τὸν ἰδῶ. Πὲς του ἀκόμα πὼς εἶμαι συγγενῆς του, ἀνηψιὸς ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Νικηφόρος Σγουρός λέγομαι. Τ' ὄνομα τοῦτο κάτι θὰ τοῦ θυμίσει. Ἄντε, καὶ νὰ ! δῶσ' του καὶ τοῦτο δῶ, γιὰ νὰ βεβαιωθεί.

Ἐβγάλε τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ τὸ χέρι του, τὸ δαχτυλίδι πού τοῦ εἶχε ἀφήσει ἡ μάνα του, καὶ τὸ ἔβαλε στὴ χούφτα τοῦ δούλου. Ἔστερα, καθὼς ἐκείνους κοντοστεκόταν ἀναποφάσιτος, τράβηξε ἀπὸ τὸ περσίκι του ἓνα - δυὸ μιλιάρσια, τοῦ τὰ ἔδωσε.

— Ἄντε ! κάνει σπρώχνοντάς τον νὰ βιαστεῖ.

Ὁ εὐνοῦχος μπῆκε πάλι μέσα καὶ ξανάκλεισε τὴν πόρτα. «Τώρα πιά δὲμπορεῖ. . . Ἄν ἰδεῖ τὸ δαχτυλίδι !», συλλογίστηκε ὁ Νικηφόρος, «θὰ κατέβει μοναχὸς του στὴν κύλη νὰ μὲ προῦπανθήσει. Θ' ἀνοίξει τὴν ἀγκαλιά του καὶ θὰ πεῖ : «Ἐσύ 'σαι λοιπὸν ὁ γιὸς τῆς Ἐλένης Σγουροῦ, τῆς ἀλησμόνητης συγγένισσάς μας ἀπὸ τ' Ἀνάπλι !»

Καὶ πάλι ἡ καρδιά του ἄρχισε νὰ χτυπάει, μὲ τὴν κρυφὴ λαχτάρια τούτης τῆς στιγμῆς, τῆς στιγμῆς πού εἶχε μάθει ἀπὸ μικρὸς νὰ τὴν προσμένει, καὶ πού θ' ἀνοίγε καινούργιους δρόμους, ἀνυποφίαστους Ἰσάμε τώρα, στὴ ζωὴ του. «Ποιὸς ξέρει ! . . Ἴσως μὲ πάρει κοντά του, νὰ μὲν σὰ γιὸς του ἢ ἀδερφὸς μέσα στὸ σπίτι του. Ἴσως μὲ παρουσιάσει στὴν Κεφαλή καὶ μὲ κάνει κ' ἐμένα ὑφικιάλιο. Θὰ πάω στὴ Βασιλεύουσα καὶ θὰ μὲ γνωρίσει ὁ βασιλέας. Θὰ τοῦ φιλήσω τὸ πόδι, μέσα στὸ χρυσοστρίκλινο, κι αὐτὸς θὰ πεῖ : «Πάρτε τὸν Νικηφόρο τὸν Σγουρό, ἐσεῖς πατρικιοί, καὶ φορέστε του τὸ σκαραμάγκι πού ἀρμόζει στ' ὄφρικο πού τοῦδωσα καὶ στὸ μεγάλο του τὸ γένος».

Τὸν ξύπνησε τὸ τρίξιμο τῆς πόρτας πού ξανάνοιγε, καὶ μ' ἀπορία βᾶθειᾶ εἶδε τὸ μοῦτρο τοῦ δούλου νὰ προβαίνει μὲς' ἀπὸ τὸ φτενὸ ἄνοιγμα.

— Ὁ μεγαλύτερος ἀφέντης λυπᾶται κατάκαρδα, λέει, πού δὲ θὰμπορέσει νὰ σὲ δεχτεῖ. Σοῦ δίνει τὴν εὐχὴ του νὰ πᾶς στὸ καλὸ, λέει, κι ἂν τὸν ἀγαπᾶς σὰ θεῖο σου, νὰ μὴν ξαναφανεῖς στὴν πόρτα του, λέει, γιὰτὶ τότε κι αὐτὸς θὰ ξεχάσει πὼς εἶναι θεῖος σου καὶ θὰ σοῦ φερθεῖ, λέει, καθὼς δὲν ταίριαζε : σ' ἀνηψιὸ του. . .

Προτού προλάβει νά συνέρθει τὸ παιδάριο, ἡ πόρτα εἶχε κλειστεῖ στὰ μούτρα του κι ὁ σκοπὸς στεκότανε μπροστά της μὲ μάτι σκοτεινὸ κι ἀποφασισμένο.

Ὅμως δὲν εἶταν γραφτὸ νά δοκιμάσει ὁ Νικηφόρος ὁ Σγουρὸς σήμερα τούτη μονάχα τὴν ἀσχημὴ ἐκπληξή. Καθὼς σήκωνε τὰ μάτια του, ποὺ λίγο ἀκόμα καὶ θὰ βούρκωναν, βλέπει πέρα, στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου, νά ξεμπουκάρει ἕνα μπουλουκι στρατιῶτες. Κρατοῦσαν τὶς λόγχες τοὺς δρῆές, ἀστραφτερὲς πάνω στὰ μακρὰ κοντάρια. Μπροστά τους πήγαινε ἕνας καλόγερος. Κι ὁ καλόγερος εἶχε τεντωμένο τὸ χέρι κ' ἔδειχνε αὐτόν.

Ἡ σπείρα — καμμιά δεκαριά ἐπίλιτες κ' ἕνας δέκαρχος — κοντοστάθηκε μιὰ στιγμὴ κοιτάζοντας τὸ παιδάριο.

Ἦστερα, ὅλοι μαζί οἱ ἀρματωμένοι, χυμᾶνε ἀφήνοντας πίσω τὸν καλόγερο ποὺ καταχωνιάστηκε στὴ σκιά ἀνάμεσα στὶς ἀρματωσιές, καὶ ζώνουν τὸν ἀνηψιὸ τοῦ πρωτοστράτορα.

— Τοῦτος εἶναι ; ρωτᾶει ὁ δέκαρχος ἀκουμπώντας τὸ δάχτυλο στὸ στήθος τοῦ παιδαρίου καὶ γυρίζοντας τὸ κεφάλι του κατὰ τὸν καλόγερο.

— Αὐτός !

Τὸν ἀρπαξαν ἀπὸ τὰ μπράτσα, καὶ κάποιος τοῦ τράβηξε ἀπὸ τὸ θηκάρι τὸ σπαθί του. Σασισμένος ἐκεῖνος, στεκότανε καὶ τοὺς κοίταζε ἢ σκέψη του εἶτανε θολή ἀπὸ τ' ἀπικνωτὰ χτυπήματα τῆς μοίρας.

— Ἐμπρός, πάρτε τον ! πρόσταξε ὁ δέκαρχος καὶ τράβηξε πρῶτος μπροστά.

Οἱ στρατιῶτες τὸν ἀδραξαν. Μέσα στὴν κλαγγὴ τῶν ὅπλων, ἀρχισε νά βαδίζει κι αὐτὸς ἀσύνειδα, σὰν ἀφιονισμένος. Μονάχα μιὰ στιγμὴ θυμήθηκε νά γυρίσει πίσω τὸ κεφάλι του καὶ τότε, στὴν ἀπόσκια πλευρὰ τοῦ δρόμου, εἶδε ζαρωμένο τὸν καλόγερο νά τὸν παρακολουθεῖ μὲ τὸ μάτι.

Τὸν ἀναγνώρισε. Εἶταν ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἐκείνους πού, χτὲς τὴ νύχτα, εἶχανε πλαгиᾶσει δίπλα του, στὸ καπηλεῖο . . .

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Β'

Η ΕΝΤΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ εΐταν καθισμένος σὲ θρόνι ψηλὸ καὶ δεξιὰ του, πιδ χαμηλά, καθόταν ὁ πραιτορας. Ἀριστερά, ὁ χαρτουλάριος ἔγραφε σὲ μικρὸ ἀναλόγιον πάνω.

Οἱ στρατιῶτες στάθηκαν στὸν προθάλαμον κι ὁ δέκαρχος ἔμπασε στὸ πραιτώριον τὸν Σγουρὸ.

Ἀκόμα ἴσαμε κείνη τὴ στιγμή δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ μαζέψει τὰ συλλοϊκά του. Στάθηκε στὴ μέσῃ τῆς μεγάλης αἴθουσας κι ἄρχισε νὰ κοιτάζει γύρω, μὲ βλέμμα νωθρὸ, τοὺς τοίχους, τοὺς φρουροὺς ποὺ στέκονταν ἀσάλευτοι, τὸ διπλανὸ του δέκαρχο, τὸ στρατηγὸ τέλος.

— Ποιὸ εἶναι τ' ὄνομά σου ;

— Νικηφόρος Σγουρὸς.

— Ἡ πατρίδα σου ;

— Τ' Ἀνάπλι.

Ὁ στρατηγὸς γύρισε καὶ κοίταξε τὸν πραιτορα. Κ' οἱ δυὸ εἶχανε κάνει τὴν ἴδια σκέψη : Ποῦ τὸ πέτυχε τ' ὄνομα, ὁ κατεργάρης! . . .

Ὅμως ὁ στρατηγὸς, ζαρώνοντας τὸ φρύδι μὲ γνέψιμο ὀργισμένο, στράφηκε στὸν ὑπόδικον :

— Κοιμήθηκες χτές τὴ νύχτα στὸ καπηλειὸ τοῦ Σιγαλοῦ, εἶπε.

— Ναί.

— Δίπλα στὴν κάμαρα κάποιου μαντατοφόρου.

— Ναί.

Στάθηκε μιὰ στιγμή κοιτάζοντας τὸ παιδάριον μ' ἀπορία γιὰ τίς ἀδίσταχτες ἀποκρίσεις του.

— Δώσε μου τὸ πιττάκιο !

Ἀνήμπορος νὰ καταλάβει ὁ Νικηφόρος, κοίταξε γύρω του σὰ νὰ ζητοῦσε μαρτυρία.

— Ἐγὼ νὰ σοῦ δώσω τὸ πιττάκιο ; κάνει τέλος. Ἀπὸ μένα τὸ ζητᾶς ;

— Ἀπὸ ποιὸν νὰ τὸ ζητήσω ;

— Ἀπὸ τὸ φονιά !

Ἡ Κεφαλὴ ἀνάγειρε στὸ θρονὶ καὶ γέλασε πλατὺ καὶ κρύο γέλιο. Οἱ ἄλλοι σαλεύανε τὰ κεφάλια τους ἢ καρφώνανε πάνω στὸ Νικηφόρο διαπεραστικὸ βλέμμα. Ὡστόσο, κόβοντας ξαφνικὰ τὸ γέλιο ὁ στρατηγός, βρόντηξε τὴ γροθιά του στ' ἀκουμπιστήρι καὶ τεντώνοντας τὸ χέρι του τὸν ἔδειξε κ' εἶπε :

— Ἐσύ 'σαι ὁ φονιάς !

Διαπλάτωσε τὰ μάτια του ὁ Σγουρός καὶ κοίταξε γύρω. Εἶταν βραχνάς ; Ἡ ὄλοι τοῦτοι γύρω εἶχανε παλαβώσει ; Ἐκλείσε τὰ μάτια του, τὰ ξανάνοιξε. Οἱ τοῖχοι κ' οἱ κολόνες ἔμεναν ἀσάλευτες, τὰ πόδια του πατοῦσαν στέρεα στὸ πλακόστρωτο.

— Δώσε μου τὸ πιττάκιο, ξανάπε ὁ στρατηγός, ἀπλώνοντας τὸ χέρι του.

Τότε, μὲ μιᾶς, κατάλαβε. Χτύπησε μὲ τὴν παλάμη τὸ μέτωπό του καὶ ξέσπασε σ' ἓνα γέλιο νευρικό, σπασμωδικό, σὰ λόξυγκα. Ὀλόκληρη ἡ καταπιεσμένη λύσσα κ' ἡ ἀγανάχτηση γιὰ τὶς καταφορὲς τῆς μοίρας ξεχύθηκαν στὸ βραχνὸ τοῦτο χάχανο.

Συυθρωπός, μὲ μάτι φλογισμένο, ὁ στρατηγός τὸν κοίταξε. Δὲν κρατήθηκε. Βρόντηξε τὴ γροθιά του, τινάχτηκε ὀρθός, οὐρλιασε :

— Σκύλε ! Δώσε μου τὴ γραφή, λέω, ποὺ ἐκλεψες χτὲς τὴ νύχτα.

Ἐχοψε τὸ γέλιο του ὁ Σγουρός.

— Ποὺ ἐκλεψα ; ... Μὰ τὴν ἀλήθεια, θ' ἄξιζε νὰ σᾶς σκαρώσω τέτοια δουλειὰ καὶ χειρότερη ἀκόμα ! Ἀπὸ τὰ χαράματα χτυπῶ τὶς πόρτες σας γιὰ νὰ σᾶς δώσω τὸ μαντάτο, καὶ δὲ μ' ἀνοίγει κανένας. Τρέχω ξοπίσω σας κ' οἱ δούλοι σας μὲ διώχουν ... Τιμὴ καὶ δόξα στὴ Ρωμανία !

— Προδότη !

Ἡ βρισιά τοῦ ἤρθε ξαφνικὴ, κατάστηθα. Ἐκανε πίσω ἓνα βῆμα κ' ἔσφιξε τὶς γροθιές του.

— Ἐγὼ προδότης ; Ἐγὼ ! Μαχαιρώνουνε τοὺς μαντατοφόρους τοῦ Ισαυλέα μέσα στὰ καπηλειὰ, τοὺς κλείνουνε τὶς πύλες, πομπεύουνε τοὺς τίμιους, πνίγουνε τὴν ἀλήθεια, κ' ἐμένα βρίζετε ; Ἐμένα ; ...

Γέλασε σπασμωδικὰ κι ἄγρια, χτυπώντας μὲ τὶς παλάμες του τὰ μεριά του.

— Εἶσαι ἐξπλωράτορας τῶν Φράγκων, λέει ὁ στρατηγός. Σκότωσες τὸ μαντατοφόρο καὶ πήρες τὴ γραφὴ τοῦ βασιλέα. Δώσ' τηνε στὴ στιγμή, εἰδ' ἄλλιῶς σὲ τυφλώνω.

— Ἐξπλωράτορας ... τῶν Φράγκων ! ...

Σήκωσε τὸ χέρι του καὶ χτύπησε τὸ κούτελό του.

— Τοῦτο θὰ μπορούσε νὰ σᾶς μαρτυρήσει τὴν ἀλήθεια, ἂν εἶχατε ὑπομονὴ νὰ τὴ μάθετε, εἶπε δείχνοντας τὴ φρεσκοθρεμμένη οὐλή.

Τὴ στιγμή ἐκείνη κάποιος Ἰσκίος μεγάλος γλίστρησε δίπλα του καὶ τὸν προσπέρασε ἓνα βῆμα. Ὁ καλόγερος, γυρνώντας τὸ κεφάλι του, τὸν ἔδειξε καί, χαμογελώντας φαρμακερά :

— Αὐτὸς ἔκανε τὴν πράξη, εἶπε. Μὴν τὸν ἀκοῦτε. Εἶναι ὑποκριτής.

Ἔγινε μιὰ παύση. Τὸ μάτι τοῦ καλόγερου, εὐκίνητο, ἀπόφευγε τὸ βλέμμα τοῦ Σγουροῦ.

— Αὐτός, ξανάπε. Κοιμόμασταν στὴ διπλανὴ τὴν κάμαρα καὶ τ' ἀκούσαμε δλα. Μαχαίρωσε τὸ μαντατοφόρο κοντὰ τὰ χαράματα, ροβόλησε τὴ σκέλα καὶ χάθηκε. Τὸ πιττάκιο μὲ τὴ βούλα τοῦ βασιλέα τὸ πῆρε μαζί του. Τὸ πάει στὸν πρίγκηπα τῶν Φράγκων, ποὺ συμμάχησε μὲ τὸ δεσπότη τῆς Ἡπείρου γιὰ νὰ χτυπήσουν τοὺς Ρωμαίους.

— Ὅχεντρα! μούγκρισε τὸ παιδάριο κ' ἔκανε νὰ χυμῆξει, ὅμως τέσσερα μαζί χέρια τὸν ἄρπαξαν καὶ τὸν καθήλωσαν. Ὁ καλόγερος ποὺ εἶχε ξαφνικὰ ζαρῶσει, γέλασε βουβά.

Κοίταξε πάλι γύρω του κ' ἔνωσε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἀπέραντη ἐρημιὰ του. Κανένας, κανένας στὰ οὐράνια καὶ στὴ γῆ ποὺ νὰ τοῦ παρασταθεῖ, ποτέ.

— Καλά, κάνει ἄθυμα, μὲ μαύρη ἀπελπισία. Καλά... Ἄν ὅμως δλα τοῦτα εἶτανε καθὼς τὰ λέτε, γιὰτί θάμπαινα στὸ Μυτζηθρά; Ἄν ἤμουν κατάσκοπος, θάρχόμουν νὰ πέσω στὰ χέρια σας;

— Ἦρθες γιὰ νὰ μᾶς παραπλανήσεις, λέει ὁ στρατηγὸς κοιτάζοντας σύγκαιρα τὸν καλόγερο. Ἦρθες νὰ μὴνύσεις ψέματα γιὰ νὰ χάσουμε τὸ ἀχνάρι τῆς ἀλήθειας.

Ἐνόσω ἡ Κεφαλή μιλοῦσε, ὁ καλόγερος ἐγενεφε ἐπιδοκιμαστικά. Εἶταν ἡ δική του ἡ κατάθεση. Μὰ τὴ στιγμή τούτη, κάτι σὰν ἀστραπὴ φώτισε τὸ νοῦ τοῦ παιδαρίου. Σηκώθηκε στὰ νύχια του, φώναξε:

— Οἱ καλόγεροι εἶτανε τρεῖς!

— Λοιπόν;

— Λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ἔκνε τὸ φόνο κ' ἔκλεψε τὴ γραφὴ, πάει, σὰς ἔφυγε! Τὴν ὥρα τούτη καλπάζει γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα. Νὰ τί ἐρχόμουν νὰ σὰς πῶ πρωτ-πρωτ'...

Ὁ στρατηγὸς ἔσμιξε τὰ φρύδια του.

— Τρεῖς εἶταν οἱ καλόγεροι; ρώτησε.

— Τρεῖς, ἀποκρίνεται ἀπὸ πίσω μιὰ φωνή.

Γύρισε ὁ Σγουρὸς κ' εἶδε τὸν κάπελα τὸν Σιγαλὸ ποὺ στεκόταν ἀνάμεσα σὲ δύο στρατιῶτες. Εἶτανε κίτρινος σὰν τὸ θειάφι.

— Τρεῖς; ρώτησε πάλι ὁ στρατηγὸς καὶ κοίταξε τώρα τὸν καλόγερο. Σ' ἐμένα ἤρθατε δύο. Ποῦ εἶν' ὁ ἄλλος;

— Ὁ ἄλλος;... Ὁ ἄλλος εἶτανε γιὰ νὰ φύγει χαράματα. Πάει: στὴ Μονεμβάσα.

Ἡ ὑπόθεση τώρα μπερδευόταν ἄσχημα. Πρὶν ἀπὸ λίγη ὥρα, καθὼς στεκόταν στὴν ἐκκλησιά ὁ στρατηγὸς μὲ τὴν ἀκολουθία του, ἤρθε ὁ τουρμάρχης καὶ τοῦ ἀνάγγειλε τὸ φόνο τοῦ μαντατοφόρου. Πρέπει νὰ εἶταν ἀποσταλμένος τοῦ βασιλικοῦ φουσάτου καὶ θάφερνε νέα σημαντικά, ἀφοῦ λίγες μῶλις ὥρες εἶχε ἀκολουθήσει τὸν πρῶτο ποὺ παρουσιάστηκε νύχτα στὸ σιλέντιο. Ποιὸ εἶταν τὸ μήνυμα ποὺ ἔφερνε; Καὶ μήπως αὐτὸ ξέγραφε τὸ ἄλλο; Μήπως κάποιον καινούργιον γεγονὸς, βαρυσήμαντο, εἶχε μεσολαθήσει, καὶ δὲν πρόλαβε νὰ τὸ φέρει στὸ Μυτζηθρά ὁ νυχτερινὸς ταχυδρόμος;...

Ἄν κάτι τέτοιο συνέβαινε, τότε τὸ καινούργιο, τὸ χαμένο μαντάτο, θὰ εἶταν δυσάρεστο. Τὸ πρῶτο ἔλεγε πὼς ὁ δεσπότης τῆς Ἡπείρου νικῆ-

θηκε. Τὸ δεύτερο πάει νὰ πει πὼς κάποιο ἀναπάντεχο καὶ κεραυνοβόλο γύρισμα τῆς τύχης ἐρχόταν νὰ μὴνύσει.

— Πάρτε τους ἔξω, λέει ὁ στρατηγὸς δείχνοντας τὸν Σγουρὸ καὶ τοὺς καλογέρους. Θὰ τοὺς κρατήσετε στὰ σίδερα ὡς πού ν' ἀποφασίσω.

Τοὺς πήρανε. Κι ὅταν οἱ ἄρχοντες μείνανε μόνοι κ' ἡ αἰθουσα ἄδειασε κατὰ διαταγὴ τοῦ στρατηγοῦ ἀπὸ κάθε κατώτερο, ὁ διοικητῆς τοῦ Μυτζηθρᾶ ἔσμιξε τὰ φρύδια του, κατέβασε τὸ κεφάλι του μ' ἔγνοια καὶ ρώτησε :

— Γιατί δὲν ἀνοίξαν τὴν πύρτα τῶν τειχῶν τῆ νύχτα πούρθε ὁ μαντατοφόρος :

Τοῦτο εἶταν ἀκριβῶς τὸ πρόβλημα. Οἱ βιγλάτορες εἶχαν ἀναφέρει πρῶτ-πρῶτ τὸν ἐρχομὸ του. Εἶπαν πὼς προυνσιόσθηκε μπροστὰ στὶς βίγλες, πὼς φώναξε τὸ σύνθημα καὶ πὼς τοὺς ἐξόρκισε στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος νὰ τοῦ ἀνοίξουν. Γιατί δὲν τοῦ ἀνοίξαν λοιπόν ;

Γιατὶ τὴν ἴδια στιγμή πού ὁ μαντατοφόρος φώναζε τὸ σύνθημα, κάποιος ἀξιωματικὸς με πρόσωπο ἀφανέρωτο μέσα στὴ βροχερὴ νύχτα, εἶχε βρεθεῖ, ἄδηλο πὼς, πάνω στὴν τάπια τῆς πόλης κ' εἶχε ἀπαγορέψει νὰ τὴν ἀνοίξουν. Ὑπάκουσαν στὴ διαταγὴ τοῦ ἀνώτερου. Κανένας τοὺς δὲν ἔβαλε προσοχὴ νὰ ἴδει τὸ πρόσωπό του . . .

Στὰ σίδερα. Ἀπὸ μιὰ σκάλα πέτρινη, στριφτὴ καὶ στενὴ ὅσο πού νὰ περνάει ἓνας μονάχα ἄνθρωπος, κατέβασαν τὸν Σγουρὸ στὰ βαθὺ κατωῖ τοῦ Διοικητήριου. Εἶταν φυλακὴ στενόχωρη, ὑγρὴ καὶ σκοτεινὴ. Κάτω ἀπὸ τὸ χαμηλὸ θόλο, πού μόλις χωροῦσε ἄνθρωπο μέτριο στὸ μπόι, ἓνα κελλί τετράγωνο ἀνοιγόταν, σὰ φαρδὺ πηγάδι. Ἐκεῖ τὸν ἔσπρωξαν. Τὸ κεφάλι του χτύπησε στὸν τοῖχο, τὸ πηχτὸ σκοτάδι τὸν τύφλωσε· ἔπεσε στὰ γόνατα. Οἱ στρατιῶτες πού κρατοῦσαν τὸ μοναδικὸ φανάρι, ἔκλεισαν τὴ σιδερένια πόρτα, τὴν ἀμπάρωσαν, ἔφυγαν. Ἄκουσε, μέσ' ἀπὸ τὴ ζάλη του, τὴν κλαγγὴ νὰ ξεμυκραινεῖ ἀνεβαίνοντας τὸ λούκι τῆς στριφτῆς σκάλας.

Τότε, γιὰ πρώτη ἴσως φορὰ στὴ ζωὴ του, ἔκλαψε ἀπὸ ἐγκατάλειψη. Τὰ μάτια του δὲν εἶχανε δάκρυα νὰ χύσουν. Ὅμως ἓνας λυγμὸς ἄγριος, σπαραχτικὸς, ἔπιασε νὰ τρικυμίζει τὸ στήθος του, νὰ χτυπιέται καὶ νὰ φτεροκοπάει ἀναπηδώντας σὰν πουλὶ λαθωμένο ἴσαμε ἀπάνω, στὸ λαϊμό του. Ἐμεινε ἔτσι ὅπως τὸν εἶχανε ρίξει, γονατιστός. Μὲ τὶς γροθιῆς σφιγμένες πάνω στὰ μάτια του, σπάραζε γιὰ ὥρα, ἀνήμερος ν' ἀντιδράσει, ἀνήμερος νὰ σκεφτεῖ. Μέσα στὸν ἀναστατωμένο νοῦ του εἰκόνας ἀσυνάρτητες περνοῦσαν, ὅλες λουσμένες σὲ φῶς μεγάλο, θαμπωτικὸ, ὅπως ἐκείνο πού εἶχε χάσει. Τὸ λιμάνι τῆς πατρίδας του, τὸ φαρδὺ πέλαγο πού τὸ ἔβλεπε κάθε πρῶτ ἀνοίγοντας τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του, ὁ κάμπος τῆς Ἀργολίδας ἀπὸ τὸ λόφο τῆς Ἁγία-Μονῆς, τὰ ψηλά καὶ λεβέντικα βουνὰ τῆς Μεσαρέας . . .

Ἄπλωσε τὰ χέρια του στὰ τυφλά, καὶ μὲ τ' ἀκροδαχτύλια ψηλάφησε τὸν τοῖχο τῆς φυλακῆς του. Εἶταν ἀτόφιος, ἀπὸ βράχο πελεκητό. Ἀφέθηκε νὰ γλιστρήσει χάμου κ' ἔγειρε τὸ κεφάλι του σὰν παιδί πού ἀποζητάει μὲ παράπονο τὴν τρυφερὴ ἀγκαλιὰ τῆς μάνας του. Σφάλησε τὰ βλέφαρα, ἀφοῦ τοῦ εἶταν ἀχρηστα πιά κ' ἡ νύχτα πού ἔβλεπε μελα-

νότερη από τη νύχτα του ύπνου. Συλλογίστηκε τον Άστρίτη που προσμένει μάταια κάτω στο στάβλο του καπηλίου. Συλλογίστηκε τη βάρια του πού, αυτή, όχι, δέν τον προσμένει. Κουρνιασμένη ψηλά, στο έρημικό σπιτάκι της, καρτερεί μονάχα τον Ταξιάρχη που θάρθει κάποια νύχτα άσπροντυμένος να της κάνει την επίσκεψη. Συλλογίστηκε τη μάννα του, νεαρή κι ανέγγιχτη, σχεδόν παρθενική, καθώς τη φύλαξε στη φαντασία του ό θάνατος κι όπως ποτέ δέν την είχε γνωρίσει. 'Ο άνεμος της θάλασσας, μυρωμένος κ' έλαφρός, φυσάει άργά και δροσίζει τό μέτωπό του. Θυμάται τόν τόπο του, τά παιδικά του χρόνια, τήν παλιά ζωή. Κάθε τόσο τινάζεται και δαγκώνει με μανία τή γροθιά του, να πνίξει τό λυγμό, γιατί ποτέ οι άντρες δέν κλαίνε. Θυμάται και τό φανταχτερό τουτο ξετύλιγμα από δράματα, σά να ξαλαφρώνει σιγά - σιγά τόν πόνο, σά να του διασκεδάζει με τή λησμοσύνη τήν έρημιά.

Έδώ, οι ώρες, τά στάδια της ήμέρας, τό κύλισμα του χρόνου, δέν έχουν νόημα. Όλα τά έχει κρεμάσει τ' όμοιόμορφο σκοτάδι μετέωρα στην άβυσσο. Βρίσκεις καιρό να σκεφτείς πολλά που εκεί άπάνω, στη φλούδα της γής, δέν προλαβαίνεις να τά καθηλώσεις. Καθώς πριν από τό βύθισμα σέ ύπνο, κάποιες έντυπώσεις φευγαλέες λαμπαδιάζουν ξαφνικά μπροστά στα μάτια σου με νόημα βαθύ, καινούργιο.

Έτσι τό πρώτο συναπάντημά του στο κεφαλάρι του βουνού, κι άργότερα στο πανδοχείο, με τό νεαρό Φράγκο ίππότη.

Ακόμα δέν έχει περάσει τό θάμπος από τή νυχτερινή τους συνδιάλεξη. Στο άνώγι του πανδοχείου ό ίππότης είχε διώξει μ' ένα γνέψιμο τό σκουταράτο του, που πήγε να πλαγιασει, κι αυτός προχώρησε στο μικρό χαγιάτι. Τό φεγγάρι που είχε άνατείλει, έλουζε τό χαγιάτι με χνουδωτό γαλάζιο φώς.

Κάθησε ό νεαρός άρχοντας στο μοναδικό σκαμνι και τό ρωμιόπουλο στάθηκε όρθιο στον παραστάτη της πόρτας. Άντίκρυ τό φαράγγι, με τήν άσπρουδερή κορδέλλα του δρόμου, άνοιγε βαθειά μασχάλη, δασωμένη από δεντράκια σκελετωμένα και πουρνάρια σγουρά. Τό φώς του φεγγαριού τήν έπνιγε σέ γαλατερή άχνα.

— Λοιπόν είσαστε ροβολάτορας; ρωτάει ό ίππότης κοιτάζοντας τό βουνό.

‘Η καρδιά του Σιγουρού χτυπάει όρμητικά.

— Όχι, άφέντη! άποκρίνεται και μιá επαναστατημένη ειλικρίνεια φτεροκοπάει στη φωνή του. Μαζί, κάποια καινούργια αίσθηση έρχεται να τόν έγκαρδιώσει: ‘Η μοναξιά τούτη, ή ώρα, τό βουνό, τό άνεξήγητο ένδιαφέρον του ξένου, του δίνουν τήν ύποψία πως πατάει στο κατώφλι μιás συμπάθειας καινούργιας. Είναι τόσο ταιριαστοι οι δυό τους εκεί, μέσα στην άπέραντη έρημιά! Μπορεί μιá ψυχόρμητη και σκοτεινή φιλία...

— Δέν είσαστε άνθρωπος του Ντελιούρια; ρωτάει ό ίππότης με φανερό τώρα κόπο στη φωνή του.

— Όχι, άφέντη! ξαναλέει κ' ή καρδιά του με μιás ξεχειλίζει. ‘Η δυσπιστία κ' ή φρόνηση του είτανε πάντα ξένες· δίψα να εκμυστηρευτεί τόν φούντωνε τώρα. Πήγε να πει δυό - τρεις κουβέντες, να εξηγήσει, κι άπλώθηκε, άσυνείδα. Όταν πιά έπαψε να μιλάει, κατάλαβε

άπορημένος πώς τὰ εἶχε πει δλα, δλάκερη τὴ ζωὴ του, τὶς βαθύτερες πίκρες του, τὸ ἀδικο πὸ τὸν ἐπιγιε, τοὺς κατατρεγμοὺς, τὶς ἐλπίδες, τὴν ἐξέγερση καὶ τὴν καρτερία. Ὁ ἱππότης, ἀσάλευτος καὶ βουβός, τὰ εἶχε ἀκούσει.

Ἐμειναν ἀκόμα ἐκεῖ, καθισμένοι ὁ ἕνας, ὀρθὸς ὁ ἄλλος, δίχως νὰ μιλάνε. Τὸ φεγγάρι ἀνέβαινε ἀργά· σέρνανε μονότονα, ἰσόχρονα τρέμουλα τὰ τριζόνια. Ἡ ὥρα τῆς νύχτας εἶταν ἀγνωρη. Κι ἀνέβηκε ἀκόμα πὸ ψηλὰ τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ βουνήσιο ἀγέρι ζύπνησε.

Δίχως λέξῃ ὁ ἱππότης, σηκώνεται τέλος, περνάει δίπλα καὶ μπαίνει στὴν κάμαρά του. Αὐτὸς μένει ἀκόμα ἐκεῖ, δίχως ἐπιθυμία γιὰ ὕπνο. Κάτι ἀόριστο, περνώντας στὸν ἀέρα, προμηναίει τὴν αὐγὴ. Στὸ σκαμνὶ τοῦ ἱππότη κάθεται τώρα αὐτὸς, σφαλáει τὰ μάτια του κι ἀναγέρνει στὸν τοίχο. Τὸ πρῶτο κελάδημα τὸν ζύπνησε. Πετάγεται ὀρθός, ἀνασειέται καὶ νιώθει καινούργιο θάρρος νὰ μυριμηδίζει ἡδονικὰ στὶς φλέβες του. Τὸ φεγγάρι τώρα ἔχει βασιλέψει, ὅμως στὸ κορφοβουὶν ξαστερώνει τὸ γλυκοχάραμα. Μυρίζει μέντα καὶ θυμάρι.

Καθὼς περνάει ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ ἱππότη γιὰ νὰ κατέβει κάτω, ξαφνικὰ στέκεται. Ἐνας παράδοξος ἤχος εἶχε γλιστρήσει στ' αὐτὴ του. Ἀφουγκράζεται. Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται ὁ ἤχος; Ἀπὸ μέσα; ἀπ' ἔξω; ἀπὸ τὸ βουνο; Εἶναι ἀραγε τ' ὀρθρινὸ ἀγέρι πὸ φέρνει τούτη τὴ μακρυνὴ φωνή; Καὶ μοιάζει σὰ μουρμουριστὸ ψάλσιμο ἀπὸ στόμα παιδικό, μελωδία ἀπλή, χερουβική, λιγάνι μονότονη, μακρόσυρτο τραγούδισμα πὸ σταλάζει ἀφραστην ὀδύνη. Κάτι σὰ θύμιση νοσταλγική.

Ναί, εἶναι ἀπὸ μέσα, πίσω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο τοῦ ἱππότη. Ὁ διάδρομος μένει ἀκόμα βουτηγμένος στὸ σκοτάδι, ὅμως, σκύβοντας, βλέπει ὁ Σγουρὸς στὸ κατώφλι νὰ χαράζει ἕνα φῶς ἔντονο, γλαυκό. Εἶναι ἢ ἀντιφεγγιὰ τῆς αὐγῆς. Θάλεγε πὼς μέσα στὴν κλειστὴ τούτη κάμαρα σελαγίζει κάποιον φῶς ἀγνωστο, ἀχτίδα ξεκινημένη ἀπὸ μακρυνὸ ἀστέρι.

Στὰ νύχια, κρατώντας τὴν ἀνάσα του, ὁ Σγουρὸς προσπέρασε, κατέβηκε στὸ στάβλο, πῆρε τὸν Ἀστρίτη, πλήρωσε τὸν ξενοδόχο καὶ ξεκίνησε. Οὔτε σεργέντης εἶχε φανεῖ νὰ τὸν ἐμποδίσει, οὔτε κάπελας. Εἶταν ἀκόμα βαθεῖα χαράματα, οἱ ξένοι ὄλοι κοιμόνταν.

Γυρίζει ἀκόμα ἢ μελωδία στ' αὐτιά του, κρυστάλλινα διάφανη κι ἀπιαστη, σὰν ἀνοιξιὰτικο ἀγέρι. Μηχανικὰ πασχίζει νὰ τὴν ξαναπει, ὅμως εἶναι ἀδύνατο. Κι ὥστόσο τὴν ἔχει μέσα στὸ νοῦ του, τὴν τραγουδαί με τὸ μνημονικό. Δοκιμάζει πάλι νὰ τὴν πει. Μάταια. Δὲ θὰ τὴν πει ποτέ του.

Ἐάφνου, τεντώνοντας τὰ ματόφυλλα, ἀπότομα ζυπνημένος, ἔπιασε μετὸ ἕνα του χέρι τ' ἄλλο καὶ πασπάτεψε τὰ δάχτυλά του.

— Τὸ δαχτυλίδι μου! φώναξε, τὸ δαχτυλίδι! . . .

Πετάχτηκε ὀρθὸς καὶ κοίταξε γύρω μετὰ μάτι παλαβό. Τὸ δαχτυλίδι πὸ τοῦ ἀφῆσε ἢ μητέρα του, τὸ κρικέλι πὸ τὸν φανέρωνε γνήσιο Σγουρὸ, μετὸν ἀη-Θόδωρο πάνω, δὲν τὸ εἶχε πιά, τοῦ τὸ εἶχαν πάρει.

Θυμήθηκε. Εἶταν στοῦ Σγουρομάλλη . . . Ὁ δούλος. Χύμηξε στὴν πόρτα τῆς φυλακῆς, τὴ χτύπησε ἀπανωτὰ μετὶς τὶς γροθιές καὶ φώναξε μ' ὀλη τὴ δύναμη τοῦ στήθους του :

— Κλέφτες! . . . Κλέφτες! . . . Κλέφτες! . . .

Τὸ εἶπε δέκα, εἴκοσι φορές. Ὑστερα ἔπεσε πάλι στὰ γόνατα καὶ πάσχισε μὲ τὰ δάχτυλα, μὲ τὰ νύχια, μπρούμυτα, νὰ πιάσει καὶ νὰ ξεριζώσει, ἂν εἶτανε βολετό, τὸ χοντρὸ μετάλλο φύλλο. Σκίστηκε, μάλιστα. Κουλουριάζοντας τὸ κορμί του, δάγκωσε τὴ γυμνὴ σάρκα τῶν ποδιῶν του στὰ μωλωπισμένα γόνατα. Εἶταν ἀνίσχυρος, ἀνίκανος γιὰ τὸ παραμικρό, σὰν ἓνα γυμνὸ κι ἄθλιο σκουληκι.

Ἐμεινε ἔτσι, πεσμένος γιὰ ὧρες, δίχως νὰ νιώθει πόσο, καὶ τὴ χαιρότανε πικρὰ τὴν ἀνημπόρια του, μὲ τὸ βουβὸ παράπονο τῆς τέλειαις ἀπόγνωσης, τὸ μαῦρο ἀποκάμωμα τοῦ πόθου γιὰ χαμὸ.

Ἀπὸ μακρυστὰ, ψηλά, ἓνα πιγιμένο τραγοῦδισμα ἐρχόταν, ἴσως κάποιου σκοποῦ ποὺ πασχίζει νὰ σκορπίσει τὴν πλήξη τῆς βάρδιας του. Ἐνας κόμπος τοῦ ἀνέβηκε στὸ λαιμὸ καὶ πάλι τὰ βλέφαρά του σφίχτηκαν. Ἀπὸ κάποια χαραμάδα ἀόρατη, κάπου στὸν πέτρινο θόλο, ἓνα ρεῦμα ἀνάλαφρο κατεβαίνει φέροντας τὴ μυρωδιὰ τοῦ ὑπαίθρου. Ἀναστέναξε. Καὶ πίσω ἀπὸ τὰ βλέφαρά του τὰ κλειστά, ἀνάμεσα στὶς αὐλές καὶ λιανιστικὲς μελωδίες ποὺ προοδίζουσι τὸν ὕπνο, εἶδε γι' ἄλλη μιὰ φορά, ἔπως σ' ἄλλες ἴσαμε τώρα τίς κρίσιμες στιγμὲς τῆς ζωῆς του, ν' ἀνοίγεται ἄραμα ἀξέχαστο: Πάνω σ' ἄλογο ἄσπρο, χρυσοχάμουρο, στητὴ μιὰ νεαρὴ ἀρχόντισσα περνάει. Εἶναι ξένη, καὶ ποτὲ ἢ φωνὴ τῆς δὲν ἔκρουσε τ' αὐτιά του. Ὅμως κάτι τοῦ θυμίζει, κάτι ποὺ ἴσως δὲ θὰ τὸ βρεῖ ποτέ. Τεντώνει τὸ λαιμὸ του καὶ τὴν παρακολουθεῖ ἐναγωνία μὲ τὸ βλέμμα. Τὸ πέρασμά της εἶναι ἀθύρσο. Πνοὴ αὔρας, χαϊδευτικὴ, ἀνεμίζει τὸ βαθυπράσινο μανδύα της, κ' ἓνα μύρο θάλασσας, ἀνάσα τοῦ ὄρθρου ἀγνή, τῆς δροσίζει τὸ μέτωπο. Στὸ δρόμο ποὺ ἄφησε ἔρημο φεύγοντας, λὲς κι ἀκόμα τοῦ γνέφει τ' ἄραμά της καλώντας τον νὰ τὴν ἀκολουθήσει. . .

Τινάχτηκε ξαφνιασμένος στὸν ὕπνο του. Μέσα σὲ φεγγαβολὴ πυρρὴ, ἢ σιδερόπορτα τῆς φυλακῆς ἀνοίγε στριγγιλίζοντας. Ὁ δαδοῦχος στεκόταν στὰ σκαλοπάτια κρατώντας ψηλὰ τὸ δαυλὸ καὶ βήματα κατέβαιναν τὴ σκάλα. Μιὰ μυρωδιὰ πυκνὴ, ὑγρασία καὶ καμμένο ρετσίνι, σοῦρωσε μέσα στὸ κελλί.

— Ποιὸς εἶναι;

Ἀνασηκώθηκε ἀλαφιασμένος στὸν ἀγκῶνα του καὶ ψάχτηκε νὰ πιάσει τὸ μαχαίρι του, ποὺ τὸ εἶχε πάντα στὴ ζώνη. Τοῦ τὸ εἶχανε πάρει. Ζάρωσε ἀγριεμένος στὴ γωνιά, προσμένοντας. «Μπορεῖ ν'ἔναι κι ὁ μπόγιας», συλλογίστηκε. Δυὸ ἄντρες, ὀπλισμένοι κατέβηκαν, κοντοστάθηκαν στὴν πόρτα νὰ συνηθίσουν τὰ μάτια τους στὸ σκοτάδι: κ' ὕστερα μπήκανε μέσα. Ὁ δαδοῦχος κρατοῦσε ψηλὰ τὸ δαυλὸ. Τὸν πῆραν ἀπὸ τίς μασχάλες, τὸν τράβηξαν ἔξω. Ἀνέβηκε τὰ σκαλοπάτια, κι αὐτοὶ ἔσπισω του.

Σὰ βρέθηκε ἀπάνω, εἶδε ἀπορημένος πὼς εἶτανε νύχτα. Λοιπὸν εἶχε περάσει μιὰ μέρα δάκερη κάτω σ' ἐκεῖνη τὴ φυλακὴ! Στὴν ἔρημη αὐλὴ τοῦ Διοικητήριου ἔπαφτε πένθιμο καὶ χλωμὸ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Εἶτανε χάρη. Ἐφυγε ὁ δαδοῦχος μὲς' ἀπὸ καμάρες πολύπλοκες καὶ σκοτεινὲς ποὺ ξεμάκρυναν πέρα, σὲ στοά, κι ὁ Σγουρὸς ἔμεινε μονάχος του μὲ τοὺς δυὸ φύλακες.

—'Ακολούθα, τοῦ εἶπαν.

'Ακολούθησε.

Βγήκανε στο δρόμο. Καθὼς στρίβανε τὴ γωνιά, τοὺς σταμάτησε ὁ σκοπός. Ὁ ἕνας τὸν πῆρε κατὰ μέρος καὶ τοῦ μίλησε χαμηλόφωνα, ἐνῶ ὁ ἄλλος, κρατώντας ἀπὸ τὸ μπράτσο τὸ δεσμώτη, συνέχισε τὸ δρόμὸ του. Ἐκούσαν σὲ λίγο τὰ βήματα τοῦ πρώτου νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν στο λιθόστρωτο. Ἡ νύχτα εἶταν ἡσυχη καὶ ψυχρὴ, ὁ ἀέρας μύριζε ὑγρὸ χορτάρι. Προχωροῦσαν στ' ἀνηφορικὰ στενορρόμια βαδίζοντας σύρριζα στοὺς τοίχους, στο μέρος τῆς σκιᾶς. Κάποια στιγμή, τὰ πατήματα ἐκείνου πού ἀκολουθοῦσε χάθηκαν. Συνέχισαν οἱ δύο τους, ἀμίλητοι, βιάζοντας τὸ βῆμα.

Σταμάτησαν μπροστὰ σὲ χαμηλὴ μάντρα. Μιά πόρτα μικρὴ ἀνοίχτηκε ἀπὸ μέσα καὶ μπήκανε σὲ περιβόλι. Ἐνῆκεντο βρισκόταν τὸ σπίτι, φαρδύ, δίπατο. Ὁ ἄνθρωπος πού τοὺς εἶχε ἀνοίξει, τράβηξε μπροστὰ κουτσίνοντας ἀπὸ τὸ δεξιὸ ποδάρι· ὁ Σγουρὸς πάσχισε μηχανικὰ νὰ θυμηθεῖ πὺ εἶχε ξαναδεῖ τοῦτο τὸ σουλοῦπι. Στὴ μεσιανὴ στοά, ἔκαιγε κρεμαστὸς μεγάλος λύχνος. Ὁ κουτσὸς σηκώθηκε, πῆρε φῶς μ' ἕνα μικρὸ λυχνάρι καὶ τοὺς φώτισε νὰ περάσουνε στὴ σκάλα. Ἐκεῖ, καθὼς ζάρωνε στὸν τοίχο γιὰ νὰ τοὺς κάνει τόπο, ὁ Σγουρὸς τὸν ἀναγνώρισε. Εἶταν ὁ σπανὸς δούλος τοῦ πρωτοστράτορα, τοῦ ἀρχοντοῦ Σγουρομάλλη. . .

Κοίταξε γύρω του, τὴ σκάλα πού ἀνεβαίνανε, τοὺς τοίχους καὶ τὴν καμάρια, ἀναθυμῆθηκε τὸ περιβόλι, τὴ στοά. Μὰ βέβαια! βρισκότανε στο σπίτι τοῦ πρωτοστράτορα, μόνο πού τὸν εἶχανε μπάσει ἀπὸ τὸ πίσω μέρος. . . Ἡ καρδιά του χτύπησε ἀταχτα. Στάθηκε στο κεφαλόσκαλο, νὰ πάρει ἀνάσα. Ἐπὸ μικρὸ διάδρομο, περνοῦσανε σὲ μιὰ σειρὰ κάμαρες σκοτεινὲς πάντα. Δὲς καὶ τὸ σπίτι τοῦτο εἶταν ἀκατοίχητο. Κι ὁμοίως, κάτι ἀόρατο καὶ ζωντανὸ κυκλοφοροῦσε ἐδῶ - μέσα, κάτι πού ἀναδινύταν ἠθαεῖ ἀπὸ κάθε γωνιά, ἀπὸ κάποιας πόρτες ἀνοιγμένεσ στο σκοτάδι: Ἐνα ἄρωμα γλυκὸ, πέρασμα ἀπὸ πλάσμα μυρωμένο. «Εἶναι μύρα πού τὰ φέρνουν, καθὼς λένε, ἀπὸ τὶς Ἰνδίες», συλλογίστηκε ὁ Σγουρὸς, «μύρα ἀκριβὰ, γι' ἀρχόντισσες». Θυμῆθηκε τὴ νεαρὴ ἀρχόντισσα πού τοῦ εἶχε μιλήσει τὸ πρωτὶ ἀπὸ τὸ ταβλάτο, μὰ δὲν πρόφτασε ν' ἀποσώσει τὴ σκέψη του. Ἐνα βῆλο ἀνασηκώθηκε, ζάρωσε τὰ μάτια του στο ξαφνικὸ φῶς καὶ βρέθηκε μέσα σὲ κάμαρα κατοικημένη.

Ἐνας ἄντρας βρισκόταν ἐκεῖ. Μισογερμένος σὲ μιντέρι μὲ χρυσοπάρυψη στόφφα, εἶχε τὴ ράχη του στραμμένη κατὰ τὴν εἴσοδο καὶ δὲν ἔδλεπεσ τὸ πρόσωπό του. Τρεῖς διπλὲς λυχνιὲς φέγγανε, γαντζωμένεσ στοὺς τοίχους. Πάνω στο τραπέζι εἶταν ἀφημένα μουρχούτια καὶ πινακία μὲ φαγιὰ. Βαρειὰ, γλυκερὴ μυρωδιὰ μόντχου πύκνωσε τὸν ἀέρα τῆς κάμαρας, προσιὲς ἀπλωμένεσ χάμου σβήγανε τὰ βήματα.

Ὁ ἄνθρωπος πού εἶχε μπάσει τὸν Νικηφόρο τραβήχτηκε δίχως νὰ πεῖ λέξη. Ὁ ἄλλος, πού εἶτανε καθισμένος στο μιντέρι, γύρισε τὸ κεφάλι του πάνω ἀπὸ τὸν ὦμο του καὶ χαμογέλασε. Ἡ κατατομὴ του ξεκόπηκε φιλντισένια πάνω στο βυσσινὶ παραπέτασμα. Εἶταν ὁ Σγουρομάλλης.

Ἐσάλευτος ὁ Σγουρὸς τὸν κοιτάζει. Εἶναι νέος κι ὁμορφος ἄντρας, ὡς τριανταπέντε χρονῶν. Τὰ κορκαῖα μπουκλωτὰ του μαλλιὰ στρουφίζουσαν πάνω στο φαρδύ του μέτωπο, κατρακυλάνε σὲ τοῦφεσ χοντρές

ἀπὸ τὰ μελίγγια Ἰσαμε πάνω στ' αὐτιά. Τὰ χεῖλη του λάμπουν κόκκινα κ' ὑγρά ἀνάμεσα στ' ἀφράτα γένεια. Μισανοιχτά, μὲ τὸ στερεότυπο ἐκεῖνο χαμόγελο, ξεσκεπάζουν τὰ μυγδαλωτά, μεγάλα δόντια. Ἀπλώνει τὸ χέρι του, τεντώνοντας τὸ δείκτη μὲ τὸ χοντρὸ ρουμπίνι, γιὰ φίλημα.

Τὸ παιδάριο ζυγώνει κι ἀνασπάζεται τὸ κρικέλι τῆς ἐξουσίας.

— Λέγεσαι Σγουρός, θαρῶ, κάνει ὁ πρωτοστράτορας ὀκνά, κοιτάζοντάς τον. Σὲ κακομεταχειρίστηκαν. Λάθος! Κάθησε αὐτοῦ.

Τοῦ εἰδεῖξε ἓνα χαμηλὸ θρονί, κοντὰ στὰ πόδια του, κι ἀνάγειρε στὸν ἀγκῶνα.

— Πῶς βρέθηκες σ' ἐκεῖνο τὸ καπηλειό ;

— Ἐρχόμουν στὸ Μυτζηθρά! Ἐρχόμουν ἀπὸ τ' Ἀνάπλι γιὰ νὰ παρουσιασθῶ στὴν εὐγενία σου καὶ νὰ ζητήσω προστασία. Ἡ μάνα μου, ποὺ πέθανε πολὺ νέα, τέτοια παραγγελιά εἶχε ἀφήσει στὴ βάγια μου.

— Τί ἐγίνε ἀκριβῶς στὸ καπηλειό ; ρώτησε κόβοντάς τον ἀτάραχα ὁ πρωτοστράτορας, κ' ἤ ματιά του κοίταζε ἀφαιρέμενα ἄλλου. Γιατί παρουσιάστηκες πρῶτ' στὸ Διοικητήριο ;

— Γιὰ νὰ μὴγῶσω τὸ φόνο τοῦ μαντατοφόρου, νὰ πῶ αὐτὰ ποὺ ἤξερα.

— Τί ἤξερες ;

— Τὸ μαντατοφόρο τὸν μαχαίρωσαν οἱ καλογέροι !

— ὦ, καλά . . . Ἐγὼ τὸ πιστεύω πῶς δὲν τὸν σκότωσες ἐσὺ. Μὰ τόσο φτάνει.

Καί, λέγοντας, κοίταξε φιλάρεσκα τὸ ἄσπρο κι ἀπαλὸ χέρι του στὸ φῶς, δίπλωσε τὰ δάχτυλα καὶ καμάρωσε τὰ ροδαλά του, καλογουαλιμένα νύχια.

— Τὸν σκότωσαν οἱ καλογέροι σοῦ λέω ! κάνει ἔντονα, νευρικά, τὸ παιδάριο.

— ὦ, ὦ, σιγά . . . Θὰ ξυπνήσεις τὶς ἀρχόντισσες. Μὴν ἀνάβεις . . . Ἐγὼ φρόντισα νὰ σὲ βγάλουν ἀπὸ τὴ φυλακὴ. Εἶπες πῶς γυρεύεις προστασία, θαρῶ, ἢ κάτι τέτοιο. Λοιπὸν . . . Πάρε πρῶτα τοῦτο δῶ ποὺ ξέχασες . . .

Καὶ παίρνοντας ἀπὸ τὸ τραπέζι, ἔρριξε μέσα στὴν παλάμη τοῦ Νικηφόρου, δίχως νὰ τὴν ἀγγίξει, τὸ δαχτυλίδι ποὺ εἶχε δώσει ἐκεῖνος χτὲς στὸ δοῦλο.

— Καὶ τώρα, λέει ὁ Σγουρομάλλης γοργά, προλαβαίνοντας κάθε κουβέντα τοῦ Νικηφόρου, ἂν θές νὰ σ' ἀφήσουν λεύτερο, τὸ μπορεῖς, κι ἀμέσως κίβλας.

Τὸν κοίταζε σωπαίνοντας.

— Κάτω στὸ δρόμο σὲ περιμένει τὸ φαρί σου, συνεχίζει ὁ πρωτοστράτορας καὶ σηκώνεται σέβλτα. Ἔστειλα νὰ σ' τὸ φέρουν. Εἶπες πῶς γυρεύεις προστασία ; λοιπὸν στὸ Μυτζηθρά νὰ μείνεις πιά δὲ σὲ συμφέρει, αὐτὸ πιστεύω τὸ κατάλαβες. Θὰ βγεῖς ὅμως μονάχα ἂν κρατᾶς ἀπάνω σου ἄδεια ὑπογραμμένη ἀπὸ μένα. Μένει νὰ μάθεις ποῦ θὰ πᾶς. Ἀλήθεια, ἔκανε κι ἄλλαξε τόνο φωνῆς μονομιᾶς, πῶς σοῦ μπήκε ἡ ἰδέα πῶς τὸ μαντατοφόρο τὸν σκότωσαν οἱ καλογέροι ;

Μιλώντας, βημάτιζε πέρα - δῶθε, μὲ βήματα ἀθόρυβα πάνω στὶς παχειὲς προδιές. Κάνοντας τὴν τελευταία ἐρώτηση, στάθηκε ξαφνικά

και κοιταξε τον Σγουρο κατάματα. Δεν ειχε χάσει το χαμόγελό του.

— Τους άκουσα! Ειχα πλαγιάσει δίπλα. Άνοιξαν την πόρτα τους πριν από τα χαράματα και βγήκανε στα νύχια. Ο ένας φύλαξε στη σκάλα, οι δυο άλλοι μπήκανε στην κάμαρα του αποσταλμένου και...

— Μπορει όμως και να τ' όνειρεύτηκες...

— "Οχι! δεν ειχα ύπνο, τ' άστροπελέκια με κρατούσαν άγρυπνο. Άκουσα το βόγκο. Τότε σηκώθηκα, κι από τη χαραμάδα της πόρτας μου τους ειδα να σμίγουν πάλι, βιαστικοί, στο βαστέρνιο. Ο ένας, ο ψηλός, ροβόλησε τη σκάλα κ' έφυγε, οι άλλοι χώθηκαν στην κάμαρά τους. Βγήκα από τη δική μου, μπήκα στου μαντατοφόρου, όμως ειταν άργά πιά. Ξεψυχοῦσε. Μονάχα δυο λόγια πρόλαβε να πει...

— Τι; έκανε ξερά ο πρωτοστράτορας.

— «Ο Φράγκος ανεβαίνει.» Τουτο μόνο. Δεν κατάλαβα το νόημα.

— «Ο Φράγκος ανεβαίνει», ξανάπε ο Σγουρομάλλης σκεφτικός και ξανάρχισε τις βόλτες του. Ειχε αλλάξει έκφραση, το μέτωπό του ειχε θαμπώσει. Άλλο τίποτα; ρώτησε σταματώντας πάλι.

— Τίποτ' άλλο. Τόν επνιξε τε αίμα.

Ο Σγουρομάλλης στάθηκε σκεφτικός. Τα δάχτυλά του, τα πλεγμένα πίσω από τη ράχη του, παίζανε νευρικά, σα να θρυματίζανε κάτι. Άποφασιστικά, με βήματα μεγάλα, πήγε σ' ένα άρμαρι χωστο στον τοίχο, τ' άνοιξε, πήρε ένα λιγνό κύλιντρο και τράθηξε από μέσα μια γραφή. Τήν ξεδίπλωσε. Κάτω από τα φρύδια του που τώρα ειχανε σμίξει, τα λαμπερά του μάτια διατρέξανε γοργά τις γραμμένες άραδες. Ύστερα έσκυψε, πήρε ένα φτερό και, βουτώντας το σε καλαμάρι αποθεμένο εκεί δίπλα, έγραψε βιαστικά κάτι, άκρη-άκρη, στη γραφή. Τήν ξαναδίπλωσε, την έβαλε στη θήκη της, και τύπωσε πάνω στο ζεστο κερι μιá βούλα.

Ήρθε και στάθηκε πάνω από τον Σγουρό.

— Θα πäs στην Άνδραβίδα, λέει κοφτά. Ξέρεις τους δρόμους; Θα σου τους δείξουν. Πρέπει να κρατäs τουτο τον κύλιντρο καλά κρυμμένο, κατάσαρκα, με νιόθεις; Σά φτάσεις εκεί, θα ζητήσεις να παρουσιαστείς στο σενεσάλο Νικόλαο Σανταμέρη. Θα του δώσεις στα χέρια του τη γραφή, προσέχεις τί σου λέω; Στά χέρια του και σ' άλλου κανενός! Πηγαίνοντας, δε θα περάσει ουτε από το νοῦ σου καν ν' ανοίξεις τον κύλιντρο για να διαβάσεις τη γραφή. Άν, φτάνοντας εκεί, τη δώσεις με σπασμένη βούλα, είσαι νεκρός. Άλλο δεν έχει. Όπου κι αν πäs, όποιονου κι αν ζητήσεις τη βοήθεια, δε θα γλυτώσεις, ξέρε το.

Σταμάτησε να μιλάει και σήκωσε πάνω από το κεφάλι του Σγουρου το λιγνό κύλιντρο.

— Διάλεξε, ειπε ξαναπαίρνοντας τη συνηθισμένη φωνή του και το ήρωικό χαμόγελο. Ή την άποστολή τούτη και τη λευτεριά σου, ή τη φυλακή που γνώρισες κι από όπου κανένας πιά δε θα σε βγάλει...

Άλαλο το παιδάριο, σήκωσε το χέρι του, πήρε τον κύλιντρο. Δεν πρόφτασε τίποτα να ρωτήσει. Με βήματα μεγάλα, ο Σγουρομάλλης ειχε βγει από την κάμαρα.

Χαμήλωσε τα μάτια του, κοιταξε το ρόλο που κρατούσε, μα σύγ-

καιρα ένα χέρι τόν άγγιξε στον ώμο κι ό άνθρωπος που τόν είχε φέρει, τόν πρόσταξε :

—'Ακολούθα.

Σηκώθηκε, τόν άκολούθησε. Κατέβηκαν τή σκάλα μονάχοι τώρα, δίχως όδηγό· βγήκαν από την έξώπορτα του δρόμου. Στο φώς του φεγγαριού, ό Νικηφόρος είδε να καρτερούν δυό άλογα κι ό δούλος του πρωτοστράτορα, που τά κρατούσε. 'Ο 'Αστρίτης, βλέποντας τόν άφέντη του, άνεθοκατέβασε τó κεφάλι· και βρόντηξε χάμου τó πέταλο. Ζύγωσε ό Σγουρός, του χάιδεψε μηχανικά τó σβέρκο. 'Ο συνοδός του όμως τόν σταμάτησε καθώς έτοιμαζότανε να καθαιλιέψει, του πήρε από τά χέρια τó ρόλο και του τόν έρριξε από τ' άνοιγμα τής τραχηλιάς μέσα στο χιτώνιο, πάνω στο στήθος. 'Υστερα του έδωσε πίσω τó σπαθί που του είχανε πάρει όταν τόν έπιασαν. Καθαλίκεψαν.

Τό φεγγάρι τώρα έγερνε στον ουρανó, μεγάλο, κατακίτρινο. Σπιρούνισαν τ' άλογα, ξαμόλυσαν τά ρέτενα και χύθηκαν κατά τόν κάμπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ'

ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ

ΑΕΙΔΕΨΑΝ ἔλη τὴ νύχτα. Στὴν ἀρχὴ μὲ τὸ φεγγάρι, ὕστερα, σὰν ἐκείνο βασιλέψαι, μέσα σὲ σκοτάδι πυκνό. Ὁ συνοδὸς κάλπαζε στ' ἀριστερὰ τοῦ Σγουροῦ, ἀμίλητος. Ἀνέβαιναν δρόμους ἀνηφορικούς, βουνήσιους, κατέβαιναν ἡμερες, πράες πλαγιές, κι ἀπ' ἔλα τοῦτα ὁ Σγουρὸς τίποτα δὲν ἔβλεπε, παρὰ μονάχα τὰ μάντευε ἢ τὰ φανταζόταν. Κάπου - κάπου, σ' ἓνα μονοπάτι στενό, ποὺ τοὺς ὑποχρέωνε νὰ κέψουν τὴν τρεχάλα τους καὶ νὰ περάσουν ἕνας - ἕνας, ἐνιωθε δίπλα του νὰ χάσκει κάτι σὰ βάραθρο. Θαραῦσε τότε πὼς ἀκούει κάτω, σὲ βάθος ἀνυπολόγιστο, νὰ κυλάει τὰ νερά του βουϊζώντας κάποιοι χεῖμαρρος, ἢ κ' ἓνα ἀγνωστο πλάσμα

νὰ σκληρίζει, κάτι σὰν κρυμμένο ἀγρίμι ἢ σὰν πεταμένο, θάλαγες, παιδί...

Ἡ κατάπληξη ποὺ τὸν συνείχε σ' ἔλη τὴ σκηνὴ του μὲ τὸν Σγουρομάλλη, τώρα εἶχε λυθεῖ. Στοχαζόταν ψυχραῖμα καὶ λογικό: Τί εἶτανε τούτη ἢ ἀποστολὴ ποὺ τοῦ ἀνάθεσαν; Τί ἔλεγε ἡ γραφὴ ἢ κλεισμένη στὸν κύλιντρο ποὺ τοῦ ἔκρουε ρυθμικά τὸ στήθος; Γιατί τέτοιο μυστήριο στις ὁδηγίες τοῦ πρωτοστράτορα, κι ἀκόμα γιατί νὰ στείλουν αὐτὸν κι ὄχι ἄλλον; Γιατί νὰ τοῦ τάξουν, ἂν παρακούσει, τὸ θάνατο; ...

Ἐνιωθε τὸ στήθος του βαρὺ, τὴν ἀνάσα του κομμένη. «Μπᾶς καὶ μοῦ στήνουνε καμμιάν ἀσχημη παγίδα; Μήπως τυχὸν κι ἔλο τοῦτο δὲν εἶναι παρὰ πρόφαση;» Κοίταξε λοξὰ τὸ βουδὸ του σύντροφο. «Ἄν ἦθελαν νὰ μὲ ξεμπερδέψουν, στοχάστηκε πάλι, μπορούσαν καὶ στὸ Μιτζηθρά, μέσα στὴ φυλακὴ. Ποιὸς ὁ λόγος νὰ μὲ στείλουν δλᾶκερο ταξίδι; ...»

Βρῆκε ἓνα συμπέρασμα ποὺ τοῦ φάνηκε λογικό: «Δὲ θέλουνε νὰ στείλουν ἀνθρωπο δικὸ τους μὴν τύχει καὶ τὸ μυριστοῦν εὐκολα οἱ ἔχθροὶ στὸ δρόμο. Στέλνουν ἐμένα ποὺ εἶμαι ἀγνωστος καὶ κανένας δὲ μπορεῖ νὰ μ' ὑποψιαστεῖ. Μπορεῖ, ποῦ ξέρεις, κι ἀληθινὰ ὁ θεὸς μου νὰ βάλθηκε νὰ μὲ δοκιμάσει.» Ἡ ψυχὴ του ἀναγάλλιασε στὴ σκέψη τούτη. «Ἡ γραφὴ ποὺ κρατῶ θάχει πολιτικὴ σημασία μεγάλη», εἶπε μὲ τὸ παιδιὰ-

τικο μυαλό του. «Τί άλλο, μπορεί να στέλνει ο Σγουρομάλλης στην 'Ανδραβίδα :»

Πιό πέρα ο στοχασμός του δεν πήγαινε. Τις λίγες ώρες που είχε μείνει λεύτερος στο Μυτζηθρά, δεν είχε ακούσει τίποτα που να τον φωτίσει. 'Ο πόλεμος του δεσπότη της 'Ηπείρου με τον αυτοκράτορα του ήταν άγνωστος. 'Αρκέστηκε στο συμπέρασμα που είχε βγάλει κ' ένιωσε πώς είναι τώρα ήσυχότερος.

Σήκωσε τα μάτια του κ' είδε την αυγή να γαλανιάζει στον όριζοντα. Το τοπίο γύρω άρχιζε σιγά - σιγά να πλάθεται μέσ' από το χάος της νύχτας. 'Ο ουρανός πρασίνιζε αδιόρατα και σύννεφα τεράστια, τουφωτά, κυλιόντανε ξεκινημένα από το νοτιά. Τους τύλιξε, λοξό και κρύο, το φέγγος του δρθρου.

Δεξιά, στην κορυφή κάποιου λόφου, είδε ο Σγουρός κουρνιασμένο ένα κάστρο που ξεκορόταν φανταστικά στον πελιδνό ουρανό. Πάνωθέ του φεύγανε βιαστικά τα σύννεφα. Πρέπει εκεί ψηλά να φυσούσε άνεμος άνυπαρχτος άκόμα για δώ - κάτω. 'Ενα σμάρι κοράκια πέρασε κρώζοντας πάνω από τους καθαλαρέους και, κόβοντας άπότομα δεξιά, χύθηκε κατά το κάστρο με πλατύ φτεροκόπημα. 'Ο συνοδοιπόρος σήκωσε το χέρι του.

— 'Η Βελιγοστή, είπε ανοίγοντας για πρώτη φορά το στόμα του.

'Εκοψε τη φόρα του άλόγου του, στάθηκε δίπλα στον Σγουρό και, δείχνοντάς του μπροστά :

— Καίθε θα τραθήξεις, του είπε.

Κοίταξε. Το έπίπεδο της γής που κλεινόταν ανάμεσα στις διαπλατωμένες άγκάλες του βουνού, άφηνε μια χώρα άπέραντη και μακρυνή να φαίνεται πέρα. Είταν ένας κάμπος σγουρός από βλάστηση, γεμάτος φως, κ' ή αυγή τον χάζιευε μ' άνάερα πέπλα.

— Στο βάθος, ίσια, θα βρεις την Καρούταινα. Θα τη γνωρίσεις εύθως, έχει μεγάλο και φοβερό δυναμάρι... 'Ομως να μη σταθείς. Να πάρεις το μεγάλο το ποτάμι, από το δεξι τον δχτο, και να τραθήξεις ακολουθώντας το. Σ' έναμιση μερόνυχτο, θα βρίσκεσαι στην 'Ανδραβίδα.

Είπε, και δίχως να σταθεί άλλο, γύρισε τ' άλογό του, τυλίχτηκε στο ταμπάρο του, και σκύβοντας μπροστά έφυγε άστραπή, καλπάζοντας.

'Ο Σγουρός άπόμεινε μονάχος.

Κοίταξε γύρω του. 'Η μέρα πλάταινε. Δεξιά, μια λάμψη κιτρινωπή προμηνούσε τον ήλιο. Σιγανά, ύπουλα, ένας άνεμος άρχιζε να φυσάει, και τα σύννεφα, μελανά, άπλώνονταν πάνω στον ουρανό και τον έσθηναν. Στον κάμπο, αντίκρυ, διάβηκαν φευγαλέοι μεγάλοι ίσιοι.

Σπιρούνισε τον 'Αστρίτη και χύθηκε μπροστά.

Τράβηξε ίσια, όπως του είχαν δείξει. Για πρώτη φορά ύστερα από τις φοβερές κι άτέλειωτες ώρες που είχε περάσει, ένιωθε τον έαυτό του λεύτερο. Πάσχιζε να ξεχάσει και τον κύλιντρο με τη γραφή του Σγουρομάλλη, τον κύλιντρο που, δίχως να ξέρει γιατί, στάλαζε άθυμία βαρειά στην ψυχή του. Σ' ένα χαντάκι μπροστά, σταμάτησε. Του φάνηκε πώς είχε λοξέψει και κοίταξε γύρω να προσανατολιστεί. 'Ο τόπος δλάκερος είχε σκοτεινιάσει, μύριζε χώμα νοτισμένο, κι αντίκρυ, πάνω από κάτι σκελεθρωμένα δέντρα, άναψε κι άλλη άστραπή.

Είχε ξεχαστεί δόλοτα. Όσο βρισκότανε στο βουνό, έβλεπε από ψηλά τόν κάμπο, τώρα όμως ή δψη τής χώρας άλλαζε. Ή μόρτα ζύγωνε, τδ ένιωθε, και γύρω όσο πού φτάνει τδ μάτι δέν έβλεπε ούτε καλύδι, ούτε ψυχή.

Δυδ-τρείς σταλαματιές τού κόλλησαν στο μέτωπο, δ άνεμος στρούφισε, θαρείς, γύρω στα πόδια τού Άστρίτη, σηκώνοντας χύμα χοντρό. Έρριξε δεξιά-ζερβά ματιές βιαστικές, ζητώντας δχι πιά τδ δρόμο τού μά κάποιου άσυλο. Στοχάστηκε νά ζυγώσει αντίκρυ, σε μιá συστάδα δέντρα, ισχνό καταφύγιο τής ανάγκης, μά σύγκαιρα ένα άστροπελέκι, λαμπαδιάζοντας άπαίσια, συντάραξε τόν κάμπο. Ή μόρτα ξεσπασε, δρμητική.

Τότε σπιρούνισε τόν Άστρίτη και τράθηξε στην τύχη, παίρνοντας ένα μικρό μονοπάτι πού βρέθηκε μπροστά τού. Περισσότερο κι από τόν έαυτό τού νοιαζότανε για τδ φαρί τού μη βραχεί. Πήδηξε ένα μικρό χαντάκι, κατέβηκε σε φαρδύ ξεροπόταμο, άνέβηκε τόν άλλον δχτο, πέρασε κάτω από τά δέντρα, άνηφόρισε, κατηφόρισε, και τέλος, πάνω πού άπελιπζότανε νιώθοντας τδ νερό νά περονιάζει τδ καββάδι τού, άγνάντεψε ζερβά, σε μικρό λόφο, άνάμεσα στην καταχνιά τής βροχής, ένα χτίριο μά παράδοξη άρχιτεχτονική.

Κατά κει τράθηξε. Δέν καταλάβαινες άν κατοικούσαν μέσα άνθρωποι· έμοιαζε έρείπιο. Μεγάλη και πολύπλοκη οίκοδομή, μά μάντρα μισογκρεμισμένη γύρω, ένα σμάρι χαλάσματα μέσα, μικρά και μεγάλα, παράθυρα ψηλά, μά καμάρες. Μοναστήρι φράγκικο παρατημένο έμοιαζε. Άπό κοντήτερα, ξεχώριζες στους τεφρούς πέτρινους τοίχους άχνάρια φωτιάς. Βάτα και ρείκια τδ είχανε πνίξει γύρω, τδ χορτάρι βλάστησε άκόμα και στους άρμούς τού μέσα, τά δέντρα τού αυλόγυρου θεόρατα, γηραλέα, γνέφανε γυμνά. Μονάχα ένα ήσυχο ποταμάκι, άγκαλιάζοντας τά ριζά τού λόφου, φλοίσβιζε χαρούμενα, άνυπόπτο λές για δλη τούτη τή μόνωση και τήν άκινήσια.

Σε λίγο, δρασκελώντας μά τόν Άστρίτη τούς θάμνους, τδ παιδάριο άνηφόριζε τήν πλαγιά. Γύρω στη μάντρα ένα μονοπάτι έτρεχε, κι αυτό άκολούθησε ψάχνοντας νά βρεί μιá πόρτα. Περνώνας κάτω από ένα μικρό παραθύρι καγκελωμένο, άκουσε μέσα κουδέντες. Κοντοστάθηκε νά ξεχωρίσει τις φωνές, μά δε μόρεσε. Πιδ πέρα, τού μύρισε καπνός. Λοιπόν τδ ρημάδι τούτο είταν κατοικημένο... Μ' άγαλλίαση κρυφή, αυτιάστηκε τδ τρίξιμο φωτιάς· ζεστό φαί ευώδιαζε τόν υγρό άέρα, και πίσω από μιάν άγκωνή τού τοίχου μιá πόρτα ξεκοδύταν θολωτή, φαρδειά.

Πέζεψε, χτύπησε, και σε λίγο άκουσε τήν κλειδαριά νά τρίζει.

Είτανε πανδοχείο. Στή μεγάλη αυλή πού μπήκε, σε ύπόστεγα μέσα, άλογα και μουλάρια στέκονταν δεμένα. Ό βρεμένος σανός, ή φουσκή, ή καπνιά, πύκνωναν τόν άέρα. Δυδ-τρείς δούλοι πηγαινόρχονταν κουβαλώντας κουβάδες μά νερό, κούτσουρα για τις φωτιές, παραδάλά κρεβματοστρώσια. Στόν καινουργιοφερμένο δε δώσανε προσοχή. Ή γυναίκα πού τού είχε άνοίξει, τόν δδήγησε δίχως κουδέντες στη μεγάλη σάλλα τού ισόγειου όπου είταν τδ μαγειρείο. Ένας δούλος μικρός πήρε τόν Άστρίτη.

Στὴν πελώρια κάμαρα ποῦ μπήκε ὁ Σγουρὸς τρώγανε δυὸ συντροφιεὶς ξένοι. Δυὸ-τρεῖς μοναχικοὶ ταξιδιώτες, καθισμένοι στὶς γωνιές, πίνανε καὶ ρεμβάζανε πίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα τῆς καπνιάς ποῦ σούρωναν ἀπὸ τὸ πυρομάχι. Οἱ φωνὲς ἀκούγονταν μερδεμένες καὶ θαμπὲς ἀνάμεσα στὸ τσιτσιρίσιμα τοῦ τηγανιοῦ καὶ στὸ κρουνέλιασμα τῆς βροχῆς ἀπ' ἔξω. Τρεῖς φραγκοκαλόγεροι, καθισμένοι καταμεσίς, κουβέντιαζαν μ' ἕξαψη μεθυσμένων κι ἀνακίτευαν στὴν κουβέντα τους λατινικά.

Κάθησε σὲ μιὰ γωνιά καὶ πρόσταξε νὰ τοῦ φέρουνε νὰ φάει.

Ἔβτανε ξεθεωμένος ἀπὸ τὸν κόπο, τὴ νύστα. Ὑστερα ἀπὸ τὸν νευρικό ὕπνο τῆς φυλακῆς, ποῦ τοῦ εἶχε τσακίσει τὰ μέλη σὰν πορεία σὲ τόπους ἀδατους, δὲν εἶχε γείρει οὐδὲ στιγμή τὸ κορμί του νὰ ξεπροσάσει. Τ' ὀλονόχτιο ταξίδι, ἡ ἀγωνία, ἡ υπερδιέγερση, ἀνάδιναν τώρα μούδιασμα ἀποκαρωτικό καὶ τὸν ἔδεναν ἀσήκωτα πάνω στὸ σακμνί. Μὲ κόπο ὑπεράνθρωπο στύλωνε τὰ ματῶφυλλά του γιὰ νὰ μπορέσει νὰ φάει. Τὸ χέρι του τὸ ἐνωθε μολυβένιο, ἡ ἀπλή κίνηση ἀπὸ τὸ σκουτέλι στὸ στόμα τὸν τσάκιζε. Σηκώθηκε σερνάμενος καὶ ζήτησε δωμάτιο γιὰ ὕπνο.

Τὸν ἀνέδωσαν ἀπὸ σκάλες στενές, στριφτές, σὲ δώματα ἄδεια καὶ σκοτεινὰ ποῦ μύριζαν κλεισούρα καὶ μούγλα. Πέρασε ἀπὸ κάμαρες μεγάλες κ' ἔρημες, κρύες σὰν τάφους, ὅπου τὸ φῶς στάλαζε λευψό, ἀπὸ τὰ χαλάσματα τῆς σκεπῆς. Ἀκολουθώντας τὸν ὁδηγὸ του, ἔνα παιδί! ξυπόλητο ποῦ κρατοῦσε λυχνάρι, ἀκουγε τὰ βήματά του ν' ἀντιδουρίζουν στοὺς τοίχους καὶ συλλογιζόταν μηχανικά πῶς, ἂν θάθελε νὰ γυρίσει πίσω μονάχος, δὲ θὰ κατόρθωνε ποτὲ νὰ βρεῖ τὸ δρόμο. Ἐέλος, σὲ κάποιον πάτωμα ψηλότερο, εἶδος σοφίτα, ὁ ὁδηγὸς σταμάτησε. Ἐσπρωξε μιὰ πόρτα κι ὁ Νικηφόρος μπήκε στὴν κάμαρα.

Τὸ κρεβάτι εἶταν στὴ γωνιά, δίπλα στὸ παραθύρι. Πῆγε δλότσια ἐκεῖ καὶ κάθησε. Δὲν εἶχε τὴ δύναμη οὔτε νὰ γδοθεῖ, οὔτε νὰ πάρει ἀπόφαση, οὔτε νὰ σκεφτεῖ τί θάθελε νὰ κάνει. Τὸ παιδί σφάλησε τὴν πόρτα, ἔφυγε. Ἀπὸ τὸ παραθύρι ἔμπαινε φῶς σταχτί, σκυθρωπό, ἡ μέρα ἔξω εἶχε νεκρικά χλωμιάσει. Ἔβταν μεσημέρι κ' ἔμοιαζε σούρουπο.

Ἄφησε τὴ ματιὰ του νὰ χωνέψει στὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ ὑπαίθρου, στὸν ἀτέριστο κάμπο ποῦ τὸν βάραινε φανταστικά ἡ καταχνιά τῆς βροχῆς. Συλλογίστηκε σκοτεινὰ, γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, πῶς εἶναι μιὰ ὑπαρξη χαμένη μέσα στὸ θολὸ τοῦτον κόσμο, δίχως σκοπὸ καὶ δίχως νόημα. Ἀναρωτήθηκε ψυχρόαιμα γιὰτί ἄραγε ὅλα τούτα νὰ γίνονται γύρω του, γιὰτί νὰ βρεῖσκαται ἐδῶ κι ὄχι ἄλλοῦ, γιὰτί νὰ ὑπάρχει. Ἐγείρε στὸ προσκεφάλι καί, προτοῦ κλείσει τὰ μάτια, τοῦ φάνηκε πῶς ἀκούει δίπλα, πίσω ἀπὸ τὸ φάρσωμα τοῦ τοίχου, δυὸ ξένες φωνές, ἀντροίκες, νὰ κουβεντιάσουν ζωηρά, μ' ἔνταση ἀφόρητη μέσα στὴ χροστωτὴ ἡσυχία.

— Ὁ ἀπεσταλμένος ἔφυγε χτές τὴ νύχτα ἀπὸ τὸ Μπεζηθρά, ἔλεγε ἡ μιὰ. Ἄν κοιτάει στὴν Ἀνδραβίδα, θὰ περάσει σίγουρα ἀπὸ δῶ.

— Ἀγωνιτεύω τὸν κάμπο ἀπὸ τὸ πρωῒ. Δὲ φάνηκε ποθενὰ καβαλάρης...

Ὁ νοῦς του δὲ δούλευε. Ἔβταν ἀδύνατο. Τὰ λόγια ποῦ ἀκουγε γράφονταν θαρεῖς πάνω σὲ ἀμμουδιὰ ποῦ τὴ γλύφει εὐθὺς τὸ κύμα.

— Τὸ νοῦ σου! Ἄμα ἀνοίξεις τὴ γραφὴ ποῦ κρατάει, θὰ ἴδεις. Ἐχει δυὸ στελαγματιὰς αἶμα στὴν ἀπάνω γωνιά.

—“Αφησε πρώτα νάρθει. Έδω θά σταθει. Κι αν ε Μεγάλος
Αφέντης θελήσει να . . .
Αποκοιμήθηκε.

Βρόντοι άπανωτσι, επίμονοι, τον ζύπνησαν. “Ανοιξε τὰ μάτια του σιγά-σιγά, με μακάρια νάρκη, κ' είδε πρώτα πώς ειτανε νύχτα. “Από τὸ παραθύρι εκείνο άπ' όπου πριν έμπαινε τεφρό κι άτονο τὸ φῶς τῆς βροχερῆς ἡμέρας, τώρα μιὰ χρυσταλλένια άχτίδα φεγγαριου σάιτευε τὸ πάτωμα. Ξανάκλεισε τὰ μάτια του χαμογελώντας δίχως λόγο κι άναθυμήθηκε τις κουβέντες τῆς διπλανῆς κάμαρας. Παράδοξο. Δέν τον τρέμαζαν καθόλου. Τὸ άποσταμένο του κορμι σά να χαιρότανε τώρα τὸ καινούργιο τουτο ένδεχόμενο κάποιου νέου κινδύνου, και τὸ φωσφοριστὸ αιμα πὸ εσφυζε στῆς φλέβες του άναζητοῦσε τὴν κίνηση, τὴν άσκηση, τὸ τρέξιμο, σά νεαρὸ πουλάρι.

Ξαναβρόντησαν. Κάτω, μπροστὰ στὴν αὐλόπορτα, συνοδία μεγάλη φαίνεται πὸς εἶχε σταματήσει. “Ακουγε άλογα να χλιμιντρίζουν, πέταλα να χτυποῦν άνυπόμονα στὸ νοτισμένο χῶμα, κουβέντες πλήθιες κι άνάκατες. Κάποιος ξεφώνισε κάτι, σὲ γλῶσσα φράγκικη.

Τὰ σίδερα τῆς αὐλόπορτας έτριξαν και στὴν καμάρα τοῦ παραθυριου άντιφέγγισε ἡ λάμπη ένός δαυλοῦ.

“Αδιάφορος αὐταζότανε τώρα τις φωνές πὸ άρχισαν να δυναμώνουν και να όργίζονται. Γύρευαν άλογα, έρχονταν από μακριά τὰ ζῶα τους ειχαν κουραστεί, λοιπὸν θά τ' άφηναν στὸ στάβλο τοῦ πανδοχείου και θά συνέχιζαν τὸ δρόμο τους με νέα και ξεκούραστα. “Ηθελαν, με τὴν αὐγή, να βρίσκονται στὴν Καλαμάτα.

Μιὰ φωνὴ άντρίκια, βραχνή, τοὺς άποκρινόταν με σεβασμὸ τρομαγμένο, σὲ γλῶσσα ρωμείκη. “Από τὴν άλλη μεριά οἱ φωνές μπερδεύονταν, όμως ειτανε μιὰ πὸς ξεχώριζε μέσα σ' όλες τις άλλες, βαρειά και σκληρή, μιλώντας τὰ ρωμείικα με προφορὰ ξένη. Ξάφνου βροντοφώνησε :

— Δέν έχεις να δώσεις φαριά, αναθεματισμένη, στὴν πριγκηπέσσα τῆς “Αχαΐας και στοὺς καθυλάρους τῆς!

“Ο Σγουρός άνασηκώθηκε στὸν άγκῶνα του. «“Η πριγκηπέσσα τῆς “Αχαΐας». Εἶταν αὐτὴ λοιπὸν πὸς τοῦλεγε ὁ “Ιλαρίωνας . . .

“Εκανε να σηκωθεί, γεμάτος περιέργεια, και να κοιτάξει έξω, όταν κάποιος άκούστηκε να τρέχει στὴν πόρτα του, στάθηκε, άνοιξε με φούρια, και τὸ παιδι πὸς τον ειχε φέρει τὸ μεσημέρι έδω, μπάζοντας τὸ μούτρο του τὸ τρομαγμένο :

— “Αφέντη, λέει άγκομαχώντας, άφέντη! . . . Θά σοῦ πάρουνε τὸ φαρι σου από τὸ στάβλο. Εἶναι ἡ κυρά-Ζαμπέα με τοὺς καθυλάρους τῆς.

Τὸ φαρι του; Τι έκανε λέει; . . . Ποιὸς εἶν' αὐτὸς πὸς διανοήθηκε . . . “Οχι πριγκηπας ναυαι, όχι βασιλέας, μα κι αυτοκράτορας μακάρι, δὲ θά κοιτήσει ν' άπλώσει χέρι, γιατί, μα τὴν “Αγια Μετάληψη . . .

“Εσφιξε στὴ χούφτα του τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ του και χύμηξε στὸ παράθυρο. “Τ' άνοιξε, έσκυψε έξω.

Τουλάχιστον εἶκοσι κατάφραχτοι Φράγκοι ίππότες ειτανε σταματημένοι μπροστὰ στὸ πανδοχείο. Καβάλα στ' άλογά τους πὸς χλιμίν-

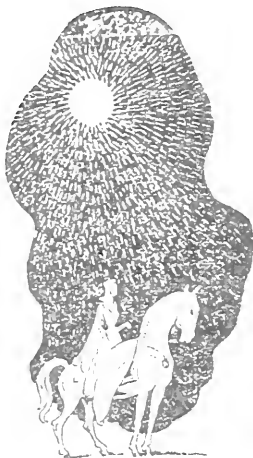
τριζαν ανάκατα και βροντούσανε τὸ πέταλο στὴ γῆ, μοιάζανε ὄγκοι σιδερένιοι, ἀτράνταχτοι. Κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ στραφτάλιζαν τὰ κρίνη τους, οἱ ἀρματωσιές, καὶ πάνω στὶς λόγχες τους τὶς ὀρθιες ἀνάθανε παίζοντας θαμπωτικά πράσινα ἀστέρια.

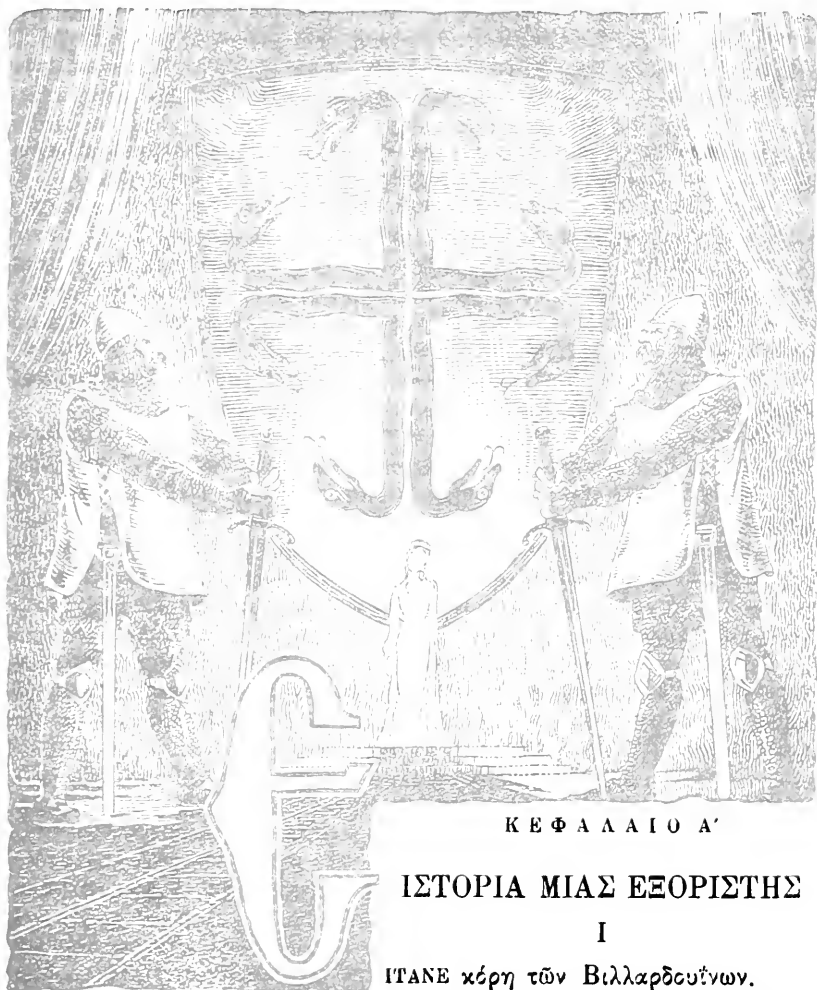
Στάθηκε σασισιμένος. Ἡ γενιά πού εἶχε ξεπετάξει τέτοιους ἄντρες πελώριους, τελώνια πού πατούσανε στὸ χῶμα καὶ ρίζωναν, δίκαια δυνάστευε τούτη τῆ γῆ. Στὴ φεγγεβολὴ τοῦ δαυλοῦ πού ξαναπρόβαλε, τὰ πρόσωπά τους τὰ κλειστά ἀντιφέγγισαν μὲ κοκκινωπὴν ἀψη. Ζήλεια κρυφὴ, φθόνος ἀνήσυχος κέντησε τὴν καρδιά τοῦ παιδάρου καὶ τοῦ ἀναψε τὰ μάτια. Τοὺς μισοῦσε, καὶ τοὺς θαύμαζε...

Σήκωσε τὰ μάτια του πέρα ἀπὸ τὰ κρίνη καὶ τὶς λόγχες. Ξάφνου, μ' ἓνα χτύπο δυνατὸ, ἡ καρδιά του σταμάτησε. Τὰ χεῖλη του πανιάσανε, πιάστηκε ἀπὸ τὸ περβάζι τοῦ παραθυριοῦ γιὰ νὰ μὴ γονατίσει.

Πιὸ πέρα ἀπὸ τοὺς καθαλάρηδες, μονάχη, πάνω στὸ φαρί της τὸ κάτασπρο, μιὰ νεαρὴ ἀρχόντισσα εἶταν σταματημένη. Ὁ μανδύας της, πού κρεμότανε βαρὺς στὰ πλευρὰ τοῦ ἀλόγου, τύλιγε τὸ κορμί της μὲ μεγάλες, ἀπλόχωρες πτυχές. Ὅμως, μέσ' ἀπὸ τὸ βελουδένιο τοῦτον κάλυκα, ἓνας μακρόμισχος λαιμὸς ὑψωνόταν, ἄσπρος καὶ ἴσιος σὰν τὸ σπαθί, λιγνὸς κ' εὐαίσθητος καθὼς ὁ κρίνος. Τὸ πρόσωπό της τὸ ἤρεμο, πού εἶχε τὰ ματόφυλλα χαμηλωμένα, ὁ Σγουρὸς τὸ ἀναγνώρισε... Ἐφερνε στὸ νοῦ του μιὰ μουσικὴ ταραχή, σὰν ὄνειρο μαντικὸ, σημάδι βουδὸ τοῦ μοιραίου. Αὐρα ὀρθρου μακρυνὴ φτερούγισε γύρω στὰ ρουθόνια του, μύρο θαλάσσιο, τῆς πατρίδας.

Σιωπηλὴ κι ἀσάλευτη, συντροφεμένη ἀπὸ τοὺς ἱππότες της κι ὁμως μονάχη, στεκότανε παράμερα, τυλιγμένη στὰ ζαφειρένια πέπλα τῆς σελήνης, ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΕΞΟΡΙΣΤΗΣ

Ι

ΉΤΑΝΕ κόρη τῶν Βιλλαρδουίνων.

Πάνω στὸ κρεβάτι ποὺ γεννήθηκε, στὴν καρυδένια κορνίζα τ' οὐρανοῦ του, εἶτανε σκαλισμένο ἓνα οἰκόσημο. Χρυσό, εἶχε μαῦρο σταυρὸ στὴ μέση, ἀγκυρωτό, κ' οἱ ἄκρες του διχαλώνονταν σὲ φιδοκέφαλα μ' ὄλοστρόγγυλα χρυσὰ μάτια.

Οἱ γυναῖκες ποὺ παραστέκανε τὴ λεχώνα, πήρανε τὸ νιογέννητο, περάσανε στὴ διπλανὴ κάμαρα κρατώντας το μ' ἀπειρὴ προφύλαξη, καὶ τοῦ φορέσανε πάνω στὶς φασκιὲς μεταξωτὸ λαδίκι μὲ κεντημένο τὸ οἰκόσημο τοῦ πριγκηπάτου. Σὰν ξαναφέρανε στὴ μητέρα τὸ παιδί, βαδίζοντας στὴ σειρά, μ' ἱερατικὴ τάξη, ἐκείνη ἄνοιξε τ' ἄτονα μάτια της καὶ ρώτησε ψιθυριστά, σὲ γλώσσα ρωμέϊκη :

- Τί γένος είναι ;
- Κοράσι, δέσποινά μου . . .

Ἡ Ἄννα Ἀγγελίνα Κομνηνή ξανάκλεισε τὰ ματόφυλλά της. Τὰ χλωμά της χεῖλη πεταλούδισαν ἀνάλαφρα, σὰν ἀπὸ κρατημένο λυγμὸ ἢ μυστική προσευχή, καὶ τὰ μακρουλά της δάχτυλα, ποὺ φέγγιζαν ξεματωμένα, ἀναδεύτηκαν ψαχουλευτὰ πάνω στὸ κρεββατοστρώσι.

— Δῶστε τὸ μου.

Τὸ ἀπιθώσανε δίπλα της. Γύρισε ἀργά, μὲ κόπο, τὸ κεφάλι, τὸ κοίταξε, καὶ δυὸ κόμποι δάκρυα κυλήσανε στ' ἄσπρα μάγουλά της.

Ἡ νύχτα εἶταν ζεστή, νύχτα τοῦ καλοκαιριοῦ. Στους λαμπαδοστάτες οἱ φλόγες στέκονταν ἀσάλευτες καὶ μακρουλές, ἐλαστικά ψηλώνοντας στὴν ζέπνοιο ἀτμοσφαῖρα. Ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο, ὁ μεγάλος φεγγαρόλουτος κάμπος ἔστελνε τὴ βαρμυρωμένη ἀνάσα του, μεστή ἀπὸ ἀλμύρα τοῦ πελάγου καὶ λιγόθυμο μύρο μελισσόχορτου. Ἀχνὰ διανεύοντας μέσα στὶς φεγγαρίσιες τὶς ἀχτίδες, ἤρθαν οἱ Μοῖρες νὰ μοιράνουν τὴ νιογέννητη Ἰσαβέλλα, κόρη τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου, πριγκηποπούλα τῆς Ἀχαΐας.

Ὅσο, ἔξω ἀπὸ τὴν κρεββατοκάμαρα, ἓνας ἄντρας καρτεροῦσε, ἀνυπόμονα βηματίζοντας. Εἶτανε ψηλόκορμος, πλατύστερνος· σὲ κάθε ἄκρη τοῦ διαδρόμου στεκότανε μιὰ στιγμή, καὶ τότε τὰ βαρεῖά του τὰ ποδάρια λές καὶ ριζῶναν, ἀσήκωτα. Γύριζε τὸ κεφάλι του κατὰ τὴν πόρτα τῆς λεχῶνας, τὴν κάρφωνε μὲ τὸ μάτι. Κῦμα πορφυρὸ πλημμύριζε τότε τὸ πρόσωπὸ του, κ' ἦ ὀργὴ γιὰ τὴν ἄργητα ἔκανε νὰ σιγοτρέμουν τὰ πηχτὰ του χεῖλη, ποὺ ἀνάμεσά τους πρόβαλλε ἓνα δόντι ἄσπρο καὶ χοντρό.

Τέλος ἡ πόρτα ἀνοιξε καί, στὸ φῶς τοῦ ἀδύναμου λύχνου, φάνηκε ἡ μορφή ἐνὸς ἀνθρώπου ξερακιανοῦ. Ἀντίκρουσε τὸ καρφωμένο πάνω του κυρίαρχο βλέμμα, ταράχθηκε. Ὑστερα ἔγνεψε μ' ἐγκατέστηση δουλική, χαμηλώνοντας τὰ μάτια του.

— Κοράσι, μεγαλότατε ἀφέντη! μουρμούρισε.

Ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουίνος δὲν εἶπε τίποτα. Τὸ μέτωπό του μόνα χα κοκκίνισε, καθὼς κι ὁ φαρδὺς του ὁ σβέρκος· τὰ μάτια του θαμπώσανε μιὰ στιγμή, ξεστερώσανε πάλι σὰν ἀγριεμένα γιὰ τὴν πρόσκαιρη τούτη ἀδυναμία. Γυρίζοντας ὀλόκορμος τὴ ράχη, βγήκε μὲ βήμα βρῦ στὸ λιανωτό.

Εἶτανε χτισμένο ψηλὰ καὶ δέσποζε, πάνω ἀπὸ τὸ κάστρο, ὀλάκερο τὸν κάμπο. Στὸν γαλακτωμένο ἀέρα οἱ ἐπάλξεις ξεκόβονταν μαῦρες, δόντια ἀνάστροφα. Ζύγωσε, στηρίχθηκε στὸν ἀγκῶνα του καὶ στάθηκε νὰ κοιτάζει τὴ χώρα τούτη, τὴν ὠραία καὶ πολυτέθητη, τὴ χώρα ποὺ ἀπρὸ μιὰ φορὰ τὴν εἶχε καταχτήσει· ὁ σταυροφόρος πατέρας του, ἀναγκάστηκε νὰ τὴν κερδίσει πάλι, γιὰ δεύτερη φορὰ, αὐτός, μὲ τὸ σπαθί του.

Πίσωθε, ἀμίλητοι, στέκονταν οἱ ἱππότες τῆς ἀκολουθίας.

Κοίταξε ὁ Γουλιέλμος ὁ Βιλλαρδουίνος τὴν Καλαμάτα ξαπλωμένη μπροστά του ἄσπρη κι ἀτάραχη, νὰ κοιμᾶται ἀγκαλισμένη ἀπὸ τὴν ξεροποταμίᾳ, κοίταξε καὶ τὴ θάλασσα ἀντίκρου ποὺ σπίθιζε τρεμουλιάζοντας κάτω ἀπὸ τὴ μαγγανεία τοῦ φεγγαριοῦ. Κοίταξε ἀριστερὰ τὸν ὄρθθ Ταυῖγετο, ποὺ τὸν χῶριζε ἀπὸ τὴ χαμένη γιὰ πάντα Λακρμονία καὶ

τ' ὄρατο του κάστρο τοῦ Μυτζηθρά. Κοίταξε καὶ στὸ βάθος τῆ γλῶσσα τῆς στερίας πού φεύγει Ἰσια μπροστά, χάνεται στὴν καταχνιά τοῦ ὀρίζοντα μὲ τὴ Μεθώνη καὶ τὴν Κορώνη. Ἐσκυψε τὸ κεφάλι του κ' ἐνοιωσε γύρω του, σὰ ζωντανὲς ὑπάρξεις, νὰ τὸν καλοῦν ὀλοῦθε οἱ χῶρες πού εἶχε κερδίσει, οἱ χῶρες πού ἔχασε ὅταν χαμοκυλίστηκε ξεσελλωμένος στὸν κάμπο τῆς Πελαγονίας ἀπὸ τὸ νικηφόρο στράτευμα τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη. Σφίχτηκε ἡ καρδιά του μπροστά στ' ὄραμα τοῦτο τὸ ζωντανό, καὶ τ' ἄλλο, τὸ ἰδεατό, δλάκερου τοῦ λεβέντικου τόπου τοῦ Μοριά, πού κομμάτι - κομμάτι, ψίχουλο τὸ ψίχουλο, ξέφευγε μὲς' ἀπὸ τὸ σιβαρό του χέρι.

Κ' ἡ ψυχὴ του σκοτείνιασε γιὰ πάντα κείνη τὴ βραδυὰ στὴ σκέψη πῶς, ἀφοῦ εἶχε στεφανωθεὶ μάταια ἴσαμε τώρα τρεῖς γυναῖκες, μπορεῖ καὶ νὰ εἴταν γραφτὸ ἢ βρασιλικὰ τούτῃ χώρα πού τοῦ ἀπόμεινε, νὰ βρεθεῖ αὐριο ὄρφανή, δίχως ἀρσενικὸ διάδοχο κι ἀφέντη...

Ἀπὸ τὸ ἴδιο τοῦτο λιακωτὸ πρωταντίκρυσε κ' ἡ Ἰσαβέλλα τὴ θάλασσα ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια.

Εἶταν παιδί εὐαίσθητο, μὲ θωριά ἀλαμπη καὶ βλέμμα θαμπό. Ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες τῆς κούρτης πού τὴν τριγύριζαν πάντα στὶς μεγάλες καὶ βουερὲς κάμαρες τοῦ κάστρου, ξεχώριζε μὲ τὴν ἀκινήσιάν της, τὴν πρόωρη σοβαρότητα. Καθισμένη πλάι στὸ θρονί τῆς μητέρας της, ἀφῆνε τὴ μικρότερη ἀδερφή της, τὴ Μαργαρίτα, νὰ παίζει μὲ τὶς κουκλὲς πού τῆς φέρνανε, κι αὐτὴ στύλωνε τὰ μάτια της στὸ πλακίστρωτο, σὰ ν' ἀκροαζότανε τοὺς ἄλλους νὰ ζοῦν, ἢ σὰ νὰ βυθίζόταν σ' ἀφηρημάδα. Πλήθιο καὶ κελαιδίστο ἀνέβαινε γύρω τὸ κουβεντολόδι ἀπὸ τὶς ἀρχόντισσες· πίσω ἀπὸ τοὺς ἀργαλειοὺς ἢ τὰ τελλάρα, τὰ πνιχτὰ γέλια σπαθίζανε μ' ἀστραπὲς ἀσημένιες τὸ μουχλὸ βουητό. Ἀπὸ τὰ ψηλὰ καὶ στενὰ παραθύρια μὲ τὸ χοντρὸ μουράγιο, ὁ ἐφηδικὸς ἥλιος τῆς Μεσογείου τόξευε τ' ἀφράτα μαλλιά — ξανθὰ, μαῦρα, καστανά —, τοὺς ἀσπρους σβέρκους, τὰ λαμπερὰ δόντια. Κ' ἡ Ἄννα Ἀγγελίνα ἢ Κομνηνὴ, ἀκούγοντας μηχανικὰ τὶς μαργιόλες ἱστορίες πού διηγόνταν κοκκινίζοντας, ξεκαρδισμένες, οἱ πιδὸ τολμηρὲς, χαμογελοῦσε μὲ συγκατάβαση, χαμηλώνοντας πάνω στὸ ἐρχόχειρο τὰ μάτια της, τὰ μεγάλα καὶ κουρασμένα.

Τὸ κάστρο εἶταν ἔρημο ἀπὸ ἄντρες ὀλοχρονὶς σχεδόν. Ξέχειλος ἀπὸ μανία ἐκδίκησης, λαθωμένος στὴν περηφάνεια του τὴν ἀδάμαστη γιὰ τὴν αἰχμηλωσίαν του ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγο, ὁ Βιλλαρδουῖνος εἶχε ξεσηκώσει τοὺς βασσαῖλους του, βαρώνους, φλαμπουριάρηδες κ' ἱππότες, κ' ἔφερενε βόλτες σὰ θεριὸ ἀνήμερο τὸ Μοριά, χτυπώντας πότε ἐδῶ, πότε ἐκεῖ τὰ φουσᾶτα τοῦ Ρωμοῦ βασιλέα. Ἀβέδεια κι ἀντιφατικὰ φτάνανε τὰ μηνύματα, ἄλλοτε πῶς βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴ Λακρεμονία, ἄλλοτε πῶς ἔχει στήσει σέντζιο τοῦ Μυτζηθρά, κι ἄλλοτε πῶς κατηφορίζει κατὰ τὴ Μονεμβάσα. Ἀπαυδημένες ἀπὸ τὴν ἀπαντοχὴ οἱ ἀρχόντισσες, στερημένες γιὰ ὀλάκερους μῆνες, χρόνους, τὴν ἀγκυλιά τοῦ ἄντρα, ξέδιναν μὲ τὸ νοῦ τους τὸν ἀψὺ σὲ φαντασίες πυρετικές, ὄνειρα σκανταλιάρικα καὶ κούφια. Κ' οἱ τροβαδοῦροι, οἱ μενεστρέλοι, οἱ ζογκλατόροι, φερμένοι πάνω σὲ καράβια θαλασσοδαρμένα, ἀλαργοτάξιδα, ἀπὸ τὴ μακρυνὴ χώρα τῆς Φράντσιας, τοὺς τραγοῦδοῦ-

σαν ἀδιάρκοπα τὰ βάσανα τοῦ Τριστάνου καὶ τοῦ Λανσελότου τὸ θάνατο τοῦ γενναίου Ρολάνδου στὸ Ρονσεβώ, τοὺς πόνους τοῦ ἀγιάτρευτου ἔρωτα καὶ τὴν ἀπέραντη θλίψη τῶν αἰώνιων πολέμων.

Ἀνάμεσα στὸν κόσμον τοῦτο, τὸν ἰδρωκοπημένο μυστικά ἀπὸ κρυφὲς λαχτάρεις, πέρασε τὰ παιδικὰ τῆς χρόνια ἡ πριγκιποπούλα Ἰσαβέλλα. Στὴν ὄψη τῆς εἶχε πάρει τὴ θαμπὴ ἀσπράδα τῆς Ρωμίας μητέρας τῆς, τὰ βαθυκάστανα μαλλιά τῆς καὶ ἀκόμα τὴ λιγνὴ καὶ δλόρθη ἐκείνη κόψη τοῦ λαίμου ποὺ ἀργολύγιζε μ' ἀρμονικὴ εὐγένεια καὶ χάρι. Ἀπὸ τὸ Φράγκο πατέρα τῆς εἶχε τὰ μάτια, τὰ γαλανά. Ὅμως, στὰ πρῶτα παιδικὰ τῆς χρόνια, ὁ λιγνὸς λαίμος καὶ τὰ οὐρανια μάτια δὶνανε στὴ θωριά τῆς κάτι τὸ ἄτονο καὶ τὸ ἀχνό, τὸ στερημένο σχεδὸν ἀπὸ ὕψαι.

Ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουίνος, τὶς σπάνιες φορὲς ποὺ τὴν ἔδλεπε, συλλογιζόταν πῶς ἡ κόρη τούτη, ἡ τόσο ξένη γι' αὐτόν, εἶταν σύμβολο ζωντανό, θεόσταλτο, τῆς παρακμῆς τοῦ γένους τοῦ ποὺ ἀρχίζει...

Τὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας εἶναι ἕνα καλοδοουλεμένο πεπράδι, καὶ τὸ ζυγιάζει ἀνάλαφρα στὴν ἄκρη τῆς ἀνοιγμένης του παλάμης ὁ κάμπος ὁ μεσσηνιακός. Δὲν ἔχει τίποτα ἀπὸ τὸ ἀγριωπὸ ἀποτράβηγμα τῶν ἄλλων κάστρων τοῦ Μοριά. Δὲ στέκεται κουρνιασμένο μισάνθρωπα στὴν ἀητοράχη ἐνὸς βουνοῦ, νὰ δυναστεύει μὲ σκελεθρῆνιες βίγλες μιὰ χώρα ὑποταχτικὰ ζαρωμένη στὰ ριζὰ του. Προβάλλει μαλακὰ φουσκώνοντας τὴν καρπερὴ γῆ, ἀνασασμὸς μασοῦ εὐχυμου, ρόγα σπαρταριστὴ πάνω στὴ μητρικὴ τῆς ὥρα.

Ἀπὸ τὸ λόφο τοῦτο λοιπὸν ἡ Ἰσαβέλλα πρωταντίκρυσε τὴ θάλασσα. Σὰν κάτι νὰ τῆς ἔλεγε πῶς τὸ γαλανὸ στοιχεῖο θὰ παίξει ρόλο στὴ ζωὴ τῆς.

Ξεφεύγοντας ἀπὸ τὶς κάμαρες ποὺ μέσα κελαιδοῦσαν οἱ ἀρχόντισσες, ἐρχότανε τὰ βράδυα, πατώντας ἀθόρυβα, νὰ σταθεῖ στὸ ἀνοιγμα τῆς τάπιας. Ἀντίκρυ, πλατειὰ καὶ ἐπίπεδη ξαπλώνοταν ἡ θάλασσα, ἀλλάζοντας μέσα στὶς φευγαλέες ὥρες τῆς ἡμέρας ἀπειρα χρώματα, χίλιες θωριές, θεόρατο μάτι τελώνιου ποὺ παιζολάμπει γιὰ νὰ μαγνητίσει τὴν τροφή του. Ὁ ἥλιος, μπάλλα σύφλογη, κατέβζινε δίχως φῶς στὴ δύση· κάποιες καμπάνες ἀπόμακρες, ἐρημικῆς, σὰν κουδουνίσματα κοπαδιοῦ στὸ βραδυασμένο λόγγο, σημαίνανε ρεμβαστικὰ τὸν ἐρχομὸ τῆς ἐσπέρας. Ἐὰ πρῶτα φτωχὰ λυχάρια τοῦ λαδιοῦ, σκόρπια, κάτω, στὴ λευκὴ πολιτεία, παλεύανε μὲ τὶς σκιὰς τῆς νύχτας ποὺ κατέβαινε. Καὶ πίσω, στὶς πέτρινες θολωτὲς κάμαρες τοῦ κάστρου, ὅπου οἱ γυναῖκες εἶχανε τώρα κρατήσει τὶς ἀνάσεις τους, οἱ ἀργοὶ τόνοι ἐνὸς λαγοῦτου, συνοδεύοντας τὸ μοναχικὸ τραγοῦδι κάποιου τροβαδούρου, προβοδίζανε ρυθμικὰ, μακρόσυρτα, τὴν ἀνώνυμη μέρα ποὺ ἔφευγε μὲ βήματα βελουδένια πάνω στὸ βραδυασμένο πόντο.

Ἀμίλητη, δίχως ἀνάσα, ἡ Ἰσαβέλλα κοίταζε. Ἡ θάλασσα τούτη, ποὺ τῆς εἶχε πρῶτη ρίξει ἕνα γαλανὸ βλέμμα πάνω στὴν παιδικὴ τῆς τὴ ζωὴ, ἀσημωτὴ τὰ πρῶινά, μαδιὰ τὰ μεσημέρια, ἀσπρη σὰ γάλα τ' ἀπόβραδα — πότε παιχνιδιάρια, πότε ἀφρισμένη, πότε σκυθρωπὴ — σὰ νὰ τραβοῦσε τὴν ὑπαρξὴ τῆς. Κοντὰ τῆς, στὸ ἀμμουδερὸ ἀκρογιάλι, εἶχε γνωρίσει τὶς πρῶτες τῆς χαρὲς. Εἶταν τὰ αἰθρία πρῶινά, σὰν ἡ μεγάλη

συνοδία από αρχόντισσες παλατιανές κατέβαινε στο γιαλό για περίπατο. Καβάλα σε μούλες άσημοκούδουνες περνούσαν την πολιτεία, ανάμεσα σε δυο γαϊτάνια βουργησέους που χάζευαν αμίλητοι. Γελούσαν οι αρχόντισσες, ξεφώνιζαν με τάχα τρομαγμένο νάζι, και τὰ νιάτα τους, περονιασμένα από τή μυυλίστρα τή λιακάδα, άηδονούσανε στο διαμαντένιο άέρα με τιτίδισμα πλήθιο, παλαδύ.

Τά παιδόπουλα, βαδίζοντας με χάρη δίπλα στις κυράδες, κρατούσαν τὰ ρέτενα, τις βοηθάγανε μ' έρωτιάρα προσοχή νά σκαρφαλώσουν στη σέλλα ή νά πεζέψουν. Έγερναν εκείνες, μαργιόλες, κι άκουμπούσανε τή μαλακιά τους τήν παλάμη στους ώμους τών παιδιών. Φευγαλέα, πονηρά, τούς χαϊδεύανε μ' άφροντισιά σοφή τὰ σγουρόμλλα στο σβέρκο. Κ' οι διαβάτες, σταματώντας στα πλάγια του δρόμου έκστατικοί, γεύονταν με τὰ μάτια τ' άνάλαφρο ουτο δνειρο που περνούσε.

Δέν τήν ξιπάσανε τὰ πρώτα μηνύματα του έρωτα, σάν τόν μάντεφε νά στήνει δλόγυρά της τὰ πλεμάτια του. Μαζί με τὰ τραγούδια τών μενεστρέλων, τὰ σπάνια τορνέα και τις έκδρομές για κυνήγι, είτανε κι αυτός ένα μέσο, μιá σιωπηλή σύμβαση, που νά κάνει λιγότερο πληχτική τή ζωή του κάστρου. Τόν αποζητούσανε σάν άγιασμό στη δίψα οι κυράδες· άλαφροπαίζανε μαζί του για νά ξεκουραστούν οι ίπποτές όταν ξεντώνονταν τὰ σιδεράματα. Είτανε κάτι συμφωνημένο, δεχτό ανεπίσημα, και για τούτο τυπικό, δίχως ξέχωρη γεύση. Έκείνη, είταν άπίστευτα σεμνή. Τά πρώτα ροδίσματα στα άλλοτε τόσο άσπρα μάγουλά της θαιρείς κι άνέδθηκαν με τίς πρώτες άχνες τής ντροπής. Χαμήλωνε τὰ μάτια της, καθώς τó συνήθιζε κ' ή μητέρα της, ή Άννα Αγγελίνα, και τήν ήθιη που άρχιζε νά τής ζωντανεύει πίσω από τὰ ματόφυλλα, δέν τήν ύποπτευτήκε κανένας. Άλλωστε δέν πρόλαβε νά καλοξυπνήσει· τήν ξαφνιάσανε στον ύπνο της.

Έκει, στη μεγάλη σάλλα του κάστρου, όπου έφεγγαν οι λυχνοστάτες κιτρινωπά, στη σάλλα τής βεγγέρας για τήν πριγκηπική οικογένεια και για τó παλατιανό άρχοντολόι, μπήκε άπόψε ο Γουλιέλμος Βιλλαρδουίνος χαρούμενος και ζωηρός. Τó πρόσωπό του, τó τραχύ, τó σπαθισμένο από τή σκληρή ζωή τών πολέμων, χαμογελούσε. Είχε νά χαμογελάσει χρόνια ο πρίγκηπας με τέτοιο λαμποκόπημα. Κάθισε άναστενάζοντας μ' άνακούφιση στο άφεντικό θρονι και κοίταξε τήν Ίσαβέλλα. Έρχόταν ή άνοιξη και τó μεγάλο τζάκι είχε σθήσει. Καθισμένη πάνω σε κεντητό μαξιλάρι, κατάχαμα, ή πριγκηποπούλα χάιδευε άφαιρεμένα τή γάτα. Δίπλα, τήν έσκεπε με τή σκιά της ή μητέρα της, από τó δικό της τó θρονι. Έγνεθε ή Άννα Κομνηνή και κάπου - κάπου άναστενάζε, καθώς τó είχε συνήθειο.

— Ίζαμπώ, λέει ο πρίγκηπας κοιτάζοντας μ' άγνωρη ίσαμε τώρα τρυφερότητα τήν κόρη του. Μεγάλωσες!

Δέν τού άποκρίθηκε. Σήκωσε μιá στιγμή τὰ μάτια της και τὰ χαμήλωσε πάλι. Στην κόψη που έκανε ο άπαλός της λαίμος με τó γερμένο λοξά κεφάλι, μιá μπουκλα καστανή γλίστρησε, άκούμπησε.

Ή Άννα Κομνηνή σήκωσε κι αυτή τὰ μάτια της στον άφέντη και τού χαμογέλασε με καλοσύνη.

— Είναι έντεκα χρονών, είπε.

Σώπασαν.

‘Απ’ έξω, στον περιφερειακό δρόμο του κάστρου, κάποιος σκοπός βάδιζε· σίμωνε, ξεμάκραινε. Ένα τραγοῦδι μοναχικό ἐρχόταν ἀπὸ πέρα, τὴν ἐξοχή· τὰ σκυλιά, σκόρπια μέσα στὸ σκοτάδι, ἀλυχτούσαν.

‘Ο Βιλλαρδουίνος σταύρωσε τὰ χέρια του πάνω στὸ φαροῦ του στηθος, ἀκούμπησε πίσω τὴ ράχη του ἄνετα, κ’ ἔτσι, ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ζωντανῆς του προτομῆς, εἶπε :

— Ἰζαμπώ, πρέπει νὰ ἐτοιμαστεῖς γιὰ ταξίδι.

‘Η πριγκηπέσσα Ἄννα ἄφησε τὰ χέρια τῆς νὰ πέσουν στὰ γόνατά τῆς. Τὰ μάτια τῆς στηρίχτηκαν στὸν ἀφέντη καὶ τῆς πιάστηκε ἡ ἀνάσα τῆς. Πίσωθὲ του στεκόταν ὄρθιος, μὲ τὴ στυγνὴ του, μοναστικὴ ὄψη, ὁ ὁ Νικόλαος Σαίντ· Ὁμέρ, ὁ μυστικὸς συμβουλάτορας.

Δὲ σάλεψε ἡ Ἰζαμπώ. Μονάχα τὸ χέρι τῆς, πού χαίδευε τὴ γάτα, σταμάτησε πάνω στὴν κίνηση.

Κοιτάζοντας τὴ γυναίκα του κατὰματα, ὁ πρίγκηπας τῆς Ἀχαΐας ἀπόσωσε τὴ φράση του :

— Θὰ παντρευτεῖ στὴν Ἀπουλία τὸν Φίλιππο ντ’ Ἀνζού, τὸ γιὸ τοῦ ἀφέντη μας.

Ἄμιλητη ἡ Ἰζαμπώ, ἄρχισε νὰ χαίδεύει πάλι τὴ γάτα.

‘Όταν ἡ βγάγια ἤρθε λίγο ἀργότερα, νὰ τὴν πάρει γιὰ ὕπνο, σηκώθηκε ὑπάκουη, μὲ τὴν κλειστὴ καρτερία πού εἶχε πάντα, καὶ πῆγε νὰ φιλήσει τὸ χέρι τοῦ πατέρα τῆς. Περνώντας ὀμω ἀπὸ τὴ μητέρα τῆς εἶδε τὰ μάτια τῆς πριγκηπέσσας κλαμμένα. Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ τὴν τράβηξε παράφορα στὴν ἀγκαλιά τῆς, τὴν ἔσφιξε, τὴ φίλησε μὲ πόνο. Νιώθοντας ὡστόσο καρφωμένο πάνω τῆς, βαρὺ, τὸ βλέμμα τοῦ ἀφέντη, τὴν ἔσπρωξε σιγανὰ στὰ χέρια τῆς βγάγιας κ’ ἔσκυψε τὸ κεφάλι τῆς μ’ ἀνήσυχη ντροπή.

‘Ο Βιλλαρδουίνος ἔφυγε σὲ λίγες ἡμέρες, πρῶτος, γιὰ τὴν Ἀνάπολη. Μπαρκάρησε στὴ Γλαρέντζα μαζί μὲ τὴν ἀκολουθία του, πλῆθος ἱππότες κι ἀνθρώπους τῶν ἀρμάτων. Γεμίσανε δυὸ γαλέρες, μιὰ τοῦ πριγκηπάτου καὶ μιὰ πού εἶχανε στείλει γιὰ τοῦτο οἱ βαρῶνοι τοῦ Ἐγγριπου. Ἡ ἀπόκριση τοῦ βασιλέα Κάρλου ἤρθε λίγον καιρὸ ἀργότερα· τὴ φέρνανε δέκα γαλέρες στολισμένες μὲ σαντάρδα μεταξωτὰ καὶ μὲ πλουμιστὰ στρωσίδια. Σ’ αὐτὲς μπαρκάρησε ἡ Ἰζαμπώ μὲ τὶς γυναῖκες τῆς. Φίλησε τὴ μητέρα τῆς, τὴ Μαργαρίτα. Κ’ οἱ γαλέρες κάνανε πανιά.

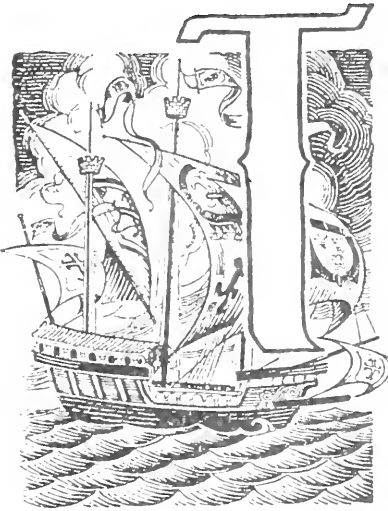
Ἀπὸ τὸ πέλαγο, τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα, τὴ μαδιά, πού τὰ μάτια τῆς εἶχανε γιὰ χρόνια ψαχουλέψει μ’ ἀγωνία, εἶδε πίσω, στὸν ὀρίζοντα, νὰ σήγουν σὲ τριανταφυλλένιο ἀχνὸ τ’ ἀγαπημένα ἀκρογιάλια τῆς Ἐλλάδας.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΒΞΟΡΙΣΤΗΣ

II

ΛΕΙΠΕΥΑΝ μέρες και νύχτες, μέρες και νύχτες, πάνω σὲ μιὰ θάλασσα ταρραγμένη, πού βροντοῦσε ἀφροκοπώντας τὰ τορνεμένα πλευρὰ τῶν καραβιῶν.

Τὴν ἡμέρα ἔδλεπες τὸ πέλαγο ἐλοτρόγυρα νὰ σὲ τυλίγει καὶ ν' ἀπλώνεται ὡς πού φτάνει τὸ μάτι, σμίγοντας τὰ οὐρανοθέμελα. Τὶς νύχτες ὁ φόβος τῶν κουρσάρων ζάρωνε τὶς γυναῖκες στὴ σκοτεινὴ κάμαρα τῆς πρύμης. Μέσ' ἀπὸ τὰ παραθύρια, ὁ ἑναστρὸς οὐρανὸς φαινότανε νὰ ζυγιάζεται μαλακὰ, πότε φεύγοντας ἀτόφιος κατὰ πάνω, πότε κυλώντας βροχὴ σπιθάτη πρὸς τὴν ἄβυσσο. Τέλος, τὴν πέμπτη αὐγὴ, φάνηκε ἀντίκρου νὰ γράφεται μενεξελιά, φτενή, ἡ γῆ τῆς Ἰταλίας.

Ἀνήσυχη περίμενε ἡ Ἰζαμπώ, νὰ ἴδει τοὺς ξένους ἀνθρώπους πού ἔαρχονταν νὰ τὴν καλωσορίσουν. Εἶδε στὴν ἀποβάθρα νὰ προσμένει λαὸς ἀπὸ ἄρχοντες καὶ κυράδες, στολὲς βελουδένιες, μεταξωτές, μάλλιες ἀταλόπλεχτες, τόκες χαριτωμένες, φτερά, λόγχες, φλάμπουρα, ἐρμίνες. Τὴ ράνανε μὲ λουλούδια χαμογελώντας γιορτινὰ καὶ τὴν προσκύνησαν μ' εὐλόγια καὶ μὲ χάρη. Στὴν παραζάλη τοῦ πρώτου αὐτοῦ ξυπνήματος μέσα σ' ἕναν κόσμον καινούργιον, θυμᾶται θαμπὰ τὸν Κάρλο ντ' Ἀνζού, ἄντρα σαρανταεφτά τότε χρονῶν, μ' ἔψη αὐστηρή, μεγάλη γερακωτὴ μύτη, νὰ τὴ ζυγώνει ἀγέλαστος καὶ νὰ τὴ φιλεῖ στὸ μέτωπο μὲ τὴν τυπικὴ στοργὴ τοῦ πεθεροῦ καὶ βασιλέα. Θυμᾶται, πιὸ πίσω, τὸν πατέρα της, καμαρωτὸ κι ὁμως ἀδέξιο μπροστὰ στὸ λίζιο ἀφέντη του. Πρῶτη φορά τὸν ἔδλεπε ἔτσι ὑποταγμένο, σὲ ξένη γῆ, γυμνωμένον ἀπὸ κάθε γόητρο κι ἀπὸ τὴν ἐπαρση τοῦ μονάρχου. Κοίταζε κατὰματα τὸ βασιλέα του ὁ Βιλλαρδουῖνος καὶ στὰ χεῖλη του εἶχε πῆξει τὸ δικηρικτὸ χαμόγελο τῆς ὑποταγῆς. Ὁ ρήγας Κάρλος ἀκούμπησε τὴν παλάμη του στὸ κεφάλι τῆς πριγκηποπούλας, τὴν ἄρρησε νὰ τὸν προσκυνήσει, κ' ὕστερα, δείχνοντας δῖπλα του :

— Ὁ ἄρραβωνιαστικὸς σου, εἶπε.

Γύρισε τρομαγμένη. Πιό πέρα, μπροστά σέ συντροφιά από νεαρούς παλατιανούς, άνοιχτόχρωμα ντυμένους, ένα άγόρι ΐσαμε δώδεκα χρονών στεκόταν άποστρέφοντας έλαφρά τó πρόσωπο. Ήμοιαζε νάχει κάπου άλλο τó νοú του, όμως κρατούσε τά μάτια του χαμηλωμένα, και τά φτενά του, άναιμικά χείλη, σφίγγονταν πεισματερά. Εΐταν ψηλότερος της, λιγνός, μ' εϋθραυστη μέση εϋγενικού ζώου. Τά ξανθά του μαλλιά, κατεβαίνοντας με χαλκρές μπουκλες πάνω στους ώμους, κάνανε τó πρόσωπό του νά φεγγίζει ακόμα πιό διάφανο, ακόμα πιό χλωμό. Στην άριστερή του γροθιά, τή ντυμένη μ' άσπρο κρουστό χειρόχτι, ζυγιαζόταν σφίγγοντας τις άρπάγες του ένα μεγάλο μαύρο γεράκι τού κυνηγιού.

Τήν πήγανε δίπλα του, τής σφυρίζανε στ' αϋτή να προσκυνήσει. Γύρισε κατ' αϋτήν τó πρόσωπό του ó Φίλιππος ντ' Ανζού δίχως νά σηκώσει τά μάτια του, λύγισε τή μέση του κομφά, και, παίρνοντας, τής άκροφίλησε τó χέρι. Εΐπε, δίχως τόνο, σά ν' άποστήθιζε μάθημα :

— Έχουμε ευχαρίστηση σήμερα πού ó Παντοδύναμος μās φέρνει νά συναντηθούμε με τήν άμορφη πριγκηποπούλα της Άχαΐας. Έλπίζουμε πώς θάμαστε άρκετά τυχεροί για νά τήν κάνομε κι αϋτήν εϋτυχισμένη για τó καλό τού δοξασμένου Βασιλείου της Άνάπολης και τού ώραίου Πριγκηπάτου της Άχαΐας.

Άκολούθησε μιá παύση πού τής φάνηκε άτέλειωτη, γεμάτη άγωνία. Οί έπευφημίες τών παλατιανών ήρθανε πάνω στην ώρα, νά γεμίσουν τήν άσφυχτική σιωπή. Κι ó Φίλιππος ντ' Ανζού άπόστρεψε πάλι τó πρόσωπό του, άπλωσε τó δεξί του χέρι κι άγκάλιασε άπό τή μέση, έπιδειχτικά, ένα συνομήλικό του άγόρι, σφιχτοδεμένο, με βλέμμα τραχύ, πού στεκόταν δίπλα.

— Με τήν ευχαίρια τούτη, εΐπε κοιτάζοντας τόν πατέρα του, δέ λησμονούμε τήν παράκλησή μας στο βασιλέα : Έπιθυμία έχουμε ζωηρή ν' άρραβωνιαστεί μαζί μας, τήν ίδια μέρα; ó στενός μας φίλος ΐσάρδος ντ' Σαμπράν ντ' Άριάνο, έτσι πού ó γάμος νά μη μās χωρίσει ποτέ τόν ένα άπό τόν άλλο.

Ό ρήγας Κάρολος, πού δέ χαμογελούσε ποτέ, μόρφασε άλλόκοτα.

— Καλέ μου πρίγκηπα, λέει στόν Βιλλαρδουίνο, μιλήσαμε και χτες για τήν έπιθυμία τούτη τού γιού μας. Βρεθήκατε, αν δέν κάνω λάθος, σύμφωνος.

— Η κόρη μας ή Μαργαρίτα θάρθει στην Άνάπολη μόλις ó άφέντης μας ó βασιλέας τó προστάξει, άποκρίθηκε λαμποκοπώντας άπό χαρά ó πρίγκηπας.

— Αύριο τότε κιόλας νά φύγουμε γαλέρες μας για τήν Άχαΐα νά τήν πάρουν.

Ό Φίλιππος στύλωσε τó κεφάλι του, με κρυφό θρίαμβο. Κ' ή ΐζαμπώ εΐδε τή στιγμή κείνη για πρώτη φορά τά μάτια του πού εΐχανε βλέμμα άτσάλινα γαλάζιο και ψυχρό.

Άπό τή σκηνή τούτη κ' ΐσαμε τήν ήμέρα πού εΐγινε ó ζευγαρωτός γάμος στο Τράνι, οι άρραβωνιασμένοι δέν άντάλλαξαν ούτε μιá λέξη. Έξησε κάτω άπό τόν ΐσκιο της πεθεράς της. Η Βεατρίκη της Προβένσας τήν άπομόνωσε στα γυναίκεια διαμερίσματα τού παλατιού, χώρα

ἀπὸ τῆ Μαργαρίτα. Ἐκνάδε γιὰ στερνὴ φορὰ τὸν πατέρα τῆς στὴν τελετῇ τοῦ γάμου καὶ στὶς γιορτὲς ποὺ ἀκολούθησαν. Ὁ Φίλιππος ἀρμάτωσε τὴν ἡμέρα κείνη ἑκατὸ καινούργιους ἵππους καὶ ὁ Σαμπρὰν ντ' Ἀριάνο εἴκοσι. Ὑστερα ὁ Βιλλαρδουίνος, μὲ τὸ δεύτερο γαμπρὸ του καὶ τῆ Μαργαρίτα, μπαρκάρησαν γιὰ τὸ Μοριά, κ' ἐκείνη ἔμεινε στὴν Ἀνάπολη, γυναίκα προσχηματικῆ τοῦ Φίλιππου, αἰχμάλωτη τῶν Ἀνζού.

Γιατὶ ἔπρεπε νὰ ἐνηλικιωθεῖ, ἔτσι ποὺ νὰ πάρει ὁ γάμος τῆς ὑπόστασι. Στὸ μεταξύ θὰ τὴν ἀναθρέφανε κάτω ἀπὸ τὸ μάτι τῆς Βεατρίκης κ' εἶταν ἀνάγκη νὰ παραδεχτεῖ στὸ ἐξῆς γιὰ μητέρα τῆς τὴ μακρυνὴ καὶ ἀγέρωχη κοντέσσα τῆς Προβέντσας. Ζάρωσε στὸν Ἰσκιό τῆς πάλι, ἀριστικὰ τούτῃ τῆ φορὰ, γιατί εἶταν πολὺ μικρὴ γιὰ νὰ ἔχει μέσα στὴν αὐλὴ τῆ θέσι μιᾶς γυναίκας, πολὺ μεγάλη γιὰ νὰ χαίρεται τὴν ζεγονοιασιὰ τοῦ παιδιοῦ. Εἶταν ζωντανὸ χτήμα, τὸ ἐνιωθε, κ' ἡ ἀόρατη παρουσία τῆς πεθερᾶς τῆς θύμιζε ἀδιάκοπα πὼς εἶναι ταγμένη στὸ βασιλικὸ ἀγόρι. Τὴν κλείσανε σ' ἓνα καστέλλι κοντινὸ στὴν Ἀνάπολη, τὸ Κάστρο τοῦ Αὐγοῦ, χτισμένον πάνω σὲ ψηλὸν ἀγριο βράχο. Τὰ ριζὰ του βουτούσανε στὴ θάλασσα, τὴ μαδιά. Γύρω οἱ γλάροι φέρνανε βόλτες μεγάλες, ζυγιάζονταν στὸν ἄνεμο τοῦ πελάγου καὶ σπαθίζανε τὸ κύμα κράζοντας ἀπληστα καὶ γοερά.

Ἡ ζωὴ μέσα σὲ κάστρο τῆς εἶτανε πράμα γινώριμο. Σὲ κάστρο γεννήθηκε, σὲ κάστρο μεγάλωσε καὶ σὲ κάστρο τῆς εἶτανε γραφτὸ νὰ ζήσει. Ὅμως ἐκεῖ - κάτω, στὴν πατρίδα, ἔλα εἶταν ἀγαπημένα καὶ ζεστά: Ἡ ἀσπρη πολιτεία, ὁ φαρδὺς μυρωμένος κάμπος, ἡ θάλασσα, τέλος, ποὺ τῆς κρατοῦσε συντροφιά καὶ ποὺ τῆ γήτευε δίχως νὰ τὴ φυλακίζει. Ἡ ὠριμότητα τοῦ κορμιοῦ τῆς, ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ ξυπνάει κεῖ - κάτω πρώϊμα, κλωσσασμένη ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς Μεσογείου, ἀποκοιμήθηκε πάλι ἐδῶ, πνίγηκε στὸ πρωτοξύπνημα. Ἡ κρυφὴ λάμψη σήστηκε κάτω ἀπὸ τὸ θολωμένο βλέμμα, καὶ τὰ ματόφυλλα, χαμηλώνοντας βαριά, ρίξανε τὴν καταχνιά τους στὴ χόβολη. Τὸν Φίλιππο, τὸν ἄντρα τῆς, ἐλάχιστα τὸν ἔδλεπε. Τῆς λέγανε πὼς τὸν περισσότερο καιρὸ κυνηγοῦσε, τρέχοντας πέρα - δῶθε στὰ περὶχώρα τῆς Ἀνάπολης, καθάλα στὸ γοργὸ ἄτι του, μὲ μιὰ συντροφιά παράφορη, βουερὴ, σαλπύγγια, βούκινα, ταυραῖες. Κάποτε, πολὺ σπάνια, σὰ ν' ἀναθυμῶταν ἐκεῖνος ἓνα χρέος φορτικὸ, ἐρχότανε, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ κυνήγι, νὰ τῆς κάνει τὴν ἐπίσκεψη. Εἶταν οἱ μοναδικὲς φορὲς ποὺ ἔδλεπε τὰ πάντα γλωμά του μάγουλα χρωματισμένα. Δυὸ ροδίσματα ἐπικίνδυνα, στρογγυλά, ἀναθαν κάτω ἀπὸ τὰ μάτια του, καὶ τὰ μισανοιγμένα χεῖλη, τὰ πεισματερά, ἀνάσαιναν δύσκολα, λαχανιασμένα. Κρατοῦσε στὴ γαντοφορεμένη γροθιά του τὸ γεράκι· καθότανε στὸ θρονὶ μὲ τὴν ψηλὴ σκαλιστὴ ράχη ποὺ βιάζονταν νὰ σπρώξουνε πίσω του ἀλαφιασμένες οἱ γυναίκες, καὶ μιλοῦσε σύντομα, κοφτὰ, κοιτάζοντας τὸ παράθυρο, γιὰ τὰ κυνήγια του, τὰ γεράκια του, τὰ σκυλιά του.

Κάποια μέρα εἶπανε τῆς Ἰζαμπὼς ἔτι, ἂν ἤθελε νὰ τοῦ φανεῖ ἀρεστή, καλὰ θάκανε νὰ τὸν ἀκολουθήσει στὸ κυνήγι.

Δείχτηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ τῆς — κ' ἴσως τὴν τελευταία — δύστροπη. Βέβαια οἱ μέρες τῆς, οἱ δέσμιες μέσα σ' ἓνα κάστρο ἀποκλεισμένο ἀπὸ τὴ θάλασσα σὰν καρδίη στοιχειωμένο, δὲν τῆς ἄρεσαν καθό-

λου. Ἡ κούρτη τῆς Ἀνάπολης τῆς εἶταν βαρετή, ἡ ζωὴ τῆς δίχως νόημα. Ὅμως νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ φυλακὴ γιὰ νὰ διασκεδάσει κάποιον ἄλλον, τῶνιθε προσβλητικῶς, ταπεινωσθ βαρειά, ἀνώτερη ἀπ' ὅσο σήκωνε ἡ γυναίκεια ἀντοχὴ τῆς. Ἀρνήθηκε.

Τῆς ἐξήγησαν τότε χαμηλόφωνα πὼς τὸν νεαρὸ τοῦτο Φίλιππο, θὰ ἔπρεπε λιγότερο νὰ τὸν κακίζει καὶ περισσότερο νὰ τὸν συμπονεῖ. Ἐνας γιατρὸς φερμένος ἀπὸ τὸ Παρίσι, ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ βασιλέα Λούη, τῆς εἶπε πὼς ὁ ἀντρας τῆς εἶτανε σημαδεμένος μ' ἀρρώστεια τοῦ θανάτου.

— Γιατί δὲ γιαιτρεύεται; ρώτησε σμίγοντας τὰ φρύδια τῆς.

— Γιατί δὲ μπορεῖ.

— Καὶ γιατί δὲ φυλάγεται;

— Γιατί δὲ θέλει.

Τῆς φάνηκε παράδοξο. Ὁ νέος μὲ τὸ σκληρὸ στόμα, τ' ἀφαιρεμένο βλέμμα, ποὺ τὴν ἄφησε μ' ἀφροντισιὰ ἀκατάδεχτη στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς του, δὲ μπορούσε πιά οὔτε μὲ τὸν οἶκτο νὰ τῆς μαλάξει τὴν καρδιά. Πῆγε ὠστόσο στὸ κυνήγι καὶ τὸν ἀκολούθησε κείνη τῆ μέρα στίς παλαθῆς τρεχάλες του μέσα σὲ λιθάδια καὶ λαγκαδιές, στὴν ἄψη τοῦ δυνατοῦ ἀνέμου, στὴν παραζάλη τοῦ φονικῶ.

Ἐάρνου, σ' ἕνα ξέφωτο τοῦ δάσους, καθὼς ἡ παγανιὰ ξεμάκραινε οὐρλιάζοντας, βρέθηκε μονάχη, μακρὰ ἀπὸ τὶς γυναίκες τῆς, κοντὰ του.

Εἶταν ἀνάστατος. Τὰ μαλακά, ἀέρινα μαλλιά του, ἀνακατεμένα κ' ὑγρά ἀπὸ τὸν ἴδρωτα, τοῦ κολλοῦσαν στὸ μέτωπο. Τὸ πρόσωπό του δὲν εἶτανε πιά χλωμό· εἶταν ἄσπρο σὰ φίλντισι. Καὶ τὰ μάτια του, ζαλισμένα ἀπὸ τὴ μάνητα τῆς ἀδιάκοπης τρεχάλας, εἶχανε χάσει τὸ βλέμμα τους κι ἀντικαθρέφτιζαν τὸν κόσμο δίχως στίγμα.

Πέζεψε κ' ἤρθε νὰ τῆς πιάσει τὰ ρέτενα τοῦ ἀλόγου τῆς. Τὴν ἀνάγκασε νὰ πεζέψει κι αὐτὴ, νὰ καθήσει σ' ἕνα στῶμα ἀπὸ ξερὸ ποῦσι, κρυμμένο μέσα σὲ θάμνους ψηλοῦς. Στάθηκε μπροστὰ τῆς ὀρθίως, καὶ τσακίζοντας νευρικά, μὲ τὰ διάφανα δάχτυλά του, κάτι κλαδάκια, ρώτησε κοιτάζοντάς τὴν κατάματα:

— Γιατί ἤρθατε σήμερα;

— Ἐὸ θέλησα κ' ἤρθα, τοῦ ἀποκρίθηκε μ' ἀγέρωχη ἀδιαφορία, γυρίζοντας τὰ μάτια τῆς ἄλλου.

— Σὰς τ' ὀρμήνεψαν, λέει: κείνος σκληρὰ.

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε.

— Σὰς εἶπαν ἴσως πὼς εἶμαι ἄρρωστος.

Τὸν κοίταξε, ἀνήσυχη.

— . . . Πὼς εἶμαι ἀποφασισμένος.

Γέλασε ὁ Φίλιππος δυνατὰ, μ' ἕναν παράδοξο παλμὸ στὴ φωνὴ του. Τὰ μάτια του στραφτάλισαν.

— Γι' αὐτὸ ἤρθατε! ἔκανε σφίγγοντας τὰ δόντια του. Λοιπὸν . . . θὰ σὰς τιμωρήσω.

Τῆς ἄρπαξε μὲ δύναμη ἀπίστευτη τὸ χέρι καὶ τὴν κύλησε χάμου στὴ γῆ. Ἀμίλητος καὶ βίαιος ἤρθε καταπάνω τῆς, ἔφραξε μὲ τὸ ἀχνιστό του στόμα τὴν ἀνάσα τῆς. Δίπλα, μέσα στοὺς θάμνους, σὰν πέτρα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἤρθε νὰ πέσει μιὰ πέρδικα, χτυπημένη ἀπὸ γεράκι. Τ' ὄρ-

νιο, αναγνωρίζοντας τον άφέντη του, πέταξε και του γραπώθηκε στον ώμο.

Κάθε πού ή Ίζαμπώ αναθυμάται πώς πρωτόγινε γυναίκα, βλέπει νά σκύβει πάνω της τó πρόσωπο με τó σκληρό στόμα και τά νεκρά μάτια του βασιλικού άγοριού, και τó μαυρο γεράκι πού ζυγιάζεται στον ώμο του άπλώνοντας τίς φτεροϋγες.

Δέν ξανάδε τόν Φίλιππο για μήνες.

Κι άρχισε πάλι ή ίδια ζωή, ή μονότονη, μέσα στο κάστρο, ή έρημιά με τούς ίδιους ανθρώπους, ό χειμώνας πού άκολουθεί τó φθινόπωρο, ή άνοιξη τó χειμώνα.

Είταν τώρα δεκάξη χρονών. Τó πρόσωπό της, τó άλλοτε παχουλό, είχε λιγνέψει και μακρύνει. Πάνω άπό τά ματόφυλλα, τά μισόκλειστα και σχιστά, όι καμάρες τών φρυδιών ψήλωσαν σά δοξάρια τεντωμένα. Τά μάτια της, άργοκυλώντας ύγρα κ' ίσκιωμένα, κρύβανε σ' άτέλειωτο μούχρωμα τούς στοχασμούς. Και συνήθιζε νά κρατάει τó κεφάλι της άναγερμένο, τó μικρό σαχόνι τεντωμένο μπροστά, έτσι πού ή ματιά της νά παίρνει μάκρος, σαΐτιά γαλανή πάνω άπό τή θάλασσα, τίς κορφές, πέρα, σ' έναν κόσμο δικό της κι άγνωστο, κατά κεί πού βγαίνει ό ήλιος.

Πάχνη παγερή μάργωσε τήν καρδιά της. Έγινε μακρυνή κι άδιάφορη, σχεδόν άπάνθρωπη, για όλη αύτή τήν πλάση πού έμενε γύρω άσυγκίνητη. Τίς γραφές πού τής φέρνανε άπό τó Μοριά, με μαντάτα τών δικών της, τίς άφηνε δλάκερες μέρες άξεσφράγιστες. Έπαψε νά μιλάει για τήν πατρίδα, άκόμα και με τή βάγια της τή Ρωμιά, τελευταία και μοναδική τρυφερότητα της καρδιάς της. Σάν και νά μήν είχε ποτέ της οικογένεια, ποτέ της μάνα και πατέρα, σάμπως νά γεννήθηκε μονάχη, μέσα σ' έναν κόσμο άκατανόητο, σπορά κάποιου στοιχείου δίχως φίλτρο.

Τά μάτια της, άπό τó ν' άγναντεύουν μήνες, χρόνια τή θάλασσα άνέλπιδα, πήρανε λές τó χρώμα της, τó βάθος της και τήν αναλγησία.

Μιά μέρα, φθινόπωρο του 1277, ήρθανε και τής είπαν ότι ό άντρας της βρίσκεται άπό βδομάδες άρρωστος στο κρεβάτι. Είχε γυμναστεί πολύ με τó τόξο, λέγανε, και κουράστηκε τεντώνοντας τίς νευρές. Χαμηλόφωνα, καθώς και τήν άλλη τή φορά, τήν πρώτη, τής έξήγησαν πώς ή ζωή του έτρεχε κίνδυνο, πώς ή καρδιά του λιγοθυμοϋσε άδιάκοπα και τού σκοτείνιαζαν τά μάτια.

Πήγε νά τόν ιδεί.

Ζύγωσε άκροπατώντας στο κρεβάτι του και κάθησε νά τόν κοιτάξει. Τά μάτια του είταν σφαλιστά, τά ματόφυλλά του μαδιά, λές κ' είχανε γίνει πιά τόσο διάφανα πού νά τά διαπερνάει τó γαλανό φώς της κόρης. Πεταλούδιζαν άνάλαφρα, μ' άνατριχιαστική ζωντάνια πάνω στο άσπρο πρόσωπο, τó μαρμαρένιο τρέμιζαν σάν πέταλα λουλουδιού άφύσικου στο κρύο φύσημα του άπέδραδου. Και θαρείς πώς κάτι δραματίζονταν, ίσως έφιάλτες τής άρρώστειας, ίσως νοσταλγίες του δροσερού ύπαιθρου, καλπασμούς παράφορους σέ λιβάδια και λαγκαδιές, πίσω άπό τó άπιαστο και ποθητό κυνήγι.

Χαμήλωσε τὰ μάτια της ταραγμένη. Ἄπο τὰ κλειστά ματόφυλλα οἱ κόρες ἐκείνες τὴν κοίταζαν στυλά, ἀφόρητα, μὲ τὸ τυφλό τους βλέμμα. Καθόλου δὲν ἀνοιξαν νὰ τὴν ἴδουν, καθόλου δὲν τοὺς μίλησε ἐκείνη. Στὰ πόδια τοῦ κρεββατιοῦ, γαντζωμένο μὲ τ' ἀρπάγια του, στεκότανε τὸ μαυρο γεράκι. Παράστεκε τὸν πρίγκηπα ποὺ φεύγει, ἐπίμονα, μὲ μάτι πύρινο, πουλι ἐραλδικό, οἰκόσημο τοῦ Θανάτου.

Δὲν τὸν ξανάδε ποτὲ πιά ζωντανό. Ὁ Φίλιππος ντ' Ἀνζού ξεψύχησε ἕνα σταχτί καὶ κρῦο πρωινό, ποὺ ἔξω, στὴ βουρκωμένη θάλασσα φυσούσε ἄνεμος μεγάλος.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΕΞΟΡΙΣΤΗΣ

III

ΡΑΤΗΣΕ τὸ πένθος του, καθὼς τὸ θέ-
 λανε τὰ συνήθεια, κλεισμένη ἐξή βδο-
 μάδες στὴν κάμαρά της. Τὴ μέρα ἐλά-
 κερη ἔπρεπε νὰ εἶναι ξαπλωμένη στὸ
 κρεββάτι, ντυμένη στὰ μαῦρα, πάνω
 σὲ κρεββάτοστρώσια κάτασπρα. Ἀρ-
 χόντισσες τῆς κούρτης, δεμένες μὲ συγ-
 γένειες ἀξεδιάλυτες μαζί της, ἀπὸ τὸν
 ἄντρα της, ἔρχονταν νὰ τὴ συντροφέ-
 ψουν, γιατί τὸ καλοῦσε ἡ συνήθεια.
 Δὲν εἶχε μαζί τους τίποτα νὰ πεῖ· ἔ-
 μεναν ἐκεῖνες μακρυνές κι ἀδιάφορες,
 γεμάτες ἔπαρση ὅταν θαροῦσαν τὸν
 ἑαυτὸ τους ἀνώτερο, φθόνο μουγγὸ σὰν
 τύχαινε νὰ βραδυποροῦνε στ' ἀρχοντο-
 λόϊ. Πέρασε ἕμως κ' ἡ πρώτη ἐπικαι-
 ρότητα τοῦ πένθους, κι ἀπόμεινε πάλι

μονάχη μὲ τὶς γυναῖκες της, ν' ἀγναντεύει τὴ θάλασσα, δίχως ἀπαντοχὴ
 πιά, δίχως ὄνειρο, ἀδειανή.

Πέθανε στὴν Καλαμάτα κι ὁ πατέρας της κι ἀναγκάστηκε πάλι
 νὰ πάρει τὴ θέση τῶν τύπων στὸ κρεββάτι. Οὔτε γι' αὐτὸν μποροῦσε ἡ
 καρδιά της νὰ χύσει δάκρυα· ἐλάχιστες θύμησες τῆς ἀνατάραξε. Ἡ
 ψυχὴ της δὲν ἀξιώθηκε οὔτε καὶ τώρα τὸ βαθὺ ξαλάφρωμα τοῦ θρή-
 νου. Ἄκουγε τὶς νύχτες μηχανικά, μακρυνή, τὰ ἐπίμονα ἀνιστορήματα
 τῆς βίβλιας γιὰ τὸν καιρὸ πού ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος, στὸν ἀνθὸ
 τῆς ἡλικίας του καὶ τῆς δυνάμης του, διαφέντευε μὲ σιδερένια λεβεν-
 τιά τὸ πατρογονικὸ τους πριγκηπάτο. Δυὸ ἱππότες Φλαμανδοί, τιμα-
 ριοῦχοι στὸ Μοριά ἀπὸ τοὺς πρώτους, πού ταξίδευαν κάθε χρόνο στὴν
 Ἀνάπολη, δὲν ἀμελοῦσαν νάρθουν νὰ τὴν ἰδοῦν. Ὁ Ἰωάννης ντὲ Σων-
 τερόν κι ὁ Γορφέδος ντὲ Τουρναί τῆς φέρνανε τότε τὰ νέα τῆς πατρί-
 δας, πού γινότανε μολοτοῦτο ὄλο καὶ πιὸ μακρυνή. Μεγάλωνε στὰ χρό-
 νια ἡ Ἰζαμπώ, ἔφτασε δεκαεφτά, δεκαοχτὼ χρονῶν. Τώρα μποροῦσε
 καὶ νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ κάστρο της συχνότερα, τὸ πρῶτο πένθος σκεπά-
 στηκε ἀπὸ τὸ δεύτερο, μὲ τὸν καιρὸ ξεθώριασε κι αὐτό. Οἱ Ἀνζοῦ ξε-
 χνούσανε τὸν Φίλιππο, οἱ ὑποθέσεις τοῦ βασιλείου τοῦ ἀπορροφούσαν
 τὴν προσοχή, ἡ αὐλὴ τους, μικρογραφία τῆς παριζιάνικης τοῦ ρήγα

Φίλιππου του Τολμηροῦ, γινόταν ὄλο και πιὸ λαμπρή, ὄλο και πιὸ πλούσια. Ἰππότες ἀπ' ὄλες τὶς χώρες ἔρχονταν νὰ βάλουν τὸ σπαθί τους στὴν ὑπηρεσία τοῦ ρήγα Κάρλου, νὰ βρῶνε κοντά του τύχη, ἐξιλέωση γιὰ νεανικὰ ἁμαρτήματα, ἱκανοποίηση σκοτεινῆς κι ἀνήσυχης φιλοδοξίας. Ἐνας κόσμος πλουμιστός, παράταιρος, βούιζε γύρω, πήγαινε, ἔρχόταν, ἔφερνε τὴ μυρωδιὰ και τὰ δράματα ἀπὸ τόπους ξένους, μακρυνούς, ξεκινούσε ὄλοένα, κύματα καταποδιαστά, γι' ἀόριστες καταχτήσεις.

Τώρα τῆς λάχαινε συχνὰ ν' ἀκούει, κάτω ἀπὸ τὰ μουράγια τοῦ κάστρου, τὶς νύχτες, σερενάδες ἀπὸ μενεστρέλους πληρωμένους. Νεαροὶ ἰππότες ἐρωτιάρηδες, ἔβαζαν νὰ τῆς λένε μαντινάδες πού τὶς συνόδευαν γλυκερὲς και μονότονες οἱ βιέλλες. Τὴν καλοῦσαν σὲ τορνέα, τσακίζανε λόγχεις γιὰ χατίρι της, τάζανε νίκες στ' ἔνομά της και τὴ διαλέγανε γιὰ κυρὰ τῶν στοχασμῶν τους. Τὸ εὐφάνταστο πνεῦμα τῆς ἐποχῆς εἶχε πλέξει γύρω της ἕνα θρύλο καλλονῆς πρωτόλουδης και κατατρεγμένης ἀπὸ ἀσπλαγχη μοῖρα, δεμένης ἀπὸ τελῶνιο φθονερό, φυλακισμένης ἀλύτρωτα σὲ τεφρὸ καστέλλι. Παλληκάρια πρωτόγνουδα ὄνειρευόνταν ἀνδραγαθίες υπεράνθρωπες γιὰ νὰ τὴ γλυτώσουν. Και νεαροὶ ἄντρες, ἔμπειροι, λιμπίζονταν μαζί με τὸ πριγκηπάτο πού εἶχε γιὰ προικὸ τῆς, τὸ λαχταριστὸ μυστήριό τοῦ κορμιοῦ τῆς.

Ἐμαθε τὸ δεύτερο γάμο τῆς μητέρας της με τὸ Νικόλοο ντὲ Σαίιντ Ὀμέρ, πράξη, καθὼς τῆς εἶπανε, γεμάτη βαθεῖα πολιτικὴ σύνεση. Ἡ πικρὴ ἀπόγευση τῆς ἐρμημιᾶς σιγὰ - σιγὰ στέρευε κάθε ἐνδιαφέρον στὴν ψυχὴ της. Και κάθε συμπόνια. Τὸ εἶδε σάν, ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια, πῆρε και τὸ τελευταῖο μαντάτο γιὰ τὴν Ἄννα Ἀγγελίνα : τὸ θάνατό της. Ἐκλαψε δίπλα της ἡ βγάγια ἀπαρηγόρητα, αὐτὴ πού εἶχε γνωρίσει καλά τὴν ἀξέχαστη πριγκηπέσσα. Ὅμως ἡ Ἰζαμπὴ τὴν εἶχε γνωρίσει πρὶν ἀπὸ πολὺν καιρὸ· ἡ μάνα ἔμενε στὴ θύμησή της σβησμένη σὲ καταχνιὰ αὐγινή, ἐκεῖ στὸ βάθος τοῦ ἐρίζοντα, στὸν παιδικὸν ὄρθρο. Ἡ θλίψη πού στάλαζε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ στὴν ψυχὴ της εἶταν ἄφωνα, συναίσθηση πῶς κ' ἕνας ἀκόμα δεσμός, ὁ τελευταῖος, κόβεται, ἀπὸ κείνους πού τὴ δένουν με τὸ γύρω κόσμο. Ἀνεπαίσθητα, εἶχε καταλήξει νὰ θαρεῖ τὸν ἑαυτὸ της διαφορετικὸ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἄφιλο, δίχως πατρίδα, δίχως γονικά, πλάσμα ξερριζωμένο και μετέωρο μέσα στὴν κοινωνία τούτη τὴ συνασπισμένη ἐνάντια της βουδά.

Εἶταν γυναῖκα τώρα πιὰ σωστή, τουλάχιστο ἔτσι ἔδειχνε. Ἡ σοβαρὴ ὠριμότητα τοῦ προσώπου της, ἡ ψυχρὴ χάρις τοῦ κορμιοῦ της τοῦ σπαθάτου, τὸ μέγα φέουδο πού τῆς λάχαινε γιὰ κληρονομιά, ἀνοίγαν γύρω της ἕναν κύκλο σιωπῆς και δέους. Περνοῦσε ἀφαιρεμένη, με τὸ ἄργὸ και μαλακὸ βάδισμα μιᾶς σιαῆς, τὸ μικρὸ σαγόνι της τεντωμένο μπροστά, ἀναγεμμένο τὸ κεφάλι, τὸ βλέμμα μακρυνό, σχεδὸν ἀπάνθρωπο. Σὲ κανένα δὲν εἶτανε μπορετὸ νὰ διαβάσει κάτω ἀπὸ τὰ ματόφυλλα τὴν ἱστορία τῶν ματιῶν της. Δὲν τὴν ποθοῦσαν πιὰ τὴν ὄνειρευόνταν ἢ τὴ φιλοδοξοῦσαν. Μεγαλώνοντας σιγὰ - σιγὰ στὰ χρόνια, πάνω στὸν ἀνθὸ τῆς ἡλικίας της τώρα πιὰ, ἡ κόρη τῶν Βιλλαρδουίνων εἶχε γίνει κάτι περισσότερο ἀπὸ γυναῖκα· εἶχε γίνει εἰδωλο.

Στὰ 1285 — εἶταν τότε εἰκοσιτεσσάρων χρονῶν — πένθος βαρὺ

ἔπεσε στὴν αὐλὴ τῆς Ἀνάπολης. Ὁ ρήγας Κάρλος, ὁ ἀδερφὸς τοῦ Ἄγιου Λούη τῆς Φράντσιαις καὶ νικητῆς τῶν Χοχενστάουφεν, ἔκλεισε τὰ μάτια. Ἄδειος ἔμενε ὁ θρόνος, γιὰ τὸ γιὸς του καὶ διάδοχο τὸν κρατοῦσαν φυλακισμένο οἱ Ἀραγωνέζοι. Εἶχε νικηθεῖ ἀπὸ τὸν Ντελιούρια σὰν εἶταν ἀρχηγὸς τοῦ πατρικοῦ στόλου, ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ φοβεροῦ ἀμιράλη κι ὀδηγήθηκε στὴν Ἰσπανία δέσμιος. Τὸ χηρευάμενο βασιλεῖο ἀνάλαβε νὰ τὸ διαφεντεύει, ἴσαμε τὸ γυρισμὸ του, ὁ Ροβέρτος, κόντες τοῦ Ἄρτουά.

Τότε, ὅπως σὲ κάθε γύρισμῳ τοῦ τροχοῦ τῆς τύχης, ἀνθρώπους ἴσαμε χεῖς εὐνοημένους τοὺς ἤπια ἢ σκιά, κι ἄλλοι, ἀσημοί, ἀνέβηκαν στὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Βουβὰ κι ἀνεπαίσθητα ἡ αὐλὴ ἀλλάξε ψη. Τὴν ἴδια ἄλλωστε χρονιὰ τὴ σημάδευε περιστατικὸ μὲ σημασία γενικότερη: Στὸ θρόνο τῆς Φράντσιαις ἀνέβαινε, διάδοχος τοῦ Φίλιππου τοῦ Τολμηροῦ, ὁ Φίλιππος ὁ Ὁρατός. Πνοὴ νεανικῆ, ἀβρῆ, γόνιμη, φύσηξε πέρα ὡς πέρα, σάρωσε τοὺς γερασμένους ἰσκιούς κι ἀνέμισε καινούργια φλάμπουρα, μὲ χρώματα δροσᾶτα.

Μιά μέρα, σὲ τὸρνεὸ ποῦ συγκέντρωνε τὸν ἀνθὸ τῆς ντόπιας καὶ διαβατικῆς ἀπὸ τὴν Ἀνάπολη ἱπποσύνης, ἀνακηρύχθηκε δρόθυμα νικητῆς κάποιος νεαρὸς ἄρχοντας ἀπὸ τὴ Φλάντρα.

Οἱ ἐράλδοι τῶν ἀρμάτων σήκωσαν τὰ μακρουλά σαλπύγγια τους, ἐσήμαναν διάτορα. Στὴν ἐξέδρα τὴν πολύχρωμη, ἔπου ἀναδεύονταν γιορτινὰ, μυρμηγκιάζοντας, τὰ φωτεινὰ χρώματα, οἱ χιονάτες ἐρμίνες, τὰ φλογᾶτα βελούδα, τὰ ὑγρά μεταξωτὰ, οἱ κυράδες κρατῆσαν τίς ἀνάσες τους. Ὑστερα ἀπὸ μονομαχίαν πεισματερή, ὁ νικημένος ἱππότης βρισκότανε ξαπλωμένος στὸν ἄμμο τοῦ στίβου ὁ νικητῆς, ὄρθιος, σήκωνε ψηλὰ τὸ κοντάρι του, νὰ τὸν ἴδει τὸ πλῆθος. Τοῦ ἔφεραν ἄλογο καινούργιο, γιὰ τὸ δικὸ του εἶχε σκοτωθεῖ. Καβαλίκεψε κ' ἤρθε κάτω ἀπὸ τὴ θέση ἔπου καθόταν ἡ προγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας. Στάθηκε. Τῆς ἀφιέρωνε τὴ νίκη του, εἶτανε λεύτερη νὰ ὑπαγορέψει τὴν τύχη τοῦ νικημένου. Σήκωσε ὁ ἱππότης τὴ μάσκα τῆς περικεφαλαίας του, καὶ τότε τὸ πρόσωπό του, ροδισμένο ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, ἔφεξε νεανικὸ, γελοῦμενο, τὰ γαλανὰ μάτια του στραπτάλισαν εὐκίνητα, γεμᾶτα αἰσιοδοξία.

Σαυσισιμένη ἡ Ἰζαμπώ, τραδιότανε στὸ βάθος τοῦ θρονοῦ τῆς γλωμῆ. Δὲν τὸν ἤξερε τὸ νεαρὸ τοῦτον ἄρχοντα, πρώτη φορὰ τὸν ἔδλεπε. Τ' ὄνομά του ἤρθε στ' αὐτιά τῆς ἀνάμεσα στὴ γλαχὴ τοῦ κόσμου, στὰ σαλπίσματα τῶν ἐράλδων, στὸν παφλασμὸ τῶν σημαίων, σὰ φερμένο θριαμβικὰ πᾶνω σ' ἀστραφτερὸ σύννεφο δόξας.

— Αἰνῶ, Αἰνῶ! ὁ γενναῖος ἄντρας, φώναζαν οἱ ἐράλδοι. Αἰνῶ, Αἰνῶ, ὁ γενναῖος ἱππότης! Αἰνῶ, ὁ καστελλάνος τοῦ Αἰνῶ!

Εἶταν ἀφέντης τοῦ Μπραίν-Λεκόντ, τοῦ Χάλ, τοῦ Σάρτ, τοῦ Ἐστρέμ: ὁ ἀντιβασιλεὺς κόντες τοῦ Ἄρτουά τὸν εἶχε ὀνομάσει Μεγάλου Κοντόσταβλο τῆς Σικελίας. Ἀρχοντας ἀπὸ τὸν πατέρα του κληρονομικὸς τοῦ Αἰνῶ ντ' Ἀβέν, συγγένευε μὲ τὸν πρῶτο Λατίνου αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων. Τὰ τρία του ἀδέρφια εἶταν ἐπίσκοποι, ὁ ἓνας τοῦ Μέτζ, ὁ ἄλλος τοῦ Καμπραὶ κι ὁ τρίτος τῆς Οὐτρέχτης. Εἶχε σύρει τὸ σπαθί του, κατὰ διαταγὴ τοῦ Ροδόλφου τῶν Ἀψβούργων, γιὰ νὰ διαφεντέψει τοὺς βουργητέους τοῦ Καμπραὶ: ζήτησε τὴ δικαιοσύνη τοῦ Ἐδουάρδου

της Ἰγγλιτέρας ἐνάντια στὸν κόντε τῆς Ὀλλανδίας, ἔταξε νὰ ὑπηρετή-
σει στοὺς Ἅγιους Τόπους γιὰ λογαριασμὸ τῆς κοντέσσας Ἀλίκης
τοῦ Μπλουά. Ὅμως ἄνεμος ξαφνικὸς τὸν εἶχε συνεπάρει κάποια μέρα
κ' ἦρθε νὰ βάλει τὸ σπαθί του στὴν ὑπηρεσία τῶν Ἀνζού, ποὺ πά-
λευαν ἀδιάκοπα, σ' ἀγῶνα θανάσιμο, μὲ τοὺς στερνοὺς τῶν Χοχεν-
στάουφεν. Ἐφερνε μαζί του πνοὲς μακρυνὲς ἀπὸ καταχνιασμένες, βορει-
νὲς χώρες, ὄνειρα ἀνήσυχια, ὄραματα θαμπωτικά, φιλοδοξίες ἀκοίμητες,
καὶ χίμαιρες. Κ' ἐλπίδες.

Τὸν ξανάδε ἀπὸ τότε στὴν αὐλή, κι ὄχι μιὰ φορά μόνο. Μέσα ἀπὸ
τὸ παρδαλὸ πλῆθος τοὺς ἄρχοντες, τὸ σχεδὸν ἀνώνυμο, ξεπρόβαλε γι' αὐ-
τὴν μοναδικός, μὲ φυσιογνωμία ξεκομμένη. Ὅχι πῶς ἔδρισκε στὸν ἐσώ-
τερο ἑαυτὸ τῆς, ὁ εὐπατρίδης τυχοδιώχτης, κάποιαν ἰδιαίτερη ἀπήχηση.
Ἀποχτοῦσε ὁμως μιὰν ἀτομικότητα, κάτι τὸ ἀνάγλυφο καὶ τὸ ξεκάθαρο,
μιὰν ἀδρῆ κι ἀπλὴ ὑπόσταση, πράμα ποὺ τὸ νιώθει, ποὺ τὸ ἐκτιμᾷ.
Ἰσως παραπάνω ἀπὸ τὸ καθετὶ μιὰ γυναίκα. Ἔταν ἐξωτερικὰ εὐκολο-
νόητος, μὲ τέτοιον ὥστόσο τρόπο ποὺ νὰ μὴ φιμώνει τὸ ρεμβασμὸ. Μπο-
ροῦσες νὰ ζαλιστεῖς ἀνάλαφρα, γλυκά, σὰν ἀναλογιζέσσουν τὴν περα-
σμένη του ζωὴ, τὴν πολυκύμαντη, νὰ καμαρώσεις τ' ἀρυτίδωτα καὶ λεβέν-
τικα νιάτα του, ποὺ δὲν τσαλακώθηκαν καθόλου ἀπὸ τὴν περιπέτεια, νὰ
ὀνειρευτεῖς ἀχαλίνωτα μαζί του, δίχως μεγάλο φόβο ν' ἀπογοητευτεῖς.
Ἡ ἀνήσυχη κ' αἰσιόδοξη ὁρμὴ του τὴν ἀποζημίωνε γιὰ τὴ δική της τὴ
στεκόμενη ζωὴ.

Ἰσως, ἔδειχνε ἀπέναντί της μιὰν εὐγένεια τόσο θαυμαστά ἐξυ-
πνη, ποὺ γι' αὐτὴ καὶ μόνο θ' ἄξιζε νὰ τὸν προσέξεις. Δὲν τῆς ἔκανε
φορτικὴ τὴν παρουσία του, δὲν τὴν πολιορκοῦσε καθὼς οἱ ἐρωτιάρηδες
νεαροὶ ἱππότες τὶς διαλεχτὲς τους. Καμμιά ἀδιάκριτη ματαιοδοξία νὰ
τῆς θυμίσει τὴ μέρα ποῦ, χάρις σ' αὐτόν, ὄλα τὰ μάτια τῆς κούρτης
καρφώθηκαν πάνω της καὶ μουρμούρισαν τ' ὄνομά της ὄλα τὰ χεῖλη.
Δὲν εἶχε τὴν ἀδέξια πρόθεση ὁ Φλωρέντιος ντ' Ἀλινὸ νὰ εἰσπράξει τὴν
ἀντίχαρη τῆς χειρονομίας του. Ἐκανε πάλι ἕνα βῆμα πίσω, ἀφοῦ πιά
εἶχε λάμψει στὴν ὀλόπρωτη γραμμὴ, καὶ ξαναπῆρε τὴν τυπικὴ του θέση.

Ὅλα τοῦτα εἶταν ποὺ ἔκαναν τὴν καρδιά της νὰ ταρραχτεῖ κάποιο
βράδυ καλοκαιρινό, ἐκεῖ, στὰ περιβόλια τοῦ πκλατιοῦ, σὰν τὸν εἶδε νᾶρ-
χεται ἀνάμεσα στοὺς δυὸ Μορατίτες ἄρχοντες, τὸν Σωντερὸν καὶ τὸν Τουρ-
ναί. Στὸν κόρφο τῆς Ἀνάπολης κατέβαινε ἡ νύχτα· δροσερὰ μύριζαν οἱ
λεμονιές, καὶ μέσα στὶς παχύσκιωτες ἀλλέες ζευγάρια - ζευγάρια εἶχαν
σκορπίσει, σβήστηκαν στὸ σκοτάδι, οἱ κυράδες κ' οἱ πκλατιανοί.

Οἱ δυὸ θαρῶνοι στάθηκαν μπροστά της καὶ τὴν προσκύνησαν χα-
μογελαστοί, μὲ τὸ θάρρος ἀνθρώπων ποὺ τὴν εἶχαν ἰδεῖ νὰ γεννιέται.
Μόλις φτάνανε ἀπὸ τὴν Ἀχαΐα, βιάζοντας φέτος τὸ ταξίδι τους γιὰ νὰ
καλωσορίσουν τὸν ξενητεμένο ρήγα τῆς Ἀνάπολης ποὺ τέλος εἶχε γυ-
ρίσει. Ἔτανε τὸ 1289. Ὁ Κάρλος Β' ὁ Κουτσός, λευτερωμένος τέλος
ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν Ἀραγωνέζων, ὕστερα ἀπὸ δέκα ὀλάκερα χρόνια
σκλαβιάς, ἀνέβαινε στὸ θρόνο τοῦ πατέρα του.

Βλέποντας ὥστόσο τὸν Φλωρέντιο νὰ στέκεται μὲ διάκριση λίγα
βήματα πίσω, γύρισαν, τὸν πήρανε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν παρουσίασαν
στὴν πριγκηπέσσα τους.

— Ένας πολύ γενναίος και πολύ άξιος άρχοντας από τή Φλάντρα, τής είπαν. Δώστε μας τὸ λεύτερο νά σᾶς τὸν γνωρίσουμε.

Δύγισε τή λιανή του μέση εκείνος και τής άκροφίλησε τὸ χέρι, δίχως νά πει τίποτα. Όταν ξανάστησε τὸ κορμί του, είδε ἡ Ίζαμπώ τὰ μάτια του πὸ τὴν κοιτάζανε θαρετά, γελούμενα, με τὴ γνώριμή τους αἰσιοδοξία.

— Μά τὸν γνωρίζω τὸν κόντε τοῦ Αἰνώ! εἶπε με τὴ φωνή της τὴ λιγάκι συρτή, πὸ ξμοιαζε πάντα νάρχεται από μακρυνή άποδημία.

Ὁ Φλωρέντιος δὲ σάλεψε, δὲ βλεφάρισε.

— Μοῦ ἀφιέρωσε κάποτε μιὰ νίκη του, άπόσωσε ἡ Ίζαμπώ ἐλαφρὰ σκανταλισμένη.

Ὁ νεαρὸς άρχοντας, τότε, γέλασε ξάστερα, μ' ἕνα γέλιο σύντομο και ξερό, και στήνοντας τὸ κεφάλι του κοιτάζε γύρω, σάν ἀδιάφορα, πάνω από τὰ κεφάλια τῶν άλλων, καθὼς τὸ εἶχε συνήθειο.

Μίλησαν ὕστερα οἱ Μοραίτες βαρῶνοι γιὰ τὰ πράματα τοῦ τόπου τους, πὸ δὲν εἶταν και τόσο εὐχάριστα. Ἀπὸ τὸν καιρὸ πὸ πέθανε ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουίνος ἕξη μπάϊλοι στή σειρά εἶχαν κυβερνήσει τὸ πριγκηπάτο. Ξεσηκωμοὶ τῶν βιλάνων, ἐπιδρομὲς κουρσάρων, φόβοι από τὸ Μυτζηθρά, φιλονικίες ἀναμεταξὺ σὲ Φράγκους άρχοντες, ταραζάνε τὸ Μοριά ἀδιάκοπα. Τελευταῖα, ὁ Γοφρέδος ντὲ Μπρυγέρ, ξεγελώντας τὸν μπάϊλο Νικόλαο ντὲ Σαίντ Ὁμέρ, εἶχε ἀρπάξει τ' Ἀράκλοβο και φοβέριζε πὼς θὰ συμμαχήσει με τοὺς Ρωμιοὺς τοῦ Μυτζηθρᾶ ἂν δὲν τοῦ δινότανε φέουδο ἀντάξιο στήν ἀντρεία του και στ' ὀνομά του.

Ὁ Φίλιππος ντ' Αἰνώ δὲν πῆρε μέρος στή συζήτηση. Ἐδειχνε με τὴ στάση του, εὐγλωττα, πὼς εἶναι τρίτος, ξένος. Ὅμως ἡ σιωπή του εἶταν ἀνετη, καμμιά στενόχωρη ἀδεξιότητα δὲν ἀδικοῦσε τὴ φυσική του χάρη. Τὰ μάτια του, τὰ ζωηρὰ και ἀνήσυχα, πεταρίζανε γύρω, πάνω από τὰ κεφάλια, κ' ἐνιωθες πὼς ἡ προσοχή του, δίχως νά εἶν' ἀδιάκριτη, ἔμενε ὡστόσο πάντοτε παρούσα.

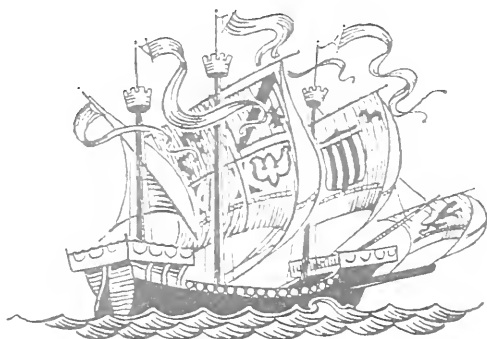
Ἀπὸ τότε, και ὄλο τὸν καιρὸ πὸ περάσανε στήν Ἀνάπολη οἱ δυὸ βαρῶνοι, τὸν είδε ἀδιάκοπα μαζί τους ἡ Ίζαμπώ, και σὲ σύνδεσμο πολὺ στενὸ. Ὁ Κάρλος Β' τὸν εἶχε ὀνομάσει καπετᾶνο τῶν Κορφῶν ἡ χρυσὴ σκάλα ξεδιπλωνόταν καθαρὰ μπροστὰ στὰ πόδια του, ἀνεβαίνοντας ὄλοένα. Ἔτσι, ἡ ταραχὴ τῆς Ίζαμπῶς σάν τῆς ἔγινε ἡ ἐπίσημη πρόταση, δὲν εἶχε γι' ἀφορμὴ τὸ ξάφνιασμα, παρὰ τὸ βαθὺ προαίσθημα πὸ ἀληθεύει τέλος. Στὶς λίγες μέρες πὸ μεσολάβησαν από τὴ συγκατάθεσή της Ἰσαμε τὸ γάμο, ἔγινε μέσα της, ὀμαλὰ και ἀθόρυβα, μιὰ κοσμογονική ἀλλαγὴ. Μέσ' από τὰ κύματα τῆς θάλασσας και τὴν καταχνιά τῆς ἀπόστασης, ἀναδύθηκε, ὄνειρο νοσταλγικό, μιὰ ἡπειρος χαμένη. Ξανάδε τὴν πατρίδα της, τὰ τριανταφυλλένια ἀκρογιάλια, τὶς ἄσπρες πολιτεῖες, τοὺς κάμπους πὸ μυρίζουν μελισσόχορτο, τὰ βουνὰ πὸ μυρίζουν θυμάρι. Κατάλαβε ξάφνου πὼς δὲν εἶχε ξεχάσει ποτέ πὼς τὸ λάγγεμα τοῦ γυρισμοῦ θόλωνε γιὰ νά μὴν πονεῖ, και ὄχι γιαιτὶ εἶχε γιάνει.

Τῆς φαινότανε τώρα πὼς θὰ κάνει πανιά γιὰ κάποια χώρα πὸ τὴν εἶχε γνωρίσει πριν ἀπ' τὴ ζωὴ, μέσα στὸν τρυφερὸ ὕπνο τοῦ μητρικοῦ κόρφου. Μυστικὴ λαχτάρα συνεπῆρε τὴν καρδιά της, ἀπαντοχή

γλυκειά κι άνυπόμονη. Έδωσε προσοχή ελάχιστη στους δρους πού ύπαγόρευε ο Κάρολος ο Κουτσός γι' αυτό τo γάμο: "Αν ποτέ χηρέψει, νά μñν έχει δικαίωμα ούτε αυτή, ούτε ή κόρη πού τυχόν στο μεταξύ θ' άποχτούσε, νά παντρευτούν δίχως τή συγκατάθεσή του. Όρος παράνομος, προσβλητικός, αντίθετος στις Άσσίζες, και πού τήν έβαζε σέ ίση μοίρα με τo κατώτερο άρχοντολόι. Όμως οι Άνζου τo θέλανε με κάθε τρόπο τ' ώρατο πριγκηπάτο, δέν είχανε σκοπό νά ίδουν μιá μέρα νά χάνεται μέσ' άπό τά χέρια τους ή επικυριαρχία. Δέχτηκε ή Ίζαμπώ, δίχως ν' άναμετρήσει τίς συνέπειες, άνίκανη νά μαντέψει τά μελλούμενα πού λαγοκοιμόνταν στο βάθος τών καιρών.

Μπαρκάρησαν στο Μπρίντεζι, λίγες ήμέρες ύστερα από τo γάμο, με τήν άκολουθία τους, έκατο καθαλάρους και τριακόσιους τζαγρατόρους. Οι γαλέρες κ' οι ταρίδες έκαναν πανιά, ξανοίχτηκαν στο πέλαγο.

Κ' έτσι είναι πού ή Ίσαβέλλα τών Βιλλαρδουίνων άξιώθηκε μιá μέρα από τόν Ούρανό νά ξαναδει τή γη τής Άχαίας.

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΕΝ εΐτανε ψεύτικη, ουτε υπερβολική, ή περιγραφή για την κατάσταση στο Μοριά που είχαν κάνει εκεί κάτω, στην 'Ανάπολη, οι δυο βαρώνοι. 'Από κοντά, τώρα, φαινόταν ίσα-ίσα πιό σοβαρή.

'Απαυδημένοι από τη φτώχεια κι από την έπαρση των Φράγκων, οι Γραικοί βουργησέοι και βιλάνοι άρχισαν να σιγομουγκρίζουν, ν' αναδύονται άνήσυχα. Οι φεουδάρχες έγδυναν τη φτωχολογιά με την άπληστία τους, καθγαδίζανε άναμεταξύ τους. "Όλο και ξέπεφτε ή χώρα, από την όρφάνια στην πείνα, από την πείνα στην έρήμωση. "Άσπαρτοι έμεναν οι κάμποι, άφου οι χωριάτες ήξεραν πώς έτσι κι άλλίως

θά τους κορφολογήσουν οι τοπάρχοι: καθαλαρίες από σεργέντες, ροδολώντας από τὰ δυναμάρια, έπεφταν σαν άκριδα στα χωριά, ν' άρπάξουν, να γδύσουν. Τους γιαλούς τους έδερναν οι κουρσάροι, 'Αραγωνέζοι, Γενοβέζοι, Σαρακηνοί. "Έγλυφαν άδηφάγα, ίσαμε τὸ κόκκαλο, τους Γραικούς, οι Βενετσάνοι κ' οι 'Εβραίοι τοκογλύφοι. Κ' οι πρώτοι ροδολατόροι, ξεκόβοντας μ' άπόγνωση από τὰ χωριά, παίρνανε τ' άρματα στο χέρι, σμίγανε σμάρια-σμάρια, ληστοςυμμορίες, και στοιχειώνανε τὰ περάσματα, τὰ μονοπάτια και τις δημοσιές.

"Ο πρίγκηπας Φλωρέντιος καταπιάστηκε με κέφι νεοφώτιστου, σβέλτα, να ειρηνέψει και ν' ανασυντάξει τὸ πριγκηπάτο. "Έδειξε την έξυπνάδα να μην άρχίσει από τους δυναστεμένους. Περιμάζεψε πρώτα τους δυνάστες. Στα έντεκα χρόνια που είχαν περάσει από τὸ θάνατο του Βιλλαρδουίνου, και κάτω από τους έξη μπάιλους που τὸν διαδέχτηκαν, οι Φράγκοι άρχόντοι είχανε βρει δλον τὸν καιρὸ να έξαχρειωθούν. Μ' εύλυγσία θαυμαστή αλλά και σταθερότητα άτσάλινη, κατάφερε γρήγορα να τους υποτάξει. Τὸν αναγνώρισαν για δυνατότερό τους, πιό πονηρό-ύπόκυψαν. Τ' όμάτζιο που τὸς δώσανε, βρήκε τὸν τρόπο εκείνος να τὸ κάνει οδσιαστικό. "Η νεανική του όρμη ή άνυσε τις φτεροβγες της σ' δλο τὸ φάρδος της χώρας, έρριξε τὸν ίσκιο της κυριαρχίας της πάνω κι από τὸ πιό άπρόσιτο καστέλλι. Κατάλαθαν έτσι οι

δυνάστες, οί κουρνιασμένοι στις ἀητορράχες τοῦ Μοριᾶ, πὼς εἶχαν ἀποχτήσει ἀφέντη.

Ἵστερα καταπίαστηκε μὲ τοὺς ντόπιους, μ' αὐτοὺς ἔμως ὄχι τόσο φανερά καὶ ξεκομμένα. Ἀπὸ τὴν πατρίδα του, ἀπὸ τὴ φυλὴ του, ὁ Φλωρέντιος ντ' Αἰνὼ εἶχε φέρει μαζί του τὴν ψυχὴ ἐνὸς εὐπατρίδη ποῦ θὰ μπορούσε, ἂν τὸ καλοῦσε ἢ ἀνάγκη, νὰ γίνεῖ κ' ἔμπορος. Ἄφησε νὰ ὑποθέσουν πὼς κυρὴ τοῦ ἀδυναμία εἶταν ἡ τρυφερότητα, ματαιοδοξία του νὰ τὸν θεωροῦνε προστάτη καὶ πατέρα. Γνώριζε τὴν ψυχὴ τῆς πλέμπας ἀπὸ φυλετικὴ διαίσθηση. Θυμήθηκε λοιπὸν πὼς ἡ πριγκηπέσσα εἶχε στὶς φλέβες τῆς αἷμα ρωμέϊκο καὶ τὴν κάλεσε νὰ τὸν βοηθήσει.

— Τί μπορῶ, κύριέ μου, νὰ κάνω ἐγώ; τὸν ρώτησε σαστισμένη ἐκείνη κι ἔμως προκαταβολικὰ σύμφωνη.

— Κάτι πολὺ ἀπλὸ κ' εὐχάριστο, κυρία, τῆς ἀποκρίθηκε ξάστερα γελώντας. Ἐνα ταξίδι, μιὰ περιοδεία σ' ἔλη μας τὴν ἐπικράτεια.

Ἡ καρδιά της χτύπησε μ' ἀνήσυχη λαχτάρα. Εἶχε γυρίσει στὴ χώρα ποῦ πάντοτε νοστάλγησε, ἀπὸ αἰχμάλωτη ἔγινε ἡγεμονίδα, ἔμως ἢ ἀνάγκη νὰ βρισκεται στὴν Ἀνδραβίδα τῆς εἶταν χρέος φορτικὸ. Ἀπὸ τὸν τόπο τοῦτο δὲν εἶχε καμμιά τρυφερὴ θύμηση. Τὴν ψυχὴ της τὴ γήτευε ἡ Καλαμάτα.

— Θὰ πάω, κύριέ μου!

Στὸ βραχὺ διάστημα τῆς συζυγικῆς ζωῆς τους, ἡ Ἰζαμπὼ εἶχε προλάβει νὰ μαντέψει κι αὐτὴ, καθὼς οἱ συμπατριῶτες της βαρῶνοι, μέσα στὸ Φλαμανδὸ εὐπατρίδη τὸν κυρίαρχο. Μιὰ παρθениκότητα ἀπαλή, ἀπολησομημένη μέσα της ἀπὸ τὰ παιδικὰ χρόνια ποῦ εἶχε χάσει, ἀναδύθηκε, ζέστανε τὰ παγωμένα ἐκεῖ στὴν ἐξορία μάγουλά της. Ἡ καρτερικὴ ψυχὴ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς δὲν εἶχε τελειωτικὰ πεθάνει...

«Θὰ πάω, κύριέ μου.»

Ἔτσι ἀποφασίστηκε τὸ ταξίδι, καὶ τότε μόνον ξανάδε ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπὼ, γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ δεκαεπτὰ χρόνια, τὸν τόπο ὅπου εἶχε γεννηθεῖ. Τὴν Καλαμάτα.

Τὴν ξανάδε ἔμως — ἀλλοίμονο! — ἀπὸ μακρὰ, μέσα ἀπὸ γαλέρα ξένη... Οἱ Φράγκοι κατάφεραν νὰ πνίξουν τὸ μυστικὸ, ποῦ θὰ τοὺς ἔφερνε προσβολὴ θανάσιμη. Καὶ μόνον κάποιες μπαλάντες παλιῆς τῆς Ἀραγώνας, τραγουδημένες ἀπὸ ζογκλατόρους ἀλμογάβαρους, βουνήσιους, ράτσα περιφρονημένη, τ' ἀνιστοροῦν, παραλλαγμένο πάλι, ἀγνώστο, ἔτσι ποῦ νὰ μοιάζει μὲ παραμῦθι...

Ἐνα πρωτὶ, χαράματα, εἶχε ξεμπαρκάρεῖ ἡ Ἰζαμπὼ στ' Ἀνάπλι. Πέρασε μὲ τὴν ἀκολουθία της βιαστικὴ, ἀνεπίσημα, βγήκε ἀπὸ τὰ χῶματα τῶν Ντελαρὸς καὶ γύρισε ἴσια στὴν Ἀνδραβίδα. Ἀπὸ τότε, καὶ στὸν ἐνάμιση χρόνον ποῦ ἀκολούθησε, δὲν τῆς δόθηκε ἄλλη φορὰ ἢ εὐκαιρία νὰ ἴδῃ τὴν Καλαμάτα. Στὴν καρδιά της ἔμεινε ἀξεδίψαστος ὁ τρυφερὸς καῦμός.

Στὴν Ἁγία-Σοφία τῆς Ἀνδραβίδας, ἐκκλησιὰ φράγκικη, συνεδρίαζε κεῖνες τὶς μέρες, καλεσμένη ξαφνικά, ἡ Μεγάλῃ Κούρτη τῶν βασιῶλων. Εἶχαν ἔρθει νὰ παρασταθοῦν ἀπὸ τὶς τέσσερις ἄκρες τοῦ πριγκηπάτου οἱ βαρῶνοι τῆς Ἀχαΐας κι ἀκόμα ὁ γέρο-κόντες τῆς Κεφαλληνίας, ὁ Ριχάρδος Ὁρσίβι. Προέδρευε ὁ πριγκηπας, ἔχοντας ζερβόδεξά

του όλους τούς στενοούς του συμβουλάτορες. Είταν εκεί ο συμπατριώτης του Έγγελθέρτος ντέ Λιντερκέρκε, ο είκοσάχρονος μαρεσάλος Νικόλαος ντέ Σαίντ Όμέρ, ο κοντόσταβλος Ίωάννης Σωντερόν, κ' οι δυο σεπτοί πρόγονοι, ο Γοφρέδος ντέ Τουρναι κι ο Γουλιέλμος ντέ Μονπέλ. Στά θρονιά πού συνηθίζουν οι Φράγκοι για τὸ ἐκκλησίασμα, ἀραδιασμένα τώρα σὲ διπλὴ σειρὰ γύρω στοὺς τοίχους, κάθονταν οἱ βαρώνοι. Ὅμως δεξιά στὸν πρίγκηπα καὶ σὲ στασίδι ψηλό, σὰν τὸ δικό του, καθόταν ἡ ἴδια ἡ Ίζαμπώ, κληρονομικὴ κυρὰ τοῦ πρίγκηπάτου. Ὁ Σάλιος νόμος, πού δὲν ἀναγνωρίζει τὴ θηλυκὴ διαδοχὴ, δὲν ἴσχυε στὸ Μοριά, λοιπὸν ἡ πριγκιπέσσα, τυπικά, προέδρευε ἡ ἴδια τὴ Μεγάλῃ Κούρτη.

Ἡ μέρα εἶταν βροχερὴ, ἀπὸ τὰ στενὰ παράθυρα τὸ φῶς τοῦ δειλινοῦ ἀντιφέγγιζε μολυβωτὸ στὸ πλακόστρωτο χάρμου. Εἶχαν ἀνάψει τὰ μανουάλια.

Ὁ πρίγκηπας ἔκανε μὲ τὸ δάχτυλο τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ πάνω στὰ χεῖλη του, γιὰ νὰ καλέσει ἔτσι βοηθὸ του τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Εἶπε:

— Ἀρχοντες φίλοι κι ἀδερφοί, σὰς κάλεσα ἐδῶ, ἔλους τούς πλούσιους ἀνθρώπους καὶ θαρώνους τοῦ Μοριά, νὰ κουβεντιάσουμε τὰ ζητήματα τοῦ πρίγκηπάτου. Εἴσαστε ἀνθρώποι μου καὶ μοῦ χρωστᾶτε τὴ συμβουλή σας.

Ἦστερα ἄρχισε νὰ φέρνει σὲ συζήτηση ἕνα - ἕνα τὰ ζητήματα, φιλονικίες ἀνάμεσα σ' ἱππότες, δικαιοσύνη γιὰ τόπους ἀμφισβητούμενους, ὑπερβασίες στὸ δικαίωμα τοῦ κυνηγιοῦ, καταπατήσεις, ξεσυνέριες. Ἡ ἐμήγυρη εἶταν ζωηρὴ. Ἀναδεύονταν ἀνυπόμονα οἱ θαρώνοι στὰ θρονιά τους, παίρνανε μέρος ἢ καταδικάζανε φανατικά, συχνὰ - πυκνὰ βροντοῦσαν τὶς γροθιές τους. Κάποια στιγμὴ, ὁ ἀφέντης τῆς Βοστίτσας πού εἶταν ἀψίθυμος, ἔφτυσε μὰ βρισιὰ χοντρή κατὰμουτρα στὸν τοπάρχη τοῦ Νικλιοῦ. Κ' εὐθὺς βροντήσανε τὰ σιδεράρματα στὶς πλάκες, στὰ σανίδια, οἱ φωνὲς πέρσεναν, καὶ χρειάστηκε νὰ μποῦνε στὴ μέση οἱ κοντινοὶ γιὰ νὰ κρατηθεῖ ἡ τάξη.

Ἄκουγε μηχανικὰ ἡ Ίζαμπώ τὴ χλαολή, ἀφαιρεμένα κοίταζε τὰ τραχεῖα πρόσωπα πού πάνω τους θαμπόφεγγαν οἱ κίτρινες φλόγες τῶν κεριῶν. Ὁ ἀέρας εἶχε κιόλας θαρύνει ἀπὸ καπνιά καὶ χνῶτα, μυρωδιὰ βροχῆς γλιστροῦσε ἀπ' ἔξω. Ὅμως τὰ μάτια τῆς κάθε τόσο γυρίζανε στὸν πρίγκηπα, δειλὰ, φευγαλέα. Τὸν ἤξερε τώρα, ἡ συγκέντρωσή τούτη δὲ μπορούσε ποτὲ νὰ τὸν ἐνδιαφέρει τόσο πού ἔδειχνε. Κ' ὕστερα, ἡ διαστικὴ σύγκλησή τῆς...

Ἐάφνου, κατὰ τὸ θράδου, οἱ σεργέντες πού φύλαγαν στὴν πόρτα, μπάσανε μέσα δυὸ ἀνθρώπους ξένους. Εἶταν ἀρχοντες Ρωμιοί, τῆβλεπες ἀπὸ τὰ ρούχα τους τὰ πολυχρῶμα καὶ λουσᾶτα. Ἦρθαν καὶ γονάτισαν μπροστά τῆς καὶ στὸν πρίγκηπα. Ὁ γεροντότερος ἀνάλαβε νὰ μιλήσει.

— Ὁ ἀφέντης μας ὁ δεσπότης Νικηφόρος στέλνει τὸ συγγενικὸ χαιρετισμὸ τοῦ στοὺς μεγαλότατους πρίγκηπες τῆς Ἀχαΐας, εἶπε, τούς ἀνηψιούς του ἀπὸ τὴ συχωρεμένη ἀδερφή του, τὴν Ἄννα Κομνηνή.

Ἡ καρδιά τῆς Ίζαμπῶς σπαρτάρησε. Ἦστερα ἀπὸ δεκαεφτὰ χρόνια, σὰ νὰ λάβαινε τώρα τὸ πρῶτο ὑπερτάφιο μήνυμα ἀπὸ τὴ μάνα τῶν παιδικῶν τῆς χρόνων. Στάθηκε ν' ἀκούσει, κρατώντας τὴν ἀνάσα τῆς.

Οἱ ἀποσταλμένοι ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Ἡπειρὸ. Ἀσχημα εἶταν τὰ

πράγματα του δεσποτάτου: Πόλεμος είχε κηρυχτεί ανάμεσα στον Ἀνδρόνικο Παλαιολόγο και τον Νικηφόρο Κομνηνό· τὰ Γιάννενα είχαν πέσει στα χέρια τῶν αυτοκρατορικῶν, κ' ἐξήντα γενοβέζικα κάτεργα, ρογυμένα ἀπὸ τὸν Παλαιολόγο, μῆχανε στὸν κόρφο, ἀπὸ τὸ Ξηρόμερο, νὰ φοβηροῦσαν τὴν Ἄρτα. Ἀπὸ στεριά πάλι, ἔρχονταν δεκατέσσερις χιλιάδες ἀλογότερες και πεζικά τριάντα χιλιάδες.

Ὁ πρίγκηπας εἶχε ἀκούσει ἀτάραχος τὴν ἀφήγηση τοῦ ἀποσταλμένου.

— Καὶ τί ζητάει ἀπὸ μᾶς ὁ ἀγαπημένος θετός μας; ρώτησε τὸ Ρωμιοὺ πὸν στεκόταν νὰ πάρει ἀνάσκα.

Ἐίτανε φανερό: Ὁ Νικηφόρος γύρευε βοήθεια. Τὸ εἶπε μὲ φρασσεολογία μπερδεμένη ὁ Ἡπειρώτης ἄρχοντας, ἀραδιᾶζοντας ἀνάκατα εὐχές, παρακάλια, ὑποσχέσεις, εὐλογίες.

— Ὁ δεσπότης δὲ θὰ ξεγνάει πὼς μὲ τοὺς Γραικοὺς τῆς Βασιλεύουσας μᾶς δίνει ἀγάπη και τρέβα, παρατήρησε μ' οὐδέτερη φωνή ὁ Φλωρέντιος. Ὡστόσο — κ' ἔκοψε τὴν κουβέντα στὸ στόμα τοῦ Ρωμιοῦ —, ὡστόσο κληρονομικὸς ἀφέντης τοῦ πριγκηπάτου δὲν εἶμ' ἐγώ, ἀλλ' ἀπὸ δῶ ἡ κυρά· πριγκηπέσσα. Ἡ εὐλάβεια κ' ἡ ἀγάπη στὴν κυρά μας εἶναι πολὺ μεγάλες, ἔτσι πὸν δὲ θὰ μποροῦσαμε εὐκολα νὰ τῆς ἀρνηθοῦμε μὴ χάρη, ἄς εἶναι και τόσο μεγάλη σὰν αὐτήν. Ἀκούσαμε τὰ λόγια σας. Θὰ ρωτήσουμε τὴ γνώμη τῶν πλούσιων ἀνθρώπων πὸν εἶν' ἐδῶ παρόντες και; θὰ σᾶς ἀποκριθοῦμε τί μᾶς ἀρέσει νὰ κάνουμε, αὔριο τὸ πρωτῆ.

Ἔτσι εἶπε. Κι ἔταν οἱ δυὸ Ἡπειρώτες βγήκανε πισιοπλατίζοντας, κ' οἱ σεργέντες ξανάκλεισαν τὴς πόρτες, ζήτησε στ' ἀλήθεια τὴ συμβουλή τῶν βρασάλων του. Ὅμως αὐτός — τὸ ἐνωθε ἡ Ἰζαμπώ — τὸ εἶχε ἀποφασίσει: κιάλας, κὶ ὁ ἰσχυρισμὸς του πὼς δὲ μποροῦσε τίποτα νὰ τῆς ἀρνηθεῖ εἶταν μονάχα πρόσχημα. Ἀλλόκοτη πράξη, ἀπὸ κείνες πὸν συνήθειζε ὁ πρίγκηπας και; πὸν σ' ἔκαναν ἀνίκανο νὰ βεβαιώσεις ἂν εἶταν ἀφιλόκερδες χειρονομίες ἔλο ἀβρότητα ἱπποτικὴ ἢ σχέδια νοῦ πολυμήχανου, νὰ σοῦ φορτώσει μέρος τῆς εὐθύνης και; νὰ σὲ γονατίσει μὲ τὸ βᾶρος τῆς συνενοχῆς.

Τῆς εἶπε λίγες μέρες ἀργότερα, στὴν κάμαρά τους:

— Κυρία, ὁ πόλεμος ἀποφασίστηκε, λοιπὸν μεθαύριο τὸ πρωτῆ φεύγω.

Τὸν κοίταζε ἀμίλητη.

— Ἡ φευγάλα μου, πρόσθεσε ὁ πρίγκηπας μὲ τὸ χαμόγελό του, ἔχω τὴν ἐλπίδα πὼς δὲ θὰ σᾶς λυθήσει. Ἔτσι, δὲν ἔρχομαι ἐδῶ γιὰ μὴ σπαραχτικὴ σκηνὴ ἀποχωρισμοῦ. Ἐφέρετε πὼς δὲ μοῦ πάνε οἱ βαθειές και ὠραίες συγκινήσεις. Εἶμαι — ἂν μοῦ ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς μιλήσω μὴ στάλα γιὰ τὸν ἑαυτό μου — ἕνας ἀνθρωπος πολὺ ψυχρός, πολὺ κρινός. Μπορεῖ ἡ γυναίκεια καρδιά, ἡ τρυφερὴ, νὰ μ' ἀποδοκιμάζει γιὰ τοῦτο, ἀλλὰ πὼς νὰ γίνει! Δὲ μούλαχε τὸ δῶρο νὰ συγκινῶ τὴς ἁμορφες κυράδες, νὰ τοὺς χαϊδεῶ μὲ γλυκόλογα τ' αὐτιά, νὰ γράφω στίχους ἐρωτικὸς και; τὰ παρόμοια. Εἶμαι παιδί τῆς τύχης, ἄξεστος και ἀγροίκος πολεμιστής.

— Δὲ σᾶς κρίνω, κύριέ μου, ἀποκρίθηκε ἡ Ἰζαμπώ χαμηλώνοντας τὰ μάτια τῆς. Σᾶς ὁπακοῦω μονάχα.

— Λαμπρή απόκριση στά χείλη ἀρχόντισσας ἀληθινῆς κι ἀπό μεγάλο γένος! Ἔτσι κ' ἐγώ, ὑπολογίζοντας στή μεγαλοφυχία σας, ἔρχομαι ἐδῶ νά σᾶς ζητήσω μεγάλη και δύσκολη ἐκδούλευση.

Δέν τόν κοίταξε, μονάχα χλώμιασε λίγο.

— Μιάν ἐκδούλευση, νά τὸ ξέρετε, ὄχι προσωπική γιά μένα. Γιά ἦν ὠραία τούτη χώρα πού διαφεντεύουμε κ' οἱ δυό, και πού εἶναι ἡ πατριδα σας.

— Σᾶς ἀκούω, κύριε.

Σίμωσε βαδίζοντας ἤσυχα, κι ἀπλώνοντας τῆς πῆρε στίς χουφτες του τὰ μικρά της χέρια. Τὰ χέρια του εἶταν ἀβρά και κρύα.

— Τί θά λέγατε ἂν αὐτὸ πού σᾶς ζητῶ εἶταν κάπως... μιά σταλιά νά πούμε, ἐπικίνδυνο...

Σήκωσε τὰ μάτια της και τὸν κοίταξε προσμένοντας.

— Λοιπὸν νά! Σᾶς ζητῶ, τῆς λέει σταθερά, νά φύγετε αὐριο πρωτὶ γιά τὴν Καλαμάτα.

Κάτι μέσα της σπαρτάρησε, λαχτάρει κι ἀπορία. Δέν καταλάβαινε τὰ λόγια του.

Ὅμως ὁ Φλωρέντιος ἔμοιαζε νά ἔχει ἀποσώσει τὴν κουβέντα του. Τὰ σταχτογάλανα μάτια του, με τίς φωσφοριστὲς κόρες πού μέσα τους λές κ' ἔπεφτε ὀλοένα μιὰ ψιχάλα κρύα κι ἀσημωτή, τὴν κοιτάζανε τώρα συλά, με χαρούμενη, ἐνοχλητική ἀφροντισιά.

— Λοιπὸν; κάνει ἡ Ἰζαμπώ, παρατώντας νεκρά τὰ χέρια της στὸ μάλαγμα τῶν δικῶν του.

— Αὐτὸ εἶν' ὄλο! φώναξε κείνος. Δὲ σώνει; Ἡ μεγαλοφυχία σας, μὰ τὴν ἀλήθεια, με ξιπάζει!

— Εἶπατε ἐκδούλευση ἐπικίνδυνη, νομίζω, κύριε.

— ὦ! Θεέ μου, πού ἔχω τὸ νοῦ μου! κι ὁ Φλωρέντιος χτύπησε με τὴν πλάμη του τὸ μέτωπό του. Μὰ βέβαια, λησμόνησα νά σᾶς ἐξηγήσω...

Κάθησε δίπλα της στὸ μιντέρι κι ἀλαφρόσκυψε στ' αὐτὴ της, ἐμπιστευτικά.

— Φοβόσαστε καθόλου τοὺς Ρωμιούς; ρωτᾶει παίζοντας σύγκαира με τὴ μαλαματένια ἀλυσίδα πού κρέμεται γύρω στὸ λαιμό του.

— Τοὺς Ρωμιούς;

— Ναί. Εἶναι συμπατριῶτες σας — ἀπὸ τὴ μητέρα σας θέλω νά πῶ. Κάποτε, ἂν δὲν κάνω λάθος, ἀκουσα μάλιστα νά λένε πῶς ὁ βασιλέας τους ὁ κύρ-Ἀνδρόνικος σᾶς εἶχε ζητήσει σὲ γάμο. Εἶν' ἀλήθεια;

— Εἶν' ἀλήθεια, ἀποκρίθηκε κοκκινίζοντας ἡ πριγκηπέσσα. Ὅμως ἡμουνα πολὺ μικρὴ ἀκόμα, παιδί.

— Τοῦ ἀρνηθήκατε.

— Ὅχι ἐγώ. Ὁ πατέρας.

Σηκώθηκε ἐλαφρός, ἔβαλε τὰ χέρια στή μέση του και τέντωσε τ' ὀμορφο, μελόχυτο κορμί του.

— Φεύγοντας γιά τὴν Ἡπειρο, λέει ἀλλάζοντας τόνο, παίρνω μαζί μου τετρακόσιους βασσάλους μας. Τὸ πριγκηπάτο θά ὀρφανέψει γιά κάμποσο καιρὸ ἀπὸ ἄντρες. Λοιπὸν...

— Λοιπὸν; τὸν ρωτᾶει ἤσυχα.

— Λοιπόν οί Ρωμιοί είναι γένος δολερό, έρκοπάτες. Σάν τὸ μάθουν στὸ Μυστρά, μπορεῖ νὰ θεωρήσουν τὴ στιγμὴ κατάλληλη γιὰ εἰσβολὴ στὸ πριγκηπάτο καὶ γιὰ κοῦρσο.

Τὴν ἔβριζε γιὰ τὴν ἑλληνικὴ τῆς φύτρα; Τὸ ἔλεγε ἀφρόντιστα, εὐλικρινά; Καὶ τέλος ποῦ εἶτανε τὸ σχέδιό του; Τὴν πρόσταζε νὰ πάει στὴν Καλαμάτα, τὸ πῶς κοντινὸ στὸ Μυστρά σημεῖο τοῦ πριγκηπάτου, καὶ μαζί φοβόταν μιὰν εἰσβολή...

— Δὲ σὰς καταλαβαίνω, τοῦ λέει ἀπλοϊκά.

Γέλασε γέλιο πλατὺ ὁ Φλωρέντιος.

— Μιὰν ἀποστολὴ ἐπικίνδυνη, δὲ σὰς εἶπα: Ἦ λοιπόν! Ἡ παρουσία σας στὴν Καλαμάτα θ' ἀποκαμίσει τοὺς Ρωμιοὺς. «Μιὰ κ' ἡ πριγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας βρίσκεται: ἐδῶ, θὰ ποῦν, τὸ πριγκηπάτο δὲ μένει ἀφρόρητο. Ποτὲ δὲ θάψηνε ὁ πρίγκηπας τὴν κυρὰ του ἀπροστάτευτη, σὲ μέρος ἐκτεθειμένο...»

Ἔμεινε ἀναπολόγητη, τόσο παιδιᾶστικο τῆς φαινόταν τὸ πρόσχημα, τόσο ἀνάξιό του.

Ἐκεῖνος σηκώθηκε καὶ τῆς ἔπιασε μ' ἐπιδειχτικὴ διάχυση τὸ χέρι.

— Χαίρομαι πὺ συμφωνεῖτε μαζί μου!

Γέλασε πάλι μὲ τὸ δυνατό, ἀπτότομο γέλιο του, καὶ σκύβοντας τῆς φίλησε ἀθρὰ τὰ δάχτυλά της.

Ἔμεινε ἀφαιρεμένη κι ἄτονη ὀλάκερο κεῖνο τὸ δεῖλι. Κοίταζε τίς γυναῖκες τῆς νὰ ἐτοιμάζουν τίς ἀποσκευές γιὰ τὸ ταξίδι, νὰ πηγαίνουν, νὰρχονται, κι ὁ νοῦς τῆς πιά δὲ δούλευε, κάτι σὰ σιὰ λιπαρὴ τὸν εἶχε σκεπάζσει. Ἐκεῖ κατὰ τὰ λυγανάματα, καθὼς ἔγερνε στὸ κρεβάτι τῆς μὲ τὸ κορμί λυμένο, λὲς κ' εἶχε βαδίσει πολὺ, εἶδε στὴ φαντασία τῆς τὴν Καλαμάτα, τὸ κάστρο ἔπου γεννήθηκε, τὸν ἀφράτο κάμπο, τὴ γαλανὴ θάλασσα. Ὅμως ἀπόρησε πὺ οὔτε ἡ ἀναπόληση τούτη δὲν τῆς ξυπνοῦσε τώρα τὴν ἀλλοτινὴ λαχτάρα.

Τῆς εἶταν ἔτσι γραπτὸ, θάλλεγες, ἔλους τοὺς πόθους τῆς, τοὺς βαθειοὺς καὶ σπάνιους, νὰ τοὺς γεύεται πραγματοποιημένους κάποιαν ὥρα πὺ, θὲς ἀπὸ τὴν ἀτέρμονη ἀπαντοχή, θὲς ἀπὸ κακοτυχία, κάθε ζωντανὸς παλμὸς τῆς εἶχε σταματήσει καὶ κάθε θέληγτροὺς τους νεκρωθεῖ.

Ἡ ἄλλη μέρα πὺ ξημέρωσε εἶταν κρύα, συννεφιασμένη. Ὁ χειμῶνας εἶχε μπεῖ κιτρινίσει καὶ μαραινόταν ὁ ὠραῖος, σγουρὸς κάμπος τῆς Ἀνδραβίδας, καὶ τίς δημοσιᾶς τίς ἐρήμωνε ὁ ἀψὺς βοριάς.

Στὸν αὐλόγυρο κάτω, πρόσμεναν οἱ ἵππότες τῆς συνοδίας. Κατέβηκε ἡ Ἰζαμπὼ μὲ τὴ βάρια τῆς καὶ τρεῖς ἀκόμα γυναῖκες. Οἱ σταεῖτες σπρώξανε τὰ μουλάρια, τὰ φορτωμένα μ' ἀποσκευές, τὰ ξεδιόλωνε στὸ δρόμο. Τὰ παιδιόπουλα φέρανε τ' ἄσπρο ἄλογο τῆς κυρᾶς, καθὼς ἕμως ἔκανε κεῖνη νὰ καθαλιχέψει, ὁ πρίγκηπας τὴ σταμάτησε. Καμωγελαστὸς ἔσκυψε κοντὰ τῆς μ' ἀπειρη χάρη κι ἄρχισε νὰ τῆς κουβεντιάζει χαμηλόφωνα, σάν ἔραστής. Τῆς ἔλεγε, τῆς ἔλεγε, ἕμως τὰ λόγια του, ἀντίθετα μὲ τὴν ἐκφρασὴ σου, εἶταν ἀσημαντα καὶ κοινά. Τίς ἀγαποῦσε πολὺ ὁ Φλωρέντιος τίς δημοσιᾶς τούτες κ' ἐπιδειχτικὸς σκηνές. Τέλος, σάν κορέστηκε ἀπὸ τὰ μάτια πὺ τοὺς κοίταζαν γύρω, γονάτισε μὲ τὸνα πόδι καὶ τὴν κάλεσε νὰ πατήσκει στὸ γόνάτο του γιὰ ν' ἀνέβει στ' ἄλογο.

— Κύριέ μου, αὐτὸ δὲ γίνεται! λέει κείνη ασοτισμένη.

— Μὰ ναι, γίνεται. Ἄφου σὰς τὸ λέω ἐγώ!

Ἡ φωνή του εἶχε κάτι τὸ ἀναντίρρητο. Τῆς ἔδωσε τὸ χέρι του, τὴν ἔβαλε νὰ πατήσῃ στὸ γόνατό του, καὶ μ' ἓνα λαστιχένιο τάνυσμα τῶν νεφρῶν τὴ σήκωσε σὰν πούπουλο ἴσαμε τὴ σέλλα. Ὅστερα πῆρε τ' ἄλογό της ἀπὸ τὸ χαλινάρι καὶ τ' ὀδήγησε ὁ ἴδιος στὴν ἐξώπορτα. Ἐκεῖ, μὲ μιὰ κίνηση κομπῆ καὶ σβέλτη, τὸ ξαμόλυνε στὴ δημοσιά. Τραβήχτηκε πίσω ἓνα βῆμα καὶ ἄφησε τὴ συνοδία νὰ περάσει τριποδίζοντας ἀπὸ μπροστά του.

Ὁ σταβλίτης ποὺ προπορευόταν, σάλπιξε μὲ τὸ βούκινο. Παραμέριζαν ἀλαφιασμένοι οἱ ἀραιοὶ Ἀνδραβισαῖοι. Ἐεδίπλωσε ὁ σκουταράτος τὸ φλάμπουρο, καὶ στὸν ἄερα πλατάγισε τὸ χρυσὸ καὶ μαῦρο οἰκόσημο τῶν Βιλλαρζουίνων. Ἀκολοθεῖσε τὴν κυρά του ἀπὸ κοντά. Στους στενοὺς δρόμους τῆς πολιτείας, ἀνάμεσα στὰ σπίτια ποὺ διαπλατώνανε βιαστικά τὰ παραθυρόφυλλά τους, κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀγουροξυπημένων βουρρησέων, κρουνέλιασε ἡ λαμπρὴ συνοδία μὲ ποδοβολητὸ σύμπυκνο καὶ χρεμετίσματα κυματερά. Ὁ πρωϊνὸς ἄνεμος ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ἐξοχὴ μύριζε χορτάρι, μακρυνὴ βροχή. Προσπέρασαν τὰ τελευταῖα σπίτια τῆς Ἀνδραδίδας καὶ βγήκανε στὸν κάμπο. Τὸ χρυσόμαυρο φλάμπουρο τῆς Ἰζαμπῶς ξεμάκρυνε φτεροκοπώντας πλαταχιστὰ κάτω ἀπὸ τὰ σκελετωμένα κλαδιά τῶν γυμνῶν δέντρων.

Ὁ δρόμος τραβοῦσε ἴσια κατὰ τὸ νοτιά, ἀφήνοντας δεξιὰ του τὴ δαντελωτὴ παραλία τῆς Ἡλείας. Πευκιάς πυκνὸς τοὺς ἔκρυψε πρὸς κάτω τὸ γιאלό, καὶ ἀνάσταναν τότε μ' ἀνακούφιση οἱ τέσσερις γυναῖκες τῆς ἀκολουθίας. Φοβόντανε τὴ γειτονιά τῆς θάλασσας. Κουρσάρικα, γενοβέζικα κατὰ τὸ πλεῖστο, περιπολεῦανε ἀδιάκοπα στ' ἀνοιχτά. Οἱ σιδερόφραχτοι ἱππότες τῆς συνοδίας, ἀρματωμένοι ἀπὸ κορφή σὲ νύχια, καθῶς γιὰ μάχη, εἶχαν πάρει ἀπὸ τὰ χέρια τῶν σκουταράτων τὶς λόγχες τους, κρεμάσανε στὴ σέλλα τὰ σκουτάρια καὶ ζῶνανε τὴν κυρά τους ἀπὸ κοντά.

Τὸ μεσημέρι στάθηκαν γιὰ λίγο κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα, νὰ φᾶνε. Κάθηγε ἡ περιγκηπέσσα στὸ γαλί ποὺ τῆς ἔστρωσαν, ἀνάρριξε τὸ πέπλο κα' ἔσιαξε τὰ μαλακὰ καστανὰ τῆς μαλλιά. Γιὰ πρώτη φορὰ ἓνα αἰσθημα εὐεξίας, βαθύ, τάνυζε τὴν ψυχὴ τῆς. Ζάλη γλυκεῖα τῆς λευτεριᾶς. Χαμογέλασε.

— Γιολάντα, λέει ἀναγέρνοντας στὸν ἀγκῶνα τῆς, τραγούδησέ μου.

Ἡ νεαρὴ Φράγκισσα, στρογγυλοπρόσωπη καὶ ροδομάγουλη κοπέλλα ἀπὸ τὴ Μπουργκόνια, σάστισε.

— Ἐδῶ, στὸ ὑπαιθρο, κυρά μου!

— Ἐδῶ, γιατί; Ποῦ ἄλλοῦ εἶναι τόσο ὁμορφα!

Ἄπλωσε τὸ χέρι τῆς ἡ Ἰζαμπῶ καὶ χაίδεψε τὶς ξερὲς βελόνες ἀπὸ τὰ πεῦκα ποὺ στρώνανε, χαλὶ ἀφράτο, τὴν πλαγιὰ τοῦ δρόμου. Χαίδεψε τὰ καστανόξανθα μαλλιά τῆς Γιολάντας, χაίδεψε μὲ τὸ μάτι τὰ δέντρα, τὸ χαμηλὸν οὐρανό. Ἀγάπη διάχυτη, πλούσια, πέρσευε στὴν καρδιά τῆς. Τὰ πουλιὰ πετοῦσαν χαμηλά' μουγγὸ εἶταν γύρω τὸ τοπίο, καθὼς ἔταν περιμένει τὴ βροχή.

— Καλή μου, εἶναι χρεῖα νὰ βιαστοῦμε, κάνει ἡ βγάγια πάντοτε

προνοητική και ψύχραιμη. Μονάχα αυτή είχε το λύτερο να δίνει γνώμη στην πριγκηπέσσα. Τήν είχε θρέψει με το γάλα της, τήν είχε ακολουθήσει παντού, στην έξορία, στην κούρτη της Ἀνάπολης, και στο γυρισμό. Καθισμένη τώρα μεγαλόπρεπα, με το μπουστο της κορδωμένο, δίπλα στην Ἴζαμπώ, άπόσωνε το φαί της μ' ὄρεξη ακατάβλητη, αλλά και γεμάτη ἀξιοπρέπεια.

— "Ω! λίγο άκόμα, ίκέτεψε ἡ πριγκηπέσσα.

Ἡ Γιολάντα τραγούδησε, και συνάχτηκαν γύρω οἱ ἱππότες να τήν ακούσουν. Ἡ φωνή της, λιανοτρέμουλη, ψευτική, σάν κούκλας κουρντισμένης, χώνευε στην άπέραντη σιωπή του δάσους, κάτω από το μπαμπακερό οὐρανό. Εἶπε ἕνα τραγούδι του πανιοῦ, από κείνα που τραγουδοῦσαν στην πατρίδα της οἱ γυναίκες δουλεύοντας στον άργαλειό.

— Καιρός τώρα! λείει ἡ βάρια αὐστηρά μόλις το τραγούδι ἔπαψε.

Και σηκώθηκε πρώτη, τινάζοντας τὰ ψίχουλα από τήν ποδιά της.

Ἡ Ἴζαμπώ άναστενάξε. "Ετσι εἶταν πάντα γι' αὐτήν, κοντόπνοη ἡ εὐτυχία.

— Πᾶμε.

Ἄνέθηκε στ' άλογό της και τράδηξε μπροστά. Καθώς οἱ ἱππότες βιάζονταν να τήν προλάβουν:

— Σταθείτε πιό πίσω, τους λείει σηκώνοντας προσταχτικά το χέρι. Θέλω να νομίζω πώς εἶμαι μονάχη.

Κράτησαν τ' άλογά τους, δισταχτικοί. Μονάχα ὁ γερακάρης που ἔκανε και τον ὄδηγό, πήγαινε μπροστά. Τὸν ακολουθῆσε σ' άπόσταση ἡ πριγκηπέσσα. Ἡ ακολουθία ἤρθε το κατόπι με διάκριση.

Εἰκοφαν από τον παραλιακό δρόμο κ' ἔστριψαν ἀριστερά, από μονοπάτι. Ἄνεμος τώρα χλιαρός και ἄταχος εἶχε σηκωθεί, τὰ σύννεφα, ψηλά, πιάνανε να μελανιάζουν. Κατέβηκαν ἀργά ἴσαμε πάνω στις δεντροκορφές θαρεῖς, να σκαλώσουν. Ἡ γῆ ἀνάδωσε μυρωδιὰ πυκνή από χῶμα, προαίσθημα βροχῆς. Πίσω, οἱ γυναίκες, φουρφουλίζοντας σάν πουλακίδες, τυλίχτηκαν στους μαντύες τους σφιχτά, από το κεφάλι.

Κατέβηκαν μιὰ μικρή λαγκαδιά, πέρασαν κροταλίζοντας πάνω στ' ἄσπρα χαλίκια τον ξεροπόταμο, κι ανεβαίνανε τώρα τ' ἀνηφόρι του ἄλλου ὄχτου, ἔταν, ψηλά, ξεκίθοντας τῆ σκιά του πάνω στον ἄλαμπο οὐρανό, ἕνας καθαλάρης φάνηκε να προβάλλει.

Κοντοστάθηκε ὁ γερακάρης κ' ἔπιασε το κρεμασμένο στο πλευρό του βούκινο να φυσῆξει. Οἱ ἱππότες βιάσανε τ' άλογά τους, ζυγώσανε τήν πριγκηπέσσα, ἀπλώνοντας γύρω ἄχτιδωτά. Ψηλά, δίπλα στον πρώτο, φάνηκε τώρα κι ἄλλος καθαλάρης. Εἶχαν σταθεῖ κ' οἱ δυό τους δίπλα - δίπλα και μοιάζανε να κοιτάζουν τῆ συνοδία που ἀνέβαινε.

— Σταθείτε, κυρία! φωνάζουν οἱ κοντινοί ἱππότες στην Ἴζαμπώ.

Κράτησε τ' άλογό της δίχως να νιώσει ἀνησυχία καμμιὰ. Ἄκουσε το γερακάρη που φυσούσε στο βούκινο και τῆ λαγκαδιά γύρω ν' ἀντιβουίζει.

— "Ε! ποιός να ζεῖ; κρᾶζει ὁ γερακάρης βάζοντας χωνι τις παλάμες του στο στόμα. Θές ὄμως γιατί ἡ άπόσταση εἶταν μεγάλη, θές γιατί οἱ ξένοι κει πάνω δέν το εἶχανε σκοπό, ἀπόκριση δὲ δόθηκε.

Μιά σαχίτα, σφυρίζοντας, πετώντας, φεύγει από τὸ τόξο ἑνὸς ἀνθρώπου τῆς ἀκολουθίας καὶ χάνεται ψηλά, στὸν οὐρανό.

Ὅμως ἡ πριγκηπέσσα σήκωσε τὸ χέρι της. Δὲν ἤθελε νὰ τοξεύουν, δχι. Στὸ μεταξύ, οἱ ξένοι καθαλάρηδες σάλεψαν, ξεκίνησαν καὶ πῆραν ἦσυχά τὸ κατηφόρι. Εἶταν μονάχα δυό, ἔρχονταν κατὰ δῶθε. Ἐλαμψε ἡ ἀρματωσιά τοῦ πρώτου, ὕστερα, πιδ θαμπά, τοῦ δευτέρου. Τότε φάνηκε πῶς εἶταν Φράγκοι.

Μεσοδρομίες στὴν πλαγιά, συναντήθηκαν ἡ συνοδία κ' οἱ ξένοι. Ὁ πῶτος εἶταν ἱππότης, σκουταράτος τοῦ ὀ δευτέρου. Ἐάφνου ἡ Ἰζαμπὴ ρίχνει μιὰ φωνὴ χαρᾶς :

— Εὐγενικέ μου Ἰωάννη! κι ἄπλωσε τὸ χέρι της.

Ὁ ἱππότης κράτησε τ' ἀλόγῳ του, πέζεψε κ' ἤρθε νὰ τῆς φιλήσει τὰ δάχτυλα εὐλαδικά. Εἶτανε νέος, ξανθός, ψηλόλιγνος. Στὸν ὦμο πάνω, τ' ἄσπρο του ἐπιλωρίκι εἶχε ραμμένο γαλάζιο σταυρό.

— Ὑστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια! λέει ἡ Ἰζαμπὴ κοιτάζοντας τὸ νέο παρξενεμένῃ. Ὅμως τὰ μάτια της γελούσαν. Δυὸ χρόνια... Γυρίζεις τέλος στὸ Μοριά, ὕστερα ἀπὸ τὸ προσκύνημά σου στοὺς Ἅγιους Τόπους; Λοιπὸν ἡ ἐπιθυμία σου πραγματοποιήθηκε τέλος. Πόσα πράματα θὰ εἶδες, εἴ!... Πολέμησες, Ἰωάννη;

Ἡ φωνὴ της εἶχε μιὰ διάθεση ἀδιόρατα περιγελαστική.

— Ἐρχομαὶ ἀπὸ τὴν πολιορκία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τῆς Ἀκρας, εἶπε τὸ παλληκάρι χαμηλώνοντας τὰ μάτια του.

— Ἄ, νὰ λοιπὸν! Πολέμησες τοὺς Σαρακηνούς, ἔκανες κατορθώματα, δοξάστηκες! Φαντάζομαι...

— Δὲν πῆγα γιὰ νὰ δοξαστῶ, κυρία.

— Ἐέρω, ξέρω. Μαντεύω. Κάποιο τάμξ'...

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ ἱππότης.

— Ἐλα, ἀνέβα στὸ φαρί σου κι ἀκολούθα με, πρόσταξε γελώντας ἡ πριγκηπέσσα. Πηγαίνουμε στὴν Καλαμάτα.

Ἦγάκουσε. Πῆδησε στ' ἀλόγῳ του καὶ πέρασε ἀριστερὰ στὴν Ἰζαμπὴ. Ξεκίνησαν.

— Ποῦ πῆγαίνεις, ἀρχόντα Ἰωάννη; Στὴν Ἀνδραβίδα;

— Ναί, κυρία. Νὰ παρουσιαστῶ στὸν πρίγκηπα.

— Ὁ πρίγκηπας λείπει σὲ πόλεμο. Λοιπὸν ἔλα μαζί μου.

Εἶταν γιὸς τοῦ Γοφρέδου ντὲ Τουρναί, βαρῶνου τῶν Καλαβρύτων. Ἡ οἰκογένειά του εἶχε τίτλους παλιούς, δμως ὄλους τοὺς ἐπισκίαζε ἡ ἱστορία τοῦ σταυροφόρου πρόγονου κ' ἡ σειρά πού πῆρε στὴ διανομὴ τοῦ Μοριά ὕστερα ἀπὸ τὴν κουγκέστα. Μὲ τὸ φέουδο πού τοὺς δόθηκε οἱ ντὲ Τουρναί γίνονταν μεγάλοι βαρῶνοι τῆς Ἀχαΐας, ἀπὸ τοὺς δώδεκα ἐμότιμους τοῦ πριγκηπάτου· εἶχανε τὸ δικαίωμα ὑψηλῆς δικαιοσύνης, νὰ κόδουνε νόμισμα καὶ νὰ χτίζουν καστέλλια. Ὅμως ὁ Γοφρέδος τώρα γερνοῦσε πολύ, ὄλο καὶ χαμηλῶνε σ' ἡλιοθασίλεμα θριαμβικό. Ὁ ρήγας Κάρλος τῆς Ἀνάπολης, πού τὸν εἶχε τιμῆσει ἄλλοτε μὲ τὴν προσωπικὴ φιλία του, τώρα βρισκόταν μέσα στὸ χῶμα. Ἐνιωθε κι ὁ γέροντας βαρῶνος τίς δυνάμεις νὰ τοῦ λείθονται, τὴ σπιῖθα τῆς ζωῆς του νὰ σιγοτρεμίζει. Σπάνια τώρα πιά κατέβαινε στοὺς κάμπους. Κούρνιαζε σὰ γέρικος ἀητός, ἀποτραβηγμένος μελαγχολικά στὸ κάστρο του, ἔχει

πάνω στα βουνά των Καλαβρύτων, και καρτερούσε τὸ γιό του νὰ γυρίσει ἀπὸ τὸ μακρυνὸ ταξίδι. Στύλωνε στὸν ὀρίζοντα μάτι ποθεινὸ ὁ γέρος τοπάρχης, γεμάτο ἀνήσυχες ἐλπίδες. Δὲν ἤθελε νὰ τὸν πάρει ὁ Χάρος, ὄχι, προτοῦ παραδώσει κανονικὰ τὴν ἐξουσία στὸν κληρονόμο του. Δὲν ἔπρεπε ἡ γῆ νὰ μείνει δίχως διάδοχο κι ἀφέντη, οὔτε τ' ὄνομά του νὰ σθηστεῖ.

— Σὲ σαχίτεψαν, εὐγενικὲ μου Ἰωάννη, λέει ἡ Ἰζαμπὴ μὲ τρυφερὴ φαιδρότητα στὴ φωνή της. Χαίρομαι τουλάχιστον πού δὲ σ' ἀγγιξαν. Δὲ θάθελα νὰ δώσω τέτοια λύπη στὸ σεβαστό μου πατέρα σου πού σὲ καρτερεῖ νύχτα - μέρα.

— Ζεῖ ὁ πατέρας μου λοιπόν ; ἔκανε ὁ νεαρὸς ἱππότης καὶ τὰ μάγουλά του χρωματίστηκαν. Εὐχαριστῶ, κυρία, γιὰ τὴ χαρὰ πού μοῦ δίνετε μ' αὐτὴ σας τὴν κουβέντα.

— Ζεῖ, κι ἀναρωτιέμαι μήπως κάνω ἄσχημα πού σ' ἀναγκάζω νὰ ξεστρατίσεις. Θὲς ν' ἀνέβεις στὰ Καλάβρυτα ; Σ' ἀφήνω λεύτερο. Μὴν ἔρθεις, ἄρχοντα Ἰωάννη, στὴν Καλαμάτα.

— "ὦ ! ὄχι, ἔκανε ταραχμμένος ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί. Θ' ἀκολουθήσω τὴ χάρη σας μιὰ κ' ἔλαχε νὰ τὴ συναντήσω.

Ἀποστρέψε τὸ πρόσωπό του καὶ τῆς φάνησε πὼς τὸ μάγουλό του εἶχε γίνει παράδοξα χλωμό. Πόσο εἶτανε νέος ! τὸ πολὺ εἰκοσιπέντε χρονῶν. Τὸν εἶχε ἀρματώσει ἱππότη, στὰ δεκαοχτὴ του χρόνια, ὁ Ἰδιος ὁ βασιλέας τῆς Φράντσιας Φίλιππος — ἔτσι λέγανε — κι ἀπὸ τότε ἴσαμε πού ξανάρθε στὸ Μοριά, ὕστερα δηλαδή ἀπὸ δυὸ χρόνια, κανέναν δὲν ἤξερε πού εἶχε πάει, πὼς ἔζησε. Φανερώθηκε στὴν Ἀνδραβίδα τὴ χρονιά ἀκριβῶς πού πρωτόρθανε στὸ Μοριά ὁ Φλωρέντιος μὲ τὴν Ἰζαμπὴ. Στὸ πρῶτο ξεκίνημα τῆς κρητικῆς σσας γιὰ τὴν Καλαμάτα, τότε, τὸν εἶχαν ὀρίσει ἱππότη συνοδὸ. Εἶχε συμμεριστεῖ τὴν περιπέτεια τοῦ ταξιδιοῦ της ἐκείνου, καὶ μαζί της πάλι ξεμπαρκάρησε στ' Ἀνάπλι τὸ μακρυνὸ ἐκεῖνο ἀνοιξιὰτικο πρῶτ'. Ἀμέσως ὕστερα κάποιος ἀνεμὸς ἀνεξήγητος τὸν εἶχε συνεπάρει. Τάχτηκε νὰ ὑπηρετήσῃ στοὺς Ἁγίους Τόπους κ' ἔφυγε ξαφνικὰ προτοῦ ἀκόμα τὸ καλομάθουν στὴν αὐλή, δίχως ν' ἀποχαιρετήσῃ κανέναν. Ἄλλωστε φίλους δὲν εἶχε, περνοῦσε μιὰ ζωὴ πολὺ μοναχικὴ. Ἐκεῖ - κάτω, στὴν κούρτη τῆς Ἀνδραβίδας, οἱ γυναῖκες παραμέριζαν ταραχμμένες μπροστά του, πικραίνονταν πού τόσο λίγο τίς πρόσεχε, δὲν ἔπαυαν ὁμως τίς νύχτες νὰ ὀνειρεύονται τὰ δροσερά, τὰ παιδιὰστικά χεῖλη του, καὶ τὸ κρυσταλλένιο φῶς τῶν ματιῶν του.

Κ' ἡ Ἰζαμπὴ ἀναθυμόταν ἕνα λόγο πού τῆς εἶχε εἶπει τότε, τὸν καιρὸ πού πρωτοξεκινούσαν πάλι μαζί γιὰ τὴν Καλαμάτα. Ἐνα του λόγου αἰνιγματικὸ, κ' ἴσαμε τώρα ἀξεδιάλυτο :

— Ἐλα μαζί μου, Ἰωάννη, τὸν εἶχε προσκαλέσει ἀφαιρεμένα. Ἐλα, γιὰτὶ πηγαίνω στὴν πατρίδα μου μὲ τὴν καρδιά βαρειά. Καρτεροῦσα τόσα χρόνια τὴ στιγμή πού θὰ τὴν ξαναδῶ, καὶ τώρα πού ξεκινῶ τέλος, μοῦ φαίνεται ἔτσι σὰ νὰ εἶμαι ἐξόριστη.

Τὴν εἶχε κοιτάξει μὲ μάτι ξαφνικὰ θολό, κ' ὕστερα, ἀποστρέφοντας ἤρεμα τὸ πρόσωπό του :

— Θὰ μάθετε μιὰ μέρα, κυρία, τῆς εἶχε πεῖ, πὼς εἶμαι ἐξόριστος κ' ἐγώ...

ΒΣΠΟΜΝΙ!

Πο τὸ παραθύρι τῆς κάμαράς του, ὁ Σγουρὸς εἶχε ἰδεῖ τὴν Ἰζαμπῶ νὰ φεύγει καθάλα στὸν Ἄστρίτη.

Τὸ σπαθί πού εἶχε βγάλει λίγο πρὶν γιὰ νὰ υπερασπίσει τὸ φαρί του, ἔμεινε τώρα πεσμένο χάμου. Τὸ παιδί τοῦ πανδοχείου ἤρθε νὰ τὸν εἰδοποιήσει γιὰ τὸ ἀδίκον πού τοῦ ἔκαναν, ὅμως δὲν πῆρε καμμιά ἀπόκριση. Τὸν βρῆκε καθισμένον στὸ κρεβάτι του, μὲ τὰ χέρια κρεμασμένα. Τὸ φεγγάρι τὸν ἔλουζε ὀλάκερο, τὸν ἔφεγγε ἀσάλευτον, λὲς καὶ τὸν εἶχε μαρμαρώσει. Ἀπορημένος ὁ ὑπηρέτης, ἔφυγε κλείνοντας ἀθόρυβα τὴν πόρτα.

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα κατέβηκε ὁ Σγουρὸς ἀπὸ τὴν κάμαρά του,

ζῦπνησε τὸν ξενοδόχον, πλήρωσε τὸ λογαριασμὸ του καὶ ρώτησε ἂν μπορούσαν νὰ τοῦ πουλήσουν κανένα ἄλογο.

— Χωρατεύεις, παλληκάρι μου; Σ' ὀλάκερο τὸ Μοριά δὲ θὰ βρεῖς φαρί ν' ἀγοράσεις. Τὰ σηκώνουν ἔλα οἱ Φράγκοι, δὲν τὸ ξέρεις;

— Θὰ τὸ πληρώσω καλά, λέει τὸ παιδάριο ἀκούγοντας φρουμάσματα στὸ παχνί.

— Τὰ φαριά πού ἔχω κεῖ μέσα δὲν εἶναι δικά μου. Εἶν' αὐτὰ πού τὰ παρατήσανε βρεμένα κι ἀποσταμένα οἱ καθαλάρει τῆς κυρά-Ζαμπέας. Ἀῦριο-μεθαῦριο θάρθουν οἱ σταθλίτες τους νὰ τὰ γυρέψουν, καὶ τότε ἄλλοίμονο σέ μένα ἂν μοῦ τὰ βροῦνε λειψά. Δὲν ἔχω φαρί νὰ σοῦ δώσω, ὄχι. Σῦρε στήν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ!

Ἔσκυψε τὸ κεφάλι του καὶ τράδηξε νὰ φύγει πεζός. Στὴν πόρτα ὁμως μετάνιωσε, γύρισε πίσω. Μήπως μπορούσαν τουλάχιστον νὰ τοῦ συστήσουν κανένα χωριάτη πού νάχει φαρί, στὰ περίχωρα, νὰ τ' ἀγοράσει;

Ὁ ξενοδόχος εἶταν κάμποσο βαρυστημένος κιόλας πού τὸν ζυπνήσανε μεσονυχτίς ὄρεξη γι' ἄλλες κουβέντες δὲν εἶχε. Ἀγρίεψε τὸ μάτι του λοιπόν, στέριωσε τίς δυὸ του γροθιὲς στοὺς γοφούς του καὶ κοίταξε ἄσχημα τὸν Σγουρό. «Μὲ ξεφορτώνεσαι λέω γώ!», ἔκανε νὰ πεῖ, μὰ δὲν πρόλαβε. Κάποιος βρόντηξε δυνατὰ στήν πόρτα καὶ μιὰ φωνὴ ἀπ' ἔξω:

— Δαιμιανέ! ἔκραξε.

Σέρνοντας δὸνὰ τὰ πόδια του ὁ ξενοδόχος πῆγε νὰ μισανοίξει τὸ πορτόφυλλο.

— Στους ὀρισμούς σου.

Ἡ φωνή του εἶταν τώρα ὑποταχτική, σὰ νὰ μιλοῦσε σὲ κάποιο πρόσωπο ὄχι ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Ὁ ξένος δὲ μπήκε μέσα στάθηκε νὰ κουβεντιάξει ἀπ' ἔξω, ἀφανέρωτος. Ὅμως ὁ Σγουρός, χωρὶς νὰ θέλει, ἔστησε τ' αὐτί. Ἡ φωνή τούτη... πού τὴν ἤξερε; Σὰν καὶ νὰ τοῦ θυμίζει κάτι, κι ὄχι πολὺ μακρυνό... Ἔβαλε προσοχή, ὅμως στὴν ἀρχὴ δὲν ξεχώρισε τίποτα. Ἐάφνου, μιὰ κουβέντα πού πῆρε τ' αὐτί του, τὸν ἔκανε νὰ τιναχτεῖ: «Ὁ μεγάλος ἀφέντης περιμένει, πὲς λοιπὸν νὰ βιαστεῖ», εἶχε πού ὁ ἀόρατος ξένος, τ' ἄκουσε καλά. «Ὁ μεγάλος ἀφέντης!» Στὴ θύμιση τοῦ Νικηφόρου ἀστράψε ὁ διάλογος πίσω ἀπὸ τὸ φάρσωμα, ἐκεῖ - πάνω, στὴν κάμαρά του. Μονομιᾶς ἀποσώνει τὴ σκέψη πού εἶχε ἀρχίσει τότε καὶ πού ὁ ὕπνος τὴν ἔσβησε: «Ἐμένα καρτεροῦν αὐτοὶ οἱ δυό. Μίλησαν γιὰ κάποια γραφή καὶ γιὰ ἕναν ἀποσταλμένο... Προσοχή λοιπὸν!» Δὲν ἤξερε τίνος εἶταν ἀνθρωποὶ καὶ ποιὸς εἶναι ὁ μεγάλος ἀφέντης. Ὅμως τὸ ψυχόρμητό του δὲν τὸν γέλοῦσε, ὄχι, γι' αὐτὸ εἶταν βέβαιος. Καλὸ δὲν τοῦ θέλανε μιὰ φορά... Πῆρε τὴν ἀπόφασή του.

Πισωπλατίζει καὶ στέκεται στὴ σκιά, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς πού ὁ ξενοδόχος γύριζε μέσα. Τὸ τζάκι σιγῶσθηκε, θαμπὴ φεγγαβολὴ ἔρριχνε γύρω ἢ θράκα. Ἡ πόρτα εἶχε ξανακλείσει. Μὰ κι οὔτε ὁ ξενοδόχος ἐμοιάζει τώρα νὰ τὸν θυμάται. Εἶχε ἄλλη δουλειὰ τώρα αὐτός, γιὰτὶ τράβηξε ἴσια στὴ σκάλα πού ἀνέβαζε στὸ πάνω πάτωμα. Μόλις τὰ βήματα τοῦ ξεμάκρυναν, ὁ Σγουρός τρέχει στὴν πόρτα, τὴν ἀνοίγει, βγαίνει γοργὰ καὶ στέκεται κολλημένος στὸ πορτόφυλλο ἀπ' ἔξω. Μὲ μιὰ ματιὰ ἔφερε γύρω τὴν αὐλή. Δὲν εἶταν κανένας.

Προχώρησε μ' ἀπειρη προφύλαξη στὴν αὐλόπορτα καὶ στάθηκε ν' ἀφουγκραστεῖ. Πίσω ἀπὸ τὸ σαθρὸ φύλλο ξεχώρισε βρόντους πνιχτοὺς στὸ ὑγρὸ χῶμα. Κάποιο ἄλογο εἶταν ἐκεῖ, ἔτοιμο ἴσως γιὰ φευγάλα, πού χτυποῦσε χάμου ἀνυπόμονα τὸ πέταλο. Ἡ πόρτα εἶταν ξεκλείδωτη. Ἐσκυφε ὁ Σγουρός στὴν κλειδωνιά, ἔβαλε τὸ μᾶτι του. Δὲν ξεχώρισε παρὰ μιὰ ράχη ἀνθρώπινη, καμπουρωτὴ, πού ἀναδεύεταν κοντὰ στὸ πορτόφυλλο. Τὴν ἴδια στιγμὴ τὸ μάνταλο ἔπαιξε καὶ τὸ παιδάριο μόλις πρόλαβε νὰ τραβηχτεῖ πίσω ἀπὸ τὸ φύλλο πού ἀνοιγόταν.

Τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ φώτιζε ἕναν ἀνθρωπάκο λιγνὸ καὶ στραβοκάνη πού ἔμπαινε στὴν αὐλή κρατώντας ἄδειο κουβά. Εἶχε ποτίσει τ' ἄλογό του φαίνεται, καὶ τώρα γύριζε μέσα. Πέρασε ἀνύποπτος, ξεμάκρυνε κατὰ τὸ πηγάδι. Τότε, δίχως καιρὸ νὰ χάσει ὁ Σγουρός, γλιστράει ἔξω. Τ' ἄλογο, μαῦρο, ζωηρό, στεκόταν δεμένο στὸ χαλκὰ τῆς πόρτας. Δίπλα ἕνα μουλάρι... Λύνει τ' ἄλογο, πηδάει στὴ σέλλα. Δὲν πρόλαβε νὰ τὸ φερνίσει. Τ' ἄλογο εἶχε χυθεῖ τὸν κατήφορο, ἀστραπή.

Δὲν ἀκούστηκε οὔτε φωνὴ ἐκεῖ πίσω.

Ὅλα τοῦτα εἶχανε γίνεи προτοῦ σχεδὸν προλάβει νὰ τὰ καλοσκεφτεῖ. Καλπάζοντας τώρα στὸν κάμπο, λεύτερος, μάζευε τίς σκέψεις του κ' ἔμενε ἀπορημένος ὁ ἴδιος γιὰ τὴ σβελτοσύνη του. Οὔτε λόγος πῶς εἶχε κάνει τὸ καλλίτερο. Ὅμως ἀπὸ ποιὸν εἶτανε βαλτοὶ οἱ δυὸ ἀγνωστοὶ τοῦ πανδοχείου; Ἀπὸ τὸν Σγουρομάλλη, πού δὲν τοῦ εἶχε ἔμπι-

στοσύνη και πρόσταξε νά τόν παρακολουθοῦν; Ἄπο τοὺς Φράγκους; Ἄπο ἄλλον πού δὲν τόν γνῶριζε κι οὔτε τόν ὑποπτεύσαν;

Τὴ σημαίνει; Τὸ κυριώτερο εἶναι πῶς ἔχει λυτρωθεῖ και πῶς τραβάει τώρα πιά γιὰ τὴν Καλαμάτα! Ναί, ἐκεῖ πηγαίνει, κατὰ κεῖ πού εἶχε τραβήξει κ' ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ. Ἐκεῖ κι ὄχι στὴν Ἄνδρα-δίδα, ὄχι στὸ σενεσάλο Σανταμέρη! Ἄς βουρλίξεται ὅσο θέλει ὁ Σγουρομάλλης, ἄς τὸν φοβερίζει μὲ θάνατο. Ἐνθουσιασμοὺς ἀλλόκοτους, παρὰφορο μεθῶσι συνεπαίρνει τὴν ψυχὴ του. Σκυμμένος στὸ σβέρκο τοῦ μαύρου φαρισῶ, μὲ τὰ μαλλιά στὸν ἄνεμο, τὰ ρέτενα ξαμολυμένα, ὁσμί-ζεται ἀπληστα τ' ἀγέρι πού τοῦ ριπίζει τὸ πρόσωπο κι ἀναζητᾷ στὴ μυρωδιὰ τῆς νύχτας τ' ἀχνάρι ἀπὸ τὸ πέρασμα τῆς Ἰζαμπῶς. Ἐχει μὴν ἀίσθηση παράδοξη, τρελλή, πῶς πηγαίνει σὲ συνάντηση ὑποσχε-μένη. Ἡ ψυχὴ του ἔχει ἀρραβωνιαστεῖ, κ' ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὰ μαδη-μένα δέντρα, πίσω ἀπὸ τὸ ἀχνιστὸ μαγνάδι τοῦ φεγγαριοῦ, μιὰ γυναικίκα τοῦ ὄρισε ἐρωτικὴ ἀντάμωση και τραβάει πρώτη νά τόν προλάβει στὸν τόπο πού τοὺς εἶναι γραφτὸ νὰ σμίξουν.

Ἐκοψε τὴν τρεχάλα του γιὰτι εἶχε μπεῖ σὲ δάσος. Χορτᾶτος τώρα ἀπὸ ὄρμη, κυριεμένος ἀπὸ τὴ γύρω του μυστικὴ ἀταραξία, βᾶδιζε μὲ τ' ἄλογο ἤρεμα, κανονικά. Ἡ ὄροσερὴ κ' ὕγρὴ πνοὴ τῆς νύχτας, ἡ νοτισμένη ἀπὸ ἀνασεμιὰς φυτῶν, τὸν ἀλαφρομεθοῦσε. Εἶταν πλατανιάς σύμπυκνος ἐδῶ, βαθύς. Τὰ φύλλα πού κρέμονταν ἀπὸ τοὺς κλώνους στά-λαζαν στὸ μέτωπό του στάλες μυρωδικές. Εἶναι θηλυκὸ τὸ χνώτο τοῦ πλατανιοῦ, γλυκὸ κ' ἰδρωμένο. Χάμου, κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ φαρισῶ, παχὺ στρῶμα φύλλα τσαλακωνότανε μαλακά, βουλιάζοντας στοὺς κρυμ-μένους νερόλακκους τῆς πρωϊνῆς βροχῆς. Κι ὄλα, ἡ ἀνασεμιὰ τῆς νύ-χτας και τὸ λιθάνι ἀπὸ τὶς φυλωσιές, οἱ ἀχιτίδες τοῦ φεγγαριοῦ πού κρέμονται κεντητὲς μέσ' ἀπὸ τὰ κλαδιά, σὺν τέλια, τὰ νερά πού ξα-φνιάζονται και τινάζουν σπιθάτη διαμαντόσκονη γύρω στὰ πέταλα τ' ἀλόγου, πλέκουνε τὸ μαγνάδι μιᾶς ζωῆς ἀπόκρυφης, παραμυθένιας εὐδαιμονίας. Ἐτσι περνᾷ τὸ μαγεμένο δάσος — θυμάσαι; — και τὸ βασιλόπουλο στὰ χειμωνιάτικα παραμύθια τῆς βᾶγιας...

Κυματερὲς σὰν τοὺς ἀχνοὺς τοῦ ὄρθρου οἱ νεράιδες, ἀπιαστα γυ-μνὰ κορμιὰ, λαμπαδιάζουν σελαγίζοντας μὲ ξέπλεκα μαλλιά, γαλάζια. Εἶναι τὸ μεσονύχτι, ὄρα μυστικὴ. Μέσα στὸ χορτάρι, ἡ λαμπυρίδα ἀνά-θει και σὴγει, σημάδια μαγικά. Στοὺς γέριους κορμούς τῶν δέντρων χέρια ἀπαλά, ἀχοδοάτυλα, ἔρχονται ν' ἀκουμπήσουν τοὺς ροδαλοὺς καρ-πούς. Στενάζει παθιάρικα τὸ θυμάρι κάτω ἀπὸ πόδια φευγαλέα και γυμνὰ πίσω ἀπὸ τοὺς θάμνους, πράσινα σὰν τὰ νερά τῶν βάλτων μάτια κοιτάζουν στυλὰ τὸν καθαλάρη πού περνᾷ. Στὴν πηγῆ, στὸ κεφαλᾶρι τὸ κρυμμένο ἀνάμεσα στὰ σκέλια τοῦ γεροπλάτανου, ἤρθε νὰ στικατή-σει τὰ βήματά της ἡ ἔωθιά, κι ἀναγερμένη στὸν κορμό, μὲ τὸ ἀνίσκιωτο κορμί λυμένο ἀπὸ τὸν πόθο, ἀγναντεύει τὸ παλληκᾶρι πού περνᾷ ἀνέμελο. Γύρω, πίσω, μπρῶς, παντοῦ, τὸ στοιχειωμένο δάσος ἀντα-ριαίζεται, ζυπνᾷ, τὸ κάθε τι πού κρύβει μὴν ἀπόκρυφη ζωὴ ἀναδεύει-ται. Ἀναθυμοῦνται και σιγοσφυρίζουν νοσταλγικά τὴν ἀνοιξιὰτικὴ μου-σικὴ τῶν χλωρῶν φύλλων τὰ γυμνωμένα ἀπὸ τὸ φθινόπωρο κλαδιά. Ὁ-μως ὁ καθαλάρης μὲ τὸ μαῦρο ἀστραπόματο φαρι δὲ στέκεται, περνᾷ.

Είναί το μεσονύχτι, ὦρα μυστική. Αὐτὸν ὄμως τὸν καρτερεὶ ἐκεῖ - κάτω, πίσω ἀπὸ τὴν ἀχνινὴ μαγγανεία τοῦ φεγγαριοῦ, μιὰ πριγκηπέσσα γαλανή, σωμαίνοντας. Καὶ πάνω ἀπὸ τὸ φιλιτισένιο μέτωπό της, τοῦ γνέφει σελαγίζοντας, τὸν προσκαλεῖ, τὸ λαμπερὸ ἀστέρι.

Ἐφτασε στὴν Καλαμάτα προχωρημένο τὸ πρωτὶ.

Εἶταν μέρα αἴθρια. Πάνω ἀπὸ τὸν ἀφράτο κάμπο ἀνέβαιναν ἀργολυώνοντας οἱ τελευταῖοι ἀγνοί, χλιαρὸς κ' εὐχάριστος εἶταν ὁ ἀέρας, ἀνχοσεμιὰ τῆς Μεσογείου θηλυκιά. Ἀπὸ μακριά, ὁ Νικηφόρος, ἀναζητώντας μὲ τὰ μάτια του τὸ κάστρο, τὸ εἶχε ξεχωρίσει νὰ προβάλλει πάνω ἀπὸ τὰ σπῆτια, χαμηλὸ κ' ἤρεμο, στεφανώνοντας ἕνα χωματοβουνί. Δὲν εἶχε, ὄχι, τὴν πολεμόχαρη ἀγριὰδα τοῦ Ἀναπλιοῦ, δὲν εἶχε τὸ ὄλο φοβέρα ἀεροζύγισμα τῆς Βελιγοστῆς καὶ τῶν ἀπρόσιτων δυναμαριῶν ποῦ ἀπάντησε στὸ δρόμο. Φρόνιμο κι ἀρχοντικό, μὲ τὶς ὀδοντωτὲς τάπιες του σὰν κρουστὴ δαντέλλα, κούρνιαζε καταδεχτικὰ ἀνάμεσα στὰ συναγμένα γύρω του σπιτάκια.

Ἡ καρδιά τοῦ νέου χτύπησε ζεστά. ὦ, ναί! Αὐτὸ εἶταν τὸ ταίριαστὸ παλάτι μιᾶς γυναίκας. Ἐδῶ, στὴ θερμὴ τούτη χούφτα τῆς εὐλογημένης γῆς, δὲ μπορεῖ ποτὲ ἕνα πλάσμα τρυφερὸ νὰ νιώθει τὸν ἑαυτὸ του ἔρημο. Τάχυνε τὸ βῆμα τοῦ φαριοῦ καὶ μπῆκε στὴν πολιτεία.

Μέσα στοὺς σερπετοῦς δρόμους, στ' ἀκανόνιστα σπῆτια, στοὺς διαβάτες, ἔχασε γρήγορα τὴν κατεύθυνσή του. Ἀπορημένος, ἀναζητοῦσε τώρα τὸ κάστρο καὶ πῶς δὲν τὸ ἔβλεπε. Τί εἶχε γίνει; Τραβοῦσε στὴν τύχη, δίχως νὰ ὀδηγᾷε τ' ἄλογό του. Ἡ πολιτεία σιγοβοῦίξε γύρω ἀπὸ πλήθια κ' ἐργατικὴ ζωὴ. Στὰ μαγαζιά μέσα, τὰ χαμηλὰ καὶ τρυπωμένα ζερβόδεξά του, οἱ μαστόροι δουλεύανε χτυπώντας τὰ σφυριά, πριονίζοντας, ράβδοντας, σκυμμένοι. Ἐνα πλῆθος παράταιρο διασταυρωνόταν στὰ στενορρόμια, Ρωμιοὶ καὶ ξένοι, βουργησέοι, βιλάνοι, ἔμποροι, ναυτικοὶ, γυναῖκες, φραγκοκαλόγεροι, κλέρηδες, ἀνθρώποι τῶν ἀρμάτων. Ἡ εἰκόνα τοῦ εἶταν γνωστή, τοῦ θύμιζε τ' Ἀνάπλι. Ξεχώρισε τοὺς Ἑβραίους μὲ τοὺς μακρουὺς τζουμπέδες τους καὶ τὸ λιπαρὸ γένι, τοὺς Βενετσάνους μὲ τὶς ἀκριβὲς στόψες, κάποιους βουργησέους Φράγκους ποζάτους, μὲ καπέλλα ἀλλόκοτα, φανταχτερὰ σὰν τεράστια λουλούδια ποῦ πέφτουν πλισσεδωτὰ στὸν ὦμο, φέρνουνε γύρω τὸ λαϊκὸ κι ἀναρρίχονται πάλι πίσω, στὴ ράχη. Τὰ σκυλιὰ σκαλίζανε στὰ ρεῖθρα τὶς κοπριές, τὰ πουλερικὰ μπαينوδαίνοντας λεύτερα ἀπὸ αὐτὴν σὲ δρόμο φερακίζανε κακαρίζοντας μπροστὰ στὰ πόδια τοῦ ἀλόγου. Μουλάρια σταματημένα μπροστὰ σὲ πόρτες, δεμένα πρόχειρα στὰ κοράκια τῶν τοίχων ἴσαμε ποῦ νὰ βγεῖ ὁ χωριάτης ἀπὸ τὸ ἐμπορικὸ, μπερδεύαν τὰ σκονινιά τους καὶ προγκάγανε, κλωτσούσαν τὸνα τ' ἄλλο. Ὅλο τοῦτο τὸ πλῆθος, ἀνθρώποι καὶ ζῶα, ἀνάκατα, συνωστιζόταν ἀδερφικά, πάσχιζε ὁμάδι γιὰ τὴ ζωὴ του. Καὶ μέσα στὴ χρυσὴ λιακάδα, ποῦ ἀχνίξε τὸν ἀέρα, ἀνέβαινε σύμπυκνος ὁ μπουχὸς ἀπὸ τὶς φωνὲς καὶ τοὺς θορύβους, ἡ μυρωδιά τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ στάβλου, ἰδρώτας, χῶμα, ἀνχοσεμιὰ, ξυνάδα ἀπὸ φρούτα, χνῶτο κρασιῦ, μπόχα μπαχαρικῶν, ἀχνη ζεστή ἀπὸ αἷμα πηχτό, ποῦ τὰναδίνουν φρεσκοσφαγμένα ζῶα.

Σὲ μιὰ πλατεία, μεγάλο πλῆθος εἶχε συναχτεῖ γύρω ἀπὸ ἕναν ἀνθρω-

πο ντυμένο παρδαλά, κίτρινα και κόκκινα, πού χοροπηδούσε. Ζύγωσε ο Σγουρός, άνεργος. Είταν ένας ζογκλάτορας κ' έπαιζε μ' έξη μπάλλες χρωματιστές. Τίς έρριχνε στον άέρα με τό δεξί του, τίς έπιανε στη σειρά με τ' άριστερό, και τοúτο δλοένα, δίχως σταματημό. Οι καταποδιστές μπάλλες στρουφίζανε γύρω στο κεφάλι του ζογκλάτορα, σχεδιάζοντας στον άέρα φανταστική, πολύχρωμη ρόδα. Δίπλα του, δεμένη μ' άλυσίδα από τό πόδι του άφέντη της, καθότανε στον πσιινό της μια μικρόσωμη μαϊμού πού τσάκιζε με τά σουβλερά δόντια της ένα καρύδι. Οι θεατές χασκάριζαν, την πειράζανε, της πετούσανε καρύδια, μύγδαλα, τσόφλια. Κάποιοι της ρίχνανε και πέτρες, ή τή φτύνανε. 'Ο ζογκλάτορας μάζεψε τίς μπάλλες, έβγαλε από τό πέτσινο σακκούλι του τρία μαχαίρια και βάλθηκε τώρα να τά παίξει στον άέρα καθώς πριν τίς μπάλλες. 'Ο Σγουρός τράβηξε πιό πέρα.

'Ο δρόμος είταν μαλακά άνηφορικός, άραιώνε ο κόσμος. Σε μιάν άγκωνή, καθώς έκανε να στρίψει δεξιά, σταμάτησε. Μπροστά του, σε λίγη άπόσταση, είδε ξαφνικά να δρθώνεται ένα χτίριο δλότελα διαφορετικό από τ' άλλα. Είταν τειχί γερό, χοντρό, τετράγωνο, με πόρτα θολωτή. Ψηλά, στις τάπιες, έλαμψε ή λόγχη ενός φρουρού. Στάθηκε να κοιτάζει τή σφαλιστή βαρεία πόρτα με τίς σιδερένιες λουρίδες πού δένανε τά ξύλα συναμεταξύ τους, τον πέτρινο πάνωθέ της μεγάλο θυρεό. Ξάφνου κατάλαβε, ή καρδιά του κόμπιασε. Είταν τό κάστρο.

'Ο άνθρωπος των άρμάτων πού σουλατσάριζε στις τάπιες στάθηκε, τον περιεργάστηκε με τό μάτι.

—'Αλλάργα! κράζει φράγκικα, με τραχειά φωνή.

Στάθηκε ακόμα λίγο, χανωμένος, να κοιτάζει. Λοιπόν εκεί, πίσω από τά βαρεία τουτα πορτόφυλλα, βρισκόταν ή πριγκιπέσσα. 'Από δω είχε περάσει, από την πόρτα τούτη μπήκε, τό χώμα τουτο πάτησε. Του φαινόταν παραμύθι, θάμα. "Έφτασε λοιπόν κι αυτός! "Εδώ, στην πόρτα τή μεγάλη και σφαλιστή, είναι τό τέρμα του ταξιδιού του.

—'Αλλάργα!

"Έρριξε μιá ματιά ακόμα, μακρόσυρτη, στα σιδερένια πορτόφυλλα κ' έστριψε τ' άλόγο του. Μηχανικά, άρχισε πάλι να κατηγορίζει. 'Ο κόσμος τον ξανάζωσε πιό κάτω, τον συνεπήρε στο ρέμα του. Πέρασε από καινούργιες γειτονιές, αντίκρυσσε άλλα πρόσωπα, άλλα σπίτια, άλλους δρόμους. "Όμως δεν έβλεπε τίποτα τώρα, πήγαινε άσκοπα, άφαιρέμένος. Σ' ένα στενορρύμι, βρέθηκε ξαφνικά καθηλωμένος σύρριζα σε τοίχο ψηλό, πέτρινο. Γύρω του, τρέχανε σαν παλαβοί, σπρώχονταν, φώναζαν: "Ενα κύμα άνθρωπινο τον άρπαξε, τον ξεκόλλησε από τ' άναγκαστικό του αντιστύλι και τον έσυρε μπροστά. 'Ακολούθησε κλωτώντας δεξιά-ζεβρά κείνους πού στριμώχνονταν πάνω στα πλευρά του άλόγου του. Ξεφώνιζαν γύρω, σήκωναν τίς γροθιές, βλαστημούσαν. Δεν έδωσε προσοχή. Τράβηξε έτσι για κάμποσο μαζί τους, βρέθηκε σ' άλλο δρόμο, ύστερα σ' άλλο, και ξάφνου ξεμπουκάρησε, μ' ελν μαζί την πλέμπα, σε χώρο άνοιχτό.

Στάθηκε. Με μιá ματιά πού έρριξε γύρω, κατάλαβε πως εδώ βρισκότανε στην άκρη τής πολιτείας. Χωράφια μεγάλα άπλώνονταν πέρα από τά σπίτια, περιβόλια, και πιό κάτω, ανάμεσα σε ψηλά δέντρα, ή

ἄσπρη πλατειὰ κορδέλλα τῆς ξεροποταμιάς. Ὅμως τὸ μέρος τοῦτο τώρα δὲν εἶταν ἔρημο. Μεγάλο πλῆθος στεκόταν συναγμένο ἐκεῖ, λαὸς ποὺ μερμηγκιαζε καὶ πύκνωνε ὀλοένα. Ἀπὸ τ' ἄλογό του πάνω ὁ Σγουρός ξεχώρισε τὸ κέντρο τῆς κοσμοσυρροῆς. Εἶταν ἓνα πλάτωμα χτιστό, τετράγωνο, ἴσαμε ἓνα μπόι ἀνθρώπου ψηλό. Καταμεσίς του ἓνα μαῆρι χοντρὸ στεκότανε μπηγμένο, ὄρθιο, καὶ στὴν ἀπάνω του ἄκρη εἶχανε καρφώσει ἄλλο, κοντό, ἔτσι ποὺ νὰ κάνει γωνιά μὲ τὸ πρῶτο. Μιά τραβέρσα λοξὴ στερέωνε τὸ κοντὸ μπράτσο στὸ μεγάλο κορμό. Ὁλάκερο τὸ σχῆμα τοῦτο, σὰ γράμμα τεράστιο, καθβαλιστικό, ξεκοβόταν μαῦρο στὸ θάμπος τοῦ αἵθριου οὐρανοῦ. Ἐ' ἀναγνώρισε ἀμέσως, τὸ εἶχε δεῖ καὶ σ' Ἀνάπλι νὰ ὀρθώνεται, ψηλὰ στὸ κάστρο : Κρεμάλα.

Τὸ ἀντιμάχαλο τοῦ κόσμου τὸν σπρώχνει πίσω, μαζί μὲ τ' ἄλογό του, σ' ἓναν τοῖχο. Πάσχισε νὰ κρατηθεῖ στὴ σέλλα, ὅμως δὲν εἶταν εὐκολο. Ἐ' ἄλγειο πρόγκαγε, φρούμαζε, γυναίκες τρομαγμένες σκλήριζαν γύρω. Τὸ βρῆκε φρονιμότερο νὰ πεζέψει : γιὰτί, τὸ κάτω - κάτω, νὰ τραδάει τὴν προσοχή ; Ἐπειτα, γύρω στὸ βᾶθρο τῆς κρεμάλας, εἶχε ἰδεῖ νὰ παιζογουλιίζουν οἱ λόγχεις κάποιων ἀνθρώπων τῶν ἀρμάτων, κ' ἤξερε τώρα πᾶς πῶς οἱ Φράγκοι δὲν ἀφήνουν σὲ ντόπιους ἄλογα. Πέζεψε κ' ἔδεσε τὸ δικό του στὸ κοράκι ποὺ βρῆκε δίπλα του, πάνω στὸν τοῖχο.

Βουὴ πλατειὰ ἦρθε ἀπὸ πέρα, δεξιὰ. Γύρισε νὰ ἰδεῖ. Ὅμως ὄλο : τώρα ὀρθώνονταν στὰ νύχια, πηδοῦσαν στὶς ράχες τῶν κοντινῶν τους. Πισωπάτησε, βρῆκε δυὸ - τρία σκαλοπάτια, ἀνέβηκε. Βρέθηκε ἔτσι στὸ κάδρο μιᾶς πόρτας κ' ἐνωσε πίσω του ἄλλους, φιλοπερίεργους σὰν κι αὐτόν, ποὺ κοίταζαν σιγοκουβεντιάζοντας, στριμώχνονταν νὰ ἰδοῦνε. Ἀπὸ δεξιὰ, εἶχε ξεμπουκάρει ἓνα κάρρο ποὺ πορευότανε τώρα ἀργά, σχίζοντας μὲ δυσκολία τὸ ἀναστατωμένο πλῆθος. Πάνω στὸ κάρρο τρεῖς ἀνθρώποι ταξίδευαν. Ὁ ἓνας εἶταν ὄρθιος, μὲ τὴ ράχη πρὸς τὸ ἄλογο· φοροῦσε κουκούλα κόκκινη τῆς φωτιάς, μὲ μυτερὴ καὶ κρεμαστὴ ἄκρη. Ὁ ἄλλος, γονατιστὸς ἢ σωριασμένος — δὲν ξεχώριζες — ἄφηνε τὸ ξεσκούφωτο κεφάλι του, μὲ τ' ἀνακατωμένα σγουρὰ μαλλιά, νὰ τραμπαλίζει δῶθε - κεῖθε, σύμφωνα μὲ τὰ τραντάγματα τοῦ κάρρου. Εἶχε κοντὸ καὶ πυκνὸ γένι, ξανθό, ὅμως φαινόταν ἀκόμα νέος, καμμιὰ σαρανταριά χρονῶν. Δίπλα του τέλος, ὄρθιος καὶ κοιτάζοντάς τον, ἓνας παπᾶς ὀρθόδοξος στεκότανε, κρατώντας μικρὸ σταυρὸ στὸ χέρι του.

Γύρω στὸ κάρρο, πήγαιναν συνοδία πεντέξει ἀνθρώποι τῶν ἀρμάτων. Οἱ λόγχεις καὶ τὰ κράνη τους ρίχνανε λάμψεις ἀσημιτῆς ἀνάμεσα στὸν κουρελὴ λαὸ ποὺ στριμωχόταν καὶ κρουνέλιαζε στὰ πλάγια.

Καθὼς περνοῦσαν ἀγάντλια τώρα στὸ Σγουρό, ζυγώνοντας στὴν κρεμάλα, κάτι σὰ λυγμὸς βαρὺς ἀκούστηκε πίσω, στὸ σκοτεινὸ βᾶθος τοῦ σπιτιοῦ. Γύρισε τὸ παιδάριο, ὅμως τὰ πρόσωπα ποὺ στέκονταν γύρω του φράζανε τὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας. Κατάλαβε ὡστόσο πῶς βρισκόταν στὸ κατώφλι ἑνὸς μπαζαζιοῦ, κρασοπουλεῖδ ἔμοιαζε, κ' οἱ ἀνθρώποι ποὺ εἶχανε πιάσει τὴν πόρτα εἶτανε σχετικοί : πελάτες, ἀφεντικὸ καὶ δοῦλοι. Ξεχώριζε μηχανικά τις κουθέντες τους, τὸν κατατοπίζανε στὸ θέαμα ποὺ ἀρχίζε νὰ ξετυλίγεται ἀντίκρυ. Ὁ κατάδικος εἶτανε ντόπιος, χωριάτης ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα, κάποιος χωριὸ ἐδῶ γύρω.

Σέργιο τονε λέγαν. Ὁ κόκκινος ἄνθρωπος με τὴν κουκούλα, μπόγιας τῶν Φράγκων. Ὅσο γιὰ τὸν παπά, τὸ καταλάβαινε καὶ ὁ ἴδιος, συνόδευε τὸν ἐτοιμοθάνατο, κατὰ τὰ θρησκευτικὰ συνήθεια, στὶς τελευταῖες του στιγμές. Πληροφορήθηκε ὡστόσο ἀπὸ τοὺς διπλανοὺς του ὁ Σγουρός πὺς τὸν κατάδικο τὸν παράστεκε παπάς Ρωμιὸς γιατί οἱ Γιαννιτσῶτες εἶναι Σλαῦοι κ' οἱ Σλαῦοι ἔχουν τὸ ἴδιο δόγμα με τοὺς Ρωμιούς.

— Τί φταίξιμο ἔχει καὶ τὸν κρεμᾶνε; ρώτησε.

Τοὺς εἶδε νὰ τὸν κοιτάζουν βουβοί. Δυσκολεύονταν νὰ τοῦ ἀποκριθοῦν. Κάποιοι γύρισαν τὰ μάτια τους ἄλλοῦ κ' ἕνας ἄντρας θεόρατος, με πρόσωπο ἀθλασμένο, ρώτησε ἀντὶς γιὰ ἀπόκριση:

— Ξενομερίτης εἶσαι, χριστιανέ;

— Ξενομερίτης.

— Γι' αὐτό, ἔκανε καὶ βουβάθηκε σὰν τοὺς ἄλλους.

Τοῦ φάνηκε παράδοξο. Κοίταξε ἔξω κ' εἶδε τὸ κάρρο πού ἄραζε τώρα δίπλα στὸ χτισμένο βῆθρο, τὸ λαδ πού στριμωχόταν γύρω μουγκρίζοντας, καὶ τοὺς ἀρματωμένους τοῦ σηκώνανε τὰ κοντάρια καὶ κοπανοῦσαν μέσα στὸ σωρό. Γιὰ λίγες στιγμές δὲν κατάλαβαινε τί γινότανε, γιατί ἄργοῦνε νὰ κατέβουν ἀπὸ τὸ κάρρο. Οἱ διπλανοὶ του εἶχαν σωπάσει πιά, ἐνιωθε νὰ κοιτάζουν ἀπληστα, με κρατημένες τὶς ἀνάσες τους. Ὁ γιγαντώσιμος ἄντρας ἀναστέναξε βαριά καὶ κάτι ἔβρασε στὸ λαρύγγι του μέσα, σὰν οὐρλιασμα πνιγμένο. Πιὸ μέσα, στὸ σκοτάδι, πάλι ἀκούστηκε κάτι σὰν ἀναφυλλητό.

Ἀντίκρυ, οἱ ἀνθρώποι τῶν ἀρμάτων εἶχαν καταφέρει τώρα ν' ἀδειάσουν λίγο τόπο γύρω στὴ σκαλωσιά. Ἡ βουή τοῦ ὄχλου ὡστόσο πέρσευε, σκόνη ἀνέβαινε ἀπὸ παντοῦ, θειαφίζοντας καὶ θολώνοντας τὸν ἀέρα. Ὁ μπόγιας κατεβαίνει με προσογή ἀπὸ τὸ κάρρο, τραβώντας μαζί του τὸν κατάδικο ἀπὸ τὰ σκοινιά πού βρίσκονται περασμένα στὸ λαιμό του. Πηγαίνουνε κ' οἱ δυὸ πσιωπατώντας σὰν καθούρια, με βήματα ὑπολογισμένα. Εἶναι κάτι παράδοξο, ἀνάποδο καὶ γελοῖο αὐτό, σὰ νὰ παίζον ἕνα παιχνίδι ἀλλόκοτο οἱ δυὸ τους, ἄχαρο χωρατὸ γιὰ τετράποδα, ὄχι γι' ἀνθρώπους. Ἔτσι ἀνέβηκαν, πσιώκωλα, τὰ στενά κι ἐρθη σκαλοπάτια, ἔτσι στάθηκαν πάνω στὸ πλάτωμα, μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ κόσμου.

Τὸ πλῆθος κραταίει τὴν ἀνάσα του. Σ' ὄλο τὸ πλάτος τῶν χωραφιῶν μιὰ μουγγαμάρα ἔπεσε, βαρειά, πυκνὴ ἀπὸ χτυποκάρδια, ἀνυπομονησία, λαχτάρες κρυφές, τυφλὴ περιέργεια, σκοτεινὴ κι ἀβάσταγη δίψα. Τὰ μάτια πού καρφώνονταν στὸ μικρὸ πλάτωμα ἀντικαθρέφτιζαν γυαλίζοντας τὸ μικρὸ σύμπλεγμα τῶν τριῶν ἀνθρώπων. Πέρσευε ὁ πόθος, πλάνταζε, στέγγωνε τὸ βλέμμα.

— Τώρα... Τώρα... μουρμούρισαν γύρω οἱ θεατές, σὰ μέσα τους, πασχίζοντας νὰ πνίξουν τὴν ἀνυπόμονη λαχτάρα πού τοὺς φούσκωνε ἴσαμε ἀπάνω, στὸ λαιμό.

— Κοίτα! τοῦ σιάζει τὴ θηλειά...

— Δὲ βιάζονται καθόλου.

— Μὰ γιατί ἄργοῦν; γιατί;

— Βαστάει καλά, δὲν τᾶχει χάσει.

Ἡ τελευταία τούτη παρατήρηση εἶταν γιὰ τὸν κατάδικο. Κι ἄλη-

θινά, μ' ἔλο πού μέσα στο κάρρο ἔμοιαζε κερωμένος, ἄλαλος καὶ σ' ἐγκατάλειψε τέλεια, ἀπὸ τὴ στιγμή πού πάτησε τὸ πρῶτο πέτρινο σκαλοπάτι, ἀπὸ τότε πού ἔνωσε τὰ μάτια ἄλλοι τοῦ ὄχλου καρφωμένα πάνω του, ὁ μελλοθάνατος λὲς καὶ τανύθηκε. Ἔστησε τὸ κορμί του, σήκωσε τὸ κεφάλι του, καὶ τὸ χλωμό του πρόσωπο φωτιζόταν τώρα ἄπλετα ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἡ ἀπόσταση δὲν εἶταν μεγάλη, ὁ Σγουρὸς ξεχώριζε ἄνετα τὰ χαρακτηριστικά του. Εἶχε μέτωπο κοντὸ καὶ φαρδύ, μύτη πλακουδῆ, μάτια χωνευτὰ καὶ χεῖλη λεπτά, σφιγμένα. Τὸ ἀκανόνιστο ὥστόσο τοῦτο πρόσωπο εἶχε ἕνα νόημα δικό του, δυνατὸ, μιὰ νοστιμάδα πού σοῦ κινούσε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ συμπάθεια. Στὰ γερά του μῆλα χρύσιζε ὁ ἥλιος, καὶ τὸ ξανθὸ γένι, τὸ ἄκουρο, χαίριζε μ' ἀπαλὴ σκιά τὸ γυμνὸ λαιμό.

Κάτι σὰ σηλιάδα δρομαία πέρασε πάνω στὰ κεφάλια τοῦ ὄχλου πού κοιτάζε. Σάλεψαν πέρα-δῶθε, κυμάτισαν καὶ στάθηκαν πάλι, τενωμένα. Στὸ πλάτωμα εἶχαν ἀνέβει δυὸ βοηθοί, σηκώνοντας μιὰ σκάλα. Τὴν ἀκούμπησαν στὸ ὄρθιο μαῖερι, βεβαιώθηκαν πὼς πατάει καλά καὶ στάθηκαν ζερβόδεξα νὰ προσμένουν. Ὁ μπόγιας τότε, πισώκωλα πάντα, κρατώντας ἀπὸ τὰ σκοινιά τὸν κατάδικο καθὼς κρατᾶνε τὰ βόδια, ἀρχισε ν' ἀνεβαίνει ἀργά. Μαζί, πισωπατώντας, ἐρχόταν κ' ἐκεῖνος, μόνο πού τὰ χέρια του εἶτανε πιασάκωνα δεμένα, καὶ τοῦτο ἔβλεπε πὼς τὸν ἐμποδίζει, εἶταν ὀλοφάνερο. Ψαχουλετὰ τὸ ποδᾶρι του ἐβρισκε τὸ κάθε σκαλί, στεριωνόταν καλά, δοκίμαζε, προτοῦ σηκώσει τὸ κορμί του, γιατί φοβόταν μὴν παραπατήσει, μὴν πέσει καὶ τσακιστεῖ. Ἔτσι ἀνέβηκαν, ἀφόρητα ἀργώντας, ἴσαμε ἀπάνω. Ἐκεῖ, ὁ μπόγιας σταμάτησε, ἄγγιξε στὸν ὦμο τὸ συνοδοιπόρο του, νὰ τοῦ δώσει νὰ καταλάβει πὼς εἶχαν φτάσει τέλος. Γιατί εἶχε πάλι σηκώσει τὴ φτέρνα του ὁ κατάδικος, ψαχούλευε νὰ βρεῖ τὸ παραπάνω σκαλοπάτι, κι ἔταν κατάλαβε πὼς εἶταν ἴσαμ' ἐδῶ, κάτι πολὺ γερὸ θὰ κόπηκε μέσα του. Εἶδες τὸ λυγισμένο πόδι του νὰ κατεβαίνει πάλι ἀργά, ἀπρόθυμα, κ' ἐνωθεσ σὲ τούτη τὴν ἀπλὴ κίνηση ἔλη τὴν πίκρα, τὴ ραγισμένη ἐλπίδα πού ἦ σκάλα δὲν εἶναι ἀτέλειωτη καὶ πὼς, κιάλας, ἔχει σωθεῖ.

Γοργά, μ' ὠραία δεξιόσῳνη, ὁ μπόγιας εἶχε πετάξει: στὸ μεταξὺ τὶς ἄκρες τοῦ ζευγαρωτοῦ σκοινιοῦ πάνω ἀπὸ τὸ μπράτσο τῆς κρεμάλας, τὶς τύλιξε, τὶς ἔσφιξε, τὶς ἔδεσε γερὰ διπλὸ κόμπο. Εἶταν μιὰ χαρὰ γιὰ τὸ μάτι νὰ βλέπεις πόσο τέλεια τὴν ἔφερε τούτη τὴ δουλειὰ καὶ τί δεξιότηνης πού εἶταν. Δὲ χαρομέρησε. Ξαφνικά, σὰ ζωὸ πού ἔχει στήσει καρτέρι καὶ πού τὸ μάτι του κόβει, κοπαναίει μὲ τὸ γόνατο σκοουντιά γερὴ στὰ νεφρὰ τοῦ κατάδικου κ' ἐκεῖνος τρομαγμένος τινάζεται σὰ μπόγος στὸ κενό. Ὁ μηχανισμὸς δούλεψε ταυτόχρονα, στὸ μωμέντο. Κύλησαν οἱ θηλειές, τεζάρισαν, τὸ κορμί τινάχτηκε μιὰ, δυό, μάκρυνε φανερά, ὕστερα τὰ πόδια σπαρτάρησαν, λὲς κ' ἤθελαν νὰ τινάξουν πέρα τὰ ποδήματά τους. Κι ἔλα μονομιάς σταμάτησαν. Ἀργά, νανουριστὰ, τὸ κουφάρι πῆγε κ' ἤρθε στὸν ἄερα, ἀλαφροσαλεύοντας, καὶ τὸ μεγάλο μαῦρο δάχτυλο πού τὸ κρατοῦσε κρεμασμένο ἔμοιαζε νὰ τὸ παίζει ἀφαιρεμένο, σὰν καδένα, νὰ τὸ ζυγιάζει μ' ἀτάραχο καμάρι καθὼς τὸ ψάρι ἢ πετονιά.

Ἀπὸ τὸ σκαλοπάτι του ὁ μπόγιας κρατοῦσε πάντα τὸ τρίτο σκοινί

τυλιγμένο στον καρπό του. Τὸ μαῦρο πράμα πού σάλευε ἐκεῖ - δὲν εἶταν ἀκόμα λεύτερο· τὸ τρίτο σκοινὶ ἔδενε ἀκόμα τὸν κατάδικο μὲ τὸ νοικοκύρη. Ἡ τελευταία φάση τοῦ ἔργου εἶχε γι' ἀπόλυτο πρωταγωνιστὴ τὸ μπόγια, εἶταν ἀφιερωμένη σ' αὐτόν. Οἱ θεατῆς τὸν εἶδανε νὰ πατάει μὲ τὴν ἴδια πάντα σιγουριά στὰ δεμένα χέρια τοῦ κρεμασμένου, ν' ἀμολιέται μαζί του στὸ σκοινί, σβέλτος, νὰ τὸν γραπώνει ἀγκαλιαστά καὶ νὰ κρεμάει πάνω του ἄλακτρο τὸ δικό του βάρος. Εἶταν πράξη φιλανθρωπίας τούτη, μαζί κι ἀσφάλειας, ἐγγύηση πὼς ὁ πνιγμὸς δὲν ἔμενε μισοτελειωμένος. Τὸ χοντρὸ σύμπλεγμα τῶν δυὸ ἀνθρώπων, τοῦ ζωντανοῦ καὶ τοῦ νεκροῦ, πού ἀεροζυγιάζονταν καθαικιεμένοι σὰ χτήνη, πῆγε κ' ἤρθε, βαρὺ. Ὑστερα ὁ μπόγιας τέντωσε τὰ ποδάρια του κρατώντας πάντα μὲ τὰ μπράτσα ἀγκαλιὰ τὸν κρεμασμένο, πιάστηκε μὲ τὶς φτέρνες ἐπιδέξια ἀπὸ τὴ σκάλα, καὶ κατέβηκε ἀργά, ἀπολαβαίνοντας φιλήδονα τὸ θαυμασμὸ πού εἶχε προκαλέσει.

Κ' ἡ τελετὴ πῆρε τέλος.

Ἔοια τούτα τὰ εἶχε ἰδεῖ ὁ Σγουρὸς μὲ μάτια τεντωμένα, ἴσαμε τὴν παραμικρὴ λεπτομέρεια, κυριεμένος κι αὐτὸς ἀπὸ τὴν ξερὴ δίψα τοῦ γύρω ὄχλου. Πίσωθὲ του οἱ μαζεμένοι στὴν πόρτα σύρανε τὰ πόδια τους, ἀραίωσαν. Ἄκουσε δυὸ - τρεῖς ἀναστεναγμούς, κάτι σὰν πνιχτὸ κλάμα. Εἶταν γνωστοὶ τοῦ κατάδικου, μπορεῖ καὶ συγγενεῖς, αὐτὸ τὸ εἶχε ἀπὸ ὦρα καταλάβει. — Συγχωρεμένος! εἶπαν. Γύρισε νὰ κοιτάξει καὶ τοὺς εἶδε ν' ἀποστρέφουν τὰ πρόσωπα χλωμοί, κανα - δυὸ τους δακρυσμένοι. Ὁ πελώριος ἄντρας εἶχε βγάλει τὸ κόκκινο σκουφὶ κ' ἔκανε τὸ σταυρὸ του μὲ χέρι τρεμάμενο. Καὶ καταμεισὶς στὸ μαγαζί, χάρμου στὸ πάτωμα γονατισμένος, κάποιος νέος ξανθογένης σὰν τὸ νεκρὸ, εἶχε τὰ μάτια του σφαιλιστά, πλεγμένα τὰ δάχτυλα πάνω στὸ στήθος του, καὶ προσευχόταν:

— Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς . . .

Τὴν ἴδια στιγμή, μιὰ ξαφνικὴ κίνηση ἔγινε μέσα, οἱ κοντινοὶ στὸ Σγουρὸ παραμέρισαν, κι ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ μαγαζιοῦ ξεκινώντας ἕνας γέροντας ψηλός, σκυφτός, μ' ἄσπρα, κρουελιστὰ γένεια, ἤρθε βιαστικὰ κατὰ τὴν πόρτα, σπρώχνοντας μπροστά του, ἀπὸ τὸν ὦμο, ἕνα μικρὸ ἀγόρι ἴσαμε ὀχτῶ χρονῶν. Τὸ παιδὶ εἶταν κίτρινο, κερωμένο. Ὁ γέροντας στάθηκε στὸ κατῶφλι, σήκωσε τὸ δεξί, καὶ δείχνοντας τὸ κουφάρι πού κρεμόταν ἐκεῖ - κάτω, εἶπε στὸ παιδὶ μὲ σταθερὴ, τραχειὰ φωνή:

— Βοσπόμνι!

Τὸ παιδὶ ἀπόμεινε νὰ κοιτάζει μαρμαρωμένο, μὲ μάτια μεγάλα, τὸ νεκρὸ.

Γύρισε ἀπορημένος ὁ Σγουρὸς στὸ διπλανό του, ἕναν κοκκαλιάρη νέο πού ἔμοιαζε ὁ πιδ ξένος ἐκεῖ μέσα ἀφοῦ τὰ μάτια του εἶχανε μείνει στεγνά.

— Εἶναι ὁ πατέρας καὶ τὸ παιδὶ τοῦ κρεμασμένου, τοῦ λέει ἐκεῖνος σιγανὰ στ' αὐτί, μαντεύοντας τὴν ἐρώτηση πού τοῦ ἀνέβαινε στὰ χεῖλη.

— Τί εἶπε ὁ γέροντας στ' ἀγόρι; ρωτᾷ ὁ Σγουρὸς.

— « Βοσπόμνι » πού θὰ πεῖ στὴ γλῶσσα τους: Θυμήσου!

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Σ Τ'

ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Ο μεσημέρι βρήκε τὸν Σγουρὸ καθισμένο μέσα στὸ ἴδιο ἐκεῖνο μαγαζί, μὲ τοὺς ἀγκῶνες ἀκουμπισμένους πάνω σ' ἓνα τραπέζι. Μπροστά του βρισκόνταν δυὸ ἄδεια σκουτέλια, ἓνα μουρχοῦτι κοντόγεμο. Πίσωθὲ του, τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο ἄφηνε νὰ φαίνονται τὰ μεγάλα χωράφια, ἡ κρεμάλα, ὁ κόσμος ποὺ βολτάριζε καὶ τὴν περιεργαζόταν. Πήγαιναν κ' ἔρχονταν, ἔφερναν βόλτες γύρω στὸ πέτρινο πλάτωμα, σὰν κοπρόσκυλα ἔξω ἀπὸ χασάπικο, χάζευαν μὲ τὸ κεφάλι σηκωμένο, τὸ στόμα μισανοιχτὸ, ἓνα βλακωμένο χαμόγελο στὰ χεῖλη. Εἴταν χωριάτες διαβατικοὶ ἀπὸ τὴν πολιτεία, βουρρησέοι ποὺ καμώνονταν πὼς πέρασαν ἀπὸ δῶ κατὰ

τύχη. Κ' εἴτανε καὶ γυναῖκες, νοικοκυράδες θεοφοβούμενες, δούλες ἀργόσχολες, κορίτσια τοῦ λαοῦ ποὺ χασκογελοῦσαν μὲ νάζι. Τὰ παιδιά, ξυπόλητη μαρίδα, χοροπηδοῦσαν γαυριάζοντας, πνηγγύριζαν, ἔβγαζαν τὴ γλῶσσα τους στὸν κρεμασμένο, μαϊμουδιζοντας τὸν οἰκτρό του μορφασμό, ἢ τὸν ἔβραζαν σημάδι μὲ τίς πέτρες. Τρία-τέσσερα κοράκια, μαυλισμένα ἀπὸ τὸ μυστηριακὸ κάλεσμα τῆς πείνας, ἔφερναν πλατειῆς βόλτες γύρω στὴν κρεμάλα, μὴ τολμώντας ἀκόμη νὰ ζυγώσουν, ἀνυπόμονα, νευριασμένα. Ὁ ξανθὸς ἥλιος, ποὺ εἶχε ψηλώσει, ἔρριχνε μαβὶ τὸν κορτὸ ἴσκιο τοῦ ξύλου πάνω στὰ κεφάλια τοῦ δῆλου καὶ χαμογελοῦσε στὸ πανηγύρι ἀγνά.

Στὸ κρασοπουλεῖο μέσα, τὰ πρόσωπα τώρα εἶχαν ἀλλάξει. Ἐφυγαν οἱ συντοπίτες κ' οἱ σχετικοὶ τοῦ κατὰδικου, καὶ μπήκαν οἱ πελάτες γιὰ τὸ μεσημεριανὸ φαί. Εἴταν ἐλάχιστοι, πεντέξη χωριάτες κ' ἔργατικοί, ποὺ ἔτρωγαν ξεμοναχιασμένοι, ἀμίλητοι, μὲ τὴν αὐστηρὴ μελαγχολία τῶν δουλευτᾶδων. Ὅρθος πίσω ἀπὸ τὸ τεζάχι ὁ μαλλιαρὸς γίγαντας μὲ τὰ χοντρά μπράτσα — ὁ μαγαζάτορας — μετροῦσε πέρπυρα, τὴν εἰσπραξὴ τοῦ καπηλίου. Τὸν κοίταζε ὁ Σγουρὸς ἀφαιρεμένος, κι ὁ νοῦς του κλωθογύριζε ἄλλοῦ.

Θάμπρος καὶ πίκρα ἀνεξήγητη τὸν συνεῖχε. Λίγο πρὶν, σὲ τοῦτο δῶ τὸ τραπέζι, εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ κάπελα τὴν ἱστορία τοῦ

κρεμασμένου. Εΐταν ἀπλή: Πέρα ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα, κατὰ τὰ βουνὰ τῆς Μάινης, ἔχει τὸ καστέλλι τοῦ ἑνας Φράγκος καθαλάρου. Βγαίνοντας γιὰ νὰ κατέβει στὴ χώρα ἢ γιὰ νὰ πάει κυνήγι, νὰ σκοτώσει τὸν καιρὸ του, ὁ ἄρχοντας περνᾷ ἀπὸ σλαυικο χωριό. Δὲν εἶναι πιά νέος οὔτε κι ἀπὸ τοὺς πρώτους τοῦ ποιγκηπάτου, ὅμως οἱ ἀφεντάδες τὸν λογαριάζουν πολὺ γιὰτὶ τὸ καστέλλι τοῦ βρίσκεται κοντὰ στὸ σύνορο τοῦ Μυτζηθρά καὶ στέκεται σὰν εἶδος ἀκρίτας ἀγνάντια στοὺς Ρωμιούς, ποὺ εἶναι πάντα ἐπίβουλοι. Περνώντας λοιπὸν ὁ Φράγκος ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα, εἶχε ἰδεῖ ἀπὸ καιρὸ μιὰ κοπέλλα χωριανή, μικρὴ καὶ ὄροσομάγουλη, νὰ δουλεύει στὸ λαχανόκηπο, πίσω ἀπὸ ἕνα φράχτη. Τὴ λυμπίστηκε. Γι' αὐτόν, νὰ τὴν πάρει, δὲν εἶταν ζήτημα, δὲν εἶχε παρὰ ἔτσι νὰ κάνει, τὸ χέρι του ν' ἀπλώσει. Ὡστόσο, βέρος Φράγκος ἱππότης, καταπάστηκε πρῶτα μὲ τὸ καλὸ. Πέρασε, ξαναπέρασε, τῆς χαμογέλασε, κράτησε τ' ἄλογό του. Ὅλο καὶ πιὸ συχνὰ γίνονταν τὰ περάσματά του ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα, κ' ἡ ἀντίσταση ἢ σεμνὴ τῆς Σλαύας λὲς καὶ τοῦ σπιρουνίζε τὸ πάθος ὄλο καὶ πιὸ βαθιά. Τέλος, βλέποντας ὅτι τὰ καλοπιόσματα, ποὺ ξεσηκώνουν ἔτσι εὐκολὰ τὰ μυαλὰ στὶς Φράγκισσες, δὲ σασιζῆνε τὴ δεκαεφτάχρονη Σλαύα, ἀποφάσισε μιὰ καὶ καλὴ νὰ ξεμπερδεύει. Κάποια νύχτα ἀσέληνη, τρεῖς ἀνθρώποι ἀπὸ τὸ καστέλλι ἄρπαξαν τὴ μικρὴ καὶ τοῦ τὴν πῆγαν.

Τὴν ξαναφέρανε στὸ σπίτι τῆς ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες. Εἶταν κίτρινη σὰν τὸ κερί, ἀναμαλλiάρια, τὰ μάτια τῆς εἶχανε πῆξει τεντωμένα, γεμάτα ἀλαλη φρίκη. Δὲν ἀποκρίθηκε τίποτα σ' ὅσα τὴ ρώτησε ὁ πατέρας τῆς, στάθηκε κρύα, ἄψυχη, στ' ἀγκαλιάσματα καὶ τὸν κοπετὸ τῆς μάννας. Ἐπῆσε ἄρρωστη, χαροπάλεψε τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες. Τέλος, σὰν ξανασηκώθηκε, βγήκε στὸ λαχανόκηπο κι ἄρχισε πάλι νὰ δουλεύει ἡσυχὰ κ' ὑπομονετικά. Ὅμως τὶς νύχτες τινάζετανε στὸν ὕπνο τῆς κ' ἔβγαζε κάτ' ἑφεωντά τρέλλα, οὐρλιάσματα ζώου ποὺ τὸ σφάζουν.

Ἐφτὰ μῆνες ἄργότερα, γέννησε ἕνα παιδί ξερό.

Τότε εἶναι πού, σὲ ὦρα ἀπονύχτερη, κοντὰ τὰ χαράματα, ὁ παπὰς τοῦ χωριοῦ, ταξιδεύοντας καθάλα στὸ μουλάρι του, βρήκε σὲ λαγκαδιὰ μικρὴ ἕνα κουφάρι. Τὰ ὄρνια τοῦ εἶχανε ξεσκίσει μὲ τὰ νύχια τους τὸ πρόσωπο, τὰ ροῦχα του ὅμως δείχνανε πὼς εἶταν Φράγκος. Ὁ καθαλάρου τοῦ κοντινοῦ κάστρου λοιπὸν εἶχε χαθεῖ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες τώρα. Τὸν ἀνγχνώρισαν οἱ ἀνθρώποι του σὰν εἶδανε τὸ πτώμα.

Κ' οἱ Φράγκοι, ποὺ λογαριάζανε τὸν καστελλάνο πολὺ, γιὰτὶ εἶταν ἀκρίτας τους, οἱ Φράγκοι ποὺ πελεκᾶνε σὺρριζα κάθε βλαστάρη ἀνταρσίας, ἔπιασαν τὸν Σέργιο, τὸν πατέρα καὶ φονιά, καὶ τὸν κρεμάσανε γιὰ παραδειγματισμὸ μέσα στὴν Καλαμάτα.

Καθόταν ἀφαιρεμένος ὁ Σγουρός, κι ὁ νοῦς του, μηχανικὰ δουλεύοντας, πάσχιζε νὰ βρεῖ ἕνα νῆμα, μιὰ συνέπεια, ἀνάμεσα στὶς εἰκόνας ποὺ στοιχειώανε τὴ θύμισή του. Ἀναθυμόταν τὴν πριγκηπέσσα ποὺ πρωτόδε στὴν πατρίδα του, σὰν ὄνειρο, τὴν πριγκηπέσσα ποὺ τὴν ξανάδε μέσα στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ἐκεῖ - κάτω, στὰ βουνὰ τῆς Μεσαρέας. Μελετοῦσε τὸ πρόσωπό τῆς τὸ σοβαρὸ καὶ γλυκὸ, τὸ σφαλισμένο μ' ἀρχοντική πίκρα στόμα. Πίσωθὲ του, δίχως νὰ γυρίσει, ἔνωσε τὸ μαθὴ ἴσκιό τῆς κρεμάλας ποὺ τὸν εἰχνει ὁ μεσημεριάτης ἥλιος στὸ χῶμα. Κι ἄ-

ναρωτιόταν πώς γίνεται τὸ ἓνα νὰ ὀδηγᾷε στ' ἄλλο, ἢ πριγκηπέσσα τοῦ δνειροῦ νὰ στήνει τὴν κρεμάλα τοῦ ὤμου μεσημεριοῦ, πώς μπορεῖ ποτέ, στ' ὄνομά της, ἀπὸ θέλησή της πές, νὰ γίνονται τέτοια ἀνόσια ἔργα...

Πίκρα καὶ θάμπος συνείχανε τὴν παιδιὰτικὴ ψυχὴ τοῦ Σγουροῦ. Κι ἀναρωτιόταν ἀκόμα, μὲ λαχτάρια κρυφῆ, ἂν τῷ ἔδωκε ἀλήθεια ἐκείνη, ἂν εἶχε γνώση τοῦ τί γίνεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους της, καὶ μήπως δὲ θάταν μιὰ ὥραία πράξη, μιὰ εὐκαιρία ἐξαίσιος, νὰ τρέξει νὰ τὴ βρεῖ, καὶ νὰ τῆς ἀνοίξει τ' ἀνύποπτα μάτια της.

— Κάτι σκεφτικός, λέει ἡ χοντρή, τριζάτη φωνὴ τοῦ κάπελα.

Εἶχε παρατήσει τὸ τεζάχι του, καὶ ξανάρθε μπροστὰ στὸ τραπέζι τοῦ Σγουροῦ σφουγγίζοντας μὲ μιὰ πατσαθούρα τὰ κοντόχοντρα δάχτυλά του. Τὸ ξένο παιδάριο φανερὸ πὼς τοῦ εἶχε ξυπνήσει τὴ συμπάθειά.

— Σκοτούρες, ἔ ;

— Ὁ Σγουρός ἐγνεψε πὼς ναί, ἀόριστα.

Κάθησε ὁ Καλαματιανὸς στὸ σκαμνὶ κι ἀκούμπησε τὸ μπράτσο του στὸ τραπέζι, τὴν ἄλλη του καλάμη στὸ γόνατο.

— Πούθε εἶσαι ;

— Ξενομερίτης.

— Δὲν εἶσαι ἀπὸ τὸ Μοριά ;

— Ὁχι.

Εἶχε μάθει τώρα νὰ κρύβει τὴν ἀλήθειά, νὰ ὑποψιάζεται· μὰ τὸ ἔκανε θεληματικὰ, γιατί τοῦ τὸ εἶχανε πει καὶ γιατί τὸ βρῆκε πολλὲς φορὲς σωστό, ἔχι γιατί τὸ προτιμοῦσε. Ὁ μαγαζάτορας τοῦ φαινόταν ἀγαθὸς ἀνθρώπος. Ὁ γνώριμος πόθος ν' ἀνοίξει τὴν καρδιά του ἀνέβαινε πάλι καὶ τοῦ φούσκωνε τὸ λαιμό.

— Καὶ πὼς ἀπὸ δῶ ;

— Ἐφαξε κάτι νὰ βρεῖ, σαστισμένος. Τὸ ψέμα δὲν τὸ εἶχε πρόχειρο.

— Περαισιτικός, ἀποκρίνεται μὲ δυσκολία. Πάω σὲ κάποιο μοναστήρι.

— Μοναστήρι ; νὰ καλογερέψεις ;

— Ὁχι... Ἐχω συγγενὴ καλόγερο καὶ πάω νὰ τὸν ἰδῶ.

— Εἶναι μέσα, στὸ ἐσωτερικὸ τὸ μοναστήρι ; Ἐδῶ τὰ κοντινὰ τὰ ξέρω.

— Ναί, μέσα εἶναι, στὸ ἐσωτερικὸ.

Σώπασαν. Κοιτάζονταν, κι ὁ κάπελας χαμογελοῦσε μὲ τὰ φαρδεῖά, χοντρά του χεῖλη. Τοῦ φερόταν μὲ κάποια τρυφερότητα, σὰ νᾶχε νὰ κάνει μὲ μικρὸ παιδί.

— Καὶ θὰ μείνεις μέρες στὴν Καλαμάτα ;

— Ναί, ἔτσι λέω.

Πάλι σώπασαν. Ἡ περιέργεια τοῦ μαγαζάτορα εἶταν ἀδιαφύρετη, ἔδλεπε πὼς ρωτοῦσε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ δένει τὴν κουδέντα.

— Βρῆκες ξενοδοχεῖο ;

Ἐαφνικὰ τὸ παιδάριο ταράχτηκε. Ἀλήθεια, αὐτὸ δὲν τὸ εἶχε σκεφτεῖ ἀκόμα· ἔπρεπε κάπου νὰ κονέψει... Μηχανικὰ καὶ σύνταχα λογάριασε μὲ τὸ νοῦ του τὰ πέρπουρα ποῦ κρατοῦσε, εἶδε πὼς δὲν ἀπόμειναν πολλά.

— Ὁχι, δὲ βρῆκα ξενοδοχεῖο, κάνει σαστισμένο.

— Δὲ θὰ βρεῖς εὐκολα. Ἡ Καλαμάτα ἔχει μεγάλο σοῦρτα - φέρτα.
*Εμπόροι, ναυτικοί, κλήρηδες, σπαθοφόροι...

— Τί νὰ κάνω ;

— Μπορῶ νὰ σὲ βοηθήσω, λέει ὁ Καλαματιανὸς ἀφοῦ σκέφτηκε λίγο· ἔλα μαζί μου.

Καὶ σηκώθηκε.

— Νὰ πληρώσω πρῶτα τὸ φαί...

— Καλά, τὰ βρίσκουμε! *Ἐδῶ δίπλα θάσαι.

Γέλασε ὁ κάπελας κάνοντας μιὰ πλατειὰ χειρονομία. Εἶταν ὁ πρῶτος καλοπροαίρετος ἄνθρωπος ποὺ συντύχαινε στὸ δρόμο του ὁ Σγουρός· οἱ τρόποι του εἶχαν ἓνα εἶδος ἀρχοντιάς. Τράβηξε πρῶτος, ἄνοιξε στὸ πίσω μέρος τοῦ μαγαζιοῦ κάποια πορτοῦλα καὶ κατέβηκε δυὸ σκαλιά. Βρέθηκαν στὴ λιακάδα τοῦ μεσημεριοῦ, μέσα σὲ μεγάλη αὐλὴ πλακοστρωμένη.

Γύρω πλήθος σπίτια, μεγάλα καὶ μικρά, στριμώχονταν ἀκανόνιστα, παλιὰ τὰ περισσότερα, μὲ τοίχους βαμμένους παρδαλά. *Ἐμοιάζε σὰ μικρὴ ἀδιέξοδὴ πλατεῖα. Οἱ καμάρες καθαλικεύονταν μπερδεμένες, ἓνα - δυὸ χαλάσματα εἶχαν κατρακυλήσει καὶ φράζανε τὸ διάβα, κόττες βοσκούσανε στὴ λάσπη, πλατσουρίζοντας μέσα σ' ἀπονέρια τῆς μπουγάδας. Δεξιά, ἓνα μεγάλο ἀνοιγμα ἔβγαζε στὰ χωράφια.

Τὸ σπίτι ὅπου ἀνέβασε ὁ κάπελας τὸν Σγουρὸ εἶταν στενὸ, χωμένο ἀνάμεσα σὲ δυὸ μεγάλα. Εἶχε μιὰ κάμαρα μεγάλη κάτω, μιὰν ἄλλη μικρὴ στ' ἄνωγι.

— *Ἐ, Πελαγία! Τὸ παιδί ἀπὸ δῶ εἶναι δικό μας, λέει ὁ Καλαματιανὸς στὴ γριούλα ποὺ τοὺς εἶχε ἀκολουθήσει ἀπὸ τὸ κατώγι. Θὰ καθήσει σὲ τούτη δῶ τὴν κάμαρα, καὶ θὰ τὸ φροντίσει.

Συμφώνησαν τὸ νοῦκι. Δὲν εἶταν μεγάλο, θὰ τοῦ φτάνανε τὰ πέρπουρα ποὺ εἶχε στὸ περσοῦκι του, νὰ περάσει δεκαπέντε μέρες καὶ νὰ τῶνε στὸ μαγερεῖό, δίπλα. Τὰ πέρπουρα τῆς Μπιάνκας... Ποῦ νάξερε ἢ ἔρωτεμένη Γενεβέζα, ἢ τόσο ἀγέρωχη, ἢ ζηλόφθογη, γιὰ τί σκοπὸ θὰ μεταχειρίζοταν τὸ δῶρο της ὁ καλὸς της.

— Πράγματα ἔχεις νὰ κουβαλήσουμε ; ρώτησε ὁ κάπελας.

*Ὅχι, ἔν εἶχε.

— Πάει καλά. *Ἐγὼ γυρίζω στὸ μαγαζί.

*Ἐκανε νὰ φύγει, ἔμως ὁ Σγουρὸς τὸν σταμάτησε στὸ κατώφλι, τοῦ ἔπιασε τὸ χέρι.

— Νάσαι καλά, τοῦ λέει μὲ διάχυση. Εἶσαι ἓνας ἀξίος ἄνθρωπος!

— Μπᾶ, κάνε δουλειά σου! Καθέννας χρωστάει νὰ δίνει χέρι στὸ διπλάνο του, ἔτσι δὲν εἶπε ὁ Χριστός ;

— Πῶς σὲ λένε ;

— Παντελεῆ.

— *Ἐμένα Νικηφόρο· κ' εἶμαι ἀπὸ τ' *Ἀνάπλι.

Τὸν κοίταξε παραξενεμένος ὁ κάπελας, θυμήθηκε πῶς λίγο πρὶν τοῦ εἶχε πεῖ ἄλλο, μὰ δὲ μίλησε. Μπορεῖ καὶ νὰ δικαιολόγησε τὴν ἐπιφύλαξή τοῦ ξένου. *Ἐγενεψε μὲ τὸ κεφάλι του συγκαταβατικὰ καὶ βγήκε.

*Ἡ γριά, μιὰ φουχτίτσα πλάσμα, ξερὴ σὰ φρύγανο, ἔφερε γύρω τὴν κάμαρα, συγύρισε πρόχειρα, τὸν ρώτησε μὴν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τί-

ποτα, και βγήκε έξω. Εΐταν άθόρυβη, λιγομίλητη και διακριτική. Αυτό, του άρεσε. Ή καρδιά του ζεστάθηκε ξάφνου, τεντώθηκε λυμένη. Κοίταξε γύρω την κάμαρά του χαμογελώντας, τó φτωχό κρεβάτι, την παλιά κασέλα, τά δυό σκαμνιά. "Όλα τά πήρε από καλό, και για πρώτη φορά από τότε που ξεσιπώθηκε ένιωσε τόν έαυτό του σέ περίγυρο φιλικό. Τό μοναδικό παραθύρι έβλεπε στή μεγάλη αύλή. "Εσκυψε κ' έκανε ν' άκουμπήσει, όμως κάτι σκληρό τόν έμπόδισε στό στέρνο. Τραβήχτηκε πίσω με δυσαρέσκεια. Εΐταν ó κύλιντρος με τή γραφή του Σγουρομάλλη. "Αχ, ναι, είχε ξεστρατίσει! Πάει, άπίστησε στόν πρωτοστράτορα. « Στό σενεσάλο Νικόλαο Σανταμέρη, στήν 'Ανδραβίδα » . . . Πούθε πέφτει ή 'Ανδραβίδα; θάναι πολύ μακριά. Μά και κοντά νάταν ή . . . "Όχι, νά φύγει από την Καλαμάτα δέ γινόταν. Τή γραφή τούτη τή στέλνει ó Σγουρομάλλη στόν Σανταμέρη και δέ μπορείς να καταλάβεις τί σχέση έχει; ó Ρωμιός άρχοντας του Μυζιθηρά με τó Φράγκο τής 'Ανδραβίδας. Κάτι άνώμαλο, σκοτεινό, ψυχανεμίζεται τó παιδάριο μέσα σ' όλα τούτα. Κάτι που δέν του φαίνεται πολύ τίμιο. Κι αυτός πρέπει νά κουβαλάει λοιπόν μαζί του την ύποπτη γραφή, και νά μñ ξέρει καν τί λέει μέσα . . .

"Έχωσε τó χέρι στήν τραχηλιά του, έπιασε τόν κύλιντρο, τόν τράβηξε έξω. « Δυό σταλαματιές αίμα » . . . "Άλλο και τούτο πάλι! Τί σου λέει μιá ματωμένη κι αδιάκριτη γραφή; Τή στριφογυρίζει στα δάχτυλά του, τήν κοιτάζει άπ' όλες τίς μεριές. Τίποτα, μοιάζει γραφή σάν όλες τίς γραφές. Ή βούλα του πρωτοστράτορα κρέμεται από μαύρη κορδέλλα, κόκκινη — αίμα πηγμένο . . . Τήν περιεργάζεται. Πάνω, έχει κεφάλι; λιονταρίσιο, έκτυπο από τή δαχτυλιδόπετρα του Σγουρομάλλη. Νά τήν τσακίσει;

Στάθηκε δίβουλος. "Αν τή διαβάσει, θά καταλάβει άραγε τίποτα; Τί θά μπορέσει νά κάνει; ή νά έμποδίσει; Τί ξέρει αυτός από τά πολιτικά του Μοριά; . . . Ποιός θά μπορούσε νά τή διαβάσει και νά τόν φωτίσει; "Αν συμβουλευόταν τόν καινούργιο του φίλο, τόν κάπελα . . . Τό πράμα του φάνηκε άπόκοτο, παιδιάστικο. "Αχ! νάταν έδω τολάχιστον ó Ήλαρίωνας, εκείνος ó τετραπερασμένος . . . Μολοτούτο πρέπει νά τó πάρει άπόφαση, στόν Σανταμέρη δέ θά τή δώσει τή γραφή, ή σάν τή δώσει, θάναι ίσως άργά. Λοιπόν;

Ξάφνου μιá σκέψη άστράφτει στό νοú του. "Η καρδιά του άρχίζει νά χτυπάει άγρια, τά μηλίγγια του φουσκώνουν. Πώς δέν τó είχε ακόμα στοχαστεί!

Χυμάει, παίρνει τó ταμπάρο του που τó είχε πετάξει; στήν κασέλα, σπρώχνει τόν κύλιντρο στό άνοιγμα τής τραχηλιάς του, βγαίνει από τήν κάμαρα και ροβολάει τή σάλα. "Έκανε νά τρέξει στό στάβλο, όμως τó καλοσκέφτηκε, μετάνιωσε. Βγήκε πεζός.

Ρωτώντας, ξαναβρήκε εύκολα τó δρόμο του κάστρου. Τραβούσε τώρα με μεγάλα βήματα, ξαναμμένος. Ή σιδερένια πόρτα που άναθυμήθηκε, ή σφαλιστή, δέν τόν έκανε νά διστάσει. Τώρα που θά παρουσιαζόταν για μαντατοφόρος, θά του άνοιγαν, ούτε λόγος . . .

Μεγάλα σύννεφα, σκοτεινά, σάν από μπαμπάκι βρώμικο, σωριάζονταν στόν ούρανό; τó φώς του άπομεσήμερου έπιασε νά χλωμιάζει.

Μιά σκέψη ξαφνική τὸν ἔκανε νὰ κόψει ἄθελα τὸ φαρδὺ βηματισμὸ του :

Λοιπὸν ἔτσι, ξαφνικά, καὶ τόσο εὐκολα, θὰ βρισκότανε τώρα μπροστά της ; Ἐκανε δλάκερο ταξίδι, τράβηξε κάμποσα βάσανα, ἔλπισε, ἀπελπίστηκε, ὑπόφερε, κ' ἔτσι ἀπλὰ τώρα, λὲς καὶ πηγαίνει σὲ δουλειὰ κοινή, στὸ νοτάριο τ' Ἀναπλιοῦ νὰ ποῦμε, θὰ δρασκελοῦσε τὸ στερνὸ κατῶφλι καὶ θ' ἀπόσωνε τὸ μεγάλο του δνειρο ; Γιατί, τώρα, δίχως κὰν νὰ τὸ συλλογιστεῖ, ἔτσι τῶνιωθε, πὼς τὸ ταξίδι του δλάκερο τὴν καστρόπορτα ἐκείνη εἶχε γιὰ μοναδικὸ σκοπὸ. Ψέματα εἶπε στὸν ἑαυτὸ του πὼς ξεκίνοῦσε γιὰ τὸ Μυτζηθρὰ καὶ γιὰ τὸ συγγενῆ του τὸν Σγουρομάλλη. Ἐνιωθε τώρα πὼς γιὰ τὴν ἄγνωστη γυναῖκα ξεκίνησε, καὶ τ' ὄραμά της εἶχε μπροστά σὰ μάτια του σ' ὅλο τὸ δρόμο.

Κρυφά, κάτι σὰν ἀπόγευση πικρὴ, ἀλλόκοτη ἀποθάρρυνση, τοῦ πῆζει τὸ στόμα. Τὰ γόνατά του τὰ νιώθει μαλακά, ὁ ἥρωϊκὸς ἄνεμος ποῦ ξεσήκωσε τὴν ψυχὴ του ἔχει πέσει. Ἡ ἐξαίσια ἀπαντοχὴ ἔχει σωθεῖ. Ἄγνωρο εἶναι τὸ κατακάθι τοῦ δνειροῦ.

Ὡστόσο, μπροστά στὴν πόρτα τοῦ κάστρου ἢ καρδιά του κλώτσησε δυνατὰ καὶ τὸ αἷμα του ἔφερε σύνταχα μιὰ βόλτα. Ἡ πόρτα τώρα εἶταν ἀνοιχτὴ, διαπλατωμένη. Δεξιὰ - ζερβά της πλήθος διακονιάρεοι, ἀρσενικοὶ καὶ θηλυκοὶ, στέκονταν προσμένοντας, σχεδρωμένοι. Μέσα, ὁ δρόμος ἀνέβαινε μαλακὰ ἀνηφορικὸς, ἔστριβε ἀριστερά, ἔκανε ἀγκωνὴ καὶ χανόταν. Δεξιὰ, εἶταν τὸ τειχί, ὁ περιφερειακὸς του δρόμος· πάνω, σεργιάνιζαν οἱ βιγλάτορες ἀρματωμένοι. Ἀπὸ βαθιά, μέσα, ἄκουγες νὰ γαβγίζουσε σκυλιά.

Δὲν εἶδε κανέναν ποῦ θὰ τὸν ἐμπόδιζε νὰ μπεῖ. Προχώρησε. Κάτω ἀπὸ τὴ στοὰ διασταυρώθηκε μ' ἕνα σεργέντη ποῦ κατέβαινε καθάλα. Τὸν ἀκολουθοῦσε ἕνας σκουατράτος πεζὸς. Δὲν τοῦ μίλησαν καὶ προσπέρασαν.

Σὰν ἔφτασε ὡστόσο στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου, κατάλαβε ἀπορημένος ὅτι στὸ καθαυτὸ κάστρο, δὲν εἶχε μπεῖ ἀκόμα. Ἡ πρώτη τοῦτη πύλη ἔμπαζε μονάχα στὸ πρῶτο μέρος τῶν τειχιῶν. Ἀριστερά, ἄλλο τειχί ὀρθωνόταν, ψηλότερο τοῦτο, καὶ γιὰ νὰ μπεῖς ἔπρεπε νὰ περάσεις μιὰ σιδερένια καγκελόπορτα, νὰ στρίψεις δεξιὰ, ν' ἀνέβεις σκαλοπάτια ποῦ τὰ ἔβλεπες ν' ἀρχίζουν μονάχα καὶ χάνονταν στὸ πάχος τῆς χτισμένης πέτρας.

Ἐκεῖ, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, κάποιος ἄλλος κόσμος ζοῦσε, διπλομανταλωμένος καὶ μακρυνός, μιὰ ζωὴ ἄγνωστη, ποῦ τὴ φύλαγαν ἄγρυπνα, ἀγριεμένα, τὰ σκυλιά.

Ἡ καρδιά του φούσκωσε μεμιάς, ξέχειλη ἀπὸ ξανακεντρισμένο πόθο, ἀνυπομονησία, λαχτάρια.

— Ποῦ πὰς, ἐσύ ;

Γύρισε, εἶδε ἕναν πανύψηλο ἀρματωμένο. Τὸν εἶχε ἀδράξει ἀπὸ τὸ μπράτσο μὲ τὰ σιδεροπλεγμένα δάχτυλα τῆς διχτάτης μάλλιας του, καὶ τὸν κολτάζε ἀπορημένος.

Σάστισε γιὰ μιὰ στιγμή, ὅμως θυμῆθηκε τὴ δικαιολογία του :

— Εἶμαι μαντατοφόρος.

— Τίνος ;

Σκέφτηκε.

— Τοῦ ἀρχοντα Σγουρομάλλη.
— Σγουρομάλλης... Σγουρομάλλης, κάνει ὁ Φράγκος δύσκολα προφέροντας τ' ὄνομα. Δὲν τὸν ξέρω.

Ἀπόρησε ὁ Σγουρός, μὰ δὲν ἔχασε τὴν ἐλπίδα.

— Ἐχω νὰ δώσω μιὰ γραφή.

— Σὲ ποιόνα;

— Στὴν πριγκηπέσσα.

Τὸν κοίταξε ὁ Φράγκος καλὰ-καλὰ, ἀμίλητος, τοῦ ἄφησε τὸ μπράτσο.

— Ὄλά! Γαλεράνο, κρᾶζει κάποιον ποῦ στεκόταν ἀγναντεύοντας ἀπὸ τὴν τάπητα.

Ὁ Γαλεράνος γυρίζει ἀδιάφορος, κάνει δυὸ βήματα κατὰ δῶ, τὸν πρόλαβε ὁ ἄλλος, καὶ τώρα οἱ δυὸ μαζί, μακριὰ ἀπὸ τὸν Σγουρό, σιγοκουβεντιάζουν.

— Θὰ δώσεις τὴ γραφή, λέει ὁ Γαλεράνος ζυγώνοντας τὸ παιδάριο, στὸν καντσιλιέρη. Ἀκολούθα με.

Καὶ τράβηξε πρῶτος κατὰ τὴν καγκελόπορτα.

— Ὅχι! Ἡ γραφή ποῦ κρατῶ δὲν πάει σ' ἄλλα χέρια ἐξὸν ἀπὸ τῆς πριγκηπέσσας. Ἐχω ἐντολὴ νὰ τὴ δώσω μονάχα σ' αὐτήν.

Ὁ Γαλεράνος στάθηκε, γύρισε. Τὸ μάτι του τὸν κοίταξε ὑποφισαμένο.

— Γιατί;

— Ἔτσι.

Σκέφτηκε λίγο ὁ Φράγκος.

— Ποῦ εἶναι τὴ ἡ γραφή;

— Ἐδῶ τὴν ἔχω.

— Καὶ δὲ θές νὰ τὴ δώσεις στὸν καντσιλιέρη;

— Ὅχι.

Ἐαφνικὰ ὁ Φράγκος πάτησε ἓνα γέλιο χοντρό.

— Ἄντε μωρὲ Γραϊκὲ πανοῦργε! κάνει. Καὶ κόβοντας μεμιᾶς τὸ γέλιο, ἀπότομος: Φεύγα! λέει σπρώχνοντας τὸν ἀπὸ τὸν ὦμο. Δὲν ἔλεει σήμερα διακονιάρους ἢ κυρά μας!...

Σαστισμένος, δίχως νὰ καταλαβαίνει στὴν ἀρχή, ἀφέθηκε νὰ τὸν σπρώχνουν κατὰ τὴν πύλη. Ἐκεῖ, ξαφνικὰ, σταμάτησε, ἀνασεύστηκε. Τί; Τὸν εἶχαν λοιπὸν περάσει γιὰ ζητιάνο!... Τὸ αἷμα τοῦ ἀνέβηκε στὸ κεφάλι, τὸν ζάλισε.

— Διακονιάρους; φωνάζει. Γιὰ ποιὸν μὲ περάσατε, μωρὲ θρασίμια;

Μὰ δὲν πρόλαβε. Τὸν σκούνησαν κ' οἱ δυὸ μαζί, γερά, καὶ χαμήλωσαν μπροστά του ἀπειλητικὰ τὶς λόγχες.

Ἄκουσε γύρω του τ' ἀσκέρι τῶν διακονιάρων νὰ χαχανίζει, μὲ στόματα ξεδοντιάρικα. Γύρισε, κοίταξε γύρω του, εἶδε τὸν ἑαυτὸ του ἀνακατεμένο μ' ὄλη τούτῃ τῇ λέπρα. Τὸν πῆρε ἡ ντροπή. Πνιγμένος, ἔσκυψε τὸ κεφάλι του, δάγκωσε τὰ χεῖλη του ἄγρια καὶ τραβήχτηκε μὲ βιάση πέρα.

Στὸν κατήφορο, ἔτρεξε. Κάτι χοντρὸ καὶ φουσκωμένο τοῦ φτεροκοποῦσε μέσα στὸ λαρύγγι. Ἐσφιγγε τὰ δόντια του γιὰ νὰ πνίξει τὸ λυγμό.

Στὴν πόρτα τῆς... Ζητιάνος.

ΑΠΑΝΤΟΧΗ

ΟΤΕ κατάλαβε πώς δὲν εἶταν, ὅπως τὸ εἶχε ἐλπῖσει, ὅπως τὸ εἶχε φοβηθεῖ, πολὺ ἀπλό.

Ἄπὸ τῆ μιᾶν ὑπερβολὴ ἢ ψυχὴ του, καθὼς τὸ συνήθιζε, ἔπεσε στὴν ἄλλη. Ἄπὸ τὴν ἀποθάρρυνση γιὰ τὸν ἀπρόβλεπτο τερματισμὸ τοῦ ταξιδιοῦ, κατρακύλησε στὴ δυσπιστία γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἡ γυναίκεια ἐκείνη ὑπαρξη, πὺ λίγες ὥρες ἀκόμα πρὶν πλανιόταν ἀπικαστὴ μέσα στὴν καταχνιὰ τοῦ ὄνειρου, τοῦ εἶχε γίνεи, δίχως νὰ τὸ καταλάβει πὼς, μὲ τὸ νὰ τὴ συλλογιέται τὴσά χρόνια τώρα, ἀπίστευτα κοντινὴ κι ἀγαπημένη. Εἶταν ἡ συντροφιά κ' ἡ παρηγόρια τῆς ἐρημικῆς του ψυχῆς. Τώρα τὸ ἔβλεπε

πόσο τὴν εἶχε νιώσει δική του, γνήσια τῆς ψυχῆς του ἀδερφή, ἀναφαίρετη, ἱερὴ ὡς ἄγγελο προστάτη. Βαθιά του, μιὰ ὑπέρογη πεποίθηση εἶχε κρουσταλλώσει μὲ τὸν καιρὸ, πὼς γνωρίζονταν ἀπὸ πάντα, πὼς εἶχαν βουβά οἱ δύο τους συνεννοηθεῖ, πὼς ἕρκος κοινὸς τοὺς ἔχει κρυφοδέσει. Καὶ τώρα τὸν ἀπόδιωχνε, καμωνόταν πὼς δὲν τὸν ξέρει, πατοῦσε τὸν ἕρκο τῆς καὶ μαδοῦσε βάνουσα, μὲ κρύα δάχτυλα, τὸ λουλουδένιο στεφάνι τοῦ μυστικοῦ τους γάμου.

Μεμιᾶς ὁ κόσμος ἔλος τοῦ φάνηκε ἀδειανὸς καὶ δίχως νόημα. Γι' ἄλλη μιὰ φορά, μὲ πείσμα τυφλό, ἀναγνώριζε τὸν ἑαυτὸ του ἀπατημένο. Ἔτσι ἔλοι: τὸν εἶχαν γελάσει γύρω του, ἔλοι: πάσχιζαν νὰ τὸν ταπεινώσουν. Ὁ περιγέλος τὸν εἶχε ζῶσει τσουχτερὸς ἀπὸ τὰ πρῶτα κιόλας χρόνια του, εἰρωνεῖα κρυφοδάγκωτη, ἐκεῖ - κάτω στὴν πατρίδα ἀπὸ τοὺς συντοπίτες, στὸ δρόμο του ἀπὸ τοὺς ξένους, στὸ Μυτζηθρὰ ἀπὸ τὸν Σγουρομάλλη, καὶ τώρα ἐδῶ. Σφαλάει τ' αὐτιά του κι ἀκούει ν' ἀνεβαίνει γύρω του, μπουχός, τὸ ξεδοντιάρικο γέλιο τῶν διακονιάρων. Ἡ εἰκόνα ἐκείνη στὴν καστρόπορτα, αὐτὸς ὁ ἴδιος ζωσμένος ἀπὸ τὸ σκουληκι τοῦ δρόμου, τοῦ φαίνεται συμβολικὴ. Ἀνταριάζεται ἡ ψυχὴ του καὶ σηκώνει ἐπανάσταση· ἔχθρα παράφορη, δίψα χαλασμοῦ τοῦ συνεπαίρνει τὰ φρένα.

Νὰ θερῖδὸ παχιδεμένο πῆγε κ' ἤρθε στὴν καμαρούλα τοῦ ἀνώγειου.

Τώρα κι αυτή φαινόταν σιχαμένη, ξένη, δίχως ζέστα κι άνεση, κι ως τού είχε πρίν χαμογελάσει. Ο δαιμονικός σαρκασμός τών ζητιάνων σερνόταν ξοπίσω του, παντού, λόχευε στις γωνιές, τρύπωνε στις χαραμάδες, ξεφύσκιε σφυριχτά, άάαα βρωμερή, μολυσμένη. Όλοι πάσχιζαν νά τόν λερώσουν, καθένas τόν παρχμόνευε νά τόν πιτσιλίσει με βούρκο, βάλτος άπέραντος είναι ή πλάση και σέ κάθε βήμα πού κάνεις βουλιάζεις και πιδ πολύ.

Νά, εκεί πίσω από τόν τοίχο τούτο, άνεμοδέρνεται ο κρεμασμένος. Τό βράδυ, κατεβαίνοντας, τόν σκεπάζει με σάβανο προδοτικό πού ούτε άνάπαψη θά τού χαρίσει ούτε άπό τά κοράκια θά τόν φυλάξει. Κοράκια, παντού στον ούρανό τής πλάσης φτεροκοπούν κοράκια. Τά μαυρα τους στόματα κρώζουν ξεφυσώντας χυτό βρωμερό. Ένας άφέντης περνάει καθάλα στ' άλογο, ματιάζει ένα δόλιο τριαντάφυλλο τού φράχτη, κ' έπειδή δέ μπορεί νά τό μυρίσει άν δέ ματωθεί, βάζει τ' άλογό του και τό ποδοπατάει. Μιά γυναίκα ευαίσθητη, με πρόσωπο Παναγιᾶς και μαρμαρένια, κρύα στήθια, στήνει με δάχτυλα γαντοφορεμένα τήν κατάμαυρη κρεμάλα. Η πλέμπα γύρω χαχανίζει, στήνει πανηγύρι τρελλό, χοροπηδάει έρεθισμένη κι άπληστη γιατί δσμίστηκε ψοφίμι. Φτεροκοπούν και κρώζουν τά κοράκια, εύφραίνεται, χοροπηδάει ο άνθρωπίνος συρφετός. Κι ο ούρανός, άπάνω, λεκιάστηκε κι αυτός, κυλάει πελώρια σύννεφα άναμαλλιάρικα, καπνούς φαρμακερούς, άπό καζάνια πού κοχλάζουν ύποχθόνια.

Μέρες δλάκερες κλείστηκε έτσι στήν κάμαρά του. Τό χέρι πού είχε άπλώσει για μιá στιγμή, ξεθαρεμένος, στον κόσμο, τό τράβηξε πάλι πίσω, τό έκρυψε φανατικά. Διπλοτυλίχτηκε ξανά, κουλουριάστηκε ή ψυχή του. Έβγαине έξω μονάχα για τό φαί ή για καμμιά περιπλάνηση νυχτερινή, μακριά από τά κατοικημένα μέρη. Η περηφάνεια του ή άδάμαστη είχε λαθωθεί, κ' ή λαθωματιά τόν έτσουζε, πονούσε. Ούτε με τόν Παντελή τόν κάπελα ξανοιγόταν πιά σέ κουβέντες, καθώς πρώτα. Κατέβαζε άγριμενός, πάνω στο σκουτέλι του, τό κεφάλι, άποκρινόταν μ' άπρόθυμα, έχθρικά μουγκρητά.

Ο χειμώνας ώστόσο είχε μπει, έφτασε και σέ τούτην έδω τή νότια και χλιαρή μοραίτικη άκρη. Ο κάμπος μαδήθηκε, άνεμοι σαρώσανε τίς δημοσιές, μπόρες ξεσπαζαν αναπάντεχες μέσα στή νύχτα. Άλλοτε πάλι ή βροχή έστηνε δλημερίς τό μοιρολόι της, πιάνοντας τό ίσο άπό βαθειά χαράματα και κανοναρχώντας ίσαμε τό βράδυ. Στο ίσόγειο, κάτω, ή Πελαγία έχει άνάψει τό τζάκι της τήν άκους νά πηγαινοέρχεται ήσυχα, καρτερικά, σέροντας τά γεροντικά της βήματα. Ένα βράδυ, τόν είχε προσκαλέσει νάρθει κοντά της, νά πυρωθεί. Άρνήθηκε. Όστόσο, άνεβαίνοντας στήν κάμαρά του, ένιωσε τόσο έρημος, τόσο άξιοθρήνητος, πού τό ξανασκέφτηκε δίχως νά τό θέλει.

Πάλεψε για ώρα με τή μισανθρωπία του. Τέλος, ζωσμένος άπό άνησυχία παράδοξη, μιάν ιδέα άλλόκοτη πού τού έχει περάσει πώς είναι άχρηστο στον κόσμο τούτο κουφάρι, έχθρικό στους άνθρώπους και βλαβερό, πήρε τήν άπόφαση, βγήκε στή σκοτεινή σκάλα και κατέβηκε άλαφροπατώντας στήν κάτω κάμαρα, ντροπισσμένος.

Ζέστα γλυκειά τόν ύποδέχτηκε άπό τό κατώφλι. Η φωτιά σιγό-

τριζε, ανάλαφρη μυρωδιά από ρετσίνι λιβάνιζε στον αέρα. Μπήκε. Πάστρα και τάξη γύρω, όλα έλαμπαν· κάτι τὸ ἀνείπωτο σὰ γαλήνη και μύρο ἐκκλησιαῶς, βασιλικός, μέλι ἀπὸ φρέσκο κερί, βλογοῦσε στὴν ἀτμοσφαίρα. Ἡ γριούλα εἶχε ἀποκοιμηθεῖ στὸ θρονί της, μπροστὰ στὸ τζάκι. Προχώρησε κι αὐτὸς ἀθόρυβα και κάθησε... Ἐμεινε ἔτσι νὰ θωρεῖ τὴ φωτιά, ν' ἀκούει τὴ βροχή, δίχως νὰ σαλεύει.

Ἀπὸ τότε ξανάρθε, συνήθισε νὰ ἐρχεται. Βρῆκε τὴ δικαιολογία πὼς ἡ Πελαγία εἶταν καλόβολη, διακριτικὴ, δὲν πολυμιλοῦσε. Τὴν ἀκουγε γύρω του νὰ περπατᾷ μουγγά, σὰ ν' ἀλαφρότριζε, φρύγανο πού τὸ σέρνει ὁ βραδυνὸς ἀέρας. Συγύριζε τὸ νοικοκυριὸ της, ἔδαζε τὸ κάθε τι στὴ θέση του, ὕστερα ἐρχότανε φρόνιμα-φρόνιμα νὰ καθίσει στὸ θρονί της. Τὸν ρωτοῦσε ἂν θέλει τίποτα, ἀναστέναζε ἀπλοῖκὰ και κοίταζε μὲ μάτι τρεμουλιάρικο, ὑγρὸ, τὴ φλόγα. Τὸ συχνότερο, τὴν ἐπαιρνε ὁ ὕπνος ἐκεῖ-δὰ. Τότε, αὐτός, τὴν κρυφοκοίταζε· και τοῦ φαινόταν πὼς ὁ καιρὸς πισώστρεψε, πὼς κάθεται στὸ παραγῶνι τῶν παιδικῶν του χρόνων, πέρα-κει στὴν πατρίδα του, ἀντάμα μὲ τὴ βγάγια.

Καλοσύνη πραϋντικὴ, γαλήνη εὐλογημένη, κατέβηκε σιγά-σιγά και πράυνε τὴν ψυχὴ του.

Μιά μέρα, μεσημέρι, ἐκεῖ στὸ καπηλειὸ τοῦ Παντελῆ πού ἔτρωγε, πῆρε τ' αὐτί του κάτι κουέντες δίπλα, πού τοῦ ξύπνησαν τὴν προσοχή. Εἶταν Καλαματιανοὶ τῆς κάτω χώρας, φτωχολογιά, και κουβέντιαζαν σιγοτραβώντας τὸ κρασί τους.

—Ὁ Φράγκος ξεκαθάρισε τὴν Ἠπειρο.

—Ἐγινε λοιπὸν τὸ χατίρι τοῦ κύρ-Νικηφόρου.

—Ἀμὴ τῆς πριγκηπέσσας; Λένε πὼς αὐτὴ τὸ ζήτησε τοῦ μισοῦ Φλωρῶν, νὰ δώσει χέρι στὸ θεῖο της τὸ δεσπότη.

—Τὸ ἔκανε γι' ἀγάπη της, ξέρω καλά, λέει δογματικὰ ἕνας ψηλὸς μὲ δεμένο μάτι και κεφάλι ἀλογισιο, στήτο.

Κοίταζε τοὺς συντρόφους του μὲ ὑπεροχή, κ' οἱ κουβέντες του, οἱ κοφτές, εἶχαν κάτι τὸ ἀναντίρρητο.

Δὲν εἶπανε τίποτα ἄλλο οἱ βιλάνοι, γύρισαν τὴν κουβέντα. Ὅμως τὰ λόγια τοῦτα ἔκαναν τὸ δρόμο τους μέσα στὸ νοῦ τοῦ Σγουροῦ. Παρὰξενεμένος, ἔφαχνε νὰ πιᾶσει μιὰν ἀκρη, νὰ τὰ δέσει μὲ ὄσα ἴσαμε τώρα ἤξερε, και νὰ βγάλει συμπέρασμα. Ὁ Φράγκος στὴν Ἠπειρο! Ὁ θεῖος τῆς πριγκηπέσσας... Γι' ἀγάπη της... Κάποιο κενὸ μεσολαδοῦσε στὶς λιγοστές του γνώσεις γιὰ τὰ πράματα τοῦ Μοριά. Κἀτι στὸ μεταξὺ εἶχε ἀλλάξει, πού αὐτὸς δὲν τὸ ἔμαθε. Κ' ἡ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη... Μήπως εἶτανε τίποτα σχετικὸ;

Ταράχτηκε.

Ἐφυγαν σὲ λίγο οἱ κατωχωρίτες και μπήκανε στὸ μαγαζὶ οἱ δυὸ Σλαῦοι, ὁ γερο-Πέτρος και ὁ Φεντόρ. Ἐρχονταν ἐδῶ συχνά, τοὺς εἶχε ἰδεῖ ὁ Σγουρὸς πολλὰς φορὰς ὕστερα ἀπὸ τὴ μέρα τοῦ κρεμασμένου. Μὲ τὸν Παντελῆ τὸν Ζερβοχέρη εἶχανε φιλία, και, κάθε φορὰ πού θὰ κατέβαιναν στὴ χώρα, θὰ ξεπέζευαν ἔτσι κι ἄλλιως στὸ καπηλειό.

Ὁ κρεμασμένος δὲν εἶταν πιά στὴν κρεμάλα. Τὶς τελευταῖες ἡμέρες εἶχε ἀρχίσει νὰ μυρίζει βαριά, τὰ ὄννια τὸν σφελιδιάσαν. Λοιπὸν οἱ Φράγκοι ξεκρέμασαν τὸ κουφάρι του και τὸ ἔρριξαν ἔξω ἀπὸ τὴν πο-

λιτεία, σὲ ρεματιά. Ἐπὸ κεῖ τὸ μάζεψαν ὁ πατέρας κι ὁ ἀδερφός του, τὸ πήρανε στὴ Γιάννιτσα νὰ τὸ θάψουν.

Ἐρχονταν πάντα λοιπὸν στὸ καπηλειὸ τοῦ Ζερβοχέρη οἱ δυὸ Γιαννιτσιώτες, ἀπιθῶνανε τὰ ψώνια τους ἐκεῖ, γυρίζανε πίσω νὰ τὰ πάρουν, κάθονταν νὰ ξαποστάσουν. Γιὰ νάρθουν, περνοῦσαν κάθε φορὰ μπροστὰ ἀπὸ τὰ χωράφια ὅπου εἶχε στηθεῖ ἡ κρεμάλα τοῦ δικοῦ τους. Δὲν ἀλλάζανε δρόμο οὔτε καὶ τὸν καιρὸ πού τὸ κουφάρι ἀνεμιζόταν ἐκεῖ - πέρα, στὴν ἀκρὴ τοῦ σκοινοῦ. Στέκονταν μονάχα λίγες στιγμὲς ἀμίλητοι, καὶ τὸ κοίταζαν. Ὁ γέροντας στύλωνε τότε τὸ κορμί του ὀρθό, τὸ πρόσωπό του γινόταν πέτρα. Τοῦ ἀδερφοῦ τὰ μάτια θάμπωναν, λὲς κι ἀναρουφιόταν ἀκόμα πιδ βαθιὰ στὶς σκοτεινὲς γούδες. Στὸ βάθος ὅμως, πολὺ μακριὰ, ἀναθε μιὰ πράσινη σπίθα. Ξεκινοῦσε πάλι ὁ Φεντόρ, γιὰ νὰ μπεῖ στὸ μαγαζί, μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο, τὸ καμπουρωτὸ μέτωπο μπροστὰ, σὰ νὰ ἤθελε κάτι νὰ κουτουλήσει.

Πήρανε σήμερα τὸν Παντελῆ κατὰ μέρος καὶ κάτι σιγοκουβέντιασαν οἱ τρεῖς τους. Τὰ μούτρα τους εἶταν σκοτεινά, τὰ χεῖλη τους μόλις πού ἀλαφρόπαϊζαν. Μονάχα ὁ Πέτρος ὄρθωνε κατὰ τὸ συνήθειό του τὸ κορμί καὶ κάθε τόσο γύριζε τὸ κεφάλι μὲ τ' ἄσπρα ἀφράτχ γενεῖα γύρω του, κοίταζε μὲ μάτι ξάστερο τοὺς πελάτες.

Σὰ φύγανε γιὰ τὸ χωριό, ἤρθε ὁ Ζερβοχέρης ν' ἀκουμπήσει: τὰ μαλλιαρὰ του χέρια στὸ τραπέζι τοῦ Νικηφόρου.

— Τί καινούργια ; ρώτησε τυπικά, ὅμως ἔδλεπε πὼς ὁ νοῦς του τρέχει ἄλλοῦ, τὸ μάτι του εἶταν ἀφαιρεμένο.

Κι ὁ Σγουρός δὲν εἶχε κέρια γιὰ κουβέντα, ἀνησυχία μεγάλη τὸν ἔτρωγε ἀπὸ μέρες τώρα. Τὰ πέρπυρα σώνονταν, τὸ πρόβλημα πὼς θὰ κάνει, τί θὰ γενεῖ, τοῦ ἔτρωγε τὸ μυαλό. Θᾶπρεπε νὰ φύγει ; Ὅμως τέτοια λύση δὲν ἤθελε οὔτε νὰ τὴ συλλογιστεῖ καν. Καὶ στὶς πρῶτες ἀκόμα ἐκείνες στιγμὲς τῆς μεγάλης ἀποθάρρυνσης δὲν εἶχε βάλει μὲ τὸ νοῦ του τέτοιο πράμα. Κάτι ἀξεκαθάριστο καὶ σκοτεινὸ τὸν ἔδενε ἐδῶ, μ' αὐτὸ τὸν τόπο.

Κ' ἐπειτα, μαύρη μοῖρα ! Ποῦ νὰ πάει ; Στὴν πατρίδα του ; Εἶταν προγραμμαμένος. Στὰ χῶματα τοῦ Μεγάλου Δουκάτου τῶν Ντελαρός ποτὲ δὲ θὰ μπορέσει νὰ ξαναπατήσει τὸ ποδάρι του. Δὲν εἶναι γι' αὐτοὺς ὁ ροβολάτορας ; Ὁ ἄνθρωπος πού ἔκανε τὸ νυχτερινὸ ρεσάλτο μὲ τοὺς κουρσάρους τοῦ Ντελιούρια ; . . .

Κάθησε ὁ Ζερβοχέρης στὸ σκαμνὶ βριαὶ καὶ σφούγγισε τὰ δάχτυλά του μὲ τὴν πατσαβούρα.

— Βγήκανε πάλι ἀνθρώποι στὸ κλαρί, λέει βαρυανασαίνοντας. Μὲ τὸ χειμῶνα, ἢ πεῖνα πέρσεψε.

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ Σγουρός. Ὁ νοῦς του ἔτρεχε ἔοπισω ἀπὸ τὶς δικές του ἐγνοίες.

— Ἀπὸ τότε βλέπεις πού ὁ πρίγκηπας ἔφυγε γιὰ τὴν Ἥπειρο, συνέχισε ὁ κάπελας, ἡ χώρα ἔμεινε πάλι ἀπροστάτευτη. Οἱ τοπάρχοι γδόνουνε τὸ χωριάτη.

Ἐάννου, ἢ κουβέντα πού εἶχανε κάνει οἱ Καλαματιανοὶ στὸ διπλὰνὸ τραπέζι, ξανάρθε στὴ θύμιση τοῦ Νικηφόρου. Ἔσκυψε μ' ἐνδιαφέρον :

— Ἐφυγε, ἀλήθεια, ὁ πρίγκηπας γιὰ τὴν Ἥπειρο ;

‘Ο Ζερβοχέρης τέντωσε τὰ μάτια του.

— Πού ζεῖς, παιδί μου! ἀπόρησε, καθώς ἄλλοτε εἶχε ἀπορήσει στὸ δρόμο τῆς Ἁγία - Μονῆς ὁ Ἰλαρίωνας. Δὲν ξέρεις πῶς στὴν Ἡπειρὸ ὁ μισσὲρ Φλωρὰν πολεμáει μὲ τὰ φουσαῖα τοῦ κυρ - Ἀνδρόνικου τοῦ Παλαιολόγου;

‘Οχι, δὲν ἤξερε τίποτα αὐτός. Πολεμáει; γιατί; ἀπὸ πότε; πῶς; Χρειάστηκε νὰ τοῦ ἐξηγήσει ὅσο πιδ καθαρὰ μπορούσε ὁ Ζερβοχέρης. Τοῦ εἶπε γιὰ τὴ μεγάλη κούρτη τῆς Ἀνδραβίδας, τὴν πρεσβεία τοῦ δεσπότη Νικηφόρου, τὴν ἀπόφασή τοῦ πρίγκηπα. Τοῦ ἐξηγήσει τὴ γενεαλογία τῆς πρίγκηπέσσας καὶ πῶς εἶταν μισὸ Φράγκισσα, μισὸ Ρωμιά ἀπὸ τὴ μάνα της, τὴν Ἄννα Ἀγγελίνα. Οἱ λεπτομέρειες, οἱ κουθέντες τῶν ἀρχόντων μεταξύ τους, περνοῦσαν ἀπὸ τ’ ἀράπικα χεῖλη τοῦ Ζερβοχέρη μὲ μιὰ σιγουριά καὶ πεποίθησή πού λὲς κ’ εἶταν παρῶν σ’ ὅ,τι κρυφὸ εἶχε γίνεῖ. Ἡ φαντασία του, ἡ ἀνοικονόμητη σὰν τὸ κορμί του, φούσκωνε τὰ πάντα, τὰ ζόμπλιαζε, τοὺς φόρτωνε φτερά, στολίδια καὶ λοφία.

Βουδὸς τὸν ἄκουγε ὁ Σγουρός, ἡ προσοχή του ὅμως δὲν κεντριζόταν μονάχα ἀπὸ τὴ ρητορική του ταβερνιάρη. Ἀπὸ ὧρα, κάτι θαμπὸ ἀναδευότανε στὴ θύμισή του, πού ἔβρισκε ἐπὶ τέλους τώρα σχῆμα καὶ νόημα. Ἐάφνου βρόντηξε τὴ γροθιά του σὸ τραπέζι.

— Νά λοιπὸν γιατί! φωνάζει ἄγρια.

‘Ο Ζερβοχέρης τὸν κοίταξε ἀπορημένος.

— Τί πράμα;

«‘Ο Φράγκος ἀνεβαίνει!», εἶπε μιλώντας στὸν ἑαυτὸ του ὁ Σγουρός κ’ ἔπιασε τὸ μέτωπό του. Ναι, ναι. Τώρα τὸ καταλάβαινε τὸ νόημα τῆς κουθέντας πού εἶπε ξεψυχώντας ὁ μαντατοφόρος ἐκεῖ - κάτω στὸ καπηλειὸ τοῦ Μυτζηθρᾶ. «‘Ο Φράγκος ἀνεβαίνει». . . ‘Ο πρίγκηπας πηγαίνει γιὰ τὴν Ἡπειρὸ. . . Εἶταν ἀποσταλμένος τοῦ αὐτοκράτορα ὁ δολοφονημένος, κ’ ἐρχόταν νὰ εἰδοποιήσει τὴν Κεφαλὴ, νάχει τὸ νοῦ της. . .

Ζωσμένος ἀπὸ τὴν περιέργεια ὁ Ζερβοχέρης, ἔσκυβε πᾶνω ἀπὸ τὸ τραπέζι νὰ πει τὴν ἐξηγήσῃ ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ Σγουροῦ. Ὅμως ἄδικα ἔλπιζε. Παρατώντας τὸν σύζυλο, τὸ παιδάριο σηκώθηκε βιαστικά καὶ βγήκε ἔξω. ‘Ο τόπος δὲν τὸν χωροῦσε. Σὰ νάσπασε κάποιος φράχτης καὶ νά, σωρὸς κουθάρια εἶχαν κατακυλῆσει μέσα στὸ κρανίο του οἱ καινούργιες ἔγνοιες. Τὸν εἶχε ἀναπάντεχα περιχύσει φῶς ὠμό.

Οἱ Φράγκοι εἶναι σὲ πόλεμο μὲ τοὺς Ρωμιούς, τὸ φουσαῖο τοῦ αὐτοκράτορα στέλνει μῆνυμα στὴν Κεφαλὴ τοῦ Μυτζηθρᾶ, κι ὁ μαντατοφόρος πέφτει δολοφονημένος ἀπὸ ἄγνωστο χέρι. Δίγες ὧρες ὕστερα ἀπὸ τὸ φόνο, ὁ Σγουρομάλλης, πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ, στέλνει — καὶ μὲ τρόπο κάμποσο ἀνώμαλο — μουσικά, μιὰ βουλωμένη γραφῆ, στὸ σενεσάλο τῶν Φράγκων Σανταμέρη. Λοιπὸν. . .

Λοιπὸν ὁ Σγουρομάλλης. . . Χριστέ!

Βάδιζε μὲ δρασκελιᾶς μεγάλες στὴν ἐξοχὴ πού τὴ σάρωνε ὁ κρυερὸς βοριάς καὶ μιλοῦσε δυνατὰ, μονάχος του, ἔκανε παράφορες χειρονομίες. ‘Ο Σγουρομάλλης, προδότης τῆς Ὀρθοδοξίας. . . Στάθηκε πιάνοντας τὸ μέτωπό του πού ἔλεγε νὰ τιναχτεῖ. Κι ὁ Σγουρομάλλης εἶναι:

συγγενής του, τής μάνας του αίμα. Κι αὐτὸς ὁ ἴδιος τώρα κουβαλάει πάνω του τὴν ἀδιάβαστη γραφή.

Νὰ τὴν ἀνοίξει; Ρίχτηκε κάτω ἀπὸ ἓνα σκελεθρωμένο δέντρο, ἔγρωσε τὸ τρεμάμενο χέρι του στὸ ἀνοιγμα τῆς τρυχηλιάς, ἄρπαξε κ' ἔβγαλε ἔξω τὸν κύλιντρο. Καταραμένο βάρος! Βδομάδες τώρα τὸ σέρνει πάνω του, νύχτα - μέρα τὸ νιώθει νὰ τοῦ ὀργώνει τὰ στήθια. Ἔσφιξε νευρικά, μὲ γαντζωμένα δάχτυλα, τὸ πέτσινο μαῦρο ντύμα, τὸ τσαλάκωσε, τὸ βασάνισε. Ἄν ἀνοίξει τὴ θήκη τούτη, σὰν τί θὰ μάθει; Θὰ καταλάβει ἄραγε τί πρέπει νὰ κάνει; Καὶ θάναι πιά καιρὸς;

Γι' ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ φοβέρα τοῦ Σγουρομάλλη ἀντιλάλησε στ' αὐτιά του. «Ὅπου κι ἂν πᾶς, ὅπου κι ἂν καταφύγεις, δὲ θὰ γλυτώσεις...» Ὅμως πόσο ὠχρὴ τώρα, ἀπόμακρη! Τόσον καιρὸ τώρα ποῦ βρίσκεται στὴν Καλαμάτα, τίποτα δὲν τοῦ ἔτυχε. Ὅχι, δὲν εἶναι ἡ σύσταση τοῦ ὑποβουλο συγγενῆ — φοβέρα γιὰ μικρὸ παιδί — ποῦ θὰ τὸν ἐμποδίσει. Στὸ πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας, ἀλήθεια, τ' αὐτὶ του εἶχε πάρει κάτι κουβέντες ἀγνώστων ποῦ μοιάζανε νὰ τὸν παρακολουθοῦν. Ὅμως κι αὐτοὶ χάσανε τ' ἀχνάρια του, ποιδὲς ξέρει τώρα ποῦ βόσκουν. Σίγουρα θ' ἀπελπίστηκαν, θὰ παράτησαν τὸ κυνήγι. Λοιπὸν ἡ γραφή εἶναι ἐδῶ καὶ δὲν ἔχει παρὰ ἔτσι νὰ κάνει, νὰ τσακίσει ἡ βούλα.

Τὸ χέρι του, ποῦ ἔσφιγγε τὴν πέτσινη θήκη, μονομιάς χαλάρωσε. Μιὰ καινούργια σκέψη, μέσα στὸν θαλασσοδαρμὸ τῶν συλλογισμῶν, τοῦ λύγισε τὰ νεῦρα. Κ' ἡ ἐλπίδα, τὸ μοναδικὸ μέσο; Ἔτσι δὲν τὸ εἶχε λογαριάσει πῶς θὰ μπορέσει νὰ βρεῖ τὸ δρόμο του πρὸς τὴν πριγκηπέσσα; Δίχως γραφή στὰ χέρια πῶς θὰ τὴ ζυγώσει, τί θὰ τῆς πεῖ; Στὶς λίγες βδομάδες ποῦ εἶχαν περάσει ἀπὸ τὴν πρώτη του ἀπόπειρα καὶ τὴν ταπείνωση στὴν πόρτα τοῦ κάστρου, ἡ πρώτη ὀργή του εἶχε χωνέψει, ξεθύμανε. Λύγισμα μαλθακό, ἐγκατάλειψη ἀποκαρωτικῆ πράξης πάλι τὴν ψυχῆ του. Ἀδιόρατα, μέσα στὶς βουδὲς ὥρες τῆς μοναξιάς, τοῦ ὑπνου ἀκόμα, ἡ παλιὰ τρυφερότητα εἶχε ἀναδοθεῖ, τὸν νανοῦριζε, τὸν ἀλαφρομεθεῖσε.

Ὅχι, ὄχι. Ἴσως εἶναι ἀργὰ πιά ν' ἀνοίξει τὴ γραφή, ἴσως εἶναι ἀνώφελο. Κ' ἐπικίνδυνο, ποῦ ξέρεijs. Δὲ φοβόταν, ὄχι. Μὰ τὰ ἐπιχειρήματα τούτα, ἰσάριθμες δικαιολογίες ἀπέναντι στὸν ἑαυτὸ του, συντηροῦσαν τὴν ἐλπίδα πῶς δὲν εἶχε μάταια ταξιδέψει, πῶς δὲ βασανίστηκε ἄσκοπα.

Σηκώθηκε, ξεκίνησε πάλι. Πορευόταν στὴν τύχη, δίχως νὰ ξέρει ποῦ. Κοίταξε γύρω του μὲ μάτι ἀδειανό, γυάλινο, δίχως νὰ βλέπει. Στὸ βάθος, μέσα στ' ἄδυτο τῆς ψυχῆς του τῆς ἀγριωπῆς, κάτω ἀπὸ δλη τὴν πίκρα καὶ τὴν ἐξέγερση, ἔκρυβε πάντα του, κι ἄς μὴν τὸ ἤξερε οὔτε κι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀλαζονεῖα ριζωμένη στὸ αἷμα του. Πάντα του εἶχε τὴ μυστικὴ πεποιθήση πῶς μέσα στὸ βάθος τοῦ ἀγνώστου αὔριου, κρύβεται γι' αὐτὸν κάτι ἐξάισιο καὶ μεγάλο.

Βάδιζε δλάκερο τὸ δειλινό, ἴσαμε τὸ βράδυ. Ὁ χειμωνιάτικος ἀνεμος σφύριζε πάνω στὴν ἐξοχή, τὴν ἔκανε σ' ὄλο τὸ φάρδος τῆς ν' ἀνατριχιάζει. Σύννεφα τεράστια κυλιόντανε στὸν οὐρανὸ βιαστικά, παραμορφώνονταν, σχίζονταν, σκαλώνανε στὶς βουνοκορφές, μπουμπάρια. Κάθησε, σφούγγισε τὸ ἰδρωμένο μέτωπό του ποῦ εἶχε σμυριδῶθει ἀπὸ τὸν κουρ-

νιαχτό, σηκώθηκε, ξεκίνησε πάλι. Κατά τὸ βράδυ ξέπεσε σὲ κάτι χαλάσματα, πάνω σὲ ἡμερη πλαγιά. Τὰ πόδια του εἶταν βαρειά, ὁ κόπος ἔλυνε τοὺς ἄρμούς του. Κοίταξε γύρω του, δὲν ἤξερε πιά ποῦ βρισκόταν. Κάτι σὰ νύστα τοῦ βάραινε τὰ ματόφυλλα. Ἀνάγειρε, ἀκούμπησε τὴ ράχη του στὶς πέτρες καὶ σφάλησε τὰ μάτια του. Ξάφνου δοκίμασε τὴν αἰσθησι τοῦ ἀνθρώπου ποῦ δὲν εἶναι μόνος, ποῦ κάποιοι τὸν παραστέκει. Τέντωσε τὰ μάτια του καὶ γύρισε τὸ κεφάλι. Στὸ χαμηλωμένο φῶς τοῦ σούρουπου ξεχώρισε ἕναν ἰσχυρὸ ὄρθιο κοντὰ του.

Ἐκανε νὰ σηκωθεῖ, ὅμως τὰ πόδια του εἶταν μολυβένια. Ὁ ξένος τὸν κοίταζε κατάματα. Τὰ μάτια του, τὰ γουδωτὰ καὶ σκοτεινὰ, δὲν ἄφηναν νὰ φανεῖ τὸ βλέμμα, ὅμως τὰ χεῖλη του, τὰ στενά, σὰ νὰ χαμογελοῦσαν.

— Τί κάνεις ἐδῶ; ρωτάει μ' ἀλλόκοτη προσφορὰ.

Τότε τὸν ἀναγνώρισε. Εἶταν ὁ Φεντόρ.

— Κάθομαι, ἀποκρίνεται σασιτισμένος, δίχως νὰ ξέρει κι αὐτὸς πῶς νὰ δικαιολογηθεῖ. Ἀναπάντεχα, κάτι σὰ ντροπὴ τὸν εἶχε κεντήσει.

— Ποῦ πηγαίνεις τέτοιαν ὥρα; ρωτᾷ ὁ Σλαβὸς κοιτάζοντάς τον ἐρευνητικά. Ἡ φωνή του εἶταν βαρειά, θαμπή.

— Πουθενά... Ἔτσι γυρνοῦσα... στὴν τύχη.

Τὰ μάτια τοῦ Γιαννιτσιώτη τὸν κοίταζαν στ' λά. Εἶταν φανερὸ πῶς διάβαζε στὸ πρόσωπό του.

— Εἶσαι κουρασμένος, πολὺ;

— Ὅχι! ἔκανε ζωηρὰ καὶ πῆγε νὰ σηκωθεῖ μὰ δυσκολεύτηκε.

Τὸ χέρι τοῦ Φεντόρ γλίστρησε κάτω ἀπ' τὴ μασχάλη του καὶ μὲ δύναμη σιδερένια τὸν στύλωσε ὄρθιο.

— Πρέπει νὰ γυρίσω τώρα, ἔκανε ὁ Σγουρὸς βιαστικὰ τάχα.

— Τέτοιαν ὥρα; Εἶναι μακριὰ ἢ Καλαμάτα. Μὴ μπεῖς μὲ τὸ βράδυ.

— Γιατί;

— Γιατί οἱ Φράγκοι θὰ ὑπονοιαστοῦν.

Τὸν κοίταξε στὰ μάτια ὁ Σγουρὸς, ἀπορημένος. Κοιτάχτηκαν κ' οἱ δύο.

— Τί θὰ ὑπονοιαστοῦν; ρώτησε ἄφωνα, δίχως νὰ καταλαβαίνει.

Ὅμως ὁ Γιαννιτσιώτης, ἀντὶς γι' ἄλλη ἀπόκριση, ξεκίνησε μπροστὰ καὶ τοῦ εἶπε:

— Ἐλα μαζί μου. Ἐδῶ - δὲ εἶναι τὸ χωριό.

Τὸν ἀκολούθησε. Τὸν ἀκολούθησε δίχως νὰ ξέρει γιατί, ἴσως ἐπειδὴ δὲν εἶχε τίποτα καλλίτερο νὰ κάνει. Ἀνέβηκαν τὸ διάσελο καὶ πήρανε τὸ μονόπατι. Ἀντίκρου, ὁ Σγουρὸς ξεχώρισε τ' ἄσπρα χωριάτικα σπιτία.

Σὰ μπάχανε, εἶτανε πιά νύχτα. Μιά - δύο φωτιές ἀνάδανε σὲ τζάκια, καὶ μέσ' ἀπὸ τίς μισανοιχτὲς πόρτες, περνώντας, ἔδλεπες γιὰ μιὰ στιγμή τὸν καπνὸ νὰ στρουφίζει πυκνομυρίζοντας ξύλο. Μυρωδιές ἀπὸ ζεστὸ φαί, κοπριά καὶ βλάστηση πλανιόντανε στὸν ἄερα. Πίσω ἀπὸ τοὺς φράχτες, ἀλυχτοῦσαν σκόρπια κάποια σκυλιά.

Πορεύτηκαν ἀμίλητοι, μὲ σκυμμένα κεφάλια, ἴσαμε κάποιοι φράχτη χαμηλό, ξερολιθιά στεφανωμένη μ' ἀγκαθερὰ φύγγα. Πίσω, ἀπλωνόταν τὸ περιβόλι, πορτοκαλλιές, μανταρινιές, νεραντζιές. Τὸ σπιτί, χτισμένο μὲ πλίθρες, μικρὸ, στεκόταν μισοκρυμμένο πέρα ἀπὸ τὰ δέντρα.

Ὁ Φεντόρ ἔσπρωξε τὸ σανιδένιο πορτόφυλλο καὶ μπήκανε στὸ περιβόλι. Τὸ φεγγάρι ἔβγαине πάνω ἀπὸ τὸ βουνό, ὅμως τὰ κουρελιασμένα σύννεφα στέκονταν πάνω του καὶ τὸ θάμπωναν. Κάπου κοντά, ἓνα τραγοῦδι μοναχικὸ ἀκούγόταν, ἀπὸ φωνὴ βαρειά, γεροντικὴ θάλεγε, σ' ἀγνωστὴ γλῶσσα. Ἔϊταν ἀργό, θλιβερό, κ' ἔμοιαζε νὰρχεται ἀπὸ μακρυνή, νοσταλγημένη χώρα.

Στὴν ἀρχὴ θάμπωσε τὸν Σγουρὸ ἡ λάμψη τῆς φωτιάς. Τὸ τζάκι λαμπάδιαζε, τριζοβολοῦσε μὲ θρίαμβο χαρωπὸ. Δὲ μπόρεσε τίποτα νὰ ξεχωρίσει παρεκτὸς μιὰ μεγάλη κάμαρα ἀσοβάτιστη μὲ πάτερα χοντρά ἄντις γιὰ ταβάνι καὶ πάνωθε τὰ σανίδια τῆς σκεπῆς. Ὁ καπνὸς κυλιότανε κ' ἐδῶ παχύς, κουλούριαζε τὶς τουλοῦπες του νωθρὰ προτοῦ ξεθυμάνει ἀπὸ τὰ πάνω. Ἐνας ἴσκιος μεγάλος ξάφνου ὀρθώθηκε μπροστὰ στὴ φωτιά, τὴν ἔκρυψε. Τὸ παιδάριο ἀνοίξε τὰ μάτια του. Εἶδε τὸ γέροντα τὸν Πέτρο πὸν στεκόταν μπροστὰ του, χαμογελώντας πλατιά.

— Καλῶς ὄρισες, ἀφέντη! λέει μὲ τὴ βαθειά του τὴ φωνή.

Δὲν ἔδειχνε καμμιάν ἐκπληξη πὸν τὸν ἔδλεπε ἐδῶ. Λὲς καὶ τὸν περιέμενε.

— Εὐλόγησον, ἔκανε κι αὐτὸς ἀνακουφισμένος.

Τότε ξεχώρισε στὸ παραγῶνι μιὰ γυναίκα μαυροντυμένη, πὸν κατόταν ἔχοντας κοντὰ τῆς δυὸ μικρά. Ἐσιαξε τὸ φουστάνι τῆς, σηκώθηκε κάπως σαστισμένη. Τὰ μικρὰ κρυφτήκανε πίσω τῆς.

— Ἐλα, τοῦ λέει ὁ Φεντόρ καὶ τοῦ βάζει ἓνα σακμνὶ νὰ καθήσει μπροστὰ στὴ φωτιά. Ἐδειξε τὴ γυναίκα πὸν εἶχε σηκωθεί, καὶ πρόσθεσε δίχως νὰ τὴν κοιτάξει: — Ἡ γυναίκα τοῦ ἀδερφοῦ μου.

Ἐκανε νὰ χαμογελάσει ὁ Σγουρός, μὰ τὸ χαμόγελο πάγωσε στὰ χεῖλι του. «Ἡ γυναίκα τοῦ κρεμασμένου», συλλογίστηκε. Στὴ φευγάλεα ματιὰ πὸν τῆς ἔρριξε, εἶχε ἰδεῖ πὼς εἶτανε νέε κι ἀκόμα ἕμορφη. Ἡ πύρα τῆς φωτιάς δὲν κατόρθωνε νὰ χρωματίσει τὰ χλωμότατα μάγουλά τῆς.

Κάθησαν γύρω στὸ τζάκι, ὁ Σγουρὸς στὸ σακμνὶ, ὁ Φεντόρ χάμου, ὁ γέροντας σὲ παλιὸ θρονί.

— Τί κάνει ὁ Ζερβοχέρης; ρώτησε ὁ Πέτρος κοιτάζοντας τὸ παιδάριο κατὰματα μὲ τὴν καρφωτὴ καὶ ξάστερη ματιὰ του.

— Καλὰ εἶναι. Ἐκεῖ τὰ πολεμάει, πάντα στὸ καπηλειό.

— Ἀξίος ἄνθρωπος! εἶπε ὁ γέροντας καὶ σήκωσε ψηλὰ τὰ πυκνὰ του φρύδια.

Τὸ μικρότερο ἀπὸ τὰ παιδιὰ τραβοῦσε ἐπίμονα τὸ φουστάνι τῆς γυναίκας, πὸν εἶχε τραθηχτεῖ τώρα παράμερα καὶ στεκόταν ὄρθια, μὲ τὴ ράχη ἀκουμπισμένη στὸν τοίχο. Ἡ παρουσία τοῦ ξένου τὸ εἶχε φαίνεται ὀλότελα ἀναστατώσει, γιὰτὶ πάσχιζε νὰ χωθεῖ ἄλλοτερον πίσω ἀπὸ τὴ μάννα του. Ἐκεῖνη κάτ: τοῦ εἶπε στὴ γλῶσσα τῆς, γέλασε ἄφωνα. Τὸ μαδημένο πρόσωπό τῆς ἔλαμψε μεμιας καὶ τότε φάνηκε, γελώντας, νὰ ξανανιώνει.

— Βάρια! ἔκραξε πρὸς τὰ μέσα.

Ὁ Φεντόρ εἶχε ἀγκαλιάσει τὰ γόνατά του καὶ κοίταζε στυλὰ τὴ φλόγα. Δυὸ σπίντες κοκκινωπὲς ἀνάβανε στὸ βάθος τῶν ρουφηγμένων ματιῶν του.

— Πρῶτη φορὰ ἔρχεσαι στὴ Γιάννιτσα; ρωτᾶει ὁ Πέτρος.

— Πρώτη.

Μίλησε ό γέροντας για τώ χωριό, τούς συντοπίτες του, τώ άγαθά του τόπου. Βγάζανε τώ φθινόπωρο όπωρικά, ξεραίνανε στόν ήλιο σόκα. Οί οίκογένειες δέν είταν πολλές, ζούσαν όμως μονιασμένες. Κανένας δέ φθονούσε τώ διπλανό του έπειδή ό Θεός έτυχε νά του δώσει κάτι περισσότερο. Άνθρώποι φτωχοί, μώ που ξέρανε πώς ό ίδρώτας γλυκαίνει τώ ψωμί κ' ή άγάπη εξαλαφρώνει τή θλίψη.

— Έσύ πούθε είσαι : ρώτησε τέλος.

— Άπό τ' Άνάπλι.

— Τ' Άνάπλι : κι ό γέροντας έσμιζε με προσπάθεια τώ φρούδια του, νά θυμηθεί. Κάπου τόν είχε άκουστά αυτό τόν τόπο. Είταν έδώ στό Μοριά : Όμως ό Φεντόρ, πού καθόλου δέ μιλούσε και κοίταζε επίμονα τή φωτιά, άναδεύτηκε νευρικά τώρα.

— Τό φαί ! έκραξε στή γυναίκα με τήν τραχειά του τή φωνή.

Ό Πέτρος έκοψε τήν κουβέντα.

Ό πόρτα άνοιξε κ' ένα άγόρι μπήκε μέσα. Όρθε στό παραγώνι, γονάτισε κ' έπιασε νά πετάει φρούγανα στή φωτιά. Τώ κοίταζε ν' άρπάξονται από τή φλόγα, νά πυρώνονται, νά σγουραίνουν. Στόν ξένο έρριξε μιά μονάχα ματιά και συνέχισε τώ παιχνίδι του άδιάφορα. Ό Σγουρός τώ άναγνώρισε, μ' όλο πού δέν τώ είχε ξαναδει από τότε : Τώ παιδί τώ Σέργιου.

Ό Αλήθεια, για τόν κρεμασμένο κανέναν τους δέν είχε πεί λέξη. Ό σιωπή τούτη τόν έβγαζε από δύσκολη θέση τόν Σγουρό και μαζί, κρυφά, σά νά τόν βασάνιζε. Δέ θάξερε νά πεί ποιό από τώ δυό συναισθήματα είταν τώ δυνατότερο στήν ψυχή του. Ό Ισκιος του άδικοχαμένου πλανιόταν έδώ - μέσα ζωντανός, τώ ένωθεσ. Κι ώστόσο . . .

Έπιασε νά μιλήσει κι αυτός για τήν πατρίδα του, άδέξια, άκατάστατα, σάν άνθρωπος άσυνήθιστος ν' άνιστοράει. Τόν άκουγαν άμίλητοι, κοιτάζοντας τή φωτιά. Μονάχα ό Πέτρος γύριζε κάπου - κάπου τώ πρόσωπο και κάρφωνε πάνω του τώ μάτια. Μιλούσε ό Σγουρός, δίχως νά έχει πολλά νά πεί, μόνο και μόνο για νά μη δείξει άκαταδεξιά, κι άκόμα για νά μη δικαιώσει τόν Φεντόρ πού έδειξε άδημονία στήν τάχα άδιάκριτη έρώτηση του πατέρα του. Ό γυναίκα πού ξαναμπήκε, καλώντας τους νά καθήσουν στό τραπέζι, τόν έβγαλε από τήν άμνηχανία του.

— Έμπρός, έλα, τώ λέει ό Φεντόρ με τή δυσάρεστη κι άθελα προσταχτική φωνή του.

Κάθησαν οί τρεις άντρες κ' ή γυναίκα στάθηκε όρθια. Τώ παιδιά είχαν συναχτεί στό παραγώνι.

— Πού είν' ή Βάρια : ρωτάει τή γυναίκα ό Φεντόρ.

— Βάρια ! φώναξε κατά τώ μέσα πάλι έκείνη.

— Νάρθει νά πάρει τώ παιδιά. Κ' έσύ νά καθήσεις.

Ό πόρτα πού έμπαζε στήν άλλη κάμαρα άνοιχτηκε και μιά κοπέλλα μπήκε φέροντας, σέ γαθάθα μέσα, τώ άχνιστό φαί.

— Έλα, Βάρια, είπε με φωνή πιό άπαλή τώρα ό Φεντόρ.

Ό Αθήθεσε ή κοπέλλα τή γαθάθα στό τραπέζι και κοίταξε άπλοϊκά τόν Σγουρό. Τήν κοίταξε κι αυτός. Είταν ίσαμε δεκαεφτά - δεκαοχτώ χρονών, μέτρια σ' άνάστημα, με πρόσωπο στρογγυλό και μάγουλα άνθισμένα.

Πάνω από τὰ δυνατά της ζυγωματικά φέγγανε σταχτερὰ τὰ σχιστά της μάτια.

Ἡ διήγηση τοῦ Ζερβοχέρη τοῦ ἤρθε τότε στοῦ νοῦ: Ἡ κόρη τοῦ κρεμασμένου, ἡ κοπέλλα πού τὴν ἄρπαξε ὁ Φράγκος... Σάσισε. Χριστέ! Ἔιταν παιδί πράμα... Φευγαλέα, κοίταξε τὸ ξέσκεπο κεφάλι της μὲ τὰ ξανθοκάστανα μαλλιά, τὰ χωρισμένα κανονικά στὴ μέση, τίς δυὸ χοντρές πλεξοῦδες πού τὸ στεφανώνανε σφιχτά, σὰ νὰ τ' ἀγκάλιαζαν. Πῆγε στοῦ παραγῶνι νὰ μαζέψει τὰ παιδιὰ, κ' ἡ μάγνα της στοῦ μεταξὺ κάθισε στοῦ τραπέζι. Ὡστόσο, καθὼς ὁ Πέτρος σηκωνόταν, ἔλοι τὸν μιμήθηκαν, μαζὶ κ: ὁ Σγουρός. Στάθηκαν ὄρθιοι, παράμερα ἡ Βάρια μὲ τὰ μικρά, ἄκουσαν τὴν προσευχὴ πού εἶπε δυνατὰ ὁ γέροντας κ' ἔκαναν τὸ σταυρὸ τους.

Ἔστερα ἡ Βάρια ἔφυγε μὲ τὰ παιδιὰ κ' οἱ ἄλλοι ἄρχισαν νὰ τρῶνε.

Δὲν ξαναφάνηκε ἡ κοπέλλα παρὰ μόνον ἀργότερα πολὺ, σὰν εἶχανε σηκωθεί ἀπὸ τὸ φαί καὶ κάθονταν πάλι στοῦ παραγῶνι. Μπήκε σπρώχνοντας μπροστὰ της τὰ τρία παιδιὰ, τὰ ἐδήγησε στοῦ γέρο νὰ τοῦ φιλήσουν τὸ χέρι. Ὁ Πέτρος σταύρωσε μὲ τὸ δάχτυλο τὰ μέτωπά τους, τὰ καληνύχτισε. Ἡ μάγνα, πού εἶχε σηκώσει τὸ τραπέζι, ἔφερνε τώρα τὰ στρωσίδια νὰ βάλει τοῦ Νικηφόρου νὰ κοιμηθεῖ.

— Φόρτωμα σὰς γίνηκα, κάνει γελώντας ἐκεῖνος, ἐξοικειωμένος κιόλας ὡστόσο καὶ νιώθοντας τὸν ἑαυτοῦ του ἀνετον ἐδῶ - μέσα, σὰ νάταν γνώριμος παλιός.

— Ὁ ξένος εἶναι σταλμένος ἀπὸ τὸ Θεό, εἶπε ὁ Πέτρος σμίγοντας τὰ φρύδια του.

Τοῦ στρώσανε μπροστὰ στοῦ παραγῶνι κ' ἔφυγαν ἕνας - ἕνας, πρῶτα ἡ μάγνα, ἔστερα ὁ γέροντας, τελευταῖος ὁ Φεντόρ. Ἰσαμε τὴ στιγμή πού ἔμειναν μονάχοι οἱ δυὸ τους, ὁ ἀδερφός τοῦ Σέργιου βημάτιζε μπροστὰ στοῦ τζάκι καὶ τὰ δάχτυλά του ψαχούλευαν νευρικά τὸ κοντὸ ξανθὸ του γένι. Περίμενε ὁ Σγουρός, νιώθοντας πὼς κάτι ἔβλει νὰ τοῦ πεῖ ἐκεῖνος καὶ διστάζει, βασανίζεται. Τέλος τὸν εἶδε νὰ γυρίζει ἀπότομα, νὰ φεύγει κατὰ τὴν πόρτα καὶ νὰ τὸν καληνυχτίζει δίχως καθόλου νὰ τὸν κοιτάξει, σκυθρωπός.

Ἀπόμεινε μονάχος. Ἀφαιρεμένος, στάθηκε ἀκόμα λίγο νὰ κοιτάξει τὴ φωτιά, ν' ἀναλογίζεται τοὺς καινούργιους τοῦ γνώριμους, ἕνα - ἕνα. Τέλος πλάγιασε. Ἦσυχία βαθεῖα εἶχε ξαφνικά πέσει γύρω ἀπὸ μέσα, στοῦ ὑπόλοιπο σπίτι, δὲν ἀκουγόταν οὔτε φτερό. Μισόκλεισε τὰ μάτια, ναρκωμένος ἀπὸ τὴν ἡμερὴ ζέστη τῆς φωτιᾶς, τὴ σπιτικὴ γλύκα. Σιγά - σιγά, τ' αὐτί του, συνηθίζοντας, ξεχώριζε τοὺς ἀπαλούς θαρῦδους τῆς νύχτας, πλήθιο κελάρυσμα ἀπὸ νερά, τὸν ἀνεμο πού θροῖζει στὰ δέντρα. Ζάλη ἀλαφρῆ, τοῦ ὕπνου, τὸν τύλιξε. Ἐάφνου, τέντωσε τὰ μάτια, ξαγρυπνισμένος ἀπὸ μιὰ θύμιση πού τοῦ εἶχε φέξει: ὦμα στοῦ νοῦ: Ὁ Ζερβοχέρης εἶχε πεῖ πὼς τὸ κορίτσι τῆς νύχτα ἀνταρτίζεται, φωνάζει. Ἀπαίσιο πράμα!... Μήπως εἶταν γι' αὐτὸ πού ἤθελε νὰ τὸν προειδοποιήσει ὁ Φεντόρ κ' Ἰσαμε τὴν τελευταία στιγμή δίσταξε; Δὲν τ' ἀποφάσισε φαίνεται, ἡ ντροπὴ θὰ τὸν βούβαινε ἴσως...

Λύπηση βαθεῖα, μιὰ τρυφερότητα συκινημένη, μάλανε τὴν καρδιά τοῦ Σγουροῦ, συναίσθημα πού σπάνια δοκίμαζε στὴ ζωὴ του. Ἐπίασε

νά συλλογίζεται τὴ Βάρια, τὸ τρυφερό της πρόσωπο, τὰ καστανόξανθα μαλλιά μὲ τὶς σφιχτὲς πλεξοῦδες. Εἶδε τὰ χεῖλη τὰ παιδιάτικα νὰ τοῦ χαμογελοῦν, τοὺς χαμογέλασε ἀχνὰ κι αὐτὸς...

Σὰν ξύπνησε, εἶταν ἡμέρα.

Πετᾶχτηκε ἔξω ἀπὸ τὰ στρωσίδια, ἑλαφρός. Εἶχε κοιμηθεῖ βαθιά, ὧρες πολλές, ὅμως ὁ χτεσινὸς κόπος, τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο τὸ βαρὺ ποῦ τὸν εἶχε λιανίσει, εἶτανε πιά ξεχασμένο. Κ' ἡ ψυχὴ του εἶταν ἀνάλαφρη, γεμάτη κέφι, αἰσιοδοξία. Κάτι ἀπὸ τὸν παλιὸν ἑαυτὸ του, πάχνη πρωϊνῆ ποῦ τὸν δρόσιζε στὰ παιδικὰ του χρόνια, ἐκεῖ - κάτω, στὴν πατριδα, μάργωνε τώρα τὸ μέτωπό του, ξαστέρωνε τὸ νοῦ. "Ὅλα τοῦ φάνηκαν ἀπλά κ' εὐκολα, ὁ χτεσινὸς πυρετὸς ποῦ τὸν βασάνισε, ἀρρώστεια κ' εἶχε περάσει. Ἀνακλαδίστηκε ἡδονικά, οἱ χυμοὶ μυρμηδίσαν στοὺς ἀρμούς του. Ἄνοιξε τὴν πόρτα, τὴ διαπλάτωσε, κι ἀνάσανε βαθιὰ τὸν πρωϊνὸ ἀέρα. Μύριζε δάσος, χῶμα ὑγρὸ. Χαμογέλασε στὴν ἡμέρα.

Στὸ περιδῶλι εἶδε σχυμμένο τὸν Φεντὸρ νὰ σκαλιρίζει.

— Καλημέρα, τοῦ φώναξε χαρούμενα, φιλικά.

Γύρισε ὁ Σλαῦος, τὸν εἶδε, παράτησε τὸ σκαλιστήρι του κ' ἦρθε κοντά. Παράδοξο. Κι αὐτουνοῦ ἀκόμα, τὰ πάντοτε σκοτεινὰ μάτια τώρα σὰ νὰ εἶχαν φέξει. Τὰ στενά του χεῖλη μὲ τὴν πικρὴ ζάρα, χαμογελοῦσαν.

— Κοιμήθηκες καλά; τὸν ρώτησε.

— Σὰ μωρὸ στὴν κούνια!

— Βάρια! φώναξε ὁ Γιαννιτσιώτης.

Ἡ κοπέλλα φάνηκε στὴ γωνιά τοῦ σπιτιοῦ, λὲς καὶ περίμενε ἐκεῖ, νὰ τὴ φωνάξουν. Οἱ πλεξοῦδες της εἶτανε τώρα ἀμολητὲς στὴ ράχη καὶ κατέδιναν βαρειές, πηχτές, ἴσαμε κάτω ἀπὸ τὴ μέση. "Ἔτσι, μὲ τὸ πρωϊνὸ της χτένισμα, τὸ ἑλαφρὸ ἀνοιχτόχρωμο φουστάνι, ἔμοιαζε ἀκόμα πιδὸ μικρῆ, σχεδὸν παιδοῦλα. Χαμογέλασε στὸν Σγουρὸ δίχως νάζι ντροπῆς καὶ δίχως φιλαρέσκεια.

— Νὰ σοῦ φέρω νὰ νιφτεῖς, τοῦ λέει.

"Ἐφυγε καὶ ξανάρθε μὲ μιὰ κινάτα κέδρινη, ἕνα κατακαίνουργο προσόψι ριγμένο στὸ γυμνὸ της μπράτσο. Τοῦ ἔρριξε νὰ νιφτεῖ στὸ λάκκο κάποιας λεμονιάς. Ὁ Φεντὸρ εἶχε καθήσει χάμου, στὸ σκαλοπάτι τῆς πόρτας, καὶ τρόχιζε τὸ μαχαίρι του.

— Θὰ κατέβουμε μαζί στὴ χώρα, φώναξε τοῦ Σγουροῦ. Θάχω μαζί καὶ τὸ μουλάρι. Ἄν θές, καθαλικεῦεις.

— Ὅχι, θάρθω μὲ τὰ πόδια, ἔκανε κείνος μπουχίζοντας τὰ νερά ποῦ τοῦ περιχύνανε τὸ κεφάλι. Σ' ἔδρεξα; ρώτησε γελώντας τὴ Βάρια.

— Ὅχι, μὲ δρόσισεις μιὰ στάλα.

Γέλασαν μαζί. Ἦ ἀσπρα γυμνά της πόδια, τὰ πεντακάθαρα, εἶχανε πιτσιλιστεῖ. Ἀλήθεια, καθόλου δὲν τὴν ἄκουσε τὴ νύχτα νὰ φωνάζει. Γιατί τάχα; Εἶταν ὁ ὕπνος του βαρὺς, ἢ μήπως τὴν εἶχαν στείλει νὰ κοιμηθεῖ σ' ἄλλο σπίτι;

— Ὁ παππούς σου δὲν εἶναι ἐδῶ; τὴ ρώτησε γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἐξεταστικὴ ματιὰ ποῦ τῆς ἔρριχνε.

— Ἐφυγε νύχτα, γιὰ τ' ἀμπέλι.

Σκουπίστηκε με τὸ προσόψι πὺ μύριζε λεβάντα κ' ἔρριξε με τὰ δάχτυλα πίσω τὰ κυματερά του καστανὰ μαλλιά. Τ' ἀνοιχτὸ στὸ λαιμὸ χιτῶνιο ἄφηγε τὸ ἄσπρο στήθος του νὰ φέγγει.

— Μὴ σοῦ πέσει, εἶπε ἡ Βάρια κ' ἔδειξε με τὸ δάχτυλο τὸ γυμνὸ του στέρνο.

Ἔβαλε τὸ χέρι του νὰ δεῖ τί τοῦ λέει, κ' ἔπιασε τὸν κύλιντρο. Τὸ μέτωπό του σκοτεινίασε μιὰ στιγμή.

— ὦ! δὲν εἶναι τίποτα, λέει ἀφρόνιστα.

Κάτω ἀπὸ τὴ σκελεθρωμένη κληματαριά τῆς πόρτας, καθισμένοι στὰ σκαλοπάτια, κολάτσισαν ὁ Φεντόρ κι ὁ Σγουρός, με φρέσκο τυρὶ καὶ ψωμὶ σταρένιο πὺ ἔφερε ἀπὸ τὸ μαγερεῖο ἡ Βάρια. Ὑστερα, φόρτωσαν τὸ μουλάρι, ἐτοιμάστηκαν γιὰ τὸ δρόμο. Καθὼς ὁμως στέκονταν ἀκόμα μιὰ στιγμή ἔξω ἀπὸ τὸ φράχτη, γιὰ νὰ στεριώσουν τὸ φόρτωμα, ἡ μάννα φάνηκε ξάφνου νᾶρχεται βιαστικὰ πίσω ἀπὸ τὸ σπίτι. Χύμηξε, κι ἀμίλητη, ἔπεσε στὰ γόνατα μπροστὰ στὸν Σγουρό, τοῦ πῆρε τὸ χέρι, τὸ φίλησε, τ' ἀκούμπησε στὸ μέτωπό της.

— Γιατί; κάνει ἐκεῖνος ἄφωνα, σασισημένος, καὶ τὸ τράβηξε.

Ὁ Φεντόρ κοίταζε ἄλλοῦ, ἡ Βάρια εἶχε τὰ ματόφυλλά της χαμηλωμένα. Τὰ μάγουλά της σὰ νὰ γλώμιασαν.

— Ἐμπρός, κάνει τραχειὰ ὁ Φεντόρ.

Ξεκίνησαν.

— ὦρα καλή! τοὺς εὐχήθηκε ἡ Βάρια.

Πέρασαν ἀμίλητοι τὸ χωριὸ καὶ βγήκανε στὸ δρόμο. Καθὼς ὁμως κατηφόριζαν στὸν κάμπο, ὁ Φεντόρ, πὺ πάλι τυραννοῦσε με τὰ δάχτυλα τὸ γένι του, εἶπε δίχως νὰ κοιτάζει τὸ συνοδοιπόρο του:

— Μὴ τὴν περάσεις γιὰ παλαθὴ.

— Ποιάνε; ἀπόρησε ὁ Σγουρός.

— Τὴν Ὀλγα.

Κατάλαβε πὺς τοῦ μιλοῦσε γιὰ τὴ νύφη του.

— Δὲ σκέφτηκα καθόλου τέτοιο πράμα!

— Τὴ νύχτα πὺ κοιμήθηκες σπίτι της δὲ θὰ τὴν ξεχάσει, εἶπε ὁ Φεντόρ. Εἶναι μάννα βλέπεις...

Δὲν καταλάβαινε. Γέλασε σπασμωδικὰ ὁ Σλαῦος.

— Ἀπὸ δῶ κ' ἔμπρός θὰ σ' ἔχει ὡς ἄγγελό της, νὰ τὸ ξέρεις. Ἔτσι εἶν' αὐτὴ...

— Μὰ γιατί; γιατί;

Κοίταζε πέρα ὁ Φεντόρ, τὸν κάμπο.

— Γιὰ πρώτη φορά ὕστερα ἀπὸ τέσσερους μῆνες ἡ Βάρια δὲν τάρχτηκε στὸν ὕπνο της, εἶπε με σκοτεινὴ φωνή. Μπορεῖ καὶ τὸ δαιμόνιο νὰ ἔχει βγεῖ πιὰ ἀπὸ τὸ κορμί της.

Ἔμεινε ἀπορημένος ὁ Σγουρός· καὶ στὸν ὑπόλοιπο δρόμο, καθὼς ὁ σύντροφός του δὲν ἀνοίγε πιὰ τὸ στόμα, βρῆκε ὄλο τὸν καιρὸ νὰ συλλογιστεῖ τὰ χτεσινά. Σὰν ὁμως τὸ μάτι του ἔπεσε στὸ ψῆλωμα τοῦ κάστρου, οἱ στοχασμοὶ του πῆραν ἄλλη κατεύθυνση. Δὲν ξαναθυμήθηκε τὴ Γιάννισσα, τοὺς φιλόξενους Σλαῦους καὶ τὴ Βάρια οὔτε τὴ μέρα κείνη, οὔτε τίς κατοπινές.

Ἡ ψυχὴ του ὡστόσο σὰ νὰ εἶχε λουστει σὲ κάποια θαυματουργή

πηγή και καθαρίστηκε από τὰ σκοτάδια πού τή στοίχειωναν, τίς ἀντάρες. Ἡ παλιά ἐπαρση ξυπνοῦσε πάλι μέ τήν ἀνάρρωση, τοῦ ὄρθωνε τὸ κεφάλι. Τόσο εἶναι ἀχάριστη ἡ ἀνθρώπινη καρδιά...

Ἡ χειμῶνας προχωροῦσε. Τίς ἡμέρες του ὁ Σγουρός τίς σκόρπιζε μονάχος ἢ μέ τή συντροφιά τοῦ Ζερβοχέρη, καθισμένος σ' ἓνα τραπέζι τοῦ καπηλειοῦ, ν' ἀκούει τὰ νέα. Ὁ πόλεμος στήν Ἡπειρο εἶχε πάρει τέλος, ὁ πρίγκηπας γύρισε στήν Ἀνδραβίδα, κατέβηκε γιά λίγες μέρες στήν Καλαμάτα, ξανάφυγε. Δέν τὸν ἀκολούθησε ἡ πρίγκηπέσσα, τόσο τῆς εἶταν ἀγαπημένο, λέγανε, τὸ κάστρο τοῦτο τὸ πατρικό της. Γύριζε κι ὁ Σγουρός στοὺς δρόμους, χασομερώντας ὅπου ἔδλεπε σύναξη, σκοτώνοντας τὴν ὥρα του μέ τούς κλανόδιους ζογκλατόρους, τοὺς θαυματοποιούς πού περνοῦσαν ἀπὸ τὴν Καλαμάτα. Τὰ πέρπουρα τῆς Μπιάνκας καὶ τῆς βέγιας του εἶχανε πιά σωθεῖ, πούλησε καὶ τ' ἄλογο γιὰ νὰ ζήσει λίγες βδομάδες ἀκόμα, νὰ σπρώξει τὸν καιρό. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα τί θὰ κάνει δὲν ἤξερε. Δὲν ἔλεγε ν' ἀπελπιστεῖ, γιὰτί οὔτε τὸ πείσμα, οὔτε ἡ περηφάνεια τὸν ἀφηνάει. Ὅσῳσο ἡ ὕπαρξη τούτη ἀρχίζει πιά νὰ τὸν βαραίνει, ἡ ἀπραξία, τὸ ἀσκοπο, τοῦ σκοτεῖνιάζαν τὴν ψυχὴ. Τὸ μεγάλο, τὸ ἐξαισιο πού πάντα του περίμενε στὴ ζωὴ, δὲν ἐρχόταν, ὄχι, δὲν ἐρχόταν.

Τὰ βράδουα, μόλις σκοτεῖνιάζε, ζύγωνε στὰ περίχωρα τοῦ κάστρου. Ἐφερνε βόλτες κάτω ἀπὸ τίς τάπιες, στεκόταν μπροστὰ στὴ σιδερόπορτα, ἔστηνε τ' αὐτί. Ψηλὰ στὸν οὐρανὸ λαμπύριζαν τρεμουλιάζοντας τ' ἀστέρια, ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ καὶ θεόρατο μουράγιο τοῦ Πενταδάχτυλου, πέρα, ἔρχονταν κρύες, ἀνατριχιαστικὲς πνοές. Τὸ ποτάμι, τυλίγοντας σὲ πλατεῖα ἀγκαλιὰ τὸ κάστρο καὶ τὴν πολιτεία, κυλοῦσε σιγοβουίζοντας τ' ἀπονέρια τῆς τελευταίας βροχῆς κατὰ τὴ θάλασσα. Μυρωδιὰ νοτερή, ἀπὸ χῶμα ὑγρὸ, ξερὰ φυτὰ κι ἀλύμυρα, ἀνέβαινε στὸν ἀέρα.

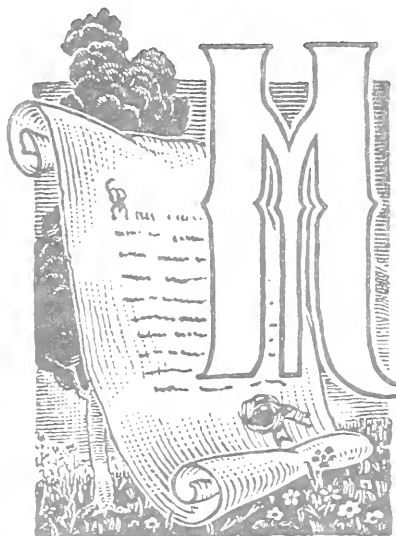
Τότε, συχνά, ἀναθυμῶταν μέ πόνου ψυχῆς τ' ἀκριβὸ τοῦ ἄλογο, τὸν Ἀστρίτη, τὴ φτερωτὴ λευτεριά πού εἶχε γνωρίσει μαζί του, τίς παλαθὲς τρεχάλες τοὺς στὸν κάμπο τῆς πατρίδας. Ἐδῶ-δὰ, πίσω ἀπὸ τὰ ψηλὰ τευχιά, πρέπει νὰ στέκεται τὴ στιγμή τούτη τὸν περήφανο κι ὄρατο φαρί. Βημάτιζε ὁ Σγουρὸς ἀργά, σύρριζα στήν πέτρα, κι αὐτιαζόταν τὸν ἀνεμο τῆς νύχτας, ἐλπίζοντας ν' ἀκούσει κάποια στιγμή τὸ γνῶριμο χλιμίντρισμα. Ἄν τὸν εἶχε ἀκόμα τὸν Ἀστρίτη, θὰ ἐνιωθε τὸν ἑαυτὸ του πιὸ δυνατὸ, τὴν ψυχὴ του λιγότερο μονάχη. Ὅμως ὁ χαμένος σύντροφος εἶχε σταθεῖ περισσότερο ἀπ' αὐτὸν τυχερός, σήκωσε τὸ γλυκὸ βάρος τῆς ὄνειρεμένης γυναίκας. Τὸν βλέπει ἀκόμα στὸ νοῦ του νὰ ξεμακραίνει ἀτάραχος καὶ καμαρωτός, μέ τὸ πολῦτιμο φορτίο πᾶνω στὴ σέλλα του, ἐκεῖ, στὸν νοτισμένο ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ τὸ σεληνόφωσ κάμπο τῆς Μεσορέας. Τὸν ἀναθυμᾶται μέ πόνου, καὶ τὸν φθονεῖ. Σὲ κάποιες στιγμὲς παράλογη ἐξαψης, τὸ ἐξαισιο φαρί φαντάζει στὸ νοῦ του σὰ φίλος προδοτικός.

Οἱ βροχὲς ἀραίωσαν, οἱ νύχτες κόντηναν καὶ πήρανε νὰ γλυκαίνουν. Κατέβαινε τίς φεγγαροβραδυὲς στὸ γιαλὸ καὶ ξαπλωνόταν στὸν ἄμμο ἀνάσκελα, μέ τὰ χέρια, πλεγμένα κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι. Ἡ ἀνάσα τῆς θάλασσας φούσκωσε, μοσκοβόλησε γιαιοσεμιά, βιόλες. Καὶ στὰ χωράφια, τὰ πρωινὰ, τὸ χαμομήλι ξεμύτιζε χρυσίζοντας, δειλό.

Μύρισε Ἀπρίλης.

ΟΝΕΙΡΟ ΠΟΥ ΞΕΔΙΑΛΥΝΕΙ

ΗΝ πεις ποτέ πώς ή ζωή σταμάτησε τή γυροβολή της.

Ἄπο καιρό, μήνες τώρα, ἔλα ἔμοιζαν ἀσάλευτα, μονότονες κι ἀφόρητα ἴδιες οἱ μέρες. Πήγαινε κ' ἐρχόταν ὁ Σγουρός, ρέμβαζε, ἔστηνε κουβεντολόγια ἀσκοπα μὲ τὸν Ζερβοχέρη. Ἐμαθε ἀγάλια - ἀγάλια νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ ξένες ἔγνοιες, καθότανε ν' ἀκούει τοὺς καῦμούς τοῦ κάπελα, τὰ οἰκογενειακά του. Εἶχε ἀδερφὸ μεγαλύτερο ὁ Ζερβοχέρης, σιδερά, Τιμόθεο τονε λέγαν, ἀντρα ξακουστὸ σ' ἔλη τὴν Καλαμάτα γιὰ τὴ σωματικὴ του ρώμη. Ἐπαιρνε τὸ σιδερένιο λαστὸ ὁ Τιμόθεος καὶ τονε λύγιζε μὲ τὸνα χέρι, πετούσε στὸν ἀέρα τὴ βαρειά καὶ τὴν ἀρπαζε στὸ φτε-

ρό, δίχως νὰ λυγίσει τὸ μπράτσο του. Πολὺ παινεύταν ὁ Παντελῆς γιὰ τὸν ἀδερφὸ του, τὸν κολάκευε νὰ τὸν ρωτᾶς γιὰ τὸ σιδερά, μ' ὄλο πού εἶχανε δυὸ χρόνια ἐλάκερα νὰ μιληθοῦν οἱ δυὸ τους. Διαφορὲς κληρονομικὲς τοὺς εἶχανε χωρίσει, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα τους. Ἐκεῖ, στὴν ἀκροποταμιὰ πού εἶναι τὸ σιδεράδικο, τὰ χειμωνιάτικα βράδευα, ταχτικά, οἱ βιλάνοι τῆς Καλαμάτας συνάζονταν γιὰ μακρυὲς βεγγέρες, κουβέντιαζαν γιὰ τὰ νιτερέσα τους, ἢ λέγανε παραμύθια, ἱστορίες. Ἄλλοτε, ἕναν καιρό, πήγαινε κι ὁ Παντελῆς ἐκεῖ, ἔπαιρνε μέρος στὶς βεγγέρες, πρωτοστατοῦσε στὶς κουβέντες πού γίνονταν. Τώρα εἶχε ἀποτραβηχτεῖ, χολιασμένος. « Δὲ θὰ ξαναπατήσω στοῦ σιδερά ὄσο ζῶ », ἔλεγε, « ὄχι! δὲ θὰ ξαναπατήσω. » Ὅμως ἔβλεπε πὼς τὸ ἀποτράβηγμα τοῦτο πολὺ τοῦ στοιχίζει...

Τέτοια λοιπὸν εἶχε γίνεῖ τώρα ἡ ζωὴ τοῦ Σγουροῦ. Λὲς καὶ τὸ περιγελαστικὸ δαιμόνιο τῆς Μοίρας, τοῦ εἶχε φυλάξει, αὐτουνοῦ πού τόσα ὄνειρεύτηκε, νὰ σέρνει τὴ ζωὴ του ἔτσι, ἀγωνα, χαῦνα, ἀπὸ πανδοχεῖο σὲ καπηλειό. Χίλιες φορές εἶχε φέρει βόλτα τὴν Καλαμάτα, τίς ἀστικὲς γειτονιὲς πού στριμώχνονται ξιππασμένα γύρω στὸ κάστρο, τίς φτωχοσυνοικίες κἀτω, στὴν ἀκροποταμιὰ τοῦ Νέδου. Ἐάφνου — κόντευε πιὰ ἡ ἀνοιξη — ἐκεῖ πού περιδιάδαζε μιὰ μέρα στὰ βρώμικα στενορρύμια τῆς φτωχολογιάς, ἡ καρδιά του χτύπησε ἕνα βρόντο βαρὺ καὶ στάθηκε στὸν τόπο.

Ἄντικρυ, ὡς εἴκοσι βήματα ἀπόσταση, εἶχε πάρει τὸ μάτι του ἕναν ἄνθρωπο μπροστά σ' ἀσεσωμένο τοῖχο, καὶ ποὺ στεκόταν νὰ τὸν κοιτάζει.

Τίποτα τὸ ἀνησυχητικὸ ἢ ὑποπτο δὲν εἶχε τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ ξένου. Εἶταν ψηλός, ρωμαλέος, φοροῦσε χιτῶνιο ἴσαμε τὰ γόνατα, σταχτί, κάλτσα κολλητή, κίτρινη, ποὺ ἀνέβαινε στὰ μεριά του. Ἐνας μανδύας μαῦρος, ριχτός, κρεμόταν στὴ ράχη του. Τὸ μαυρόμαλλο σγουρὸ κεφάλι του εἶταν ξέσκεπο, στὸ σαγόνι του φύτρωνε μαῦρο ψαλλιδιμένο γένι.

Ἐμοιαζε ἀπὸ τὴ φορεσιά του, τὸ παρουσιαστικὸ, Ρωμιὸς εὐπορος πολίτης ἢ στρατιωτικὸς δίχως ἀρματωσιά. Ἡ στάση του ἢ ἀτάραχη ἢ ἄφηνε βέβαια ἀδιάφορο κάθε ἄλλο διαβάτη ἐξὸν ἀπὸ τὸν Σγουρὸ. Ὅμως τὸ μάτι τοῦ ξένου, τὸ μαῦρο καὶ γυαλιστερό, ἔκανε τὸ παιδάριο ν' ἀνατριχιάσει.

Ποῦ τὸ εἶχε ἰδεῖ αὐτὸ τὸ μάτι; Ὁ θαμπωμένος νοῦς του ἀνάδεψε βιαστικὰ δσοες μποροῦσε νὰ ξεσηκώσει πρόχειρες θύμισες. Τὰ ρούχα αὐτά, ὁ μανδύας, ἔχι... τοῦ εἶταν ἀγνωστα, τ' ἀνάστημα ἔμως, ἢ κορμωσασιά, ναί, κάτι τοῦ θύμιζε, κάτι πολὺ δυσάρεστο, ἀπωθημένο στὸ κατώι τοῦ μνημονικοῦ του. Ὅσο γιὰ τὴ ματιά... ὦ! γι' αὐτὴν εἶτανε σίγουρος. Τὴν εἶχε ξαναδεῖ ἔτσι τὴν ἀναθυμᾶται κι ἄλλοτε νὰ τὸν κοιτάζει, καθὼς καὶ τώρα, καρφωτή.

Σὰ ντροπιασμένους ὡστόσο ἀπὸ τὸν ξαφνικὸ του δισταγμὸ, ποὺ ὁ ξένος θὰ τὸν εἶχε βέβαια προσέξει, προχώρησε ὁ Σγουρὸς τραβώντας ἴσια καταπάνω του. Ἡ γειτονιά εἶταν ἔρημη. Μακρύτερα, τὰ σήμαντρα σημαίνανε τὸν ἔσπερινό. Σάφνου, ἐκεῖ ποὺ τὸ παιδάριο κοντοζύγωνε, ὁ ξένος ἔστριψε ἀπότομα, καὶ μὲ ταχύτητα θαυμαστή, γλίστρημα σκιᾶς, χάθηκε στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου.

Τὸ περιστατικὸ τοῦτο δὲν εἶταν βέβαια γιὰ νὰ καθησυχάσει τὸ παιδάριο. Μὲ τὴν περιέργεια κεντημένη, μιὰν ἀγανάκτηση μουγγὴ ποὺ τοῦ σπιρούνιζε τὰ νεῦρα, ἀνοιξε τὸ βῆμα, ἔφτασε στὴ γωνιά καὶ χύμηξε νὰ ἰδεῖ ποῦ πάει ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ μαῦρο μανδύα. Ἀπορημένος, τὸν εἶδε νὰ ἔχει κερδίσει δρόμο θαυμαστὰ καὶ νὰ φεύγει σὲ μεγάλη ἀπόσταση.

Λὲς καὶ δὲν εἶχε τὸ ἴδιο βῆμα καθὼς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι αὐτός. Σβέλτος, παράδοξα ἀνάλαφρος παρ' ὄλο του τὸ μπῶι, τινάζόταν μπροστὰ στὸ κάθε πάτημα, μὲ λαστιχάρισμα γουστέρας. Θάλεγε πὺς δὲ βαδίζει, χαμπεταίει. Εἶταν ἴσως οἱ ἄκρες τοῦ μανδύα ποὺ ἀνεμίζονταν τὸ κατόπι του, σὰ μελανὰ φτερά... .

Χύθηκε ξοπίσω του ὁ Σγουρὸς, τὸν ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια μέσα στὰ φιδωτὰ στενορρόμια, τὸν ξανάδε. Λαχανιασμένους κιάλας, ἐνιωθε μ' ἀελλπισία τὸ σούρουπο νὰ πέφτει, νὰ σκοτεινιάζουν γύρω τὰ στενά. Κι ὅμως τὰ δρασκελοῦσε ἀκράτητος, τέντωνε τὸ μάτι του, τὸ κάρφωνε στὴ μαῦρη παντιέρα ποὺ φεύγει ἴσια μπρός, δίχως τίποτα ἄλλο γύρω του νὰ βλέπει. Σκοντάβοντας σὲ σωροὺς σκουπίδια, παραπατώντας μέσα σὲ λάκκους, βάδιζε ἐπίμονα, φανατικά. Κι ὁ ἄλλος ὄλο καὶ ξεμάκραινε, ἔμοιαζε ἀπιαστός, πουλί, ἴσκιος, καθὼς μέσα σὲ βραχνά.

Ἔτσι κυνηγήθηκαν ἴσαμε τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ξένος σταμάτησε ἀπό-

τομα μπροστά σὲ κάποια πόρτα θολωτή. Στρούφισε ὁ μανδύας του ἀπὸ τομα καὶ πλατάγισαν οἱ μελανές του δίπλες. Τὸ χέρι τοῦ ἀγνώστου χούφτιασε τὸ μάνταλο, τὸ γύρισε, ἀνοίξε, μῆλκε. Τὸ πορτόφυλλο ἔκλεισε πάλι πίσω του μὲ πάταγο.

Εἶχε ἀπλώσει τὸ ποδάρι του νὰ τρέξει ὁ Σγουρός, δταν κάτι σὰν ἀστραπή σπάθισε τὸ νοῦ του. Τὸ χέρι ἐκεῖνο ποῦ τεντώνεται ἀποφασιστικά, ποῦ χουφτιάξει σὰν ἀρπάγη, τὸ ντουρο μπράτσο, ὁ μαῦρος μακρὸς μανδύας ποῦ ἀνεμίζεται κ' ὕστερα πέφτει βαρὺς, σὰ ράσο... Τι-νάχτηκε. Ναί, ναί! Τὸν ἀναθυμᾶται. Ὁ καλόγερος, ἐκεῖ-κάτω, στὸ καπηλειὸ τοῦ Μυτζηθρά... Ὁ φονιάς τοῦ μαντατοφόρου!

Γιὰ λίγες στιγμές, στάθηκε ὁ Σγουρός ἀσάλευτος, αστισμένος. Ἀπὸ καιρὸ τὸ ἐνωθε, δίχως καὶ νὰ τὸ συλλογιέται, πὼς τὸ ράσο ἐκεῖνο δὲν εἶταν παρὰ μεταμύηση. Ὁ καλόγερος... πράχτορας ποιὸς ξέρει τίγος δυνατοῦ, μπορεῖ καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Σγουρομάλλη. Κι ὁ μαντατοφόρος τοῦ Παλαιολόγου πέφτει νεκρὸς. Ἀφάνταστη περιπλοκή! Ὅμως δὲν εἶναι τῶρα καιρὸς νὰ τὴν ξεμπλέξει. Νὰ τὸν προφτάσει μόνο, νὰ τί χρειάζεται νὰ τὸν προφτάσει.

Ἐτρεξε. Μὲ λίγες δρασκελιές, τὴν ἔφτασε τὴν πόρτα. Βεβαιώθηκε μηχανικά πὼς τὸ σπαθὶ κρεμότανε πάντα στὸ πλευρὸ του ἄρπαξε τὸ μάνταλο, τὸ γύρισε, ἀνοίξε. Σάφνου ἔμεινε ἀλαλος, μ' ἀνοικτὸ στόμα.

Ἡ πόρτα τούτη, ἡ χτισμένη στὴ μέση μιᾶς μεγάλης μάντρας, δὲν ἔμπαζε πουθενά. Πίσω, εἶταν ἄδειος σπιτότοπος, πρὸ πέρα χωράφια, ὕστερα δρόμοι, παράγκες, κ' ἔτσι ἴσαμε τὴν ποταμιᾶ.

Τῶρα τὸν εἶχε χάσει τελειωτικά, εἶτανε βέβαιο.

Ἄφησε τὸ χέρι του, ποῦ κρατοῦσε ἀκόμα τὸ μάνταλο, νὰ πέσει, ἀκούμπησε τὸν ὦμο του στὸν παραστάτη κι ἀπόμεινε νὰ κοιτάζει σκοτεινὸς χάμου, στὴ γῆ. Αὐτὸ ποῦ καρτεροῦσε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, σὰν ξεδρόμισε γιὰ τὴν Καλαμάτα, καὶ ξεγελοῦσε μοναχὸς του τὸν ἑαυτὸ του πὼς πάει πιά, ἀστόχησε, νά! εἶχε ἀληθῆσει. Ἡ παρουσία του ἐδῶ ἔγινε γνωστή. Μιὰ σκέψη καινούργια, ποῦ τῶρα μόλις τοῦ γενιέται στὸ νοῦ, τὰ φωτίζει ξάφνου εἰς: Ἐκεῖ, στὸ πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας, πίσω ἀπὸ τὸ φάρσωμα, οἱ δυὸ φωνές... Ἡ μιὰ εἶταν τοῦ ἴδιου τούτου δαίμονα, τοῦ ψευτοκαλόγερου, ποῦ τοῦ εἶχε στήσει ἐκεῖ-πέρα νυχτερινὸ καρτέρι. Διχὸ του εἶταν καὶ τ' ἄλογο ποῦ ἄρπαξε. Λοιπὸν ἀπὸ σήμερα κ' ἐμπρὸς θ' ἀρχίσει τὸ μεγάλο πάλεμα, ὁ ἀγώνας γιὰ ζωὴ καὶ γιὰ θάνατο, αὐτὸς πού, καθὼς τὸ ἐνωθε βαθιά, δὲν τοῦ εἶτανε γραμμένο νὰ τὸν ξεφύγει.

Ναί, ναί, τῶρα τὸ βλέπει. Κ' ἡ χαύνωση τούτη ποῦ τὸν δένει τὸν τελευταῖο καιρὸ, κ' ἡ ἀθυμία, ἐκεῖ ἔχουν τίς ρίζες τους, στὴ σκοτεινὴ ἀπαντοχή. Τ' ὄρνιο τὸ μελανοφτέρουγο, τὸ ἤξερε καλά, τὸ μάντευε πὼς κάποτε θὰ ξαναρχόταν.

Σήκωσε τὰ μάτια του καὶ κοίταξε γύρω. Ἐπιανε νὰ νυχτώνει. Ἀργά, ἀποθαρρημένα, πῆρε τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, ἔκοψε ἀπὸ γειτονιές ποῦ τοῦ εἶταν γινώριμες καὶ πῆγε νὰ καθῆσει στὸ συνηθισμένο τραπέζι του, στὸ καπηλειὸ τοῦ Ζερβοχέρη. Τὸ κεφάλι του τ' ἄφησε νὰ κρέμεται βαρὺ, τὰ μάτια του κοίταζαν μηχανικά τὸ ἀφημένο πάνω στὴν τάβλα χέρι του, τὸ ἀνεργο, τίς γαλάζιες φλέδες ποῦ μέσ' ἀπὸ τὴν ἄσπρη

ἐπιδερμίδα φουσκώνουν καθαλικεύοντας τὸ χτένι. Δὲν τὸν τρόμαζε ὁ θάνατος, ὄχι. Τὸν λάβωνε μόνον, βαθιά, ἡ ἰδέα πῶς, ἂν δὲν προφτάσει νὰ ζήσει ἀρκετά, τότε τὸ μεγάλο, τὸ ἐξαισιο, ποτὲ δὲ θὰ ξημερώσει γι' αὐτόν, κι δλάκερη ἢ ἴσαμε σήμερα ζωὴ του θὰ μείνει ἄσκοπη, δίχως νόημα· κι αὐτοὺς πού τόσο τὸν περιγέλασαν, δὲ θὰ βρεῖ τὸ μέσο νὰ τοὺς ἀποστομώσει . . .

Καθὼς πάντα ὅταν τὸν ἔδλεπε σκεπτικὸς, ὁ Παντελῆς ἦρθε ν' ἀκουμπήσει τὶς γροθιές του στὸ τραπέζι, μόλις ἀπόσωσε τὴ δουλειά του. Τὸ δύστροπο ὕψος πού ἔπαιρνε συχνὰ ἀπέναντί του τὸ παιδάριο, στὶς μεγάλες του ἀκεφιές, δὲν τοῦ εἶχε κόψει τὸν ἄερα. Ὅταν σ' ἔπαιρνε ἀπὸ καλὸ ὁ Ζερβοχέρης, δύσκολα ξεκόλλαγε. Εἶτανε σὰν τὰ μεγάλα ἐκεῖνα κι ἀγαθὰ σκυλιὰ πού τὰ κλωτσᾶς κι αὐτὰ σοῦ γλύφουν τὴν πατούσα.

— Πάλι ἐγνοίεις;

Ἔομως τώρα ἡ διάθεση τοῦ Σγουροῦ εἶταν διαφορετικὴ.

— Κάθησε, ἐγγειψε δείχνοντας τὸ ἀδειανὸ σακαμνί.

Κάθησε ὁ Ζερβοχέρης, ἀφοῦ πρώτα σφουγγίσει τὰ δάχτυλά του στὴν αἰώνια κλαδωτὴ πετσέτα. Μεσολάβησαν λίγες στιγμές. Κι ἀπότομα, ὁ Σγουρός, δίχως ἄλλον πρόλογο:

— Πρέπει νὰ ξέρεις κάποια πράγματα, λέει.

Καὶ πᾶναι καὶ τοῦ ἀνιστοράει μὲ τὸ νῆ καὶ μὲ τὸ σίγμα δλόκληρη τὴν ὥσ τὰ σήμερα ζωὴ του. Τὰ παιδικὰ χρόνια, ἡ παράδοση γιὰ τὸ οἰκογενειακὸ του ὄνομα, οἱ φιλοδοξίες, τ' ὄραμα τῆς πριγκηπέσσας πού περνάει, τὸ ἐπεισόδιο μὲ τὸν Καφούρη, ἡ φυγὴ, ὁ Μυτζηθράς, δλα πέρασαν, ζωηρὰ χρωματισμένα, στὴ διεξοδικὴ τούτη ἀφήγηση. Ἦθελε κάποιο ἀχνάρι ν' ἀφήσει πίσω του ἂν χανόταν ἄσκοπα, κ' ἦθελε ἀκόμα, τὴ βραδυὰ τούτη, νὰ δοκιμάσει μιὰ συμπάθεια κοντὰ του, ἕνα ἐνδιαφέρο· σὲ κάποιονε νὰ ξομολογηθεῖ.

Ἢ Παντελῆς ὁ Ζερβοχέρης, κάπελας ἀπὸ πατέρα, ἀνώνυμος μέσα στὸν ὄχλο του τόπου του καὶ τοῦ καιροῦ του, προορισμένος ποτέ του νὰ μὴν ξεμυτίσει ἀπὸ τὴν ἀφάνεια, εἶταν ἀνθρωπος μὲ τερατώδη φαντασία. Ἢ ἀφήγηση τοῦ Σγουροῦ στάθηκε τὸ πιὸ θαυμαστὸ παραμῦθι πού εἶχαν ἀκούσει ποτὲ τὰ μαλλιαρὰ του αὐτιά. Καταπληχτικὴ εἶταν ἡ ἐντύπωση πού δοκίμασε. Ἀνίκανος νὰ μιλήσει, μὲ τὸ στόμα μισανοιχτό, μὲ τὰ φρύδια του τεντωμένα, κοίταζε τὸ παιδάριο ἀπροσβολωμένος. Τὰ συναισθήματα πού εἶχαν μεμιᾶς ξαπολυθεῖ μέσα του εἶταν πολὺπλοκα. Ἢνδιαφέρο φανατικὸ, συγκίνηση τρυφερή, ξιππασιὰ ἀκκαμάχητη, ἀπορία ἐστατικὴ. Δυσκολεύτηκε πολὺ ὥσ πού νὰ ξαναβρεῖ τὴν ἀνάσα του καὶ τὴ μιλιὰ του.

— Εἶσαι εὐγενικόπουλο καὶ δὲ μοῦ τῶλεγεσ! ἔκανε τρέμοντας κι ἀπλωσε τὶς παλάμες του νὰ σφίξει μέσα τους τὸ χέρι τοῦ παιδάριου. Στὴ φωνή του διάνευε τώρα ἀόριστο δέος, ἀπλοϊκὸς σεβασμὸς.— Ὡχ! ἐγὼ καλὰ τὸ εἶχα μαντέψει. . . Καὶ λὲς πῶς ἔχεις καὶ προστάτη τὸν Ἄη-Θόδωρο, κεντημένο στὸ σωκάρδι σου. Γιὰ νὰ τὸν δῶ. . . Ὡ, Παναγιὰ παρθένα! . . .

Ἢπλωσε τὸ χέρι του καὶ ψηλάφησε μὲ τ' ἀχροδαχτύλια, εὐλαδικὰ, τὸ κέντημα πού τοῦ παρουσίαζε τὸ παιδάριο. Τὰ γουρλωμένα μάτια του γυάλιζαν.

Βαθιά τὴ χάρηκε, ἀλήθεια, τὴ στιγμή τούτη ὁ Σγουρός. Χρόνια ἐλάκερα περίμενε τὴν ἀπλοϊκὴ ψυχὴ πού θὰ τὸν θαυμάσει τέλος κι αὐτὸν κάποτε. Ἡ καρδιά του, ἀνομολόγητα, πλημμύρισε χαρὰ κ' εὐγνωμοσύνη.

Καὶ μονομιᾶς ὄλα ξεχάστηκαν, καὶ τὰ μαῦρα προαισθήματα κ' οἱ περασμένους πίκρες καὶ τὰ μελλούμενα προβλήματα. Ἐνθουσιασμοὺς τὸν συνεπήρε.

— Μὴ σὲ νοιάζει, λέει ζωηρά, σὰ νάταν αὐτὸς τώρα νὰ παρηγορήσει κι ὄχι νὰ παρηγορηθεῖ. Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ κείνους πού βάζουν ἔτσι κάτω τ' ἄρματα! Τὴ ζωὴ μου θὰ τὴν πουλήσω ἀκριβὰ, νὰ τὸ θυμᾶσαι. Ὅποιος ἄτιμος, φονιάς, σπιούβος, τολμάει, ἄς ἔρθει. Τὸν καρτερῶ!

Καὶ φρούσκωσε τὰ στήθια του κομπάζοντας.

— Χμ! ἀναδρουχέται κι ὁ Ζερβοχέρης καὶ τρίζει τὰ δόντια του φοβερὰ. Ἄς ἔρθει!

Δυσκολεύτηκε πολὺ νὰ τὸν ξεφορτωθεῖ τὸν Ζερβοχέρη κείνο τὸ βράδυ ὁ Σγουρός. Ὁ κάπελας τὸν ἀκολούθησε στὴν κάμαρά του, στρώθηκε αὐτόκλητος στὸ μοναδικὸ σακνὶ καὶ συνέχισε ἐπίμονα τὴν κουδέντα, κι ἀφοῦ πιά τὸ παιδᾶριο εἶχε πλαγιαίσει, νικημένο ἀπὸ τὴ νύστα.

— Καὶ τώρα τί θὰ κάνουμε; ρωτάει τέλος ὁ κάπελας βάζοντας τὶς γροθιές του στοὺς γοφούς. Τὸ εἶχε πάρει προσωπικὸ τὸ ζήτημα.

— Ἄν καταφέρουν νὰ μὲ ξεκάνουν, λέει τὸ παιδᾶριο τεντώνοντας γιὰ μιὰ στιγμή τὰ νυσταγμένα μάτια του, θὰ φροντίσεις ἐσὺ νὰ πάρεις τὴ γραφὴ ἀπὸ τὸν κόρφο μου καὶ θὰ τὴν πᾶς στὴν πριγκηπέσσα. Θὰ τῆς ἀνιστορήσεις ὅ,τι σοῦ εἶπα. Καὶ θὰ τῆς πεῖς...

— Ὅχι! μούγκρισε ὁ Ζερβοχέρης καὶ βρόντηξε τὴ φοβερὴ του γροθιά στὸν τοῖχο. Ὅχι! αὐτὸ δὲ θὰ γίνει, μακάρι κι ὁ ἴδιος ὁ ἐξαπώδης νὰ τὸ ἔχει βουληθεῖ. Μοναχὸς σου θὰ τῆς τὴν πᾶς τὴ γραφὴ, ἐγὼ σ' τὸ λέω, ὁ Ζερβοχέρης.

Σηκώθηκε. Τὸ φτενὸ πάτωμα στέναζε κάτω ἀπὸ τὰ βήματά του. Βγῆκε μὲ φούρια, δίχως νὰ καληνυχτίσει, σφάλησε καλὰ τὴν πόρτα καὶ κατέβηκε τὴ σκάλα, βαρὺς.

Ὁ Σγουρός φύσηξε τὸ λυχναρί χαμογελώντας μ' εὐδαιμονία κι ἀποκοιμήθηκε. Τὸ πρωτὶ, κατεβαίνοντας στὴν αὐλὴ νὰ νιφετῆ, σκόνταψε πάνω σ' ἕναν μπόγο ἀφημένον πίσω ἀπὸ τὴν ξύπορτα. Ἐσκυψε ἀπορημένος πού τὸν εἶδε νὰ σαλεύει κι ἀναγνώρισε τὸν κάπελα.

— Ἐ! τί κάνεις αὐτοῦ; ρωτάει σασιτισμένος.

— Κοιμόμουν.

Εἶχε πλαγιαίσει στὸ κατῶφλι τοῦ σπιτιοῦ, μὴν τύχει καὶ περᾶσουν τὴ νύχτα οἱ φονιάδες.

Εἶταν ἀκόμα χαράματα. Ἡ μέρα εἶδειχνε κίβλας πὼς θάναι ὄραία, χλιαρὸ πρωτὶ ἀπριλιάτικο. Συνεπαρμένος ἀπὸ κέφι σπάνιο ὁ Σγουρός, βγῆκε καὶ τράδηξε κατὰ τὸν κάμπο. Εἶχε βασανιστεῖ πολὺ ὡς πού νὰ ξεφορτωθεῖ τὸν κάπελα. Τὸ εἶχε βάλει πρόγραμμα ὁ Ζερβοχέρης ἀπὸ χτὲς τὴ νύχτα, νὰ τὸν παίρνει τὸ κατόπι παντοῦ ἐπου πηγαίνει. Δὲ θ' ἄφηνε αὐτὸς νὰ τοῦ τὸν μαχαιρώσουν, ὄχι. Ὅμως τὸ παιδᾶριο τώρα εἶχε ξανάβρει τὴν παλιά του αἰσιόδοξη ἀψηφισιά. Τὴ νύχτα εἶδε ὄνειρο ὄραιο, πού ἀκόμα τονε γήτευε: Εἶδε πὼς εἶταν καθάλα, λέει, σὲ φαρὶ κόκκινο καὶ κατέβαινε μιὰν ἡμερὴ πλαγιά. Κάτω, σὲ λίγη ἀπό-

σταση, τὸν καρτεροῦσε ἡ δροσερὴ σκιά ἐνὸς δάσους. Ἐφτασε. Οἱ κορμοὶ τῶν δέντρων, πλαστικοὶ κι ἄσπροι, λαμπαδιάζανε θαμπὰ στὸν Ἰσκιο, σὰ γυναικεία κορμιὰ δλόγυμνα. Ἐάφνου, ἀνάμεσά τους, κάνει ἔτσι καὶ βλέπει τὸν Ἀστρίτη . . .

Τέσο εἶταν. Ὅμως τὸ γλυκὸ λίκνισμα τοῦ ταξιδιοῦ τὸν νανουρίζει ἀκόμα.

Τράβηξε στὴν τύχη, πέρα, κατὰ τὸν δρίζοντα. Ἡ γῆ, ζεσταμένη κιόλας ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἀνάδινε μιὰν ἀχνα θαλπωρῆς ἀνθρώπινη. Κάποια πουλιά, τσιροπούλια, μεθυσμένα ἀπὸ φῶς, χοροπηδοῦσαν στὸ λαμπικαρισμένον ἀέρα, τιτίθιζαν πνιχτὰ, φωνοῦλες πού ἡ χαρὰ τοὺς ἔσφιξε τὸ λαρύγγι. Ἀπὸ τ' ἀντικρυνὰ βουνά, ἀγνὴ ἐρχόταν ἡ πνοὴ τοῦ λόγγου. Καὶ πίσω, στὸ γλυκὸ χαμῆλωμα τῆς στεριάς, ἡ θάλασσα στραφτάλιζε, λαμποκοποῦσε, ἀνασηκωνόταν στὸν ἀέρα μετέωρη, ἀλαμπη λεπίδα σπαθιοῦ πού ἕνας ἀρχάγγελος τὸ ἔχει γυμνώσει καὶ τὸ τεντώνει.

Πορευτῆκε γιὰ ὦρα, πορευτῆκε ἀσυναίσθητα, ὄλο μπροστά. Στὴ γῆ, δοκίμαζε νὰ ξεμουτίσει νιὸ χορτάρι, κρυφές ζωές, ἀτολμες, ἀναδεύονταν κάτω ἀπὸ τοὺς θάμνους, μαμοῦδια καὶ γουστερίτσες πού τρυπῶνουν ἀνήσυχτα στὸ ζύγωμα τοῦ ἀνθρώπου. Μέσα σ' ἕνα σῦδεντρο, στὸ ἤρεμο ἀνηφόρι μιᾶς λοφοπλαγιάς, ἐκεῖ πού ἀρχίζει ἀραιὸ δασάκι, κάθησε. Ὅστερα ἀπὸ τὴν πορεία καὶ τὴν λιακάδα πού τοῦ εἶχαν ἀνάψει τὸ κορμί, ἡ ἀχαμνὴ τούτη σκιά στάλαζε πάνω του ἀκριβὸ βάλσαμο. Ἐνας φράχτης αὐτοσχέδιος, ἀπὸ ξεραγκαθιές καὶ ψηλὰ σπάρτα, τοῦ ἔκρυβε τὸν κάμπο, τὴν πολιτεία, τὴ θάλασσα. Ἐαπλώθηκε ἡδονικά, τεντώθηκε, ἔπλεξε πίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι τὰ χέρια του καὶ μισοσφάλησε τὰ μάτια. Τὸ αἷμα, ξυπνημένον, μυρμήδιζε στὰ πόδια του, ἔσφυζε στὶς γάμπες, κατέβαινε ψαχουλετὸ Ἰσαμε τίς φτέρνες κάτω καὶ τάνυζε τὰ δάχτυλα. Ἀνάσανε βαθτιὰ. Μπορεῖ καὶ ν' ἀποκοιμηθῆκε. Ἐάφνου ἕνας ἀχὸς παράδοξος βούιξε μέσα στὸν κάμπο.

Ἀπορημένος, στυλώνει τὰ ματόφυλλα, κρατάει τὴν ἀνάσα του καὶ στέκεται ν' ἀφουγκραστεῖ. Πάλι. Εἶταν βούκινο.

Ἀντιλαλώνταξ βαρύαχο, κυματερό, τὸ σάλπισμα ἔμοιαζε νὰ φεύγει, νὰ σαῖτεύει τὴν ἀπόσταση καὶ νὰ γλιστράει πάνω ἀπὸ τὸν κάμπο μακρόσυρτο, παλμικό. Γαβγίσματα τὸ συνόδευαν. Στὴ γῆ, ἔπου εἶχε ἀκουμπισμένο τὸ κεφάλι του ὁ Σγουρὸς, βρόντοι μακρυνοὶ πυκνοβούιζαν. Τοὺς ἀναγνώρισε, εἶταν ποδοβολητὸ ἀπὸ ἄλογα. Κράτησε τὴν ἀνάσα του κ' ἔστησε τ' αὐτί.

Τώρα τὰ βούκινα ἀντιλαλοῦσαν πλήθια. Ἡ πολυάριθμη καθαλαρία πού τὰ κρατοῦσε, ἔμοιαζε νὰ ἔρχεται ἀπὸ πέρα, ἀριστερά, νὰ περνάει ἀγνάντια του, στὴν ἀπόσταση, νὰ στρίβει φεύγοντας πρὸς τὸ βάθος, καὶ πάλι νὰ ξανάρχεται. Δὲν εἶτανε συνοδία πού ταξιδεύει κανονικά, σὲ ἴσιο δρόμο. Τὸ ποδοβολητὸ κ' ἡ βουὴ πῆγαιναν, ἔρχονταν, ἔσθηγαν, φούντωναν, σὰν ἐπέλαση παράφορη πού γράφει βόλτες τεράστιες πάνω στὸν ἀπλωτὸ κάμπο. Τὸ κυματερό σάλπισμα ἀνεμιζόταν, φλάμπουρο μακρὺ, τὰ σκυλιὰ γάβγιζαν φρενιασμένα.

Ἀνασηκώθηκε ὁ Σγουρὸς στὸν ἀγκῶνα του, ὕστερα στὰ γόνατα, τέλος ὄρθιος, καὶ κοίταξε πάνω ἀπὸ τὰ σπάρτα.

Εἶταν ἐκεῖ - κάτω, στὴ γυμνὴ κ' ἐπίπεδη ἔκταση: Μιὰ συνοδία

μεγάλη κάλπαζε όρμητικά, διασχίζοντας λοξά τόν κάμπο, έρχόταν κατά δώ. Από τις πολύχρωμες φορεσιές, τά λιθομάργαρα στελοχάμουρα, τά πνιγμένα άλλόκοτα ξεφωνητά, ό Σγουρός κατάλαβε πώς είτανε Φράγκοι. Η καρδιά του σκίρτησε, σταμάτησε. Ανάμεσα στους άντρες πού φορούσαν τά κυνηγετικά τους ρούχα, κοντά χιτώνια κι ανάλαφρες τόκες στο κεφάλι, φτερωτές, άνεμίζονταν λίγα φουστάνια. Με πυραχτωμένο μάτι ό νεαρός Ρωμίδς ψυχούλευε τó πληθος εκείνο πού πύκνωνε, άπλωνόταν, λαστιχάριζε σά φολιδωτό κορμί φιδιού. Μπροστά, στήν κεφαλή τής παγανιάς, δεύτερη ή τρίτη από τούς καθαλαρέους, τήν ξεχώρισε : Είταν ή πριγκηπέσσα.

Η φράγκικη αλή κυνηγούσε. Στα γαντοφορεμένα χέρια τών καθαλαρέων, πάνω στο δάχτυλο γαντζωμένα με νυχοπόδαρα σφιχτά, ζυγιάζονταν τά γεράκια. Κάθε τόσο, με μιάν άπότομη στροφή, ή κεφαλή τής συνοδίας ξεδρόμιζε, έκοβε τήν τρεγάλα της, καρφωνόταν στέν τόπο, και τότε κάποια γεράκια, λευτερωμένα από τά καπερούνια τους, τινάζονταν και σαϊτεύανε τόν άέρα. Τα έβλεπες νά γράφουν κύκλους άνηφορικούς, νά ψηλώνουν ίσαμε πού νά τά ρουφήξει τó θάμπος τού δλόφεγγου ούρανοϋ. Άσάλευτη ή συνοδία τότε, περίμενε κρατώντας τά κεφάλια σηκωμένα οί άρχόντισσες κ' οί καθαλάροι, τρώγανε με τά μάτια τó στερέωμα. Ξάφνου, στριγγό ένα ξεφωνητό ζώου από τά μεσούρανα, έρχότανε νά τούς μαυλίσει, νά τούς ξεσηκώσει. Χυμώντας πάλι μ' άγριο ποδοβολητό, σωρός κουδάρι καλπασμοί, ξεφωνητά, γαθγίσματα, γέλια, ή παγανιά ριχνότανε σέ κάποιο σημείο τού κάμπου, άπληστη και βουερή.

Έκει, πάνω σέ δυο σπιθαμές γής, τó θύμα, άκόμα ζεστό, σπαρτάριζε ως πού νά κόψει τά δεσμά του με τή ζωή. Τα λαγωνικά τó είχαν ξετρωπώσει μέσα στους θάμνους και τώρα, τεντώνοντας τά μακρουλά τους τά μουςούδια, τ' όσμίζονταν τρεμουλιαστά. Μ' άπληστη χαρά ή άρχοντική παρέα έστηνε κύκλο γύρω στο ματωμένοπραματάκι, τó περιεργαζόταν άνυπόμονα. Και τó γελούμενο κουβεντολόι, τά ήδονικά σύγκρα, τά φίνα χωρατά, ξόμπλιαζαν πλούσια τή σύντομη κ' επίσημη σκηνή τού ταπεινού θανάτου.

Όμως ό Σγουρός δέν έβλεπε τίποτα άπ' όλα τούτα. Τα μάτια του ένα μονάχα είδωλο άντικαθρέφτιζαν, τήν Ίζαμπώ, και τó φαρί της τó άσπρο. Ζωηρός, άνήσυχος ό Άστρίτης, στεκότανε τρώγοντας με τó καρφπέταλο τó γή τó έξυπνο κεφάλι του έκανε μικρά άπανωτά τινάγματα σά νά καμάρωνε και μαζί σά ν' αϋτιαζόταν. Ρονατισμένο τó παιδάριο, με τούς άρμούς του λυμένους, κοίταζε τις δυο μεγάλες τοϋτες άγάπες τής ζωής του, τή γυναίκα και τ' άλογο, τις δεμένες τώρα σ' ένα και μοναδικό σύμπλεγμα, κ' ένιωθε τήν ψυχή του νά φεύγει τó κατόπι τους, νά φτερακίζει.

Η συνοδία ξεκίνησε πάλι, ξεμάκρυνε, έκανε μιá τεράστια βόλτα πάνω στέν κάμπο κ' ύστερα τράβηξε άνεβαινοντας άριστερά, χάθηκε με κομψό τριποδισμό πίσω από μικρή λοφοσειρά. Δέν άργησε νά ξαναφανεί. Τα ξεφωνητά πού ξέσπαγαν πάλι άκράτητα έδειχναν πώς έχουν ξαμολυθεί τά γεράκια. Με ποδοκρότημα πού τράνταξε τή γή, οί Φράγκοι ξεμπουκάρανε πίσω από ένα σύδεντρο, χύμηξαν σπιρουνίζοντας τ' ά-

λογά τους, σιμώσανε σάν κεραυνός, λές κ' είτανε νά περάσουν πάνω από τόν κουμμένο Σγουρό, διάβηκαν άστραπή μπροστά του σέ μακρυά σειρά.

Είχε ζαρώσει λίγο, έσκυφε τό κεφάλι του μή τόν Ιδοϋν, κι όταν τούς άκουσε νά ξεμακραίνουν, πρόβαλε πάλι.

Και νά πού τό αίμα του παίρνει μιá βόλτα γοργή, αναρουφιέται στήν καρδιά. 'Ο τόπος μπροστά του δέν είταν έρημος πιά, καθώς πρίν. 'Η συνοδία πέρασε, όμως έκει, σάν άστρο πού κόπηκε από τή σπιθάτη οϋρά ενός κομήτη, μιá γυναίκα πάνω σέ άλογο είναι σταματημένη. Πρώτη φορά, Χριστέ μου, τήν έβλεπε από τόσο κοντά! Σέ πέντε μόλις βήματα άπόσταση, στητή και σάν άπορημένη, καθάλα στόν 'Αστρίτη, κοίταζε με τό διάφανο, αϋστηρό της βλέμμα τόν άγνωστο νέο πού είχε προβάλει έτσι ξαφνικά μπροστά της. 'Τά μικρά της χέρια είτανε ντυμένα με γάντια άσπρα, πέτσινα. Στήν άριστερή της γροθιά στεκότανε γραπωμένο πουλ! σπάνιο, γεράκι άσπρο. Κρατούσε τό κεφάλι της όρθιο, στητό, τό μικρό σαγόνι τεντωμένο, και τά μάτια της, πού για μιá στιγμή στραφτάλισαν από τήν άνήσυχη ύποψία, θλώσαν πάλι ανάμεσα στά μισοκλεισμένα ματόφυλλα, τά σχιστά.

Γονατιστός εκείνος, δίχως νά έχει τή δύναμη νά σηκωθεί; στεκότανε νά τήν κοιτάζει. Τό αναμαλλιασμένο από τό ξάπλωμα κεφάλι του, με τίς χαλαρές πουκιλες, τίς κεντημένες από ξερόχорта και χώμα, πρέπει νά είχε κάτι τό άγριοπό καθώς ξερόβαλε μαζί με τό μισό του στήθος πάνω από τό θάμνο. Μπορεί και νά τής φάνηκε, μέσα στήν έρημική και για τοϋτο θεριεμένη φαντασία της, σά νεαρό στοιχειό του δάσους. Δέν έκανε καμμιά κίνηση ν' αντίσταθει στό περπάτημα του 'Αστρίτη πού άτάραχος και σάν ευχαριστημένος από τόν έαυτό του είχε ξεκινήσει και του τήν έφερεν άκόμα πιό κοντά. Κράτησε τά ματόφυλλά της μισοσφαλισμένα, άφέθηκε έτσι νά οδηγηθει στό αναπάντεχο τοϋτο λόξεμα του δρόμου της.

'Ο 'Αστρίτης ποδοπατούσε τίς ξεραγκαθιές σηκώνοντας κομπά και με καμάρι τό γόνατο. 'Ηρθε νά σταθει μπροστά στόν άφέντη του, με τό πολύτιμο φορτίο του πάνω στή ράχη. Κούνησε πάνω - κάτω τό κεφάλι του και χλιμίντρισε χαμηλόφωνα, φιλικά, με χαρά συγκρατημένη. Ζαλισμένος, δίχως ανάσα, ό Σγουρός σηκώθηκε, έκανε ένα βήμα πίσω.

Ναι, πρώτη φορά στή ζωή του τήν έβλεπε από τόσο κοντά. Στίς λίγες στιγμές τής άπορίας και τής σιωπής πού μεσολάβησαν, του δόθηκε ή ευκαιρία νά τήν προσέξει, όχι με τό νοϋ του, πού άπόμενε θαμπωμένος, αλλά με τήν ψυχή. Τήν είχε δει ως τώρα βιαστικά, μέσα στόν άνεμο τής φευγάλας ή κάτω από τό θολό φεγγάρι. Με τή φαντασία του, άθέλητα, τήν είχε πλάσει κάπως διαφορετική από ό,τι είτανε. Τήν έλεγε πολϋ πιό νέα, τήν όψη της τή φανταζόταν πολϋ πιό άτονη, πιό κοντινή. Είταν μεγαλειότερη του στά χρόνια, κάπως βαρειά στήν άκινήσια της τήν αϋστηρή, κ' είχε μακρυνό τό βλέμμα. Κάτι τό άπάνθρωπο, καθώς στά ειδωλα, σ' έκανε βλέποντάς την νά δειλιάζεις. Είχε τό δέρμα άσπρο και θαμπό, άπαλά πυκνό, καθώς τό βελούδο, κι από τόν κόρφο της αναδινόταν μύρο άνάερο, άχνινο λιθάνισμα κορμιού γυναίκειου πού λαχάνιασε και κρυφανασαινει.

Ξάφνου, σά νά είχε κοπεϊ τό άμπόδεμα, εκείνη άλαφροτινάζει

κατὰ πίσω τὸ κεφάλι. Σφίγγει τὰ ρέτενα τοῦ ζώου, σμίγει τὰ φρύδια της καὶ γυρίζει ἓνα γύρο τὸ σурτό της βλέμμα.

Ἡ συνοδία, ξεσηκωμένη ἀπὸ τὴν ὄρμη τοῦ καλπασμοῦ, ἀχολογοῦσε τώρα καὶ σάλπιζε πέρα, σὲ κάμποση κιόλας ἀπόσταση ἀπὸ τὸ σῦδεντρο. Δὲν εἶχανε νιώσει φαίνεται μὲ τὸ πρῶτο τὸ ξεστράτισμά της, μπορεῖ καὶ νὰ τὸ νόμισαν θεληματικό. Ἀπόστρεψε τὸ πρόσωπό της ἀπὸ τὸ παιδάριο, πού τὴ θωροῦσε κατὰ χλωμο, ἀκουμπισμένο μὲ τὴ ράχη σ' ἓνα δέντρο, καὶ δοκίμασε νὰ ξεμακρύνει.

Ὅμως ὁ Ἀστρίτης δὲν τὴν ὑπάκουγε πιὰ. Ριζωμένος μὲ τὰ τέσσερα στὴ γῆ, κοίταξε κι αὐτὸς κατὰματα τὸν ἀφέντη του. Τὸ ἄσπρο μικροῦλι χέρι τῆς καθαλάρισσας τοῦ τίναξε τὰ ρέτενα, τὸ κομψὸ πόδι τοῦ ἔκρουσε ἀνυπόμονα τὰ πλευρά. Τέλος, παρακλητικά, τὰ φίνα δάχτυλα ἀνέβηκαν νὰ τοῦ χαϊδέψουν τὸ λαιμό. Τίναξε πίσω τὸ κεφάλι του, σὰ νάλεγε πῶς ὄχι.

Τότε τὰ μάτια τῆς πριγκηπέσσας, διαπλατωμένα κι ἀνήσυχα, στυλώθηκαν στὸν Σγουρό. Στὴν ἀπλοϊκὴ ἀμυχανία τους ἔφεγγε γιὰ πρώτη φορὰ τώρα μιὰ ἀνθρώπινη ἀχτίδα.

Δίχως νὰ νιώθει τί κάνει ἐκεῖνος, ἔπесе στὰ γόνατα.

— Συχώρεσέ με, κυρά μου, τῆς λέει ὀλότρεμος καὶ μεθυμένος. ἴσαμε τώρα σὲ θωροῦσα ἔρθιος ἐδῶ, κι ὅμως τὸ ξέρω πῶς εἶσαι ἢ πριγκηπέσσα. Ἀκόμα κι ἂν δὲ σ' εἶχα ἰδεῖ ποτέ, θὰ τὸ μάντευα τώρα... Ὅμως μὴ ζητᾶς ἀπὸ τὸ ἀξιο τοῦτο φαρί νὰ σὲ πάρει μακρυνά μου. Δὲ θὰ σ' ἀκούσει! Ἀγαπάει ἐμένα βλέπεις πιὸ πολὺ, ἀφοῦ εἶναι δικό μου.

Τὸν κοίταξε σαστισμένη, μὲ τὸ στόμα μισανοιχτό.

— Δικό σου τὸ φαρί; ψιθυρίζει ρωμέϊκα μὲ κάποια φρίκη στὴ φωνή της, δίχως νὰ καταλαθαίνει.

— Δικό μου! Τὸ πήρες τὴ νύχτα ἐκεῖνη, θυμᾶσαι; κ' εἶταν τὸ φεγγάρι ὀλόγιμο, τὴ νύχτα πού πέρασες ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Μεσαράς. Σ' ἔβλεπα τότε γιὰ δευτέρα φορὰ. Ἡ πρώτη εἶταν κάποιο πρωῖνὸ ἐδῶ καὶ χρόνια, στὴν πατρίδα μου, τ' Ἀνάπλι.

Τὸν ἀκουγε νὰ τῆς μιλάει λαχανιασμένος, μὲ τὴν πνοή του πού φούντωνε κ' ἐσθῆγε μονομιᾶς, καὶ δὲν πίστευε τ' αὐτιά της. Ἡ γλώσσα του ἢ ρωμέϊκη τῆς θύμιζε πράματα μακρυνά, τὰ παιδικὰ χρόνια της, τὴν Ἄννα Ἀγγελίνα, τὴ ζωὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξορία. Στὰ τελευταῖα του λόγια ὠστόσο, τὸ μέτωπό της συγνέφιασε.

— Τ' Ἀνάπλι, κάνει σὰ μέσα της γιὰτι κάτι ἀναθυμᾶται.

Σώπασαν κ' οἱ δύο. Τὰ μάτια της, πού εἶχανε λίγο-λίγο μισοκλείσει πάλι, τὰ ἔβλεπες τώρα νὰ ξαναπαίρνουν τὴν πρώτη τους ἀπάθεια.

— Κυρά μου, μὴ φύγεις! κράζει ἐκεῖνος παράφορα. Ξεστράτισα ἀπὸ τὸ δρόμο πού μοῦ εἶχαν τάξει, ξεστράτισα μὲ κίνδυνο ζωῆς, κ' ἦρθα στὴν Καλαμάτα μονάχα γιὰ νὰ σὲ ἰδῶ! Χτύπησα στὴν πόρτα τοῦ κάστρου σου κ' οἱ ἀνθρώποι σου μὲ διώξαν. Τριγύριζα νύχτες ὀλάκερες ἀπόξω, καρτεροῦσα δίχως νὰ ξέρω κ' ἐγὼ τί καρτερῶ. Ἐδῶ στὰ χωράφια, κάτω στὸ γιαιλό, μ' ἦλιο καὶ μὲ βροχή, τριγύριζα, καὶ σὲ ζητοῦσα. Σὲ πρόσμενα, πῶς νὰ σ' τὸ πῶ, κυρά! σὲ πρόσμενα νὰ μουρθεῖς μὲ τ' ἀγέρι τοῦ βουνοῦ, μὲ τὴν ἀνάσα τοῦ πελάγου. Ἡρότες, κ' εἶσαι

αὐτοῦ χάμου, καὶ σὲ θωρῶ. Στάσου, κι ἂν θές μὴ μοῦ μιλάς, καθόλου μὴ μιλάς. Μονάχα, μὴ φύγεις, κυρά, μὴ μοῦ φύγεις!

Τὸν ἄκουσε προσεχτικά, ἀσάλευτη, μὲ τὰ μάτια της χαμηλωμένα. Δυὸ ροδίσματα ἀνάλαφρα ἀχνίζανε τὰ μάγουλά της. Σὰν ἔπαψε κείνος νὰ μιλάει, ἀφέθηκε ἤρεμα ἢ πριγκηπέσσα νὰ γλιστρήσει, μὲ θρόισμα μεταξωτό, ἀπὸ τῆ σέλλα τοῦ φαριοῦ καὶ πάτησε τ' ἀπαλὰ σαντάλια της στὸ χῶμα.

— Νὰί· βλέπω γιατί ἤρθες στὴν Καλαμάτα, τοῦ λέει ψυχρά, δίχως νὰ τὸν κοιτάζει. Βλέπω γιατί ζητοῦσες νὰ μὲ ἴδεις... Τὸ φαρί τοῦτο εἶναι δικό σου, κατάλαβα· οἱ ἀνθρώποι μου σοῦ τὸ πῆραν. Ἐκῆσαν ἀσχημα. Θὰ τοὺς μαλώσω. Πάρ' το πίσω λοιπόν!

Λέγοντας, τοῦ εἶχε πετάξει τὰ ρέτενα στὸ μπράτσο του, ἀνασῆκωσε μὲ τὸ δεξὶ τῆ μακρὰ φούστα της καὶ τράβηξε νὰ φύγει βιαστικά μέσα ἀπὸ τοὺς θάμνους.

Τινάχτηκε δρθιος, χαμένος.

— Κυρά μου! τῆς κράζει σπαραχτικά. Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, στάσου!

Εἶχε κοντοσταθεὶ καί, μισοστρέφοντας τὸ κεφάλι πάνω ἀπὸ τὸν ὦμο της, τὸν ἄκουγε. Ὅμως ἡ μιλιὰ του τώρα εἶχε πιαστεῖ. Στὰ στήθια του μέσα βροντοῦσε ἄγρια ἡ καρδιά, τοῦ ἔπνιγε τὴν ἀνάσα...

— Τὸ φαρί εἶναι δικό σου, τοῦ λέει μὲ ἤρεμη περηφάνεια. Σὲ γνώρισε ποῦ ἦσουν ἐδῶ κρυμμένος καὶ ξέκοψε ἀπὸ τῆ συντροφιά. Ἔτσι μ' ἔφερε ἐδῶ. Οἱ ἀνθρώποι μου θὰ μὲ γυροῦν.

Ἐκανε πάλι νὰ ξεκινήσει, ὅμως, σὰ μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ, εἶδε τὰ χέρια του ποῦ ἀπλώνονταν μὲ βουβὴ ἱκεσία. Μισόσκυψε, ἔκανε πῶς σιάζει τὸ μακρὸ φουστάνι της ποῦ εἶχε μπλέξει στὶς ξεραγκαθιές. Εἶταν δίχρωμο τὸ φουστάνι της, ἀπὸ πάνω ἴσαμε κάτω χωρισμένο, γαλάζιο δεξιά, ἀριστερὰ ἄσπρο. Πάνω στὸ στέρνο εἶχε γαζωμένο χρυσὸ οἰκόσημο μὲ μαῦρο ἀγκυρωτὸ σταυρό. Μιὰ λευκὴ σκουφίτσα, τεζαριστή, τῆς ἔκρυβε τὰ μαλλιά, τὸ μισὸ μέτωπο, τ' αὐτιά, κ' ἐρχότανε ν' ἀγκαλιάσει τὸ πρόσωπο κάτω ἀπὸ τὸ μικρὸ σαγόνι. Στὰ πλάγια ὅμως, ἀπὸ δυὸ ἐπιδέξιες χαραμάδες, δυὸ χοντρὲς πλεξοῦδες κρέμονταν μελωτές, καθροκάστανες, κατέβαιναν ἴσαμε τὸ λαιμὸ καὶ πάλι ἀναδιπλώνονταν γιὰ νὰ κρυφτοῦν στὸν κεφαλόδεσμο μέσα. Φοροῦσε στὴν κορφή τοῦ κεφαλιοῦ της τὸ κάλυμμα ἐκεῖνο τὸ χαμηλὸ κ' ἐξάγωνο, ποῦ τῆς εἶχε ἴδει γιὰ πρώτη φορὰ στ' Ἀνάπλι.

Ὁρθώνοντας τὸ κορμί του μὲ προσπάθεια σκληρῆ, στυλώνοντας τὰ πόδια του, τὴν εἶχε τώρα σιμώσει. Στάθηκε ψηλότερῆς της δίπλα, πιάστηκε χουφτιάζοντας λίγα σπάρτα, στὰ χεῖλη του τρεμόπαιξε πικρὸ χαμόγελο.

— Δὲν εἶμαι ζητιάνος, κυρά μου, λέει μὲ περηφάνεια, καὶ λάθος κάνεις ἂν θαρεῖς πῶς σὲ ζητοῦσα γιὰ νὰ μοῦ δώσεις πίσω τὸ φαρί. Εἶμαι στὸν τόπο μου εὐγενικόπουλο, καὶ μάλιστα ἀπὸ μεγάλο οἶο. Ἀπὸ τὸν Λέοντα τὸν Σγουρὸ κρατάω, ἂν ἔχεις ἀκουστά, τὸν ἄρχοντα τοῦ Ἀναπλιοῦ καὶ τοῦ Ἀργους. Τ' ὄνομά μου Νικηφόρος. Νά, ἰδές... ἔχω στὸ σωκάρδι μου κεντημένο καὶ τὸν προστάτη μου τὸν Ἀη-Θόδωρο, μεγάλη του ἡ χάρη! Λάβε τὸν κόπο νὰ κοιτάξεις, ἀρχόντισσα!

Ἄνοιξε στὸ στήθος του τὸ χιτώνιο. Κ' ἐκείνη, ἀκούγοντάς τον, δὲν ἤξερε ἂν πρέπει νὰ σαστίσει ἢ νὰ γελάσει. Ἀναπάντεχη φαιδρότητα τῆς ξυπνοῦσε τὸ παιδιάστικο παίγνιά του. Γύρισε, τὸν κοίταξε, στὰ μάτια τῆς ἀστράψε ἡ ἀγνωρῆ ἐκείνη, ἡ νεανικὴ εὐεξία.

Ὡστόσο ἡ ἔκφρασή του ἐκείνου εἶχε μονομιᾶς ἀλλάξει. Τέντωσε τὰ μάτια του, πασπάτευε νευρικὰ τὸ στήθος του καί, μέσα ἀπὸ τὸν κόρφο του, τράβηξε τὸν κύλιντρο μὲ τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη. Τώρα μὲν εἶχε θυμηθεῖ.

— Παναγιᾶ μου! ἔκανε βραχνά. Νὰ γιὰ τί ἐρχόμουν!

Κοίταξε ζαλισμένος τὸν κύλιντρο καὶ τῆς τὸν πρόσφερε ἀπλώνοντας τὸ χέρι του δίχως νὰ σιμώσει πιδ πολὺ.

Ἐκείνη στεκόταν ἀπορημένη.

— Πᾶρε... πᾶρε, κυρά μου! Αὐτὸ θὰ σ' ἐνδιαφέρει. Μοῦ τῶσε ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης, ὁ πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρά. « Στὸ σε-νεσάλο Νικόλαο Σανταμέρη νὰ τὸ δώσεις », μοῦ εἶπε. Μὲ φοβέρισε μὲ θάνατο ἂν τὸ ἀνοίγα στὸ δρόμο. Δὲν τὸ ἀνοίξα λοιπόν, ὅμως προτίμησα νὰ σ' τὸ φέρω ἐσένα. Πάρ' το! Βλέπεις; ἡ βούλα εἶναι ἀπείραγη. Ἔτσι θὰ καταλάβεις πιδ καλὰ πὼς δὲν εἶμαι ζητιάνος, καὶ θὰ μὲ δικαιολογήσεις πὺδ χτύπησα τὴ σιδερόπορτα τοῦ κάστρου σου.

Δισταχτικὴ πάντα, μ' ἀπορία βαθειά, ἔπλωσε τὸ γαντοφορεμένο χέρι τῆς καὶ πῆρε τὸν κύλιντρο ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη, δίχως ν' ἀγγίξει τὰ δάχτυλα τοῦ παιδάριου. Ἔσπασε τὴ βούλα, ξεδίπλωσε τὴ γραφὴ. Στις ἀράδες δὲν ἔριξε παρὰ μιὰ μόνον ματιά, κοίταξε τὸν Σγουρὸ καί, γυρίζοντας πάλι τὸ βλέμμα τῆς στὴν περιγραμμένη, βάλθηκε νὰ τὴ διαβάξει.

Ὅμως κι αὐτός, ἀπὸ τὴ θέση πὺδ στεκόταν, εἶχε καρφώσει τὰ μάτια του στὴ γραφὴ. Καθὼς ἡ πριγκηπέσσα διάβαζε, τὸ φύλλο ἀνέβαινε ὀλοένα, ἀνάγκασε καὶ κρεμοῦσε ἀνάποδα τὴν ἀρχὴ του. Ἀναθυμήθηκε ὁ Σγουρὸς τὴν κουβέντα τοῦ ἀγνωστοῦ ἐκεῖ κάτω, στὸ πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας. Πάνω-πάνω στὴ γωνιά, μαυρισμένους, ἴδιες σταλαγματιῆς ἀπὸ σκουριά, εἶχε ξεχωρίσει τώρα δυὸ κόμπους ξεροῦς αἶμα...

Ποδοβολητὸ ἀπὸ ἄλογο ἀκούγεται, ζυγώνει, κ' ἓνας νεαρὸς Φράγκος μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά στὸν ἄνεμο, τὴ φτερωτὴ τόκα στὸ χέρι, παρουσιάζεται στὸ μονοπάτι. Κοίταξε ἀνήσυχα δεξιὰ-ζεβὰ. Σὰν εἶδε τὴν πριγκηπέσσα, σταμάτησε τὸ φαρί του ἀπότομα, πήδηξε κάτω. Τραβώντας το ἀπὸ τὰ ρέτενα, παραμέρισε τὰ ψηλὰ σπάρτα κ' ἤρθε κοντὰ τῆς.

Ἡ Ἰζαμπὴ εἶχε σηκώσει τὰ μάτια τῆς.

— Ἐμένα ζητᾶς, ἄρχοντα Ἰωάννη; ρώτησε.

Ὅμως κι ὁ Σγουρὸς κοίταξε τὸ νεαρὸν ἵπποτι, καὶ τὰ μάτια του εἶχαν τεντωθεῖ. Στὸ παιδικό, τὸ ἀνάλαφρα χλωμὸ πρόσωπο, ἀναγνώριζε τὸν προσάτη πὺδ εἶχε ἀναπάντεχα συντύχει τὴν πρώτη μέρα πὺδ ξεκίνησε, τὸν καθάλαρο μὲ τὸ γαλάζιο σταυρό.

Ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ μίλησε στὴν Ἰζαμπὴ φράγκικα. Ἀπὸ τὸ ταραγμένο ὄφρος του, τὰ λίγα λόγια πὺδ εἶπε χαμηλόφωνα μὲ σεβασμό, ὁ Νικηφόρος κατάλαβε πὼς ὀλάκερη ἢ συντροφιά, ἀναστατωμένη ἀπὸ τὴν ἐξαφάνιση τῆς πριγκηπέσσας, εἶχε σκορπιστεῖ γύρω κ' ἔψαχνε τὸν κάμπο. Ἀπ' ὄλα ὅμως τοῦτα, ἐκεῖνο πὺδ τοῦ ἔκανε τὴν πιδ βαθειὰ ἐντύπωση εἶταν πὼς ὁ νεαρὸς ἄρχοντας δὲ φαινόταν καθόλου νὰ τὸν

αναγνωρίζει. Μιά μονάχα ματιά του είχε ρίξει σ' αν πρωτόρθε, ματιά άχρωμη, και τώρα πιά δέν τον κοίταζε καθόλου.

“Ωστόσο, στην ψυχή του Σγουρουδού αύγή χαράς είχε ανατείλει. Σ' αν και νά του είχε κάνει σημείο ο Ουρανός. Τόσα ευτυχισμένα συναπαντήματα τήν Ίδια ώρα! «Ψ! σίγουρα κάτι αλλάζει πιά», στοχάστηκε, κι ανατρίχιασε κρυφά στο προαίσθημα πώς μπορεί τό μεγάλο, τό έξαισιο, ν' αρχίζει επίτελους. . .

— Μπορείς νά πηγαίνεις, άρχοντα Ίωάννη, λείει άτάραχη ή πριγκηπέσσα και χαμηλώνει πάλι τά μάτια της στή γραφή. Θα έρθω μόλις άδειάσω.

Τότε μονάχα, σ' αν από τό σάστιμά του, ο ίππότης γύρισε πάλι νά κοιτάξει τόν Σγουρό. Τά μάτια του, τά πάντα τόσο φεγгерά, δέν άποκρίθηκαν στο θριαμβικό χαμόγελο, στο άδιόρατο γνέψιμο του ρωμίου. Κάτι σά σκιά τεφρή πέρασε από τό βάθος τους.

Γύρισε άπότομα, πήδηξε σ' άλογό του κ' έφυγε καλπάζοντας.

“Η πριγκηπέσσα Ίζαμπώ διάβαζε. Τ' άσπρα μικρά της χέρια κρατούσαν τευτωμένη τή γραφή, τά ίσκιωμένα μάτια της άκολουθούσαν άργά, μέ προσοχή, τίς άράδες. Τέλος κατέβασε τά χέρια της, κοίταξε τόν Σγουρό λίγες στιγμές, και τά γραμμένα τόξα των φρυδιών της άνασηκώθηκαν.

— Ξέρεις τί λείει μέσα τούτη ή γραφή; ρωτάει μέ τήν έλαφρά συρτή φωνή της.

—“Όχι, κυρά μου! Παίρνω όρκο σ' όνομα του Θεου του ζώντος, όχι.

Γύρισε τά μάτια της άλλου, αφαιρέθηκε. “Υστερα, δίχως νά τον κοιτάζει :

— Λείει σ' όποιονε τή διαβάσει, νά βάλει νά σε θανατώσουν.

Μαρμάρωσε τό παιδάριο.

— Νά μέ θανατώσουν; . . .

Δέν του άποκρίθηκε. Κοίταζε πέρα, κατά τόν κάμπο που άπλωνόταν άτέρμονος. “Αγέρι άπαλό τής τάραζε τό φουστάνι.

Τά μάτια του χαμήλωσαν, πέσανε στή γραφή που ή πριγκηπέσσα κρατούσε άνάποδα κρεμασμένη και, κάτω από τό μακρύ κείμενο, είδε τρεις άράδες γραμμένες λοξά, μέ γράμματα κόκκινα, από άλλο χέρι.

Αυτή είταν ή έντολή του Σγουρομάλλη.

Σύγκαιρα, ο καλπασμός ξανακούστηκε, κοντινός. Είτανε τούτη τή φορά όχι ένας αλλά πέντε Φράγκοι ίππότες. Πεζέψανε μπροστά στους θάμνους, και μέ σεβασμό άβρό, σιμώσανε τήν πριγκηπέσσα. Τά μάτια τους κοιτάζανε λοξά, υποψιασμένα, τόν νεαρό Ρωμίο.

—“Ηρθατε, φίλοι; Έκανε ζωηρά ή Ίζαμπώ, αλλάζοντας ξαφνικά φος, και τους χαμογέλασε πρόσχαρα.— Σ' αν καρτερούσα!

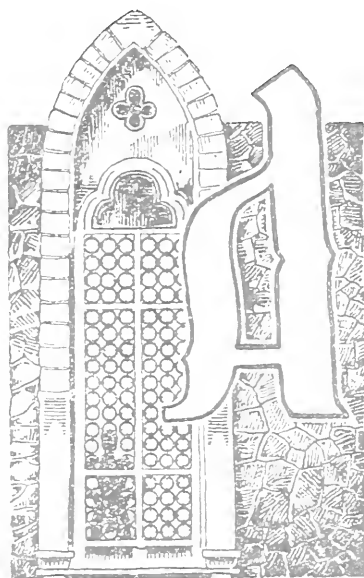
“Υστερα, δείχνοντας τόν Σγουρό μέ τό ένα χέρι, ένω μέ τ' άλλο άπόσωνε τό τύλιγμα τής γραφής :

— Δώστε ένα φαρί σ' άρχοντόπουλο. “Ερχεται από τήν “Ηπειρο, μου φέρνει μαντάτο από τό θείο μου τόν δεσπότη Νικηφόρο. Ν' ακολουθήσει τή συνοδία μας. . . Και τώρα έμπρός για τήν Καλαμάτα!

“Ανέβηκε σ' αν “Αστρίτη έλαφριά, στύλωσε ψηλά τό κεφάλι της, και τράβηξε πρώτη.

Ο ΞΕΝΟΣ ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΕΣΣΑΣ

ΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕ τὴ συνοδίᾳ, στὸ δρόμο ποὺ διασχίζει τὸν κάμπο, κ' ὕστερα στὰ στενορρόμια μέσα τῆς Καλαμάτας, θαμπωμένος, μὲ τὸ νοῦ του σατισμένον ἀκόμα. Ὅλα τοῦτα εἶχαν γίνεи τόσο γοργά, εἶταν τόσο ἀναπάντεχα, ποὺ κάθε στήριγμα λογικὸ λές καὶ τοῦ εἶχε λείψει. Σὰ νὰ βρέθηκε μονομιᾶς μετατοπισμένος μέσα σὲ κόσμο πρωτόφαντο, μαγικό, ζάλη ποὺ τὸν συνεπῆρε καὶ τὸν ταξιδεύει.

Δὲν πρόσεχε τὸν κόσμο ποὺ παραμέριζε μπροστὰ στὴν πριγκηπικὴ ἀκολουθία προσκυνώντας. Τὸ θέαμα τοῦτο, ποὺ θὰ τὸν γέμιζε ἴσως σ' ἄλλη περίσταση μ' ἔπαρση, τώρα ξετυλιγόταν ἀδειανὸ ἀπὸ νόημα μπροστὰ του.

Μονάχα μιὰ στιγμή, πάνω ποὺ ζυγώνανε στὸ κάστρο, κάτι τὸν ἔκανε νὰ τιναχτεῖ ἀνάλαφρα, νὰ παγώσει. Εἶχε ἴδει ἀνάμεσα στὸ στενὸ γαϊτάνι τοὺς βουρρησέους ποὺ στέκονταν ζερβόδεξα χαζεύοντας, ἕνα ζευγάρι μάτια νὰ τὸν κοιτάζουν.

Εἶτανε σκοτεινὰ μάτια, βαθουλὰ, κι ὅμως μέσα τους εἶχανε σκληρὴ σπίθα. Ξύπνησε γιὰ μιὰ στιγμή ἀπὸ τὸ βῦθος του, τ' ἀναγνώρισε. Εἶταν ὁ Φεντόρ. Πῶς εἶχε βρεθεῖ ἐκεῖ; Ἀπὸ τύχη βέβαια. Ἐρχόταν ἀπὸ τὴ Γιάννισσα καὶ θὰ πήγαινε στοῦ Ζερβοχέρη. Δίπλα, στεκόταν ὀρθοστημένος πάντα, ἀλύγιστος, ὁ Πέτρος. Τ' ἄσπρα μαλλιά του καὶ τὰ προφητικὰ γένεια του ρίχνανε μεταλλικὴ λάμψη στὸν ἥλιο τοῦ μεσημεριοῦ.

Μηχανικὰ, ἀδέξια, ἔκανε νὰ τοὺς χαμογελάσει. Παραξευέντηκε ποὺ ὁ γέροντας δὲν τὸν κοίταξε καθόλου· ἔμοιαζε οὔτε νὰ τὸν ἔχει κὰν ἴδει. Ὁ Φεντόρ ὅμως, ἴσαμε ποὺ ὁ Σγουρὸς πέρασε παρασυρμένος ἀπὸ τὴ συνοδίᾳ, εἶχε τὰ μάτια καρφωμένα πάνω του. Δὲν ἀπάντησε στὸ βουδὸ χαιρετισμὸ τοῦ νέου· τὸ καμπουρωτὸ του μέτωπο σὰ νὰ εἶχε σκοτεινιάσει. Πέρασε ὁ Σγουρὸς νιώθοντας πῶς τὴν παίρνει μαζί του τὴν ἀπάνθρωπη τούτη ματιὰ, καρφωμένη στὴ σάρκα του σὰ μαχαίρι.

Στὸ κάστρο μέσα ἄλλες ἐντυπώσεις, καινούργιες, τὸν ἀπορρόφησαν. Ἀπὸ τὰ γύρω ὑπόστεγα οἱ σταθλίτες εἶχαν ξεχυθεῖ νὰ κρατήσουν τ' ἄλογα τῶν ἀφεντάδων. Γαβγίζανε τὰ σκυλιὰ ἄγρια, χλιμίντριζαν τ' ἄλογα, οἱ γερακάρηδες σφυρίζανε στὰ δρνια. Ἀνάλαφροι πηδῆξαν κάτω ἀπὸ τὶς σέλλες πρῶτοι οἱ ἱππότες καὶ τελευταία, ἀκουμπώντας τὸ γαντοφορεμένο χέρι τῆς στὸν ὦμο τοῦ Ἰωάννη ντὲ Τουρναί, πέζεφε ἡ πριγκηπέσσα. Γιὰ λίγες στιγμὲς ἡ μεγάλη αὐτὴ φούντωσε ἀπὸ φωνές, κουδουνίσματα καὶ γέλια. Μέσα στὸ ζαλιστικὸ σῦρε κ' ἔλα σάστισε ὁ νεαρὸς Ρωμιός. Τρέχανε οἱ σκουταράτοι, τραβούσανε στὰ παχυνὰ τ' ἄλογα οἱ σταθλίτες, τὸν σκουντάγανε, τὸν συνεπαίρναν, πότε ἐδῶ, πότε ἐκεῖ, κανένας δὲν τὸν ἤξερε κι οὔτε τοῦ ἔδινε σημασία. Σὰν ἀναζήτησε μὲ τὰ μάτια τὴν Ἰζαμπώ, στὸ μέρος ποὺ τὴν εἶχε ἴδει νὰ πεζεύει, δὲν τὴ βρῆκε πιά. Γύρω στὴν αὐτὴ εἶταν ἓνα πλήθος χτίσματα, μονόπατα, δίπατα, στοές, χαγιατία πλεγμένα μὲ κληματαριές, ταβλάτα, σκαλοπάτια μαρμαρένια. Μιά δλάκερη γειτονιά ἀγνωστή, χωρισμένη ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο μὲ τειχιὰ χοντρά ποὺ δὲν τὰ ἔδλεπες μὰ ποὺ τὰ μάντισε γύρω. Τὸ παραμῦθι συνεχιζόταν.

Πισωπλάτισε κι ἀκούμπησε τὴ ράχη του σ' ἓναν ξύλινο στύλο ποὺ βάσταζε μακρὸ χαγιατί. Μυρωδιὰ ζεστή, τσίκνα ἀπὸ κρέατα ποὺ ψήνονταν σὲ μαγερεία, πύκνωσε τὸν ἀέρα. Γύρω, στὰ διάφορα παραθύρια, μεγάλα καὶ μικρά, πρόσωπα ἀγνωστα εἶχαν προβάλει, γυναίκεια τὰ περισσότερα, καὶ χαμογελοῦσαν ἢ κουβέντιαζαν. Τὰ παιδόπουλα, μὲ τὰ καλοχτενισμένα μαλλιά ποὺ κατέβαιναν γύρω στὸ κεφάλι, τρέχανε σβέλτα καὶ μάζευαν ἀπὸ τὶς σέλλες τὰ πλουμιστὰ πανωσκέπια. Οἱ σκυλόμαχοι, κρατώντας γερά στὴ γροθιά, μάτσο, τ' ἀχιτιδωτὰ λουριά, σύρνανε τ' ἀνήσυχια καὶ περασμένα λαγωνικά στὶς κλοῦδες.

Ἀπαυδημένος, νιώθοντας τὸν ἑαυτὸ του ἀδέξιο σὰν παρείσαχτο, κάθησε στὸ πεζούλι. Δεξιὰ του τὰ πλατειά μαρμαρένια σκαλοπάτια ἀνέβαζαν σὲ μικρὴ ἐκκλησιά μὲ πόρτα καὶ παραθύρια φράγκικα. Ἡ αὐτὴ ὄλο κ' ἐρημωνόταν, τραβήχτηκαν ἀπὸ τὰ παραθύρια οἱ χαμογελαστὲς μορφές. Ἀκουγες τῶρα μουγγά, σὰ μέσα ἀπὸ κατώγια, νὰ βογκᾶνε τὰ γαβγίσματα τῶν σκυλιῶν, κάπου-κάπου ἓνα κυματερὸ χλιμίντρισμα ἀλόγου. Οἱ μεγάλες πλάκες τῆς αὐτῆς ἀστραφταν στὸν ἥλιο. Σταύρωσε ὁ Σγουρός τὰ χέρια του κι ἀπόμεινε νὰ καρτερεῖ μ' ἀνήσυχο νεῦρο, ντροπιασμένος. Τὸν εἶχανε προσκαλέσει ἐδῶ ἢ εἶταν αἰχμαλώτος :

Γιατί κι αὐτὸ δὲν εἶταν ἀπίθανο. «Λέει ἡ γραφὴ νὰ σὲ θανατώσουν...» Τὰ λόγια ἀντιλαλοῦνε πάντα στ' αὐτιά του. Πρῶτὴ φορὰ ποὺ τὴν εἶδε, βυτερα ἀπὸ τόση ἀπαντοχή, καὶ στὰ λίγα λόγια ποὺ τοῦ εἶπε τοῦ μίλησε γιὰ θάνατο. Ὡ! ἂν τοῦ εἶναι γραφτό, κι ἀπὸ τὸ δικό της τὸ χέρι... καλῶς νάρθει! Ὅμως τούτῃ ἡ ἐγκατάλειψη, ἡ ἀδιαφορία, τοῦ εἶναι ἀφόρητες. Κάλλιο κατάδικος παρὰ ἀγνωσμένος. Γιατί ἄραγε σ' ὄλο τὸ δρόμο δὲ γύρισε νὰ τὸν κοιτάξει οὔτε μιὰ φορὰ; Γιατί τὸν παράτησε στὴν ἐρημὴ αὐτὴ, σὰ διακονιάρη;

Κι ὅμως, τὴν πρῶτὴ στιγμὴ, ἔταν τοὺς βρῆκαν οἱ ἱππότες ξεμοναχιασμένους τοὺς δυὸ τους μέσα στὸ σῦδεντρο, ἐκεῖνη εἶχε πάρει τὸ μέρος του, ὑποκρίθηκε πὼς τὸ ρωμιόπουλο εἶναι μαντατοφόρος τοῦ θεοῦ τῆς τοῦ Νικηφόρου. Οὔτε λέξη δὲν εἶπε γιὰ τὸ ἀληθινὸ περιεχόμενο

της γραφής. Γιατί άραγε ; . . . Χαμογελάει πάλι ο Σγουρός, με γλυκειά άπορία. Έξαισία ύποκρισία της θηλυκιάς ψυχής ! Τόν συμπόνεσε άραγε για όσα πρόφτασε να της πει σχετικά με τόν έαυτό του ; Τόν συμπάθησε μήπως με τό πρώτο τους κιόλας συναπάντημα ; Γιατί εΐταν πρώτη φορά που τόν έδλεπε, ένώ αυτός κουβαλούσε μέσα του τό είκόνησμά της δυό δλάκερα χρόνια τώρα.

Ή θύμιση της βουδής αυτής συνωμοσίας τους, της αϋθόρμητης, μπροστά στους Φράγκους, γλυκαίνει τήν ψυχή του, τή βαλσαμώνει. Είναι κιόλας σάν ένας μυστικός δεσμός.

Χαμογελούσε παρακολουθώντας νοερά τ' όραμά του που διανεύει μέσα στη θαμπωτική λιακάδα της αϋλής, όταν ένιωσε δίπλα του, πίσω, κάτι σά ζωντανή παρουσία ανθρώπου και, πάνω που έκανε να γυρίσει, κάποιος χέρι που άκουμπάει μαλακά στόν ώμο του. Γύρισε. Εΐδε κοντά του ένα μεγάλο κεφάλι κοκκινόμαλλο και δυό μάτια που τόν κοίταζαν ήσυχα.

— Όνειρεύεσαι, φίλε, λέει ρωμέϊκα ο άγνωστος με φωνή βαθειά και βραχνή.

Τόν κοίταξε ο Σγουρός, άπορημένος. Εΐταν ένας άνθρωπος μέτριος στ' άνάστημα αλλά σφιχτοδεμένος. Τό μεγάλο του άκατέργαστο κεφάλι, με τά πυρρά κι άκουρα μαλλιά, που χώνονταν σ' ένα είδος δίχτυ κρεμαστό πάνω στό σβέρκο, στηριζόταν σέ λαϊμό χοντρό και σέ φαρδεΐς ώμους. Τό πρόσωπό του, τό ήλιοκαμμένο, τό αϋλάκωναν χεριακιές άνήμερες, σά μαχαιριές. Φορούσε χιτώνιο κόκκινο της φωτιάς, με γλώσσες μακρυές πάνω στό μεριά και στό μπράτσα, κίτρινη μάλλιια στό νευρωμένα μα στραβά ποδάρια του. Έμοιαζε, έτσι ντυμένος, για ζογκλάτορας, από τούς πλανόδιους εκείνους.

— Όχι, καρτερω μόναχα, άποκρίθηκε άπόθυμα ο Σγουρός.

Ό κάπως έχθρικός τόνος της φωνής του δέν πέρασε άπαρατήρητος φαίνεται από τόν άγνωστο. Τά μάτια του, τά μεγάλα κι άγρυπνα, τά φώτισε μιá σβέλτη σπίθα έξυπνάδας. Όμως δέ σάστισε. Κοίταζε τό παιδάριο καλά - καλά κ' ύστερα, δρασκελώντας τό χαμηλό πεζούλι, κάθισε άτάραχα δίπλα του.

— Πάρε θέση, τού έδειξε δίπλα.

— Έδω ;

— Έδω.

Χαμογέλασε καταφρονητικά ο Σγουρός.

— Δέν πιστεύω να με προσκαλέσανε για να σταθώ στην αϋλή, κά-
νε με κάποιος νεύρο.

Δέν έδωσε άπόκριση ο κοκκινότριχης. Έβγαλε από τό πέτσινο περσίκι που κρεμόταν στη ζώνη του μιá χούφτα σταφίδα ξερή κι άρχισε ήσυχα - ήσυχα να μασουλάει.

— Νιώθεις από γεράκια ; ρωτάει.

— Όχι.

— Από σκυλιά ;

— Ούτε.

Έγινε μιá παύση.

— 'Από τραγούδια ξέρεις; Είσαι λυράρης, τραγουδιστής, ζογκλάτορας;

— Σου φαίνομαι για τέτοιος; ρωτάει άγαναχτισμένο τὸ παιδάριο ρίχνοντας στὸν ξένο ματιὰ κεραυνωτή.

Χαμογέλασε κείνος, αἰνιγματικά.

— Καταφρονᾷ τὴ χαρωπὴ γνώση. "Ασχημα κάνεις. Τὴν ἔχουν σὲ μεγάλη ὑπόβληψη οἱ Φράγκοι.

— Καὶ σὺ τὴν ἔχουν!

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ κοκκινοτρίχης. Ζύγιαζε πάντα τὰ λόγια του προτοῦ μιλήσει.

— Τότε δὲ θὰ μπορέσεις εὐκολὰ νὰ ριζώσεις ἐδῶ.

'Απέρησε ὁ Σγουρός.

— Νὰ ριζώσω; Καὶ ποιὸς σου λέει, φίλε, πὼς γυρεύω νὰ ριζώσω;

Πάλι χαμογέλασε ὁ ξένος.

— Νιὸ βλαστάρι — τρυφερὴ λαχτάρα, κάνει σὰ μέσα του, μὲ φωνὴ τραγουδιστή. Κρυψε τὸ σπαθί σου.

Μηχανικὰ τὸ ρωμιόπουλο ἔπιασε τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ του ποῦ ἔδειχνε προδοτικὰ τὸ πόμολό του κάτω ἀπὸ τὸ μυνθῶα.

— Κάθησε, λέει πάλι ὁ κοκκινοτρίχης.

Κάθησε, σὺν ἀπαυδημένος, ἀλλὰ καὶ μὲ κεντημένη κάπως τὴν περιέργεια.

— Μὲ βλέπεις ἐμένα; "Ερχομαι ἀπὸ μακρὰ. Ἡ δουλειά μου μενεστρέλος. Γύρισα στεριὲς καὶ θάλασσες, ὄργωσα τὸν κόσμον. Τραγούδησα παίζοντας βιέλλα στὴν κούρτη τοῦ Πέτρου τῆς "Αραγῶνας, στοῦ Κάρλου τῆς "Ανάπολης καὶ στοῦ Φίλιππου τῆς Φράντσιας. Χωρὶς νὰ λογαριάσω τὰ καστέλλια ποῦ μὲ δέχτηκαν στὸ δρόμον. Ἰσαμε τὴ χώρα τῶν Σαρακηνῶν ἔφτασα. Στὰ χέρια τῶν ἀπίστων, γνώρισα τὰ μπουντρούμια τῆς Δαμιέττας τρία χρόνια σφαλιστά. Λάβε τὸν κόπον νὰ κοιτάξεις...

"Ανοίξε τὸ χιτώνιον στὸ τριχωτὸ του στῆθος κ' ἔδειξε τρία μακροῦλὰ σημάδια ὀλόμυρα ποῦ τὸ χαράζανε πέρα γιὰ πέρα. Ἡ σάρκα, στὰ πλάγια, εἴτανε τσιτωμένη καὶ τριανταφυλλιά.

— Τ' εἶν' αὐτό;

Γέλασε ὁ ξένος.

— "Αν τὸ βρεῖς! "Αγνάρια ἀπὸ ψῆσιμον. Μὲ ξαπλώσανε πάνω σὲ σχάρα πυρωμένη.

'Ανατρίχιασε τὸ παιδάριο καὶ τραβήχτηκε ἄθελα πίσω.

— Βλέπεις πὼς εἶμαι καλοσυστημένος τὸ λοιπόν. Στὸ δικό μας τ' ἀρχοντολόγι τέτοιες εἶναι οἱ ἄρμες. Οἱ ἀφεντάδες τίς ἔχουν ζουγραφισμένες στὸ σκουτάρι τους μὲ χρώματα σμαλτωμένα. Ἐμεῖς οἱ τραγουδιστάδες στὸ κορμί. Χμ! μιὰ βδομάδα ἔχω σὲ τοῦτο δῶ τὸ κάστρο ποῦ βλέπεις καὶ ἀκόμα δὲν κατάφερα νὰ τραγουδήσω σὲ βεγγέρα τῆς κυρᾶς. Κάθε ποῦ τὸ ζητάω μ' ἀναβάλλει.

Χαμογέλασε πάλι, κοίταξε πέρα καὶ ἀφαιρέθηκε. Πάνω στὸ τραχὺ καὶ τυραγνισμένο του πρόσωπον, στὸ ἀκατέρηχστο καὶ σὰ φουντωμένο ἀπὸ τὸ κόκκινον μαλλὶ κεφάλι του, τὰ μάτια του παίρνανε κάπου-κά-

που μιὰ γλύκα ἀνείπωτη. Κ' ἡ λαλιά του εἶταν ἀλλόκοτη, μιὰ στάλα τραγουδιστή, ἀδιόρατα χαδιάρια.

— Εἶσαι Ρωμῖος; ρωτᾷ: ὁ Σγουρός.

— Ρωμῖος εἶμαι, ἀποκρίθηκε ὕστερα ἀπὸ μικρὸ δισταγμὸ.

— Καὶ πῶς ξέπεσες ζογκλάτορας; Οἱ ζογκλάτοροι ποῦ ἔχω συντύχει ἴσαμε τώρα εἶταν ὄλοι τους Φράγκοι.

— Γεννήθηκα στὴν Κρήτη, εἶπε ἀόριστα ὁ ξένος ὕστερα ἀπὸ μικρὴ πύση. Ξέκοψα ἔμως νωρὶς ἀπὸ τὸ νησί. Ταξίδεψα στὶς θάλασσες, χρόνια...

Δὲν ἀπόσωνε τίς κουβέντες του. Συνήθιζε νὰ τίς ἀφήνει μετέωρες, σὰ νὰ χανόταν σὲ ρεμβασμὸ ἢ νὰ μετάνιωνε γιατί εἶχε ἀρχίσει. Ἄπὸ ἀντίκρου, τ' ἀνοιχτὰ παράθυρα, ἕνας χαρούμενος σαματᾶς ἀκούστηκε, σκουτέλια ποῦ ἀναδεύονται, κουβέντες ζωηρὲς καὶ γέλια. Ὁ Σγουρός ἔστησε τ' αὐτί.

— Τρῶνε κεῖ μέσα, λέει πικρά.

— Ναι, στὴ μεγάλη σάλλα. Οἱ ἀφεντάδες κ' ἡ κυρά. Ἐσὺ ἔφαγες;

— Ὅχι, δὲν πεινάω.

— Ἐλα νὰ σὲ πᾶω στὸ μαγερεῖό, ξέρω τὰ κατὰτόπια.

— Δὲ θέλω σοῦ εἶπα!

Τὴ λοξὴ ματιὰ ποῦ τοῦ ἔρριξε ὁ μενεστρέλος τὴν κατάλαβε ὁ Σγουρός. Μὰ δὲ γνοιάστηκε. Τὸν ἀφήσε νὰ τὸν κοιτάζει.

— Πόνος κρυφός — γλυκὸ φαρμάκι, σιγοτραγοῦδησε πάλι μέσα στὰ δόντια του ὁ ξένος.

— Τί μουρμουρᾷ;

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε. Χαμογελοῦσε ἀχνά.

— Ἐρχεσαι ἀπὸ μακρὰ; κάνει σὲ λίγο, σὰ νᾶλλαζε κουβέντα.

— Δὲν ξέρω!

— Ἐρχεσαι ἀπὸ μακρὰ. Καὶ τὸ μάτι σου εἶναι νοτισμένο.

Νεύρισε.

— Τί κουβέντες εἶν' αὐτές; Μίλα καθαρά, νὰ σὲ νιώθω.

— Κ' εἶσαι εὐγενικόπουλο. Κ' ἔχει σταυρὸ ἢ καρδιά σου.

Ἄπαυδημένος τώρα ὁ Σγουρός δίνει μιὰ καὶ σηκώνεται ἀπὸ τὸ πεζούλι. Σώνει ὡς ἐδῶ!

— Μόνο νᾶχεις τὸ νοῦ σου, ἀκουσε πίσω του τὴν ἤσυχη φωνὴ τοῦ κοκκινότριχου. Τὸ πρόσεξε τὸ σημάδι της; Στὸ μελίγγι της τὸ ζερβὶ εἶναι τὸ σημάδι...

Ἄθελά του, δίχως νὰ ξέρει γιατί, ἀνατρίχιασε. Γύρισε καὶ κοίταξε τὸ μενεστρέλο.

— Ποιὸ σημάδι; ρωτᾷ ἄφωνα.

— Στὸ μελίγγι της τὸ ζερβὶ, πρόσεξε νὰ ἴδεις. Ἐκεῖ εἶναι πάντα...

Ἐνα ἐλάχιστο, μελανὸ νεῦρο. Τὸ ἔχω ἴδει καλὰ ἐγώ.

Σώπασαν, κοιτάζονταν.

— Κακὸ σημάδι. Ὅποιοι δοκιμάσει τὸ κρεβάτι της, τάζεται τοῦ Χάρου.

Βήματα ἀνάλαφρα καὶ γοργὰ ζύγωσαν στὸ πλακόστρωτο. Προτοῦ προλάβει νὰ συνέρθει ὁ Σγουρός ἀκουσε κοντὰ του μιὰ δροσερὴ παιδικᾶ-στικὴ φωνή:

— Τοῦ λόγου σου εἶσαι ὁ μαντατοφόρος ;
Γύρισε κ' εἶδε ἕνα παιδόπουλο. Δὲν κατάλαθε, ὁ νοῦς του εἶταν ἀκόμα σαστισμένος.

— Ναι, ναι, αὐτὸς εἶναι, ἀποκρίνεται ὁ μενεστρέλος χαμογελαστός.

— Λοιπὸν γιατί δὲ μιλάει !

Τώρα μονάχα θυμῆθηκε ὁ Σγουρὸς τὸ ψέμα τῆς πριγκηπέσσας :
«Ὁ μαντατοφόρος ἀπὸ τὴν "Ἡπειρο» . . .

— Ἀκολούθα με, τοῦ λέει τὸ παιδόπουλο. Θὰ σοῦ δείξω τὴν κάμαρα ποῦ θὰ μείνεις. Ὑστερα θὰ σὲ πάω στὸ μαγερεϊό.

Μηχανικά, ἀκολούθησε. Σὰν πέρασαν ἔμως τὴν αὐλή, ἀναθυμήθηκε τὸ μενεστρέλο καὶ γύρισε νὰ τὸν ξανακοιτάξει. Ἡ θέση ἐπὶ καθότανε πρὶν ἐκεῖνος εἶταν τώρα ἀδειανή. Σὰ νὰ τὸν εἶχε ἀναρροφήξει ἡ λιακάδα, ἡ μεσημεριάτικη, ποῦ τὴ στοιχειώνουν τ' ἀερίκα.

Ἀνέβηκαν τὴ σκάλα καὶ βγήκανε σὲ μακρὸ χαγιάτι. Στους ξύλινοὺς στύλους μπλέκονταν κλημταριές, μιὰ γιασεμιὰ μὲ φυλλαράκια δροσερὰ ἀγκάλιαζε παθιάρικα τὰ φτενὰ στανιδένια κάγκελα. Μύριζαν νωπά, δροσερὴ ἀνάσα κυπαρισιοῦ, τὰ ξύλα. Ἀπὸ δῶ ἡ πλακόστρωτη αὐλὴ καὶ τὰ παράταιρα χτίσματα γύρω θύμιζαν μοναστήρι. Καὶ τὰ γέλια, ὁ σαματὰς τῶν χαροκόπων ἀφεντάδων, εἶχε χαθεῖ. Γαλήνη ρεμβαστική, ἡλιοστάλαχτη, ἐπηξέ γύρω.

Ἀκολούθησε τὰ σβέλτα βήματα τοῦ παιδόπουλου Ἰσαμε τὴν ἄκρη τοῦ χαγιατιοῦ. Ἐκεῖ τὸ ἀγόρι ἀνοίξε μιὰ πρασινοθαμμένη πόρτα καὶ μπήκε πρῶτο. Μπήκε κι αὐτὸς ξοπίσω. Εἶταν μιὰ καμαρούλα τετραγώνη, χαμηλοτάβανη, μὲ τοίχους ἀσβεστωμένους. Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἔμπαινε πρόσχαρο τὸ φῶς τῆς αὐλῆς. Ἀντίκρου ἔμως, στὸν τοῖχο, τὸ στενὸ καὶ ψηλὸ σὰν πολεμίστρα παραθύρι ξέκοθε ἕνα γαλάζιο μονάχα κομμάτι οὐρανοῦ. Τὸ μουράγιο ἐδῶ εἶταν χοντρό, θεόρατο. Ἰσαμε τέσσερες σπιθαμὲς πάχος τὸ λογάρισε ὁ Σγουρὸς μὲ τὸ μάτι.

— Ἐδῶ θὰ μείνεις, εἶπε τὸ παιδόπουλο.

Κοίταξε γύρω του. Ξύλινο κρεβάτι μὲ καθαρὰ στρωσίδια, ἕνα σεντοῦκι, δυὸ σακμινιά. Στὸν τοῖχο, χτιστό, ἕνα ἀρμάρι. Στὸ πεζοῦλι τοῦ παραθυριοῦ κανάτι μὲ νερό.

— Μπορεῖς, σὰ θές, νὰ νιφτεῖς. Νὰ ξαποστάσεις.

«Ὅχι» ἔγνεψε καὶ πῆγε στὸ παραθύρι. Σιάτισε. Τὸ ὕψος ἀπὸ δῶ εἶταν τεράστιο. Δὲ μπορούσες νὰ ἴδεις κάτω, τόσο χοντρὸ εἶναι τὸ ντουβάρι, ἔμως ἐνιωθες τὸ τεχνί τοῦ κάστρου νὰ κατεβάνει κρεμαστό, κ' ὕστερα ὁ κοφτὸς βράχος. Ἡ πολιτεία εἶταν πίσω, ἀπὸ τὴν ἡμερὴ πλαγιά. Ἀπὸ δῶ ἔβλεπες τὸν ἔρημο κάμπο νὰ φεύγει ἀνατολικά, κι ἀντίκρου, στὸ βάθος, τὸ βουνὸ ψηλὸ καὶ κοκκαλιάρικο, ποῦ τὸν φράζει. Πέρα ἀπὸ τὸ κάστρο, ξετύλιγε τὴ φαρδειά του κορδέλλα τὸ ποτάμι.

Στάθηκε ἐκεῖ λίγο κι ἀφαιρέθηκε. Πόσο εἶταν ψηλά, πόσο μακριὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ εἶχε γνωρίσει ὡς τὰ τώρα. Κι ἀπὸ ποῦ ξεκίνησε γιὰ ν' ἀράξει ἐδῶ! . . . Οἱ γνῶριμες μορφὲς περνᾶνε φευγαλέες ἀπὸ τὰ μάτια του : Ἡ βάρια, ὁ Ἰλαρίωνας, ἡ Μπιάνκα, ὁ Καφούρης, ὁ πρεβεδοῦρος. Ὑστερα ὁ Σγουρομάλλης κ' ἡ γυναίκα του. Τέλος ὁ Ζερβοχέρης, ὁ Πέτρος, ἡ μικρὴ ἢ Βάρια . . . Θάμα ἀλλόκοτο ποῦ

είναι κ' ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου!... Ὅμως ὁ νοῦς του δὲ σταματᾷ σ' αὐτούς.

Ὁ νοῦς του σταματᾷ στὸν τελευταῖο γινώριμο, ξαναβλέπει τὸ χοντρὸ σύφλογο κεφάλι. Καὶ ξανακούει τὴν τραγουδιστὴ φωνή: «Στὸ μελίγγι τῆς τὸ ζερβὶ ἔχει τὸ σημάδι. Κακὸ σημάδι... Ὅποιος δοκιμάζει τὸ κρεβάτι τῆς, τάζεται τοῦ Χάρου...»

Πράμα ἀκατανόητο. Λίγες ὥρες πᾶνε μονάχα πὺ τὴν πρωτόσμιξε, κι ἀπὸ τότε ἴσαμε τώρα δυὸ κιόλας φορές ἄκουσε νὰ τοῦ μιλᾶνε γιὰ θάνατο.

— Ἐλα κ' ἔχω δουλειά! κάνει πίσω του ἡ ἀνυπόμονη φωνὴ τοῦ παιδόπουλου.

Τὸ εἶχε δλότελα ξεχάσει.

— Τί μὲ θές;

— Νὰ σὲ πᾶω στὸ μαγερεῖό. Θὰ χαθεῖς μονάχος.

Ἐκανε ν' ἀρνηθεῖ ὅμως μιὰ σκέψη καινούργια τὸν ἐμπόδισε. Μπορεῖ ἐκεῖ νὰ ξανάβλεπε τὸν κοκκινοτρίχη. Μιὰ ἐπιθυμία παράδοξη τὸν εἶχε κυριέψει ξάφνου, νὰ τὸν ξαναβρεῖ.

Εἶτανε στὸ κατώτ' τὸ μαγερεῖό. Πέρασαν πάλι τὴν αὐλὴ καὶ κατέβηκαν ἀπὸ σκοτεινές, σακαμμένες στὸ πάχος τοῦ τειχιοῦ σκάλες. Ἐδῶ μύριζε γῆ, ὑγρασία καὶ μούχλα. Εἶτανε στοῖς χαμηλὴ, πὺ μάκρανε ἀπεριόριστα θαρεῖς στὸ βάθος. Δυὸ παραθύρια στενὰ τῆ φώτιζαν ἀπὸ τῆ μιὰ μπάντα. Τὰ χινῶτα τῆς κουζίνας, ὁ καπνὸς τῆς γωνιάς, σκοτείνιαζαν ἀκόμα περισσότερο τὸ πένθιμο τοῦτο ἄντρο, καὶ τὸ ἀναμμένο τζάκι ἔρριχνε στοὺς ἀσοβάτιστους τοίχους ἀντιφεγγιές ἀνήσυχες καὶ πυρρές.

Ὁ Σγουρὸς δάγκωσε τὸ χεῖλος του. «Τὸ μαγερεῖό τῶν δούλων», σκέφτηκε πικρά.

Ἄν ὅμως τὸ θέαμα τῆς τρώγλης εἶταν ἠλιθερό, οἱ καρδιές τῶν ἀνθρώπων πὺ φώλιαζαν ἐκεῖ μέσα, οἱ ψυχωμένες ἀπὸ τὸ στοιχεῖο τῆς βαρέλας, σκόρπιζαν τραγουδιστὰ μιὰ λαγγαμένη ἀϊσιοδοξία. Μπερδεμένοι σκοποῖ, βαχνοὶ κι ἀργόσυρτοι, ξετρύπωναν μέσα ἀπὸ τῆς σκοτεινές μασχάλες τῆς πέτρας. Ἡ φλόγα, τσιρίζοντας, τοὺς κρατοῦσε ἕνα ἄρρυθμο καὶ ψαλτικὸ ἴσο.

Τὸ παιδόπουλο τὸν παρατήρησε ἀδιάφορα κ' ἔφυγε ἡ ἀγγάρεια του εἶχε τελειώσει. Ὁ Σγουρὸς ὅμως, ἀκούγοντας ρωμέικο τραγοῦδι, ἔνωσε τώρα τὸ κουράγιο του νὰ στυλῶνεται. «Ἐμπρός, εἶπε μέσα του, μὲ πατριώτες εἶμαι.» Καὶ τράβηξε νὰ καθῆσει κάπου, στὴν τύχη.

Ἡ μεγάλη τάβλα ἔπου ἔτρωγε τὸ κατώτερο προσωπικὸ τοῦ κάστρου εἶχε ξεστρωθεῖ. Ἀπόμειναν καθυστερημένοι οἱ φανατικοὶ τοῦ πιστοῦ μόνο κι ὅσοι δὲν εἶχανε κάπου ὑπηρεσία. Ἀποτραβηγμένοι σὲ γωνιές, κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀραδιασμένα βαρέλια, κάθονταν ψιλοκουδενιάζοντας, σιρόπιναν καὶ λιανοτραγουδοῦσαν. Βλέποντας τὸν καινούργιο νὰ ζυγώνει, σῶπασαν ἢ χαμήλωσαν τῆς φωνές τους.

— Πατριώτης εἶμαι, ἔκανε πρόσχαρα ὁ Σγουρὸς. Μὴν ἐμποδιζόσαστε, ἀδέρφια!

Τὸν κοίταξαν ἀπορημένοι. Ἡ πικρὴ πείρα πὺ ἀπόχτησε στὴν τελευταία τούτη περίοδο τῆς ζωῆς του, κάτι εἶχε ἀλλάξει μέσα του.

Δὲν εἶτανε πιὰ καθόλου ὁ ἀλαζονικὸς ἐρημίτης τ' Ἀναπλιῶ. Ἡ ταλαίπωρημένη ψυχὴ του διδάχτηκε τὴν ἀνθρωπιὰ, δίδαξε γιὰ φιλία.

— Κάθησε, τὸν προσκάλεσε δισταχτικὰ ἓνα παιδί, μαθητευόμενος γερακάρης, κάνοντάς του τόπο στὸ στενὸ πάγκο.

Κάθησε.

— Πῶς ἀπὸ δῶ; ρώτησε κόβοντας τὴ στενόχωρη σιωπὴ κάποιος τσοπάνης ἀγριογένης ποὺ εἶχε κατέβει χαράματα ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ.

Ἔχανε ν' ἀποκριθεῖ μὰ πετάχτηκε καὶ τὸν ἔκοψε ὁ διπλανὸς του σταβλίτης:

— Εἶνα: τὸ εὐγενικόπουλο ποὺ ἔφερε μὲ τὴν ἀκολουθία τῆς ἡκυρά, λέει μὲ προθυμία πολὺξερη. Ἐγὼ δὲ σούπιασα τὸ φαρί νὰ πεζέψεις; ρώτησε γυρίζοντας στὸν Σγουρό.

— Ἐσύ, ναί, ἀποκρίθηκε κείνος, ποὺ δὲ θυμόταν τίποτα τέτοιο.

— Μαντατοφόρος εἶσαι ἄκουσα νὰ λένε, κάνει μιὰ δούλα μεγαλόστηθη ποὺ στεκόταν ὄρθια κι ἀνασκουμπωμένη. Ἐὰ μάτια τῆς κυλοῦσαν ὑγρά καὶ σκανταλιάρικα.

— Ναί, μαντατοφόρος εἶμαι...

— Κι ἀπὸ ποῦ;

— Ἀπὸ... τὴν Ἠπειρο.

— Ἀχ! ἔχω πάει στὴν Ἠπειρο, λέει φράγκικα μιὰ σκοτεινὴ φωνὴ ποὺ ξεφύτρωσε ἀπὸ σκοτεινὴ γωνιά.

Κοίταξε ὁ Σγουρὸς κ' εἶδε ἓνα φραγκοκαλόγερο μὲ ράσο τριμμένο, μούτρο νεκροκεφαλῆς καὶ χοντρή κόκκινη μύτη.

— Ὡστε ἔχει καλὰ κρασιὰ στὴν Ἠπειρο! συμέρανε ὁ νεαρὸς γερακάρης.

Οἱ ἄλλοι γύρω γέλασαν. Ὁ φραγκοκαλόγερος ἔμεινε ντοῦρος κι ἀσυγκίνητος.

— Ταῖς πρεσβεΐαις τῆς Θεοτόκου! εὐχήθηκε δυνατὰ, προκλητικὰ, ἓνας Ρωμιὸς καλόγερος. Σήκωσε τὸ σκουτέλι του κ' ἤπια μὲ τελετουργικὴ ἐπισημότητα.

Ἡ κουβέντα ἔδωσε, κύλησε κατὰ τὴν Ἠπειρο, τὶς θύμισες τοῦ φραγκοκαλόγερου, τὸν πόλεμο ποὺ τέλειωσε κει-κάτω. Ὅμως ὁ Σγουρὸς δὲν ἄκουγε πιὰ. Μὲ μάτι ἀνυπόμονο, κοίταζε τὴν πόρτα, μήπως ἴδῃ τὸν κοκκινوترίχη μενεστρέλο νὰ μπαίνει. Σκέφτηκε νὰ ρωτήσει: γι' αὐτόν, ὅμως κόμπιασε: δὲν ἤξερε κὰν τ' ὄνομά του.

— Δὲν πίνεις, ἀδερφέ; ρωτᾷει ὁ Ρωμιὸς καλόγερος σκουιντώντας τὸν ὦμο του.

— Δὲν ἔχω φάει ἀκόμα.

— Τί! εἶσαι ἀκόμα νηστικός; ἀπόρησε ἡ δούλα καὶ ξαμολύθηκε. Βάλε φαί γιὰ τ' ἀρχοντόπουλο! φώναξε στὴ γυναίκα ποὺ ἀνακάτευε τὶς χύτρες στὴ γωνιά.

— Ταῖς πρεσβεΐαις τῆς Θεοτόκου, εὐχόταν στερεότυπα ὁ καλόγερος πίνοντας. Ὁ μείνεις ἐδῶ, στὸ κάστρο;

— Ἐτσι λέω...

— Καλὴ ἰδέα, μονάχα νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τοὺς φραγκοκαλόγερους. Εἶνα ἀφωρεσμένοι.

— Χμ!

— Κοίταξε μένα. Είδες; Ούτε ματιά δὲ ρίχνω σ' αὐτὸν ἐκεῖ.

Ξεθαρεύτηκε τὸ παιδάριο καὶ πήρε τὴν ἀπόφαση:

— Δὲ μού λές; ἔχεις ἡμέρες ἐδῶ;

— Τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.

— Λοιπὸν θὰ ξέρεις. Ἕνας μενεστρέλος, μὲ κόκκινο ρούχο, κόκκινα μαλλιά...

Ὁ καλόγερος τὸν κοίταζε δίχως νὰ καταλαβαίνει.

— Τὸν ἔχεις ἴδει;

— Ποιόνε;

— Αὐτὸν ποῦ σοῦ λέω.

— Τί δουλειὰ κάνει;

— Μενεστρέλος, τραγουδιστής...

— Ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ! Δὲν κάνω χωρὶ μὲ τέτοιους.

Ἡ δούλα ἤρθε φορτωμένη σκουτέλια ἀχνιστά καὶ τ' ἀπίθωσε μπροστὰ στὸν Σγουρό.

— Θεός, ἀγόρι μου, κρασί λιαστό ἢ ἀρεζινάδο;

— Ὁ, τι νᾶναι.

— Ἐ! Ὑπατία. Φέρε ἀρεζινάδο ἀπὸ τὴν κάβα στ' ἀρχοντόπουλο.

— Ὅταν σὲ ρωτᾶνε γιὰ κρασί, εἶπε δογματικά ὁ καλόγερος, μὴ λές ποτέ σου «ὄ, τι νᾶναι». Τὸ λαγωνικὸ γνωρίζεται ἀπὸ τ' αὐτιά κι ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ μουρχοῦτι. Πῆς μου τί πίνεις νὰ σοῦ πῶ ποιὸς εἶσαι. Ὁ Θεὸς κατὰ τὰ σαγία μοιράζει καὶ τὴν κρυάδα. Εἶσαι ἄγουρος καὶ θὰ μάθεις. Καλὸ κρασί καλὰ στερνά.

Καὶ σὰν ἀπόσωσε τὸ κορδόνι τ' ἀποφθέγματα ἄπλωσε θαρετὰ καὶ πήρε ἀπὸ τὸ πινάκι τοῦ Σγουροῦ ἕναν τσίρο καλοποτισμένο στὸ ξύδι.

Ὅμως ὁ κοκκινωτρίχης δὲ φαινόταν πουθενά, ὄχι, δὲ φαινόταν.

Ρώτησε καὶ τὸν τσοπάνη, ἔμως ὁ χωριάτης δὲν κατάλαβε κανὲν τί τὸν ρωτᾷ. Ὁ γερακάρης μποροῦσε νὰ ξέρει, σὰν ἄνθρωπος τοῦ κάστρου ποῦ εἶταν, ἔμως τῶρα κι αὐτὸς εἶχε πάρει ἀπὸ δίπλα τὸν ταμπουρά του καὶ ψιλοτραγουδοῦσε:

Ἡ θάλασσα μὲ πότισε

λαχτάρες καὶ φαριμάκια...

— Νὰ δῦσαι, Βαρβάρ! ἀναστέναζε ὁ σταβλίτης βαριά κι ἀγκάλιασε στὰ πεταχτὰ τὴ μέση τῆς γυναίκας ποῦ περνοῦσε.

— Κάτω τὰ βρωμόχερά σου, ἀντίχριστε!

Ἐκανε νὰ τοῦ τὴ φέρει μὲ τ' ἀνάποδο, μὰ τὸ χέρι της παραπῆρε καὶ χτύπησε κατὰμουτρα τὸ φραγκοκαλόγερο. Ὁ ἅγιος ἄνθρωπος ἔπεσε στὸ τραπέζι: μπρούμυτα, μονοκόμματος, καὶ δίχως ἄλλο προοίμιο ἄρχισε νὰ ρουχαλίζει.

— «Κύματι θαλάσσης...», σιγόψελνε μὲ τὴ μύτη, ἀδιάφορος, ὁ Ρωμιὸς συνάδελφός του.

Τὴ στιγμή ἐκεῖνη ἕνας ἄντρας θεόρατος, ντυμένος μὲ τομάρια καὶ προβιές σὰν ἀγριάνθρωπος, μπαίνει βαδίζοντας βαριά, ἐπίσημα.

— ὦ!... ὦ! ὁ Κύριλλος, ξεφώνισαν ἐκστατικές οἱ γυναῖκες. Κάντε τόπο, τόπο!

Οἱ ἀρσενικοὶ ξύνισαν τὰ μούτρα τους ἀλλὰ ζάρωσαν.

Ζύγωσε ὁ ἀρκουδιάρης, ἀκούμπησε τὴ φοβερὴ γροθιά του στὴν τάβλα ἔπου ἔτρωγε ὁ Σγουρὸς καὶ κοίταξε γύρω, ἡγεμονικά, τὴν παρέα.

— Τώρα κάτι θὰ κάνει, . . . τώρα κάτι θὰ κάνει! λιγώθηκαν οἱ γυναῖκες.

Ἔψαξε γύρω του μὲ μάτι πού εἶχε γίνει ἡλίθιο ἀπὸ τὴν ἀλαζονεία. Εἶδε τὸν κοιμισμένο φραγκοκαλόγερο, στύλωσε καλὰ τὰ χοντρά του τὰ ποδάρια, καὶ χουφτιάζοντας τὸ σκοινὶ πού εἶχε στὴ μέση του ὁ κοιμισμένος, τὸν σήκωσε μὲ τὸ ἓνα χέρι ψηλά καὶ τὸν ἄφησε νὰ βροντήξει χάμου, στὶς πλάκες.

Οἱ γυναῖκες ξεφώνισαν παράφορα, θαμπωμένες. Μὰ τὸ ρουχαλιτὸ τοῦ κοιμισμένου συνεχίστηκε χάμου, δίχως ἄλλη διακοπὴ.

— Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ Κύριλλος; ρώτησε ὁ Σγουρὸς τὸν ὁμόθηρσκό του καλόγερο πού ἀστραφτε ἱκανοποιημένος.

— Πρόσωπο πολὺ σημαντικό, ἂν καὶ μ' ἐπάγγελμα ταπεινὸ. Εἶναι ὁ γουρνοβοσκὸς τοῦ κάστρου.

— Ἄχ! κάτι καινούργιο θάχει νὰ μᾶς πεῖ, ἀναστέναξε μὲ λαχτάρα ἡ Βαρβάρα καὶ ζύγωσε τὴ συντροφιὰ πλέκοντας ἑκστατικά τὰ δάχτυλά της.

Ἀνασεύστηκε τ' ἀγγίμι, πέταξε χάμου τὸ ραβδί πού κρατοῦσε, τὸ χοντρὸ σὰ ρόπαλο, καὶ κάθησε κατάχαμα, μὲ τὴ ράχη του γυρισμένη μισάνθρωπα στοὺς ἄλλους.

— Ἐρχομαι ἀπὸ πέρα . . . ἀπὸ τὴν Ἀρκαδιά, βρυχήθηκε σὲ λίγο σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτὸ του. Οἱ βελανιδιᾶς ἀνθίσαν. Κάποιος κουρσάρης Ἀραγωνέζος, Ντελιούρια τονε λένε, φάνηκε στὰ νερά μας.

Τὸ σκουτέλι ἐπese ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Σγουροῦ.

ΟΙ ΔΥΟ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΪΝΕΣ

ΝΑ κυριακάτικο πρωϊνό, τελευταίες ημέρες του Μάρτη, ή πολιτεία ξεσηκώθηκε από θόρυβο άσυνήθιστο. Λαγούτα κελάϊδησαν στο μεγάλο δρόμο, κουδουνίσματα, πεταλόκρουσμα πλήθιο, βαβούρα παρέας χαροκόπων που πορεύεται. Θαρρώντας πως κάποιος γάμος πλούσιος περνάει, οι μαγαζάτρες κ' οι διαβάτες τρέξαν από τὰ στενορρύμια νά ίδουν. Δέν εΐταν γάμος. Μιά συνοδία μακρρά, άλογα χρυσοχάμουρα κι άσημοκούδουνα μουλάρια, εΐχε μπει στην Καλαμάτα. Ή κεφαλή της τραβούσε όλόβια για τὸ κάστρο. Μπροστά, όλόπρωτοι, πάνω σ' άλογα με χαλκόχυτα λεβέντικα κορμιά, πήγαιναν δυὸ έράλδοι κρατώντας μακρουλά

σαλπίγγια που σπίθιζαν στὸν ήλιο μπρούτζινα.

Οί βουργησέοι τής Καλαμάτας, τὰ ξυπόλητα αγυιόπαιδα, οι βιλάνοι κ' οι κουρεληδες διακονιάρεοι, αναζήτησαν άνυπόμονα με τὸ μάτι τὸν άφέντη τής λαμπρής τούτης συντροφιάς. Δέν εΐταν εύκολο νά τὸν μαντέψεις με τὸ πρώτο. Ξοπίσω από τὸς έράλδους πήγαιναν τρεις ζογκλατόροι παρδαλοί, καθαλικεμένοι σὲ μούλες κουδουνάτες. Αὐτοί είναι που παίζανε τὰ λαγούτα τους και τις βιέλλες. Εΐχαν στηριγμένα τὰ όργανα στ' άριστερό μερι και με τὸ δεξι χέρι δουλεύανε τὸ δοξάρι. Κατόπι έρχονταν, πάνω σ' άλογα, πέντε σκουταράτοι ντυμένοι φανταχτερά, στολές πράσινες κεντημένες με χρυσά λιοντάρια, και πίσωθέ τους άτέλειωτη σειρά μουλάρια δίχως καθάλαρη, φορτωμένα βουνά μπόγους που τὸς σκεπάζανε πανωσκέπια ύφαντά. Σάν πέρασαν τὰ ζαλωμένα ζώα, κάνανε τήν εμφάνισή τους δέκα ήπότες τρομεροί, άτσιλωμένοι από νόχη σὲ κορφή. Σφίγγανε στὸ δεξι τή λόγχη, και τὰ βλοσυρά τους μουτρα ξεκίδονταν σά μάσκες μέσα από τή διχτάτη κουκούλα τής άρματωσιάς. Όμως τήν τραχειά τούτη αΐσθηση έρχόταν άμέσως ύστερα νά τήν απαλύνει ή δροσερή χάρη που σκάρπιζαν τὰ καθαλικεμένα σὲ κάτασπρα μουλάρια όχτώ ξανθά παιδόπουλα. Οί δίχρωμες φορεσιές τους — κοντά ίσαμε τὸς γοφὸς ούρανια χιτώνια κι άσπρες σφιχτές μάλλιες στὸ πόδι — αλάφρωναν άκόμα πιὸ πολὺ τὰ σβέλτα

παιδιάτικα κορμιά. Και τότε, ξαφνικά, μάντευες ποιός είναι κείνος που έρχεται έτσι τραγουδιστά στην Καλαμάτα. Ξοπίσω από τὰ παιδόπουλα, στη μέση τῆς συνοδίας που τὴ συνέχιζαν ἴσαμε πέρα ἕνα πλήθος γυναῖκες νεαρές, ἄλλοι ἱππότες, σκουταράτοι καὶ θαρλέτοι, πήγαινε πάνω σὲ μούλα κάτασπρη μιὰ γυναικούλα στρουμπουλή, τριανταφυλλένια, ζαχαρωτὴ καὶ ἄσπρη σὰ μωρό, μὲ πρόσωπο γελοῦμενο, ἀχιδοβόλο.

Ζυγιαζότανε μὲ μικρὰ ξεφωνητὰ ἀνήσυχια, ναζιάρικα, πάνω στη σέλλα. Τὰ ζωηρὰ ματάκια τῆς, τὰ κατάμαυρα, σπίθιζαν κοιτάζοντας γύρω πότε μὲ καμάρι ἀπλοϊκό, πότε μὲ πονηριὰ σκανταλιάρικη, πότε μὲ παιδιάστικη τρομάρα. Εἶτανε νέα, ἴσαμε εἰκοσιεφτά - εἰκοσιοχτὼ χρονῶν. Τὰ δυὸ παιδόπουλα που βάδιζαν περὶ ζερβόδεξά τῆς, προσέχοντας γιὰ τὴν ἰσορροπία τῆς, σήκωναν κάθε τόσο τὸ κεφάλι καὶ τῆς ἔδειχναν τὸ χαμογελαστό τους πρόσωπο. "Ένας χοντρός ἐκκλησιαστικός, μὲ χαρούμενη σὰν τῆς κυρᾶς του θωριά, πήγαινε τὸ κατόπι, κ' ὕστερα ἄλλος καθαλάρης πάνω σὲ μαῦρο ἄλογο γυαλιστερό. Αὐτὸς κρατοῦσε ξεδιπλωμένο στη λιακάδα καὶ στὸν ἄνεμο τὸ φλάμπουρο τῆς ἀρχόντισσας. Οἱ Καλαματιανοὶ τὸ εἶδαν, τὴν ἀναγνώρισαν. Εἶταν ἡ κυρὰ τῆς "Ακοθας, ἡ Μαργαρίτα τῶν Βιλλαρδουίνων.

— Θέ μου, τί τόπος ἀνάποδος! ἔλεγε μονολογώντας γοργὰ καὶ φλύαρα, μὲ τὴ λίγο ψευδὴ τῆς κουβέντα. Ξεκινᾶς μὲ κρύο, φτάνεις μὲ ζέστη. Βοριάς στὸ Ματάγριφο, βροχὴ στὴν Ἀνδραβίδα, χιόνια στὴ Μεσαρέα, ζέστη στὴν Καλαμάτα. Νά το, νά το, πάλι ἔδρωσα! Θὰ ξεβάψει πάνω μου τὸ κόκκινο πανωσκέπι κ' ὕστερα θὰ μοιᾶζω μὲ παντζάρι... Γαλερᾶνε, Γαλερᾶνε! ἄ, ὄχι, ἐσύ 'σαι, Ρολάνδο, ἀγόρι μου; "Έλα κοντά, νὰ ζεῖς. Ξεθγλῦκωσέ μου τὸ μανδῦα καὶ πάρ' τονε. Μπερδεύεται στὰ σελοχάμουρα καὶ θὰ μὲ ρίξει.

Τὸ ἀριστερὸ παιδόπουλο, δίχως νὰ σταματήσει, ἀνασηκώθηκε στὰ νύχια, βόηθησε τὴ βαρωνέσσα νὰ βγάλει τὸ μανδῦα καὶ τὸν ἔρριξε στὸ μπράτσο του. Ὑστερα τῆς χαμογέλασε γλυκά, στερεότυπα, γιὰτὶ ἡ κυρὰ τῆς "Ακοθας δὲν ἀνεχόταν παρὰ μόνο πρόσωπα γελοῦμενα στὸν ἰδιαίτερο περίγυρό τῆς.

Ἡ κεφαλὴ τῆς συνοδίας, που εἶχε φτάσει κιάλας μπροστὰ στη σιδερόπορτα τοῦ κάστρου, σταμάτησε. Σήμηναν τὰ σαλπίγγια, τρίξανε ἀπὸ μέσα οἱ ἄλυσίδες κ' οἱ κλειδαριές, τὰ βαρεῖα πορτόφυλλα διαπλατίωθηκαν κ' ἡ λαμπρὴ καθαλαρία κρουνέλιασε κροταλίζοντας μέσα στὴν ὑγρὴ στοᾶ.

Εἶταν ξαφνικὴ ἡ ἐπίσκεψη. Οἱ σεργέντες τῶν τειχιῶν, που εἶχανε δώσει στοὺς καστρινούς τὸ πρῶτο μήνυμα, ξεσήκωσαν μεγάλην ἀναστάτωση. Τρέχανε σὰν παλαβοὶ οἱ σταθλίτες, γάβγιζαν κοπαδιαστὰ οἱ σκύλοι, σκουταράτοι τοακίζονταν νὰ προλάβουν γιὰ τὴν ὑποδοχὴ. Μέσα σ' ἐλάχιστες στιγμὲς ἡ μεγάλη πλακόστρωτη αὐλὴ ξεχειλίσει ἀπὸ πλήθος πολυτάραχο, ἀνθρώπους καὶ ζῶα. Τὰ φορτωμένα μὲ δῶρα τῆς κυρᾶς τῆς "Ακοθας μουλάρια, βαρεῖα, πεισματάρικα, φράζανε κάθε πέρασμα, κλωστοῦσαν. Τὰ εἶχε βάλει ἡ βαρωνέσσα νὰ πηγαίνουν μπροστὰ, ἀντὶς ν' ἀκολουθοῦν τὴ συνοδία, γιὰ νὰ κάνει ἔτσι μεγαλύτερη αἴσθηση ὁ πλούσιος ἔρχομός. Εἶτανε πάντα τῆς μιὰ στάλα ἐπιδειχτικὴ ἡ Μαργαρίτα. Καὶ τὴν ἄυλὴ εἶχε πῆξει, ἀποκλείστηκε ὁ στενὸς δρόμος που

ἀνέβαζε περικοπά, μὲ στοῆς καὶ σκαλοπάτια, στὸ καθαυτὸ καστέλλι, κ' οἱ ἱππότες τῆς ὀπισθοφυλακῆς, οἱ σκουαρᾶτοι τοὺς κ' οἱ βαρλέτοι σηκώνανε κάτω μεγάλο σαματὰ καθὼς πάσχιζαν νὰ περάσουν.

Τὴν Ἰζαμπὴ τὴ βρῆκε τὸ μαντάτο στὴν ἰδιαιτέρη τσάμπρα της. Ὅ,τι εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ κ' οἱ γυναῖκες της τὴν ἔβλεπον θούσανε ν' ἀλλάξει ρουχο. Παραξελεύθηκε, δῖχως νὰ φανερώσει καὶ ξέχωρη συγκίνηση. Τὰ μάτια της καρφώθηκαν ἀπορημένα στὴ Μπουργκινιόνα τὴ Γιολάντα ποὺ ἦρθε νὰ πάρει τὰ συχαρίκια. Ποτὲ δὲ φάνερωσε ἀπότομες καὶ μεγάλες συγκινήσεις τὸ ἀσάλευτο πρόσωπο τῆς πριγκηπέσσας.

— Κυρά μου! εἶναι ἡ ἀδερφή σας, λέω, ἡ κυρά τοῦ Ματαγκριφόν, ξανάπε ἡ ροδαλὴ Γιολάντα μὲ κομμένη τὴν φούρια καὶ φωνοῦλα ξέπνοη.

— Λοιπὸν . . . , ἔκανε ἡ πριγκηπέσσα ἀτάραχη καὶ δὲν ἀπόσωσε ἀμέσως τὴν κουβέντα της. Ἄς ἔρθει!

Ἀνάγειρε πίσω τὸ κεφάλι της καὶ ἄφησε τὴν καστανή της κόμη νὰ ξεχυθεῖ στὴ ράχη λεύτερα. Οἱ γυναῖκες βιάστηκαν νὰ τὴν ἀλαφροσηκώσουν στὰ δάχτυλά τους, νὰ τὴν πλέξουν.

Ἡ κρεββατοκάμαρα εἶταν σὲ πάτωμα ἀπὸ τὰ ψηλότερα τοῦ κάστρου. Τὰ δυὸ ζευγαρωτὰ της παραθύρια βλέπανε σὲ χάος κρεμαστό. Ἀπὸ τὰ κιτρινωπὰ λαδόχαρτα ἀντιφέγγιζε μέσα φῶς χρυσαφί, ἀπαλὸ.

— Ἀνοιξτε τὸ παραθύρι, πρόσταξε ἡ Ἰζαμπὴ.

Ἄνοιξαν τὸ ἕνα παραθυρόφυλλο κ' ἡ πρωϊνὴ ἀνάσα τῆς ἀνοιξῆς φτερούγισε γύρω στὰ μαλλιά τῆς πριγκηπέσσας. Τὴν ἤπια ἀργά, ἡδονικὰ, μὲ τὰ φιλιτισένια της τὰ ρουθούνια ποὺ κρυφοτρέμιζαν. Δὲν ἔδλεπε ἀπὸ τὸ παραθύρι παρά μονάχα ἕνα στενὸ κομμάτι σμαλτωμένον οὐρανὸ. Ὅσμιζόσουν ἕμως μέσα στὴν πνοὴ τῆς ἀνοιξῆς τὴ μυστικὴ λαχτάρα τοῦ ἀνθισμένου κάμπου καὶ τὸ δροσερὸν ἰδρῶτα τῆς μακρυνῆς θάλασσας.

— Ἐτοιμη, κυρά μου!

Κοίταξε στὴν ἀσημένια πλάκα τοῦ μικροῦ καθρέφτη τὸ φρεσκοχτενισμένο κεφάλι της, τὸ γύρισε δεξιὰ, ζερβά, ἔσκυψε καὶ ἀνάβλεψε νὰ τὸ ἴδῃ καὶ ἀπὸ πάνω. Μιὰ χωρίστρα μοίραζε καταμεσίς τὰ μαλακὰ μαλλιά της ποὺ στρώνονταν κολλητὰ πάνω στὸ καλοπλασμένο κεφάλι. Ἐπειτα, ξαφνικὰ, πάνω στὰ μελίγγια, δυὸ τοῦφες ξέφευγαν ἀφρᾶτες, στρούφιζαν σὲ μπουκλωτὰ τσαμπιὰ καὶ κρέμονταν κορνιζάροντας τὸ πρόσωπο ἴσαμε τὸ χλωμὸ λαιμὸ.

— Καλά, εἶπε ἄτονα, ἀδιάφορα, καὶ ἄφησε τὸ χέρι της μὲ τὸν καθρέφτη νὰ πέσει στὴν ποδιά της.

Τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη ἡ πόρτα ἀνοίξε κ' ἡ Μαργκριτα χύθηκε μέσα.

— Πῶ, πῶ! τί χαρὰ εἶναι τούτη; Σὲ ξαναβλέπω τέλος πάντων, σὲ σφίγγω στὴν ἀγκαλιά μου! Ἄπονη! — κελιάδῃσε λαχανιαστά, ἀγκαλιάζοντας μὲ φούρια τὴν ἀδερφή της. — Τί ὁμορφιές! Τί ὁμορφιές! Θέ μου, ἄφησέ με νὰ σὲ καμαρώσω. Πῶ, πῶ! Καλὲ σὺ εἶσαι τρέλλα, ἔνειρο! Ἰδιὰ ἢ Ἰζόλδη! . . . Ἐχεις Τριστάνο, ἔχεις; ρώτησε ἐμπιστευτικὰ, σιχθόντας σι' αὐτὴ τῆς πριγκηπέσσας ἐνῶ τὴν πνίγανε τὰ γέλια κκαριστὰ. Ἐ, σεῖς, . . . μὴν ἀκοῦτε, ἀδιάντροπες! ἀποπῆρε μισο-

σοβαρά, μισο-άστεϊα τις γυναίκες πού χαμογελοῦσαν με διάκριση γύρω. Στάσου λοιπόν, μὰ στάσου νὰ σὲ ἰδῶ! Εἶναι καινούργιο αὐτὸ τὸ χτένισμα; Τρέλλα! Θὰ τὸ μάθεις καὶ στὶς γυναίκες μου νὰ μοῦ τὸ κάνουν; Ὅχι, ὄχι, μὴ μοῦ πεῖς τίποτα, θὰ τοὺς τὸ μάθεις. Κι ἄς μὴ μοῦ πηγαίνει. Ἀλλιῶς θὰ σὲ ζηλεύω, νὰ τὸ ξέρεις! Οὐφ, δῶστε μου ἕνα θρονὶ νὰ κάτσω, τσακίστηκα! Τί με κοιτάζετε, χαζὲς ἑσεῖς, με τὰ χέρια κρεμασμένα!...

Ἐπεσε μετ' τὸ ἐλαστικὸ της βάρους, τὸ καμπυλωτό, στὸ θρονί, κι ἄερίσε τὸ ξαναμμένο της πρόσωπο μετ' τὶς παλάμες.

— Ἄς εἶναι!... Εὐλογημένος τόπος τούτη ἡ Καλαμάτα. Καλό-τυχη!... σὲ μακαρίζω πού κάθασαι ἐδῶ. Ἐκεῖνο τὸ Ματαγκριφόν, φρίκη! Ἐρημιά, πλήξη, νεκροταφεῖο! Δὲ μοῦ πάει καθόλου ξέρεις τώρα ἂν μπορῶ νὰ ζήσω ἐγὼ ἔτσι... Ἐπειτα ἐκεῖνος ὁ ἀφέντης μου, πὲς πὼς δὲν τὸν ἔχω καθόλου. Μέρεις, βδομάδες δλάκερες, στὰ κυνήγια του! Συλλογιέται καλλίτερα τις πέρδικες, τὰ ζαρκαδία, τοὺς λαγούς, παρὰ ἐμένα! Δὲν εἶμαι δυστυχισμένη; πὲς μου. Οὐφ!... Ἀλήθεια, τὸ ταξίδι τοῦτο με ζάλισε. Μὰ κ' ἐκεῖνη πάλι ἡ μοναξιά!... Λέω νὰ ξεδώσω λιγάκι. Θὰ κατέβω στὴν Ἀνδραβίδα, ὕστερα θὰ ταξιδέψω στὴν Ἐστίβα. Τὰ ταξίδια, λένε, ἀνοίγουν τὴν καρδιά. Ἐσὺ τί λές; Ἄμ' πὲς μου δὰ καὶ τίποτα... Ἄφησε πιά αὐτὴ σου τὴν αἰώνια βουδαμάρα!...

Ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ, πραγματικά, δὲν εἶχε ἀποπειραθεῖ, μέσα σ' ἕνα δλον τοῦτο τὸν κατακλυσμὸ, ν' ἀντισκόψει οὔτε μιὰ φορὰ τὴν ἀδερφή της. Ἀπὸ φυσικοῦ της λιγόλογη, ἔβρισκε τώρα πὼς ἔτσι κι ἄλλιῶς τὸ πράγμα πάλι θὰ εἶταν ἄσκοπο. Ἡ Μαργαρίτα εἶταν ἀπὸ τοὺς προνομιούχους ἀνθρώπους πού πρῶτα μιᾶνε κ' ὕστερα σκέφτονται. Περιορίστηκε λοιπόν ἡ Ἰζαμπώ νὰ σηκώσει ἀργὰ τὸ χέρι της καὶ νὰ γνέψει στὶς γυναῖκες της νὰ φύγουν.

Βγῆκαν ἀθόρυβες, στὴ σειρά, καὶ σφάλησαν τὴν πόρτα.

Ἡ Μαργαρίτα, πὺς τις εἶχε παρακολουθήσει κάπως ἀνήσυχη νὰ φεύγουν, ἄλλαξε μεμιάς ἔκφραση κ' ἔγινε πάλι διαχυτική. Τὸ πρόσωπό της εἶταν ἐξαιρετικὰ εὐμετάβολο, πάντα.

— Ἐπιτέλους, εἴμαστε μονάχες σὰ δυὸ ἀδερφοὺλες! λιγώθηκε δμως ἡ αὐστηρὴ ὄψη τῆς Ἰζαμπῶς τῆς ἔκοψε τὸν ἄερα.

— Καὶ τώρα πὲς, μίλησε ἀτάραχα ἡ πριγκηπέσσα. Σὲ τί χρωστοῦμε, Μαργαρίτα, τὴ χαρὰ πού σὲ βλέπουμε στὴν Καλαμάτα;

Τὰ ἔχασε ἡ κυρὰ τῆς Ἀκοθας. Ἐκανε νὰ ψευτοχαμογελάσει, κοκκίνισε, ἔδρωσε, χλώμιασε, καὶ τέλος, μ' ἕνα στανικὸ γέλιο πού ἔμοιαζε μετ' τὸν ξερὸβηχα:

— Ὠραία ὑποδοχὴ μοῦ κάνεις! παραπονέθηκε.

— Ὁ ἐρχομὸς σου εἶταν ἀναπάντεχος. Μὲ σάσισε. Ὅμως ξέρεις καλὰ πὼς χαίρομαι πάντα νὰ σὲ βλέπω.

Τόσο εἶταν. Ἡ κυρὰ τῆς Ἀκοθας ἔπρεπε ν' ἀρκεστεῖ στὸ χλιαρὸ τοῦτο κομπλιμέντο. Δὲν ἐπέμεινε τὴν ἤξερε καλὰ τὴν Ἰζαμπῶ. Μονάχα πού ἡ προσπάθειά της πῆγαινε χαμένη. Ἡ ἐπίσκεψή ἔπαιρνε πιά ἄλλον τόνο ἀπὸ κεῖνον πού πάσχισε νὰ τῆς δώσει μπαλόνια.

— Καλὰ! κάνει τέλος μετ' ὑφους μισοκακόμοιρο, ἀναστενάζοντας συγ-

κινητικά. Ἐγώ, σὰ μικρότερη, σωστό εἶναι νὰ δέχομαι τὴ δική σου τὴν ἐρμήγεια...

Σώπασαν. Ἀπὸ τὴν αὐτὴ κάτω ἀκουγόταν ὁ σαματὰς ποὺ ἔκαναν τὰ τετράποδα κ' οἱ συνοδοιπόροι τῆς βαρωνέσσας. Ἐνα περιστέρι πήδηξε ἀπὸ τὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ στὸ παραθύρι, πιάστηκε στ' ἀκουμπιστήρι καὶ πάλι ἔκανε φτερό.

— Δὲ θὰ μείνω καὶ πολύ, ἄρχισε ἄτολμα ἡ Μαργαρίτα.

— Γιατί ὄχι! Θὰ χαρῶ στ' ἀλήθεια νὰ μείνεις ὅσο θὲς στὸ κάστρο. Τὸ σπίτι μου εἶναι: σπίτι σου. Ἐδῶ γεννηθήκαμε κ' οἱ δύο, Μαργαρίτα.

— Ἐδῶ, ἀλήθεια, ἀναστέναξε ρεμβαστικά ἡ βαρωνέσσα ποὺ δὲ νοσταλγοῦσε τίποτα ποτέ.

— Καὶ τώρα θὰ φροντίσω πῶς νὰ βολευτεῖς καλλίτερα, εἶπε ἡ Ἰζαμπὴ καὶ σηκώθηκε σβέλτη.

— Ἐσὺ ἢ ἴδια; Δὲ γίνεται! Αὐτὸ εἶναι δουλειὰ τοῦ τσαμπρελιάνου σου.

— Ναί, μὰ ἐγὼ θέλω νὰ σὲ περιποιηθῶ μονάχη μου, καὶ χαμογέλασε ἡ Ἰζαμπὴ γιὰ πρώτη φορά μὲ κάποια καλωσύνη.

Ἄνοιξε τὴν πόρτα, φώναξε τὴ Γιολάντα καὶ τῆς ἔδωσε τὶς ὁδηγίες τῆς χαμηλόφωνα. Οἱ γυναῖκες τῆς, μαζί μὲ τὶς γυναῖκες τῆς βαρωνέσσας, προσμένανε στὴν ἀντικάμαρα. Τὶς κοίταξε ὅλες στὴ σειρά ἡ Ἰζαμπὴ, ἐκεῖ συναγμένες μπροστὰ τῆς, ἀμίλητες. Τὸ γαλάζιο, ἀδιάφορο μάτι τῆς πέρασε ἀπὸ πρόσωπο σὲ πρόσωπο, φεγγερό, μὲ προσοχὴ ἀτάραχη. Σὰν κάτι ν' ἀναζητοῦσε. Ὑστερα γύρισε μέσα δίχως νὰ κλείσει: τὸ πορτόφυλλο.

Ἡ Μαργαρίτα, μ' ὅλο ποὺ εἶχε προφασιστεῖ τὴν τσακισμένη, στεκότανε τώρα μπροστὰ στὸ παραθύρι, ὄρθια, καὶ κοίταζε ἔξω. Τὴν ἤξερε καλὰ ἡ Ἰζαμπὴ. Ἡ φλυαρία τῆς, ἡ φούρια, κάποιαν ἀμηχανία πασχίζανε νὰ κρύψουν, ἔνα συναίσθημα ἐνοχλητικό.

— Θὲς νὰ ξεκουραστεῖς στὰ δώματά σου; νὰ ξετυθεῖς;

— Ναί, ναί, καλὴ μου! πρόφτασε ἡ βαρωνέσσα ἀρπάζοντας τὴν εὐκαιρία ἀπὸ τὰ μαλλιά. Σ' εὐχαριστῶ!

Χαμόγελο ἀδιόρατο παιχνίδισε στὰ χεῖλη τῆς Ἰζαμπῆς.

— Πέρασε. Εἶναι κοντὰ στὰ δικά μου, τῆς εἶπε.

Τῆς ἄνοιξε μονάχη τῆς τὴν πόρτα κ' ἐγενεψε στὶς ἄβρες ν' ἀκολουθήσουν τὴν κυρά τους. Πέρασανε, προσκυνώντας. Καὶ σὰν ἡ πόρτα ἔκλεισε, μάντεψε ἡ Ἰζαμπὴ πῶς ἡ Μαργαρίτα τούτη τὴ στιγμή ἀνασάνει βαθιὰ, μ' ἀνακούφιση, γιὰ τὸν πρόσκαιρο λυτρωμὸ τῆς.

Ὅταν ἡ κυρὰ τῆς Ἀκοβας ξαναβγήκε ἀπὸ τὴν κάμαρα, εἶταν μεταμορφωμένη. Εἶχε ἀλλάξει φουστάνι, χτενισιὰ, καὶ κάτι πρόσχαρο κι ἀφρόντιστο ἔλαμπε στὸ πρόσωπό τῆς. Ἀγκάλιασε τὴν ἀδερφή τῆς, τὴν ξαναφίλησε σταυρωτά. Εἶταν πολὺ διαχυτική πάντα. Κατέβηκαν ἀγκαλιασμένες στὴ μεγάλη σάλλα τοῦ ἱσόγειου καὶ κόνανε μαζί τὴν ἐμφάνισή τους μπροστὰ στοὺς συναγμένους ἐκεῖ παλατιανούς. Ἡ βάρια ἐρχότανε τὸ κατόπι τῆς, πρησμένη ἀπὸ καμάρι. Μὲ τὴν καιρὸ εἶχε πάρει μέσα στὸ κάστρο καὶ στὴν κούρτη κάτι σὰ θέση μητέρας βασιλικῆς. Ἀπὸ τότε ποὺ ἔλειψε ἡ Ἄννα Ἀγγελίνα ἡ Κομνηνὴ, εἶχε ἀποχτήσει τὴν πεποί-

θηση πώς στέκεται στο δικό της τὸ πόδι. Ἄλλοίμονο σὲ κείνον ποὺ ἔαχε ποτὲ τὴν ἀποκοτιὰ νὰ τῆς ἀμφισβητήσῃ αὐτὸ τὸν τίτλο.

Οἱ ἱππότες, οἱ σκορπισμένοι στὴ μεγάλη σάλλα, παράτησαν τὰ σκάκια καὶ τὰ ζάρια, σηκώθηκαν καὶ προσκύνησαν βαθιὰ τὶς δυὸ Βιλαρδουίνες. Τὸ βράδυ ἔπερτε σιγὰ - σιγὰ οἱ δούλοι πάσχιζαν ν' ἀνάψουν τὸ μεγάλο τζάκι. Ἄκόμα κ' ἡ Μαργαρίτα, βλέποντας τὴν πρώτη φλόγα τῆς φωτιᾶς νὰ ξεπετιέται, ἀναθυμήθηκε κάποια ἀπώτατα περασμένα :

— Θαρῶ, λέει σκύβοντας στὴν καθισμένη στοῦ διπλανό της θρονὶ Ἰζαμπώ, πὼς ξαναβλέπω τὸν πατέρα μας νὰ βηματίζει πέρα - δῶθε στοῦ πλακόστρωτο, τὴ μητέρα μας νὰ γνέθῃ ἐκεῖ, στοῦ παραγῶνι . . .

Δὲν ἀποκρίθηκε ἡ Ἰζαμπώ. Μὲ τὸ σαγόνι της στηριγμένο στὴ γροθιά, κοίταξε τὶς φλόγες ποὺ θέρειυαν τριζοβολώντας.

— Μὰ ἰδές, κάνει ξάφνου ζωηρεύοντας τὴ φωνή της ἡ Μαργαρίτα. Ὁ σενεσάλος ἔρχεται νὰ σοῦ ὑποβάλῃ τὰ σεβάσματά του.

— Ὁ σενεσάλος; ἔκανε ἀπορημένη ἡ πριγκηπέσσα καὶ κοίταξε τὴν ἀδερφή της.

— Μὰ ναί, καλὴ ἀδερφή, . . . ὁ Σαίντ - Ὁμέρ !

Κ' ἔδειξε ἕνα νέο ποὺ παρχμέριζε τοὺς ἱππότες, ἀνοίγοντας δρόμο πρὸς τὶς δυὸ κυράδες.

Δὲν ξέφυγε ἀπὸ τὸ μάτι τῆς Μαργαρίτας τὸ μικρὸ τίναγμα τῆς Ἰζαμπῶς.

— Μὰ πῶς! πρόλαβε νὰ πεῖ σχεδὸν ἄφωνα ἡ πριγκηπέσσα. Ὁ Σαίντ - Ὁμέρ εἶναι στὴν Καλαμάτα ; . . .

— Μπα! Δὲ σ' τὸ εἶχα πεῖ ; Κοίτα ποῦ ἔχω τὸ νοῦ μου ! Βάζω στοίχημα πὼς ξαστόχησα νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ . . . Βέβαια ! Ὁ σενεσάλος ἦρθε μαζί μου.

Δὲν πρόφτασε ἡ Ἰζαμπώ τίποτα νὰ προσθέσῃ. Ὁ Νικόλαος ντὲ Σαίντ - Ὁμέρ ξεθηλόκωνε τὸ ταμπάρο του καὶ πρόσχιλιε μπροστά της.

Εἶτανε νέος, ἴσαμε εἰκοσιδυὸ - εἰκοσιτριῶν χρονῶν. Τὸ ψηλὸ του ἀνάστημα τὸ ἀδικοῦσε δυσανάλογα ἕνα μεγάλο μακρουλὸ κεφάλι, πρόσωπο μὲ χαρακτηριστικὰ τόσο κανονικὰ ποὺ νὰ καταντοῦν ἀπάνθρωπα. Εἶχε κάτι ἀπὸ τ' ἀγάλματα ἢ παγερὴ τούτη θωριά, μὲ τὸ ἀσάλευτο βλέμμα καὶ τὸ σκαλιστὸ στόμα, τὸ μαρμάρينو. Σοῦ θύμιζε τοὺς ἀρχαγγέλους τοὺς ζωγραφισμένους στὰ τέμπλα κάθε ρωμέϊκης ἐκκλησιᾶς.

Γονάτισε μὲ τὸ ἕνα πόδι, πῆρε τὸ χέρι τῆς πριγκηπέσας καὶ τ' ἀκούμπησε στὰ κρῦα του χεῖλη. Σηκώθηκε ἀμέσως πάλι καὶ τὴν κοίταξε κατὰματα.

— Φέρνω στὴν κυρά μου τὸ χαιρετισμὸ τοῦ λίζιου ἀφέντη μου, εἶπε μὲ τὴ μπάσα του φωνή. Ὁ πριγκηπας λυπήθηκε πολὺ ποὺ δὲ μπόρεσε νὰ ἰδεῖ τὴν εὐγενία σας προτοῦ φύγῃ γιὰ τὴν Ἀνάπολη.

— Ἐφυγε ὁ πριγκηπας !

— Μὰ ναί ! Οὔτε κι αὐτὸ σ' τὸ εἶχα πεῖ ; κάνει ἡ Μαργαρίτα καὶ πνίγεται στανικὰ στὰ γέλια. Φαντάσου ! Πάει, δὲν ἔχω πιά μυαλό ! . . .

Τὸ μάτι τῆς Ἰζαμπῶς εἶχε σκοτεινιάσει.

— Καλὰ, πρόφερε ψυχρὰ κι ἀπόστρεψε τὸ πρόσωπό της. Καλῶς ἦρθατε στὴν Καλαμάτα, ἄρχοντα ντὲ Σαίντ - Ὁμέρ !

Ἄψυχα πέρασε μέσα στὴ σάλλα τοῦ κάστρου ἢ ἐξαιρετικὴ τούτη βραδυὰ πὺ ἐσιμγε πάλι στὸ πατρογονικό τους, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, τὶς δυὸ κόρες τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου. Ἡ συνέχεια τῆς ζωῆς σὰ νὰ εἶχε ἀνεπανόρθωτα κοπεῖ, καὶ μέσα στὴν ψηλὴ, φαρδεῖα κάμαρα, πὺ τὴ φωτίζανε τώρα κοκκινωπὰ καὶ ἀνήσυχα ἢ φωτιὰ κ' οἱ κρεμασμένοι λύχνοι, πλανιόντανε σκιῆς πὺ πέρασαν ἀντάμα μὲ φαντάσματα πὺ δὲν κατέρθωσαν ποτὲ νὰ ἐνσαρκωθοῦν. Παράτονα ξέσπαζαν τὰ ξάστερα γέλια τῆς Μαργαρίτας τὴν ὥρα τοῦ τραπεζιοῦ· σ' ἔλους βάραινε ἢ λιγλόγη καὶ αὐστηρὴ παρουσία τῆς πριγκηπέσσας. Καὶ στάθηκε σύντομη, δίχως ζωντάνια, ἢ βεγγέρα πὺ ἀκολούθησε.

Ὁ καντσιλιέρης ζύγωσε τὴν πριγκηπέσσα, πὺ εἶχε βάλει νὰ σπρώξουν τὸ θρονί τῆς μπροστὰ στὸ τζάκι, καὶ τὴ ρώτησε δισταχτικὰ ἀν ἔχει εὐχαρίστηση ν' ἀκούσει ἔναν - κάποιο μενεστρέλο. Εἶταν ἀπὸ τοὺς πιδ ἄξιους στὴν τέχνη του κ' εἶχε μέρες πὺ περιμένει τοῦτο τὸ χατίρι.

— Ἄχ ναί! νὰ τὸν ἀκούσουμε, νὰ τὸν ἀκούσουμε, παρακάλεσε μὲ λαχτάρα ἢ Μαργαρίτα.

Οἱ ἱππότες κ' οἱ κυράδες κοίταζαν μὲ ἀγωνία τὴν πριγκηπέσσα. Εἶτανε τόσο πληχτικὴ ἢ ζωὴ! τόσο πληχτικὴ! . . . Ὁ Σαιντ-Ὀμὲρ κάρφωνε τὸ ἄγρουπο μάτι του πάνω τῆς.

Τὸν εἶδε, στύλωσε περήφανα τὸ πανωκόρμι τῆς.

— Ὅχι! δὲν εἶναι ἢ βραδυὰ κατάλληλη, λέει κοφτά. Ἡ ἀδερφή μας εἶναι κουρασμένη ἀπὸ τὸ ταξίδι καὶ πρέπει ν' ἀναπαυτεῖ.

Μὲ μιὰ ματιὰ προσταχτικὴ, ἀνάγκασε τὴ Μαργαρίτα νὰ σιωπάσει. Σηκώθηκε ἀπότομα, τὴν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μαλακὰ μὰ σταθερὰ τὴν τράβηξε μαζί τῆς ἔξω, στὴ σάλλα τὴ σκοτεινὴ.

Ἡ βάρια ἀκολούθησε ποζάτη, μὲ τὸ κεφάλι στητό.

Σ' ἔλη τὴ διαδρομὴ ἴσαμε πὺ ν' ἀνέβουνε στὰ δώματά τους, οἱ δυὸ ἀδερφάδες σώπαιναν. Δυὸ σκουταράτοι εἶχαν χυμῆξει καὶ προπορεύονταν σηκώνοντας ψηλὰ τοὺς ἀναμμένους δαυλοὺς. Ἡ σάλλα ἔτριζε κάτω ἀπὸ τ' ἀνάλαφρα βιαστικὰ βήματα τῆς πριγκηπέσσας καὶ τῆς βαρωνέσσας. Ἡ Ἰζαμπὺ εἶχε ἀφήσει τὸ χέρι τῆς ἀδερφῆς τῆς καὶ ἀνέβαινε πρώτη, σηκώνοντας μὲ τὰ δυὸ δάχτυλα τὸ φαρδὺ φουστάνι τῆς, πὺ σουσουρίζε. Ἡ Μαργαρίτα κοίταζε ἀλαφιασμένη, μὲ μικρὰ τινάγματα σπουργίτη, τοὺς κόκκινους τοίχους τῆς σάλλας, τὶς σκοτεινὲς στοῆς, τὶς ἄδειες κάμαρες πὺ περνοῦσαν.

Στὴν πόρτα τῆς πριγκηπέσσας οἱ δυὸ δαδοῦχοι σταμάτησαν. Ἡ βάρια εἶχε χαθεῖ νωρίτερα· περνώντας, μπῆκε στὴν κάμαρά τῆς. Ἄνοιξε λοιπὸν μονάχη τῆς τὸ πορτόφυλλο ἢ Ἰζαμπὺ, ἔμπασε μέσα τὴν ἀδερφή τῆς καὶ ξανάκλεισε. Ἐνα λυχναρί διδυμο ἔκαψε δίπλα στὸ κρεβάτι, φωτίζοντας ἄτονα τὴν κάμαρα μὲ φῶς λαδί. Ἀπὸ τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο ἔμπαινε δροσάτη ἢ ἀνασεμιὰ τῆς ἀνοιξιιάτικης νύχτας, στοιχειωμένη ἀπὸ ψυχὲς λουλουδιῶν.

— Χριστέ, τί ψύχρα! ἀνατρίχιασε ἢ Μαργαρίτα καὶ ζάρωσε μέσα στὸ μανδύα τῆς.

Ἐκλεισε, δίχως λέξη, τὸ παράθυρο ἢ Ἰζαμπὺ, ἔρριξε στὸ κρεβάτι τὸ δικὸ τῆς τὸ μανδύα, καὶ κάθησε στὸ σεντοῦκι, γνέφοντας σύγκαιρα στὴν ἀδερφή τῆς νὰ τὴ μιμηθεῖ. Ἡ βαρωνέσσα ὑπάκουσε.

— Καὶ τώρα λέγε! πρόσταξε ἢ πριγκηπέσσα δίχως ἄλλο προόμιον.
— Νὰ πῶ τί ;
— Γιατί σ' ἔστειλε ἐδῶ ;
— Ποιός; ἀπόρησε τάχα ἢ κυρὰ τῆς Ἀκοῦας τεντώνοντας τὰ
στρογγυλά της τὰ ματάκια.

Ἡ Ἰζαμπὴ χαμογέλασε κρυά.

— Ὁ πρίγκηπας Φλωράν.

Ἄνοιξε τὰ χέρια της ἡ Μαργαρίτα, καμώθηκε πὼς σαστίζει, πὼς
νευριάζει, ὅμως τὸ μάτι τῆς Ἰζαμπῆς τὴν ἀνάγκασε νὰ χαμηλώσει τὸ
δικό της δαμασμένο κι ἀνίσχυρο.

— Εἶσαι ἀλλόκοτη! Ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἔνωσα πὼς ὁ ἐρχομός μου δὲν
σοῦ ἔκανε εὐχαρίστηση, Ἰζαμπῶ . . .

— Γιατί σ' ἔστειλε στὴν Καλαμάτα; ρωτᾷ πάλι, σταθερὰ κ' ἔν-
τονα ἡ πριγκηπέσσα.

Τότε κατάλαβε ἡ Μαργαρίτα πὼς κάθε προσποίηση θὰ εἶταν ἄσκοπη.
Ἡ πονηριά της δὲν ἔβαζε εὐκόλα τ' ἄρματα κάτω ὅταν ὅμως ἀναγκάζο-
ταν νὰ τὸ κάνει, δὲ φυγομαχοῦσε, οὔτε γονάτιζε. Ἐδινε τόπο σὲ μιὰν
ἀγανάκτηση νευρωμένη. Τὸ πείσμα τὸ ἄγριο τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρ-
δουίνου εἶχε κληροδοτηθεῖ μεταμορφωμένο ἀνόμοια στὶς δυὸ του θυγατέρες.

— Ἐ, λοιπόν, καλὰ! λέει ἡ Μαργαρίτα καὶ στυλώνει τὸ κορμί της
μὲ τὸ ἀφράτο στήθος τῆς περιστέρας. Σὰ θὲς νὰ τὸ πάρεις ἔτσι, πὰρ' το.
Ὁ ἀφέντης σου εἶναι τόσος καιρὸς πού σὲ καρτερεῖ στὴν Ἀνδραβίδα
κ' ἐσὺ δὲ στοχάστηκες καθόλου πὼς εἶχες χρέος νὰ πᾶς κοντά του.

— Ἐγὼ; Ἐγὼ; Μὴ δὰ ἔφυγα μόνη μου, ἀπὸ δική μου θέληση,
γιὰ τὴν Καλαμάτα;

Στάθηκε λίγο νὰ συγκρατήσει τὰ νεῦρα της, πού δὲν τ' ἄφηνε ἄλ-
λωστε ποτέ της νὰ τὴν ἐξουσιάζουν, ἀνάσανε βαθιὰ καὶ πρόσθεσε ἤρεμα:

— Δὲν ξέρεις καλὰ τὰ πράγματα, καλὴ ἀδερφή. Ὁ Ἰδῖος ὁ πρίγκη-
πας μὲ ξαπόστειλε, προτοῦ ξεκινήσει γιὰ τὸν πόλεμο. Ὑπάκουσα· αὐτὸ
εἶν' ἔλο.

— Ξέρω καλὰ. Ξέρω, ἀν θὲς νὰ μάθεις, κι ἀπὸ σένα τὴν ἴδια πε-
ρισσότερα. Ὅμως, γυρίζοντας ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἦρθε ἐδῶ, σὲ εἶδε. Ὑ-
στερα ξανάφυγε γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα, κ' ἐσὺ ἔμεινες. Τί λόγο εἶχες
νὰ μείνεις;

— Καὶ σὰν τί λόγο εἶχε κείνος πού μ' ἔστειλε ἐδῶ;

— Δὲν ξέρω, κάνει ὑποκριτικὰ ἡ Μαργαρίτα καὶ χαμηλώνει τὰ
μάτια της. Ἐγὼ ἔχω ἐμπιστοσύνη τυφλὴ στὸν πρίγκηπα Φλωράν.

Στύλωσε τὸ κορμί της ἡ Ἰζαμπὴ καὶ γιὰ λίγες στιγμὲς δὲν εἶπε
τίποτα. Τὰ μάτια της, παγερά, ἀσάλευτα, κοίταζαν τὴν ἀδερφή πού
τ' ἀπόφευγε τώρα. Μιὰ ζάρα καταφρόνιας τῆς χαράκωνε τ' ἀκρόχειλο.

— Καὶ τώρα τί μὲ προστάζει, μὲ τὸ στόμα σου, νὰ κάνω; ρώτησε
μὲ εἰρωνεῖα ἀδιόρατη καὶ πικρὴ.

— Ὁ πρίγκηπας δὲ σὲ προστάζει! Ὁ πρίγκηπας σοῦ ἔχει εὐλά-
δεια ἀληθινή, Ἰζαμπῶ. Ἐγὼ πού τὸν εἶδα σοῦ λέω πὼς ἔφυγε γιὰ τὴν
Ἀνάπολη βαρυνικραμένος.

— Εἶμαι ἀπαρηγόρητη, καλὴ ἀδερφή! Ὅα σοῦ ζητήσω λοιπὸν τὴ

δική σου τὴν ὀρμήνεια πῶς πρέπει στὴν περίστασι τούτῃ νὰ φερθῶ, ἐσένα ποὺ τὸν εἶδες.

Ἄμηνανία βασάνισε γιὰ λίγες στιγμὲς τὴ Μαργαρίτα. Ὅμως, τι-νάζοντάς τὴν ἀπὸ πάνω τῆς μ' ἀγανάχτησι, καθὼς εἶχε κάνει λίγο πρὶν καὶ γιὰ τὴν ἀστοχὴ πονηριά, σήκωσε ἀψήφιστα τὰ μάτια τῆς, κοίταξε κατάματα τὴν Ἰζαμπὼ κ' εἶπε θαρετὰ :

— Νὰ δώσεις στὸ σενεσάλο Σαιντ-Ὀμέρ τὴ γραφὴ τοῦ πρωτοστράτορα Σγουρομάλλη.

Δὲ σάλεψε ἡ Ἰζαμπὼ. Εἶχε ἀπὸ καιροὺς μάθει τὴ μεγάλη ἀρετὴ νὰ μὴν προδίνει τὸ ξάφνιασμα τῆς ψυχῆς τῆς στὶς κρίσιμες στιγμὲς τῆς ζωῆς. Ὅμως χλωμάδα κέρνιη, νεκρική, τὴν περιχούσε.

— Ἄ! εἶπε ἄφωνα. Τὴ γραφὴ...

Ἡ Μαργαρίτα τὴν κοίταξε ἀμίλητη. Τώρα ποὺ τὸ φιλότιμό τῆς εἶχε ἱκανοποιηθεῖ, ἕνας ἴσκιος συμπόνοιος ἀπάλυνε τὴ ματιὰ τῆς. Τὴν ἀγαποῦσε κατὰ βῆθος ἢ βαρωνέσσα τὴ μεγάλη τῆς ἀδερφή. Ἄπλωσε μαλακὰ καὶ τῆς ἔπιασε τὸ χέρι.

— Ἰζαμπὼ, κάνει σιγανά, ἀνήσυχη, τί εἶναι λοιπὸν αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς γραφῆς;

Δὲν ἀποκρίθηκε ἡ πριγκηπέσσα. Τὰ μάτια τῆς, χωνεμένα, κοίταζαν πέρα.

— Ἰζαμπὼ, καλὴ ἀδερφή!... Δὲ θὲς νὰ μοῦ πεῖς;

Ἄνασεισθηκε ἡ μεγάλη καὶ γύρισε τὰ μάτια τῆς στὴ Μαργαρίτα.

— Δὲν ξέρω, λέει ἀφαιρεμένα. Οὔτε κ' ἐγὼ δὲν ξέρω...

— Τότε λοιπὸν;... Καὶ τί θὰ γίνῃ τώρα;

Σήκωσε τοὺς ὤμους τῆς ἡ Ἰζαμπὼ, τοὺς ἄφησε πάλι νὰ πέσουν.

Ἡ Μαργαρίτα τῆς ἔσφιξε τὸ χέρι νευρικά.

— Ὁ Σαιντ-Ὀμέρ προσμένει. Ἦρθε ξεπίτηδες ἐδῶ. Καὶ δὲ θὰ φύγει ἂν δὲν τοῦ δώσεις τὴ γραφὴ. Κι ἂν πάλι τοῦ τὴ δώσεις...

Ἄπόσωσε τὴ φράση τῆς μ' ἕνα στεναγμὸ βαρῦ.

— Ἄν τοῦ τὴ δώσω; ρώτησε ἡ Ἰζαμπὼ μὲ μάτι ποὺ ἀστράψε ξαφνικά.

— Ἄν τοῦ τὴ δώσεις, κάνει ἡ Μαργαρίτα πανικόβλητη, ἡ ὑπόψια στηρίζεται. Ὁμιολογεῖς πῶς τὴν κράτησες ἐσο ὅσο εἶταν ἀκόμα χρήσιμη, ἐπιθεβαιώνεις τὴν κρυφὴ ἐνάντια σου κατηγορία τοῦ μισσέρ Φλωράν.

— Ποιὰ κατηγορία;

— Θέ μου! κ' ἡ Μαργαρίτα ἀνατρίχιασε. Πῶς βρῖσκεσαι; σὲ συνεννόησι μὲ τοὺς Ρωμιούς τοῦ Μυτζηθρά!... Τὸν ξέρεις καλὰ τώρα τὸν ἀρέντη σου. Εἶναι φιλόποτος. Ποτὲ δὲν ξεχνάει πῶς, ἂν εἴμαστε κόρες τοῦ πατέρα μας, ἔχουμε ὅμως στὶς φλέβες μας καὶ τὸ αἷμα τῆς Ἄνας Ἀγγελίνας.

Σώπασαν. Καθισμένες δίπλα - δίπλα πάνω στὸ παλιὸ σενοῦκι, ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ πατέρα τους, σφιγμένες ἢ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη, στητὴ ἡ Ἰζαμπὼ, ζαρωμένη ἡ Μαργαρίτα, σιγανασαίνανε ζευγαρωτά.

— Μὰ γιατί, γιατί δὲν τὴν ἔστειλες στὸ σενεσάλο τὴ γραφὴ;

— Δὲν ξέρω. Καὶ σὰ νὰ ψαχούλευε κ' ἡ ἴδια μέσα στὴ συνείδησή

της, πρόσθεσε ύστερα από λίγο, αφαιρεμένα: Θαρῶ από λύπηση...

— Σάν τί ειδος λύπηση; Για ποιόν;

Ἡ πριγκηπέσσα γύρισε, κοίταξε τὴν ἀδερφή της μὲ μάτι ἀνθρώπου πού ξυπνάει ἀπὸ ὄνειρο μακρυνό, καὶ ξερά, μὲ φωνὴ ἀχρωμῆ, τῆς εἶπε γιὰ τὸ ἐπεισόδιο τοῦ κυνηγιοῦ, τὴν παράδοξη συνάντησή μὲ τὸν ἄγνωστο Ρωμιὸ στὸ σῦδεντρο τοῦ κάμπου.

Ἄκουγε ἡ Μαργαρίτα, ἄκουγε μισοσκυμμένη, σὰ νὰ τῆς βάραινε τοὺς ὤμους ἐγνοια πιεστικῆ, καὶ σιγὰ - σιγὰ μιὰ ἀπορία χάραζε στὴν ψυχὴ της. Σ' ἄλλή τούτη τὴν ἱστορία, κείνο πού δὲν καταλάβαινε, πού δὲν ἀναγνώριζε, εἶταν ἡ ἀδερφή της.

— Εἶν' ἐδῶ αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος; εἶν' ἀκόμα ἐδῶ; ρώτησε ζωνηρὰ σὰν ἔπαψε νὰ μιλάει ἡ Ἰζαμπώ.

— Ναι, ἐδῶ εἶναι. Κάπου μέσα στὸ κάστρο θὰ βρίσκεται. Δὲν τὸν ξανάδα...

Καὶ σὰ νὰ τὴν παραξένευε τώρα κι αὐτὴν τὴν ἴδια τὸ τελευταῖο τοῦτο:

— Εἶπα νὰ τὸν κρατήσουν ἐδῶ ἴσαμε πού νὰ ξεκαθαριστῆ τὸ πρᾶμα, πρόσθεσε γιὰ δικαιολογία.

Ὅμως τὸ βλέμμα τῆς Μαργαρίτας, πού τὴν κοίταζε ἀπορημένο καὶ προσεχτικὸ, δὲ μπόρεσε νὰ τὸ ἀντέξει. Κατέβασε πρώτη τὰ μάτια της αὐτὴ τῆ φορά. Ἀλήθεια, τὸ πὼς κράτησε τὸν ἄγνωστο μαντατοφόρο στὸ κάστρο της, μποροῦσε νὰ περάσει καὶ γιὰ πράξη σωφροσύνης. Στὸ μεταξὺ ὅμως ἔκανε καὶ τίποτα γιὰ νὰ ξεκαθαριστῆ ἡ ὑπόθεσις τῆς γραφῆς; Εἰδοποίησε τὸ σενασόλο πού εἶταν ὁ φυσικὸς παραλήπτης της; Ἐξέτασε τὸ Ρωμιό; Φρόντισε νὰ ξεδιαλύνει τὸ μυστήριον τῆς ἀργητᾶς του;

— Ἀχ! γιατί, γιατί νὰ τὸ κάνεις αὐτό, Ἰζαμπώ; θρήνησε ἡ Μαργαρίτα πλέκοντας τὰ χέρια της. Ἐσύ; Ἐσύ; καὶ τὴν κοίταξε στὰ μάτια σαστισμένη. Τώρα ποῖς θὰ τὸν πείσει τὸ μισὸν Φλωρὰν πὼς σ' εἶχε ἀδικοθάλει; Σ' ἔστειλε, φεύγοντας γιὰ τὸν πόλεμον, στὴν Καλαμάτα νὰ σὲ δοκιμάσει, δὲν τὸ κατάλαβες, καλὴ ἀδερφή; Καὶ νὰ πού, μὲ τὴν πράξη σου, τὸν δικαίωνεις.

— Μ' ἔστειλε νὰ μὲ δοκιμάσει; φώναξε ἡ Ἰζαμπώ κι ἀναπήδησε.

Τὰ τετωμένα μάτια της φαχούλεψαν τὸν ἄερα, τίς θύμισές της, κι ὀλάκερη ἡ σκηνὴ στὸ παλάτι τῆς Ἀνδραβίδας τῆς ἄστραψε στὸ νοῦ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν τὴν εἶχε παρακαλέσει τότε, ὁ πρίγκηπας, κ' ἔτσι ἀναντίρρητα, νᾶρθει στὴν Καλαμάτα! Γι' αὐτὸ χάραζε στὰ χεῖλη του τὸ παράδοξο χαμόγελο. Κ' εἶχε βάλει νὰ τὴν κατασκοπεύουν... Ἀπόδειξη πὼς δὲν πέρασαν δέκα μέρες πού ὁ Ρωμιὸς τῆς ἔδωσε τὴ γραφὴν κι ὁ Σαιντ-Ὀμὲρ εἰδοποιήθηκε κιόλας κ' ἐρχότανε σήμερα στὴν Καλαμάτα νὰ τὴ γυρέψει.

— Ναι... , τώρα βλέπω, λέει συλλογισμένη, σιγανά.

Ἀπὸ τίς πιὸ μεγάλες τρικυμίες πού ἀναστατώνανε τὸ στήθος της ποτὲ δὲν ἄφηνε νὰ φαίνεται ἄλλο ἀπὸ μιὰ μικρὴ σπιλιάδα.

— Τώρα τί θὰ γίνεῖ; ξανάπε ἡ Μαργαρίτα καὶ βαρυστέναξε.

Δὲν ἤξερε ἡ Ἰζαμπώ, τίποτα δὲν ἤξερε. Οἱ δικαιολογίες, οἱ μετανιωμοί, εἶτανε πρᾶματα ξένα στὸ φυσικὸ της. Πάλι ἐνιωθε νὰ τὴν ξε-

σηκώνει άπαλά και νά τή σέρνει τό μαλακό έκεινο κύμα τής μοιρολα-
τρικῆς άδράνειας.

— Θά τοῦ τή δώσω τή γραφή, εἶπε άπλά. "Άλλωστε δέ χρειάζε-
ται... Οἱ Ρωμιοὶ τοῦ Μυτζηθρά δέν τή λάβανε καθόλου.

— Οἱ Ρωμιοὶ τοῦ Μυτζηθρά ;

— Ναι. "Ο Σγουρομάλλης έστελνε στόν Σαιντ-Όμέρ τήν ἴδια τή
γραφή τοῦ Παλαιολόγου πού πρόσταζε τό Μυτζηθρά νά χτυπήσει μέ
δόλο τό πριγκηπάτο. Τό μήνυμα τοῦ αὐτοκράτορα δέν έφτασε φαίνεται
στόν προορισμό του, έπεσε εὐθύς στά χέρια τοῦ Σγουρομάλλη, πού εἶ-
ναι έμπιστικὸς τοῦ πριγκηπα. Ἡ γραφή έχει πάνω-πάνω δυὸ σταλα-
ματιές αἷμα... Κι ὁ Σγουρομάλλης τήν έστελνε στό σενεσάλο, γρά-
φοντας μέ τό χέρι του μιὰ σύσταση νά θανατωθεῖ ὁ μαντατοφόρος.

— "Α!...

"Έσκυψε τό κεφάλι τής ἡ Μαργαρίτα, βυθίστηκε σέ συλλογή. Σκο-
τεινὴ ἱστορία! "Ένα-ένα πασχίζει νά ξεμπλέξει τὰ νήματά τής, μπλέ-
κει, και πάλι ξαναρχίζει. Μιὰ άπορία — κι άλλη — τής σπαθίζει τό
μυαλό :

— Καὶ γιατί δέν τὸν θανάτωσες τό μαντατοφόρο, καλὴ άδερφή ;

— Νά τὸν θανατώσω ; Έκανε ἡ "Ιζαμπώ και τραβήχτηκε πίσω.

— Νά τὸν θανατώσεις βέβαια!...

— Μαργαρίτα!... Τὸ λές μέ τὰ σωστά σου αὐτὸ ;

— Καὶ γιατί ὄχι ;

Κοίταζε χαμένη ἡ πριγκηπέσσα τήν άδερφή τής, τό ροδαλὸ μω-
ρουδίστικο πρόσωπο, τό άπαλὸ και πρόθυμο στῆθος, τὰ κουκλιστικά
χέρια μέ τὰ νυχάκια τὰ γυαλιστερά. "Ω, ναί! τὰ νυχάκια τοῦτα εἶχαν
ἔλο τό κουράγιο νά σπαράξουν, και δίχως νά ταραχτεῖ καθόλου τό πο-
νηρὸ και σκανταλιάρικο γέλιο τής κυράς. Αὐτὴ εἶταν ἡ Μαργαρίτα.

— Ναι, λέει νικημένη ἡ "Ιζαμπώ. "Ισως θάπρεπε νά τό κάνω,
ἴσως εἰσὺ αὐτὸ νά έκανες...

— Καὶ βέβαια πού θά τό έκανα! Τὸ ρωτᾶς ;

"Έσκυψε ἡ πριγκηπέσσα τό κεφάλι, τό μάτι τής χώνεψε.

— Εἶναι τόσο νέος!...

Μονομιᾶς ἡ βαρυνέσσα εἶχε τιναχτεῖ.

— Νέος ; Έκανε. Νέος ; "Ως πόσο ;

— Δέν ξέρω... Παιδάριο πές... .

Τὰ μάτια τής Μαργαρίτας σπίθιζαν.

— "Α! μὰ τότε... ᾶ! μὰ τότε... Και πές μου, καλὴ άδερφή,
πρακάλεσε σκύθοντας στ' αὐτὴ τής πριγκηπέσσας μέ γελάκι ταραγμένο,
εἶναι καλοκαμωμένος ; έχει κορμὶ ὁμορφο ;...

— Δέν ξέρω, άποκρίθηκε πάλι, άθυμα, ἡ "Ιζαμπώ και τραβήχτηκε
μακριά τής.

— Στάσου, στάσου, πρέπει νά μοῦ πεις! Κι άφησε, τί σέ νοιάζει
σένα! "Εγὼ θά τὰ διορθώσω ἑλα. Αὐτὸς ὁ Σαιντ-Όμέρ εἶναι χοντρο-
κέφαλος!... Μπορῶ νά τὸν φέρω στά νερά μας εγὼ. Τί σέ νοιάζει!...
Λοιπόν, θά μοῦ τὸν δείξεις τὸν φυλακισμένο σου ;

— Δέν εἶναι φυλακισμένος, εἶπε ἡ "Ιζαμπώ και σηκώθηκε.

— Δέν εἶναι φυλακισμένος ; Τί ; λεύτερο τὸν έχεις! "Α, μὰ

τότε... Ίζαμπώ! φώναξε ή Μαργαρίτα και ξεκαρδίστηκε. Λεύτερος μέσα στο κάστρο σου ένας νέος πού σου τόν έστειλαν για να τόν θανατώσεις; "Α, όχι! αυτά δέ μ' άρέσουν, όχι, δέ μ' άρέσουν. Μήπως άλλαξες από τότε πού έχω να σε ιδώ;

Γελοωσε ή κυρά τής "Ακοθας, γελοωσε άκράτητα, και τó μικροκαμωμένο παχουλό κορμί της κυλιότανε πάνω στά μαξιλάρια του σεντουκιού, πού τής τó είχε άφήσει άδειανό τώρα ή πριγκηπέσσα. Παράδοξη έξέλιξη μιās σκηνής πού έλεγες πώς θα σταθει τόσο δραματική προτού αρχίσει! Κ' είτανε κατενθουσιασμένη ή βαρωνέσσα, απολάβαινε βαθιά τήν αναπάντεχη λύτρωσή της από τόν άταίριαστο γι' αυτήν ρόλο του σωφρονιστή, και πλημμύριζε βαθειά, όρμητική άγαλλίαση για τήν καλή τύχη πού τήν έσπρωξε να έρθει στην Καλαμάτα.

— "Η ώρα είναι προχωρημένη, λέει ξερά ή πριγκηπέσσα.

Είχε σταθει μπροστά στο παραθύρι κι άνάσαινε με ρουφηξιές κοντές, άνυπόμονες, τήν ανοιξιάτικη νύχτα.

— Καλή σου νύχτα, κάνει δίχως να στραφεί.

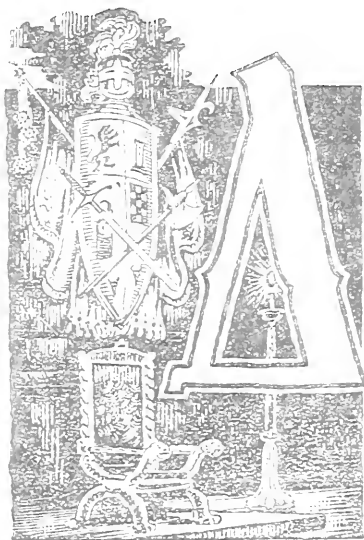
"Η βαρωνέσσα έπαψε άπότομα να γελάει. Σηκώθηκε πειθήνια, καληνύχτισε κι άνοιξε τήν πόρτα τής κάμαράς της.

"Όμως προτού ξανακλείσει τó πορτόφυλλο, στάθηκε μιá στιγμή στο κατώφλι και κοίταξε τήν Ίζαμπώ πού τής γύριζε τώρα επίμονα τή ράχη. Πάλι ζωγραφίστηκε στο πρόσωπό της ή άπορία. "Όμως τó γέλιο στάθηκε δυνατώτερο. "Έβαλε ένα χάχανο άταχτου παιδιού, σκέπασε με τις παλάμες τó στόμα της και σφάλησε τó πορτόφυλλο γοργά, μη τήν ξαναμαλώσουν.

ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

ΤΟ μέρες ἀργότερα, ὁ σενεσάλος Σαϊντ-Ὀμέρ ἔφευγε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα. Κουβαλοῦσε μαζί του, θριαμβικά, τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη — ποῦ τώρα πιά ἦταν ἀχρησθη. Ἡ βαρωνέσσα κράτησε τὸ λόγιο της. Εἶχε μονάχη της καταπιαστὴ νὰ δώσει ἐξηγήσεις στὸ σενεσάλο. Τοῦ εἶπε πῶς ἡ γραφὴ ἔφτασε στὰ χέρια τῆς ἀδερφῆς της ὅταν εἶταν πιά ἀργά, πῶς ἔτσι κι ἀλλιῶς δὲν πέτυχε τὸν ἐπικίνδυνο σκοπὸ τῆς μιᾶς καὶ δὲν ἔφτασε στὰ χέρια τῆς Κεφαλῆς, ἀλλὰ τοῦ Σγουρομάλλη, καὶ πῶς ἡ πριγκηπέσσα, κρίνοντας ὅτι δὲν εἶχε πιά καμμιά ἀξία, τὴν κράτησε προσμένοντας νὰ τὴν παραδώσει στὸν ἴδιο τὸ σενεσάλο

τοῦ πριγκηπάτου της, μὲ πρώτη εὐκαιρία.

Μιά ἀπορία μονάχα εἶχε ἀπομείνει στὸν Σαϊντ-Ὀμέρ: γιατί ἡ γραφὴ ἄργησε τόσο νὰ φτάσει στὰ χέρια τῶν Φράγκων; Ζήτησε λοιπὸν νὰ ἴδῃ ὁ ἴδιος τὸν ταχυδρόμο. Τοῦ τὸν ἔφεραν. Ἡ ἀνάκριση στάθηκε σύντομη καὶ οἱ ἐξηγήσεις τοῦ Σγουροῦ ἱκανοποιητικῆς. Τὸν εἶχαν ἐμποδίσει νὰ παρουσιαστῇ στὴν πριγκηπέσσα, τὸν ἐδιώξαν ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ κάστρου γιατί τὸν πέρασαν γιὰ ἀγύρτη. Οἱ δυὸ σεργέντες, ποῦ φυλάγανε βάρδια τὴ μέρα ποῦ παρουσιάστηκε, ἀναθυμήθηκαν ἄχρες-μέσες τὸ περιστατικό, τὸ μολόγησαν.

— Καὶ γιατί ἔφερες τὴ γραφὴ στὴν κυρὰ καὶ ἔχι: σὲ μένα; ρώτησε τελεταῖα ὁ σενεσάλος κοιτάζοντας ἐπικίνδυνα τὸν Σγουρό.

— Ταξιδεύω στοὺς τόπους σας γιὰ πρώτη φορά, ἀποκρίθηκε τὸ παιδάριο, δὲν ἤξερα ἂν ἡ εὐγενεία σου βρίσκεται στὴν Ἄνδραβίδα ἢ στὴν Καλαμάτα. Ἐμαθα στὸ δρόμο πῶς ἡ πριγκηπέσσα εἶναι στὴν Καλαμάτα καὶ στοχάστηκα πῶς καὶ ἐλόγου σου θὰ βρῖσκεσαι ἐδῶ, ἀντάμα μὲ τὴν κόρτη.

Στραβομουτσούνισε ὁ Σαϊντ-Ὀμέρ. Δὲν τοῦ ἄρεσε νὰ δεῖχεται πῶς αὐτὸς ἔχει τ' ἄδικο καὶ ἕνας βιλάνος τὸ δίκιο. Ἐνὰ μονάχα καταφύγιο ἀπέμεινε τώρα γιὰ τὸν ἐγωῖσμό του: νὰ ἐκτελεστῇ ἡ ὁρμήνεια τοῦ Σγουρομάλλη.

—'Ο άνθρωπος αυτός πρέπει να θανατωθεί, είπε σκύβοντας στ' αὐτὴ τῆς βαρwonέσσης πὺ παραστεκόμενε στὴ σκηνὴ αὐτῆ.

—'Εγνοια μὴν ἔχετε, ἄρχοντα σενεσάλο, βεβαίωσε ἡ Μαργαρίτα δίχως νὰ ξεκολλᾷ τὸ μάτι τῆς ἀπὸ τὸν Σγουρὸ. 'Ο ἄνθρωπος θὰ θανατωθεῖ.

Ἔστερα ἀπὸ τοῦτο, ἤσυχος πιά ὁ Σαίντ-'Ομὲρ, ἔφυγε γιὰ τὴν Ἄνδραβίδα.

Τὸ ἴδιο βράδυ, ὁ Σγουρὸς ἀναζητοῦσε ἐπίμονα τὸν Κοκκινότριχη. Ἔστερα ἀπὸ τὸν πρῶτο διάλογό τους, τὸν ὄχι καὶ τόσο φιλικό, τὴ μέρα πὺ τὸ παιδάριο πρῶτόρθε στὸ κάστρο, ὁ μενεστρέλος εἶχε κατορθώσει ἀγάλια-ἀγάλια νὰ τοῦ κερδίσει τὴ συμπάθεια. Ἄνταμώνονταν τὸ συνθῆστερο τὰ βράδια, ὅταν ἔλα γύρω ἡσυχάζουν, σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς αὐλῆς ἢ στὸν περιφερειακὸ δρόμο τῶν τειχιῶν. Ἐκεῖ καθισμένοι, πότε στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ πότε στὴν κώχη μιᾶς τάπις, κουβεντιάσανε γιὰ τὰ περασμένα καὶ γιὰ τὰ μελλούμενα, γιὰ τοὺς μακρυνούς τόπους, τὴ μεγάλη θάλασσα, τὴν κυρὰ τοῦ κάστρου, τὴ μοῖρα τῶν ἀνθρώπων, τὸ θάνατο καὶ τὴ ζωὴ.

Λοιπὸν νὰ κουβεντιάσουν γιὰ θάνατο ζητοῦσε κι ἀπόψε ὁ Σγουρὸς τὸν Κοκκινότριχη. Γιατὶ τώρα πιά ἀμφιβολία δὲν τοῦ ἔμενε καμμιά. Μ' ἔλο πὺ δὲν εἶχε ἀκούσει τὰ τελευταία λόγια τοῦ σενεσάλου μὲ τὴ βαρwonέσσα, τὸ κάλεσμά του καὶ μόνο ἀπὸ τὸν Σαίντ-'Ομὲρ τὰ ἔκανε γι' αὐτὸν ἔλα φανερά: Τὴν ὡς τὰ σήμερα ἄργητα τὴ χρωστοῦσε στὴν πριγκιπέσσα. Μὰ τώρα πὺ ὁ Σαίντ-'Ομὲρ γνώρισε τὴν ἀτιμὴ ἑρμηνεία τοῦ Σγουρομάλλη, τὸ γραμμένο θᾶπρεπε βέβαια νὰ πληρωθεῖ...

Τὸ αἷμα τοῦ ἔφερνε βόλτες ξαφνικές, σκουριχτές, καὶ πάλι ἀναρουφιόταν. 'Ο συγγενὴς ὁ δικὸς του, πουλᾷ: τὴν ὀρθοδοξία στὸ Φράγκο, ποῖς ξέρει γιὰ ποιά σιχαμερὴ ἀντίχαρη... Ὡχ! καὶ νὰ συλλογιέσαι πὺς ἔδω καὶ λίγους μῆνες τὸν εἶχε στὰ χέρια του τὸν Σγουρομάλλη, πὺς στάθηκε κάμποση ὥρα κλεισμένος μέσα σὲ μιὰ κάμαρα τοῦ Μυτζηθρά μονάχος μαζί του. Τότε νὰ ἤξερε εἰτι ξέρει τώρα, μὲ πόση ἀγαλλίαση θὰ χούφτιαζε ἕνα λεπίδι νὰ τοῦ τὸ μπῆξει στὸ πλευρό! Μὰ ὄχι, τίποτα δὲν ἤξερε τότε, εἴταν ἀκόμα ἄπραγος, ὀρνίθι, καὶ τὸν κοίταζε τὸν προδότη μὲ στόμα ἀνοιχτὸ ἀπὸ θαυμασμὸ καὶ καρτεροῦσε τὴν προστασία του, τὴ στοργὴ του.

Ποῦ διάτανο εἶναι ἀπόψε τοῦτος ὁ Κοκκινότριχης! Ἄνοιξε ἡ μαύρη νύχτα τὸ στόμα τῆς καὶ τὸν κατάπιε; Φέρνει βόλτες ἀνήμερες ὁ Σγουρὸς, ἀνεβαίνει στὰ χαλιάτια, κατεβαίνει στὰ κελάρια, ψαχουλεύει στὴ σκιὰ τῆς αὐλῆς, κατηφορίζει στὸ διάζωμα τῶν τειχιῶν, ὅμως πουθενὰ δὲν τὸν βλέπει. Ψάχνει μανιακά, ἀψηφώντας ἀκόμα καὶ τὸν κίνδυνο νὰ τὸν προσέξουν, νὰ τὸν βάλουν στὰ σίδερα. Ἰδέες παράφορες περνᾶνε ἀπὸ τὸ μυαλό του: Νὰ μπεῖ κλεφτὰ στοὺς στάβλους, ν' ἀρπάξει τὸν Ἀστρίτη καὶ νὰ λακῆσει, στὰ τέσσαρα. Ὅμως ἡ κάτω σιδερόπορτα εἶναι σφαλιστή. Νὰ κρεμαστεῖ μ' ἕνα σκοινὶ ἀπὸ τὸ τειχὶ καὶ νὰ φύγει τρέχοντας μέσα στὴ νύχτα. Δὲ θὰ τὸν δοῦνε οἱ βιγλάτορες; Νὰ προσμένει τὴν αὐγὴ καὶ τότε νὰ ξεκόψει ἀνακατεμένος μὲ τοὺς χωριάτες πὺ μπκινοβγαίνουν κουβαλώντας σὲ φορτωμένα ζῶα τίς σοδιές... Ὅλα τοῦτα εἶναι καὶ τολμηρὰ κι ἀνέμυαλα. Καὶ πάνω ἀπ' ἔλα, νὰ... τὸν

παίρνουνε μακρῶς της, μακρῶς ἀπὸ τῆ μοναδικῆ γυναῖκα πού ὄνειρεύτηκε στὴ ζωῆ. Ἄν... ἂν ἔτρεχε σ' αὐτήν, καὶ τῆς μιλοῦσε, καὶ τῆς ἔλεγε τὴν ἀπελπισία του;...

Ἡ σκέψη τούτη δὲν εἶναι πιδ φρόνιμη ἀπὸ τίς προηγούμενες, ὅμως ἔχει τὸ βαρὺ θῆλγητρο νὰ τὸν ξαναφέρνει κοντὰ της, ἀκόμα πιδ κοντὰ ἀπὸ τώρα. Βρίσκει ἐπιχειρήματα πλήθια νὰ τὴν τὼνώσει: Τὸ κάτω-κάτω πριγκηπέσσα εἶναι, ἄρα δυνατότερη κι ἀπὸ δέκα μαζί σενεσάλους. Ὑστερα, τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ τῆς ἐξηγηθεῖ γιὰ μιὰ φορὰ ξεκάθαρα, πέρα γιὰ πέρα, νὰ ξεδιαλύνει τὴν παρεξήγηση πού βαραίνει τὴ ζωῆ του καὶ πού τὸν ἀναγκάζει νὰ φεύγει κυνηγημένος, σὺν ψυχῆ κολασμένη, ἀπὸ παντοῦ. Ναι, ναι, στὴν πριγκηπέσσα θὰ τρέξει, θὰ προσπέσει καὶ θὰ τῆς πεῖ: «Ὅχι, ὄχι, δὲν ἔρχομαι νὰ σοῦ ζητήσω χάρη, οὔτε συμπόνια! Οἱ ἄντρες δὲ ζητᾶνε ποτὲ προστασία ἀπὸ γυναῖκα. Σοῦ ζητῶ μονάχα νὰ μ' ἀκούσεις, νὰ μὲ δικάσεις μονάχη σου, κι ἂν μὲ κρίνεις ἄξιο γιὰ θάνατο, θανάτωσέ με!»

— Ἄ μπᾶ! ἡ θηλειὰ τῆς κρεμάλας δὲν εἶναι ἡ ἀγκυλιὰ πού πρέπει στὸ λαιμό σου, παλληκάρι μου, εἶπε περιγελώντας μιὰ φωνὴ βραχνῆ κοντὰ στὰ πόδια του.

Εἶχε ξεχαστεῖ καὶ μονολόγησε δυνατὰ τὸν ἄκουσαν. Καρφώθηκε στὸν τόπο, παγωμένος. Ἀπὸ τὴ φωνὴ ὡστόσο ἀναγνώρισε τὸ πλάσμα πού ἀναδεύεταν στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησιᾶς. Δόξα νᾶχει ὁ Θεός! εἶταν ὁ Κοκκινότριχος.

— Ποῦ ἦσουν; σ' ἔφαχνα ὀλοῦθε! ἔκανε ἀνακουφισμένος τέλος κ' ἔπεσε καθιστὸς δίπλα.

— Εἶχα ἄλλες δουλειές, ἀποκρίθηκε ὁ μενεστρέλος ἀόριστα, δίχως ν' ἀποσώσει τὴν ἐξήγηση, κατὰ τὸ συνήθειό του.

Κάθονταν δίπλα-δίπλα, ἀγκυλιάζοντας τὰ καλάμια τῶν ποδιῶν τους. Τὸ μισοφέγγαρο εἶχε ψηλώσει, ὅμως τὴ δική τους τὴ γωνιά τὴν ἔθαβε πηχτὴ σκιά. Ἀπὸ δίπλα, στοὺς στάβλους, κάπου-κάπου ἕνα ἄλογο ἀναταραζότανε στὸν ὕπνο του, φρούμαζε καὶ βροντοῦσε μουγγὰ τὸ πέταλο στὸν στοιβαγμένο χάμου σανό.

Ἀνυπόμονα, λαχανιαστά, ὁ Σγουρός ἀνιστόρησε στὸ μενεστρέλο τὰ σημερινὰ περιστατικά. Ἡ φωνὴ του εἶταν πνιχτὴ, μὲ τὰ φλετουρίσματα ὅμως τῆς καρδιᾶς του ἀνέβαιναν στὸ λαιμό του ξαφνικά ξεσπάσματα. Ὁ Κοκκινότριχος ἀτάραχος, μισοξαπλωμένος ἄνετα, τὸν ἄκουγε μὲ ὑπομονή.

— Ὅλ' αὐτὰ τὰ ξέρω, εἶπε σὺν ἡ ἀφήγηση πῆρε τέλος.

— Τὰ ξέρεις; Ποῦ τὰ ξέρεις!

— Τὰ ξέρω. Ἡ τύχη σου δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀσχημὴ πού φαντάζεσαι, παλληκάρι μου.

Συχνὰ τὸ εἶχε παρατηρήσει στὶς συνομιλίες τους ὁ Σγουρός: Ἦξερε πολλὰ πράματα ὁ Κοκκινότριχος, πολλὰ κι ἄγνωστα γιὰ τοὺς ἄλλους ἐκεῖ μέσα. Τόσες μέρες τώρα δὲν εἶχε κατορθώσει τὸ παιδάριο ν' ἀνακαλύψει ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς μάζευε τίς πληροφορίες του ὁ μενεστρέλος. Τὸ μόνο πού εἶχε παρατηρήσει εἶτανε πῶς, τὴν ἡμέρα, πολὺ σπάνια τύχαινε νὰ τὸν ἴδει.

— Δὲν ξέρω τί θές νὰ πεῖς, ἀποκρίθηκε δύστροπα, νευρωμένος.

για τὴν κρυψίνοια καὶ τὴν ἀταραξία τοῦ ξένου. Τὸ μόνο ποῦ νιώθω εἴ-
ναι πῶς πρέπει νὰ δοθεῖ ἕνα τέλος σὲ τοῦτο δῶ τὸ μπέρδεμα.

— Τὸ νοῦ σου! μὴ βιαστείς, ἔκανε ὁ Κοκκινότριχης κ' ἔβαλε τὸ
χέρι του μαλακὰ πάνω στὸ μπράτσο τοῦ Σγουροῦ. Ἡ μοῖρα ἔχει πε-
ρισσότερο νοῦ ἀπὸ σένη. Κι ἀπὸ μένα, πρόσθεσε γελώντας ἀφωνα.

Κάθησαν ἀκόμα λίγο δίπλα - δίπλα, δίχως νὰ μιλάνε. Κοιτάζανε
τὸ μισοφέγγαρο ποῦ ἀνέβαινε στὸν οὐρανό. Εἶταν χροσταλλένιος ὁ οὐ-
ρανὸς καὶ κρύος, νύχτα τῆς πρώτης ἀνοιξης. Πιπέριζε στὰ ρουθούνια ὁ
ἄερας, μυρίζοντας σανὸ βρεμένο. Ὁ Σγουρὸς ἔδωσε μιὰ καὶ σηκώθηκε.

— Καληνύχτα!

Δὲν ἔλαβε ἀπόκριση. Τράβηξε συκυθρωπὸς γιὰ τὴν κάμαρά του.
Ἀνεβαίνοντας τὴ σκάλα, στοχαζότανε πικρὰ πῶς οὔτε καὶ τοῦτος ὁ μο-
ναδικὸς ἄνθρωπος ποῦ ἔλεγε πῶς θὰ συμμεριστεῖ τὴ θλιβερή του θέση,
φνέρωσε καμμιὰ συγκίνηση. Τοῦ εἶταν γραφτὸ λοιπὸν νὰ πῆει ἀκλαυ-
τος. Ἡ θύμιση τοῦ κακόμοιρου τοῦ Ζερβοχέρη τοῦ ἦρθε γιὰ πρώτη
φορὰ στὸ νοῦ, ὕστερα ἀπὸ τόσες μέρες. Ἄχ, ἐκεῖνος εἶταν ἄνθρωπος!...
Καὶ σφίχτηκε μὲ νοσταλγία κρυφὴ ἢ καρδιά του.

Τὴν ἄλλη μέρα ὥστόσο τίποτα τὸ ἀσυνήθιστο δὲν τοῦ ἔτυχε. Οὔτε
καὶ τὴν παράλλη. Ἀπορημένος καθότανε νὰ περιμένει τὸ μοιραῖο καὶ
σάσιζε ποῦ δὲν τὸ ἔβλεπε νᾶρχεται. Τὴν ἀπόφασή του νὰ παρυσιαστεῖ
στὴν πριγκηπέσσα τὴ νέκρωσε μέσα του, δίχως νὰ ξέρει κι ὁ ἴδιος
γιατί, ἢ κουβέντα τοῦ Κοκκινότριχη. Κ' οἱ σκέψεις του γιὰ φευγάλα
ἀκόμα περισσότερο κρύωναν. Ἐανάθρε τὸ μενεστρέλο καθισμένον στὰ
σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησιᾶς τὴν τρίτη νύχτα ἀπὸ τὸ μισεμὸ τοῦ Σαιντ -
Ὁμέρ, ὅμως δὲ μίλησαν καθόλου γιὰ τὰ ἴδια. Ὁ Σγουρὸς ἀπόφυγε ἀπὸ
περηφάνεια, ὁ ἄλλος δὲν ἔδειξε οὔτε πῶς ἀναθυμᾶται κἀν τὸ περι-
στατικό.

Τὴν τέταρτη νύχτα ὥστόσο, καθὼς γύριζε στὴν κάμαρά του, κάτι
παράδοξο τοῦ ἔτυχε.

Ἔιχε μόλις προβάλει στὸ χαγιάτι, ξεμπουκάροντας ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ
σκάλα, ὅταν τ' αὐτί του πῆρε τρίξιμο ἀπὸ βήματα, κάτω, στὴν ἔρημη
αὐλή. Εἶταν περπάτημα ἀντρίκιο, ζωηρό. Ἐσκυψε νὰ κοιτάξει.

Δὲν εἶδε τίποτα στὴν ἀρχή. Ὁ ἄνθρωπος θὰ προχωροῦσε φαίνεται
κάτω ἀπὸ κάποιο χαγιάτι, σύρριζα στοὺς τοίχους ποῦ ἔκρυβε ἡ σκιά.
Ἐάφνου πρόβαλε ἐκεῖ - δά, σχεδὸν κάτω ἀπὸ τὰ κάγκελα τοῦ Σγουροῦ,
στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Δὲν εἶτανε μόνος. Ἐνα παιδόπουλο τὸν συνό-
δευε, ἀλαφροπατώντας, τὸ ἴδιο ἐκεῖνο ποῦ εἶχε πρωτοδηγήσει τὸν
Σγουρὸ στὴν κάμαρά του.

Στάθηκαν μιὰ στιγμὴ κι ἀνταλλάξανε δυὸ - τρεῖς κουβέντες. Τὸ
παιδόπουλο κάτι ἔβαλε στὸ περσίκι του εὐχαριστώντας, ἴσως κανένα
πουγκί. Ὁ ἄντρας τυλίχτηκε στὸ ταμπάρο του κι ἀνοίγοντας τὸ βήμα
δρασκελίσει τὴν αὐλή. Τότε, μεμιάς, βλέποντας τὴ μπέρτα τούτη ποῦ
πλαταγίζει μαλακὰ στὸ νυχτερινὸν ἄερα, ὁ Σγουρὸς ἀνατρίχιασε. Γαν-
τζώθηκε στὴν κουπαστὴ γιὰ νὰ μὴν τρεκλίσει. Ὁ ἄντρας ποῦ ξεμά-
κραινε στὴ φεγγαρόλουστη αὐλή μὲ τὸ βουδὸ χαμοπέταμα τοῦ ὄρνιου,
εἶταν ὁ ἴδιος ὁ ψευτοκαλόγερος τοῦ Μυτζηθραῖ, ὁ πρᾶχτορας τοῦ Σγου-
ρομάλλη.

Δὲ μπόρεσε νὰ σαλέψει τὸ παιδάριο, δὲ μπόρεσε νὰ σπάσει τ' ἀμπόδεμα πού τὸ κάρφωνε στὴ θέση του, παρὰ μόνον ἀφοῦ ὁ ἀγνωστος εἶχε καταχωνιαστῆι στὴ χωνευτὴ πέτρινη σκάλα. Ἔφυγε ἀπὸ τὸ κάστρο. Ὁμως ἦρθε! Ἦρθε. . . Ἄρα ἀνακάλυψε τὸ λημέρι του. Καὶ τώρα ἄλλη μιὰ σκοτεινὴ ζάρα ξεσκαπαζότανε στὴν ἱστορία τῆς γραφῆς, συνειρμὸς αὐτόματος ἀπὸ συλλογισμοὺς λειτουργοῦσε, κ' ἕνα χέρι ἀόρατο ἔγραφε πάνω στὸ μεγάλο ἀσπρουδερό φύλλο τῆς αὐλῆς, μὲ γράμματα δλοκάθαρα, τὴν ἐξήγησι: Ὁ ἀνθρωπος αὐτὸς ἔκλεψε τὴ γραφὴ μαχαιρώνοντας τὸ μαντατοφόρο κατὰ διαταγὴ τοῦ Σγουρομάλλη, παραμόνευε τὸν ἀνηψιὸ τοῦ πρωτοστράτορα στὴ Μεσαρέα, ἔχασε ἀναπάντεχα τ' ἀχνάρια του, τὰ ξαναβρῆκε πάλι στὴν Καλαμάτα, εἰδοποίησε εὐθὺς τὸν Σαίντ-Ὁμὲρ κ' ἐρχότανε σ' ἀδιάκοπη συνεννόησι μὲ τοὺς ἐδῶ Φράγκους.

Τοῦτα ἀνάδευε μέσα τὸ νοῦ του ἕνα μεγάλο μέρος τῆς νύχτας, κλεισμένος στὴν κάμαρά του, ὁ Σγουρός. Ὁ Σαίντ-Ὁμὲρ εἶχε φύγει, κι ὅμως ὁ φοιτῆς ἦρθε ἀπὸψε στὸ κάστρο, νύχτα, καὶ κάποιον ἀντάμωσε. Ὁ κάποιος αὐτὸς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἐχθρὸς δικὸς του, τοῦ Σγουροῦ. Ποιὸς ὅμως; Ἡ Ἰδία ἢ πριγκηπέσσα; Ὡ, πίκρα! Ἡ μήπως ἡ βαρωνέσσα ἢ ἀδερφή της, πού παραστάθηκε στὴν ἐξέτασή του ἀπὸ τὸ σενεάλο καὶ πού τὸν κοίταζε ὅλη τὴν ὥρα ἔτσι ἀπληστα; . .

Κοντὰ τὰ χαράματα, τὸν πῆρε ὁ ὕπνος, καὶ ζύπνησε ἀργὰ τ' ἄλλο πρωτῆ. Σὰ νὰ εἶχε συνηθίσει ἀπὸ τὰ πολλὰ στίς ἀγωνίες καὶ πιά δὲν τοῦ ἀναστατώνων δλοκληρωτικὰ τὴν ψυχὴ. Ἡ νότιη του, στὸ βάθος, ἔβγαίνει πάντα δυνατότερη. Ζύπνησε ξεκούρατος, φρέσκος, καὶ καθίως γίνεται πάντα τὸ πρωτῆ, καταφρόνεσε τὶς ἀνησυχίες του τῆς περασμένης νύχτας.

«Δὲ βαριέσαι! συλλογίστηκε, μιὰ γυναῖκα θὰ μὲ βάλει ἐμένα κάτω; Ἡ μήπως ὁ χοντροκέφαλος ἐκεῖνος ὁ σενεάλος! . . . Δέκα μαζὶ Φράγκοι δὲν ἔχουνε τὴ γνώση μισοῦ Ρωμιοῦ.» Τεντώθηκε σὰ νεαρὸ λαγωνικό, τάνυσε τὰ μέλη του καὶ γέλασε μονάχος. Τὸ ἐνωθε τόσο σφιχτὸ καὶ μαζὶ τόσο λυγερὸ τὸ κορμὶ τοῦτο! Ἦδιο καλοδουλεμένο ἀτσάλι. Μπροστὰ στὸ διαπλατωμένο παραθύρι του, ἀνάσαινε βαθιά, ἴσα μὲ κάτω στὸ διάφραγμα, τὸν κοψτερὸ ἀνοιξιὰττὴ ἀέρα. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀδράνεια ἀπὸ καιρὸ τὸν βάραινε, καταντοῦσε ἀρρώστεια τῆς ψυχῆς. Θὰ ἦθελε νὰ τρέξει, νὰ λαδῶσει τοὺς ἄρμούς του, νὰ παίξει μὲ λεπίδες, νὰ ζυγιστεῖ ἐπικίνδυνα πάνω ἀπὸ γκρεμνὸ. Κάποιες στιγμῆς, ἀναθυμότανε νοσταλγικὰ τὶς ὥρες πού τὸν κυνηγοῦσαν γιὰ ροβολάτορα στ' Ἀνάπλι. Ἄχ ναί, τότε, τότε πού λαχάνιαζε καὶ πού ρουφοῦσε ἀπληστα, κοντανασαίνοντας, τὸν ἀέρα, τότε μονάχα γευότανε στ' ἀλήθεια τὴν οὐσία τῆς ζωῆς.

Κατέβηκε στὴν αὐλὴ ἀλαφρὸς, χαρούμενος, μὲ περπατησιὰ λεβεντικὴ. Κατὰ βάθος δὲν τοῦ κακοφαινότανε καθόλου πού εἶχε γίνει ἀναπάντεχα πρόσωπο σημαντικὸ καὶ τὸ κυνηγᾶνε, τὸ δολιεύονται, τὸ καταδικάζουν σὲ θάνατο ἀκόμα. Στὴν αὐλὴ, οἱ γερακάρηδες γυμνάζανε τὰ ὄρνια. Στὰ χέρια τους, κρατοῦσανε λουριά μακρὰ μὲ δεμένα στὴν ἀκρὴ κόκκινα κουρέλια πού παρασταίνανε τὰ πουλιὰ, καὶ τὰ σκουρίζανε σὰ σφεντόνες. Τὰ γεράκια, πού εἶχαν πηδῆξει ἀπὸ τοὺς γρόθους, σαῖτευαν ἀνηφορικὰ τὸν ἀέρα, κόθανε βόλτες στὰ μεσοῦρανα κ' ὕστερα χυμοῦσαν κάτω, νὰ πέσουν σὰν πέτρες πάνω στὰ κόκκινα δολώματα. Τρέμιζαν τὰ δεμένα στίς λιανές τους γάμπες κουδουνάκια, κι ὁ πρωϊνός, ὁ διάφανος

άερας, άηδονούσε δλούθε από κρουσταλλένια κουδουνίσματα πού κατρακυλάνε τόν κατήφορο ή σβήνουνε τ' άφήλου.

Πέρασε με τ'ό κεφάλι στητό άνάμεσα στους γερακάρηδες και στις δοσδες πού κουβαλούσανε νερό από τό πηγάδι. Του φάνηκε πώς ή έμφάνισή του τραβούσε τήν προσοχή. Χάρηκε τήν πρόσκαιρη τούτη δημοτικότητα και στύλωσε άκόμα περισσότερο τό κορμί του. Έβκανε μιιά βόλτα με ύφος άνώτερο στα τειχιά, στις μεσαυλές, στα λιακωτά και στα χαγιάτια. Τά χτίρια του κατώτερου προσωπικού είταν πολλά και σ' όλα μπορούσε λεύτερα ν' άλωνίσει. Όμως τ' άρχοντικά του είταν άπαγορευμένα. Έκει στα δώματα δου κονεούουν οί ίππότες με τούς σκουρατάους, οί γυναίκες, ή πριγκηπέσσα τέλος, δέν είχε τό δικαίωμα νά εανοιχτεί. Τά θωρούσε πάντα από μακρυά και ρέμβάζε. Αυτό γινότανε τά βράδυα, τότε πού ή μεγάλη αύλή άδειάζε, και πού τό φιλότιμό του δέν έτρεχε κίνδυνο κανένα. Η ψυχή του μπορούσε τότε λεύτερα νά όνειρευτεί.

Τό μεσημέρι, στο μαγερειό, βρέθηκε πάλι άντάμα με τούς γνώριμούς τους υπηρέτες. Ο σταζιλίτης χαριεντιζότανε με τή Βαρβάρα, ό φραγκοκαλόγερος έπινε στη γωνιά του γεμάτος άξιοπρέπεια κ' έμβρίθεια. Είτανε κ' οί άλλοι όμοστράπεζοι, από τούς περαστικούς εκείνους πού ανανέωναν όλοένα τό μικρό λαό του κάστρου. Όλοι τους, μόλις αυτός μπήκε, σώπασαν, τόν κοίταξαν κλεφτά.

Τό πράμα, τώρα, του έκανε έντύπωση. Σάν κάτι καινούργιο νά είχε μεσολαθήσει, κάτι πού τόν άφορούσε άμεσα και πού του έμενε άγνωστο ώστόσο. Κάθησε άπορημένος. Η Βαρβάρα, πού τόν καλοκοίταζε πάντα, του έφερε τό φαί και σύγκαιρα του έριξε μιιά ματιά γεμάτη άνησυχία.

Σιγά - σιγά οί κουβέντες ξαναδένανε γύρω. Κάμποσοι σαγιτάτορες καθισμένοι δεξιά, χωράτευαν μεγαλόφωνα και πίνανε μ' άπληστία. Είχανε βάλει στοίχημα μ' έκανε τής παρέας τους πού κοκορευότανε πώς θά πιεί ένα κράνος ξέχειλο κρασί. Αναποδογύρισαν τό άσημοκαπνισμένο κράνος, άδειάζανε μέσα δυό μουρχούτια και του τό πασάρανε. Βούτηξε κείνος τό κεφάλι του κι άρχισε νά πίνει με μεγάλες καταπισές. Οί άλλοι γύρω βροντούσανε στην τάβλα τις γροθιές τους, ξεκαρδισμένοι.

Ο νεαρός γερακάρης μπήκε και τράβηξε κατά κεί πού κάθονταν οί σύντροφοί του.

— Μάθατε τό μαντάτο ; ρωτάει φωναχτά. Ο Ντελιούριας φουντάρησε στα νερά τής Άρκαδιάς!

Κάποιο νόημα θά του κάνανε, γιατί ή κουβέντα κόπηκε στο στόμα του. Τούς κοίταξε αστισισμένος, ύστερα τόν Σγουρό, και σκύδοντας άρχισε νά μιλάει χαμηλόφωνα κι αυτός. Του φάνηκε του Σγουρού μιιά - δυό φορές πώς έβλεπε κάποιους από τούς γερακάρηδες νά τόν κοιτάζουν λοξά και νά καμώνονται τόν άδιάφορο μόλις γύριζε πάνω τους τά μάτια.

Όμως, άθελά του, είχε πάψει τώρα νά προσέχει. Ο νοός του γύριζε άλλοι, κεντριισμένος από τήν πρώτη κουβέντα του νεαρού γερακάρη. Πάλι ό Ντελιούριας! . . . Δέν είτανε τάχα σάν ένα σημάδι άλλόκοτο τούτη ή περιοδική έμφάνιση του Άραγωνέζου κουρσάρου στη ζωή του ; Η μορφή του Κοκκινότριχη, με τήν έντύπωση τής ήμέρας πού πρωτογνωρίστηκαν, του ήρθε, δίχως νά ξέρει γιατί, στο νοι. «Πρόσε-

ξες τὸ σημάδι της; στὸ μελίγγι της τὸ ζερβί εἶναι τὸ σημάδι...» Ἀλήθεια, πολλές φορές ἀπὸ τὴ μέρα κείνη τοῦ εἶχε ξανάρθει στὸ νοῦ ἢ θύμιση τῆς μισοτελειωμένης κουβέντας τοῦ Κοκκινότριχου. Τί μποροῦσε νὰ ξέρει ὡστόσο αὐτός; Οἱ ἄνθρωποι τοῦ εἶδους του εἶναι παράξενοι ἀγύρτες. Ὅσες φορές τὸν ξαναρῶτησε ἀπὸ τότε, ἀρνήθηκε κείνος νὰ τοῦ δώσει καθαρότερη ἐξήγησι· χαμογελοῦσε μονάχα, κοιτάζοντας ἄλλου.

Ζάλη ἀνάλαφρη, ἀποκάρωμα τοῦ μεσημεριοῦ βστερα ἀπὸ τὸ φαί καὶ τὸ πιετό, θόλωνε τὸ νοῦ του. Ἄκουγε σὰν πίσω ἀπὸ παχὺ παραπέτασμα τὰ χοντρά γέλια τῶν στρατιωτικῶν, τοὺς γερακάρηδες ποὺ σιγοκουβέντιαζαν βουίζοντας σὰ μελίτσι, τὰ χαχανητὰ καὶ τὰ τραγοῦδια.

Ἡ Βαρβάρα εἶχε καθήσει σ' ἓνα σκαμνὶ κοντὰ στὸ τζάκι καὶ δίπλα της, ἀνακούρκουδα χάμου, ἡ Ὑπατία. Ὁ Ρωμιὸς καλόγερος, μὲ ἀγκῶνες ριγμένους στὴν τάβλα, ἔσκυβε τὸν πουλακιδένιο λαιμὸ τοῦ μπροστὰ κ' ἔλεγε:

— Διαβάστε τὴν Ἀποκάλυψη, διαβάστε! «Καὶ ἐστάθην ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θηρίον ἀναβαῖνον, ἔχον κέρατα δέκα καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ, καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ὀνόματα βλασφημίας.»

— Χριστέ μου! σύγκρυσ μὲ πιάνει, ἔκανε ἡ Βαρβάρα χαϊδεύοντας τὰ χοντρά της μπράτσα.

— Τί εἶναι τὰ δέκα κέρατα; ρώτησε χαζὰ ἡ Ὑπατία.

Ἦ ναι, ναι, τὸν κοίταζαν. Δίχως νὰ τὸ θέλει, ἐνίωθε γύρω του τίς κλεφτὲς ματιὲς νὰ τὸν κεντᾶνε σποραδικά, σὰ βελόνια. Στύλωσε τὸν κορμὸ του καὶ γύρισε τὰ μάτια του ἓνα γύρο, αὐστηρά. Εἶδε τὰ κεφάλια νὰ σκύβουν. Τοῦ πέρασε γιὰ μιὰ στιγμή ἡ ἰδέα νὰ ζητήσει ἐξήγησι, ὅμως τὸ βρῆκε ἀνάξιό του. Ἀπόφαγε ἀμίλητα, σηκώθηκε σκυθρωπὰ καὶ βγήκε ἔξω.

Πάλι τοῦ φάνηκε, καθὼς διέσχιζε τὸ μαγερεῖο, πὼς οἱ κουβέντες εἶχαν πάψει καὶ πὼς οἱ ματιὲς ἐλονῶν τὸν συνόδευαν.

Πέρασε τὴν αὐλὴ μὲ τὸ ἴδιο ἀργὸ καὶ θεληματικὰ ἐπιδητικὸ βάδισμα, συλλογισμένους ὅμως τώρα. Μιὰ στιγμή, ἐκεῖ ποῦ ἔκανε νὰ στρίψει γιὰ ν' ἀνέβει στὴν κάμαρά του, κάτι ἄορατο σὰ νὰ τὸν σταμάτησε. Ἀνασείστηκε μ' ἓνα συναίσθημα ἀκαθόριστης δυσἀρέσκειας καὶ κοίταξε γύρω του μὲ ἀπορία. Δυὸ ζευγάρια μάτια, ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ τὸ χαγιατί τοῦ ἀρχοντικοῦ, τὸν κοίταζαν στυλά. Ἡ ματιά του διασταυρώθηκε μὲ τὴν ξένη. Εἶταν ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί.

Δὲν τὸν εἶχε ξαναδεῖ ἀπὸ τὴ μέρα κείνη, στὸ σῦδεντρο ποῦ ἦρθε νὰ πάρει τὴν πριγκηπέσσα. Τῶν ἄλλων ἄρχόντων οἱ μορφὲς τοῦ εἶχανε γίνει σιγὰ-σιγὰ γνῶριμες, κι ἄς μὴν ἤξερε τὰ ὀνόματά τους. Καθημερινὰ σχεδὸν τοὺς ἔβλεπε, πότε νὰ καθλικεύουνε στὴν αὐλὴ καὶ νὰ ξεκινοῦν ἀκολουθημένοι ἀπὸ τοὺς σκουταράτους, πότε νὰ πεζεύουν γυρίζοντας ἀπ' ἔξω, πότε νὰ κάθονται στὰ χαγιατία, τίς λιακαδερεὲς ἡμέρες, καὶ νὰ παίζουνε σκάκι, νὰ κουβεντιάσουν ἀναμεταξύ τους καὶ νὰ γελοῦν. Κάποιοι ἀπὸ δαύτους, φανατικοὶ κυνηγοὶ, γύμναζαν οἱ ἴδιοι στὴν αὐλὴ τὰ γεράκια τους. Μονάχα αὐτὸν δὲν τὸν εἶχε ἰδεῖ ποτέ. Ἀναρωτιόταν συχνὰ τὸ γιατί, κι ἂν βρισκεται ἀκόμα στὴν Καλαμάτα. Οἱ σταβλίτες τὸν εἶχαν πληροφόρησι πὼς ναι.

Και λοιπόν νά πού τέλος φανερώνεται ὁ ἱππότης μέ τὸ γαλάζιο σταυρό. Δὲ φοροῦσε τὴν ἀρματωσιά του τώρα. Εἶχε μακρὸ χιτῶνα τεφρό, μέ φαρδεῖες βυσσινεῖς φάσες, καὶ τὰ χαλαρά του ξανθόμαλλα ἀναπαύονταν ἀτάραχα στοὺς ὤμους του. Σφίγγοντας τὴ μέση του, κοιμότανε στὸ πλευρό του, ἀντὶς σπαθί, ἓνα πέτσινο ἀπλὸ περσίκι. Τὸ παρυσιαστικὸ του, καθὼς πάντα, εἶχε κάτι τὸ ἱερατικὸ.

Κοιτάχτηκαν γιὰ λίγο, δίχως νὰ σαλεύουν. Ἡ ματιὰ τοῦ ἱππότη εἶτανε γαλάζια κι ἀλύγιστη. Τὸ πρόσωπό του εἶχε πάντα τὴν ἀγγελική του τὴν κανονικότητα, ὅμως σάν κάτι ἀδιόρατο νὰ τὸ ἀλλοίωνε τώρα. Ἡ ἔκφραση εἶτανε σκληρή, μιὰ σκιὰ μελανὴ τοῦ τσάκιζε ἀσχημα τὸ ριζομῦτι.

Μηχανικὰ ὁ Σγουρὸς ἀλαφρόσφυε τὸ κεφάλι του καὶ μέ τὸ δεξὶ του στὴν καρδιά ἔγνεφε ἓνα ἀόριστο προσκύνημα. Ὅταν ξανασήκωσε τὸ πρόσωπο τοῦ φάνηκε πὼς ὁ ἀρχοντας δὲν εἶχε κὰν σαλέψει ὄχι, δὲν τὸν ἀντιχαιρέτησε. Πειραγμένο τὸ ρωμιόπουλο, ἀντιπέρασε καὶ χώθηκε στὸν ἀπόσκιό θόλο τῆς σκάλας.

Ὅμως ἡ ματιὰ τοῦ ἱππότη στεκότανε πάντα μπροστὰ στὰ μάτια του. Τὴν πῆρε μαζί στὴν κάμαρά του.

Τὸ ἴδιο βράδυ, ἀνεβαίνοντας ἀργὰ νὰ κοιμηθεῖ, ὕστερα ἀπὸ τὴν τυχτική του συνάντηση μέ τὸν Κοκκινότριχη, ἔνωσε σαστισμένος νὰ τὸν σταματᾶνε στὸ σκοτεινὸ χαγιάτι. Ἐνὰ χέρι ἀπάλο εἶχε πιᾶσει τὸ δικό του καὶ μιὰ ἀνάσα θερμὴ τοῦ τύλιξε τὸ πρόσωπο.

— Ποιὸς νὰ ζεῖ; ρώτησε ἀγριωπά, ξαφνιασμένος.

Δίχως νὰ τοῦ ἀποκριθοῦν, τὸν τράβηξαν ἀπὸ τὸ χέρι μαλακὰ σὲ δρόμο ἀντίθετο ἀπὸ τὸ δικό του. Εἶτανε χάση καὶ τὸ φεγγάρι δὲν εἶχε ἀκόμα βγεῖ. Μέσα στὸ πυκνὸ σκοτάδι, ἔνωσε πὼς ἀνέβαιναν σκαλοπάτια, ἀνοίγανε πόρτες, περνοῦσανε κάμαρες ἀδειανές, κατέβαιναν. Τέλος, κάπου σταμάτησαν.

Ἐμεινε ἀσάλευτος, νὰ περιμένει.

Στὴ διαδρομὴ τούτη εἶχε νιώσει καλὰ πὼς ὁ ὀδηγός του εἶτανε γυναικία. Ἀπὸ τὴν ἀφή τοῦ χεριοῦ τῆς τῆ λογάριάζε νέα. Χίλιες ὑποθέσεις διασταυρώνονταν στὸ νοῦ του, τὸ θαμπωμένον ἀπὸ τὴν κατάπληξη. Οἱ πρῶτες του ὑπόνοιες στάθηκαν ἀνησυχητικές: «Τοῦτο εἶναι τὸ τελευταῖο μου βράδυ, εἶχε συλλογιστεῖ. Ἡ ὀρμήνεια τοῦ Σγουρομάλλη ἔπιασε τόπο.» Ὅστερα, προχωρώντας, εἶχε σκεφτεῖ πὼς τὸ ξεμπέρεμά του ἀπὸ τοὺς Φράγκους δὲν εἶταν ἀνάγκη νὰ πάρει τὸ μυστικὸ κι ἀλλόκοτο τοῦτο χαραχτήρα. Μποροῦσε νὰ γίνεῖ καὶ στὰ φανερά ἀφεντάδες δὲν εἶτανε νὰ τὸν κάνουν ὅ,τι θέλανε; Ὅμως, τότε, τί νόημα εἶχε τὸ ἀναπάντεχο περιστατικὸ; Μιὰ σκέψη, κάλλιο κρυφὴ λαχάρτα, πού τοῦ χάραξε γιὰ μιὰ στιγμὴ στὸ νοῦ, τὴν ἔσθησε εὐθύς ὁ ἴδιος. Ὅχι, ὄχι! δὲ μποροῦσε νὰ εἶναι αὐτό... Ὅχι εἶταν ὑπερβολικὰ ὠρατο...

Ἐφτασε στὸ τέρμα, ἢ στὸ σταθμὸ τουλάχιστο τοῦ ταξιδιοῦ του, μέ τὴν καρδιά παλλόμενη, τὴν ἀνάσα πιασμένη. Πού ξέρεῖ κανένας ποτέ!... Στάθηκε νὰ περιμένει ἀφοῦ εἶχε ἀκούσει πιὰ τ' ἀνάλαφρα βήματα τῆς ὀδηγήτρας του νὰ ξεμακραίνου. Λογάριασε πὼς οἱ ἀρχόντοι θὰ εἶχανε τώρα πιὰ πλαγιάσει. Γυρίζοντας ἀπὸ τὴ συνάντησή του μέ τὸν Κοκκι-

νοτρίχη, είχε ιδεί τὰ παράθυρα τῆς μεγάλης σάλλας σκοτεινά. Ἡ βεγγέρα εἶχε πάρει τέλος. Ποιὸς λοιπὸν τὸν καλοῦσε τέτοιαν ὥρα σὲ μυστικὴ ἀντάμωση :

Τινάχτηκε νιώθοντας νὰ τὸν πιάνουε πάλι ἀπὸ τὸ χέρι. Δὲν εἶχε ἀκούσει καθόλου τὰ βήματα ποὺ τὸν ξαναζύγωσαν. Ὑπάκουσε ὡστόσο καὶ πάλι στὸ βουβὸ κάλεσμα, κι ἀκολούθησε. Ἐκάναν μερικὰ βήματα, στάθηκαν, μιὰ πόρτα χάραξε, εἶδε φῶς χαμηλὸ, ἀπὸ λυχνάρια, τὸν ἀλαφρόσπρωξαν νὰ μπεῖ, καὶ τὸ πορτόφυλλο σφαλίστηκε πάλι πίσωθὲ του.

Κοίταξε γύρω μὲ ἀπληστη περιέργεια.

Εἶτανε κάμαρα μέτρια στὸ μέγεθος, ὄχι λουσατή. Δυὸ λυχνοστάτες στημένοι διαγώνια, φωτίζανε τοὺς ἀσβεστωμένους τοίχους καὶ τὸ πάτωμα τὸ στρωμένο μὲ χρωματιστὰ πλακάκια. Στὸν ἀντικρινὸ τοῖχο κρεμότανε βαρεῖα καὶ μεγάλη πανοπλία ἐποχῆς περασμένης : κράνος, πελέκι, σκουτάρι, σπαθί, κεφαλοσπάστης καὶ λόγχη. Στὸ πλακόστρωτο κείτονταν σκορπισμένα, κατὰ τὸ συνήθειο τῶν Φράγκων, χορτάρια μυρωδικὰ, φρεσκοκομμένα. Ἀναδίνανε μιὰ δροσερὴ πνοή, νοσταλγία υπαίθρου, ποὺ τὴ λήγωνε ἡ ζεστὴ ἀνάσα τῶν λύχνων, γλυκερὸ χιῶτο καμμένου λαδιοῦ. Κάτω ἀπὸ τὴν πανοπλία, σὲ θρονί ἀπὸ μαῦρο ξύλο σκαλιστό, καθότανε στητή, μ' ἀκίνησιὰ εἰδῶλου, μιὰ νεαρὴ γυναίκα.

Ὁ Σγουρὸς τέντωσε τὰ μάτια του, σάστισε καὶ δυσκολεύτηκε νὰ πιστέψει. Ὅστόσο, νιώθοντας πὼς ἔπρεπε νὰ διορθώσει τὸ γρηγορότερο τὴν ἄρρητά του, γονάτισε μὲ τὸ ἓνα πόδι καὶ προσκύνησε τὴν κυρὰ τῆς Ἄκοβας.

— Ἐλα κοντά, βιλάνε ! εἶπε ρωμέϊκα ἡ προσταχτικὴ φωνὴ τῆς βαρωνέσσας.

Τινάχτηκε σὰ νὰ τὸν βίτσιασαν. Βιλάνος ; αὐτὸς βιλάνος :

— Κυρὰ πανέμοστη, τῆς λέει ὀρθὸς πάλι, συγκρατώντας μὲ κόπο τὴν ὀργή του, δὲν εἶμαι βιλάνος καὶ νὰ μὲ συμπαθᾶς ! Εἶμαι εὐγενικόπουλο, βλαστάρι : μιὰς ἀπὸ τὶς πρώτες φαμίλιες τοῦ Μοριᾶ. Σγουρὸ μὲ λένε, ἀν ἔχεις ἀκουστά ! Σγουρὸ !

Κι ἀναρίχνοντας τὸ ταμπάρο του, ἀνοῖξε τὸ χιτώνιο ζερβά, πάνω στὸν κεντημένο μὲ τὸ βελόνι Ἄη-Θόδωρο.

Ἡ βαρωνέσσα τὸν κοίταξε ἀμίλητη. Μιὰ ζάρα σκληρὴ τῆς χάραξε τὸ μεσοφρύδι.

— Εἶσαι Ρωμιὸς ἢ Φράγκος ; ρώτησε.

— Ρωμιός, κυρὰ μου !

— Τότε βιλάνος, ξανάπε ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας κοφτά.

Τὸ μάτι του θλόωσε, ἔμως τὰ δόντια του ποὺ σφίχτηκαν τοῦ χαλινώσανε τὴν ὀργή.

— Εἶμαι ἀπὸ τὸ γένος τῆς μάννας σου, κυρὰ ! τῆς λέει.

Ἡ βαρωνέσσα ταράχτηκε.

— Εἶσαι κακοκέφαλος ! κάνει, ἔμως πάλι συγκρατήθηκε. Τὸ ἄσπρο παχουλὸ χεράκι τῆς ἐσφιξε θεληματικὰ τὸ λιονταροκέφαλο ποὺ ἀπόσωνε τ' ἀκουμπιστήρι τοῦ θρονιοῦ, καὶ τὸ μάτι τῆς ἤμέρεψε, θλόωσε. Κοίταξε γιὰ λίγο ἀμίλητη τὸ νεαρὸ παλληκάρι μὲ τὸ χαλκόχυτο κορμί, τὴν τόση λεβεντιά. Σὰ νὰ τρέμισε τώρα τὸ ὑγρὸ τῆς βλέμμα.

— Στοχάζομαι, κάνει άργά, πώς δέ θά ξέρεις τήν τύχη πού σέ προσμένει . . .

— Τήν τύχη, κυρά! Τήν τύχη μου τήν πλάθω μονάχος μου εγώ, μέ τούτα μου τά χέρια.

“Απλώσε τά χέρια του καί τά κράτησε τεντωμένα κάτω από τά μάτια της. “Α! μά εΐταν άνυπόφορος. Τό αίμα άνέβηκε στο κεφάλι τής βαρωνέσσας καί τά μάτια της άστραψαν. “Ομως τά χέρια του, τά γυμνά ίσαμε τούς ώμους, εΐτανε τόσο ώραία, τόσο ώραία!

— Δέ θά ξαναβγεις ποτέ άπό τούτο τό κάστρο, έκανε καί σύγκαιρα ένωσε κ' ή ίδια πώς ή φωνή της δίνει άλλο άπ' ό,τι θάθελε νόημα στα λόγια της. Ποτέ! Ξανάπε άποροτημένη νά τόν κοιτάζει.

— “Άμποτε ν' άληθέψει ό λόγος σου!

“Γί άσπρα δόντια πού ειχε! Τά δόντια του εΐταν γυαλιστερά κι άσπρα σάν ξεφλουδισμένα μύδαλα.

— Λίγη ζωή σου μένει! τού λέει ξαφνικά μέ σκληρή φωνή, σφίγγοντας πεισματερά τις γροθιές της.

Στάθηκε παραξενεμένος νά τήν κοιτάζει, όμως άτάραχος, δίχως καθόλου νά χλωμιάζει.

— Αυτό . . . τό ήξερα, πρόφερε τέλος άφωνα κ' έσκυψε συλλογισμένα τό κεφάλι του. Στο νοΐ του ειχε έρθει άόριστα ή σκοτεινή προειδοποίηση τού Κοκκινότριγχι.

— Τό ήξερες; Τό ξέρεις καί δέν πέφτεις στα γόνατα νά ίκετέψεις, νά κλάψεις για τή ζωή σου; . . . Χά! μαντεύω. Λογαριάζεις πώς πάντα θά βρεις τρόπο νά ξεκόψεις, νά ξεγελάσεις τούς Φράγκους, έ; Τήν τύχη σου τήν πλάθεις μέ τά χέρια σου, ειπες. Θαρείς πώς θά γλυτώσεις άπό τά χέρια μας, έπως γλυτώσες κι άπό τού Σγουρομάλλη!

“Η φωνή της ειχε άπότομα δυναμώσει καί τά μάτια της λάμπανε σκληρά. “Ομως σά νά τήν τρώαζε κι αυτή τήν ίδια τό άθέλητο τούτο ξεσπασμα, κόπηκε ξαφνικά, καί τά μάτια της, άνήσυχια, κοιτάζανε πίσω άπό τόν Σγουρό, τήν πόρτα.

Δέν τού ξέφυγε τού παιδάριου ή στιγμή αυτή. Παρ' όλη τή σαστιμάρα πού ειχε νιώσει ακούγοντας τ' όνομα τού πρωτοστράτορα, παρ' όλη τήν αγανάχτηση πού τού αναμόχλευε ή κατάφωρη τούτη όμολογία για τις συνεννοήσεις τού συγγενή του μέ τούς Φράγκους, ή τρομάρα τής βαρωνέσσας τόν παραξένεψε. Γιατί αυτή ή τρομάρα; Δέν εΐταν λοιπόν νόμιμη ή άποψινή της επέμβαση; “Ο τρόπος πού τόν κάλεσαν, πού τόν έφεραν μπροστά της, τού ήρθε στο νοΐ. “Αλήθεια, δέν έμοιαζε καθόλου μέ τόν τρόπο πού μεταχειρίζονται για τούς καταδίκους . . .

“Όλα τούτα τά σκέφτηκε ό Σγουρός γοργά, μέσα σέ μιάν άστραπή τού νοΐ, όσο ακριθώς χρειάστηκε ή βαρωνέσσα για νά συνέρθει άπό τήν τρομάρα της. Κ' ειχε ακόμα τήν έτοιμότητα νά συγκρατήσει τό πρώτο του μηχανικό κίνημα, νά μη γυρίσει κι αυτός τά μάτια του κατά τήν πόρτα.

“Η βαρωνέσσα, πού τόν κοίταζε τώρα ύπονιασμένη, δέ μπόρεσε νά διαβάσει τίποτα στο πρόσωπό του. “Όχι, ή στιγμιαία τρομάρα της φαίνεται πώς δέν ειχε προδοθεί . . .

— Είσαι κακοκέφαλος και φαντασμένος, λέει: αδιάφορα, αὐταρχικά. Ἡ νιότη σου εἶναι ἀνέμουαλη. Ἄν ἤξερες τί σέ περιμένει, σίγουρα δὲ θὰ μιλοῦσες μὲ τέτοιον τρόπο. Δὲν πειράζει! σ' τὸ σχωρνᾶω. Νά, ἰδέξ. Σοῦ δίνω και τὸ δαχτυλίδι μου γιὰ φίλημα.

Καί, λέγοντας, τοῦ ἀπλώσε τὸ χέρι της τὸ σφιγμένο ἴσαμε τὸν καρπὸ σ' ἐφαρμοστὸ δλομέταξο μανίκι.

Δίστασε λίγο, τὴν κοίταξε δίχως κανένα σημεῖο μετάνοιας ἢ ὑποταγῆς, ἔσκυψε και φίλησε τὴ χοντρή δαχτυλιδόπετρα. Ἔτσι εἶναι ποῦ ἢ Μαργαρίτα τῆς Ἀκοχας εἶδε τὰ πηχτὰ καστανά μαλλιά του, τὰ κυματερά.

— Ἀνέμουαλο παιδί! ἀναστέναξε χαμογελώντας μὲ λιγδθυμη ἀνάσα.

Ἔγινε μιὰ πύση. Τὰ σκορπισμένα στὸ πλακόστρωτο χορτάρια μυρίζανε ρεμβαστικά· πύκνωσε τὸν ἀέρα ἢ γλυκερὴ ἀνάσα τῶν λύχνων.

— Δὲν ἀγαπᾶς τὴ ζωή, Σγουρέ; ρωτάει ἢ βαρυνέσσα ἀφαιρεμένα.

— Τὴ ζωή, κυρά μου; Καὶ ποῖδ δὲν τὴν ἀγαπᾶει τὴ ζωή!

— Τότε λοιπὸν; ἔκανε ἐκείνη και δὲν ἀπόσωσε τὴ φράση της. Ἀνάρριξε μονάχα τὸ μανδῦα της, σὰ νὰ ζεσταινόταν, και σιγαναστέναξε.

— Κυρά, κάνει ὁ Σγουρὸς ἀποφασιστικά, δὲν εἶμαι μαντατοφόρος τοῦ Σγουρομάλλη, οὔτε βιλάνος. Ἐχεις τὴν εὐχαρίστηση ν' ἀκούσεις ποῖδ εἶμαι;

Τοῦ ἔγνεψε πὼς ναί, ὀκνά, μὲ τὸ βλέμμα χωνεμένο στὸ ρεμβασμὸ της. Κ' ἐκεῖνος τῆς μίλησε τότε γιὰ τὴν πατρίδα του, γιὰ τὴν κακοτυχιά του, γιὰ τὴν καταραμένη συγγένειά του μὲ τὸν πρωτοστράτορα τοῦ Μυτζηθρᾶ, γιὰ τὸ ξεστράτισμα ποῦ τὸν ἔφερε στὴν Καλαμάτα. Τῆς μιλοῦσε κι ὄλο κρυφοστοχαζόταν πὼς, δ,τι τῶρα τῆς ἀνιστοράει, ἐκείνη θὰ πάει νὰ τὸ προφτάσει τῆς πριγκηπέσσας, κ' ἔτσι τὰ λόγια του δὲ θὰ χαθοῦν, κ' ἔτσι ἢ γυναίκα τοῦ ὀνειροῦ θὰ ξανακούσει τ' ὄνομά του.

— Ξεστράτισες λοιπὸν, εἶπε συλλογισμένη ἢ Μαργαρίτα, γιὰ νᾶρθεις στὴν Καλαμάτα. Καὶ δὲν πῆγες νὰ βρεῖς τὸ σενεσάλο!

— Ξεστράτισα, ναί, ἀποκρίθηκε κοκκινίζοντας, μὲ τὰ μάτια χαμηλωμένα. Ἰσαμ' ἐδῶ μπορούσε νὰ τῆς ὀμολογήσει παραπάνω δχι.

Μὰ δὲν τὸν ρώτησε· τὸ εἶχε μαντέψει. Καὶ δὲν τὴν ἔνοιαζε πολὺ πολὺ. Τέτοια εἶταν ἢ Μαργαρίτα.

— Ἀκουσε, τοῦ λέει ἀφῆνοντας τὸ βλέμμα της νὰ πλανηθεῖ πάνω του θολό. Ἐγὼ σοῦ θέλω καλό. Δὲν πρέπει νὰ σέ γελάσω λέγοντάς σου πὼς ἢ τύχη ποῦ σέ προσμένει εἶναι ζηλευτή. Ὅμως ἄφησε νὰ ἰδοῦμε, μὴ θλίβουσαι. Κι ἀνίσως τὸ βρῶ σωστό, κάτι θὰ κάνω γιὰ σένα. Κ' ἔλα πάλι νὰ μὲ βρεῖς, προτοῦ φύγω ἀπὸ τὴν Καλαμάτα...

Τὸν κοίταξε ἀκόμα δίχως νὰ τὸν διώχνει, μὲ κάποιο παράπονο στὰ μάτια της. Τὸν εἶχε ἔλπισει πιδ τολμηρό, πιδ ἀσυλλόγιστο: μὲ θλίψη της τὸν ἔδρισκε ἀπραγο στὶς γυναῖκες. Δὲν εἶχε καταλάβει, ἄχ! δὲν εἶχε καθόλου καταλάβει...

— Σγουρὸ εἶπες σὲ λένε, κάνει πάλι μὲ μυστικὴ ταραχή, γιὰ νὰ πει κάτι, κι ἀπλώνει τὸ χέρι της, τοῦ ἀγγίζει μὲ τ' ἀκροδαχτύλια τὰ μαλλιά του. Πόσων χρονῶν εἶσαι;

— Εἰκοσιτριῶν, κυρά.

— Κ' ἔχεις ὀμορφα μαλλιά! γέλασε ἐρεθισμένη, μὰ σύγκαιρα,

σάν κάτι ν' άκουσε, στύλωσε άλαφιασμένη τὸ κορμί της κ' ἔστησε τ' αὐτί.

Δὲ σάλεψε καθόλου τὸ παιδάριο. Ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα σὰ ν' αὐτιαζότανε τώρα κι αὐτὸς ἓνα γοργὸ σούρσιμο νὰ ζυγώνει.

— Πήγαινε, πήγαινε τώρα ! κάνει ἀναστατωμένη ἢ βαρωνέσσα καὶ σηκώνεται πολὺ χλωμῆ.

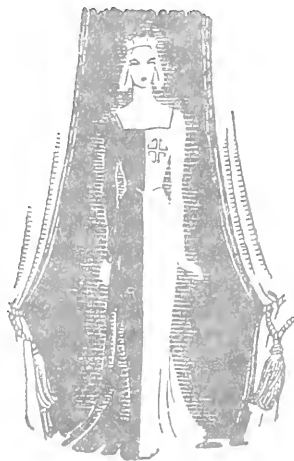
Δὲν πρόλαβε νὰ πεῖ τίποτ' ἄλλο. Ἡ πόρτα πίσω εἶχε ἀνοιχτεῖ. Τὰ μάτια τῆς Μαργαρίτας τεντώθηκαν.

Γύρισε κι αὐτὸς. Καὶ σὰ νὰ εἶχε ξάφνου δεχτεῖ ἓνα κατάστηθο χτύπημα, ταλαντεύτηκε πίσω - μπρός, τοῦ θόλωσαν τὰ μάτια.

Δὲν τὴν ἀναγνώρισε μὲ τὸ πρῶτο τῆ γυναίκεια μορφή ποῦ στεκότανε μπροστὰ στὸ πορτόφυλλο. Εἶταν ψηλῆ, μ' ἀνάστημα βασιλικό, καὶ τὸ πρόσωπό της τὸ ἄσπρο εἶχε μιὰν ἀκίνησιὰ μαρμάρινη. Κάτω ἀπὸ τὰ βρειὰ ματόφυλλα μὲ τὶς μακρυὲς βλεφαρίδες, τὸ ἀσάλευτο βλέμμα κοίταζε κατάματα τὴ βαρωνέσσα. Δὲν εἶπε τίποτα, δὲν ἔκανε χειρονομία καμμιά. Ἡ παρουσία της εἶχε κάτι τὸ ἐπιβλητικὸ καὶ τὸ ἀπίθανο.

Ἐνίσωσε νὰ τὸν τραβᾶνε κρυφὰ ἀπὸ τὸ χέρι, πισωπλάτισε σαστισμένος καὶ βρέθηκε πάλι σὲ σκοτάδι βαθύ. Ἐνα βῆλο εἶχε πέσει, καθὼς τόσες Ἰσαμε σήμερα φορὲς στὴ ζωὴ του, κ' ἔκρυψε τ' ὄραμα ἀπὸ τὰ μάτια του. Ἡ ἄγνωστη ὀδηγήτρια τὸν τράβηξε βιαστικὰ κι ἀμίλητα ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς κάμαρες τοῦ νυχτωμένου κάστρου καὶ τὸν ἔβγαλε πάλι στὸ χαγιάτι. Βρέθηκε μόνος. Τὸ λειψὸ φεγγάρι μόλις ἔβγαίνει φῶς κιτρινωπὸ, νεκρικό, ἀνέτελλε πάνω στοὺς τοίχους καὶ στὶς πλάκες. Μύριζαν ἀόριστα κάποια γίαισεμιά.

Πῆρε, πάλι, ἄργά, τὸ δρόμο γιὰ τὴν ἐρημικὴ του κάμαρα κ' ἐνίσωσε πῶς κουβαλάει μαζί του τὸν βαθὺ πόνο μιᾶς πληγῆς ποῦ ξανάνοιξε.

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟ ΑΓΕΡΙ

Ι ΔΥΟ ἀδερφάδες είχαν μείνει μόνες. Δὲ μιλοῦσε ἡ Ἰζαμπώ. Κοίταζε τὴ Μαργαρίτα ἀσάλευτη, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, τὸ μικρὸ σαγόνι τῆς τεντωμένο, τὰ μάτια μισόκλειστα κάτω ἀπὸ τὰ βαρεῖά ματόφυλλα. Κ' εἶχε τὸ κορμὶ στητό, πολὺ ἴσιο. Ὅμως τὸ βλέμμα τῆς, τὸ θολὸ κι ἀόριστο μέσα στὴν ὑγρὴ σκιά πού ρίχνανε τὰ ματόκλαδα, σὰ νὰ γινόταν ὄλο καὶ πιὸ ἔντονο, ὄλο καὶ πιὸ βαρὺ.

Ἀναδεύτηκε μὲ δυσφορία ἡ βαρωνέσσα μέσα στ' ἀόρατο πλεμάτι πού τῆς εἶχανε ρίξει καὶ τὴ δέσανε. Ἀναδεύτηκε στὴν ἀρχὴ ἀνήρουχα, ὕστερα μ' ἀγανάχτηση. Μιὰ σκιά κακίας τῆς μελάνωσε τὸ κυρτὸ κι ἄσπρο μέ-

τωπο, τὸ μωρουδίσιο.

Ἡ πριγκηπέσσα δὲν εἶπε λέξη. Γύρισε καὶ τράβηξε πάλι κατὰ τὴν πόρτα ὅπουθε εἶχε μπεῖ.

— Ἰζαμπώ! ἔκραξε ἡ κυρὰ τῆς Ἀκοβας. Ἰζαμπώ! καὶ τὰ πονηρὰ ματάκια τῆς γέλασαν. Ποῦ πᾶς; Στάσου!

Στάθηκε ἡ πριγκηπέσσα, δίχως νὰ στραφεῖ.

— Καλὴ ἀδερφή! φωνάζει γελώντας ἡ βαρωνέσσα καὶ τρέχει κοντὰ τῆς. Γιατί δὲ μοῦ μιλάς; Τί σοῦ ἤρθε; Σοῦ κακοφάνηκε πού δέχτηκα τὴν παράκληση αὐτοῦ τοῦ βιλάνου; Θὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια: τὸν λυπήθηκα. Εἶτανε τόσο σκιαγμένος! Δὲν εἶχε τὸ κουράγιο νὰ σοῦ προσπέσει γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ μ' ἐκέτεψε νὰ μεσολαθῶσω ἐγώ. Ἐ! δὲν εἶναι δὲ καὶ μεγάλο τὸ φταίξιμο! Οὔτε ἀνακατεῦτηκα καθόλου στὰ δικαιώματά σου... Λογάριαζα νὰ σὲ παρακαλέσω μονάχα, ἀνίσως θελήσεις νὰ τὸν λυπηθεῖς...

Σταμάτησε, γιατί εἶχε τὴν πρεπούμενη πονηρία νὰ ξέρει πὼς δικαιολογεῖται μονάχα ἡ φταίχτης. Σταμάτησε καὶ βρῆκε πάλι τὸ ἀτάραχο ὕφος τῆς, τὴν ἀξιοπρέπεια.

— Ὅπως ἐσὺ κρίνεις, κάνε, εἶπε τέλος ἀδιάφορα. Τὸ κάτω-κάτω, ἐμένα τὴν ξέρεις τὴ γνώμη μου: Γιὰ τοὺς τέτοιους, καλὸ γιαντρικὸ εἶναι μονάχα ἡ κρεμάλα.

Ναί, τοῦτο εἶταν προτιμότερο. Οἱ δικαιολογίες εἶναι πάντα ὑπο-
πτες, ποτὲ ἢ προδοσία.

Ἄκουσε ἡ πριγκηπέσσα, ἔμως καὶ τῶρα δὲν εἶπε τίποτα. Στὸ κα-
τώφλι μονάχα, μὲ φωνὴ ἀναπάντεχα μαλακιά, ἀταίριαστη μὲ τὸ πα-
γερό της φέρισμο :

— Καλὴ σου νύχτα, Μαργαρίτα, εἶπε κ' ἔφυγε.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἐκεῖ κατὰ τὸ μεσημέρι, ἡ Γιολάντα ποῦ ἔγενθε
καθὼς κ' οἱ ἄλλες οἱ γυναῖκες δλόγυρα στὴν πριγκηπέσσα, ἔκοψε τὸ
τραγοῦδι της καὶ ρώτησε :

— Κυρά μου, ἡ εὐγενία της ἢ βαρωνέσσα εἶν' ἀλήθεια πὼς μᾶς
φεύγει :

Δὲν ἤξερε τίποτα ἡ Ἰζαμπώ· δὲν ἀποκρίθηκε.

— Κ' ἐσένα, γλωσσού, ποιὸς σοῦ τῶδωσε τὸ μαντάτο ; μάλωσε ἡ
βάγια.

— Ἐγὼ . . . δὲν ξέρω τίποτα ! Οἱ γυναῖκες της τὸ λένε . . .

— Γλωσσούδες ὄλες σας, κ' ἐσύ κ' ἐκεῖνες ! βρόντηξε ἡ βάγια μὲ
τὴ χοντρή, τὴν τρεμάτη φωνή της. Ἄλλο δὲν ξέρετε παρὰ νὰ ξομπλιά-
ζετε τίς ἀφέντρες σας.

Τὴ στιγμή ἐκείνη ὁ τσαμπρελιάνος μπῆκε νὰ ρωτήσῃ τὴν πριγ-
κηπέσσα ἂν ἔχει τὴν εὐχαρίστηση νὰ δεχτεῖ τὸν ἱππότη ντὲ Τουρναί.

— Μετὰ χαράς.

Οἱ γυναῖκες ἔσκυψαν στὴ δουλειά τους, ἀόριστα ταραγμένες. Ἡ
ἐμφάνιση τοῦ ξανθοῦ ἄρχοντα σκόρπιζε ἔτσι πάντα ἀνάμεσό τους ἕνα
κρυφὸ καὶ γλυκὸ σύγκρουο. Ἄλλωστε τὸν ἔβλεπαν τόσο σπάνια ! Ἀντί-
θετα ἀπὸ τοὺς ἄλλους τοὺς ἱππότες, ἐκεῖνος ἀριά καὶ ποῦ παρουσιαζότανε
στὴν κούρτη. Καὶ καμμιά κυρά δὲν εἶχε περηφανευεῖ ποτὲ πὼς ἄκουσε
ἀπὸ τὸ στόμα του γλυκόλογο. Λέγανε πὼς εἶναι ἀγνός, ἀλαφροῦσκιω-
τος, κ' ἴσως κάπου — δὲν ξέρανε ποῦ — ταγμένος . . .

Μπῆκε ντυμένος ἀπλά, καθὼς τὸ συνήθιζε, μ' ἕνα μακρὸ μενεξελὴ
χιτώνα. Δὲ φοροῦσε χρυσαφικά, οὔτε γεράκι κρατοῦσε στὴ γροθιά του.

— Ἰωάννη, μὲ θυμηθήκατε λοιπόν ; ρωτᾷ χαμογελαστὴ ἡ πριγ-
κηπέσσα.

Ὁ ἐρχομὸς του τῆς ἔφερεν πάντα μιὰν αὐγὴ πρόσχαρη στ' ἀχειλί.
Μπροστά του ἐνιωθε νὰ τῆς ξυπνάει ἢ τόσο καλὰ θαμμένη γυναῖκεια
της φιλαρέσκεια· κέφι πονηρὸ τὴν κυρίευε νὰ τὸν πειράζῃ. Ἰσως εἶ-
ταν κ' ἡ αἰσθησις πὼς δὲ ριψοκινδυνεύει ἔτσι τίποτα, ἴσως ἡ ψυχρό-
μητη ἀντίδραση τῆς θηλυκιάς ψυχῆς γιὰ τὴν ψυχρότητά του πρὸς τὸ
φύλο της. Μπορεῖ ἔμως κ' ἕνα βαθύτερο προαίσθημα, πὼς μονάχα αὐτὴ
κάνει ἐξαίρεση σὲ τοῦτο τὸν κανόνα . . .

— Εἶμαι πάντα πιστὸς ἱππότης τῆς χάρης σας, εἶπε ὁ Ἰωάννης
ντὲ Τουρναί κρατώντας τὰ μάτια του χαμηλωμένα. Τ' ὄρατο του πρό-
σωπο εἶταν σήμερα περισσότερο ἀπὸ πάντα σοβαρό.

— Καθῆστε κοντά μου, Ἰωάννη.

Στάθηκε ὀρθιος, δίχως ν' ἀποκριθεῖ στὴν πρόσκληση.

— Περίεργο ! . . . θάλεγε κανένας πὼς κάτι σοβαρὸ ἔχετε νὰ μοῦ
πεῖτε, ἔκανε ἡ πριγκηπέσσα κοιτάζοντάς τον ἐρευνητικᾶ.

Κ' ἐπειδὴ δὲν τῆς ἀποκρινόταν, ἔγενψε στίς γυναῖκες της νὰ τρα-

εχητοῦν. Μονάχα ἢ βάγια ἔμεινε στὴν κάμαρα, γιὰ τὸν τύπο. Κι αὐτὴ ἔμωσ πῆγε στὸ βῆθος, ἀνάμεσα στὰ δυὸ παραθύρια, κ' ἐκεῖ κάθησε νὰ γνέθει.

— Σᾶς ἀκούω, ἰππότη.

— Κυρία, ἄρχισε ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί, δὲν ξέρω ἂν τὸ μαντάτο ποῦ ἔρχομαι νὰ σᾶς φέρω εἶναι γιὰ τὴ χάρη σας τόσο ὀδυνηρὸ ὅσο γιὰ μένα. Πιστέψτε ὡστόσο πῶς τὸ φέρνω κοκκινίζοντας. Στὸ τίμιο καὶ παλιὸ ὄνομα τῶν Τουρναί, τὸ μαντάτο αὐτὸ θυμίζει ἕνα στίγμα, καὶ δὲ θὰ ζήσω ἡσυχος ἴσαμε τὴν ὥρα ποῦ ὁ Οὐρανὸς θὰ μ' ἀξιώσει τέλος νὰ τὸ ξεπλύνω!

— Μὲ κάνετε ν' ἀνησυχῶ, εὐγενικέ μου Ἰωάννη. . .

— Ν' ἀνησυχῆστε, κυρία, ἔκανε ὁ νεαρὸς ἄρχοντας καὶ σηκώνοντας τὸ βλέμμα του κοίταξε κατὰματα τὴν πριγκηπέσσα. Θὰ εἶταν παράδοξο ἂν δὲν ἀνησυχούσατε. . . Ἐνας καταραμένος ἐχθρὸς τῆς χάρης σας, μιὰ ὑπαρξὴ φευγάτη ἀπὸ τὴν κόλαση, ὁ κουρσάρης ἐκεῖνος ποῦ ἀπαξιῶνω νὰ τὸν ὀνομάσω, προβαίνει πάλι στὴ ζωὴ σας!

— Ἄ, ἔκανε ἡ Ἰζαμπὼ καὶ χαμήλωσε τὰ μάτια της. Ἀνάλαφρη χλωμάδα θάμπωνε τὸ πρόσωπό της. Ὅμως δὲν εἶταν φόβος, τὸ ἤξερε καλὰ ὁ Τουρναί.

Στεκότανε τώρα δίχως νὰ μιλάει καὶ τὴν κοίταζε. Τὸ μάτι του τὸ ἐξότερο εἶχε πάρει, καθὼς κ' ἡ φωνὴ του λίγο πρὶν, μιὰ κρύα λάμψη.

— Ὅμως εἰσαχθε βέβαιος; ρώτησε ἡ πριγκηπέσσα μὲ φωνὴ ἀδύναμη, ποῦ πάσιχιζε νὰ τὴν κάνει ἀδιάφορη. Κι ἄλλοτε ἄκουσα νὰ λένε πῶς τὸν εἶδανε στὶς θάλασσές μας, μὰ φαίνεται πῶς εἶτανε καθαρὴ φαντασία.

— Τ' ἀκούσατε; τότε;

— Μὰ. . . πάει τώρα λίγος καιρὸς.

— Δὲν εἶταν φαντασία, ὄχι, χαμογέλασε πικρὰ ὁ νεαρὸς ἄρχοντας. Ὁ δαίμονας αὐτὸς παρουσιάστηκε μιὰ φορά, χάθηκε, ἔμωσ ξαναφανερώνεται τώρα. Δὲ χωράει πιὰ ἀμφιβολία: Τριγυρίζει ὀλοένα ἐδῶ κοντά.

— Γιὰ νὰ ξαναφύγει θαρῶ. . .

— Ὅχι! Δὲ θὰ φύγει τούτη τὴ φορά. Ἐρριξε ἄγκυρα στὰ νερὰ τῆς Ἀρκαδιᾶς.

— Καὶ τί φοβόσαστε, Ἰωάννη; Κανένα ρεσάλτο;

— Ὡ! ἂν εἶταν αὐτὸ μονάχα. . .

— Τότε; ἔκανε ἡ πριγκηπέσσα μὲ θαυμαστὴ ἀφέλεια.

Δάγκασε τ' ἀχειλί του καὶ τὸ μάτι του θόλωσε, ἄστραψε πάλι.

— Ἐγὼ τὴν φορά τούτη δὲ θὰ φύγει! φώναξε σφιγγοντας τὴ λαθὴ τοῦ σπαθιοῦ του νευρικὰ τόσο ποῦ τὰ δάχτυλά του ἄσπρισαν. Δὲ θὰ μοῦ ξεφύγει, μὰ τὸν ἅγιο Κορνήλιο!

— Ὡ! ἔλαθε, ψευτογέλασε ἡ Ἰζαμπὼ μὲ προσποιητὴ ἀδιαφορία. Κάνετε σὰν παιδί!

— Σὰν παιδί λέτε; εἶπε ὁ ἰππότης καὶ τινάχτηκε. Τ' ὄνομα τῶν Τουρναί ἔχει θαμπώσει, ἡ ζωὴ μοῦ ἐγινε μαρτύριο, κ' ἡ χάρη σας μὲ λείει παιδί; . . . Αὐτὸ, μὰ τὴν ψυχὴ μου τὴν ἅγια, δὲν τ' ἀξίζω, κυρία!

Καὶ κρέμασε τὸ κεφάλι του πάνω στὸ στήθος μὲ πεισματερὴ κι ἀναστατωμένη συντριβή.

— Μὰ τέλος πάντων, πείτε μου, ἔκανε χαμογελώντας πονηρὰ ἢ πριγκηπέσσα. Ποῖον ἰδιαίτερο λόγο ἔχετε νὰ μισεῖτε τόσο τὸν Ἀρχιωνέζο ἀμιράλη;

Κι ἂν ἀκόμα τὸν εἶχανε χαστουκίσει κατάμουτρα, ὁ ἱππότης δὲ θὰ χλωμίαζε τόσο. Τὰ μάτια του τεντώθηκαν ζαλισμένα καὶ στὸ πρόσωπό του χύθηκε κιτριλίλα νεκρική. Ποτὲ δὲ θὰ περιμένεες πῶς αὐτὴ ἢ φαινομενικὰ τόσο ἤρεμη θωριά κρύβει πάθη τόσο βίαια κ' εἶναι ἱκανὴ γιὰ τέτοιες ἀναστατώσεις.

— Ποῖὸ λόγο! . . . Μὲ ρωτᾶτε ποῖὸ λόγο! κάνει χαμένος. Ἐχετε λοιπὸν τὸ χάρισμα νὰ ξεχνᾶτε τόσο εὐκολὰ ἑσεῖς, κυρία;

— Ὡ! γιὰ «κεῖνο» λέτε; . . . ψιθύρισε χαμηλώνοντας ἄθελα τὴ φωνή της ἡ Ἰζαμπώ. Μὰ ἔλατε, ἔλατε στὰ σύγκαλά σας τώρα, καλέμου Ἰωάννη! Σκεφτεῖτε ψύχραιμα. Ἄν ἔγινε τότε μιὰ προσβολή, αὐτὴ εἶταν μονάχα γιὰ μένα.

— Μιὰ κυρὰ δὲν προσβάλλεται, κι ἂς εἶναι μακάρι πριγκηπέσσα, εἶπε ὁ ἱππότης σκοτεινός. Τὰ λαθώματα τῆς τιμῆς τὰ δέχτηκε κατὰ-στηθα ὁ συνοδός σας· κι αὐτός, ἤμουν ἐγώ.

Τὸ προσεχτικὸ κ' ἤρεμο μάτι τῆς Ἰζαμπῶς παρακολουθοῦσε ἄγρυπνα ἕλες τὶς ἀντιδράσεις πού φωτοσκίαζαν ἀνήσυχα τὸ πρόσωπο τοῦ νεαροῦ βασάλου. Γι' ἄλλη μιὰ φορά, καμώθηκε τὴν ἀνήξερη.

— Ὡστε γι' αὐτὸ . . ., ψιθύρισε τάχα μέσα της.

Στὸ βλεφάρισμα μιᾶς ἀστραπῆς, ὁ Ἰωάννης εἶχε σηκώσει τὰ μάτια του, κοίταξε τὴν πριγκηπέσσα καὶ τὰ χαμήλωσε πάλι. Ὅμως τὸ γοργὸ τοῦτο ἀνάβλεμμα ἔσωσε γιὰ νὰ φανερώσει τὴν καινούργια, τὴ βαθύτατη ταραχὴ του. Χαμογέλασε αἰνιγματικὰ ἢ ἀρχόντισσα.

— Τότε καλὰ, ἱππότη. Κανένας δὲ θὰ σᾶς ἐμποδίσει νὰ πάρετε τὴν ἐκδίκηση πού θέλετε· μένετε ἤσυχοι.

— Δὲν εἶναι ἐκδίκηση! ἔκραξε κεῖνος μὲ φοβερὴ ταραχὴ. Ἡ ἐκδίκηση εἶναι ἀμάρτημα, δὲ μοῦ ἀρμόζει. Τιμωρία, αὐτὸ ζητῶ!

— Ἔστω λοιπὸν. Τὴν τιμωρία.

Σώπασαν. Ἀρρυθμα, μὲ κόπο μεγάλο, τὰ τινάγματα τῆς ταραχῆς καταπέφτανε ἀγάλια - ἀγάλια στὸ στήθος τοῦ ἀρχοντα Ἰωάννη. Τέλος, νιώθοντας τὸν ἑαυτὸ του μιὰ στάλα ἡρεμώτερο:

— Μιὰ τελευταία λέξη, κυρία, λέει. Ὁ δαίμονας αὐτὸς ἔχει τὸ συνήθειο, καθὼς ξέρετε ἴσως, νὰ στέλνει προάγγελους τοῦ ἐρχομοῦ του στοὺς τόπους πού λογαριάζει νὰ κουρσέφει. Εἶναι οἱ ἀποσταλμένοι πού προετοιμάζουν τὸ ἔργο του.

— Λοιπὸν, Ἰωάννη;

— Λοιπὸν ἕνας ἀπὸ θαύτους βρῖσκεται κιόλας στὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας.

— Ἐδῶ; ἀπόρησε ἡ πριγκηπέσσα.

— Ἐδῶ. Κι ὄχι ἀπὸ χτές. Πᾶνε μέρες τώρα πού μ' ἔτρωγε ἡ ὑποψία. Εἶναι φαίνεται γραφτὸ μου νὰ τυφλώνομαι κάθε πού ἀπλώνεται πάνω μου ὁ ἴσκιος τοῦ Γραμμένου.

— Δὲ σᾶς καταλαβαίνω πιά, ἱππότη· τὰ λόγια σας μοῦ φαίνονται σωστὸ αἰνίγμα.

— Θὰ σᾶς τὸ ξεδιαλύνω ἀμέσως. Ὅταν γύριζα ἀπὸ τὸ προσκύνημά

μου, τὸ φθινόπωρο πού μᾶς πέρασε, ἔτυχε νὰ βρεθῶ κάποια νύχτα σ' ἓνα βουνήσιο πανδοχεῖο τῆς Μεσαρῆας. Ἐκεῖ, ἀπάντησα κάποιον ἀγνωστο Ρωμιό. Τὸν κυνηγοῦσαν ἀποσταλμένοι τοῦ πρεβεδοῦρου τ' Ἀναπλιοῦ, γιατί τὸν εἶχαν πιάσει, λέει, νὰ βρισκεται σὲ συνεννόησιν μὲ τὸν Ντελιούρια. Στὸ μαγερεῖο τοῦ πανδοχείου, ἔπου τὸ βράδυ ἐκεῖνο τρώγαμε, αὐτὸς, ἐγὼ κ' οἱ ἀποσταλμένοι τοῦ πρεβεδοῦρου, ἐγινε μιὰ συμπλοκή. Ὁ Ρωμιὸς εἶτανε νέος, καὶ μὲ καρδιά, χρωστῶ νὰ τ' ὁμολογήσω. Κράτησε κεφάλι στοὺς Φράγκους, ἂν καὶ λαθωμένος κι ἀβόηθητος. Τοῦ παραστάθηκα τότε, τὸν γλύτωσα. Τὴν ἴδια νύχτα, μοῦ διηγήθηκε ὁ ἴδιος μιὰν ἱστορία διαφορετικὴ, μιὰν ἱστορία ἔπου αὐτὸς εἶταν ὁ ἀδικημένος, καὶ μοῦ ὀρκίστηκε πὼς δὲν ἔχει σχέση καμμιά μὲ τὸν Ντελιούρια. Εἶχα τὴν ἀνοησία νὰ τὸν πιστέψω.

— Δὲ βλέπω τί σχέση ἔχει τοῦτο μὲ τὰ τωρινά. . .

— Ἐχει, κυρία! Γιατί ὁ νέος ἐκεῖνος βρίσκεται τώρα ἐδῶ, στὸ κάστρο σας.

— Ἀπίστευτο! Καὶ πὼς; δὶχως ἐγὼ νὰ τὸ ξέρω;

— Μὲ τὴ συγκατάθεσή σας Ἰσα-Ἰσα, αὐτὸ εἶναι τὸ πικρό. Ἐσεῖς τὸν προσκαλέσατε.

— Ἐγὼ;

— Ναί. Θυμόσατε τὸν μαντατοφόρο πού ζύγωσε τὴ χάρη σας, μιὰ μέρα κυνηγιοῦ, ἔξω, στὸν κάμπο;

— Ἀ, ἔκανε ἡ πριγκηπέσσα καὶ χαμήλωσε τὰ ματόφυλλά της.

— Δοιπόν, αὐτὸς. Τώρα μόλις ξυπνῶ κ' ἐγὼ. Ὁ ἄνθρωπος πού ξέρετε καλὰ τώρα, εἶναι προάγγελος τοῦ Ντελιούρια, κυρία!

Δὲ μίλησε ἡ πριγκηπέσσα. Κοίταζε τὸν ἱππότη, κοίταζε χάμου, σκέφτηκε· καὶ ξάφνου πάτησε τὰ γέλια.

— Γελάτε; μουρμούρισε σασιτισμένος ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί.

Ἡ ἄρχοντισσα γέλοῦσε, γέλοῦσε. Ἐνα συντριβάνι ἰλαρότητας ἀναπάντευτος εἶχε ἀναβλύσει ἀπὸ τὴν καρδιά της καὶ τινάζεταν σὲ δέσμες ἀκράτητες, ἀπανωτές, κρουνέλιαζε πλαταγίζοντας μὲ ἦχο ἀσημένιο. Κάτι ἀνάλαφρο καὶ ξέγνοιαστο φτερούγιζε, σὰν ἄσπρο περιστέρι, μέσα στὴ φωτερὴ του αἴγλη.

— Γελάτε! ξανάπε μ' ἀγανάκτηση ὁ ἱππότης.

— Γελῶ, Ἰωάννη, καὶ πὼς νὰ μὴ γελῶ! Τὸ ἄμοιρο τοῦτο παλληκάρι πού μοῦ λές, κοντεῦει νὰ πάρει τ' ἀνάστημα δαίμονα καταχθόνιου στὴ φαντασία ὀλονῶν σας. Κ' ἐγὼ πού τοῦ πρωτομίλησα ἄλλο δὲν εἶδα παρὰ ἓνα παιδί ἄπραγο καὶ συνεπαρμένο ἀπὸ μιὰ θεριεμένη φαντασία. Ὁ ἓνας τὸ λέει κατάσκοπο τῶν Ρωμιῶν, ὁ ἄλλος προδότη, ὁ σενεσάλος ὀρκίζεται πὼς στάθηκε ἱκανὸ νὰ γελάσει τὸν ἴδιο τὸν Σγουρομάλλη, κ' ἐσὺ μοῦ τὸν παρασταίνεις τώρα γιὰ σύντροφο τοῦ Ντελιούρια. Τί νὰ πρωτοπιστέψω; Πὼς εἶναι ἔλ' αὐτὰ μαζί; Ἡ πὼς δὲν εἶναι τίποτα;

— Κυρία, λέει ὁ ἱππότης σοβαρά, ὕστερα ἀπὸ μιὰ μικρὴ σκέψη, ἡ δική μου γνώμη, ἂν μοῦ δίνετε τὸ ἐλεύθερο νὰ σᾶς τὴν πῶ, εἶναι πὼς ἔλα τοῦτα δὲν ἐμποδίζουν καθόλου τὸ ἓνα τ' ἄλλο. Πρῶτος ἐγὼ ἔδωσα πίστη στὸ Ρωμιὸ κ' ἔτσι δὲ μὲ παραξενεύει ἡ εὐπιστία σας τώρα. Μόρφωσα μιὰν ἐντύπωση καὶ τὴν ὑπέβαλα στὴν κρίση σας μ' ὄλο τὸ σεβασμὸ πού σᾶς χρωστῶ. Δὲ θὰ τὸ βάλω πείραμα νὰ πείσω τὴ χάρη

σας . . . Θα παρακολουθήσω τὸν ἄνθρωπο. Κι ὅταν θὰ ἔχω πιά περισσότερες ἀποδείξεις, ἀποδείξεις ἀκλόνητες, γιὰ τὴν ἐνοχλή του, τότε θὰ ἔρθω νὰ σὰς βρῶ ἄλλη μιὰ φορά. Θὰ εἴσαστε λεύτερη τότε ν' ἀποφασίσετε. Ὅμως ἐγώ, καὶ μὴν τὸ θεωρήσετε παρακοή, θ' ἀκολουθήσω τὸ δικό μου τὸ δρόμο. Ἔχω ἕναν παλιὸ λογαριασμὸ νὰ ξεδιαλύνω μὲ τὸν Ντελιούρια. Εἶναι λογαριασμὸς τιμῆς. Καὶ τώρα πού ὁ πατέρας μου γέρασε κι ἀποτραβήχτηκε, ἔχω ἱερὸ χρέος ἢ νὰ κρατήσω τὸ οἰκόσημό μας ἄσπιλο, ἢ νὰ πεθάνω.

Ἔτσι εἶπε καὶ, γονατίζοντας, πῆρε ν' ἀκροφιλήσει τὴ φούστα τῆς πριγκηπέσσας. Ὑστερα, δίχως νὰ σηκώσει τὰ μάτια του, χλωμὸς πάντα, πσιωπάτησε, ὑποκλίθηκε στὸ κατῶφλι ἄλλη μιὰ φορά, καὶ βγήκε.

Εἶχε ἀπομείνει μονάχη. Τὸ διασκεδασμένο, ξέγνοιαστο χαμόγελο πού πλανίστανε γύρω στὰ χεῖλη τῆς ἐνόσω ἀκόμα μιλοῦσε ὁ νεαρὸς ἱππότης, μεμιάς ἔσδησε. Σὰ ν' ἄπεσε μιὰ μάσκα, καὶ πίσω τῆς ἀναδύθηκε πρόσωπο τραγικό. Τ' αὐτὴ τῆς παρακολούθησε μηχανικὰ τὰ βήματα πού ξεμάκρηναν. Κάτι ἄόρατο ἔφευγε μαζί του, κάτι πού δὲ θὰ τῆς εἶταν γραφτὸ νὰ ξαναβρεῖ.

Ἀποτίναξε μὲ κόπο τὴν ἀποκαρωτικὴ ἀφηρημάδα καὶ γύρισε δεξιά - ζερβὰ τὰ μάτια τῆς μ' ἀγωνία κρυφῆ. Ἄχ, ναί, εὐτυχῶς ἀνάμεσα στὰ δυὸ παράθυρα καθόταν μισοκοιμισμένη ἡ βάργια. Πάνω στὸ ἀκουμπιστήρι τοῦ παραθυροῦ ἦρθε νὰ σταθεῖ φτερακίζοντας μαλακὰ, βαριά, ἕνα περιστέρι. Κοίταξε μὲ τ' ἔλοστρόγγυλο κοκκινωπὸ του μάτι μέσα στὴν κάμαρα, φουρφουλίστηκε, σεργιάνισε δυὸ - τρεῖς βήματα μακρῶτα κ' ἔκανε φτεροὶ πάλι.

Ἀναστéναξε βαριά ἢ πριγκηπέσσα.

— Βάργια! φώναξε. Κ' ἡ φωνὴ τῆς φάνηκε στὴν ἴδια παράδοση, πνιγμένη, ἔτσι ὅπως μέσα σὲ βραχνά.

Ἡ βάργια εἶχε ξαφνιαστεῖ· σηκώθηκε τρεκλίζοντας, μισοζαλισμένη ἀπὸ τὴ νύστα.

— Τί σοῦ ἔλαχε, καλὴ μου;

— Τίποτα . . . τίποτα, μурμουούρισε ἡ Ἰζαμπὼ πιέζοντας μὲ τὴν παλάμη τὸ στήθος τῆς.

Σηκώθηκε ζωνηρά, τράδηξε ἴσια στὸ παράθυρο, πιάστηκε δεξιά - ζερβὰ ἀπὸ τοὺς παραστάτες καὶ κοίταξε ἔξω.

Ἀντίκρου, πέρα, ἀσήμιζε ἡ θάλασσα. Ἡ λάμψη τῆς εἶταν ἀτόφια καὶ σκληρῆ, ἀτσαλένια λάμψη. Τὸ μάτι τῆς Ἰζαμπῶς καρφώθηκε ἐκεῖ, χώνεψε. Ἐνιωθε κ' ἡ ἴδια τὴν ἀνάσα τῆς κοντῆ, συχνῆ, τὴν καρδιά τῆς ταραγμένη. Ἡ θάλασσα λοιπόν, πάλι ἡ θάλασσα . . . Ἄραγε ἀπὸ κεῖ θὰ τῆς ἔρθει τὸ ἄγνωστο πού προσμένει; Στέκεται ἀνυπόμονη, καὶ σύγκαιρα τρομάζει. Ὄχι, ἀγωνία κρυφῆ!

— Ὅρίζεις τίποτα; ρώτησε πίσω τῆς, κοντά, ἡ χοντρὴ φωνὴ τῆς βάργιας.

Τινάχτηκε ἀπίθανα τρομαγμένη κ' ἕνα σύγκρουο φευγαλέο τὴν περίχυσε.

— Φώναξε τίς γυναῖκες! ἔκανε βιαστικῆ.

— Δὲ μπορῶ τάχατες ἐγὼ νὰ σὲ δουλέψω;

— Φώναξε σοῦ λέω τίς γυναῖκες!

Τις φώναξε. Και σάν μαζεύτηκαν όλες γύρω, με σούσουρο πλήθιο των φουστανιών, σάν κάθισαν πάλι στά σκαμνιά τους και πιάσανε ήσυχια τή δουλειά, ένωσε κ' ή πριγκηπέσσα πώς είναι ήσυχότερη κάπως. Άνάγειρε τὸ κορμί της στὴ ράχη τοῦ θρόνου, ανάσανε βαθιά, κ' ἀφέθηκε στ' ὄνειρό της.

Ἡ Μαργαρίτα δὲν ἔφυγε τὴν ἄλλη μέρα, οὔτε και τὴν παράλλη. Εἶχε ἀποφύγει γιὰ δυὸ μέρες νὰ συναναστραφεῖ τὴν ἀδερφή της, γιὰ νὰ ἐκδηλώσει ἔτσι τὴν περήφανη δυσφορία της. Τὴν ἤξερε καλά ή Ἰζαμπώ. Προλάβαινε νὰ πάρει τὴ θέση τοῦ δυσαρεστημένου ή Μαργαρίτα, ὥστε νὰ μὴ τῆς ἐπιβάλουν τὴ θέση τοῦ φταίχτη. Και τὴν εἶδηση πὼς τάχατες θάφευγε, τὴν εἶχε ή Ἰδια διαδώσει. Ἔβαλε τις γυναίκες της νὰ φλυαρήσουν τάχα, κ' ὕστερα στρώθηκε νὰ προσμένει τὰ μαντάτα ποὺ θὰ τῆς ἔφερναν, τί εἶπε ὁ ἕνας, τί ὁ ἄλλος, ποιδς λυπήθηκε, ποιδς χάρηκε.

ἜΟχι, ὄχι, δὲ θὰ τὸ κουνουσε εὐκολα τώρα ή κυρά τῆς Ἄκοβας.

ἘΌταν ξαναφέρνει στοῦ νοῦ της ή Ἰζαμπώ τὴ βαρωνέσσα, χαμογελάει μέσα της με συγκατάβαση, καθὼς κι ἄλλοτε χαμογελοῦσε. Οἱ πράξεις, τὰ λόγια τῆς νεώτερης ἀδερφῆς, δὲν τῆς κάνανε ποτὲ σοβαρὴ ἐντύπωση. Μονάχα πού, ἀπὸ λίγες τώρα μέρες, στοῦ σιωπηλοῦ τοῦτο χαμόγελο σταλάζει κ' ἕνας θολὸς κόμπος φαρμάκι. Ἡ Μαργαρίτα πῆρε δικαίωματα ποὺ δὲν ἔχει, σφετερίστηκε μιὰ στιγμή τὴν ἐξουσία τῆς πριγκηπέσσας — οὔτε λίγο οὔτε πολὺ! Γιατὶ τοῦτο βέβαια πρέπει νὰ είναι ή αἰτία τῆς δυσαρέσκειας ποὺ νιώθει ή Ἰζαμπώ... Τί ἄλλο;... ἜΟ, ναί, ποτὲ της δὲν πολυγυνοιάστηκε γιὰ ἐξουσίες και δικαιώματα αὐτῆ, ἄφησε ἀδιάφορα νὰ κυβερνᾶνε τὸν τόπο της πότε οἱ μπάιλοι και πότε ὁ Φλωρέντιος. ἜΌμως ή Μαργαρίτα — ἔ, ὄχι δά! Ἄπὸ μέρος τῆς μικρῆς ἀδερφῆς, αὐτὸ είναι ἀσέβεια. Καθένας νὰ ξέρει τὴ θέση του — αὐτὸ μόνο.

Σάν ξαναμίξιν ὥστόσο οἱ δυὸ ἀδερφάδες, μπροστὰ στα μάτια τῆς κοῦρτης, βράδυ στὴ μεγάλη σάλλα, δὲν ξανάπανε λέξη γιὰ τὸ περιστατικὸ τῆς νύχτας ἐκεῖνης. Ἰδιαίτερη συνάντηση στὶς κάμαρές τους δὲν ἀποζητήσαν οὔτε ή μιὰ οὔτε ή ἄλλη. Περνούσανε τώρα τις βραδυές τους δίπλα - δίπλα κι ἄρμονικά, στὶς βεγγέρες τῆς σάλλας, ἢ χωρία στὴν κάμαρά της ή καθεμιὰ τους. ἜΕπειτα, τὰ γούστα τους εἶταν ἀντίθετα. Ἄγαποῦσε τὸ πρόσχαρο κουβεντολόι με τοὺς ἄρχοντες ή βαρωνέσσα, τὰ χωρατά, τις σκανταλιάρικες κι ἔλο ὑπονούμενα ἱστορίες. ἜΕπαιξε σκάκι με τὸν καπελάνο τοῦ κάστρου, με τοὺς ἱππότες, φανατιζότανε σάν ἄντρας, πείσμωνε σάν κακομαθημένο ἀγόρι, ἀγρίευε κάποτε κ' ἔβριζε σάν ἄνθρωπος τῶν ἀρμάτων. Ἡ πριγκηπέσσα τὴν κοίταζε νὰ διασκεδάζει κ' εἶχε στα χεῖλη της χαμόγελο προστατευτικό. Στ' ἀκρόχειλό της σύγκαιρα γάρωνε, ἀδιόρατη, μιὰ ζάρα καταφρόνιας.

ἜἌλλοτε ὁ νοῦς τῆς πριγκηπέσσας ἔτρεχε τώρα ἄλλου.

Ἄπὸ μέρες, ἕνα διάστημα ποὺ δὲ θὰ ἤξερε νὰ τὸ καθορίσει κ' ή Ἰδια, ἀνησυχία μυστικὴ φλετούριζε βουβά μέσα στα στήθη της. Ξυπνοῦσε τὸ πρωὶ νωρίς, σ' ὦρα ἀσυνήθιστη, κ' εἶχε τὸ ἀόριστο συναίσθημα πὼς τὴν ἔκραζαν ἐνὼ κοιμόταν. Τέντωνε τὰ μάτια της, κοίταζε δεξιὰ - ζερβά, ἀνασῆγωνε τὸ κεφάλι της κ' ἔστυγε τ' αὐτί. Τίποτα. Μ' ἕνα μικρὸ στεναγμὸ ἄφηγε τὸ κεφάλι της νὰ πέσει πάλι στοῦ μαξιλάρι κ' ἔμενε ἐκεῖ

ἀσάλευτη, τρέμοντας νὰ σαλέψει χέρι ἢ πόδι. Ἐὰ βράδουα, ταραχὴ ἀνεξήγητη τὴν κυρίευσ, τὸ αἷμα τῆς κυλοῦσε βιαστικὰ μέσα στὶς φλέβες, ἢ καρδιά τῆς σπαρτάριζε. Ἐνυπομονησία μυστικὴ λὲς καὶ χυνότανε τότε κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα δλάκερου τοῦ κορμιοῦ τῆς, κόντανε ἢ ἀνάσα τῆς, λιγότευε γύρω ὁ ἀέρας. Σηκωνόταν ἀπὸ τὴ θέση τῆς κ' ἔφερνε βόλτες βιαστικὲς μέσα στὴν κάμαρα, μὲ τὸ μάτι χωνεμένο, τὰ νεῦρα εὐαίσθητα. Ἄλλοτε πάλι, αὐτὸ ἐρχόταν ἀναπάντεχα, ἀνειδοποίητα, σ' ὥρες διαφορετικὲς τῆς ἡμέρας. Τότε οἱ ἄδρες τὴ βλέπανε ν' ἀλαφροχλωμιάζει, νὰ σηκώνεται ξαφνικά, σὰν κάτι νὰ εἶχε ἀκούσει στὸν ἀέρα, νὰ τὶς κοιτάζει μίαν-μίαν μὲ μάτι ἀλλόκοτο, λὲς κ' εἶχε πάψει πιά νὰ τὶς ἀναγνωρίζει. Κάποτε, καταμεσις σὲ μιὰ τέτοια κρίση, τὶς ἔδιωχνε ἀπὸτομα, ζητοῦσε νὰ μείνει μονάχη. Θύμωνε μὲ τὴ βάγια, αὐτὴ πού δὲν εἶχε παραφερθεῖ ποτὲ καὶ πού τὴ σεβότανε σὰ μάννα τῆς. Γιὰ πρώτη φορὰ ἀκούγαν τὴ φωνὴ τῆς οἱ ἄδρες νὰ ψηλώνει, καὶ καθὼς αὐτὸ δὲν τοὺς εἶχε τύχει ἄλλοτε ποτέ, σάσιζαν δλότελα, νομίζοντας πὼς ἀκοῦνε φωνὴ ξένη.

Ὅλες τὶς ἄλλες στιγμὲς, τὶς ἤρεμες, ἔμενε ἢ πριγκηπέσσα καθισμένη στὸ θρονί τῆς ἀσάλευτη, μὲ τὸ μάτι στυλό, νὰ κοιτάζει τὸν ἀέρα, τὸ πάτωμα ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ παραθύρι. Ποτὲ τῆς δὲν εἶχε δεῖξει κάποια κλίση γιὰ τὴν ἀναφυχὴ κ' αὐτὸ ἔθλιβε βαθιὰ τὶς ἀρχόντισσες τῆς κούρτης πού λίγο-πολὺ εἶταν ἀναγκασμένες νὰ συμμερίζονται τὰ γούστα τῆς. Δὲ λαχτάριζε θάλλεγες ποτὲ ἢ καρδιά τῆς γιὰ ἓνα τορνέο, ἓνα κυνήγι ἢ ἓνα τραγοῦδι μενεστρέλου. Στανικὰ θὰ ἔπαιζε κάπου-κάπου μιὰ παρτίδα σκάκι μὲ κάποιον ἀρχοντα ἢ μὲ τὸν καπελάνο τῆς, μὰ καὶ τότε ἢ στάση τῆς θὰ εἶταν τὸ ἴδιο νηφάλια, τὸ ἴδιο σοβαρή, καὶ τὸ πρόσωπό τῆς, δίχως νὰ γίνεται αὐστηρό, ἔμενε πάντοτε κλεισμένο. Μιὰ φήμεν μυστικὴ εἶχε διαδοθεῖ στὸν περίγυρό τῆς πὼς εἶναι ὑπαρξὴ ἀκαρδῆ, μισάνθρωπη. Κανέννας, ἀλήθεια, δὲν εἶχε εὐνοηθεῖ ποτὲ μὲ κάποιαν ἐξομολόγησή τῆς.

Τώρα, ἀπὸ τότε πού ὁ καιρὸς καλοσύνεψε σταθερά, ἀγαποῦσε νὰ κατεβαίνει τὰ πρωινὰ, ἢ νωρὶς τὸ δεῖλι, σ' ἓνα εἶδος περιβολάκι στριμωγμένο στὸ πίσω μέρος τοῦ ἀρχοντικοῦ. Εἶτανε μιὰ γωνιά στενόχωρη, τετράγωνη, λίγες δρασκελιὲς τόπος, πού τὸν ἔφραζε πρὸς τὰ ἔξω τὸ ψηλὸ τειχί. Φύτρωναν ἐκεῖ-πέρα, ἀχαμνὰ ἐξαιτίας τὸ φτωχὸ χῶμα τοῦ βράχου, κάποια κοινὰ λουλούδια καὶ χορτάρια βάνουσο. Στὸν πάγκο πού εἶτανε στημένος κάτω ἀπὸ μιὰ ροδιά, καθόταν ἢ πριγκηπέσσα. Δὲν ἤθελε τὶς γυναίκες τῆς νὰ τὴν ἀκολουθοῦν ἐκεῖ. Μονάχη ἢ βάγια τὴν παράστεκε. Κάθονταν λοιπὸν οἱ δύο τους, κουβεντιάζοντας κάπου-κάπου, καὶ λέγανε γιὰ τ' ἄλλοτινὰ, γιὰ κάποιες κοινὲς θύμισες ἀπὸ τὸν παλιὸ καιρὸ, τότε πού ζοῦσε ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουίνος, ἀπὸ τὴ ζωὴ στὸ κάστρο τοῦ Αὐγοῦ, στὴν κούρτη τῆς Ἀνάπολης. Ἄλλωστε, τὸ συνηθέστερο, εἶταν ἢ βάγια πού μιλοῦσε. Μὲ τὴ φανατικὴ προσήλωσιν τῶν γερόντων σὰ περασμένα, ἀναθυμόταν, ἀναθυμόταν, κ' ἔβρισκε ὠρατο μονάχα ὅ,τι εἶτανε παλιό.

Ἡ Ἰζαμπώ, πού ἀκούγε ἢ ἔμοιαζε ν' ἀκούει, χαμογελοῦσε ἀφαιρεμένα. Κατὰ βῆθος, οὔτε κι αὐτὴ ἢ ἀναδρομὴ σὰ περασμένα τὴ διασκέδαζε. Ἐμοιαζε νὰ τὴν ὑποφέρει μᾶλλον, ἀπὸ συγκατάβαση, παρὰ

νά τήν προκλεῖ. Εἶταν ἀπίστευτα φαρδύς ὁ κύκλος τῆς ἀδιαφορίας πού τριγύριζε τήν ὑπαρξή της.

Ὅμως, τὸν τελευταῖο τοῦτον καιρό, καὶ τὸ χαμόγελο ἀκόμα — στερνὸ θάλλεγες σύμβολο τῆς παρουσίας της στὴ ζωὴ — εἶχε σβήσει. Μὲ μάτι μεγάλο, γυαλιστερό, ἢ πριγκηπέσσα κάρφωνε ἓνα ἀόρατο σημεῖο πάνω στὸ χορταριασμένο χῶμα. Τὸ σκυμμένο πανωκόρμι της δὲν πρόδινε πιά τὴν παλιὰ ἀταραξία, τὴν ἐπίσημη. Σὰν κάποια σκέψη ἐπίμονη νὰ τὴν ἔφερνε τὸ κατόπι της. Κ' ἔδλεπες στὴ θωριά της τὴν προσπάθεια τῆ σκληρῆ ν' ἀκούσει, νὰ θυμηθεῖ, νὰ δράμει ἔξοπισω ἀπὸ τὰ περασμένα, ν' ἀπομυζήσει τὸ νόημά τους τὸ ἀγνοημένο, κ' ἴσως νὰ γραπωθεῖ πάνω του, νὰ τὸ ξεδιαλύνει, νὰ τὸ συμβουλευτεῖ.

Καθὼς οἱ παραμονές της μέσα στὴν ἀδιέξοδη τούτη αὐτὴ γίνονταν δλο καὶ πιὸ μακρύτες, ὁ τσαμπρελιάνος της πού εἶχε μιὰ μέρα χρεῖα νὰ τὴν ἴδει, ἀναγκάστηκε νὰ παρουσιαστῆ ἐκεῖ πέρα. Τῆς ἔφερνε μῆνυμα ἀπὸ τὸν πρίγκηπα, πὼς σὲ λίγον καιρὸ γυρίζει.

— Καὶ τί ἄλλο λέει; ρώτησε μὲ ξαφνικὴν ἀνησυχία ἡ Ἰζαμπώ.

— Τίποτ' ἄλλο, κυρία.

— Δὲ λέει νὰ πάω στὴν Ἀνδραβίδα;

— Ὅχι, κυρία.

Ἀναστέναξε μ' ἀνακούφιση.

— Καλὰ, μεσιέρ Κολινέτο, σ' εὐχαριστῶ, εἶπε μ' ἀναπάντεχη θέρμη εὐγνωμοσύνης στὴ φωνή της. Κι ἄπλωσε τὸ χέρι της νὰ τὸ φιλήσει ὁ γέροντας, σημεῖο πὼς εἶταν ἰδιαίτερα εὐχαριστημένη.

Καθὼς ὁ τσαμπρελιάνος πήγαινε νὰ βγεῖ, τὸν σταμάτησε ἡ βγάγια. Εἶπανε μεταξὺ τους χαμηλόφωνα, ἀπὸ διάκριση, λίγες κουβέντες πού δὲν τις παρακολούθησε ἡ Ἰζαμπώ. Εἶχε κυλιστεῖ πάλι στὴ γνώριμή της πύρα - στερνὰ ἀφηρημάδα. Ὅστόσο τ' αὐτὴ της, μηχανικά, πήρε τὰ τελευταῖα λόγια τῆς βγάγιας:

« Ἀνίσως κι αὐτὸ τὸ γιατρικὸ πού σοῦ λέω δὲν κάνει τίποτα, φέρτε ἓναν Ὀρθόδοξο παπᾶ νὰ τὸν ξομολογήσει. Γλυτωμὸ ἔτσι κι ἄλλιώς δὲν ἔχει. »

Πραξενεύτηκε.

— Ποιὸς; ρώτησε δίχως νὰ πολυπροσέχει.

— Ὁ νιοῦτσικος Ρωμιὸς πού μένει στὸ κάστρο ἀπὸ θέληση τῆς χάρης σας, ἐξήγησε μὲ κάποιο δισταγμὸ ὁ μεσιέρ Κολινέτος.

— Ὁ Ρωμιός; . . .

Ὁ τσαμπρελιάνος, ἀπορημένος, τὴν εἶδε νὰ χλωμιάζει.

— Ναί, κυρία, ἐξήγησε. Ἔχει πέσει ἄρρωστος ἀπὸ μέρες τώρα.

Τὰ χαρακτηριστικὰ στὸ πρόσωπο τῆς πριγκηπέσσας ἔπηξαν, σὰν ἄσπρο κερί πού παγώνει.

— Καὶ τώρα μοῦ τὸ λέτε! κάνει σὲ λίγο μὲ τρεμάμενη καὶ συκρατημένη ὀργή.

— Κυρία, σάστισε ὁ γέροντας, δὲν ἔδραξα μὲ τὸ νοῦ μου πὼς ἔπρεπε ν' ἀνησυχίσω τὴ χάρη σας. . . Ρώτησα τὴ βγάγια. . . πού ξέρει τὰ γιατροσόφια.

Μεμιᾶς ἡ ὀργὴ τῆς πριγκηπέσσας πέρσεψε, ξέσπασε. « Λοιπὸν ἔτσι, γίνονται μέσα στὸ κάστρο της πράματα πού αὐτὴ δὲν τὰ ξέρει! Καὶ

θαροῦν οἱ ἄλλοι πὼς εἶναι σὲ θέση νὰ κρίνουν τί λόγους ἔχει αὐτὴ νὰ κάνει τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Θαροῦνε πὼς ἔτσι, στὸ βρόντο ἢ ἀπὸ ἰδιοτροπία ἀδικαιολόγητη, δίνει τὴν ἄλφα ἢ τὴ βῆτα προσταγῇ. Ἀνήκουστο! Νὰ τὸ ξέρουν καλά: Αὐτὸ δὲ θὰ τὸ ἀνεχτεῖ ποτέ, κι ἀπὸ κανένα!»

Ἔτανε τόσο ἀναπάντεχο, τόσο ἀνεξήγητο τὸ ξέσπασμα, πού ὁ γέροντας τὰ ἔχασε δλότελα. Ποτὲ δὲν τὴν εἶχε ἰδεῖ ἔτσι τὴν κυρά του. Ἀκόμα κ' ἡ βῆγια στεκόταν ἄλαλη, μὲ τὸ πλαδαρὸ της στόμα μισανοιχτό, τὸ ἀπόπληκτο μούτρο της ἀποσβολωμένο.

— Ἄρρωστος, κι ἀπὸ καιρὸ! φώναξε ἡ Ἰζαμπώ. Μὴ δὰ στείλατε νὰ φωνάξετε γιὰτὸ; θέλω νὰ ξέρω. Καὶ μάθατε τί ἔχει; Στὸ κάστρο μου μέσα καθένας γίνεται ἀφέντης, ἔ; Νὰ τί μαθαίνω σήμερα!... Ποιὸς τὸν περιποιεῖται τὸν ἄρρωστο;

— Ἐνας μενεστρέλος, φίλος του, ἐξήγησε τρέμοντας ὁ τσαμπρελιάνος.

— Μενεστρέλος! Ὁραῖα! Ἐνας ἀγύρτης! Σ' εὐχαριστῶ, μεσοῖρ Κολινέτο, σ' εὐχαριστῶ!

— Κυρά μου!... ἔκανε συντριμμένος ὁ γέροντας.

— Βῆγια! Θὰ τρέξεις τώρα εὐθὺς νὰ ἰδεῖς τὸν ἄρρωστο. Θὰ τοῦ παρασταθεῖς σ' ὅ,τι θελήσει, θὰ βάλεις νὰ φέρουν ἀπὸ τὴν Καλαμάτα γιὰτὸ καὶ θάρθεις νὰ μοῦ πεῖς ὕστερα, ἀκουε;

— Ναί, καλή μου.

— Βιάσου!

Κ' ἔδειξε μὲ χειρονομία προσταχτική στοὺς δυὸ γέροντας τὴν πόρτα πού ἔβγαζε ἀπὸ τὸ περιβόλι. Ἐφυγαν.

Σὰν ἔμεινε μονάχη τῆς ἡ πριγκηπέσσα ἐνίσωσε τὴν παραφορὰ τῆς νὰ καταπέφτει. Κἀντὶ σὰν κόπος μεγάλος τῆς εἶχε τσακίσει τὰ μέλη. Παράτησε τὰ χέρια τῆς ἄτονα νὰ κρεμαστοῦν στὸν πάγκο, ἀνάγειρε τὸ κορμί τῆς, ἀκούμπησε στὸν τοῖχο τὸ κεφάλι τῆς.

Ἔταν ἡ ὥρα ἡ θερμὴ τοῦ ἀπομεσήμερου. Ψηλά, ὁ οὐρανὸς βάθαινε σὲ χρῶμα, κάποια καμπάνα σήμαινε μακρὰ. Ἐνιωθε πὼς ὁ ἥλιος γέρνει, τὸ δειλινὸ ἔρχεται. Ἡ στενὴ φυλακὴ πού ἔφραζε ὀλοῦθε τὸ ἀχαμνὸ περιβολάκι — κόκκινο μουράγιο ἀντίκρου, ἄσπροι στεγνοὶ τοῖχοι ὀλόγυρα — κἀντὶ κρατοῦσε ἀπὸ τὴ ζέστα τοῦ μεσημεριάτικου ἡλίου καὶ τώρα τ' ἀνάδινε μὲ χνῶτο πικρὸ. Ἡ Ἰζαμπώ ἀνάσαινε λειψά, μὲ κόπο.

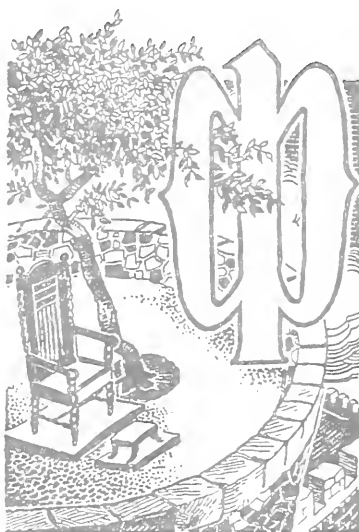
Ὅμως μιὰ πνοὴ ἀνεπαίσθητη, κἀντὶ σὰν τάραγμα τοῦ ἀέρα ἀπὸ φτεροκόπημα κοντινὸ, κατακύλησε ἀπὸ τὴν ψηλὴν τάπια. Τάραξε μυστικὰ τὰ φύλλα τῆς ροδιᾶς, ἀνάδεψε δυὸ-τρεις ἀνέρες τριχοῦλες γύρω στὸ κεφάλι τῆς πριγκηπέσας. Ἡ ἀνάσα τῆς ἔγινε ἀλαφρότερη, τὰ ροδαλά ρουθούνια ἤπιανε συγκινημένα τὴν ἀκριβὴ δροσιά.

«Ἀπρίλης μπαίνει», ἔκανε ἄφωνα, μιλώντας στὸν ἑαυτὸ τῆς ἡ Ἰζαμπώ σὰ νὰχε ἀκούσει τὴ χαμηλόφωνη κουβέντα πού εἶπε τ' ἀγέρι γύρω στ' αὐτὴ τῆς. Καὶ τὰ μάτια τῆς, πού στυλώνονταν ἀντίκρου δίχως νὰ κοιτάζουν, χαμογέλασαν μὲ καλοσύνη ἀπλοϊκὴ, καθὼς χαμογελοῦν τὰ μάτια πού ἀντικρύζουν τὸ ἀγγελικὸ πρόσωπο μικροῦ παιδιοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ'

ΤΟ ΚΑΛΕΣΜΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΙΑΣ

ΓΣΟΚΟΠΩΝΤΑΣ και λαχανιάζοντας ή βάγια, βιαστική, είχε διασχίσει κάμαρες, ανέβηκε σκάλες, πέρασε χαγιάτια, βαστέρνια, κελλάρια, και τέλος έφτασε μπροστά στην πράσινη πορτούλα του Σγουρού. 'Ο μεσαίρ Κολινέτος έτρεχε τὸ κατόπι της με τὸ κοντὸ και γοργό του βήμα, νὰ τὴν οδηγήει, νὰ τὴν προφταίνει.

— 'Απὸ δῶ, βάγια, δεξιὰ... , τώρα ἀριστερά... , ἴσια, ἴσια!... 'Εδεκεί. Ναι. Τοῦτο εἶναι τὸ πορτί.

— Σπολλάτη! 'Επρεπε ἀπὸ μέρες νὰ μοῦ τὸ εἶχες δείξει...

Μὲ τὴ σερπετιτὴ ἀσυνέπεια τοῦ μαθημένου νὰ ὑπηρετεῖ δρέξεις δυνατῶν, ἡ βάγια εἶχε παρατήσει τώρα τὴ συμ-

μαχία της με τὸν τσαμπρελιάνο κ' ἔπαιρνε τὸ μέρος τῆς ψυχοκόρης της. Τὸ κεραυνοβόλο βλέμμα της, τὸ ψυχρὸ μούτρο, συμπλήρωναν εὐγλωττα τὴν ἀγανάκτηση και τὴν ἀρχοντική της διαμαρτυρία.

'Ανοιξαν και μπήκανε.

'Η κάμαρα εἶτανε μικρή, τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο ἀντίκρου ξέκοβε ἕνα κομμάτι θαμπωτικὸ τοῦ βραδυασμένου οὐρανοῦ. 'Όλα τ' ἄλλα γύρω εἶταν βουτηγμένα σὲ καταχνιά πυκνή. 'Η βάγια στάθηκε τυφλωμένη.

— Ποῦ εἶναι τὸ παλληκάρι;

Στὸ φωτεινὸ κάδρο τοῦ παραθυριοῦ, εἶδε ἕναν ἴσκιο νὰ σηκώνεται και νὰ παραμερίζει. 'Ο τσαμπρελιάνος τῆς ἔδειξε τὸ κρεβδάτι. Τὰ μάτια τῆς βάγιας, ποῦ εἶχαν ἀκολουθήσει τὸν ἴσκιο, γύρισαν, εἶδαν τὸν ἄρρωστο. Εἶτανε λοιπὸν δυὸ ἀνθρώποι μέσα στὴν κάμαρα. 'Ο ἕνας, ὁ ὄρθιος, εἶχε μαλλιά και γένεια πυροκόκκινα, ἄκουρα: ἔμοιαζε σαραντάρης. 'Ο ἄλλος, ὁ πλαγιασμένος, εἶταν παιδάριο πρωτόχνουδο, χλωμό.

— Παρθένα μου! τί γλυκὸ ἀγόρι...

Ζύγωσε, ἔσκυψε και κοίταξε τὸν ἄρρωστο ποῦ ἀνοίγει τώρα τὰ μάτια του σὰ νὰ ξυπνοῦσε ἀπὸ ὕπνο βαθύ. Τὸ πρόσωπό του εἶχε μιὰ δια-

φάνεια φιλντισένια· τὰ μισανοιχτά, φρυμένα χείλη του ξεσκέπαζαν μιὰ σειρὰ δόντια ἄσπρα κ' ὑγρά.

— Δῶσε μου τὸ χέρι σου, καρδούλα μου, τὸ χρυσό σου τὸ χεράκι!

Κάθησε στὸ κρεβάτι, τοῦ πήρε τὸ χέρι, τὸ πασπάτευσε. Ἔιταν ἰδρωμένο καὶ ζεστό. Ἐσκυψε καὶ τοῦ κοίταξε τὰ μάτια. Κάτι σὰν κατὰχινὰ τὰ σκέπαζε· ἡ ἀνάσα του εἶταν ἀδύναμη, ἀνεπαίσθητη. Ὅμως κί ὁ ἄρρωστος τώρα, σὰ νὰ γύριζε μὲ κόπο ἀπὸ μακρὰ, ἔδειχνε ἐκπληξη γιὰ τὰ ξένα πρόσωπα πού ξυπνώντας τὰ ἔβλεπε σκυμμένα πάνω του. Ἐάφνου, σὰν κάτι νὰ μάντεψε, ἔδωσε μιὰ καὶ σηκώθηκε στὸν ἀγκῶνα του.

— Ὅχι, ὄχι, μὴ μοῦ σηκώσεαι! Κάτω νὰ πέσεις, κάτω. Ἔσαι ἰδρωμένος καὶ θὰ σὲ πάρει τ' ἀγιάζι. Ἐ, μεσοῖρ Κολινέτο, τί στέχεις σὰ μὸμπιλο αὐτοῦ-δᾶ! Σφάλησε τὸ παράθυρο. Καὶ οὔρε νὰ φωνάζεις δυὸ γυναῖκες. Τὸ παλληκάρι ἔχει χρεῖα νὰ τὸ φροντίσουν.

Ἐνῶ ὁ τσαμπρελιάνος τσακιζότανε νὰ ἐκτελέσει τίς προσταγὰς τῆς βγάιτας, αὐτὴ ἀνοιξε τὸ σωκάρδι τοῦ Σγουροῦ, τοῦ πασπάτευσε τὸ στήθος. Τὰ χέρια τῆς εἶχανε μιὰ σβέλτη κ' ἐμπειρη δεξιούνη. Ἐσκυψε τέλος στὸ πρόσωπό του καὶ βάλθηκε νὰ τοῦ κοιτάζει μ' ἔντονη προσοχὴ τὰ μάτια. Τὰ ματόκλαδά του τῆς φάνηκαν γυρισμένα.

— Τίποτα δὲν ἔχεις, καρδούλα μου, μὴ βάζεις ἔγνοια. Τίποτα δὲν ἔχεις. Τώρα ἐγὼ θὰ σοῦ εἰπῶ ἕνα ξόρκι, θὰ βάλω νὰ σοῦ φτιάξουν ἕνα γιαιτρικό καὶ γρήγορα θὰ γιάνεις. Ἐτσι νὰ σὲ χαρῶ! Μόνο νὰ καθήσεις στὸ κρεβάτι, νὰ φυλαχτεῖς ἀπὸ τ' ἀερικά τοῦ μεσημεριοῦ καὶ τῆς νυκτός. Φυλαχτό, ἔχεις; Νὰ τὸ κρατεῖς ἀπάνω σου.

Ἐβγαλε ἀπὸ τὸ περσίκι τῆς, τὸ κρεμαστὸ ἀπὸ τὴ μέση, ἕνα σπειρὶ λιθάνι, πρόσταξε τίς γυναῖκες πού εἶχαν ἔρθει βιαστικές μὲ τὸν τσαμπρελιάνο νὰ τῆς φέρουνε κάρθουνο ἀναμμένο κ' ἕνα σκουτέλι καθαρὸ νερό, ἀναψε τὸ λιθάνι, σταύρωσε τὸ νερό καὶ πρόφερε ὀρθία τὸ ξόρκι:

— Πίφι σπιτζίλους, φίλλους, βήλους, μύτους, αὐτοὺς παρακλητούς, στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ, ἀμήν. Ἄγιε, ἄγιε τοῦ Θεοῦ Σ:χαήλ, βοήθη τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ — πῶς σὲ λένε, καρδούλα μου:

— Νικηφόρο.

— Τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Νικηφόρον.

Ἐστερα ράντισε μὲ τὸν πρόχειρο ἀγιασμὸ τὸν ἄρρωστο, τοῦ ἔλειψε τὰ ματόφυλλα, τὸ μεσοφρύδι, τὰ μελίγγια.

— Νὰ μοῦ φέρετε τὸ βράδυ, στὴν κάμαρά μου, εἶπε στίς γυναῖκες, θεριακὴ, ἀσκάδι καὶ ξυδι. Πρέπει πρωτ-πρωτ, προτοῦ λαλήσει τὸ κοκόνι, νὰ πιεῖ ὁ ἄρρωστος τὸ γιαιτρικό.

Ἡ κάμαρα μύριζε βαριὰ λιθάνι· κάθε ποῦ ἀνοιγόταν τὸ πορτόφυλλο, μύρο δροσερὸ γλιστροῦσε μέσα, ἀπὸ τὰ γιασεμιά τοῦ χαγιατιοῦ. Ὁ Σγουρὸς ἔθαροσε πῶς τ' ὄνειρο τοῦ πυρετοῦ του συνεχίζεται καὶ τώρα πλέει σ' ἄγνωστη, ὑπερτάφια πλάση.

Ἡ βγάικα στύλωσε τὸ κορμί τῆς, ἔκανοποιημένη. Ἐἶχε κάνει ὅ,τι ἔπρεπε, χάρηκε γιὰ λίγες στιγμὲς τὴν ὑπέρτατη ἐξουσία πού τῆς ἔδιναν οἱ μεταφυσικὲς τῆς ἀρετές: Πρόσταξε δαιμόνια κί ἀνθρώπους. Φρόντισε ἀκόμα γιὰ λίγα δευτερότερα πράματα, σκέπασε καλὰ τὸν ἄρρωστο,

είπε στις γυναίκες να του κάψουν άπήγανο στην κάμαρά του και τον καληνύχτισε.

Βγήκε θριαμβικά, στητή, και ξοπίσω της ή μικρή ακολουθία, ο μεσοίρ Κολινέτος κ' οι δυο γυναίκες.

Ο Σγουρός, σασι:σμένος άκόμα, κοίταξε με μάτια τεντωμένα, τή φανταστική πομπή να βγαίνει από τή μικρή του πόρτα. "Αν δέν είτανε τό γλυκό μύρο του λιθανιού που ευώδιαζε και τώρα τον άέρα, θά έλεγε πώς είχε μονάχα όνειρευτεί. Γύρισε τ' άπορημένα μάτια του στον Κοκκινότριχη.

Ο μενεστρέλος, που είχε σ' όλο τουτο τ' άναμεταξύ τραβηχτεί σε μιá γωνιά και σάπαινε, ξεκόμμισε από τον τοίχο, ήρθε να καθήσει πάλι στο σκαμνί. Γέλιο σιωπηλό, πλατύ, έσχιζε στα δυο τό τραγίσιο του μούτρο.

— Σ' έχουνε γι' άμποδεμένον, είπε με τή βραχνή του τή φωνή και κούνησε δύσπιστα τό κεφάλι. "Όμως τά μάγια που ξόρκισαν, τίποτα δέ φελάνε. . .

Ο άρρωστος άναστενάξε.

— Τά μάγια που σε δένουνε, γέλασε ο Κοκκινότριχης, δέ φοδόνται άπήγανο ούδ' έξόρκι.

Άλήθεια, άνεξηγήτη είταν ή ξαφνική άρρώστεια του Σγουρού. Άπό τή βραδυά που βρέθηκε δίχως να καταλάβει πώς μπροστά στην κυρά τής "Ακοχας, από τή βραδυά που είδε τήν "Ιζαμπώ να προβαίνει σε φάντασμα μπροστά στα μάτια του, κάτι σαν άδασκαμός είχε βαρύνει πάνω στο κορμί του. Γύρισε στην κάμαρά του τσακισμένος, με τους άρμούς του λυμένους, σε να είχε πολύ βασανιστεί. Πλάγιασε, όμως ύπνος δέν τον κολλούσε. Σηκώθηκε, άνοιξε τό παραθύρι, άνάσανε τή νύχτα, κάθησε ν' άκούσει τό βαθύ βουητό του κάμπου, τις δοξαριές των τριζονιών. "Όρες πέρασαν έτσι, κι έ ύπνος δέν έρχόταν. Ξαναπλάγιασε, έμεινε άνασκελωμένος, με τά μάτια άνοιχτά. Η αύγή τον βρήκε έτσι.

Δέ θυμόταν, όχι, άλλη φορά στη ζωή του που να ξενύχτησε.

Τί άκριδώς του συνέβαινε τώρα, δέ θά μπορούσε να τό πεί. Είτανε μιá αίσθηση παράδοξη, περίπλοκη, άξεκαθάριστη άκόμα. Γλυκά μαλθακή αναπάλιαζε τήν ψυχή του, λές κ' είτανε ν' αναλιγώσει δάκκερη και να σταλάξει κάτω. Δάκρυ γινόταν ή καρδιά του, καυτό, βαρύ, αίματερό δάκρυ. Σαν άπολησμονιόταν, ένιωθε να τον τυλίγει ευδαιμονία άπέραντη και μουσική, κύμα θερμό που τον ανασήκωνε, τον ταξιδεύει. "Όταν πάλι, άνταρρασμένο τον ζυπουσε τό σκοτεινό ψυχόρητο, φόβος βαθύς τον κυρίευε ξάφνου, πρωτόγνωρη τρομάρα. Καταλάβαινε πώς δέν είναι πιά, όχι, οι παλιές παιδιάστικες άλητείες τής φαντασίας του. Τά παράτολμα όνειρα δέν τον μαυλίζανε τώρα, ο νοός του δέ συνεπαιρνόταν. Υπόμμενε κ' ύπόφερε βουδά. Σκια μεγάλη, σοδαρή, δέος μυστικό κατέβαινε στην ψυχή του. Κ' ένιωθε τότε πώς κάτι άγνωστο έρχεται να τον άνταμώνει, κάτι σαν τό βαθύ βουητό του δάσου που ο δδοιπόρος τό πρωτακούει ψηλά, μακρυάθε να σιμώνει, άναταράζοντας τις φυλλωσιές, σημάδι προάγγελου τής καταιγίδας.

Μονάχα ένα καταλάβαινε: Πώς τά μάτια του έπου κι άν γύριζαν, τήν πάσα στιγμή, άλλο δέν έδλεπαν παρά μιá μορφή γυναίκεια. Τήν

έβλεπαν νά πλέει στο άπειρο, νά ξεκόβεται σέ φόντο σκοτεινό, καθώς τ' άστέρι στον ουράνιο θόλο. Είταν καινούργια ή μορφή, σάν και τώρα μονάχα νά την πρωτόδε. Κι όμως κάτι του θύμιζε, κάτι άπώτατο και βαθύ. Ή θωριά της τον κάρφωνε έκστατικό, για ώρες. Τόν κοίταζε στυλά, μέ σοβαρό βλέμμα, κ' ή άγωνία τον έπνιγε τότε νά δώσει κι αυτός σημείο ζωής στο έναστρο έκείνο βλέμμα, που τόνιωθε βαρύ από νοήματα.

“Ετσι πέρασαν δυό, τρεις, τέσσερες ημέρες. Τήν πέμπτη, δέ μόρεσε νά σηκωθεί από τό κρεβάτι του. Κι όταν τήν άλλη μέρα ο Κοκκινοτρίχης, άνησυχώντας που δέν τον έβλεπε, ήρθε νά του χτυπήσει τήν πόρτα, τον βρήκε στο στρώμα μέ τά χείλη φρυμένα, τό βλέφαρο βαρύ, τό μάγουλο ξεματωμένο, καθώς θά τον έδρισκε ύστερα από άλλες τρεις ημέρες ή βάρια της Ίζαμπώς.

— Τί έπαθες, άγουρε ;

— Άρρωστος είμαι, έκανε βαρύθυμα τό παιδάριο.

Κι άλληθεια, δέν ήξερε τί είχε. «Κάποια ταραχή των αίμάτων, συλλογιζόταν, ή κι άδασκαμός.»

Τό έμπειρο μάτι του μενεστρέλου τον ψαχούλεψε προσεχτικά.

— Χμ, χμ ! σιγομούγκρισε. Δέθηκες χεροπόδαρα τώρα.

— Δέθηκα ; . . . Λές, άλληθεια, νάμαι άμποδεμένος !

— Έτσι λέω, γέλασε σαρκαστικά ο Κοκκινοτρίχης.

Νά το ! καλά τό μάντεψε αυτός.

— Καί τώρα ; ρώτησε μέ τρόπο.

“Ο Κοκκινοτρίχης σήκωσε τούς ώμους του, άφησε τό ρώτημα άναπάντητο, κατά τό συνήθειό του. Δέ φανέρωνε ποτέ νά έχει κανενός είδους τρυφερότητα ή καρδιά του αútουού. Μονάχα στρώθηκε στο πλάι του άρρώστου, τον φρόντισε, του κράτησε συντροφιά, κι από τότε συνέχισε νάρχεται κάθε μέρα.

Κουβέντιαζαν ήσυχα, νωθρά, για θάλασσες, για πλεούμενα, για ναυτικούς, για ξένους τόπους. Ήξερε πολλά ο Κοκκινοτρίχης, μονάχα που δέν τ' άνιστορούσε ποτέ πρόθυμα. Μέ τό τσιγκέλι του τάβγαζες τά λόγια, και πάλι, συχνά, σά νά μετάνιωγε, σ' άφηνε καταμεσίς σέ μιá κουβέντα.

— Θεριά ή θάλασσα, έχει ;

— Έχει.

— Γοργόνες ;

— Όχι.

— Δέν έχει γοργόνες ;

— Όχι λέω !

Πήρε ή όργή ! “Έρχονταν έτσι κάτι φορές που ο άναθεματισμένος τουτος σου χαλούσε κάθε κέφι. Τώρα τί θά έχανε νά πει πώς έχει τόντις ή θάλασσα γοργόνες ; “Όμως δέν τόλεγε, όχι. Δέν τόλεγε γιατί μάντευε πώς τό λαχταράς. Καταραμένη στραβοξυλιά ! Νά σέ γδύνει από κάθε άπάτη.

Κι όμως πάλι, μαζί του, έρχονταν φορές που έκανε φτερά ο νοϋς. Δέ φαινότανε νά τό άποζητάει, δέν πάσχιζε νά σέ μαυλίσει. Μιά λέξη έλεγε, και τουτο έσωνε. Στην άκρη του κάθου, έκεί που ο άφύς ο άνε-

μος του πελάγου φυσάει με φούρια, σου ἔδινε μιάν ἀπότομη, ρωμαλέα σκουινιά. Τ'ιναζόσουνα στο χάος και πιὰ ἢ φαντασία σ' ἄδραχνε ἀπὸ τὰ μαλλιά.

— Ἐκεὶ πού ὁ ἥλιος στάζει λυωμένο μάλαμα . . .

— Μάλαμα :

— Στὴ χώρα με τὶς χουρμαδιές . . .

Οἱ ἀνθρώποι τοῦ κάστρου μάθανε τὴν ἀρρώστια τοῦ ρωμιόπουλου ἄγνωστο πῶς. Δυὸ μονάχα μέρες ἀφοῦ εἶχε πιὰ πέσει στὸ στῶμα, ἤρθανε νὰ μάθουν τί ἐγινε, γιατί δὲν τὸν βλέπουν. Στὴν ἀρχὴ τὸ παιδόπουλο, ὕστερα δυὸ σκουταράτοι, τέλος ὁ τσαμπρελιάνος ὁ ἴδιος. Οἱ Φράγκοι ἔδειξαν πῶς γνοιάζονται γιὰ τὴν ὑγεία του καὶ τοῦ στείλανε γιαιτρικά. Τὴν πρώτη φορὰ πού τοῦ φέρανε νὰ πιεῖ ἓνα ζεστό, καμωμένο ἀπὸ βρασμένα βότανα, ὁ ἄρρωστος χλώμιασε καὶ κυριεύτηκε ἀπὸ βαθεῖα τρεμούλα.

— Ποιὸς μοῦ τὸ στέλνει ; ρώτησε ξέπνοα.

— Ὁ μεσσίρ Κολινέτος.

Τὰ χέρια του πέσανε σὰ θερισμένα. « Ἄ », ἔκανε μονάχα.

Ὁ Κοκκινοτρίχης, τοῦ πήρε τὸ σκουτέλι ἀπὸ τὰ χέρια προτοῦ τὸ δοκιμάσει, τὸ πήγε κοντὰ στὸ παράθυρο κ' ἐκεὶ βάλθηκε νὰ τὸ κοιτάξει καλὰ στὸ φῶς, νὰ τὸ ἀναταράξει, νὰ μυρίζεται τοὺς ἀχνούς του.

— Τί κοιτάς ;

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ μενεστρέλος, συνέχιζε τὴν ἐξέτασή του. Τέλος τοῦ τῶσε.

— Πιέ το, δὲν ἔχει φαρμάκι.

— Φαρμάκι ; !

Ὁ Κοκκινοτρίχης ἐγενεψε ἀδιάφορα.

— Ξεχνᾶς, ἄγουρε, πῶς ὁ σενεσάλος σ' ἔχει γιὰ ξέκαμα.

Καίτε ράϊσε μέσα στὴν καρδιά τοῦ Σγουροῦ. Ὅχι, δὲν εἶταν αὐτὸ πού εἶχε φανταστρεῖ ἐκεῖνος . . .

Τέλος, τὰ γιαιτροσόφια τῆς βιάγιας ἤρθανε πάνω στὴν ὦρα. Τὸ ξόρκι, τὸ γιαιτρικὸ πού τοῦ ἔστειλε, κάνανε τὸ καλὸ τους. Κοιμήθηκε ἡσυχὰ τὴ νύχτα ἐκεῖνη, ἔδρωσε, καὶ τὸ πρωτὶ, ξυπνώντας, ἐνιωσε πῶς εἶναι πιὰ ἀλαφρός. Ξαναθυμήθηκε τὰ χτεσινά. Σὰν εἶχανε μείνει μονάχοι οἱ δυὸ τους με τὸν Κοκκινοτρίχη, τοῦ εἶχε πιὰσει ταραγμένος τὸ χέρι :

— Κοκκινοτρίχη . . ., τὴν ξέρεις αὐτὴν ; κ' ἔδειχνε με τὰ μάτια τὴν πόρτα ἀπ' ὅπου μόλις εἶχε βγεῖ ἢ μικρὴ πομπή.

— Τὴν ξέρω.

— Εἶναι ἡ βιάγια τῆς . . .

— Τῆς πριγκηπέσσας. Λοιπόν ;

Εἶταν ξερή, κρύα ἢ φωνὴ τοῦ Κοκκινοτρίχη. Κόπηκε ὁ Σγουρός.

— Τίποτα, μουρμούρισε.

Τὴν ἄλλη μέρα, ὁ μενεστρέλος μονάχος του εἶπε, στὴν αἰνιγματική του γλῶσσα :

— Αὐτὸς πού δένει, αὐτὸς ξεδένει.

Γελοῦσε σαρκαστικὰ λέγοντάς το. Ὅμως ὁ Σγουρός, γιὰ πρώτη φορὰ, νόμισε πῶς τὸ κατάλαβε τὸ νόημα τῆς κουβέντας του.

Σάν ἔφυγε ὁ Κοκκινότριχης, σηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι του καὶ δοκίμασε νὰ περπατήσει. Τὰ μέλη του εἶταν βαρειά, μουδιασμένα. Ἔκανε μερικά βήματα, πῆγε στὸ παραθύρι. Ἡ πρώτη ἀνάσα τοῦ ἀνοίχτου ἀέρα μῆκε στὰ σωθικά του δροσιστική, βάλσαμο. Μισοκάθησε στὸ χοντρὸ μουράγιο καὶ ἀφαιρέθηκε νὰ κοιτάζει πέρα.

Τὸ βράδυ ἔπεφτε, ἀργά. Ἀντιφεγγιὰ ροδαλή, χρυσαφιά, φούντωνε τὸν οὐρανὸ καὶ ἔλο δυνάμωνε ἡ ἑξαψή της. Φλόγες μεγάλες τεντώθηκαν, ἔγενεσαν. Ἀπὸ κάτω, χαμηλά, ἓνα ἦσυχο κουβεντολόι ἀκουγόταν, πρᾶυντικά μονότονο καὶ μουντό. Δυὸ φωνές γυναίκες. Ἔστησε μηχανικά τ' αὐτί, καὶ ξάφνου ἡ καρδιά του σπαρτάρησε, πνίγηκε.

Ἡ μιὰ, ναι, εἶτανε γινώριμη.

Καταραμένο μουράγιο, χοντρὸ τρεῖς σπιθαμές! Ἄδύνατο νὰ κοιτάξεις στὰ ρίζα του. Μπορεῖς ὅμως νὰ χωθεῖς ἀνάμεσα στοὺς παραστάτες τοῦ παραθυριοῦ, νὰ πέσεις μπρούμυτα καὶ νὰ προβάλεις τὸ κεφάλι. Τότε βλέπεις.

Βλέπεις κάτω καὶ λιγάκι δεξιά, ἓνα μικρὸ τετράγωνο, εἶδος αὐλίτσα πού ἔχει καὶ μιὰ ροδιά. Κάποια γυναίκα ἠλικιωμένη κάθεται ἀντίκρου στὸ δέντρο καὶ κουβενιάζει γνέθοντας. Κάπου-κάπου μιὰ ἄλλη φωνὴ τῆς ἀποκρίνεται, καὶ αὐτὴ γυναίκα, ὅμως νεανική. Δὲ βλέπεις καθόλου τὸ πρόσωπο πού μιλάει ἔτσι, γιατί δλάκερο τὸ σκεπάζει τὸ φύλλωμα τοῦ δέντρου. Καὶ θαρεῖς πὼς ἀποκρίνεται στὴν ἠλικιωμένη γυναίκα, μὲ στόμα κρυφὸ, ἡ ἴδια ἡ ροδιά, πού μὲ τὴν ἀνοιξὴ ἔδγαλε τρυφερά, καινούργια φύλλα.

Τότε ἡ ἀρρώστεια τοῦ ἔγινε γλυκειά, ἡ κάμαρά του ἀγαπημένη. Καρτεροῦσε τὴν ὥρα πού θάρθουσε πάλι οἱ δυὸ γυναῖκες νὰ καθήσουν στὴ μικρὴ αὐλή, καὶ ἡ ἀπαντοχὴ τούτη, ἡ σπαρμένη ἀνυπομονησίες, χτυποκάρδια, ἔδινε γι' αὐτὸν νόημα καὶ γεύση σ' δλάκερη τὴν ἡμέρα, σ' δλάκερη τὴ νύχτα. Τρόμαζε μήπως ὁ Κοκκινότριχης ἔρθει καὶ τὸν χασομερήσει: σὲ ὥρα ἀκατάλληλη, μήπως τὸν προφτάσει σκυμμένον στὸ παραθύρι. Ἄρχισε ν' ἀμπάρωνε τὴν πόρτα, νὰ γίνεταί πονηρός, νευρικός. Τὸ μάτι τοῦ μενεστρέλου, τὸ κορτερά ἐμπειρο, τὸν ἐνοχλοῦσε. Βάλθηκε νὰ ἀποκρίνεταί καὶ πᾶσχιζε νὰ ξεγελάει τὸ σύντροφό του, τὸν ἴσαμε χτέες πολύτιμο.

Κάθε δειλινό, ταχτικά, στὸ στενάχωρο περιβολάκι, θ' ἀκουγόταν ἡ μαγικὴ φωνή. Συνεπαρμένος ξαφνικά, μὲ πιασμένη τὴν ἀνάσα, θὰ χυμοῦσε νὰ κρεμαστεῖ στὸ παραθύρι του. Μὲ τὸ λαιμὸ τεντωμένο, μὲ κίνδυνο νὰ γκρεμιστεῖ στὸ βράαθρο, ἔσκυβε, ἀγωνιζότανε νὰ ἴδει κάτι, μιὰν ἀκρὴ ἀπὸ φόρεμα. Εἶχε τὴ συνηθισμένη τῆς θέσης ἡ φωνὴ καὶ δὲν τὴν ἄλλαζε· κάποιο σανιδένιο πάγκο ἴσως στὴ ρίζα τῆς ροδιάς. Ἄλλοτε πάλι, κάποιες φορές, πειθανάγκασε τὸν ἑαυτὸ του σ' ἓνα τραχύ, γλυκὸ μαρτύριο. Μὲ τὴ ράχη στὸν τοῖχο του, τὰ μάτια σφαιλιστά, δίπλα στὸ παραθύρι, στεκότανε ν' ἀκούει ἔτσι, στὰ τυφλά, δίχως νὰ σκύβει ἔξω. Ἡ φωνὴ εἶτανε τότε σὰ μακρυνὴ μουσική, πού ὁ ἀέρας τὴ σκορπάει, καὶ ἡ δίχως λόγια μελωδία τῆς σοῦ ξυπνοῦσε ὀράματα, παράτολμες ὀπτασίες. Ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ἔτσι βρῖσκει ἡδονὴν αἱματηρὴν νὰ βασιλεύει τὸν ἑαυτὸ τῆς. Πολλὲς φορές ἀναρωτιότανε μονάχος του ἴσαμε πότε θὰ μπορεῖ νὰ μένει σὲ τοῦτο τὸ κάστρο καὶ ἂν δὲ θάρθει τὸ πλή-

ρωμα του χρόνου ν' αλλάξει ρότα ή τύχη του. Δεν ήξερε γιατί τον λησμόνησαν και πώς θάφτηκε ή υπόθεση της γραφής του Σγουρομάλλη. Του χάρισαν άραγε τή ζωή ή μονάχα που αναβάλανε; Και γιατί; "Αν δοκίμαζε νά ξεκόψει μονάχος του, θά τον άφηναν ή όχι; Μήπως είναι κατάδικος που καρτερεί, δίχως νά τó ξέρει, τή μέρα του μαύρου λυτρωμοῦ; "Η εικόνα της κρεμάλας με τó κουφάρι του Σιέργιου θαμπόφειγε στο νοῦ του, και μαζί ή άλλοτινή άπορία: τήν καταδίκη εκείνη, ποιάς τήν άποφάσισε; "Αναθυμάται στο σῦδεντρο τó γαντοφορεμένο χεράκι που κρατάει τά ρέτενα του "Αστρίτη. Αυτό;

"Η βάγια ήρθε άλλη μιá φορά νά τον ιδεί τί κάνει. "Ο ζήλος της τῶρα εἶτανε πολὺ μετριασμένος, ἀπὸ τότε που ἔμαθε πὼς ὁ ἀρρωστος πῆρε τὸ καλλίτερο. Μπήκε με πόζα βασιλικιά, ἔχοντας τὸ κατόπι της μιá γυναίκα τῆς ἀκολουθίας, και στáθηκε μόνο λίγες στιγμές. Αὐτός, τήν κοίταζε θαμπωμένος, πράμα που πολὺ τήν κολάκεψε. Δεν ήξερε πὼς τά μάτια του ψαχούλευαν με θαυμασμό τὸ ἀνθρώπινο πλάσμα που κάθεται κάθε βράδυ στο περιβολάκι κ' ἔχει τὸ χάρισμα νά μιλάει με τή σγουρή ροδιά. Καθὼς πῆγαινε νά βγει, αὐτὸς χύμηξε κοντά της και τή σταμάτησε:

— Κυρά, πές μου: εἶν' ἀλήθεια πὼς εἶσαι Ρωμιá; "Ετσι μοῦ εἶπαν.

— Ρωμιá εἶμαι, του ἀποκρίθηκε ἀπορημένη.

Τήν κοίταζε ἀκόμα πιὸ έντονα, κάτι πῆγε νά πει, ἔμως δὲν ἔδγαλε ἄχνα. "Υστερα ἀπὸ λίγες στιγμές ἀπαντοχῆς μάταιης, ή βάγια βγήκε ἀπὸ τήν κάμαρα σαστισμένη.

— Τὸ δόλιο τ' ἀγόρι, εἶπε στή γυναίκα τῆς ἀκολουθίας καθὼς περνοῦσαν τὸ χαγιάτι, δὲ φαίνεται νάμεινε ὀλότελα ἀπείραγο. "Η κακιά του ή ἀρρώστεια τὸ σημάδεψε στο μυαλό. "Εχει τὰ συλλοϊκά του ζαβωμένα.

Κατέθηκε ἴσια στο περιβολάκι κ' ἔδωσε τὰ νέα στήν πριγκηπέσσα: "Ο Ρωμιός μαντατοφόρος εἶχε πάρει πιá τὸ καλλίτερο, ὀρθοπόδιε.

— Ποιὸς μαντατοφόρος; ρώτησε ἀδιάφορα ή "Ιζαμπώ.

— Καλή μου, ὁ ἄγουρος ἐκείνός που μ' εἶχες στείλει ἐδῶ και μέρες νά τον κοιτάξω!

— "Α, ἔκανε μ' ἀπάθεια ή πριγκηπέσσα και δὲν ἔδωσε πιá προσοχή.

"Η βάγια κάθησε στή θέση της πειραγμένη, ἔπιασε πάλι τή ρόκα και δὲν ξανάνοιξε τὸ στόμα της ἔλο τὸ δειλινό, για νά δείξει τή δυσἀρέσκειά της που τήν εἶχανε ξεκουνήσει ἄδικα.

Δυὸ μέρες ἀργότερα, ή κυρά της "Ακοβας, σὰν ἀπαυδισμένη ἀπὸ τήν ἀγωνα παραμονή της στο κάστρο της Καλαμάτας, ἀνάγγειλε πὼς θά ἔφευγε. Εἶχε πιá κοροφολογήσει ἔδες τις χαρὲς που μπορούσε νά της προσφέρει ή ἐδῶ ζωή. Μπορεῖ και νά βαρέθηκε τήν εὐσχημη ἀντικάμαρα που τῆς ἔκανε ή ἀδερφή της.

— Και πότε φεύγει; ρώτησε ἀδιάφορα ή "Ιζαμπώ.

— Μεθαύριο πρωτ', κυρία, τήν πληροφόρησε ὁ μεσοίρ Κολινέτος.

Κάλεσε τή βάγια και τῆς ἔδωσε ὀδηγίες για τὰ δῶρα που ἔπρεπε νά χαρίσουν στή βαρωνέσσα. Νά φορτώσουν πέντε μουλάρια σῦκα ξερά της τελευταίας σοδειᾶς, φουντούκια, μύγδαλα, σταφίδα. Νά βάλουνε

καινούργια πανωσχέπια στη σέλλα της, ύφασμένα από τις γυναίκες του κάστρου. Κ' ένα μικρό βαγένι ροδόσταμο να της βάλουν μαζί, να ρίχνει στις λιχουδιές που τόσο της άρεσουν και να φτιάχνει μύρο για τον κόρφο της.

Καθώς ή βάγια πήγαινε να βγει, ο τσαμπρελιάνος, που από ώρα δίσταζε, πήρε την απόφαση.

— Κυρία, αύριο βράδυ, στη μεγάλη σάλλα θα συναχτεί ή κούρτη για τον αποχαιρετισμό...

— Δοιπόν;

— Θα είναι μια όλοτελα σπάνια βεγγέρα...

— Έμπρός, μεσίρ Κολινέτο! περιμένω.

— Η βαρωνέσσα έχει συμπάθεια, τ'ό ξέρει ή χάρη σας, στους μενεστρέλους.

— Κ' έτσι έχει συμπάθεια;

— Αν θάθελε ή χάρη σας να δώσει την άδεια σ' εκείνο τ'ό μενεστρέλο που τόσο καιρό τώρα βρίσκεται στο κάστρο και καρτερεί...

Η Ίζαμπώ σκέφτηκε για μια στιγμή κ' ύστερα, σηκώνοντας τ'ός ώμους της:

— Άς γίνει κι αυτό, είπε.

Ο Κολινέτος βγήκε ξελαφρωμένος, με τή μικρή του τή χορευτική περπατησιά.

— Έτσι μπράβο, καλή μου! έκανε διαχυτικά κ' ή βάγια, να σ'ας βλέπω τις δυο αγαπημένες, καθώς τ'όν καιρό που ήσασταν μικρές.

Όμως ή Ίζαμπώ έκανε μια χειρονομία ανυπόμονη κ' ή βάγια άπομεινε με τή μιλιά στο στόμα. Πειραγμένη πάλι, στήνοντας τ'ό κεφάλι όρθιο μ' άξιοπρέπεια, έφυγε από τ'ό περιβολάκι.

Η Ίζαμπώ γύρισε τ'ά μάτια της γύρω, κοίταξε μηχανικά τ'ό άναιμικό κηπάκι της που πάσχιζε να προφασιστεί μιάν άνοιξιάντικη προθυμία, τ'ά φτωχικά του τ'ά χορτάρια, τ'ός ψηλούς τοίχους που τ'ό έφραζαν όλουθε. Άριστερά, ένας μικρός φράχτης έδινε μια ψευδαίσθηση άληθινού υπαίθρου. Πίσω όμως, πιδ πέρα, όρθωνότανε πάλι τ'ό κοκκινωπό τειχι κ' έφραζε τή θέα τ'ό κόσμου ίσαμε ψηλά στ'όν ούρανό. Έτσι είτανε κ' ζωή της.

Χαμήλωσε πάλι τ'ό κεφάλι της, λυγίζοντας τ'όν ώραιο άσπρο λαιμό της, και κοίταξε τ'ά χέρια της. Όμορφα, μικρά, κι άνεργα χέρια. Άφημένα πάνω στήν ποδιά, μοιάζανε σ'ά δυο άσπρα περιστέρια που κλάρωσαν με τ'ό βράδυ, άπλοικά. Τί καρτεροϋν άδιάκοπα:

Έάφνου τρομάζει, τινάζεται. Άριστερά, δίπλα της, είχε άκούσει τριξίμο άσυνήθιστο. Προτού προλάβει να κοιτάξει, είχε νιώσει κιόλας π'ός κάποιος πήδηξε τ'ό φράχτη και μπήκε στο περιβολάκι της. Γύρισε, τ'όν είδε. Στεκόταν όρθός, πατώντας στο παχύ χορτάρι, κ' ή όψη του είταν άπίστευτα γλωμη.

— Ποιός είναι! ρωτάει ξεφνιασμένη, νιώθοντας π'ός δέν πρέπει να τ'όν αναγνωρίσει.

Τήν κοίταζε με μάτια μεγάλα, έκστατικά, και δέν άποκρίθηκε άμέσως, λ'ες και τ'ό άποροφούσε δλάκερο τ'ό νοϋ ή θωριά της. Κοιτάχτηκαν έτσι άμίλητοι κ' οι δυο τ'ους για λίγο.

— Κυρά μου! ξεσπάζει ξαφνικά τὸ παιδάριο καὶ χυμώντας πέφτει μπροστὰ στὰ πόδια τῆς ὄχι γιὰ νὰ γονατίσει, μὰ σὰ νὰ μὴ τὸν κρατούσανε πιά τὰ δικά του. Κυρά μου, μὴ θυμώσεις! Ἄλλο δὲ βαστούσα πιά. Σκότωσέ με ἢ διώξε με, ἐγὼ εἶμαι ἀνήμπορος ν' ἀποφασίσω.

Ἐἴταν συντριμμένος, ἀγνώριστος, μὲ τὰ μαλλιά του ἀνάστατα, βαθουλωμένα τὰ μάτια, τὰ μάγουλα χωνεμένα. Χλωμάδα νεκρική εἴταν χυμένη στὸ πρόσωπὸ του. Ἐκείνη ἔστησε τὸ πανωκόρμι τῆς καὶ ξανάβρε τὴν αὐτοκυριαρχία τῆς.

— Δὲ σὲ ξέρω, ἔκανε ψυχρά, ὅμως ἔνωσε ψεύτικη τὴ φωνή τῆς καὶ τὴν ἔζωσε μεμιᾶς ὁ πανικός πὼς προδόθηκε.

— Εἶμαι ὁ μαντατοφόρος τοῦ Σγουρομάλλη, αὐτὸς ποὺ τὸν καταδίκασαν οἱ δικοί σου σὲ θάνατο, κυρά μου.

Σαστισμένα τὸν κοίταξαν μιὰ στιγμή τὰ μάτια τῆς. Ἀλήθεια, τόση ἀφέλεια εἴταν ποτὲ δυνατή; Κάτι σὰ χαμόγελο χάραξε μέσα τῆς, ποὺ μπόρεσε εὐκολὰ νὰ τὸ κρύψει.

— Ναί, σὰ νὰ θυμοῦμαι, ἔκανε μὲ κατεργαριά.

— Ἀλήθεια; ὦ! σ' εὐχαριστῶ, κυρά μου.

Κι ἀπλώνοντας, πῆρε τὸ φόρεμά τῆς ἄκρη-ἄκρη, τὸ φίλησε.

— Καὶ τί ζητᾶς ἀπὸ μένα τώρα;

— Νὰ λυπηθεῖς τὸ μαρτύριό μου. Νὰ μὲ σκοτώσεις ἢ νὰ μὲ διώξεις! Φοβήθηκε ξάφνου πὼς δὲ θὰ μπορούσε νὰ κρατήσει ἄλλο τὸ χαμόγελό τῆς. Ἡ παιδιόστικα ἔμμονη ἰδέα τοῦ φαίδρυνε τὴν ψυχὴ τῆς.

— Μὰ γιατί; Τὴ βιολογία τῆς ζωῆ σου;

— Ναί, ἔκανε κείνος παράφορα. Δὲν εἶναι πιά τούτη ζωή!

Ἐάφνου, μιὰ σκέψη σκοτεινὴ πέρασε ἀπὸ τὰ μάτια τῆς. Τὸν κοίταξε καλὰ καὶ σήκωσε τὸ κορμί τῆς.

— Καταλαβαίνω. Σὲ δέρνει ὁ φόβος τί θ' ἀπογίνει μὲ σένα. Φοβάσαι τὸ θάνατο...

— Ὅχι! φώναξε κείνος καὶ πετάχτηκε ὀρθίος. Ποιὸς σοῦ εἶπε τέτοιο πράμα γιὰ μένα; Νᾶρθει ἐδῶ μπροστὰ μου νὰ τὸ πεῖ!

Τώρα δὲ μπόρεσε νὰ κρύψει πιά τὸ χαμόγελό τῆς. Ἐἴταν τόσο νόστιμη ἢ νεανικὴ τοῦ καύχηση...

— Καλὰ, καλὰ, τοῦ λέει πρᾶυντικά, ὅμως παραξενεύομαι...

— Γιατί δὲν ξέρεις. Γι' αὐτό! Κυρά μου, ἔχω πόνον καρδιάς ἀγιάτρευτο γιὰ σένα.

Ἀπόμεινε ἀλαλη. Ὅχι, μὰ τὴν ψυχὴ τοῦ μεγάλου πατέρα τῆς τοῦ Βιλλαρδουῖνου, αὐτὸ δὲν τὸ περίμενε! Ἔτσι ξαφνικά, κ' ἔτσι ἀπλὰ νὰ τῆς τὸ πεῖ! Ἀπίστευτο. Κι ἂν τῆς ξομολογίότανε γι' ἄλλην ἀκόμα γυναῖκα, πάλι περισσότερο δισταγμὸ θάδειχνε. Ἀναστάτωση βαθεῖα τῆς τάραξε κάθε ψυχραιμία. Νὰ θυμώσει; νὰ γελάσει; νὰ πειραχτεῖ; Τί ἔπρεπε νὰ κάνει; Ὅχι, ὄχι, αὐτὸ δὲν τὸ περίμενε.

— Εἶσαι τρελλός, τοῦ λέει ξέπνοη.

— Ναί, τὸ ξέρω! εἶμαι. Καὶ γιὰ σένα. Θαρρεῖς δὲν τὸ στοχάζομαι ἐγὼ; Νύχτες ὀλάκερες βασανίζω τὸ δόλιο μου τὸ μυαλό. Τί θές, συφοριασμένη, λέω, τί γυρεύεις; Νὰ σταματήσῃ τὸ φεγγάρι τὸ δρόμο του καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω; Δὲ γίνεται, δὲν εἶναι τῆς Φύσης! Νὰ πέσει ἓνα ἀστέρι τ' οὐρανοῦ στὴν ἀπαλάμη σου; Αὐτὰ δὲ γίνονται. Ὅχι. Ψέματα,

κυρά μου; "Όμως έλα πού δέ μπορώ νά κάνω άλλιώς; Δικό μου είναι τό φταιξιμο;

Τόν άκουγε και κάτι άκράτητο, νευρικό, σπαρταρούσε μέσα στά σωθικά της, δέν ήξερε κ' ή ίδια: γέλιο ή κλάμα; Φουρτούνιαζε ή καρδιά της, φούσκωνε νά σπάσει τά δεσμά του στήθους. "Άλλοτε ποτέ δέν τής είχε τύχει τέτοιο πράμα. Τρόμαξε πολύ.

— Πάψε, πάψε, μουρμούρισε και σύγκαира έρριξε μιάν άνήσυχη ματιά στήν πόρτα.

— Νά πάψω; μπάς και σέ πρόσβαλα; "Όχι, αν σέ πρόσβαλα νά μου τό πεις. Ξέρω κ' έγώ!... έσεις οί άρχόντοι τής Φραγκιάς, έχετε άλλες ιδέες. Καταφρονάτε τό λαό, τόν βρίζετε βιλάνο. "Αν είναι έτσι τό πράμα, μάθε κυρά πώς βιλάνος δέν είμαι. Είμαι Σγουρός γνήσιος, και με τ' όνομα. Δές έδω!

Και γι' άλλη μιá φορά στή ζωή του, ξεσκέπασε έπιδειχτικά τόν "Αη-Θόδωρο πού είχε κεντημένο στο σωκάρδι του.

— "Όχι, όχι... δέ σέ καταφρονώ, τοῦ λέει τώρα εκείνη άδύναμα, κυριεμένη από βαθύτατη τρεμούλα, και τά μάτια της κοιτάζουν άλλου. Δέ σέ καταφρονώ... .

— "Ω, τόξερα πώς εσύ είσαι άλλιώτικη! φώναξε τό παιδάριο έξαλλο και γονάτισε νά τής άγκαλιάσει τά πόδια. "Όμως ξαφνικά ή τρεμούλα της πέρσεψε, τά μάτια της θόλωσαν, και τό παγωμένο χέρι της τόν έσπρωξε μακριά.

— Φύγε, φύγε! έκανε παραλογισμένη, μ' άπόγνωση.

— Με διώχνεις. Νά πάω πού; Είσι κι ή άνάσα μου κι ό ήλιος μου. Νά πάω πού; στείλε με κάλλιο για κρεμάλα. "Έτσι όλα παίρνουν τέλος και κρίμα δέ θάχεις αφού έγώ σου τό ζητώ. Είχα άγάπη στή ζωή, έπλαθα δνεира νά έξουσιάσω. "Όλα μου τά πήρες, μ' άφησες έρημο. Τί είμαι τώρα; "Ένα τίποτα. Κείτομαι άρρωστος μέσα στο κάστρο σου, σιχαμερός σακάτης. Θαρεις πώς τό βαστώ; "Όχι, όχι, διώξε με αν τό θές, όμως στείλε με στον τάφο.

Τό χέρι της, πού όλο και πιό άδύναμα, όλο και πιό κουρασμένα έσπρωχνε μακριά τό σκυμμένο κεφάλι του, βρέθηκε με τά δάχτυλα γωμένα στα μαλλιά του, τά μαλακά, τά πλούσια και ζεστά μαλλιά του. Έκει, για λίγο, άπολημονήθηκε. Τά μάτια της, χαμηλωμένα, κοιτάζαν τό νεανικό κεφάλι με τόν τρυφερό σβέρκο, εκεί πού ένα μικρό πλεξίδι στρούφιζε. "Έκλυση γλυκειά, εύτυχία κι όδύνη, κατέβηκαν στήν καρδιά της, τή μώρωξαν.

— Τρελλόπαιδο πού είσαι, έκανε χαμηλόφωνα, σά μέσα της, κ' ένα πικρό χαμόγελο τής χάραξε τό στόμα.

Τώρα ένιωθε τόν έαυτό της ήρεμότερο, περισσότερο συγκρατημένο.

"Εκείνος, σήκωσε τό κεφάλι του και τήν κοιτάξε άπορημένος.

— Ίδές με καλά, τοῦ είπε ή "Ιζαμπώ γλυκά, ήρεμα. "Έγώ είμαι πιά γριά.

"Έτσι τοῦ είπε.

Πατήματα άκούστηκαν πίσω από τό πορτόφυλλο, ή κλειδαριά έτριξε.

— "Έλα, πήγαινε τώρα!

Σηκώθηκε γοργός, τῆς ἔρριξε ἀκόμα μιὰ ματιά, ἀνασπάστηκε τὸ φόρεμά της καὶ πήδηξε τὸ φράχτη. Ἡ βάρδια μπήκε τὴν ἴδια στιγμή.

Τόσο εἶταν. Μιὰ ἀστραπή ἀνοιξιὰτικὴ κ' ἔσβησε. Ὅμως ἐκεῖνος, φεύγοντας κλεφτὰ ὀπουθε εἶχε ἔρθει, πήρε μαζί του τὸ θάμα της. Τὰ μάτια του κρατοῦσαν τὸ θάμπωμα τῆς ἀπιαστῆς στιγμῆς κι ἀπόμειναν τετωμένα.

Εἶχε ἀκολουθήσει δρόμο περίπλοκο γιὰ νὰ κατέβει στὸ περιβολάκι. Τὰ χτίσματα τοῦ κάστρου εἶτανε μπερδεμένα κι οὔτε ἔπρεπε νὰ περάσεις ἀπ' ὅπου λάχει. Πάσχισε νὰ ξαναβρεῖ τὶς ἴδιες στράτες, τὰ ἴδια περάσματα, καὶ βατάνισε τὸ μνημονικὸ του νὰ τὰ γνωρίσει ἔτσι πού τ'ἄβλεπε τώρα ἀπὸ τὴν ἀνάποδη. Παραπλανήθηκε μέσα σὲ κατώγια, στοές, σκάλες. Ἐτρεξε πολλὲς φορὲς νὰ βγεῖ, καὶ πάλι γύρισε πίσω. Σὰν ἐρχότανε, μιὰ ὀρμητὴ τυφλὴ τὸν ἔσερνε καὶ δὲν εἶχε τὴν ψυχραιμία, τὴν πρόνοια, νὰ σημαδέψει τίποτα στὸ νοῦ του. Τώρα, μιὰ ζάλη ἀλλιῶτικη, τὸν εἶχε συνεπάρει πάλι καὶ σκουνοτουφλοῦσε στὴν ἀξενη πέτρα, στὰ σφαιλιστὰ πορτόφυλλα καὶ στίς ἀγκωνῆς δίχως νὰ πολυσυλλογιζεταὶ ἂν αὐτὸ πού κάνει εἶναι φρόνιμο.

Ὅστὸσο δὲ συναντοῦσε πουθενὰ ψυχὴ. Λὲς κ' εἶταν ἀκατοίκητη τούτη ἡ μεριά τοῦ κάστρου. Χοντρὸ τειχί, τεφρό, ἀπὸ πελεκητὴ πέτρα ἴσαμε πάνω ψηλά, κ' ἡ σκεπὴ ἢ μαυρισμένη ἀπὸ καπνίε, ἀόρατη πίσω ἀπὸ τὶς ἀνάερες ἀράχνες. Σὰν κελλάρια μεγάλα, βαθειὲς γιστέρνες γιὰ τὶς σοδειές. Σκόνταψε πάνω σὲ σωρούς κούτσουρα τῆς φωτιάς, κασσέλες βαρειές, σιδεροδεμένες, πιθάκια τοῦ λαδιοῦ, τσουβάλια. Ψαχουλεύοντας τὸν τοῖχο, βρῆκε ἓνα σανιδένιο πορτόφυλλο, σήκωσε τὴ σιδερένια ἀμπάρα, βγῆκε. Ἀνέβηκε μιὰ σκάλα καὶ βρέθηκε σὲ μέρος ἀγνωστὸ του, χαγιάτι σκεπασμένο καὶ μακρὸ, πού ἔδλεπε ψηλοκρεμαστὰ στὴ μεγάλη αὐλή. Εἶχε βραδυάσει.

Κοίταξε κάτω. Στὴ θολούρα τοῦ ἀπόδραδου, ξεχωρίζεις κάποιους ἴσκιους νὰ πηγαίνουν καὶ νᾶρχονται, τελευταῖοι σταθλίτες πού κουβαλᾶνε νερὸ στὰ ζῶα τοῦ στάβλου, ἓνα-δυὸ γερακάρηδες χασομέρηδες, μιὰ δούλα. Ἀπὸ δῶ, ἡ αὐλὴ ἐμοιαζε ἀλλιῶτικη, παραμορφωμένη στὸ σχῆμα. Τὴν ἤξερε ἴσαμε τώρα μονάχα ἀπὸ τὸ δικό του τὸ χαγιάτι. Ἐψαξε μὲ τὸ μάτι ἴσαμε νὰ τὸ βρεῖ· εἶτανε δεξιά, χαμηλότερα, μὰ τρόπος νὰ περάσεις ἀπὸ δῶ ἐκεῖ δὲ φαινότανε κανένας. Σὲ μιὰ στιγμή, δλάκερη ἢ εἰκόνα γύρισε μέσα στὸ νοῦ του, λαμπικάρησε. Ταραγμένος, εἶδε πὼς βρισκότανε στὸ λιακωτὸ τοῦ ἀρχοντικοῦ, στὰ δώματα πού μένουν οἱ ἱππότες.

Τότε θέλησε νὰ φύγει τὸ γρηγορότερα. Γύρισε πίσω, ἔκανε νὰ πάει ξανά τὴ σκάλα πού εἶχε ἀνέβει, ὅμως κάτι ἀόρατο τὸν σταμάτησε, ἓνας ἀχὸς ἀνάλαφρος πού εἶχε ἔρθει στ' αὐτὴ του μὲ τὴν πνοὴ τοῦ βραδυνοῦ ἀέρα. Σαστισμένος, στάθηκε μὲ τὸ πρόσωπο σηκωμένο κι ἀφουγκράστηκε. Εἶτανε μιὰ μελωδία μακρυνή, ἀργή. Πούθε ἐρχόταν;

Κοίταξε γύρω του. Δὲν καταλάβαινε. Κάτω, στὴν αὐλή, μιὰ φλόγα μεγάλη πήδηξε ξάφνου κ' ἔρριξε πορτοκαλλὶ φέγγος στοὺς τοίχους, τρεμουλιάρικο. Κάτι ἔκαιγαν. Ἀκουσε μακρυνὰ τὰ γέλια πού ἔκαναν οἱ σταθλίτες. Μύριζε γλυκὰ φαί ζεστό, καπνὸς ἀπὸ ξύλα. Κ' ἡ μελωδία, ἀνάλαφρη, λιανοτρέμουλη, ξένη στὸν παλμὸ τοῦτο τῆς σπιτικῆς ζωῆς,

σὰ μήνυμα ἀκατανόητο ἀπὸ ἄλλον κόσμο. Σήκωσε τὰ μάτια του τὸ παιδάριο ψηλά, στὸν οὐρανὸ ποὺ βάραινε δλοένα καὶ σθηνόταν. Σὰ νὰ τραγουδοῦσαν τ' ἀστέρια. Κ' εἶτανε τὸ τραγούδισμα λειτουργικὸ, ψαλμωδία ἀγνωστης θρησκείας, μελωδία δίχως λόγια, μὲ στόμα κλειστὸ.

Τότε θυμήθηκε. Ἐκεῖ - πάνω, στὸ βουνήσιο πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας, μιὰ νύχτα τοῦ φθινοπώρου ποὺ πέρασε... Ἔτσι τὴν εἶχε ἀκούσει καὶ τότε τὴν ἀγνωστὴ φωνή, νὰ ψέλνει πίσω ἀπὸ μιὰ πόρτα. Κ' εἶτανε τότε ἡ νύχτα πρὸς τὸ τέλος τῆς, χάραζε ἔξω, γαλατερός, ὁ βαθὺς ὄρθρος. Στὸ νοῦ του ἀνάτειλε ἡ ἴδια καθὼς καὶ τότε εἰκόνα, ἐνὸς ἐπιπότη νεαροῦ, μὲ μαλακὰ ξανθὰ μαλλιά καὶ σφαλιστὰ μάτια. Ποῖος εἶναι ὁ μακρυνὸς θεὸς ποὺ ἡ ψαλμωδία τούτη τὸν ἐπικαλιέται; μ' ἔτσι βαθὺ καὶ μὸς; Θλίψη ἀτέρμονη σταλάζει στὴν ψυχή. Δὲν εἶναι μήνυμα ἐλπίδας ἀναστάσιμης, ἀπαντοχὴ μελλομένης εὐδαιμονίας, ὄχι. Εἶναι θρήνος τραγουδιστὸς, καρτερικὸς, παράπονο ζωῆς ποὺ χάθηκε κι οὔτε πιά θ' ἀνατεῖλει.

Σύγκροτο ἀνεξήγητο ἔδραμε τὸ ρωμιόπουλο κατακόρυφα. Διπλώθηκε στὸ μαντύα του καὶ ροβόλησε τὴ σκάλα. Μονάχα σὰν ἔφτασε κάτω στὴν αὐλή, ἀνάσανε μὲ κάποιαν ἀνακούφιση. Πῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὴν κάμαρά του συλλογισμένο. Σὰν ἕνας ἰσκιος νὰ εἶχε περάσει πάνω στὸ πέλαγο τῆς εὐτυχίας του καὶ νὰ τοῦ εἶχε θολώσει τὴν ἀτόφια λάμψη.

Μπαίνοντας, ἐνίωσε πὼς κάποιος ἄλλος εἶταν μέσα στὴν κάμαρά του. Στάθηκε ἀνήσυχος δίχως νὰ ξέρει γιατί.

— Ποῖος εἶν' αὐτοῦ; ρώτησε σκυθρωπά.
— Ἔλα, ἀποκρίθηκε ἡ βραχνὴ κι ἀδιάφορη φωνὴ τοῦ Κοκκινότριχου.

Ἀνάσανε ξαλαφρωμένος κ' ἐκλείσει τὴν πόρτα. Ἡ κάμαρα εἶταν κατασκότεινη, ὅμως ὁ οὐρανὸς ἀντίκρου, στ' ἀνοιχτὸ παράθυρο, ἔπιανε νὰ ξανοίγει. Στὸν πέτρινο παραστάτη, φέγγιζε τὸ λεῖψφ φεγγάρι.

Κάθησε, καὶ γιὰ κάμποση ὥρα δὲν εἶπανε λέξη οὔτε ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος. Ἀπὸ πάνω, ψηλά, ἕνα τραγοῦδι μονότονο ἀρχισε, ἀπλοϊκὸς σκοπὸς καὶ θλιβερός. Τ' ἀκουγες συχνὰ τὰ βράδυα, γιὰ ὥρες, καὶ κάποτε σὰν ξυπνοῦσες τὴ νύχτα, ἀνάμεσα στοὺς ὑπνοὺς σου, νὰ ξαγρυπνάει. Τὸ ἔλεγε ὁ βιγλάτορας τοῦ κάστρου, ὁ κουρνιασμένος στὸ ψηλότερὸ του δῶμα σὰν ἐρημικὸ πουλί.

— Κοκκινότριχου, κάνει χαμηλόφωνα ὁ Σγουρός, μοῦ εἶχες πεῖ κάποτε, θυμάσαι; πὼς ἔχει στὸ μελίγγι τῆς ἕνα σημάδι...

Δὲν ἔλαβε ἀπόκριση.

— Λοιπὸν... τὸ εἶχες πεῖ ἀλήθεια, Κοκκινότριχου;

— Ἀλήθεια.

Ἐγινε μιὰ παύση.

— Κ' εἶναι σημάδι τοῦ θανάτου αὐτό;

— Σημάδι τοῦ θανάτου.

Σώπασαν. Τὸ τραγοῦδι ἀνέμιζε στὰ μεσοῦρανα τὸ κυματέρω γαϊτάνι του δίχως ἀρχὴ καὶ δίχως τέλος.

— Τὴν πρωτόδα ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια θαρῶ, στὴν πατρίδα μου, ἕνα πρωῖνὸ ποὺ δὲν εἶχαν ἀνοίξει ἀκόμα οἱ πύλες. Ἐρχότανε πάνω

σ' ἄλογο ἄσπρο, κ' εἶχε μανδύα μεγάλο, πράσινο σὰν τὸ νερὸ τῆς θάλασσας. Λίγοι ἀρματωμένοι τὴν ἀκολουθοῦσαν. . .

Σώπασε. Μὲ τὰ μάτια του τεντωμένα στὸ σκοτάδι, ξετύλιγε νοερά τὴν ἀξέχαστη σκηναίη. Βαριαναστέναξε.

— Πῶς θὰ τελειώσει αὐτό :

*Αποκάρωμα βαρὺ, ἀνεξήγητο, τοῦ ἔδενε τὰ μέλη. Ἐνιωθε πῶς βουλιάζει σὲ βάλτο δίχως τέλος κι ὅλο τὸν ρουφάει τὸ σκοτάδι, τὸ ἀσάλευτο καὶ μελανὸ νερὸ. Καὶ πάλι ξανάρθε ἢ εἰκόνα, ἐπίμονη.

— Ἡ αὐγὴ τῆς ρόδιζε τὸ μάγουλο. Ὅμως κρατοῦσε τὰ ματόφυλλά τῆς χαμηλωμένα κ' εἶχε μιὰ ζάρα πίκρας στ' ἀκρόχειλο.

Ἡ Κοκκινότριχη καθόταν ἀσάλευτος, ἀσυγκίνητος, στὸ χοντρὸ σκαμνὶ του. Κοίταζε τὸ φεγγάρι ποὺ ἀνέβαινε ἀσημίζοντας τὸν οὐρανὸ.

— Ἡ γαλέρα τὴν ξεμπαρκάρησε στὸ ἔμπα τοῦ κόρφου, εἶπε.

— Ἡ γαλέρα :

— Ἡ γαλέρα τοῦ ἀμιράλη. Τὴν εἶχαν ἀρπάξει τὰ κουρσάρικα τρεῖς μέρες πρὶν, μαζί μὲ τοὺς καθαλάρους τῆς, καθὼς περνοῦσε ἀπὸ τὸ γιαιλὸ τῆς Ἀρκαδιᾶς. Δὲν πρόλαβε νὰ φτάσει, τότε, στὴν Καλαμάτα. . .

Ἡ ἀνάσα τοῦ Σγουροῦ ἀταχτη, ἀναστατωμένη, ζύγωσε μέσα στὸ σκοτάδι. Τὸ ἰδρωμένο χέρι του χούφτισε νευρικά τὸ μπράτσο τοῦ μενεστρέλου.

— Ἀλήθεια τὸ λές ; Ὁ Ντελιούριος λοιπὸν. . .

— Τὴν ἄφησε στὸ ἔμπα τοῦ κόρφου, ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Οὐτε κι αὐτὸς δὲν ἤξερε γιατί τὴν ἄφησε. Σὰ νὰ λύγισε, γιὰ πρώτη φορὰ, ἢ δυνάμη του. Τὴν ἄφησε, κι ὅταν πιά τὸ μετάνιωσε, εἶταν ἄργά.

— Τὸ μετάνιωσε !

— Ναί, τὸ μετάνιωσε. Δυὸ χρόνια τώρα γυρίζει στὶς θάλασσες, κολασμένη ψυχὴ, ξεκόθει γιὰ τὰ πέλαγα καὶ πάλι ξαναγυρίζει. Καὶ φέρνει βόλτες ἔξω ἀπὸ τ' ἀκρογιαλῖα τοῦ Μοριαῖ, ἀγναντεύει τὴ στεριά μὲ τὸ γερακίσιο μάτι του, σηκώνει ἀπελπισμένους ἀγκυρα, ξανάρχεται. Αὐτὸ εἶναι πιά τὸ ριζικὸ του. Καὶ τὸ μάγουλό του σκάφτηκε, τοῦ ψάρωσε τὰ γένεια. Κ' εἶταν αὐτὸς ὁ ἀμιράλης ποὺ σκόρπισε τὸ στόλο τοῦ Φίλιππου τοῦ Τολμηροῦ.

Σώπασαν.

— Κ' οἱ ἀνθρώποι τῆς, οἱ καθαλάρου, δὲν ἀντιστάθηκαν :

— Ἄ ναί, ἀντιστάθηκαν, ὅμως οἱ κουρσάρου εἶτανε περισσότεροι, βλέπεις, τοὺς κάνανε καλά. Ἐτρεξε τὸ αἷμα ρυάκι. Τελευταῖος ἔπεσε ἀπὸ τὸ φαρί του λαθωμένος ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί.

Ἡ ἰδρώτας πάγωσε στὸ μέτωπο τοῦ Σγουροῦ.

— Ἄχ, εἶταν κι αὐτὸς μαζί. . .

— Εἶταν ὁ ἀρχηγὸς τῆς συνοδίης.

— Ὅστε. . . τὴν ἀποζητάει ὁ Ντελιούριος, κάνει χαμηλόφωνα, ἄργά, τὸ παιδάριο.

— Ἀποζητιῶνται κ' οἱ δυὸ τους, ἄγουρε ! γέλασε ὁ Κοκκινότριχης. Τὸν ἀπαντέχει ὀλοένα, χρόνια τώρα, ἢ Βιλλαρδουίνα.

Σύγκροτο μεγάλο πέρασε τὴ ράχη τοῦ Σγουροῦ.

— Τὸν ἀπαντέχει ; . . .

— Καὶ τὸν τρέμει μαζί. Ἔτσι εἶναι : τὸν ἀπαντέχει καὶ τὸν τρέμει! Αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικὸ τοῦ ἔρωτα.

Τὸ τραγοῦδι τοῦ βιγλάτορα ἀνεβαίνει, λιγνεύει, κάνει νὰ πετάξει πέρα καὶ πάλι πέφτει, σὰν πουλὶ δεμένο ἀπὸ τὸ ποδᾶρι. Ἡ νύχτα, ποὺ γύρω ἔχει πυκνώσει, βαραίνει χλιαρῆ, κατακαθίζει ἀγάλια-ἀγάλια, πάχνη σιωπῆς.

Ἡ χοντρή παλάμη τοῦ Κοκκινότριχου κατέβηκε στὸν ὦμο τοῦ παιδάρου βαρειά καὶ γερῆ.

— Ἀνασείσου, εἶπε ὁ μενεστρέλος ἀλλάζοντας τόνο. Πορεύεσαι σὲ βάλτο καὶ σὲ ρουφάει. Σηκώσου ὀρθιος, ἔλα νὰ πᾶμε!

Ὁ Σγουρὸς σήκωσε τὸ κεφάλι του, τὸν κοίταξε μὲ μάτι ὑπνωμένο.

— Νὰ πᾶμε... Ποῦ;

— Πέρα! Οἱ δρόμοι τῆς θάλασσας εἶναι μεγάλοι, δὲν ἔχουν ἄκρη, θὰ ἴδεις.

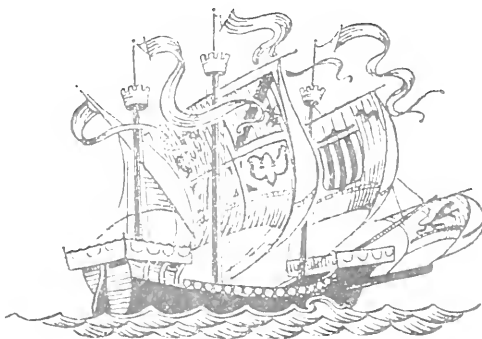
— ὦχ! ἔκανε τὸ παιδάριο καὶ κρέμασε πάλι τὸ κεφάλι του.

Τὰ μάτια του εἶχανε θαμπώσει καὶ πιά δὲν ἔδλεπαν καθαρὰ.

— Μιὰ μέρα θάρθεις, τὸ ξέρω, εἶπε ὁ μενεστρέλος. Ἡ καρδιά σου θὰ φαρδύνει καὶ τότε πιά τίποτα δὲ θὰ σὲ κρατᾶει ἐδῶ. Ἔτσι θὰ γίνεи. Γιατὶ εἶσαι γεννημένος λεύτερος ἐσύ.

Χαμογέλασε πικρὰ τὸ παιδάριο.

— Ναί, ἐγὼ σ' τὸ λέω, εἶπε μ' ἐπιμονὴ τραχειὰ ἢ βραχνή φωνή τοῦ Κοκκινότριχου. Ἔτσι θὰ γίνεи. Θάρθεις!

ΜΙΑ ΦΡΑΓΚΙΚΗ ΒΕΓΓΕΡΑ

ΙΔΕ δνειρο εκείνη τή νύχτα ή 'Ιζαμπώ, και τ' άλλο πρωί ζυπνησε έχοντας τά χείλη της μαργαρωμένα άκόμα από τή μυστική του γλύκα. Είδε πώς βρισκόταν άκουμπισμένη σέ χαγιάτι έλάνθιστο, κισσοπλεγμένο, και γύρω, σέ τοίχους και σέ κάγκελα, σκαρφαλώνανε μαργιόλικα τ' άγιοκλήματα κ' οί γιασεμιές. Κάτω, στο περιβόλι τó νοτισμένο άκόμα από τήν πρωινή πάχνη, ένα πνιχτό βήμα άκούγεται, μαλακό σαν πάνω σέ παχειά χλόη. Σκύβει και τόν βλέπει. Είναι κείνος, έρχεται. Τής χαμογελάει όρθρινά, τής άπλώνει βουβά τά χέρια του. Τότε τά μαλλιά της λύνονται, μακραίνουν κυματερά, μακραίνουν ώσπου νά φτάσουν στο χώμα.

Σκάλα δέν έχει: τó χαγιάτι για ν' άνέβει άπάνω ό ξένος. Πιάνει λοιπόν τά μαλλιά της, τά χουφτιάζει, κι αυτή φοβάται πώς θά τήν τραθήξει κάτω μέ τó βάρος του. Όμως δέν τήν τραβάει, όχι, μονάχα τήν κοιτάζει στα μάτια μέ θλίψη. Κ' εκείνη τόν κοιτάζει, μέ βαθύ καυμό. Στέκονται άλαλοι: εκεί, δίχως νά σαλεύουν. Τους ένώνει: μονάχα άφρατο και θερμό ποτάμι, τά μαλλιά.

Τόσο είταν. Ύστερα δέ θυμάται πιά πού παράδειρε, από τί σκοτεινά λαγούμια του ύπνου πέρασε για ν' άνέβει πάλι στην ήμέρα. Κ' ή μέρα είταν έξω όμορφη, ό σμαλτωμένος ουρανός άστραφτε σ' ένα άνοιχτό τετράγωνο πάνω δεξιά στο παραθύρι. Ό ήλιος φέγγιζε μέσ' από τά κίτρινα λαδόχαρτα, τά τεντωμένα στα άλλα, τά σφαλιστά. Πρώτη φορά, ύστερα από μέρες πολλές, πού ή 'Ιζαμπώ ζυπνούσε δίχως τρομάρα.

Η βάνια, μπαίνοντας, τή βρήκε νά χαμογελάει. Χνουδι: τρυφερό είχε άπλωθει στο πρόσωπο τής πριγκηπέσσας και τó γλύκαινε. Έγνεψε στην ψυχομάννα της νά πάει κοντά, τήν άνάγκασε νά καθήσει στο κρεβάτι: και τήν άγκάλιασε παράφορα μέ τά γυμνά της μπράτσα πού άχνιζαν άκόμα από τή ζέστα του ύπνου. Τό πρόσωπό της χώθηκε χαδιάρικα στο γέριχο κόρφο μέ τρεμούλα ευτυχίας μυστικής, σαν έδώ και πολλά χρόνια, τότε πού είταν άκόμα παιδούλα.

—“Ωχ! βάγια, μούχουνε κάνει μάγια, παραπονήθηκε κρύβοντας τὸ πρόσωπό της... “Ωχ! βάγια, μούχουνε κάνει μάγια... .

— Χριστός και Παναγιά! τί λές, καρδούλα μου! ἀνησύχησε ἡ ψυχομάννα.

“Ὅμως ἐκείνη, δίχως ν’ ἀκούει τώρα, χαμένη στὸ ζωντανὸ δράμα τῆς νύχτας, ξανάλεγε μ’ ἀπελπισία γλυκειά :

—“Ωχ! βάγια, μούχουνε κάνει μάγια... .

Κοντὰ τὸ μεσημέρι, ἡ κυρὰ τῆς “Ακοβας πὺ ἀποφάσισε, μιὰ και θάφευγε αὔριο, σὰ μικρότερη, νὰ πάει νὰ βρεῖ τὴν ἀδερφή της, παραξενεύτηκε ἀκούγοντας, ἐκεῖ πὺ ζύγωνε, ἕνα πλατὺ τραγουδιστὸ μουρμούρισμα πίσω ἀπὸ τὶς πόρτες. Στάθηκε ν’ ἀφουγκραστεῖ. Εἶταν, βέβαια, οἱ κοπέλλες τῆς πριγκηπέσσας πὺ τραγουδοῦσαν κάποιον τραγουδοῦ τοῦ πανιοῦ. Νὰ τί ἄκουσε ἡ κυρὰ τῆς “Ακοβας :

*Ἡ πεντάμορφη ἡ Γιολάντα
μὲ τὸν ἄσπρο τὸ λαιμό,
στὸ κουβούκλι ράβει πάντα
καὶ στενάζει μὲ καῦμό... .*

Παραξενεύτηκε ἡ κυρὰ τῆς “Ακοβας. “Απὸ τὴ μέρα πὺ ἤρθε, δὲν εἶχε ἀκούσει τὶς κοπέλλες τῆς ἀδερφῆς της νὰ τραγουδᾶνε. Πῶς σήμερα ;... Μὴν εἶχε λάχει τίποτα πὺ αὐτὴ δὲν τῷξερε ; Σικανταλισμένη, περίεργη, ἀνοῖξε ἀπότομα τὴν πόρτα. Οἱ ἄδρες, σκυμμένες στὴ δουλειά τους, γνέθανε τραγουδώντας — ἀλήθεια! — και κάτι σὰ χαμόγελο τοὺς ξάνοιγε τὶς θωριές τους. Ἡ πριγκηπέσσα γύρισε ἤρεμα τὸ πρόσωπό της, εἶδε τὴν ἀδερφή της και τῆς χαμογέλασε παιδικά.

— Καλὴ ἀδερφή, χαίρομαι πὺ σὲ βλέπω! “Ελα νὰ καθήσεις ἐδῶ σιμά.

Προσηκώθηκαν οἱ κοπέλλες και τὸ τραγουδοῦ κόπηκε στὰ χεῖλη τους. Μέσα στὴν παράτονη τούτη σιωπὴ, ἡ Μαργαρίτα προχώρησε ἀδέξια, νιώθοντας ἀναπάντεχα ξένον ἐδῶ τὸν ἑαυτὸ της.

— Μὰ... . δὲ θὰ καθήσω και πολὺ, εἶπε νὰ δικαιολογηθεῖ και κοκκίνισε σὰ νὰ εἶχε σφάλει.

—“Ὅχι, ὄχι, νὰ καθήσεις.

Τῆς ἔφεραν ἕνα θρονί, κάθησε. Τὰ μαγουλάκια της εἶχαν ἀνάψει, κ’ ἕνας ψιλὸς-ψιλὸς ἰδρώτας τῆς σμυρίδωνε τὸ φουσκωτὸ της μέτωπο.

—“Ἦρθα νὰ σ’ εὐχαριστήσω γιὰ τὰ χαρίσματά σου, καλὴ ἀδερφή, εἶπε ψάχνοντας νὰ βρεῖ τὰ λόγια της. “Ἦρθα νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀγάπη μου γιὰ τὴν καλὴ σου γνώμη.

Χαμογελοῦσε ἡ “Ιζαμπώ. Τὰ γαλανὰ μάτια της, γυρισμένα κατὰ τὸ παραθύρι, κοίταζαν ἔξω, πάνω ἀπὸ τὴ γλάστρα μὲ τὸ βασιλικό, κατὰ τὸν ἀπριλιάτη κάμπο, τὴ μαδιὰ θάλασσα και τὸν ἀτλαζωτὸ οὐρανὸ.

— Τί ὁμορφος καιρός, Μαργαρίτα! εἶπε.

— Ναί, τόντι... . ὁμορφος, ἔκανε σαστισμένη κ’ ἡ βερωνέσσα.

“Ανακάθησε στὸ θρονί της, συγυριστικε, πάσχισε κάτι νὰ βρεῖ νὰ πεῖ, μὰ δὲν κατάφερε ν’ ἀνοῖξει στόμα. “Ὅλα γύρω εἶταν καινούργια και ξένα. Κοίταξε τὴν ἀδερφή της κλεφτά’ ἀπόρησε. Πῶς εἶχε ἔτσι ξαννιώσει ἀναπάντεχα ἡ “Ιζαμπώ ;

— Καί φεύγεις αὔριο, εἶπε ἡ πριγκηπέσσα.

— Ναί, αὔριο...

— Θά κάνεις ἄμορφο ταξίδι!

“Ὅλα λοιπὸν τάβρισκε ἄμορφο; Τὰ λιόμαυρα ματάκια τῆς βαρωνέσσας ἀστράψαν.

— Θά περάσω ἀπὸ τὴν Ἀνδραβίδα. Τί θές νὰ πῶ τοῦ ἀφέντη σου; Ἐμφανικὸ χλώμιασμα χύθηκε στὰ μάγουλα τῆς πριγκηπέσσας. Ὅμως δὲ σάλεψε, ρώτησε μόνο, μ’ ἄλλη φωνή:

— Δὲ λείπει στὴν Ἀνάπολη ὁ πρίγκηπός μου;

— Λεῖπει, μὰ θὰ γυρίσει. Μπορεῖ καὶ νᾶχει γυρίσει ὥσπου νὰ πάω. Ἀλλιῶς πάλι, θὰ τὸν προσμένω, ἔχω κάτι δικὰ μου νὰ τοῦ πῶ, γιὰ τὰ φῖε τοῦ Ματάγριφου, τὰ βενέφικα τῶν καλογέρων, ξέρεις. Ἀτέλειωτες μπερδεψοδουλειές...

Ἡ Ἰζαμπὴ κοίταζε πάντα ἔξω. Τὸ βλέμμα τῆς τώρα εἶχε γίνει ἔμμοно καὶ σκληρό.

— Τίποτα νὰ μὴν τοῦ πεις, ἔκανε.

Εἶπαν ἀκόμα κάτι λίγα, ἀδιάφορα. Ὅταν ἡ βαρωνέσσα σηκώθηκε νὰ φύγει, ἡ πριγκηπέσσα εἶχε ξαναβρεῖ τὸ χρῶμα τῆς καὶ τὸ χαμόγελό τῆς. Ἀὐτὸ καὶ τὰ μικρὰ σύννεφα δὲ σκαλώνανε πιά στὴν κορφή ἔπου στεκότανε τώρα. Κρατοῦσε τὸ κεφάλι ψηλά, ψηλότερα ἀπὸ πρῶτα, κ’ ἔκει - πάνω εἶταν ἀπαρασάλευτα αἰθριὸς ὁ οὐρανός.

Μονάχα, σὰν ἔμεινε πάλι μονάχη μὲ τίς κοπέλλες τῆς, κάλεσε τὴ βάγια καὶ τῆς εἶπε:

— Θὰ μηνύσεις τοῦ καντσιλιέρη μου τοῦ μεσσὶρ Λεονάρδου πὼς παίρνω γιὰ σκοουταράτο στὴν ὑπηρεσία μου τὸ νέο Ρωμιὸ ποὺ τὸν ἔγινανες τίς προάλλες. Ἀπὸ σήμερα τονε παίρνω. Καὶ ν’ ἀναλάβει εὐθύς. Τὸ βράδυ νᾶναι στὴ βεγγέρα.

Ἡ φωνή τῆς εἶταν ἤρεμη, μὰ κατηγορηματική.

— Ἀπορῶ μὲ σένα, καλή μου! κόντησε νὰ πεῖ ὡστόσο ἡ βάγια. Ὁ Ρωμιὸς δὲν εἶναι ἀρχοντόπουλο τῆς Φραγκικῆς καὶ τὸ πράμα μπορεῖ νὰ χτυπήσει ἄσχημα στοὺς ἀρχόντους.

— Βάγια! εἶπα!

— Ὅπως ὀρίζεις, κυρά μου...

Τὸ πρόσωπο τῆς Ἰζαμπῆς ξαστέρωσε, ἡ στιγμιαία σκληράδα τοῦ ἔσθησε κἀνοντας τόπο πάλι στὸ ἀγνὸ χαμόγελο.

— Καὶ πὼς τονε λένε, εἶπες, τὸ μαντατοφόρο;

— Σγυροῦ, κόρη μου, Νικηφόρο Σγυροῦ. Χρωστῶ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια πὼς εἶναι κι ἀρχοντόπουλο, ἀπὸ γενιὰ πολυσεβάσθη σὲ μᾶς τοὺς ντόπιους.

— Ναί, Σγυροῦ, Νικηφόρο Σγυροῦ, πρόσφερε ἡ πριγκηπέσσα ἀργεπλάθοντας μιὰ - μιὰ στὸ στόμα τίς συλλαβές.

Γύρισε στὶς ἄβρες καὶ τίς κάλεσε νὰ πιάσουν πάλι τὸ τραγοῦδι τους.

Ἄρχισε ἡ ἀνέμουαλη ἡ Μπουργκινιόνα πρώτη καὶ καλλίτερη:

*Ἡ πεντάμορφη ἡ Γιολάντα
μὲ τὸν ἄσπρο τὸ λαιμό,
στὸ κουβοῦκι ράβει πάντα
καὶ στενάζει μὲ καῦμό!*

- Τί στενάζεις, περισιτέρα;
 Σου μπερδεύτηκε ἡ κλωνιά;
 — Δές, μοῦ λέει, σὸν κάμπο, πέρα,
 τὸν ἱππότη πὸν περνᾷ!

Κ' οἱ κοπέλλες, μ' ἕνα στόμα, τὸ δίστιχο:

Δές, μοῦ λέει, σὸν κάμπο, πέρα,
 τὸν ἱππότη πὸν περνᾷ! . . .

— Γιολάντα, κάνει ἡ Ἰζαμπώ, ἔχεις ἀγαπήσει ποτέ σου, καλή μου;
 Οἱ κοπέλλες σήκωσαν τὰ κεφάλια ἕλες μαζί καὶ κοιτάζανε ἀθελά
 τους τὴν πριγκηπέσσα. Πρώτη φορά τὴν ἀκούγανε νὰ μιλάει γιὰ ἔρωτα.
 Στὰ μάτια τους ἔφεγγε βαθεῖα ἀπορία.

— Κυρά μου, σάστισε ἡ Μπουργκινιόνα κ' ἔγιναν παπαροῦνα τὰ
 μάγουλά της . . ., ποιὸς σ' αὐτὸν τὸν κόσμο δὲν ἔχει ἀγαπήσει! . . .

Χαμογέλασε γλωμὰ ἡ πριγκηπέσσα. Τὰ μάτια της γύρισαν, καθὼς
 τὸ συνήθιζαν, στὸ παραθύρι καὶ κοίταζαν τὴ σγουρή τούφα τοῦ βα-
 σιλικοῦ.

— Θᾶσαι εὐτυχησμένη λοιπόν, λέει ρεμβαστικά.

— Ὄχ! εἶναι ἄμορφο βάσανο ὁ ἔρωτας, κάνει μὲ δειλὸ νάζι ἡ Γιο-
 λάντα, βάσανο γλυκότατο, κυρά μου.

Σώπασαν. Οἱ κοπέλλες εἶχαν σκύψει πάλι στὴ δουλειά τους καὶ
 στριφογύριζαν τ' ἀδράχτια σκεφτικές. Σὲ λίγο:

— Πότε ἀγάπησες, Γιολάντα; ρωτᾶει πάλι ἡ Ἰζαμπώ.

— Μιὰ καὶ δυὸ μονάχα, κυρά μου;

Χαχανητὸ πλήθιο ἀνάδρυσε γύρω ὀλομεμιάς καὶ λούφαξε πάλι δια-
 κριτικά. Τὰ χεῖλη δαγκώθηκαν.

— Τότε δὲν ἀγάπησες ἀληθινὰ, Γιολάντα!

Ἡ Μπουργκινιόνα ἀνοῖξε τὰ μάτια της διάπλατα. Αὐτὸ ποτὲ δὲν
 τῆς τὸ εἶχανε πεῖ ὡς τώρα.

— Μιὰ φορά ἀγαπάει κανένας, Γιολάντα. Ἔτσι δηλαδή λέω ἐγὼ
 μὲ τὸ νοῦ μου . . .

— Μὰ . . . ἡ κάθε φορά, κυρά μου, ἔχει τὴ χάρη της!

Καινούργια χάχανα.

— Μιὰ φορά μονάχα, εἶπε σοβαρὰ ἡ πριγκηπέσσα.

Οἱ κοπέλλες σώπασαν. Τ' ἀδράχτια πιάσανε πάλι νὰ στριφογυρί-
 ζουν μὲ περίσκεψη.

— Καὶ κάποτε, εἶπε ἡ πριγκηπέσσα ἀργά, μπορεῖ καὶ νὰ πεθάνει
 κανένας δίχως ν' ἀγαπήσει. Ναί, δίχως νὰ προφτάσει ν' ἀγαπήσει. Καὶ
 τότε παίρνει μαζί του τὸν καυμό.

Τ' ἀπομεσήμερο, ἡ βγάγια μπαίνοντας στὴν κάμαρα τῆς πριγκη-
 πέσσας τὴ βρῆκε νὰ δοκιμάζει φουστάνια. Δυὸ μεγάλες κασσέλες καὶ
 μιὰ μουσάντρα εἶταν ἀνοιχτές, ξεχειλίζοντας μεταξωτά, ἐρμίνες, βε-
 λοῦδα σὲ μύριων εἰδῶν χρώματα, καὶ τὸ κοντάρι δίπλα στὸ κρεββάτι λύ-
 γιζε κάτω ἀπὸ ἄλλα στοιβαγμένα πάνω του. Τρεῖς κοπέλλες, γονατιστές

δλόγυρα στήν κυρά τους, τή βόηθαγαν. Μιά τέταρτη, στεκότανε δίπλα ὀρθή, κρατώντας ἀναριγμένα στά μπράτσα της τ' ἀκόμα ἀδοκίμαστα φουστάνια.

Ξαφνιάστηκε ἡ βάγια. Ποτέ δὲν εἶχε ἰδεῖ τὴν ψυχοκόρη της τόσο νὰ γνοιάζεται γιὰ τὴν ὁμορφιά της. Πάντα φροντιζότανε, πάντα ξεχώριζε μέσα στὴν κούρτη ἀπ' ὅλες τὶς ἀρχόντισσες, ἀγαποῦσε τὸ σπάνιο καὶ τ' ἀκριβό, μὰ καὶ σὲ τοῦτο ἀκόμα ἐβλεπε τὴ βαθύτερή της ἐκείνην ἀδιαφορία. Δὲς καὶ ντυνότανε μονάχα γιὰ τὸν τύπο· κανένα στολίδι δὲν τῆς ξεσήκωνε ποτέ, καθὼς στὶς ἄλλες τὶς κυράδες, τὸ μυαλό. Ὑφάσματα, διαμαντικά, χρυσικὰ, τὰ ἔβαζε πάνω της μὲ κάποιαν ἀδιόρατη βαριεστισιμάρα, πὺ μολοτοῦτο ἔκανε τὴν ἀρχοντιά της νὰ φαντάζει ἀκόμα πιδὸ γνήσια καὶ κομψή.

Τώρα μὴ λάμπη παιδιάστικη τρέμιζε στά γαλανὰ της μάτια, καὶ ἄχνη ζεστή, κρυφὴ λαχτάρα, τῆς ρόδιζε τὰ μάγουλα. Δοκίμαζε ἕνα κεντητὸ σιγῶνι, χρυσοπράσινο, ραμμένο ἀπὸ περίφημο χρυσοράφτη Ρωμιό.

— Ἔλα, ἔλα, κάθησε αὐτοῦ, βάγια! ἔκανε ἀνυπόμονα. Βόηθησέ με νὰ διαλέξω.

— Γιὰ τορνέο στολίζεσαι, καλή μου; ἢ γιὰ γάμο!... Ἀπορῶ μὲ σένα.

— Ὅχι, ὄχι, γιὰ τὸ βράδυ στολίζομαι, γέλασε ἡ Ἰζαμπὼ καὶ τὸ γέλιο της ἀνάδρυσε μὲ δροσιὰ κοριτσιίστικη. Πρέπει νὰ τιμήσουμε τὴν ἀδερφή μας τὴ βαρωνέσσα.

Κάθησε ἡ βάγια κ' εἶπε τὴ γνώμη της. Τὴν εἶπε μὲ τόνο περισπούδαστο, κατηγορηματικό, γιὰτὶ ἐπαιρνε πάντα πολὺ στά σοβαρὰ τὶς ἐξουσίες πὺ τῆς ἀνέθεταν. Γρήγορα ὅμως ἤρθε σὲ διαφωνία μὲ τὴν ψυχοκόρη της, πὺ εἶχε σήμερα πολὺ δύσκολα τὰ γούστα. Πείσμωνσε λοιπὸν κ' ἡ βάγια, ἀποτραβήχτηκε στὴ γωνιά καὶ κρέμασε τ' ἀπόπληκτο μούτρο της. Μὲ κάποια χαιρεκακία ἀσύνειδη θυμήθηκε τότε νὰ πει τῆς Ἰζαμπῶς, γιὰ νὰ τὴν τιμωρήσει :

— Ἀλήθεια, ὁ Ρωμιὸς ὁ μαντατοφόρος...

— Τί; κελάϊθηκε ἡ φωνὴ τῆς πριγκηπέσσας πὺ εἰσαίξε τὴ φουστὰ της σκυμμένη.

— Δὲν τὸ θέλει τὸ ἀξίωμα πὺ τοῦδωσες.

Ἡ Ἰζαμπῶ ἔμεινε σκυμμένη. Μ' ὄλο πὺ τὸ αἷμα ἀνθιζε μὲ τὴ στάση αὐτὴ στὸ πρόσωπό της, τὰ μάγουλά της χλωμιασαν.

— Ἀ, κάνει τέλος ἀπλά καὶ ἀναστυλώνει ἀργὰ τὴ μέση της.

Ἡ βάγια εἶχε ξεχάσει κιόλας τὴν ἐκδίκησὴ της καὶ φανέρωνε τώρα τὴν ἀπορία της γι' αὐτὸ τὸ παράξενο :

— Λέω μὲ τὸ νοῦ μου πὺς εἶναι ὀλότελα παραλογοισμένος! Στὸ μεσοῖρ Λεονάρδο πὺ τὸν κάλεσε, ξέρεις τί εἶπε; « Ἐγὼ εἶμαι γιὰ θάνατο ἐδῶ, εἶπε, ὄχι γιὰ ὀφφίκια». Καὶ τὸ μούτρο του εἶταν σκοτεινὸ.

Ἡ Ἰζαμπῶ ἔπαιξε μὲ τὰ μακρουλά της δάχτυλα τὴν κορδέλλα πὺ κρατοῦσε γύρω στὴ μέση της τὸ κεντητὸ περσίκι. Τὴν τέντωσε ξερά, ἢ κορδέλλα κόπηκε.

— Ὅπως ἀγαπάει, εἶπε μὲ φωνὴ ἄχρωμη.

—'Ο μεσιρ Λεονάρδος δὲν τοῦ τὸ χάρισε, αὐτὸ - δὰ ἔλειπε! Τοῦ εἶπε πὼς δὲν εἶναι δικαίωμά του . . .

—'Οχι! ξεφώνησε πνιχτὰ ἢ πριγκηπέσσα. "Οχι, νὰ μὴ τὸν ἀναγκάσουν. Δὲ θέλω!

— Τί λές, καλὴ μου! Νὰ χαθεῖ, ὁ ἀχάριστος! . . . "Ο,τι θέλει αὐτὸς θὰ κάνει; Ἡ θέλησή σου εἶναι προσταγὴ.

—'Οχι λέω!

— Ναί, ναί, καλὰ. 'Ο μεσιρ Λεονάρδος τοῦ ἔδωσε νὰ καταλάβει πὼς ὁ βιλάνος δὲ λέει ἔχι ποτὲ σὰ διατάζει ὁ ἀφέντης. Κ' ἔτσι ὁ ἀνεμυαλὸς θὰ ὑπηρετήσει τὴ βεγγέρα σου ἀπόψε κιόλας τὸ βράδυ.

'Η Ἰζαμπὺ ἀπόσπρωξε τὶς κοπέλλες τῆς καὶ κάθησε στὸ θρόνι.

—'Ο μεσιρ Λεονάρδος δὲν κατάλαβε τί τοῦ μῆνυσα, εἶπε μὲ δόντια σφιγμένα, ἢ ἐσὺ βάγια δὲν τοῦ ἐξήγησες καλὰ.

—'Ἐγὼ; πάλι ἐγὼ ἔφταιξα! πῆρε φωτιά τὴν ἡμέρα καὶ σπυρίθηκα.

'Η ὄψη τῆς πριγκηπέσσας ἦταν ἀσπρη καὶ κλειστή.

— Μὴ φωνάζεις, ἔκανε ἤρεμα, παγερά.

Συγκρατήθηκε ἡ βάγια, ὅμως δὲ μπόρεσε νὰ μείνει ἄλλο στὴν κάμαρα. Βγήκε ἔξω. Τῆς ἐρχότανε νὰ σκάσει ἀπὸ τὴ φούρκα τῆς· δὲν τὴν καταλάβαινε καθόλου πιά τὴν ψυχοκόρη τῆς, καθόλου!

'Ομοῦ δὲ καντολιέρης τὴν εἶχε ἐπιβάλει τὴν πριγκηπικὴ θέληση. Ἐκεῖ κατὰ τὰ λυχανάματα, μαζί μὲ τοὺς ὑπηρέτες ποὺ πῆγαιναν νὰ στρώσουν τὸ τραπέζι, τοὺς σκουταράτους ποὺ τοὺς ἐπιτηροῦσαν, μπῆκε γιὰ πρώτη φορὰ κι ὁ Σγουρὸς στὴ σάλλα τοῦ κάστρου.

Ἔιτανε κάμαρα μεγάλη, ψηλὴ, μὲ κάτασπρο σανιδένιο πάτωμα καὶ σκεπὴ ἀπὸ ξύλο σκοῦρο σκαλιστό. Μιά σειρὰ φαρδεῖα παράθυρα, στὴν πλευρὰ ποὺ ἀγγαντεῦει τὴ θάλασσα, τὴ φωτιζάνε τὴν ἡμέρα. Τώρα ἔδλεπε ἀπὸ κεῖ τὸ μαβὶ οὐρανὸ νὰ σβήνεται.

Μέσα, σκια σταχτογάλανη στοιβαζότανε στὶς γωνιές, καταχνιὰ ἀνάλαφρη διάνευε στὸν ἄερα. Ἀνάφανε τρεῖς λυγροστάτες. Στὸ κιτρινωπὸ τοὺς φῶς τρέμισαν γιὰ μιὰ στιγμὴ οἱ ἀσβεστομένοι τοῖχοι, τὸ μεγάλο σθηστὸ τζάκι, οἱ παραστάτες τῶν παραθυριῶν. Κ' εἶδες νὰ φαρδαίνει φανταστικὰ ἢ σάλλα, νὰ χάνονται τὰ σύνορά τῆς στὴ σκιά, νὰ σβήνεται τὸ ταβάνι. Καταμεσίς στὸ μᾶκρος τῆς, τὸ πάτωμα ἔκανε δόντι κι ἀνέβαινε μὲ τέσσερα σκαλοπάτια στὴν κρεββάτα. Ἐκεῖ θὰ κάθονταν οἱ μεγάλοι ἀφεντάδες. Μιά σειρὰ κἀγκελα φίνα, τερνευτὰ, καὶ ψηλοὶ στύλοι δεμένοι μὲ τόξα ἀνάλαφρα ἀπὸ καλοκεντημένο ξύλο, χῶριζαν τὴν ἀρχοντικὴν κρεββάτα ἀπὸ τὴ χαμηλὴ σάλλα. Πάνω ἀπὸ τὸ τζάκι, εἶτανε χιτιμένο πέτρινο, βαρὺ, τὸ οἰκόσημο τῶν Βιλλαρδουίνων, στὶς τοίχους κρέμονταν πανοπλίες τοῦ παλιοῦ καιροῦ, σκουτάρια θεόρατα, λόγχες πανύψηλες, σπάθες φοβερές, κρᾶνη γιὰ τερνέα ἢ γιὰ μάχες. Σὲ κοιτάζαν μὲ τὰ μαῦρα κι ἀδειανά τους μάτια, σὰ σιδερένιες νεκροκεφαλές.

Τὸ τραπέζι τὸ μεγάλο, στὸ βάθος τῆς κρεββάτας, καὶ τ' ἄλλα δυὸ στὰ πλάγια τῆς, εἶχανε στρωθεῖ σὰ μπῆκαν οἱ δοῦλες. Βαδίζοντας ἀργά, μὲ φιδωτοὺς γύρω στὴ σάλλα ἐλιγμούς, σκόρπισαν στὸ πάτωμα χορτάρια ἀπὸ τὰ μικρὰ πανέρια ποὺ κρατοῦσαν στὶς ἀγκυλιές τους. Ἔιτανε μυρωδικὰ χορτάρια φρέσκα, κομμένα ἀπὸ τοὺς δχτους τοῦ Νέδου, με-

λισσόχορτα και λυγαριές, λίππες και λεβάντες. Τ' άσπρα γυμνά ποδάρια πλανήθηκαν ανάμεσά τους, σκόρπισαν τις τούφες μαλακά, περιστερία που περιδιαβάζουν σε λιβάδι. Ύστερα έφυγαν άθόρυβα. Και τότε άρχισαν να μπαίνουν οι ίππότες.

Τούτοι είτανε ζωηροί, πρόσχαροι, καμπόσοι επιδειχτικά φωνακλάδες. Με τον έρχομό της άνοιξης, είχαν αφήσει τα ταμπάρα, και τα κορμιά τους, τα καλογυμνασμένα, πλάθονταν χυτά κάτω από το έφαρμοστό ρουχο. Συναχτήκανε σμάρια-σμάρια, στήσανε τα ζατρίκια, στρωθήκανε στους πάγκους και στα θρονιά, κ' οι άλλοι, έρθιοι, γύρω, θωρούσανε το παιχνίδι, στοιχημάτιζαν, γελούσαν, μαυλίζανε τους παίχτες ή κουβέντιαζαν άφρόντιστα. Ξεχώρισε ο Σγουρός μερικούς που του είταν από πριν γνώριμοι ή που τους έμαθε μόλις τώρα. Ο καπελάνος, άντρας ψηλός μ' άρειμάνια όψη, μούτρο τραβηγμένο και γεμάτο χαρακιές που κάλλιο θύμιζαν σπαθιές σε πρόσωπο πολεμιστή παρά τυράγγιες άσκητη, έπαιζε πεισματικά με τον κοντόσταβλο τον Σωντερών και βροντούσε τις φιογούρες του άγριωπά πάνω στην παρδαλή τάβλα. Μεσόκοπος ο κοντόσταβλος, πυργωτός και χοντρός σαν όρθιο βαρέλι, κρατούσε τα γόνατά του ανοιχά, τον άριστερό γρόθο του στο μερί, το κορμι στητό, ντούρο το σβέρο, και γελούσε πλατιά, με μάγουλα που τεζάριζαν γυαλίζοντας κόκκινα, και μ' αίματοστάλαχτα χείλη. Το γέλιο του, όρμητικό, χοχλακιστό, άναπηδούσε κάθε τόσο και πλημμύριζε τη μεγάλη σάλλα, δεσπόζοντας τις άλλες τις φωνές, σα ρουχαλητό δράκοντα.

— Η σπάθα κουρελιάζει το ράσο, ή σπάθα κουρελιάζει το ράσο! βρούχιζε για να πεισώσει τον αντίπαλό του.

Χοντρές σταλαματιές ιδρώτας άρχιζαν να παχνίζουν τη στραγγυλή κουρά του καπελάνου. Τα χωνευτά μάγουλά του βάφονταν λίγο-λίγο πράσινα.

Όμως ο καπετάνος της Καλαμάτας, ο γασμούλος με το μυτερό γένη, στερνό άπομεινάρ: της ρωμείικης ρίζας του, ο Γκούζης, έπαιζε παρέκει παιχνίδι: πιό ήρεμο, πιό σύμφωνο με τις πολιτικές του άρχές. Το παχουλό χέρι του σήκωνε άργά, μ' άδιάφορο στοχασμό, τα πούλια της ντάμης και τ' άπόθετε σταθερά, ύστερα από ψύχραιμο ύπολογισμό, σ' άλλο τετράγωνο. Ο συμπαίχτοράς του, άγνωστος στον Σγουρό ίππότης, παρακολουθούσε το παιχνίδι: μ' όψη επιδειχτικά νωθρή και με ματιά καρφωτή, γερακίσια.

Στη συντροφιά των νέων, ο Έγγελδέρος ντε Διντερκέρκε, ο Φλαμαντέζος, ήγεμόνευε με το δυσθεώρητο άνάστημά του και με το γόητρο του συντοπίτη του πρίγκηπα. Είχε το κεφάλι του στητό μ' έπαρση ο Διντερκέρκε, γαμπή μύτη και χείλη άχρωμα, φτενά, που χαμογελούσαν στο κενό άκατάδεχτα. Στήριζε τη γροθιά του στη μέση, κι όλοι οι συνομιλητές το ίδιο, κατά το συνήθειο που είχαν οι ίππότες οι κομποί. Ο γιός του καπετάνου, ο Βαρθολομαίος Γκούζης, άναιμικό και φθονερό παιδάριο, άνήσυχο να στεριώσει τη νόθη θέση του ανάμεσα σ' όλο τουτό το φράγκικο άρχοντολόι, τον κατασκόπευε λοξά και μαϊμούδιζε μ' όση μπορούσε άφρόντισιά τις στάσεις του, το άγέρωχο, κι άκόμα τη φωνή του.

— Λένε πως οι άλαφροσκιωτοι ίππότες ξέρουν τη γλώσσα των

πουλιῶν, εἶπε μιὰ στιγμή γιὰ νὰ δείξει πὼς ἔχει κι αὐτὸς γνώμη.

Μιὰ σύντομη παύση κ' εὐθὺς ἀμέσως γέλιο δυνατὸ ἀκολούθησε τὰ λόγια του. Ὁ Φλαμαντέζος στύλωσε τὸ κορμί του.

— Ἔτσι λένε τὰ μυθιστορήματα πῶν τροβαδούρων, πραγματικά, ἔκανε δίχως νὰ τὸν κοιτάξει καὶ τόνωσε τὸ κοροϊδευτικὸ του χαμόγελο.

Ὁ Βαρβολομαῖος κιτρίνισε σὰ νὰ εἶχε καταπιεῖ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα.

Ὁ καπετάνος, ποὺ κρατοῦσε πάντα καὶ παντοῦ στημένο γύρω του τ' αὐτί, ἄκουσε τὸ γέλιο, γύρισε, εἶδε, δὲ μίλησε, καὶ μὲ ἀταραξία ἱκανότατη σήκωσε ἄλλο πιόνι τῆς ντάμας.

Ὁ ἐρχομὸς τῆς βαρωνέσσας ἔμπασε καινούργιο ἀέρα στὴν ὁμήγυρη. Συνάχτηκαν γύρω τῆς οἱ σκόρπιοι νεαροὶ ἱππότες, προσηκώθηκαν οἱ μεσόκοποι παίχτες καὶ καμώθηκαν πὼς παρατᾶνε τὰ παιχνίδια. Ὅμως ἡ κυρὰ τῆς Ἀκσθας τοὺς ἐγενεψε ζωηρὰ νὰ συνεχίσουν.

— Ὅχι, ὄχι, ἔκανε μὲ τὴν τσιριχτὴ φωνούλα τῆς, ἐγὼ θὰ καθήσω ἐδῶ σὲ μιὰ γωνιά καὶ δὲ θ' ἀνησυχῆσω κανένα!

Ζάρωσε μὲ νάζι γάτας σ' ἓνα θρονί, δίπλα στὸ σθηστὸ τζάκι, καὶ πῆρε ὄψη σεμνή, ἄδολη. Τὸ μελισσολόι οἱ νεαροὶ τὴν τριγύρισε μὲ πρόθυμη ἀγωνία: « Τί ἔχει ἡ ντάμα Μαργαρίτα; εἶναι κακοδιάθετη; μπάς καὶ θνεϊριάστηκε ἄσκημα τῆ χτεσινῆ νύχτα; » Οἱ πιὸ θαρετοί, οἱ εὐνοημένοι, τόλμησαν καὶ σκανταλιάρικα παραμαντέματα: « Ἐὶ τὰξίδι τὸ αὐριανό; ἡ λύπη πὼς παρατᾶει ἐρημη τὴν Καλαμάτα καὶ τὸ κάστρο, ἡ τύψη γιὰ τὸν καῦμὸ ποὺ θ' ἀφήσει πίσω τῆς.» Λαχανιάζοντας, γαργαλισμένη ἢ βαρωνέσσα, διαφέντευε τὴν ἀθωότητά τῆς μὲ χαδιάρια φούρκα. Τὰ μάγουλά τῆς εἶχανε ξανάψει καὶ τὰ ματάκια τῆς πότε σπίθιζαν ἀνήσυχτα, πότε λιγώνονταν μ' ἔκλυση ξελογιαστική. Τόσο πλῆθος ἀρσενικὸ γύρω τῆς δὲν τὸ μπορούσε, ὄχι, δὲν τὸ μπορούσε.

Τὸ μάτι τῆς ὠστόσο, μέσα στὸ θαμπὸ θνερο τῆς παραζάλης, πῆρε τὸν Σγουρό. Μιὰ-δυὸ φορές πάσχισε νὰ τὸν καλοκοιτάξει ἀνάμεσα στὰ κορμιά τῶν παλατιανῶν ποὺ τῆς ἔφραζαν τὴ θέα. Δὲν πίστευε τὰ μάτια τῆς.

— Οὐφ! τί ζέστη, ἔκανε κι ἄερισε νευρικά τὸ πρόσωπό τῆς μὲ τὸ χέρι τῆς, γνέφοντας σύγκαιρα νὰ ξεσφίξουν τὸν κλοιδ γύρω. Παραμέρισαν οἱ ἱππότες. Καὶ τότε ἡ ματιά τῆς πήδηξε, σαῖτεψε τὸ ἄδειο διάστημα τῆς σάλλας καὶ καρφώθηκε στὸ κολλητὸ στὸν τοῖχο κι ἀσάλευτο ρωμιόπουλο. Τὰ χεῖλη τῆς μισανοίχτηκαν σαστισμένα.

Τὴν ἴδια στιγμή, τὰ δυὸ βαρεῖα πορτόφυλλα διαπλατώθηκαν, δκαντσιλιέρης παρουσιάστηκε καὶ σηκώθηκαν οἱ καθισμένοι. Μέσα στὸ σκοτάδι τοῦ διαδρόμου, λαμπάδισαν κόκκινες οἱ δάδες. Εἶταν τέσσεροι οἱ δαδούχοι ποὺ ἔρχονταν κρατώντας ψηλὰ τὴν κυματερὴ φλόγα. Ἐσῆσε κάθε ψίθυρος στὴ σάλλα. Καὶ μέσα στὴν πλατεῖα σιωπῆ, ἀνάμεσα στοὺς δαδούχους ποὺ εἶχαν σταθεῖ ζερβόδεξα στὴν πόρτα, προχώρησε μ' ἀλαφρὸ θρόϊσμα ἀπὸ μετάξι, βαδίζοντας πάνω στὰ μυρωδικὰ χορτάρια, ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ.

Φοροῦσε μακρὸ χιτῶνα σὲ χλωμὸ χρῶμα σταχογάλανο, ἀπὸ ἱριδιστὸ μετάξι τῆς Ἐστίδας. Τὰ μακρουλά καὶ χυτὰ τῆς χέρια, εἶταν σφιγμένα στὸ φῖνο, τὸ σχεδὸν διάφανο λεμονί μεταξωτὸ τῆς σώρουχο,

πού πρόβαινε μέσ' ἀπὸ δυὸ φαρδεῖες σχισμές, καμωμένες στοὺς ὤμους τοῦ χιτώνα. Ἡ βελουδένια τῆς κάπα, μακρυά, βαθυγάλανη, εἶχε ἀφράτο γιακά ἀπὸ ἐρμίνα χιονάτη, χαδιάρικο κάλυκα γιὰ τὸ φιλντισένιο λαιμό. Κρατοῦσε μὲ τ' ἀριστερὸ τῆς χέρι τὴν κορδελλιέρα πού ἔδενε πίσω ἀπὸ τοὺς ὤμους τῆ βαρειὰ κάπα. Πάνω στ' ἀριστερὸ τῆς μερὶ κυμάτιζε μὲ τὴν πτύχωση τοῦ χιτώνα, κεντητό, χρυσόμαυρο, τὸ οἰκόσημό τῆς.

Προχώρησε ἴσια στὴν κρεββάτα, ἀκολουθημένη ἀπὸ μακρυὰ θεωρία κυράδες, ἀνέβηκε τὰ σκαλοπάτια καὶ κάθησε στὸ θρόνι τὸ ψηλότερο, μπροστὰ στὸ τζάκι. Ἀνάλαφρο, ἀπελπισμένο σχεδὸν χαμόγελο χάραζε στὰ χεῖλη τῆς. Τὸ κεφάλι τῆς, τὸ σφιγμένο ὀλέγυρα ἀπὸ τὴν ἀσπρη ἐφαρμοστὴ κουκούλα, τὸ κρατοῦσε στήτῳ, δίχως ἐπαρση. Καὶ κάτω ἀπὸ τὴ χαμηλὴ ὀχτάγωνη κορόνα τῆς, τὴ μαλαματένια, μέσ' ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῆς κουκούλας πού ἀγκάλιαζε καὶ τὸ μικρὸ πηγγοῦνι σφιχτά, τὸ πρόσωπό τῆς ξεκοβόταν καθαρὸ, ἤρεμο, μακρυνό.

Γιὰ λίγες στιγμές, τὶς πρώτες, οἱ ἀρχοντες ἔμειναν βουβοί, σὰ μαγεμένοι. Ποτὲ δὲ θυμόνταν νὰ ἔχουν ἰδεῖ τόσο ξεκούραστη, τόσο χαριτωμένη καὶ μαζὶ τόσο ἐπίσημη τὴν πριγκηπέσσα τους. Τὸ καθαρὸ γαλάζιο βλέμμα πού σεργιάνισε ἀργὰ πάνω τους, ὁ ὀρθὸς κορμὸς μὲ τ' ἀναπαυμένα στ' ἀκουμπιστήρια τοῦ θροنيοῦ χέρια, εἶχανε γνήσια τὴ βασιλοπρέπεια. Σώπαινε κι ἀγνοχαμογελοῦσε. Ὅμως μέσα στὴ μεγάλη σιωπῇ, ἀνάμεσα στοὺς ψηλοὺς λαμπαδοστάτες, κάτω ἀπὸ τὸ ἐντοιχιζόμενο ψηλὰ οἰκόσημο, ἡ κυρὰ τοῦ Μορέως ἔπαιρνε τὴν ἱερατικὴ καλλονὴ ἐνὸς εἰδῶλου.

— Κυρία, λέει ὁ κοντόσταβλος λύνοντας τὴν εὐλαδικὴ σιωπῇ πρῶτος μὲ τὸ θάρρος πού τοῦ ἔδιναν τὸ ἀξίωμα κ' ἡ γενιά του. Κυρία, μὰ τὸν ἅγιο Κορνήλιο! στέκομαι μπροστὰ στὴ χάρη σας καθὼς μπροστὰ στὸ ἀγαλμα τῆς Δέσποινάς μας. Ὅμορφότερη κυρὰ δὲν ἔχει οὔτε τὸ βασίλειο τῆς Καστίλλιας. . .

— Θλίβομαι γιὰ τὸν ξάδερφό μου τὸν πρίγκηπα πού δὲ μπορεῖ ἀπόψε νὰ σὰς χαρεῖ μὲ τὰ δικά μου τὰ μάτια, εἶπε ὁ Λιντερκέρκε προσκυνώντας.

Κοίταξε ἡ Ἰζαμπὴ τὸν Φλαμαντζέο καὶ διάβασε στ' ἀχρωμα χεῖλη του τὸ ὑπουλο χαμόγελο.

— Τὸ μάτι τοῦ ξαδέρφου μας, εἶπε μὲ τὴ χαϊδευτικὴ τῆς ἤρεμης φωνῇ, ἀξίζει ὅσο τὸ μάτι τοῦ ἀφέντη μας. Ἔτσι αὐτὸ πού βλέπει ὁ πρῶτος, τὸ κερδίζει ὁ δεύτερος.

Ὁ Λιντερκέρκε πισωπάτησε κρυφοδαγκώνοντας τὸ φτενό του χεῖλι. Κ' ἡ πριγκηπέσσα γύρισε στὴν ἀδερφή τῆς, πού καθισμένη δίπλα, χαμογελοῦσε στανικά. Τὴν εἶχαν ξεχάσει τώρα τὴ Μαργαρίτα. Οἱ νεαροὶ ἱππότες, κάνοντας ἡμικύκλιο σὲ λίγη ἀπόσταση ἀπὸ τὸ πριγκηπικὸ θρόνι, κουβέντιαζαν τώρα χαμηλόφωνα ἀναμεταξύ τους καὶ τὰ μάτια τους κρυφοκοίταζαν τὴν πριγκηπέσσα ἀτολμα. Ἐκανε ἐντύπωση ὁ ἀποψινὸς τῆς ἀσυνήθιστος στολισμὸς. Ἡ σκέψη πὼς σκοπὸς τῆς εἶτανε νὰ τιμῆσει τὴ βαρωνέσσα, πού αὐριο ἐφευγε, εἶχε κινήσει θαυμαστικὸ ἔπαινο.

Κ' ἐκεῖ, στὴν ἄλλην ἄκρη τῆς σάλλας, ὁ Σγουρὸς πού εἶχε σμίξει δύστροπα τὰ φρύδια του, ἔταν οἱ δαδοῦχοι πρωτοφάνηκαν, ὁ Σγουρὸς

πού είχε περάσει τὴ νύχτα τυραγνώντας τὴν ψυχὴ του μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Κοκκινότριχου, ὁ Σγουρός πού ἀπόρριψε μὲ πείσμα κακιομένο τὴν πριγκηπικὴ εὐνοία, ἐνιωθε τώρα ν' ἀπολιγώνεται ἡ καρδιά του καὶ σύγκαιρα ζήλεια καινούργια νὰ τὴ δαγκώνει, ὅμως τούτῃ ἀναπάντεχη: Καὶ μὲς καυτερός γιὰ ὅ,τι ἀπόσπρωξε κι ἄλλοι μποροῦσαν ἴσως νὰ τὸ χαροῦνε.

Τὸν συνέφεραν ἀπὸ τὴν παραζάλῃ του τὰ βούκινα πού σημάνανε στὶς πόρτες. Εἶδε τὴν πριγκηπέσσα πού σηκώθηκε, προχώρησε λίγα βήματα, στάθηκε μπροστὰ στὸ τραπέζι. Οἱ σκουταράτοι σπρώξανε τὸ θρονὶ ἔξω τῆς κ' ἐκείνη ξανακάθησε ἔχοντας δεξιὰ τὴν ἀδερφή της. Κάθησε ἀριστερὰ ὁ κοντόσταβλος, ἀντίκρου ὁ καντιλιέρης, ὕστερα οἱ ἄλλοι ἱππότες κ' οἱ κυράδες. Τὰ τρία τραπέζια γέμισαν μὲ πρόσχαρες συντροφιές. Κ' οἱ σκουταράτοι πάλι, μαζὶ μὲ τὰ παιδόπουλα, ἔφεραν γύρω, σὲ μικρὰ σκουτέλια, τὸ τριανταφυλλόνερο γιὰ νὰ πλύνουν τὰ δάχτυλά τους οἱ ἄρχοντες.

Ἄχρηστος αὐτὸς καὶ ξένος, στεκότανε μακριά, μὲ κρεμασμένα χέρια, μπροστὰ στὸν τοῖχο.

— Εἶδα τὸ γερακάρη τῆς χάρης σας σήμερα τὸ πρωὶ νὰ κρατᾷε στὸ γρόθο του γεράκι ράτσας σπάνιας, εἶπε στὴ Μαργαρίτα ὁ Σωντερὸν μὲ τὸ στόμα του μπουκωμένο σιόλας. Μά τὸν ἄγιο Οὐμβέρτο! τέτοια γεράκια δὲν τὰ βλέπουμε πιά συχνὰ στὶς μέρες μας.

— Τὸ γεράκι αὐτὸ εἶναι δῶρο, ἀποκρίθηκε κοκκινίζοντας φιλάρεσκα ἡ βαρωνέσσα, καὶ τὸ παίρνω μαζὶ μου φεύγοντας, σὰν τὴν καλλίτερη θύμιση ἀπὸ τοῦτο τὸ ταξίδι.

Κρυφοκοίταξε τὴν ἀδερφή της νὰ ἰδεῖ ἂν ἔχει νιώσει τὸ πείραγμα, ἡ πριγκηπέσσα ὅμως σκουπίζε τὰ δάχτυλά της ἀπὸ τὸ τριανταφυλλόνερο μὲ τὸ ἴδιο ἀπολησμονημένο χαμόγελο στὰ χεῖλη.

— Παρατήρησα τὸ φάρδος τῶν ὤμων του, συνέχισε ἀνύποπτος ὁ κοντόσταβλος, τὰ γερά του ποδάρια, τὸ στογγυλὸ κι ἄγριωπὸ του μάτι. Σὰν τὸ ζύγωσα, δὲν ἔδειξε κανένα φόβο. Βάζω στοίχημα πῶς τὸ ὄρνιο τοῦτο ἔρχεται ἴσια ἀπὸ τὴν Ἰσλανδία.

— Ἐρχεται ἀπὸ τὴν Ἄνατολή, ἐξήγησε ἡ βαρωνέσσα.

— Θὰ τὸλεγα! Ἄπὸ τὴν Ἰσλανδία ἢ ἀπὸ τὴν Ἄνατολή. Τὸν παλιὸ καιρὸ τῆς μεγάλης παλληκαριᾶς, μονάχα ἐμεῖς οἱ σταυροφόροι ξέραμε νὰ φέρνουμε μαζὶ μας, γυρίζοντας, τέτοια γεράκια.

— Θὰ παρκαλέσω τὴ χάρη σας, εἶπε ὁ Λιντερκέρκε, νὰ δεχτεῖ κι ἀπὸ μέρος μου ἓνα μικρὸ χάρισμα πού εἶναι συμπλήρωμα ἀπαραίτητο γιὰ τὸ καλὸ γεράκι: Ἐνα ζευγάρι κουδουνάκια μαλαματένια, μ' ὀλοκάθαρο σὰν χρῆσταλλο κουδούνισμα. Τὰ ἔχω φέρεϊ ἀπὸ τὸ Μιλάνο.

— Κι ἀπὸ μένα τότε ἓνα καπεροῦνι, ἄσπρο, δερμάτινο, μὲ τὶς ραφές του λιθομάργαρες, εἶπε ὁ πατέρας Γκύζης. Ἐχει στὴν κορφή λοφίο ἀπὸ πουλὶ παραδείσιο.

Ἡ κυρὰ τῆς Ἀκοβας χτύπησε ξετρελλαμένη τ' ἄσπρα της τὰ χεράκια.

— Ὠχ! θ' ἀρχίσω νὰ θλίβομαι πού φεύγω ἀπὸ τὴν Καλαμάτα. Δὲν τὸξερα πῶς μ' ἀγαπᾶνε τόσο ἐδῶ...

Ὁ Λιντερκέρκε τὴ ρώτησε ἂν θὰ τραβοῦσε ἴσια γιὰ τὸ Ματάγριφο.

—“Όχι, όχι, έκανε ζαρώνοντας τή μυτίτσα της, τὸ Ματάγριφο εἶναι τόπος πένθιμος. Θαρῶ πάντα, σὰ βρίσκομαι ἐκεῖ - πάνω, πὼς με κυνηγάει ἡ ψυχὴ τῆς ἀμοιρῆς ἐκείνης Μαργαρίτας ντὲ Νεϊγύ. Ἔρχεται τίς νύχτες καὶ σκαλώνει στίς τάπιες, κρώζοντας τσιριχτά, μὲ μορφὴ κουκουβάγιας.

Οἱ κοντινοὶ ἱππότες κρέμασαν γιὰ μιὰ στιγμή τὰ μούτρα τους γιὰ νὰ δείξουν πὼς συμμερίζονται τὴ δυστυχία τῆς βαρωνέσσας. Ἡ Μαργαρίτα ντὲ Νεϊγύ φαίνεται πὼς ἀπαιτοῦσε καὶ μετὰ θάνατο τὸ μερτικό της ἀπὸ τὴ βαρωνεία, ποὺ τῆς τὴν εἶχε πάρει ἄλλοτε γιὰ τὴ μικρὴ του κόρη ὁ Βιλλαρδουίνος. Ὁ κοντόσταβλος ὁμως, ποὺ εἶταν φανατικός κυνηγός, παρασυρμένος στὸ μεταξὺ ἀπὸ τὴ συζήτηση, κουβέντιαζε μεγὰ λόφωνα μὲ τὸν καπελάνο καὶ τὸν Κολινέτο γιὰ γεράκια καὶ σκυλιά. Εἶχε βγάλει μὲ τὰ δυὸ του χέρια τὸ κομμάτι τοῦ ψητοῦ ἀπὸ τὸ πινάκι του κ' ἀγωνιζότανε νὰ τὸ διαμελίσει.

— Λένε πὼς δταν γυρίσει ἀπὸ τὴν Ἀνάπολη ὁ ἀφέντης μας ὁ πρίγκηπας, εἶπε ἕνας νεαρός ἱππότης μὲ μαλλιά γυαλιστερά ἀπὸ τὸ σαφνόλαδο καὶ κρεατωμένη κοκκινωπὴ μύτη, θὰ προκηρύξει μεγάλο τορνέο στὴν Ἀνδραβίδα.

— Ἄμποτε! ἀναστέναξε ἡ βαρωνέσσα. Θάναι τὸ πρῶτο τορνέο ποὺ βλέπω ὕστερα ἀπὸ πέντε δλάκερα χρόνια στὸν ἄχαρο τοῦτον τόπο τοῦ Μοριᾶ.

— Ἄχαρος τόπος; μισογέλασε ὁ Λιντερκέρκε.

— Τί χρεῖα ἔχετε σεῖς, ἄρχοντα Ἐγγελδέρτο! Ταξιδέψατε δλάκερο τὸν κόσμο καὶ χαρήκατε. Ἐμεῖς ὁμως...

— Λένε πὼς ὁ ἄρχοντας ντὲ Λιντερκέρκε εἶναι ξέχωρα δυνατὸς στὰ τορνέα, ἔκανε ὁ λαδωμένος ἱππότης μὲ γλυκερὸ χαμόγελο κλάκα.

Τὸ ἀναγνώρισαν ἔλοι. Καὶ τὸν ρώτησαν ποῖο εἶταν τὸ καλλίτερο, κατὰ τὴν γνώμη του, τορνέο ἀπ' ἔσα γνώρισε.

— Τὸ τορνέο στὸ Βέριγκεν, ἔξω ἀπὸ τὴν Κολώνια, εἶπε ὀρθώνοντας τὸ γλυμμένο του μούτρο. Ὁ δούκας τῆς Βραδάντης κι ὁ κόντες τοῦ Λουξεμπούργκου μαλώνανε τότε γιὰ τὴν κυριαρχία πάνω στὸ δουκάτο τοῦ Λιμπούργκου. Εἶτανε ροῖνα - μητέρα τῆς Φράντσιαις ἡ Μαρία, χήρα τοῦ Φίλιππου τοῦ Τολμηροῦ. Ἔτσι, οἱ καλλίτεροι ἱππότες τοῦ ρηγάτου ἤρθανε τότε νὰ λάβουν μέρος γι' ἀγάπη της. Χίλιες πεντακόσιες λόγγες ἀπὸ τὴ Φράντσιαι, τὴ Φλάντρα, τὸ Αἰνὼ καὶ τὴ Βραδάντη παρατάχτηκαν σκαλωτὰ πίσω ἀπὸ τὸ δοῦκα.

— Τί ἔμορφα! χάζεψε ὁ Βαρθολομαῖος Γκούζης.

— Ὅμως ὁ κόντες τοῦ Λουξεμπούργκου εἶχε μαζί του μονάχα χίλιες τριακόσιες λόγγες. Λοιπὸν διακόσιοι ἱππότες τῆς Βραδάντης βρέθηκαν ἀναγκασμένοι, μὲ πόνο καρδιάς, ν' ἀποτραβηχτοῦν, γιὰ νὰ εἶναι τὰ δυὸ στρατόπεδα ἴσια.

— Κ' ἐσεῖς, ἄρχοντα Λιντερκέρκε, μείνατε; πετάχτηκε πάλι ὁ Βαρθολομαῖος.

Ὁ Φλαμαντέζος τὸν κοίταξε μὲ τὸ κρῦο μάτι του. Οἱ ἄλλοι γύρω χαμογέλασαν.

— Λοιπὸν, λοιπὸν; ρώτησε ἡ βαρωνέσσα ἄπληστα.

— Εἶταν ἔμορφη μέρα ἐκείνη, ἀληθινά, συνέχισε ὁ Φλαμαντέζος.

Ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη συγκρούστηκαν οἱ «σκάλες». Ἐτρεμε ἡ γῆ, κι ὁ ἀέρας γύρω μας ἀηδονοῦσε ἀπὸ τ' ἀτσάλια ποῦ βροντοῦσανε τὸνα μὲ τ' ἄλλο. Στὸν ἀπέραντο κάμπο, μέσα στὴν καταχνιὰ τοῦ κορνιαχοῦ, ἔβλεπες ἄλογα νὰ τρέχουν χωρὶς καθαλάρη, ἀστραπὲς ἀπὸ σπάθες ποῦ γυρίζανε μῦλο, πανωσκέπια πολύχρωμα καὶ χιτῶνες ὀλομέταξους καὶ παντιέρες διχαλωτὲς νὰ λαμπαδιάζουν.

Ὁ κοντόσταβλος, συνεπαρμένος, βρόντηξε κεραυνωτὰ τὴ γροθιά του στὴν τάβλα.

— Θὰ σὰς μιλήσω ὕστερα κ' ἐγὼ γιὰ τὴ σταυροφορία! βρυχήθηκε.

Ὅμως τὸν ἀνάγκασαν νὰ σωπάσει καὶ γύρισαν πάλι τὰ μάτια τους διψαλέα στὸ Φλαμαντέζο.

— Λοιπὸν; λοιπὸν;

Κοντοστάθηκε νὰ χαρεῖ τὴν ἐντύπωση κι ἀνάσανε μὲ τρεμουλιάρικα τὰ φτερούγια τῆς κοφτερῆς του μύτης τὸν ἀέρα ποῦ εἶχε κιόλας πυκνώσει ἀπὸ τσίχνα κι ἀνασεμιές.

— Εἶταν ἀκόμα ψηλὰ ὁ ἥλιος ποῦ πεντακόσιοι ἱππότες κείτονταν στὸν κάμπο νεκροί. Σὰν ὅμως ὁ κόντης τοῦ Λουξεμπουργκου σκοτώθηκε, καὶ τρία τοῦ ἀδέρφια σκοτώθηκαν, καὶ πλῆθος ἱππότες τους ἔπεσαν αἰχμάλωτοι στὰ χέρια μας, ἡ παράταξη τοῦ Λουξεμπουργκου ὁμολόγησε πὼς εἶτανε νικημένη.

Σήκωσε τὸ μουρχοῦτι του κ' ἤπιαε κρασί.

— Ὅμορφοι καιροί! καιροί γι' ἄντρες γενναίους, εἶπε μὲ νοσταλγία. Ὁ δούκας τῆς Βραβάντης πῆρε τὸ Λουξεμπουργκο, ὅμως ἔδωσε τὴν κόρη του γυναῖκα στὸ γιὸ τοῦ σκοτωμένου κόντη. Νὰ τί θὰ πεῖ ἱπποτισμός.

— Σὰ μυθιστόρημα! λιγώθηκε ἡ βαρυνέσσα.

— Καλλίτερα ἀπὸ μυθιστόρημα, κυρία, ἔκανε ὁ Φλαμαντέζος μὲ χαμόγελο στυφὸ. Οἱ τροβαδούροι εἶναι ἀγύρτες καὶ θρασίμια. Σκαρῶνουνε τοὺς στίχους τους πάντα μεθυσμένοι! Μονάχα ἡ τέχνη τῶν ἀρμάτων εἶναι εὐγενική.

Ὅμως ὄχι, τ' ἀγαποῦσε ἡ Μαργαρίτα τὰ μυθιστορήματα καὶ τοὺς τροβαδούρους. Δὲ σήκωνε καμμιάν ἀντίρρηση πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ἀγαποῦσε τοὺς τροβαδούρους, γιατί ξέρανε ν' ἀγαποῦν ὅσο κανένας ἄλλος, καὶ γιατί κάποιοι ἀπὸ δαύτους εἶχανε μάλιστα τὴν ἐξαίσια εὐαισθησία νὰ ἐρωτευτοῦν στὴ ζωὴ τους γυναῖκες ποῦ δὲν τίς εἶδανε ποτέ.

— Αὐτὸ εἶναι παλαβομάρα καθαρή! κάγχασε ὁ κοντόσταβλος. Μεθᾶς ποτέ ἀπὸ κρασί ποῦ δὲν πίνεις;

«Ναί, ναί. Ὁ Ζῶφρ Ροντέλ λόγου χάρη, ποῦ ἀγάπησε τὴν πριγκηπέσσα τῆς Τριπολιτίδας. Κι ὁ Ραμπῶ τῆς Ὁράγγης μὲ τὴν κοντέσσα Ὑργκέλ...»

Ἕνας ἱππότης μεσόκοπος, μὲ κολλητὰ στὰ μελίγγια του λοῖδια κορακάτα, εἶπε:

— Μονάχα οἱ τροβαδούροι ποῦ εἶτανε σύγκαιρα κι ἄρχοντες εἶναι πρόσωπα ἀξια λόγου.

Ἄ ναί, αὐτούς, κι ὁ κοντόσταβλος τοὺς παραδεχόταν. Ὁ Τιμπῶ τῆς Καμπανίας νὰ ποῦμε. Ἡ ὁ καστελλάνος τοῦ Κουσῶ.

— Κι ὁ Μπλοντέλ; εἶπε ἡ πριγκηπέσσα.

Πρώτη φορά μιλούσε δυνατά απόψε. Σώπασαν για μιὰ στιγμή και τὴν κοίταξαν σαστισμένοι. Ἡ πριγκηπέσσα νὰ παίρνει τὸ μέρος τῆς χαρωπῆς γνώσης! Δὲν τὸ περίμεναν.

— Ὁ τρυφερὸς Μπλοντέλ : λέει γλυκὰ χαμογελώντας. Τί κι ἂν δὲν εἶταν ἄρχοντας! Μ' ἀρέσει νὰ τὸν συλλογίζομαι καθὼς ἐγύριζε τὸν κόσμο μὲ τὸ λαγούτο του. Τραγουδοῦσε κάτω ἀπὸ τ' ἄγνωστα κάστρα, μήπως ἀκούσει κάποτε νὰ τοῦ ἀποκρίνεται, πίσω ἀπὸ τὰ σίδηρα μιᾶς φυλακῆς, ἢ φωνὴ τοῦ Ριχάρδου τοῦ Λεοντόκαρδου, τοῦ βασιλικοῦ του ἀφέντη.

— Τὸ περιστατικὸ τοῦτο δὲν εἶναι ἱστορία ἀληθινή, εἶπε σκληρὰ μιὰ καινούργια φωνή. Εἶναι παραμῦθι!

— Ὅλοι γύρισαν στὴν ἄκρη τοῦ τραπεζιοῦ κ' εἶδανε τὸ λευκὸ πρόσωπο τοῦ Ἰωάννη ντὲ Τουρναί. Κρατοῦσε τὰ βλέφαρα χαμηλωμένα και στὸ ἀγνό του μέτωπο κάτι σὰν ἀδιόρατη σκιά εἶχε σταθεῖ.

— Πῶς! ἐδῶ εἴσαστε, εὐγενικέ μου Ἰωάννη, πρᾶξενεύτηκε χαρούμενα ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ. Καὶ τόσο μακρὰ μου!

— Ἡ χάρη σας νὰ μὲ συμπαθήσει. Ἦρθα ἀπὸ τοὺς τελευταίους, και βρήκα ἐδῶ ἀδειανὴ θέση.

Τὸν προσκάλεσε νᾶρθει κοντὰ τῆς και κάμποσοι ἱππότες προθυμοποιήθηκαν νὰ προσφέρουν τὸ δικό τους τὸ θρονὶ στὸ γιδ τοῦ Γοφρέδου, τοῦ θρυλικοῦ γέροντα τῶν Καλαβρύτων. Ἀρνήθηκε ἐπίμονα ἐκεῖνος, δμως ἀναγκάστηκε τέλος νὰ ὑποκύψει. Ἡ παύση πού εἶχε γίνει ἄθελα στὶς κουβέντες, ἔπως πάντα σὰν παρουσιαζόταν ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης, λύθηκε. Τὰ παιδόπουλα ἔφερναν ἀδιάκοπα γύρω στὶς τρεῖς τάβλες μεγάλες κανάτες κέδρινες, εὐωδιαστές, κερνώντας ἀράδα τὸ χιῶτικο, τὸ κυπριώτικο ἢ τὴ μαλδουαζία. Ἀνέβαινε ἡ ἔξαψη στὰ πρόσωπα, πλήθαινε σύσμιχτο τὸ κουβεντολόγι και τὰ μάτια ἔρριχναν γυαλιστερές ἀναλαμπές.

— Οὔτε κι ἀπόψε ἄραγε θὰ πατήσετε τὸ τάξιμό σας, καλέ μου Ἰωάννη, ρώτησε χαμογελώντας ἡ πριγκηπέσσα, γιὰ νὰ πιεῖτε στὴν ὑγειὰ τῆς ἀδερφῆς μας τῆς Μαργαρίτας πού φεύγει :

— Ἡ χάρη σας ξέρει, ἀποκριθῆκε ὁ νεαρὸς ἄρχοντας μὲ μάτια χαμηλωμένα, πῶς δὲν εἶναι τάξιμο παρὰ δρκος βαρῦς. Τὸ κρασί εἶναι γιὰ μένα τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου και μονάχα σὰ θεῖα μετάληψη τὸ γεύομαι.

Ἡ Μαργαρίτα ἀπόστρεψε τὸ πρόσωπό τῆς νευρικά κ' ἔπιασε κουβέντα μὲ τὸ διπλανό τῆς. Τὸ μάτι τῆς, πού πετάριζε γύρω πονηρά, συνάντησε πάλι τὸν Σγουρὸ δρθιον ἐκεῖ-κάτω, στὸ βάθος τῆς σάλλας.

— Θυμόσαστε, ἄρχοντα, ρωτᾶει δυνατὰ τὸ συνομιλητὴ τῆς, τὴν ἱστορία τοῦ αὐτοκράτορα Ροβέρτου και τῆς ἀγάπης του :

— Ὁ ἄνθρωπος ἀνοῖξε τὰ μάτια του ἀπορημένος.

— Ὁ αὐτοκράτορας Ροβέρτος λοιπόν, ἀγάπησε μ' ἔρωτα μιὰ κατώτερή του, τὴ νταμουαζέλλα ντὲ Νεβίλ. Τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους στὸ μεταξύ ἀπαιτοῦσαν νὰ παντρευτεῖ ὁ αὐτοκράτορας μὲ μιὰ Γραικὴ βασιλοπούλα, τὴν Εὐδοξία Λάσκαρη, πού εἶτανε θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας. Ὁρμήγειες, παρκαλία, τίποτα δὲ φελοῦσε, τόσο ὁ ἔρωτας τυφλώνει τὸν ἄνθρωπο. Τώρα θὰ σὰς πῶ και πῶς τοῦ τρώει τὸ κεφάλι : Σὰν εἶδανε λοιπόν οἱ βαρῶνοι πῶς τίποτα δὲ γίνεται μὲ τὸ καλό,

ἀρπάξουν τὴ ντὲ Νεβίλ, τῆς κόβουε τ' αὐτιά, τὴ μύτη, ἀρπάξουν καὶ τὴ μάγνα τῆς καὶ τὴ ρίχουν στὸ Βόσπορο...

— Δίκαιη τιμωρία, παρατήρησε στοχαστικὰ κι ἀνόητα ὁ ἱππότης.

— Τώρα θὰ ἴδετε! Τρομαγμένοι ὁ αὐτοκράτορας Ροβέρτος, φεύγει καὶ πάει στὴ Ρώμη. Ὁ πάπας Γρηγόριος τοῦ λέει νὰ ἡσυχάσει καὶ νὰ γυρίσει πίσω στὸ Βυζάντιο. Ὅμως ἡ Θεία Πρόνοια δὲν κατεβάζει πρόθυμα τὸ σπῆλι τῆς παρὰ μονάχα πάνω στὸ κεφάλι τοῦ ἀμαρτωλοῦ. Ὁ Ροβέρτος σταματᾷ μεσοδρομὶς στὸ κάστρο τοῦ θείου μας, τοῦ συχωρεμένου Γοφρέδου Βιλλαρδουίνου, κ' ἐκεῖ ἀφήνει τὴ στερνὴ του πνοή, χάνοντας ἀντάμα ζωὴ, ἔρωτα καὶ θρόνο.

— Πολὺ διδαχτικὴ ἱστορία, εἶπε μ' ἐμβρίθεια ὁ ἱππότης ποὺ δὲν εἶχε καταλάβει τίποτα.

— Ναί, πολὺ διδαχτικὴ! τόνισε μεγαλόφωνα κ' ἡ Μαργαρίτα.

Τὸ φαγητὸ κόντευε νὰ πάρει τέλος. Εἶχανε φέρει ξηροὺς καρπούς: σῦκα, καρύδια, σταφίδες, καὶ μονάχα ὁ κοντόσταβλος κρατοῦσε ἀκόμα, ἐπίμονα, στὴν πελώρια χούφτα του, τὸ μουρχοῦτι ξέχειλο μὲ κρασί.

Ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ ἔγειρε ἀνάλαφρα τὸ κορμί του πρὸς τὴν πριγκηπέσσα καὶ ψιθύρισε δίχως σχεδὸν νὰ σαλεύει τὰ χεῖλη του :

— Ὁ βαρώνος Γοφρέδος ντ' Ὠνουὰ μᾶς στέλνει μήνυμα πὼς ὁ Ντελιούρια πόδισε στὸ Ζόγκλο.

Τὸ χαμόγελο δὲ σβήστηκε ἀπὸ τὸ στόμα τῆς πριγκηπέσσας. Τ' ὄνομα τοῦτο δὲν ξυπνοῦσε πιά κανέναν ἀντίλαλο μέσα τῆς.

— Λοιπὸν; ρωτᾷε ἡσυχᾶ.

— Ὁ καταραμένος αὐτὸς ἔχει τὸ θράσος νὰ βγάζει κι ἀνθρώπους του στὴ στεριά νὰ πάρουν νερὸ ἢ ἄλλα χρειάζόμενα γιὰ τίς γαλῆρες καὶ γιὰ τοὺς ναῦτες.

— Ἄν ὁ βαρώνος τὰ κρίνει αὐτὰ ἐπικίνδυνα, δὲν ἔχει παρὰ νὰ τὰ ἐμποδίσει, παρατήρησε ἡ Ἰζαμπώ.

— Ἐπικίνδυνα! Πρόκειται γιὰ πρόκληση, γιὰ προσβολή, κυρία!

— Ἐνας λόγος παραπάνω λοιπὸν ἂν πρόκειται γιὰ προσβολή, ἀποκρίθηκε μὲ τὴ γλυκεῖά τῆς τὴ φωνὴ ἡ πριγκηπέσσα.

Ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης ἔμεινε γιὰ λίγο ἀμίλητος, μὲ τὰ φρύδια του σφιγμένα.

— Τὴ νύχτα τούτη θὰ ξεκινήσω μὲ δέκα ἀνθρώπους μου γιὰ τὸ Ζόγκλο, εἶπε.

Ἔγινε ἀντίκρου μιὰ κίνηση, τραβήχτηκαν σκαμνιά, ὁ τσαμπρελιάνος σηκώθηκε δρῆτος.

— Κυρία, λέει στὴν πριγκηπέσσα, γι' ἀγάπη τῆς βαρωνέσσας, τῆς ντάμα Μαργαρίτας, καὶ γι' ἀγάπη ἄλλης ἐδῶ τῆς συντροφιάς, δώστε τὴν ἄδεια νὰ τραγουδήσει μπροστὰ στὴ χάρη σας ὁ μενεστρέλος ποὺ προσμένει.

Ἡ Ἰζαμπώ ἔγνεψε μὲ τὸ χέρι, καταφατικὰ. Ζωηρὸ σούσουρο χαρᾶς σηκώθηκε γύρω. Τράβηξαν τὰ θρονιά, ἀλλάξαμε θέσεις ὅσοι δὲν καλόβλεπαν, ἄλλοι σηκώθηκαν δρῆτοι γιὰ ν' ἀκουμπήσουν τὸν ἀγκῶνα τους στὸ θρονὶ τῆς κυρᾶς τους, κ' ἡ λαμπρὴ ὀμήγυρη ἀργόπηξε στὴν καινούργια τούτη στάση τῆς ρέμβῆς καὶ τῆς ἀπαντοχῆς.

Στὸν ἄδειο χῶρο τῆς σάλλας, παρουσιάστηκε προχωρώντας ἀτάρα-

χος, άργά, με τή βιέλλα του κάτω από τή μασχάλη και τὸ δοξάρι στο χέρι, ὁ Κοκκινότριχης.

Εἶχε φορέσει, γιά τὴν περίσταση τούτη, τὸ πιὸ καινούργιο και καλὸ του ρούχο: καστανὸ χιτώνιο, ἴσαμε τίς γάμπες μακρὺ, κι ἀπὸ πάνω γλωσσωτὴ μπερτα κατακόκκινη. Πάνω στὰ φλογάτα μαλλιά του μιὰ σκούφια ὁμοίχρωμη εἶταν ἀποθεμένη, πού ἡ μύτη της ἔπεφτε στὸ πλάι μαλακά. Τὴν τράβηξε μὲ σεβασμὸ γεμάτο ἀξιοπρέπεια μόλις ἔφτασε στὴ μέση τῆς σάλλας. Ἀνέβηκε τὰ σκαλοπάτια τῆς κρεβάτας μεγάλου-πρεπα, προσκύνησε τὴν πριγκηπέσσα, προσκύνησε μὲ λιγότερη κλίση δεξιά, ζερβά, και κάθησε στὸ χαμηλὸ σκαμνὶ πού τοῦ εἶχανε βάλει ἀνάμεσα στὰ τρία τραπέζια.

Εἶτανε φανερὸ πὼς εἶχε τὴ συνήθεια νὰ τραγουδάει σ' ἐπίσημες συγκεντρώσεις. Οἱ συγκρατημένοι και μαζί ἀνετοὶ τρόποι του, ἡ ἀταραξία πού εἶδειξε νὰ κουντῖσει τὴ βιέλλα του, νὰ δοκιμάσει δίχως βιάση τίς χορδές, νὰ ζυγιάσει καλὰ στὸ δεξί του τὸ δοξάρι, δείχνανε τὸν ἀνθρωπο πού, ἂν κ' ἔχει τὴ συναίσθηση πὼς κάνει ἀρχόντους νὰ τὸν περιμένουν, δὲν παραμελεῖ γιά τοῦτο και τὸ σεβασμὸ του πρὸς τὴν τέχνη του. Περίμενε λίγο, ἴσαμε πού νὰ κατακαθῆσει γύρω και τὸ στερνὸ μούρμουρο τῆς χαμηλόφωνης κουβέντας, κ' ὕστερα σηκώθηκε ὀρθιος, μὲ τὸ μεγάλο του τὸ κεφάλι στητό.

— Τί ἔχει εὐχαρίστηση ν' ἀκούσει ἡ γαληνότατη πριγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας; ρώτησε. Θέλει τὸ προσκύνημα τοῦ Καρλομάγνου και πὼς ὁ μεγάλος ἐκεῖνος αὐτοκράτορας ἔφερε μαζί του ἀπὸ τὴ χώρα τῶν ἀπίστων ἅγια λείψανα πού τ' ἀπίθωσε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγ - Διονύση; Θέλει τὸ τραγοῦδι τοῦ Ζιρὰρ τῆς Βιέννας και πὼς ὁ γενναῖος Ρολάνδος πάλατιψε μὲ λόγχη και μὲ σπαθὶ μιὰ μέρα δλάκερη ἐνάντια στὸν ἀξιο Ὀλιβιέ, δίχως κανέναν ἀπὸ τοὺς δυὸ τους νὰ νικήσει; Θέλει τὸ τραγοῦδι τοῦ Ἀ!μερὶ πού πήρε τὴ Ναρμπόννα; Ἡ μήπως προτιμᾷ ἡ χάρη της κανένα ρομάντζο ἔρωτικό, καθὼς τοῦ Τριστάνου και τῆς Ἰζόλδης, τοῦ Λανσελότου τῆς Ἐίρωνης πού τὸν ἀγάπησε ἡ βασιλισσα Τζινέβρα, τοῦ καστελλάνου τοῦ Κουσύ, τῆς Φλαμένκας, τοῦ Γαλεράνου; Γιά ἔ,τι ποθεῖ ἡ χάρη της εἶμαστε πρόθυμοι, κι ἀκόμα γιά κανένα παραμῦθι πρόσχαρο, ἀπὸ κείνα πού λύνουν τὴν καρδιά στὸ γέλιο, τὸ Γυλιάμο μὲ τὸ γεράκι: νὰ ποῦμε, τοὺς Τρεῖς καμπούρηδες μενεστρέλους ἢ τὸ βιλάνο πού κέρδισε τὸν Παράδεισο. Ὅ,τι κι ἂν διαλέξει ἀπὸ τοῦτα ἡ χάρη της ἢ κυρὰ τοῦ Μορέως, δὲ θὰ μετανιώσει.

Ἡ Ἰζαμπὺ ἔκανε νόημα ἀδιαφορίας. Τὸ μακρόθυμο χαμόγελο δὲν εἶχε σβῆσει ἀπὸ τὰ χεῖλη της. Μονάχα πού ὁ Σγουρός, ἀντίκρου της τώρα, ἂν και στὴν ἄλλην ἄκρη τῆς μεγάλης σάλλας, συλλογιζόταν ἀθελά του πὼς δὲ φάνηκε καθόλου νὰ τὸν εἶδε ἀπόψε, οὔτε γιά μιὰ στιγμή τὰ μάτια της δὲν πέρασαν ἀπὸ πάνω του, κι οὔτε καμιὰ πρόφαση τοῦ δόθηκε νὰ τὴ ζυγώσει. Στεκότανε πάντα ξένος κι ἀχρηστος ἐκεῖ, σάμπως νὰ τὸν εἶχανε κουβαλήσει μονάχα γιά νὰ τὸν ταπεινώσουν.

Διάλεξε ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας τὸ τραγοῦδι, κ' εἶταν ἕνα παραμῦθι πρόσχαρο κ' ἔρωτικό. Ὁ Κοκκινότριχης ξανακάθησε, πήρε τὴ στάση του μὲ σεβαρότητα μεγάλη, ἀκούμπησε τὴ βιέλλα στὸ ζερβὶ του γόνατο κ' ἔσυρε τὸ δοξάρι. Ἡ μπάσα του, θαμπὴ και ἀπάως τραχειὰ φωνή,

ἀνέβηκε ἀργά, κλαδῶθηκε ἀδιόρατα, ἔδεσε σφιχτὰ τὸν κόμπο τῆς μελωδικῆς γητειᾶς.

Ἔϊταν ἔξω νύχτα καθαρῆ, νύχτα τοῦ Ἀπρίλη, καὶ τὸ φεγγάρι ἀνέβαινε λειψὸ στὸν οὐρανό. Γλυκομύριζαν οἱ φουντωμένοι βασιλικοὶ στῆς γλάστρες, ξέπλεκο ἀπὸ τὰ χαγιάτια κρεμόταν τὸ γιασεμί, ψυχῆς λουλουδιῶν ἀγέννητων χαμοπετοῦσαν στὸν ἄερα. Ἡ δροσάτη ἀνασεμιὰ τῆς νύχτας, ἄχνα κορμιοῦ ἀπόλουτρο, ἐκλωθε στὴ μεγάλη πόρτα πού, δρθάνοιχτη, δνειρευόταν. Ἡ αὐλὴ μὲ τὴν ἀσπρη πλάκα εἶχε στοιχειώσει στὸ διάνεμα τοῦ φεγγαριοῦ. Καὶ μέσα, στὸ βάθος τῆς μακρυᾶς σάλλας, μπροστὰ στὸ πελώριο τζάκι, μιὰ πριγκηπέσσα ἀφαιρεμένη, στήριζε τὸν ἀγκῶνα τῆς στὸ θρονί, ἔγερνε στὴν παλάμη τὸ κεφάλι τῆς, καὶ μὲ τὸ μάτι θολό, ταξίδευε.

Σὰν ἀπόσωσε τὸ πρῶτο του τραγοῦδι ὁ μενεστρέλος, ἡ συντροφιά ἀπόμεινε μὲ κεντρισμένη τὴ δίψα. Διάλεξε καὶ τὸ δεύτερο ἢ κυρὰ τῆς Ἀκοθας, ὅμως τὸ τρίτο τὸ διάλεξαν μὲ κοινὴ βοή οἱ ἀρχόντοι. Ἔϊτανε μακρύτερο αὐτό, ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ βασιλιά Ἄρτους τῆς Βρεττάνης καὶ τῶν ἵπποτῶν τῆς Στρογγυλῆς Τάβλας. Φέρανε στὸν Κοκκινότριχην ἓνα μεγάλο καυκὶ κρασί ροδίτικο, ἤπιε σηκώνοντάς το ψηλὰ καὶ τ' ἀπίθωσε ἄδειο δίπλα του, στὸ πάτωμα. Ἐνα παιδόπουλο ἔτρεξε νὰ τοῦ τὸ ξαναγεμίσει.

— Νὰ μᾶς πεῖς γιὰ τὸ Μεγάλο Γαλεότο! πρόσταξε ὁ κοντόσταβλος καὶ σφούγγισε μὲ τ' ἀνάστροφο τοῦ χεριοῦ του τὸ φαρδὺ στόμα του.

— Καὶ γιὰ τὸν μεσσίρ Γκωδαίν!

— Καὶ γιὰ τὸ Λανσελότο!

Οἱ φωνῆς φούντωσαν καὶ κατάπεσαν σὰν κοπάδι περιστέρια πού κάνουν φτερό γιὰ μιὰ στιγμή καὶ πάλι ποδίζουσαν βαρεῖα στὸ χῶμα. Ὁ Κοκκινότριχης ἀνάρριξε στὸν ὦμο του τὸ ταμπάρο μὲ χειρονομία βασιλικιά, γύρισε γύρω τὸ κεφάλι, τοὺς εἶδε ἄλαλους νὰ τὸν κοιτάζουν κ' ἔσυρε τὸ δοξάρι του.

Οἱ χρωματιστὲς λαμπάδες εἶχανε μισάσει, πήξανε δάκρυα χοντρά. Βαρὺς γινόταν ὁ ἄερας, πυκνός, καταχνιὰ ζυμωμένη μ' ἀνάσες, ἀχνες ἀπὸ ψημένα κρέατα πού κλωθογύριζαν καθυστερημένες, καύτρα ἀπὸ τὰ κερῖα, κόρφους γυναικείους, χορτάρια μυριστικά πού λιγώνονται πατημένα. Τὸ δροσερὸ ρεῦμα τῆς νύχτας περιδιάβαζε στὸ κατώφλι δίχως νὰ μπαίνει μέσα. Ἐκεῖ πῆγε νὰ τὸ συναπαντήσει κι ὁ Σγουρός. Ἀκούμπησε στὸν παραστάτη τῆς πόρτας καὶ τ' ἀνάσανε. Ἐὸ κεφάλι του εἶταν βαρὺ, βούιζε, τὰ γόνατά του λύνονταν σὰν ἀπὸ κόμπο μεγάλο.

Ὁ θόρυβος πού ἔγινε μέσα, τὸν εἰδοποίησε πὼς τὸ τραγοῦδι εἶχε τελειώσει. Σέρνανε πάλι τὰ σκαμνιά, ἀλλάζαν στάσεις, κουβέντιαζαν ζωηρά. Γύρισε κ' εἶδε τὸν Κοκκινότριχην δρθιον, πού ἄδειαιζε ἄλλο καυκὶ ροδίτικο. Τ' ἀπόθεσε χάμου κ' ἔμεινε δρθιος, σὰ γιὰ νὰ δείξει πὼς προσμένει τὴ διάθεση τῆς πριγκηπέσσας.

Ἡ Ἰζαμπώ, γέρνοντας τὸ κεφάλι στὸν ὦμο τῆς, κουβέντιαζε μὲ τὴν ἀδερφή τῆς.

— Ἀπὸ πού εἶσαι μενεστρέλο; ρωτᾷει ὁ κοντόσταβλος.

— Ἀπὸ τὴν Ἀραχῶνα, ἀρχοντά μου, ἀποκρίνεται ὁ Κοκκινότριχης κοιτάζοντας στυλὰ τὴν πριγκηπέσσα.

Δὲ σάλεψε ἡ Ἰζαμπώ, σὰ νὰ κράτησε ἕμως γιὰ μιὰ στιγμή τὴν ἀνάσα της.

— Ἀραγωνέζος! Καὶ ξέρεις ἔτσι καλὰ τὴ φράγκικη τὴ γλῶσσα :

— Γεννήθηκα στὴν Κρήτη, μὲ πήγανε παιδί στὴν Ἀραγώνα, ἕμως μεγάλωσα στὴ Φράντσια. Τὸν καιρὸ ποὺ ἤμουνα στὴ σταυροφορία . . .

— Ἐκανες στὴ σταυροφορία! φώναξε ὁ κοντόσταβλος κι ἄνοιξε τὰ χέρια του. Ἄ! μὰ τότε εἶσαι φίλος, φίλος γκαρδιακός! Ἔλα νὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ ἁμορφα ἐκεῖνα χρόνια τῆς παλληκαριᾶς. . .

Ἔδωσε ἕνα καυκί γεμάτο στὸν Κοκκινότριχη, σήκωσε τὸ δικό του καὶ τὸ ἤπιε μονορούφι. Ὡς ποὺ νὰ τὸ κατεβάσει πάλι, οἱ ἐρωτήσεις εἶχαν ἀρχίσει νὰ βρέχουν ὁμάδι. Ρωτοῦσαν τὸν Κοκκινότριχη οἱ ἀρχόντοι γιὰ τὴν Ἀραγώνα, γιὰ τὰ κάστρα της, γιὰ τοὺς ἀφεντάδες της, γιὰ τὰ παράξενά της. Ὁ κοντόσταβλος χύμηξε μέσα στὸ σωρὸ ξεφωνίζοντας πὼς αὐτὸς θέλει νὰ μιλήσει γιὰ τὴ σταυροφορία, μονάχα γιὰ τὴ σταυροφορία. Ὅμως δὲν τὸν ἄκουγαν. Τὸ κέφι τοῦ κρασιοῦ χαλάρωσε τὴν εὐλαβητικὴ διάκριση ποὺ τοῦ χρωστοῦσαν. Στὸ αἶφουνα ὡστόσο μέσα, ὁ μενεστρέλος κρατοῦσε τὴν ἀπάθειά του ἀκλόνητη. Ἀποκρινόταν σ' ὄλους, γοργὰ κ' ἐπιδέξια, στύλωνε τὸ κεφάλι του, καὶ τὸ βλέμμα του δέσποζε περήφανο, εἰρωνικό.

Τοὺς ξεσήκωσε τὰ μυαλὰ μιλώντας τους γιὰ τὰ σπαθιὰ τῆς Κόρδοβας, τὰ ξακουσμένα, γιὰ τὶς λεπίδες τῆς Σαραγόσσας καὶ τοῦ Τολέδου. Μαύλισε τὶς κυράδες περιγράφοντας μὲ σερπετὴ μαστοριὰ τὰ μεταξωτὰ τῆς Βαλέντιας καὶ τῆς Ἀλμέριας, τὰ μπαμπακερὰ τῆς Γρενάδας. Τοῦ δῶσανε κι ἄλλο καυκί μὲ ροδίτικο νὰ πιεῖ καὶ τότε τοὺς εἶπε γιὰ τὰ κορίτσια τῆς Ἀραγώνας. Ἐναμμένοι, γελώντας σὰν παλαβοί, τὸν ἄκουγαν νὰ τοὺς ἀνιστοράει γιὰ τὶς κοπέλλες ποὺ δέονται καὶ - κάτω στὸν Ἅγι - Ἀντώνη καὶ κατεβάζουν τὸ εἰκόμισμά του στὸ πηγάδι λέγοντας: «Θὰ μείνεις αὐτοῦ μέσα ὡσπου νὰ βροῦμε ἀρραβωνιαστικό!» Τοῦ ζήτησαν τραγοῦδια τῆς Ἀραγώνας νὰ τοὺς πεῖ, καὶ τοὺς τραγοῦδησε ἕνα ποὺ λένε τὰ κορίτσια, πάλι τὰ κορίτσια, πὼς ὅλες τάχα οἱ ἀσχημες τοῦ κόσμου συνάχτηκαν ἕνα βράδυ νὰ ρωτήσουν τὸν Ἅγι - Ἀντώνη ἂν ἔχει ἢ πλάση ἄλλες ἁμορφότερες τους. Χαχάνιζαν οἱ ἱππότες, καὶ γελοῦσε φρενιασμένη, κακαρίζοντας, ἡ κυρὰ τῆς Ἀκοβας μὲ τὸ κεφάλι της ἀναγεμμένο στὸ θρόνι της. Τέτοιο γλεντοκόπι, ὄχι, κανένας δὲν εἶπε περίμενε πὼς θὰ συνταράξει ἀπόψε τοὺς τοίχους τοῦ κάστρου. Χρόνια νὰ ζήσει ὁ μενεστρέλος!

Ὅμως ἡ ὥρα εἶτανε πιά προχωρημένη. Διόρθωσε τὸ μανδύα στοὺς ὤμους της ἡ Ἰζαμπώ κ' ἐπίασε μὲ τ' ἄσπρα της τὰ δάχτυλα πάνω στὸ στήθος τὴν κορδελλιέρα. Ἐτοιμαζόταν ἴσως νὰ σηκωθεῖ. Λοιπὸν ὁ Κοκκινότριχης τὸ εἶδε, ἄπλωσε τὰ χέρια του.

— Θὰ τραγουδήσω στὴ συντροφιά σας, εὐγενικοί μου ἀρχόντοι καὶ κυράδες, εἶπε, ἕνα παλιδὸ τραγοῦδι τῆς Ἀραγώνας ποὺ μὲ τοῦτο θὰ τελειώνουμε.

Ἐπικρότησαν μὲ θόρυβο, πήρανε πάλι τὶς θέσεις τους καὶ στάθηκαν πειθήνια νὰ περιμένουν. Ὁ Κοκκινότριχης ὡστόσο, τώρα ποὺ τοὺς εἶχε δαμάσει, δὲ βιαζόταν. Ρούφηξε ἤσυχα τὸ κρασί ποὺ τοῦ ἀπόμεινε

στο καυκί, κάθισε πάλι στο θρόνι του τὸ μοναχικό, στήριξε τὴ βιέλλα στο γόνατό του καὶ ζύγισε τὸ δοξάρι.

Δὲν εἶτανε τραγουδι τῆς χαρᾶς· συρτοί, ἀργοὶ προλόγισαν οἱ τόνοι τῆς βιέλλας. Ἡ φωνὴ ἀκολούθησε ἤρεμη καὶ βαρειά. Εἶτανε μιὰ μελωδία ἀπλή, σχεδὸν ἀγριωπή, μὲ ἀνεπαίσθητο νανούρισμα στὸ βᾶδιμά της. Κ' ἡ ἱστορία — παραμῦθι; παράδοση; — ἔλεγε γιὰ κάποιον κουρσάρο, καμάρι τῆς θάλασσας καὶ τρόμο τῶν γιालῶν, ποὺ μιὰ μέρα, ὀλότελα ἀναπάντεχα, κάνοντας ρεσάλτο σὲ μακρυνὴ χώρα, ἀρπάξε ἀιχμάλωτή του μιὰ πριγκηπέσσα.

Σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο, τὴν ἀρπαγὴ, εἶτανε τὸ τραγουδι τοῦ Κοκκινότριχου, δταν ἔγινε κάτι ὀλότελα ἀναπάντεχο. Οἱ ἀρχόντοι, ποὺ εἶχανε κιόλας κοιταχτεὶ μιὰ - δυὸ φορὲς ἀναμεταξὺ τους σασιτισμένοι, εἶδανε τὸν Ἰωάννη ντὲ Τουρναὶ νὰ σηκώνεται, νὰ χυμάει, νὰ στέκεται μπροστὰ στὸν ξένο ὀλότρεμος, νεκρικὰ χλωμός, νὰ σηκώνει τὸ χέρι του καὶ νὰ φωνάζει ἄγρια, δεῖχνοντάς τον:

— Στὰ ὄπλα, ἄρχοντες Φράγχοι! Ὁ ἄνθρωπος τοῦτος εἶναι προδότης καὶ σὰς πρόσβαλε!

Ἔτσι εἶπε. Καὶ σὺγκαιρα κατέβασε τὸ χέρι του μ' ὀρμή, ἀδραξε τὴ βιέλλα, τὴν τίναξε χάμου. Τὸ ὄργανο τσακίστηκε μὲ βόγκο βαθύ. Ὅμως κι ὁ μενεστρέλος δὲ βρέθηκε ἀπροετοίμαστος. Λαστιχάροντας μ' ἀπίστευτη γοργάδα, πήδηξε ὀρθός, κλώτσησε τὸ σκαμνὶ του στὰ πόδια τοῦ ἱππότη. Ὅλοι οἱ ἀρχόντοι, σὰν ἓνα σῶμα, εἶχανε σηκωθεῖ. Σαματὰς μεγάλος, φωνὲς ἀγριωπές, θρονιὰ ποὺ ἀναποδογουρίζουν, σκουτέλια ποὺ κυλᾶνε χάμου, βλαστήμιες φούντωσαν μεμιάς. Τρομαγμένες σκληρίζαν οἱ κυράδες. Οἱ φλόγες τῶν κεριῶν, φουσημένες ἀπὸ τὴν ἀναταραχὴ, παίξανε ἀπότομα, σειόντας ὀλόκορμους τοὺς τοίχους, μπερδεύοντας τοὺς Ἰσκιους.

— Εἶναι κουρσάρος, ἄνθρωπος τοῦ Ντελιούρια! Ξεφώνισε ὁ ἀρχοντας Ἰωάννης. Ἀρπάχτε τον!

Χύμηξαν. Ὅμως ὁ Κοκκινότριχος, μέσα στὸ ἀνακάτεμα, εἶχε χαθεῖ. Τὸν εἶδανε ξάφνου, ὀρθιο, πάνω στὸ πεζοῦλι ἑνὸς παραθυριοῦ. Μισσοκυμμένος, μὲ ζάρωμα ζώου ποὺ φερμάρει τὸν ἐχθρό του, εἶχε τυλίξει τὸ ταμπάρο γύρω στ' ἀριστερό του μπράτσο καὶ τὸ κρατοῦσε σηκωμένο ἀντὶς σκουτάρι μπροστὰ στὸ στήθος του. Μ' ἀστραπιαία κίνηση, κάτι τράβηξε ἀπὸ τὴ ζώνη του, ποὺ ἔλαμψε στὸ δεξιὸ του χέρι.

Οἱ ἱππότες εἶταν ἄοπλοι, ντυμένοι μονάχα γιὰ βεγγέρα. Ὁ Ἰωάννης ὥστόσο εἶχε ὀρμήσει στὸν τοῖχο, πήδηξε σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς κρεμασμένες πανοπλίες καὶ τράβηξε μὲ τὰ δυὸ του τὰ χέρια ἓνα βαρὺ παλαιϊκὸ σπαθί. Ἰσαμε ποὺ νὰ πεταρίσουνε τὰ βλέφαρα, τὸν εἶχανε μιμηθεῖ κι ἄλλοι. Πέντε, δέκα λεπίδες μεγάλες λάμψανε ὀρθιες στὸ ἀνήσυχο φῶς τῶν κεριῶν. Οἱ κυράδες, ξέφρνες, εἶχαν χυθεῖ κατὰ τὶς πόρτες. Πίσω ἀπὸ τὸ τραπέζι, μπροστὰ στὸ τζάκι, εἶχε ἀπομείνει μονάχη τῆς, καθισμένη πάντα, ἡ πριγκηπέσσα.

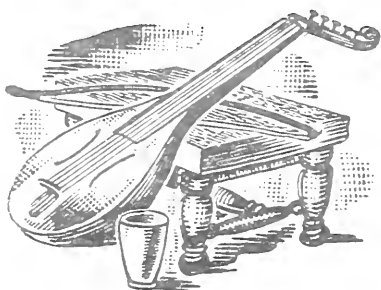
— Θάνατος! θάνατος! ξεφώνιζαν οἱ ἀρχόντοι.

Τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ Κοκκινότριχου πήγε, ἤρθε, τινάχτηκε μπροστὰ. Σὰν πουλι ἀτσάλινο, σφυρίζοντας κούφια, ἡ μακρουλὴ λεπίδα τῆς ναδάχας πέταξε καὶ κάρφωσε στὸ σανιδένιο πάτωμα τὸ πόδι ἑνὸς Φράγ-

κου. Μούγκρισε ὁ ἱππότης, τσάκισε. Ὅμως οἱ ἄλλοι, μὲ φωνὲς λύσσας, χύθηκαν κατὰ τὸ παραθύρι.

Τότε ὁ Κοκκινοτριχῆς, πού εἶχε στυλώσει γιὰ μιὰ στιγμή τὸ κορμί του, ἔδωσε ἕνα φοβερὸ κλώτσο στὸ παραθυρόφυλλο, τὸ σύντριψε, στάθηκε ἄκρη-ἄκρη στὸ πεζοβλι. Τὸ μεγάλο του πρόσωπο, μὲ τὸ περιγελαστικὸ στόμα καὶ τὰ φλογᾶτα μαλλιά, ἔφεξε μιὰ στιγμή στὸ βαθυγάλανο φόντο τῆς νύχτας. Καὶ ξάφνου χάθηκε.

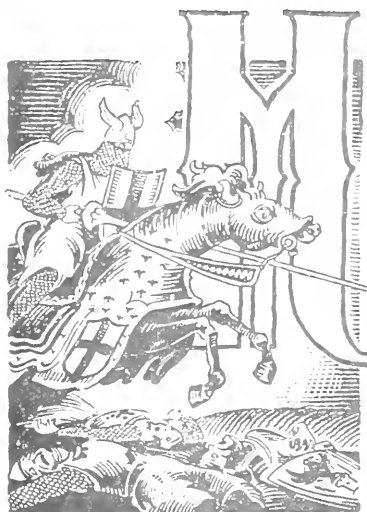
Σὰν ἔσκυψαν ἀπὸ τὸ παραθύρι, ψαχουλεύοντας μὲ τὸ μάτι τὸ μεγάλο βάθος, τοὺς βράχους πού τοὺς φώτιζε τὸ φεγγάρι, δὲν εἶδανε τίποτα. Λὲς καὶ δὲν εἶταν ἄνθρωπος αὐτὸ πού πήδηξε, παρὰ στοιχειό, κ' ἡ νύχτα τὸ εἶχε ρουφήξει.

HIERRO, DESPIERTA TE!

ΟΝΑΧΟΣ, συλλογισμένος, ὁ Σγουρός γύριζε στήν κάμαρά του. Ὅλα τούτα πού εἶχανε γίνει ἀπόψε, τοῦ φαίνονταν ἀλλόκοτα. Κι ὅμως δέν τοῦ εἶχαν κάνει τήν ἐντύπωση τοῦ ξαφνικοῦ. Ἄποκρίνονταν σέ κάποια βαθύτερα, σκοτεινά, προαισθημάτά του.

Ὅλα τώρα φέγγανε καθαρά. Τό τελευταίον τραγοῦδι τοῦ Κοκκινότριχης μῆπως δέν τό εἶχε οὐσιαστικά πρωτακούσει αὐτός χτές βράδυ, καί μάλιστα ἀπαλλαγμένο ἀπό τό μυθικό ντύμα του; Στό γιάλο τῆς Ἀχαΐας, ὀδεύοντας γιά τήν Καλαμάτα, ἐδῶ καί χρόνια, ἡ Ἰζαμπώ εἶχε πέσει στά χέρια τῶν Ἀραγωνέζων κουρσάρων. Ὁ Τουρναί δέν τή λησμόνησε ποτέ ἐκείνη τήν ταπεινώση.

Κι ὁ Κοκκινότριχης εἶταν ἀποσταλμένος τοῦ Ντελιούρια, ἄνθρωπος ἀπό τά πληρώματά του, κ' ἴσως-ἴσως προσωπικά ἐμπιστικός τοῦ ἀμιράλη.

Τί ἤρθε νά κάνει στήν Καλαμάτα; γιατί μπῆκε στό κάστρο καί παραφύλαξε τόσο καιρό; Ἐδῶ ἀρχίζει νά πέφτει ἡ σιτιά, ὄχι ὅμως καί τόσο πυκνή πού νά μὴ μπορεῖς κάτι νά ξεχωρίσεις. Τά λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ μενεστρέλου εἶναι ὁ δείκτης. Σάν ψυχὴ κολασμένη γυρίζει τίς θάλασσες ἀπό τότε πού τήν ἄφησε νά τοῦ φύγει ὁ Ντελιούρια, κι ἀποζητάει τήν πριγκηπέσσα. Κ' ἐκείνη — ἄλλοίμονο — δέν τὸν ξέχασε. Πάντα τῆς, σκοτεινά, τὸν καρτερεῖ. Καί νά πού φτάνουνε μαντάτα πῶς ὁ Ἀραγωνέζος φάνηκε στά νερά τῆς Ἀρκαδιᾶς — κάτω στά μαγερειά τό εἶπαν, ἐδῶ καί μέρες. Καί νά πού ὁ Κοκκινότριχης, σέ στιγμή βαθύτερης εἰλικρίνειας, χτές βράδυ, ἴσως γιὰτί προαισθανότανε νά ζυγώνει ἡ ὥρα τῆς φευγάλας του, τὸν προσκαλεῖ κι αὐτόν, τὸν Σγουρό, νά πάει μαζί του, νά ξανοιχτεῖ στίς μεγάλες θάλασσες. Ὁ μενεστρέλος ἤρθε στό κάστρο τῆς Καλαμάτας προάγγελος τοῦ κουρσάρου. Τί ἀποστολὴ εἶχε; Ἄγνωστο. Μπορεῖ ὅμως καί τήν ἀπλή, τὴ βαθειὰ τούτη, νά δώσει ἕνα σημεῖο ζωῆς, ἕναν ἀρραβῶνα, μιὰ θύμιση, ἀπό μέρος τοῦ Ντελιούρια.

Μπῆκε στήν κάμαρά του ὁ Σγουρός, μὰ δὲ σφάλησε τήν πόρτα. Καταλάβαινε πῶς τὴ νύχτα τούτη δὲ θὰ μπορούσε νά κοιμηθεῖ.

Πληθος συναισθηματα αντιπατικα ταραζαν την ψυχη του. Πικρα βαθεια του ζαρωνε το χειλι. Χμ! κι αυτος που ειχε ξεθαρρευτει με κινδυνο ζωης να φτασει χτες ισαμε τον παγκο της ροδιας. Κι αυτος που ειχε ελπισει τρελλα, για μια στιγμη, να τυλιξει στη φλογα του την πριγκη-πεσσα!... Ο νους της ταξιδευε αλλου, κι αν δεν τον θανατωσε ειταν γιατι τον ξεχασε, κι αν εβαλε να τον γιανουν απο την αρρωστεια του ειταν μονον απο πονοψυχια. Ο νους της ταξιδευει αλλου. Πέρα κει - κάτω, απο την ανοιχτη θάλασσα, γνέφει ο κουρσάρος, ο αντρας ο δοξασμένος και τρανός. Έκεινον νιώθει αυτή αξιό της. Ο Ρωμιός είναι ο θλιβερός βιλάνος, το κατοικίδιο.

Κάθησε στο κρεβάτι του κι ανάγειρε το κορμί του στον τοίχο. Στο πεζούλι του παραθυριού ξενυχτούσε το φεγγάρι, λιβανίζοντας μ' απαλήν άχνη τον άερα της σκοτεινής κάμαρας. Καλά έκανε αυτός που άρνήθηκε την ευνοιά της. "Οχι, κανένα χάρισμα δεν ήθελε πιά από το αφαιρεμένο της χέρι. Δεν κατέθηκε ισαμε το κρυφό περιδόλι, τον πάγκο της ροδιας, για να ζητιανέψει τα ψίχουλα. "Ας την κρατούσε τη μεγαλοψυχιά της γι' άλλους. Αυτός, ειταν άρχοντας.

Κ' εκείνη δεν του έρριξε απόψε ούτε μιá ματιά. Ούτε καν τον ειδη. Τόσο ειταν μεγάλη και βασιλικιά στο ψηλό της το θρόνο! Πικρα φαρμακερή του δαγκώνει την καρδιά. Σε ποιόνε να το πει; Απόψε είναι γραφτό να λείπει κι ο Κοκκινοτρίχης, ο σύντροφος. Ποτέ δεν ένιωσε τον έαυτό του τόσο μονάχο. Η κάμαρα είναι ή ίδια, ή ώρα ή ίδια σαν και χτες, όμως ο φίλος πάει.

Νοσταλγία βαρειά τον κυρίεψε, καυμός μεγάλος, που δεν ειχε ακούσει το κάλεσμα του μενεστρέλου. Να φύγει! "Αχ, αν ειχε φύγει μαζί του. Πόσο καλά, παρήγορα, πρέπει να είναι κει - κάτω, στη θάλασσα! Και τί άντρίκια, τί ζωντανή χαρά ή ζωή του κουρσάρου...

Σηκώθηκε, στάθηκε στο παραθύρι. Τα ρουθούνια του τεντώθηκαν, αποζητώντας στον άερα της νύχτας, το μακρυνό μύρο της θάλασσας. Την ειδη κει - κάτω, στην άχνη της φεγγαροβραδυάς, να τανύζεται ήρεμη, βουθή. Είναι το βασίλειο του άλλου, του κολασμένου, που την όργώνει με την πλώρη της γαλέρας του άσταμάτητα. Κι ο Κοκκινοτρίχης για κει τραβάει τώρα, να βρει τον τυχερό θαλασσοπόρο. Το μισημένον άντρα που προβαίνει στη ζωή σου ξαφνικά, τότε για να σου μεταλλάξει το ριζικό, τότε για να σε γυμνώσει από τ' όνειρο της ζωής σου.

Σαν τραβήχτηκε από το παραθύρι ο Σγουρός, ή νύχτα ειχε προχωρήσει. Τα μάτια του, θαμπωμένα από το φεγγάρι, κουρασμένα που κοιτάζαν επίμονα τη μακρυνή θάλασσα, ψαχούλεψαν τυφλά την πυκνή σκιά της κάμαρας. Ειχε γυρίσει το κεφάλι του γιατι δοκίμασε ξάφνου μιá παράδοξη αίσθηση πως κάποιος βρίσκεται εκεί πίσω του. Δεν ξεχώριζε τίποτα. Μονάχα τ' αυτί του πήρε το φρούμασμα άλόγων κάτω, στη αύλή, και το κροτάλισμα από καρφοπέταλα που κρούονται άνυπόμονα στις πλάκες. Τέτοιαν ώρα ποιός φεύγει από το κάστρο;

Κι όμως, τ' αυτί του να που πιάνει κάτι στον άερα, σαν το άδιόρατο θρόύσιμα ανθρώπινης άνάσας. Το σκοτάδι παίρνει το μυστικό θάλπος και την κρυφή ταραχή που φανερώνει την παρουσία ανθρώπου.

Μεμιάς, δίχως τίποτα νά ξεχωρίσει με τὰ μάτια, ἀπόχτησε τὴ βεβαιότητα πὼς κάποιος ἔχει μπεῖ στὴν κάμαρα.

—Ἐ! σηκώνει μιὰ φωνὴ ξερή, ἀγριωπά, νά ξορκίσει τὸ ἄγνωστο.

Ἄκουσε τὸν ξένο πού ἀναδεύτηκε, καὶ τοῦ φάνηκε νά τὸν ξεχωρίζει.

— Μὴν τρομάζετε, εἶπε σὲ γλώσσα ρωμέικη μιὰ ξένη, πράη φωνή.

Εἶμαι ὁ ἱππότης ντὲ Τουρνά!

Κατάπληξη ἔδεσε τὸν Σγουρό. Ὁ,τιδήποτε ἄλλο θὰ περίμενε ἐξὸν ἀπὸ τοῦτο. Πρῶτη του σκέψη εἶταν πὼς τὸν γελοῦνε, πὼς κάποιος ἀερικό τῆς νύχτας ἔχει χωθεῖ στὴν κάμαρά του. Ὅμως, μετὰ τὸ ξύπνημα τοῦ λογικοῦ, μετὰ τὴν πρώτη ὑποψία πὼς τὸ πράμα δὲν εἶναι κι ὀλότελα ἀπίθανο, κῦμα ζεστό χαρᾶς, συγκίνηση ἀνεξήγητη ξεχείλισε τὴν ψυχὴ του.

—Ἀρχοντά μου, κάνει σασιτισμένος, ν' ἀνάψω τὸ λυχνάρι...

—Ὁχι, εἶπε ἡ φωνὴ κατηγορηματικά. Καὶ πρόσθεσε: Καλλιτέρα ἔτσι.

Στάθηκε ἀπορημένος, νά περιμένει. Γιὰ λίγες στιγμές, ἡ σιωπὴ κρεμάστηκε μετέωρη. Τέλος ὁ ἱππότης ξέσφιξε τὰ χεῖλη του:

—Ἐδῶ καὶ μῆνες, σ' ἓνα πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας, σὰς πρωτογνώρισα. Ἀνθρώποι τῶν ἀρμάτων, σταλμένοι ἀπὸ τὸν πρεβεδοῦρο τοῦ Ἀναπλιοῦ, σὰς κυνηγοῦσαν. Ξεφύγατε τὸν κίνδυνο. Οἱ διώχτες σας, τότε, μοῦ εἶχανε πεῖ πὼς εἴσατε ροβολάτορας, συνεννοημένος μετὰ τὸν Ἀραγωνέζο, καὶ πὼς δώσατε χέρι σ' ἓνα ρεσάλτο τῶν κουρσάρων. Τὸ πιστεύω. Τὴν ἴδια νύχτα, ἐσεῖς ὁ ἴδιος μοῦ τὸ ἀρνηθήκατε. Τότε πιστεύω ἔσας.

Σταμάτησε. Συνεπαρμένος ὁ Σγουρός, θέλησε νά τοῦ πεῖ γιὰ τὴν εὐγνωμοσύνη του, τὸ χρέος πού ἐνιωθε ἀπέναντι σ' αὐτὸν πού τοῦ εἶχε παρασταθεῖ τότε κ' ἔγινε σωτήρας του. Μῆνες δόλακερος κουβαλοῦσε στὴν καρδιά του τὸ βάρος τῆς εὐγνωμοσύνης, ὅμως ποτὲ δὲν τοῦ εἶχε δοθεῖ τὸ λεύτερο νά τὴ μολογήσει, νά ξαλαφρωθεῖ. Τὸν κρατοῦσαν σ' ἀπόσταση, καμώνονταν πὼς δὲν τὸν θυμόνται...

—Ἀπὸ τότε, καιρὸς πέρασε, εἶπε ὁ ἱππότης σταθερά, γρήγορα, σὰ νά μάντευε τὴ σκέψη τοῦ παιδάριου καὶ γάθελε νά τὸν προλάβει. Σὰς ξαναβρῆκα ἐδῶ, στὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας. Καινούργια κατηγορία σὰς βάραινε. Ὁ πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ ὀρμήνευε νά σὰς ἀφανίσουν, γιὰτι εἴσατε, λέει, ἄνθρωπος ἐπικίνδυνος στοὺς Φράγκους...

—Ἀρχοντά μου! στὸ Θεὸ παίρνω ὄρκο...

— Οὐ λήψη τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ! εἶπε ἡ φωνὴ τοῦ ἱππότη ἀτότομη καὶ σκληρή.

—Ὡστόσο μ' ἔχουν ἀδικοβάλει! Πὼς νά ἐξηγήσω στὴν ἀφεντιά σου...

—Ἐχω πειστεῖ. Τὰ συμφέροντα τοῦ Σγουρομάλλη δὲ μ' ἐνδιαφέρουν καὶ τὸ πριγκηπάτο ἔχει τὸ μέσο νά διαφεντεύει τὰ δικά του. Ὅμως ἐγὼ σὰς θαροῦσα ἐδῶ σταλμένος καὶ πάλι ἀπὸ τὸν Ντελιούρια...

—Ἐμένα!

—Ναί. Μὴ μιλήστε! Τώρα πιά ξέρω πὼς καὶ πάλι σὰς ἀδικόβαλα. Ἐχω δυὸ φορές φταίξει, ὑποψιάστηκα τὸν ἄθωο. Ὁ ἀληθινὸς φταίχτης ξεσκεπάστηκε ἀπόψε, οἱ ὑποψίες μου λοιπὸν δὲν εἶταν ὀλότελα ἄστοχες. Μονάχα πού εἶχανε ξεστρατίσει.

—Ὁ Κοκκινότριχης...

— Δὲν ξέρω τ' ὄνομα. Ὁ ἀποσταλμένος τοῦ Ἀραγωνέζου ξέφυγε, καὶ τώρα τρέχει βέβαια νὰ βρεῖ τὸν κύριό του. Τὴν φορὰ ἔμως τούτη ἢ ἀποκοτιὰ δὲ θὰ μείνει ἀτιμώρητη. Ἔχουν παλιὸ χρέος νὰ ξεφλήσουν οἱ Φράγκοι στοὺς Ἀραγωνέζους.

Ἔπαψε, ἀνάσανε βαθιά.

— Φεύγω σὲ λίγες στιγμὲς νὰ πάω σὲ προϋπάντηση τοῦ Ντελιού-ρια. Δὲν ξέρω ἂν θὰ ξαναγυρίσω ἀπὸ κεῖ-κάτω, γιὰ τοῦτο ἔρχομαι τώρα νὰ σᾶς βρῶ. Ἔρχομαι νὰ σᾶς ζητήσω συχώρεση.

— Συχώρεση ; . . .

— Δὲ θὰ μοῦ τὴ δώσετε ;

Ἄλαλος ἀπόμεινε ὁ Σγουρός.

— Κι ἀνίσως σᾶς πῶ ὅτι ἀλλιῶς δὲ μοῦ εἶναι βολετὸ νὰ πεθάνω ; εἶπε ὁ ντὲ Τουρναί.

Ἡ φωνὴ του εἶτανε σταθερὴ καὶ γαλήνια· ἔμως στὸ βάθος της, σ' ἓνα ἀπώτατο βάθος, λὲς καὶ κάποιον παράπονον τρέμιζε.

— Ἀρχοντά μου, ἀπὸ μένα ζητᾶς συχώρεση ! Καὶ γιὰ ποῖο κρίμα ;

— Σᾶς ἀδικόθαλα δυὸ φορές.

Δὲν καταλάβαινε ὁ Σγουρός.

— Κ' ὕστερα ;

Τὸν ἔνιωσε καλὰ ποὺ κάτι πῆγε νὰ πεῖ, μὰ δὲν τὸ ξεστόμισε. Στὸ σκοτάδι μέσα, ὁ ἴσκιος του ἔμεινε ἀσάλευτος, ἔμως ἀνάδινε κάτι ἀόριστες λάμπεις, σὰ μέταλλο γυαλιστερό. Τότε ὁ Σγουρός κατάλαβε πὼς εἶταν ἀρματωμένος.

— Ὁ καιρὸς δὲ μὲ παίρνει· κάτω στὴν αὐλὴ τὰ φαριὰ τρῶνε τὸ καρφοπέταλο, εἶπε ὁ ἱππότης. Θὰ μοῦ δώστε τὴ συχώρεση ἢ ὄχι ;

Μεμιαῖς ἢ καρδιά του τὸν συνεπῆρε τὸν Σγουρό. Κάποια σκέψη ποὺ μόλις ἄρχιζε νὰ ξεμυτίζει, φούντωσε μέσα του, τὸν ξεσήκωσε.

— Συχώρεση ; Θὰ σ' τὴ δώσω τὴ συχώρεση, λέει παραγμένος. Ὅμως κ' εὐὸ θὰ μὲ πάρεις μαζί σου. Ναί, ναί ! θὰ μὲ πάρεις. Ἔχεις, λὲς, χρέος παλιὸ νὰ ξεφλήσεις μὲ τοὺς Ἀραγωνέζους. Ἔχω κ' ἐγὼ ! Μὴ ρωτήσεις ποῖό, καθὼς κ' ἐγὼ δὲ σὲ ρωτᾶω. Ἐνα φαρι θὰ μοῦ δώσεις, ἓνα φαρι παραπάνω στὴ συνοδία σου. Κ' ἐδῶ ἔχω, κοίτα, τὸ σπαθί μου ! Μὲ εἶδες κάποιον βράδου νὰ τὸ παίζω στὴν ἀπαλάμη μου ὄχι ἄσχημα θαρῶ. Λοιπόν, ἰδές ! τὸ παίρνω . . .

Δὲν ἀποκρίθηκε ἀμέσως ὁ ἱππότης. Ἡ πρόταση τοῦ ἐρχόταν ὀλότελα ἀναπάντεχα, πολὺ ὀρηκτικὰ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὴ ζυγιάσει. Ἴσως καὶ κάποιον ἄλλοι, ἀγνωστοὶ στοχασμοί, νὰ πάλευαν μέσα του. Τέλος :

— Αὐτὸ δὲν τὸ εἶχα στὸ νοῦ μου, εἶπε ἀργὰ σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτὸ του. Ὅχι, ὄχι . . . δὲν τὸ εἶχα στὸ νοῦ μου . . .

— Καὶ τί μὲ τοῦτο ! Σ' τὸ λέω ἐγὼ. Πᾶρε με, μὴ στέκεσαι δίδου-λος, ἀφέντη, πᾶρε με καὶ θὰ ἴδεις πὼς κάτι ἀξίζω.

Στάθηκε ὡστόσο ἀκόμα γιὰ λίγες στιγμὲς ἀναποφάσιτος ὁ Τουρναί.

— Ξέρετε πὼς ἓνας ἀπὸ τοὺς δυὸ μας, εἶπε σκοτεινά, μπορεῖ νὰ μὴν ξαναγυρίσει πίσω ;

— Τὸ ξέρω. Μ' ἔχεις γιὰ κανένα δειλό, νὰ τρομάξω ; Κ' ὕστερα, ποῦ τὸ ξέρεις ἂν δὲν ἔχω κάνει μέσα μου εὐχή γιὰ τὸ θάνατο . . .

Στὸ σκοτάδι· μέσα ὁ ἱππότης ἔκανε μιὰν ἀθέλητη χειρονομία ἀπο-

ρίας. Ὑστερα σήκωσε τὸ δεξί του κι ἄγγιξε μὲ τὸ ἀτσαλόπλεχτο χεῖρ-
ρόχι του τὸ στήθος τοῦ Σγουροῦ.

— Πιστεύεις στὸν ἀληθινὸ Θεό ; ρωτᾷ με φωνὴ βραχνή.

— Χριστιανὸς εἶμαι !

Ἄκουσε τὸ παιδᾶριο τῆ διχτάτη ἀρματωσιὰ νὰ σαλεύει μὲ τριβὴ
μεταλλικὴ. Τὸ ἀτσαλόπλεχτο χεῖρι, τὸ κρῦο, ἔπιασε τὸ δικό του, τὸ ἀνα-
σήκωσε καὶ τ' ἀπόθεσε πάνω σ' ἓνα κομμάτι μέταλλο χοντρό.

— Ὅρκισου !

Ἡ χούφτα τοῦ Σγουροῦ, πασπατεύοντας, ἔπιασε τὴ σταυρωτὴ λαβὴ
τῆς φράγκικης σπάθας.

— Ὅρκισου, εἶπε χαμηλόφωνα ὁ ἱππότης, πὼς προὔπαντᾷς τὸ θά-
νατο μὲ θέλημα δικό σου.

— Μά τὴν ψυχὴ μου, τ' ὀρκίζομαι !

Στὴν ἀχνὴ ἀντιφωγιά τοῦ φεγγαριοῦ, εἶδε τὰ γαλάζια μάτια τοῦ
ἱππότη νὰ τὸν καρφώνουν στυλά. Μιά παλάμη βαριά, μεταλλικὴ, τοῦ
ἀγκάλιασε τὸ σῆεργο, τὸν τράβηξε μαλακά, καὶ στὰ χεῖλη του ἔνωσε
ν' ἀκουμπᾶνε σιγοτρέμοντας δυὸ κρῦα χεῖλη.

Δὲν ἀνταπόδωσε τὸ φίλημα, τόσο εἶχε σαστίσει. Τὸ πορτόφυλλο
ποῦ ἀνοίχτηκε ξαφνικά, τοῦ θάμπωσε τὰ μάτια μὲ τὸ φῶς τοῦ φεγ-
γαριοῦ.

— Ἐλα ! εἶπε ὁ Φράγκος καὶ τράβηξε μπροστά.

Τὸ παιδᾶριο ἄρπαξε τὸ σπαθί του ἀπὸ τὸ καρφί τοῦ τοίχου καὶ
τὸν ἀκολούθησε. Στὸ μακρὸ χαγιάτι, ὁ Τουρναὶ προχωροῦσε μὲ βήματα
μεγάλα. Τὸ κρᾶνος του ἀνᾶδινε ἀντίλαμπα γαλάζια, σπιθᾶτα κ' ὕγρα.

Κάτω, στὴν αὐλὴ, προσμένανε τ' ἄλογα. Μερικοὶ σκουταράτοι καὶ
σεργέντες, ἀρματωμένοι καθὼς ὁ ἱππότης ἀπὸ κορφὴ σὲ νύχια, τέλειω-
ναν τὶς προετοιμασίαι, σφίγγανε τὰ σελλοχάμουρα, πότιζαν τὰ ζῶα. Ὁ
ἄρχοντας Ἰωάννης πρόσταξε νὰ δώσουν ἓνα ἀπὸ τ' ἄλογα στὸ Ρωμιό.

— Ὅχι, εἶπε κείνος. Μὲ τὴν ἀδειά σου, ἄρχοντά μου, θὰ πάρω
ἄποιο μ' ἄρέσει ἐμένα.

Κ' ἐπειδὴ τὸν κοίταζαν γύρω ἀπορώντας, τράβηξε μονάχος του
στὸ στάβλο, φώναξε τοὺς σταβλίτες καὶ τοὺς ζήτησε νὰ τοῦ φέξουν.
Τὰ ζῶα, ξυπνημένα ἀπὸ τὸ φέγγος τῶν δαυλῶν, ταραζόνταν ἀνήσυχα.
Ὅμως ὁ Ἄστρίτης τὸν ὀσμίστηκε ἀπὸ μακρὰ καὶ χλιμίντρισε κυμα-
τερά, χαμηλόφωνα. Δὲν εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ξαναβλέπονταν. Συ-
χνά, στίς χαμένες ὥρες του μέσα στὸ κάστρο, ὁ Σγουρὸς πῆγαινε καὶ
τὸν ἔβλεπε, τοῦ χεῖδευε τὸ σῆεργο, φρόντιζε γιὰ τὸ φαί του, ὀρμήνευε
τοὺς σταβλίτες πὼς νὰ τὸν προσέχουν. Ἐκανε νὰ τὸν τραβῆξει τώρα
ἔξω, ὅμως τὴν τελευταία στιγμὴ, δίστασε. Τὸ στρογγυλὸ μάτι τοῦ ζώου
τὸν κοίταζε τρυφερά, γεμάτο ἀγαθωσύνη. « Ὅχι, συλλογίστηκε ὁ Σγου-
ρὸς, ἐσὺ τοῦλάχιστον νὰ ζήσεις ! » Ἀπλῶσε τὸ χεῖρι του καὶ τράβηξε
ἓνα ἄλλο φαρί, μικρῶσωμο, μὲ μακρουλὰ νευρωμένα ποδάρια. Τὸ ἔβγαλε
στὴν αὐλὴ, τὸ σέλλωσε καὶ πήδηξε πάνω. Ὁ ἱππότης κ' ἡ ἀκολουθία
του εἶχανε κιόλας καθαλικέφει. Εἶταν ὄλοι τους, μαζί μὲ τὸν Σγουρὸ,
ἔντεκα. Ξεκίνησαν βουβοὶ καὶ βγήκαν ἀπὸ τὸ κάστρο.

Τὸ φεγγάρι εἶχε κιόλας ἀνέβει ψηλά. Κοιμόταν ἡ πολιτεία, δε-
μένη στὸ μαγνάδι τῆς φεγγαροβραδυᾶς. Στους γαλαχτωμένους τοίχους

τὸ κροτάλισμα τῶν ὀπλῶν ἀντιβούιξε σύνταχο, κεραυνωτό. Κατηφόρισαν ἀνάμεσα στὰ βουθὰ σπίτια, μακρὺ, ἀτσαλόχυτο ρυάκι, καὶ βγήκανε στὸν κάμπο. Ἡ δημοσιὰ τραβοῦσε κατὰ τὸ Νησί, ἀφήνοντας ζερβά της καὶ σ' ἀπόσταση τῆ θάλασσα. Τὴν ἀκολούθησαν κέθοντας τὸν καλπασμὸ τῶν ἀλόγων, ποὺ πορευέτηκαν πιά μὲ συγκρατημένο τριποδισμό. Προπορευόταν ὁ Τουρναὶ πάνω σὲ φαρί κάτασπρο, θωρακισμένο μ' ἐπίρρινο σουδερὸ καὶ φαρδεῖὰ ἀτσάλινα φύλλα στὰ καπούλια. Ὁ σκουταρῆτος τοῦ ἐρχόταν τὸ κατόπι μὲ ζευτιλιγμένο τὸ διχαλωτὸ φλάμπουρο. Ἀριστερὰ στὸν ἱππότη, σὲ μικρὴ ἀπόσταση, πήγαινε ὁ Σγουρός, ἀνάλαφρος, μὲ τὸ φαρί του. Ἀναβάτης κι ἄλογο εἶταν οἱ μόνοι τόσο ἀπροφύλαχτοι, σχεδὸν γυμνοί, μέσα στὴν ἀκολουθία. Τὸ παιδιάριο εἶχε μονάχα τὸ φθαρμένο του παλιδὸ καθβάδι ἀπὸ κίτρινο κετσὲ καὶ τὸ κοντὸ του τὸ σπαθί κρεμασμένο στὸ πλευρὸ του. Στὸ ξέσκεπο κεφάλι, τὰ καστὰνὰ μαλλιὰ ἀνεμίζονταν ἀνάκατα ἀπὸ τὸ νυχτερινὸν ἀέρα.

Ταξίδεψαν ἔτσι: ὅλη τὴ νύχτα.

Τὸ φεγγάρι εἶχε ἀπὸ ὦρα βρασιλέψει ὄταν, περνώντας μπροστὰ ἀπὸ ἓνα ἀγεροκάλυδο, δεξιὰ στὸ δρόμο, ἄκουσαν νὰ λαλεῖ τ' ὄρνιθι τῆς αὐγῆς. Τότε ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης σήκωσε τὸ χέρι του κ' ἐγένεψε νὰ σταθοῦνε.

Μακρυὰ, ἀντίκρυ, κάτι εἶχε ἀρχίσει ὀροσερὸ ν' ἀνασαίνει, τὸ ἀγιάζι: ὀλοένα δυνάμωνε, φέρνοντας πάνω στὰ κρουσταλλένια φτερά του μακρυνὸ μύρο, τῆς θάλασσας.

Οἱ ἄντρες πεζέψανε βραριά στὸ νοτισμένο χῶμα, ἐπιθεώρησαν τὰ φαριά τους, διόρθωσαν τὶς ἀρματωσιές τους, καὶ σφίξανε τὰ λουριά. Ὁ ἱππότης μπῆκε στὴν καλύβα.

Εἶτανε φτωχικὸ γιγατάκι ξωμάχου, προορισμένο γιὰ βίγλα, νὰ φυλάει τὰ γύρω βοσκοτόπια. Ὁ χωριάτης, ψηλὸς καὶ νευρωμένος ἄντρας κοντὰ στὰ πενήντα, μὲ τὸ πρόσωπο σκαμμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ βουνοῦ, βράχος ποὺ τὸν χαράκιασαν οἱ νεροσυρμές, εἶχε σηκωθεῖ κιόλας ἀπὸ τὸ στρῶμα. Δὲ σάστισε βλέποντας τὸν ἄρχοντα ποὺ ἐμπαινε ἀναπάντεχα στὸ καλύδι του, καὶ τὴν ἀρματωμένη συνοδία ἀπ' ἔξω. Προσκύνησε ἀτάραχα, πρόσφερε ἀμίλητα τὸ μοναδικὸ του σκαμνί στὸν ἱππότη κ' ἓνα σκουτέλι γάλα ζεστὸ ποῦ τ' ἄρμεξε ἀπὸ τὴν κατσίκα του. Οἱ σεργέντες δέσανε τὰ φαριά τους καὶ κάθησαν γύρω στὴν καλύβα, πάνω στὶς πέτρες. Πίσω, στὴν ἀνατολή, ἔπαινε νὰ ροδίζει.

Καθισμένος παράμερα ὁ Σγουρός, ἀφοῦ ἔδεσε κοντὰ του τὸ φαρί του σ' ἓνα φράχτη, συλλογιζόταν. Τίποτα δὲν τοῦ ἔμενε ἀνεξήγητο λογικὰ ἀπὸ τὴ στάση καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ ἱππότη. Ἡ ταπείνωση, ὅσο δῆποτε παλιά, δὲν εἶναι κάτι ποῦ ἓνας Φράγκος ἄρχοντας τὸ λησμοναίνει ποτέ, ἀκόμα περισσότερο ἢ ταπείνωση μπροστὰ σὲ γυναίκα. Εἶχε ταπεινωθεῖ λοιπὸν ἐδῶ καὶ χρόνια ὁ Τουρναί, καὶ μπροστὰ σὲ ποιά γυναίκα! Θανάσιμη εἶταν ἢ προσβολὴ νὰ τοῦ τὴν πάρουν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια του, αὐτονοῦ ποῦ εἶχε ἀναλάβει ὑπεύθυνα τὴν ἀσφάλειά της. Στὸ ἔξῃς, ἀναμεταξὺ τοῦ Φράγκου καὶ τοῦ Ἀραγωνέζου δὲ χωραεῖ ἄλλο παρὰ θάνατος. Καὶ τὴ φορὰ τούτη εἶναι φανερὸ πῶς ἢ ὁ Ντελιούρια ἢ ὁ Τουρναὶ θὰ πέσει στὸν ἀγῶνα. Ἀλλιῶς δὲ γίνεται. Τὴν εἶχε ἰδεῖ ὀλοκάθαρα τὴν ἀπόφαση ὁ Σγουρός στὸ κρῦο μάτι τοῦ ἱππότη.

Κι όμως τὸ μάτι αὐτό, τὸ ὑπεροπτικὸ καθὼς δλων τῶν Φράγκων, δὲ μοιάζει μὲ τ' ἄλλα πού γνώρισε ἴσαμε τώρα. Στὸ βουνήσιο πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας μιὰ φορὰ, τὴ νύχτα τούτη δεύτερη, τοῦ φάνηκε νὰ ξανοίγει μέσα του, σ' ἀπίθανο βάθος, μιὰν ἄλλη σπιθα, ἀπαλὴ κι ἀόριστη λάμψη ἀπὸ ἄγνωρο φῶς. Εἶτανε μάτι δλοκάθαρο, μάτι φεγγερό, ἀλλὰ καθὼς στὸ πιὸ διάφανο νερὸ δὲ βλέπεις μονάχα τὸν οὐρανὸ ν' ἀντικαθρεφτίζεται μὰ καὶ εἰδωλα τοῦ βυθοῦ νὰ τρεμίζουν, ἔτσι καὶ στὸ μάτι τοῦ ἄρχοντα Ἰωάννη τὸ κρῦο φέγγος τοῦ κόσμου κρουσταλλιάζει ξένο πάνω σὲ πλάση ὑποβρύχια. Εἶναι μάτι ἱκανὸ νὰ τρεμῆσι ἀπὸ τὴν ὑγρὴ λάμψη τῆς συμπόνιας, νὰ θολώσῃ μὲ τὴν ἀλαλη ρέμβη τῆς τρυφερότητος, νὰ χωνέψῃ σ' ὄνειρο βαθύ. Ἐκεῖ-κάτω, στὴ σκοτεινὴ κάμαρα τοῦ κάστρου, δυὸ κρῦα χεῖλη ἀκούμπησαν στὰ χεῖλη τοῦ Σγουροῦ. Τ' ἀναθυμᾶται, κ' ἔνα παράδοξο, λιανὸ σύγγκρο τοῦ περιχύνει τὴ ράχη. Ἀνεξήγητο φιλή! Εἶναι βούλα φιλίας ἢ σημάδι ἐχθρας ἱερῆς; Τ' ἀναρωτιέται. Γιὰ πολλοστὴ φορὰ ἡ ψυχὴ του ἀνορθώνεται ἀπὸ τὴ λαχτάρα τῆς φιλίας, ν' ἀδερφωθεῖ μὲ τούτην, εἰδικὰ, τὴν ἄγνωστη ψυχὴ τοῦ νεαροῦ Φράγκου. Καὶ γιὰ πολλοστὴ φορὰ κάτι τὸν σταματᾷ, ἕνα χέρι ἀόρατο καὶ παγερὸ πού μπαίνει ἀνάμεσὸ τους.

Σηκώθηκε, γιὰτὶ ἡ δροσιὰ τῆς αὐγῆς ἔπερτε βαρειά πάνω στοὺς ὤμους του καὶ τοὺς νότες. Βημάτιζε κρυφοκοιτάζοντας τὴν ἀνοιχτὴ θύρα τῆς καλύδας. Μέσα εἶταν σκοτάδι, μιὰ μενεξελιά σκιά· δὲ μποροῦσε νὰ ξεχωρίσει τίποτα. Ζύγωσε περιόπα, κἀνοντας τὸν ἀδιάφορο, καὶ εἶδε. Ὁ ἱππότης καθότανε στὴν ἴδια θέση, πάνω στὸ μοναδικὸ σκαμνί, μόνο πού τώρα εἶχε τοὺς ἀγκῶνες του ἀκουμπισμένους στὰ γόνατά του καὶ τὸ πρόσωπό του κρυμμένο στὶς παλάμες του. Τὸ κρᾶνος του τὸ εἶχε βγάλει. Τὰ μαλλιά του χύνονταν πάνω στὰ χέρια του, μὲ μιὰν ἔκλυση πού θύμιζε τὴν ἀπελπισία. Λαγοκοιμότανε, στοχαζόταν ἢ ἔκανε μέσα του κάποια προσευχὴ;

Εἶτανε φανερὸ πὼς εἶχανε σταματήσῃ γιὰ νὰ ξαποστάσουν τ' ἄλογα. Σὰν ἔφεξε πιά καλὰ, ὁ ἱππότης κάλεσε τὸ σκουταράτο του καὶ τὸ ἔδωσε ὀδηγία. Μ' ἄλλους δυὸ συνοδία, θὰ ξεκίνοῦσε μπροστά, θὰ κατέβαινε στὸ Ζόγκλο καὶ θὰ κατόπτευε. Ἐπρεπε νὰ συνάξῃ ὄσες εἶταν βολετὸ ἀσφαλέστερες πληροφορίες γιὰ τὸ ἀραξοβόλι τῶν Ἀραγωνέζων, τὴ δύναμή τους, τὸ μέρος πού βγαίνανε νὰ πάρουν νερό. Ἰστερα θὰ παρουσιαζότανε στὸ βαρῶνο τῆς Ἀρχαδιᾶς, τὸν ἄρχοντα Γοφρέδο ντ' Ὠνούα, καὶ θὰ τοῦ ἔλεγε πὼς ὁ ἱππότης Ἰωάννης ντὲ Τουρναι ἦρθε ξεπίτηδες ἀπὸ τὴν Καλαμάτα μ' ἀνθρώπους του, νὰ χτυπηθεῖ μὲ τοὺς κουρσάρους. Ἄλλοι πολλοὶ ἄρχοντες ἀπὸ τὴν Καλαμάτα θ' ἀκολουθοῦσαν σὲ λίγο. Ἄν ὁ βαρῶνος τὸ κρίνει καλὸ, μπορεῖ νὰ ἐνώσει τὴ δύναμή του μὲ τὴ δική τους. Ἄλλῶς αὐτοὶ θὰ καταπιάνονταν μονάχοι τους. Ἔτσι νὰ τοῦ πεῖ. Κι νὰ τοῦ δώσει καλὰ νὰ καταλάβῃ πὼς ὁ ἱππότης δὲν ἔχει στὸ νοῦ του νὰ γυρίσει πίσω ἄπραχτος.

Ὁ σκουταράτος πῆρε δυὸ σεργάντες, καθάλισκεψε κ' ἔφυγε μαζί τους στὴ στιγμὴ.

Κόντευε πιά μεσημέρι ἔταν, ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς Καλαμάτας, φάνηκε νὰ ζυγώνει καθάλαρχα πυκνὴ. Τὸ μακρουλὸ σὰ φίδι κορμί τῆς, φολιδωμένο μ' ἀτσάλι, σεργνότανε σερπετὰ στὸ βουνήσιο στρατί, μα-

λακά κυματίζοντας στα γυρίσματα του δρόμου. Ἄχρῖνο σύννεφο τὴν προβόδιζε, μετέωρα κρατημένο σ' ὄλο τὸ μάκρος. Ἀνάμεσό του στραφτάλιζαν ψιχαλιστὰ στὶς πρῶτες ἀχτίδες τοῦ ἡλίου, οἱ λόγγες. Τὰ φλάμπουρα, μεταξωτά, δροσερόχρωμα, χρυσοπλεγμένα, φτεροκοποῦσαν σὰ μαγικὴ θεωριά πουλιὰ πού σκέπουν μιὰ λιτανεῖα.

Μπροστὰ στὸ καλύβι, ἡ κεφαλὴ σταμάτησε· σπρωγμένη ἀπὸ τὸ πλῆθος πού ἀκολουθοῦσε, ὀγκώθηκε, ξεχείλισε στὰ μπάζα τοῦ δρόμου. Πέζεσαν οἱ πρῶτοι. Εἶταν ὁ βαρῶνος τῆς Χαλαντρίτσας ὁ Γκὺ ντὲ Τρεμούγι κι ὁ γαμπρὸς του ὁ καστελλάνος τῆς Καλαμάτας Γεώργιος Γκούζης. Ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης εἶχε βγεῖ νὰ τοὺς προὔπαντήσει. Ἀνταλλάξανε λίγα λόγια χαμηλόφωνα, ἀνάμεσα στὰ χλιμιντρίσματα καὶ τὸ ποδοκρότημα τῶν φαριῶν. Ὁ βαρῶνος τῆς Χαλαντρίτσας ἔδωσε διαταγὴ νὰ πεζέψει ἐκεῖ ὀλόκερο τὸ φουσατο. Σημάνανε τὰ βούκινα, καὶ τὸ μουκανητό τους, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν κεφαλὴ, ἔδραμε κυματερὸ ἴσαμε πέρα στὴν οὐρὰ τῆς καθλαρίας. Σὲ λίγες στιγμὲς μέσα, τὸ ἔρημο τοπιὸ ψυχώθηκε. Σπάζοντας τὴν παράταξή τους οἱ Φράγκοι ἱππότες, σκουταράτοι, σεργιάντες, εἶχανε ξεχυθεῖ ὀλόγουρα, δέσανε τὰ φαριά τους κάτω ἀπὸ τὰ δεντράκια, ξεφόρτωσαν τὰ βαρεῖα σκουτάρια, μπήξανε τὰ φλάμπουρα στὴ γῆς, κονέψανε στὰ πουρνάρια.

Τώρα πιά, μέσα στὸ λαὸ ἐκεῖνο, ὁ Σγουρὸς ἔχανε κάθε ἐλπίδα νὰ ξαναβρεθεῖ κοντὰ στὸ νεαρὸ ἱππότη. Οἱ Φράγκοι τὸν κοιτάζανε παραξενεμένοι καθὼς περνοῦσε. Τί ἤθελε τοῦτος ὁ ξένος, ὁ φτωχοντυμένος καὶ ξερμάτωτος, ἀνάμεσό τους; Τ' αὐτὶ του ἔπιασε κάτι κουδέντες:

— Ποιὸς εἶναι;

— Ὁ δὴγός.

Τὸν περνοῦσανε γιὰ ντόπιο, μισθωμένο νὰ οδηγήσει τὴ φράγκικη παγανιὰ ἀπὸ κρυφὰ μονοπάτια. Οἱ ματιὲς πού τοῦ ρίχνανε δὲν εἶτανε φιλικές. Ξεχώριζε μέσα τους τὴν καχυποψία, τὴν ἐχθρά. Πάντα τους στέχονταν δύσπιστοι οἱ Φράγκοι μπροστὰ σὲ Ρωμιό. Μιὰ-δυὸ συντροφιές, πού ἔκανε κείνος, τάχα μου ἀδιάφορα, ἀπὸ ψυχρόρητη στὸν ἀνθρωπο κοινωνικότητα, νὰ τίς ζυγώσει, σταμάτησαν τὴν κουδέντα τους ἀπότομα. Στὸ τετράγωνο πού τ' ἄφηνε γυμνὸ ἢ διχτάτη ἀρματωσιὰ μὲ τὸ κράνος πάνω στὸ πρόσωπο, εἶδε τίς ὄψεις τους νὰ συννεφιάζουν. Τέλειωσε! εἶταν ἄλλη φυλὴ, ἄλλος κόσμος, ἄλλη πίστη, ποτὲ δὲ θ' ἀδερφώνονταν ἐκεῖνοι κι αὐτός.

Στύλωσε τὴ μέση του, βρόντηξε ἀλαζονικά τὸ θηκάρι τοῦ σπαθιοῦ του στὸ γυμνὸ, σφιχτὸ μερί του, κι ἀντιπέρασε.

Ἡ μέρα, πού εἶχε ξυπνήσει κρουσταλλένια, ἄρχιζε νὰ χαλάει. Κάποιοι ἀνεμος φύσηξε ψηλά, μεγάλο σύννεφο σάρωσε τὸν ἡλιο, κι ἄλλα ξεπήδησαν, κοπαδιαστὰ, φλοκωτά, ἀπὸ τίς βουνοκορφές. Τὸ ἡλιόχαρο ἀγροτικὸ τοπιὸ γύρω σκυθρώπασε, σὰν καὶ τὸ αἷμα του νὰ εἶχε ξάφνου ἀναρροφηχτεῖ. Στὴν ἀλαμπη θολοῦρα, ἔβλεπε τοὺς Φράγκους καθισμένους ἢ ὀρθίους, σμάρια-σμάρια γύρω, νὰ τροχίζουν τὰ σπαθιά τους, νὰ γυαλίζουν τὰ κράνη, νὰ παστρεύουν τὰ βαρεῖα σμαλιτωμένα σκουτάρια τους μὲ τὰ παρδαλὰ οἰκόσημα. Ὁ ἀχὸς τοῦ στρατοπέδου ἀνέβαινε μπερδεμένος καὶ θαμπός, κουδάρι φωνῆς τραχειές, κλαγγὴ ἀπὸ

μέταλλα, χλιμιντρίσματα παλμικά, γδοῦποι κούφιοι ἀπὸ τὶς ὀπλές πού κρούνε τὴ γῆ.

Ὁ σκουταράτος μὲ τοὺς δυὸ σεργέντες γύρισε πάνω πού ἔπιανε νὰ σουρουπώνει. Πῆδηξε ἀπὸ τὸ φαρί του καὶ μπῆκε στὸ καλύδι. Ἄργησε νὰ βγεῖ. Στρώνονταν γιὰ ὕπνο, πρόχειρα, γιατί δὲν εἶχανε πάρει μαζί τους τέντες, εἶταν σήμανε ἕνα βούκινο. Στὴν πόρτα τοῦ ἀχεροκάλυθου, θαμπὰ τώρα, ξεχώρισαν δυὸ - τρεῖς ἰσκιούς πού εἶχανε βγεῖ καὶ κουβέντιαζαν. Τὸ βούκινο σήμανε πάλι, κι ἄλλο ἀποκρίθηκε πέρα, μακρυνό. Οἱ ἄντρες πῆδηξαν ὀρθιοί, ψαχούλεψαν μὲ τὰ μάτια τὸ σκοτάδι, ἄδριστα ἀνήσυχτοι. Ξεχώρισαν σὲ λίγο τὸ πεταλόκρουσμα ἀλόγων πού ζύγωναν κ' εἶδαν ἑμιάν ὀμάδα καθαλαρέους νὰ ὀρθώνεται μέσα στὴ βραδυνή σκιά.

Πεζέψανε μπροστὰ στὴν καλύθα καὶ σμίξανε μὲ τοὺς ἄρχοντες πού καρτεροῦσαν ἐκεῖ. Οἱ ψηλοὶ σιδερένιοι ἰσκιεὶ τῶν ἀφεντάδων χασομέρησαν λίγο στὴν πόρτα κ' ὕστερα λυώσανε στὸ σκοτάδι τῆς. Ἐνα λυχνάρι ἀναψε μέσα, τρεμίζοντας, ἐλάχιστο ἀστέρι κιτρινωπὸ.

Εἶχε περάσει τὸ λουρί τοῦ φαριοῦ στὸ μπράτσο του ὁ Σγουρός, κ' εἶχε πλαγιάσει δίπλα, σὲ μιὰ πουρναρόριζα. Τὰ ματόφυλλά του βαραίνανε, μολυβωμένα ἀπὸ τὴ νύστα. Ἀπὸ τὸ προχτεσινὸ βράδυ εἶχε νὰ κοιμηθεῖ, καὶ δὲν ἔβαλε στὸ στόμα του παρὰ λίγα χλωροτύρι μὲ ψωμί κριθαρένιο πού τὸν φίλεψε ὁ ὀμόθρησκός του ὁ χωριάτης, κρυφὰ πίσω ἀπὸ τὴν καλύθα. Οἱ Φράγχοι εἶχανε στείλει ἀπόσπασμα στὰ κοντινὰ χωριά καὶ φέρανε σφαχτάρια. Μιὰ - μιὰ ἀνάθανε τώρα γύρω οἱ φωτιές, τρυπιάντα θαμπωτικά τὸ μελανὸ μανθῶα τῆς νύχτας. Στὴν ἀντιφεγγιά τους τὴν πορτοκαλλιά πού λαμπάδιαζε, σάλευαν ἄδριστα, ἀχνές, οἱ σκληρὲς μορφές τῶν πολεμιστῶν. Τὶς εἶδε νὰ μετεωρίζονται, ἀσώματες, νὰ μορφάζουν βουβά, νὰ θολώνουν. Ὑστερα δὲν εἶδε πιά τίποτα.

Τινάχτηκε στὸν ὕπνο του ἀκούγοντας τὸ βούκινο κι ἀνασηκώθηκε στὰ γόνατα. Εἶταν ἀκόμα νύχτα. Γύρω, στὸ μπλάθο σκοτάδι, θαμπασάλευαν μὲ φούρια κάποιοι ἰσκιεὶ, ὄγκοι ἀκαθόριστοι καὶ βαρειοί. Ἄκουσε φωνές βραχνές, βηξίματα, βλαστήμιες. Ἀπὸ τ' ἀστέρια κατάλαβε πὼς ζύγωνε ἢ αὐγὴ. Σηκώθηκε κι αὐτός, ἀνασείστηκε, πασπάτεψε τὸ σθέροκο τοῦ φαριοῦ του. Οἱ Φράγχοι συδαυλίζανε τὶς θρακιές, πασχίζοντας νὰ ξυπνήσουν καμμιά λιανὴ φλόγα, γιατί τὸ σκοτάδι εἶταν πηχτό. Ψαχουλευτὰ κατὰφεραν ὥστόσο νὰ σελλώσουν τὰ φαριά τους, νὰ σφίξουν τὶς ἱγγλές καὶ νὰ καθαλικέψουν. Ἐνα - δυὸ προστάγματα πού χουγιάξανε σκόρπια, τοὺς συνεφέραν ὀλότελα. Εἶταν τώρα ὄλοι τους ἔτοιμοι, πάνω στὶς σέλλες, καὶ καρτεροῦσαν.

Καθάλα κι αὐτὸς στὸ φαρί του, πασχίζοντας νὰ προσανατολιστεῖ μέσα στὸ νυχτερινὸ ἐκεῖνο πέλαγος, περίμενε. Τί θὰ γινότανε τώρα; Δὲν ἤξερε. Οἱ στιγμές τοῦ φαίνονταν αἰῶνες, ἢ σκέψη πὼς θ' ἀπομείνει χαμένος, ἀνώνυμος, μέσα στὸ σιδερόφραχτο καὶ ξένο τοῦτο πλῆθος, τοῦ εἶταν ἀφόρητη. Κέντησε τὸ φαρί νὰ προχωρήσει, νὰ ζυγώσει στὴν καλύθα, ἀπ' ἐπου βέβαια θάβγαине ὁ ἱππότης Ἰωάννης, ὅμως ἔπεσε πάνω σὲ Φράγκους, ἄκουσε νὰ τὸν ἀποπαίρνουν καὶ σταμάτησε. Ἐάφνου ὀλάκερο κείνο τὸ πλῆθος ἀνασείστηκε, κύλησε μπροστὰ. Στὴν ὀρθρινὴ γα-

λήνη, τὸ πεταλόχροσμα φούντωσε πλήθιο, σὰ θάλασσα πὺ ἀποτραβιέ-
ται σαρώνοντας τὰ βότσαλα τοῦ γιாலῦ.

Προχώρησαν ἔτσι γιὰ κάμποσο, ἀμίλητοι κι ἀβράτοι ἀναμεταξὺ
τους, ὡς πὺ τὸ σκοτάδι ἔπιασε ν' ἀραιώνει, νὰ σπάζει, καὶ μιὰ ἀντι-
φεγγιὰ μεταλλική, ἀσπρογάλανη, ν' ἀναδίνεται γύρω. Πίσωθε, ὁ οὐρανὸς
φωτιζόταν. Προχώρησαν ἀκόμα, ἀποχτώντας ἄλο καὶ περισσότερο ὑπό-
σταση, σχῆμα, ὄγκο, χρῶμα. Τώρα βαδίζανε κατηφορίζοντας σὲ μεγάλη,
ἤρεμη πλαγιά. Ἡ μέρα πὺ ξυπνοῦσε, εἶταν συννεφιασμένη.

Σταμάτησαν. Μπροστὰ, μιὰ σειρά ἀχαμνά, σκελετωμένα δεντρά-
κια, ἔφραζε τὸν ὀρίζοντα. Τὸ μέρος εἶταν ἐπίπεδο, εἶδος μικρὸ ὀροπέ-
διο. Οἱ Φράγχοι ἀπλώνονταν στὰ πλάγια, τέντωναν τὴν παράταξή τους
σὲ φάρδος, μὲ βάθος πολὺ μικρὸ. Ἀναζήτησε μὲ τὰ μάτια τὸν ἱππότη.
Στὸ πλήθος ἐκεῖνο τίς πανοπλίες εἶταν δύσκολο νὰ τὸν ξεχωρίσει. Σερ-
γιάνισε μπρός, πίσω, στὰ νῶτα τῆς παράταξης, καὶ τέλος τὸν ἀναγνώ-
ρισε δεξιά, κάτω ἀπὸ τὸ φλάμπουρὸ του. Ζύγωσε καὶ στάθηκε κι αὐτὸς
μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους του.

Ἀπὸ δῶ, σκύδοντας τὸ κεφάλι ἀνάμεσα στοὺς ὤμους τῶν μπροστι-
νῶν του, μπορούσε νὰ ἰδεῖ κάτω, στὴν πλαγιά, καὶ πέρα ἀκόμα. Ἀνά-
σανε στὸν ἀέρα τὴ μυρωδιὰ τῆς θάλασσας, κατάλαβε πὺς βρίσκονταν
ἀντίκρου σ' ἀκρογιάλι. Κατάφερε νὰ σπρωχτεῖ ἀνάμεσα στοὺς σεργέντες,
ἀδιαφορώντας γιὰ τίς βλαστήμιες τους, καὶ ξάνοιξε ἔτσι, κάτω, ὀλάκερο
τὸ πεδίο. Τὴν ἴδια στιγμή, ὁ Τουρναί, ἀκούγοντας τοὺς ἀντρες του νὰ
ταράζονται, γύρισε, τὸν εἶδε καὶ σταμάτησε γιὰ λίγο τὰ μάτια πάνω
του. Οἱ σεργέντες σῶπασαν.

Μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας πὺ δυνάμωνε, φάνηκαν κάτω, πίσω ἀπὸ
θάμνους, νὰ σαλεύουν ἀρματωμένοι πεζοί. Εἶτανε σαγιτάτορες Φράγχοι
κρυμμένοι. Τὰ σκυφτὰ κορμιά τους, τὰ κεφάλια πὺ προβαίνανε μὲ προ-
φύλαξη, δειχνανε πὺς κάτι φερμάρουν. Εἶναι τοῦτοι ἡ πρώτη γραμμὴ
τῆς φράγκικης παράταξης, στοχάστηκε ὁ Σγουρός. Τώρα τί θὰ γίνει ;
τώρα τί θὰ γίνει ; ἀναρωτιότανε σὰν ἄπλερος πὺ εἶτανε σὲ μάχες, καὶ
μαζὶ, σκοτεινά, ἐνῶθε μέσα του πὺς ἄλο τοῦτα, δὲ μοιάζανε καθόλου
μὲ ὅ,τι εἶχε φανταστεῖ. Σὰν κάποιο ἀγρίμι νὰ παραμόνευαν οἱ μικρο-
σκοπικοὶ ἀνθρώποι ἐκεῖ - κάτω. Ἡ ἀγωνία, κάτι ἀγρωπὸ σὰ λύπηση,
ντροπή καὶ λαχτάρα μαζὶ, σὲ κυρίευε. Ἐψαξε μὲ τὸ μάτι του νὰ βρεῖ
τὸ κυνήγι καὶ παραξενεύτηκε πὺ δὲν τὸ ἔδλεπε. Δεξιά, εἶτανε μιὰ πο-
ταμιά, μὲ σγουροὺς ἀπὸ βλάστηση ὄχτους. Ἐνῶθε μὲ τὸ μάτι στοὺς σα-
γιτάτορες καὶ μὲ κατάπληξη τοὺς εἶδε ξάφνου, δίχως λόγο φανερό, νὰ
πηδᾶνε σὰν κεντρισμένοι ἀπὸ ἀλογόμυγα, νὰ στήνουν ὀρθὲς τίς σαγίτες
καὶ ν' ἀμολᾶνε τίς νευρές. Σφύριγμα πλήθιο, ἀπανωτὸ, βίτσισε τὸν ἀέρα.

Σύγκαιρα, πέρα, ἀπὸ τίς καλαμιές τοῦ ὄχτου, ἕνα βούκινο ἀπάν-
τησε μ' ἄγριο μουκνητό, ὕστερα ἄλλο, κι ἄλλο. Τ' αὐτὸ τοῦ Σγουροῦ
ξεχώρισε μακρυνὸ σάλαγο, φωνές. Δὲν πρόφτασε τίποτα πιὰ νὰ συλλο-
γιστεῖ. Ἡ βρειὰ παράταξη τῶν καθ' ἑαυτῶν σείστηκε, ξεκίνησε ἀργά,
κι αὐτὸς μαζὶ τῆς. Μπροστὰ οἱ σαγιτάτορες εἶχανε χαθεῖ, σὰν ἀπὸ μα-
γεία. Εἶδε τὸν Ἰωάννη ντὲ Τουρναί πὺ κατέβασε τὴ μακρὰ του λόγχη.
Μαζὶ, ὀλάκερο τὸ στήθος τῆς γραμμῆς, πέρα ὡς πέρα, ὀρθοτρίχιασε
ἀπὸ λόγχες πὺ ξαμώνανε. Τὸ βᾶδισμα τῶν φαριῶν τάχυνε, τάχυνε.

Δὲν ἄκουγε πιά ὁ Σγουρὸς παρὰ τοὺς βρόντους τῆς καρδιάς του, ποὺ τὸν ξεκουφαίναν. Δίχως νὰ νιώθει τί κάνει, χούφτισε κι αὐτὸς τὴ λαβή, γύμνωσε τὸ σπαθί του. Κ' ἔνα κῶμα ἤρθε, τὸν τύλιξε, τὸν σήκωσε, τὸν συνεπῆρε.

Ἀπτόμα ξαμολυμένα τὰ φαριά, εἶχαν ξεχυθεῖ τὸν κατήφορο. Μὲ παραζάλη σὰν τοῦ σίφουνα, κευρανωτὸ βροντοκόπημα, τρέχανε, καλπάζανε, πετοῦσαν. Ἡ μακρὰ παράταξη, ἀφοῦ κυμάτισε στὸν κάμπο, σαρώνοντάς τον δρεπανωτά, ἔσπασε, καὶ τὰ φλάμπουρα, πλαταγίζοντας κροταλιστά, φεύγανε μπροστὰ σκόρπια, παρασυρμένα. Κυματερή, ἀνάκατη, ἀνεμιζόταν ἡ βουή ποὺ σέρνανε τὰ βούκινα. Μεθυσμένοι ἀπὸ τὴ ζάλη τῆς ἔρμης οἱ Φράγχοι σήκωσαν λαχὴ μεγάλη. « Μονζουὰ κι ἅγιος Διονύσης! » κράζαν ἄγρια καὶ σπιρουνίζανε τὰ φαριά τους. « Μονζουὰ κι ἅγιος - Διονύσης! » Κ' ἡ γῆ, πιομένη λὲς ἀπ' τ' ἀνοιχτὰ μὲ λύσσα στόματα, ἔφευγε κάτωθε μὲ τρέλλα, στρούφιζε δλάκερη, σφύριζε, γινόταν ἄσπρος χεῖμαρρος, χανόταν.

Πέσανε κατὰστηθα, τυφλά, πάνω στὶς καλαμιές, τὶς περάσανε πέρα ὡς πέρα σὰ νάτανε φράχτης ἀπὸ φρύγανα, δρασκέλισαν τὰ χαλίκια τῆς ποταμιάς, σπάσανε κι ἄλλη σειρά καλαμιές καὶ παίρνοντας τὸν ἀνήφορο, βγήκανε πάνω. Ἐάφνου, σὲ μιὰν ἀστραπή, τοὺς εἶδανε μπροστὰ τους. Εἶταν ἀντίκρου οἱ Ἀραγωνέζοι, ὄρθιοι πάνω στὰ φαριά τους τὰ κατὰφραχτα, ἀσάλευτοι σὰν τεχνί ἀπὸ ἀτσάλι. Ὁ ἀέρας ἀηδόνισε γύρω ἀπὸ μεταλλικές, ἀόρατες βιτσιές. Ἀκαριαῖα καρφωμένοι ἀπὸ τὶς σαγίτες πάνω στὴν ὄρμη τους οἱ πρῶτοι Φράγχοι, κούτρουβαλίστηκαν χάμου, σωρὸς κουβάρι καβαλαρέοι κι ἄλογα. « Μονζουὰ κι ἅγιος Διονύσης! » κράζανε μανιακὰ οἱ ἄλλοι, σκεπάζοντας μὲ τὴν πολεμικὴ τους τὴν κραυγὴ τὸ οὐρλιασμα τῶν χτυπημένων. Βρέχανε τώρα οἱ σαγίτες ἀπανωτά, κεντώντας μὲ ἀσημιωτὲς βελονιές τὸν ἀέρα. Κυλιόντανε χάμου οἱ λαθωμένοι, κλωτσούσανε τὸν ἀέρα ἀνασκελωμένα τὰ φαριά, φλάμπουρα ραβδίζανε μὲ τὸ κοντάρι τους τὸ χῶμα, ἔμωσ οἱ ἄλλοι προσπερνώντας, πηδώντας πάνθε, τρέχανε, τρέχανε, μὲ τὸ μάτι στεγνὸ, ἐπίμονα καρφωμένο στὴν ἀντικρυνὴ γραμμὴ, ποὺ πρόσμενε. Καὶ τέλος ἔφτασαν.

Βρόντος δαιμονικός, σκάζοντας σὰν ἀστροπελέκι, δόνησε τὸν κάμπο καὶ τὸ γιαιλό. Μὲ τὴν τυφλὴ φορὰ τῆς πέτρας, οἱ Φράγχοι εἶχανε ριχτεῖ ὀλόσωμοι πάνω στοὺς Ἀραγωνέζους. Τὰ ἔπλα δὲν πρόκαμαν νὰ μεσολαθήσουν. Τσακίστηκαν οἱ λόγγες σὰν ἄχουρα, καὶ τινάχτηκαν κομμάτια τὰ κοντάρια τους στὸν ἀέρα. Ἀτσάλι μ' ἀτσάλι, φαρί μὲ φαρί, κορμί μὲ κορμί συγκρούστηκαν, ἀναπήδησαν ἀπὸ τὸ βρόντηγμα καὶ σωριάστηκαν χάμου, ἀνάκατα, μέταλλα, ἀνθρώποι, ζῶα. Οἱ ἄλλοι, ποὺ φτάνανε πετώντας τὸ κατόπι, πήδηξαν μέσα στὸ σωρὸ ποὺ ἀνάβραζε πασσαλειμμένος αἶμα καὶ χῶμα. Μπλέκανε κεῖ - μέσα, χτυπιόνταν μὲ τὶς σπάθες, σκίζανε κράνη, κεφαλές, δρεπανωτὰ θερίζανε, κάβητα πελέκαγαν, μηχητὰ καρφώναν, κι ἀνάμεσα σ' ἄλη ἐκείνη τὴ μάνητα τῆς ζωῆς ἔβλεπες ἄντρες ὄλο σφρίγος νὰ παίρνουνε ξάφνου τὴν ἀποσβολωμένη ἔκφραση τοῦ ἀντρείκελου ποὺ ἀνοίγει τὰ χέρια του δίχως νόημα, ἀναποδογυρίζει τσακισμένο τὸ κεφάλι του καὶ σωριάζεται κάτω μὲ μάτι ψόφιο καὶ θολό.

Ὁ Σγουρὸς δὲν εἶχε χάσει ἀπὸ μπροστὰ του τὸ φλάμπουρο τοῦ

Τουρναί. Μειονεχτικά θωρακισμένος για τέτοια σύγκρουση, είχε σ' αντίλλαγμα την απεδίκλητη λευτεριά στις κινήσεις του και την πολύτιμη ελαφρότητα. Δίχως σκέψη ή συναίσθηση, άνεδοκατέβαζε σύνταχα, δεξιά - ζερβά, τὸ κοντό σπαθί του κ' ἐνιωθε ὡστόσο πὼς σπάνια τυχαίνει νὰ μὴ συναντήσει κάτι τὸ λεπίδι του. Ξεχώρισε ἔτσι ἀόρατα, σὲ φευγαλέες ματιές, κοντάρια νὰ θερίζονται πὺξ ξαμῶνανε κατὰ τὸ στήθος ἢ τὰ πλευρὰ τοῦ φαριοῦ του, κρᾶνη νὰ βουλιάζουν καὶ νὰ κυλιούνται πέρα μὲ τοσκισμένα τὰ λουριά, ἀρματωσιᾶς διχτάτες νὰ χαράζονται τινάζοντας γύρω ἀχιτιδωτὰ τοὺς ψιλοὺς τοὺς κρίκους. Προχωροῦσε μὲ δυσκολία τὸ φαρί του, τσαλαβουτώντας σ' ἔδαφος ἀνώμαλο, ζωντανὸ ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ζῶα. Κάτι ἀνάβραζε ὀλοένα ἀπὸ κάτω, χέρια ἀπὸ κορμιὰ πολὺπλοκα σηκώνονταν γαντζώνοντας μὲ τὰ δάχτυλά τους, πρόσωπα πελιδνὰ ζητώντας νὰ βγοῦνε στὸν ἀφρὸ τεντώνονταν γιὰ μιὰ στιγμή στὸ φῶς, καὶ πάλι, σὰν κάτι νὰ τὰ ρούφηξε, βουλιάζαν. Στὰ μᾶτια του μπροστὰ ἔλα μπερδεύονταν, ἔρχονταν βόλτα, ἀναβόσθηναν. Ἄκουγε στ' αὐτιά του τὸ σάλαγο τῆς μάχης καὶ τὴ βουή ἀπὸ τὸ αἷμα του. Ὅμως τὰ ρουθούνια του, ταυσομένα, γοργανάσαιναν τὸν πηχτὸ ἀέρα μὲ εἶψα ἀκόρροστη, καὶ τὰ σφιγμένα δόντια του τὰ γαργάλιζε κάτι σὰν ἀγριμιοῦ πείνα.

Ἔτσι πολέμησαν ὡς πού ὁ ἥλιος ψήλωσε καὶ γαλάχτωσε τὸν ἀτόφια συννεφιασμένο οὐρανό. Ἀγάλια - ἀγάλια οἱ σφιχτὲς μάζες ἀραίωσαν, σκορπίζανε μέσα στὸν κάμπο, μπουλούκια ξεκόβονταν ἐδῶ - ἔκει, παλεύοντας πάντα μὲ μάνητα, δίχως σχῆμα, μπερδεμένα, σὰν τέρατα μ' ἀρίφνητα ποδάρια ἀλόγου, ἀνθρώπινες κεφαλές, ἀτσάλινες φολίδες, λοφία πουπουλένια. Σπαρμένοι κατὰχαμα στὸ λάσιο στήθος τοῦ πλατύστερνου κάμπου κείτονταν ἢ ἀργοσάλευαν μπόγοι ἄμορφοι, κορμιὰ ἀνθρώπων καὶ ζῶων σφαγμένων, σ' ὕστατο καὶ παράφορο ἀγκάλιασμα. Ἡ μεγάλη βουή ἀπλωνόταν ὡς πέρα, στὶς μασχάλες τῶν βουνῶν. Καὶ πέρα ἢ ἀτέρμονη θάλασσα, θαμπή καὶ σγουρωμένη, κυλοῦσε τὰ κύματά της ρυθμικά, τὰ ἔστελνε κατὰποδιαστὰ νὰ ξαπλωθοῦνε στ' ἀκρογιάλι, καὶ μουρμούριζε μ' ἀτραξία ρεμβαστική τὸ μουσικὸ τῆς τὸ τραγοῦδι.

Βαθμιαία μὲ σταθερὰ ἢ νίκη ἔγερνε πρὸς τὴ μεριά τῶν Ἀραγωνέζων. Ἀδιάκοπα πολεμώντας ἀπὸ τὴν αὐγή, οἱ Φράγκοι, ὄλο καὶ λιγότευαν, ἀραίωσαν, σκορπίζονταν, σμάρια ἐρημικὰ σὰν ξέρες στὸ πέλαγο τοῦ κάμπου. Ὅγδόντα σκοουταρᾶτοι, ἐξη ἱππότες εἶχανε κιόλας πέσει αἰχμάλωτοι στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ, κ' ἔβλεπες συνοδίεσ ἀργοπερπάτητες, πένθιμες, νὰ διασχίζουσι τὸ πεδίο τῆς μάχης τραβώντας πρὸς τίς ἀραγμένες πιδ πέρα κουρσάρικες ταρίδες. Στὸ μεταξύ, ἀπὸ τίς γαλέρες πὺξ στέκονταν ἀσάλευτες καταμεσίς στὸ λιμάνι, μ' ἀκίνησια ἀδυσώπητη, ἄλλες ταρίδες ξεκολλούσανε, ξέχειλες ἀπὸ ἀρματωμένους, καὶ λάμνανε κουεαλώνοντας τους στὸ γιανό. Προτοῦ ἀκόμα ἀράξουσι, οἱ Ἀραγωνέζοι ρίχνονε τ' ἀλογὰ τους στὸ ξέβαθο νερό, πηδούσανε στὶς σέλλες καὶ χύνονταν καλπάζοντας στὴ μάχη, μπουλούκια - μπουλούκια, σὰν κοπάδια ἀκρίδες, σέρνοντας ἄγρια ἰαχή. Κάποιες ὀμάδες φράγκικες, χάνοντας τὸ ἠθικὸ τους, ἀπελπισμένες γιὰ τὴν ἔκβαση, εἶχανε πάρει πίδα, καὶ τώρα τίς ἔβλεπες νὰ φεύγουσι καλπάζοντας πέρα, κατὰ

κείθε πού είχαν έρθει, μ' ένα φλάμπουρο στη μέση και μερικά λοφία τσακισμένα πού άνεμίζονταν θλιβερά.

Ο Τουρναι είχε βρεθεί μονάχος ανάμεσα σέ πηχτό βουρκο από κορμιά σωριασμένα ανάκατα στο χῶμα. Αποκαμωμένο τὸ φαρί του βόδιζε με δυσκολία, δρασκελώντας τούς λαδωμένους πού μούγκριζαν, και τὰ πτώματα. Τὸ δεξί του χέρι, σφίγγοντας πάντα τὸ κοντάρι, κρεμόταν ἀπαυδημένο, κι ἀπὸ τὴ λόγγη σούρωνε κ' ἔσταζε κάτω τὸ αἷμα πού εἶχε δέσει, πηχτό. Τὸ πρόσωπο τοῦ ἱππότη εἶτανε πελιδνὸ και τὸ μάτι του γυάλιζε χαμένο. Ὡστόσο ὁ σκουταράτος του, πού τὸ φαρί του εἶχε σκοτωθεῖ, κατόρθωσε νὰ βρεῖ ἄλλο, ὄρφανὸ ἀπὸ ἀναβάτη, τὸ καβαλίκεψε και τώρα ἐρχότανε μ' ὀλόρθο πάντα τὸ κοντάρι πού ἀνέμιζε τὸ φλάμπουρο ν' ἀκολουθήσει τὸν ἀφέντη του. Ἱππότης και σκουταράτος πορεύτηκαν ἔτσι γιὰ λίγο, ἀνεργοί, μέσα στο φριχτὸν κύκλο τῆς ἡσυχίας πού εἶχε ἀπλωθεῖ γύρω, σὰ δυὸ φαντάσματα.

Ἐάνου ὁ Τουρναι ἀνασείστηκε. Τὸ νεκρὸ μάτι του σεργιάνιζε ἀπὸ συνήθεια τὸ πεδίο τῆς μάχης, ψάχνοντας νὰ ἴδει πού βρίσκονταν σὲ μεγαλειότερη ἀνάγκη οἱ ὁμόθενοί του, γιὰ νὰ τοὺς δώσει ἕνα χέρι, δταν ξάνοιξε ἀριστερά, κατὰ τὸ γιὰλό, ἕνα σφιχτὸ μπουλουῦκι Ἀραγωνέζους πού ἔρχονταν καλπάζοντας. Εἶτανε συναγμένοι γύρω ἀπὸ φλάμπουρο ψηλό, ζωηρόχρωμο, πού ἀνέμιζε μ' ἐπικρση τ' ἄλικά χρώματά του και τὰ χρυσάφια. Στὴ μέση τῆς ομάδας ξεχώριζε ἕνας καθαλάρης μεγαλόκορμος, μ' ἀστραφτερὴ πανοπλία ἀπὸ ἀτσάλι ἀτόφιο, κράνος και πλάκες τόσο λαμπικαρισμένα πού θάλεγες πὼς δὲν ἔχουνε πιά τὸ ἀσημωτὸ χρώμα τοῦ μετάλλου παρὰ ἀντικαθρεφτίζουν ὑγρὰ τὸ γύρω κόσμο. Ζύγωναν, ὁ βραῦς και ρυθμικὸς γδοῦπος τῶν φαριῶν συντάραζε κιόλας τὴ γῆ.

Ὁ νεαρὸς ἱππότης τράβηξε νευρικά τὰ ρέτενα, τὸ φαρί του καρφώθηκε στὸν τόπο. Τὸ θολὸ τοῦ μάτι εἶχε ἀναπάντεχα σπιθίσει. Ἀνασηκώθηκε στὶς σκάλες τῆς σέλλας, στύλωσε τὸ κεφάλι του και σαῖτεψε με τὴ ματιὰ τὴν ἀπόσταση. Ἀπορημένος ὁ σκουταράτος εἶχε κρατήσει κι αὐτὸς τὸ φαρί του και κοίταζε τὸν ἀφέντη του μ' ἀνησυχία, μὴ νιώθοντας γιὰτί στέκονται ἐκεῖ, ἔτσι μονάχοι οἱ δυὸ τους κ' ἐκτεθειμένοι.

Οἱ Ἀραγωνέζοι φτάνανε. Ἀνάμεσά τους και στοὺς δυὸ Φράγκους ἀπλωνόταν ἀνοιχτὸς χῶρος, πιτσιλισμένος μονάχα ἀπὸ δυὸ-τρεις σωροὺς ἄμωρφα κουφάρια. Ὁ σκουταράτος γύρισε γύρω τὸ κεφάλι, ψάχνοντας ἀνέλπιδα νὰ ἴδει ἀπὸ πουθενὰ βοήθεια. Ἀλλοίμονο, τὸ ἤξερε: οἱ ἀνθρώποι τοῦ Τουρναι δὲ θάρχονταν, εἶχανε σπεῖρει τὸν κάμπο με τὰ κορμιά τους. Πέρα, δεξιά, ζερβά, οἱ τελευταῖοι Φράγκοι πρόβαλλαν τὴν τελευταία ἀντίσταση, κατρακυλοῦσαν ἀπὸ τὶς σέλλες τους ἀνάμεσα σὲ πλῆθος ἐχθρικές λόγγες ἢ ἐπεφταν αἰχμάλτοι, ἀποκαμωμένοι, μ' ἄκαρπο σφαδασμό. Σαναγύρισε τὰ μάτια στὸν ἀφέντη του λοιπὸν ὁ σκουταράτος, γλωμὸς ἀλλὰ ἀποφασισμένος, κ' ἔσφιξε στο δεξί του τὸν κεφαλοσπάστη, τὸν σφαιρικὸ κι ἀγκαθωτό.

Ἐάνου ὁ Τουρναι γύρισε τὸ κεφάλι του.

— Τὸ φλάμπουρό μου! ἔκραξε. Σήκωσε ψηλὰ τὸ φλάμπουρό μου!

Ἡ φωνή του εἶχε κάτι τὸ σπαραχτικὸ.

Ἰπάκουσε ὁ σκουταράτος. Στὸ ὄρθιο κοντάρι, τὸ φαλλιδωτὸ φλά-

μπορο άναδιπλώθηκε, φτεροκόπησε και ξετύλιξε κυματερά τὸ χρωματιστὸ οικόσημο τῶν Τουρναί.

Ὁ ἱππότης εἶχε στηρίξει καλά τὴ λόγχη του στὴ μασχάλη, ἔσφιξε πάνω στὸ στῆθος του τὸ τριγωνικὸ του σκουτάρι.

— Ἄρχοντα Ντελιούρια! ἔσυρε φωνὴ μεγάλη. Ἄρχοντα Ντελιούρια, σὲ χαιρετῶ!

Ἔτσι εἶπε. Καὶ μαζί, σκύθοντας μπροστὰ τὸ κορμί, ἔμπηξε τὰ σπιρούνια στὴν κοιλιά τοῦ φαριοῦ του, τινάχτηκε μαζί του, ἓνα σῶμα, πάνω και πέρα ἀπὸ τὴ γῆ, κ' ἔφυγε μπροστὰ σὰν τὸν άνεμο.

Οἱ Ἄραγωνέζοι, ἀντίκρου, εἶχανε σταθεῖ σασιτισμένοι. Δὲν πρόλαβαν νὰ πάρουνε θέση. Μονάχα ὁ ἀστραφτερός καθαλάρης εἶχε χαμηλώσει τὴ λόγχη του. Σὰ βράχος ξεθεμελιωμένος πού καταρακυλάει ἀναπηδώντας, βουίζοντας, ἀπὸ τὸ βουνο, ὁ Φράγκος εἶχε ριχτεῖ σύγκορμος πάνω στὸν Ἄραγωνέζο. Οἱ λόγγες τους τσακίστηκαν σὰ φρύγανα πάνω στὰ σκουτάρια. Ἄλογα κι ἀναβάτες γενήκανε γιὰ μιὰ στιγμή ἓνα, λὲς κ' εἶτανε νὰ χωνέψουν σὲ μάζα μοναδική. Κι ὁ Ντελιούρια, μὲ ραγισμένο τὸ σκουτάρι του, τὰ ποδάρια του τιναγμένα ἀπὸ τὶς σκάλες, ἀναποδογυρίστηκε πάνω στὴ σέλλα του και γκρεμίστηκε καταγῆς.

Αὐτὰ ἔλα γίνανε σὲ μιὰν ἀστραπή. Οἱ Ἄραγωνέζοι, θαμπωμένοι, εἶχαν ἀθέλητα παραμερίσει, και τὰ φαριά τους, προγκώντας, τοὺς ἔσερναν κιόλας μακρῶς. Τὰ κράτησαν τραβώντας ἄγρια τὰ ρέτενα, μπηγόντας οὐρλιάσματα λύσσας. Καθὼς εἶχανε σκορπίσει ἀχιθιδωτὰ γύρω στὸν τόπο ὅπου οἱ δυὸ ἄρχοντες συγκρούστηκαν, στάθηκαν ἔτσι, κύκλος, ἀνορθώνοντας τὰ ζῶα στὰ πισινά. Τὰ μάτια τους, τεντωμένα, κοιτάζανε τὸν ἀρχηγό τους, πού ἔμενε τώρα ἀσάλευτος στὸ χῶμα. Εἶτανε τελειωμένος; Σ' ἔλο τὸ διάστημα πού αὐτοὶ παλεύανε νὰ μαζέψουν τὰ φαριά τους, ὁ Ντελιούρια δὲν ἔδινε κανένα σημάδι ζωῆς. Σκοτεινά, μέσα τους, εἶπανε πῶς ἴσαμε ἐδῶ εἶταν.

Τότε κάτι σὰν άνεμος καυτός, ἄγριος, ἦρθε νὰ τοὺς ζαλίσει τὰ φρένα. Ὁ Φράγκος εἶχε σταθεῖ παραδίπλα στὸν ἀμύραλη, δίχως λόγγη, και τραβούσε ἦρεμα τὸ σπαθί του. Ἄτάραχος, τοὺς καρτερούσε. Ὁ σκουταράτος του, πειθήνιος, ζύγωσε και στάθηκε πίσω του μὲ τὸ φλάμπουρο πάντοτε ὀρθιο. Ὅμως οἱ πρῶτοι ἔρχονταν κιόλας καταπάνω τους καλπάζοντας, μὲ τὶς λόγγες τεντωμένες. Οἱ ἄλλοι χύθηκαν ἀπὸ γύρω, καταποδιστά, σέρνοντας λάμπεις ἀτσάλινες, σὰν πεφτάστερα μέσα σ' ἀνοιζιάτικη νύχτα.

— Hierro, despierta te! κράζανε μεθυσμένοι, μὲ δόντια σφιγμένα, «Σίδερο, ζύπνα!», τὴν πολεμικὴ τοῦ τόπου τους κραυγή.

Μέσα στὸ κῆμα αὐτὸ πού ὄλουθε τὸν ἔζωσε, ὁ Τουρναί σήκωσε πελεκητὰ τὴ σπάθα του μιὰ, δυό, τρεῖς φορές, ὕστερα τρέκλισε, κλονίστηκε, βούλιαξε. Τὸ φαρί του γονάτιζε, ἔπεφε μ' ἀνοιγμένη τὴν κοιλιά του. Καὶ τὸ φλάμπουρο πού πῆγε κ' ἦρθε, ἀνεμίζοντας πάνω ἀπὸ τὴ σύρραξη τὸ οικόσημο, σὰν ἄλμπουρο καραβιοῦ πού φουντάρει, τέλος ἔγειρε κι αὐτὸ, χάθηκε.

Εἶχανε κάνει κύκλο γύρω στὸ σημεῖο πού καταποντίστηκε τὸ παλληκάρι, και μὲ τὶς μακρυές τους λόγγες κεντούσαν, ἀνασκάλευαν τὸ βυθό. Γονατιστὸς ἐκεῖνος, μὲ τὸ μεγάλο του τριγωνικὸ σκουτάρι στηρι-

γμένο στη γῆ, ὀχυρωμένους ἔτσι πού μονάχα τὸ κεφάλι του νὰ προβαίνει, πάλευε μὲ τὸ σπαθί του ν' ἀποκρούσει τὶς μπηχτές. Σὰ στενές γλώσσες φιδιῶν λαστιχάροντας ξαμώνανε οἱ λόγχες γύρωθε καὶ τὸν κεντοῦσαν. Ὅμως κρατοῦσε ἀκόμα ἡ διχτάτη ἀρματωσιά του. Τὰ φαριά, φρενιασμένα, μὲ μάτι γουρλωτό, ὀρθώνονταν στὰ πεισινά τους τὰ ποδάρια καὶ μὲ τὰ μπροστινὰ δέρνανε τὸν ἀέρα πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

Πάλαιψε ἔτσι γιὰ κάμποσο, γλωμός, μὲ τὰ χεῖλη του σφιγμένα. Στὸ πρόσωπό του, πού εἶχε πετρώσει καὶ δὲν ἔκανε καμμιά σύσπαση, παράδοξη γαλήνη εἶταν τώρα ἀπλωμένη, ἀταραξία μαρμάρινη. Μονάχα ἡ ματιὰ του, λαμπερὴ μέσα στὴ σκιά, γοργή, πετάριζε δῶθε, κεῖθε, προλάβεινε τὸν κίνδυνο, τὸν ἔκθεε μεσοδρομῖς, γιὰ νὰ ξαναρχίσει πάλι. Μπροστά του, ξαπλωμένος στρωτά, ἔμενε ὁ σκοουταράτος, ἀσάλευτος. Ἐνα στενὸ μαυροκόκκινο ρυάκι εἶχε σκουρώσει ἀπὸ τὸ μπλάβο χεῖλι του καὶ χάραζε τὸ χωνεμένο μάγουλό του. Ἀπὸ πάνω, στὸ σφιχτὸ χῶρο, σὰ στόμιο πηγαδιοῦ, οἱ σπαθιῆς σταυρώνανε σύνταχες τὸ γαλαχτωμένο καὶ φεγγερὸ κομμάτι τ' οὐρανοῦ, σφυρίζοντας μὲ πεισματερὸ τρόχισμα, κρούονταν ξερά, μεταλλικά, λεπίδα μὲ λεπίδα. Γοργές, στριμωχτές ξεφύσαιναν οἱ ἀνάσες. Κι ὁ ἱππότης τὸν ἐβλεπε τὸν Μεγάλον Ἀφέντη ν'ἀρχεται, νὰ κοντοζυγώνει, ἰσκιώνοντας τὸ ὑστερο κομμάτι τ' οὐρανοῦ πὸ ἔλο καὶ στενεύει πάνωθ' αὐτοῦ.

Ἐκεῖ, νιώθει κάτι ζωντανό, ζεστό, ν' ἀναδεύεται δίπλα του καὶ νὰ κολλάει στὸ πλευρὸ του. Δὲ μπορεῖ νὰ κοιτάζει, δὲν προφταίνει, ὁμως τοῦ φαίνεται σὰν καὶ μιὰ ζωὴ νὰ φυτρώνει μὲς ἀπὸ τὸ χῶμα. Ἐνα χέρι ξένο σηκώνεται δίπλα στὸ δικό του, κρατώντας κοντὸ σπαθί, κι ἀρχίζει νὰ πελεκάει σύνταχα, ἀραιώνοντας τὸ ἀγκαθερὸ σφίξιμο ἀπὸ γύρω. Ἐνα, ὑστερα δεῦτερο φαρί σωριάζεται, μὲ τρύπια τὴν κοιλιὰ, παρασέρνοντας στὸ πέσιμο τὸν ἀναβάτη. Οἱ ἐχθροὶ σὰ νὰ σάστισαν. Τονωμένοι ἀναπερώνονται κι αὐτὸς καὶ νιώθει τώρα λιγότερο βαρὺ τὸ χέρι σου. Γυρίζοντας μύλο τὸ σπαθί του, χαλαρώνει τὸ σφίξιμο πὸ πῆγαινε νὰ τὸν πνίξει. Καὶ μαζί, ἀθέλητα, μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ, νιώθει νὰ στέκεται δίπλα του, ἀδερφικὰ γονατισμένοι, συμμαχητῆς, ὁ ἀλλόκοτος ἐκείνος Ρωμῖος πὸ τὸν ἀκολούθησε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα.

Μιὰ φωνὴ δυνατὴ, προσταχτικὴ, ἀκούστηκε νὰ ἔρχεται ἀπὸ κάπου, σὰν ἀπὸ τὸν οὐρανό. Οἱ λόγχες γύρω ἀποσύρθηκαν, ὁ φονικὸς κύκλος ξέσφιξε. Ζαλισμένος, μὲ τὰ μάτια θολὰ, ὁ ἱππότης εἶχε γείρει τὸ κεφάλι, καὶ τὸ χέρι του πὸ κρατοῦσε τὸ σπαθί ἔπεσε βαρὺ, μολυβένιο στὴ γῆ. Ἐνωσε ἕνα μπράτσο γερὸ πὸ ξαφνικὰ τὸν ἀγκάλιαζε καὶ τὸν ἔσφιγγε νὰ τὸν στηρίξει. Ὁ νεαρὸς Ρωμῖος σηκώθηκε ὀρθῶς δίπλα, ὑποχαστάζοντας πάντα τὸν συμπολεμιστὴ του.

Ἀνάμεσα στοὺς ἐχθροὺς πὸ εἶχαν παραμερίσει σαστισμένοι, πρόσβαλλε τώρα ἕνα καινούργιο πρόσωπο. Εἶτανε πολεμιστῆς μεγάλοκορμος, μ' ἀρματωσιά ἀστραφτερή, καὶ ζύγωνε πεζὸς, μ' ἀργὸ βῆμα. Οἱ Ἀραγωνέζοι σταμάτησαν ἀπορημένοι καὶ χαμήλωσαν τὶς λόγχες τους στὴ γῆ, εὐλαδικά. Προχώρησε ὁ πεζὸς πολεμιστῆς καὶ στάθηκε μπροστά στ' ὀλόρθο σύμπλεγμα τῶν δυὸ πὸ εἶχαν ἀπομείνει νὰ μάχονται τελευταῖοι. Εἶταν ξεσκούφωτος. Ὁ ἀνεμὸς τῆς θάλασσας σιγανέμιζε τὰ φερά του, σγουρὰ μαλλιά.

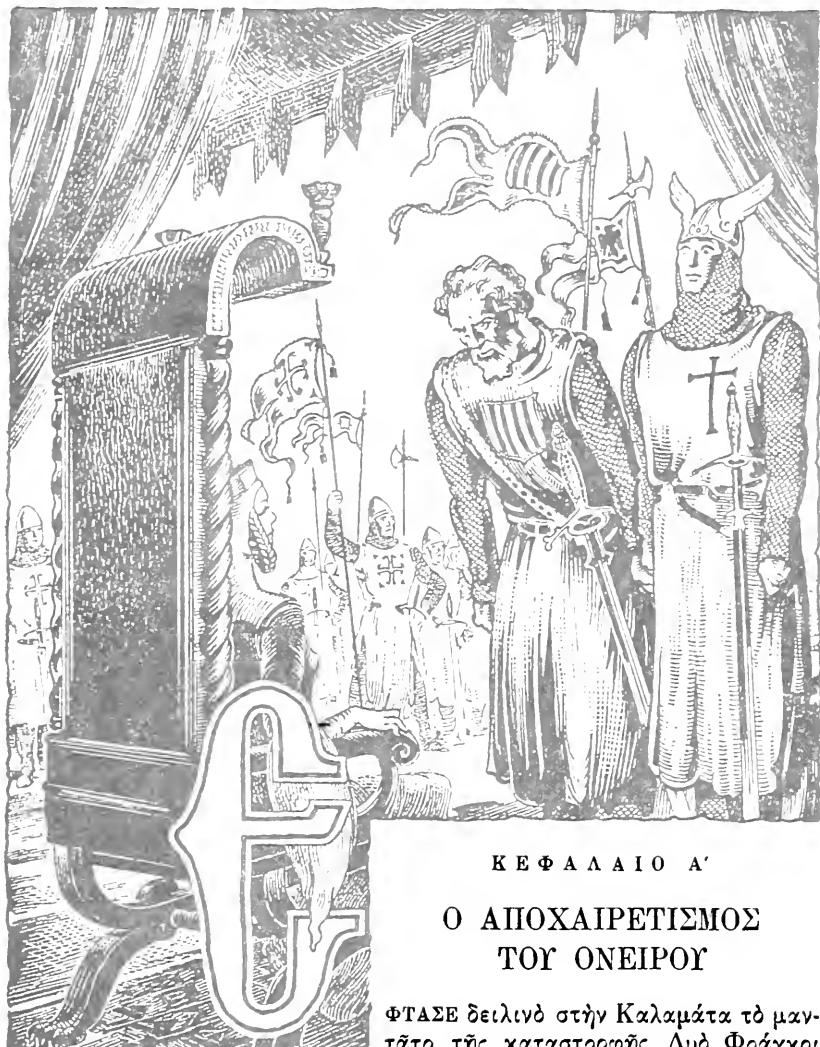
—“Άρχοντα Ντελιούρια, λείπει βλέποντάς τον ό Τουρναί και στυλώνει με θέληση σκληρή τὰ πόδια του στή γῆ. Δέν πέθανες! Και πάλι λοιπόν μ’ ἔχεις νικήσει.

Δέ μίλησε ό ξένος. Τό άρχοντικό του πρόσωπο φανέρωνε μιάν ήρεμία συλλογισμένη, μελαγχολική.

Κοιτάχτηκαν στά μάτια οί τρεις άντρες, ό ψαρρομάλλης, ό ξανθός κι ό καστανός. Κοιτάχτηκαν δίχως νά μιλάνε. Κι ό Φράγκος γύρισε τή ματιά του γύρω, στό μεγάλο κάμπο, τόν σπαρμένο με τὰ κουφάρια τών δικών του, στόν κάμπο πού είχε πιά σωπάσει, τήν ξανάφερε στόν Άραγωνέζο, χούφτιασε άπό τή λεπίδα τό ματωμένο του σπαθί και τοῦ τ’ άπλωσε δίχως λέξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Ο ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

ΦΤΑΣΕ δειλινὸ στήν Καλαμάτα τὸ μαν-
τᾶτο τῆς καταστροφῆς. Δυὸ Φράγκοι
ἀπὸ τοὺς νικημένους, ἓνας ἱππότης κ' ἓνας σκουταράτος, παρουσιάστη-
καν στή σιδερόπορτα τοῦ κάστρου καραβοτσακισμένοι. Εἶχανε κουρε-
λιασμένα ἐπιλωρίκια, λασπωμένες ἀρματωσιές, βουλιαγμένο κράνος ὁ
σκουταράτος, εἶτανε δίχως κράνος, μὲ τὰ μαλλιά ἀκατάστατα κ' ἰδρω-
κοπημένα, ὁ ἱππότης. Τὰ φαριὰ τους, τὰ δανεικά, γιατί τὰ δικά τους
εἶχανε σφαχτεῖ ἐκεῖ - κάτω, κρεμούσανε τὰ κεφάλια τους στή γῆ, κι ἀπὸ
τὰ τεζαρισμένα χεῖλη τους σούρωνε καὶ στάλαζε χᾶμω σάλιο ἀφρισμένο.

Ἡ πριγκηπέσσα τὴν ὥρα κείνη, βρισκότανε στὸ κουβούκλι τῆς.

Καθισμένη στην κασσέλα, μπροστά στο παραθύρι, αγνάντευε τή θάλασσα, πέρα, κι όσμιζότανε άφαιρεμένα τήν άνάσα του βασιλικού. Ή πολιτεία, κάτω, ζάρωνε κιόλας στή βραδυή της περισυλλογή. Τά σήμαντρα του έσπερινου είχαν από ώρα σωπάσει.

Μπήκε ό τσαμπρελιάνος ταραγμένος, δαγκώνοντας τά χείλη του, και τής άνάγγειλε πώς ένας ίππότης, από κείνους του Ζόγκλου, ζητούσε νά τής παρουσιαστεί. Τά μάτια της, τά χαινωμένα στην αιώνιά τους ρέμβη, άναψαν. Μόλις σήμερα τό πρωί είχε μάθει τά όνόματα των πολεμιστάδων πού φύγανε για τήν παράτολμη έπιχείρηση.

— Νά όρίσει άμέσως! πρόσταξε τόν τσαμπρελιάνο.

Κι όταν ό πολεμιστής μπήκε στο κουβούκλι γεμάτος άμμηχανία και συστολή, κι ζταν εκείνη τόν είδε έτσι συντριμμένο, ή καρδιά της έδωσε ένα χτύπο βαθύ και σταμάτησε, γιατί δραματίστηκε με τό πρώτο τήν άπέραντη εικόνα του χαμού.

— Μιλήστε, άρχοντα ίππότη! Έκανε ξέπνοη με χείλη πανιασμένα.

Ή άντρας στεκότανε παράμερα, στην κώχη του τοίχου πού τόν έσθεγε ή βραδυή σκιά. "Άνοιξε τά χέρια του και τ' άφησε νά ξαναπέσουν δίχως λέξη, με συντριβή βουθή.

— Λοιπόν; τόν ξαναρώτησε.

Κρατούσε τό κεφάλι του σκυφτό. Σήκωσε τά ντροπιασμένα μάτια του, τήν κοίταξε φευγαλέα, τά ξαναχαμήλωσε.

— Είμαστε νικημένοι, κυρία, πρόφερε τέλος.

Και με λίγα λόγια, πού βγαίνανε κι αυτά από τό σφιγμένο λαρύγγι του με κόπο, τής ανιστόρησε άδέξια τή σύγκουση με τους Άραγωνέζους, τήν ήττα των Φράγκων, τό θρίαμβο του Ντελιούρια.

Τής είπε κι άλλα, για τήν υπέρτερη δύναμη του έχθρου, για τήν πλεονεχτική του θέση, για τήν άντρεία των βασσάλων της. Όμως αυτή δέν άκουγε πιά. Με τό βλέμμα θολό, γυρισμένο πάλι έξω, στον έρίζοντα πού βράδυαζε, έβλεπε ν' άπλώνεται κει κάτω ένας κάμπος φαρδύς, σπαρμένος με κορμιά, φλάμπουρα κουρελιασμένα, σκουτάρια πού ράγισαν, και καταμεσίς του, ξαπλωμένο άνάσκελα, ένα νεαρό παλληκάρι δίχως άρματωσιά, πού τά καστανά μαλλιά του άπλώνονται άχιτωτά γύρω, στή γή, κι από τό πλευρό του άργοκυλάει ένα ρυάκι ζεστό αίμα.

— Και χάθηκαν... έλοι; ρώτησε με χείλη τρεμάμενα.

Ή κρυφός πόθος νά δικαιολογήσει τή φυγή του μεγαλοποιώντας τή φθορά, τό θέριεμα τής φαντασίας από τό φόβο, όρμήνεψαν στον ίππότη τήν άπόκρισή του:

— Όλοι, κυρία. Όλοι, έξόν από τόν ταπεινό δούλο, πού βλέπει μπροστά της τώρα ή χάρη σου, τό σκουταράτο του κι άκόμα κάποιους άλλους, λιγοστούς, πού γυρίζουν ξοπίσω μου στην Καλαμάτα.

Στάθηκε και τόν άκουσε πίνοντας άπληστα τά λόγια του. Πρόσμενε τή συνέχεια, μα σαν τόν είδε νά σταματάει, πήρε τήν άπόφαση και τόν ρώτησε όνομαστικά για μερικούς, σκόρπια, όποιους τής έρχονταν πρόσχειρα στο νού. «Κι ό τάδε; κι ό δεινα; τί είχαν γίνει;» Ή άπόκριση στάθηκε στερεότυπη, άδυσώπητη: Νεκροί!

Νεκροί!

Γύρισε πάλι τὰ μάτια της ἔξω, ἀμίλητη. Κάτι ὡς τώρα ἀνυποφίαστο τοακίστηκε μέσα της καὶ σωριάστηκε βουβά, σὰ στάχτη. Μιᾶς ἐνιωθε τὸν ἑαυτὸ της γυμνωμένον πάλι ἀπὸ τὸ πουπουλένιο ἐκεῖνο ντύμα πὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ τῆς ζεσταίνει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ μαζάρου. Στὸ βλέμμα της θαμπόφεξε ἡ παγερή, ἡ καλιά ἀσπραδά αὐτῆς μαζάρου.

— Καλά, εἶπε βαριά, σκληρά. Δὲ σὰς θέλω τίποτ' ἄλλο.

Καὶ τοῦ ἔγνεψε ν' ἀποσυρθεῖ.

Τὴν ἄλλη μέρα ἤρθανε κι ἄλλοι πολεμιστάδες. Εἴτανε περισσότεροι ἀπ' ἔσους θὰ περίμενε κανένας ὕστερα ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τοῦ πρώτου. Ἡ αὐτὴ τοῦ κάστρου εἶχε ζωντανέψει τώρα ἀπὸ ἓνα ἀδιάκοπο σῦρε κ' ἔλα, καθαλαρέους πὺ πέζευαν, ἄλογα πὺ χλιμίντριζαν, σκουταράτους πὺ ξαρματώνανε τοὺς ἀφεντάδες τους ἢ πὺ βοηθάγανε τοὺς λαθωμένους ν' ἀνέβουνε τὰ σκαλιὰ τοῦ ἀρχοντικοῦ. Βρήκανε δουλειὰ κ' οἱ κυράδες τῆς κούρτης κι ὀλημερίς πιά τρέχανε δῶθε - κεῖθε πολυάσχολες, πλένανε μὲ κρασί τις λαθωματιές, φτιάνανε ξαντό, ἄλλαζαν ἐπιδέσμιους. Ἀναπάντεχα, ὁ βαθμιαῖος γυρισμὸς τῶν νικημένων τοῦ Ζόγκλου πῆρε ἓναν τόνο ἀνομολόγητου πανηγυριοῦ. Ξύπνησε τὸ λαγοκοιμισμένο ἐνδιαφέρο γιὰ τὴ ζωὴ, κ' ἡ ζωὴ ἄλλαξε ρυθμὸ κι ὄψη.

Μέσα στὴ φρεσκαδούρα τούτη, πὺ τὴν κρυφοτάραζε καὶ κάποια κρυφὴ ἀγωνία — ἡ σκέψη πὺς ὁ Ντελιούριος τὸ κάτω - κάτω εἶναι νικητῆς, πὺς ἡ θάλασσα γίνεται τώρα ἀκόμα πιδ ἐπικίνδυνη ἀφοῦ ἡ στεριά ἔχει χάσει κάμποσους ἀπὸ τοὺς ἀξιους ὑπερασπιστῆς της —, ἡ ἀπόφαση τῆς πριγκηπέσσας νὰ ξεσηκώσει τὴν κούρτη καὶ νὰ φύγει γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα ἔπεσε σὺν ξαφνικῷ. Πάγωσαν ὄλοι ὕστεν τ' ἄκουσαν, διστάσανε στὴν ἀρχὴ νὰ τὸ πιστέψουν, ἀναζήτησαν ὕστερα μιὰν ἐξήγηση καὶ τέλος εἶπανε μὲ τὸ νοῦ τους πὺς τὸ πριγκηπᾶτο τρέχει κίνδυνον μεγάλο κ' ἡ πριγκηπέσσα πάει νὰ μπεῖ κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ ἀφέντη της.

— Ὅμως ὁ πρίγκηπας βρίσκεται ἀκόμα στὴν Ἀνάπολη . . .

— Στείλανε νὰ τὸν φέρουν πίσω.

Τὰ συμπεράσματα τῆς πρῆχειρης λογικῆς πήρανε μὲ τὸ πρῶτο ἀξία καὶ βάρος ἐμπιστευτικῆς πληροφορίας. Ὁ πρίγκηπας θάρθει, ὁ πρίγκηπας ἔρχεται. Κάτι μεγάλο κακὸ ἐτοιμάζεται ἀπὸ τὴ θάλασσα· αὐτὸ εἶναι!

Ἡ βᾶγια ὠστόσο, πὺ βρισκότανε στὴν πιδ στενὴ ἀπ' ὄλους ἐπαφὴ μὲ τὴν πριγκηπέσσα, δὲ μπορούσε νὰ πιστέψει τις διαδόσεις. Τὴν παραμονὴ τοῦ ξεκινήματος γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα, βρῆκε τὴν Ἰζαμπώ, ὅπως καὶ κάθε μέρα τώρα στερνά, καθισμένην ὀλομόναχη στὸ κουδοκλι της.

— Γιὰτὶ κάθεσαι αὐτοῦ χάμω, καρδούλα μου, καὶ μαρτζώνεις; Γιὰτὶ δὲν κατεβαίνεις νὰ πάρεις ἄερα στὸ περιβολάκι σου;

Ἡ Ἰζαμπώ φαινόταν ἤρεμη. Ἠρεμὴ κι ἀδιάφορη. Ἐκανε μιὰ χειρονομία ἀδειανὴ ἀπὸ νόημα.

— Μ' ἀρέσει καλλίτερα ἐδῶ.

— Ὅμως πρῶτα, κάθε δειλινὸ τέτοιαν ὦρα . . .

Ἡ πριγκηπέσσα σήκωσε τὸ χέρι της μὲ κάποιαν ἀδημονία. Τ' ἄφησε νὰ ξαναπέσει. Σὰ νᾶθελε κάτι νὰ πεῖ καὶ τὸ μετάνιωσε.

— Ἐλα νὰ κατέβουμε μαζί, ἔλα νὰ σὲ χαρῶ, ἐπέμεινε ἡ βᾶγια.

Ὁ μακρὸς ἄσπρος λαίμηδς λύγισε λοξά, τὸ κεφάλι ἔγειρε ἀνάλαφρα στὸν ὦμο.

— Δὲ θέλω, βάγια, εἶπε σιγά, δὲ θέλω πιά νὰ καθήσω κάτω ἀπὸ τὴ ροδιά.

Καὶ σὲ λίγο :

— Βάγια . . .

— Καλή μου !

— Βάγια, πὲς μου, εἶν' ἀλήθεια λοιπὸν αὐτὸ πού λέει τὸ σημάδι :

— Ποιὸ σημάδι ; ἀναστατώθηκε ἡ βάγια.

— Τὸ σημάδι πού ἔχω στὸ μελίγγι μου. Νά, ἐδῶ . . .

Καί, λέγοντας, πασπάτευε μὲ τὰ δάχτυλά της τὴν ἄκρη τοῦ ἀριστεροῦ της τοῦ φρυδιοῦ.

Ἡ βάγια σηκώθηκε φρενιασμένη. « Τ' εἶτανε πάλι αὐτά ; ποιὸς πῆγε καὶ τῆς σφύριξε τέτοιες παλαβομάρες ! . . . »

— Ὅχι, ὄχι, τὸ ξέρω. Κ' ἐσύ τὸ ξέρεις, βάγια. Τὸ σημάδι λέει ἀλήθεια. Δὲ θὰ χαρῶ ποτέ μου ὅ,τι ἀγαπῶ.

Τῆς τὸ εἶχε πεῖ, ἐδῶ καὶ χρόνια, μιὰ γριά διακονιάρα, ἐκεῖ κάτω στὴν Ἀνάπολη, στὸ κάστρο τοῦ Αὐγοῦ. Μιὰ γριά πού ζητιάνευε μπροστὰ στὴ σιδερόπορτα. Κι ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη δὲν τὴν ξανάδε, λὲς κ' εἶχε ἔρθει ἀπὸ ἀλαργινὴ, ἀγνωστὴ χώρα, μονάχα γιὰ νὰ τῆς τὸ πεῖ. Δίγες μέρες ἀργότερα, πέθανε ὁ Φίλιππος ντ' Ἀνζού.

— Ὅμως τὸ συχωρεμένο τὸν πρῶτο σου ἄντρα . . . ἄρχισε τώρα ἡ βάγια ἀναγκασμένη ν' ἀναθυμηθεῖ τὰ παλιά.

— Δὲν τὸν εἶχα ἀπὸ ἔρωτα, ξέρω. Ὅμως πέθανε, δὲν πέθανε ; Ἐκεῖ νὰ δεῖς ! Πέθανε, καὶ δὲ χάρηκα τὸ γάμο μου. Κ' ἔζησα χήρα καὶ φυλακισμένη, σκλάβα πὲς, τὰ καλλίτερα χρόνια μου.

Ἄλλα ἂν ἀπόμεινε ἡ βάγια. Πρῶτη φορὰ τὴν ἀκουγε τὴν ψυχοκόρη της νὰ μιλάει μὲ πόνο, μὲ συγκίνηση, μὲ κάποια τρυφερότητα, γιὰ τὸν ἑαυτὸ της. Στάθηκε ζαλισμένη νὰ τὴν κοιτάξει. Σὰ νὰ μὴν τὴν ἀναγνώριζε.

— Ἐλα, ἔλα. Καιρὸς νὰ ἐτοιμαζόμαστε γιὰ τὸ ταξίδι ! ἔκανε μὲ ψεύτικη βιάση ἡ Ἰζαμπὴ κόθοντας τὴ σιωπὴ ἀπότομα, σὰ νὰ εἶχε μετανιώσει γιὰτὶ προδῆθηκε.

Ἐφυγαν τὴν ἄλλη μέρα, χαράματα. Ἐφυγαν, κ' εἶτανε μακρὰ συνοδία, πλουμιστή, δλάκερη ἢ κούρτη, κυράδες στολισμένες, κι ἄρχοντες, καὶ σκουταράτοι ἀρματωμένοι, σεργέντες, παιδόπουλα. Γιὰ ὦρα πολλὴ κρουνέλιασαν, φαριά καὶ μουάρια, κροταλίζοντας στοὺς δρόμους τῆς Καλαμάτας. Ὅμως πόσο διαφορετικὰ εἶταν ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τῆς κυρᾶς τῆς Ἀκσας ! Οὔτε σουραύλια ἐδῶ, οὔτε γάχανα, οὔτε γελοῦμενο κουθεντολίι. Πῆγαιναν ἀμίλητοι καὶ συλλογισμένοι, πρῶτα ἓνα σῶμα σεργέντες γιὰ ἐμπροσθοφυλακὴ, ὕστερα κάποιοι ἱππότες, ἢ πριγκηπέσσα μὲ τὸν καπελάνο της καὶ τὸν τσαμπρελιάνο, ἢ βάγια, οἱ γυναῖκες, οἱ σκουταράτοι, τὰ μουάρια μὲ τὶς ἀποσκευές, καὶ τέλος, ὀπισθοφυλακὴ, ἄλλο σμάρι σεργέντες. Οἱ Καλαματιανοὶ εἶδαν τὸ φλάμπουρο τῆς πριγκηπέσσας νὰ ξεμακραίνει ἀκυμάτιστο μέσα στὸν ἀσάλευτο ἀνοιξιὰτὴ ἀέρα, κρεμασμένο γύρω στὸ κοντάρι θλιβερά.

Ἀμίλητο καὶ σκυθρωπὸ στάθηκε δλάκερο τὸ ταξίδι. Ὅσο ζύγωναν

στ' ἀκρογιαλί τόσο μεγάλωνε κ' ἡ βαρυθυμιά. Νευρικοί γίνονταν οἱ ἄντρες κ' ἡ ἀνησυχία τῶν γυναικῶν ἀρχίζε νὰ ξεμυτίξει. Σὰ φάνηκε ἡ βαθυγάλανη γραμμὴ τῆς θάλασσας, τὰ μάτια ἀγρίεψαν καὶ στυλώθηκαν πάνω τῆς ὑποψιασμένα. Οἱ σεργέντες προχώρησαν μὲ προφύλαξη, σφίγγοντας στὶς ἀτσαλόπλεχτες γροθιῆς τοὺς τὶς λόγχες, κ' οἱ γυναῖκες κράτησαν τὰ δικά τους τὰ ζῶα πιδ πίσω. Τὸ πέλαγο φαινόταν ἐρημο ὅσο πού φτάνει δεξιά, ζερβά ἢ μπρὸς τὸ μάτι. Πῆγρνε τὴν κορδέλλα τοῦ γιαλοῦ καὶ συνέχισαν τὸ δρόμο τοὺς γοργά, ἔχοντας τὰ μάτια τους πάντα γυρισμένα κατὰ τὴ θάλασσα.

Ἡ πριγκηπέσσα, καθὼς πάντα, δειχνόταν ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες ἢ πιδ ψύχραιμη. Μονάχα αὐτὴ δὲν κοίταζε τὸ πέλαγο καὶ τὸ μάτι τῆς καρφωνόταν ἴσια μπρὸς, χωρὶς νὰ βλέπει. Εἶτανε θολὸ τὸ μάτι τῆς κι ὄλο ἀπάθεια, στεγνὴ ἀδιαφορία. Κι ὁμως ἐβιαζε τὸ φαρί τῆς νὰ προχωρήσει, μὲ τὸ τακῶνι, μηχανικὰ, τοῦ ἔκρουε τὴν κοιλιὰ. Κρυφὴ βιασύνη εἶτανε χυμένη στὸ αἷμα τῆς, ἀπὸ ἄλλη ὁμως αἰτία. Ἐφευγε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα ἢ Ἰζαμπῶ κυνηγημένη, ταραχὴ τὴν συνεῖχε ἀλλόκοτη, πόθος ἀπὸ κάπου νὰ ξεφύγει, κάπου νὰ φτάσει, ἀλλὰ δίχως κι αὐτὴ ἢ ἴδια νὰ ξέρει πού καὶ γιατί.

Δὲ σταμάτησε στὴν Ἀνδραβίδα. Κατέθηκε μ' ὀλάκερη τὴν κούρτη στὴν Κλαρέντζα, κ' ἐκεῖ πέζεψε. Σκληράδα πρωτόφαντη εἶτανε τώρα χυμένη στὸ πρόσωπό τῆς, σὰν καὶ νὰ τὸ ἀργάστηκε στὸ μεταξὺ ὁ ἀνοιχτὸς ἀέρας τοῦ κάμπου καὶ τοῦ γιαλοῦ. Πέζεψε στὴν καλὴ τῆς τὴν πολιτεία κ' εὐθὺς ἀμέσως σὺναξε γύρω τῆς τὴν κούρτη. Ὁ πρίγκηπας ἔλειπε, λοιπὸν εἶταν αὐτὴ τώρα ἀναγκασμένη νὰ γνοιαστεῖ γιὰ τὶς ὑποθέσεις τοῦ πριγκηπάτου. Καὶ πρῶτα - πρῶτα ἢ ἦττα τοῦ Ζόγκλου. Ἦθελε νὰ πάρει ἀναφορὲς λεπτομερειακῆς κ' ὑπεύθυνες, ν' ἀναμετρήσει τὴν ἔκταση τῆς ζημιάς, ν' ἀποφασίσει τί ἀπόμεινε νὰ γίνει.

Ὁ Ντελιούρια δὲν εἶχε ξεμακρύνει ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς Ἀχαΐας. Κάπου ἐδῶ σὰ παράλια γύριζε, αὐτὸ τ' ἀνάφεραν μπροστὰ στὴ συναγμένη κούρτη αὐτόπτες πὺ εἶχανε δεῖ τὰ πλουτικά του ν' ἀρμενίζου κοπαδιαστά, κι ἀνάμεσά τους, καμαρωτὴ, γεμάτη ἔπαρση, τὴν κόκινη γαλέρα, τὴ δική του. Πάνω στὶς κουβέρτες καὶ μέσα στ' ἀμπάρια τους οἱ ἀραγωνέζικες γαλέρες κουβαλοῦσαν τοὺς Φράγκους αἰχμαλώτους, καὶ τὸν Γεώργιο Γκούζη, καὶ τὸν Ἰωάννη ντὲ Τουρναί, ἔξι ἱππότες, ὀγδόντα σκουταράτους.

— Ἐξὴ ἱππότες!, ὀγδόντα σκουταράτοι! ἔκραξε ἡ Ἰζαμπῶ καὶ πετάχτηκε ὄρθια, σφίγγοντας στὴ γροθιά τῆς τὸ ἀκουμπιστήρι τοῦ θρονιοῦ τῆς. Ἐμένα δὲ μοῦ εἶχανε πεῖ γιὰ αἰχμαλώτους.

Στενόχωρη σιωπὴ ἀπλώθηκε στὴν κούρτη. Κανένας ἴσαμε κείνη τὴ στιγμή δὲν ἤξερε τίποτα βέβαιο, τώρα μονάχα γινόταν ὁ ἀπολογισμός.

Γύρισε τὸ βλέμμα τῆς ὀργισμένο δεξιά, ζερβά, κ' ὕστερα ξανακάθησε. Τὸ μέτωπό τῆς εἶχε γίνει τώρα ἀκόμα πιδ σκληρό, ὁμως ἕνα φέγγος τῆς ξαστέρωσε τὰ μάτια. Πῆρε ἀμέσως τὴν ἀπόφαση. Ξαπόστειλε τὸν ἀμιράλη τῆς νὰ συναπαντήσῃ τὸν Ντελιούρια ὅπου τὸν βρεῖ, καὶ νὰ τὸν προσκαλέσει νὰ ἔρθει σὲ συνάντηση προσωπικὴ μαζί τῆς. Ἔτσι νὰ κάνει. Κι αὐτὴ θὰ προσμένει ἐδῶ.

Ύστερα, χωρίς άλλη συζήτηση, διέλυσε τὴν κούρτη.

Περίμενε τὸ γυρισμὸ τοῦ ἀμιράλη μιά, δυὸ μέρες δλάκερες, ἀκουμπισμένη στὸ παραθύρι τοῦ ἀρχοντικοῦ της, τὸ παραθύρι μὲ τὴν ἀψιδωτὴ καμάρα. Ἀπόθετε τὸ βλέμμα της στὴ θάλασσα τὴν ἡμερὴ κάθε πρωτῆ, τὴ μαδιὰ κι ἀνατραχημένη τὸ μεσημέρι, τὴ γαλατερὴ τ' ἀπόθραδο. Εἶταν ἀστραφτερὸ τὸ μάτι της, ζωηρό, κ' ὕστερα πάλι ἕνα λάγγωμα τὸ θόλωνε, κουρασμένο. Τότε, ἀθέλητα, ἀναθυμότανε τὶς ἄλλες φορές, τὶς ἀμέτρητες, πού ἔτσι καθισμένη σ' ἄλλους τόπους, σ' ἄλλους γυαλοὺς, ἀγνάντευε τὸ πέλαγο δίχως ἀπαντοχὴ, μ' ἕνα ἀποκάρωμα νερκωτικὸ πού μούδιαζε τὸ κορμί της. Τέλος, τὴν τρίτη μέρα τὸ πρωτῆ, μιά γαλέρα ξένη φάνηκε νὰ γλιστράει μουγγὰ καὶ νὰ μπαίνει στὸ λιμάνι.

Σηκώθηκε μὲ χτυποκάρδι κρυφὸ ἢ πριγκηπέσσα κ' ἔκανε μιὰ -δυὸ βόλτες μέσα στὸ κουδουκλι. Τὰ χέρια της τὰ ἐνιωθε παγωμένα, ἢ ἀνάσα της κόντανε. Πέρασε ὦρα ἴσαμε πού νὰ φωνάζει τὶς γυναικὲς της νὰ τὴ ντύσουν. Ὑστερα πῆγε στὴ σάλλα, κάθησε στὸ θρονί της, καὶ στρώνοντας τὰ χέρια της πάνω στ' ἀκουμπιστήρια, μὲ τὴ βασιλοπρέπεια πού τῆς εἶταν γνώριμη, περίμενε.

Εἶτανε δυὸ ἱππότες Ἀραγωνέζοι, ἀποσταλμένοι τοῦ Ντελισούρια. Μπήκανε μὲ βῆμα ἀγέρωχο, ὀρθοστήνοντας τ' ἀρματωμένα κορμιά τους, καὶ κρατώντας τὸ πηγούνι ψηλά, μ' ἔπαρση. Καταμεσὶς ὅμως στὴ σάλλα, σὰν ἀντίκρουσαν τὴν κυρὰ τοῦ Μορέως, κοντοστάθηκαν. Κάτι σὰν ἀπορία τρέμισε στὰ μάτια τους. Ἀλαφρώσανε τὸ βαρὺ τους βῆμα, ζύγωσαν ἀκροπατώντας, μὲ κάποιο δισταγμὸ. Τοὺς ἔστειλε ὁ ἀφέντης τους, νὰ χαιρετήσουν ἀπὸ μέρος τοῦ τὴν πριγκηπέσσα καὶ νὰ δεχτοῦν τὶς προστάγες της.

Ἄκουσε ἡ Ἰζαμπὴ δίχως νὰ σαλέψει τὸ βλέφαρο. Ὑστερα, μὲ φωνὴ καθαρὴ, σταθερὴ, τοὺς εἶπε: «Ἀρχοντες ἱππότες, νὰ φέρετε παρακαλοῦμε καὶ τὸ δικό μας τὸ χαιρετισμὸ στὸν ἀφέντη σας, τὸ γενναῖο ἀμιράλη τῆς Σικελίας. Καὶ νὰ τοῦ πεῖτε πὼς δεόμαστε στὸ Θεὸ γιὰ τὴ μακροημέρευσὴ του καὶ γιὰ τὴ δόξα του. Ἔχουμε εὐχαρίστηση νὰ συναντηθοῦμε μαζί του, σήμερα κιόλας, γιὰ νὰ μελετήσουμε ἀντάμα οἱ δυὸ τοὺς ἔρους πού θὰ μᾶς δοθοῦνε πίσω οἱ ἀνθρώποι μας. Θὰ βγοῦμε μαζί μὲ τὸν κοντόσταβλο τοῦ πριγκηπάτου μας καὶ τοὺς κεφαλάδες τῆς Ἀχαΐας νὰ προῦπαντήσουμε τὸν ἀμιράλη ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς καλῆς μας πολιτείας τῆς Κλαρέντζας. Καλὸ Ποτάμι λένε τὴ θέση πού θὰ τὸν προσμένουμε, ἐκεῖ μπροστὰ στὸν πύργο. Τέτοια εἶναι ἡ ἐπιθυμίᾶ μας. Κι ἄμποτε τὸ μαντάτο μας τοῦτο νὰ βρεῖ τὸ γενναῖο ἀμιράλη σὲ ὑγεία καὶ καλὴ διάθεση.»

Εἶπε. Καὶ τοῦτο σήμαινε πὼς οἱ πόρτες τῆς Κλαρέντζας δὲ θ' ἀνοίγονταν στὸν κουρσάρο πρόθυμα, οὔτε κὰν ἀπὸ τὸ χέρι μιᾶς γυναικὸς. Οἱ Ἀραγωνέζοι ἀρχοντες πήρανε τὸ μήνυμα, βαθυπροσκύνησαν, βγήκανε πωσωπατώντας καὶ τράβηξαν ν' ἀνταμώσουν τὸν καπετάνιο τους.

Ἐκεῖ κατὰ τὸ δεῖλι, ἡ πριγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας βγήκε ἀπὸ τὴν Κλαρέντζα καθάλα στὸ φαρί της τ' ἄσπρο, τριγυρισμένη ἀπὸ σμάρι παιδόπουλα καὶ ξοπίσω της, μακρὰ σειρὰ, τοὺς κεφαλάδες τοῦ πριγκηπάτου. Τὸ φλάμπουρο τῶν Βιλλαρδουίνων μὲ τὸ χρυσὸ κάμπο καὶ τὸ μαῦρο ἀγκυρωτὸ σταυρὸ τὴν ἀκολουθοῦσε ἀπὸ κοντὰ, καὶ τώρα ἀνεμι-

ζότανε νωχελικά, μ' ἄρχοντική μεγαλοπρέπεια, ἀπὸ τὸ μπᾶτη τοῦ πελάγου. Σὲ μαῦρο καθὼς κοράκι καὶ γυαλιστερὸ φαρὶ τριπόδιζε ὁ κοντόσταβλος, ἀστράφτοντας δ' ἄλακρος μέσα στὴ φρεσκογυαλισμένη ἄρματωσιά του. Κ' οἱ βάρωνοι, οἱ φλαμπουριάρηδες, οἱ ἱππότες, οἱ σκουταρᾶτοι, οἱ σεργέντες, ρυθμίζανε τὸ βαρὺ βῆμα τῶν φαριῶν τους μὲ τὸ ἀνάλαφρο κ' ἤρεμο τοῦ ἄσπρου φαριοῦ ποῦ σήκωνε ἀβρὰ στὴ ράχη του τὴν κυρά τους, καὶ προβάδιζε.

Ὁ Ντελιούρια πρόσμενε ἐκεῖ, στὸν τόπο τῆς ἀντάμωσης, σὰ γνήσιος ἱππότης ποῦ εἶταν. Βλέποντας τὴν πριγκηπέσσα νὰ ζυγώνει, πέζεψε, ἔβγαλε τὸ κράνος του καὶ τὸ κράτησε στὴν ἀγκαλιά του. Τὰ κυματερά του φαρὰ μαλλιά μὲ τὴ σκληρὴ τρίχα, πέφτανε πίσω στὸν τράχηλο, ξεσπεπάζοντας τὸ ψηλὸ, χαρακωμένο μέτωπο ποῦ οἱ ἀνέμοι τοῦ πελάγου τὸ εἶχανε χαλκώσει. Λύγισε τὸ ἕνα του γόνατο, ἀνασήκωσε στὴ ράχη τοῦ δεξιοῦ του χεριοῦ τὸ ἄσπρο χέρι τῆς πριγκηπέσσας καὶ τὸ φίλησε. Ὑστερα σηκώθηκε, τὴν κοίταξε κατάματα. Εἶταν ἄντρας κοντὰ στὸ ἡλιόγερα· στὰ μάτια του τὰ σκληρά, τὰ βαθειά, κάτι σιγοτρέμιζε, σὰν πρόωρο δάκρυ τῶν γερατιῶν.

Τοὺς εἶχανε στρώσει στὴ σκιά τοῦ πύργου χαλιά ζαφειρένια. Ἐκεῖ τὴν δῶγγησε ἀπὸ τὸ χέρι ὁ κουρσάρος καὶ κάθησαν. Οἱ ἄλλοι κι ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη, Φράγκοι κι Ἀραγωνέζοι, τραβήχτηκαν παράμερα μὲ διάκριση, δυὸ χωριστὲς ομάδες, σὰν ἐχθροὶ ποῦ εἶταν. Τραβήχτηκαν καὶ βάλθηκαν νὰ σιγοκουδεντιάσουν ἀναμεταξύ τους, ἀπὸ μακρὰ ἠθρώνοντας τοὺς δυὸ ἀρεντάδες, ἢ νὰ ρίχνουν λοξές, ἀλαζονικὲς ματιές ἢ μιὰ στὴν ἄλλη ἐμάδα καὶ νὰ κοιτάζουν, ἀδιάφορα τάχα, τὸ γιὰλὸ, τὴ θάλασσα, τὶς ἀραγμένες κάτω στὸ μικρὸν κόρφο γαλέρες.

— Κυρά μου εὐγενική, εἶπε ὁ Ντελιούρια, δὲν ἔρχομαι σὰν ἐχθρὸς νὰ συντύχω τὴ χάρη σας, καὶ θὰ μοῦ εἶταν ἀνυπόφερτη ἢ σκέψη πὼς μὲ θαρεῖτε νικητῆ.

Κοντοστάθηκε, περίμενε τὴν κουβέντα της καὶ βλέποντας πὼς δὲν ἐρχόταν, ἀπόσωσε μ' ἕνα ἀδιόρατο στεναγμὸ :

— Ἐρχομαι σὰ νικημένους.

Σήκωσε πάλι τὰ μάτια του καὶ τὴν κοίταξε. Στεκόταν ἀσάλευτη, μὲ τὸν ἄσπρο λαϊμὸ δλόρθο, τὸ μικρὸ πηγροῦνι τεντωμένο μπρός, καθὼς τὸ συνήθιζε, τὸ βλέμμα ἰσκιωμένο ἀπὸ τὰ μακρὰ μεταξωτὰ ματόκλαδα. Τὸ βλέμμα τοῦτο σὰ νὰ τὸν κάρφωσε στὰ στήθια, κι αὐτὸς σιγοδόγκηξε. Ἀλήθεια, εἶταν ἡ πριγκηπέσσα ποῦ εἶχε τὴ στάση τοῦ νικητῆ, κι αὐτὸς τοῦ νικημένου.

— Ἐρχομαι ἀκόμα, εἶπε ἄτολμα ὁ Ντελιούρια, σὰν παλιὸς γνώριμος...

Ἡ ματιά της ξαφνικὰ σκοτεινίασε.

— Ἀρχοντα ἀμιράλη, εἶσατε ἱππότης;

Ἡ φωνὴ της εἶτανε βαθειά κι αὐστηρή. Φωνὴ ὠριμη.

— Τὸ λένε καὶ τὸ πιστεύω, κυρία!

— Τότε, ἀρχοντα ἀμιράλη, δὲ γνωριστήκαμε ποτέ.

Τὴν κοίταξε, θαμπωμένος. Στ' ἀκρόχειλό του κάτι τρέμισε, ζάρα δδυνηρὴ, τινάχτηκε νευρικά, χαλινώθηκε. Ἐγειρε στὸ στήθος του τὸ κεφάλι κι ἀνάσανε βαθειά, μουγγά.

— Στους όρισμούς σας, είπε δαμασμένος.

‘Ο μπάτσης έρχόταν από τὸ πέλαγο ανάλαφρος, παιχνιδιάρης σάν άνηθο άγόρι, καί τρελλόπαϊζε με τὰ σγουρά του κουρσάρου, τὰ σμυριδωμένα καθώς με τριμμένο σίδερο. Μύριζε θάλασσα έσπερινή ό μπάτσης.

— Μιλήστε μου γιά τὸ βασιλείο τῆς Σικελίας, γιά τὸ βασιλείο τῆς ‘Αραγώνας, γιά τὰ ταξίδια σας καί γιά τούς πολέμους, εἶπε ἡ ‘Ιζαμπώ χαμογελώντας με χάρη. Εἶμαι περίεργη ἐγὼ ν’ άκούω γιά τὸν κόσμο.

‘Ανοίξε τὰ χέρια του, πήγε μιὰ χειρονομία νά σχεδιάσει, δὲ μπόρεσε. Τὰ χέρια του έπεσαν άδέξια στὰ γόνατά του. Καί τῆς μίλησε γι’ αὐτὰ πού τοῦ ζητοῦσε, τῆς εἶπε γιά τὸ βασιλέα ‘Αλφόνσο τῆς ‘Αραγώνας καί γιά τίς διαφορές του με τὸ βασιλέα τῆς Φραγκίας τὸ Φίλιππο, γιά τὸ Λανγκντόκ, τῆ Σικελία, τὴν ‘Ανάπολη καί τὴν ‘Ιθρηική.

— ‘Αρχοντα ἱππότη, τοῦ λέει ύστερα, άφου τὸν εἶχε άκούσει πρῶτα μ’ ύπομονή, κρατᾶτε πάνω στις γαλέρες σας ανθρώπους ἐδικούς μας.

— Τόντι, κυρία. Κ’ έρχόμουν νά σᾶς τούς γυρίσω πίσω.

— Τὰ λύτρα λοιπόν. ‘Ορίσετε τὰ λύτρα.

Πάλι τὴν κοίταξε. Κάτι επικίνδυνο σελάγιζε στὰ μάτια του.

— ‘Η καλή μας πολιτεία, ἡ Κλαρέντζα, θά τὰ πληρώσει πρόθυμα, γιατί μᾶς αγαπάει, εἶπε ἡ ‘Ιζαμπώ άντέχοντας αλύγιστα στή ματιά του. ‘Εχουμε σεβασμὸ μεγάλο στὰ ἔθιμα τῆς ἱπποσύνης καί ξέρουμε πῶς ἕνας νικητῆς δὲ δίνει πίσω δίχως λύτρα τούς αἰχμαλώτους πού κέρδισε σὲ τίμο άγώνα.

Τὸ βλέμμα του εἶταν σκληρό. Τὴν κάρφωσε στὰ μάτια, στὸ στόμα, κατέθηκε στὸ χέρι.

— Τὰ ἔρρισα τὰ λύτρα, εἶπε βαριά. Καί δείχνοντας με τὸ δάχτυλο : Δῶστε μου τὸ χερόχτι σας.

‘Η ‘Ιζαμπώ χαμογέλασε γλυκά.

— Λυπᾶμαι, άρχοντα άμιράλη. Δὲ με νικήσατε σὲ τορνέο εἰρηνικό, ἀλλὰ σὲ μάχη. Καί χερόχτι δὲν ἔχω διπλό.

‘Ο Ντελιούρια τινάχτηκε. ‘Ωχ! αὐτὸ εἶταν πολὺ, πάρα πολὺ. Θὰ τὸ βαστοῦσε ; ‘Ανασείστηκε σάν άγρίμι πού τὸ κέντρισαν, φούσκωσε τὸ στήθος του καί στύλωσε τὸ κεφάλι. ‘Υστερα, με σφιγμένα χεῖλη, πέταξε στὸ βρόντο ἕναν αριθμὸ άπίθανο, συντριφτικό. Καί πάτησε τὰ γέλια.

Δὲ σάλεψε βλέφαρο ἡ ‘Ιζαμπώ. «Καλά, άρχοντα άμιράλη, άποκρίθηκε μονάχα, πειθῆναι. Θὰ τὸ πληρώσουμε τὸ ποσὸ πού ζητᾶτε.»

Τότε ὁ Ντελιούρια ἔκοψε τὸ γέλιο του. Κάτι σάν ἔδρωτας παγωμένος τοῦ μάργωνε τὸ μέτωπο. Σήκωσε τῆ βαρεία παλάμη του, τὸ σφούγγισε μηχανικά, με τ’ άνάστροφο, κι άπόμεινε άλλος.

— Θὰ τὸ πληρώσουμε άπέψε κιόλας τὸ ποσὸ, συνέχισε ἤρεμα ἡ ‘Ιζαμπώ. Καί πιά ἐλόγου σας, σάν άληθινὸς ἱππότης πού εἴσατε, θὰ κάνετε πανιά καί θὰ ξανοιχτεῖτε πέρ’ από τὰ νερά τῆς ‘Αχαΐας.

Τὸν κοίταξε καί τοῦ χαμογελοῦσε παιδικά, μ’ άπέραντη γλύκα. Τὰ μάτια τῆς, με τὸ παντοτεινὰ ξένο βλέμμα, εἶχανε γίνει τώρα ανθρώπινα καί ζεστά. Εἶτανε ξέχειλα από άρμονία βουθῆ τὰ μάτια τῆς.

καθώς ἡ θάλασσα πού ἡσυχάζει μὲ τὸ βράδυ. Ἐπλωσε τὸ χέρι της μὲ ἀφέλεια δισταχτικῆ καὶ τὸ ἀπόθεσε, ἀπαλό, ζεστό, πάνω στὴ ροζιάρικη γροθιά του.

Κ' ἐκεῖνος, μὲ ἓνα λυγμὸ βαθύ, ἔσκυψε νὰ τὸ φιλήσει.

Σηκώθηκε πρώτῃ.

— Δὲ θὰ ξαναἰδωθοῦμε ποτὲ πιά, ἄρχοντα ἀμιράλη, τοῦ εἶπε.

Εἶχε σηκωθεῖ μαζί της. Τὸ κορμί του ἔμοιαζε κουρασμένο, κ' εἶτανε σὰ νὰ πέρασαν πάνω του σὲ λίγες στιγμὲς κάμποσα ἀκόμα χρόνια.

— ὦχ, ναί, ἔκανε πικρὰ ὁ κουρσάρος. Νιώθω πὼς εἶμαι γέρος πιά.

Ἐγίνε μιὰ μικρὴ σιωπὴ.

— Ὅμως ἐγὼ θὰ τῷθελα πολὺ νὰ εἶμαι ἀκόμα νέα, εἶπε ἡ Ἰζαμπὼ καὶ γέλασε φαιδρὰ. Σήκωσε σύγκαιρα τὸ χέρι της κ' ἔγγειψε στοὺς δικούς της νὰ ζυγώσουν.

Ὁ Ντελιούρια ἀπόδωσε τοὺς αἰχμαλώτους δίχως ἀναβολή. Τοὺς ἔφεραν ἀπὸ τὶς γαλέρες ἀρματωμένους, ἀπείραχτους, καὶ στάθηκαν ὅλοι σὲ παράταξη μπροστὰ στὴν κυρὰ τους. Τὰ μάτια της πήγανε κ' ἤρθαν ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ἄκρη, ἀπληστα. Καὶ πάλι.

— Δὲ λείπει κανένας; ἔκανε ὕστερα βραχνά, σὰ μέσα της.

— Κυρία! λέει ξαφνιασμένος δυσάρεστα ὁ Ντελιούρια, εἶμαι τίμιος ἄντρας.

— ὦ, ναί, δὲν τὸ ἀμφισβήτησα. Ὅμως λέω μέσα μου πόσοι, ἀχ πόσοι εἶναι νεκροί!...

Τὸ πρόσωπό της εἶχε γίνε ἄσπρο σὰν τὸ κρίνο. Ἐπλωσε τὸ χέρι της καὶ στηρίχτηκε στὴ βέργια της. Τότε ὁ Ντελιούρια πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι τὸν Ἰωάννη ντὲ Τουρναί καὶ φέρνοντάς τον μπροστὰ της :

— Κυρὰ πριγκηπέσσα, λέει, σὰς συσταίνω τὸν ἱππότη τοῦτον γιὰ ἕναν ἀπὸ τοὺς καλλίτερος τοῦ κόσμου, ἀπ' ὅλους ὄσους εἶδα ποτὲ μου σὲ τόσους πολέμους πού ἔκανα. Καὶ σὰς βεβαιώνω πὼς μὲ ἔρριξε μὲ μιὰ κονταριά χάμου, ἐμένα καὶ τὸ φαρί μου σύγκαιρα, ἔτσι παλληκαρῖσια πού θὰ μὲ εἶχε σκοτώσει ἂν οἱ ἀνθρώποι μου δὲ μοῦ εἶχανε δώσει χέρι, πράμα πού τ' ἀναγνωρίζω γιὰ μεγάλη τιμὴ. Γιατὶ βασιλιάς ἢ πριγκηπάς θάπρεπε νὰ τὸ εἶχανε χαρὰ τους νὰ λάβουνε κονταριά ἀπὸ τέτοιο ἱππότη. Κι ἂν εἶταν ἡ χάρη του γιὰ παντρειά, δὲ θὰ γύρευα καθόλου λύτρα, μόνο θὰ τὸν ἔπαιρνα μαζί μου στὴ Σικελία καὶ θὰ τοῦδινα σὲ γάμο τὴ θυγατέρα μου*.

Εἶταν χλωμὸς πολὺ ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης καὶ τὰ καλογραμμένα χεῖλη του σφίγγονταν πεισματερά. Βαθυχαιρέτησε τὴν πριγκηπέσσα, δὲν εἶπε λέξη. Κ' ἐκεῖνη πάλι τὸν κοίταζε βουδῆ, μὲ μάτι νεκρὸ, σὰ νὰ μὴν ἀκουγε κι οὔτε νὰ ἐνωθε. Κάτι ἀσίγαστο, σὰν ἐρώτηση, σὰν καὶ μὸς, ἀνέβαινε στὸ λαιμὸ της, τὸν φούσκωνε, ὅμως δὲν ἔλεγε νὰ τὸ πλάσει ἢ γλῶσσα της σὲ κουδέντα.

Ἐναν-ἐναν ἔφερε ὁ Ντελιούρια τοὺς αἰχμαλώτους ἀπὸ τὸ χέρι καί, μπροστὰ στὴν κυρὰ τοῦ Μορέως, τοὺς παρέδωσε στὸν Τουρναί, γιὰ χάρισμα. Τόσο εἶχε θαυμάσει τὴν ἀξία του καὶ τὴν ἀντρεία του. Ἐστερα

* Ἱστορικό.

προσκλήθηκε στην πριγκηπέσσα κι αποτραβήχτηκε. Οί δικοί του τὸν ἀκολούθησαν σ' ἀπόσταση εὐλαβική.

Τὸν εἶδε ἡ Ἰζαμπὼ νὰ ξεμακρύνει ψηλός, στητός, μὲ τὸ κεφάλι του μονάχα ἀλαφροσκυμμένο. Τὸ βάδισμά του εἶταν σταθερὸ μὰ βαρὺ, ἀνάλαφρα λικνιστικὸ, καθὼς τῶν ναυτικῶν. Ὁ μπάτης ἀνέμιζε μαλακά, κουρασμένα, τὰ σταχτιὰ μαλλιά του.

Γύρισε στὴν πολιτεία τῆς ἡ πριγκηπέσσα κ' εἶπε νὰ κλείσουν τίς πόρτες. Στὸ δρόμο δὲν εἶχε μιλήσει παρὰ μονάχα μὲ τὸν Τουρναί, λίγες λέξεις :

— Θὰ μοῦ ἀνιστορήσετε αὐριο τὴ μάχη σας, ἄρχοντα Ἰωάννη.

— Ὅχι, κυρία. Αὐριο θὰ ἔχω φύγει.

— Γιὰ ποῦ;

— Γιὰ τὰ Καλάβρυτα. Ὁ γέροντας πατέρας μου μὲ προσμένει ἐκεῖ-ψηλά, στὸ κάστρο μας. Μὲ προσμένει νὰ γυρίσω γιὰ νὰ πεθάνει.

Ἔγινε μιὰ παύση. Τὰ φαριά τους βαδίζανε δίπλα-δίπλα, ἀργά, σὰ νὰ ὄνειρευόνταν.

— Δὲ θέλετε πιά νὰ μείνετε στὴν κούρτη μου; ρωτᾷει ἡ Ἰζαμπὼ δίχως νὰ τὸν κοιτάζει.

— Ὅχι. Εἶμαι αὐτοχος καὶ σὰς φέρνω αὐτυχία. Θὰ ξανακατέβω ὁμῶς ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, θὰ ξανακατέβω ὅταν βρεθεῖτε σὲ καμμιάν ἀνάγκη. Τότε τὸ σπαθί μου, τὸ κατατρεγμένο ἀπὸ τὴ μοῖρα, θὰ μπεῖ καὶ πάλι στὴν ὑπηρεσία τῆς χάρης σας.

Πρόσθεσε, μὲ φωνὴ βαθύτερη, κοιτάζοντας μακριά :

— Καὶ θὰ εἶναι εὐτυχισμένο τὸ χέρι ποῦ τὸ κρατεῖ ἂν τὸ σφίξει στὸν ὕστατο σπασμὸ γιὰ τὴ δική σας τὴ δόξα.

Σφάλησαν τίς πόρτες τῆς Κλαρέντζας καὶ καλέσανε τοὺς προεστούς. Δὲν τοὺς δέχτηκε ἡ Ἰδία ἡ πριγκηπέσσα. Δὲν ἔντεχε νὰ τοὺς μεταδώσει μὲ τὸ στόμα τῆς τὸ πένθιμο μαντάτο. Τοὺς καλέσανε καὶ τοὺς εἶπανε τὸ ποσὸ ποῦ ἔπρεπε νὰ συναχτεῖ γιὰ τὰ λύτρα. Ἐκεῖνοι ἀκούσανε τὴν καταδίκη ἀμίλητοι, πικροί, κι ἀποτραβήχτηκαν μὲ τὰ κεφάλια σκυμμένα, ἀναδακρῶνοντας. Σὰν κατεβήκανε καὶ σπάρθηκαν στὴν πολιτεία, τὰ σπίτια σφραλήσανε τὰ πορτοπαράθυρά τους. Καὶ μέσα, ξέσπασε ὁ θρῆνος.

Εἶχε πεῖ στὸν κοντόσταβλο ἡ Ἰζαμπὼ νὰ φροντίσει ὁ ἴδιος γιὰ ν' ἀνεφοδιάσουν τίς ἀραγωνέζικες γαλέρες. Στὰ χέρια τοῦ τσαμπρελιάνου τῆς ἔβγαλε ἕνα κουτί ἀργυρὸ, δουλεμένο ἐπιδέξια ἀπὸ τεχνίτη ντόπιο, γεμάτο χρυσαφικά, καὶ τὸν πρόσταξε νὰ πάρει μιὰ ταρίδα καὶ νὰ τὸ πᾶει στὸν Ντελιούρια. « Θυμητικά καὶ χαρίσματα ἀπὸ τὴν κυρὰ τοῦ Μορέως », νὰ τοῦ πεῖ. Ἰστερα ἀποτραβήχτηκε στὸ κουβούκλι τῆς. Τὸ βράδυ εἶχε πέσει. Δὲν ἄφησε ν' ἀνάψουν τοὺς λύχνους, μόνο κάθησε πίσω ἀπὸ τὸ παραθύρι μὲ τὴν ἀψιδωτὴ καμάρα κι ἀφέθηκε νὰ κοιτάζει τὴν πολιτεία, τὴ θάλασσα.

Εἶταν βουδῆ ἡ πολιτεία, σὰ νεκρή, ἡ θάλασσα ἡσύχαζε ναρκωμένη. Κάτω, στοὺς δρόμους, δὲν ἀκούγονταν καθὼς τ' ἄλλα βράδια τὰ παιδιὰ νὰ παίζουσαν γελώντας. Μιὰ μυρωδιὰ νοτερή, χλωτὸ τῆς θάλασσας, διάνευε στὸν ἀέρα. Καὶ πίσω ἀπὸ τὰ σφαιλιστὰ παραθυρόφυλλα μάντευε τοὺς βουργησέους ποῦ δακρυσμένοι, μὲ χεῖλη τρεμάμενα κι ὄψη χλω-

μή, μαζεύανε ό,τι είχαν και δέν είχαν, τὰ κόπια χρόνων, γιά νά πληρώσουνε στόν κουρσάρο τὰ λύτρα τῆς έξαγοράς.

Ἡ καρδιά της εἶτανε ραγισμένη. Μιά κούραση ἀποκαρωτική, βάρος στοὺς ἄρμους ἀσήκωτο, τὴν κάρφωνε πάνω στό σκαλιστό μαῦρο θρόνι της. Γύρω ἢ κάμαρα εἶχε σκοτεινιάσει, ὁ οὐρανὸς ἔμως ἔξω ἀνὰθε ἀκόμα ἀπὸ φέγγος ἄλαμπο, γαλατερό. Πέρασε ὦρα, ὁ ὄριζοντας ρόδιση, πυραχτώθηκε, ἔσβησε. Ψηλὰ σιγοτρέμισαν ἕνα, ὕστερα δυὸ ἀστέρια.

Καθότανε νὰ τὰ κοιτάζει μὲ τὸ νοῦ μουδιασμένο, τὰ μάτια της καυτὰ καὶ στεγνά. Κάτι πάνω στό στήθος της τὸ βάραινε, ἢ ἀνάση της ἔξφευγε δύσκολη, τυραγνισμένη. Ἐνιωσε τὰ χέρια της, τ' ἀφημένα στ' ἀκουμπιστήρια, νὰ τρέμουνε, καὶ σύγκαιρα μιὰ τρομάρα χύθηκε στὴν ψυχὴ της. Κατέβασε τὰ μάτια της, τὰ κοιτάξε. Μόλις πού χαράζανε μὲ τὴ λευκότητά τους, μουντά, στὴ βραδυτὴ σκιά. Ἐτσι: θὰ τρέμουν ὕστερα ἀπὸ χρόνια, ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια, μὲ τὰ γερατιά. Κ' ἢ ζωὴ θὰ ἔχει περάσει.

Μέσα στὴ μουγγὴ ἡσυχία, κάτι σὰ σκληριὰ γυναικεία ἀκούγεται, ἀπὸ τὴν πολιτεία, κάτω. Σὰ σκληριὰ πού ἀντιλαλεῖ ὅταν πάνω ἀπὸ ἕνα σπῖτι ἀστραψε τὸ δρεπάνι τοῦ Χάρου. Τὰ μάτια τῆς πριγκηπέσσης τευτώνονται. Καὶ πάλι, ἰδεατὴ, ἀνεβαίνει γύρω, σὰ βουὴ πού τὴ ζώνει, ὁ θρήνος τῆς πολιτείας. Σήκωσε τὰ χέρια της, σφάλησε μὲ τίς παλάμες τ' αὐτιά της κ' ἔκλεισε τὰ μάτια της.

Καὶ τότε εἶδε ὀράματα, εἰκόνες πού ἔρχονται καὶ φεύγουν. Ἐναν κάμπο σπαρμένο μὲ κουφάρια, πού ἔχει καταμεσίς του ξαπλωμένο ἀσάλευτο κάποιο παλληκάρι κασανό. Ἐνα πέλαιο βραδυασμένο καὶ πάνω γαλέρες μὲ τὰ πανιά τους ἀνοιχτά, νὰ φεύγουν κατὰ τὸν ὄριζοντα γλιστρώντας ἀπαλά, σὰ γλάροι. Ἐνα δρόμο μακρὺ, στό βάθος βουνὰ πυνύψηλα, κάποιο καθαλάρη πού ξεκινάει μὲ τὴν αὐγὴ κι ὄλο μικραίνει στὴν ἀπόσταση, σβήνει, χάνεται ἀπὸ τὸ μάτι.

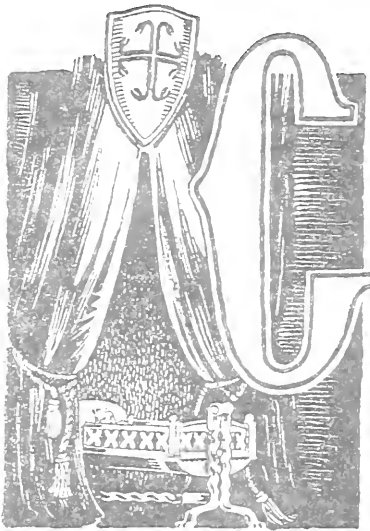
Τὰ εἶδε ὅλ' αὐτὰ, ἤπιε τὸ πικρὸ τους ἀπόσταγμα σταλιά-σταλιά, ἴσαμε τὸν τελευταῖο κόμπο. Τώρα τὸ κροντηρι εἶταν ἄδειο, ἔχασκε κάτω ἀπὸ τὰ μάτια της στεγνό. Ὅμως ἔπρεπε πάλι νὰ γεμίσει, γιὰτι ἄλλο δέν εἶναι πιὸ ἀβάσταχτο ἀπὸ τὸ ἄδειο πού διψαίει. Ἀνοίγονται τότε οἱ μυστικὲς πηγές, οἱ ἀπόκρυφες, κι ὁ ἅγιασμός πού ἀνάβλυσε ζεστός, κυλάει. Ἐνιωσε στὰ χέρια της τὸ παράδοξο ὕγρὸ, στὰ ματόκλαδα, στὰ μάτια. Τρόμαξε. Τράβηξε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τίς παλάμες της πού εἶχανε νοτίσει καὶ τίς ψηλάφησε θαμπωμένη. Τὸ ἔπιανε τὸ ὕγρὸ τοῦτο πού εἶτανε γέννημα τῶν ματιῶν της ζωντανό, ἀχνιστό, καὶ τὸ χαίδευε μ' ἀπορία βαθεῖα καὶ μὲ τρεμουλιαστὴ λαχτάρα. ὦ, θάμα! οἱ κρυφὲς λοιπὸν πηγές δέν εἶχανε στερέψει, οἱ δεσμοὶ τῆς συγγένειας μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους δέν εἶχανε τελειωτικὰ κοπεῖ.

Ἀνέμελα, ἀδίσταχτα, ἔρριξε τὸ πρόσωπό της στὶς χούφτες κι ἀφέθηκε νὰ παρασυρθεῖ στό θρήνο της. Κάπως ξαλάφρωνε ἢ ψυχὴ της τώρα πού ἔνωθε τὸν καῦμό της συνταιριασμένο μὲ τὸν καῦμό ἄλλων ἀνθρώπων, μὲ τὸν πλατὺ γύρω της θρήνο τῆς πολιτείας. Καὶ τὸ θάμπωμα ὄλο ἀνέβαινε, δυνάμωνε, φούσκωνε σ' ἀναφυλλητό.

Γιὰ πρώτη φορὰ, ἀπὸ τὸν καιρὸ πού εἶταν ἀκόμα παιδοῦλα, ἔκλαιγε ἢ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ.

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ

ΤΗΝ Ἀνάπολη ἔπου βρισκόταν ὁ πρίγκηπας Φλωρέντιος, εἰδοποιήθηκε γιὰ τὴν ἦττα τοῦ Ζόγκλου, γιὰ τὴ συνάντηση τοῦ Ντελιούρια μὲ τὴν πριγκηπέσσα. Δίχως ἀναβολή, μπαρκάρησε καὶ ξεκίνησε γιὰ τὴν Ἀχαΐα.

Τὸν περίμεναν ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα. Στὸ μεταξὺ διαφέντευε τὸ πριγκηπάτο, μπάιλος ἀνεπίσημος, ὁ σενεσάλος Νικόλας ντὲ Σαιντ-Ὀμέρ, γιὰτὴ πριγκηπέσσα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ξαφνικὴ ἐνεργητικότητά που ἔδειξε φτάνοντας στὴν Κλαρέντζα, εἶχε ἄλλο τόσο ἀνεπάντεχα παρατήσει τὰ πάντα στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ζοῦσε τώρα ἀθέατη, ἀποτραβηγμένη στὸ κουβοκλι της. Ἡ παλιά της μισανθρωπία εἶχε μεγαλώ-

σει, καὶ πιά δὲν ἔλεγε νὰ δεχτεῖ κανένα, οὔτε τοὺς κεφαλάδες που ἔρχονταν ἀλαργοτάξιδοι, ἀπὸ τὰ βουνήσια τους καστέλια, νὰ τῆς ἀποβάλλουν τὰ σεβάσματά τους καὶ νὰ τῆς ἀναφερθοῦν γιὰ ὑποθέσεις σχετικὲς μὲ τὰ φέε τοῦ Μοριᾶ. Κάποια ἀκαταστασία βασιλεύει σ' ἔλα, οἱ βαρῶνοι μπλέκονταν πάλι σὲ καθγάδες μὲ τὰ μοναστήρια, τὰ ἐκκλησιαστικὰ τάγματα σήκωναν κεφάλι, καταπατήθηκαν τὰ χτήματα μερικῶν κατώτερων κληρῶν καὶ οἱ βιλάνοι, μοναδικοὶ ἀμέτοχοι στὶς διαφορὲς τοῦτες μὰ κ' αἰώνιοι χρεῶστες, πληρώνανε μὲ τὸ ὑστέρημά τους, μὲ τὸν ἰδρωτὰ τους, μὲ τὸ ψωμί τους, κι ὄχι σπάνια καὶ μ' αἷμα, τὸν ἔποιο νικητὴ διὰδύκο.

Ὁ εἰκοσάχρονος σενεσάλος, παρ' ἔλα τὴ ζωηρὴ του δρεξη ν' ἀποφαιζει καὶ νὰ κάνει σύνταχα αἰσθητὴ τὴ θέλησή του, βρισκόταν ἀναγκασμένος ν' ἀναβάλλει ἴσαμε τὸ γυρισμὸ τοῦ πρίγκηπα. "Ἄλλωστε τὸ νοῦ του μέρα μὲ τὴ μέρα τὸν ἀπορροφοῦσε ἔλα καὶ περισσότερο ἢ μεγάλῃ ὑπόθεσι τῆς καρδιάς του. Ὁ Σωντερόν, ὁ μνημειακὸς κοντόσταβλος, ἔλα καὶ ξέπεφτε, τὰ γερατιὰ τοῦ εἶχανε στήσει σέντζιο στενό, ἀνέβαιναν μ' ἐπικίνδυνα ρεσάλτα, κρόσσα τὴν κρόσσα τοῦ ἐρειπώνανε τὸ πυργωτὸ κορμί καὶ πιά γινότανε φανερὸ τὸ ἀπίστευτο, πὼς θάρθει κι αὐτουνοῦ ἢ ὥρα του νὰ πέσει. Ἀτάρραχη ἢ ὥραϊά Γουλιέρμα, ἢ κόρη τοῦ κόντε τῆς Κεφαλλονιάς, ἔβλεπε τὸν ἄντρα της νὰ καταρρέει. Δὲν

του είχε συχωρέσει ποτέ την τρομαχτική διαφορά της ηλικίας που τους χώριζε. Γι' αυτήν, ο θάνατός του εΐτανε κάτι φυσικό, άναγκαιο, έπως ο θάνατος ενός προγόνου. Σύντροφο δέν τόν ένιωσε ποτέ. Ή άλλαζονική καρδιά της δέν παραδινόταν εύκολα, τήν κολάκευε όμως ή νιότη κ' ή πρόωρη δόξα του Σαίιτ-Όμέρ. Λογάριάζε να έχει μ' αυτόν μιάν άνταμοιδή έπάξια και μιάν άνανέωση, διαιώνιση, τής άξεδίψαστης φιλοδοξίας που έλυανε τήν ψυχή της.

Οί έρωτές τους εΐταν γνωστοί, παραδεχτοί και καθιερωμένοι μέσα στην κούρτη. Από καιρό είχαν ξεπεράσει τδ σκάνδαλο. Τους έβλεπαν τούς δυδ έλοι τόσο ταιριαστούς στά νιάτα, στη φιλοδοξία, στη δύναμη, που τούς δέχονταν σαν άρραβωνιασμένους. Ό μελλούμενος θάνατος του κοντόσταβλου κι ο γάμος ο δικός τους προβάλλονταν στην ίδια εικόνα, σαν ταυτόσημη κ' ένιαία τελετή.

Τώρα που ή φοβέρα του κουρσάρου είχε ξεμακρύνει, με τέτοιες γλυκές έγνοιες άρχιζε πάλι να σκορπάει τις ώρες της ή κούρτη. Προσμένανε τόν πρίγκηπα να γυρίσει με λαχτάρα, για ν' ανοίξει πάλι ή ζωή, να γίνουν κυνήγια, ξεφαντώματα, τερνέα. Ή πριγκηπέσσα κινούσε πάλι τήν αντίπαθεια έλο και περισσότερο; έτσι που κλεινότανε μονάχη. Καταδίκαζε και τούς άλλους στην άδράνεια, μιá ζωή άνούσια και πληχτική, σα να είχε πέσει πένθος βασιλικδ στδν τόπο. Κοντά της δέν εΐταν προκοπή.

Όμως, εκείνη, δέν τήν έμελε για τή μουρμουριστή τούτη κατακραυγή. Ίσως ουτε και να τήν ύπονοιαζόταν. Καθισμένη στο έρημικδ θρονί, πίσω από τδ ίδιο παραθύρι, αγνάντευε τήν αΐωνια θάλασσα, και ρέμβαζε. Τώρα οί στοχασμοί της εΐταν άδίσταχτοι, καθαροί. Δέν πάσχιζε σαν άλλοτε να τούς θλώσει ή έμφυτη ντροπή, ή έγνοια για τδ χρέος. Τδ ίδιο είχε χαθεί κι ο μυστικός φόβος, μιá κ' ή αΐτία του έλειψε. Τώρα που ο αγαπημένος εΐτανε νεκρός, δέ φοβότανε πιá να τόν φέρνει ζωντανδ στο νοσ τη, να του κουβεντιάξει νοερά, να του έμολογει τδν κραυδ της τδν καυμό. Εΐταν γλυκύτερες οί στιγμές τούτες, δταν με τή φαντασία του άκουμπούσε τδ χέρι της πάνω στα μαλακά, κυματερá μαλλιά, και χαμογελώντας τόν άφηνε, με δυδ άκριβá λόγια, να μαντέψει τήν αγάπη της. Παλμός κοριτσιίστικος δόνιζε τδ στῆθος της τότε, κ' ή καρδιά της, μεθυσμένη, άπολιγωνόταν. Όμως εκείνος, δρμητικός, παράφορος, με τήν άστοχασιά τής άγουρης νιότης, ηηδούσε πάνω και τήν τραβούσε στην εύρωστη άγκαλιά του. Ένα κύμα μυρωδικδ χυμούσε τότε από γύρω και τήν άρπαζε, τής έπνιγε τήν άνάσα, κ' εκείνη πιá, σφραλώντας τά μάτια, του άφηνότανε δίχως σκέψη, δίχως σθένος, ξεφνιασμένη ήδονικά. Ναι, έτσι έπρεπε, έτσι εΐταν τδ γραφτδ και τ' δμορφο! Χιλιάδες φορές μέσα στην ήμέρα, άχόρταχα, ξανάρχιζε και ζούσε τή στιγμή τούτη. Κ' εΐτανε πάντα καινούργια, άνεξάντλητη, κι άπόσωνε με τ' δνειρο τήν άρχιμισμένη, τή μισοτελειωμένη σκηνή του δειλινοϋ εκείνου στδν πάγκο τής ροδιάς.

Όχι, δέ ντρεπότανε πιá να τόν καλεΐ με τή σκέψη. Ό θάνατος είχε έξαγγίσει τόν πόθο, κ' ή θύμιση του παλληκαριου πρόβαλλε μέσα της σχεδδν ίερή, σα χρέος προς ένα νεκρό.

Μιά μέρα, πρωτ, καθισμένη στην ταχτική της θέση, άφηνε τά μάτια

της νά σεργιανίζουσαν ἀδιάφορα τὸ λιμάνι, νά περιεργάζονται ἀφαιρεμένα τις γαλῆρες πού φέρτωναν καί ξεφόρτωναν. Ἐνα πλήθος παράταιρο πήγαινε κ' ἐρχότανε στ' ἀκρογιάλι, ἀπασχολημένο, βουρρησέοι μὲ μακρούς τζουμπέδες, χαμάληδες γυμνοπόδαροι, ναυτικοὶ ἀνασκουμπωμένοι, ψαράδες πού καλὰφάτιζαν τις βάρκες τους ἢ μπαλώνανε τὰ δίχτυα τ' ἀπλωμένα στὴ λιακάδα. Ἀπὸ τὸ μεγάλο καί βαρὺ σὺν κάστρο χτίριο τῆς φλωρεντινῆς Τράπεζας τῶν Περούτζι, εἶδε δυὸ καλογέρους Φρεμενουρίου νά βγαίνουν βιαστικοί. Ἀπόσυρε τὸ βλέμμα, ἀπαυδημένα, καί προτίμησε ν' ἀκολουθήσει δυὸ γλάρους πού γράφανε στὸ κενὸ μεγάλες, ἀκατανόητες καμπύλες. Ἔτσι τὸ μάτι της ἔπεσε πέρα, στὴ μπούκα τοῦ λιμανιοῦ. Κ' εἶδε τρεῖς νάβες μὲ σαντάρδα πολὺχρωμα, ξενικά, νά μπαίνουν στὸν κόρφο.

Μονομιᾶς, μιὰ ταραχὴ δλόξαφνη χύθηκε στὸ αἷμα της. Στύλωσε τὰ μάτια μ' ἀγωνία στὰ καρδιά πού ἔρχονταν, τὰ ψαχούλεψε νευρικά κ' ἡ ὄψη της ἔγινε σκληρὴ κι ἄγρια. Εἶταν ἴσως ὁ πρίγκηπας πού ἔφτανε. Κοίταξε πάλι τ' ἀκρογιάλι, νά ἴδῃ ἂν εἶχε γίνει ἐκεῖ καμμιά κίνηση, ἂν πρόσεξαν τις τρεῖς νάβες. Τίποτα, ἔλοι συνέχιζαν τὸν κανονικὸ τους ρυθμὸ. Τότε ἠσύχασε κι αὐτὴ κάπως, ἀνάσανε βαθιά. Οἱ νάβες προχωροῦσαν, ἔφταναν. Εἶτανε γενοβεζίκικες. Ὅχι, φανερὸ πῶς δὲν εἶταν ὁ πρίγκηπας μέσα. . .

Τώρα μονάχα, πού βεβαιώθηκε, καταλάβαινε πόσο πολὺ εἶχε τρομάξει. Σὰ νά σηκώθηκε πάνω ἀπὸ τὰ στήθια της μιὰ τεράστια πλάκα. Ἀνάσαινε βαθιά, ἄταχτα, κ' ἡ καρδιά της κοπανοῦσε ἀπὸ μέσα, ἀλαφιασμένη ἀκόμα. Μιὰ σκιά πέρασε ἀπὸ τὰ μάτια της, ἡ εἰκόνα τοῦ λιμανιοῦ σκοτείνιασε. Ἐγειρε τὸ κεφάλι στὸν ὤμο της κι ἀναστέναξε σθημένα.

Ἡ βγάια πού μπῆκε, ἔβαλε τις φωνές· ἡ πριγκηπέσσα εἶταν λιποθυμισμένη. Ἐτρεξαν οἱ γυναῖκες, τὴν πήρανε ἀγκαλιά, τὴ βάλανε στὸ κρεβάτι, τῆς βρέξανε μὲ τριανταφυλλόξυδο τὰ μάτια, τὰ μελίγγια. Βαριαναστέναξε κι ἄνοιξε τὰ ματόφυλλα. Τὸ βλέμμα της εἶτανε μακρυνό, θολό. Κοίταξε γύρω δίχως νά καταλαβαίνει, κι ἀπόμεινε γιὰ ὦρα πολλὴ ἀσάλευτη, σὺν ἀποσολωμένη. Κάπου-κάπου, μιὰ τρανταχτὴ ἀνατριχίλα τὴ διαπερνοῦσε, κυλώντας σύρριζα στὴ ραχοκοκκαλιά της.

Ἀπὸ τὴ μέρα κείνη δὲν ξανακάθησε στὸ παραθύρι πού βλέπει στὸ λιμάνι. Προτίμωσε ἕνα ἄλλο, μικρὸ, σὲ σκοτεινὸ διάδρομο, πίσω ἀπὸ τὸ κουβούκλι της, πού ἔβλεπε στὴ μεσαυλή. Ἀπὸ δῶ ἡ θέα εἶταν μονότονη, πληχτική, ψηλὰ τειχιά, χοντρά, λίγος οὐρανὸς πάνω, ἡ στερεότυπη ζωὴ τοῦ παλατιοῦ κάτω: Γερακάρηδες πού σφύριζαν γυμνάζοντας τὰ ὄρνια, σταβλίτες πού πότιζαν τ' ἄλογα, σκοουταρᾶτοι πού σελλώνανε καί ξεσελλώναν. Μυρωδιὰ πικρὴ ἀπὸ σάνδ καὶ στάβλο ἀνέβαινε, τὸ μαγγάνι γυρίζοντας στρίγγλιζε ρυθμικά, τὰ λαγωνικά σκούζανε μέσα στὶς κλωσδες. Μὲ τὸ βράδυ, ὁ σαματὰς ἔζεπεφτε. Ἐσουχία ἀπλωνότανε τότε πυκνὴ. Καί στὸ κομμάτι τ' οὐρανοῦ, πού εἶχε γίνει μπλάβο, ἀνέβαινε βουδὰ ἕνα φεγγάρι πελώριο, κίτρινο καί στρογγυλὸ, φάντασμα πού προβάλλει σὲ βραχνὰ μέσα.

Κι ὥστόσο ἡ ἀγωνία μεγάλωνε. Ὁ πρίγκηπας ἔδου νάναί θάφτανε, μιὰ καινούργια ζωὴ ἔπρεπε τότε νά ξαναρχίσει. Τὴν τρόμαξε

αὐτὴ τὴ σκέψη, γιατί ἐνιωθε τὸν ἑαυτὸ της κουρασμένο πολύ. Ἰλιγγοὶ φευγαλέοι τὴν τύλιγαν ἐκεῖ πού καθόταν ἡσυχὴ κ' ἐκμηδενισμένη, ἴλιγγοὶ σὰ γάζες καπνουδερές, πού ἀναδίνονται ἀπὸ ἀόρατὴ λόχη. Ἀηδία βαθεῖα τὴν κυρίεψε γιὰ ὅ,τι στὴν τρεχοῦμενη ζωὴ κεντοῦσε τὸ κέφι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἀποσπρωχνε τὰ φαγητὰ πού τῆς ἔφερναν, σιχάθηκε τὸ θέαμα τῶν δούλων πού μασουλᾶνε δουλεύοντας στὴν αὐλή, ἀποστράφηκε τοὺς ἀρχόντους πού τοὺς ἔβλεπε νὰ περνᾶνε, μὲ τὴ σκέψη πῶς λίγο πρὶν εἶχανε κι αὐτοὶ καθήσει σὲ τραπέζι. Ὡρες-ὥρες, κάτι σὰν πανικόδως μεγάλως τὴν κυρίεψε, καὶ τότε ἔβαζε τὴ φωνή, καλοῦσε τὴ βάργια τῆς νὰ τρέξει. Ἐφτανε ξεφουσαίνοντας ἢ ψυχομάννα, μὲ τ' ἀπόπληχτα μάτια τῆς γουρλωτὰ. « Ἴί ἔπαθε ἢ καλὴ τῆς; σὰν τί σικιάχτηκε ἢ ἀκριθὴ; » Ὅμως, στὸ μεταξῦ, ἢ Ἰζαμπὴ εἶχε προλάβει νὰ συνέρθει. Στύλωνε ξερὰ τὸ κορμί, ἔσφιγγε τὰ φρύδια τῆς σκληρὰ καὶ τὴν ἀπόπαιρνε. Τί τῆς ἦρθε τῆς βάργιας; ποῖδς τὴν ἔκραξε; Καὶ σύγκαιρα ἔσφιγγε στὰ κρυφὰ τίς γροθιές τῆς, τόσο πού τὰ ροδαλά νύχια νὰ χώνονται μέσα στὸν τρυφερὸ καρπὸ.

Ἐνα δειλινό, κάτι εἶδε ἀπὸ τὸ παραθύρι στὴν αὐλή, πού ἔκανε τὴν καρδιά τῆς νὰ σταματήσει. Κρατώντας τὴν ἀνάσα τῆς, ἀλαφρόσκυψε, γέντωσε τὸ λαιμὸ τῆς. Ἐξάνου τρεμούλα δυνατὴ τὴν κυρίεψε καὶ τὰ παγωμέννα χεῖλη τῆς πάνιασαν. Ἐκεῖ, στὸ πηγάδι, ἕνας σταβλίτης πάσχιζε νὰ ποτίσει ἕνα ἄσπρο φαρί. Τὸ ζῶο τραβοῦσε τὸ κεφάλι του πέρα, τὸ τίναζε πεισματερά, ἀρνιότανε νὰ βουτήξει τὰ χεῖλη του στὴ γούρνα. Πρόσεξε ἢ Ἰζαμπὴ κ' εἶδε πῶς τὸ νερὸ εἶταν θολό. Τὸ περήφανο φαρί ἀηδίαζε νὰ πιεῖ ἀπὸ κει πού εἶχανε ποτιστεῖ τ' ἄλλα ζῶα τοῦ κάστρου. Μειμιάς ἢ ὀργῇ συνεπήρε τὸ σταβλίτη. Διπλιάζει τὸ λουρὶ στὸ δεξιὸ του γρόθο, τὸ ζυγιάζει γοργά, κ' ὕστερα, μὲ φόρα, τραβάει μιὰ σκαστὴ στὸ πόδι τοῦ φαριοῦ.

Ἀπόμεινε κατάπληχτο τὸ ζῶο. Τὸ κεφάλι του τινάχτηκε πάνω, στύλωσε τ' αὐτιά, καὶ τὸ στρογγυλὸ του μάτι ἀγρίεψε, ἄστραψε φοβερό. Φανερό πῶς δὲν εἶταν μαθημένο σὲ τέτοια μεταχείριση. Μάταια πάσχιζε νὰ τὸ ζυγώσει τώρα ὁ σταβλίτης. Ὁρθωμένο στὰ δυὸ πσιναὶ ποδάρια, χτυποῦσε μὲ τίς ὀπλές τὸν ἀέρα, τινάζότανε πέρα, ξέφευγε, κ' ἢ κοντὴ, σκληρῇ του χαίτη ὀρθοστηνόταν ἀνατριχιασμένη, φουντωτὴ.

Ἡ πριγκηπέσσα, πού ἔτρωγε μὲ τὰ μάτια τὸ θέαμα, ἔβαλε μιὰ σκληριά: « Βάργια! » Τὸ εἶχε ἀναγνωρίσει τὸ φαρί, στὸ νοῦ τῆς εἶχε φαντάζει ξάνου ἢ θύμηση. . . « Βάργια! » Ἐκεῖ-κάτω, στὴν Καλαμάτα, μιὰ μέρα κυνηγιοῦ. . . « Βάργια! Βάργια! » Ναι, εἶταν τὸ δικό του τὸ φαρί, τὸ ἀκριθὸ του, ἐκεῖνο πού τὴν πῆγε στὸ σῦδεντρο τοῦ κάμπου κ' ἔτσι τὸν πρωτογνώρισε. . .

Ἡ βάργια δὲν ἔρχότανε, χασομεροῦσε διστάζοντας, ὕστερα ἀπὸ τὰ πρόσφατα παθήματά τῆς. Πετᾶχτηκε ὀρθια ἢ πριγκηπέσσα, νὰ πάει νὰ τὴ βρεῖ. Ὅμως τὴ συνάντησε στὴν πόρτα, γιατί ἔφτανε ὠστόσο.

— Βάργια, σὲ κράζω καὶ δὲν ἀποκρίνεσαι!

Τρόμαξε ἢ ψυχομάννα βλέποντας τὸ ἀγνώριστο πρόσωπο τῆς ἀκριθῆς τῆς.

— Καρδούλα μου, τί σοῦρθε; Χριστὸς καὶ Παναγιὰ! . . .

Ἡ Ἰζαμπὼ τὴν ἄρπαξε ἄγρια ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τὴν ἔσυρε στὸ παραθύρι.

— Βλέπεις ἐκείνον ἐκεῖ τὸ μπόγια; ἐκείνον μὲ τὴν προβιά...

— Ναί, καλή μου, σταβλίτης εἶναι, τὸν βλέπω... μὰ γιατί μὲ σφίγγεις; μὲ πονᾷς!

— Κοίταξε καλά, γνώρισέ τον, βάγια! Τὸν πρόσεξες;... Λοιπόν! Πήγαινε τώρα νὰ πεῖς νὰ τὸν πιάσουν καὶ νὰ τοῦ μετρήσουν σαράντα ραβδιές. Ἀκοῦς; σαράντα ραβδιές. Κι ἀπὸ μένα, ἔτσι νὰ τοῦ ποῦνε.

Ἀπόμεινε ἡ βάγια νὰ τὴν κοιτάζει ἄλαλη. Ποτὲ τῆς δὲν τὴν εἶχε ἰδεῖ ἔτσι. Ποτὲ δὲν τὴν εἶχε ἀκούσει νὰ προστάζει τιμωρία.

— Τί μὲ κοιτᾷς; Πήγαινε!

Χτύπησε τὸ πόδι τῆς χάμου, τὰ μάτια τῆς τινάζανε φωτιές. Ζαλισμένη ἡ βάγια ἔκανε νὰ κινήσει, μὰ πάνω πού ἔφτανε στὴν πόρτα, σὰν κάτι νὰ ἔνωσε, γύρισε πίσω τὸ κεφάλι τῆς. Ἴσως πού πρόλαβε ν' ἄρπάξει τὴν ψυχοκόρη τῆς ἀγκαλιά. Ἡ πριγκηπέσσα ἔπεφτε κίτρινη σὰν τὸ λεμόνι.

Τὴ συνέφεραν μὲ κόπο· κι ὅταν ἀπόμεινε πάλι μονάχη μὲ τὴ βάγια τῆς, πάνω στὸ φαρδῦ, ψηλὸ κρεββάτι, εἶχε βραδυάσει πιά. Δὲν εἶχαν ἀνάψει τὰ καντηλιέρια, μονάχα ἕνας λύχνος ἔκαιγε μπροστὰ στὸ παλιδ εἰκόνημα τῆς Παναγίας, θυμητικὸ τῆς Ἄννας Ἀγγελίνας. Τὸ κουβουκλι ἔπλεε στὴ σκιά.

Ἄπλωσε τὸ χλωμὸ χέρι τῆς ἡ Ἰζαμπὼ κ' ἔπιασε τὸ γέρικο χέρι τῆς βάγιας. Δὲ γύρισε κατ' αὐτὴν τὰ μάτια, τὰ κρατοῦσε καρφωμένα στὸν ἀτλαζωτὸ οὐρανὸ τοῦ κρεββατιοῦ, τὸν αἱματοκόκκινο. Κ' εἶτανε μάτια δίχως βλέμμα.

— Φοβᾶμαι, βάγια, ... ἀκούστηκε ψιθυριστὴ ἡ φωνὴ τῆς.

Ἡ ψυχομάνα ἔσκυψε πάνω τῆς, ἀνήσυχη.

— Σώπα, μὴ μοῦ μιλήσεις... Φοβᾶμαι... ὦ! φοβᾶμαι...

Ἀπόμειναν κ' οἱ δυὸ κρατώντας τίς ἀνάσες τους γιὰ ὦρα, δίχως νὰ μιλοῦν.

— Πές μου, βάγια, ἀκούγεται τέλος ἡ φωνὴ τῆς πριγκηπέσσας. Πεθαμένος, μπορεῖ νὰ κάνει τὴν κοιλιὰ γυναίκας νὰ καρπίσει;

— Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ! σταυροκοπήθηκε ἀνατριχιάζοντας ἡ βάγια.

— Ὅχι, εἶναι ἀνάγκη νὰ μοῦ πεῖς...

Σώπασαν.

— Θὰ εἶναι ἕνα παιδί δυστυχισμένο, λέει σὲ λίγο ἡ Ἰζαμπὼ χαμηλόφωνα, σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτὸ τῆς.

Τὴν κοίταξε παλαχωμένη ἡ βάγια. Τί ἔλεγε; Παναγία Παρθένα! Τῆς σάλεψε μήπως ὁ νοῦς;

— Δυστυχισμένο παιδί, δυστυχισμένο! κάνει μέσ' ἀπὸ τὴ σκιά ἡ φωνὴ τῆς Ἰζαμπὼς, ἀνάλαφρα τραγουδιστὴ.

— Τί λές, καλή μου;

Γύρισαν τὰ μάτια πού λάμπανε στὸ σκοτάδι καὶ κοίταξαν ἀπορημένα τὴ βάγια.

— Δὲν τὸ ξέρεις, βάγια, λοιπόν;

— Τί πράμα, καρδούλα μου ;

— "Ω, ναί, ούτε κ' ἐσὺ τὸ ξέρεις, ούτε κ' ἐσὺ. . .

Καὶ σὲ λίγο :

— Θὰ γίνω μητέρα, βάγια *.

Ἡ γριά ἔκανε νὰ βάλει μιὰ φωνή. Ξεφωνητὸ χαρᾶς. Μὰ δίχως
κι αὐτὴ νὰ τὸ ξέρει γιατί, ἔφραξε μὲ τὶς παλάμες τὸ στόμα της.

— "Ω καρδούλα μου ! καὶ τώρα μοῦ τὸ λές ; ἔκανε πνιγμένα.

— Σσοτ ! σὺπα . . . , Μὴ τὸ ταράξεις στὸν ὕπνο του . . .

Εἶτανε τρυφερὴ ἢ φωνὴ τῆς πριγκηπέσσας, φωνὴ μητέρας.

"Ἐσκυψε ἢ βάγια περίεργη, νὰ μάθει πῶς, κι ἀπὸ πότε. Στὰ γέ-
ρικα σωθικά της κάτι τώρα ἀναδευότανε λαχταρώντας· μιὰ διψασμένη,
καινούργια ἀγάπη. Ἡ χαρὰ τῆς ξεχείλιζε τὸ στήθος, πλάνταζε :

— "Ἀχ ναί, θυμάμαι . . . Στὴν Καλαμάτα, ἐδῶ καὶ δυὸ μῆνες,
Μάρτης εἶτανε . . . Ὁ ἀφέντης ὁ πρίγκηπας εἶχε κατέθει, σὰν πῆρε
τέλος ὁ πόλεμος, γιὰ λίγες μέρες . . . Τότε.

Τὸ χέρι τῆς Ἰζαμπὼς ἔσφιξε σκληρὰ τὸ χέρι της.

— Σὺπα !

Ἐπάκουσε, πειθίθια, δίχως νὰ καταλαβαίνει ὅμως τὸ γιατί.

— Καλά, ἡσύχασε. Σωπαίνω.

Κι ἄλλο δὲ ρώτησε. Κάθησε ἐκεῖ, στὸ τρεμουλιαστὸ φῶς τοῦ
λύχνου, νὰ παραστέκει τὴν ψυχοκόρη της, ν' αὐτιάζεται τὴν ἀταχτη
ἀνάσα της, ἴσαμε πού χαμήλωσε, βάρυνε κ' ἔγινε ἡσυχη, ρυθμική.

Τότε σηκώθηκε ἀθόρυβα, τράδηξε τὶς κουρτίνες τοῦ κρεββατιοῦ
κ' ἔφυγε ἀκροπατώντας.

Ὁ πρίγκηπας ἔφτασε ἀπὸ τὴν Ἀνάπολη ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες.
Τὸ χαρμόσυνο μαντάτο τὸν προϋπάντησε στὴν ἀποβάθρα κιόλας, μόλις
πάτησε βόδι στὴ στεριά, γιατί εἶτανε πολλοὶ οἱ βιαστικοὶ νὰ τοῦ τὸ
προφτάσουν, καὶ νὰ πάρουν τὰ συχαρίκια. Τ' ἄκουσε δίχως νὰ σαλέ-
ψει μάτι ἢ φρύδι, φάνηκε μονάχα εὐχαριστημένος, καὶ βουτώντας τὸ
χέρι στὸ κεντητὸ περαίκι του μοίρασε ἀπλόχερα, χουφτες, τὰ τορνεζά.

Στὴν πόρτα τοῦ κάστρου, πηδώντας ἀπὸ τὸ φαρὶ πού τοῦ εἶχανε
φέρει, πέξεψε ἀνάλαφρα, μὲ κομπῆ σβελτοσύνη, κι ἀνέθηκε μὲ γοργὸ
βῆμα τὰ σαλιά.

Ἡ πριγκηπέσσα τὸν περίμενε στὴ μεσαυλή, τριγυρισμένη ἀπὸ τὶς
ἄδρες της, γιορτινὰ ντυμένες. Εἶχε φορέσει κι αὐτὴ τὸν καλὸ της τὸ
μανδύα, σταχτὴ μὲ γαρνιτούρα ἀπὸ ἐρμίνα στὸ λαιμό.

Χαιμογελοῦσε. Μονάχα ἢ ὀψη της εἶταν λίγο χλωμὴ, τὰ μάτια της
μιὰ στάλα κουρασμένα. Ὅμως αὐτὸ ταίριαζε τόσο στὴν περίσταση πού
ἔλοι τὸ σχολίασαν μ' εὐμένεια. Καθὼς προχώρησε λίγα βήματα νὰ συντύ-
χει τὸν πρίγκηπα, τὸ βᾶδισμά της πρόδωσε μιὰ - κάποια ἀστάθεια, κάτι
τὸ ἀβέβαιο καὶ τὸ δισταχτικόν. Ὁρες - ὠρες, ἔτσι, ἢ ἀπροσπέλαστη τούτη
γυναίκα ἔπαιρνε ἀθέλητα θάλλεγες κάτι τὸ παιδιᾶστικο στὴ στάση της,
στὴ χειρονομία, κι αὐτὸ ἀνάδινε γύρω της μιὰ γοητεία σκλαδωτικῆ.

Χαιρέτησε ταπεινὰ τὸν πρίγκηπα· τὴ φίλησε στὸ μέτωπο ἐκεῖνος.

* Ἡ Μαχὴ τῶν Βιλλαρδουίνων στάθηκε ἢ πιὸ δυστυχισμένη ἀπὸ ὅλες τὶς
γυναίκες τῆς γενιᾶς της.

Ἵστερα ἀνέβηκαν στὰ δώματά τους μαζί, κρατημένοι ἀπὸ τὸ χέρι. Πίσω τους σκόρπισε ἀργοβουίζοντας τὸ μελισσολόγι οἱ ἄρχοντες κ' οἱ κυράδες.

Ἀπὸ τὴν Ἀνάπολη, ὁ πρίγκηπας Φλωρέντιος ξανάφερεν τὸ ἀπτόγητα πρόσχαρο πρόσωπό του, τὴ λάμψη τῆς αἰσιοδοξίας στὰ μάτια του, κάτι τὸ φωτεινὸ, τὸ φρέσκο καὶ τὸ αἶθριο πού ἔκανε ἀδιάκοπα τὴν ὄψη του νὰ λάμπει. Ἔβλεπεν ἀκούραστη, καθῶς πάντα, ἢ σπιθιάτη ματιά του, ἀνήσυχη. Καὶ γελοῦσε ἔπως πρῶτα, μὲ τὸν ξάστερο ἐκεῖνο, δυνατὸ καυχασμὸ, πού κοβότανε ὁμως ἀπότομα κι ἄφηνε μιὰν ἐντύπωση ἀμηχανίας, δυσάρεστη στὸν περίγυρό του.

Τὶς πρῶτες ἡμέρες, ἡ Ἰζαμπὴ στάθηκε μπροστὰ του μὲ πραότητα, ἀνήσυχη κάπως. Οἱ στιγμὲς ἔπου ἔμεναν οἱ δύο τους μονάχοι, τῆς εἶτανε πῶ ἐπώδυνες ἀπὸ πρῶτα, ἢ ἀπαντοχὴ τους ἀγωνιαστικὴ, σὰ νᾶτανε ν' ἀκούσει πάντα κάτι πολὺ σκληρὸ ἀπὸ τὰ χεῖλη του. Ὅμως ἐκεῖνος, ὅταν ἔφευγε, τίποτα ἄτοπο δὲν εἶχε ξεστομίσει. Καὶ τότε, μαζί μὲ τὴν ἀνακουρισμένη ἀνάσα πού ἄφηνε ἡ Ἰζαμπὴ, ἐνιωθε καὶ κάποιαν ἀόριστη ἀγανάχτηση νὰ τὴν κεντάει, σάμπως καὶ τὸν ἀπάνθρωπο λόγο πού περίμενε ἀπὸ τὰ χεῖλη του, νὰ τὸν χρόνιζε ξεπίτηδες ἐκεῖνος, ἀπὸ χαιρεκακία ψυχρὴ, ἔτσι πού σοφά, μὲ σύστημα, νὰ τὴ βασιανίζει.

Ἄλλωστε δεῖχτηκε μαζί της καθῶς καὶ πρῶτα, ἴσως περισσότερο κι ἀπὸ πρῶτα, γεμάτος ἐνδιαφέρο, εὐγενικός. Τῆς σύστησε ἀνάπαυση, ξεγνοιασιά, αἰσιοδοξία, ἔδωσε διαταγὰς νὰ τὴ φροντίζουν ὅσο παίρνει πῶ πολὺ κ' ἔβαλε στὴν ὑπηρεσία της δύο ἀκόμα, δικούς του, σκοουταράτους. Οἱ φροντίδες τοῦτες τῆς εἶταν βασιανιστικὰ δυσάρεστες. Βαθιά της, δίχως λόγο, ἢ κάθε του χειρονομία ἀντιφέγγιζε σὰν ἀδικαιολόγητη προσβολή. Ἡ εὐγένειά του, ἡ ἀμεμπτα τυπικὴ, ἀποξένωνε ἀντὶ νὰ δεσμεύει.

Ἔτσι πέρασε τὸ καλοκαίρι καὶ μπῆκε τὸ φθινόπωρο. Τώρα ἡ Ἰζαμπὴ ἐνιωθε βαρὺ, δέσμιον τὸ κορμί της. Ἡ καινούρια ζωὴ πού ἀναδεύτανε στὰ σπλάχνα της, ἀνεπαίσθητα, συστηματικὰ, εἶχε ἀποχτήσει κιόλας ὑπαρξὴ ζωντανὴ γι' αὐτὴν, ἀνάσαινε μέσα της κ' ἐπιβιολότανε σὰν πλάσμα μὲ φυσιογνωμία κιόλας, καὶ χαραχτήρα. Ἄθελα ἢ σκέψη της γύριζε ὀλοένα στὸ κέντρο ἐκεῖνο, στὴ θερμὴ καὶ παλλόμενη ἀπὸ λαχτάρια νὰ ὑπάρχει ἀπαλὴ μάζα, πού ψαχουλεύει μέσα στὸ σκοτάδι τῶν σπλάχνων νὰ βρεῖ δρόμον πρὸς τὸ φῶς. Τρυφερότητες ἀνὰ πάντεχες, ξαφνικές, τὴν κυρίευαν τότε, μιὰ εὐχαισθησία τρεμουλιαστή, καὶ στὴν καρδιά της σάλαζε βάλσαμον ἀκριβὸ ἢ αἰσθησὴ πῶς δὲν εἶναι πιά μονάχη, πῶς φέρνει μαζί της, πῶς πλάθει μυστικά, τὴν ἰσόδια στὸ ἔξῃς συντροφιά της καὶ παρηγόρια.

Ἔβλεπεν στιγμὲς πού ἡ ἐσωτερικὴ τούτη ἀγαλλίαση ἀχιδοβολοῦσε κ' ἔξω, στὸν ἀψυχο καὶ ἐμψυχο περίγυρον, στὰ πράγματα καὶ στοὺς ἀνθρώπους. Δάκρυα σιωπηλῆς χαρᾶς κυλοῦσαν ἀπὸ τὰ μάτια τῆς Ἰζαμπῆς ἐκεῖ πού ρέμβαζε καθισμένη. Ἡ καρδιά της αὖξαινε, πλάταινε. Ἔβλεπε πρόθυμη, λαχταροῦσε καὶ τὸν πρίγκηπα νὰ συχωρέσει ἀκόμα, φιλοδοξοῦσε νὰ τὸν νιώσει, νὰ τὸν φέρει κοντὰ της σὰ φίλον ἐμπιστικὸν καὶ σὰν προστάτην, νὰ τοῦ μιλήσει ξάστερα, μὲ καλοσύνη, νὰ τὸν ἀκούσει νὰ τῆς μιλάει ἔτσι κι αὐτός, καὶ νὰ τοῦ χαρίσει ἀπλόχερα τὴν ἐρημικὴ της τὴν ψυχὴ.

“Όμως, εκείνος, πού πρόστρεχε υποχρεωτικά στο κάλεσμά της, στεκόταν ευγενικός, άμετανόητα ευγενικός, με την ψυχή σφιγμένη σε χαμόγελο άβρης φροντίδας. Και τὸ θερμὸ ποτάμι τῆς διάχυσης, πού εἶχε ξεχειλίσει γιὰ νὰ τὸν ἀγκαλιάσει, πισώστρεφε χοχλακίζοντας, γιὰ νὰ καταποθεῖ πάλι: στὴν ὑπόγεια κι ἀγνοημένη του φλέβα, σκοτεινὰ.

“Ὁ πρίγκηπας, γυρίζοντας ἀπ’ τὴν Ἀνάπολη, εἶχε βρεθεῖ ζωσμένος ἀπὸ μύριες ἔγνοιες. Εὐχαρίστησε θερμὰ τὸ σενεσάλο πού τόσο καλὰ εἶχε προβλέψει γιὰ ἀάπολλες ὑποθέσεις τοῦ πριγκηπάτου, κ’ ὕστερα, μὲ τὴ συνηθισμένη του ἀποφασιστικότητά, ἔδωσε γοργὰ κι ἀναντίρρητα, σ’ ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἀτέλειωτο, τὶς λύσεις. Συγκάλεσε τὴν κούρτη τῶν βασσάλων καὶ μὲ λόγια σταρᾶτα τοὺς ἔδωσε νὰ καταλάβουν πὼς ἔχει σκοπὸ νὰ περιμαζέψει μὲ κάθε τρόπο τὴν πλεονεξία τους. Λιγότερο ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὶς διενέξεις μὲ τάγματα ἐκκλησιαστικά καὶ μοναστήρια. Ὅπως κάθε φρόνιμος πολιτικός, ἔκανε ἐπίδειξη μεγάλης εὐλάβειας, ὥστε νὰ μπορεῖ ἀπαρεξήγητα ν’ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν οὐσία. Ὁ πάπας Νικόλαος ὁ Δ’ εἶχε πεθᾶνει, καὶ τὸ κογκλάβιο συνεδρίαζε μῆνες τώρα χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ λύσει τὸ πρόβλημα τῆς διαδοχῆς. “Ἔτσι, κάποια ἀβεβαιότητα βασίλευε στὰ ὑπατά ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀναποφασιστικότητά τοῦ κογκλάβιου ἀντιφέγγιζε ἀδυναμία χλωμὴ σ’ ἔλες τὶς ἐξαρτημένες ἀπὸ τὴν Ἁγία Ἐδρὰ ὀργανώσεις, κι αὐτὸ ἀποθράσυνε τοὺς ἀντιζήλους τους. Ὁ πρίγκηπας τῆς Ἀχαΐας ὅμως, ξέροντας καλὰ πὼς στὴ Ρώμη πηγαίνουν κ’ ἔρχονται ἀδιάκοπα οἱ πράχτορες ὄλων τῶν δυτικῶν θρόνων καὶ δουλεύουν σκοτεινὰ. τὶς συνειδήσεις τῶν καρδινάλιων γιὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ δικοῦ του ὁ καθένας ὑποψήφιου, ἀπόφυγε νὰ προκαλεῖ τὴν Ἐκκλησία. Ὑπολόγιζε ἔτσι, σοφά, νὰ μὴν ἐκθέσει τὸ λίκιο ἀφέντη του, τὸ ρήγα Κάρλο τῆς Ἀνάπολης, στὴ δυσἀρέσκεια κανενὸς δυνατοῦ τῆς ἡμέρας. Τοῦ ἔφτανε γιὰ τώρα ἡ κατάφωρη ἀδυναμία τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Δείχνοντας ἀπειρη προσήνεια, ματαίωσα τὰ ζητήματά τους μὲ τὴν ἀναβολή.

Περισσότερο ὁμως τράβηξε τὴν προσοχὴ του ἡ ἐσωτερικὴ κατάσταση τῆς χώρας, πού εἶχε χειροτερέψει ἀνεπαίσθητα καὶ θαυμασά. Κακὴ προαγγελλόταν ἡ σοδεῖα γιὰ τὴ χρονιὰ ἐκεῖνη. Ἐπιτροπὲς βουργησέοι εἶχαν παρουσιαστῆ ἐδῶ - ἐκεῖ στοὺς κεφαλάδες καὶ παραπονέθηκαν γιὰ τὴ μεταχείριση πού γινότανε στοὺς βιλάνους. Θέλοντας οἱ τοπάρχοι νὰ προλάβουν μὲ τὸν τρόπο κάθε ἀνταρσία κυοφορούμενη, εἶχανε στρώσει κάποιους βουνήσιους στὴν ἐξέγερση. Χωριάτες ἀδικημένοι βγήκανε στὸ κλαρὶ κ’ οἱ δημοσιῆς δὲν παρουσίαζαν πιά καμμιάν ἀσφάλεια. Παραπονιόνταν οἱ ἔμποροι πὼς δὲ μπορούν πιά νὰ ξανοιχτοῦνε σὲ μακρονεὲς μεταφορὲς, ἢ κίνηση στοὺς λιμῶνες ξέπεφτε, ἀραίωνε ἢ ἐξαγωγή κι αὐτὸ χαμηλῶνε ἐπικίνδυνα τὴν εἰσπραξὴ ἀπὸ δασμούς. Σὲ δυὸ χωριὰ ὅπου κατέβηκαν οἱ σεργέντες νὰ βοηθήσουν γιὰ τὸ μάζεμα τῶν φόρων, οἱ βιλάνοι τοὺς ὑποδέχτηκαν μὲ τὰ ξινάρια στὸ χέρι. Ἐπεσαν κορμιὰ, πεντέξη ἀπὸ κάθε μέρος. Οἱ βαρώνοι, μὴ ξέροντας ἄλλη ταχτικὴ, κρεμάσανε στὰ διάσελα, γιὰ παραδειγματισμὸ, καμμιά δεκαριά ἀθώους, ψαρεμένους στὴν τύχη.

Τέτοιες εἶταν οἱ ἔγνοιες πού παίρνανε τὸν Φλωρέντιο μακρὰ ἀπὸ τὸ κουβούκλι τῆς πριγκηπέσας, ἐνῶ ἡ φροντίδα του γιὰ κείνην γινό-

τανε φανερό πώς μεγάλωνε μέρα τή μέρα. Μεγάλωνε, τὸ ἔβλεπες, μαζί μὲ τὸ θέριεμα τοῦ παιδι ὃ ποὺ θρέφανε τὰ σπλάχνα της. Ποτὲ δὲν εἶτανε τόσο φωτεινὸ τὸ πρόσωπό του ὅσο ἔταν ἐρχότανε, μὲ τὸ γοργό του βᾶδισμα, νὰ τὴν ἴδῃ. Ἐγερνε πάνω της τρυφερός, μὲ χαμόγελο παιχιδιάρικης αἰσιοδοξίας, τῆς ἔλεγε λόγια χαρούμενα, γιὰ νὰ ξεδώσει ὁ νοῦς της ἀπὸ τὴν ἀδιαμαρτύρητη μελαγχολία ποὺ τὴ βάραινε. Ὅμως, ξάφνου, σὰν κάτι ἄβρατο νὰ εἶχε κοπεῖ ἀνάμεσός τους, ἀπόμειναν κ' ὁ δὺὸ βουβόι, μὴ βρίζοντας τί ἄλλο νὰ ποῦνε. Καὶ τότε, αὐτός, δίχως νὰ χάσει τὸ χαμόγελό του, ποὺ μονάχα γινότανε τώρα ἀνεπαίσθητα σκληρό, τῆς φιλοῦσε τὸ ἄψυχο χέρι κ' ἔφρευγε, νιώθοντας πὼς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἡ παραμονὴ του θὰ εἶταν ἀδέξια.

Σ' ὀλάκερη τὴ ζωὴ του ὁ πρίγκηπας Φλωρέντιος δὲν ἔκανε οὔτε μιὰ πράξη ἀδέξια. Κ' ἴσως - ἴσως τοῦτο ἀκριβῶς νὰ εἶτανε ποὺ τὸν κράτησε σ' ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Τότε, ἐκείνη, γύριζε τὸ βλέμμα της ἔξω, στὸ ὑπαιθρο, ποὺ ἀρχίζανε νὰ τὸ δένουν οἱ πρῶτοι φθινοπωρινοὶ ἀνεμοὶ. Κοίταζε δίχως σκέψη καμμιὰ τὰ φύλλα ποὺ ξεκρεμιόνταν ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ στάλαζαν μὲ καρτερία ἀνέλπιδη στὴ γῆ. Κοίταζε τὸν οὐρανὸ ποὺ σαρωνόταν ἀπὸ σύγνεφα μεγάλα, ἐξογκωμένα, τὴ θάλασσα ποὺ χλώμιαζε ξάφνου καὶ ποὺ τὴ διαπερνοῦσαν ἀνατριχίλες φευγαλλέες, σὰν ἴσκιοι ἀπὸ γιγάντια φτερά. Ὁ σάλαγός της, πλατύς, ἀνήσυχος, ἔφτανε στὴν ἐρημικὴν κάμαρα, τὴ γέμιζε βαρεῖά μυρωδιὰ πελάγου. Κοντὴ γινόταν ἡ ἀνάσα, ὁ ἀέρας γύρω κρυερός. Καὶ κάτι σὰν τὸ πελιδνὸ ἀντικαθρέφτισμα ἑνὸς κόσμου ὑπερτάφου πλανιόταν στὸν ἀέρα, μήνυμα θλιθερὸ μιᾶς ζωῆς δίχως τέρμα, δίχως ζέστα, καὶ δίχως κανένα πιά καὺμῶ.

Σ' ἀδράνεια τέλεια καθόταν ἡ Ἰζαμπώ, σὰ φυτό, νὰ νιώθει τὴν κρυφὴ κυσφορία τῶν σπλάχνων της, νὰ τὴν ἀκροάζεται, νὰ τὴ βαστάζει. Οἱ στοχασμοὶ της γίνονταν ἔλο καὶ πιδό λίγοι, κάτι σὰ νάρκη ἔδενε τὸ νοῦς της, τὸν παράχωνε σὲ πούπουλο γχοιδωτό. Δὲν ὄνειρευότανε πιά, δὲν τρώμαζε. Τώρα κ' ἡ θύμιση τοῦ παλληκαριοῦ ποὺ χάθηκε γινότανε μακρυνή, σὰν ἐντύπωση ὄνειρου ποὺ ὁ ὕπνος πιά δὲ θὰ τὸ ἀναστήσει. Ἐνὸς ὄνειρου ἀπίστευτου, ποὺ κάποτε εἶδες, μὰ ποὺ σοῦ ἄφησε περνώνας τὸ ἀνάπαλο γχοῦδὶ τοῦ φτεροῦ του πάνω στὴν καρδιά.

Ἡ κόρη τοῦ Φλωρέντιου καὶ τῆς Ἰζαμπῶς γεννήθηκε στίς 30 τοῦ Νοέμβρη. Ἡ βᾶγια, ποὺ ἔτρεξε πρώτη νὰ δώσει τὸ χαρμόσυνο μαντάτο στὸν πρίγκηπα, τὸν βρῆκε στὴ μεσαυλὴ νὰ δοκιμάζει ἕνα καινούργιο φαρί. Βλέποντάς τὴν νὰ ἔρχεται, κατάλαθε κείνος τὸ σκοπὸ της, ἔμως δὲ βιάστηκε νὰ πεζέψει. Ἐβγαλε ξεπίτηδες τὸ φαρί νὰ κάνει ἕναν ἀκόμα γυρο, τοῦ χᾶιδεψε τὸν τράχηλο μὲ τὴν παλάμη του, πέταξε τὰ ῥέτενα στὸ σκοουταράτο καὶ τέλος πήδηξε κάτω δίχως βιάση, μὲ ξέγνωιαστη ἐλαφρότητα. Οἱ κινήσεις του εἶτανε πάντα πολὺ μελετημένες. Τόσο ἀφρόντιστη εἶταν ἡ στάση του ὥστε ἡ βᾶγια, ποὺ εἶχε χυμῆξει νὰ τὸν ζυγώσει, κοντοστάθηκε λαχανιασμένη, δίβουλη. Οἱ ἱππότες, νιώθοντας πὼς κάτι ἰδιαίτερο θὰ λεγότανε, τραβήχτηκαν παράμερα μὲ διάκριση.

— Γιὰ μᾶς ἔρχεσαι, βᾶγια; ρώτησε τέλος ὁ πρίγκηπας, γυρίζον-

τας τὸ πρόσωπό του χαμογελαστὸ πάνω ἀπὸ τὸν ὤμο του, ἐνῶ ξεθιλόκωνε σύγκαιρα τὸ χερσόχτι του.

— Τὰ συχαρίκια μου, ἀφέντη πρίγκηπα! Χρύνους πολλοὺς νὰ ζήσει ἡ κόρη τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Τὸ πρόσωπο τοῦ Φλωρέντιου γύρισε πάλι μπρὸς κ' ἔσκυψε στὸ χερσόχτι, πὺ ἐμοιαζε νὰ βγαίνει μὲ δυσκολία. "Ἔτσι ἡ βγάγια δὲν εἶδε τὴν ἔκφρασή του. Δὲν τὴν εἶδε ἡ βγάγια, οὔτε κανένας ἄλλος. Τὸ χέρι του ὡστόσο, μὸλις λευτερώθηκε, βούτηξε στὸ περσίκι, ἔβγαλε μιὰ χούφτα τορνέζα καὶ τὴν ἀπίθωσε στὴν παλάμη τῆς γριάς. "Ἄν ἔκρινε ἀπὸ τὸ ποσὸ ἡ βγάγια, θὰ ἔπρεπε νὰ λογαριάσει πὼς ἡ χαρὰ τοῦ πρίγκηπα εἶταν ἀληθινὰ μεγάλη. Ὡστόσο ἐκεῖνος δὲν τὴν ἔδειξε. "Ἔστησε πάλι τὸ κεφάλι του ψηλά, ἔγνεψε χαμογελώντας στοὺς ἄρχοντες νὰ ζυγώσουν καὶ τοὺς εἶπε μὲ τὴν κρύα του τῆ φωνή:

— Ἀποχτήσαμε σήμερα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, μιὰ κόρη. Μπορεῖτε νὰ τὸ κάνετε γνωστὸ.

Δέχτηκε τίς εὐχὲς τῶν ἀρχόντων κι ἀνέβηκε στὸ κουδοῦκλι τῆς πριγκηπέσσας.

Ἡ βγάγια ὡστόσο κάρφωνε τὰ μάτια της στὴν πόρτα ἀπ' ὅπου εἶχε μπεῖ ἐκεῖνος, κι ἀπόμνε μουδιασμένη, δίχως νὰ ξέρει κι αὐτὴ τὸ γιατί. Λίγο πρὶν, σὰ ροβολουσε τὰ σκαλιὰ λαχανιάζοντας γιὰ νὰ ἔρθει νὰ τοῦ δώσει τὸ μαντάτο, ἐνιωθε μαζί μὲ τὴ χαρὰ καὶ μιὰν ἀόριστη ἀνησυχία. Τώρα, κοιτάζοντας τὴν ἄδεια κάμαρα ἀπ' ὅπου εἶχε περάσει ὁ πρίγκηπας, ἀναθυμῶταν ἄθελά της μιὰν ἄλλη εἰκόνα, ἐδῶ καὶ τριάντα πάνω-κάτω χρόνια. Σὲ μιὰ τάπια τοῦ κάστρου, ἐκεῖ-κάτω στὴν Καλαμάτα, τὸ μακαρίτη Γουλιέλμο Βιλλαρδουτνο, νὰ στέκεται βαρὺθυμος καὶ νὰ κοιτάζει τὴν ἄσπρη πολιτεία πὺ κοιμᾶται ἀνύποπτη στὴ φεγγαροβραδυὰ. Τοῦ εἶχε, τὴ νύχτα ἐκείνη, γεννηθεῖ ἓνα παιδί. Κ' εἶταν — ἀλλοίμονο — κορίτσι. Μήπως ἡ Ἰζαμπὼ εἶχε κληρονομήσει τὸ φυσικὸ τοῦτο ἀπὸ τὴ μάνα της, τὴν Ἄννα Ἀγγελίνα, νὰ φέρνει στὸν κόσμο μονάχα θηλυκά;

ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΑΡΓΣ έπεσε ό χειμώνας τή χρονιά έ-
κεινή. Άνεμοι κρυεροί σαρώσανε τόν
κάμπο, σβήσανε κάθε λάμπος από τόν
ουρανό και τις σκιές από τό χῶμα.
Πελιδνή ξυπνοῦσε ή μέρα, μέ τό λειψό
της αιμα άναρουμεγγμένο, σάν ύστερα
άπό ύπνο πού τόν στοίχειωσαν δυειρα
κακά. Τά πουλιά έφυγαν τρομαγμένα,
πριν τής ὤρας τους, κυνηγώντας τόν
ήλιο.

Τότε κάτι σάν τρόμος άόριστος
άπλώθηκε σ' όλη τή χώρα, μιá σιγα-
νή, σύσμιχτη βουή από τό στόμα τών
πεινασμένων. Τά βράδυα, μέ τό ήλιό-
γερμα, οι συνοδίες τών άφεντάδων
πού ταξίδευαν ή γύριζαν από τό κυ-
νήγι, συναντούσαν στο δρόμο τους πλά-

σματα άκατονόμαστα, κάτι σά σκέλεθρα πού τά ξέρασε, πράσινα και
νωπά από τή μούχλα τής γής, τό στόμα του τάφου. Σέρνονταν κουρε-
λιάρικα σ' αὐλάκια, σκαρφάλωναν στά μπάζα τών δρόμων γαντζώνον-
τας τά δάχτυλά τους σπασμωδικά, άνοίγανε τό στόμα τους μαῦρο, και
κοίταζαν γύρω μέ μάτι γυάλινο, ψόφιο, θαμπό. Οι βιλάνοι λιμοχτονοῦ-
σαν. Σάν τσακάλια πού ξεσκαρίζουν μέ τό σύθαμπο, παρατάγανε τά
χωριά τους, τις καλύβες άπ' όπου δέν έβλεπες πιά ούτε ένα γαϊτάνι
ν' ανεβαίνει καπνός, και πιάνανε τά περάσματα. Δέ ζητιανεύανε. Τά
γδυμένα από σάρκα χέρια τους δέν είχανε λές τή δύναμη νά σηκωθούν,
νά τενώσουν τή χούφτα. Λέξη δέν είλεγαν κοίταζαν μονάχα. Και τό
μάτι τους, τό ναρκωμένο και βαρύ, είχε ένα χαραχτηριστικό άλλόκοτο,
νά τό βλέπεις μπροστά σου κι εταν άκόμα δέν τό κοιτάζεις, νά τό νιώ-
θεις σάν είχες άντιπεράσει, καρφωμένο στή ράχη σου.

Σήκωναν μέ κόπο τό κεφάλι τους, άκούγοντας καθαλαρία νά ζυ-
γώνει, τό στήγανε στο λιπόσαρκο λαιμό, κρατούσανε τήν άνάσα τους
και πρόσμεναν. Ή συνοδία περνούσε. Τότε, δίχως λέξη, σωριάζονταν
πάλι μονοκόμματοι, σά σωρός κόκκαλα ξερά, κι άπόμεναν κεραυνωμέ-
νοι, μέ τά δόντια στο χῶμα.

Κάποτε, περνώντας, τους άκουγες νά βγάζουν έναν άχό παράξενο,
τρεμουλιαστό, σάν τραγούδι. Δέν ξεχώριζες λόγια. Μιá γλώσσα

στεγνή και πυρετοφρυμένη αναδευότανε πίσω από τὸ σκοπό, πηχτή. Κυμάτιζε ἀδύναμο τὸ τραγοῦδι πάνω στὸν βραδυασμένο κ' ἔρημο κάμπο, ξετυλιγότανε κ' ἔκλωθε σὰν καπνός, ἔλυωνε στὴν ἀπόσταση, ἔμως και τότε δὲν ἔλεγε πὼς ἔχει σωπάσει. Τὸ ἔπαιρνε θάρεις μαζί σου, τ' ἄκουγες ἀτέλειωτα νὰ σοῦ τριβερίζει τ' αὐτιά, ἐνωθες πὼς στὸ ἐξῆς θὰ σὲ κατοικεῖ και θὰ σὲ στοιχειώνει.

Εἶδανε στὸ κάστρο ἀνθρώπους τῆς κούρτης ποῦ ἦρθαν ἀπ' ἔξω κατὰ χλωμοί, σὰν ἄλλοπαρμένοι, και ποῦ δὲν ξέρανε νὰ ποῦνε γιατί. Στὰ μάτια τους μέσα, τρομάρες περνοῦσαν ἀκόμα, ἀντιλάμποντας κρυερά. Σὰ νὰ εἶχαν διασταυρωθεῖ στὸ δρόμο τους μὲ λιτανεῖες ἀπὸ λείψανα ποῦ πορεύονταν βρυκολακισμένα.

Ὁ πρίγκηπας ἔλαβε μέτρα. Πρόσταξε τοὺς κεφαλάδες ν' ἀνοίξουν τίς γιστέρες τῶν δυναμαριῶν τους και νὰ δώσουν στάρι, λάδι, καλαμπόκι στοὺς βιλάνους τῶν φέ τους. Αὐτὸς ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ γίνε παράδειγμα, ἔβαλε νὰ μοιράσουν τὸ ἕνα πέμπτο ἀπὸ τίς σοδεῖς τῶν κάστρων ποῦ εἶχε στὴν ἀμεση ἐξουσία του. Γιὰ τοὺς σκλάβους ποῦ ξεσηκώνονταν ἔδωσε ὁδηγίες νὰ κάνουν οἱ τοπάρχοι, ὅσο εἶτανε βολετό, στραβὰ μάτια και νὰ μὴν τοὺς ἐξερεθίζουν μὲ ποινὲς ἀγύριστες. Τέτοιες ὁ θάνατος, ὁ ἀκρωτηριασμός ἢ ὁ ραβδισμός ὡς τὸ σακάτεμα. Τοὺς παλατιανούς του τέλος τοὺς ὀρμήνεψε σοφὰ νὰ μὴ τριγυρίζουν στὴν ὑπαίθρη χώρα παραστολισμένοι, βελουδα, μεταξωτά, ἐρμίνες και τὰ ρέστα, πράμα ποῦ θὰ γαργάλιζε τ' ἀρπαχτικά ἔνστιχτα τῶν λιμασμένων, θὰ ἔδινε ἀφορμὴ σὲ ληστεῖες ἢ κι ἀκόμα θὰ τοὺς ξυπνοῦσε τὴν ἀγανάκτηση.

Τὰ θεάρεστα τοῦτα μέτρα, λιγοστὴ γιαιτρεῖα ἔφεραν στὸ κακό. Ἡ πείνα εἶχε περσέψει. Σὰ σταγόνες νερὸ πάνω σὲ πυρωμένο σίδερο, ἐξατμίστηκαν ἀκαριαῖα οἱ διανομές. Οἱ τοπάρχοι ἐφαρμόσανε τὸ φιλόπρωπο πρόγραμμα τῆς δικαιοσύνης μὲ κρῦα καρδιά και σὲ ποσοστὰ ποῦ δριζε τοῦ καθενός τους ἢ συνείδηση. Ὅσο γιὰ τίς ποινές, ἐδῶ ἢ συμμόρφωση μὲ τὴν ὀρμήνεια τοῦ πρίγκηπα ἔβρισκε λιγότερες δυσκολίες, γιατί οἱ πεινασμένοι δὲν εἶχανε πιά τὸ νεῦρο νὰ ξεσηκώνονται. Ἡ μεγαλύτερη ἐνόχληση ποῦ μπορούσανε νὰ κάνουν εἶτανε νὰ πεθαίνουν κοπαδιαστά, νὰ μένουν ἄθαρτοι και, κατ' ἀνάγκη, δταν δὲν προλάβαιναν — τόσοι ποῦ εἶτανε — τὰ σκυλιὰ ἢ τὰ ὄρνια νὰ τοὺς φάνε, νὰ μολεύουν τὸν ἀέρα μὲ τὴ βρωμα τῆς νεκρίλας ἢ μὲ ἀρρώστιες σιχαμερές. Λίγο-λίγο οἱ ἀνθρώποι τῶν κάστρων ἀποτραβήχτηκαν πίσω ἀπὸ τὰ χοντρά τους τὰ τειχιά γιὰ νὰ ἐρχονται ὅσο μπορεῖ σὲ λιγότερη συνάφεια μὲ τὸ σκυλῆκι ποῦ μερμηγκιάζει στὸν ἀνοιχτὸ ἀέρα. Ἐνα χώρισμα ἐγινε ἀνάμεσα στοὺς τρέφιμους τῶν δυναμαριῶν και τοὺς πεινασμένους τοῦ βουνοῦ ἢ τοῦ κάμπου. Τὸ τραγοῦδι τῶν φαντασμάτων ἔπαψε πιά νὰ φτάνει στ' αὐτιά τῶν ζωντανῶν. Κ' ἕνα εἶδος ἡσυχίας μακάθριας ἀπλώθηκε γύρω, μιὰ γαλήνη ποῦ κι ἂν δὲν ἐμοιαζε μὲ τὴν ἄλλοτινὴ, τὴ γελοῦμενη, τουλάχιστον ἀνάπαυε τ' αὐτὴ κι ἄφηνε τὴ συνείδηση ἀτάραχη, νὰ κοιμάται.

Ὁ πρίγκηπας, στὴν περίσταση τούτη καθὼς και στὶς ἄλλες, ἔδειξε γνήσια προσόντα ἡγεμόνα. Μονάρχος αὐτὸς δὲν τρόμαζε νὰ ἐρχεται σὲ συνάφεια μὲ τοὺς καταδικασμένους. Καθάλα στὸ φαρί του, μὲ συνοδία μικρὴ ἀπὸ τρεῖς σκουταράτους, ἕνα-δὺὸ φρεμενοῦριους καλογέρους τῆς Κλαρέντζας, κ' ἕνα γερακάρη ντόπιο γιὰ ὀδηγὸ, ξεκινούσε κάθε

τόσο γιὰ τὰ χωριά, τὰ κοντινὰ ἢ τὰ μακρυνότερα. Ἐμπαινε στὰ χαμόσπιτα, μοίραζε ὄτι, εἶχε νὰ μοιράσει, ἔδινε κουράγιο στοὺς χωριάτες μὲ λόγια παρηγοριᾶς, καὶ μὲ ὑποσχέσεις. Ἡ παλιά του τόλμη κ' ἡ αἰσιοδοξία δὲν τὸν εἶχανε παρατήσει. Ἄλλωστε βρισκότανε στὸν ἀνθὸ τῆς ἡλικίας του· ἀγαποῦσε τὸ χωρατὸ, τὸ πέριγέλασμα, τ' ἄλογα, τ' ἄρματα καὶ τὸ ποτό. Στῆ συντροφιά του εἶχε πάντα κάποιον πού, θεληματικὰ ἢ ἄθελα, γινόταν ὁ στόχος στὶς κοροϊδίες. Ἄρχιζε τὰ πειράγματα ὁ πρίγκηπας κι ἀκολουθοῦσαν οἱ ἄλλοι, γιὰ νὰ τοῦ γίνονται ἀρεστοί. Τότε, τὸ γέλιο τοῦ Φλωρέντιου ξέσπαζε δυνατὸ, τρανταχτὸ, λιγάκι κρῦο μονάχα. Οἱ σύντροφοί του, δίχως νὰ τὸ μολογοῦνε, τὸ βρίσκανε δυσάρεστο.

Σήμερα, πηγαίνοντας στὸ μονοπάτι πού ἔξωνε σερπετώντας τὴ βουνοπλαγιά, εἶχε καλέσει δίπλα του τὸ φρεμενούριο τῆς συνοδίας καὶ τοῦ ζητοῦσε λατινικὰ ρητὰ πού παinueoν τὸ χρῶσι καὶ τοὺς χαροκόπους. Ὁ καλόγερος, κολακεμένος, εἶχε πάρει στὰ σοβαρὰ τὸ ζήτημα κ' ἐπιστράτευε τὶς θύμισές του ἀπὸ διαβάσματα ἐκκλησιαστικά. Ἐάννου, δυο-τρεις σταλαματιᾶς πέσανε βαριά πάνω στὸ χέρι τοῦ Φλωρέντιου πού κρατοῦσε τὰ ρέτενα. Οἱ σκουταρᾶτοι τῆς ἀκολουθίας, πού εἶχανε μείνει πιδὸ πίσω, βιάσανε τ' ἄλογά τους.

— Ἀδελφέ, λέει ὁ πρίγκηπας στὸν καλόγερο, θαρῶ πὼς τραβᾶτε τὴν κουκούλα σας καὶ σκεπάζετε τὸ κεφάλι σας.

— Τῶντι, ἀρχοντά μου!

— Κι ἔμως οἱ μάρτυρες δὲν τρομάζανε τὴ βροχὴ, τὸν ἀνεμο ἢ τὸ χιόνι...

Ὁ ἄνθρωπος ἀπόμεινε σασιτισμένος.

— Ἀφέντη πρίγκηπα, κάνει τέλος δισταχτικά, ὄλοι δὲν εἶναι διαλεχτοὶ τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ δεχτοῦν τὸ φωτιστέφανο τοῦ μαρτυρίου.

— Καὶ ποιὸς διαλέγει τοὺς διαλεχτούς;

— Ὁ Πανάγαθος βέβαια.

— Τότε θὰ πει πὼς ἔχουν κάνει πολὺ βαρεῖὰ ἀμαρτήματα οἱ διαλεχτοί.

— Γιατί, ἂν ἐπιτρέπει ἡ χάρις σου;

— Γιατί ἂν οἱ κακοκαιρίες εἶναι γιὰ τοὺς μάρτυρες κ' ἡ καλοσύνη γιὰ τοὺς ἄλλους, τότε διαλεχτοὶ δὲν εἶναι οἱ πρῶτοι παρὰ οἱ δεῦτεροι, ἔπως ἐλόγου σας νὰ ποῦμε.

Ὁ φρεμενούριος μπερδεύτηκε, ἔμως δὲν πρόλαθε καὶ νὰ σκαρώσει τὴν ἀπόκρισή του. Ὁ οὐρανὸς εἶχε ἀπὸ ὦρα βαρύνει, μύριζε γύρω χωματίλα πιπεριστή, καὶ πουθενά στὸν κάμπο καὶ στὸ βουνὸ δὲν ἔβλεπε δέντρο ἢ καλύδι. Ἡ μπόρα ξέσπασε, δαρτῆ.

Σφιγμένη γύρω στὸν πρίγκηπα ἡ συνοδία πορεύτηκε γιὰ ὦρα, νιώθοντας τὸ κρῦο νερὸ τοῦ Γενάρη νὰ τῆς κρουνελιάζει στοὺς ὠμούς, στὰ μπράτσα, στὰ πλευρά, νὰ χώνεται ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ νὰ κλαδώνεται στὴ ράχη. Τὰ ροῦχα κολλοῦσαν πάνω στὸ κρέας πλαδαρά.

Πήγαιναν τώρα ἀμίλητοι, καμπουριασμένοι, μὲ τὴ βαρυθυμιά πού σταλάζει στὴν ψυχὴ ὁ θυμὸς τῶν στοιχείων κ' ἡ κάποια ἔμφυτη ἀνησυχία γιὰ τὰ ἐπακόλουθα. Μονάχα ὁ πρίγκηπας κρατοῦσε τὸ χέρι του, μιλοῦσε καὶ κάγχαζε δίχως νὰ παίρνει ἀπόκριση ἀπὸ κανένα. Δὲ βρήκανε γιαντάκι, ἢ δέντρο τουλάχιστο κουφαλισμένο νὰ βάλουν τὸ κε-

φάλι τους, παρά μόνον ἀργὰ τὸ βράδῳ. Στὸ χωριάτικο καλύβι ἢ φωτιά εἶτανε λιγροστή, τὰ κούτσουρα, νοτισμένα κι αὐτά, τρίζανε καὶ κάπνιζαν. Προτοῦ καταφέρουνε νὰ καλοστεγνώξουν, ἀποκοιμήθηκαν ὄπως-ὄπως. Τῇ νύχτῃ ἀκούσανε τὸν πρίγκηπα νὰ κουβεντιάζει ἀκόμα, μονάχος, μὲ ζωηρότητα ἀσυνήθιστη. Τὸ πρῶτ', σὰν ξύπνησαν, τὸν βρήκανε περιχυμένον ἀπὸ σύγκραα τρανταχτά, τὰ δόντια του νὰ κροταλίζουν καὶ τὸ πρόσωπό του νὰ λάμπει σύφλογο ἀπὸ τὴ θερμῆ.

Τὸν ἔφεραν πίσω στὸ κάστρο, μέσα σὲ φορεῖο πρόχειρο, ἀπὸ κλαδιά. Ὁ γιατρὸς ποῦ ἤρθε νὰ τὸν ἴδει δὲ δυσκολεύτηκε γιὰ τὴ διάγνωση. Ἡ πούντα εἶταν πασιδῆλη.

Κ' ἔτσι ἄρχισε ἡ ἀρρώστια τοῦ πρίγκηπα ποῦ ἔβαλε σ' ἀνησυχία σοβαρὴ δλάκερο τὸ πριγκηπάτο. Τίς πρῶτες ἡμέρες, τὸ κακὸ εἶχε πάρει τ' ἀπάνω. Βραειά, σφυριχτὴ ξέφευγε ἡ ἀνάσα τοῦ ἀρρώστου, τὰ μάτια του ἔμειναν ἐπίμονα σφαιλιστὰ καὶ κάτι σὰν ἄχνα πνιγερὴ, χνῶτο φωτιάς ἔμοιαζε νὰ τυλίγει τὸ πρόσωπό του. Τὸ συνθηθέστερο βουτηγμένος σὲ νάρκη, δὲ φαινόταν οὔτε ν' ἀκούει οὔτε νὰ νιώθει τί γίνεται γύρω του. Τὸν ἄκουγαν συχνὰ νὰ παραμιλάει, καὶ τότε εἶτανε λόγια ἀνεξήγητα γιὰ τοὺς τριγυρινούς του, ὀνόματα πρωτάκουστα, μὲ ἦχο ξενικό. Πρόσταζε συντρόφους ἀόρατους ἢ ἐρχότανε σὲ λόγια μαζί τους γιὰ συμφέροντα ἄγνωστα, μοιρασιὲς τόπων, ποῦ κανένας ποτὲ δὲν τοὺς εἶδε οὔτε τοὺς ἀκουσε. Ὁ ξάδερφός του ὁ Ἐγγελλέρτος ντὲ Λιντερκέρκε, ποῦ βρέθηκε ἕνα τέτοιο βράδῳ κοντὰ στὸ κρεβδάτι τοῦ ἀρρώστου, ἀναγκάστηκε νὰ ἐξηγήσει πὼς τὰ ὀνόματα ποῦ ἄκουγαν εἶτανε φλαμαντέζικα, θύμισες ἐφιαλτικὲς ἀπὸ τὴ μακρυνὴ πατρίδα.

Ἀνάθιαν τὸ μεγάλο τζάκι, ποῦ εἶχε μαυρίσει τὸν τοῖχο γλύφοντάς τον γιὰ χρόνια, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου, καὶ καθισμένοι γύρω, ἢ πριγκηπέσσα κ' οἱ στενότεροι τῆς κούρτης, παραστέκανε τὸν πρίγκηπα ἀμίλητοι ἢ σιγοκουβεντιάζοντας. Τρίζανε τὰ ξύλα στῆ φωτιά, ἀναλαμπὲς ξαφνικὲς καὶ πρόσκαιρες ἀνασέρνανε τὰ σοβαρὰ γύρω πρόσωπα ἀπὸ τὴ σκιά, τὸ ἀνεμόδροχο κροτάλιζε στὰ παραθύρια. Ἄκουγες ἔξω, πίσω ἀπὸ τὸν κρουνελιστὸ φράχτη τῆς νεροποντῆς, κανένα σκυλι ἀλαφιασμένο νὰ γαβγίζει. Κάποιο ξύλο ἀπὸ τὰ ἐπιπλα, ἀνακλαδίζοντας τοὺς ἀρμούς του στῆ χλιαρὴ ἀνάσα τῆς φωτιάς, τανυζότανε μὲ ξαφνικὸ τρίξιμο. Κ' ἡ μυρωδιὰ τοῦ ρετσινιοῦ ποῦ ἀρροστάλαζε σὸ τζάκι, ἀνάκατη μὲ τὴν περονιαστὴ τῆς ὑγρασίας ἀπὸ τὰ μαῦρα δοκάρια τῆς σκεπῆς καὶ μὲ τὴ γλυκερὴ ἀπόπινα τῆς ἀρρώστιας, πύκνωναν τὸν ἄερα, τὸν ἔδεναν πηχτά, ἔτσι ποῦ νὰ μουδιάζει τὰ ματόφυλλα καὶ νὰ μαυλίζει ὑπουλα τὸν ὕπνο.

Μονάχα ἡ Ἰζαμπὴ δὲν ἀποκαρωνόταν. Τὸ μάτι της, χωνεμένο τώρα καὶ κατάκοπο ὕστερα ἀπὸ τὴ γέννα, καρφωνόταν ὡστόσο στῆ φλόγα ἀκοιμητο καὶ κοίταζε στυλά, δίχως νὰ ρεμβάζει. Εἶτανε στραφαλιστὸ κι ἄγρυπνο τὸ μάτι της, μὲ κάποιαν ἀγριεμένη λάμψη βαθιὰ στὴν κόρη. Δίχως νὰ σαλεύει, τὰ ἐνιωθε ὅλα γύρω της, τὸ κύλισμα στὸν ὕπνο τοῦ κοντόσταβλου, τὸν Σαλιτ-Ὁμὲρ ποῦ λογοπαίζοντας ζύγωνε ἀπὸ τὰ πίσω τὸ θρονὶ τῆς Γουλιέρμας καὶ τώρα, ἀλαφροσχυμένος πάνω στὰ μαλλιά της, κάτι μουρμούριζε ἀδιόρατα καὶ σφυριχτά. Νιώθει τὰ μαῦρα μάτια τῆς Ὁρσίνοι νὰ πεταρίζουν ἀκόρεστα, ἀνήσου-

χα, νά λαμπαδιάζουν στ' άκουσμα τής ανάσας πού χαϊδεύει τ' αὐτί της. Ὁ καπελάνος, μισοκοιμισμένος, ξεκοκκίζει ἀκόμα τὸ προσευχολοῖ του μουρμουρίζοντας μπερδεμένα λατινικά. Στὸ βαρὺ βυσσινὶ μεταξωτό, πού κρέμεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τοῦ κρεββατιοῦ, ξεκόβεται καλογραμμένη καὶ σὰν ἀψυχη ἢ κατατομή τοῦ πρίγκηπα, πού ἔχει τὰ μάτια του σφαλιστὰ καὶ μιὰν ἐπίσημη αὐστηρότητα, πρωτόφαντη γι' αὐτόν, στὸ στιλπνὸ μέτωπο, στὰ φτενὰ χεῖλη.

Τὸν βλέπει χωρὶς νὰ τὸν κοιτάζει. Δὲν τὸν ἀγάπησε ποτέ μονάχα κάποια στιγμὴ, τὴν πρώτη, τῆς κολάκεψε τὸν ἐγωϊσμό της. Κι ὅμως εἶναι λεβέντης ὠραῖος καὶ λαχταριστός. Εἶταν. Τώρα εἶναι ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ της, τοῦ παιδιοῦ πού κοιμᾶται χερουδικὰ στὴν κούνια, μέσα στὸ κουβούκλι. Εἶναι ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ της κι αὐτὸ δὲν τῆς τὸν κάνει κοντηνότερο. Μονάχα ἱερὸ τὸν κάνει. Ἄτολμα τὰ δάχτυλά της, μὲ πρόφαση νὰ στρώσουν τὰ τεντωμένα μαλλιά στὸν κρόταφο, ἀγγίζουσιν τὸ σημεῖο ὅπου, πίσω ἀπὸ τὸ διάφανο δέρμα, φεγγίζει ὁ μελανὸς σταυρός. Σὺγκροσ λιανὸ τῆς τρέχει τότε στὴν ἐπίδερμίδα. Καὶ τὰ μάτια της, πού τότε ἀγριεύονται κι ἄλλοτε πάλι θολώνουν, καρφώνουν μ' ἔνταση τὴ φλόγα, τὴν ψαχουλεύουν, ἀνήσυχα. Ὁ ἄντρας αὐτός, ἀν φύγει ἀπὸ κοντὰ της, θὰ πάρει στὰ σφραγισμένα χεῖλη του ἓνα μεγάλο, βαθὺ ἐρωτηματικό.

Κι ὅμως εἶταν ἀναγκασμένη νὰ μὴν ἀφήνεται στὴ νάρκη τούτη πού πίνγει τὴν ψυχὴ μὰ σύγκαιρα ξεκουράζει τὸ μυαλό, τὸ λύνει σὰ μέσα σὲ χλιαρὸ λουτρό. Τώρα πού ὁ Φλωρέντιος ἔλειψε ἀπὸ τὴ θέση του, ἔπρεπε νὰ στέκεται στὸ πόδι του αὐτῆ, νὰ γνοιάζεται γιὰ τὶς δουλειὲς τοῦ πρίγκηπάτου, νὰ δέχεται τοὺς βασιλάους πού ἔρχονταν ταξιδευτὲς ἀπὸ τὰ μακρυνὰ τους τὰ καστέλλια, νὰ λέει τί θὰ κάνουν στὴν περίστασι τούτη καὶ στὴν ἄλλη. Συχνά, καθισμένη στὴ μεγάλη σάλλα, κάτω ἀπὸ τὸν μεταξωτὸ οὐρανὸ μὲ τὸ κεντητὸ οἰκόσημο, προέδρευε σὲ παρλαμάδες, ἀκροαζότανε λόγους, εἶταν ἀναγκασμένη ν' ἀποκρίνεται ἀνάλογα κι αὐτῆ. Δὲν εἶχε χάσει τὴν παλιά της τὴ βασιλοπρέπεια. Ἦξερε νὰ κρατᾶει πάντα τὸ κορμὶ της ἐπίσημα στητό. Μονάχα τὰ μάτια της εἶχανε τώρα μιὰ σκιά χυμένη κάτω ἀπὸ τὸ βλέφαρο, κ' ἔτσι καθὼς εἶτανε κομμένα δὲν ἔμοιαζαν πιά μὲ τὰ πολῦτιμα κι ἀπάνθρωπα μάτια ἑνὸς εἰδώλου. Ἡ φαντασμαγορία τους εἶχε γίνει σκεφτικὴ καὶ πιὸ βαθεῖα, κ' εἶτανε πιότερο ἀνθρώπινα, πονετικά, τώρα.

Ἐνα βράδυ μπάσανε στὴ μεγάλη σάλλα κάποια ἀντιπροσωπεῖα ἀπὸ ἐμπόρους ξενομερίτες, Βενετσιάνους πού ἔρχονταν νὰ πουλήσουν τὴνπραμάτεια τους στὸ Μοριά. Συνάδελφοί τους ἀπὸ τὴ Βενετιὰ τοὺς εἶχαν ἐπιφορτίσει, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τούτη, νὰ διαμαρτυρηθοῦν γιὰτι πολλές παραγγελίες τους σ' ἐμπόρους τῆς Ἀχαΐας δὲν ἔφταναν στὸν προορισμό, χρονίζαν ἀδικαιολόγητα ἢ γινότανε φανερὸ πὼς ποτὲ δὲν εἶχανε ξεκινήσει ἀπὸ τὴν Κλαρέντζα. Ἄν τὸ φέροσιμο τοῦτο συνεχιστεῖ, νὰ ξέρει τὸ πρίγκηπάτο πὼς ἢ γαληνότερη Δημοκρατία θὰ κόψει κάθε ἐμπορικὴ σχέση μὲ τὸ Μοριά, καὶ τότε νὰ ἰδοῦμε ποῖδς θὰ βγεῖ χαμένος...

Ἄκουσε ἀτάραχη ἢ Ἰζαμπὴ τὶς διαμαρτυρίες, καὶ μὲ τὸ μᾶτι ἀδιάφορο περιεραζότανε τὰ φορέματα τῶν ἀποσταλμένων τὰ λουσᾶτα, τὰ διαμαντικά πού εἶχανε στὰ δάχτυλα, τὶς ἀγέρωχες κι ἀκατάδεχτες

μορφές τους. Είτανε πολλοί, οι περισσότεροι ηλικιωμένοι, με γενειάδες άσημιές που κυμάτιζαν μυρωμένες πάνω στα στήθια τους. Κάμποσοι είχανε και νεώτεροι, με γένεια μαύρα καλοφαλιδισμένα, γυαλιστερά μάτια άκρόρεστα. Από το θρόνι της, το ύψωμένο πάνω σε βάθρο με τρία σκαλοπάτια, τους έδλεπε δλους, άρραιωμένους μπροστά της, να την κοιτάζουν και ν' άκουνε με προσοχή τα λόγια του έπικεφαλής τους που μιλούσε με δύναμη κι αυθάδεια.

Όταν άπόσωσε την έμιλία του ο Βενετσάνος, πλατειά σιωπή έπεσε στη μεγάλη σάλλα. "Έξω ο καιρός είχε βαρύνει πάλι. Τα λαδόχαρτα των παραθυριών τα κεντούσανε τα δάχτυλα της βροχής. Ξενομερίτες και παλατιανοί έστρεψαν έρωτηματικά τα μάτια τους στην πριγκηπέσσα.

Κ' εκείνη, άπου στάθηκε άκόμα λίγο, σά να μ'ην είχε νιώσει καν πώς ήρθε τώρα ή σειρά της να μιλήσει, σηκώθηκε τέλος, ήρεμη.

— "Αρχοντες έμποροι, λέει μόλις σαλεύοντας τα χείλη της, άκούσαμε τις διαμαρτυρίες σας καλόκαρδα και θλιβόμαστε για τή ζημιά που γίνηκε σέ σ'ας και στους έδικούς σας. Όμως για τή ζημιά τούτη δέν είναι φταίχτες οι άνθρωποι μας. Ο Θεός να σ'ας φυλάξει άπο τήν άμαρτία ν' άδικοσβάλετε άθώους. Και θέλουμε να σ'ας ρωτήσουμε κ' έμεις, μιάς κ' ήρθε ή σειρά μας: Ξέρετε σέ τί τόπο ξεμπαρκάρατε; Να σ'ας τ'ο ποίμε: Σέ τόπο σφοδρισμένο, που τόν δέρνει, μήνες τώρα, ή πείνα και τ'ο θανατικό. Σέ τόπο άμοιρο διπλά, γιατί άλλοτε είχαν ευλογημένος και τώρα δέν έχει σπειρι σιτάρι ούτε για να ταΐσει ένα πουλί. Έδγατέ στίς δημοσιές και κοιτάξτε τους βιλάνους μας. Στά χαντάκια ξεψυχάνε, σκαλίζοντας με τα νύχια τους τ'ο χώμα που στέρεψε και δέν έχει πιά σπόρο να τους θρέψει. Και τα σπείρια τους είναι κρ'σα, κι άπο τή σκεπή τους δέν βγαίνει πιά καπνός. Και τ'ο ανεμόβροχο τους δέρνει δλημερίς, ή νύχτα τους παγώνει έπου τους βρει πεσμένους. . .

Μίλησε έτσι, δίχως να σηκώνει καθέλου τή φωνή της, δίχως να προφασίζεταιι μιάν ύστερόβουλη συγκίνηση. Ζωγράφισε με πιστότητα άξιοπρεπή τ'ο πένθιμο-δραμα, που τ'ο μάντευε γύρω της, πίσω άπο τα χοντρά τειχιά τ'ου κάστρου, να ζωντανεύει. Τα μάτια της, τα κουρασμένα, σεργιανίζανε σύγκαιρα δεξιά-ξερβά πάνω στα κεφάλια των έμπόρων. Έάφνου σταμάτησαν κάπου, στυλώθηκαν, τρέμισαν.

Η μόρα είχε ξεσπάσει έξω, κεραυνωτή. Στή σκεπή τής σάλλας, πάνω στα μαυρισμένα δοκάρια, πλήθυνε και πέρσεψε τ'ο πλατάγισμα τ'ου νερού. Χάθηκε ή φωνή τής πριγκηπέσσας γιατί όλωνών τ' αυτιά γέμισαν άπο τ'ο σάλαγο τής νεροποντής. Όμως τα μάτια της έκεινης έμεναν καρφωμένα σ' ένα κεφάλι έμπόρου, άπο τα πιό μακρυνά, πίσω-πίσω στήν τελευταία άράδα, και στο λαιμό της κάτι σαν κόμπος είχε άνέβει και τόν έφραξε.

Περίμεναν άκόμα λίγο οι Βενετσάνοι, να σιγάσει ο σαματάς, ν' άκούσουν τή συνέχεια, όμως τ'ο πράμα άρχιζε να τραβάει σέ μάκρος. Η πριγκηπέσσα, με θολό μάτι, άνοιξε τα χέρια της μηχανικά και ξανάπεσε στο θρόνι της. Άναδεύτηκαν τότε με άμηχανία κ' εκείνοι, άλληλοκοιτάχτηκαν κ' είπανε άναμεταξύ τους να τραθηχτούνε. Στόν τσαμπρελιάνο, που είχαν ο πιό κοντινός, έξήγησαν πώς θα ξανάρχονταν τήν άλλη μέρα.

Όμως ή πριγκηπέσσα, που είχε πάρει τώρα τ'ο βλέμμα της άψυχο

ἀπὸ τὸν τελευταῖο ἐκείνον, ἔγενεψε νὰ σταθοῦνε καὶ μίλησε χαμηλόφωνα στὸν τσαμπρελιάνο.

«Ἡ βραδυὰ εἶναι πολὺ ἀσχημη, δὲν πρέπει ν' ἀφήνουν ξένους ἀνθρώπους νὰ φύγουν μὲ τέτοιον καιρὸ ἀπὸ τὸ κάστρο. Νὰ τοὺς βάλουνε στὸν ξενῶνα νὰ κοιμηθοῦν. Κι αὐριο, ἔχει ὁ Θεός.»

Βαθυπροσκύνησαν οἱ Βενετσάνοι κι ἄρχισαν ν' ἀποτραβιῶνται, σέρνοντας τὰ πόδια τους στὸ πλακόστρωτο. Καθὼς μετατοπίστηκαν, κάμποσοι ἀπὸ τοὺς τελευταίους βρέθηκαν πρῶτοι. Ἔτσι μπόρεσε ἡ πριγκηπέσσα νὰ ξαναδεῖ, καθαρότερα τῶρα, τὸν ἔμπορο ποῦ τῆς εἶχε τραβήξει λίγο πρὶν τὴν προσοχή. Εἶτανε νέος, μὲ γένεια μαλακὰ καὶ μὲ ξάστερα καστὰνὰ μάτια. Ὅμως ὄχι, δὲν ἔμοιαζε τὸ βλέμμα του μ' ἐκείνο ποῦ θάρεψε πῶς εἶδε ἐκείνη πρὶν. Κ' ἔνα σκουρὶ χαμηλό, πράσινο, πᾶνω στὰ κυματέρὰ μαλλιά... Ἄγνωστη μορφή, ξένη!

Τοὺς εἶδε νὰ ξεμακραίνουν στὴ σάλλα, νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὴ μεγάλη πόρτα ἀντίκρου' ἕνας στεναγμὸς τῆς ἄδειασε τὸ στήθος. Κάτι σὰ σπαραγμὸς καὶ σὰν ἀνακούφιση μαζί! Παναγία Παρθένη! πῶς μπορεῖ νὰ γελαστεῖ κάποτε ὁ ἀνθρώπος... Νὰ βλέπεις φαντάσματα, ἴσκιους νεκρῶν, στὸ φῶς τῆς ἡμέρας...

Ἦρθε γοργή, γοργότερη ἀπὸ χτές, ἡ νύχτα τὸ βροχερὸ τοῦτο βράδυ. Ἀποτραβηγμένη στὸ κουδοῦκλι τῆς ἡ πριγκηπέσσα, εἶχε ξεντυθεῖ τὸ ἐπίσημο φόρεμα τῆς ὑποδοχῆς καὶ καθόταν συλλογισμένη μπροστὰ στὸ ἀναμμένο τζάκι. Ἐκεῖ τὴ βρῆκε τὸ σκοτάδι.

Καθότανε καὶ δὲ μιλοῦσε. Μιά-μιὰ οἱ ἄδρες, ἀπαυδημένες νὰ σωμαίνου, εἶχαν ἀποτραβηχτεῖ ἐπιτήδεια, γλιστρώντας σὰ σκιές. Στὴ διπλὴν κάμαρα, τὴ δικιά τους, εἶχαν ἀνάψει κιόλας τοὺς λύχνους καὶ κουβέντιαζαν πρόσχαρα, τραγουδοῦσαν παρτούρες, χασκάριζαν. Στὸ κουδοῦκλι τῆς πριγκηπέσσας ἀπόμεινε μονάχα ἡ βάγια, ποῦ κι αὐτὴ, νανουρισμένη ἀπὸ τὸ τρίξιμο τῆς φωτιάς, τὴ γλυκειὰ ἔκλυση τῆς ζέστης, εἶχε ἀποκοιμηθεῖ στὸ θρονί τῆς. Ἀπὸ τὴ γωνιά, δίπλα στὸ μεγάλο τὸ κρεβάτι, κάπου-κάπου ἕνα κλάμα μωροῦ ξέσπαγε καὶ πάλι μύρωνε. Ἐκεῖ, στὴ σκαλιστὴ τῆς κούνια, κοιμόταν ἡ πριγκηποπούλα ἡ Μαχώ.

Παράδοξη ταραχὴ εἶτανε χυμένη ἀπόψε στὴν ψυχὴ τῆς Ἰζαμπώς. Γιὰ ἕνα δλάκερο χρόνο, ὅπου κάθε τρικύμισμα εἶχε καταπέσει, ὅπου κ' ἡ τελευταία σπηλιάδα ἔσθησε θαρεῖς γιὰ πάντα πιά, μιὰ γαλήνη βραιιά, νεκρική, εἶχε ἀπλωθεῖ πᾶνω στὶς θύμισες τῶν περασμένων. Ἦρέμησε ἡ ψυχὴ τῆς, μὲ τὴν ἡρεμία ἐκείνη τὴν ἀσύνειδη, τὴν ἴδια μὲ τὸ ἀποκάρωμα τῆς νύστας. Μονάχα γιὰ τὴν κόρη τῆς λαχτάριζε μέσα τῆς μιὰ τρεμουλιάρη ἀγάπη, στοργὴ φαντακική· κάτι σὰ φόδος σκοτεινός, τρομάρα μπροστὰ στὸ ἄγνωστο, ψύχωση νὰ τὴν προστατέψει ἐνάντια σ' ἀόρατο ἐχθρό. Καὶ νὰ ποῦ τῶρα, ἐλδότελα ἀναπάντεχα, ἕνας δλάκερος κόσμος, θαμμένος στὴ χόβολη, θαρεῖς καὶ στοιχειώνει: ξάφνου. Παράδοξη τρομάρα! Κάτι σὰν τὸν ἀντίλαλο ἐνὸς ὄνειρου πάρα ζωντανοῦ, ποῦ τὸ εἶδες τὴ νύχτα, καὶ ποῦ σ' ἀκολουθεῖ ὡστόσο τὸ πρῶτ', προεκτείνοντας στὸ ξύπνιο τὴν αἰσθησή του μὲ καταποδιστοὺς ὀμόκεντρος κύκλους.

Τοῖριξε ἡ Μαχώ, κ' ἡ βάγια ἀναπήδησε ξαφνιασμένη. Μηχανικά

ξαμώνοντας, έδωσε μιὰ τῆς κούνιας νὰ σαλέψει καὶ μουρμούρισε μισοκοιμισμένη τὸ ρωμέϊκο νανούρισμα :

*Κοιμήσου ἀστρί, κοιμήσου αὐγή, κοιμήσου νιὸ φεγγάρι,
κοιμήσου πού νὰ σέ χαρεῖ ὁ νιὸς πού θὰ σέ πάρει.*

Τὸ κλάμα ἔπαψε, καὶ τὸ ἀνεμόδροχο ἔκρουσε, τράνταξε τὰ παρθυρόφυλλα. Ἡ Ἰζαμπώ εἶχε βουλιάξει βαθιὰ στὸ θρονί της, ζαρώνοντας μὲ τρομάρια ἀσύνειδη.

Ἄργὰ τὸ βράδυ, πῆγε νὰ καθήσει δίπλα στὸν ἄρρωστο, ὅμως ὄχι γιὰ πολὺ. Εἶταν ἡσυχώτερος ἀπόψε ὁ πρίγκηπας. Ὁ Ἐγγελεῆρτος ντὲ Λιντερκέρκε καθότανε στὸ προσκεφάλι του καὶ κουβέντιαζαν οἱ δύο τους ἰδιαίτερα γιὰ κάτι. Μόλις ἡ πρίγκηπέσσα μπῆκε, κόψανε τὴν κουβέντα τους.

Σχεδὸν ἀναπάντεχα εἶχε ξεφύγει τὸν κίνδυνο ὁ Φλωρέντιος. Ἡ σιδερένια του κράση πάλαιψε μὲ λύσσα ἕναν ὀλάκερο μῆνα. Ὅστερα εἶχε πάρει τ' ἀπάνω, σιγά-σιγά, καὶ μονάχα ἕνας βήχας ξερός τοῦ ἀπόμνε. Ἡ θέρμη τὸν ἔπιανε τὰ δειλινὰ μόνο. « Καλὸ σημάδι », γνωμοδότησε ὁ γιατρός τοῦ κάστρου βαρυσήμαντα, πού δὲν εἶτανε κι ὁ λιγότερο ἀπορημένος κατὰ βάθος γιὰ τὴ σωτηρία.

— Κυρία, δὲν πλαγιάσατε ἀκόμα! παραξενεύτηκε ὁ πρίγκηπας βλέποντας τὴν Ἰζαμπώ νὰ μπαίνει. Τὸ πρόσωπό του ἔδειχνε πρόσχαρο. Καὶ σὰ νὰ φοβότανε μὴν παρεξηγηθεῖ ἡ ἀπορία του :

— Κουβεντιάζουμε ἐδῶ μὲ τὸν ξάδερφό μας γιὰ τὰ παλιὰ τῆς πατρίδας μας, εἶπε γυρίζοντας τὴν κουβέντα. Πιάνουμε νὰ γερνάμε ἐλόγου του κ' ἐγώ, λοιπὸν οἱ γεροντομπασιμένοι, καθὼς θὰ ἔχετε ἀκουστά, γυρίζουν ὀλοένα στὰ παιδιάτικά τους.

Καὶ γέλασε δυνατὰ, ὅμως τὸν φίμωσε ὁ βήχας.

Χωράτεψε μὲ κέφι ἀπόψε, πειράζοντας τὸν ξάδερφό του, ρωτώντας γιὰ διάφορους παλατιανούς. Ὅστερα, καθὼς ἡ Ἰζαμπώ σηκωνότανε νὰ φύγει :

— Παίρνω ὀλοένα τὸ καλλίτερο, κυρία, εἶπε, κι αὐτὸ μὲ παρηγορεῖ γιατί ἔτσι θὰ σᾶς δίνω λιγότερη ἐγνοια στὸ ἐξῆς. Χρωστῶ ἀκόμα νὰ σᾶς πῶ ὅτι ἡ συντροφιά σας μού εἶναι πάντα πολὺτιμη. Ποτὲ ὅμως δὲ θ' ἀνεχόμουν τὴν ὑποψία πὼς σᾶς κουράζω. Ὅταν δὲ βρισκόσαστε σὲ διάθεση, μὴ νομίζετε τὸν ἑαυτὸ σας ὑποχρεωμένο νὰ μὲ συντροφεύει. Θὰ ἦμουν ἕνας ἔλεινός ἀν ἀξίωνα τὸ ἀντίθετο.

Τραβήχτηκε ἄθυμη ἡ Ἰζαμπώ, μὴ ξέροντας ἀν πρέπει νὰ πάρει τὰ λόγια τοῦ πρίγκηπα γιὰ φιλοφρόνηση, γιὰ διαμαρτυρία, γιὰ περιγέλασμα ἢ παράπονο. Ἡ ἴδια πάντοτε ἀμφιβολία, τὸ αἶνιγμα πού τόσο τῆς κούραζε τὴν ψυχή. Ὅμως ἀπόψε ἐλάχιστη διάθεση εἶχε νὰ τὸ ξεδιαλύνει.

Γύρισε στὸ κουβούκλι της γοργά, ἀκολουθώντας τοὺς δύο βαρλέτους πού προβαδίζανε μὲ τίς δάδες. Γύρισε ἀνατριχιάζοντας, γιατί ἡ ἀδιάκοπη βροχή εἶχε νοτίσει ὀλάκερη τὴν ἀτμοσφαῖρα. Ἡ Μαχὼ κοιμόταν ἡσυχῇ. Ἐντύθηκε λοιπὸν κι αὐτὴ καὶ πλάγιασε, ὅμως δὲν τράβηξε τὴν κουρτίνα τοῦ κρεββατιοῦ της. Φοβότανε νὰ μείνει ἔτσι ἀμέσως στὸ σκοτάδι.

Τὸ καντηλι εἰκαιγε τσιρίζοντας μπροστά στὸ παλιὸ εἰκόνησµα τῆς Ἄννας Κομνηνῆς. Στὸ φῶς του, ἡ κάµαρα, γεµάτη σκιές μαλακές, ρευστές, πότε τρέμιζε καὶ πότε καθηλωνόταν. Ἐξω ὁ ἀνεµος εἶχε τώρα κοπάσει, ἡ βροχὴ ἔπεφτε σύµπυκνη καὶ στρωτῆ.

Κύλησε ἀσύνειδα σὲ συλλογὴ ἡ Ἰζαμπώ. Μπροστά στὰ μάτια της, ποὺ καρφώνονταν στυλὰ στὴν ἐλάχιστη φλόγα τοῦ καντηλιοῦ, καθὼς σὲ μακρυνὸ ἀστέρι, εἰκόνες ζωηρὲς ἄρχισαν νὰ περνοῦν, δράµατα ἀπὸ τὴν περασµένη της ζωὴ, σκόρπια. Ἐκανε, δίχως νὰ τὸ γυρεύει, μιὰν ἀναθεώρηση, καὶ τὸ βαθὺ ἐρωτηµατικὸ ὄρθωνότανε διψαλέο, τυραννικὸ, πίσω ἀπὸ τὸ μέτωπό της. Τί γνῶρισε ἴσαµε τώρα; γιατί ἔζησε; Τροµάρια τὴν ἔπιανε µήπως ἀποκριθεῖ. Κ' ἤξερε πῶς ἡ ἀπόκριση θὰ εἶταν ἡ σιωπὴ της.

Ἐκεῖ εἶναι ποὺ θὰ τὴ βρῆκε κλεφτοπατώντας ὁ ὕπνος, γιατί ξάφνου τινάχτηκε, τέντωσε τὰ µάτια της κ' ἐνίωσε σύγκαιρα πῶς ἓνα διάσηµα χρόνου ἔχει κυλήσει. Τί τὴν ζύπνησε; Τ' ἀναρωτήθηκε φέρνοντας τὸ βλέμμα γύρω στὴν ἄδεια κάµαρα. Τίποτα. Ἡ Μαχὼ παραπονέθηκε στὸν ὕπνο της καὶ πάλι μύρωξε. Ἡ βροχὴ εἶχε κοπάσει.

Ἀναπάντεχα, ἡ κάµαρα γύρω τῆς ἔγινε στενόχωρη. Σφάλησε τὰ µάτια της νὰ µὴν τὴν κοιτάζει, νιώθοντας πῶς ἔτσι κι ὁ φόβος θὰ γαλήνευε. Λίγες ὅµως θὰ εἶχανε τρέξει στιγµές ποὺ μάντεψε πῶς εἶταν ἀνάγκη ἀπόλυτη νὰ τὰ ξανανοίξει. Τ' ἀνοίξε. Καί, µὲ τὸ πρῶτο, ἀντίκρουσε τὸ βῆλο τῆς πόρτας ποὺ ταραζόταν.

Μεµιάς, κάτι σὰν ἓνα χέρι σιδερένιο τῆς ἀδράχνει τὴν καρδιά, τὴ σφίγγει. Κόβεται ἡ ἀνάσα της, νιώθει τὰ μάγουλά της νὰ ξεµατώνουν, νὰ παγώνουν. Ἄλλα, µὲ τὸ µάτι τενωµένο, εἶχε ἰδεῖ ξεκάθαρα, στὸ µουχρὸ φέγγος τοῦ καντηλιοῦ, μιὰν ἀνθρώπινη μορφὴ νὰ μπαίνει στὴν κάµαρα ἀθόρυβα, σὰν Ἰσκίος µεγάλος. Εἶταν ἓνας ἄντρας.

Δὲ µπόρεσε νὰ σύρει τὴ σκληριὰ ποὺ σπαρταροῦσε στὸ σφιγµένο της λαιµό. Ὁ ἄνθρωπος στάθηκε μιὰ στιγµὴ μπροστά στὸ βῆλο ποὺ εἶχε πάλι πέσει, κοίταξε γύρω, νὰ κατατοπιστεῖ. Ὑστερα προχώρησε ἀργά, καὶ τὰ µάτια του κοίταζαν τὸ κρεβάτι.

Τὸν ἔβλεπε τώρα νὰ ἔρχεται, νὰ ζυγώνει, κ' εἶταν ἀνίκανη νὰ σιγήσει, νὰ βάλει μιὰ φωνή. Κἀτι σὰ νὰ τὴν ἀµπόδενε. Τὸν ἔβλεπε καθαρά, ὅµως αὐτὸς δὲ µποροῦσε νὰ τὴν ξεχωρίσει μέσα στὴ σκιά τοῦ κρεβατιοῦ, ὅπου στεκότανε ζαρωµένη. Μακρὸς µανδύας ἔπεφτε ἀπὸ τοὺς ὤµους του χαλαρὰ ἴσαµε τὰ σφυρὰ τῶν ποδιῶν του. Τὸ πρόσωπό του ὅµως, ἔχοντας πίσω τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, ἔµενε βουτηγµένο στὴ σκιά. Ζύγωσε ἀργά, σταθερά, ἀδυσώπητα, µεγαλώνοντας ὀλοένα, σὰ βραχνάς. Κ' ἡ σκληριὰ ποὺ δὲν κατόρθωνε νὰ ραῖσει τὸ σφιγµένο λαιµό της Ἰζαμπῶς καὶ νὰ ξεσπάσει, ξάφνου ἀντήχησε μέσα στὴν κάµαρα ἀπὸ ἄλλο στόµα, βρεφικὸ.

Ἡ Μαχὼ, ξαφνιασµένη ἀπὸ ὄνειρο, εἶχε ζυπνήσει.

Στάθηκε ὁ ἄντρας μονοκόµµατος, σὰν καρφωµένος ἐκεῖ ποὺ βρισκόταν. Γύρισε τὸ κεφάλι του, εἶδε τὴν κούνια, ποὺ φαίνεται δὲν τὴν εἶχε προσέξει πρὶν. Γιὰ μιὰ στιγµή, ἔµεινε ἀσάλευτος. Ἐκλαιγε ἡ Μαχὼ, ἠρηνόουσε, κ' ἡ µικρὴ της ἡ κούνια τρανταζόταν ἀπὸ τὸ δάροισµο. Ὁ ξέ-

νος ἔκανε κατὰ κεῖ ἕνα βῆμα, ἔσκυψε ἀπὸ μακρῶς, κοίταξε. Μαζὶ, τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ ἔγραψε μὲ κοντύλι χρυσαφὶ τὴν κατατομὴ του.

Τότε, ἡ Ἰζαμπὼ τὸν ἀναγνώρισε : Ὁ Βενετοσάνος ἔμπορος, ὁ νέος, τέτοια εἶταν ἡ πρώτη τῆς σκέψῃ. Σὺγκαιρα ἔμως κάτι σὰ νὰ ξεσκίστηκε μέσα τῆς, τὰ μάτια τῆς ἀνάβλεψαν καὶ μιὰ ἄλλη μορφή, γνώριμη, ἄστραψε στὴ θύμισή τῆς. Θεὲ μεγαλοδύναμε! Ἡ ὄψῃ τούτη, ἡ νεανικὴ, τὰ μαλακὰ κυματερὰ μαλλιὰ, τ' ἀγρυπνο ξάστερο μάτι... Σὺγκρυστο μεγάλο τὴν περιχύσε. Ἄραγε οἱ νεκροὶ γυρίζουν πίσω στὴ ζωὴ :

Ὅμως στὸ πρόσωπο τοῦ ἀντρα ποῦ κοίταξε τὸ παιδί, ἕνας σπαραγμὸς εἶχε παραμορφώσει τὰ χαρακτηριστικὰ τώρα. Στύλωσε τὸ κορμὶ του, γύρισε τὸ κεφάλι του, κοίταξε τὸ κρεβάτι, καὶ πάλι τὴν κούνια. Τὸ μέτωπό του εἶχε ζαρώσει, σπασμὸς δδύνης καὶ συντριβῆς τοῦ αὐλάκωνε τὸ πρόσωπο. Τὰ γένεια του, ποῦ τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ τὰ χρύσωνε καὶ τὰ ἔσθηνε, τρέμισαν ἀπὸ λυγμὸ βουβό.

Μεμιάς στρέφεται ὀλόκορμος κατὰ τὴν πόρτα, δρασκελαίει τὴν κάμαρα γοργά, παραμερίζει τὸ βῆλο, χάνεται. Ἡ Μαχῶ ἀπόμεινε νὰ σιγοκλαίει, κυλώντας ἀγάλια - ἀγάλια πάλι στὸν ὕπνο μ' ἀραιωμένα ἀναφυλλητὰ.

Δὲν ἤξερε τ' ἄλλο πρῶτ' ἢ Ἰζαμπῶ, ξυπνώντας τσακισμένη, ἀν εἶχε ἰδεῖ στ' ἀλήθεια ἢ σὲ βραχνὰ τὴ σκηνὴ τῆς χτεσινῆς νύχτας. Μονάχα σὰν ξανακάθισε στὸ θρόνι τῆς μεγάλης σάλας καὶ μπάσανε τοὺς ἔμπορους ἀπὸ τὴ Βενετιὰ βεβαιώθηκε. Ὅσο κι ἂν γύριζε δεξιὰ, ζερβὰ τὰ μάτια τῆς, πουθενὰ δὲν ἔβλεπε πιά τὸ νέο μὲ τὸ μικρὸ γένι καὶ μὲ τὰ κυματερὰ μαλλιὰ.

Τὸ μεσημέρι, ὁ τσαμπρελιάνος τῆς ἀνέφερε πὼς κάποιος φαρί ἔλειπε ἀπὸ τὸ στάβλο. Ἄσπρο φαρί, ἀπὸ τὰ δικά τῆς. Ἐνας ἄνθρωπος ξένος εἶχε παρουσιαστῆι χαράματα σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς σταβλίτες, τοῦ φανέρωσε ποῖος εἶταν, βρέθηκε γνῶριμος ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Καλαμάτας, καὶ καθὼς τὸ ζῶο τὸν ὑποδεχότανε μὲ σημάδια χαρᾶς ἀσυνήθιστης, τὸ πῆρε κ' ἔφυγε μόλις ἀνοιξαν τὴ σιδηρόπορτα τοῦ κάστρου.

— Πρόσταξα νὰ ραβδίσουν τὸ σταβλίτη, πρόσθεσε ὁ τσαμπρελιάνος πασχίζοντας νὰ δικαιολογηθεῖ.

— Ὅχι, ὄχι ! Ξεφώνισε βραχνὰ ἡ πριγκηπέσσα ποῦ εἶχε γίνει ἀσπρη σὰν τὸ πανί. Καὶ τυραγνώνοντας τὰ λιγνὰ χέρια τῆς, μαλάζοντας τὰ μαραμμένα δάχτυλά τῆς μ' ἀγωνία, «εἶχε τὸ λεύτερο ἀπὸ μένα ὁ ξένος, εἶπε, νὰ πάρει τὸ φαρί. Εἶτανε χρεῖα τὸ γρηγορότερο νὰ φύγει».

Ἔτσι εἶπε. Ὑστερα ἀνέθηκε πάλι στὸ κουβούκλι τῆς, κλειστήκε μέσα, πῆρε τὴν κόρη τῆς στὴν ἀγκαλιά τῆς, κι ἀφήνοντας τὸ θολό τῆς βλέμμα νὰ φύγει ἀπὸ τὸ παραθύρι ἔξω, στ' ἀκρογιάλι, στὸ πέλαγο, στὴν καταχνιά, ἔκλαψε ἡσυχὰ καὶ πικρά, γιὰ τὰ νιάτα τῆς ποῦ εἶχανε σθῆσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ
ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΞΕΝΟΣ είχε φύγει την ώρα που λαλούσε τ' όρνιθι της αυγής.

Έρημος ήταν ό μεγάλος κάμπος. Στο βουρκωμένον ούρανό, τὰ νέφια που στράγγισαν όλονυχτίς τή βροχή τους στέκονταν τώρα τεντωμένα κι ασάλευτα, σάν ψόφια. Γύρω όμως, στόν όρίζοντα, ή φράντζα τους είχε σκάσει, κι από κεί ένα φώς γαλάζιο γλιστρούσε λοξά. Τό ένιωθες ν' άπλώνεται στόν άέρα νοτερό, δίχως ν' άγγίξει τή γή. Ο κάμπος δλάκερος ήταν ένα μαύρο βουρκοτόπι. Έδώ-έκει λεπίδες γυαλιστερές τόν φολίδωναν, οί λάκκοι που γκώσανε από τό νερό και τό ξέρασαν. Κάποια σκέλεθρα δέντρων, σκόροπια, ξεκόβονταν στο άσημωτό άν-

τίφωτο, φαντάσματα, γνέφοντας έξαλλα με τ' άσαρκα δάχτυλά τους.

Ο Ξένος κάλπαζε σκυμμένος στο σβέρκο του φαριού του, με τό μάτι καρφωμένο ίσια μπροστά. Έτρωγε τό δρόμο δίχως νά τόν καλοδλέπει, και μονάχα στο πρόσωπό του ένιωθε κάθε τόσο κεντιές ψιλές, ύγρές, σάν από στάλες τής νυχτερινής βροχής που είχανε κρεμαστεί στόν άέρα, καθυστερημένες. Ο άέρας που σχιζότανε, του σάρωνε τ' αυτιά και του τραβούσε τά μαλλιά πίσω. Άκουγε τό μαντύα νά πλαταγίζει σά φλάμπουρο πίσω από τούς ώμους του. Κι όλο έφρευε, έφρευε, δίχως ν' αλλάζει ρυθμό ή δρόμο, ίδια σαίτα που τινάχτηκε από τεζαρισμένη νευρά, και τραβάει ίσια, δλότρεμη από τή λαχτάρα του ίλίγγου.

Όστίσο τό φώς δυνάμωνε, ή μέρα έπιανε νά πλαταίνει. Στο πριν ομοιόμορφο έπίπεδο του κάμπου, άρχιζαν νά πλάθονται κάποιες μορφές: Ένα καλύδι, κάποιοι θάμνοι, μακρότερα, πέρα, ένα χωριό. Ο καθαλάρης άκουγε τήν άνάστα του φαριού του νά βραβαίνει κι όμως δέν έκοβε τήν τρεγάλα του. Τό φανατισμένο μάτι του, που σαίτευε δίχως παρέκκλιση τήν απόσταση, είχε μιá λάμψη παλαβή, κάτι σάν τρομαγμένη μανία. Πέρασε ίδιος άνεμος τό πρώτο χωριό. Με τεντωμένα μπρός-πίσω ποδάρια τό φαρί του ξύρισε φράχτες, σωρούς, χαλάσματα.

Μονάχα άφου ξεπέρασε τά σπίτια και βγήκε πάλι στόν άνοιχτό κάμπο, σάν κάτι νά θυμήθηκε ο καθαλάρης. Γύρισε τó σκυμμένο του κεφάλι πίσω κ' έρριξε μιá ματιά στό χωριό πού ξεμάκραινε στόν όρίζοντα. Δέν είχε ιδεί ούτε έναν άνθρωπο περνώντας, δέν άκουσε ούτε μιá φωνή. Κι όμως ή μέρα είχε για καλά φέξει, κ' οι χωριάτες ζυπνάνε πάντα πρωί. Κοίταξε πάλι μπροστά, μ' όλο πού ή άπορία έμενε ζωντανή στό νοú του. Του φαινότανε τώρα σά νά είχε διαβεί από μέρος κουρσεμένο, νεκρό. Κάποιες εικόνες άόριστες, έντυπώσεις πού τó μάτι του είχε άρπάξει: σά πεταχτά, ζωντάνευαν στή θύμισή του: Μιá στιγμή, τού είχε φανεί πώς δρασκελάει ένα κορμί ξαπλωμένο φαρδύ - πλατύ καταμεσís στό δρόμο. Σύρριζα σέ μιá ξερολιθιά, σά νά είδε ζαρωμένη, τυλιγμένη σέ κουρέλια κι ασάλευτη, μιá μάζα πού θύμιζε κορμί ανθρώπου. Παράδοξος τόπος! Σιατισμένος ο καθαλάρης, νιώθοντας ένα λιανό σύγκρου νά τού κυλάει στή ραχοκοκκαλιά, άναρωτήθηκε άσύνειδα άν εΐτανε σ' αλήθεια χωριό αυτό πού είχε περάσει ή στοιχειωμένο δράμα τής φαντασίας του. Σήκωσε άνάκρυφα τó δεξί, κι όλο καλπάζοντας, έκανε τó σταυρό του.

Άγάλι - άγάλι, τά σύννεφα τραβιόνταν από τόν ουρανó. Τó φέγγος τής ήμέρας πού άπλωνόταν Ίσαμε τώρα σταχτι και κρύο, σά σιδερένιο αντίλαμπο, όλο και γλιάνει από μιάν ύπόνοια ροδαλής άχνας. Ό καθαλάρης έκοψε τó δρόμο του, χάϊδεψε τó σπαρταριστό σβέρκο τού φαρισού, και τά μάτια του, στήν έπαφή τού χεριού με τή ζωντανή, ζεστή σάρκα τού ζώου, σά νά μέρεψαν. Κάτι έδесе μέσα τους, ένα κάντιωμα θαμπό και φευγαλέο, τρυφερό. Είχε τώρα όρθοστήσει τó κορμί του. Τó κεφάλι του, λυμένο από τή σκληρή ένταση τής τρεχάλας, γύριζε άνετα δεξιά, ζερβά, τά μάτια του σεργιάνιζαν τήν έξοχή πού ζωντάνευε κάτω από τó φιλάργυρο χάδι του χειμωνιάτικου ήλιου.

Έχει είναι πού βλέπει, πάνω στό λασπερό φρύδι μιás γράνας, κάτι νά σαλεύει, ν' άνασηκώνεται, κ' ένα ανθρώπινο κεφάλι νά στήνεται σέ τεντωμένο λιπόσαρκο λαιμό, σάν τού φιδισού πού ζυγιάζεται και φερμάρει. Κοιτάζει καλλίτερα ο καθαλάρης και ξεχωρίζει ένα καύκαλο μαδημένο, δυό ρουφηγμένα σέ γουδες σκοτεινές μάτια, ένα στόμα πού χαμογελάει φριχτά καθώς ή νεκροκεφαλή, δείχνοντας τά δόντια του. Ό άνθρωπος, πού μοιάζει συρμένος εκεί με τήν κοιλιά, άλαφροτινάζεται μιá, δυό, σά νά θέλει νά κράξει τόν καθαλάρη και δέ μπορεί, ή σά νά τόν έπιασε λόξιγκας άφύσικος. Και μεμιás σωριάζεται μπρούμυτα, κεραυνοβολήμένος.

Σταμάτησε τ' άλόγο του ó διαβάτης, πέζεψε, και κρατώντας τó από τó χαλινάρι, άνέθηκε τή γράνα. Εΐτανε τεντωμένος κατάχαμα ο χωριάτης, με τó μούτρο του χωμένο στή λάσπη και τά δάχτυλα βουτηγμένα μέσα της γαντζωτά. Τó κορμί του, πού έμοιαζε έτσι άπίθανα μακρύ, τó σκέπαζαν παράταιρα κουρέλια, όχι όμως άρκετά για νά μη χάσκουν οι πλευρές του, οι άγκώνες του και τόπους - τόπους ή ράχη. Βιάστηκε νά σκύψει ο ξένος, νά τόν γυρίσει άνάσκελα. Πιάνοντάς τον ώστόσο, άνατρίχιασε, γιατί τά δάχτυλά του, συναντώντας τó γυμνό κορμί, βούλιαζαν άνάμεσα σά κόκκαλα. Εΐταν άποσκελετωμένος.

Τότε ο διαβάτης κατάλαβε. Νευρικά, άνήσυχα, πασπάτεψε τó

χέρι που άπλωνόταν άψυχο δίπλα, έπικασε τὸ σφυγμὸ, έσκυψε στὸ παρμωρωμένο ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὸ βουρκο πρόσωπο, ἀκούμπησε τ' αὐτὶ τοῦ στὸ ἄθλιο στήθος. Ὑστερα σηκώθηκε, ἀργά. Τὰ μάτια του, πού γύρισαν ἀνήμπορα σ' ὄλο τὸ φάρδος τοῦ μεγάλου κάμπου, εἶχανε πάρει μιὰν ἀόριστη λάμψη φρίκης. Ἀπὸ παντοῦ, γύρω, τοῦ φαινότανε πὼς ἀναδίνεται ἓνα φύσημα παγερό, ἀπόκοσμη πνοή τοῦ τάφου. Τὰ λόγια πού εἶχε ἀκούσει χτές, στὴ μεγάλη σάλλα τοῦ κάστρου, ξανάρχονταν στ' αὐτιά του: «Ξέρετε σὲ τί τόπο ξεμπαρκάρατε; σὲ τόπο πού τὸν δέρνει ἡ στέρηση καὶ τὸ θανατικὸ...» Χριστέ! Σ' ὄλο τὸ φάρδος τοῦ ἀφράτου τούτου κάμπου, μυριάδες ζωὲς χαροπαλεύουν, μὲ τὴν ἀνάσα κοντή, τὰ μάτια θολωμένα. Κι ὁ ἀκριβὸς ἥλιος τοῦ Φλεβάρη δὲ θὰ μωρρέσει ποτὲ νὰ ζεστάνει τ' ἄσπρα τοῦτα κορμιά, πού τὰ κυριεύει ἀργοπατώντας ἡ φριχτὴ παγωνιά τῆς ἀσιτίας.

Ἐσκυψε, ἀναστήκωσε τὸ λείψανο πού εἶχε γίνει ἀπίστευτα βαρὺ, τὸ ζαλώθηκε γιὰ νὰ κατηφορίσει τὴ γράνα. Ἦ ἄλογο τὸν ὑποδέχτηκε μὲ φανερὴ ὀκναρέσκεια, ἔτσι πού τὸν εἶδε φορτωμένον. Δυσκολεύτηκε ὁ ξένος Ἰσαμε πού νὰ τὸ συγκρατήσῃ, νὰ δέσει πρόσχειρα μὲ δυὸ λουριά στὰ καπούλια τοῦ τὸ κουφάρι. Ὑστερα πήδηξε κι αὐτὸς στὴ σάλλα καὶ ξεκίνησε. Πέρα, σὲ πεντέξη βολὲς σατίας ἀπόστασι, ἔβλεπε τὰ πρῶτα σπίτια ἐνὸς χωριοῦ.

Ἐκεὶ πήγε. Μπροστὰ στὴν ἐκκλησιά, κάτω ἀπὸ μιὰ γέρικη ἰτιά μαδημένη, πέζεψε. Τρεῖς-τέσσεροι φουκαράδες, λιπόσαρκοι κι ἀποχαυνωμένοι, πού μόλις ζυγιάζονταν στὰ ποδάρια τους, τὸν ζύγωσαν βουβά. Στάθηκαν κύκλο γύρω του, ἄλλοι ἀπλώνοντας δισταχτικὰ τὴν παλάμη κι ἄλλοι κοιτάζοντάς τον μονάχα μὲ μάτι ψόφιο, ἐπίμονο, ἐνῶ ἐκεῖνος ξεφόρτωνε τὸ λείψανο καὶ τ' ἀπόθετε προσεχτικὰ στὸ πεζοῦλι τοῦ νάρθηκα. Ὑστερα τράβηξε τὸ περσίκι τοῦ νευρικά, τοὺς πέταξε μιὰ χούφτα νομίματα, ἀπορημένος ὅμως δὲν εἶδε παρὰ μονάχα τὸν ἓνα τους νὰ σκύδει, μὲ κόπο, γιὰ νὰ μαζέψῃ δυὸ τορνέζα. Οἱ ἄλλοι στέκονταν προσμένοντας.

— Ἐ! Ποιὸς θὰ μοῦ δώσει ἓνα χέρι νὰ κουβαλήσουμε τοῦτο τὸ λείψανο στὸ κοιμητήρι; ρώτησε.

Δὲν ἀποκρίνονταν, οὔτε σάλευον.

— Παπὰ δὲν ἔχει τὸ χωριό; ρωτάει ξανά, φουρκισμένος.

Τὸν κοίταζαν.

— Ὁ δαίμονας νὰ σὰς κάψει! Ψυχὴ δὲν ἔχετε, βδελύγματα; Χωριανὸς σας θὰ εἶναι ὁ νεκρὸς τὸ δίχως ἄλλο, ἐδῶ ἀπ' ἔξω τὸν βρῆκα. Ποιὸς ἀπὸ σὰς ξέρει τοὺς δικούς του, νὰ τοὺς κράξῃ;

— Μιὰ μπουκιὰ ψωμί, ἀφεντικὸ, νὰ συχωρεθοῦν τ' ἀποθαμένα σου, μουρμούρισε ὁ ἓνας τρέμοντας σὰ σκυλι πού βγαίνει ἀπὸ νερὸ παγωμένο. Ἡ φωνὴ του εἶτανε χούφια καὶ μουντή.

Στάθηκε σαστισμένος καὶ τοὺς κοίταζε ὄλους κ' ἓναν-ἓνα γύρω του. Εἶχαν ἀκόμα τὸ ἀνθρώπινο σχῆμα, ὥστόσο κάτι πάνω τους, στίς θωριές τους, θύμιζε τὸ τετράποδο. Εἶταν ἀραγε τὸ μάτι, πού δὲν ἀντιφραγγίζει καμμιάν ἀνθρώπινη σπίθα νοημοσύνης; Εἶταν τὸ στόμα τὸ χαλαρὸ κι ἀπληστο, μὲ τ' ἀνασηκωμένο χεῖλι τ' ἀγριμιοῦ; Κάτι σὰν πρωτόγνωρη τρομάρα, βαθειὰ φρίκη, ἔκανε τὸν ξένο νὰ χλωμιάσει.

— Πού είναι ο παπάς; ρώτησε ταραγμένος.
 'Ο χωριάτης πού του είχε ζητήσει τὸ ψωμί τὸν κοίταξε γιὰ λίγο σὰ νὰ μὴν ἐπαιρνε εὐκολὰ τὰ λόγια.
 — Πέθανε, ἀποκρίθηκε τέλος, μηχανικά.
 — 'Ο νεκροθάφτης;
 — Πέθανε.
 — Κι αὐτός;
 — Μιὰ μπουκιὰ ψωμί, ἀφεντικό...
 — Δὲν ἔχω! Ταξιδευτὴς εἰμι. Ξέρεις τὸν πεθαμένο;
 — Τὸν ξέρω, ἀποκρίθηκε ὁ χωριάτης ἀδιάφορα, δίχως νὰ τὸν κοιτάζει.
 — Σῦρε νὰ κράξεις τοὺς δικούς του καὶ θὰ σοῦ δώσω ὅ,τι μπορῶ. Σῦρε.
 — Πέθαναν.
 — Κ' οἱ δικοί του!
 — Μιὰ μπουκιὰ ψωμί, ἀφεντικό...
 — Ἀνάθεμα! ἀρπάχτηκε ὁ ξένος ἀθελά του καὶ χτύπησε νευρικά τὴ γάμπα του μετὰ τὸ λουρὶ τοῦ φαριοῦ πού κρατοῦσε στὸ χέρι, καθὼς τὸ συνηθίζουν οἱ κάβαλαρῆοι. Κοίταξε γύρω του σύγκαιρα, μὲ ἀμηχανία, σὰ νὰ ζητοῦσε ἀνθρώπο νὰ συνεννοηθεῖ. Ὅμως ὁ τόπος εἶταν ἔρημος, οἱ ἄλλοι πού στέκονταν λίγο πρὶν ἐκεῖ δίπλα εἶχαν χαθεῖ βουδά, σὰν ἴσκιοι.
 — Τί θὰ τὸν κάνουμε τώρα τοῦτον; ἔκανε σὰ νὰ μιλοῦσε μονάχος του γιὰ τὸ νεκρό.
 — Πέταξέ τον χάμου.
 Τὸ μάτι τοῦ ξένου ἀστράψε ἀπὸ ἀγανάκτηση. Κοίταξε κατὰματα τὸ χωριάτη, πού φάνηκε καθόλου νὰ μὴ νιώθει τὸ νόημα τῆς ματιᾶς.
 — Τί λές, σίχαμα! Ἔτσι τοὺς πετᾶνε τοὺς πεθαμένους στὸ χωριό σας;
 Δὲν εἶπε τίποτα ὁ χωριάτης, μονάχα, γυρίζοντας, ἐγενεψε τοῦ ξένου νὰ τὸν ἀκολουθήσει. Τράθηξε πρῶτος, μὲ κόπο, σύρριζα στὸν τοῖχο τῆς ἐκκλησιᾶς, κι ὁ καθαλάρης ὑπάκουσε, σέρνοντας πάντα τὸ φαρί του ἀπὸ τὸ χαλινάρι. Ἐκεῖ, στὴ γωνιά τοῦ ἱεροῦ, ὁ χωριάτης ἀκούμπησε στὸν τοῖχο νὰ μὴν πέσει, στάθηκε. Δὲν πρόφτασε νὰ ζυγώσει ὁ ξένος. Μιὰ στάλα ἀέρας εἶχε φυσήσει, πού σήκωσε ξαφνικά γύρω βρώμα ἀναγούλιαστική. Κοντοστάθηκε ζαλισμένος, δίστασε, ὥστόσο ἔκανε ἀκόμα λίγα βήματα, μηχανικά, δίπλα στὸ χωριάτη.
 Πίσω ἀπὸ τὸ ἱερὸ εἶτανε τόπος χέρσος. Πεντέξη κυπαρίσσια, σταυροὶ σανιδένοι. Κατάλαθε. Ὅμως ὁ χωριάτης εἶχε σηκώσει τὸ χέρι του, κάτι ἔδειχνε. Κοίταξε κι αὐτός. Χάμου, στὸ χῶμα τὸ ἀνώμαλο, πεταμένα σκόρπια κι ἀνάκατα, κάτι δέματα μακρουλά, τυλιγμένα σ' ἄσπρο πανί, σὰν τεράστια σκουλήκια, ἀργασάπιζαν. Μὲ σύγκρο μακρὸ, ἔναν κόμπο πού τοῦ ἐπινιγε τὸ λαρύγγι, ὁ ξένος μάντεψε. Οἱ νεκροὶ τοῦ χωριοῦ. Κανένας δὲν εἶχε γνοιαστεί, ἢ δὲν εἶχε βρεθεῖ, νὰ τοὺς θάψει. Τοὺς εἶχανε κουβαλήσει σὰν ἀπὸ συνήθεια Ἰσαμὲ κεῖ καὶ τοὺς παράτησαν πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, γιὰτὶ τ' ἀκόμα ζωντανὰ χέρια δὲν εἶχαν τὴ δύναμη νὰ τὴν ἀκάψουν. Καὶ πάνω στὰ σάβανα, τὰ κουρε-

λιασμένα ἐδῶ πιθό πολύ, ἐκεῖ λιγότερο, κοράκια γαμφώνυχα στέκονταν γαντζωμένα, ράμφιζαν σύνταχα, μέ χτυπιές ἀπάνωτες κι ἀνυπόμονες τὰ γυμνωμένα κουφάρια, ἐνῶ τὰ φτερά τους, τὰ μελανὰ καί μισανοιγμένα, ζυγιάζονταν, σπαρταροῦσαν ἀπό λαίμαργη ἡδονή.

Δέν εἶδε τίποτ' ἄλλο. Εἶχε στραφεῖ μονοκόμματος, εἶχε ἀρπάξει στὰ τυφλά τῆ χήτη τοῦ φαριοῦ του, καί πηδώντας πάνω στή σέλλα ἐφευγε πέρα μέ ἄγριο καλπασμό. Τὰ ρουθούνια του, πού ρουφοῦσαν ἀνήμερα τὸν ἀψὺ ἀέρα τοῦ ὑπαίθρου, δὲ μπορούσαν νὰ ξεφουσήσουν τὴν ἀνόσια μυρωδιά.

Τὸν βρῆκε τὸ μεσημέρι σὲ τόπο ἄξενο, ἔρημο ἀπὸ κατοικιὰ ἀνθρώπου. Πέζεψε σ' ἓνα χάλασμα καί κάθησε πάνω στὰ κρῦα κ' ὕγρα λιθάρια. Τὸ φαρί του ἔσερνε τὰ χεῖλη σύρριζα στὸ νοτιομένο χῶμα ζητώντας μάταια τροφή. Ὅμως καί τὸν καθαλάρη εἶχε ἀρχίσει νὰ τὸν κεντάει ἢ πείνα. Σηκώθηκε ὀρθός, ἀνέθηκε στὸ γκρεμισμένο τοῖχο κι ἀγνάντεψε πέρα, δλόγυρα, τὸν ὀρίζοντα. Εἶταν ἀδειανός. Τότε, λογαριάζοντας πῶς τὸ βράδου ἔρχεται σύντομα στὴν ἐποχὴ τούτη τοῦ χρόνου, τράβηξε κοντά του τὸ φαρί, τοῦ χάιδεψε μέ πικρὸ χαμόγελο συμπόνοιας τὸ σβέρο, σὰ γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ γιὰ τὸν τόσο κόπο, κι ἀνέθηκε στή σέλλα. Ξεκίνησαν ἄργά, στοχαστικά, οἱ δυὸ τους, τραμπαλίζοντας τὰ κεφάλια τους, μέ βαρύθυμη ἐγκαρτέρηση.

Κοντὰ τὸ βράδου, ζύγωναν σὲ χώρα βουνήσια. Εἶχε παρατήσει τὸν παραλιακὸ δρόμο ὁ ταξιδιώτης κι ἀκολουθώντας τὸν ὄχτο τοῦ ποταμοῦ τραβοῦσε ἔλο πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας. Δὲ φαινότανε καλὸς γνώστης τοῦ τόπου. Οἱ πληροφορίες πού θὰ εἶχε γιὰ τὸ δρόμο του πρέπει νὰ εἶταν ἀόριστες, γιὰτὶ κάθε τόσο ἔστηνε τὸ κεφάλι του καί σεργιάνιζε γύρω βλέμμα ἐρευνητικό. Ὡστόσο, εἶχε πιάσει νὰ σουρουπώνει. Τὸ βουνό, πού ὀρθωνότανε δεξιά, ἔρριχνε βαρὺ τὸν ἴσκιό του στὴ λαγκαδιά, κ' ἡ ὕγρασία τοῦ ἀπόβραδου ἀρχίζε νὰ λιθανίξει: νοτερὴ τὸν ἀέρα. Μακροῦν, πέρα, σ' ἀγνωστὴ μασχάλη τοῦ βουνοῦ, ἄκουσε ἀνάλαφρο κουνούσιμα κοπαδιοῦ καί τραχὺ γάβγισμα σκύλου.

Σὰν κ' ἡ καρδιά του ν' ἀναθάρρεψε μέ τοῦτο, ἔσφιξε τὰ ρέτενα στὴ γροθιά, ἔδασε τὸ φαρί του στ' ἀνηφόρι. Ἄχνα μενεξελιά πασπάλιζε τὰ βουνὰ ἀντίκρου. Κιόλας οἱ ὄγκοι σήθονταν, ἔλυωνε ἡ μορφή τοῦ τοπίου σὲ θολούρα μουχνή. Τὸ αἰσθημα τῆς ἐρημιᾶς, σύγκρουο γιὰ τὸ στρατοκόπο ἀθέλητο, ξεκινημένο ἀλαργινὰ, ἀπὸ πανάρχαιους προγόνους, τὸν περιχουσε μέ δέος. Εἶταν ἡ ἐπίσημη ὥρα τοῦ ἔσπερινου. Κοίταξε γύρω του μ' ἀνησυχία, ὀσμίστηκε τ' ἀγέρι πού τὸ πίκραινε κιόλας μύρο ἀπονύχτερο. Ἐἴφνου, ἀντίκρου, πέρα, εἶδε νὰ κεντάει τὸ σύθαμπο, σὰν ἄστρο χρυσό, ἓνα φῶς ἐλάχιστο. Κι ἄλλο...

Κατὰ κεῖ τράβηξε. Τὸ μάκρος τοῦ δρόμου δέν τὸ εἶχε λογαριάσει καλά. Καθὼς γίνεται σὰν πορεύεσαι στὸ βουνό, τὸν ξεγέλασε τὸ κορδελωτὸ μονοπάτι. Εἶτανε νύχτα σὰν ἔφτασε.

Τὸ χωριουδάκι, λιγοστὰ καλύδια ζυμάχων σκορπισμένα σὲ μασχάλη τοῦ βουνοῦ, ἔμοιαζε κοιμισμένο. Πέζεψε ὁ καθαλάρης μπροστὰ στὸ μοναδικὸ τώρα φωτισμένο καλύδι κ' ἔσπρωξε τὸ πορτί. Μέσα, ἓνα λυχνάρι τοῦ λαδιοῦ ἔκαιγε.

Εἶτανε μιὰ μονάχα κάμαρα, χτισμένη μέ πέτρα. Στὸ λιγοστὸ φῶς,

πού τρεμούλιασε από τὸ φύσημα τοῦ βραδυνοῦ ἀέρα, φάνηκαν ἀνάκατα, στοιβαχμένα στὶς γωνιές, τὰ σύνεργα πού μαρτυροῦν τὴν παρουσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ζώου: Ἄχερόστρωμα, προδιές, λεβέτια, ἕνα σαμάρι, τσεκούρι, λίγος σανός, μιὰ σκάφη ἀναποδογυρισμένη. Πάτησε τὸ κατώφλι ὁ ξένος κ' ἔκανε νὰ μπεῖ, μὰ σὰν κ' ἦ ἐγκατάλειψη τούτη νὰ τοῦ ξύπνησε κάποιον σκοτεινὸ σεβασμὸ, στάθηκε νὰ κοιτάζει γύρω.

— Ἐ! δὲν εἶναι κανένας ἐδῶ; ρωτάει δυνατὰ.

Σύγκαιρα, ἄνιν καὶ κάτι νὰ ἔνιωσε δίπλα του, τραβήχτηκε δεξιὰ κ' ἔσυρε τὸ πορτόφυλλο.

Ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, στὴν ἀγκωνή τοῦ τοίχου, ἕνας ἀντρας στεκόταν ὀρθίος, μὲ τὸ κεφάλι σχυμμένο. Τὸ κουρελιασμένο σωκάρδι του ἄφηνε δλότελα γυμνὸ τὸ στῆθος, πού εἶχε σκελετωθεῖ. Δὲν ἔμοιαζε ν' ἀνασαίνει. Ὡστόσο, τὸ δεξί του κρατοῦσε ἀκουμπισμένο στὴ γῆ ἕνα μεγάλο τσεκούρι ἀστραφτερό, ἀπὸ κείνα πού ἔχουν οἱ ξυλοκόποι.

Στάθηκε ὁ ξένος νὰ τὸν κοιτάζει. Στὸ ἀστίσιμα τῆς πρώτης στιγμῆς δὲ μποροῦσε νὰ συναρμολογήσει μιὰ σκέψη. Ὡστόσο ἕνα γινόταν φανερό: Πῶς ἐκεῖ πού στεκόταν ὁ ἀγνωστος ἔμοιαζε νὰ παραφυλάει μὲ σκοπὸ ὕπουλο τὸ διαβάτη πού θὰ ἔσπρωχνε τὸ πορτί τοῦ καλυβιοῦ νὰ μπεῖ μέσα.

Εἶδε τὸ στῆθος τοῦ ἀνθρώπου νὰ βουλιάζει, σὰν ὕστερα ἀπὸ ἀνασασμὸ βαθύ, κι ἀπὸ τὰ χεῖλη του ἄκουσε νὰ ξεφεύγει πνιχτὸς βόγκος.

— Τί κάνεις αὐτοῦ, ἀνθρώπε; ρωτάει ὁ ξένος μὴ ξέροντας καλὰ - καλὰ τί νὰ πεῖ.

Τὸ τσεκούρι ξέφυγε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ξωμάχου κ' ἔπεσε χάμου. Ἄνασήκωσε ἀργὰ τὸ κεφάλι του. Τὰ μάτια του γυάλιζαν παράδοξα.

— Τράβα τὸ δρόμο σου, ἔκανε βραχνά.

Ἄ ξένος ἀπόμεινε νὰ τὸν κοιτάζει.

— Τράβα τὸ δρόμο σου! ξανάπε ὁ χωριάτης, κ' ἦ φωνή του δηλοῦσε καθαρὰ τὴ φοβέρα. Ὅμως ξάφνου, σὰν καὶ μὲ τοῦτο νὰ εἶχε σωθεῖ ἡ ἀντοχή του. σωριάστηκε σύρριζα στὸν τοῖχο, κουβαριαστός. Τὸ κεφάλι του κύλησε βαρὺ πάνω στὸ στῆθος.

Δίχως νὰ χάνει καιρὸ ὁ ξένος εἶχε γονατίσει, τὸν σήκωσε στὰ μπράτσα του καὶ τὸν ἔφερε νὰ τὸν ξαπλώσει στὸ σάπιο ἀχερόστρωμα. Δυσκολεύτηκε πολὺ νὰ τὸν συνενφέρει. Ὅτε νερὸ δὲν εἶχε τὸ καλύδι· τὸ κρεμασμένο στὸν τοῖχο φλασκὶ εἶταν κατάξερο. Τοῦ ἔτριψε τὰ μελίγγια μὲ τὸ δάχτυλο, τὸν φύσηξε στὸ πρόσωπο, τοῦ φώναξε στ' αὐτί. Μὲ κόπο μεγάλο πῆρε τὴν πρώτη ἀνάσα ὁ λιγοθυμισμένος, καὶ προτοῦ ἀνοίξει τὰ μάτια του, μουρμούρισε ἕνα ὄνομα, ὄνομα γυναικείου:

— Μαρία...

Βόγκος βαρὺς τοῦ ἀνασήκωσε τὸ στῆθος. «Μαρία» ξανάπε κι ἀνοίξε τὸ βλέφαρο. Τὸ μάτι του εἶταν θολό, μακρυνό.

— Ἐλα, ἀκούμπησε ἐδῶ τὸ κεφάλι σου, λέει ὁ ξένος πραϋντικά καὶ σπρώχνει τὸ γόνάτου του κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅμως ἐκείνος δὲ φαινόταν νὰ καταλαβαίνει. Τὰ μάτια του κυλοῦσαν ἀργὰ δῶθε - κείθε, σὰν κάτι νὰ ψάχνανε μέσα στὸ καλύδι νὰ βροῦν, καὶ τὸ πρόσωπό του τὸ τυραννοῦσαν ζάρες τρεμούλιαστὲς ἀγωνίας.

— Τὰ παιδιὰ, μουρμούρισε ἄτονα, τὰ παιδιὰ... δὲ θὰ τὰ ταῖσεις ἀπόψε τὰ παιδιὰ, Μαρία;...

Ξανάκλεισε τὰ μάτια του κ' ἔνας λυγμὸς τοῦ ἐπνιξε τὴ φωνή. Ἄπορημένος ὁ ξένος, εἶχε κοιτάξει γύρω του νὰ ἴδῃ σὲ ποιά ψυχὴ λέγονταν τοῦτα-τὰ λόγια. Στὴ γωνιά, μιὰ χοντροκομμένη κούνια στεκόταν ἀδειανή. Στὰ σκαμμένα μάγουλα τοῦ χωριάτη κύλησαν δυὸ χοντροὶ κόμποι δάκρυα.

Τότε κατάλαθε. Μὲ χέρια ποὺ τρέμανε ἀθελά του, ἀκούμπησε προσεχτικὰ τὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου στ' ἀχερόστρωμα καὶ σηκώθηκε ὀρθίως. Ὁχι, Χριστέ! ὄχι, αὐτὸ δὲ μπορούσε πιά νὰ τὸ ὑποφέρει. Ἄναστατωμένος, μὴ ξέροντας τί νὰ γίνῃ, πῆγε κ' ἤρθε μέσα στὸ καλύδι, πῆγε κ' ἤρθε νευρικά, σφίγγοντας τὶς γροθιές του. Πάνω, στὰ ξερόκλαδα τῆς σκεπῆς, φλετούριζε ἀνήσυχος ὁ βουνήσιος ἀέρας. Μακρυὰ, ἀντιλαλώντας συρτὰ στὸ φαράγγι, ἓνα σκυλὶ οὐρλιάζε, καθὼς ἔταν ὁ Χάρος τριγυρίζει ἀκροπατώντας.

Πῆγε κ' ἤρθε ὁ ξένος μέσα στὸ ἐρημικὸ καλύδι καὶ δὲ θάξερε νὰ πεῖ πόση ὥρα πέρασε ὡς τὴ στιγμή ποὺ ξανάβρε τὸν ἑαυτὸ του. Τὰ πόδια δίπλα, τὰ ἐνιωθε τσακισμένα, σὰ νὰ εἶχε πεζοπορήσει πολὺ. Κάθισσε δίπλα στὸν ξαπλωμένον ξωμάχο κι ἀνάγειρε τὸ κεφάλι του στὸν τοῖχο... Ὅταν ἀνοίξε πάλι τὰ μάτια του, ὁ ἀέρας γύρω εἶχε πολὺ κρυώσει. Ἄνατρίχιασε, πετάχτηκε ὀρθίως. Τὸ φαρί του εἶχε μπεῖ στὸ καλύδι καὶ στεκότανε παραδίπλα ἤσυχο, νὰ τὸν κοιτάξει. Ἄπο τὴν πόρτα, ποὺ εἶχε μείνει ἀνοιχτή, ὁ ξένος εἶδε τὸν οὐρανὸ πλημμυρισμένον ἀστέρια. Τὸ ἀχερόστρωμα δίπλα εἶταν ἀδειανό.

Πῆγε νὰ σταθεῖ στὸ κατώφλι. Τὸ σκοτάδι ἀκόμα εἶτανε πυκνὸ, ὅμως τ' ἀγέρι μύριζε βαθὺν ἔρθρο. Ξαναμπήκε μέσα καὶ βάλθηκε νὰ ἐτοιμάσει τὸ φαρί του γιὰ τὸ ξεκίνημα. Τοῦ ἔτριψε τὰ μέλη νὰ τὸ ζεστάνει, ἔσφιξε τὴ σέλλα, πῆρε ἓνα χερσόβολο σανὸ ἀπὸ τὴ γωνιά καὶ τοῦ τὸ ἔδωσε νὰ φάει. Ἄνησυχία ἀόριστη τρεμούλιαζε μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ ξένου, ταραχὴ γιὰ κάτι ποὺ λὲς καὶ πλανιότανε στὸν ἀέρα ἀόρατο.

Περίμενε ἀκόμα λίγο νὰ φωτίσει, κ' ὕστερα τράθηξε τὸ φαρί του ἔξω. Στάθηκε προτοῦ καθαλικάψῃ νὰ κοιτάξει γύρω. Ψυχὴ. Ἡ βουνοπλαγιὰ καὶ τὸ φαράγγι, κάτω, μένανε βουδιά, κανένα ἀπὸ τὰ τρία-τέσσερα κοντινὰ καλύδια δὲν ἔμοιαζε κατοικημένο. Ψηλά, στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ ποὺ ἀνέβαινε κοφτὴ, σὲ βράχιο καύκαλο γαντζωμένο, ἓνα φράγκικο καστέλλι ὀρθονώτανε σταχτερό. Τὰ στοργυλὰ πυργιά του, στίς ἀγκωνές τῶν τειχιῶν, κρατούσανε ψηλὰ τὶς ὀδοντωτὲς κρόσσες τους σὰν πέτρινες κορόνες, μ' ἐπαρση δυναστική. Δυὸ-τρία κοράκια, μελανὰ πάνω στὸν ἄσπρο οὐρανὸ τῆς αὐγῆς, τὸ φέρνανε βόλτα.

Καθαλικάψῃ ὁ ξένος, ξεκίνησε. Τὸ βουνὸ γύρω ἔπιανε ν' ἀχνοροδιζει. Οἱ καστανιὲς ἀνακλαδίζονταν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του· μιὰ πηγὴ, κάπου κρυμμένη, κελιάζουσε.

Σήκωσε τὰ μάτια του, εἶδε γιὰ μίαν ἀκόμα φορὰ τὸ σταχτὶ κάστρο μὲ τ' ἀνάστροφα δόντια, τὰ σήκωσε ψηλότερα κ' εἶδε τὸν οὐρανὸ, τὸν τρίσθαλο οὐρανὸ ποὺ ἀρχίζει νὰ φωτίζεται ἀπὸ τὸ μακρυνὸν ἥλιο. Τὸ βουνὸ σάπαινε γύρω. Βουδαμάρια θανάτου, παγερῆ.

Ἄνατρίχιασε ὁ καθαλάρης· τυλίχτηκε στὸ μαντύα του σφιχτὰ καὶ χώθηκε στὸ ἰσκιερὸ φαράγγι.

Η ΒΕΓΓΕΡΑ ΤΩΝ ΒΙΑΝΩΝ

ΒΡΕΧΕ, βροχή δαρτή. Στο σιδεράδικο μέσα, εκεί στην κάτω χώρα της Καλαμάτας, είχαν σφαλήσει την πόρτα και κάθονταν κατάχαμα, γύρω στο άναμμένο καμίνι. Είτανε κάμποσοι, όμως δε μπορούσες με τὸ πρώτο νὰ τοὺς μετρήσεις. Τὰ πρόσωπά τους, πού τὰ φώτιζε κοκκινωπά, λαμπαδιάζοντας κάθε τόσο, τὸ ἀντίφεγγο τοῦ καμινιοῦ, τρεμούλιαζαν μετέωρα στὸ σκοτάδι, ἔσθηναν καὶ πάλι ἐφεγγαν.

Ἐξω ἢ νύχτα κρουνέλιαζε, πλατάγιζε, λὲς κ' ἢ νεροσυρμὴ τὴν εἶχε πνίξει ὀλοῦθε. Σὰν καὶ τὸ νερὸ ν' ἀνέβηκε τρία μπόγια, πάνω ἀπὸ τὴ σκεπή, καὶ τώρα τοῦτοι ἐδῶ, μέσα στὸ σιδεράδικο, ἀπόμειναν στὸ βυθό,

βουλιαγμένοι. Βουή σύσμιχτη, ἀδιάκοπη, περνοῦσε ἔξω, τὸ φουσκωμένο ποτάμι.

Ἐνα παιδί, γυμνὸ Ἰσαμε τὴ ζώνη, δούλευε τὸ φουσερό. Κρεμιότανε στὴν ἀλυσίδα ὀλόκορμο, μάζευε σὰν κάδουρας τὰ πόδια του, κατέβαινε μαζί της καὶ πάλι λαστιχάριζε ἔρθό. Μπροστὰ στ' ἀμόνι ἕνας ἄντρας μὲ πλάτες τετράγωνες, κρύβοντας μὲ τὸ φάρδος τοὺς τὴ λάμψη, σήκωνε τὸ δεξι σφιγμένο γρόθο καὶ τὸ κατέβαζε βαριά, ξερά, τρομερά. Ἀηδονοῦσε, κουδούνιζε κάτω ἀπὸ τὸ σφυρὶ τὸ σίδηρο. Κάθε τόσο οἱ σπιθες τινάζονταν ἀχτιδιωτὰ κι ἀστερώνανε τὸ πυραχτωμένο σκοτάδι.

Ἐάφνου ἢ χλαπαταγὴ τοῦ νεροῦ πέρασε, σάμπως ἢ σκεπὴ γὰ εἶχε βουλιάξει κ' οἱ καταρράχτες τ' οὐρανοῦ νὰ χύθησαν μέσα. Εἶχε ἀνοίξει ἢ πόρτα, ξανἀκλεισε. Πάλι ξεμάκρυνε ὁ σαματὰς τῆς νεροποντῆς, καὶ τὰ πρόσωπα πού εἶχανε μηχανικὰ στραφεῖ κατὰ κεῖ, γύρισαν πάλι νὰ κοιτάζουν ὀκνὰ τὸ πυρομάχι. Τὰ μάτια τοὺς γυάλιζαν ἀσάλευτα, ἀντικαθρεφτίζοντας ἄψυχα τὴ φλόγα. Ὁ νιοφερμένος, ἄντρας κοντὰ στὰ σαράντα, στάθηκε μπροστὰ στὴν πόρτα, ἀνασείστηκε νὰ τινάξει τὸ νερό, σὰ σκύλος πού βγαίνει ἀπὸ ποτάμι, κ' ὕστερα, μὲ βῆμα ἀργὸ καὶ βαρὺ, πῆγε νὰ καθήσει ἀνακούρκουδα ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους.

Ὁ σιδεράς παράτησε χάμου τὴ βαρεία, καὶ μὲ τὰ δύο του χέρια σήκωσε ἀπὸ τὴ λαβή, πάνω ἀπὸ τὴ φλόγα, τὸ σπαθὶ πού σφυροκοποῦσε.

Εΐταν μακρύ, φαρδύ φράγκικο σπαθί. Τό κοίταξε κλείνοντας τό ΐνα μάτι, σημαδευτά, άπό τή ρίζα τής λεπίδας στή μύτη, νά λογαριάσει τήν κόψη, τήν Ισάδα. Ήφεξε πυραχτωμένο, σά ρομφαία άρχαγγελική. Τ' άκούμπησε πάλι σι' άμόνι και πήρε τή βαρεία.

Όμως ΐνα κλάμα μωρού, αναπάντεχη λάμψη Ήλιου μέσα στή σκυθρωπή βουδαμάρα τής συντροφιάς, σαΐτεφε άπό μιάν άκρη, πέρα. Ό σιδεράς γύρισε τό στρογγυλό του τό κεφάλι πού ΐμοιαζε βιδωμένο στο χοντρό σβέρκο σφιχτά. Τό μούτρο του ΐχε ζαρώσει με δυσαρέσκεια.

— Τί τούρθε τού δαίμονα; βρυχήθηκε. Πάλι δνειριάζεται τή λάμια;

Βιαστικό, τρομαγμένο ανάδεμα άκούστηκε στή σκοτεινή γωνιά και μιá φωνή γυναίκα πού πασχίζει μурμουριστά νά μωρώξει κάποιο βυζασταρούδι.

— Σφάλησέ του τό στόμα, Άναστασώ! φοβέρισε ό σιδεράς, τό καλό πού σου θέλω!

— Ήμαρτον, Ήμαρτον, Χριστέ μου! θρήνησε δλότρεμη Ή γυναίκα και τύλιξε τό μωρό στα κουρέλια τού κόρφου τής. Τό κλάμα ώστόσο δέν ΐλεγε νά σωπάσει.

— Ή, πιό ταπεινά, άδερφέ Νικόδημε! κάνει μιá φωνή ψαλτική στα πόδια τού σιδερά κ' ΐνα χέρι άχαμό, μαυρομάνικο, σηκώνεται νά τόν προλάβει καθώς ΐκανε νά κινήσει.

Στάθηκε ό άνθρωπος με τή βαρεία κ' ΐσφιξε με περίσκεψη τά φρύδια του.

— Ήκ στόματος νηπίων και θηλαζόντων κατηρτίσω αϊνον, συνέχισε Ή καλογερική φωνή. Ήτσι ΐπεν ό Κύριος.

Μιά γριά σκελετωμένη, με στόμα πλαδαρό και ρουφηγμένο, σηκώθηκε άπό χάμου, ζύγωσε τή νεαρή μάνα και γονάτισε δίπλα τής. Μαζί κ' οι δυό καταπαίστηκαν νά ΐνακοιμίσουν τό μωρό.

— Φοβάμαι, μάνα, φοβάμαι, μурμουρούριζε Ή νεαρή γυναίκα σφίγοντας τό παιδί στον κόρφο τής.

— Σταύρωσέ του τό προσκεφάλι, Άναστασώ, όρμήνεψε Ή γριά. Και νά τού άλείψεις τόν άφαλό με λάδι, λάδι άπό τήν καντήλα. Μεσονύχτι ΐρχονται οι λάμιες, όχι με τά λυχνανάματα. Μη τόν άκοις αυτόν... Κι όταν μурίσουν λάδι άπό εικονίσματα, λακίζουν.

— Όχι! άναστέναξε Ή άλλη άναδακρύζοντας.

Ή βαρεία ΐχε άρχίσει πάλι νά πέφτει πάνω στο άναμμένο σίδερο, ρυθμικά. Φούντωνε τό καμίνι. Σάν κ' Ή μικρή παύση τής δουλειάς κ' οι κουβέντες πού άκούστηκαν νά ΐχανε συνεφέρει τούς άλλους άπό τό χαΐνο τους άποκάρωμα, ΐνα σούσουρο τώρα χυνόταν γύρω κι άπλωνε δυναμώνοντας. Εΐτανε βιλάνοι, Καλαματιανοί τής κάτω χώρας, φτωχο-λογιά. Μαζεύονταν ΐτσι τ' άπέδραδα, μπουλούκια-μπουλούκια, άλλοι στοΐ ένός τό μαγαζί, άλλοι σέ καμμιάν άποθήκη ευρύχωρη, και συντροφεύονταν νά σκορπίσουν τις μακρυές νύχτες τού χειμώνα.

— Δέν ΐχει ζωή, ΐπε στόν καλόγερο γιά τό μωρό ό καθισμένος δίπλα του τσαγγάρης. Κάθε νύχτα, μεσονύχτι, ΐρχεται Ή λάμια και τού ρουφάει τό αϊμα κόμπο τόν κόμπο άπό τό λαϊμό.

— Σώπα, ευλογημένε!

— Στην ψυχή του πατέρα μου! Δέν έχεις ιδεί τί κιτριναίρικο πού είναι; Διάφανο σάν τὸ κερί. Ἔχει κι ἀπὸ κάτω στ' αὐτί του ἓνα μαῦρο σημαδάκι, τόσο - δά, ἴσαμ' ἓνα σπειρὶ σιτάρι. Ἀπὸ κεὶ τὸ βυζαίνει ἡ λάμνισσα.

Σταυροκοπήθηκε ὁ καλόγερος κ' οἱ ἄλλοι γύρω τὸν μιμήθηκαν.

— Ἐχετε δεῖ λάμια ποτέ σας; ρωτᾶει γουρλώνοντας τὰ μάτια του ἓνας ράφτης, ἀνθρωπάκος κοντὸς σὰ βάτραχος μὲ φουσκωτὸ μούτρο μωροῦ. Ἐγὼ ἔχω ιδεῖ.

— Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Θεοῦ!

— Ὅπως σὰς βλέπω καὶ μὲ βλέπετε. Εἶτανε στὸ χωριό μου, ἐκεῖ πάνω, στὴν Κεσφίνα. Νύχτα εἶτανε, νύχτα τῆς ἀνοιξῆς, κ' εἶχα βγεῖ νὰ κουβαλήσω νερὸ γιὰ τὰ ζωντανὰ στὸ στάβλο...

Στριμώχνονταν γύρω του, σέρνοντας γιὰ νὰ ζυγώσουν τὰ πσιναὶ τοὺς πάνω στὸ κοπανισμένο χῶμα. Στὸ ἀνήσυχο σκοτάδι πού πότε πύρωνε, πότε χώνευε, οἱ σκιές τοὺς μερμηγκιάζανε κατάχαμα σὰ σκουλήκι πού ἀναθράζει. Μιὰ μυρωδιὰ ἀχνίζε πάνωθὲ τους, χλιαρὴ, ἀπὸ χνῶτα καὶ μασχάλες.

— Εἶχε λοιπὸν σωθεῖ τὸ νερό, τὰ ζωντανὰ δὲ λέγανε νὰ ἡσυχᾶσουν. Τί νὰ κάνω κ' ἐγὼ! παίρνω τὸν κουβά καὶ τραβῶ γιὰ τὴ βρύση. Εἶτανε δρόμος πολὺς, ὁ τόπος ἔρημος, νύχτα χωρὶς φεγγάρι. Ἡ βρύση εἶναι σὲ ρεματιά, κι ἀπὸ μακρὰ δὲ φαίνεται. Μονάχα σὰ ζυγώσεις καλὰ καὶ τὸ μονοπάτι στρίψει, τὴ βλέπεις ξάφνου μπροστά σου. Πήγαινα λοιπὸν, πήγαινα κ' ἡ καρδιά μου, ἀδέρφια, χτύπαγε γιὰτι — νὰ ξέρετε — εἶναι ἄγριο πράμα τὴ νύχτα ὁ λόγος.

— Ἄγριο πράμα, εἶπε συμφωνώντας κ' ἓνας ζευγάς.

— Γύρω παντοῦ ἐρημιά, σκοτάδι. Νὰ σου λοιπὸν καὶ πιάνει τ' αὐτί μου μακρὰ, μέσα στὸ βουνό, ἓνα τραγοῦδι.

— Ἀερικὸ θάτανε...

— Ἔνα τραγοῦδι, μὰ τί τραγοῦδι! Δέν εἶταν ἀνθρώπος αὐτὸς πού τραγοῦδαγε ἔτσι γλυκά, δέν εἶταν γυναίκα. Λὲς κ' εἶχαν ἀνοίξει τὰ οὐράνια κι ἀκούγονταν οἱ ἀγγέλοι. Ἄλλο νὰ σοῦ λέω κι ἄλλο ν' ἀκούς...

— Λοιπὸν; λοιπὸν; κάνουνε γύρω ἀνυπόμονα.

— Μπρὸς νὰ τραθήξω φοδόμουνα, πίσω νὰ κάνω σκιαζόμενον. Μὲ τὰ πολλά, τὸ παίρνω ἀπόφαση καὶ τραβῶ. Κατεβαίνω στὴ ρεματιά, χώνομαι κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα. Ἡ βρύση εἶταν ἐκεῖδὰ νὰ, ἀκουγα κιόλας τὸ νερὸ νὰ τρέχει. Στρίβω, πού λέτε, τί νὰ δῶ! Στὸ βράχο καβάλα, σάν πάνω σὲ φαρί, μιὰ γυναίκα ἀσπροφορεμένη καθότανε, κ' εἶταν αὐτὴ πού τραγοῦδοῦσε μ' ἔτσι ἀγγελικὴ φωνή.

— Πῶς εἶτανε; πῶς εἶτανε; ρώτησε ἀπληστα τὸ μισόγυμνο παιδί σταματώντας τὸ φουσερό.

— Δούλευε μωρέ! χούγιαξε ὁ σιδεράς.

— Δουλεύω, ἀφέντη.

Τὸ καμίνι λαμπάδισε κ' ἡ βαρεῖα κοπάνισε τὸ σίδηρο βροντώντας.

— Εἶτανε ψηλὴ! Χριστέ μου, τί ψηλὴ! κ' εἶχε ξέπλεκα τὰ μαλλιά της. Στὸ δεξιὸ κράταγε ἓνα χτένι, χρυσοῦ χτένι, καὶ χτενιζότανε.

— Λοιπὸν; λοιπὸν;

— Ἐγὼ τὰ χρειάστηκα. Παρατῶ χάμου τὸν κουβά, κάθουμαι πάνω

γιατι τὰ γόνατα δὲ μὲ βαστούσαν, καὶ σταυροχεριάζομαι νὰ τὴν κοιτάζω.

— Κι αὐτὴ;

— Αὐτὴ τραγοῦδαγε τοῦ καλοῦ καιροῦ. Εἶναι σὲ ξέφωτο ἢ θρύση μας, λοιπὸν ἀπὸ δῶ πού θρισκόμουν ἔβλεπα καλὰ, μ' ὄλο πού δὲ μ' ἔβλεπε ἢ λάμια.

— Δὲν εἶτανε λάμια. Νεράϊδα εἶτανε, διόρθωσε μὲ ὕφος ἔμπειρο ὁ ζευγάς. Ἡ λάμια δὲν τραγουδαίει.

— Κ' εἶταν ὁμορφη; ρώτησε πάλι τὸ παιδί χωρὶς ὁμως ν' ἀφήσει τὸ φουσερό.

— Ὅμορφη λέει! Ἔλαμπε γύρω ὁ τόπος, λὲς κ' εἶχε φανεῖ τὸ φεγγάρι.

— Ὁ ἐξαποδῶ παίρνει πολλὰ σχήματα γιὰ νὰ μᾶς θάλει σὲ πειρασμό, παρατήρησε δογματικὰ ὁ καλόγερος.

— Καὶ δὲν τῆς μίλησες;

— Νὰ τῆς μιλήσω; Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ! Τί λὲς, κακορίζικε; Γιὰ νὰ μοῦ πάρει τὴ μιλιὰ;

— Μπα; Τὴν παίρνουν τὴ μιλιὰ οἱ λάμιες;

— Δὲν εἶτανε λάμια, σὰς λέω! Νεράϊδα εἶτανε, διόρθωσε πάλι, ἄγρια ὁμως τώρα, ὁ ζευγάς.

— Τὴν παίρνουνε λέει; Ἄμα σὲ νιώσουν, σὲ χτυπάνε, κι ἄμα σὲ χτυπήσουν...

Ὁ ράφτης δὲν ἀπόσωσε τὴν κουδέντα του. Μὲ θρόντο φοβερό, κλωτοιά τρανταχτὴ, ἢ πόρτα τοῦ σιδεράδικου εἶχε ἀνοίξει. Στὸ ἀνεμόδρογο πού μπουκάρησε μέσα, ἓνα σχῆμα ἀνθρώπινο στρούφιξε σὲ μιὰ στιγμή, ἀναδίνοντας ἀναλαμπὲς παράδοξες. Ὅλοι ζάρωσαν, μὲ τὴν ἀνάσα κομμένη.

Τὸ πορτόφυλλο ξανάκλεισε σπρωγμένο ἀπὸ χέρι ρωμαλέο. Ἡ φλόγα τοῦ καμινιοῦ εἶχε καταπέσει, στὸ μισσοκόταδο ὁμως εἶδανε νὰ προχωρεῖ ἄντρας ψηλός, ντυμένος μ' ἀρματωσιὰ διχτάτη.

Εἶτανε Φράγκος. Τὸν ἀναγνώρισαν ἀμέσως, πετάχτηκαν ὀρθοί. Στάθηκε ἐκεῖνος καταμεσίς στὸν κύκλο πού ἀφηναν ἀδειανό, στήριξε τὶς ἀτσαλόπλεχτες γροθιές του στοὺς γοφούς κ' ἔφερε τοὺς βιλάνους δόλτα μὲ μιὰ ματιὰ σκοτεινὴ κάτω ἀπὸ τὸ γυαλιστερό του κράνος.

— Χμ! ἔκανε ἐπίβουλα.

Τὸ νερὸ τῆς βροχῆς εἶχε γλιστρήσει πάνω στὰ μέταλλα τῆς ἀρματωσιᾶς του καὶ μονάχα τὸ κίτρινο ἐπιλωρίκι, μουσκεμένο, κολλοῦσε καλουπώνοντας τὸ κορμί, κ' ἔσταζε.

Ζύγωσε τὸ σιδερά, πού βαθυπροσκυνοῦσε βουδός, στάθηκε πολὺ κοντὰ του.

— Ἐ, σὺ βιλάνε, κάνει φράγκικα μὲ τραχειὰ φωνή, εἶν' ἔτοιμη ἢ αραγγελιά μου;

Ὁ σιδεράς ἔσκυβε τὸ κεφάλι του καὶ δὲν ἔβγαζε ἄχνα.

— Ἐ! σένα μιλῶ, ξαναλέει ὁ ἄρχοντας μὲ τρανταχτὴ φωνή. Στὸ λαρύγγι του μέσα ἔμοιαζε ν' ἀναθράζουν χαλίγια.

— Ἀφέντη, κάνει τέλος τρέμοντας ὁ σιδεράς, ἀφέντη... κ' ἡ φωνὴ του κόπηκε σὰ νὰ εἶχε χάσει τὴν ἀνάσα του.

— Λοιπὸν;

— 'Αφέντη, έλεος! Νόμιζα πώς εΐτανε γι' αύριο βράδυ ή παραγυελιά. Έτσι συμφωνήσαμε, ό σκουταράτος τής αφεντιάς σου κ' έγώ. Έπειτα... έπειτα, θέλει, βλέπεις, κάμποση δουλειά... Είναι χαραγμένος στά δυό ό σιδερένιος ώμίτης.

— Έτσι συμφωνήσατε, έ! είπε ό Φράγκος και τά χείλη του τεζάρισαν ξεσκεπάζοντας σύρριζα τά μεγάλα του χοντρά δόντια σ' ένα άνήμερο χαμόγελο.

Στάθηκε λίγο, με τά πόδια άνοιχτά, τίς γροθιές στους γοφούς, μισσοκυμμένο τό κεφάλι, ν' άναμετράει τό σιδερά με τό βλέμμα.

— Έίνος είν' αυτό; ρώτησε άπότομα, άπλώνοντας τό χέρι του και δείχνοντας τό πυρωμένο σπαθί πάνω σ' άμόνι.

— Τουτό... τουτό είναι ένός αφέντη άπό τό Γεράκι, παραστικου.

— Ένός αφέντη άπό τό Γεράκι, ξανάπε ζυγιάζοντας άργά τά λόγια του ό Φράγκος, και ξεφνικά, αναπάντεχα, με τό σιδερόπλεχτο δεξί του, κοπανάει μιάν άνάποδη στό πρόσωπο τοϋ σιδερά.

Κόπηκαν γύρω έλονών οι άνάσες. Στο μάγουλο τοϋ βιλάνου χαράξανε κιόλας σημάδια κοκκινωπά, κόμποι αναβούζανε φουσκώνοντας, κυλώντας, αίμα.

— Λογαριάζεται πρώτος λοιπόν ό αφέντης άπό τό Γεράκι! πρώτος ό αφέντης άπό τό Γεράκι! ούρλιαζε σά μανιασμένος ό Φράγκος και βαροϋσε κλωτσιές σ' άμόνι, στά πόδια τοϋ σιδερά, στά σωριασμένα παραδίπλα μέταλλα κ' έργαλεία. Οι βιλάνοι γύρω, τουρτουρίζοντας, με γουρλωμένα μάτια, πισωπατούσαν και στριμώνονταν κατά τούς τοίχους. Τό βυζασταρούδι είχε ξυπνήσει με τό σαματά κ' έμπηγε τσιριξιές άγριες. Ό σιδεράς όμως δέν είχε σαλέψει ούτε τρίχα. Σά βράχος είχε άπομείνει, άτράνταχτος, στό χτύπημα τής άρματωμένης παλάμης, και μονάχα έσκυβε τό κεφάλι του.

— Σκλάβοι, θρασίμια, έχ, σκουλήκια! ξεφώνισε ό άρχοντας άποθριωμένος λές με τήν ψυχραιμία τοϋ βιλάνου. Γύρισε τά μάτια του γύρω άπληστά, μη ξέροντας τί νά βρει, ποϋ νά ξεσπάσει. Και νά! βλέπει τό καμίνι με τήν πυρωμένη θράκα. Άρπάζει λοιπόν τό σιδερά άπό τά μαλλιά, τοϋ δίνει με τ' άλλο χέρι μιá σπρωξιά και τοϋ χώνει σ' αναμμένα κάρβουνα τό κεφάλι.

Βόγκος βαρύς άκούστηκε γύρω. Σάν κάτι νά τσιτσιριζε, μυρωδιά φημένοο διάνεψε κιόλας στον άέρα. Ό σιδεράς είχε τιναχτεί πίσω με ούρλιασμα τριμερό. Μαζί, εκεί άνάμεσα στους βιλάνους, κάποιος παραμέρισε τούς άλλους και μ' έναν πήδο βρέθηκε στη μέση όρθός. Ήταν άντρας μεγαλόσωμος, με μαύρο πηχτό μαλλι και παχειά κόκκινα χείλη. Κατάντικρυ στό Φράγκο, στάθηκε τεντώνοντας τά φαρδειά του στήθια προκλητικά, λές κ' εΐτανε νά πέσει πάνω στον άρχοντα έλόχορμος, νά τον λυώσει.

— Σιγά, σιγά! Για τ' όνομα τοϋ Θεοϋ! , σφύριξαν γύρω οι τρομαγμένοι βιλάνοι. Έμās λυπήσου, Ζερβοχέρη!...

Δέν είχε σφάλει ό Φράγκος για τό σκοπό τοϋ αντιπάλου του. Έδλεπε τά χέρια ποϋ άπλώνονταν άπό τή σκιά και τον τραβούσαν πίσω, άκουγε, μάντευε τίς ίκεσίες των βιλάνων. Μιά-δυό γυνάικειες

σκληριές ακούστηκαν, πνιγμένες. Χούφτιασε το σπαθί του από τη λαβή κ' έκανε να τὸ σύρει.

Ὅμως, βλέποντας πὼς ὁ Ζερβοχέρης στεκόταν ἀσάλευτος σὰ νὰ λύγιζε μέσα του στὰ παρακάλια, καὶ μονάχα πού τὸν κοίταζε κατάματα δίχως νὰ θλεφαρίζει, ἔκρινε σωστότερο νὰ μὴν ἀνοίξει μὲ διλάνους καδγά. Στὰ μελανὰ του χεῖλη ἔπαιξε περιφρονητικὸ ἕνα χαμόγελο. Τράβηξε τὸ χέρι του ἀπὸ τὸ σπαθί, σεργιάνισε γύρω του τὸ βλέμμα ἀργά, μὲ καταφρόνια, καὶ γύρισε τὶς πλάτες. Ἀργὰ βαδίζοντας, πῆγε κατὰ τὴν πόρτα.

Ἐκεῖ, ἀκούμπισμένον μὲ τὴ ράχη πάνω στὸ κλειστὸ πορτόφυλλο, βλέπει ἕναν ἀγνωστον ἀντρα νὰ τὸν κοίταζει μὲ μάτι μεγάλο καὶ λαμπερό. Εἶτανε ξένος, ντυμένος μὲ κομπὰ ρουχα φράγκικα κ' ἕνα φαρδὺ μαντύα στοὺς ὤμους, μουσκεμένον ἀπὸ τὴ βροχή. Πρέπει νὰ εἶχε μπεῖ λίγο πρὶν, ἀπαρτήρητος. Τὸ νεανικὸ πρόσωπό του, μὲ τὰ κολλημένα ἀπὸ τὸ νερὸ σγουρὰ καὶ τὸ καστανὸ γένι, ἔφεγγε στὴ σκιά καθαρό, ἀρυτίδωτο.

Παραξευένυτηκε ὁ Φράγκος, δμως δὲν πρόδωσε τὸν ἀθέλητο δισταγμὸ του. Τράβηξε ν' ἀνοίξει τὸ πορτόφυλλο σὰν καὶ κανέναν νὰ μὴν εἶτανε μπροστά. Καθὼς δμως χούφτιαζε τὸ μάνταλο, νιώθει νὰ τοῦ πιάνουν τὸ χέρι κι ἀκούει τὸν ξένο πού τοῦ λέει ἤρεμα, μὲ χαμηλὴ φωνή:

— Ἀρχοντα ντὲ Λιντερκέρκε! μιὰ μέρα θὰ ξαναἰδωθοῦμε ἐμεῖς οἱ δυό.

Στάθηκε ὁ Φλαμαντέζος κ' ἔσμιξε τὰ φρύδια του. Τί εἶτανε τούτη ἡ ἀπόκοτη πρόκληση; Τὰ μάτια του ρίξαν λάμψη ἀπορίας κακῆ. Ὅμως μάταια πάσχισε ν' ἀναγνωρίσει, ν' ἀναθυμηθεῖ, τὸν ἀνθρωπο πού τὸυ μιλοῦσε ἔτσι.

— Ποιὸς εἶσαι σύ; ρωτᾷτε τέλος ἀπότομα.

Ὁ ξένος παραμέρισε καὶ τοῦ ἔδειξε τὴν πόρτα.

— Πέρα, τοῦ λέει.

Στάθηκε ὡστόσο ἀκόμα μιὰ στιγμή ὁ Λιντερκέρκε, μὲ τὰ φρύδια του σφιγμένα.

— Εἶσαι Φράγκος; ρωτᾷτε πάλι, εἶσαι ἀρχοντας καὶ μοῦ μιλάς;

— Ἀρχοντας εἶμαι, ἀποκρίνεται ὁ ξένος καὶ χαμογελάει παράδοξα.

Γι' αὐτὸ μὴν ἔχεις ἔγνοια...

Ἄνοιξε μονάχος του τὸ πορτόφυλλο κ' ἔγενεψε στὸ Φλαμαντέζο νὰ περάσει. Ὑστερα, μόλις ἐκεῖνος βγήκε, ἔκλεισε πίσω του τὸ πορτόφυλλο κ' ἔβαλε τὴν ἀμπάρα.

Τὴ σύντομη τούτη σκηνὴ κανέναν μέσα στὸ σιδεράδικο δὲν τὴν εἶχε προσέξει. Ὅλοι τριγύριζαν τὸ σιδερά, τὸν πασπατεύανε κρατώντας τὸν ἀπὸ τὶς μασχάλες, βοηθάγανε νὰ πάει στὸ στρώμα καὶ νὰ ξεπλώσει. Μούγκριζε κείνος σὰ ζῶο μισοφαγωμένο, μὲ τρεμουλιάρικο λυγμὸ, χτυπιότανε παλαδᾷ, γιὰτὶ ἡ φωτιὰ τοῦ εἶχε ἀφανίσει τὰ χέρια, καθὼς τὰ ἔβαλε μπροστὰ στὸ μούτρο νὰ φυλαχτεῖ καὶ τὰ μαλλιὰ του εἶχανε καψαλιστεῖ, καὶ τὸ δεξί του μάτι, ἀλλοίμονο, ἔχασκε ἄσπρο, θαμπό, γιὰ πάντα τυφλωμένο ἀπὸ τὴ φλόγα πού τοῦ ἐξάτμισε γυαλάδα μαζὶ καὶ φῶς.

Εἶχε ἔρθει κοντὰ κ' ἡ γυναῖκα του, μὲ τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά,

κι ακολουθοῦσε θρηνώντας γοερὰ τὴ συνοδία ποῦ τὸν πῆγαινε στὸ στρῶμα. Τὸ στήθος τῆς εἶτανε γυμνὸ, μὲ τὸ δεξι βυζὶ στὸ στόμα τοῦ μωροῦ τῆς. Εἶχε σωπάσει τὸ παιδί καὶ βύζαινε ἀπληστα. Μονάχα ὁ Ζερβοχέρης εἶχε ἀπομείνει πίσω, στὴν ἴδια θέση καθὼς πρὶν. Γυρισμένος κατὰ τὸ καμῖνι, κοίταζε τὴ φωτιὰ ποῦ χώνευε, μὲ μάτι ἀφαιρεμένο.

Εἶτανε πέρα τὸ στρῶμα, στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ στενωμάκρου μαγαζισοῦ, κοντὰ στὴν κούνια τῶν παιδιῶν, δίπλα στὸ τζάκι. Ἡ φλόγα τοῦ καμινιοῦ δὲ φώτιζε πιά. Τὰ εἰκονίσματα, μαυρόχρυσα, θαμπόφεγγαν ψηλά, φωτισμένα ἀχνὰ ἀπὸ τὸ καντήλι. Πασχίσανε νὰ πρᾶθουν τὸ σιδερά ποῦ τώρα ἐκλαιγε σὰ μωρό, ἀπαρηγόρητα, καὶ κάθε τόσο, κεντρισμένος ἀπὸ τὶς σουβλιές, τινάζεταν, οὐρλιαζε, σπαρταροῦσε. Εἶταν ἀντρας πελώριος, μὲ δύναμη στὰ χέρια ἀσυνήθιστη. Τρομαγμένοι οἱ συντρόφοι του, λιανοὶ σὰ φρύγανα μπροστὰ του, κάνανε νὰ τὸν πιάσουν καὶ πάλι διστάζανε, ζαρώνανε τρέμοντας. Ὁ καλόγερος, κουβαριασμένος, σταυροκοπιόταν, μουρμούριζε μπερδεμένες προσευχές. Γονατισμένο πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸ μισόγυμνο παιδί, ὁ παραγιάς, ἐκλαιγε κι αὐτὸ μεγαλόφωνα, καθὼς κλαίνε οἱ μάγκες τοῦ δρόμου σὰν τὶς ἔχουνε φάει. Καὶ στὸ σκοτεινιασμένο μαγαζί, ποῦ φέγγη ξέθωρα τὸ περνοῦσαν, πότε κοκκινωπὰ τῆς φωτιᾶς ποῦ χαροπάλευε, πότε κίτρινα τοῦ καντηλιοῦ καθὼς ξαφνιαζότανε, τσίριζε καὶ πάλι ἀποκοιμιόταν, ὁ κυματερὸς βόγκος τοῦ σιδερά, ἢ σιγανὴ βουὴ τῶν βιλάνων, τ' ἀναφυλλητὰ τῶν γυναικῶν, θρηῆνοι, παραμιλητὰ, προσευχές, μπλέκονταν, χοχλάκιζαν, ὅπως σὲ κάποιο μακρυνό, μαῦρο λάκκο τῆς κόλασης, ἐκεῖ ποῦ θὰ στηθοδέρνονται στὸν αἰῶνα, δίχως ἀναπαμὸ, οἱ ἀλύτρωτες ψυχές τῶν καταδίκων.

— Ἄκου πῶς κάνει, Χριστέ μου! σφύριζε στὸν καλόγερο ὁ παραγιάς τρέμοντας ὀλόκορμος, σὰ νὰ τὸν περιχόνανε μὲ παγωμένα νερά.

— Ἐλεος καὶ κρίσιν ἄσομαί σοι, Κύριε· ψαλῶ καὶ συνοίσω ἐν ψῶδι ἀμώμφ· πότε ἦξεις πρὸς με·

— Λάδι ἀλείψτε τὶς πληγές του, λάδι ἀπὸ τὸ καντήλι, ὀρμήνεψε ὁ ράφτης.

— Ναί, ναί, συφορά μου, λάδι, εἶπε μηχανικά, μ' ἀναφυλλητὸ ποῦ τῆς ἐπινιγε τὴ φωνή κ' ἦ Ἄναστασώ, κι ἀναθυμήθηκε τὰ δασκαλέματα λίγο πρὶν τῆς μάννας τῆς, πῶς νὰ ξορκίζει τὴν αἵματοπότρα λάμια.

Εἶχανε καταφέρει μὲ κόπο μεγάλο νὰ συγκρατήσουν τὸ σιδερά, καὶ τώρα, ἀγάλια - ἀγάλια, ἢ λύσσα τοῦ πόνου του κατὰφευτε, χαμηλώνανε, κοπάζανε τὰ ξεφωνητὰ του. Μονάχα κάπου - κάπου σφάχτες θὰ τὸν καρφώνανε σουβλεροί, γιατί πεταγόταν ἀπὸ τὸ στρῶμα καὶ τινάζε στὸν ἄερα χέρια, πόδια, οὐρλιάζοντας. Ὅστερα πάλι ἔγερνε, ὑπάκουος, ὁ βόγκος του γινότανε συρτός, βαθύς, σὰν -παράπονο παιδιοῦ ποῦ τὸ ναουρίζουν.

Κι ἀλήθεια, εἶχε κουβαριαστεῖ στὸ προσκεφάλι ἢ γριὰ μάννα του, καὶ χαιδεύε ἀπαλά, μὲ τὸ ἄσαρκο χέρι τῆς, τὰ ἰδρωκοπημένα μαλλιά του. Τὰ χαιδεύε ἀνάλαφρα, μόλις ἀγγίζοντας, σὰν ἀγέρι ποῦ περνάει. Κάθε τι στὸ κορμὶ του εἶχε γίνει ἀνατριχιαστικὰ εὐαίσθητο, καίγανε σὰν κάρβουνα ἀναμμένα οἱ πληγές του. Ὅμως ἐκεῖνη τὸ ἤξερε αὐτό. Λοιπὸν σκυμμένη φυσοῦσε κάθε - τόσο ἦσουχα τὸ πρόσωπό του, νὰ τὸ δροσίσει.

Δὲν τὰ εἶχε καὶ τετρακόσια ἢ γριὰ, ἔσπερνε στὴ ράχη τῆς πάρα πολλὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο χρόνια. Ἀπολησμονήθηκε λοιπὸν σιγὰ-σιγὰ ἐκεῖ πού καθότανε, νόμισε πὼς βρίσκεται πάλι πίσω, σ' ἄλλοτινοὺς καιροὺς. Μπορεῖ κ' ἡ στάση τούτη, τὸ σκύψιμο πάνω στὸ γιό, νὰ τὴν ξεγέλασε, κάτι μακρυνὸ νὰ τῆς θύμισε, γιὰτὶ σὲ λίγο ἄρχισε νὰ σιγοτραγουδάει.

— Ἐ! μάννα, τὴ σκουντάει ἡ Ἀναστασώ, ἔχεις καρδιά, μούρη μου, γιὰ τραγούδια :

Δὲν τὴν ἄκουσε, εἶταν ἐλότιστα ἀπορροφημένη. Ἀναθυμήθηκε ἀκόμα καὶ τὰ λόγια, ὕστερ' ἀπὸ τὸ σκοπὸ, κι ἄρχισε νὰ τὰ λέει. Εἶταν ἓνα νανούρισμα παλιό, τοῦ δικοῦ τῆς τοῦ καιροῦ, τότε πού ὁ κόρφος τῆς ἔτρεχε ἀκόμα γάλα.

— Δὲ θὰ πάψει πιά! ἔκανε ὁ τσαγγάρης νευρικά, βουλώνοντας τ' αὐτιά του γιὰ νὰ μὴν ἀκούει τὸ μουκανητὸ τοῦ σιδερά.

— Θὰ πάψει, εἶπε ὁ παραγιός μὲ πεποίθηση. Δὲν τὸν ξέρεις αὐτόν, εἶναι θεριδὸ μονάχο. Θὰ πάψει. Καὶ θὰ κοιμηθεῖ.

Κι ὁ σιδεράς ἀποκοιμήθηκε. Εἶχε ὦρα πολλὴ παλαίψει, ἡ νύχτα εἶτανε βαθεῖα, γλυκὸ τὸ νανούρισμα τῆς μάννας. Καμπόσοι ἀπὸ τοὺς βιλάνους, ἓνας-ἓνας, δυὸ-δυὸ, εἶχανε σηκωθεῖ κι ἀκροπατώντας εἶχανε φύγει. Οἱ ἄλλοι ὥστόσο ἔμεναν ἐκεῖ, παραστέκοντας τὸ σύντροφο τὸ βασιμισμένο. Ὁ ράφτης; μὲ τὸ στορογγυλὸ κεφάλι ἀναγυρτὸ στὸν τοίχο, κοιμότανε χάσκοντας στὸν ἀέρα. Κυλισμένος στὰ πόδια του κατὰχαμα ρουχάλιζε ὁ ζευγάς. Ὅμως οἱ ἄλλοι ξαγρυπνοῦσαν. Πέρα, στὴν ἄλλη ἄκρη, μέσα στὸ σκοτάδι, γιὰτὶ ἐδῶ δὲν ἔφτανε τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ καὶ τὸ καμῖνι εἶχε σθῆσει, ὁ Ζερβοχέρης εἶχε καθήσει μονάχος στὸ σκαμνί, μὲ τὴ ράχη του γυρισμένη κατὰ κεῖ πού εἶταν οἱ ἄλλοι. Κοίταζε τ' ἄμῳνι καὶ τὸ παρατημένο πάνω του σπαθί, ἀσάλευτος, σὰν πελεκημένος σ' ἀτόφιο βράχο.

— ὦχ, ὁ βιλάνος δὲν ἔχει λυτρωμό, λέει κουνώντας πέρα-δῶθε τὸ κεφάλι του ὁ τσαγγάρης μὲ κλάψα στὴ φωνή.

— Προχτὲς κατέβηκαν ἀπὸ τὸ κάστρο, ἄρχισε ὁ παραγιός, καὶ μπήκανε στὰ χαλάσματα τοῦ Καρυταινίτη. Εἶχανε μάθει πὼς ἐκεῖ βρίσκονται κρυμμένα πέντε κιούπια λάδι, παραχωμένα κάτω ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα. Ψάξανε, τὰ βρήκανε καὶ τὰ σήκωσαν. Ὑστερα πήρανε τὸν Καρυταινίτη, τὸν ραβδίσανε γερά καὶ στὰ τελευταῖα τὸν βουτήξανε στὸ ἓνα κιούπι γιὰ νὰ τὸν βαφτίσουν, λέει, νὰ γίνει Φράγκος.

— Κι ἀλλαξοπίστησε ; ρώτησε τρομαγμένη μιὰ φωνή.

— Δὲν ἀλλαξοπίστησε, ἔμως βγήκε ἀπὸ τὸ κιούπι μισοπνιγμένος.

— ὦχ, σὰς τὸ λέω, σὰς τὸ λέω, ὁ βιλάνος δὲν ἔχει λυτρωμό, θρήνησε πάλι ὁ τσαγγάρης.

Ὁ καλόγερος στεκότανε μὲ τὰ μάτια διαπλατωμένα, γεμάτα δράματα, νὰ κοιτάζει τὸ σκοτάδι. Τὰ χέρια του κρατοῦσαν ἀγκυλιασμένα τὰ καλάμια του, σφιχτά, καὶ τὸ μακροῦλό του πρόσωπο πού σοῦρωνε σ' ἀχνό, ἀνάριο γένι, φέγγιζε πάνω ἀπὸ τὰ γόνατά του διάφανο στὴ σκιά.

— Θάρθει καιρός, θάρθει καιρός... , ἄρχισε νὰ λέει μὲ θαμπὴ φωνή, σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτό του, μὰ δὲν ἀπόσωσε τὴν κουβέντα του. Μουρμουριστά, καθὼς σὲ παραμιλητό, ἔπιασε νὰ σιγοφέλνει κάτι

πού δὲν ἔμοιαζε μὲ ψαλμωδία γνωστή. Τὸ τραγουδιστό του μούρμουρο διέανεψε λιανοτρέμουλο, σὰ γαϊτάνι ἀνάερο καπνός, μπερδεύτηκε μὲ τ' ἄλλο, τὸ νανούρισμα τῆς μάννας τοῦ σιδερᾶ. Ὅλοι σωπαίνουν.

Ἄκουγες ἔξω τῆς πόρτας πού εἶχε δυναμώσει καὶ πλατάγιζε σὰν πέλαιγο ἀπέραντο, μελανό. Στέναζε μακρυὰ ὁ ἀνεμος, σαρώνοντας μὲ φτεροκόπημα πλατὰ τὸν κάμπο. Ὁ παραγιός σηκώθηκε στὰ γόνατα χλωμός, μὲ τὰ μάτια τεντωμένα, κ' ἔγνεψε ν' ἀκούσουν.

— Τί εἶναι ;

— Μακρυὰ, πέρα . . . δὲν ἀκοῦτε ;

Ἄχι, δὲν εἶχαν ἀκούσει. Ἡ νύχτα ἀνάβραζε καὶ δερνότανε σὰ μαυλισμένη ἀπὸ δαιμόνους. Εἶτανε κ' ἡ βουή τοῦ ποταμοῦ, πού δὲν ἐσώπαινε.

Ξανακάθισε ὁ παραγιός ἀλλὰ τ' αὐτί του ἔμενε πάντοτε στημένο.

— Σὰ βούκινο, μακρυὰ, ξανάπε ἄφωνα.

Ὁ καλόγερος δὲν εἶχε σαλέψει. Τὰ μάτια του, μεγάλα, κοίταζαν στυλὰ στὸ ἴδιο ὄλοένα σημεῖο.

— Βούκινο, τέτοιαν ὥρα ; ἀπόρησε ὁ τσαγγάρης δύσπιστα.

Ἄφουγκράστηκαν ὡστόσο, δίχως καὶ νὰ μποροῦν νὰ ξεχωρίσουν τίποτα μέσα στὸ σάλαγο τῶν στοιχείων.

— Δὲν ξέρουμε τὴν ὥρα οὐδὲ τὴ στιγμή, εἶπε ὁ καλόγερος μηχανικά, σὰν κάτι ν' ἀποστήθιζε. Κ' ἐπειδὴ τὸν κοίταζαν προσμένοντας : Ἔτσι θ' ἀκουστεὶ ξάφνου, ἐξήγησε δίχως νὰ τοὺς κοιτάζει, κι ἄλλοί-μονο σὲ κείνονε πού δὲ θὰ τὸν βρεῖ ἀγρυπνο.

Τὰ μάτια του εἶχαν ἀνάψει· στὸν ἄσαρκο λαϊμό του μιὰ χοντρή φλέβα σπαρτάριζε ρυθμικά, σύνταχα, μὲ τὸ σφυγμὸ τοῦ πυρετοῦ. Τεζάρισε τὰ φενά του χεῖλη σ' ἓνα ἄπληστο χαμόγελο πού τοῦ ξεσκέπασε τὰ δόντια.

— Ἀμαρτωλοί, ποῦ φύγετε ! . . .

Ὁ τσαγγάρης ἔκανε τὸ σταυρὸ του κ' οἱ ἄλλοι γύρω τὸν μιμήθη-καν. Ἐτρεμε σὰν τὸ ψάρι ὁ παραγιός.

— Τί θ' ἀκουστεὶ ; ρώτησε σκύβοντας στ' αὐτί τοῦ διπλανοῦ του, τί θ' ἀκουστεὶ ;

— Ἡ σάλπιγγα, ἀποκρίθηκε σιγανὰ ὁ ἀνθρωπος, ἡ σάλπιγγα τῆς Δεύτερης Παρουσίας.

Πέρα, μπροστὰ στὸ καμίνι, ὁ Ζερβοχέρης δὲν εἶτανε πιά μονάχος. Ὁ ξένος πού μίλησε στὸ Φλαμαντέζο ἱππότη, μπροστὰ στὴν πόρτα, τὸν εἶχε ζυγώσει ἀθύρματα καὶ στεκόταν δρθίος πίσωθὲ του. Κανένας δὲν εἶχε προσέξει ὡς τώρα τὸν ἄγνωστο τοῦτον ἐπισκέπτη στὴ γωνιά, ἐκεῖ πού λούφαζε.

Στάθηκε λίγες στιγμὲς νὰ κοιτάζει τὸν καθισμένον ἄντρα, ὕστερα σήκωσε τὸ χέρι του καὶ τὸν ἄγγιξε στὸν ὦμο ἀνάλαφρα. Δὲ σάλεψε ὁ Ζερβοχέρης, ὁ νοῦς του ἔτρεχε μακρυὰ. Τότε ὁ ξένος τὸν φώναξε μὲ τ' ὄνομά του.

— Τί ὀρίζεις ; ρώτησε κείνος δίχως νὰ στραφεῖ, μὰ ξάφνου, σὰν κάτι νὰ τὸν εἶχε κεντρίσει ἢ σὰν καὶ τώρα μόνις νὰ πρόσσεχε τὴ φωνή, ἀνασείστηκε, γύρισε, κοίταξε σκοτισμένος τὸν ξένο.

Τὸ σχῆμα αὐτό, μὲ τὰ φράγκικα ρούχα, καθὼς ξεκοβότανε στὸ

ἀλαργινὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, τοῦ φάνηκε ἄγνωστο. Ὅμως ἡ φωνή, ἡ φωνή, σὺν κάτι νὰ εἶχε ἀναδέψει μέσα στὸ μνημονικό του ἡ φωνή.

— Ποιὸς εἶσαι; ρώτησε.

— Ζερβοχέρη, ξανάπε ὁ ξένος καὶ μισόστρεψε τὸ πρόσωπό του ἔτσι ποῦ νὰ τὸ πιάνει τὸ φέγγος τοῦ καντηλιοῦ. Τὰ κοντὰ του γένεια χρῦσισαν, σβύστηκαν.

— ὦ! ὦ! κάνει ὁ Ζερβοχέρης χαμένος καὶ σηκώνεται ἀργὰ ἀπὸ τὸ скаμνί. Σύγκαιρα ἀνοίγει νὰ μαλλιαρὰ του μπράτσο διάπλατα.

Ἡ ψαλμωδία τοῦ καλόγερου ἀκούστηκε πάλι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη. Εἶχανε γονατίσει τὴν κεῖ κάτω, προσεύχονταν.

— Σσστ! σῶπα, λέει ὁ ξένος καὶ τραβάει τὸ Ζερβοχέρη ἀπὸ τὸ μπράτσο σὲ βαθύτερη σκιά, δίπλα στ' ἄμῳνι.

— Ἐδῶ! ἔδῶ!... Ἡρθεσ! ἔλεγε ὁ Ζερβοχέρης κ' ἔχανε τὰ λόγια του ἀπὸ τὴν πολλὴ χαρὰ. Εἶχα πάψει. ναί, εἶχα πάψει πιά νὰ σὲ προσμένω...

— Ἡρθα, ἔγενεψε ὁ νέος. Καὶ πρόσθεσε, δείχνοντας κατὰ κεῖ ποῦ εἶταν οἱ βιλιάνοι: Ἡμῶν ἐδῶ, καὶ εἶδα.

Ἄγκαλιάστηκαν, ἔμειναν λίγες στιγμὲς ἔτσι, δίχως νὰ μιλοῦν.

— Τὸν ξέρεις ἐκεῖνον ἐκεῖ; ρωτᾷ με τρεμούλα στὴ φωνή ὁ Ζερβοχέρης.

— Ποιόν;

— Ἐκεῖνον, στὸ στρώμα...

— Ὅλα τὰ εἶδα, εἶπε πάλι ὁ νέος. Εἶμαι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐδῶ.

Ὁ Ζερβοχέρης κρέμασε τὸ κεφάλι του, βαρῦ.

— Εἶναι ὁ ἀδερφός μου, Νικηφόρος, ἔκανε μὲ φωνὴ ραγισμένη.

Σῶπασαν. Ἡ ψαλμωδία ἄλλοτε ἔχει κάτω συνεχιζόταν κ' εἶτανε τὴν ἄλλοτε καὶ ἄλλες φωνὲς ποῦ τὴ συνόδευαν, μουρμουριστά.

— ὦ, Χριστέ! ὦ, Χριστέ! βόγκηξε ἀνήμπορος νὰ κρατηθεῖ πιά ὁ Ζερβοχέρης.

Ὁ Σγουρὸς ἀπλωσε τὸ χέρι του στ' ἄμῳνι καὶ πῆρε τὸ παρατημένο ἐκεῖ σπαθί. Ψαχουλεύτῃ, ζήτησε τὸ δεξὶ τοῦ φίλου του. Τὸ βρήκε στὸ σκοτάδι, μεγάλο, γερὸ, νὰ κρέμεται μὲ τὴ γροθιά σφιγμένη. Τοῦ ἀνοίξε τὰ δάχτυλα, τοῦ ἔβαλε στὴ χούφτα τὴ λαβή.

Ὁ Ζερβοχέρης τὸν κοίταξε ἀπορημένος. Στὴν καυτὴ του χούφτα τὸ κρῦο σίδερο τὸ ἔνωθε τὴν εὐχάριστο, δροσιτικό. Ἐάφνου κατάλαβε. Τὸ μάτι του ἀναψε: καὶ ὁ Σγουρὸς ἔνωσε σύγκαιρα τὴ γροθιά ἐκείνη, ποῦ κρατοῦσε τὴν σπαθί, νὰ σφίγγεται μὲ νεῦρο. Τὴν ἔσφιξε πάνωθε καὶ αὐτός, τὴν κράτησε μὲ τὸ χέρι του ἔτσι, γύρω στὴ λαβὴ κλειδωμένη.

ΑΞΕΧΑΣΤΑ ΚΑΙ ΞΕΧΑΣΜΕΝΑ

ΑΛΑΖΙΟ και θολδ εΐτανε τὸ χάραμα, φῶς ὑποβρύχιο, τὴν ὥρα πού βγήκανε ἀπὸ τὸ σιδεράδικο ὁ Σγουρὸς κι ὁ Ζερβοχέρης. Στὴ βαθειὰ γαλήνη τοῦ ὄρθρου, ἄκουγες μονάχα τὸ ποτάμι νὰ βουΐζει, φουσκωμένο ἀπὸ τὴ νυχτερινὴ βροχὴ. Πεζοπόρησαν μέσα στὰ λασπερὰ σοκάκια, μονάχοι. Τὰ φτωχόσπιτα γύρω στέκονταν βουβά, πετρωμένα, καθὼς σὲ πολιτεία νεκρὴ.

Ἀκολούθησαν τὴν ἀκροποταμιὰ, ἀνεβαίνοντας κατὰ τὶς ἀνατολικὲς γειτονιές, κάτω ἀπὸ ψηλὰ πλατάνια.

— Ποῦθε πάμε δῶθε; ρώτησε ὁ Ζερβοχέρης σηκώνοντας μιὰ στιγμὴ τὸ κεφάλι του.

— Στὸ πανδοχεῖο, ἐκεῖ πού ξεπέζεφα χτὲς τὴ νύχτα.

Κατέβασε πάλι τὸ κεφάλι του ὁ κάπελας και πορεύτηκε δίχως νὰ μιλάει. Κάθε τόσο ὄμως ἀναστενάζε. Τέλος, σὰ νὰ μὴν ἄντεχε πιά :

— Θᾶπρεπε τώρα, εἶπε στὸν Σγουρὸ μὲ πνιγμένη φωνή, νὰ σὲ προσκαλέσω στὸ σπίτι μου, τὸ ξέρω. Ὑστερα ἀπὸ τόσον καιρὸ πού λείπεις... Ὅμως δὲ μπορῶ, δὲ μπορῶ πιά...

Ὁ νέος τὸν κοίταζε παραξενεμένος.

— Γιατί νὰ μὲ προσκαλέσεις; ρώτησε.

— Ἔτσι θᾶπρεπε, ἔκανε μὲ πεποίθηση ὁ Ζερβοχέρης. Μὰ πῶς νὰ σὲ προσκαλέσω πού δὲν ἔχω πιά σπίτι!

— Δὲν ἔχεις;

Ὅχι, δὲν εἶχε πιά σπιτικό ὁ Ζερβοχέρης. Σὰν ἔπεσε ἡ μεγάλη δυστυχία στὸν τόπο κ' οἱ δουλειές ἀραίωσαν, τὸ καπηλειὸ ἄρχισε νὰ περνάει δύσκολες ἡμέρες. Θέριζε τὸ θανατικό τὴν πολιτεία, οἱ βουρρησέοι κλείνονταν στὰ σπίτια τους, τρέμοντας μὴν τοὺς καρυδώσουν στὸ δρόμο οἱ πεινασμένοι βιλάνοι, και τοῦτοι πάλι δὲν εἶχανε τὰ μέσα γιὰ ξεφαντώματα. Ὡς κι ὁ λιμῶνας ἐρημώθηκε, οἱ ναυτικοὶ δὲν ἀνέβαιναν στὴν πολιτεία, τὰ λιγοστὰ καράβια πού ἀράζανε στὸ μῦλο ξεφορτώνανε βιαστικά, φορτώνανε πάλι και κάνανε γρήγορα πανιά, νὰ ξανοιχτοῦν στὸν καθαρὸ ἀέρα τοῦ πελάγου, μακριὰ ἀπὸ τὸν τόπο τοῦτο

πού μύριζε νεκρίλα Σφάλησε λοιπόν τις πόρτες του στά τελευταία και τὸ μαγαζί, ξεπούλησε τὰ υπάρχοντά του ὁ μαγαζάτορας. Τώρα καθότανε σὲ καποιανοῦ συγγενῆ του, ἐκεῖ, στά νύτια τῆς Καλαμάτας, φιλοξενούμενος. Μὲ μιὰ χειρονομία ἀόριστη, ἔδειξε στοῦ φίλο του κατὰ πού, πάνω· κάτω.

Σώπαινε ὁ Σγουρός κι ἀναλογιζότανε πῶς ἀλλάζουν τ' ἀνθρώπινα, πῶς περνοῦν οἱ καιροί, ἴσαμε πού ν' ἀνοικοκλείσεις πὲς τὰ μάτια σου. Τώρα πού ξανάβλεπε πάλι τὴν Καλαμάτα, τοῦ φαινότανε σάν καὶ χτέες μονάχα νὰ τὴν εἶχε ἀφήσει. Τὰ ἴδια στενορρόμια, γνωστές γειτονιές, κάποια αἰσθησῆ πού εἶχε λαγοκοιμηθεῖ μέσα του καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς σημερινῆς αὐγῆς ζυπνάει πάλι. Κι ὅμως, ἂν σφαλοῦσε τὰ μάτια, θὰ ἔβλεπε πίσω ἀπὸ τὰ ματόφυλλά του νὰ περνάει ζωντανὸ τ' ὄραμα τῆς ἐνδιάμεσης ζωῆς του, ἕνας ὀλάκερος καινούργιος κόσμος.

Στάθησαν μπροστὰ στὴν ξώπορτα τοῦ πανδοχείου. Ἄπ' τ' ἀνοικτὸ πορτόφυλλο ἔβλεπε μέσα τὴν πλακοστρωμένη αὐλὴ μὲ τοὺς στάβλους ὀλόγυρα καὶ τὸ σκοουριασμένο καταμεσίς μαγγάνι.

— Ἐδῶ κάθου ; ρώτησε ντροπιασμένος ὁ Ζερβοχέρης.

— Ἐδῶ.

— Καὶ πῶς βρέθηκες στοῦ σιδεράδικο χτέες νύχτα ;

Χαμογέλασε ὁ Σγουρός.

— Ἐφτασα θράδου, ἐξήγησε τραβώντας τὸ φίλο του ἀπὸ τὸ μπράτσο νὰ μπεῖ μαζί του στοῦ πανδοχείο. Ἐφτασα θράδου, λοιπόν πέζεψα, ἀσφάλισα τὸ φαρί μου ἐδῶ κ' ὕστερα βγῆκα νὰ σὲ γυρέψω.

— Ἄ! κάνει ὁ Ζερβοχέρης καὶ τὸν κοιτάζει στυλά. Βγῆκες μόλις ἔφτασες, νὰ γυρέψεις ἐμένα... Βγῆκες μὲ τὴ βροχὴ...

Ἡ φωνὴ του εἶτανε βραχνή κ' ἔτρεμε.

— Ἐ, βγῆκα! δὲν ἔβρεχε δὲ καὶ πολὺ τὴν ὥρα κείνη...

— Χμ, καλὰ. Λοιπόν ; λοιπόν ;...

— Λοιπόν νά! Σὲ βρῆκα.

Ἐκανε τὸν πρόσχαρο, τὸν ἀνέμελο ὁ Σγουρός, νὰ τοῦ διασκεδάσει τὴ θλίψη, ὅμως ἐνιωθε κι ὁ ἴδιος τὴ φωνὴ του ψεύτικη. Τὸν κρυφοκοίταξε ὁ Ζερβοχέρης καὶ ξανάσκυψε τὸ κεφάλι του.

— Πῆγες... ἐκεῖ ; ρώτησε. Πῆγες στοῦ... μαγαζί ;

— Ναί, πῆγα, ρώτησα, μοῦ εἶπανε πού θὰ σὲ βρῶ : Στοῦ ἀδερφοῦ του τοῦ σιδερά, μοῦ εἶπαν. Εὐκόλη δουλειά, συλλογίστηκα. Τὴν ξέρω δὲ τὴν Καλαμάτα...

Δὲν εἶπε τίποτα ὁ Ζερβοχέρης. Μὲ τὸν ἀδερφό του τὰ εἶχε ξαναφτιάξει τὸν καιρὸ τῆς μεγάλης δυστυχίας, ἢ κοινὴ συμφορὰ τοὺς ἔνωσε. Τὸ πανδοχεῖο εἶτανε σχεδὸν ἔρημο τὴν ὥρα τούτη, μιὰ δούλα ἀγουροζυπνημένη εἶχε φανεῖ σὲ μιὰ πόρτα, παράτησε χάμου τὸν κουδᾶ πού κρατοῦσε κι ἀνακλαδιζότανε.

Ὁ Σγουρός τράβηξε τὸν κάπελα στὴ σκάλα πού ἀνέβαζε στοῦ χαγιάτι κι ἀπὸ κεῖ στά δωμάτια.

— Τώρα ἐγὼ πρέπει νὰ φύγω, θὰ θῆς νὰ κοιμηθεῖς.

— Ὅχι, ὄχι, διαμαρτυρήθηκε ζωηρὰ ὁ νέος, ἔχουμε πολλὰ νὰ ποῦμε ἐμεῖς οἱ δυό.

Ἡ κάμαρα ἔπου κάθησαν δὲν εἶτανε μεγάλη. Ἀπὸ τὸ παράθυρο

δμως τ' άνοιχτό έβλεπες έξω ν' άπλώνεται, ανάμεσα σέ δυό μουσκεμένα πλατάνια, δλάκερη ή άσπρη πολιτεία μ' ένα χαρούμενο ανακάτωμα. "Έπιανε ή μέρα νά φωτίζει, ό ήλιος σέ λίγο θά έβγαине κι ό ούρανός ειχε λαμπικάρει από τή νυχτερινή βροχή, έφεγγε τώρα γαλατερός, σμαλτωμένος.

— Εάπλωσε κεί, θές νά ξαπλώσεις ; ρώτησε ό Σγουρός τó φίλο του δείχνοντας τó κρεβάτι.

— "Όχι, όχι, . . . εγώ ; διαμαρτυρήθηκε ό Ζερβοχέρης σαστισμένος. Οί τρόποι του είταν άδέξιοι, έμοιαζε δύσκολα νά χωράει στο μικρό τούτο δωμάτιο.

— Κάθισε λοιπόν ! Θάχεις ανάγκη νά ξαποστάσεις.

"Ο κάπελας κάθισε άκρη· άκρη στο κρεβάτι, σά νά φοδόντανε μη λερώσει τά παστρικά σετόνια. "Ο Σγουρός στάθηκε όρθιος, τόν κοίταξε χαμογελώντας. "Ένωθε τόν έαυτό του πολύ ευδιάθετο, ούτε πού τοδ άποφαινόνταν ή άγρόπνια τής περασμένης νύχτας. Καί μαζί, άθελά του, συλλογίστηκε πάλι πόσο τά πράματα είχαν αλλάξει, πώς τήν πρώτη φορά πού είχανε σμίξει οι δυό τους, έμοιαζε νά είναι αυτός ό αδύναμος κι ό Ζερβοχέρης νά έχει τήν ύπεροχή. Τώρα . . .

Γύρισε κατά τó παράθυρο κι άνάσανε τόν πρωϊνό άέρα. Είταν ύγρός, πιπεράτος άέρας, τά πλατάνια τόν νοτίζανε με σάρκινη μυρωδιά.

— Πώς άλλαξες ! Έκανε σιγανά ό Ζερβοχέρης.

— "Αλλάξα ;

Δέν άποκρίθηκε ό κάπελας. Τόν κοίταζε με σκυμμένο τó βαρύ του κεφάλι. Τά κόκκινα άράπικα χείλη του κρέμονταν χαλαρά, τά μαυρα του μαλλιά κολλάγανε τά κατσαρά τους στα μελίγγια.

Ξάφνου από πέρα, έξω, αντίλάβησε ένα βούκινο. Βαρύς, συρτός ήρθε ό άχός του νά φτεροκοπήσει ως έδω μέσα, άφου πρώτα άστραψε πλατιά πάνω από τήν κοιμισμένη πολιτεία. Του φάνηκε τού Ζερβοχέρη πώς οι ώμοι του Σγουρού τρεμούλιασαν.

— Βγαίνει; ό ήλιος, ειπε μηχανικά ό νέος.

"Όμως δέ γύρισε. Δέ γύρισε νά κοιτάξει έξω, κατά τó κάστρο. Είταν εκεί, άριστερά, έτσι νά έκανε από τó παραθύρι θά τó έβλεπε νά προβαίνει πάνω από τά σπίτια τής Καλαμάτας, στο φουσκωμένο άπαλό μαστό τής γής. "Όμως δέν έσκυψε.

— Θά μείνεις έδω ; ρώτησε άτολιμα ό Ζερβοχέρης.

— Θά μείνω. Ναι ! Έτσι λέω, νά μείνω. Πεθύμησα μιá στάλα τή στεριά.

"Ακούμπησε τή ράχη του στο περβάζι του παρθυριού και σταύρωσε τά χέρια του πάνω στο στήθος.

— Ταξίδεψες λοιπόν στις θάλασσες ;

— Ναι. Ταξίδεψα βλον τούτο τόν καιρό στις θάλασσες.

Τά μάτια του άστραφταν. Σά νά είχανε φέρει μαζί τους κάποια καινούργια φέγγη, σπιθοβολές από πέλαγα πού κυματίζουν έρημικά, κάτω από άγνωστους ούρανοús.

— Γιατί δέ με ρωτάς ;

— Τί νά ρωτήσω ; άπόρησε ό Ζερβοχέρης.

"Έγινε μιá μικρή παύση.

— Θυμάσαι τὴ μάχη στὸ Ζόγκλο ;

— Στὸ Ζόγκλο ; Πάει καιρός, κάπου ἕνας - ἐνάμισης χρόνος θαρῶ...
Ναί, ἄκουσα.

— Ἦμουν ἐκεῖ.

Ὁ ἥλιος ἔβγαίνει. Ρέδισε ἡ Καλαμάτα, κι ὁ ἀέρας μύρισε θάλασσα μακρυνή. Ἐνα σήμαντρο, ὕστερα ἄλλο, κουδούνισαν πέρα.

— Ἦμουν ἐκεῖ, ξανάπε ὁ Σγουρός. Μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Τουρναι ξεκίνησα, νύχτα. Στὸ δρόμο μᾶς σμίξανε κι ἄλλοι, ἀπὸ τὴν Ἀρκαδιά, ἀπὸ τὴ Χαλαντρίτσα. Εἴχαμε γίνει τὸ πρῶτ πολλοί, δλάκερο φουσαῶτο. Ὅμως οἱ Ἀραγωνέζοι εἴτανε περισσότεροι. Πολέμησαν πεισματικά οἱ Φράγχοι, ὡς πού νικήθηκαν. Λιγοστοί πρέπει νὰ εἶναι κείνοι πού γλύτωσαν, οἱ ἄλλοι ἀπόμειναν στὸν κάμπο, σκοτωμένοι. Ἐμᾶς, τοὺς τελευταίους, μᾶς ἔμπασαν οἱ Ἀραγωνέζοι στὶς γαλέρες τους καὶ κάνανε πανιά.

Στάθηκε, σὰ νὰ εἶχε μαντέψει στὰ μισανοιγμένα χεῖλη τοῦ Ζερβοχέρη μιὰν ἀπορία νὰ κρέμεται.

— Μὲ νόμισες καὶ μένα σκοτωμένον, ἔκανε.

— Σ' εἶχα χάσει ἀπὸ καιρό, πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη στὸ Ζόγκλο. Σ' ἔχασα μιὰ μέρα, ἕνα πρωῒνό, ἀναπάντεχα.

Τότε ὁ Σγουρός ἀναθυμήθηκε, ντράπηκε. Ναί, εἶχε δίκιο ὁ Ζερβοχέρης, τὸν εἶχε χάσει ἔτσι καθὼς τὸ ἔλεγε, κάποιον πρωῒνό. Κ' εἴταν ἀκόμα τέλος τοῦ χειμῶνα, πάει ἕνας χρόνος τώρα, κόντευε ἡ ἀνοιξη. Δὲν ἤξερε τίποτα ἀπὸ τ' ἄλλα ὁ Καλαματιανός, οὔτε τὴ συνάντηση στὸν κάμπο τὴν ὥρα τοῦ κυνηγιοῦ, οὔτε τὸ μπάσιμο στὸ κάστρο, οὔτε τὰ σχετικά μὲ τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη, τὸν Σαιντ-Ὁμέρ, τὴ Μαργαρίτα τῆς Ἀκοβας, τὸν Κοκκινότριχη τέλος, καὶ τὸν Τουρναι. Δὲν εἴτανε βολετό νὰ τ' ἀποφύγει, ἔπρεπε νὰ τοῦ τὰ πεῖ. Ἐσμίξε τὰ φρούδια του, πεισματερά, ἔτσι πού τὸ συνήθιζε κι ἄλλοτε, σὰν τὰ ἐβάζε μὲ τὸν ἑαυτό του, καὶ κάθησε στὸ σκαμνί. Συνοπτικά, μὲ φωνὴ οὐδέτερη, τ' ἀνιστόρησε. Κ' εἶπε μονάχα τ' ἀπαραίτητα, ὅσα εἶχανε μείνει πῶς ἔβγα στὴν ψυχὴ του.

Δὲν εἶπε τίποτα, ὄχι, τίποτα δὲν εἶπε γιὰ τὴν ἀρρώστια του, δὲ μίλησε γιὰ τὴ ροδιά. Στὴν ἀφήγησή του, μονάχα ὁ ἑαυτός του ἔπαιζε ρόλο. Εἴτανε μιὰ σειρά ἀπὸ γεγονότα δεμένα μεταξύ τους λογικά, ξερά. Ἡ ἀνάγκη νὰ δώσει τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη τὸν ὀρμήνεψε νὰ μιλήσει στὴν πριγκηπέσσα. Ἄλλωστε δὲν εἴταν αὐτὸς πού τὴν εἶχε ἀποζητήσει, ὁ Ἀστρίτης τοῦ τὴν ἔφερε. Κακὴ ὥρα! Βρῆκε τὸ μπελά του μὲ κείνη τὴν ἀναθεματισμένη τὴ γραφὴ στὸ κάστρο. Ὑπόνοιες τῆς Μαργαρίτας, ἀνάκριση ἀπὸ τὸν Σαιντ-Ὁμέρ, καταδίκη του νὰ μένει φυλακισμένος... Καλὰ πού ξεσηκώθηκε ὁ Τουρναι νὰ πάει στὸ Ζόγκλο, κ' ἔτσι βρῆκε τὴν εὐκαιρία κι αὐτὸς νὰ ξεκόψει. Μοναδική του ἀνακούφιση σ' ἔλο κείνο τὸ διάστημα ὁ Κοκκινότριχης. Ἀλήθεια, τοῦ εἶχε μιλῆσει τοῦ Παντελῆ γιὰ τὸν Κοκκινότριχη ;

— Ὅχι, λέει συλλογισμένος ὁ πρῶγν κάπελας.

Ἐδῶ ἡ φωνὴ τοῦ Σγουροῦ ζεστάθηκε, κἀτι σὰν ἐνθουσιασμός ἦρθε νὰ τὴ φωντώσει. ὦ! ἔπρεπε νὰ τὸν ἔχει γνωρίσει κανένας τὸν Κοκκινότριχη γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ νιώσει... Ἐτσι, μὲ λόγια, δὲ λέγεται...

Σηκώθηκε, στάθηκε δρθιος στο παραθύρι και κοίταξε έξω. Τώρα έμοιαζε δλότελα με τόν παλιό Σγουρό, πρίν από τό μισεμό για τό Ζόγκλο, τό παιδάριο με τίς άπότομες έναλλαγές, τούς ένθουσιασμούς, τά πείσματα, τή θεριεμένη φαντασία και τά φλογερά πάθη. Τό πρόσωπό του έφεξε στο άντίφωτο του ήλιου νεανικό, άταίριαστο με τό γένι πού τό μεταμόρφωνε.

— Στή γαλέρα πού με μπάσανε, ύστερα από τή μάχη, τόν βρήκα μέσα. Είταν εκεί καθισμένος, ήσυχα-ήσυχα, στην κουπαστή τής πρύμης, θαρεις και με πρόσμενε. "Όταν μ' είδε να μπαίνω άράδα με τούς Φράγκους, δέ σάλειψε, δέ μου έγνεψε. Έμένα κρύωσε ή καρδιά μου, νόμισα πώς δέ θέλει να μου δώσει γνώρα, πώς έγινε κιόλας δ έχθρός. "Όμως σέ λίγο, με τ' άπόδραδο, ήρθε να καθήσει άτάραχος κοντά μου, και μουπιασε κουβέντα σά να συνέχιζε άλλην άρχινισμένη λίγο πρίν, και μίλησε έπως μου μιλούσε και στο κάστρο, δίχως να με κοιτάζει, με τά μάτια γυρισμένα πέρα, κατά τή θάλασσα.

» Άργά πολύ, σάν ειχε πέσει πιά τό βράδυ, και δέ μπορούσε να με ίδει καλά, ούτε κ' έγω να τόν ίδω, πήρα τό θάρρος και τόν ρώτησα :

» — Πώς δέν τακίστηκες από κεί πού πήδησες, στο κάστρο;

» Δέ μ' άποκρίθηκε. "Έτσι τό συνήθιζε, μιλούσε μονάχα όταν αυτός τ'όθελε. Άπόμεινα κ' έγω άμίλητος κοντά του να κοιτάζω πέρα από τήν κουπαστή στο σκοτάδι, ν' άκούω τή θάλασσα πού φούσκωνε έξω και πάπλαζε. Είχανε κάνει πανιά οι γαλέρες, τώρα τραβούσαμε άνοιχτά, σ' άγνωστους δρόμους.

» Σέ λίγο παίρνω πάλι τό θάρρος και τόν ρωτώ, πολύ σιγά :

» — Παραξευύτηκες πού με είδες έδω, Κοκκινότριχη;

» — Τ'όξερα πώς θάρβεις, μου είπε άτάραχα.

» "Ωχ, ναί, τ'όξερα, πώς μπορούσε να μην τό ξέρει! Έκει πάνω, στο κάστρο, βραδυές δλάκερες καθώς έτούτη είχαμε μιλήσει για δλ' αυτότά. Κ' ένα βράδυ, μου είχε πει : « Οι δρόμοι τής θάλασσας είναι μεγάλοι, δέν έχουν άκρη. » Κ' είχε πει ακόμα, τό ίδιο εκείνο βράδυ : « Μία μέρα ή καρδιά σου θα φαρδύνει και τότε πιά τίποτα δέ θα σέ κρατάει έδω. "Έτσι θα γίνει. Θάρβεις. »

Ό Ζερβοχέρης κοίταζε τόν Σγουρό, τ' αγαθά του τά μάτια τόν περιεργάζονταν με σεμνή, κρυφή άπορία. Είταν δ ίδιος και μαζί δέν είταν δ ίδιος. Μιλούσε μοναχός του, σά ν' άποστήθιζε κάτι. Τό πρόσωπό του δέν είταν άσπρο και παρθενικό σάν άλλοτε. "Ελαμπε μελαψό στο παραθύρι, χαλκόχυτο. Κάτι τό τέντωνε, από μέσα.

— Λίγες μέρες άργότερα, άφου άρμενίσουμε περιπολεύοντας στ' άνοιχτά του Μοριά, μās ήρθε από τή στεριά μαντάτο. Οι Φράγκοι γύρευαν από τούς Άραγωνέζους να τούς δώσουνε πίσω τούς αιχμαλώτους. Είδα τόν Ντελιούρα από μακριά, στη μπροστινή γαλέρα, τήν κόκκινη, πού είταν ή δική του. Δέχτηκε τούς άποσταλμένους κάτω από κόκκινο χρυσοκέντητο ούρανό, καθισμένος σά βασιλέας. Δίπλα του, δρθώς, στεκότανε με τούς άρματωμένους Άραγωνέζους άρχοντες, άν και φτωχοντυμένους πάντα, δ Κοκκινότριχης, γιατί είταν έμπιστικός του. Δέχτηκε. τούς υρους τών Φράγκων δ άμιράλης και ποδίσουμε κοντά στην Κλαρέντζα. Κατάλαβα τότε κ' έγω πώς ήρθε ή στιγμή μου να διαλέξω . . .

» Κατάλαβα, μα δὲν τὸ σκέφτηκα οὐδὲ στιγμή. Δόξα νᾶχει ὁ Θεός, Φράγκος δὲν ἦμουν, λογαριασμὸ γιὰ μένα κανέννας δὲ θὰ γύρευε. Ἄν ἤθελα εἰσάγειν, μποροῦσα ἂν ἤθελα νὰ μείνω. Κοίταξα γύρω νὰ βρῶ τὸν Κοκκινότριχη καὶ τὸν εἶδα παραδίπλα νὰ κοιτάζει τὴ στεριά. Δὲ γύρισε καθόλου νὰ μὲ κοιτάξει. Ἐνίωσα μέσα μου κάτι πονηρὸ νὰ μὲ δαγκώνει, πειρασμὸς νὰ τὸν πεισιμῶσω πού φαίνονταν γιὰ μένα τόσο πολὺ σίγουρος. Ὅμως δὲν τόκανα, ἢ ψυχὴ μου εἶχε κιόλας ἀράξει στ' ἀνοιχτά. Εἶδα τὸυ Φράγκου πού βγαίνανε χαρούμενοι μὲ τὶς ταρίδες στὴ στεριά, τοὺς ἄλλους, τοὺς δικούς τους, πρὸ τοὺς ἀπαντέχανε πέρα. Τὸ κάτω-κάτω ἐμένα κανέννας δὲ μὲ πρόσμενε. Εἶτανε κιόλας ἀργά, φυσοῦσε ἀπὸ τὸ πέλαγο δροσερὸς ὁ μπάτης, στ' ἀμπάρι τῆς γαλέρας σιγοτραγουδοῦσαν οἱ ναυτικοὶ τραγούδια τῆς πατρίδας τους. Ἡ στερνὴ ταρίδα ξεκόλλησε ἀπὸ τὸ πλευρὸ τῆς γαλέρας ξέχειλη. Σὰν τὴν εἶδα νὰ σηκώνει κουπί, κατάλαβα πὼς εἶχα ἀποφασίσει. Κ' ἐμείνα.»

Κ' ἔπειτα ἦρθαν οἱ ἁμφοὶ καιροί, οἱ δυνατοί. Ἄντάμα μὲ κουρσάρους, σὲ μιὰ γαλέρα μέσα πού ποτὲ σχεδὸν δὲν ἀραζε, περιπλανήθηκε σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση, γνώρισε φουρτούνες καὶ μπουνάτσες, δουλειὰ σκληρὴ, παλέματα μὲ τὰ στοιχεῖα, σπάνιες, πολύτιμες ὥρες πού τὸ κορμὶ λύνεται ξεποσταίνοντας ἢ λαγοκοιμᾶται δίχως νὰ πάψει ν' αὐτιάξεται ἀκόμα καὶ τὸ πέταμα τῆς μύγας. Ὅλ' αὐτὰ τ' ἀνιστόρησε ὁ Σγουρὸς στὸ φίλο του ἀνάκατα, δίχως εἰρμό. Τὰ μάτια του γυάλιζαν ἀπὸ πυρετὸ καὶ σύγκαιρα, μιλώντας, ἔλο καὶ τὰ δραματιζόταν ὅσα γνώρισε, τὰ ξαναζοῦσε ἀπληστὰ, μὲ πάθος. Ὁχ, ναί, εἶχε δουλέψει στ' ἀρμενα καὶ στ' ἀμπάρια, εἶχε ἀεροζυγιστεῖ πᾶνω στὸ τοιμποῦκι σὲ ὥρες πού τὸ κῆμα πηδάει ἀφρίζοντας σὰ σκύλος λυσσασμένος νὰ σ' ἀρπάξει, κ' εἶχε μάθει ἀκόμα πὼς ἀνοίγουν μ' ἓνα τίναγμα στὸν ἀέρα ξερὸ τὴ φονικιά ναθάχα, πὼς τὴ δαγκώνουν μὲ γυμνὰ δόντια ὅταν φερμάρουν τὸν ἐχθρό. Ὅλα τὰ εἶχε γνωρίσει, ἔλα. Τοὺς λιμῶνες τῆς Δύσης σὲ καταχνιασμένα, ὄνειροπόλα πρωινά, τοὺς ἄλλους τῆς Ἀνατολῆς μὲ τὸ κλώνιο μεσημέρι, ἐκεῖ πού γυναῖκες βαρυμύρωτες κουλουριάζουν τὸ μελαψὸ κορμὶ σ' ἀσύστολους χοροὺς μὲ τουμπελέκια καὶ μὲ ντέφια. Εἶχε δουλέψει στὸ δεξὶ τὸ γάντζο, τὸ πελέκι. Κ' εἶχε λουστει μέσ' στὴν ἀλμύρα τοῦ νεροῦ, γεύτηκε τὸν ἰδρώτα τῆς γυναίκας, μύρισε τὴν ἀχνα τοῦ αἵματος.

Ὁρα πολλή, ἀφοῦ εἶχε φύγει πιά ὁ Ζερβοχέρης, ἀπόμεινε στὴν ἴδια θέση, ἐκεῖ μπροστὰ στὸ παραθύρι, συνεπαρμένος ἀπὸ τὶς θύμιες πού στοιχειώσανε καὶ τὸν ἔζωναν τώρα θεριαμένες. Στ' αὐτιά του βούζονταν μὲ σάλαγο βαθύ, χτυποῦσε τὸ αἷμα του, σ' ἀπανωτὲς ἐφόδους. Ἄχ ναί, εἶχε ζήσει πολλά, εἶχε ζήσει κ' ἴσως ἀκόμα καὶ ν' ἀμάρτησε. Ἐκεῖ κάτω, στὰ πέλαγα, εἰν' ἓνας ἄλλος νόμος πού κυβερνάει. Δὲν ἔχεις τὸ λεύτερο νὰ τὸν διαλέξεις. Δὲν ἔχεις τὴν εὐκαιρία οὔτε νὰ τὸν σκεφτεῖς.

Ἔτσι εἶχε πάει ἴσαμε τώρα ἡ ζωὴ του, σὲ κύκλους ὁμόκεντρος πού ἔλο καὶ φαρδύνουν. Μιὰ πέτρα εἶχε πέσει στὸ νερὸ κάποια νύχτα, τότε, ἐκεῖ κάτω στὴν πατρίδα του, σὰν ἔκαναν τὸ ρεσάλτο τους οἱ ἀνθρώποι τοῦ Γκαρφόρε, μιὰ πέτρα καὶ συντάραξε τὴ μακάρια ἀκίνησια. Τὸ εἶχε νιώσει καλά, τὴ νύχτα ἐκείνη, πὼς ξεκινάει. Ὁ δρό-

μος του από τότε κ' εμπρός είναι ένας Ίλιγγος. Τρέχει, τρέχει, ξεσηκωμένος από τὸν ἄνεμο τῆς θύελλας, δίπλα του σκιές, τόποι, δράματα περνοῦν, μὰ τίποτα δὲν προφαίνεται: ἐκεῖνος νὰ καθηλώσει. Εἶναι καθὼς στὰ παραμύθια τῆς θάλασσας, δταν τὸ βασιλόπουλο τὸ παίρνει ὁ ἄνεμο-ρούφουλας καὶ βλέπει ξάφνου πὼς χορεύουν γύρω του οἱ νεράιδες. Ποιανὴς θ' ἀρπάξει τὸ μαντήλι, νὰ τὴν ὑποτάξει; Στὴ ζωὴ του τὴ λαχναρισμένη νιώθει ὁ Σγουρὸς βαθιὰ ἕνα δυσάρεστο κενό. Ὅχι, δὲν τὸ ἔπιασε ἀκόμα μὲ τὰ δάχτυλά του τ' ὄνειρο, κάτι σὰ νὰ λακίσει διαρκῶς ἀπὸ μπροστὰ του. Δὲν τὸ γνώρισε ἀκόμα, ὄχι, τὸ ἐξαίσιο καὶ τὸ μεγάλο πού ἔχει ἀπὸ χρόνια ὑποσχεθεῖ κρυφὰ στὸν ἑαυτὸ του.

Τὸ ἴδιο θράδυ, διωγμένος ἀπὸ τὴ μοναξιά, βγήκε νὰ σεργιανίσει, δίχως πρόγραμμα. Πάσχισε στὴν ἀρχή, συνειδητά, νὰ φέρει βόλτα τὶς γειτονιὲς πού εἶχε ἄλλοτε γνωρίσει τὸ λιγότερο. Στρίβοντας ὡστόσο κάποιον στενορρόμι, ἐρέθηκε ἀγνάντια σὲ μιὰ πλατεία πού κάτι τοῦ θύμιζε. Ἐκεῖ, νά, εἶχε ἴδει, τὴ μέρα πού πρωτορχότανε, κάποιο ζογκλάτορα νὰ παίζει μὲ σπαθιά καὶ μὲ μπάλλες. Ἡ θύμιση φέρνει ἀλυσιδωτὰ τὴ θύμιση. Πεθύμησε, σὰν ἀπὸ νοσηρὴ ἀνάγκη, νὰ ξαναδεῖ τὸν ξέφραγο χῶρο ἐκεῖ πού εἶχανε κρεμάσει τὸν Σέργιο. Χτὲς νύχτα, πηγαινόντας στοῦ Ζερβοχέρη, δὲν εἶχε ξεχωρίσει τίποτα, εἶτανε βροχὴ καὶ θαθὸ σκοτάδι. Ξεκίνησε λοιπὸν γιὰ κεῖ, καὶ μαζί ἕνας καινουργὸς πόθος ἔφεξε μέσα του, νὰ ξανάβρει τὸν Φεντόρ. Ὡ νά, νὰ τὸν ξανάβρει, εἶταν ἀνάγκη τώρα! Ἡ σκέψη τούτη ξυπνοῦσε ἀναπάντεχο ἀντίλαλο μέσα του, κάτι σὰ λύση σ' ἕνα σκοτεινὸ πρόβλημα πού τὸν τυραννοῦσε.

Σύγκαιρα τὸ κέφι του ὀρθοστήνεται, ἀναντρανίζει. Θέ μου! πὼς δὲν τὸ εἶχε σκεφτεῖ πὶδ πρὶν; Ὁ Φεντόρ εἶταν ὁ ἄνθρωπος πού τοῦ χρειαζόταν. Τότε, σὰν τὸν εἶχε πρωτογνωρίσει, δὲν ταίριαζαν οἱ δύο τους, τίποτα δὲν τοὺς ἔδενε μαζί. Γραφὴ βουλωμένη εἶχε μείνει γι' αὐτὸν ὁ ἐρημικὸς χωριάτης τῆς Γιάννιτσας. Γιὰ νὰ πει τὴν ἀλήθεια, τοῦ εἶταν αἰνιγμα ἢ σκυθρωπὴ του ψυχῆ. Τώρα δμως, τώρα κάτι ἔχει ἀλλάξει. Καὶ μαζί ἕνα ἀλλόκοτο αἰσθημα ἀνακούφισης καὶ περηφάνειας ἀντιστυλώνεται μέσα του, ἢ συναίσθηση πὼς ἔχει ὠριμάσει, πὼς ὁ ἄντρας παραμέρισε τὸ παιδί καὶ παίρνει ἀποφασιστικὰ στὸ χέρι του τὴν πρωτοβουλία.

Περνώντας ἀπὸ τὸ μεγάλο δρόμο, ἀναθυμήθηκε ξάφνου τὴν τελευταία φορὰ πού εἶχε ἴδει τὸ Γιαννιτώτη, ἐκεῖ, σὲ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ σημεῖο, μαζί μὲ τὸν πατέρα του. Πάει καιρός, εἶτανε τὴν πρώτη κιόλας ἡμέρα, δταν προσκολλημένος στὴν ἀκολουθία τῆς Ἰζαμπὼς τραβοῦσε γιὰ τὸ κάστρο, νὰ μανθρωθεῖ. Κι ὁ Σλαῦος τὸν εἶχε κοιτάζει σκοτεινά, μὲ βουβὴ ἀπορία καὶ καταφρόνια. Τὸ ξαναβλέπει καὶ τώρα τὸ βλέμμα του, βαρὺ, μέσ' ἀπὸ τὶς γούδες τῶν ματιῶν, νὰ τὸν κοιτάζει στυλά, ἀνυπόφερτο. Κ' εἶχε πολὺ, κατάδραθα πληγωθεῖ τὴ μέρα κείνη ὁ Σγουρὸς, εἶχε ματώσει κ' εἶχε ντραπεῖ. Τί ἔλεγε ἢ ματιὰ τοῦ Σλαῦου; — Εἶσαι πωλημένος στοὺς Φράγκους, εἶσαι προδότης! — Προδότης! αὐτὸ πού εἶχε στοχαστεῖ κι ὁ ἴδιος ἄλλοτε γιὰ τὸν Σγουρομάλλη, τὸ συγγενὴ του. Ἀνάθεμα! Θέλεις νὰ τοῦ εἰποῦνε πὼς τάχα τ'ἔχει στὸ αἷμα του; . . .

Πὼς τὴν εἶχε λησμονήσει τὴ ντροπὴ ἐκείνη τόσο γρήγορα; Πὼς

τήν πέταξε ἀπὸ πάνω του ἔτσι εὐκολα μέσα στὸ κάστρο ; Ναί, ναί, καινούργιες ἐντυπώσεις τὸν εἶχανε συνεπάρει ἐκεῖ, ἐντυπώσεις, κι ἄλλα, καίτι ἄλλο, πιδ μαυλιστικὸ καὶ βαθύ...

Ἐκεῖ ποὺ πορεύεται, μονάχος του, κάνει μιὰν ὀργισμένη χειρονομία, χτυπάει μ' ἀπόγνωση τὴ γροθιά του στὸ μερὶ. Ἔτσι λοιπὸν ἀπομωρῶθηκε, ἔγινε θύμα, παίγνιο. Κόλαση κι ἀστροπελέκι ! Τὸν εἶχανε βρεῖ ἀπραγο καὶ τὸν περιγέλασαν. Θεὸς ξέρει τί γέλια πνιχτὰ σκάσανε πίσω του, σὰ γύριζε τὴ ράχη. Θαρρεῖ πὼς ἀκούει ἀκόμα τὸ γελάκι τῆς κυρᾶς τῆς Ἀκοῦας, τὶς ἄβρες ποὺ σκουντιῶνται καὶ τὰ κρυφολένε, σκανταλιάρικα, τὶς δοῦλες, δλάκερο τὸ γυναικολόγι τοῦ κάστρου νὰ τὸν παιζογελάει. Δὲ θὰ τὸ πάρει τὸ αἷμα του πίσω :

Στάθηκε μπροστὰ στὴ σφαιλιστὴ πόρτα ποὺ εἶταν ἄλλοτε τὸ καπηλειὸ τοῦ Ζερβοχέρη καὶ κάθησε στὸ πέτρινο σκαλοπάτι. Ἀγνάντια του ἀνοιγότανε τὸ χωράφι, μεγάλο, ἀδειανό, μὲ τὸ χῶμα του ἀνεδατισμένο, κόκκινο ἀκόμα ἀπὸ τὴ βροχὴ. Κρεμάλα δὲν εἶτανε στημένη, δμως αὐτὸς τὴν ἔβλεπε στὸ νοῦ του, ἀξέχαστα. Τὴ βλέπει στὴν ἴδια, τὴν παλιὰ θέση, ψηλὴ, μαῦρη, νὰ κρατᾷ σὰ δάχτυλο γαντζωτὸ τὴν πετονιά, τὸ βαρὺ κουφάρι ἀπὸ τὸ τευτῶμένο σκοινί. Τὸ ἀνθρωπολόγι σκόρπισε, δμως τὰ κοράκια φτεροκοπᾶνε φέρνοντας βόλτες τὴν τροφὴ τους. Ἀκούει τοὺς κρωγιοὺς τους καὶ σύγκαιρα, στ' αὐτί του μέσα, γυναικεία γέλια, πνιχτὰ, λαίμαργα, μπλέκονται μαζὶ καὶ κρῶζουν. Γύρω, πέρα, παντοῦ, ὁ κάμπος ἀπλώνεται, ἀπέραντος, ἀπὸ τὴν Καλαμάτα ὡς τὸ βουνὸ καὶ πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ ἴσαμε τὴν Κλαρέντζα. Εἶναι ἔρημος ὁ κάμπος, γιὰ τὸν θέρισαν μὲ δρέπανο κωφερό, πέρα ὡς πέρα. Τὰ χωριά κείτονται νεκρά, στὶς γράνες ψοφήσανε σὰν τὰ σκουλήκια οἱ βιλάνοι. Ἐνα κοιμητήριον ξεχειλίσει κ' οἱ τάφοι ξεράσανε τοὺς πεθαμένους. Κοράκια, παντοῦ κοράκια κλώθουν, σ' ὀλάκερο τὸ Μοριά, πέρα ὡς πέρα, μ' ἡγεμονικὴ ἀταραξία. « Ἐέρετε σὲ τί τόπο ξεμπαρκάρατε ; σὲ τόπο συφοριασμένο, ποὺ τὸν δέρνει, μῆνες τώρα, ἢ πείνα καὶ τὸ θανατικὸ ! » Ἀνάθεμα ! ξέρει ἄραγε καλὰ ἢ γυναικεία αὐτὴ τί λέει, καθὼς ἀπλώνει τ' ἀβρά τῆς χέρια σὰν Παναγία πάνω ἀπὸ τὸ σκαλιστὸ τῆς τὸ θρονί ; Ἐέρει καλὰ ; Ἡ μήπως ἀποστήθισε μηχανικὰ δυὸ λόγια ποὺ γι' αὐτὴν δὲν ἔχουνε νόημα ; Ἐξίδεψε, εἶδε, γινώρισε ; Κι ἀναρωτήθηκε ποτὲ τῆς, τοῦτο πρῶτ' ἀπ' ὄλα, Χριστέ ! ποὺς τάχα εἶναι ὁ αἷτιος ; Κάθησε μιὰ νύχτα ἄραγε νὰ ἑομολογήσει τὴ συνειδησὴ τῆς ;

Ὁ ἥλιος ἔγερνε, πάλι τὰ σήμαντρα χτυποῦσαν. Σηκώθηκε ἀργὰ καὶ κοίταξε γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ γύρω του. Ὁ τόπος τοῦτος θὰ μένει γι' αὐτόν, εἶσο θὰ ζεῖ, στοιχειωμένος ἀπὸ ἴσκιους ἀνήσυχους. Στὴ δύση σύννεφα μαδιὰ ἔχουν στοιβαχτεῖ καὶ πνίγουν τὸν ἥλιο. Κόκκινο εἶναι τὸ ἡλιοδασίλεμμα, τὰ κουβαριασμένα σύννεφα μουςκέψανε στὸ αἷμα. Ἐάφνου ἀναθυμᾶται τὸ μικρὸ δωμάτιο ὅπου εἶχε καθῆσαι κι αὐτὸς διπλα, στὴν αὐλὴ, τὴ γριούλα τὴν Πελαγία. Ἐνας πόθος σπαρταράει φοδισμένα μέσα του νὰ τὴν ξαναδεῖ. Εἶταν ἀθόρυβη, ἀνήμπορη σὰ φρύγανο ποὺ τὸ σπρώχνει ὁ ἀέρας. Ἄχ ναί, τοῦ θύμιζε τὴν καῦμενούλα του τὴ βᾶγια. Σπρώχνει τὸ σανιδένιο τὸ πορτὶ καὶ μπαίνει.

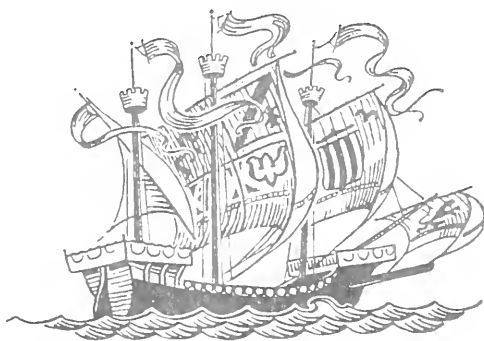
Ἐρημη εἶναι ἢ αὐλὴ, οἱ κότες δὲν τριγυρίζουν πιά στὴ λάσπη. Στὰ νύχια, μὲ χτυποκάρδι, ζυγώνει στὸ στενὸ σπιτάκι, ἀγγίξει τὴν

πόρτα. Είναι σφαλιστή, άμπαρωμένη. Και τὸ παράθυρο κλειστό. Τίποτα δὲν ὑπάρχει πιά, τίποτα. Δὲ θὰ καθήσει πιά τὰ βράδια στὸ παραγῶνι τῆς ἡ γριούλα πὸ μύριζε λεβάντα καὶ λιβάνι. Ὅχι, δὲ θὰ καθήσει πιά. Ἔτσι, μπορεῖ, κ' ἐκεῖ κάτω στ' Ἀνάπλι, ἡ θάγια... Τὸ δρέπανο ἄστραψε πέρα ὡς πέρα, σ' ὀλάκερο τὸ Μοριά. Τὰ κοράκια ἀλωνίζουν, πάνωθε, νικηφόρα.

Ἐπνιξε τ' ἀναφυλλητό του, ἀπορημένος κι ὁ ἴδιος πὸ ράγιζε ἔτσι ἀναπάντεχα ἡ καρδιά του, βγήκε γρήγορα στὸ δρόμο. Ἡ ψυχὴ του εἶτανε δαρειά, κόμπος πηχτός τοῦ ἔφραζε τὸ λαρύγγι. Κι ὅμως, πρώτη φορὰ τῆ στιγμῆ τούτη, νιώθει κάτι μέσα του νὰ λαμπαδιάζει καὶ νὰ τὸν ζεσταίνει. Ἡ ἔρημιὰ παίρνει νόημα, ψυχώνεται. Τὸ κενὸ τοῦ στήθους του γεμίζει.

Σὰ ν' ἀκούει στ' αὐτιά του, ξεκινημένο μέσ' ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ν' ἀντιλαλεῖ ἓνα πλατύ, ἐμβατήριο τραγοῦδι.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ζ'

« ΣΑΣ ΦΕΡΝΩ
ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ »

Ο ΒΡΑΔΥ, ἀργά, ὁ πυρετός του δὲν εἶχε καταπέσει. Ἦρθε νὰ σπρώξει τὴν πόρτα τοῦ σιδεράδικου καί, μπαίνοντας, ἄκουσε μ' ἀπορία τοῦ τῆ θαρειά νὰ θροντάει στ' ἄμῳνι.

Ἵρθιος μπροστὰ στὸ καμίνι, σκεπάζοντας μὲ τὶς τετράγωνες πλάτες του τὴ λάμψη, στεκότανε πάλι ὁ σιδεράς. Ἔλεγε ὁ Σγουρός πὼς θὰ τὸν ἔθρισκε ἀκόμα νὰ κουλουριάζεται ἀπὸ τοὺς πόνους στὸ στῶμα, ἐκεῖ πού τὸν ἄφησε χτές, κι ἀντὶς γι' αὐτὸ τὸν ἔθρισκε στὸ πόδι, ἔτσι καθὼς τὸν εἶχε πρωταντικρῦσει. Σήκωσε στὸ δεξί του τὴ θαρειά καὶ τὴν κατέθασε ρωμαλέα πάνω στὸ πυρωμένο σίδερο. Ἀπορημένος ὁ Σγουρός ζύγωσε νὰ τὸν κοι-

τάξει, σὰ νὰ μὴν πιστεue τὰ μάτια του. Εἶτανε πραγματικὰ αὐτός, μονάχα πού τὸ μάτι του τὸ εἶχε δεμένο μ' ἓνα στενὸ λουρίδι βρώμικο, λοξὰ σφιγμένο γύρω στὸ κεφάλι.

Κοίταξε γύρω του. Ὁ Ζερβοχέρης δὲν εἶταν ἐκεῖ, δὲ θὰ εἶχε ἔρθει ἀκόμα. Σκέφτηκε νὰ καθήσει, νὰ τὸν περιμένει, εἶδε ὅμως τοὺς ἄλλους πού τὸν κοίταζαν μ' ἀπορία. Κατάλαβε πὼς δὲν εἶτανε τόσο ἡ ἀγνωστη σ' αὐτοὺς θωριά του, ὅσο τὰ ροῦχα του πού τοὺς παραξένευαν. Τοῦ πέρασε ἡ σκέψη πὼς μπορεῖ νὰ τὸν περνᾶνε γιὰ Φράγκο, ντράπηκε.

— Ὁ Παντελής δὲν εἶν' ἐδῶ ; ρώτησε ρωμιεῖκα, δυνατὰ, γιὰ ν' ἀποδείξει τὴν ἀληθινή του κατάσταση, κ' εἶπε τὸ βαφτιστικὸ μόνάχα τοῦ Ζερβοχέρη ἔτσι πού νὰ καταλάβουν ὅλοι πὼς εἶτανε μ' ἐκείνον σχετικὸς πολὺ.

Δὲν τοῦ ἀποκρίθησαν μὲ προθυμία. Καθισμένοι χάμου οἱ βιλάνοι καθὼς καὶ χτές, τὸν κοίταζαν ἀπὸ τὴ σκιά, λουφάζοντας.

— Θὰ τὸν προσμένω, εἶπε καὶ στῶθηκε κατάχαμα κι αὐτός, ἀνάμεσά τους.

Τοὺς ἐνίσωσε πού τραδιόνταν ἀπὸ κοντὰ του, δῦσπιστοι. Οἱ κουβέντες εἶχανε καταπέσει, σὰ νὰ φοβόνταν νὰ μιλήσουν τώρα πού εἶταν

κι αὐτὸς ἐκεῖ. Τ' αὐτί του πῆρε μιὰ λέξη πού εἰπώθηκε πιδ ἐκεῖ μουρ-
μουριστά : « Γασμοῦλος » . . .

Πολὺ τοῦ βαρυφάνηκε. Γασμοῦλος ; Αὐτὸς γασμοῦλος ; Στὴ θύμισή
του ἀνάδειψε πάλι ἡ μισητὴ εἰκόνα τοῦ Σγουρομάλλη, πού ἐκείνος εἴ-
τανε γασμοῦλος πραγματικά. Ἔκανε νὰ διαμαρτυρηθεῖ, αὐθέρμητα, ὅμως
τὴν ἴδια στιγμή ἢ πόρτα ἀνοίξε καὶ μπῆκε ὁ Ζερβοχέρης.

Ὁ κάπελας, βλέποντάς τον, ἀστράψε δλάκερος. Ἦρθε κοντά του
νὰ στρωθεῖ καὶ τὸν πῆρε μὲ τὸ ἕνα χέρι γύρω ἀπὸ τοὺς ὤμους, σὰ γιὰ
νὰ τὸν ἀγκαλιάσει. Εἶταν ὀλότελα ἀλλιώτικος ἀπὸ χτές. Οἱ σκοτει-
νοὶ στοχασμοί, τὸ πρῶτο σάσισμα πού τὸν ξανάδε ὕστερα ἀπὸ τόσον
καιρὸ, εἶχανε περάσει τώρα καὶ στὸ ἀναμεταξὺ τοῦτο ζύπνησε πάλι
μέσα του ὁ καλὸς Ζερβοχέρης, ὁ πρόσχαρος, μαζί μὲ τὴν ἀλλοτινὴ τρυ-
φερότητα γιὰ τὸ παιδᾶριό ἀπὸ τ' Ἀνάπλι.

— Μοιάζω γιὰ γασμοῦλος ; ρωτᾶει γελώντας δυνατὰ ὁ Σγουρός,
ν' ἀκούσουν οἱ ἄλλοι ;

— Γασμοῦλος ; γιατί ;

— Ἔτσι . . . ρωτῶ.

Δὲν κατάλαβε ὁ Ζερβοχέρης. Τοῦ ἐρχότανε πολὺ ἄβολα ὅταν δὲν
καταλάβαινε κάτι, καὶ τότε τὰ ἔχανε ὀλότελα. Τὸ μούτρο του ἐπαιρνε
μιὰν ὄψη ἀποσοβλωμένη, πανικόβλητη. Στὰ τελευταῖα, ἀφοῦ κοίταξε σα-
σισιμένα γύρω του σὰ νὰ γύρευε βοήθεια, μπῆκε στὸ νόημα :

— Ποιὸς εἶπε τέτοιο πράμα ; ρωτᾶει ἀγριεμένος :

— Κανένας. Ἔτσι τὸ λέω.

Ὁ Ζερβοχέρης κοίταξε πάλι γύρω του, φοβερός. Μπὰς κ' εἶχε τὴν
ἀποκοιτᾶ κανένας νὰ προσβάλει τὸ φίλο του ; Οἱ βιλάνοι, νιώθοντας νὰ
πλανιέται πάνω τους ἢ ἐξεταστικὴ ματιὰ του, ἔσκυβαν ξηκς - ξνας τὰ
κεφάλια περιτρομοί.

— Ἄκου, εἶπε ὁ Σγουρός βάζοντάς του τὸ χέρι του πάνω στὸ μαλ-
λιαρὸ μπράτσο, τὰ ρούχα τοῦτα πού φορῶ ἀλήθεια μὲ κάνουνε σὰ Φράγκο
ἢ σὰ γασμοῦλο. Ἀποφάσισα λοιπὸν νὰ τὰ βγάλω. Ἔχεις κανένα πού
νὰ τὰ θέλει ;

— Τί ! θὰ τὰ πουλήσεις ; σάστισε ὁ κάπελας. Εἶναι ρούχα ἀκριβά.

— Ὅχι, θὰ τὰ πετάξω.

Καί, λέγοντας, ἔρριξε ὁ Σγουρός τὴ μπέρτα ἀπὸ τοὺς ὤμους του,
ἔβγαλε καὶ τὸ θελουδένιο χιτῶνιο καί, σωρδ - κουβάρι μαζί τὰ δυό, τὰ
πέταξε πέρα. Εἶχε ἀπομείνει τώρα μονάχα μὲ τὸ σωκάρδι του. Ἀνά-
σανε θαθιά, ξαλαφρωμένος. Σὰ νὰ κουβαλοῦσε τὸ θάρος τοῦτο τῆς
σκλαβιάς ἀπὸ τὴ μέρα πού ξαναπάτησε τὸ χῶμα τοῦ Μοριᾶ κει - κάτω,
στὴν Κλαρέντζα. Πάνω στὸ σωκάρδι του φάνηκε ὁ κεντημένος Ἄθ-
Θῶδωρος.

— Ναι, ναι, εἶσαι εὐγενικόπουλο, λέει σιγανά, μ' ἐστατικὸ χα-
μῆγελο ὁ Ζερβοχέρης καρφώνοντας τὰ μάτια του εὐλαβικά στὸ οἰκογε-
νειακὸ σημάδι, εἶσαι ἀπὸ μεγάλη γέννα . . .

— Ὅχι, κάνει ζωηρὰ ὁ Σγουρός καὶ σηκώθηκε πάνω. Ὅχι, δὲν
εἶμαι τίποτα ! Εἶμαι Ρωμιός. Ἐνας κ' ἐγὼ ἀνάμεσὸ σας. Καὶ σὰς
φέρνω τὴν Ἀνάσταση !

Τὸ εἶχε πεῖ δυνατὰ, ὄλοι γύρισαν καὶ τὸν κοίταξαν. Ἀκούμπησε

στ' άμόνι τή βαρειά ό σιδεράς, σταμάτησε τό φουσερό ό παραγιός, ή 'Αναστασώ από πέρα, κοντά στην κούνια, σηκώθηκε στα γόνατα.

Κι ό καλόγερος, πού εΐτανε δίπλα κ' εΐχε άκούσει από την άρχή τήν κουθέντα, έτσι καθώς τό συνηθίζουν νά κρυφακούνε οι καλόγεροι, έβαλε μπρός στα μάτια του τό χέρι άντήλιο, κοίταξε τό παλληκάρι μιá στιγμή, κι άπόμεινε θαμπωμένος. Για τή σαλεμένη του τή φαντασία ό ξένος πού όρθωνότανε ξαφνικά μέσα στη λάμψη του καμινιού, μισόγυμνος, δέ μπορούσε νέ εΐναι άλλος κανένας. Εΐταν ό Ταξιάρχης. . .

Οί βιλάνοι τόν κοιτάζανε σαστισμένοι, λιγάκι άνήσυχοί: Κατάλαβε τή δύσκολη στιγμή ό Ζερβοχέρης.

—'Ε άδέρφια! νά σās γνωρίσω έδω ένα άξιο παλληκάρι, τούς λέει δυνατά, με κάποια κρυφή έπαρση δείχνοντας τόν Σγουρό. Του πέρασε τό χέρι κάτω από τό μπράτσο και τόν έσφιξε κοντά του.— Εΐν' ευγενικόπουλο από τ' 'Ανάπλι, φίλος μου γκαρδιακός, νά, ιδέστε, έχει και τόν 'Αη-Θόθωρο κεντημένονε στο σωκάρδι του — μεγάλη του ή χάρη! Σγουρό τονε λένε, τό βαφτιστικό του Νικηφόρο, από τούς μεγάλους τούς Σγουρούς, θά έχετε άκουστά. . .

—'Όχι, όχι, τίποτ' άπ' όλα τούτα, διαμαρτυρότανε τό παιδάριο μ' όλο πού καταλάβαινε τή λύπη πού κάνει στον Ζερβοχέρη.

'Όμως εκείνος δέν τόν πρόσεχε, τόν έδειχνε στους βιλάνους και σύγκαϊρα τούς όνομάτιζε έναν-ένα, για νά τούς γνωρίσει κι αυτός.

— Τούτος έδω εΐν' ό Σάββας ό ζευγάς, από τό Νησί. Και τούτος ό 'Αρτέμης, ό ράφτης από την Κεσφίνα. Κάνε έτσι μωρέ τό κεφάλι σου έσύ, νά ιδεί τό ευγενικόπουλο τόν Σεραφείμ τόν τσαγγάρη από τό Βλυσίρι. 'Αμή τόν Γεδεών τόν καλόγερο, τόν είδες τόν Γεδεών τόν καλόγερο από τό μοναστήρι των 'Αγιών Πάντων; 'Επεσε άρρωστος στην Καλαμάτα και για τούτο τόν βλέπεις τώρα έδω· σε λίγες μέρες θά μισέψει.

'Όνομάτισε και τούς άλλους ό Ζερβοχέρης πού κάθονταν πιδ πίσω, κοντά στον τοίχο τό μαυρισμένον από την άθάλη και τή σκιά. Θά εΐτανε δώδεκα ή δεκαπέντε νοματέοι, όλοι ζωές σκοτεινές, δουλευτάδες τής πολιτείας, ξωμάχοι του κάμπου, βιλάνοι δίχως πρόσωπο, μ' ένα βαφτιστικό μονάχα για σημάδι. Στα τελευταία γύρισε και κατά τό σιδερά ό Ζερβοχέρης, χαμηλώνοντας τό βλέφαρο, άτολμος πολύ.

— Και τούτος εΐν' ό Τιμόθεος ό σιδεράς, ό μεγάλος άδερφός μου, εΐπε με φωνή συκρατημένη.

'Ο άνθρωπος με τή βαρειά δέ στράφηκε. Κοπάνισε μιá γερή στο σίδερο πού δούλευε πάνω στ' άμόνι, έσφιξε τις χοντρές του τις μασέλες και βρουχήθηκε σιγανά. 'Υστερα έβαλε όρθια τή βρειά, σταύρωσε πάνω τά χέρια του και κοιτάζοντας με τό μοναδικό του μάτι τόν Σγουρό στυλά:

—'Ο Τιμόθεος ό στραβός, εΐπε τραχειά. Αυτός εΐμαι!

Καθήσανε πάλι κάτω, ό Ζερβοχέρης κι ό Σγουρός. 'Η 'Αναστασώ, μουλωχτά, στα τέσσερα, εΐχε σουρθεί εκεί πού πέσανε τά φράγκικα ρουχα του παιδαρίου, και βιαστικά, φοβισμένη, τά ξεδίπλωνε, τά πασπάτευε και τά περιεργαζόταν. 'Αφησε τά τρεμάμενα δάχτυλά της νά γλιστράνε ήδονικά πάνω στο μαλακό βελουδο, τό θολό της βλέμμα έκσταση άπέραντη τό πλημμύριζε και θαυμασμός.

—“Ε, τί κάνεις αὐτοῦ, νύφη; ρωτάει μιὰ στιγμή ξυπνώντας ἡ γριά. Τινάχτηκε ἡ νεαρή γυναίκα, κέρωσε.

— Γιὰ τ’ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! κάνει πνιχτά. Μὲ χαντακῶνεις, μάννα! Καὶ τὸ μάτι της, παλαθωμένο, κοίταξε τὸ σιδερά, μὴν ἔχει ἀκούσει.

— Ἀλήθεια τὸ λές; ρωτάει σιγανὰ τὸν Σγουρὸ ὁ Ζερβοχέρης, θὰ τ’ ἀλλάξεις τὸ ρουχο σου;

— Τ’ ἀλλάξα κιόλας. Δές! εἶμαι λεύτερος σὰν τὸ πουλί!

— Γιατί, Νικηφόρε;

— Γιατί δὲ θέλω νάμαι σκλάβος.

Πάλι δὲν καταλάβαινε ὁ κάπελας. Τὸ μάτι του ἀποσβολώθηκε, τὸ κυρίεψε ὁ πανικός. Ὑστερα:

— Σκλάβος εἶναι ὁ βιλάνος, κάνει σκεφτικά, ὄχι ὁ ἀρχοντας.

— Σκλάβος εἶναι ὁποῖος πουλήθηκε.

Κοίταξε μιλώντας τὸ καμίνι κ’ ἡ ματιά του χώνευε σὲ ρέμβη μακρυνή. Ἐγινε μιὰ μικρὴ πύση.

— Πῶς βρέθηκες ντυμένος ἔτσι; Πλούτηνες;

— Νάι, πλούτηνα. Στὴ Βενετιά πού ξεμπαρκάρησα πλουταίνεις εὐκολα, ἄμα θέλεις...

Δὲν ἀπόσπασε τὴν κουβέντα του. Ρέμβασε. Τέλος:

— Ἦθελα νὰ γυρίσω ἀγνώριστος στὸ Μοριά, εἶπε, εἶχα λόγος. Νά, γιὰ τοῦτο ἀλλάξα ρουχο. Μιὰ συντροφιά ἐμπόροι πού ξεκινάγανε γιὰ τὴν Ἀχαῖα, μ’ εὐκολόνανε νὰ ταξιδέψω. Ἀνακατεύτηκα μαζί τους, μπαρκάρησα, βγήκα στὴν Κλαρέντζα...

Ἐνα κεράλι εἶχε χωθεῖ ἀνάμεσα στοὺς ὤμους τους, δυὸ μάτια στρογγυλά, χαζά, γυαλίσανε μὲ λαίμαργια:

— Εἶναι μεγάλος τόπος ἡ Βενετιά, ἔ; ρωτάει μιὰ φωνὴ γυναικωτή, ἡ φωνὴ τοῦ ράφτη. Στρώνουνε λέει τοὺς δρόμους μ’ ἀσήμι, φύλλα ἀπὸ ἀσήμι, — ψυχὴ μου! — καθὼς ἔμετς ἐδῶ τὰ εἰκονίσματα!

— Ψέματα! ἔκανε ὀργισμένος ὁ Σγουρός.

Ὁ ἀνθρωπάκος ζάρωσε ἀπορημένος καὶ γύρω στὰ ματάκια του ἔπαιξε ἕνα δουλικό, ζορισμένο χαμόγελο:

— Καλά, καλά! ὅπως ἀγαπᾶς. Λέω μονάχα αὐτὸ πού ἀκουσα...

Τὸν κοίταξε ἀγαναχτισμένος ὁ Σγουρός.

— Ὅχι, ὄχι, νὰ μὴ λές αὐτὸ πού ἀκουσες, νὰ μὴν τὸ λές ποτέ! ἔκανε μὲ παράδοξη ἐξαψή. Νά εἶσαι βιλάνος, μὰ νὰ μὴν εἶσαι σκλάβος!

Οἱ ἄλλοι γύρω πάψανε νὰ κουβεντιάζουν, κοίταξαν ἀπορημένοι τὸν καινουργοφερμένο. Ἀλλόκοτος ἀνθρωπος, ἀλήθεια, ἀράθυμος πολὺ. Τί εἶχε κι ὄλο ξεφώνιζε; τί νόημα ἔκρυβαν ἀρχαε αὐτὰ πού ἔλεγε γι’ ἀνάσταση καὶ γιὰ σκλαβιές;

Ὅταν σηκώθηκαν νὰ φύγουν, ὁ Γεδεὼν ὁ καλόγερος κράτησε πίσω τὸν Ζερβοχέρη.

— Ἀλήθεια τὸ λές πῶς τονε ξέρεις καιρό; ρωτάει ἐμπιστευτικά, δείχνοντας μὲ τὸ δάχτυλό του τὸ παιδάριο.

— Ἀλήθεια! κομπάζει ὁ κάπελας.

— Καὶ πέρασε κι ἄλλη φορὰ ἀπὸ τὰ χώματά μας;

— Κι ἄλλη φορὰ, βέβαια! Κάθησε, τότε, στὸ καπηλειό μου.

Ὁ καλόγερος κάτι μουρμούριζε μπερδεμένα, μὲ τὸ κορμί του σκυφτό.

— Τί μασουλάς αὐτοῦ, καλόγερε :

— Δὲν εἶναι, δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ λές, ἐγὼ ξέρω, μουρμούρισε ὁ Γεδεὼν τεντώνοντας τὸ μάτι του σὰν καὶ κάτι νὰ δραματιζόταν. Καὶ τραβώντας κοντά του τὸν Ζερβοσχέρη μὲ χέρι νευρικό καὶ τρεμάμενο :
— Εἶναι κάποιος ἄλλος σοῦ λέω . . . Ἄλλος !

Ὁ κάπελας τὸν κοίταξε μὲ περιφρόνηση, ξεγάντζωσε τὸ μπράτσο του ἀπὸ τὰ δάχτυλα τοῦ καλόγερου καὶ τράβηξε νὰ προφτάσει τὸν Σγουρό. Τὸν ἤξερε καλὰ τὸν Γεδεὼν, δὲν εἶτανε νὰ τοῦ δίνειι σημασία. Οἱ βιλάνοι τὸν πίστευαν ἄξιον ἄνθρωπο, θεόπνευστο, ὅμως αὐτὸς τὸν εἶχε γιὰ παλαῖο, τίποτ' ἄλλο.

Ἐπάρθε καὶ τ' ἄλλο βράδῳ στὴ βεγγέρα τοῦ σιδηράδικου ὁ Σγουρός, καὶ ἀπὸ τότε ἔγινε ταχτικὸς, κάθε βράδῳ. Οἱ βιλάνοι τοῦτοι, στὴν ἀρχὴ τοῦ εἶτανε ξένοι, τὸν κρατοῦσαν ἀθελά τους σὲ μιὰν ἀπόσταση δυσπιστίας ἢ σεβασμοῦ, ὅμως κοντά τους, δίχως νὰ ξέρει γιατί, αὐτὸς ἐνωθε ἀνακούφιση κ' ἐμπιστοσύνη. Εἶταν ἄνθρωποι ἀπλοϊκοί, μὲ τὸ μυαλὸ χοντρὸ καὶ μισοκοιμισμένο. Ἀπὸ τὸ μεγάλο κίσμο δὲν ξέρανε τίποτα, ἢ γνῶση τους εἶχε κλειστεῖ μέσα στὸ στενὸν κύκλο τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς τους. Εἶχανε τὴν ψυχὴ ὡστὸσο διψασμένη γιὰ κάθε τι ποὺ τοὺς ἔμενε ἄγνωστο. Σὰν κάτι μεγάλη φυτὰ τῶν θαλασσινῶν βυθῶν, πλάδαρά καὶ ἀργολίκνιστα, ἀνοίγονταν διάπλατα οἱ καρδιές τους. ὅταν τὰ νερά ἀναδεύονταν μιὰ στάλα. Εἶτανε γεμιστὲς ἔκσταση ψυχές, πρόθυμες νὰ πιστέψουν, κρυφὰ τυραγνισμένες ἀπὸ τὴ λαχτάρα νὰ μεθύσουν καὶ νὰ θαυμάσουν.

Τοὺς κοίταζε, πολλὰς φορές, ἀποτραβηγμένοι σὲ μιὰ σκοτεινὴ γωνιά, μὲ τὴ ράχη καὶ τὸ κεφάλι του ἀκουμπισμένα στὸν τοῖχο, νὰ στέκονται ἐκεῖ δά, κουβαριασμένοι χάμου, καὶ νὰ κοιτάζουσαν ἀσάλευτοι, ὥρες, τὴ φωτιὰ τοῦ καμινιοῦ. Στὸ νοῦ του τότε περνοῦσαν θύμισες φωτεινὲς κ' εὐκίνητες, οἱ ἄλλοι, αὐτοὺς ποὺ γνῶρισε στὴ θάλασσα, οἱ ναυτεῖς τῶν κουρσάρικων, μὲ τὸ μάτι τὸ ἀνήσυχο ποὺ στακμακίζει, τὸ μελαψό, γυμνασμένο κορμί, τὴ γοργὴ ἀνάσα. Δὲν ἤξερε γιατί κάνει μέσα του τὴν ἀντιπαροβολὴ τούτη. Ὅμως ἕνας καὶ μὲς ἀναθε καὶ σιγῶ-καιγε στὴν καρδιά του, ἢ βασανιστικὴ ἀπορία γιατί τοῦτοι ἐδῶ νὰ εἶναι ἔτσι κ' οἱ ἄλλοι ἄλλιως; τί εἶναι κεῖνο ποὺ ξεχωρίζει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πῶς, μὲ τί μέσο, ἀνασταίνεται στὸ φῶς τοῦ ἡλίου μιὰ ψυχὴ.

Ὁ καιρὸς εἶχε καλοσυνέψει. Μπήκε τὸ καλοκαίρι. Βράδῳ, μὲ τὸ φεγγάρι, τοῦ ἄρесе τώρα νὰ τριγυρίζει στοὺς δρόμους τῆς πολιτείας, τοὺς ἐρημούς, νὰ κάθεται σὲ μιὰ πέτρα, κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια, στὸν ὄχτο τοῦ ποταμιοῦ. Ἡ παλιά του ἢ ἀγάπη γιὰ τὴ μοναξιά δὲν εἶχε ὀλότελα σθῆσει. Ὅμως δὲν εἶτανε σὰν ἄλλοτε ἀποτραβήγματο μισάνθρωπο, ἀγριωπὴ μνησικακία. Κάτι ἀνήσυχο τρέμιζε μέσα του, λαχτάρα ξέχειλη ποὺ φουσκώνει, θεριεύει, φοβερίζει. Στὸ νοῦ του χάρραζε, τίς ὥρες ἐκεῖνες, ἢ ἀδρὴ μορφὴ τοῦ Κοκκινότριχου μὲ τὸ κεφάλι τοῦ τελώνιου καὶ τὰ πυραχτωμένα τὰ μαλλιά. Ἡ ψυχὴ του, μυστικά, ἔτρεφε γιὰ κεῖνον μιὰ σεμνὴ τρυφερότητα ἀνάμιχτη μ' ἄοριστο δέος. Τὸν ἀναθυμόταν ὀδηγητὴ, δάσκαλο, ἐμπνευστὴ. Ποτέ του δὲν τὸν εἶχε γνωρίσει καλὰ, σὲ βάθος καὶ σὲ πλάτος τὸν Κοκκινότριχου. Πάντα κάτι θάλεγε πῶς κρύβει, κάτι πίσω ἀπὸ τὴν πεισματάρια σιωπὴ του, τὰ μισό-

λογα ἢ τὴ μακρυνὴ ματιά. Ἡ αὐστηρὴ του ὑπαρξὴ ἔμενε ἑφτασφράγι-
στη γραφῇ, βαρεῖα ἀπὸ νόημα ποῦ ἄλλως ποτὲ δὲ θὰ τὸ διαβάσει. Ὅχι,
δὲν τὸν ἤξερε τέλεια, δὲν τὸν γνώρισε ποτὲ τὸν Κοκκινότριχην. Κι ἄλλως,
στὶς ὥρες τοῦτες τῆς μοναξιάς, μ' ἔλες τίς μουσικῆς δυνάμεις τῆς ψυ-
χῆς του, τὸν ἐπικαλιόταν.

Εἶταν ἓνα βράδυ τῆς πρώτης ἀνοιξῆς ποῦ σπᾶσανε τέλος μέσα
του οἱ φραγμοί. Νύχτα ἡσυχῆ, ὄροσερὴ τὸ λειψὸ φεγγάρι, ποῦ βγῆκε
ἀργά, ψηλάφιζε ἀφαιρεμένο τὰ πλατάνια. Πέρα, στὴν ἐξοχή, ἀγρυπνοῦ-
σαν μέσα στοὺς βάλτους τὰ βατράχια. Κατέβηκε βιαστικὸς στὸ στάβλο,
ἔλυσε τὸν Ἀστρίτη, σήκωσε τὴν ἀμπάρα τῆς ξύπνορας καὶ βγῆκε στὸ
δρόμο τραβώντας πίσω του τὸ φαρί. Πῆδησε στὴ σέλλα.

Ἡ Γιάννιτσα ἔμοιαζε ἀποκοιμισμένη ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ ὁ Σγου-
ρός. Στάματησε μπροστὰ στὸ σπίτι τοῦ Φεντέρ καὶ πέζεψε. Φῶς δὲ
φαινότανε πουθενὰ μέσα. Ἡ σκέψη πὼς ἔρχεται ἀργά, σὲ ὥρα ἀσυνή-
θιστη, τὸν εἶχε τυραγνήσει καὶ στὸ δρόμο, δὲν τ' ἀποφάσιζε ἄλλως νὰ
πισωστρέψει. Ἔτσι πάντα του, ὅταν ἡ φύρα τὸν συνέπαιρνε, στεκό-
ταν ἀνίκανος νὰ δαμάσει τὸν ἑαυτό του. Ἔδωσε πρόχειρα τὸν Ἀστρίτη
στὸ κοράκι τῆς πόρτας κ' ἔσπρωξε τὸ κάγκελο. Στὸ μπιστάνι μέσα,
προχώρησε δισταχτικὰ, στὰ νύχια.

Ἦσυχο κι ἄλλαο εἶτανε τὸ σπίτι. Στάθηκε νὰ τὸ κοιτάξει, ἔτσι
μαρμαρωμένο μέσα στὸ κρῦο, πρασινωπὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Θύμισες
ξέθωρες τρέξανε ζωντανεύοντας στὸ νοῦ του, ἢ βραδυὰ ποῦ εἶχε πρω-
τόρθει, τὸ φωτισμένο ἀπὸ τὴ φλόγα παραγῶνι, ἢ προφητικὴ μορφή τοῦ
Πέτρου, κ' ἢ χήρα τοῦ κρεμασμένου, καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ, κ' ἢ Βά-
ρια. Ναί, Βάρια τῆνε λέγαν. Κ' εἶχε χοντρὲς πλεξούδες γύρω στὸ κε-
φάλι τῆς...

Τριγύρισε στὸ μπιστάνι, ἀλαφροπατώντας σὰν κλέφτης, μὲ τὴν
ἀνάσα πιασμένη. Δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ χτυπήσει τὴν πόρτα, μὰ κι
οὔτε νὰ φύγει μπορούσε. Κοίταξε τὸ σπίτι ὀλοῦθε, τὸ περιεργαζότανε
μηχανικὰ. Σύγκαιρα δούλευε ἀσύνειδα κι ὁ νοῦς του, ἐπλαθε εἰκόνες,
τίς ἔσθηνε. Ταραχὴ παράδοξη τὸν συνεῖχε καὶ μαζί τρυφερότητα ἀνε-
ξήγητη. Νά, ἐδῶ, πίσω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τοίχους, κοιμᾶται ἀναστάνον-
τας ἀνάλαφρα, σὰν τὸ πουλί, κάποια ἀπλοϊκὴ παιδοῦλα. Κάποιος εἶπε
πὼς τὴν ἔχουν μολέψει, τῆς σφάξανε τὴν παρθενιά. Μὰ νὰ ποῦ τίποτα
στὸν κόσμο δὲ σὲ κάνει πιὸ ἀγνὸ ὅσο νὰ τὴν ἀναθυμᾶται. Ἔχει πρό-
σωπο στρογγυλὸ, μὲ σχιστὰ χαμηλωμένα μάτια, καὶ μειωτὲς πλεξού-
δες ποῦ ἀγκαλιάζουν τὸ κεφάλι τῆς σφιχτὰ. Βάρια τῆνε λένε.

Ἄκουσε βῆμα κοντὰ του καὶ στάθηκε καρφωμένος στὸν τόπο. Κά-
ποιος τὸν εἶχε ζυγώσει, περνοῦσε μπροστὰ. Μιά τραχεῖα φωνή:

— Ποιὸς εἶν' αὐτοῦ;

Ἄναχνώρισε τὴ φωνὴ τοῦ Φεντέρ.

— Ἐγώ, ἔκανε μὲ τὸ λαρύγγι σφιγμένο. Καὶ πρόσθεσε, ἀτολμα:

Ὁ Σγουρός.

— Ποιὸς; ρωτᾶει πάλι ἡ φωνὴ ὕστερα ἀπὸ ἀδιόρατη παύση.

Ἐκανε δυὸ βήματα, ζύγωσε.

— Ὁ Σγουρός εἶμαι, Φεντέρ. Δὲ μὲ θυμᾶσαι;

Ὁ Γιαννιτώτης στεκόταν ἀσάλευτος κοντὰ στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ

καὶ τὸν κοίταζε μὲ τὶς σκοτεινὲς γούβες τῶν ματιῶν του. Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ Σγουρὸς. Τὸ κορμὶ τοῦ Γιαννιτωῦ ἔμοιαζε λιγάκι καμπουριασμένο· στὸ πρόσωπό του, θὲς ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, θὲς ἀπὸ ἀγνωστη αἰτία, τὰ μάγουλα εἶχαν δλότελα χωνέψει καὶ ξεχώριζαν ἐξογκωμένα μονάχα τὰ ζυγωματικά. Στὸ χέρι του κρατοῦσε τσάπα καὶ φτυάρι, ἐρχόταν ἀπὸ τὸ πίσω μέρος τοῦ σπιτιοῦ.

— Τί θέλεις; ρωτᾷ με τὸν ἴδιο ἀφιλόξενο τόνο.

Τὸ περίμενε ὁ Σγουρὸς πῶς θὰ τὸν βρεῖ ἀμάλαχο, κι ὅμως τώρα κάτι σὰ νὰ κόπηκε μέσα του. Ἀναγκάστηκε νὰ βάλλει μεγάλη προσπάθεια γιὰ ν' ἀπαντήσῃ:

— Νὰ σοῦ μιλήσω θέλω, Φεντόρ.

Δὲ φαινόταν ἐκεῖνος καθόλου πρόθυμος. Ἄργησε νὰ τ' ἀποφασίσει. Τέλος, σπρώχνοντας τὴν πόρτα:

— Ἐλα, ἔκανε σκυθρωπὰ καὶ μπήκε πρῶτος.

Ἡ κάμαρα μὲ τὸ τζάκι εἶταν θεοσκότεινη. Στὸ σκοτάδι μέσα, ὁ Γιαννιτωῦ πηγαίνόρθε μὲ τὴν ἴδιαν ἀνεση ποῦ περπατοῦσε καὶ στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Τὸν ἄκουσε ὁ Σγουρὸς νὰ συγυρίζει τὰ ἐργαλεῖα του, ν' ἀνοίγει ἓνα ἐρμάρι, νὰ τὸ κλείνει πάλι, κάτι ἄλλο ἀκόμα νὰ φροντίζει, καὶ τέλος, ἀφοῦ βγήκε μιὰ στιγμή, νὰ ξανάρχεται μ' ἓνα λυχνάρι ἀναμμένο. Τ' ἀπόθεσε στὴν ποδιά τοῦ τζακιοῦ, στάθηκε ὀρθιος.

— Τί θὲς νὰ μοῦ πεῖς; ρωτᾷ κοιτάζοντας ἄλλου.

Ἦχ! εἶχε πολλά, πάρα πολλά νὰ τοῦ πεῖ, μὰ νὰ ποῦ τώρα δὲν ξέρεῖ ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσει. Στέκεται μὲ τὸ μέτωπο σκυφτό, τὸ στῆθος φουσκωμένο, κι ἀναζητᾷ μιὰν ἄκρη νὰ πιάσῃ ἀπὸ τὸ μπερδεμένο νῆμα τῶν στοχασμῶν του.

— Νά, λέει τέλος ξεσπάζοντας, δὲν τὸ υποφέρω πιά νὰ μὲ θαρεῖς ἀποστάτη, κ' ἦρθα! Τὸ ξέρω πῶς μὲ θαρεῖς ἀποστάτη... Μὲ εἶδες τὴ μέρα κείνη, πάει καιρὸς, ποῦ καθάλα σὲ φαρὶ φράγκικο ἔμπαινα στὸ κάστρο. Νά, νά, σὲ θυμᾶμαι ποῦ μὲ κοίταζες, κ' ἦσουνα μὲ τὸν πατέρα σου. Καὶ τὸ κατάλαβα — μὴ θαρεῖς — τὸ νόημα τῆς ματιᾶς σου. Πήγαινα γιὰ νὰ παραδώσω τὴ γραφὴ, ἔτσι ἔμπλεξα, τὴ θυμᾶσαι τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη; Σοῦ εἶχα μιλήσει θαρῶ γι' αὐτήν. Ἐπρεπε νὰ τὴ δώσω — πῶς νὰ γίνῃ; Ἐτσι ἔμπλεξα. Ἡ τύχη τόφερε νὰ πέσω στὰ χέρια τους, βρέθηκα μπροστὰ στὸ διάβα τους, ἐκεῖ-κάτω, στὸν κάμπο. Λοιπὸν μὲ παίρνουνε μαζί τους, μὲ κλείνουνε στὸ κάστρο. Διαταγὴ ρητὴ νὰ μὴ βγῶ καθόλου ἂν δὲ μολογήσω τὰ πάντα. Ὁ σενεσάλος μὲ μπλέκει στὰ δίχτυα του, ἡ κυρὰ τῆς Ἀκοβας στήνει γύρω μου παγίδες. Κι ἄλλα πολλά, ἀμποτε νὰ μοῦ δοθεῖ ὁ καιρὸς κάποτε νὰ σοῦ τ' ἀνιστορήσω. Τέλος καταφέρνω, ὕστερα ἀπὸ μῆνες, νὰ ξεφύγω. Καὶ πῶς! Παίρνοντας τὸ κατόπι ἓναν ἵππο — τὸν ξέρεις; Τουρναὶ τονε λένε, ἀλλόκοτο παλληκάρι, θαρῶ πῶς εἶναι κι ἀλαφροστοχιωτός. Βρῖσκω λοιπὸν εὐκαιρία καὶ φεύγω μαζί του, νύχτα, γιὰ τὸ Ζόγκλο. Εἶτανε ποδισμένες ἐκεῖ οἱ γαλέρες τοῦ Ντελιούρια...

Στάθηκε νὰ πάρῃ ἀνάσα. Ἡ σιωπὴ τοῦ Φεντόρ τοῦ πῆζε τὸ στῆθος, τὸν ἔφερνε σ' ἀμηχανία μεγάλη. Ἐάφνου κατάλαβε τὴ θέση του, εἶδε πῶς ἀράδιαζε δικαιολογίες. Τὸ ἴδιο καθὼς καὶ στὸ Ζερβοχέρη.

Όμως τώρα εΐτανε διαφορετικά, ή σιωπή του Γιαννιτώτη έκρυβε κάτι βαρύ, άνεξιχνίαστο. Ένωσε τόν έαυτό του ξεγυμνωμένο.

— Δέ μου μιλάς; γιατί δέ μου μιλάς; ρωτάει με φωνή πνιγμένη και στέκεται νά περιμένει μ' άγωνία τήν άπόκριση.

Ό Γιαννιτώτης δέν άποκρινόταν.

— Άκουσε, κάνει ξαφνικά σηκώνοντας τή φωνή του όργισμένα ό Σγουρός. Άνίσως με θαρρείς προδότη, νά μου τό πεις! Δέ θά σταθώ ούτε στιγμή έδω μέσα.

Άναπάντεχα, ένα μουγγό κύμα παραφοράς του φούσκωσε τό στήθος. Μίσος άπότομο για τό Σλαύο πλημμύριζε ή καρδιά του, δλάκερη εκείνη ή όρμη για έξομολόγηση γύριζε τώρα σέ πικρό φαρμάκι. Εΐτανε μαύρη ή ψυχή του Γιαννιτώτη, ίκανότερη για τό μίσος παρά για τήν άγάπη. Και μπορεί στο βάθος νά μήν έκρυβε άλλο άπό μιάν άλαζονεία σκοτεινή.

— Καλά, όπως άγαπās! συμπέρανε άπότομα και γύρισε κατά τήν πόρτα.

Περίμενε πώς εκείνος, άκόμα και τήν τελευταία στιγμή, θά τόν φωνάξει. Μά δέν τό έκανε. Άνοιξε τήν πόρτα ό Σγουρός και βρέθηκε μεμιάς έξω, στή δροσερή και φωτισμένη νύχτα. Τό φεγγάρι τόν καρτερούσε. Με βήμα γοργό, δρασκελίσε τό μποσάνι, άνοιξε τήν ξώπορτα, έλυσε τόν Άστρίτη. Η ψυχή του εΐτανε ταραγμένη, άνάδραζε τό αίμα του μουγγά. Ώστόσο, προτού κινήσει, γύρισε τό κεφάλι του μιά φορά νά κοιτάξει τό βουδó σπίτι. Κοιμότανε σά στοιχειωμένο μέσα στή χειμωνιάτικη φεγγαροβραδυά. Κ' εκεί, πίσω άπό τά σφαλιστά του τά παρθυρόφυλλα, κρυβότανε ζηλιάρικα τό μυστικό μιάς γαλήνης άτέρμονης, κάποια παιδούλα με χοντρές πλεξούδες σφιχτές γύρω στο κεφάλι.

ΠΡΩΤΗ ΣΠΙΘΑ

ΕΝ ξανάδε τὸν Φεντόρ γιὰ καιρὸ, μῆ-
νες. Στὸν Ζερβοχέρη δὲν ἔκανε κου-
θέντα γιὰ τὸν πηγαιμὸ τοῦ τὸ νυχτε-
ρινὸ στῆ Γιάννιτσα, παραξενεύτηκε
ποῦ οὔτε κ' ἐκεῖνος τοῦ μιλοῦσε ποτὲ
γιὰ τοὺς Σλαῦους. Ἔμοιαζε νὰ μὴν
ἔχει πιά μαζί τους μεγάλη συνάφεια
ὁ κάπελας.

Τὸ καλοκαίρι τώρα εἶχε περάσει,
μπῆκε γλυκὰ τὸ φθινόπωρο.

Μιά μέρα τοῦ Ὀχτώβρη, πολὺ
πρωτῆ, χτύπησαν χαρμόσυνα τὰ σή-
μαντρα τῆς Καλαμάτας. Ἡ πολιτεία,
ποῦ βρισκόταν ἀκόμα μουδιασμένη ἀπὸ
τὸν ὕπνο, ζωήρεψε ξαφνικά. Ἀνοίξανε
τὰ παραθύρια τοὺς οἱ βουρghησέοι, βγή-
κανε στὰ κατώφλια τῶν χαρμόσπιτων

οἱ βιλάνοι καὶ κοιτάζονταν μ' ἀπορία φιλοπερίεργη. Φῆμες ἄρχισαν
νὰ τρέχουν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἀσυνάρτητες. Ὁ ἕνας ἔλεγε πῶς ὁ
πρίγκηπας Φλωρὰν κέρδισε κάποια σπουδαία νίκη, ὁ ἄλλος πῶς ὁ ρήγας
τῆς Ἀνάπολης ξεμπαρκάρησε στὸ Μοριά. Ὡστόσο οὔτε πόλεμο εἶχε μὲ
κανέναν τὴ στιγμή τούτη ὁ πρίγκηπας, οὔτε στὸ Μοριά εἶχε ἄλλοτε
ποτὲ πατήσει τὸ κουτσὸ ποδάρι τοῦ ὁ ρήγας. Στὰ τελευταῖα, ἀνθρώποι
τοῦ κάστρου βγαλμένοι στὴν πολιτεία γιὰ δουλειές, ἔδωσαν τ' ἀληθινὸ
μυνητάτο: Ἀπὸ τὴν Ἀπουλία μαθεύτηκε πῶς ὁ πρίγκηπας τοῦ Τάραντο
εἶχε παντρευτεῖ τὴ θυγατέρα τοῦ δεσπότη τῆς Ἀρτας, τὴ Θάμαρ Κο-
μνηνή. Αὐτὸ εἶταν!

Λοιπὸν τὸ πριγκηπάτο γιόρταζε τοὺς γάμους, μαζί κ' ἡ Καλαμάτα.
Ὁ πρίγκηπας τοῦ Τάραντο εἶναι ὁ κληρονόμος τῆς Ἀχαΐας, ἄρα ἐπι-
κυρίαρχος τοῦ Φλωρέντιου. Οἱ βιλάνοι μὲ τὸ χοντρὸ μυαλὸ δυσκολεύον-
ται νὰ καταλάβουν τὴ σχέση, χαμογελοῦν ἀδέξια, κουτά, κι ἀναζητᾶνε
μέσα τους μιὰ δικαιολογία γιὰ νὰ χαροῦν. Οἱ βουρghησέοι ὁμως πού,
αὐτοί, ἔχουν μυαλὸ πιδ σβέλτο, οἱ βουρghησέοι ποῦ ξέρουν πρόσωπα καὶ
πράγματα καλὰ κι οὔτε ἀφήνουν εὐκαιρία ποτὲ νὰ μὴ δειχτοῦν εὐχάρι-
στοὶ στοὺς ἀφεντάδες, διαπλάτνουν τώρα τὰ παραθύρια τοὺς χαρμό-
συνα, χτυπώντας μὲ σπουδῆ τὰ παραθυρόφυλλα στοὺς τοίχους, βγαί-

νον στὰ λιακωτὰ μὲ πρόσωπα ἀχιτιδοβόλα καὶ κρεμᾶνε στὰ πεζούλια χρωματιστὰ χαλιά.

— Ποιὸς εἶν' ὁ πρίγκηπας ὁ Τάραντος; ρωτᾶνε ἐδῶ κ' ἐκεῖ τοὺς πιὸ φωτισμένους οἱ βιλάνοι.

— Ὁ γιὸς τοῦ ρήγα τῆς Ἀνάπολης, συφοριασμένε!

— Ἄμ' ἐμεῖς γιατί γιορτάζουμε;

— Γιατὶ ὁ ἀφέντης μας ὁ πρίγκηπας εἶναι ἀνθρωπος λίξιος τοῦ ρήγα Κάρλου! Κατάλαβες;

Ὁ βιλάνος μπερδεύει στὸ πλαδαρὸ μυαλό του πρίγκηπες καὶ ρηγάδες, χαμογελαίει χαζὰ γιὰ νὰ φανεῖ πὼς μπήκε στὸ νόημα κι αὐτὸς, κι ἀπομένει θαυμάζοντας ὄλο τοῦτο τὸ πανηγύρι.

Κοντὰ τὸ μεσημέρι, ὁ Ζερβοχέρης πού εἶχε ἀνοίξει τώρα καινούργιο μαγαζί, μαγέρικο, στὰ δυτικὰ τῆς πολιτείας, εἶδε τὸν τσαγγάρη τὸν Σεραφεῖμ νὰ φτάνει βιαστικὸς κι ἀνήσυχος, μὲ μούτρο χαλασμένο.

— Τί τρέχει, Σεραφεῖμ;

Ὁ τσαγγάρης στάθηκε νὰ ρίξει πρῶτα μιὰ προνοητικὴ ματιὰ γύρω. Βλέποντας πὼς στὸ τραπέζι κάθονταν μονάχα Ρωμιοί, ἀποφάσισε νὰ μιλήσει.

— Κοντὰ στὸ κάστρο, πιάσανε οἱ Φράγκοι δυὸ Γιαννιτωῶτες Σλαύους καὶ τρεῖς Ρωμιούς.

— Μπὰ; Καὶ γιατί;

— Γιατὶ κάτι εἶπανε, λέει, στὴν πλέμπα πού εἶτανε συναγμένη ἐκεῖ, κάτι κακὸ γιὰ τοὺς ἀφεντάδες.

— Σὰν τί κακὸ εἶπανε;

— Δὲν ξέρω. Βρίσανε τὸν ἀφέντη τὸν πρίγκηπα ἢ βλαστήμησαν.

Δὲν ἔδωσε ἰδιαίτερη προσοχὴ ὁ Ζερβοχέρης. Τέτοια περιστατικὰ τυχαίαναι συχνὰ πικνά.

— Τί διάτανο ἔπαθες ἐσύ; ρωτᾶει τὸν Σεραφεῖμ βλέποντάς τον ποῦπερτε μὲ τὰ γόνατα λυμένα σ' ἕνα πάγκο.

— Ἄχ νᾶσουν ἐκεῖ, νᾶδλεπες, Ζερβοχέρη! ἔκανε ὁ τσαγγάρης τρέμοντας νευρικὰ καὶ μὲ μάτι τεντωμένο. Αἷμα τοῦ βγάλανε τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὸ στόμα.

— Τὸν βaréσανε;

— Τὸν βaréσανε λέει! Μὲ τὰ κοντάρια, τὰ σκυλιά! στὸ κεφάλι, στὴ ράχη, κατὰστηθα, ἔπου θές. Χάμω τονε κυλήσανε καὶ τὸν πατάγαν.

— Ὡχ! τὸν ἄμειρο.

— Κι ὁ ἄλλος, ὁ γέροντας, στεκόταν ἀσάλευτος, μὲ τὴ μακρυὰ του τὴ γενειάδα, καὶ κοίταζε τὸ νέο δίχως νὰ λέει λέξη, μὲ μάτι γυαλι-στερό.

Τὸ χέρι τοῦ κάπελα πού κρατοῦσε τὴν κουτάλα ἄρχισε νὰ τρέμει σιγανὰ. Σκέπασε τὴ χύτρα, σκούπισε τὰ χέρια στὴν ποδιά του, τὴν ἔλυσε καὶ τὴν ἄφησε νὰ πέσει κουβάρι σ' ἕνα σακμνί.

— Νέος εἶταν ὁ ἕνας, λέει, κι ὁ ἄλλος γέροντας μὲ μακρυὰ γενειάδα;

— Ναί, ἔτσι εἶταν.

Σχεδὸν δὲν τοῦ ἔμενε ἀμφιβολία τώρα τοῦ Ζερβοχέρη. Πέταξε δυὸ κουβέντες τοῦ παραγιοῦ του, νὰ ἔχει τὸ νοῦ του στὸ μαγαζί, κι ἀπο-

λύθηκε έξω. Ὁ Σεραφεῖμ ἀπόμεινε στή θέση του νά κοιτάζει στυλά τὸ πάτωμα μὲ μάτι τενωμένο.

Ἐτρεξε ὁ Ζερβοχέρης, μὰ ποῦ νά πρωτοτρέξει; Οἱ δρόμοι εἶχανε γεμίσει κόσμο· Ρωμιοὶ καὶ ξένοι, Φράγκοι, Γενοθέζοι, Βενετοῦνοι, σουλατσάριζαν ἀνάκατα, φλυαρώντας. Εἶτανε καὶ Κυριακὴ, ἡ Καλαμάτα εἶχε γεμίσει κόσμο, χωριάτες ποὺ μπήκανε ἀπὸ τὰ χαράματα νά πουλήσουν στὸ παζάρι ἢ ν' ἀγοράσουν, καλογέροι ὀρθόδοξοι καὶ δυτικοί, ναυτικοὶ πῶν καραβιῶν ποὺ ἔμεναν ἀραγμένα στὸ λιμνῶνα. Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς μεγάλης πείνας κ' ἐδῶ δὲν εἶχε ξαναἰδεῖ κίνηση τέτοια ἢ πολιτεία. Πυκνὸς εἶχε γίνει κιόλας ὁ ἀέρας ἀπὸ τὴ σκόνη, τὶς ἀνασαιμίες, τὴ βαθούρα τοῦ ὄχλου. Ὅλοι πάσχιζαν νά δειχτοῦν περισσότερο χαρούμενοι ἀπὸ κείνο ποὺ πραγματικὰ ἐνιωθαν, γιὰτὶ οἱ Φράγκοι δίνουν μεγάλη προσοχὴ στὶς τέτοιες ἐκδηλώσεις. Σὲ θέλουμε νά συμμερίζεσαι, νά τὸ δείχνεις πῶς συμμερίζεσαι τὴν κάθε τους κατάσταση.

Προχωρώντας μὲ κόπο ὁ Ζερβοχέρης, τράβηξε πρῶτα γιὰ τὸ κάστρο. Ἦθελε νά βεβαιωθεῖ ἂν εἶτανε πραγματικὰ οἱ φίλοι του ἐκεῖνοι ποὺ πιάστηκαν ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ λογάριαζε νά γυρέψει γιὰ τοῦτο πληροφορίες ἀπὸ κάποιο σταβλίτη, πατριώτη του. Ἡ σιδερόπορτα, σὰν ἔφτασε, εἶτανε διάπλατα ἀνοιχτή, μὰ δὲν τὸν ἄφησαν νά περάσει. Γύρισε λοιπὸν πίσω καὶ βάλθηκε νά ρωτᾷε τοὺς μικροπουλητάδες καὶ τοὺς διακονιαρέους ποὺ στέκονταν ἐκεῖ ἀπόξω ὀλημερίς. Οἱ πληροφορίες ποὺ σὺνάξε ἔτσι, δικαιώνανε τὴ σύντομη ἀφήγηση τοῦ Σεραφεῖμ. Πραγματικά, δυὸ Σλαύους Γιαννισῶτες καὶ τρεῖς Ρωμιοὺς εἶχανε πιάσει οἱ ἀνθρώποι τῶν ἀρμάτων, λίγα βήματα πῶς κεῖ, δὲν πάει πολλὴ ὥρα. Δυὸ Γιαννισῶτες, πατέρα καὶ γιό. Περγουσαν ἀπὸ κεῖ κοντά, τραβώντας γιὰ τὸ παζάρι, ἔταν ἕνας ἱππότης καθάλα στὸ φαρί του, μὲ δυὸ σκουταράτους ξοπίσω του, βγήκε ἀπὸ τὸ κάστρο. Ὁ κόσμος εἶχε πῆξει στὸ στενὸ διάβα, ἀνάμεσα σὲ δυὸ σπίτια, ὁ ἱππότης βιαζότανε, σηκώθηκε λοιπὸν ὀρθὸς στὶς σκάλες τῆς σέλλας του, ἔβαλε φωνή, κ' ἐπειδὴ ἢ πλέμπα, στριμωγμένη καθὼς εἶταν, δυσκολευότανε νά παραμερίσει, θύμωσε ὁ ἀφέντης καὶ σπιρούνισε τὸ φαρί του. Μιά - δυὸ γυναικες πέσανε ξεφωνίζοντας κάτω ἀπὸ τὶς ὀπλές, ἕνα παιδάκι τρόμαξε, τὰ ἔχασε καὶ βρέθηκε πατημένο ἀπὸ τὸν κόσμο. Τότε ὁ νέος ἀπὸ τοὺς δυὸ Σλαύους κάτι εἶπε μέσα στὰ δόντια του, κάποια βλαστήμια βέβαια, σήκωσε τὴ γροθιά κατὰ τὸν οὐρανὸ κι ἄρπαξε μὲ τ' ἄλλο του χέρι τὸ φαρί τοῦ ἱππότη ἀπὸ τὸ καπίστρι. Ὁ ἀφέντης δὲ χρειάζότανε δᾶ καὶ τόσο. Μὲ τὸ χαλινάρι διπλοασμένο στὸ χέρι, τραβάει μιὰ βιτσιὰ κατὰμουτρα στὸν αὐθάδη. Τινάζεται καὶ κείνος πίσω, ζαλλίζεται, μαυροκοκκινίζει, κάνει νά σύρει κάτι ἀπὸ τὸ ζωνάρι του. Μὰ δὲν πρόλαβε. Οἱ σκουταράτοι εἶχανε κιόλας πηδήξει ἀπὸ τὶς σέλλες κάτω καὶ τὸν ἀδράχνανε γερὰ ἀπὸ τὰ μπράτσα. Μὲ τὸ σαματὰ ποὺ γίνηκε, ἀκοῦνε κ' οἱ ἄλλοι πῶς πέρα, ἀπὸ τὸ κάστρο, τρέχουν, ρίχνονται στὸν βιλάνο, τὸν κυλᾶνε χάμου σὰν τ' ἄρνι κι ἀρχίζουν νά τὸν κλωτσᾶνε κατὰστήθα, νά τὸν πατᾶνε μὲ λύσσα. Πραγματικὰ τοῦ ἔτρεξε αἷμα ἀπὸ τὸ στόμα. Ὑστερα τὸν σήκωσαν στὰ χέρια ἀναίσθητο, δέσανε πιασάκωνα τὸ γέροντα, πιάσανε στὴν τύχη καὶ τρεῖς Ρωμιούς, καὶ τοὺς σύρανε ὄλους μαζί μέσα στὸ κάστρο.

Δὲν τοῦ ἔμενε ἀμφιβολία τοῦ Ζερβοχέρη. Αὐτοὶ εἶταν οἱ Γιαννισωῖτες, τὸ ἔβλεπε δλοκάθαρα τώρα, σὰ νὰ εἶχε βρεθεῖ μπροστά: Ὁ Φεντόρ κι ὁ γερο-Πέτρος. Ἀπὸ καιρὸ, εἶν' ἡ ἀλήθεια, τὸν φοβότανε τὸν Φεντόρ. Τὸν ἔβλεπε δλο καὶ περισσότερο ν' ἀποτραβιέται, νὰ σκοτεινιάζει, τὸ μάγουλό του νὰ σκάθεται, τὸ μάτι του νὰ χωνεύει βαθιὰ μέσα στὶς γούβες, κι ἀναρωτιόταν ἀνήσυχα ποῦ θὰ τὸ βγάλει ἡ ἄκρη μ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο. Εἶχε τυλιχτεῖ σὲ βαρεῖα μνησικακία ὁ Φεντόρ, ὀρθοτριχίασε σιγὰ-σιγὰ σὰ σκαντζόχοιρος ποῦ ἀπαντᾷ ἀδιάκοπα τὸν ἐχθρὸ του. Τὸν ἔβλεπε πολλές φορές, ἔτσι νὰ στέκεται ἀποτραβηγμένος, ἀμίλητος, μισάνθρωπος, κ' ἔλεγε ἀθελα μέσα σου πὼς κάτι σκοτεινὸ μελετάει στὸ νοῦ του. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ κρεμάσανε τὸν ἀδερφὸ του, μιὰ σταθερὴ, ὑποული μεταλλαγή εἶχε ἀρχίσει μέσα του. Ἐγινε μονόχωντος πρῶτα, ἀψύς, εὐερέθιστος. Ὅσο κι ἂν τὸν συναναστρεφόσουν ἄλλοτε, ἔβλεπε τώρα, κι ἀπὸ μέρα σὲ μέρα περισσότερο, πὼς κάτι σὲ διώχνει ἀπὸ κοντά του. Ὁ Ζερβοχέρης, ἀφήνοντας τὸ παλιὸ του τὸ μαγαζί, ἔχασε τ' ἀγκάρια τοῦ Φεντόρ μὰ δὲν τὸν ἀποζήτησε καθόλου. Μονάχα σήμερα, ποῦ ὁ Σερραφείμ ὁ τσαγγάρης τοῦ ἔβαλε τὴν πρώτη ὑποψία, ξανάβρε ξάφνου κι ἀναπάντεχα τὸ παλιὸ του ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ξεχασμένο φίλο. Κι ὅπως εἶταν ἄνθρωπος ἄκακος καὶ πονετικὸς ὁ Ζερβοχέρης ὁ κάπελας, ἀμολούθηκε νὰ κάνει γι' αὐτὸν ὅ,τι τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι.

Γιατὶ δὲν εἶτανε παῖξε-γέλασε τὸ περιστατικὸ τοῦτο ποῦ ἔτυχε στοὺς δυὸ Γιαννισωῖτες μὲ τοὺς Φράγκους. Ἄν κάποιος δὲν ἐνδιαφερόταν, ἂν τώρα ποῦ τὸ πράμα εἶτανε ζεστὸ κάποιος δὲν ἔτρεχε,— πᾶει, καθὼς γινότανε σὲ τέτοιες περιπτώσεις, θὰ τοὺς ρίχνανε πατέρα καὶ γιὸ στὰ λαγούμια τοῦ κάστρου κ' ἐκεῖ θὰ σαπίζανε σ' ὀλάκερη τὴ ζωὴ τους.

Μιάς κι ἀπότυχε στὸ κάστρο ὁ Ζερβοχέρης, ἄλλη ἐλπίδα πρόχειρη δὲν τοῦ ἔμενε, ἔπρεπε νὰ τρέξει στὸν παπα-Δανιήλ, τὸν ἐφημέριο τῆς Ἁγίας-Σοφίας. Εἶτανε σύμβουλος πολύτιμος στὶς δύσκολες ὥρες ὁ παπα-Δανιήλ, ἀλλὰ κι ἄνθρωπος μ' ἐπιρροὴ πραγματικὴ τοὺς ἀφεντάδες. Τίτλο ἰδιαίτερο στὴν Ἐκκλησία τῆς Ὀρθοδοξίας δὲν εἶχε, παπᾶς ἀπλὸς εἶταν, οὔτε κὰν ἀρχιμαντρίτης, ἡ ἐκκλησία ποῦ λειτουργοῦσε φτωχικὴ, ἐκεῖ-κάτω στὶς συνοικίες τῶν βιλάνων. Ὅμως πολλές φορές ἔτυχε νὰ μεσολαβήσει σ' ἀνάλογες στιγμὲς, παράτησε ἀδισταχτα τὴν ἡσυχία τοῦ σπιτιοῦ του, μάζεψε τὴν ἄκρη τοῦ ράσου στὴ χούφτα του, μ' ἄνεμο καὶ μὲ βροχὴ, μεσάνυχτα ἢ μὲ λιοπύρι, ἔκοψε δρόμο, χτύπησε πόρτες, παρκαλέσε, ρητόρεψε, ἐκέτεψε, ὄρθωσε φοβερίζοντας ἀκόμα, θῶν ἢ ἀνάγκη τὸ καλοῦσε, τὸ μικροσκοπικὸ τοῦ ἀνάστημα κ' ὑπερασπίστηκε ἀποτελεσματικὰ τοὺς βιλάνους ποῦ εἶχαν ἐμπιστευτεῖ τὴν τύχη τους στὰ χέρια του. Σὲ κάθε στιγμὴ μεγάλης ἀνάγκης ὁ Δανιήλ πρόβαλλε γιὰ τὸ βιλάνο σὰν ὕστατο καταφύγιο.

Καθόταν ἐκεῖ-κάτω, δίπλα στὴν ἐκκλησία, σ' ἓνα χαμηλὸ ἄσπρο σπιτάκι, κοντὰ στὴν ποταμιὰ. Γιὰ νὰ πᾶει ἐκεῖ ὁ Ζερβοχέρης ἔπρεπε νὰ περάσει ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὰ λημέρια τοῦ Σγουροῦ, τὸ πανδοχεῖο κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια. Λόξεψε λοιπὸν λιγάκι γιὰ νὰ ἴδῃ καὶ τ' ἀρχοντόπουλο, μήπως εἶχε κι αὐτὸ καμμιά καλὴ ἰδέα νὰ τοῦ πεῖ σχετικὰ μὲ τὸν Φεντόρ. Τῇ λογάριαζε τὴ γνώμη τοῦ Σγουροῦ ὁ Ζερβοχέρης,

πρώτα γιατί τὸν ἤξερε νέο σοδαρό, ξυπνό, τίμιο, καὶ δεύτερο γιατί εἶταν εὐγενικόπουλο, πράμα πού τοῦ ἔκανε πάντα τοῦ κάπελα μεγάλη ἐντύπωση. Ὅμως στὸ πανδοχεῖο πού ρώτησε, τοῦ ἀποκρίθηκαν πὼς δὲν ἤξεραν κανένα Σγουρό.

— Δὲν τὸν ξέρετε ; ἀπόρησε ὁ Ζερβοχέρης κι ἀπόμεινε μὲ τὸ στόμα του μισανοιχτό.

Ἔτσι, δὲν τὸν ἤξεραν.

— Μπᾶς κ' ἔφυγε ; Εἶταν ἐδῶ κ' ἔφυγε ;

Ἔτσι, τοῦ λένε, οὔτε εἶταν οὔτε ἔφυγε κανένας μὲ τέτοιο παρανόμι. Θαύμασε ὁ κάπελας. Ὅμως σύγκαιρα μιὰ σκέψη καινούργια πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ του πονηρά, πού τὸν ἔκανε ἀμέσως ν' ἀλλάξει ὕφος.

— Μπᾶ, λάθος θὰ κάνω, δῆλωσε χαμογελώτως ὑποχρεωτικὰ κι ἀποτραβήχτηκε. « Τὸ εὐγενικόπουλο δὲν ἔχει πεῖ τ' ἀληθινό του τ' ὄνομα στὸ πανδοχεῖο, στοχάστηκε ἐνῶ συνέχιζε τὸ δρόμο του, δὲν τῷχει πεῖ γιατί φυλάγεται πάντα ἀπὸ τοὺς Φράγκους τοῦ κάστρου, πού τὸ ξέρουν ». Θυμῆθηκε ἀκόμα τὰ ὅσα τοῦ εἶχε ἀνιστορήσει γιὰ τὸν καιρὸ πού ἔμεινε στὸ κάστρο ὁ Σγουρός, καὶ δικαιολόγησε τὸ προνοητικὸ του πνεῦμα. « Καλὰ κάνει, συλλογίστηκε. Μονάχα ἐμένα γιατί νὰ μὴ μοῦ τὸ ἐμπιστευτεῖ πὼς μπῆκε στὴν Καλαμάτα μὲ ψευτονόμι ; » Τούτη ἡ τελευταία σκέψη τὸν πίκρανε ὅσο νάναι τὸν κάπελα. Τόσον καιρὸ τώρα, δὲν εἶχε τύχει ποτὲ νὰ πᾶει νὰ γυρέψει στὸ πανδοχεῖο τὸν Σγουρό κ' ἔτσι ἀπόμεινε μὲ τὴν ἐντύπωση πὼς τὸ εὐγενικόπουλο παρουσιάζεται ἀνεμπόδιστα παντοῦ μὲ τ' ἀληθινό του ὄνομα. « Κοίτα, κοίτα ! μονολογοῦσε βαδίζοντας ὁ Ζερβοχέρης, κάπως μελαγχολικός, λές πὼς ἔχει ἕνα φίλο γκαρδιακὸ καὶ μιὰ μέρα, ἀναπάντεχα, μαθαίνεις πὼς αὐτὸς καθόλου δὲ σ' ἐμπιστεύεται. Ἄλλοκοτος πού εἶναι ὁ κόσμος ! . . . »

Θλιβόταν ὁ Ζερβοχέρης καὶ μαζί, κρυφά, ἐνιωθε τὸ μυτερὸ δόντι μιᾶς ζήλειας νὰ τοῦ δαγκώνει τὴν καρδιά. Ἀπὸ καιρὸ, μέρες τώρα, εἶχε καταλάβει πὼς ὁ Σγουρὸς κάνει παρέα καὶ μ' ἄλλους ἐξὸν ἀπ' αὐτόν, καὶ παρέα κάπως ἀσυνήθιστη, κρυφῆ νὰ ποῦμε. Ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ἐκεῖνος ἐρχότανε νὰ τὸν βρεῖ μόλις μπούχιζε τὴ μοναξιά του, τώρα περνοῦσαν μέρες δλάκερες πολλὲς φορές χωρὶς καθόλου νὰ τὸν ἴδει. Κάποια φορὰ, τὸν εἶχε πάρει τὸ μάτι του μακρυά, μέσα στὸ σούρουπο, νὰ ξεμακραίνει κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια, ἀκολουθώντας τὸν ὄχτο τοῦ ποταμοῦ, συντροφιά μὲ τὸν Σάββα τὸ ζευγά. Μιὰν ἄλλη φορὰ τοῦ φάνηκε πὼς τὸν εἶδε μέσα σὲ ξένο καπηλεῖο, νὰ κάθεται ἀνάμεσα σὲ τρεῖς ἀγνωστους βιλάνους πού μοιάζανε ἀπὸ τὸ ντύσιμό τους χωριάτες. Τέλος ἕνα βράδυ, μπαίνοντας ἀναπάντεχος στὸ μαγαζί τοῦ Ἀρτέμη τοῦ χρυσοράφτη, εἶτι εἶχανε κλείσει, τὸν εἶχε βρεῖ θρονασμένον ἐκεῖ νὰ μιλάει μὲ πάθος στὰ κοπέλια καὶ στὸν ἴδιο τὸν Ἀρτέμη, νὰ λέει κάτι πού μόλις αὐτὸς παρουσιάστηκε, τῷκοψε ὁ Σγουρὸς ἀμέσως.

Ἔτσι αὐτὰ δὲν τοῦ ἀρέσουν, ὄχι, δὲν τοῦ ἀρέσουν τοῦ Ζερβοχέρη. Κι ὅπως γίνεται πάντα σὰ θές νὰ βρεῖς μιὰ δικαιολογία στὴ ζήλεια σου, συλλογίζονται τώρα ὁ κάπελας πὼς τὰ κρυφομιλήματα, τὰ μυστικά, τὰ ἰδιαίτερα, εἶναι πράματα πού δὲν ἀρέσουν στοὺς Φράγκους, ἀρα ἐπικίνδυνα στοὺς καιροὺς πού ζοῦμε.

Ἔπρεπε, μὲ τρόπο, ἔτσι πού νά μὴν τοῦ κακοφανεῖ κιόλας, νά τὸν εἰδοποιήσῃ τὸ φίλο του. Γιὰ τὸ καλὸ του.

Αὐτὰ συλλογιζόταν ὁ Ζερβοχέρης καθὼς πήγαινε στοῦ παπαῦ, κ' εἶταν τόσο ἀπορροφημένος, πού ἀπολησμονήθηκε, προσπέρασε τ' ἄσπρο σπιτάκι. Γύρισε πίσω λοιπόν, σὰν εἶδε τὴν πλάνη του, καὶ θρῆκε τὸν παπαῦ καθισμένον κιόλας στὸ τραπέζι νά τρώει τὸ φτωχικὸ του τὸ φαί, ραδικία βραστά καὶ πατάτες ψημένες μὲ τὴ φλούδα.

Δὲν εἶτανε κοιλιόδουλος ὁ παπα - Δανιήλ, τ' ἀγαποῦσε ὁμως καὶ τὸ καλὸ φαί καὶ τὸ καλὸ κρασί. Τὰ μέσα του δὲν εἶτανε, ἀλλοίμονο, τόσα πού νά τὸν ἀφήνουν συχνά νά χαίρεται τὸ πρῶτο. Ἀπὸ τὸ δεύτερο ὁμως, δόξα νᾶχῃ ὁ Πανάγαθος, δὲν ἔμενε ποτὲ στερημένος. Εἶχε πάντα στὸ κατώγι τὸ βαρελάκι του ἢ καρδιά του, χάρη σὲ τοῦτο ἴσως, ἔμενε ἀνοιχτὴ καὶ πρόσχαρη, παιδιιάτικη πὲς, ἀκόμα καὶ τώρα πού εἶχε πατήσῃ τὰ ἑβδομήντα. Κοντὸς στ' ἀνάστημα, λιγνός, ἀνάλαφρος, μ' ἀφράτα μαλλιά καὶ φουντωτὰ γένηια, θὰ σοῦ ἔκανε, δταν τὸν πρωτόβλεπες, μιὰ παράδοξη ἐντύπωση μικροῦ παιδιοῦ πού μασκαρευτήκε γιὰ νά παραστήσῃ τὸ γέρο. Σὲ προσδεχότανε σὰν τὸν ζύγωνες, εἶτε γνωστὸς ἤσουν εἶτε ἀγνωστος, μὲ τὸ ἴδιο πάντα χαρούμενο χαμόγελο πού ἔκανε τὰ λιόμαυρα ματάκια του ν' ἀστράφτουν. Τίποτα στὸν κόσμον δὲν ἀγαποῦσε τόσο ὅσο τὸ χωρατό, ἄς εἶταν καὶ σκανταλιάρικο — δὲν πειράζει.

Καλοδέχτηκε τώρα τὸν Ζερβοχέρη, κ' ἐπειδὴ εἶχε τὸ στόμα του μπουκωμένο, τοῦ ἔγνεψε κουνώντας στὸν ἀέρα πρόσχαρα τὰ χέρια του νά καθῆσαι. Ὁ ἀνοιξιάτικος ἥλιος, πού τέντωνε τὶς ἀχτίδες του λοξὰ ἀπὸ τὸ παραθύρι, γέμιζε φῶς θαμπωτικὸ τὰ φουντωτὰ ἄσπρα μαλλιά. Μικρούλης, ἐλάχιστος πίσω ἀπὸ τὸ τραπέζι μὲ τὸ πεντακάθαρο τραπέζομάντηλο ὁ παπα - Δανιήλ ἔμοιαζε τώρα σὰν κανένα ἀπὸ τ' ἄκακα ἐκεῖνα, τ' ἀέρινα δαιμόνια τῆς ἐξοχῆς πού τρυπώνουν τὶς φεγγαροβραδυὲς ἀπὸ τὶς καμινάδες καὶ βάζουνε χέρι στὶς λιχουδιὲς τῶν νοικοκυριῶν.

— Δὲν εἶμαι γιὰ νά καθῆσω, παπά μου, ἐξήγησε μελαγχολικὸς μὰ καὶ μ' εὐλάβεια ὁ Ζερβοχέρης. Τὸ καπηλεῖο ἔχει δουλεῖα τὴν ὥρα τούτη κι ἀναγκάστηκα νά τ' ἀφήσω στὸ χαζὸ ἐκεῖνο τὸν παραγιό μου γιὰ νά τρέξω στὴν ἀφεντιά σου.

Καὶ μὲ λίγα λόγια λαχανιασμένα, ἐξήγησε τὴν ὑπόθεσιν τῶν πέντε στὸν παπα - Δανιήλ.

— Ἀσχημὴ δουλειά, πολὺ ἀσχημὴ, παρατήρησε κείνος πού εἶχε ἀκούσει προσεχτικὰ ἄλλ' ἀτάραχα τὴν ἱστορία. Δὲν εἶταν ἡ πρώτη φορὰ οὔτε ἡ τελευταία πού ἔρχονταν νά τὸν ξεσηκώσουν γιὰ παρόμοια αἰτία. Ἐντύπωση ἢ σάσισμα δὲν ἐνιωθε πιά ποτὲ κανένα. Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς πείνας, ἀπὸ τότε πού οἱ βιλάνοι ξεσηκώθηκαν στὸ Μοριά, πότε ἐδῶ, πότε ἐκεῖ, ἐνάντια στοὺς τοπάρχους, οἱ Φράγκοι ἔχουν ἀγριέψῃ...

Σφουγγίσει μὲ τὴν πετσέτα του τὰ κόκκινα, ὕγρα χεῖλη του κι ἀπόμεινε μιὰ στιγμὴ συλλογισμένος.

— Ἐγὼ μιὰ φορὰ θὰ κᾶνω κείνο πού πρέπει, εἶπε ὕστερα, ὁμως ἂν θέλουμε νά εἶμαστε σίγουροι πὼς κάτι θὰ καταφέρουμε, πρέπει νά βάλουμε μπρὸς κι ἄλλο μέσο.

Κοίταξε τὸν Ζερβοχέρη πού στεκόταν ὄρθιος, ἀδέξιος, βαρὺς, μὲ τὸ κατσαρόμαλλο κεφάλι τοῦ θλιθερὰ κρεμασμένο.

— Ἐχεις ἐνδιαφέρο μεγάλο γι' αὐτὸ πού μου λές, Ζερβοχέρη; ρώτησε.

— Ἐχω, παπά μου, πῶς δὲν ἔχω! Ἀἰσέρφια εἴμαστε οὗλοι, φέματα;

— Κάλως ὁ λόγος σου, ἔτσι σὲ θέλω! Λοιπὸν ἄκου καὶ τὸ μέσο: Θάχεις ἀκουστά βέβαια πῶς οἱ Φράγχοι ἀγαπᾶνε λίγο-πολύ τὰ πέρ-
πυρα. Ἀρχόντοι εἶναι, δὲ μπορῶ νὰ πῶ, ἀνάγκες ἔχουν, κόσμο πολὺ
τρέφουνε γύρω τους, πῶς νὰ κάνουν! Ἄν δουλέψει ὁ βιλάνος, θὰ φᾶνε
κι αὐτοί, ἀλλιώως ποιὸς θὰ τοὺς θρέψει; Δουλειὰ δική τους εἶναι, βλέ-
πεις, μονάχα ὁ πόλεμος. Μὲ τὴν πείνα ὅμως πού ἔπесе τώρα στερνὰ στοὺς
βιλάνους καὶ μὲ τὸ θανατικὸ, στενέψανε τὰ πράματα στὸ Μοριά, στενέ-
ψανε καὶ γιὰ τοὺς ἀρχόντους. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ τοὺς βοηθήσουμε...

— Νὰ τοὺς βοηθήσουμε ἑμεῖς, οἱ φτωχοί; σάστισε ὁ Ζερβοχέρης.

— Ὁ λόγος τὸ λέει! ἔκανε γελώντας ὁ Δανιήλ. Δὲν τῆπε καὶ τὸ
Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ νὰ βοηθᾶμε ἀλλήλους; Δὲν κάνει ἐξαίρεση γιὰ
τοὺς Φράγχους... Λοιπὸν, αὔριο πού θὰ πάω στὸν καστελλάνο, — ἄκου
πού σου λέω — θὰ μ' ἀκούσει πιὸ καλοδιάθετα ἂν με ἴδει νὰ κρατῶ
στά χέρια μου κ' ἓνα τσουπωτὸ σακκουλι. Τὸ χρυσάφι, Ζερβοχέρη μου,
κελαϊδάει ὁμορφα, γλυκά, ἔχει φωνὴ ἀηδονίσια...

Ὁ κάπελας κατάλαβε. Πολλὲς φορές ἴσαμε τώρα εἶχε τύχει νὰ πιά-
σουν οἱ Φράγχοι: βουργησέους, μὲ κάποια τάχα ψευτοκατηγορία φανερὴ
καὶ τὸν κρυφὸ σκοπὸ μονάχα νὰ τοὺς ἀπολύσουν μόλις οἱ δικοὶ τους θὰ
τὸ ἐπαιρναν ἀπόφαση νὰ τοὺς ἀγοράσουν. Ὅμως, στὶς τέτοιες φορές,
γυρεῦναι πολλὰ οἱ Φράγχοι, καὶ γιὰ βουργησέους ἀκόμα πάρα πολλὰ.

— Πῶς θὰ βροῦμε τὸ χρυσάφι; στέναξε.

— Γιὰ νὰ τὸ βροῦμε ἀπὸ δικὰ μας, οὔτε λόγος νὰ γίνεταί, συμφώ-
νησε κι ὁ Δανιήλ. Ἐνας τρόπος ὑπάρχει μονάχα: Νὰ τὸ δανειστοῦμε.

— Κι ἀπὸ ποιόν; Ποιὸς δανείζει βιλάνους, παπά μου!

— Ἐχω μιὰν ἰδέα ἐγὼ πού σοῦ μιλῶ. Μὰ τὸ πράμα δὲν εἶν' εὐ-
κολο, νὰ τὸ ξέρεις ἀπὸ τώρα.

Κ' ἐξήγησε τὸ σχέδιό του. Εἶτανε στὴν Καλαμάτα, φερμένος ἀπὸ
λίγον καιρὸ, κάποιος ἐμπορευόμενος ξενομερίτης, Βενετσάνος. Ὁ Ζερ-
βοχέρης δὲ μπορούσε νὰ τὸν ξέρει γιατί στοὺς δρόμους δὲν ἐβγαίνε
ποτέ σχεδόν. Τὸν ἔλεγαν ἀμύθητα πλούσιο. Κλεισμένος στὸ σπίτι του,
ἔχει πάνω, στὰ ριζὰ τοῦ κάστρου, διεύθυνε μ' ἀνθρώπους ἐμπιστικούς
του, πού πηχαινόρχονταν νύχτα-μέρα, τίς δουλειές μιᾶς ἀπὸ τίς μεγά-
λες, καθὼς λέγανε, τράπεζες τοῦ Μοριά. Σ' αὐτὸν ἔπρεπε νὰ πᾶνε καὶ
γιὰ τὰ λύτρα τῶν δυὸ Σλαύων. Μονάχα πού καὶ πάλι τὸ πράμα δὲ θὰ
εἶτανε τόσο εὐκολο, γιατί οἱ πλούσιοι, καὶ μάλιστα οἱ τραπεζίτες, δὲ
δανείζουν λεφτὰ ἂν δὲ σιγουρευτοῦνε πρῶτα ὅχι πιὰ γιὰ τὸ κεφάλαιο
μὰ καὶ γιὰ τὸν τόκο. Κ' εἶναι: βαρὺς ὁ τόκος πού ζητᾶνε οἱ τραπεζίτες,
πολὺς βαρὺς.

— Λοιπὸν; ρώτησε ἰδρώνοντας ὁ Ζερβοχέρης.

— Λοιπὸν ἑμεῖς δὲ μπορούμε νὰ δώσουμε γιὰ τὸ δάνειο ἐγγύηση
χτήματα, πράμάτεια ἢ χρυσάφια, καθὼς τὴ δίνουν οἱ βουργησέοι.
Μπορεῖ, Θεὸς τὸ ξέρει, νὰ μᾶς γυρέψουν κάτι ἄλλο...

— Σάν τί άλλο :

Κόμπιασε ὁ παπα - Δανιήλ, σηκώθηκε καὶ βάλθηκε νὰ σκαλίζει μὲ τὰ δάχτυλά του τὰ γένεια του. « Ἀλήθεια, σάν τί άλλο », μουρμούριζε κοιτάζοντας στυλά τὸ τραπέζι μὲ τὸ μάτι ἀφαιρεμένο, σάν τί άλλο :

Βαρεῖά σιωπή, στενάχωρη, ἔπεσε ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἄντρες. Μιά πεταλούδα ἄσπρη εἶχε μπεῖ ἀπὸ τ' ἀνοικτὸ παραθύρι, ποὺ ἔβλεπε στὸ περιβολάκι τοῦ Δανιήλ, καὶ χοροπηδοῦσε ἀκατάστατα στὴν κάμαρα, μεθυσμένη ἀπὸ ἥλιο. Γρύλισε ἔξω τὸ μαγγάνι τοῦ πηγαδιοῦ ποὺ τὸ γύριζε ἀργά, ἀγκομαχώντας, ἡ ἀδερφή τοῦ παπᾶ, ἡ Μπίλιω. « Ἀλήθεια, σάν τί άλλο : » μουρμούριζε ὁ γεροντάκος ἐπίμονα φαχουλεύοντας τ' ἀσημωτὰ γένεια του μ' ἀμηχανία. Τέλος, ἀλλάζοντας ὕφος, καὶ σὰ νὰ μίλοῦσε στὸν ἑαυτὸ του :

— Ὅχι, ὄχι, δὲν πρέπει νὰ πᾶμε, ἔκανε ζωηρά. Θεὸς ξέρει τί θὰ μᾶς γυρέψει ! Καὶ καθὼς ὁ Ζερβοχέρης τὸν κοίταζε μ' ἀγωνία, — Ἄφησε, ἄφησε, θὰ πάω πρῶτα στοὺς Φράγκους ἐγώ, εἶπε, νὰ μάθω πόσα θὰ χρειαστοῦν.

Κ' ἔσπρωξε ἀπὸ τὸν ὦμο, φιλικά, τὸν κάπελα κατὰ τὴν πόρτα.

Στὸ κατώφλι, ὁ Ζερβοχέρης κοντοστάθηκε.

— Νὰ τοὺς μαζέψω, ρώτησε ἄτολμα, νὰ πᾶμε ὄλοι μαζί :

— Ποιούς :

— Τοὺς συντρόφους, τοὺς βιλάνους.

Στάθηκε συλλογισμένος ὁ παπάς.

— Νὰ σοῦ πῶ δὲν εἶναι κακὴ ἰδέα . . . Ὅμως ὄχι : στοὺς Φράγκους, ὄχι ! Δὲν τοὺς ἀρέσει νὰ βλέπουν πολλοὺς μαζί. Ὑστερα ἀπὸ τοὺς ξεσηκωμούς, καταλαβαίνεις . . . Ἄν χρειαστεῖ, θὰ πᾶμε ἔτσι καθὼς τὸ λὲς στὸν ξενομερίτη ποὺ σοῦ εἶπα, ἢ κάπου ἄλλου.

Ἐο Ζερβοχέρης κατέβηκε ἕνα σκαλοπάτι.

— Ὁ Νικόλας ὁ Μαῦρος, ἔκανε γυρίζοντας, αὐτὸς δὲ μπορεῖ νὰ κάνει τίποτα στὴν ἀνάγκη, σάν τοῦ προσπέσουμε :

Ἐο Νικόλας ὁ Μαῦρος εἶταν ἀπὸ τ' ἀρχοντολόι τὸ ρωμέικο τῆς Καλαμάτας, μὰ εἶχε δηλώσει πίστη στοὺς Φράγκους, ἔγινε ἀνθρώπος τους, καθὼς οἱ Γκύζηδες, κ' οἱ Φράγκοι σ' ἀντάλλαγμα τοῦ ἔδωσαν ὄφρικο.

Ἡ φωτερὴ ὄψη τοῦ παπα - Δανιήλ σκοτεινίασε.

— Ὅχι, ὄχι στὸ Μαῦρο ! ἔκανε πεισματικά. Θὰ σοῦ πῶ ἐγώ, ἄφησε, θὰ χεῖς μῆνυμά μου ἴσαμε τὸ βράδυ.

Τοῦ φίλησε τὸ χέρι ὁ κάπελας κ' ἔφυγε σκεπτικός, μὲ τὴν ψυχὴ τυραγνισμένη ἀπὸ κάποια ἀόριστη ἀνησυχία.

Θὰ ἤθελε νάτανε βολετὸ νὰ τρέξει τώρα ἀμέσως στοὺς γνωστούς του, συντρόφους καὶ φίλους, νὰ δώσει εἶδηση, ν' ἀνάψει φωτιά, νὰ τοὺς ξεσηκώσει. Ὁ τρόπος, ὁ σοβαρὸς, ὁ ἀσυνήθιστος, τοῦ παπα - Δανιήλ σάν ἄκουσε τὴν περιπέτεια τῶν πέντε βιλάνων, ἀντὶς νὰ τὸν καθουσιάζει, χειρότερα τὸν τάραζε. Καλὰ τῷχε φοβηθεῖ αὐτὸς, εἶταν ἄσχημη μπλεξιά. Ἄν οἱ δικοὶ τοὺς δὲ βιάζονταν, ποῖδς ξέρει . . . Ἐβλεπε κιάλας ὁ κάπελας, μὲ τὴ φουντωμένη του φαντασία, τοὺς ἀμοιρους ριγμένους σ' ἕνα βαθὺ κατώγι, ἐκεῖ στὰ σκοτεινὰ λαγούμια τοῦ κάστρου, νὰ ρεῦσιν καὶ νὰ σαπίζουν γιὰ χρόνια στὰ σίδερα, δίχως ἐλπίδα γλυτωμοῦ.

Ὅμως ἡ ὥρα εἶταν περασμένη, μεσημέρι, τὸ μαγαζὶ μονάχο. Γύ-

ρισε τσακίζοντας, να προκάνει τή δουλειά, κι ανέβαλε για τ' απόγεμα τήν άλλη του φροντίδα. 'Ο τσαγγάρης εΐταν εκεί, τόν περίμενε. 'Αφανισμένος, με τὸ στενόμακρο μούτρο του, πού οί θέρμες τὸ εΐχανε λυώσει καί ξεράνει, κρεμασμένο, ἀπόμεινε σωροβολιασμένος στὸν πάγκο νὰ κοιτάζει τήν πόρτα μ' ἀνάβλεμμα ἐναγώνιο. Δὲν τοὺς γνώριζε προσωπικά αὐτὸς τοὺς πέντε πού πιάσανε οἱ Φράγκοι, ἕμως ἡ συμφορὰ πού τοὺς βρῆκε, ἡ ὠμὴ σκηνὴ μπροστὰ στὸ κάστρο, πού τήν εἶδε με τὰ μάτια του, τόν εΐχανε συγκλονιστικά ἐπηρεάσει. Εἶχε ἔτσι πάντα του μιάν ἀρρωστικὴν εὐαισθησίαν στὶς ἀγριότητες ὁ Σαραφεΐμ ὁ τσαγγάρης, καί τὰ ξεχαρβαλωμένα ἀπὸ τὶς θέρμες νεῦρα του τινάζονταν, σφάδαζαν στὸ παραμικρὸ ἀγγιγμα.

— Τί ἀπόκανες; ρώτησε τρέμοντας, σὰ νὰ φοβόταν τήν ἀπάντησιν πού θὰ λάβει ἀπὸ τὸν Ζερβοχέρη.

— Τίποτα, δὲν ἔχω καιρὸ τώρα γιὰ κουβέντες. Μόνον νὰ τρέξεις ἐσύ νὰ βρεῖς τὸ φίλο μου, τὸ εὐγενικόπουλο, καί νὰ τοῦ πεῖς πῶς εἶναι χρεῖα νὰ τὸ ἴδῃ τὸ γρηγορότερο. Κ' ὕστερα νὰ πᾶς στοὺς ἄλλους, τοὺς δικούς μας, νὰ τοὺς συνάξεις ὅλους στὸ σιδεράδικο. 'Ακοῦς; ὅλους. 'Όσοὺς βρεῖς περισσότερους! Κατὰ τὰ λυχναμάματα, θάρθῃ κ' ἐγώ. Αὐτὸ νὰ κάνεις, τσαγγάρη, κατάλαδες; Σῦρε τώρα, τρέχα!

'Ο τσαγγάρης, πού ἀναγνώριζε στὸν Ζερβοχέρη σημαντικὴν ὑπεροχὴν, σηκώθηκε ὑπάκουος καί ξεκίνησε βιαστικὸς νὰ κάνει τὸ θέλημα πού τοῦ ἀνάθεσαν.

Νωρὶς τ' ἀπομεσήμερο, ἔμαθε κι ὁ Σγουρὸς τὸ περιστατικὸ πού εἶχε λάχει στοὺς πέντε βιλάνους. Τὸ ἔμαθε πρῶτα ἀπὸ τὸν Σάββα τὸ ζευγά, γιὰτί, αὐτόν, εἶχε προλάβει κιόλας καί τόν εἶδε ὁ ἴδιος ὁ Ζερβοχέρης. Τὸ μεσημέρι δὲν εἶχε πάει καθόλου στήν κάμαρά του ὁ Σγουρὸς, ὁ τσαγγάρης ἄδικα τὸν περίμενε κόβοντας βόλτες νευρικὰ μπροστὰ στήν αὐλόπορτα τοῦ πανδοχείου. Βρῆκε ἕμως τοὺς ἄλλους ὁ Σαραφεΐμ, σάν ἀπελπίσθηκε ἀπὸ τὸν Σγουρὸ, ἔτρεξε στὸ ραφτάδικο τοῦ 'Αρτέμη, ἀπὸ κει στὸ σιδεράδικο τοῦ Τιμόθεου, κ' ὕστερα πῆρε συνέχεια ὅλους τοὺς ἄλλους.

Τὸ μαντάτο πού κουβαλοῦσε λαχανιασμένος ὁ τσαγγάρης πετοῦσε ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα, ἀπὸ μαγαζὶ σ' ἐργαστήρι κι ἀπὸ ἐργαστήρι σ' αὐλή, κι ἀπὸ κει, ἔξω, πέρα, στὰ χωράφια, χωρὶς ἕμως νὰ κάνει βέβαια σ' ὅλους τήν ἴδια ἐντύπωση, τήν κεραυνόβολη πού εἶχε εὐχηθεῖ ὁ Ζερβοχέρης. Τέτοια περιστατικά εἶτανε παραπάνω ἀπὸ συχνά, καθημερινὰ πές, καί μάλιστα τώρα τελευταῖα. "Όλοι δὶχως ἐξαίρεση ὥστόσο ἔδιναν ὑπόσχεσιν πῶς θὰ πάνε τὸ θράδυ χωρὶς ἄλλο στὸ σιδεράδικο τοῦ Τιμόθεου. 'Η προσταγὴ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἀπὸ τὰ δυὸ ἀδέρφια, κάπελα ἢ σιδερά, εἶτανε πάντα σεβαστὴ, εἶδος διαταγῆς προεστοῦ, κ' ἡ ἀλληλεγγύη ἀναμεταξὺ στοὺς βιλάνους τῆς Καλαμάτας, μικροπουλητάδες, τεχνίτες, ἐργατικὸς, ξωμάχους, πολὺ προχωρημένη. Κάμποσιν ὥρα προτοῦ σκοτεινιάσει, ἄρχισαν νὰ σφαλάνε τὶς πόρτες τους, νὰ παρατάνε ὁ ἕνας τὸ σφυρί, ὁ ἄλλος τὸ σουβλί, ὁ τρίτος τήν ἀξίνα, καί νὰ ξεκινᾶνε γιὰ τοῦ Τιμόθεου.

"Όταν ὁ ἥλιος βασίλειψε, εἶταν ὅλοι τους συναγμένοι.

NEXUM SE DARE

ΙΤΑΝΕ καμμιά πενηνταριά νοματέοι, οί περισσότεροι άντρες ψημένοι, λιγοστοί γέροι, τρεις - τέσσερις γυναίκες, οί δυο με τὰ μωρά στὴν ἀγκαλιά. Τὸ σιδεράδικο εἶχε γεμίσει, ἔμως ἀκόμα δὲν εἶχανε στρωθεῖ χάμου, σταυροπόδι· καθὼς τὸ συνήθιζαν. Στέκονταν ὀρθοί ἢ ἀκουμπισμένοι στοὺς τοίχους, μπουλούκια - μπουλούκια, καὶ σιγοκουβέντιαζαν. Κάμποσοι ἀπὸ δαύτους δὲν εἶχανε κὰν βγάλει τὴν ποδιά τῆς δουλειᾶς. Τὰ χέρια τους εἶτανε λερά, βαρειά, ἀποσταμένα ἀπὸ τὸ μεροδουλι.

Βασίλεψε ὁ ἥλιος καὶ τότε τὸ καμίνι τοῦ σιδερά ἔφεξε λαμπαδιάζοντας στοὺς ἀσοβάτιστους πέτρι·νους τοίχους. Ὅμως ὄσο προχωροῦσε ἡ ὥρα, ἡ σκιὰ

βάραινε, στοιβαζόταν ἀσολερῆ στὶς γωνιές. Ξεχύθησαν λοιπὸν καὶ στὸ δρόμο, γιὰ νὰ βλέπουν, νὰ βλέπονται, σὰν ἄνθρωποι ἀμάθητοι πού εἶτανε νὰ ζοῦνε τὶς νύχτες, στὸ σκοτάδι. Κάποιος ὠστόσο εἶπε πὼς εἶναι ἀπρονόητο νὰ μυριστοῦν τὴ σύναξη οἱ Φράγκοι. Ἄρχισαν ἔτσι νὰ ξανακπαίνουσι στὸ σιδεράδικο, ἀναψαν ἓνα δαυλό, πὸ μωσκοβόλησε ζεστὸ ρετσίνι, ὕστερα δεύτερο, τοὺς μπήξανε στοὺς ἄρμους τοῦ πέτρινου τοίχου καὶ, κουρασμένοι ἀπὸ τὴν ἀπαντοχή, νυσταγμένοι ἀπὸ τὸν κόπο τῆς ἡμέρας, πιάσανε τὴν ἰσχυρὰ στρώνοντα· χάμου, στὸ κοπανισμένο χῶμα, ν' ἀγκαλιάζουσι τὰ γόνατά τους καὶ νὰ χαμουριῶνται βαριεστημένα, γλαρώνοντας.

Τὸ κέρκετο πέρασε στὸ δρόμο με βῆμα ἀκατάστατο καὶ βαρὺ, κλαγγὴ ἀπὸ σπάθες, λόγχες, σκουτάρια. Ὅλοι κρατήσανε τὴν ἀνάσα τους. Ἡ νύχτα εἶτανε χλιαρῆ, ἀνοιξιὰτικη, κάτω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο, στὴ φαρδεῖα χαρκαμάδα, ἔδλεπες τὸ φεγγάρι νὰ προσμένει ρεμβό. Ὁ σιδεράς παρᾶτρε τὴ βαρειὰ κι ἄφησε τὸ καμίνι νὰ σῆσει. Δὲν ἔπρεπε οἱ Φράγκοι νὰ ξέρουσι πὼς ἐκεῖ μέσα ξαγρυπνᾶνε βιλάνοι. Κάλλιο νὰ νομίζουσι πὼς ὁ σιδεράς πλάγιασε ἀπόψε νωρίς. Ἄν εἶχε κανένας τους παραγγελιά νὰ δώσει ἢ νὰ γυρέψει, ἄς περάσει αὐριο, με τὴν ἡμέρα.

Ἀργοπορημένος ἦρθε ὁ Ζερβοχέρης, καθὼς τὸ εἶχε πεῖ. Ἦρθε μετὴν ἀκολουθία του, τὸ ράφτη, τὸν τσαγγάρη καὶ τὸ ζευγά, σὰν ἀληθι-

νός άρχοντας τής πλέμπας πού είταν. Στο κατώφλι όμως του σιδεράδικου, αναγκάστηκε ψυχόρμητα νά παρατήσει τό ήγεμονικό του ύψος. Έδω άρχιζε τό βασίλειο του πρεσβύτερου, του σιδερά. Μπήκε λοιπόν άδέξιος, γεμάτος άμηχανία, με τά μάτια λοξογυρισμένα άνήσυχια κατά τή μεριά του Γιμόθεου, μά και φουσκώνοντας σύγκαιρα τά στήθια του γιά νά ξιπάσει τούς συντρέφους.

Στάθηκε με κάποια δυσφορία κρυφή δίπλα στ' άμόνι, είδος θέση επίσημη, έβαλε τίς παλάμες στους γοφούς του, ύστερα στή μέση του, τίς ξανάφερε στους γοφούς του, άναδεύτηκε στενόχωρα, και τέλος, κοιτάζοντας γύρω - γύρω τούς βιλάνους πού είχανε ζυγώσει και πρόσμεναν σωπαίνοντας, μίλησε :

— Άδέρφια, είπε, σάς φωνάξαμε άπόψε έδω γιά νά σάς δώσουμε ένα μαντάτο. Κι ούτε νομίσαμε πώς έχουμε τό λεύτερο νά σάς τό κρύψουμε γιαντί όλοι, έτσι κι άλλιώς, θα τό μαθαίνατε, άφήνω πού πολλοί θα τήχετε μάθει κιόλας. Μιλάω σωστά ; Όσοιπών τό μαντάτο πού λέω είναι σπουδαίο γιά όλους μας, γιαντί όσο κι αν πεις πώς είμαστε οι βιλάνοι αδύναμοι, άμα συνταχτούμε πολλοί μαζί και δύναμη περισσότερη άποχτούμε από τόν καθένα μας χωριστά, και γνώση. "Έτσι λέω εγώ με τό μυαλό μου. . . "Άμ' τάχα τί διάφορο έχει ο βιλάνος πού ιδρωγοπάει μερνονχτής σκυμμένος στή δουλειά ; Πάλι : μεγάλος είναι ο Πανάγαθος άμα τόν βοηθήσει νά ταίξει τή φαμίλια του, ν' ανάψει ένα κούτσουρο τό χειμώνα στο τζάκι, νά βάλει κάνα βαγένι κρασί σέ μιá γωνιά, γιά τή χαρά και τή λύπη πού λέει ο λόγος. Μά τόν περισσότερο καιρό ο βιλάνος παλεύει άχαρα γιαντί ούτε ένα χερόβολο σανό δύναται νά βάλει στήν πάντα γιά τά ζωντανά του, ούτε ένα σπειρι σιτάρι γιά τά παιδιά του, ούτε σαν κλείσει τά μάτια του αφήνει τίποτα πίσω, μόνο ή γυναίκα του, σαν είναι ζωντανός, τόν χουγιάζει πδοναι τάχα ανεπρόκοπος, και σαν αφήσει τά μάτια του τόν κλαίει, πού τόν είχε στήριγμα. "Όμως άμυρη και σφαιρισμένη είναι και τούτη πές, γιαντί ή γυναίκα δίχως τόν άντρα δέν κάνει ούτε μιλιάρει, και τό χωράφι ξεραίνεται, και τ' αλέτρι δέν έχει μπράτσο νά τό δουλέψει, και τά βυζανιάρικα κρίζουν γυρεύοντας ψωμί, κι ο αφέντης ο Φράγκος ξαποστέλνει τούς άρματωμένους του νά σοϋ πάρουν τό ύστέρημα, κι ο κόσμος έχει βάσανα, κι άσ' τα, καλύτερα ο άνθρωπος νά μήν αναθυμάται. . .

Σταμάτησε νά πάρει άνσα. Είχε μπλέξει άξεδιάλυτα στή μακρυά του τήν περίοδο, γι' άλλου ξεκίνησε κι άλλου βρέθηκε. Κοίταξε γύρω του μ' άγωνία, με τόν πανικό στα μάτια πού του είταν γνώριμος όταν δέν κατάφερνε κάτι. Δυό - τρία μούτρα έδω - εκεί τόν κοιτάζανε γελώντας χαζά, άφωνα. Τ' άλλα είτανε σκυθρωπά, καμπόσα άνάμεσά τους δείχνανε δυσαρεστημένη άπορία κ' ένα ή δυό του φάνηκαν μάλιστα έχθρικά. "Αποφασισμένος καθώς είταν ωστόσο, χτύπησε τή γροθιά του στ' άμόνι και τέντωσε τό κορμί του προκλητικά.

— "Όχι, όποιος έχει δεύτερη γνώμη νά μου τήν πει ! βροντοφώνησε, κ' εγώ παίρνω μπροστά σας όρο νά μήν τονε βαρέσω ! "Όμως θέλω πρώτα νά μου πείτε αν είχανε τάχα δικιο σήμερα οι αφεντάδες οι Φράγκοι πού πιάσανε τόν άνθρωπο και τόν κυλήσανε κατά γής και τόν πατήσανε στο λαιμό και τόν χτυπάγανε κλωτσιές όλοϋθε έτσι πού νά

φτύσει αίμα ὁ συφοριασμένος, καὶ τὸν ἔβαλαν ὕστερα στὰ σίδηρα καὶ χίλια - δυὸ ἄλλα ἀκόμα κάνανε ποὺ δὲν πάει ἡ γλώσσα μου νὰ τ' ἀνιστορήσω. Καὶ πιάσανε μαζί τὸ γέρο τὸν πατέρα του κι ἀκόμα τρεῖς Ρωμιοὺς. Ὁ Θεὸς νὰ φυλάει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ ἀδικο γιατί εἶναι μεγάλη ἄμαρτία καὶ πληρώνεται στὴ ζωὴ ἐτούτη καὶ στὴν ἄλλη, νὰ τὸ ξέρετε! Ἐγὼ ρώτησα τὸν παπα - Δανιὴλ ποὺ εἶναι πολύξερὸς ἄνθρωπος καὶ διαβασμένος καὶ μοῦ τῆπε κι αὐτὸς πῶς εἶναι ἀδικο, μεγάλο ἀδικο. Ἄμῃ τότες τί νὰ ποῦμε ἐμεῖς οἱ ἄλλοι ποὺ εἴμαστε ἀδέρφια τους καὶ ξέρουμε τὸν καυμὸ τους, κι αὐριο μπορεῖ νὰ πάθουμε τὰ ἴδια καὶ χειρότερα, Θεὲ μου φύλαγε τὸν κόσμο . . .

Ἔτσι μίλησε ὁ Ζερβοχέρης καὶ μίλησε ἀκόμα γιὰ ὦρα πολλή, εἶπε γιὰ τὰ πάθη τῶν Ρωμιῶν καὶ γιὰ τὴν ἀπονιά τοῦ Φράγκου, γιὰ τὰ δίσεχτα χρόνια ποὺ πέρασαν, γιὰ τὴν ἀγάπη ποὺ προστάζει τὸ Εὐαγγέλιο, γιὰ τὸ χρέος ποὺ ἔχουν οἱ φτωχοὶ νὰ βοηθᾶνε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ἡ ἔμιλλα του εἶταν ἀρρυθμῆ, καθὼς ἡ ψυχὴ του ποὺ εἶχε φουρτουριάσει, μιὰ φούσκωνε μ' ἀγανάκτηση φοβερὴ καὶ μιὰ ξέπεφε σε βαρὺ παράπονο, πνιγμένο. Τὸν ἀκουγαν ἐκεῖνοι περίεργοι, χωρὶς νὰ μποροῦν ἀκόμα νὰ μαντέψουν ποὺ πάει νὰ καταλήξει. Πολλοὶ ἀπὸ δαύτους, δίχως νὰ μπαίνουνε βαθύτερα στὴν οὐσία τῆς στιγμῆς, ἀπολάβαιναν ἀσύνειδα τὸ ἀσυνήθιστο περιστατικὸ ποὺ τοὺς εἶχε λάχει ἀπόψε ἐδῶ, στέκονταν νὰ τὸν κοιτάζουν ἀπληστοι, μὲ στόμα μισανοιχτό, χαίρονταν τὴ συντροφικὴ γύρω σὺναξη καὶ κρυφά, μέσα τους, γιορτάζανε γιὰ τὸ πανηγύρι. Ὅμως αὐτὸς, ἀνήσυχος διπλά, χωρὶς νὰ παύει νὰ μιλάει, ἔρριχνε κάθε τόσο ματιές ἀνυπόμονες στὴν πόρτα. Ὁ παπα - Δανιὴλ δὲν τοῦ εἶχε μὴνύσει ἀκόμα, καθὼς τὸ εἶχε ὑποσχεθεῖ. Τί ἔκανε ὅλο τ' ἀπόγεμα; Ἄδηλο. Σπίτι του δὲν εἶταν, ἡ Μπίλιω ἀνάλαβε νὰ τὸν εἰδοποιήσει πῶς οἱ βιλάνοι θὰ τὸν προσμένανε τὸ βράδυ πιά στὸ σιδεράδικο. Δὲν ξεμπερδεψε ἄραγε ἀκόμα μὲ τοὺς Φράγκους;

— Πάνε χρόνια πολλὰ, εἶπε ὁ κάπελας σφουγγίζοντας μ' ἀνάστροφο χέρι τὸ ἰδρωμένο μέτωπό του, ποὺ ὁ τόπος τοῦτος εἶτανε λεύτερος, καθὼς μᾶς λένε οἱ παλιότεροι. Ἐένος δὲν εἶχε πατήσει τὸ χῶμα τοῦ Μοριᾶ, στὶς ράχες τῶν βουνῶν μας δὲν ἔβλεπες κάστρα. Ὁ βιλάνος, ποὺ λέτε σύντροφοι, εἶτανε τότες ἀφέντης στὸ χωράφι του, δούλευε τὴ γῆς, τὴν πότιζε μὲ τὸν ἰδρῶτα του, ὅμως κ' ἐκείνη τὸν ἔτρεφε, αὐτὸν καὶ τὴ φιλία του, καὶ τὰ ζωντανά του. Χαρὰ Θεοῦ εἶταν ὁ Μοριάς, βλογιμένος τόπος! Καὶ νὰ σου μαῦρη μέρα! ἔρχονται οἱ Φράγκοι ἄρματωμένοι, σηκώνουνε πόλεμο, στήνουνε σέντζια στενά στὶς πολιτείες, κουρσεύουν τὰ χωριά καὶ μὲ σίδερο, πατᾶνε τὸ Ρωμιὸ στὸ σῆεργο. Αὐτὴ εἶναι ἡ κουγκέστα ποὺ τὴ λένε κι ἀπὸ τότες ὁ τόπος μας δὲν εἶδε καλὸ. Πρόσεξες τ' ἄλογο σὰν τῶχεις ἀμολυτό, πῶς εἶναι ζωηρὸ καὶ μὲ σπιθαμὸ μάτι, κι ἄμα τοῦ περάσεις τραχηλιά, τὸ ζέψεις σὲ μαγγάνι, πῶς σκύβει τὸ λαιμὸ του τὸ καχορίζικο κι ἀγκομαχάει καὶ ρεῦει; Ἔτσι κι ὁ Ρωμιός. Ἐωμάχος στὸν κάμπο εἶτε στὸ βουνό, δουλευτὴς στὴν πολιτεία, μὲ πριβιλέτζιο εἶτε δίχως πριβιλέτζιο, βιλάνος μένει πάντα κι ὅ,τι κι ἂν πιάσει στὸ χέρι του γίνεται σάχτη, κι ὅ,τι βγάλει μὲ τὸν ἰδρῶτα του δὲ φτουράει. Γιατί τὸ ψωμί τῆς σκλαβιάς εἶναι πικρὸ, δὲ θρέφει τὰ σπλάχνα τοῦ ἀνθρώπου, ἀδέρφια!

— Τέτοιο εΐταν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, εἶπε ἀναστενάζοντας ἕνας ἀπὸ τὸ σωρὸ, μαραγκὸς τὸ ἐπάγγελμα, μὲ μάτια κόκκινα πού ὀλοένα τρέχανε νερό.

— Τὸν καιρὸ πρὶν ἀπὸ τὴν κουγκέστα, λέει ἕνας ἄλλος, στὸ Μοριὰ βασίλευε κάποιος βασιλιάς πού εἶχε παλάτι μαρμαρένιο, ἐκεῖ ψηλά, σὲ κορφοβοῦνι τῆς Μεσαρέας, κ' εἶχε τὸ παλάτι ἑπτὰ πόρτες μαρμαρένιες, καὶ στίς ἑπτὰ πόρτες φύλαγαν ἑπτὰ δράκοι θεόρατοι.

— Λοιπόν; λοιπόν; ρώτησαν ἄπληστα κάτι γυναῖκες κι ἀναδεδῆτηκαν νὰ τὸν ζυγώσουν τεντώνοντας τὰ μάτια τους, σπρώχνοντας μὲ τὸν ἀγκῶνα τοὺς διπλανοὺς, ν' ἀνοίξουν δρόμο.

Ὅμως ὁ Ζερβοχέρης ὀργισμένος, θὲς γιατί τοῦ πήρανε τὴ μιλιὰ ἀπὸ τὸ στόμα, θὲς γιατί σι' ἀλήθεια μέσα τοῦ ἀποδοκίμαζε τὸ φαντασιοκόπημα, σήκωσε τὴ γροθιά του κ' ἔδωσε φωνή:

— Πᾶψτε μωρέ! θρασίμια, χαζοκούταβα! Σῶνουν τὰ παραμύθια! Σῶνουν, π' ἀνάθεμα τῇ φύτρα σας! Ἔτσι θὰ κοιμόσαστε πάντα;

Σώπασαν καὶ τὸν κοίταζαν ἀπορημένοι, μὲ κάποιο σεβασμὸ.

— Μὲ τὸ συμπάθειο, κυρ - Παντελῆ, ἔκανε ὁ προσβλημένος, δὲν εἶναι παραμύθια αὐτὰ πού λέω.

— Παραμύθια εἶναι μωρέ, κι ὅποιος δὲν τὸ πιστεύει θὰ τοῦ ἀνοίξω ἐγὼ τὸ καύκαλο μὲ μιὰ σφροντυλιὰ νὰ φύγουν οἱ καπνοί, νὰ ξερρωστήσει, νά!

Σώπασαν καὶ σκύψανε τὰ κεφάλια τους. Κι ὁ σιδεράς, πού μέσα τοῦ καμάρωνε πάντα τὴ δύναμη, ἀνάσανε βαθιά, μὲ καμάρι γιὰ τὸ μικρότερό του, στύλωσε τὸ στρογγυλὸ του τὸ κεφάλι καὶ τοὺς κοίταξε γύρω μὲ τὸ μοναδικὸ του μάτι πού ἔλαμπε θριαμβικὰ.

— Μᾶς φώναξεις νὰ συναχτοῦμε ἀπόψε ἐδῶ, Ζερβοχέρη, ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ τραχειὰ ἀπὸ πέρα, στὸ βάθος τοῦ σιδεράδικου. Τί μᾶς θέλεις;

Τὰ μάτια τοῦ κάπελα ἀναψαν

— Τί σας θέλω; Τὸ ρωτᾶς; βρόντηξε. Ποιὸς εἶν' αὐτὸς πού ρωτᾶει; Θέλω νὰ τὸν ἰδῶ!...

Ζαρώσανε μουδιασμένοι, ἐνῶ ἐκεῖνος σηκωνότανε στὰ νύχια καὶ πάσχιζε νὰ ξεχωρίσει τὸν ἀθθάδη.

— Ἐγὼ εἶμαι, δές με, εἶπε ἀτάραχα ἡ φωνὴ κ' ἕνας κοντὸς στραβοκάνης, μὲ τετράγωνους ὤμους καὶ σφιχτὸ κορμί, φάνηκε νὰ παραμερίζει τοὺς διπλανοὺς του γιὰ νὰ προχωρήσει.

— Χμ, ἐσύ 'σαι, Μάχο; ἔκανε ἡμερωμένος κάπως ὁ Ζερβοχέρης. Καλά, θὰ σοῦ τὸ πῶ λοιπόν. Σᾶς θέλω νὰ βοηθήσετε γιὰ νὰ γλυτώσουμε τοὺς πέντε δικούς μας.

— Καὶ πῶς νὰ βοηθήσουμε; τί μπορούμε ἑμεῖς;

— Πολλὰ μπορούμε! βρουχγήθηκε ὁ κάπελας χτυπώντας πάλι τὴ γροθιά του σι' ἑμὲνι πού ἔμεινε βουβό.

Καὶ τοὺς ἐξήγησε μὲ λίγα λόγια, μπερδεμένα κι αὐτὰ, τὴν πρόταση τοῦ παπα - Δανιήλ. Στὴν Καλαμάτα εἶχε ἔρθει, δὲν πάει πολὺς καιρὸς, νὰ καθήσει ἕνας ξενομερίτης Βενετράνος, μὲ χρῆμα πολὺ. Αὐτὸς μπορεῖ νὰ δώσει τὰ πέρπυρα, ὅσα πέρπυρα θὰ γυρέψουν οἱ Φράγκοι γιὰ λύτρα. Ἀνάγκη λοιπόν νὰ συναχτοῦν εἰς μαζὶ καὶ νὰ πάνε

νὰ παρακαλέσουν τὸν τραπεζίτη. Ὁ Βενετσάνος θὰ τοὺς πεί βέβαια πὼς θέλει κάτι γιὰ ἐγγύηση, νὰναι σίγουρος δηλαδή πὼς θὰ τὰ ξαναπάρει πίσω τὰ λεφτά του. Κι αὐτοὶ θὰ τὸ δώσουν, δίχως δεύτερη κουδέντα θὰ τὸ δώσουν, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ κιβιτάνου τὰ φυλακισμένα του ἀδέρφια.

— Δὲν εἶν' ἀδέρφια μας οἱ δυό, εἶναι Σλαῦοι, πετάχτηκε κάποιος.

— Τί λές, μωρέ! . . . Ποιὸ εἶναι τὸ θρασίμι πὸ μιλáει ἔτσι ;

Στὴ μεριά πὸ εἶχε ἀκουστῆ ἢ φωνὴ ἔγινε ἓνα στρίμωγμα κι ὁ ἄνθρωπος πὸ εἶχε μιλήσει τρύπωνε πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

— Κ' οἱ Σλαῦοι δὲν εἶν' ἀδέρφια μας ; φώναξε ὁ Ζερβοχέρης ἀγριεμένος. Ὁ Χριστὸς ξεχώρισε τοὺς Σλαῦους ἀπὸ τοὺς Ρωμιούς, μωρέ ; Δὲν προσκυνᾶνε κ' οἱ Σλαῦοι Χριστὸ ;

— Προσκυνᾶνε, προσκυνᾶνε, συμφώνησαν οἱ κοντινότεροι κουνών-
τας πειθήνια τὰ κεφάλια τους.

— Τὸ λοιπὸν ;

— Κι ἂν μᾶς γυρέψει ὁ Βενετσάνος τίποτις κακὸ ;

— Σὰν τί κακὸ νὰ μᾶς γυρέψει ;

— Νά, ἂν μᾶς γυρέψει νὰ πουλήσουμε τὴν ψυχὴ μας στὸν Τρι-
κατάρτο ! Οἱ Βενετσάνοι δὲν εἶναι ὀρθόδοξοι σὰν τοὺς Ρωμιούς.

Ὁ Ζερβοχέρης βρέθηκε μπλεγμένος. Ὅχι πὼς τὸν παραδεχότανε αὐτὸς τὸν κίνδυνον νὰ πουλήσουν τὴν ψυχὴ τους, τέτοια πράγματα δὲν τὰ πολυπίστευε πὼς γίνονται καθεμέρα. Ὅμως δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο ν' ἀποκριθεῖ, ἀπόμνε σασιτισμένος ἀπὸ τὸ ἀναπάντεχο ρῶτημα. Τέ-
τοια σκέψη, ἀλήθεια, δὲν τοῦ εἶχε περάσει ἴσαμε τώρα ἀπὸ τὸ κεφάλι.

Μὲ στόμα μισανοιχτὸ, πασχίζοντας κάτι νὰ βρεῖ γι' ἀπόκριση, στεκότανε νὰ τοὺς κοιτάζει κ' ἡ ἀγωνία τοῦ ἔπνιγε χειρότερα τὴ φωνή. Κιόλας ἔκεινοι, παράσυρμένοι ἀπὸ τὴν ἀντίρρηση, ἀρχίζαν νὰ μουρ-
μουρίζουν συναμεταξύ τους, συμφωνοῦσαν πὼς τὸ πρᾶμα εἶταν ἔτσι κι ἀλλιῶς ἐπικίνδυνον, πὼς δὲν ἄξιζε δὰ καὶ τὸν κόπο. Μερικοὶ, διορθώ-
νοντας τὴν ἀόριστη ἀνησυχία πὸ εἶχε σπεῖρει αὐτὸς πὸ πρωτομίλησε, λέγανε πὼς, τὸ λιγότερο, ὁ Βενετσάνος θὰ τοὺς γύρευε ν' ἀλλαξοπι-
στήσουν, ν' ἀπαρνηθοῦν τὴν ὀρθοδοξία καὶ νὰ παραδοθοῦν στὸ ἔλεος
τῶν φραγκοκαλόγερων. Φρίκη κι ἀνατριχίλα τοὺς κυρίευε στὴ σκέψη
τούτη! Κι ὁ Ζερβοχέρης πὸ τόσο πάσχιζε, πὸ εἶχε ἰδρῶσει νὰ τοὺς
φέρει στὰ νερά του, τοὺς ἔβλεπε τώρα νὰ λακίζουν, νὰ τοῦ ξεφεύγουν
μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια σὰν τὸ νερό.

Πάνω σ' αὐτὰ, κάνει ἔτσι καὶ βλέπει τοὺς συναγμένους κοντὰ
στὴν πόρτα νὰ παραμερίζουν, καὶ τὸν παπα-Δανιὴλ νὰ ἔρχεται κατὰ
δῶθε δρασκελώντας μὲ τὰ μικρά του τὰ ποδάρια τοὺς καθισμένους χάμου
βιλάνους πὸ δὲν εἶχανε προλάβει νὰ σηκωθοῦν. Ἀνάσανε βαθιά, ἀνα-
κουφισμένος, καὶ τὸ πρόσωπό του ἔλαμψε. Ἡ ἐλπίδα μεμιάς φύσκωνε
πάλι μέσα του.

— Ἐλα, ἔλα ! φώναξε τοῦ παπαῦ κουνώντας στὸν ἀέρα τὰ χέρια του.
Ἐλα νὰ τοὺς πεις τί ἔχουν χρέος νὰ κάνουν.

Ζύγωσε ὁ παπα-Δανιὴλ καὶ στάθηκε μπροστὰ στὸν κάπελα. Τὸ
πρόσωπό του πὸ ἴσαμε τώρα, κατὰ τὸ συνήθειό του, χαμογελοῦσε,
ξεξάρωσε ξάφνου κ' ἔγινε σοβαρό.

— Γιατί μιλάς έτσι στ' ἀδέρφια σου, Ζερβοχέρη; ἔκανε αὐστηρά.
"Ἐρχομαι νὰ σοῦ πῶ πῶς δὲν ἔχουν τίποτα νὰ κάνουν.

— Τίποτα;

Ἐκείνου ἀπόμεινε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό. Σούσουρο ἀποδοκιμαστικὸ γι' αὐτὸν ἀπλώθηκε γύρω.

— Τίποτα, ναί. Εἶδα τὸν κιβιτάνο.

— Καὶ λοιπὸν;

— Λοιπὸν εἶναι μάταιο νὰ πασχίζουμε. Οἱ πέντε θὰ κρεμαστοῦν.

— Τί;

Ἅλλοι πάγωσαν. Πίσω, στὸ σκοτεινὸ βάθος τοῦ σιδεράδικου, κάτι πνιγμένο σὰ λυγμὸς ἀκούστηκε, ἔμως ἢ προσοχὴ ἐλουῶν εἶτανε τόσο γυρισμένη στὸν παπὰ, ποῦ κανένας δὲ σκοτίστηκε νὰ κοιτάξει.

— Ἐὰ κρεμαστοῦν; . . . Καὶ γιατί; ρώτησε ἀφωνα, μὲ χεῖλη μουδιασμένα ὁ Ζερβοχέρης.

— Γιατί τὸ ξέχασες, οἱ Φράγχοι ἔμως τὸ θυμῆθηκαν. Γιατί ὁ ἀδερφὸς τοῦ Σλαύου μαχαίρωσε στὴν Κεσφίνα, πάει ἐνάμισης τώρα χρόνος, ἔναν δικό τους, καθαλάρο. Κι ὁ κιβιτάνος, δὲν τοῦ βγάξεις ἀπὸ τὸ μυαλὸ πῶς οἱ Σλαῦοι ἔχουνε πάρει ὄρκο ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ νὰ πολεμᾶνε τοὺς Φράγκους.

Φῶς ἔγινε ξαφνικὸ στὰ μάτια τοῦ Ζερβοχέρη. Αὐτὸ εἶταν! Νὰ τί φοβότανε, δὶχως κι ὁ ἴδιος νὰ τὸ καταλαβαίνει, ἀπὸ τὸ πρωτὶ. Λοιπὸν ὁ Φεντὸρ ἔτρεχε κίνδυνο μεγάλο, καλὰ τὸ εἶχε νιώσει αὐτός. Κίνδυνο μεγάλο, καὶ μαζί του ὁ Πέτρος κ' οἱ τρεῖς Ρωμιοί. Σὰν ἄκουσε τὸν τσαγγάρη νὰ τοῦ φέρνει πρῶτος τὸ μήνυμα, κάτι σκοτεινὸ μέσα στὴν ψυχὴ του εἶχε ἀλαφιαστεῖ. "Ἄθελα ὁ νοῦς του εἶχε γυρίσει στὸν ἄλλο, τότε, τὸν Σέργιο; κ' εἶχε ξαναθεῖ γιὰ μιὰ στιγμή τὴν κρεμάλα ποῦ στήνεται μπροστὰ στὸ καπηλεῖο. "ὦ συφορά! εἶτανε τὸ ριζικὸ λοιπὸν τῆς ἀμοιρῆς τούτης φαμίλιας νὰ περάσει, ἄντρας σὲ ἄντρα, ἀπὸ τὴ θηλειά;

— Καὶ δὲν ἔχουνε γλυτωμὸ; ρώτησε μὲ φωνὴ ξέπνοη τὸν παπὰ.

— Πὲς πῶς δὲν ἔχουν.

Γύρισε τὰ μάτια του ὁ Ζερβοχέρης, τὰ τρομαγμένα τώρα καὶ θολὰ, καὶ κοίταξε ἀτολμα τὸν Δανιήλ. Σὰν κάτι νάκρυβε ὁ λόγος τοῦτος. Κ' οἱ βιλάνοι τὸ εἶχανε κι αὐτοὶ νιώσει, κι ὄλοι τους κοίταζαν, μ' ἀνάσα κρατημένη, τὸν Δανιήλ στὰ χεῖλη.

— Πὲς πῶς δὲν ἔχουν, ὄχι, ξανάπε κείνος. Φαινότανε σὰ νευρικός, κάτι σφάδαζε στὸ πρόσωπό του ἀριστερά, κοντὰ στὰ γένηια.

"Ὅπου ὁ Ζερβοχέρης δὲν ἀντέχει πιά.

— Γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, μίλα, παπὰ! λέει φωνάζοντας. Κάτι μᾶς κρύβεις.

Ἅλλοι εἶχανε στριμωχτεῖ γύρω, ζύγωσαν, πρόσμεναν.

— Ὁ κιβιτάνος δὲ μοῦ τόπε ἔτσι, πῶς δὲν ἔχουν γλυτωμὸ, ὄχι δὲ μοῦ τόπε. Γέλασε ἀνήμερα, μὲ χτύπησε στὸν ὦμο σὰ νὰ μὲ κοροϊδεύει ποῦ φαινόμενα κουτὸς καὶ μοῦ ἐξήγησε πῶς οἱ Φράγχοι περνοῦνε τώρα στερνὰ δύσκολες ἡμέρες. «Ἄν εἶχε ὁ Σλαῦος σου βιδὸς πολὺ, μοῦ λέει, θὰ σοῦλεγα, παπὰ, πῶς νὰ τὸν γλυτώσεις.»

— Ἄ! . . . ἄ! ἔκανε ὁ Ζερβοχέρης.

—“Ω, τὸν ἀντίχριστο, λέει μέσα στὰ δόντια του κι ὁ παπάς.

Σάστισαν. Πρῶτη φορά ἀκούγανε τὸν Δανιὴλ νὰ βρίζει τοὺς Φράγκους· ἴσαμε τώρα ποτὲ δὲν εἶχε ξεστομίσει φανερά κάτι κακὸ γιὰ τοὺς ἀφεντάδες. Εἶταν ἀνθρωπος γνωστικός κ' ἤσυχος ὁ παπα· Δανιὴλ, ἤξερε πὼς πρέπει νὰ μένει πάντα εὐχάριστος στοὺς δυνατοὺς γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ βοηθᾷ ἔτσι τοὺς βιλάνους.

“Ὁμως ὁ Ζερβοχέρης δὲν κρατιότανε πιά, μιᾶς κ' εἶχε μπεῖ στο νόημα.

— Πόσα γύρεψε ; Πόσα ;

— Μὴ μὲ ρωτᾶς, Ζερβοχέρη, μὴ μὲ ρωτᾶς ! ἀκόμα κι ἂν εἶτανε νὰ πουληθεῖς δλάκερος, καὶ νὰ πουλήσεις ὄλα τὰ ὑπάρχοντά σου, καὶ νὰ πουλήσουν οἱ συντρόφοι σου τὰ δικὰ τους, πάλι δὲ θὰ τὸ πλήρωνες τὸ ποσό. “Ὁχι. Μὴ μὲ ρωτᾶς, Ζερβοχέρη . . .

Κίνησε νὰ φύγει, στὰ μάτια του τρέμιζε μιὰ σπίθα ὑγρή, ἀπειρη συμπόνια. “Ὁ κάπελας ὁμως τοῦπσε μπροστά, παραλογοισμένος, τὸν σταμάτησε.

— Πές μας ! Πές μας . . .

Στάθηκε δίβουλος, τοὺς κοίταξε ὄλους γύρω.

—“Ὁχι, εἶπε σὰ μιλώντας μέσα του, εἶναι ἄδικο. Κι ἀνώφελο . . .

— Πές μας !

Κ' ἐπειδὴ στεκότανε πάντα δισταχτικός, ἀναποφάσιτος, ὁ Ζερβοχέρης τέντωσε τὸ χέρι του, τὸ σήκωσε καί, φέρνοντάς το γύρω, πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν βιλάνων :

—“Ἐμεῖς ποὺ βλέπετε ἐδῶ, θὰ τὰ πληρώσουμε, ὅσα κι ἂν εἶναι ! φώναξε παράφορα. “Ἐμεῖς ἐδῶ ὄλοι.

“Ὁ παπάς κούνησε μὲ χαμόγελο πικρὸ τὸ κεφάλι του.

— Ποτέ, εἶπε. Δὲ γίνεται.

— Γίνεται ! “Αφοῦ σ' τὸ λέω ἐγώ !

— Δὲ γίνεται, ὄχι . . .

“Απόρησε ὁ κάπελας.

— Μὰ πόσα εἶναι λοιπόν ;

— Διακόσα πέρπουρα, ἀποκρίνεται ὁ παπάς στυγνά.

“Ὁ λόγος ἄστραψε κ' ἔπσε σὰν ἀστροπελέκι. Οἱ βιλάνοι κοιτάχτηκαν ἀποσβολωμένοι.

— Διακόσα . . . πέρπουρα ! . . .

Εἶτανε ποσὸ φανταστικό, σύγχρυσ σ' ἔπιανε καὶ μόνο νὰ τὸ συλλογιέσαι. Διακόσα πέρπουρα ! “Ἐνα βασίλειο ἂν εἶτανε νὰ πουληθεῖ, δὲ θᾶξιζε τόσο.

—“Ὁχ ! βόγκηξαν οἱ βιλάνοι καὶ σκύψανε τὰ κεφάλια τους. Κάποιοι, κοντὰ στὴν πόρτα, τὴν ἀνοίγανε κιόλας καὶ κάνανε νὰ τραβήχτην. Τί ὄφελος πιά νὰ συζητᾶς ;

“Ὁ Ζερβοχέρης ἀσάλευτος πάντα στὴ θέση του, μὲ τὴ ράχη καμπουριασμένη, τὸ κεφάλι βαρὺ πάνω στὸ στήθος, ἀπόμνε ἀλαλος. Θολά, δυσκίνητα, κάποιοι στοχασμοὶ σιγαναδεύονταν στὸ νοῦ του, κάνανε νὰ δέσουν σὲ συλλογισμό καὶ πάλι σκόρπιζαν. Τὸ σούσουρο εἶχε φουντώσει γύρω, οἱ βιλάνοι ξομπλιάζανε τὰ λόγια τοῦ παπᾶ, φανέρωναν τώρα τὴ

δυσφορία τους. Τί τους κουβάλησαν απόψε εδώ ; γιατί νά τους ξεσηκώσουν ;

— Οί Φράγχοι μᾶς περιγελάνε. Ούτε ὁ πρίγκηπας δὲν ἔχει νά πληρώσει διακόσα πέρπυρα.

— Τὸ εἶπανε γιὰ νά καταλάβει ὁ παπᾶς πὼς δὲ γίνεται αὐτὸ πού πηγε νά γυρέψει.

— Κάλλιο νά τραδηχτεῖ καθέννας στὴ γωνιά του, λέω ἐγώ. Ἄν μᾶς νιώσουν πὼς συναχτήκαμε ἀπόψε ἐδῶ, θὰ πιάσουν αὐριο κι ἄλλους.

— Τὸ κάτω - κάτω, γιατί νά σηκώσει χέρι ὁ Σλαβὸς ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα ; Ἄφεντάδες εἶναι οἱ Φράγχοι, λογαριασμὸ θὰ μᾶς δώσουν ; Ὅ,τι τοὺς ἀρέσει, αὐτὸ κάνουνε.

Ἡ τελευταία τούτη ἀποψη φαινόταν ἡ πιὸ λογικὴ, μ' αὐτὴν ἀρχίζαν οἱ περισσότεροὶ νά συμφωνοῦνε. Κ' ἐκεῖνοι πού λίγο πρὶν κοιτάζανε τὸν Ζερβοχέρη ὑπάκουα, μὲ τὸ μέτωπο σκυμμένο, τώρα σηκώνανε τὸ κεφάλι τους ἀπόκοτα, τοῦ ρίχνανε ματιὰς ἀτίθασσες, ὀργισμένες.

Ἐάφνου τὸν βλέπουνε ν' ἀναντρανίζει. Τὰ μάτια του, πού εἶτανε θολὰ, ξεστερώνουν σὲ μιὰ στιγμὴ, ἀστράφτουν, πεταρίζουν γοργὰ ἐδῶ, ἐκεῖ. Τὸς εἶχε ἴδει, κατάλαθε.

— Ἐ! μπήγει μιὰν ἄγρια φωνή. Ἐ, σεῖς! ποῦ πάτε ;

Οἱ συναγμένοι μπροστὰ στὴν πόρτα σταμάτησαν.

— Φεύγουμε, Ζερβοχέρη, λείει ἀτάραχα ὁ στραβοκάνης μὲ τὴν τραχειὰ φωνή.

— Φεύγετε ; οὐρλιάζει ὁ κάπελας καὶ τινάζεται σὰ νά τὸν εἶχανε βιτσίσει. Φεύγετε, θρασύμια! Ἀνάθεμά σας... Κανέννας μὴ σαλέψει.

Καὶ λέγοντας, κάνει ἔτσι τὸ χέρι του, χουφτιάζει ἀπὸ δίπλα τὴ βαρειὰ καὶ τὴ σήκωνει σὺν πούπουλο πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του. «Ὅποιος κάνει βήμα, τὸν ἀφήνω στὸν τόπο!» λέει.

Στάθηκαν σασισιμένοι. Ἐτσι ἂν τὸν χτυποῦσε ἡ τρέλλα καὶ τὴ σφεντόνιζε τὴ βαρειὰ, μέσα στὸ σωρό... Οἱ γυναῖκες στρίγγλισαν, οἱ μπροστινοί, κάνοντας νά φυλαχτοῦν, πέσαν ὁ ἕνας πάνω στὸν ἄλλον, κλωτσοπατήθηκαν.

— Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ!

Γυρίσανε τὰ μάτια τους μ' ἀπελπισία στὸν παπᾶ, προσμένοντας ἀπ' αὐτὸν βοήθεια. Γεμάτοι κατάπληξη θυμῶς τὸν εἶδανε νά μένει ἀτάραχος καὶ νά τοὺς κοιτάζει. Πίσω ἀπὸ τὸν ἀδερφὸ του ὁ σιδεράς χαμογελοῦσε βουθὰ, τὸ μοναδικὸ μάτι του ἔλαμπε ἀπὸ καμάρι. Οὔτε κι αὐτὸς ἀκόμα δὲν τὴ σήκωνε ἔτσι εὐκόλα τὴ βαρειὰ.

— Φεύγετε, σκυλιά, φωνάζει ὁ κάπελας, καὶ δὲ σὰς καίγεται καρφί τί θ' ἀπογίνει, ἔ ; Αὐριο πρῶτ', βγαίνοντας ἀπὸ τὰ σπίτια σας, ρίχτε μιὰ ματιὰ σ' ἄλώνια. Ρίχτε! Θὰ ἴδεῖτε τίς κρεμάλες, πέντε κρεμάλες ψηλές, καὶ πέντε κορμιὰ πού στριφογυρίζουν στὸν ἄερα. Ὁ, καταραμένοι! Δὲν ἔχετε σπλάχνα κ' αἷμα ; δὲν ἔχετε ἀδέρφια, γονιούς, γυναῖκες, παιδιά ; Δὲν κλάψατε ποτὲ δικὸ σας κανένα ;

— Τί θὲς νά κάνουμε, Ζερβοχέρη ; ρωτάει καρτερικὰ μιὰ γεροντικὴ φωνή.

— Τί νά κάνετε ; νά σίσετε τὰ ρουχα σας, μωρέ! Νά δέσετε ἕνα σκοινὶ στὸ λαιμὸ σας καὶ νά πάτε ξυπόλητοι νά παρακαλέστε. Νά μα-

ζέψετε ὅ,τι ἔχετε καὶ δὲν ἔχετε, τὸ βίος τοῦ ὁ καθέννας, καὶ νὰ τὸ δώ-
σετε γιὰ τοὺς καταδικασμένους. Τί τὸ θέλετε τὸ βίος ἅμα δὲ μπορείτε
νὰ τὸ διαφεντέψετε; Σήμερα πιάσανε αὐτούς, αὐριο θὰ πιάσουν ἄλλους.
Θάρθει ἢ σειρά σας, ἀγρίμια, καὶ τότε θὰ μερώσετε. Θὰ κλάψετε μαῦρο
δάκρυ, γιὰτὶ κανέννας δὲ θὰ σᾶς γνοιαστεῖ, ἀφοῦ τώρα δὲν τοὺς γνοια-
ζόσατε κ' ἔσετε ἐκείνους.

— Σάμπως κι ἂν ξεπουλήσουμε τὸ βίος μας, θὰ μαζέψουμε διακόσα
πέρπουρα;

— Ὅσα μαζέψετε! Πάλι περισσότερο θάνατι ἀπὸ τὸ τίποτα.

— Οἱ Φράγκοι θὰ μᾶς γελάσουν, λέει μὲ πεποιθήση ὁ στραβοκά-
νγς. Θὰ πάρουνε τὰ πέρπουρα καὶ θὰ κρεμάσουν καὶ τοὺς φυλακισμένους.

— Κάντε το, μωρέ, κι ἄς τοὺς κρεμάσουν! Αὐτὸ θὰ πεῖ νὰ κάνει
τὸ χρέος τοῦ ὁ καθέννας.

Σώπασαν, κοιτάχτηκαν. Ὅχι, αὐτὸ δὲν τοὺς ἄρεσε. Νὰ πουληθοῦν
ἐλάκεροι, νὰ μείνουνε στὸ δρόμο, κι ὅλα νὰ πᾶνε χαμένα. Τί τ' ὄφελος;
Τρελλὸς πρέπει νάνατι ὁ Ζερβοχέρης.

Ἐνας μεσόκοπος ψηλός, ξερακιανός, μ' ἀργασμένο πετσι ἀπὸ τὴ
δουλειὰ στὸ ὑπαιθρο, παραμέρισε τοὺς ἄλλους, βγήκε μπροστά.

— Ἐσὺ τί θὰ δώσεις, Ζερβοχέρη; ρωτᾷει.

— Ἐγὼ; Ἐγὼ θὰ δώσω ὅ,τι ἔχω, τὰ πάντα μου! Τὸ καπηλειό,
τὰ ρουχα μου, τὰ στρωσίδια τοῦ κρεββατιοῦ μου! Τὸ αἷμα μου θὰ δώσω.

— Δὲν τ' ἀγοράζουμε τὸ αἷμα σου οἱ ἀφεντάδες. Ἄμα τὸ θέλουν
τὸ παίρνουν χάρισμα.

Γέλια δυνατὰ ἀκούστηκαν πίσω. Ὁ κάπελας φρένιασε.

— ὦ! θεομπαίχτες, βρουχήθηκε τρέμοντας.

— Αὐτὸ πὸν εἶτανε νὰ γίνετι γίνηκε, λέει ἐπίσημα, κοφτὰ ὁ ξω-
μάχος. Ὁ παπάς πῆγε στοὺς Φράγκους, παρακάλεσε. Ἄπὸ δῶ καὶ
πέρα... ὁ Θεός!

Καὶ σήκωσε τὸ κοκκαλιάρικο δάχτυλό του κατὰ τὴν οὐρανὸν.
Ἦστερα γύρισε τίς πλάτες.

— Σκυλιά, θὰ σᾶς σουβλίσω! φωνάζει παλαβὰ ὁ Ζερβοχέρης καὶ
μ' ἕναν πῆδρο πετιέται ἀπὸ τὴ θέση του, βρῖσκεται ἀνάμεσά τους. Ἀ-
πλώνει τυφλὰ τὰ χέρια του κι ἀδράχνει δυὸ μέσα στὸ σωρό.

— Κανέννας δὲ θὰ βγεῖ ἀπὸ δῶ μέσα ζωντανός, ξεφωνίζει. Ὅποιος
δρασκελίσει τὸ κατώφλι, νάνατι ἀφορεσμένος!

— Ἄφησέ μας, Ζερβοχέρη...

— Ἡ κόλαση νὰ σᾶς φάει, προδότες τοῦ Χριστοῦ!

— Ἄφησέ μας!

— Ὅχι. Κάλλιο νὰ σᾶς πνίξω μὲ τὰ χέρια μου.

Εἶπε, κ' εἶταν ἔτοιμος νὰ τὸ κάνει. Ἐέφρενος, τράνταζε τοὺς δυὸ
ποῦ εἶχε ἀρπάξει, τοὺς τίναζε σὺν ἄψυχα κουφάρια. Χλωμοὶ ἐκείνοι,
πανιασμένοι, γουρλώνανε τὰ μάτια τους, ζαλλίζονταν, στρίβανε κιόλας
τὸ βολβό. Ὅμως ἡ ἀγκνᾶχτηση εἶχε φουντώσει, πέρσευε γύρω. Στριγ-
γλισαν οἱ γυναῖκες, ρεκάβανε τὰ μωρά, δυὸ-τρεῖς φωνὲς ἀντρίκιες φο-
βέρισαν:

— Πίσω, Ζερβοχέρη!

— Πιάστε του τὰ χέρια...

— Δὲν ἔχεις ἀπάνω μας δικαίωμα!

Στὸ ἀνακάτωμα ποὺ ἄρχιζε, ὁ κάπελας εἶταν ὁ πιὸ ψηλός, ὁ πιὸ γερός, καὶ τὸν ἐβλεπες καμπουρισμένο, μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτά, στητὰ ποδάρια, νὰ τσαλαβουτάει μέσα σὲ βουρκο πηχτό, νὰ παραδέρνει. Ὁ στραβοκάνης ὅμως, γοργά, εἶχε παραμερίσει τοὺς διπλανούς του κ' ἐρχότανε μὲ δρασκελιῆς μεγάλες κατὰ πάνω του. Ὁ ζωμάχος τοῦ ἄρπαξε τὸ δεξί καὶ πάσχιζε νὰ τοῦ ξεγαντζώσει τὰ δάχτυλα ποὺ τράνταζαν τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς βιλάνους.

— Ἀνάθεμά σε, Ζερβοχέρη, ἀνάθεμα! σύρανε φωνή στριγγιά κάτι γυναῖκες.

— Εἶναι δαιμονισμένος!

— Ἐορκίστε τον!

Στάθηκε μονάχος του, ἀπαυδημένος. Στάθηκε βαριανασαινοντας καὶ πέρασε τ' ἀνάστροφο τῆς παλάμης του στὸ μέτωπό του ποὺ εἶχε ἰδρώσει, πάνω στὸ πρόσωπό του τὸ τσακισμένο ἀπὸ τραγικὸ μορφασμό. Θάλεγε πὼς εἶταν ἕτοιμος τὴν ἰσχυρὰ νὰ κλάψει. Ἀργά, τρεκλίζοντας, ἔκανε δυὸ βήματα πίσω. Τὰ μάτια του εἶταν θολά, στυλωμένα χάμου, οἱ τεντωμένες τοὺς κόρες θαρεῖς πὼς κάτι δραματίζονταν μὲ φρίκη. Ἐβλεπε δλοζώνταντα μπροστά του νὰ στήνονται, νὰ ξεκόβονται μαυρὲς στὸ γαλάζιο οὐρανό, οἱ πέντε ψηλὲς κρεμάλες.

Ὅμως οἱ ἄλλοι εἶχανε πιὰ ξαμολυθεῖ. Πινητὰ στὴν ἀρχή, ὕστερα φρουσκώνοντας, σηκῶνανε βουή, τὸν ζῶνανε, τὸν ἔσπρωχναν, στένευαν τὸν κλοιό τους. «Ἀνάθεμά σε, Ζερβοχέρη! κφώναζαν», ἀνάθεμά σε, ποὺ θὰ μᾶς στείλεις ἔλους στὴν κρεμάλα τοῦ Φράγκου», καὶ τὸν βρίζανε τώρα καταπρόσωπο, τοῦ δείχνανε τοὺς γρόθους, τὸν φοβέριζαν, μιὰ γυναίκα τεντώνοντας τὸν ἄσπυρο λαιμό της τὸν ἔφτυσε.

— Θέλει νὰ μᾶς πουλήσει δλάκερους στὸν ἄπιστο!

— Νὰ μᾶς γδύσεις!

— Ὁ καταραμένος, θὰ μᾶς πάρει στὸ λαιμό του!

Ἐκεῖνος ὥστόσο, σὰ νὰ μὴν ἐνιωθε τὴν ἰσχυρὰ, σὰ νὰ μὴν ἀκουγε, στεκότανε μὲ τὸ μάτι χωνεμένο, τὰ σκέλια του στητὰ, νὰ κοιτάζει: χάμου, ἐνῶ οἱ δικοὶ του, ὁ ζευγάς, ὁ ράφτης, ὁ τσαγγάρης, πάλευαν βογκώντας, παρακαλώντας, σπρώχνοντας μ' ὄση δύναμη εἶχαν, νὰ κρατήσουν τὸ κύμα τῆς πλέμπας ποὺ ξεχειλίζε καὶ γύρευε νὰ τὸν πνίξει.

— Ἦσουχᾶστε, στ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σᾶς ξορκίζω! Ἦσουχᾶστε, φώναζε μὲ σηκωμένα τὰ χέρια του ὁ παπάς.

Ὁ σιδεράς ὅμως, χωρὶς νὰ παίρνει μέρος, μὲ τὸ γουρουνίσιο του τὸ μάτι ἀναμμένο ἀπὸ βαθεῖα ἀγαλλίαση, ἀπὸ θαυμασμό, στεκότανε πιὸ πίσω, πλάϊ στὸ καμίνι, καὶ κοίταζε τὸ χαλασμένο μὲ περιέργεια φιλήδονη.

Ἐάφνου, πίσω, κοντὰ στὴν πόρτα, γίνεται μιὰ ἀπότομη ἀναταραχή· οἱ βιλάνοι σπρώχνονται, κάνουν ἀθελά τους τόπο. Ἐνα σμάρι καινούργοφερμένοι, ποὺ μόλις μπηκανε, προχωροῦν στὴ γραμμὴ, γοργά, παραμερίζοντας μὲ χέρια ἀπλωμένα τοὺς ἄλλους. Εἶναι νέοι, μαστορόπουλα μὲ γερὰ καὶ γυμνασμένα στὴ δουλειὰ μπράτσα, κοντὸ μαλλί ποὺ στρουφίζει πάνω στὸ μέτωπο, ζύπνιο μάτι. Μ' ἐλάχιστες, ἀπλὲς κινήσεις, χωρίζουν ἐκείνους ποὺ εἶχανε πιαστεῖ στὰ χέρια, στέκονται στεφάνι γύρω στ' ἀμόνι, μὲ πρόσωπο κατὰ τὸν ὄχλο, ἔχοντας πίσω, σ' ἀσφά-

λεια, τὸν κάπελα. Ὁ Σγυρὸς, ποὺ ἦρθε ἐπικεφαλῆς τους, σηκώνει τὰ χέρια του καὶ γνέφει στὴν πλέμπα νὰ σωπάσει.

Σώπασαν. Εἶχε πῆξει ἀπὸ λαὸ τὸ σιδεράδικο, ὁ ἀέρας εἶτανε πυκνός, βαρὺς, θόλωνε ἢ καπνιά τὸ ρετινιοῦ τῆς φλόγες. Γιὰ μιὰ στιγμὴ μποροῦσε ν' ἀκούσει ἀπὸ πέρα, στὴν ἄλλη ἄκρη, τὸ κρεμασμένο μπροστὰ στὰ εἰκονίματα καντῆλι νὰ τρίζει. Ἔνα μωρὸ ἔκανε νὰ τσιρξίει κ' ἡ μάννα τοῦ φίμωσε βιαστικά τὸ στόμα μὲ τὴν παλάμη της. Ὁ Σγυρὸς πάτησε στὸ πεζοῦλι τοῦ καμινιοῦ, βρέθηκε ἕνα κεφάλι ψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους κ' ἔφερε γύρω τὰ μάτια του, γυρεύοντας ἐπίμονα τὰ δικά τους.

— Ρωμιοὶ βιλάνοι! φώναξε μὲ βροντερὴ φωνή, γιατί σπαράζετε τὶς σάρκες σας; Ἐκεῖ, ἔξω ἀπὸ τὴ σανιδένια, τὴ ρεπιασμένη πόρτα, παραμονεύει ὁ Φράγκος. Αὐτιάζεται τὸ βογκητὸ σας καὶ χαίρεται, μυρίζεται τ' ἀχνιστὸ σας αἷμα καὶ τρίβει μ' ἀγαλλίαση τὰ χέρια του. Εἶναι ἱκανοποιημένος, γιατί βρῆκε σὲ σᾶς τοὺς ἴδιους τὸν καλλίτερό του βοηθό. Δὲν τὶς στήνει ὁ Φράγκος τὶς κρεμάλες. Ἔσεῖς τὶς στήνετε! Δὲν ἔχει χρεῖα πιά ν' ἀπλώσει τὸ νυχοπόδαρό του γιὰ νὰ σᾶς ἀδράξει. Τοῦ πέφτετε στὴ χούφτα μέσα. Ντροπή, Ρωμιοὶ βιλάνοι! ντροπή!

Τὰ εἶπε αὐτὰ μὲ πάθος, πελεκητά, κ' ἡ φωνὴ του βροντοῦσε κουνδουρίζοντας, χάλκινη. Στάθηκε μιὰ στιγμὴ, τοὺς κοίταξε αὐστηρά, καρφώνοντας τὰ μάτια του στὰ δικά τους.

— Γιατί φιλονικᾶτε; Ἦμουν ἐκεῖ λίγες στιγμὲς κι ἄκουσα τὰ λόγια τοῦ ἀδερφοῦ μας τοῦ Ζερβοχέρη. Μά τὴν ἄγια μου τὴν ψυχὴ, βάζω στοίχημα πὼς δὲν τὰ καταλάβατε. Ὅχι. Καὶ δὲ φταίτε σεῖς ποὺ δὲν τὰ καταλάβατε. Φταίει ὁ ἴδιος ὁ Ζερβοχέρης. Σᾶς μίλησε ἄπρεπα, σᾶς ἀποπῆρε, ἔσπρωξε τὸ μαχαίρι βαθύτερα στὴ λαθωματιά σας ποὺ ἀρκετὰ κιόλας ματώνει. Τί εἶπε ὁ Ζερβοχέρης; Νὰ πουληθεῖτε; νὰ δώσετε τὸ βιὸς σας; νὰ ρίξετε στὸ δρόμο τὶς φαμίλιες σας; ν' ἀφήσετε τὰ παιδιὰ σας νὰ πεινάσουν; Ἔτσι εἶπε; Ἀσχημα μίλησε ὁ Ζερβοχέρης. Πέντε δικοὶ μας στάθηκαν ἄτυχοι καὶ πρέπει, λοιπόν, ὄλο νὰ χαθοῦμε; Εἶμαι σύμφωνος μαζί σας κ' ἐγώ. Τί ἔπρεπε νὰ πεῖ ὁ Ζερβοχέρης; Ἀφήστε μένα τώρα νὰ σᾶς ἐξηγήσω τί πάσκιζε νὰ πεῖ: « Γιατί βασανίζομαστε, ἀδέρφια; Γιατί ματώνουμε; Γιατί πεινάμε; Στὸν τόπο μας εἶμαστε καὶ μᾶς ἀποσπρώχουν, στὸ γονικὸ μας καὶ μᾶς φέρνονται σὰ νᾶμαστε ἀπόπαιδα. Τὴ γῆς δουλεύουμε, τὴν τέχνη μας κοιτάμε, πολὺ ἰδρώνουμε, λίγο θερίζουμε, λιγότερο μᾶς ἀπομένει. Σὲ τί ἁμαρτία πέσαμε ποὺ εἶμαστε καταδικασμένοι ἔτσι σ' αἰώνια κόλαση; Γιατί ὁ Θεὸς ἀποτράβηξε ἀπὸ μᾶς τὸ χέρι του; Στέρεψε ἡ μάννα ἢ γῆς, δὲ φυτρώνει πιά χορτάρι, οἱ κάμποι κοκκαλώσανε ἀπὸ τὸ χειμωλιάτη-ἄγερα. Μαυρίλα καὶ θανατικὸ πέρα ὡς πέρα στὸ Μοριά! Πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας σειέται φοβερίζοντας τὸ δρεπάνι τοῦ Χάρου.» Νὰ τί εἶπε ὁ Ζερβοχέρης. Ἀσχημα μίλησε, ἀδέρφια;

Στάθηκε πάλι, τοὺς κοίταξε κ' ἐκεῖνοι δὲν εἶπανε λέξη.

— Ὅμως ἐγὼ δὲ θὰ σᾶς πῶ τὰ ἴδια. Ὅχι, τίποτ' ἀπ' αὐτὰ δὲ θὰ πῶ. Ἐγὼ θὰ μιλήσω γλώσσα τραχειά, γλώσσα ἀπονη, θὰ πνίξω τὴν καρδιά, θὰ φμώσω τὸ θρῆνο. Ὅποιος κλαίει εἰν' ἔχθρός μας, δὲ μᾶς θέλει καλὸ. Ἐγὼ θὰ σᾶς γυρέψω μονάχα νὰ μοῦ δείξετε τὰ μπρά-

τσα σας, τὰ γερά, τ' ἀργασμένα. Τὰ μπράτσα πού μαλάζουν τὸ σίδηρο, πού δὲγγάνε τ' ἀλέτρι, πού σφίγγουν τὸ σφυρί, τὰ μπράτσα τὰ χαλκόχυτα καὶ τ' ἀντρίκια. Καὶ θὰ ρωτήσω : Τί τὰ κάνετε τὰ μπράτσα σας, βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ ; Ὅταν τῆ νύχτα μπαίνει ὁ λύκος σπρώχοντας ὑπούλα τὴν πέρτα τοῦ καλυθιοῦ σας καὶ ζυγώνει στὸ ζεστὸ στρώμα πού κοιμᾶται ἡ φαμίλια σας, κι ὀσμίζεται ἐπίβουλα μ' ἀνάσα βρωμερῆ τ' ἀνάπαλο κρέας τῶν παιδιῶν σας, τί κάνετε, βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ ; Κρύβετε τὸ κεφάλι σας στὸ κρεβδαιοστρώσι ; Γονατίζετε ἀναδακρῦζοντας ; Ἀναστενάζετε καὶ μοιρολογᾶτε ; Ἡ πετιέστε ἐλόρθοι, μὲ νεῦρο τεντωμένο, ἀρπάζετε ἀπὸ τῆ θράκκα τὸ πυρωμένο δαυλι καὶ χυμᾶτε δλότσια πάνω στ' ἀγρίμι ;

Κόπηκε ἀπότομα, σὰ νὰ πρόσμενε ἀπόκριση. Ξανάπε :

— Ρωμιὸ βιλάνοι, γιατί ἀφήνετε τὸ λύκο νὰ πατάει τὸ καλύθι σας ; Γιατί τοῦ δίνετε δικαίωμα νὰ μολεύει μὲ σάπιο χνώτο τὰ παιδιᾶ σας ; Γιατί γονατίζετε ἀβουλοὶ καὶ τρέμοντας ; Νὰ ἡ θράκκα δίπλα, καὶ τὸ πυρωμένο δαυλι καρτερεῖ. Πότε θὰ τ' ἀρπάξετε ; Καὶ ποιά εἶναι ἡ πιὸ τρανῆ ἀμαρτία ; Νὰ κάψεις τῆ γούνα τ' ἀγριμιοῦ ἢ νὰ τοῦ θυσιάσεις τὸ παιδί σου ;

Σταύρωσε τὰ χέρια του. Εἶδε τὰ μάτια τους πού τὸν κοίταζαν ἀλαφιασμένα, ἄκουσε δυὸ - τρεῖς ἀνάσες γοργές.

— Γιατί, ὄχι, δὲν τᾶχετε πιὰ ὄλα σας τὰ παιδιᾶ, μετρήστε τα καὶ θὰ δεῖτε. Σᾶς σκότωσε τ' ἀγρίμι ἓνα, σᾶς σκότωσε δυὸ, σᾶς σκότωσε τρία, κ' ἐσεῖς τὸ κοιτάζετε. Ἀμαρτία, βαρεῖα ἀμαρτία, βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ ! Ὅ ἀφήσετε λοιπὸν καὶ τ' ἄλλα, τὰ στερνὰ πού σᾶς ἀπομένουν, ν' ἀδικοχαθοῦνε ;

Τὸν κοίταζαν τεντώνοντας τὰ μάτια τους, μισανόιγοντας τὰ χεῖλη, μὲ τὴν ἀνάσα παραγμένη, τὸ λαρύγγι στεγνὸ. Τὸ ἀρχικὸ σάστισμα πού νιώσανε βλέποντάς τον νὰ πηδαί : στὸ πεζοῦλι, ἀκούγοντας τὰ πρῶτα ὀρημητικά του λόγια, εἶχε γυρίσει ἀδιόρατα σὲ θάμπωμα, συνεπαρμὸ, παράκρουση. Θαρύσανε πῶς βλέπουν τῆ σκηνή, τ' ἀχεροκάλυθο ξεμοναχιασμένο στῆ μελανῆ χειμωνόδαρτη νύχτα, τ' ἀγρίμι πού γλιστράει μέσα στὸ σκοτάδι ἀδέξιο, βαρὺ, φοβερό. Ἡ ἀγωνία τῆς κρίσιμης στιγμῆς, νῆμα λιανοτρέμουλο πού κρατᾶει τῆ ζωῆ κρεμασμένη ἐπικίνδυνα πάνω ἀπὸ τὸ μαυρο στόμα τοῦ χαμοῦ, ζάλιζε τὰ μάτια, ἐσφιγγε τὸ λαιμὸ. Μιὰ τρίχα χρόνου, ἴσαμε πού νὰ παίξει τὸ βλέφαρο, καὶ τὸ ἀπαίσιον ἔργο γίνηκε. Εἶναι τεντωμένες ὡς τὸ σπάσιμο οἱ μυστικὲς ἴνες, ἀναριγώντας δονίζονται καὶ μουγγὰ στενάζουν. Ὡ Χριστὲ τῶν οἰκτιρμῶν !

Πρῶτη μιὰ γυναίκα ἔσυρε τῆ φωνή, σπαραχτικά :

— Ἐλεος ! Τί νὰ κάνουμε ; πές μας !

Δὲ γύρισαν νὰ τὴν κοιτάξουν. Εἶτανε σὰ νὰ εἶχε μιλήσει γιὰ ὄλους. Αὐτὸν μονάχα κοίταξαν, ἀπληστα.

Σήκωσε τὰ χέρια του καὶ τ' ἀπλωσε γνέφοντας πραῦντικά, νὰ γαληνέψουν. Στὸ πρόσωπό του, ἀδόκητα, τὸ στυγνὸ ἀγρίωμα εἶχε σβῆσει καὶ τώρα ἔφεγγε μακαριότητα ἱλαρῆ.

— Θὰ σᾶς τὸ πῶ. Ὅμως ἡ ὥρα δὲν ἤρθε ἀκόμα. Θὰ σᾶς τὸ πῶ σὰν ἔρθει τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Στὸ μεταξύ, ἀγγρυνάτε ! Μὴν ἀφήσετε τὸ βλέφαρό σας νὰ βαρύνει, καθὼς οἱ μωρὲς παρθένες στὸ Εὐαγ-

γέλιό. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ εἰσαστε μονιασμένοι, τοῦτο μὴν ξαστοχάτε. Νὰ συμπονάτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, νὰ τοῦ παραστεκόσαστε στὴν κακιά σιγμῆ. Αὐτὴ εἶναι ἡ δύναμή σας. Τὰ δάχτυλα σὰν εἶναι χωρισμένα δὲ μποροῦνε τίποτα, σὰν δμως σφιχτοῦν μαζί γίνονται γροθιά. Τὸ ἴδιο ριζικό ἔχετε ὅλοι καὶ τὸν ἴδιο καύμό. Γιὰ τοῦτο σὰς λέω πὼς πρέπει στὰ στήθια σας μιὰ μόνο καρδιά νὰ χτυπάει, καθὼς μιὰ καὶ μοναδικὴ μάννα σας γέννησε καὶ σας τρέφει, ἡ γῆς. Βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ, μὴν τὸ ξεχνάτε: στὴ χαρὰ καὶ στὴ λύπη, σὲ ζωὴ καὶ σὲ θάνατο, εἰσαστε ἀξέρφια.

Πέρα, στὸ βάθος τοῦ σιδεράδικου, ἀκούστηκε πάλι ἓνας λυγμός. Τὴν φορὰ τοῦτη μουρμουρητὸ σηκώθηκε, κάτι φωνὲς ξεχώρισαν, οἱ μαζεμένοι κει κάτω ἀνταπαράχτηκαν ξαφνιασμένοι. Ὁ Σγουρός ὀρθώθηκε στὰ νύχια του.

— Ἐλάτε τώρα ἔσεις, φώναξε.

Ἡ σὺναξη ποῦ εἶχε πῆξει ἐνόςω κείνος μιλοῦσε, τώρα κυμάτισε, μερμήγκιασε, καὶ ἀνάμεσα στοὺς ἄρμούς της ποῦ χαλάρωναν, κάποια κεφάλια, ξεκινώντας ἀπὸ πέρα, παρελάσανε ζυγώνοντας. Ἦρθανε ν' ἀραδιαστοῦν γύρω στ' ἀμόνι. Πάλι ἔσφιξε ἀντίκρυ ἡ μάζα τῆς πλέμπας, τέντωσε τὸ λαιμὸ μὲ περιέργεια, νὰ κοιτάζει τοὺς νιοφερμένους.

Εἶταν οἱ φαμίλιες τῶν πέντε φυλακισμένων. Τίς ἀναγνώρισαν μὲ τὸ πρῶτο. Γυναῖκες, κορίτσια, παιδιά, δυδ-τρεις γέροι. Οἱ γυναῖκες εἶχανε ριγμένο πάνω στὸ κεφάλι τοὺς ἀμολυτὸ ἀπὸ ἓνα μαῦρο ἢ καθεμιὰ μαντήλι. Τὰ παιδιά σταθήκανε μὲ μάγουλο χλωμό, κολλώντας τρομαγμένα πάνω στὶς μαννάδες. Σκύδανε τὸ κεφάλι τὰ μεγαλύτερα μὲ ἀμηχανία ντροπιασμένη, ἐνῶ τὰ πιὸ μικρὰ κοιτάζανε γύρω τοὺς σαστιμένα καὶ ἀνήσυχα. Οἱ βιλάνοι, χαμηλώνοντας τὴ φωνή, τὰ δεῖξανε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο.

Προτοῦ ἀκόμα περὶ λέξη ὁ Σγουρός, εἶχανε κιόλας μαντέψει τὸ νόημα τῆς λιτανείας. Στηνόταν ἀγνάντια τοὺς ζωντανή, γραμμμένη μὲ κοντύλι σκληρό, ἢ εἰκόνα τῆς ὀρφάνιας.

Ἄπλωσε τὸ χέρι του ὁ Σγουρός, ἔδειξε τὸ θλιθερὸ μπουλοῦκι: στοὺς βιλάνους.

— Ἰδέστε, εἶπε.

Ὅμως τώρα δὲν τόλμησαν. Ρίξανε ματιὰς φευγαλέες στὰ γυναικὸ-παιδα κα' εὐθὺς γύρισαν ἄλλοῦ τὰ μάτια τους, ἐνοχλημένοι. Μέσα τους κάτι ἀναδεύοταν, σὰ ντροπῆ.

— Τὰ πλάσματα τοῦτα εἶναι κομμάτια ἀπὸ τὴ σάρκα σας, λέει ὁ Σγουρός, κα' εἶναι αἷμα δικό σας. Ἀπόψε ἔχουν ἀκόμα τὸ καθένα, κάπου, ἓναν προστάτη. Πατέρας, ἀδερφός, πάλευε ἴσαμε χτῆς νὰ τὰ ταῖσει, νὰ τὰ ντύσει, νὰ τὰ ζεστάνει τὸ χειμῶνα, νὰ τὰ φυλάξει ἀπὸ κάθε κακό. Αὔριο δὲ θάχουν κανένα. Θὰ περάσουν οἱ μέρες, θὰ περάσουν οἱ μῆνες. Τὸ χειμῶνα ποῦ θάρθει, ἐκεῖ ποῦ θὰ πυρώνετε σεῖς τὰ δάχτυλά σας στὸ παραγῶνι, θ' ἀκοῦτε σύγκαιρα στὸ δρόμο, μέσα στ' ἄγριο τ' ἀνεμόδροχο, νὰ τριγυρίζουν ζητιανεύοντας μὲ συρτὴ φωνή, τὰ ὀρφανὰ τῶν ἀδικημένων. Κα' ἡ ψυχὴ σας θ' ἀνταριάζεται, βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ, καὶ δὲ θάχετε τὴν τόλμη ν' ἀνοίξετε τὴν πόρτα σας, νὰ τοὺς δώσετε ἓνα ξε-

ροκόμματο. Γιατί τὸ χέρι σας θὰ τρέμει. Κ' ἡ καρδιά σας θὰ εἶναι βαρυσία, δειλή, κάτι κρυφὸ κι ἀγκυθερὸ θὰ τὴν τρυπάει.

Στὸ μπουλουκι τὸ συναγμένο γύρω στ' ἄμῳνι ξέσπασαν ἀναφυλλητά. Μιὰ γυναίκα σκέπασε μὲ τὶς δύο τῆς παλάμες τὸ πρόσωπο κ' ἔπεσε στὰ γόνατα. Δυὸ μικρὰ τὴν ἀγκάλιασαν ἀπὸ τὸ λαιμό, τεντώνοντας ἀγριεμένο τὸ μάτι.

Βαθιά, ἴσαμε πέρα στὴν ἄλλην ἄκρη τοῦ σιδεράδικου, κυμάτισε ἡ πλέμπα. Ἐνα μούρμουρο ταραγμένο εἶχε σηκωθεί, καθὼς ἔταν τὴ θάλασσα τὴν ἀναταράζει ξαφνικὸ μπουρίνι.

— Μὴ ρίχνεις τὸ κρῖμα στὸ λαιμό μας! ἀκούστηκε μιὰ γοερὴ φωνή. Μὴ μᾶς κολάζεις!

Ἐνας γέροντας μ' ἄσπρη κατραकुλιστὴ γενειάδα πρόβαλε μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ χτύπησε μὲ τὶς γροθιὲς τὰ στήθια του.

— Ἐμένα, ἔμένα νὰ κρεμάσουν ἀντὶς γι' αὐτοὺς οἱ Φράγκοι! ἰκέ-τεψε.

Καὶ καθὼς οἱ κοντινοὶ του πάσχιζαν νὰ τὸν τραβήξουν πίσω, ἄλλος πρόβαλε, μεσόκοπος αὐτός, κι ἀμέσως ἄλλος.

— Νὰ πληρώσουμε τὰ λύτρα, φωνάξανε. Νὰ πληρώσουμε γιὰ τὸ κεφάλι τους στὸ Φράγκο.

Τοῦτο μονάχα εἶταν. Κ' ἡ θύελλα εἶχε ξαμολυθεῖ. Σπρώχνοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, παλεύοντας μὲ τοὺς ἀγκῶνες νὰ λευτερωθοῦν ἀπὸ τὸ σφιξιμο τοῦ περιγύρου, σκοινιάθοντας, κουτρουβαλώντας, ἔρχονταν νὰ ριχτοῦν μπροστὰ στ' ἄμῳνι, σὺν πάνω σὲ ξέρα πού τὴ ζῶνει ἀφροκοπώντας ὁ πελαγοδαρμός. Οἱ ἄλλοι, πιδὸ πίσω, σηκώνανε τὰ χέρια τους, κρᾶζανε, γνέφανε ἀπεγνωσμένα. Τὸ παλιό, μαυρισμένο σιδεράδικο, ἀντιβούιζε ἀπὸ τὸ ξεφωνητό. Οἱ φλόγες τῶν δαυλῶν πήγαιναν κ' ἔρχονταν, ἀνεμίζοντας ἐξαλλες σὰ φλάμπουρα τὶς ἀναμαλλιάρες τους κόκκινες κόμμες. Σαλεύανε σύνταχα, ζαλιστικά, πάνω στοὺς πέτρινους τοίχους, μεγάλες ἀπίθανες σκιές. Κ' ἡ σύσμιχτη βουὴ φουσκώνοντας, χοχλακιστὴ, πούμωνε τὸν ἄερα, κυλιότανε σὺν παχὺς καπνὸς πυρκαγιᾶς, ξέφευγε ἀπὸ τοὺς ἄρμους τῆς σκεπῆς κι ἀπλωνόταν ἐξω, στοιχειώνοντας τὴ γαλαχτωμένη, χνουδάτη φεγγαροβραδυά.

Ὁ Ζερβοχέρης εἶχε σταθεῖ βαθιὰ σαστισμένος, μὲ στόμα μισανοιχτό. Δίπλα του ὁ ράφτης, ὁ τσαγγάρης κι ὁ ζευγάς, κυριεμένοι κι αὐτοὶ ἀπὸ τὸ φρένιασμα τῆς πλέμπας, σηκώνανε τὰ χέρια τους ψηλά, φωνάζανε μέσα στὸ γενικὸ σάλαγο λόγια ἀξεδιάλυτα, ἀγκυλιάζανε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἀνακατεύονταν μὲ τοὺς βιλάνους, κλαίγανε σὺν τὰ μωρὰ παιδιὰ. Σιγὰ-σιγὰ κι ἀγνωστο πῶς, τὸ ξέσπασμα ἐκεῖνο τῆς ἀπελπισίας εἶχε μεταλλάξει σ' ἄλλόκοτο ἐνθουσιασμό, κλάμα καὶ γέλιο ἀνακατεμένα, μεθύσι παράφορο. Ἐβλεπες πρόσωπα μουσκεμένα στὰ δάκρυα νὰ λάμπουν ἀπὸ χαρὰ ἄφραστη, ἄντρες τραχειοὺς νὰ γονατίζουν καὶ ν' ἀγκυλιάζουν τὰ παιδιὰ τῶν φυλακισμένων, νὰ τὰ σηκώνουν μὲ τὰ δύο τους χέρια ψηλά, ὅσο πού φτάναν ψηλότερα, γέροντες νὰ πηδᾶνε ἀναγαλλιάζοντας, σὰ νὰ χορεύανε, κορίτσια πού κρέμονταν τυλιγοντας τὰ μπράτσα τους σὲ ξένους λαιμούς.

Ὁ παπᾶς εἶχε βουλιάξει μέσα στὸ πλῆθος πού τὸν ἔξωσε ἀπ' ὄλοσθε. Τὸν ἔσφιγγαν τώρα, τὸν ζόριζαν, γυρεύοντας νὰ τοὺς πεῖ πῶς πρέπει

νά καταπιαστούν, σέ ποιόνε νά πάνε, τί νά γυρέψουν, τί νά προσφέρουν γι' αντίχαρη. «Τὸ βίός μας, ὅ,τι ἔχουμε καὶ δὲν ἔχουμε, λέγανε, τὸ μαγαζί μας, τὰ ζωντανά μας, τ' ἀλέτρι μας.» Ἐνας πρότεινε νά δώσει γιὰ ἐγγύηση δλάκερη τῆ σοδειά τοῦ σπιτιοῦ του ποῦ θάκανε τοῦτο τὸ φθινόπωρο, ν' ἀφήσει τῆ φαμίλια του νά πεινάσει. Ἄλλος νά βγεῖ ζητιανεύοντας σὲ πολιτεῖες καὶ μοναστήρια τρεῖς μῆνες δλάκερους κι ὅ,τι συνάξει νά εἶναι τοῦ δανειστή. Φώναζαν ὄλοι μαζί, στίβανε τῆ φαντασία τους νά βροῦνε τρόπους ποῦ βγάζουνε χρήμα, συναγωνίζονταν μὲ πάθος, μὲ ζήλεια, νά ξεπεράσουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον σ' ἀπλοχεριά, κ' ἡ ἀδυναμία ποῦ βρίσκανε νά συνεννοηθοῦν, ν' ἀκουστοῦνε μέσα στὸ θόρυβο, τοὺς μαύλιζε ἀκόμα περισσότερο τὰ φρένα, ἐρέθιζε, κέντριζε τῆ μανία τους. Καταφέρανε μὲ κόπο μεγάλο νά καταστρώσουν χοντρικὰ τὸ σχέδιο πῶς θὰ πάνε στὸ Βενετσάνο. Εἶταν ἰδέα ἐνὸς χωριάτη ἀκκληρου, ποῦ ἔτοιμαζότανε νά καλογερέψει, ἐνὸς χωριάτη σκοτεινοῦ ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Μάϊνης.

— Θὰ πᾶμε ξυπόλητοι, ἀδέρφια, τοὺς εἶπε, μ' ἕνα σωκάρδι ὁ καθένας πάνω στὸ κορμί, ἀντὶς γι' ἄλλο ροῦχο, κ' ἕνα σκοινὶ κρεμασμένο γύρω στὸ λαιμό.

Ἀποφάσισαν νά μὴν πάνε πολλοί, κ' ἐνοχλήσουν ἔτσι τὸν τραπεζίτη. Πέντε μονάχα νά πάνε. Πέντε, ὅσοι εἶτανε κ' οἱ μελλοθάνατοι.

Διαλέξανε ἐκεῖ, ἀναμεταξύ τους τὴν πρεσβεία. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πέντε θὰ εἶτανε κι ὁ Ζερβοχέρης. Ἐξὸν ἀπ' αὐτοὺς, βέβαια, κεφαλή, ὁ παπα - Δανιήλ. Κι ὁ Σγυρός, τὸ δίχως ἄλλο κι ὁ Σγυρός, σὰν προεστὸς τῆς πλέμπας.

— Νά πάω ἀφοῦ τὸ θέλετε, συμφώνησε κείνος βαθιὰ ταραγμένος.

Ὅμως ὁ παπὰς ἔμενε σκεπτικός. Χαμογελοῦσε καλοκάγαθα, βλέποντάς τους ἔτσι νά προσφέρονται, ἀναγάλλιαζε γιὰ τῆ φιλαλληλία ποῦ ἔδειχναν· μέσα του ὥστόσο, βαθιά, κάτι τὸν ἔτρωγε, σκέψη βασανιστική, φόβος πὼς ὄλ' αὐτὰ θὰ πάνε χαμένα, πὼς ποτέ, μὴ κἀνέναν τρόπο, δὲ θὰ μπορέσει νά βρεθεῖ ἀπὸ δυστυχισμένους, πάμφτωχους διλάνους, ἐγγύηση ἀντάξια γιὰ τέτοιο μυθικὸ ποσό.

Νά τοὺς τὸ πεῖ καὶ νά λαθῶσει τὸν ἐνθουσιασμό τους; Νά μὴν τὸ πεῖ καὶ νά τοὺς πᾶει στὸ Βενετσάνο ἀδίκαια, μόνο καὶ μόνο γιὰ νά πικραθοῦν; Νά τὸ δῖλημα ποῦ τὸν βασάνιζε ἐνὼ ἀφαιρεμένος, μηχανικὰ, κούναγε συμφωνώντας σ' ὅ,τι τοῦ λέγανε τὸ κεφάλι μ' ἀπολησμονημένο στὰ χεῖλη τὸ γνώριμό του χαμόγελο.

Σὲ κάθε δῖλημα εἶναι ἀπὸ πρὶν βέβαιο τί θὰ διαλέξεις: αὐτὸ ποῦ εἶναι πιὸ σύμφωνο μὲ τὴν καρδιά σου. Ὁ παπα - Δανιήλ βασανίστηκε ἀρκετά, μὰ τέλος διάλεξε τὸν ἴσιο δρόμο. Θὰ τοὺς τῷλεγε ἀπὸ τώρα.

Τοὺς τὸ εἶπε. Κ' ἐκείνοι σῶπασαν, τὸν ἀκουσαν σοβαροί, μὲ προσοχή, ὄχι ὅμως κι ὅσο τὸ φοβότανε ἀποθαρρυσμένοι.

— Θὰ γυρέψει κι ἄλλα λοιπόν, κἀνανε σκεπτικοί, κι ἄλλα... Μὰ τί ἀκόμα; Τί;

Ἐρχοῦσαν πὼς τίποτα τὸ ὀρισμένο δὲν εἶχανε βρεῖ ἴσαμε τώρα νά προτείνουν. Δὲν ἤξερε κι ὁ παπα - Δανιήλ νά τοὺς τὸ πεῖ. Ἐγενεφε ἀμίλητος, μ' ἀπελπισία.

— Πάμε έμεις μιὰ φορά, εἶπε ὁ Σγουρός ἀποφασιστικά, κ' ὕστερα βλέπουμε. Καί πρόσθεσε, σά μέσα του: Μπορεῖ νά ὑπάρχει τὸ κάτω-κάτω κι ἄλλος δρόμος. . .

Τὴ στιγμή ἐκείνη τὰ μάτια του πέφτουνε στὸ μπουλουκι τὰ γυναικόπαιδα καί βλέπει τὴ Βάρια πού τὸν κοιτάζει: μ' ἀνάβλεμμα σκεπτικὸ, παράδοξο. Πῆρε τὰ μάτια της ἀμέσως ἀπὸ τὰ δικά του, τὰ χαμήλωσε. Πόσο διαφορετικὴ εἶχε γίνει ἡ Βάρια στὸν ἐνάμιου χρόνο πού δὲν τὴν εἶδε! Παιδούλα τὴν εἶχε ἀφήσει καί τώρα τὴν ἔβρισκε κόρη πλασμένη, μ' ἀνάγλυφο τὸ γυναικειοῦ της κορμί. Οἱ χοντρές πλεξούδες τῆς στεφανώνανε πάντα τὸ κεφάλι, τ' ἀγεῖλι της εἶτανε τὸ ἴδιο, καθῶς καί τότε, σγουρὸ, δροσερό. Ὅμως στὸ βλέμμα της κάτι εἶχε ἀλλάξει, κάτι πού τὸ ἔκανε τώρα πιδὸ σοβαρὸ καί θαρὸ. Δίπλα της τ' ἀγόρι, ὁ ἀδερφός της, ἔμενε ἀπαράλλαχτο, σά νά μὴν εἶχε μεγαλώσει, τονίζοντας ἔτσι περισσότερο, μὲ τὴν ἀντίθεση, τὴ διαφορά. Ἀπόμεινε μιὰ στιγμή ἀφαιρεμένος ὁ Σγουρός, μὲ τὴ φαντασία του ταξιδεμένη. Μονάχος του εἶχε φροντίσει τ' ἀπόγεμα, μόλις ἔμαθε τὸ μαντάτο, νά συνάξουν τίς φαμίλιες τῶν φυλακισμένων, μονάχος του ἔτρεξε στὴ Γιάννιτσα νά φέρε ἐδῶ τὴ Βάρια καί τὸν ἀδερφό της. Εἶτανε τώρα ὄραφανά, ἡ μάννα τους εἶχε πεθάνει τὸν περασμένο χρόνο. Κοίταζε λοιπὸν τώρα τὸ σύμπλεγμα τῶν δυὸ παιδιῶν τοῦ Σέργιου καί σύγκαιρα, μηχανικά, συλλογιζόταν: «Τὸ κάτω-κάτω μπορεῖ νά ὑπάρχει κι ἄλλος δρόμος. . . κι ἄλλος δρόμος.» Μέσα του, κάτι ζωηρό, εὐρωστο, ὀρθωνότανε ἀγάλια-ἀγάλια, κάτι πού τοῦ ἀλάφρωνε τὴν ψυχὴ, φουσουσε ἐνθουσιαστικά καί τὴ δρόσιζε. Τὸν συνέφεραν ἀπὸ τὴ ρέμβη του οἱ φωνές τῶν βιλάνων.

— Ἡ ὥρα περνάει, ἡ νύχτα τούτη εἶναι ἡ στερνὴ τους, εἶχε πεῖ κάποιος. Αὐτὸ πού θά γίνει, νά γίνει, τὸ γρηγορότερο!

Μεμιάς κάτι σὰν πανικός εἶχε χυθεῖ. Ξετρελλαμένοι, σὲ τέλεια σύγχυση, εἶχανε πιάσει νά μιλᾶνε ὅλοι μαζί, νά σηκώνουν στὸν ἀέρα, φοβερίζοντας, τὰ χέρια τους, νά κατηγορᾶνε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον γιὰ τὴν ἀργητα. Ὁ παπα-Δανιὴλ πάσχιζε νά τοὺς συγκρατήσει ἐξηγώντας πῶς τὸ πράμα δὲν εἶτανε τόσο εὐκολο, πῶς κανένας τους δὲ φταίει. Δὲν τὸν ἀκούγαν, ἡ γεροντικὴ του τραγουδιστὴ φωνὴ καταχωνιαζότανε μέσα στὴ χλαλοή, ὁ τρόμος τοῦ ἀνεπανόρθωτου τόσο τοὺς ἔζωνε πού εἶχανε πάψει πιά νά τὸν ἀκούνε μ' εὐλαδικὴ σιωπὴ σὰν ἀνοίγε τὰ χεῖλη.

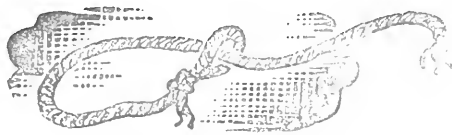
Τότε κάποιος ἐκεῖ μέσα στὸ σωρό, μπορεῖ κι ὁ ἀγνωστος χωριάτης ἀπὸ τὴ Μάϊνη, μπορεῖ κάποιος ἄλλος, κάνει μιὰ πρόταση: Νά πᾶνε στὸν τραπεζίτη, καθῶς τὸ εἶχανε σχεδιάσει, ξυπόλητοι, νά τοῦ πέσουν στὰ πόδια καί νά τοῦ ποῦν: «Δῶσε μας τὰ πέρπυρα, κι ἂν ἀπὸ δῶ σ' ἕνα χρόνο δὲ μπορέσουμε νά σ' τὰ γυρίσουμε πίσω ἔμεις κ' οἱ σύντροφοί μας, τότε νά μᾶς ἔχεις τοὺς πέντε, ἦ κι ἔσους ἄλλους ἀπὸ μᾶς θελήσεις, σκλάβους. Νά σοῦ δουλεύουμε στὰ χτήματά σου, στὸ σπῆτι, σ' ὅποιαν ἀγγάρεια, ἴσαμε τὴν ἡμέρα πού θά κρίνεις πῶς τὸ χρέος ἐπληρώθηκε. Οἱ Καλαματιανοὶ βιλάνοι ἔχουμε ἀπὸ τοὺς Φράγκους κάποια πριβιλέτσια, δοσμένα στοὺς πατεράδες μας ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς κουγκέστας. Τὸ βιβλίο τοῦ νόμου, τὰ Συνήθεια τοῦ πριγκηπάτου, μᾶς τ' ἀναγνώρισαν. Χάρισμά σου, σ' τὰ θυσιάζουμε! Ἀπὸ δῶ σ' ἕνα χρόνο ἂν δὲν ξοφληθεῖ

τὸ χρέος, παύουμε νᾶμαστε ἀνθρώποι καὶ γινόμαστε χιτῆμα σου. Καὶ θᾶχεις ἀπάνω μας δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου.»

Ἔτσι εἶπε ὁ ἀγνωστος βιλάνος. Κ' οἱ ἄλλοι, μ' ἓνα στόμα, σηκώνοντας βουὴ σύμμιχτη, συμφώνησαν. «Κ' ἐγὼ!», φωνάζανε, «κ' ἐγὼ γιὰ σκλάβος!» Ἄδικα ὁ παπᾶς πάσχιζε πάλι νὰ τοὺς συγκρατήσει. Δὲν ἄκουγαν πιά κανένα' ἀποφασισμένοι, ἀνυπόμονοι, παλαβοί, σηκώνανε τὰ χέρια τους, φωνάζανε νὰ ξεκινήσουν. Οἱ πέντε ξεδιαλεγμένοι εἶχανε κιόλας πετάξει τὰ χιτώνια, βγάζανε τὰ σαντάλια τους, βοηθημένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἰτοιμάζονταν σὰ γαμπροὶ γιὰ τὸ στεφάνωμα στὴν ἐκκλησία. Ὁ σιδεράς τοὺς ἔφερε μιὰ κουλούρα σκοινί. Ἀπὸ κείνο κόψανε τὰ πέντε ἴσια κομμάτια καὶ τὰ τυλίξανε μιὰ βόλτα στὸ λαιμὸ τους γύρω, ἀφήνοντας τὶς δυὸ ἄκρες νὰ κρέμονται στὸ στήθος, ἴσαμε κάτω στὰ γόνατα, ἀμολυτές. Τὰ μαστορόπουλα πήρανε στὰ χέρια τοὺς δαυλοὺς καὶ τράβηξαν μπροστά, νὰ φέγγουνε τὸ δρόμο. Παραμέρισε ἡ πλέμπα, σχίστηκε στὰ δυὸ γιὰ νὰ περάσουν οἱ ἱκέτες. Κι ὁ παπᾶς, πού εἶδε πὼς κάθε ἀντίσταση εἶτανε πιά περιττή, τράβηξε πρῶτος, κρατώντας ἀπὸ τὸ μπράτσο τὸν Σγουρὸ.

Ἔτσι περάσανε στὸ στενὸ μονοπάτι πού εἶχαν ἀφήσει λεύτερο ἀπὸ τ' ἄμνι ἴσαμε τὴν πόρτα τοῦ σιδεράδικου οἱ βιλάνοι. Μπροστὰ οἱ δαδούχοι, πίσω οἱ προεστοὶ τῆς πλέμπας, τελευταῖοι οἱ ἱκέτες. Δεξιὰ-ξερβά, οἱ ἄλλοι πού μένανε, τοὺς κοίταζαν μὲ μάτια θολά, ἐνῶ τὰ χεῖλη τους τρεμοπαίζανε, ἄλλα γιὰ νὰ τοὺς εὐχηθοῦν κι ἄλλα γιὰ νὰ μωρμουρίσουν μιὰ προσευχή. Οἱ γυναῖκες τῶν μελλοθανάτων τοὺς ἀκολούθησαν ἴσαμε τὴν πόρτα, σέρνοντας ξοπίσω τους τὰ παιδιὰ. Τοὺς ἀκολούθησαν κι ἄκουγες σ' ἄλλο τὸ διάδα τ' ἀναφυλλητά τους νὰ ξεσπάζουν, τὶς ἔδλεπες νὰ χυμᾶνε ξάφνου σὰν κεντρισμένες, καὶ νὰ τοὺς ἀνασπάζονται τὰ χέρια, τὴν ἄκρη τοῦ ρούχου, τὸ κρεμασμένο ἀπὸ τὸ λαιμὸ σκοινί. Στὴν πόρτα τέλος στάθηκαν, τοὺς ἄφησαν μαγάχους νὰ βγοῦνε στὸ δρόμο, κ' ἐκεῖνες μείνανε στὸ κατώφλι νὰ τοὺς κοιτάζουν πού φεύγανε, βουδές.

Ἡ νύχτα εἶταν ἡσυχῆ, χλιαρή, τὸ νιὸ φεγγάρι κόντευε νὰ βασιλέψει. Πίσω, τὸ σιδεράδικο εἶχε ἀπομείνει σκοτεινὸ, τὸ καντήλι μονάχα ἀναθε μπροστὰ στὰ εἰκονίσματα. Οἱ βιλάνοι, καθισμένοι τώρα κατάχαμα, ἀκολουθοῦσαν μὲ τὸ νοῦ τὴν πορεία τῶν δικῶν τους. Κουβέντιαζαν ἐλάχιστα, χαμηλόφωνα, καὶ κοίταζαν μὲ μάτι τεντωμένο, στυλά, τὸ σκοτάδι. Θὰ καρτεροῦσαν ἐδῶ τὸ γυρισμὸ καὶ τὴν ἀπόκριση. Στὴν ἡσυχία πού ἔδω καὶ πύκνωνε, ἀκούγανε τὶς καρδιές τους νὰ μετροῦν, μὲ βρόντους πνιχτούς, τὸ χρόνο.

ΑΥΤΟΣ

ΠΟΥ ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΜΠΟΡΕΙ

ΡΗΜΟΙ εΐταν οί δρόμοι τής πολιτείας τήν ώρα τούτη, τὸ γερμένο φεγγάρι τοὺς παράχωνε σὲ μπλάβα σκιά. Μὲ τὰ παραθυρόφυλλα σφαλιστά, δίχως οὐτ' ἓνα γαϊτάνι φῶς νὰ ξεφεύγει ἀπὸ χαραμάδα, τὰ σπίτια εἶχανε στήν ὄψη τήν αὐστηρὴ περισυλλογὴ κι ἀκινήσια τοῦ θανάτου. Στους τοίχους ἔδραμε ἀνήσυχη ἢ κοκκινωπὴ ἀντιφεγγιὰ τῶν δαυλῶν. Βιαστικοί, ἀμίλητοι, οἱ ἰκέτες βιάσανε τὸ βῆμα, ἀνυπόμονοι νὰ φτάσουν, ἀόριστα τρομαγμένοι πού βρισκονταν τέτοιαν ὥρα, γι' αὐτοὺς δλό-τελα ἀσυνήθιστη, ἔξω. Τ' αὐτί, πού στηνόταν ἀλαφιασμένο, ἔπιανε στὸν ἀέρα καὶ τὸν πιὸ ἀνάλαφρο ἤχο. Ἀκούσανε ψηλά, σὰν κρεμασμένο πάνω

ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, τὸ ἐρημικὸ τραγοῦδι τοῦ βιγλάτορα, πού ξαγρυπνάει στὴ βίγλα τοῦ κάστρου.

Ὁ παπὰς, βαδίζοντας πάντα πρῶτος, τοὺς ὁδήγησε μέσ' ἀπὸ φιδωτὰ στεγορρύμια κατὰ τὶς ἀπάνω γειτονιές. Ἐδῶ, εἶτανε σπίτια δίπατα, μὲ πόρτες βαρειές, σιδεροπλεμένες, καμάρες ἀπὸ πέτρα σκαλιστή. Εἶχανε μπεῖ στήν περιοχὴ τῶν βουρghσέων. Κάθε τόσο, ἐκεῖ πού στρίβανε μιὰν ἀγκωνή, ἢ καρδιά τους ἔδινε ἓνα βρόντο καὶ στεκόταν. Μήπως εἶταν ἐδῶ, σ' αὐτὴν ἐκεῖ τὴν πόρτα; Σήκωναν τὰ μάτια τους φοβισμένα καὶ κοιτάζαν μὲ περιέργεια τὴν ὄψη τοῦ σπιτιοῦ. Ὅμως ὁ παπὰς συνέχιζε τὸ δρόμο του, κι αὐτοί, ἔξοπισω, μὲ μιὰν ἀνάσα βαθειά, ἀντιπεροῦσαν.

Τέλος τὸν εἶδανε, δίχως νὰ κόβει τὸ βῆμα του ἀκόμα, νὰ σηκώνει τὸ κεφάλι, νὰ κοιτάζει ἐρευνητικὰ τοὺς τοίχους. Κατάλαβαν ἀπὸ τοῦτο πῶς εἶχανε φτάσει. Τρὶα σπίτια πιὸ κάτω, μπροστὰ σὲ μιὰ δίφυλλη πόρτα, ὁ παπὰς σταμάτησε. Εἶταν ἓνα ἀρχοντικὸ παμπάλαιο, χτισμένο μὲ σταχτιά πέτρα. Οἱ ντόπιοι ἀνάμεσα στους πέντε, πού ἔδρανε τὴν Καλαμάτα λιθάρι τὸ λιθάρι, δὲ θυμόνταν ποτὲ τὸ σπίτι τοῦτο ἀνοιχτό. Οἱ παλιοὶ τοῦ τόπου λέγανε πῶς, στὸν καιρὸ τοῦ μισοῦρ Τζε-

φρέ, ένας Γενοβέζος τὸ εἶχε χτίσει, πὸ ὕστερα, σὰν ἔπεσε στὸν τόπο κάποιον μεγάλο θανατικό, πέθανε κεῖ μέσα κι αὐτὸς κ' ἡ φαμίλια του δάλακρη. Ἀπὸ τότε κανένας δὲν τὸ εἶχε κατοικήσει. Ἀκόμα καὶ τώρα οἱ Καλαματιανοὶ τὸ θαρούσανε κλειστό· γιὰ τοῦτο, σὰν εἶδαν τὸν παπα-Δανιὴλ ἀπόψε νὰ χτυπάει τὸ βαρὺ μάνταλο τῆς πόρτας, σάστισαν. Πότε εἶχε ἔρθει ὁ ξενομερίτης καὶ τ' ἀνοιξε δίχως αὐτοὶ νὰ τὸ νιώσουν;

Χρειάστηκε νὰ χτυπήσει καὶ δεύτερη φορά, καὶ τρίτη τὸ μάνταλο ὁ παπᾶς, δίχως ὁμως νὰ δοθεῖ κανένα σημάδι ζωῆς ἀπὸ μέσα. Ἐκεῖ ὁμως πὸ ὅτι βιλάνοι ἀρχίζουν ν' ἀπελπίζονται ἢ καὶ νὰ πιστεύουν πὼς λάθος εἶχε γίνει, πὼς τὸ σταχτὶ σπῆτι ἔμενε πάντα κλειστό, τ' αὐτὶ τοὺς πῆρε ψηλὰ ἕνα τρίξιμο. Σήκωσαν τὰ κεφάλια τοὺς. Τίποτα δὲ φαινόταν· στὴν ἀντιφεγγιὰ τῶν δαυλῶν, ἔβλεπες τὰ παραθύρια σφιχτὰ κλεισμένα. Στάθηκαν ἀκόμα, προσμένοντας, ἐνῶ ὁ παπᾶς μὲ τὸν Σιγούρο, μπροστὰ στὴν πόρτα, σιγοκουβέντιαζαν.

Ἐάφνου βλέπουν ἕνα μικρὸ τετράγωνο πάνω στὸ πορτόφυλλο ν' ἀνοίγεται ἀθόρυβα καὶ μέσ' ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ του τρύπα νὰ γυαλίζουν δυὸ μάτια. Κοιτάζουν δεξιὰ τὰ μάτια, κοιτάζουν ζερβά, βλέπουν τὸ μπουλοῦκι τῶν βιλάνων.

— Ἐγὼ εἶμαι, ὁ παπα-Δανιὴλ, λέει ὁ παπᾶς σὰ νὰ διάβασε στὰ μάτια τοῦτα κάποιον ἀνησυχία.

— Τί ὀρίζεις; ρωτᾷε ὕστερα ἀπὸ μιὰ μικρὴ παύση μιὰ γεροντική, γυναικεία φωνή.

— Νὰ μιλήσω στὸν ἀφέντη.

Δὲν ἀποκρίθηκε ἡ φωνὴ πίσω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο. Τὰ μάτια κοιτάζανε πάλι τοὺς συναγμένους ἕναν-ἕνα.

— Σύρτε στὸ δρόμο σας. Εἶναι περασμένη ἡ ὥρα.

— Δὲ θὰ τὸν κουράσουμε τὸν ἀφέντη, ἐπιμένει ὁ παπᾶς. Δυὸ λόγια μονάχα θὰ τοῦ πῶ...

— Καὶ τοῦτοι ἐδῶ τί γυρεύουν;

— Μαζὶ μου εἶναι, ἐνορίτες μου.

— Θὰ μποῦνε κι αὐτοὶ μέσα;

— Καλοὶ ἀνθρώποι εἶναι, δουλευτάδες. Κάτι νὰ παρακαλέσουν ἔχουν τὸν ἀφέντη κ' εὐθὺς θὰ φύγουν ἤσυχα-ἤσυχα.

Πάλι τὰ μάτια φέρανε γύρω τοὺς βιλάνους, ψαχουλευταί. Ὑστερα χάθηκαν. Τὸ παραθύρι ἔκλεισε.

— Ἄν μᾶς ἀνοίξουν τώρα, λέει ὁ παπα-Δανιὴλ, θὰ μποῦμε δίχως θόρυβο, οἱ ἑπτὰ μονάχα. Ἐσεῖς, καὶ δείχνει τὰ μαστορόπουλα μὲ τοὺς δαυλοὺς, θὰ φύγετε. Ἀνάγκη δὲν εἶναι νὰ προσμένετε στὸ δρόμο· τὸ φεγγάρι μᾶς φτάνει γιὰ τὸ γυρισμό.

— Τὸ φεγγάρι βασιλεύει, λέει ἕνας ἀπὸ τοὺς δαδούχους σηκώνοντας τὸ δάχτυλο, οἱ δρόμοι δὲν εἶναι σίγουροι.

— Γιὰ τοὺς βουργησέους. Γιὰ τοὺς βιλάνους φόβος δὲν ὑπάρχει. Τὸ περσίκι μονάχα τραβάει τὸν κλέφτη.

Καὶ καθὼς τὰ μαστορόπουλα δὲ δείχνονταν πολὺ πρόθυμα νὰ ὑπακούσουν:

— Ἄκοῦτε με μένα, ξέρω πὸς σᾶς μιλῶ, κάνει ὁ παπᾶς. Ὁ ἀφέντης τοῦ ἀρχοντικοῦ τούτου-ἐδῶ δὲ θέλει κόσμον πολὺ στὴν πόρτα του...

Πρόσμεναν ώστόσο οι δαδούχοι. Ίσαμε νάρθει ή απάντηση του νοικούρη. Καί μονάχα εταν, ύστερα από κάμπωση ώρα, είδανε τὸ δεξι πορτέφυλλο νά μισανόγει, ὅσο πού φτάνει νά περάσει ἕνας ἄνθρωπος, τὸν παπὰ νά μπαίνει ἀκολουθημένος στή σειρά ἀπὸ τὸν Σγουρὸ κ' ὕστερα τοὺς πέντε, τὸ πήραν ἀπόφαση κ' ἔφυγαν.

Ἄλαλοι, κρατώντας τὶς ἀνάσες τοὺς, εἶχανε μπεῖ οἱ βιλάνοι στὸ ξένο ἀρχοντικό. Δὲ χρειάζοτανε κἀν ή σύσταση τοῦ παπᾶ, κάτι τοὺς ἔδανε τὶς ψυχές, κρυφὸ δέος. Οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ δαύτους πρώτη φορά μπαίνανε σὲ σπῆτι βουρghσέου. Τρομαγμένοι κοιτάζαν γύρω, δίχως ὄμως καί νά βλέπουν τίποτα, γιατί ή γριά, βαστώντας ἕνα ἄθλιο λαδολύχναρο στὸ χέρι, προπορευόταν· ὁ παπὰς τὴν ἀκολουθοῦσε, κ' ή σκιά του μαζί με τοῦ Σγουροῦ σκέπαζε τὸ ἐλάχιστο φέγγος. Κατάλαβαν ὡστόσο πὼς περνᾶνε μιὰ στοὰ πλικοστρωμένη, ἀνέβηκαν κάποια σκάλα σаниδένια, ὄρθια πολὺ, στάθηκαν σ' ἕνα πλάτωμα, τὸ λυχνάρι χάθηκε, προχώρησαν ἀκόμα, στὸ σκοτάδι, καί τέλος κάποιο βήλο ἀνασηκώθηκε, ἀφήνοντας νά μισοφανεῖ ἕνα ἑσωτερικὸ θαμπὰ φωτισμένο. Ἐκεῖ μπήκαν.

Εἶτανε μιὰ κάμαρα τετράγωνη, μέτρια σὲ μέγεθος, με ψηλοὺς βαθυκόκκινους τοίχους. Στὰ παράθυρα μπροστά, βήλα βαρεῖα κρέμονταν πού ἀκουμποῦσαν καί σωριάζονταν στὸ πάτωμα, τὸ σκεπασμένο με στρωσίδια ριγωτά, βυσσινιά καί μαῦρα. Σὲ μιὰν ἄκρη ἔβλεπεσ ἕνα φαρδὺ κρεβδάτι καρυδένιο με οὐρανὸ μαβί. Οἱ κουρτίνες του πέφτανε μαλακές, ἄφθονες, καί τὸ τύλιγαν, ἀφήνοντας μύλις νά θαμποφέγγει, ἀνάμεσα στὰ δύο τοὺς φύλλα, μιὰ γωνιά ἄσπρο σεντόνι. Παρέκει ἕνας λυχνοστάτης μπροῦντζινος, σὲ μοῖεῖ ἀνθρώπου· τὸ φῶς ὡστόσο δὲν ἐρχόταν ἀπὸ κεῖ. Ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ἄλληλιν ἄκρη, δίπλα στὸ παραθύρι, ὅπου ἕνα ἀναλόγιο εἶτανε στημένο, κατὰ τὸν τοίχο. Πάνω ἀπὸ τ' ἀναλόγιο ἕνα καντήλι μεγάλη, ἀπὸ ὕλικὸ σπάνιο, γυαλί, κρεμότανε με τριπλὴ ἀσημένια ἀλυσίδα, ἀναμμένο. Μπροστά στ' ἀναλόγιο ἕνα θρονὶ με ράχη ψηλή, σκαλιστή, κ' ἐκεῖ καθισμένος ἕνας ἄνθρωπος καμπουριαστὸς πού τὸν ἔβλεπεσ ἀπὸ τὰ πίσω.

Ἡ γριά μετὸ λυχνάρι εἶχε χαθεῖ. Οἱ βιλάνοι στάθηκαν ζαρωμένοι, σμάρι σφιχτὸ κοντὰ στὴν πόρτα. Ὁ παπὰς λίγο πιὸ μπρός, ἀσάλευτος ὄμως κ' ἐκεῖνος, στεκότανε νά κοιτάζει τὸ γέροντα πού καθόταν ἀντίκρου. Δίπλα του, λίγο πιὸ πίσω, εἶχε σταθεῖ κι ὁ Σγουρὸς. Κρατοῦσε σὰν τοὺς ἄλλους τὰ μάτια του καρφωμένα σὲν ἀφέντη τοῦ σπιτιοῦ, ὄμως ή θωριά του αὐτονοῦ δὲ φανέρωνε τὸ εὐλαθητικὸ δέος τῶν ἄλλων. Χλωμάδα ἀδιόρατη χυνότανε λίγο-λίγο στὸ πρόσωπό του καί τὰ μάτια του τεντώνονταν με σάστισμα βαθύ.

Ἀνεδαίνοντας ἀκόμα τὴ σκάλα, εἶχε παραξενευτεῖ, ἀνεξήγητα· σὰν κάτι ἀόρατο, πού ἦρθε βουδᾶ μέσα στὸ σκοτάδι, νά τὸν εἶχε κρούσει. Τὰ φτερούγια τῆς μύτης του εἶχανε παίξει ἀνήσυχια, σὰν κάτι νά ὁσμίζονταν, μιὰ παρουσία ἀόρατη, τὴν προσωπικὴ ἐκείνη μυρωδιά πού ἀποτυπώνει ὁ ἄνθρωπος πού μένει σ' ἕνα σπῆτι. Ἀσύνειδα στὴν ἀρχή, εἶχε ψαχουλέψει νά βρεῖ τί τοῦ ξυπνάει ή αἰσθηση τούτη. Εἶτανε κάτι σὲν ἄερα, κάτι σὰν μυρωδιὰ ἀπὸ ξυνέμηλο σάπιο, ἀνάσσα γνώριμη καί δυσάρεστη γι' αὐτόν, παράδοξα ἀναπολητική. Εἶχε πασχίσει, τὸ ἴδιο ἀσύνειδα, νά διώξει τὴν ἔγνοια πού ἀρχιζε σκοτεινὰ νά τὸν ζώνει. Τὸ

είχε κιόλας καταφέρει όταν, ξάφνου, βρέθηκε μέσα στη φωτισμένη από τὸ καντηλί κάμαρα. Ἀκολουθώντας ἀπὸ κοντὰ τὸν παπὰ, εἶχε προχωρήσει ἕνα βῆμα πιὸ μπρὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Μιὰ ματιὰ ἔρριξε γύρω, μιὰν ἀνάσα πήρε, ἡ ράχη τοῦ καθισμένου ἐκεῖ ἀνθρώπου ὀρθώθηκε μπροστὰ στὰ μάτια του. Κι ἀπόμεινε καρφωμένος.

— Τὸ λοιπόν, αἰδεσιμώτατε, λείπει ψευτογελώντας μιὰ τραγουδιστὴ φωνὴ ἀπὸ τὴ γωνιὰ πού βρίσκεται τὸ ἀναλόγιο, θυμῆθηκες ἀπόψε τὸν ταπεινὸ σου φίλο;

Ὁ καθισμένος γέροντας γυρίζει πλάι τὸ κεφάλι του καὶ σύγκκιρα ὁ Σγουρὸς ἀναγνωρίζει, στὸ χρυσαφὶ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, τὸν Ματτέο Καφούρη.

Μιὰ βόλτα πήρε τὸ αἷμα του κ' ἔπηξε. Στὴν ἀρχὴ δὲ μπορεῖ νὰ ξεκολλήσει τὰ μάτια του ἀπὸ τὴ φιγούρα ἐκεῖνη, τοῦ γέρου με τὸ ἀραιὸ γένη, τὴν ἀρπαχτικὴ κατατομὴ, τὸ ρικνὸ χαμόγελο στὰ πλαδάρια χεῖλη. Τ' ἀναθυμᾶται τὸ χαμόγελο τοῦτο, τὸ ὑπουλο, πού δὲ χράζει καθὼς στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, μὰ πού ἀφήνει τὸ στόμα μισκνοιχτό, σκοτεινὸ καὶ ξεδοντιάρικο νὰ χάσκει. Στιγματῖος σίφουνας ἀπὸ εἰκόνες, θύμισες, πάθη, ὅσα τυραγνήσανε τὰ πρῶτα νιάτα του, στρουφίζει μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Σγουροῦ καὶ τὰ θαμπώνει. Ὅστερα κοιτάζει με προφύλαξη γύρω του, δεξιά, ἔσβᾶ. Ἀθόρυθα γλιστρώντας, κάνει ἕνα βῆμα πίσω, δεύτερο, ἀποτραβιέται νὰ ἐξαφανιστεῖ ἀνάμεσα στοὺς πέντε βιλάνους.

Ὁ παπα - Δανιὴλ εἶχε πεῖ πὼς ὁ τραπεζίτης, εἶναι Βενετσάνος. Λάθος ἔκανε; ἢ τάχα ὁ ἀδερφὸς τοῦ Ἀντρέα Γκαφφόρε, τοῦ κουσαύρου, περνάει γιὰ Βενετσάνος ἐδῶ; Αὐτὸ πρέπει νὰ ξεδιαλυθεῖ, γιατί καθόλου δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ κρύβει ὁ Καφούρης τὴν πραγματικὴ του ἰδιότητα ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Στ' Ἀνάπλι ἔτσι κι ἄλλοιως λυκοφιλία εἶχε μαζί τους, λαγούμια τοὺς ἔσκαβε. Γιατί ἔφυγε ὁμοῦ ἀπὸ τ' Ἀνάπλι; Τί ἤρθε νὰ κάνει ἐδῶ στὴν Καλαμάτα πού ἐγκαταστάθηκε; Στὸ μνημονικὸ τοῦ Σγουροῦ θαμποφέγγει πάλι ἡ στερενὴ του θύμιση ἀπὸ τὸ Γενοδέζο, ἡ νύχτα ἐκεῖνη τοῦ βραχνᾶ, μέσα στὴν κάμαρα τῆς Μπιάνκας. Ἄ, δαίμονα! εἶναι κ' ἡ Μπιάνκα! Νὰ βρίσκεται ἄραγε κι αὐτὴ ἐδῶ;

— Μεσσίρ Καφούρη, εἶπε ὁ παπα - Δανιὴλ προχωρώντας ἀργά, νὰ μᾶς συμπαθᾶς πρῶτα - πρῶτα πού ἤρθαμε σὲ ὦρα ἔτσι προχωρημένη καὶ σ' ἐνοχλοῦμε. Ὅμως ἡ αἰτία βλέπεις πού μᾶς φέρνει δὲ σηκώνει ἀναβολή.

— Ἄ, ἄ! ἔκανε ὁ Γενοδέζος τρίβοντας τὰ χέρια του κ' ἔρριξε μιὰ γοργὴ ματιὰ στὸ μπουλοῦκι τῶν βιλάνων. Μὲ συμπαθᾶς κ' ἐμένα πού δὲ μοῦ βολεῖ νὰ προσηλωθῶ στὴ χάρη σου, ὁμοῦ τ' ἄτιμα τοῦτα μου τὰ ποδάρια δὲ μὲ δουλεύουν πιὰ καθὼς τὸ χρωστοῦν. Γεροντάματα κι ἁμαρτίες, αἰδεσιμώτατε!

Καὶ γέλασε τὸ ἄφωνο χάχανό του.

— Ἄμαρτίες ἐλόγου σου, ἀφέντη! πού κάνεις τόσα ψυχικά, ἀπόρησε τάχα ὁ παπα - Δανιὴλ γιὰ νὰ τὸν κολακέψει.

— Ψυχικά; Ποῦ τέτοιο καλὸ, παπὰ μου! Γιὰ νὰ κάνεις τὸ ψυχικὸ, ἀνάγκη νᾶχεις τὸ μέσο, τὸ περσίχι σου νὰ βιστάει. Καὶ τὸ δικό μου εἶν' ἀλαφρό. Ἐτσι ἀπομένει, ἀλλοίμονο, βαρειά ἡ ψυχὴ μου.

Ἐρριξε πάλι μιὰ ματιὰ στοὺς βιλάνους. Εἶταν ἄραγε προειδοποίηση;

Ὅμως ὁ παπα - Δανιήλ δὲν εἶταν ἀπὸ κείνους πού εὐκολα δειλιάζου. Μ' ἔλο πού, μιᾶς ἀρχῆς, δὲν εἶχε πιστέψει πὼς τὸ διάθημα στὸν τραπεζίτη θὰ εἶταν ἀποτελεσματικό, τώρα πού θέλοντας καὶ μὴ ἀνάλαβε, θὰ ἔκανε ὅ,τι τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ τὰ βγάλει πέρα. Τὸ ἀντίθετο θὰ τὸ θαρροῦσε προδοσιὰ σὲ βάρος τῶν ἔρημων τῶν βιλάνων.

— Ἀφέντη, λέει ἀποφασιστικά, νὰ μὴ σ' τὰ πολυλογῶ καὶ σὲ κουράζω γιατί ὁ καιρὸς σου ξέρω πὼς ἀξίζει. Τοὺς βλέπεις ἐκείνους ἐκεῖ ; Εἶναι Ρωμιοὶ βιλάνοι τῆς Καλαμάτας. Ἄν λάβεις τὸν κόπο νὰ προσέξεις, θὰ ἴδεις πὼς ἤρθανε στὴν ἀφεντιά σου μὲ γυμνά ποδάρια καὶ μ' ἓνα σκοινὶ στὸ λαιμὸ τοῦ ὁ καθένας τους, σημάδι ταπεινωσύνης. Ἐρχονται νὰ σοῦ προσπέσουν γυρεύοντας πίσω τὴ ζωὴ τῶν ἀδερφίων τους.

— Ἀπὸ μένα ; ἀπόρησε ὁ Καφούρης.

— Ἀπὸ τὴν ἀφεντιά σου. Ἐσὺ τὴν κρατᾶς στὸ χέρι σου, δίχως, εἶναι ἢ ἀλήθεια, νὰ τὸ ξέρεις.

— Τί πὰ νὰ ποῦνε τοῦτα ; τί μοῦ κανοναρχᾶς αὐτοῦ, παπά ! ἔκανε ὁ Καφούρης σμίγοντας τὰ φρύδια του καὶ ἀναδεύτηκε μὲ νεῦρο, ζωηρά, στὸ θρονί του. Ἐγὼ κανενοῦ δὲν κρατῶ τὴ ζωὴ, ἐγὼ κοιτάζω τὴ δουλειὰ μου καὶ δὲν ἔχω ἀπαίτηση ἀπὸ κανένα. Ἄλλοι μὲ ζαλίζουν μὲ ἀπαίτησες. Γιατί μὲ θαρροῦνε πλούσιο γιὰ κείνο ! Κουβαλιούνται ἐδῶ καὶ μοῦ φορτώνονται, «δῶσε, Καφούρη, ἐδῶ, δῶσε κ' ἐκεῖ, κ' ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη, Καφούρη, κ' ἐγὼ κόθουμαι», λὲς κ' εἶμαι ὑπαίτιος ἐγὼ γιὰ τὴ συμφορὰ τοῦ κόσμου. Γιατί μὲ θαρροῦνε πλούσιο γιὰ κείνο ! Ἐγὼ κακὸ δὲν ἔχω κάνει οὔτε σὲ μύγα κ' ἐμένα ὄλοι κόθονται πὼς νὰ μὲ συκοφαντοῦνε. Ὁ δαίμονας τοὺς ἔχει μπεῖ νὰ μὲ ψήσουνε ζωντανό ! Πλούσιος ! Ποιὸς εἶναι πλούσιος ; Ὁ Καφούρης ; Ἄς γελάσω κάλλιο, γιὰ νὰ μὴν κλάψω, πού θὰ ταίριαζε καλλίτερα, sacramento ! Τί ἔκαμα πού εἶμαι πλούσιος ; Μὴ δὰ γυρίζω στοὺς δρόμους στολισμένους μετάξια καὶ μαλάματα καθὼς οἱ βουργησέοι σας ; Μὴ δὰ κρατῶ δούλους κ' ὑποταχτικούς σις προσταγὰς μου καθὼς κάποιοι δικοὶ σας ἀρχόντοι ; Φίε δὲν ἔχω, πλεουσμένα δὲν ἔχω, βιλάνους δὲν ἔχω, τίποτα δὲν ἔχω ! Τί θέλουν ἄραγε ; Ξέρω : Νὰ γυρνῶ στοὺς δρόμους ξυπόλητος, νὰ διακονεῦω τὴ μπουκιὰ τὸ ψωμί πού τρώω. Αὐτὸ θὰ θέλουν, τότες θὰ χαίρονταν, γιατί ἡ ψυχὴ τους εἶναι μαύρη καὶ δὲ χρωστάει κανενοῦ καλό. Χριστιανοί ! πού δὲν ἔχουν στάλα λύπησιν... Ὅμως ὁ Θεὸς εἶναι τζουστός καὶ βλέπει τὸ ἀδικο καὶ ἀγαπᾶει τοὺς ἀδύνατους. Αὐτὸ τὸ ξέρεις, παπά μου !

Μπροστὰ στὸ ξαφνικό, τὸ ἀδικαιολόγητο ὅσο καὶ ἐρμητικό τοῦτο ξέσπασμα, οἱ βιλάνοι εἶχανε χλωμιάσει, ζάρωσαν, ὁ παπα - Δανιήλ ἔμως ἔμενε ἀτάραχος. Καταλάβαινε καλὰ πὼς δὲν εἶναι παρὰ στανικό καὶ ψεύτικο, πὼς μοναδικὸ σκοπὸ ἔχει νὰ τοὺς κόψει τὴ φόρα. Ὅσο μιλοῦσε ὁ Καφούρης, αὐτὸς τὸν ἀκουγε ἀσάλευτος, μ' ἀπάθεια, νιώθοντας πὼς ἔτσι καὶ ἄλλιῶς πρέπει νὰ τὸν ἀφήσει νὰ πεῖ τὸ δικό του. Μονάχα λοιπὸν σὰν ὁ Γενοβέζος ἔπαψε, ξαναπῆρε ὁ παπὰς τὸ λόγο :

— Τὸ πράμα ἔχει ἔτσι, εἶπε μὲ φωνὴ οὐδέτερη, σὰ νὰ μὴν εἶχε ἀκούσει τίποτα ἀπὸ κείνα πού ἀράδιασε λυσώοντας ὁ Γενοβέζος. — Οἱ ἀφεντάδες οἱ Φράγκοι μπήκανε σὲ κόπο νὰ πιᾶσουν ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρο σήμερα τὸ πρωὶ πέντε δικούς μας, τάχα γιὰ ροβολατόρους, καὶ νὰ τοὺς

ρίξουν στα σίδερα. Είδα τον κιβιτάνο, τον παρακάλετα. «Μετά χαρᾶς, μου εἶπε, θὰ τοὺς ἀμολύσω, μονάχα νὰ μοῦ φέρετε τὸ κεφαλιάτικο.»

— Χμ!

— «Τὸ ξέρω», τοῦ λέω. «Ὁ ἄνθρωπος ἀξίζει πέρπουρα καὶ δὲ γίνεται νὰ τοῦ χαρίζεις τὴ ζωὴ χωρὶς ἀντίχαρη γιὰ τὸ καλὸ ποῦ τοῦ κἀνεις.» Σύμφωνας ὁ κιβιτάνος. «Μονάχα ὁ Θεός, τοῦ λέω πάλι, χαρίζει τὴ ζωὴ δίχως καμμιὰν ἀντίχαρη.»

Σήκωσε τὰ μάτια του ὁ Καφούρης καὶ κοίταξε μὲ ὑποψία τὸν παπά, νὰ ἴδῃ ἂν σοβαρὰ μιλάει ἢ μήπως τὸν παίξει. Ὅμως ἡ ὄψη τοῦ Δανιὴλ εἶταν ἀνεξιχνίαστη.

— Καὶ τί μπορῶ σὲ τοῦτο ἐγώ;

— Τὸ εἶπα τῆς ἀφεντιάς σου, ἢ μήπως δὲν τὸ εἶπα; Δὲν καλοθυμᾶμαι, νὰ μὲ συμπαθᾶς, τὰ χρόνια μὲ πήρανε μπάλλα...

— Λέγε ν' ἀκούσω.

— Κάθε καλὸ πρέπει νάχει διάφορο, κ' ἡ σπλαχνιὰ τὸ ἴδιο. Δὲν ἐρχόμαστε, μεσίτῃ Καφούρη, νὰ σοῦ διακονέψουμε. Ἐρχόμαστε νὰ μπούμε χρεοφειλέτες σὲ χρέος μ' ἐγγύηση. Κ' ἐγγύηση τρανὴ καθὼς θὰ τὸ δεῖς τώρα. Διακόσα πέρπουρα ἀξίζουν ὅ,τι κι ἂν πεῖς.

— Πόσα; κάνει ὁ Καφούρης σὰ νὰ μὴν ἄκουσε καλὰ κι ἀνασηκώνεται ἄθελα στὸ θρόνι του.

— Διακόσα πέρπουρα, λέει πάλι ὁ παπὰς ἀτάραχος.

Ὁ Γενοβέζος ξανακάθησε κι ἀπόμεινε λίγες στιγμὲς ἄλαλος νὰ κοιτάζει τὸν ἱερωμένο. Σὰ νὰ μὴν εἶχε ἀκούσει, σὰ νὰ μὴν εἶχε καταλάβει. Τόσο εἶτανε τὸ σάστισμά του ἀπύθμενο. Τρελλάθηκε ὁ παπὰς; γιὰ κουβαλήθηκε ἐδῶ μεθυσμένος;

— Διακόσα... πέρπουρα; λέει κι αὐτὸς καὶ μονομιᾶς πατάει τὰ γέλια, κάτι γέλια ὀρμητικά, τρανταχτά, ποῦ τινάζουν σὰν παλιοκούρολο τὸ γκρεμισμένο του κορμί. Ἐκατοσε μιά στιγμή, παπὰ μου, νὰ λογαριάσεις τί ἔξοστομίζεις αὐτοῦ; Διακόσα πέρπουρα, τὸ κεφαλιάτικο ἐνοῦ ρήγα, τί λέω! ἐνοῦ ἱμπεράτορα! Καὶ γιὰ πέντε ψωριάρηδες βιλάνους... Ἄ, μὰ εἶναι πανηγύρι! χρόνια νὰ ζήσεις, παπὰ μου, ποῦ μ' ἔκανες ἔτσι νὰ γελάσω. Γιὰ πὲς μου λοιπόν, ἔτσι σοῦ εἶπε ὁ κιβιτάνος; Διακόσα πέρπουρα; Πὲς μου το πάλι, νὰ ζεῖς, θὰ κάνω ἀπόψε καινούργιο σουκῶτι!...

Τὸ χάχανό του ἀνέβχαινε σὲ κύματα, τοῦ ἐπνιγε τὰ λόγια, ἔκανε κείνος πῶς τὸ καταπίνει, καὶ πάλι ξανάρχιζε, ἀκράτητα. Κρυμμένος πίσω ἀπὸ τοὺς βιλάνους ὁ Σγουρὸς τὸν ἄκουγε τρίζοντας τὰ δόντια του. Σὰ νὰ εἶχε γυρίσει δυὸ χρόνια πίσω, γι' αὐτὸν μιὰ ὀλάκερη ζωὴ. Στ' αὐτιά του ἀντιλαλοῦνε πάλι τὰ περιγέλια τοῦ Γενοβέζου, ποῦ τὸν μαστίγωναν: «Ἀφέντη Σγουρο! τί γίνονται τὰ χτήματά σου; Κατίτις ἀνώμαλο φαίνεται νάσαι στὴ μέση; μπορεῖ κι ἀπὸ μέρος τῆς φαμίλιας τῆς μάννας σου.»

— Μεσίτῃ Καφούρη, ἔκανε ὁ Δανιὴλ ἀφοῦ ἄφησε πρῶτα νὰ κοπάσει ἢ ἀνάθρα τοῦ γέλιου, ἐρχόμαστε νὰ σοῦ ζητήσουμε τίμια ἕνα δάνειο.

— Χωρατεύεις, παπὰ;

— Μιλῶ σοβαρὰ, ἀφέντη.

— Δάνειο! Διακόσα πέρπυρα δάνειο!

— Διακόσα πέρπυρα.

— Μὰ δὲ μοῦ λές, ἔκανε ὁ Καφούρης καὶ σηκώθηκε βάζοντας τὶς δυὸ του παλάμες στοὺς γοφούς του, ἔρχεσαι νὰ μὲ περιγελάσεις ἢ νὰ μὲ βρῖσεις; Πιστεύεις κ' ἐλόγου σου παναπεῖ τὶς παλάβρες τοῦ κόσμου, τῶν ὄχτρῶν μου ποὺ μὲ λένε πλούσιο γιὰ νὰ μὲ βλάψουν; Διακόσα πέρπυρα! Πίστειφες ἐσὺ ποτέ σου πῶς ἔχω ἐγὼ διακόσα πέρπυρα; Ἄν πουληθῶ δλάκερος, ἂν πουλήσω τὰ ὑπάρχοντά μου, τὰ ρημάδια τοῦτα ποὺ ἔχω γιὰ βιός, τὸ ροῦχο μου, τὸ κρεβάτι μου, τὸ χαλί μου, τὴ θυγατέρα του, λές μὲ τὰ νοῦ σου πῶς θὰ πιάσω διακόσα πέρπυρα; Ξέρεις τί εἶναι διακόσα πέρπυρα;

— Δὲν τὰ διακονεῦω, ἀποκρίθηκε ἀπτόητος ὁ παπάς. Νὰ τὰ δανειστῶ θέλω. Δάνειο μ' ἐγγύηση.

— Ἴτι λογῆς ἐγγύηση; Ὅχι, ὄχι, μὲ περιγελάς, ἔκανε πάλι καὶ βιαστικά ὁ Καφούρης, σὰ νὰ τοῦ εἶχε ξεφύγει ἡ ἐρώτηση. Δὲ μοῦ λειπε τώρα παρὰ τοῦτο, νὰ βγεῖς ἔξω στὴν πολιτεία, νὰ πεῖς ἐτι μοῦ γυρεφες διακόσα πέρπυρα, γιὰ νὰ τὸ πιστέψουν κιόλας πῶς τάχω. Θεὸς νὰ μὲ χαντακώσεις, βουλήθηκες τὸ χαμό μου, πάει!

— Κανέναν δὲ θὰ τὸ μάθει, μεσσίρ Καφούρη, καὶ μ' ὄρκο σὰ θές.

— Ἀμὴ ὁ κιβιτάνος ποὺ θὰ τὰ πάρει;

— Δὲ θὰ τοιε νοιάσει ποῦ βρέθηκαν. Σῶνει, γι' αὐτόν, νὰ βρεθοῦνε.

— Πάει, πάει, μ' ἔκανες νὰ χάσω τὸ νοῦ μου, κάθουμαι τώρα καὶ κουβεντιάζω μαζί σου σάμπως νὰ τὰ εἶχα τὰ πέρπυρα ποὺ γυρεύεις.

— Σὰ θέλει κανέναν νὰ κάνει τὸ καλὸ, πάντα βρῖσκει, εἶπε ὁ παπάς γλυκά, γιὰ νὰ τὸν διευκολύνει. Πέντε ψυχές εἰν' αὐτές, σκέψου το, μεσσίρ Καφούρη! Πολλὲς ἀμαρτίες θὰ λυώσεις, ἐγὼ σ' τὸ λέω, ὁ παπάς.

— Νὰ σκεφτῶ, τί νὰ σκεφτῶ;

Ἄρχισε νὰ κόβει κοντόβολτες, νὰ πηγαίνει καὶ νᾶρχεται μπροστὰ στὸ ἀναλόγιό του μὲ τὰ χέρια πίσω, χτυπώντας ἀπανωτὰ τὴ ράχη τοῦ ἐνὸς στὴ χούφτα τοῦ ἄλλου. Ἐκανε τὸν ἀναστατωμένο, πῶς τὸν τρώει ἡ ἀγωνία, ἄφηνε κάθε τόσο ν' ἀκουστεῖ ἕνα χαμηλόφωνο μούρμουρο, σὰ νὰ κουβέντιαζε μὲ τὸν ἑαυτὸ του.

— Ματώνεις τὴν καρδιά μου, ἔκανε τέλος, ρίχνοντας μιὰ ματιὰ τοῦ παπᾶ σὰ νὰ τὸν κατηγοροῦσε, μοῦ σκίζεις τὰ σπλάχνα σὰν κάθεσαι καὶ μοῦ μιλάς γιὰ ψυχές ποὺ κρέμονται τάχα ἀπὸ μένα καὶ τὰ ρέστα. Πάλε ἀπόψε δὲ θὰ κλείσω μάτι, χάθηκα· νὰ τί μοῦ κάνεις! Καὶ τί μπορῶ ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος;

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ παπάς.

— Ἄν εἶτανε τουλάχιστο βολετὸ νὰ μοῦδινες διορία, νὰ ἰδῶ δυὸ-τρεῖς φίλους... Ξέρω κ' ἐγὼ; Ἐχω κάποιους γνωστοὺς στὸν τόπο ποῦ, αὐτοί, κάτι μποροῦν. Εἶναι πλούσιοι θαρῶ, μὰ πάλι τὸ ξέρω, τὸ ξέρω, ὄχι καὶ τόσο... Ποιὸς ἀρχοντας θὰ ἐγγυηθεῖ; ρώτησε ξάφνου, ξερά, σταματώντας.

— Ἀρχοντας; ὄχι, ἀρχοντας δὲ θὰ ἐγγυηθεῖ.

— Ἀμὴ ποιδός;

Ὁ Δανιὴλ πῆρε μιὰν ἀνάσα, κατάπτε μὲ κόπο, κι ἀπλώνοντας τὸ χέρι του:

— Αὐτοὶ ἐδῶ, εἶπε, δείχνοντας τοὺς βιλάνους.

— Τί!

Ἵ Ο Καφούρης εἶχε τιναχτεῖ πάνω σὰ νὰ τὸν βίτσισαν. Κοίταξε τὸν παπά, κοίταξε τοὺς συναγμένους στὴν πόρτα τοῦ ἱκέτες, τὸ μάτι τοῦ ἀνάδωσε λάμψη κακιὰ.

— Παπά, κάνει μὲ φωνὴ τρεμάμενη ἀπὸ τὴν ὀργή, μὲ παίζεις!

— Δὲ σὲ παίζω, μεσιὲρ Καφούρη, προσπέτω στὴν ἀγαθοσύνη σου καὶ στὴν εὐσπλαχνία. Σοῦ φιλῶ τὰ χέρια, σοῦ φιλῶ τὰ πόδια, σοῦ μιλῶ στ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ποὺ μάτωσε πάνω στὸ σταυρὸ. Ἐγγύηση δὲ θές; Ὁὰ τὴν ἔχεις! Πέντε βιλάνοι ἔρχονται νὰ γονατίσουν μπροστά σου καὶ νὰ σοῦ ποῦνε: Πᾶρε μὰς σκλάβους σου. Ἄν ἀπὸ δῶ σ' ἕνα χρόνο δὲ σοῦ ἔχουμε γυρίσει πίσω τὰ πέρπουρα, νὰ εἴμαστε χτήμα σου, νὰ μὰς ὀρίζεις σὲ ζωὴ καὶ σὲ θάνατο. Τί ἄλλο θέλεις;

— Τίποτα δὲ θέλω, τίποτα δὲ θέλω! Ξεφώνισε ὁ Καφούρης κουνώντας στὸν ἀέρα τὰ χέρια του. Ἐγὼ δὲ γύρεψα τίποτα ἀπὸ κανένα. Σεῖς μοῦ γυρεύετε. Ἐρχόσαστε νὰ μὲ γδύσετε, νὰ μὲ τυραγνήσετε, νὰ μὲ βρῖσετε, κ' ὕστερα μὲ γελάτε! Βιλάνοι, νὰ μοῦ ἐγγυηθοῦνε μένα γιὰ διακόσια πέρπουρα! Porca Madonna! Καὶ κάθομαι ὁ παλαβὸς τὴν ὥρα καὶ μιλῶ, καὶ χάνω τὸν καιρὸ μου. Basta! Ὁξω ἀπὸ τὸ σπίτι μου! Ὁξω!

Ἵ Ο Δανιὴλ τέντωσε τὸ κορμί, χλωμιάζοντας, κ' ἔμεινε ἀσάλευτος στὴ θέση του.

— Μεσιὲρ Καφούρη, κάνει τρέμοντας ἀπὸ τὸ πάλαιμα νὰ κρατηθεῖ, ὁ Θεὸς ἀκούει!

— Τί! Μιλᾶς γιὰ Θεὸ τῶρα, παπά; Θεὸς παναπεῖ νὰ μὲ φοδερίσεις; Μὲ τίς φωτιᾶς τῆς κόλασης, ἔ; Τέτοιοι εἴσαστε σεῖς οἱ Γραικοί, σὰς ξέρω. Ληστές! Μπήκατε νύχτα σπίτι μου νὰ μὲ ληστεύετε, αὐτὸ ἔναι!

— Ἄκου, μεσιὲρ Καφούρη, εἶπε ἤρημα ὁ παπὰς ποὺ εἶχε καταφέρει νὰ κυριαρχήσει τὴν ἀγανάκτησή του, δικαίωμά σου εἶναι νὰ φωνάζεις, δικαίωμά σου καὶ νὰ μὰς πετάξεις κάτω ἀπὸ τὴ σκάλα σου, δικαίωμά σου νὰ μὰς παραδώσεις καὶ στὸν κιθιτάνο ἀκόμα. Σπίτι σου θρίσκεσαι, ἀφέντης εἶσαι. Ὅμως μὴ μὰς ἀποπαίρνεις προτοῦ μὰς ἀκούσεις. Νὰ σοῦ προσπέσουμε ἤρθαμε, ὄχι νὰ σὲ ληστεύουμε καθὼς τὸ λές. Ξεκινώντας, τὸ ξέραμε πὼς αὐτὸ ποὺ θὰ γυρέψουμε εἶναι μεγάλο· μὰ καὶ τοῦτο ποὺ κ' ἐμεῖς δίνουμε δὲν εἶναι μικρὸ. Βάζεις μὲ νοῦ σου τί εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο νὰ γίνεῖ σκλάβος; Μερνουχτὶς νὰ δουλεύει δίχως ἀναπαυό, ἐλπίδα νὰ μὴν ἔχει, σπίτι, φαμίλια, θιός, τίποτα; Δοκίμασε ποτὲς νὰ πιεῖς τὸν ἴδιο σου τὸν ἰδρωτα καὶ τὸ δάκρυ; Εἶναι πικρά, μεσιὲρ Καφούρη, εἶναι πικρά, καὶ συλλογίσου μονάχα πὼς ὁ σκλάβος δὲν πίνει ἄλλο νερό. Ὁ σκλάβος δὲν ξεδιψάει.

— Καὶ τί μὲ νοιάζει ἐμένα σὰ δὲν ξεδιψάει; Τί φταίω ἐγὼ;

— Τίποτα. Μόνο δέξου τὸν ἰδρωτα καὶ τὸ δάκρυ μὰς, τὸ αἷμα ποὺ σοῦ δίνουμε. Μὴν τ' ἀποσπρώχνεις.

— Αὐτὰ δὲν κάνουνε πέρπουρα.

— Αὐτὰ κάνουνε τὰ πέρπουρα! Ἵ Δρωτας, δάκρυ, αἷμα ποὺ ζυμώθηκαν ἀντάμα εἶναι τὰ πέρπουρα, μεσιὲρ Καφούρη, δὲν τῶχεις νιώσει;

Ἵ Ἐγίνε μιὰ παύση.

— Δὲν ξέρω. Μιλᾶς ἀλλόκοτα, παπά, λέει μὲ δυσφορία ὁ Γενοβέζος. Εἶπα αὐτὸ πὺν εἶχα νὰ πῶ.

Γύρισε στὸ θρόνι τοῦ ἀποφασιστικὰ καὶ ἀθήσε, γιὰ νὰ δείξει πῶς θέλει νὰ τὸν ἀφήσουν ἤσυχο πιά, νὰ φύγουν.

— Λοιπὸν δὲν τὸ δέχεσαι νὰ τοὺς πάρεις σκλάβους σου, ἔκανε ἀπελπισμένους ὁ Δανιήλ.

— Σκλάβους ἐγὼ δὲν ἔχω, σοῦ εἶπα, οὔτε καὶ θέλω. Σκλάβους τὰ διβλίο τοῦ νόμου δὲν ἀναγνωρίζει, μὴ μὲ γελαῶς.

— Βιλάνοι δικοὶ σου θᾶναι, θὰ σοῦ δουλεύουν ἰσόβια.

— Δὲν ἔχω φέε δικό μου, ἄρχοντας ἐγὼ δὲν εἶμαι.

— Αὐτὸ πὺν κερδίζουν δουλεύοντας, θᾶναι δικό σου. Μὲ τὸν καιρὸ γίνεται πολὺ.

— Εἶναι βιλάνοι τοῦ πριγκηπάτου, δὲ μπορῶ νὰ μαλώσω μὲ τὸν πρίγκηπα.

— Ἐχουνε πριβιλέτζια προγονικά, θὰ τ' ἀρνηθοῦνε.

— Ὅχι! ἔκανε κορτὰ ὁ Γενοβέζος καὶ μ' ἀνεπάντεχη γοργάδα γύρισε κατὰ τὸν παπὰ δλάκερο τὸ σκεβρωμένο του κορμί. Τὸ μάτι του, ζωηρό, σπιθᾶτο, πέταξε στοὺς βιλάνους, τοὺς ψαχοῦλεψε σὲ μιὰν ἀστραπή ἔναν-ἔναν, γυαλίζοντας μὲ ἀπληστία πὺν ξάφνου ξεχειλίζει.

— Τότε, ἔκανε ὁ παπὰς μὲ ἄφησε τὰ χέρια του νὰ πέσουν ἀδύναμα, ἄλλο δὲν ἔχω νὰ πῶ. Προσκυνοῦμε τὴν ἀφεντιά σου, μεσιέρ Καφούρη.

Ἐκανε νὰ γυρίσει, νὰ τραβηχτεῖ, γνέφοντας στοὺς βιλάνους πῶς ἄλλο δὲ μένει. Ὅμως ὁ Καφούρης, πὺν εἶχε σηκωθεῖ σιγὰ-σιγὰ στὸ μεταξύ, ἔκανε κι αὐτὸς δυὸ θήματα, μὲ τὰ χέρια του πλεγμένα πίσω, στάθηκε στὴ μέση τῆς κάμαρας, κοίταξε τοὺς βιλάνους. Στὰ χεῖλη του ἀνθίζει τώρα ἕνα γλιστερὸ χαμόγελο.

— Γιατί τὸ λέτε πῶς δὲν ἔχετε ἄρχοντα γιὰ ἐγγυητή; ρωτᾶει μὲ φωνὴ φιδολύγιστη καὶ γλυκερή. Ἐγὼ βλέπω ἔναν ἀνάμεσό σας...

Οἱ βιλάνοι κοιτάχτηκαν αστισμένοι.

— Ἀφέντη Σγούρο, λέει ὁ Καφούρης μ' ἐπιδειχτικὴ εὐλάβεια πὺν πρόδινε κιόλας τὴν κοροϊδία, μονάχα ἐλόγου σου μπορεῖς νὰ τοὺς γλυτώσεις. Τὸ καταδέχεσαι;

Ἐγινε μιὰ παύση. Ὁ Δανιήλ κι ὁ Ζερβοχέρης, ἀπορημένοι βαθιά, κοιτάζανε μιὰ τὸ Γενοβέζο μιὰ τὸν Σγούρο.

Κάποιος ὁμως παραμέρισε διαστικὰ τοὺς πέντε βιλάνους, ὁ Σγούρος πρόβαλε προκλητικὰ στὸ φῶς.

— Θὰ τὸ κάνω, μὴν ἔχεις ἔγνοια γι' αὐτό, μεσιέρ Ματτέο! εἶπε.

Ἡ φωνή του εἶτανε ξάστερη, ἤχηρη.

Ὁ Καφούρης ψαχοῦλεψε μὲ τὸ δεξὶ τὰ γένεια του, ἔμεινε γιὰ λίγα ρεμβάζοντας, καμπουριασμένος.

— Τότε... λάβε τὸν κόπο νὰ μείνεις, εἶπε ἤσυχα, σκεφτικός.

ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ

Πο τὴν πόρτα πού εἶχανε μπεῖ, ἀθύρβυα σὰν ἰσχυροί, μὲ τὰ κεφάλια τους κρεμασμένα, βγήκανε οἱ πέντε βιλάνοι κι ὁ παπᾶς τὸ κατόπι τους. Τὸ βῆλο ξανάπεσε, βαρὺ. Στὴν κάμαρα μέσα εἶχανε μείνει τώρα ἀντικρυστοὶ ὁ Σγουρὸς κι ὁ Καφούρης.

Κοιτάχτηκαν γιὰ λίγο, ἀμίλητοι.

— Χαίρομαι πού σὲ ξαναβλέπω, εἶπε ὁ Γενοβέζος στήνοντας ὀρθὸ τὸ κεφάλι του, μὲ τὰ μάτια μισόκλειστα. Ὅχι, ὄχι! μὰ τὴν πίστη μου σ' τὸ λέω καὶ νὰ τὸ πιστέψεις πῶς χαίρομαι. Δὲ σοῦ κρατῶ καμμιάν ἀμάχη.

Καὶ καθὼς ὁ Σγουρὸς τὸν κοίταζε δίχως ν' ἀποκρίνεται, μὲ περηφάνεια ψυχρῆ:

— Ἐὰν περασμένα ξεχασμένα, πρόσθεσε ὁ γέροντας. Μ' ἀδίκησες, σ' ἀδίκησα — ναι, ναι, μπορεῖ κ' ἐγὼ νὰ σ' ἀδίκησα, δὲν ξέρω — εἴμαστε ἴσια. Ὑστερα, γιατί νὰ χαλάμε τὴν καρδιά μας; Ὅλοι ἄμαρτωλοὶ εἴμαστε στὸν κόσμο τοῦτο, ψέματα; ὁ καθένας μας χρωστάει συχώρεση στὸ διπλανό του. Ἐμένα ἡ καρδιά μου εἶναι πολὺ μαλακιά. Νά! τί μοῦ εἶπανε τώρα δὰ τοῦτοι οἱ βιλάνοι, ὁ παπᾶς, ἔ; κι ὡστόσο ἐγὼ συγκινήθηκα. Μὰ τὴν πίστη μου σ' τὸ λέω, δὲ θὰ κλείσω μάτι τούτη τὴ νύχτα. Τέτοιος εἶμ' ἐγώ! Ὁχ!

Ὁ Σγουρὸς δὲ μιλούσε.

— Ὅμως γιατί στέκεσαι ὀρθός; Κοίτα! κοίτα! πού τὸν ἔχω τὸ νοῦ μου; Κάνε μου τὴν τιμὴ, ἀρχοντόπουλό μου, νὰ κάτσεις. Νά, τοῦτο δῶ τὸ μὸμπιλο σοῦ βολεῖ; ... Δὲ θές; Ἄς εἶναι καλὰ τὸ γινάτι σου. Ὅμως ἐμένα θὰ μὲ συμπαθήσεις πού θὰ καθήσω, γιατί εἶμαι γέροντας βλέπεις ἐγώ, καὶ τὰ πόδια μου δὲ μὲ βαστοῦν. Γέρασα ἀπὸ τότε πού μ' ἤξερες, ἀφέντη Σγουρὸ, πᾶνε δυὸ χρόνια δλάκερα! Ἄααχ, ἔκανε καθίζοντας στὸ θρονί του, δόξα νᾶχει ὁ Πανάγαθος!

Ἀναστῆλαξε βαθιὰ, ἀκούμπησε τὸ κοκκαλιάρικο χέρι του στὸ τεφτέρι πού εἶταν ἀφημένο ἀνοιχτὸ πάνω στ' ἀναλόγιο, τὸ χαίδεψε, ἀργά, μὲ τρεμουλιάρα ἠδονή, κ' ὕστερα, ἐπιτήδεια, δίχως νὰ τὸ κοιτάζει, τ' ἀναποδογύρισε. «Ποῖδὲς ξέρεῖ τί γράφει μέσα», συλλογίστηκε ὁ Σγου-

ρός, «καὶ φοβᾶται μὴ ρίξω καμμιά ματιά.» Στὸ λαρύγγι του ἔνωσε, ὅπως παλιά, νὰ περσεύει ἕνα κύμα ἀηδίας.

— Γιά πές μου τώρα, πού εἴμαστε μονάχοι, εἶπε σ' ἄλλον τόνο ὁ Καφούρης, ἔχεις ἀληθινὸ ἰντερέσο γι' αὐτοὺς τοὺς γυμνοπόδαρους; Τὸ πῶς θρέθηκαν μαζί τους, πῶς θρίσκεσαι στὴν Καλαμάτα, δὲ σ' τὸ ρωτῶ. Τὸ ἤξερα πῶς εἶσαι ἐδῶ. . . Βάζω στοίχημα πῶς κάποιαν ἡμορφη δουλειὰ σκαρώνεις πάλι στοὺς Φράγκους. Χέ, χέ, χέ!

Γέλασε μὲ προσποιητὴ ἀγαθοσύνη, καὶ σύγκαιρα ζάρωσε τὰ μάτια του γιὰ νὰ δείξει τὴν ἀπλοϊκὴ πονηριά πού ταιριάζει κάπου-κάπου σ' ἕναν ἀνυπόκριτο γέροντα.

— Ὅχι, ὄχι, μὴ μοῦ θυμώσεις! Ἐμένα, νὰ τὸ ξέρεις, μ' ἀρέσουν οἱ παλληκαριές. Καμαρώνω τοὺς ἄγουρους πού ἔχουνε ζωὴ περσευομένη, σπουδαίες κι ἀπόκοτες ἰδέες στὸ κεφάλι. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, στ' Ἀνάπλι, μ' εἶχες παρεξηγήσει. Οἱ σουκοφάντες πάλι καὶ τότε μ' ἀδικοβάλανε. Ἐγὼ πάντα μου σ' εἶχα ἀπὸ συμπάθεια, καὶ νὰ τὸ πιστέψεις πού σ' τὸ λέω. Νά! παίρνω ὄρο στὴν ἁγία Τράπεζα.

— Σώνει! θρουχήθηκε ὁ Σγουρός. Τὸ κορμί του ἔτρεμε δάκερο.

Ὁ Καφούρης τέντωσε τὰ μάτια του.

— Τί σοῦρθε, ἀρχοντόπουλο;

— Σώνει λέω! Τὸ ἤξερες, λές, πῶς θρίσκομαι στὴν Καλαμάτα. Δὲν ἔπρεπε ν' ἀμφισβῆλλω, ἔχεις μύτη τσακαλιοῦ ἐσύ, μυρίζεσαι τὸ σφαχτό. Παραξενεύομαι μονάχα πού δὲν ἔβαλες ἀκόμα τοὺς Φράγκους νὰ μὲ πιάσουν. Ναι, κάποια δουλειὰ τοὺς σκαρώνω, καθὼς τὸ λές. Τί κάθεται; Σῦρε στὸν κιβιτάνο! Τὴν ξέρεις ἐσύ τὴν τέχνη σου, δὲν εἶναι δᾶ ἡ πρώτη φορά.

— Ἄ ὄχι, ἄ ὄχι!, ἔκανε ὁ Καφούρης ζωηρὰ καὶ χτύπησε στ' ἀναλόγιο τὴν παλάμη του. Μὲ παρεξηγᾶς, ἀφέντη Σγουρο! Προδότης ἐγὼ δὲν εἶμαι, καὶ νὰ μὲ συμπαθᾶς. Παίρνω τὸ δίκιο μου ὅταν μοῦ τὸ πατᾶνε, μὰ δὲν πίνω αἷμα γιὰ χόρταση. Ἰσαμ' ἐδῶ, ἀφέντη Σγουρο! Ἰσαμ' ἐδῶ!

Ὁ τόνος του εἶταν τόσο κατηγορηματικός, τόσο ἀναντίρρητος, πού ὁ Σγουρός στάθηκε γιὰ μιὰ στιγμή ἀπορημένος. Μήπως πραγματικὰ τὸν εἶχε ἀδικοβάλει; Τὸ κάτω-κάτω στ' Ἀνάπλι, τότε, ἕνα μέρος δίκιο τὸ εἶχε ὁ Γενοβέζος. Νύχτα, κλεφτά, ἔμπαινε τὸ παιδάριο στὸ σπίτι του, γιὰ νὰ τοῦ πατήσῃ τὴν τιμὴ του.

— Πάει καλά, ἔκανε ἄθυμα. Τὴν ἐκδίκησή σου τὴν πήρες, καὶ μὲ τὸ παραπάνω. Μ' ἐδιωξες ἀπὸ τὸν τόπο μου, ἄφησες ἔρημη τὴ βγάγια μου, τοὺς Φράγκους ὀρμήνεψες νὰ μὲ θανατώσουν. Ἄν ζῶ ἀκόμα, δὲ σ' τὸ χρωστῶ. Ἄλλο δὲν ἔχουμε ἐσύ κ' ἐγὼ νὰ ποῦμε.

— Πῶς! πῶς! ἔκανε ὁ Καφούρης καὶ σήκωσε τὰ χέρια του ψηλά γιὰ νὰ τὸν σταματήσῃ καθὼς τὸν ἔβλεπε νὰ γυρίζει κατὰ τὴν πόρτα. Τὸ δάνειο τὸ ξεχνᾶς;

Ὁ Σγουρός στάθηκε.

— Ποῖο δάνειο;

— Τὸ δάνειο γιὰ τοὺς πέντε ὄψιδες.

Ἡ καρδιά τοῦ νέου χτύπησε δυνατὰ.

— Ἀποφασίζεις μήπως νὰ τὸ δώσεις; ρώτησε μὲ πιασμένη ἀνάσα.

— Δὲν ξέρω, δὲν ξέρω . . . ἐσὺ νὰ μοῦ πεις.

— Ἐγώ ; Ἐγὼ νὰ σοῦ πῶ ἂν πρέπει νὰ τὸ δώσεις ! Μὰ τὸ ρωτᾷς ; Μὲ βλέπεις πούρχομαι ἐδῶ μὲ τοὺς πέντε, σοῦ προσπέφτω ἀντάμα τοὺς γονατιστός, σοῦ φιλῶ τὰ πόδια καὶ πάλι μὲ ρωτᾷς ; Ἄχ, δῶσ' το, μεσίρ Ματτέο ! δῶσ' το κι ὁ Θεὸς νὰ σ' τὸ ἀνταποδώσει χιλιαπλάσιο. Τί ἄλλο νὰ σοῦ πῶ ; Θέλεις ἐγγύηση ; Θέλεις κ' ἐμένα σκλάβο σου ; Πάρε με, μεσίρ Ματτέο, χάρισμά σου ! Νὰ μῶ στὴ δούλεψή σου, νὰ γίνω ἄνθρωπός σου, νὰ χαρεῖς τὴν ταπεινώσή μου, δὲ σοῦ λείει τίποτα αὐτό ;

Γύρισε ὁ Γενοβέζος καὶ τὸν κοίταξε. Στὰ μάτια του μιὰ λάμψη ἐπικίνδυνη εἶχε ἀνάψει, λεπίδα πού ἀεροζυγιάζεται, τρεμίζει ἀπὸ λαχτάρα κρυφὴ κι ἀπληστη.

— Ὅχι, κάνει τέλος μὲ σφιγμένα χεῖλη, ὄχι. Αὐτὰ δὲ σοῦ ταιριάζουν, ἀφέντη Σγουῖρο. Δὲν εἶσαι γεννημένος ἐσὺ γιὰ δούλος, ἢ ψυχὴ σου εἶναι πάρα ὀρθή . . . Ἄλλο περίμενα ἀπὸ σένα, προσθέτει μὲ φωνὴ πνιγμένη, ρεμβάζοντας.

— Ἄλλο περίμενες ; Σὰν τί ;

Σηκώθηκε ὁ Καφούρης, ἐπλεξε τὰ χέρια πίσω, πῆγε κ' ἤρθε δυὸ κοντόβολτες μπροστὰ σ' ἀναλόγιό του. Ἡ παλάμη του ἔκρουε ἀπανωτὰ, στοχαστικά, ἢ μιὰ τὴν ἄλλη.

— Ἐ λοιπὸν νὰ σ' τὸ πῶ, λέει σὰ νὰ παίρνει ξαφνικὴ ἀπόφαση καὶ στέκεται. Νὰ σ' τὸ πῶ κι ἄς ἔχω κίνδυνο νὰ ἰδῶ τὸ κεφάλι μου περασμένο στὴ θηλειά. Γιὰ νὰ ἰδεῖς πόση ἐμπιστοσύνη σοῦχω, ὄχι γιὰ τίποτ' ἄλλο . . .

Στέκεται ὡστόσο ἀκόμα λίγο, σὰ νὰ διστάζει, κοιτάζει ἐρευνητικὰ τὸν Σγουρό.

— Νὰ τοὺς πάρεις πίσω τοὺς ὀψιδες μὲ τὸ χέρι σου. Νὰ τί πρόσμενα ἀπὸ σένα !

Ἐ νὸς ἀνοῖξε τὸ στόμα του μ' ἀπορία θαθειά.

— Μὲ τὸ χέρι μου ; . . . Πῶς δηλαδὴ μὲ τὸ χέρι μου ;

Ἐκανε μιὰ χειρονομία νευρική, ἀνυπόμονη, ὁ Καφούρης καὶ ξανάρχισε τίς βόλτες του.

— Μὲ τὸ χέρι σου, μουρμουρίζει μέσα στὰ γένεια του, σὰ νὰ μιλάει μονάχος, — ἦ μὲ τὸ σπαθί σου.

Τὸ μάτι τοῦ Σγουροῦ σπίθισε.

— Ἄ ! ἔκανε μονάχα.

Ἐγινε μιὰ παύση. Ὁ Γενοβέζος πήγαινε κ' ἐρχόταν τόσο γοργὰ τώρα πού οἱ ἄκρες τοῦ τζουμπέ του ἀνεμίζονταν. Στὸ μούτρο του περνούσανε ἀπιαστες, στρεβλὲς σκιές.

« Χριστέ μου ! πῶς τοῦ πέρασε αὐτὸ ἀπὸ τὸ νοῦ ; » συλλογιζότανε σύγκαιρα ὁ νέος μ' ἀγωνία. « Ἐχει τὴ δύναμη τοῦτος ὁ σατανὰς νὰ διαβάζει μέσα στὸ νοῦ τῶν ἀνθρώπων ἄραγε ; Ἐχει τὴ δύναμη νὰ μαντεύει τοὺς πιδὸ κρυφοὺς στοχασμούς ; ἢ μήπως ἡ δαιμονικὴ του πονηριὰ καταφέρνει νὰ μπεῖ στὸν ἴδιο δρόμο πού ἀκολουθεῖ ὁ στοχασμός σου ; Ἐνα μυστικὸ ἀκριβὸς, πού καιρὸ τὸ κλώσσαγες, καὶ τὸ θέρμαινες μὲ τὴν ἀνάσα σου μέσα στὸν κόρφο, τὸ ξεσκεπάζει ξάφνου τοῦτος καὶ τὸ τραβάει ἀνήμερα στὸ φῶς. Παγώνει τὸ αἶμα σου νὰ τὸ βλέπεις ἔτσι

ξεγυμνωμένο κι άνυπεράσπιστο. «Κάτι δημοφο σκαρώνεις πάλι έσύ στους Φράγκους», — δέν τὸ εἶχε πει ὁ φοβερός γέροντας; »

— Μπα! μιὰ λέξη εἶπα ἐκεῖ. Παλαβομάρες! κάνει ὁ Καφούρης χαμογελώντας, σὰ γιὰ νὰ σήσει τὴν ἐντύπωση. Τὸ πράμα δέν εἶναι δὰ κ' εὐκολο, στὸ χέρι τοῦ καθενοῦ! . . .

— Ὅχι, ὄχι δέν εἶναι, μουρμουρίζει ζαλισμένος ὁ Σγουρός, μὰ ξάφνου μιὰ ἄλλη σκέψη τοῦ ἀστράφτει στὸ νοῦ. Γυρίζει καὶ κοιτάζει μὲ μάτι σκοτεινὸ τὸ γέροντα.

«Κι ἂν μοῦ τὸ λέει αὐτό, — ὦ φρίκη! — γιὰ νὰ μὲ ρίξει στὰ νόχια τοῦ θεριοῦ; Ἄν θέλει νὰ μὲ σπρώξει στὴν ἀποκοτιά καὶ νὰ εἶδο ποιήσει σύγκαιρα τοὺς Φράγκους; Σχέδιο σατανικό, καταχθόνιο, γνήσιο γέννημα μυαλοῦ τέτοιου σὰν τοῦ Καφούρη. . . Ἡ πιὸ σοφὴ ἐκδίχηση. . . Μπορεῖ καὶ νὰ μοῦ τὸ φυλάει ἀκόμα ἀπὸ τ' Ἀνάπλι, ποῦ ξέρεῖς! . . .»

Ἐσφιξε τὶς γροθιές του, ἔτριξε τὰ δόντια του, τὸ μάτι του ἔγινε κακό. Ὡ! νὰ δώσει τώρα ἕναν πῆδο, καὶ νὰ τὸν ἀδράξει ἀπὸ τὸ λαιμὸ τὸ λιγδερὸ γέροντα, καὶ νὰ τὸν σήσει μιὰ καὶ καλὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ του.

— Μεσσάρ Ματτέο, λέει μιλώντας δύσκολα, μὲ δόντια σφιγμένα, ἄσχημο παιγνίδι παίζεις. Ζητᾶς νὰ μὲ βάλεις σὲ πειρασμό.

— Ὅχι, ὄχι, στὴν ψυχὴ μου! Μιὰ κουβέντα εἶπα, πάει, πέρασε.

— Διαβάζω στὸ νοῦ σου, μεσσάρ Ματτέο. Θὰ μὲ χαντακώσεις.

— Ἐγὼ!

— Ἐσύ. Δέν τὴν ξέχασες τὴν παλιὰν ἀμάχη.

Στέκεται ὁ Καφούρης καὶ τὸν κοιτάζει. Πασχίζει ὀλοφάνερα νὰ ξεδιαλύνει τὰ λόγια τοῦ νέου, νὰ μαντέψει τὴ σκέψη του.

— Γιατὶ μοῦ τὸ λὲς αὐτό, ἀφέντη Σγουόρο; Εἶναι ἡ πλερωμὴ ποῦ σ' ἐμπιστεύτηκα;

— Δὲ μ' ἐμπιστεύτηκες. Σὲ ξέρω τώρα! Πασχίζεις ἄλλη μιὰ φορὰ νὰ μὲ πουλήσεις στοὺς Φράγκους. . .

— Ὡ! ἔκανε ὁ γέροντας χτυπώντας τὸ μέτωπό του καὶ πισωπάτησε. Τώρα εἶχε καταλάβει. — Ὡ! κάνει πάλι, ὦ! . . . Ἐκεῖ πῆγε λοιπὸν ὁ νοῦς σου. . . Τέτοια πράξη φαντάστηκες ἀπὸ μένα. Ὡ!

Ἐμεινε βουβός, καμπουριασμένος φανερὸ πὼς δέν ἔβρισκε τί νὰ πεῖ. Νὰ τ' ἀρνηθεῖ; πὼς νὰ τὸν πείσει τὸν ἄγουρο; Ἡ καταγγελία ἐκείνη, τότε, στὸν πρεβεδοῦρο τ' Ἀναπλιοῦ, τὸν ἔχει ἀποστομώσει.

— Ἄν εἶν' ἔτσι, λέει τέλος ἀδύναμα, εἶχες δίκιο πρὶν: Δέν ἔχουμε τίποτ' ἄλλο νὰ ποῦμε ἐσύ κ' ἐγὼ. Ὡς ἐδῶ εἶταν.

Καμπουριασμένος, σέρνοντας ἀργὰ τὰ πόδια του, πῆγε νὰ ξανακαθῆσει στὸ θρονί του. Τὸ κορμί του εἶχε ζαρῶσει ὀλάκερο, ἔγινε μιὰ χούφτα.

— Καλὴ νύχτα, ἀφέντη Σγουόρο, λέει μὲ θλίψη, δίχως νὰ στραφεῖ.

Ὅμως ὁ Ρωμιὸς δὲ σάλευε. Στητός, μὲ τὰ νεῦρα τανυσμένα, τὴ ματιὰ καρφωτὴ, κοίταζε τὸ γέροντα, πάσχιζε νὰ τὸν περάσει πέρα γιὰ πέρα. Ἄσπλαχνο δῆλημα! Νὰ γυρίσει τὴ ράχὴ του καὶ νὰ φύγει; Ὅλα χαμένα, καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα οἱ πέντε. Νὰ κλείσει τὰ μάτια, νὰ τὸ πάρει ἀπάνω του καὶ νὰ ξανοιχτεῖ;

Παραξενεμένος ποῦ δέν τὸν ἀκούγε, ὁ Καφούρης, ἀφοῦ πρόσμενε

για κάμποσο, είχε γυρίσει ἀργὰ τὸ κεφάλι του καὶ τὸν κοίταζε ἀτολμα.

Ἡ ματιά του εἶτανε σθηστή, ἡ σπίθα της χωνεμένη.

— Ἐχεις ἄλλο τίποτα νὰ μου πεις, ἀφέντη Σγοῦρο;

— Ναί, εἶπε ἔντονα ὁ νέος. Ἐχω νὰ σὲ ρωτήσω ἂν θὰ δώσεις τὰ πέρπουρα.

Ὁ Γενοβέζος ἀναδεύτηκε μὲ στενοχώρια.

— Τὰ πέρπουρα... εἶναι πολλά... δὲ μπορῶ... δὲν ἔχω...

— Ὡστε δὲν τὰ δίνεις!

— Δὲ μπορῶ, ἀφέντη Σγοῦρο. Δὲ μπορῶ.

— Καλὰ τότε. Καληνύχτα.

Γύρισε ἀπότομα καὶ τράβηξε κατὰ τὴν πόρτα.

— Ἀφέντη Σγοῦρο!

Στάθηκε.

— Τί εὐρίζεις;

Ὁ γέροντας εἶχε σηκωθεί. Προχώρησε ἴσαμε τὰ μισὰ τῆς κάμαρας, ἔβαλε τὰ δυὸ του χέρια στοὺς γοφούς του.

— Μὴν πᾶς ἔτσι, μονάχος, εἶπε. Θὰ χαθεῖς. Καὶ καθὼς ὁ Σγοῦρος τὸν κοίταζε δίχως νὰ καταλαβαίνει: — Ἐρῶ τί πᾶς νὰ κάνεις, πρόσθεσε. Ἐχεις ζεστὴ καρδιά ἐσύ, τὸ αἷμα σου χοχλακίζει. Ἄκουσε ἁπλῶς κ' ἐμένα τὸ γέροντα, τὸν πολὺπειρο. Αὐτὰ δὲ γίνονται ἔτσι.

Κοιτάζονταν στὰ μάτια, ζυγιάζοντας ἀνέκτρα τὴν ἐπικίνδυνη στιγμή.

— Θὲς νὰ πετύχεις;

Ὁ Σγοῦρος δὲν ἀποκρίθηκε.

— Λοιπὸν πρέπει κάπου νὰ βρεῖς στήριγμα. Καὶ τὸ στήριγμα θὰ σοῦ τὸ δώσω ἐγώ.

Τοῦ ἔγενεψε νὰ γυρίσει πίσω, τράβηξε πρῶτος κατὰ τὸ θρονί του, στάθηκε ἐκεῖ, ἔσκυψε τὸ κεφάλι του σκεπτικῶς.

— Ἀπὸ δῶ σ' ἕνα μῆνα, εἶπε, γίνεται μεγάλο τορνέο στὸν κάμπο τῆς Ἀνδραβίδας. Ὅλοι οἱ κεφαλᾶδες τοῦ πριγκηπάτου ἔχουνε προσκληθεῖ. Θὰ σμίξουν ἐκεῖ καὶ θὰ παραγοῦνε στὸ κονταροχτύπημα οἱ πιὸ ἀξίες λόγχεις τῆς Ἀχαΐας. Τὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας γιὰ λίγες μέρες θ' ἀδειάσει...

Τὰ μάτια τοῦ Σγοῦρου ἔλαμψαν.

— Τότε εἶναι ἡ στιγμή, λέει ὁ Καφούρης.

— Κι ὡς τότε οἱ πέντε θᾶχουνε κρεμαστεῖ!

— Ὅχι, δὲ θᾶχουνε κρεμαστεῖ! Αὐριο πρῶτ', ἂν συμφωνήσουμε οἱ δυὸ μας τώρα ἐδῶ, ἀφέντη Σγοῦρο, οἱ πέντε ὄψιδες θὰ βρισκονται ἀνάμεσό σας.

— Ἄν συμφωνήσουμε;...

— Ναί, ἂν συμφωνήσουμε. Ἦρθατε λίγο πρὶν νὰ μοῦ γυρέψετε δάνειο καὶ νὰ μοῦ δώσετε τὴν ἐγγύηση, ἀλήθεια δὲ λέω;

— Ἀλήθεια.

— Ὅμως τὴν ἐγγύηση ἐγὼ θὰ τὴν ὀρίσω, ὄχι ἐσεῖς. Γιατὶ πρέπει νὰνα ἐγγύηση τοῦ γούστου μου, καταλαβαίνεις; Καὶ νὰ πού τὴν ὀρίζω τώρα: Ἐσύ, ἀφέντη Σγοῦρο, μὲ τοὺς ἀνθρώπους σου, ἀναλαβαίνεις τὸ χρέος νὰ πατήσεις ἔτσι κι ἄλλιῶς τὸ κάστρο, εἴτε οἱ ὄψιδες εἶναι μέσα, εἴτε λευτερωθοῦν. Αὐτό, τ' ἀναλαβαίνεις;

— Είτε λευτερωθούν :

— Ναί. Γιατί μόνον έτσι ἐγώ θά τοὺς λευτερώσω. Ἄν μὲ γελάσεις — μὲ συμπαθῆς μὰ ἐγὼ μιῶ γλώσσα ἐμπόρου ντρίτα — ἂν μὲ γελάσεις, λέω, βάζω τοὺς Φράγκους καὶ ξαναπιάνουνε τοὺς πέντε, καὶ τοὺς κρεμοῦν, αὐτοὺς καὶ ἄλλους ἀκόμα ἂν τὸ θελήσω. Καὶ σένα τὸν ἴδιο, ἀρχοντόπουλό μου! . . .

Ἐ Καρούρης γέλασε κρύα, θανάσιμα.

— Σὲ τί νὰ σὲ γελάσω, γέροντα ;

— Πῶς θὰ πάρεις τὸ κάστρο.

— Νὰ πάρω τὸ κάστρο ἀφοῦ πιά θάχουνε λευτερωθεῖ οἱ ὄφιδες ;

— Πρέπει νὰ τὸ πάρεις, ἀφέντη Σγοῦρο ! Θὰ τὸ πάρεις, γιατί, ἐμένα, τὸ κάστρο μοῦ χρειάζεται.

— Ἄ !

— Ναί σοῦ λέω. Μοῦ χρειάζεται ! Δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ σοῦ ἐξηγήσω τὸ γιατί, μὰ καὶ πάλι γιατί νὰ μὴ σ' τὸ πῶ ; Θὰ πατήσεις τὸ κάστρο μὲ τοὺς ἀνθρώπους σου, ἀφέντη Σγοῦρο, καὶ θ' ἀναλάβεις νὰ τὸ κρατήσεις ἕσαμε τῆ μέρα ποῦ θὰ φανοῦνε στὸ λιμνῶνα οἱ γαλέρες μὲ τὰ σαντάρδα τῆς Γένοβας, τῆς πατρίδας μου. Αὐτὴ πρέπει νάναί ἢ συμφωνία μὰς. Τὸ χρειάζεται ἢ πατρίδα μου τὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας.

— Ἄ ! ἔκανε ὁ Σγοῦρος κ' ἔμεινε σκεφτικός.

— Ἡ Βενετιά, συνέχισε ὁ Καρούρης ἀκολουθώντας στὸν ἀέρα τὸ σχέδιό του, ἔχει τὴ Μεθώνη κ' ἔχει τὴν Κορώνη. Ἡ Γένοβα δὲν ἔχει τίποτα, κ' εἶναι τώρα καιρὸς ν' ἀποχτήσῃ . . . Θὰ πλερωθεῖς καλὰ γιὰ τὸν κόπο σου, ἀφέντη Σγοῦρο, ἐσὺ κ' οἱ ἀνθρωποὶ σου.

— Δὲν παίρνω πληρωμὴ, γέροντα !

— Ὅπως ἀγαπᾷς. Ἐγὼ μιὰ φορὰ χρωστοῦσα νὰ σ' τὸ πῶ. Θὰ βοηθήσω καὶ μ' ἕτι ἄλλο κρίνεις, πέρπυρα, ὄπλα, τροφή. Οἱ Γενοδέζοι θὰ πάρουν ἀπὸ τὰ χέρια σας τὴν Καλαμάτα. Καὶ θὰ εἶναι εὐτυχημένοι πιά οἱ πατριῶτες σου, ἀφέντη Σγοῦρο, τὸ μάλαμα καὶ τ' ἀσῆμι θὰ περσεύουνε στὸν τόπο, γιατί ἢ Γένοβα εἶναι κράτος πλοῦσιο, οἱ γαλέρες τῆς ὀργώνουνε τίς θάλασσες σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση.

Τὸ πρόσωπο τοῦ γέροντα, ἐνόσω μιλοῦσε, εἶχε φωτιστεῖ σιγμωμένο πρὸς τὴν καντήλα μ' ἕνα χαμόγελο ἡδονικὸ στὰ χεῖλη, ἔπαιρνε μιὰν ἀχνα ὄνειρου ποῦ λὲς καὶ τὸ ἐξαῦλωνε. Μονάχα ἢ ἀνάσα τοῦ Σγοῦρου, ἄταχτη καὶ γοργή, ἀκουγότανε τώρα. Ἐνας πετεινὸς λάλησε μακρὰ, σὲ κάποια μεσαυλή. Ἡ νύχτα εἶχε βαδίσει.

— Κ' οἱ πέντε ὄφιδες πῶς θὰ λευτερωθοῦν ; ρωτᾷ μὲ πνιγμένη φωνὴ ὁ νέος.

Ἐ Γενοδέζος φάνηκε νὰ ξαφνιαάζεται μέσα στ' ὄνειρό του.

— Αὔριο χαράματα θὰ πάω τὰ πέρπυρα ἐγὼ ὁ ἴδιος στὸν κιβιτάνο, εἶπε.

« Διακόσα πέρπυρα », συλλογίστηκε ὁ Σγοῦρος, « τὰ λύτρα ἐνὸς βασιλείου. Μ' αὐτὰ ἀγοράζει ἢ Γένοβα τὴν Καλαμάτα. »

Δὲν εἶτανε, τώρα, πολλὰ ὄχι, δὲν εἶτανε πολλά. Μιὰ ἀντιζηλία παλιά, μουσική, ἀσθησιτὴ, ὁ φθόνος τῆς πατρίδας τῶν Γκαφφὸρε γιὰ τὴ Βενετιά, θὰ ἔβρισκε τρόπο νὰ ἱκανοποιηθεῖ ἔτσι. Ἐνᾶμεσα στὶς ἀν-

τιδικίες τῶν λαῶν καὶ τὰ συμφέροντα, τί τόπο πιάνουνε πέντε ψυχῆς βιλάνων :

— Λοιπόν, τί λές ; ρώτησε ὁ Καφούρης τὸν Σγουρό.

— Δέχομαι.

Τὸ εἶπε δίχως δισταγμό. Κιόλας εἶτανε συνεπαρμένος ἀπὸ τὸ δικό του κῆμα.

— Ἀπὸ δῶ σ' ἕνα μῆνα, μὴν τὸ ξεχνᾷς !

— Δὲν τὸ ξεχνῶ, μεσεῖρ Ματτέο . . .

Μεμιάς εἶδανε κ' οἱ δυὸ τους πῶς δὲν ἔχουνε τίποτ' ἄλλο πιά νὰ ποῦν. Ἐτραβήξανε μαζί κατὰ τὴν πόρτα.

— ὦρα καλή, λέει ὁ Καφούρης ἀνασηκώνοντας μονάχος του τὸ βῆλο. Βγήκε ξοπίσω ἀπὸ τὸν Σγουρό, χτύπησε τίς παλάμες του καὶ πρόσμενε στὸ σκοτάδι Ἰσαμὲ πού νὰ φανεῖ τὸ λαδολύχναρο τῆς γριάς δούλας.

— ὦρα καλή, ξανάπε ἀπαιρεμένα, ἀφήνοντας σύγκαιρα νὰ πέσει τὸ βῆλο πού τὸν ἔκρυψε ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ νέου.

Μονάχα σὰ βρέθηκε πάλι στὸ δρόμο ὁ Σγουρός, στὸν κρουσταλλένιο ἀέρα τῆς νόχτας, ἔνιωσε τὸ μυαλό του νὰ λαγαραίνει. Ὁ Ματτέος Καφούρης, τ' Ἀνάπλι, δυὸ χρόνια πίσω ! . . . Τοῦ φαινότανε τώρα σὰν ὄνειρο. Σήκωσε τὰ μάτια του καὶ κοίταξε πάλι τὸ σταχτι σπίτι. Τὰ παραθυρόφυλλα εἶτανε πάντα σφαιλιστά, οὔτε ἀχτίδα δὲν ξεφεύγει. Ἄν δὲ βρισκόταν ἀκόμα ἐκεῖ, μπροστὰ στὴ μεγάλη τοξοτὴ πόρτα, θὰ ἔλεγε πῶς ὄνειριάστηκε μονάχα. Σάφνου τοῦ φαίνεται πῶς ἀκούει ἕνα τρίξιμο, σὰν παραθυρόφυλλο πού μισανοίγει ἐκεῖ ψηλά. Κάτι παλιὸ τοῦ φέρνει στὸ νοῦ ὁ ἀνάλαφρος τοῦτος κρότος. Ἡ Μπιάνκα . . . Τρομαγμένος, μὲ τὴν καρδιά τρεμάμενη, ἀνοίγει τὸ βῆμα καὶ ξεμακραινεὶ σὰ νὰ τὸν κυνηγᾶνε.

Πλανήθηκε πρῶτα στοὺς δρόμους κάμποσο, χωρὶς συνειδητὴ κατεύθυνση, παρασυρμένος ἀπὸ τὸν ἄταχτο ρυθμὸ τῶν στοχασμῶν του. Κάθε τόσο στεκόταν, μάζευε τὰ συλλοϊκά του μὲ κόπο κ' ἔλεγε : πρέπει νὰ πάω στὸ σιδεράδικο τοῦ Τιμόθεου, θὰ μὲ καρτεροῦν ἐκεῖ. Σικινοῦσε, ὅμως μεσοδρομῆς ἀπολησμονιόταν, ἔπαιρνε ἄλλους δρόμους, βρισκόταν ἄλλοῦ. Σταμάτησε ἔτσι μιὰ φορὰ μπροστὰ στὸ πανδοχεῖο του, μιὰν ἄλλη στίς γειτονιές τοῦ κάστρου. Δαιμονισμένος, γυρνοῦσε πίσω, ἔβιαζε τὸ βῆμα. Πέρασε πάλι μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Καφούρη, δίχως καθόλου νὰ τὸ ἔχει σκοπὸ. Τέλος, ὕστερα ἀπὸ περιπλάνηση ἄσκοπη, ἤρθε νὰ σπρώξει τὴν πόρτα τοῦ σιδεράδικου.

Δὲν εἶχε γελαστεῖ, τὸν καρτεροῦσαν. Ὅμως δὲν εἶτανε πιά ὄλοι ἐκεῖ-μέσα. Οἱ βιλάνοι εἶχανε σκορπίσει, πήγανε νὰ πλαγιάσουν, νικημένοι ἀπὸ τὴ νύστα. Μονάχα ὁ Ζερβοχέρης, ὁ Δανιήλ, ὁ Τιμόθεος, οἱ πέντε ἰκέτες καὶ τρεῖς μαστορόπουλα κάθονταν κύκλο κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ. Ἡ Ἀναστασώ, ἡ μάννα τοῦ σιδερά, καὶ τὰ μωρὰ κοιμόντανε στὸ στρώμα.

Τὸν ὑποδέχτηκαν βουβοί, μὲ μάτια σαστισμένα· αὐτοὶ πού γύρισαν ἀπὸ τοῦ Καφούρη, φαίνεται τοὺς εἶχανε πεῖ . . . Στάθηκε ὄρθιος, δείχνοντας ἔτσι πῶς βιάζεται, ἀποφασισμένος νὰ μὴν τὰ μολογήσει ἔλα.

— Αὐριο θὰ εἰνᾷ λεύτεροι, εἶπε μόνο, ξερά.

Και καθώς άπορημένοι, τόν κοιτάζαν :

— Τά κανονίσαμε, ό Γενοβέζος κ' έγώ. Βρέθηκε παλιός γνωστός μου, από τ' 'Ανάπλι.

— Βενετσάνος είναι, διορθώνει μηχανικά ό παπάς.

— "Όχι, Γενοβέζος είναι.

Τούς καληνύχτισε, γύρισε τή ράχη του και βγήκε. "Όσο πού νά φτάσει στήν πόρτα, ένωθε πάνω του τίς ματιές τους νά τόν ακολουθοϋν βαρειές από άφωνα ρωτήματα μά και μέ κάποια άθέλγητα εϋλάδεια.

Τήν άλλη μέρα τ' άπομесеήμερο, ό Τιμόθεος τόν είδε νά μπαίνει στο μαγαζί του μόνος.

— Φτιάνεις λόγχεσ ;

— Φτιάνω.

— Και τζάγρεσ ; και σαγίτεσ ;

— Τί ρωτάσ ! Δουλειά μου είναι.

"Έμεινε για λίγο σκεφτικός ό Σγουρός.

— Σε μιá βδομάδα, δουλεύοντας αδιάκοπα, ίσαμε πόσες λόγχεσ μπορείς νά φτιάνεις, Τιμόθεε ;

"Ό σιδεράς λογάριασε πρώτα μέσα του.

— Πάνω από εκατό, λέει αδιάφορα.

— Και τζάγρεσ ;

— "Ίσαστε πέντε.

Λογάριασαν μαζί, τά φέρανε από δώ, τά φέρανε από χει.

— Θά φτιάνεις πενήντα λόγχεσ, συμπέρανε ό Σγουρός, πέντε τζάγρεσ κ' εκατό σαγίτεσ.

— Για ποιόν είναι ή παραγγελιά ;

— Για κανένα. "Εγώ πληρώνω.

"Ό Τιμόθεος είτανε λιγόλογος άνθρωπος, βαρύς. «Καλά», είπε άνέμελα κ' έπιασε πάλι τή δουλειά του.

— Δέ θα κάνεις λόγο σέ κανένα.

Δέν άποκρίθηκε ό σιδεράς. Είχε άκούσει' τόσο φτάνει.

Κι ό Σγουρός έφυγε. Τό βράδυ δέ φάνηκε καθόλου στή βεγγέρα. Τόν περίμεναν έλοι, γιατί θάρχονταν απόψε έδω κ' οι έψιδες πού λευτερώθηκαν σήμερα πρωτ' - πρωτ'. "Ό Καφούρης τόν είχε κρατήσει τό λόγο του.

Κάθησαν οι βιλάνοι νά περιμένουε μουδιασμένοι, σαν όρφανοί. Τό κακό είχε περάσει, οι δικαί τους γλύτωσαν, ό κιβιτάνος ίκανοποιήθηκε. Κι έμως κάτι άθυμο κ' αίνιγματικό πλανιότανε στον άέρα' ένωθαν έλοι, μυστικά, τήν ψυχή τους νά φλετουρίζε άνήσυχη. Νωρίς, άπελπισμένοι πώς θα ίδουν απόψε εκείνον πού πρόσμεναν, σηκώθηκαν και σκόρπισαν, άμίλητοι.

Μόνο τή δεϋτερη μέρα παρουσιάστηκε ό Σγουρός στον Ζερβοχέρη. Είτανε πρωτ' άκόμα, τό καπηλειό έρημο, ούτε κ' ή πόρτα δέν είχε καλά - καλά άνοιξει. "Ό Παντελής, πού είχε σίσει ξύλα στήν αύλή και τά κουβαλούσε τώρα άγκαλιά στο φοϋρνο, βλέπει τό άρχοντόπουλο νά μπαίνει στο μαγαζί' μέ μάτι άφαιρεμένο. Κάθησε σ' έναν πάγκο δίχως νά καλημερίσει κι άπόμεινε νά κοιτάζει τόν άέρα.

"Ό Ζερβοχέρης σεβάστηκε τήν έγνοια του. "Επιασε νά γεμίσει κού-

τσουρα τὸ φουῖρνο, καὶ σύγκαιρα, μὲ μάτι λοξό, κοίταζε τὸ νέο πού στεκόταν ἀσάλευτος, χωρὶς νὰ βλέπει τίποτα γύρω. Εἶτανε χλωμός, τὰ μάτια του κομμένα· φανερό πὼς δὲν εἶχε καθόλου κοιμηθεῖ. Ἀναστένναξε ὁ Ζερβοχέρης καὶ δὲ μίλησε, ἔμως κρυφὰ παρακολουθοῦσε πάντα τὸ παλληκάρι, μπασμένος τῶρα κι αὐτὸς σ' ἔγνοια, μὲ βλέμμα ἀνήσυχο καὶ τρυφερό.

— Εἶδες καθόλου τοὺς δυὸ Γιαννισσῶτες; ρωτᾷε ἀργὰ κάποια στιγμή ὁ Σγουρός, δίχως νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι του.

— Ὅχι, δὲν τοὺς εἶδα.

— Δὲν ἦρθανε χτὲς βράδῳ μὲ τοὺς ἄλλους στὸ σιδεράδικο;

— Ὅχι, δὲν ἦρθαν.

Ἐγινε μιὰ παύση. Ὁ νέος ἀκολουθοῦσε στὸν ἄερα τὴ σκέψη του.

— Ἐσύ, δὲν τοὺς εἶδες; ρωτᾷε μὲ τὴ σειρά του κι ὁ Ζερβοχέρης γιὰ νὰ πεῖ κάτι, νὰ πιάσει κουβέντα. Ὅμως μένει δίχως ἀπόκριση. Ἀναστενάζει πάλι καὶ σκύβει καρτερικὰ νὰ βάλει κούτσουρα στὸ φουῖρνο.

— Θὰ φύγανε γιὰ τὴ Γιάννισσα, λέει κάποια στιγμή, σὰ νὰ μιλάει στὸν ἑαυτό του ὁ Σγουρός.

Ὁ Ζερβοχέρης ἀνασηκώθηκε, ἔβαλε τὶς γροθιές του στοὺς γοφούς του, ξεφύσησε βαριά. Εἶχε σμίξει τὰ φρύδια.

— Φύγανε; κάνει μὲ τὴ βροντερή του φωνή. Καλὴ δουλειὰ καὶ τούτη! Ἐσηκώθηκες ἐσύ, ἕνα εὐγενικόπουλο, βάλθηκες νὰ ξεκουνάς γιὰ χατίρι τοὺς τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο, πιάστηκες μὲ τὴν πλέμπα, φώναξες, παρακάλεσες, ἴδρωσες, πήγες νύχτα νὰ χτυπήσεις ξένη πόρτα, ὑποχρεώθηκες, Θεὸς ξέρει τί ἄλλο ἔκανες ἀκόμα γιὰ νὰ καταφέρεις τὸ Γενοδέζο νὰ σοῦ δώσει τὰ πέρπυρα, — τρέμω καὶ νὰ τὸ συλλογιστῶ —, τοὺς γλύτωσες κοντολογὶς ἀπὸ τοῦ Χάρου τὰ δόντια, καὶ στὰ τελευταῖα σηκώνονται καὶ φεύγουν δίχως οὔτε νάρθοῦνε νὰ ποῦν ἕνα λόγο! Καλὴ δουλειὰ, καλὴ δουλειὰ νὰ σοῦ πῶ! Ὡ τὰ παλιόσκυλα! Νὰ μὴν τοὺς ξαναδῶ στὰ μάτια μου, νὰ μὴν ξαναπατήσουν στὸ κατώφλι τοῦ καπηλίου μου!

— Ὅχι, ἔκανε ἤσυχα ὁ Σγουρός. Πρέπει νὰ τοὺς ξαναδοῦμε, Ἰσα-Ἰσα τώρα, Παντελῆ.

— Ἐγώ; Ποτέ! Ὅσο ἔχει τὸ μάτι μου νερό.

— Πρέπει νὰ τοὺς ξαναδοῦμε. Τίποτα δὲ μοῦ χρωστᾶνε σοῦ λέω.

— Αὐτὰ ἐγὼ δὲν τ' ἀκούω, καὶ νὰ μὲ συμπαθᾶς πού σοῦ ἀντιμιλῶ.

Ὁ νέος ἔσκυψε τὸ κεφάλι του, πέρασε τὴν παλάμη του στὸ πρόσωπό του.

— Ὁ Φεντόρ δὲ μ' ἔχει συχωρέσει, εἶπε βραχνά.

— Νὰ σὲ συχωρέσει; Ἐσένα νὰ συχωρέσει! Καὶ γιὰ τί πράμα; Ἄλλο καὶ τούτο!

Πᾶλι δὲν ἀποκρίθηκε ὁ Σγουρός. Τὸ πρόσωπό του εἶταν ἀναστατωμένο, ἔγνοιες ἀγνωστες γιὰ τὸ φίλο του τὸν ἔτρωγαν. Ξάφνου σηκώνεται ἀπὸ τὴ θέση του, ἔρχεται κοντὰ στὸν κάπελα καὶ τὸν κοιτάζει στὰ μάτια.

— Ἐχεις διάθεση νάρθεις μαζί μου σὲ μιὰ δύσκολη κ' ἐπικίνδυνη δουλειὰ; ρωτᾷε.

Σώπασε ὁ Ζερβοχέρης.

— Σάν τί δουλειά :

— Μισεῖς τὸ Φράγκο :

— Ἄν τὸν μισῶ !

Κοιτάχτηκαν γιὰ λίγο στὰ μάτια, δίχως νὰ μιλοῦν.

— Θὰ λευτερώσουμε τὴν Καλαμάτα, λέει ἀργά, καθαρὰ, ὁ Σγουρός.

Ὁ Ζερβοχέρης ἀπόμεινε μὲ μάτια διαπλατωμένα, δίχως νὰ καταλαβαίνει.

— Μιὰ λέξη νὰ μοῦ πεῖς, ἂν θές ἢ ὄχι νὰ μ' ἀκολουθήσεις. Τίποτ' ἄλλο. Ἐγὼ σὲ λογάριασα μαζί μου· ἔκανα καλὰ :

Καὶ καθὼς ὁ κάπελας πάλι δὲν κατάφερε νὰ καταλάβει, μὲ λίγα λόγια, κοφτά, ὁ Σγουρός τοῦ ἐξήγησε τὸ σχέδιο. « Ἦρθε ἡ στιγμή νὰ σηκώσουμε κεφάλι », τοῦ λέει στὸ τέλος. « Χιλιάδες ἐμέθρησκοί μας, δυστυχισμένοι βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ, προσμένουν ἀπὸ μᾶς τὸ γλυτωμό. Ἐγὼ, μὲ κείνους πού ἔχω συμφωνήσει, τραβῶ ἔτσι κι ἄλλῶς μπροστά. Μὰ θὰ τῷθελα πολὺ νὰ σ' ἔχω δίπλα μου τὴ μεγάλη μέρα. »

Ἄνοιξε τὰ χέρια του ὁ Ζερβοχέρης, ἔχασε τὴν ἀνάσα του, καὶ ξάφνου, σὺν κάτι νὰ εἶχε ξεχειλίσει μέσα του, βάλθηκε νὰ κλαίει. Τὸ φαρδύ του, πρόσχαρο μούτρο, ἔμεινε ὄρθιο, τετωμένο, καὶ μονάχα τὰ δάκρυα, βουβᾶ, κυλούσανε καὶ τὸ μούσκευαν, λάμποντας.

— Μὲ συλλογίστηκες τὸ λοιπόν ! ἔκανε μὲ ἀναφυλλητὸ παιδιάτικο, μὲ συλλογίστηκες . . . Ἄς εἶσαι εὐλογημένος.

Ἔτσι μυήθηκε ὁ Ζερβοχέρης τὸ πρωτὶ ἐκεῖνο, μέσα στὸ φτωχικὸ του τὸ καπηλειό. Μιὰ πλάκα βαρεῖα σηκωνόταν ἀπὸ τὸ στήθος του τώρα, ἢ κρυφὴ ζήλεια γιὰ τὸ φίλο πού λὲς καὶ τὸν εἶχε περιφρονήσει, πού σ' ἄλλους ἐμπιστευότανε τοὺς κρυφοὺς του λογισμοὺς κι αὐτόνε τὸν εἶχε ἀπαρνηθεῖ. Δόξα νάχει ὁ Θεός, ὄχι, δὲν τὸν εἶχε ἀπαρνηθεῖ ὁ Σγουρός, τὸν λογάριεζε προκαταβολικὰ δικό του, γιὰ τοῦτο δὲν τοῦ εἶχε μιλήσει πιδό πριν. Καὶ μαζί μιὰ θύμιση κοντινὴ, λιγάκι ἀξεδιάλυτη στὸ νόημα γι' αὐτόν, ξαστερώνει τώρα : Τὸ βράδυ ἐκεῖνο πού πρωτοσμίξανε πάλι στὸ σιδεράδικο, τὸ βράδυ ὕστερα ἀπὸ τὴν τύφλωση τοῦ Τιμόθεου. Τοῦ εἶχε βάλει τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ὁ Σγουρός, καὶ πάνωθε τοῦ εἶχε κλειδώσει τὴ χούφτα μὲ τὴ δικιά του. Δὲν τὸ εἶχε καταλάβει σ' ὀλάκερο τὸ φάρδος του τὸ νόημα τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Ζερβοχέρης τότε. Τώρα ὁμως, τώρα, ὦ ! πῶς ὅλα γίνονται ξεκάθαρα καὶ φωτεινά ! . . .

— Πότε ; πότε θὰ γίνει ; ρώτησε ἀνυπόμονος, φρουμάζοντας σὺν ἄλογο ἄψυ πού τὸ ἔχουσε σπιρουνίσει.

— Ἀπὸ δῶ σ' ἔνα μῆνα. Στὸ μεταξὺ τοῦτο . . . δὲ θὰ σοῦ ξεφύγει λόγος, σὲ κανένα !

Σφίξανε τὰ χέρια τους μὲ ζέστα ἀσυνήθιστη, χωρίσανε στὴν πόρτα τοῦ καπηλειοῦ, γιὰτὶ ὁ Ζερβοχέρης, συνεπαρμένος, εἶχε πάρει ἀπὸ κοντὰ τὸ νέο. Ἀπόμεινε ἀκόμα ἐκεῖ ὁ κατσαρομάλλης γίγαντας, στὸ κατῶφλι, μὲ δακρυσμένα μάτια, νὰ τὸν κοιτάζει τὸν Σγουρὸ πού ξεμάκραινε. Ἡ ψυχὴ του ἀναγάλλιαζε, φτεροκοποῦσε, πλημμυρισμένη ἀπὸ καινούργιο φῶς.

Τ' ἄλλο βράδυ, ὁ Σγουρός γυρίζοντας νὰ πλαγιάσει στὴν κάμαρά του, εἶδε ἀπορημένος, μόλις ἄνοιξε τὸ πορτόφυλλο, κάποιον νὰ τὸν πε

ριμένει μέσα. Στάθηκε σηκώνοντας ψηλά τὸ λυχνάρι, πού εἶχε πάρει ἀπὸ τὸν πάγκο τοῦ ξενοδοχοῦ γιὰ νὰ ὀδηγηθεῖ στὴ σκάλα, καὶ πάσχισε νὰ ξεχωρίσει τὸν καθισμένο ἐκεῖ στὴ γωνιά ξένο. Ὁ ἀγνωστος σηκώθηκε ἀδέξια, βαρὺς, δίχως νὰ μιλήσει. Ἔταν ὁ Φεντόρ.

Σαστισμένος ὁ Σγουρός, μὲ κάποια ταραχὴ, μῆξε στὴν κάμαρα κ' ἐκλείσε πίσω του τὴν πόρτα.

— Ἔσ' ἴσαι, Φεντόρ; λέει ἀπλά. Καλῶς ὄρισες...

— Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ἀποκρίνεται ἡ σκοτεινὴ φωνὴ τοῦ Γιαννισώτη.

Τὸ ρωμιόπουλο ἔρριξε στὸ κρεβάτι τὸ μανδύα του, ἀπόθεσε στὸ τραπέζι τὸ λυχνάρι πού κρατοῦσε καὶ κάθησε. Κοίταξε τὸ Σλαῦο χαμογελώντας φιλικά, γιὰ τὸν ἔδλεπε πού στεκότανε στενοχωρημένος. Τοῦ ἔγνεψε νὰ καθήσει κι αὐτός.

Ὁ Φεντόρ κάθησε ἄκρη-ἄκρη στὸ σκαμνί, ἐπλεξε τὰ ροζισαμένα χέρια του καὶ κοιτάζοντας πάντα στὸ πάτωμα, ἄρχισε νὰ μιλάει. Ἐρχότανε νὰ ἐξηγήσει στὸν Σγουρὸ πῶς, προχτές, ἀναγκάστηκε νὰ φύγει παρευθὺς γιὰ τὴ Γιάννιτσα, μόλις τὸν λευτέρωσαν ἀπὸ τὸ κάστρο, γιὰτὶ ὁ πατέρας του εἶχε ἀρρωστήσει μέσα στὴ φυλακὴ κ' εἶτανε χρεῖα τὸ γρηγορότερο νὰ τὸν φροντίσουν. Εἶχε μάθει ὡστόσο καταλεπτῶς πῶς ἔγινε καὶ τοὺς λευτέρωσαν, τί αὐτοθυσιά δείξανε οἱ καλαματιανοὶ βιλάνοι καὶ πάνω ἀπ' ὅλους ὁ ἴδιος ὁ Σγουρός. Οὔτε λίγο, οὔτε πολὺ, ὁ Φεντόρ ἀναγνώριζε πῶς, γιὰ τούτη τουλάχιστον τὴ φορά, τὴ ζωὴ του καὶ τοῦ πατέρα του, ἀν γλυτώσει, τίς χρωστάει προσωπικὰ στὸν Σγουρό. Ἡ ψυχὴ του ὡστόσο εἶναι τυραγνισμένη, γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τοῦ κρατᾶνε ἀμάχη ἀν δείχεται καμμιά φορὰ ἀπότομος, σκληρός. Τὴν ἄλλη φορὰ νὰ ποῦμε, τὴ νύχτα ἐκεῖνη πού ἦρθε στὴ Γιάννιτσα ὁ Σγουρός... Ἄσχημα τὸν εἶχε ὑποδεχτεῖ, εἰν' ἀλήθεια, δὲν τοῦ φέρθηκε καθὼς ταιριάζει νὰ φέρνεσαι στὸν ἄνθρωπο πού χτυπάει τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ σου. Παρακαλεῖ τώρα τὸν Σγουρὸ νὰ τονε συμπαθήσει. Ἐφταιξε, τ' ἀναγνωρίζει καὶ μετανιώνει πικρά.

Μιλοῦσε δύσκολα, ψάχνοντας νὰ βρεῖ τὰ λόγια του, σὰν ἄνθρωπος πού δὲν ἔχει μάθει, νὰ λέει πολλὰ καὶ πού δσα λέει τώρα δὲν εἶναι κι ὀλότελα μὲ τὴ θέλγησή του. Τὴν ταπεινὴ τούτη στάση, τὸν πρᾶο τόνο, εἶτανε φανερό πῶς μὲ μεγάλο κόπο κατάφερε νὰ τὰ ντυθεῖ. Στὸ πρόσωπό του, ἐνόσω μιλοῦσε, σπασμοὶ φοβεροὶ περνοῦσαν καὶ τὸ παραμόρφωναν.

Τὸν ἄφησε νὰ μιλήσει δίχως διακοπὴ ὁ Σγουρός ἴσαμε τὸ τέλος. Καὶ μονάχα τότε, σὰν ὁ Γιαννισώτης σῶπασε, ἔδωσε κι αὐτὸς διέξοδο στὴν ἀγανάχησή του:

— Ἔτσι σ' ἔστειλε νὰ μοῦ πεις ὁ Ζερβοχέρης; ρωτάει σκληρὰ καὶ σηκώνεται.

Ταράχτηκε ὁ Φεντόρ. Ὁχι, δὲν τὸν εἶχε στείλει ὁ Ζερβοχέρης· μονάχος του θέλησε, σκέφτηκε δηλαδὴ πῶς...

— Πάψε! πρόσταξε ὁ Ρωμιὸς ἀγριωπά. Οὔτε σὺ λὲς αὐτὸ πού θέλεις, οὔτε κ' ἐγὼ θέλω νὰ τ' ἀκούω αὐτὰ πού λές. Ὅ,τι ἔκανα, Φεντόρ, δὲν τῶκανα γιὰ νὰ σὲ ταπεινώσω, καὶ πολὺ μοῦ κακοφαίνεται πού μὲ πίστεψες τόσο μικρόψυχο γιὰ νὰ τὰ δεχτῶ. Μὲ καταφρονᾶς, τὸ

ξέρω. Μάθε ωστόσο πώς δὲ σ' ἀδίκησα ποτὲ γι' αὐτό. Ἄν θῆς νὰ κουβεντιάσουμε, ἔλα σὰν ἄντρες. Ἄλλιῶς δὲν ἔχω κουβέντα μαζί σου.

Εἶχε σηκώσει τὰ μάτια του ὁ Φεντόρ καὶ τὸν κοίταξε. Ἀπορία βαθεῖα εἶτανε χυμένη στὸ πρόσωπό του.

— Στὴ Γιάννιτσα, τὸ βράδου ἐκεῖνο τοῦ καλοκαιριοῦ, δὲ σοῦ εἶπα ἀλήθεια, Φεντόρ, λέει ὁ Σγουρός. Ναί, μὲ τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη στὸ χέρι ζύγωσα τὴν πριγκηπέσσα, μονάχη τῆς πρόσταξε νὰ μὲ μπάσουνε στὸ κάστρο, μὰ δὲν εἶτανε δίχως τὴ δική μου θέληση. Τὸ παρακαλοῦσα μέσα μου καὶ τ' ὀνειρευόμουν. Τὸ βράδου ἐκεῖνο, στὴ Γιάννιτσα, δὲ μπορούσα δίχως ἢ φωνὴ μου νὰ λυγίσει νὰ σοῦ πῶ τοῦτο ποῦ θὰ σοῦ ξομολογηθῶ τώρα. Ὅμως ὁ καιρὸς περνάει, μῆνα σὲ μῆνα ὄλο καὶ κάτι ἀλλάζει· μέσα μου κάτι νεκρώθηκε, κάτι ἀναστήθηκε, ἔχω τώρα στέρεη τὴ φωνή. Τὸν καιρὸ ποῦ μὲ πρωτογνώρισες, εἶχα ἔρωτα βαρῦ, Φεντόρ, γιὰ τὴν πριγκηπέσσα. Νὰ ποιά εἶναι ἢ ἀλήθεια! Τὸ πιστεύεις ἀμάρτημα αὐτό;

Ἦ Φεντόρ δὲν ἀποκρίθηκε. Ἡ ἔκφρασή του εἶταν αὐστηρή, κλειστή.

— Ὡχ! τί ἄνθρωπος εἶσαι σὺ! ἔκανε ὁ νέος στρίβοντας μ' ἄγωνία τὰ χέρια του. Ἀχτίδα λοιπὸν καμμιὰ δὲν ἔχει φέξει ποτὲ στὰ λαγούμια τῆς καρδιάς σου;

Τὸ εἶπε καὶ σύγκαιρα τὸ μετάνιωσε. Τρομαγμένος κοίταξε τὸ Σλαῦ. Ὅμως ἐκεῖνος στεκόταν ἀτάραχος, σὰν ἀπὸ πέτρα.

— Πάει τώρα, εἶπε ὁ Σγουρός καὶ κάθησε κουρασμένα, ξέπνοος, ὄλα αὐτὰ τέλειωσαν. Ναί, τέλειωσαν... Δὲ θὰ τὴν ξαναδῶ ποτέ.

Ἔσκυψε τὸ κεφάλι του καὶ χάθηκε γιὰ μιὰ στιγμή σὲ ρέμβη. Ἡ φωνὴ του εἶχε λυγίσει.

— Τί μὲ κοιτάξεις ἔτσι; φωνάζει ξάφνου ἀναστατωμένος καὶ χτυπάει τὸ χέρι του γροθιά.

Τὸ μάτι τοῦ Φεντόρ, πραγματικά, εἶτανε καρφωμένο πάνω του, διαπεραστικό.

— Δὲ μὲ πιστεύεις λοιπὸν; ξεφωνίζει ὁ νέος καὶ σηκώνεται, ἀρπάξει τὸ Σλαῦ ἀπὸ τὸ ρούχο στὸ στήθος καὶ τὸν τραντάζει. Δὲ μὲ πιστεύεις, ἔ;... Χμ! Κι ἂν σοῦ πῶ ὅτι ἡ ψυχὴ μου εἶναι τώρα πιά γιὰ τὴ γυναῖκα αὐτὴ γεμάτη ἔχθρα; Ἄν σοῦ πῶ ὅτι τὸ δάκρυ τοῦ ἔρωτα γύρισε κ' ἐγίνε φαρμάκι ποῦ ξεχειλίζει; Ἄν σοῦ πῶ ὅτι σηκώνω πόλεμο ἐναντίά της; ὅτι τὸ πατρογονικό της τὸ κάστρο ἀποφάσισα νὰ τὸ πατήσω, νὰ τὸ πάρω, νὰ τὸ κάνω δικό μου, τί θὰ πεῖς;

Ἦ Φεντόρ σήκωσε ἀτάραχα τὸ χέρι του, ἔπιασε τὸ χέρι τοῦ Σγουροῦ ποῦ τὸν τραβοῦσε, τὸ κατέβασε ἀργά, μὲ δύναμη ἀλύγιστη καὶ κρύα.

— Τότε θὰ μὲ πιστέψεις; πές μου! ξεφωνίζει ὁ Σγουρός φρενιασμένος.

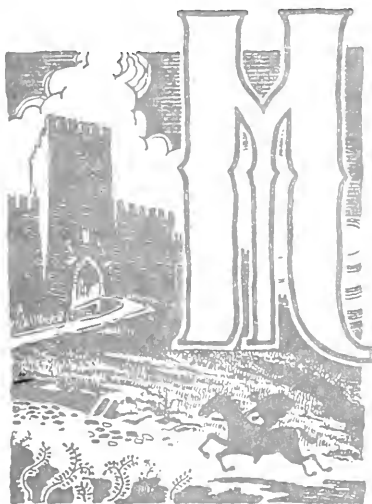
— Ὅχι, λέει ψυχρὰ ὁ Σλαῦς. Μὰ θὰ σὲ συχωρέσω. Γιατί θὰ ἔχω καταλάβει: πὼς τὴν ἀγάπησες περισσότερο κι ἀπὸ τὸ ἴδιο σου τὸ μῖσος...

Η ΑΝΑΤΡΙΧΙΛΙΑ ΑΠΛΩΝΕΤΑΙ

ΕΙΝΑΝΕ κάμποσο, κουβεντιάζοντας μαζί, τὸ βράδυ ἐκεῖνο ὁ Ρωμιὸς κι ὁ Σλαῦος. Τόσο πού, σὰν τέλειωσαν, εἶταν ἀργὰ πιά γιὰ τὸν Φεντόρ νὰ φύγει. Ἐμείνε λοιπὸν νὰ κοιμηθεῖ στὴν κάμαρα τοῦ Σγουροῦ, καὶ τ' ἄλλο πρωτῆ, μὲ τὸ γλυκοχάραμα, ξεκίνησε γιὰ τὴ Γιάννιτσα.

Εἶτανε μέρα ὁμορφη, λιακάδα πεντακάθαρη τοῦ Ὀχτώβρη. Ὁ Σγουρὸς κατέβηκε στὴν αὐλὴ τοῦ πανδοχείου ζωηρός, μὲ πρόσωπο ξεαστερωμένο. Ἐχυσε στὸ κεφάλι του, στὰ μαλλιά καὶ στὸ σβέρκο ἄσωτα κρύο νερό, τανύστηκε χαμογελώντας στὸν ἥλιο. Κι αὐτός, ὁ τόσο λιγδολογος πάντα, πού νὰ τὸν περνᾶνε, ξενοδόχος κ' ὑπηρέτες,

γι' ἀκατάδεχτο, χωράτεψε σήμερα μὲ τὴ δούλα πού τοῦ ἔρριχνε νὰ πλυθεῖ, τῆς τίναξε ψιχάλες στὰ μούτρα κ' ἔφτασε νὰ τὴν ἀρπάξει κι ἀπὸ τὴ μέση.

Εἶχε ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς περιπλάνησής του στὶς θάλασσες, μὲ τὶς γαλέρες τῶν κουρσάρων, νὰ δοκιμάσει τέτοια εὐεξία, σπιθιάτη ἀνάδρα πού μυρμιδιζεῖ στοὺς ἀρμούς καὶ στὰ μέλη, ἴσαμε ἐκεῖ στὴν ἀκρὴ τῶν νυχιῶν.

Λίγην ὥρα ἀργότερα, ὁ Ἀρτέμης ὁ ράφτης τὸν εἶδε, ἀπορημένος γιὰ τὸ ἀσυνήθιστο τῆς ὥρας, νὰ μπαίνει στὸ μαγαζί του. Ζήτησε ν' ἀγοράσει μιὰ καινούργια φορεσιὰ ἔτοιμη, φορεσιὰ ταιριαστὴ γιὰ βουρ-γησέο. Ὁ Ἀρτέμης, γουρλώνοντας τὰ στρογγυλὰ σὰ μπάλλες μάτια του, σάστισε, ζαλιστήκε, ἔπιασε νὰ ψαχουλεύει τ' ἀρμάρια του βιαστικά, νὰ ξεσηκώνει τοὺς καλφάδες του ὄλους στὸ πόδι. Φορεσιὰ ἔτοιμη δὲν εἶχε, ὄχι, ὅλα βλέπεις γίνονταν μὲ παραγγελιά, μπορεῖ ὡστόσο καὶ νὰ κατὰφερναν κάτι νὰ βροῦν, ταιριάζοντας κομμάτια ἀπὸ παραγγελιῆς παλιότερες, μαινεσμένες.

— Δὲν ξάνει νὰ σοῦ ἐτοιμάσω, ἀφέντη, μιὰ σὲ δυὸ μέρες ; Σὲ δυὸ μονάχα μέρες ;

— Ὅχι, θὰ φύγω γιὰ ταξίδι σήμερα τὸ πρωτῆ.

— Φεύγεις γιὰ ταξίδι !

Δὲν τοῦ ἔδωσε ἀπόκριση, μόνο τὸν ἔδαλε νὰ βιαστεῖ.

Φέρανε τὸ ραφτάδικο τὰ πάνω κάτω, ἀνοίξανε κασέλες, ἀνέβηκαν στὸ ἀπάνω πάτωμα, πού εἴτανε τὸ σπίτι τοῦ Ἄρτέμη μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀρμάρια, γυρέψανε κι ἀπὸ τὸ διπλανὸ συνάδερφο στὴν τέχνη νὰ τοὺς δώσει ὅ,τι ἔχει, καὶ τέλος κατάφεραν νὰ ταιριάξουν μιὰ φορεσιὰ εὐ-πρόσωπη. Εἴτανε πράσινη μὲ κεντήματα πάνω χρυσά. «Ἴδιος ἀρχον-τας θὰ μοιάξεις, ψυχούλα μου! πρίγκηπας!» ἔκανε ὁ Ἄρτέμης λιγω-μένος, μὲ τὴ γυναικωτὴ του τὴ φωνή. Προσφέρθηκε νὰ βοηθήσει ὁ ἴδιος τὸ νέο νὰ τὴ φορέσει, ὅμως ἐκεῖνος εἴτανε βιαστικός τώρα, ὕστερα μάλιστὰ ἀπὸ τὴν ἀργητὰ του στὸ ραφτάδικο. Παρκαάλεσε νὰ τοῦ τὴν κάνουνε μπόγο καὶ θὰ περάσει σὲ λίγο νὰ τὴν πάρει. Ἔτρεξε ἀπὸ κεῖ στοῦ Σεραφεῖμ τοῦ τσαγγάρη καὶ πῆρε ποδήματα ψηλά, ἴσαμε τὸ γό-νατο, μὲ σταυρωτὸ κορδόνι.

— Γιὰ ποῦ ἐτοιμάζεσαι; τὸν ρώτησε ἀνήσυχος ὁ Σεραφεῖμ.

— Γιὰ τὸ γάμο τοῦ δεσπότη. Βιάσου γιατί μὲ καρτεροῦνε ν' ἀλ-λάξω τὰ στέφανα!

Ἄπόρησε κι ὁ Σεραφεῖμ. Δὲν εἴτανε συνηθισμένος νὰ τὸν βλέπει ἔτσι καλοδιάθετο.

— Στοῦ Ζερβοχέρη δὲν ἔχω καιρὸ νὰ πάω, εἶπε ὁ Σγουρὸς τοῦ τσαγγάρη προτοῦ φύγει. Πές του ἀπὸ μέρος μου ὅμως, πὼς θὰ μὲ ξα-ναδεῖ σὲ τρεῖς - τέσσερες μέρες ἀπὸ σήμερα. Στὸ μεταξὺ νὰ μὴν ξεχνάει αὐτὸ πού εἶπαμε.

— Δηλαδή;

— Ἔτσι νὰ τοῦ πεις, κ' ἐκεῖνος ξέρει.

Ἄλλο δὲ ρώτησε ὁ Σεραφεῖμ. Ταραγμένος, γεμάτος κατὰ τὸ συνη-θειο τοῦ φθερὰ προαισθήματα, ἀκολούθησε μὲ τὰ μάτια τὸ νέο, πού ξεμάκραινε κιόλας στὸ δρόμο μὲ δρασκελιῆς μεγάλες.

Γυρίζοντας στὸ πανδοχεῖο ὁ Σγουρὸς δὲ φόρεσε τὰ ρουχὰ καὶ τὰ ποδήματα πού εἶχε ἀγοράσει. Τὰ ἔδωσε δλα μαζί, σφιχτά, μικρὸ μπόγο, κατέθηκε στὸ στάβλο, σέλλωσε τὸν Ἀστρίτη, φόρτωσε τὸ μπογαλάκι στὰ καπούλια, καὶ πήδησε στὴ σέλλα.

— Μὴ δώσεις σ' ἄλλονε τὴν κάμαρά μου, εἶπε πρὸς τοῦ ξενοδόχου. Θὰ γυρίσω σὲ τρεῖς ἡμέρες.

Βγήκε ἀπὸ τὴν πολιτεία καὶ τράβηξε ἀνατολικά. Θὰ εἶχε ψηλώ-σει ὁ ἥλιος ἴσαμ' ἓνα καλάμι, ὅταν πέρασε ἀπὸ τὴ Γιάννισσα.

Ὁ Φεντόρ, καθισμένος στὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ του, τὸν καρτεροῦσε.

— Λοιπὸν τὸ βάζεις σὲ πράξη, ἔκανε σκεφτικός, ζυγώνοντας τὸν καθαλάρη πού εἶχε σταθεῖ στὴν πόρτα δίχως νὰ πεζέψει.

— Ναι, καὶ καθὼς βλέπεις τὸ γρηγορότερο.

— Ἐχεις λοιπὸν τὴ γνώμη πάντα πὼς θὰ συμφωνήσουν ἐκεῖ κάτω;

— Γιὰτὶ νὰ μὴ συμφωνήσουν;

— Κ' ἢ τρέβα μὲ τοὺς Φράγκους;

— Οἱ τρέβες γίνονται γιὰ τὸν καιρὸ πού ὁ πόλεμος δὲν εἶναι βο-λετὸ νὰ ξεσπάσει. Τώρα οἱ καιροὶ ἀλλάξαν.

— Ἄμποτε νὰ εἶν' ἔτσι, ἔκανε ὁ Φεντόρ κι ἀπόμεινε πάλι σκεφτικός.

Ὁ Σγουρὸς ἔσκυψε ἀπὸ τ' ἀλογό του, ἔδαλε τὸ χέρι του στὸν ὦμο τοῦ Σλαύου.

— Βασίσου πάνω μου, είπε, και μὴν ἔχεις ἔγγοια. Τὸ μελέτησα καλὰ στὸ νοῦ μου. Ἄπὸ μέρος σου, μοῦ δίνεις ὑπόσχεση γιὰ τὸ ἄλλο ; αὐτὸ θέλω νὰ μοῦ πεις.

— Ἴσαμε τριάντα ἀνθρώπους, ἀπὸ δῶ κι ἀπ' ἄλλη τὴν Κεοφίνα, θὰ τοὺς ἔχουμε.

— Τόσο φτάνει. Πότε θὰ ξεκινήσεις ἐσὺ ;

— Αὔριο χαράματα. Λέω νὰ τραβήξω πέρα ἀπὸ τὴ Μάϊνη. Θὰ φτάσω Ἴσαμε τὸ Ζυγὸ τῶν Μελιγγῶν.

— Αὐτὸ νὰ κάνεις. Εἶναι ἀντρες γεροὶ κει πάνω. Νὰ τοὺς εἶχαμε μαζί μας, καλὰ θὰ εἶτανε . . .

— Θὰ ἴδοῦμε.

Μεῖνανε γιὰ λίγο δίχως νὰ μιᾶνε. Μηχανικὰ ὁ Σγουρὸς κοίταξε τὸ μικρὸ μπουστάνι, τὸ σπίτι. Τὸ ἔνα εἶταν ἔρημο, τ' ἄλλο κλειστό.

— Τὸ σκοινὶ τῶχεις μέσα ; ρωτᾷει ὕστερα.

— Ναί, ἐκεῖ τῶχω.

— Καὶ μέτρησες καλὰ ;

— Ἄν κάνω λάθος Ἴσαμε δυὸ σπιθαμές, ὄχι παραπάνω.

— Πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τὴν τάπια τοῦ κάστρου Ἴσαμε τὰ ριζά, μὴν τὸ ξεχνᾶς.

— Ἴσαμε τὰ ριζά εἶναι. Νύχτα μέτρησα, ἀλλὰ μὲ τὸ φεγγάρι ἔδλεπα καλὰ.

— Δὲς ὁμως τί παράξενο ! Νὰ κάνουμε κ' οἱ δυὸ τὴν ἴδια σκέψη, ἐσὺ φυλακισμένος κ' ἐγὼ λεύτερος.

Δὲν εἶπε τίποτα ὁ Φεντόρ. Χτὲς τὴ νύχτα εἶχανε μιλήσει πάλι γιὰ τὴ σύμπτωση τούτη, ποὺ δὲν εἶτανε ἄλλωστε καὶ τόσο παράξενη, ἂν τὸ καλοσκεφτόσουν. Λοιπὸν δὲν εἶτανε στὸ φυσικὸ του νὰ λέει δυὸ φορές τὰ ἴδια ὁ Φεντόρ.

— Ὡστε καλὴν ἀντάμωση, λέει ὁ Σγουρὸς σηκώνοντας ψηλὰ τὸ χέρι του.

— Στὸ καλὸ.

Τὶς τρεῖς ἡμέρες ποὺ εἶχε πει δὲν ξαναφάνηκε στὴν Καλαμάτα. Ὁ Σεραφεῖμ, ἀνήσυχος, μὲ τὸ μάτι ἀγριεμένο ἀπὸ τοὺς τρόμους, βάλθηκε ἀπὸ τὸ πρωτὶ κιόλας τῆς τέταρτης ἡμέρας νὰ τὸν καρτερεῖ. Δὲν εἶχε πιά μυαλὸ ὁ τσαγγάρης νὰ στρώσει δουλειά. Στὸ χαμηλὸ σκαμνὶ του καθισμένος, μὲ τοὺς δυὸ καλφάδες ποὺ λιανοτραγουδοῦσαν ξέγνοιαστοί, τραβοῦσε νευρικὰ τὸ ράμμα, τὸ δάγκωνε σὰ νὰ τὸ εἶχε ἀμάχη, ἀγριοκοίταζε τοὺς βοηθοὺς του, καὶ ξάφνου, ἀνίκανος πιά νὰ κρατηθεῖ, τὰ παρατοῦσε ὅλα, σουβλί, σφυρί, ξυλόπροκες, τινάζότανε πάνω κ' ἔτρεχε στὴν πόρτα. Τέντωνε τὸν ἄσαρκο λαιμὸ του, σηκώνότανε στὰ νύχια κ' ἔτρωγε μὲ τὰ μάτια τὸ δρόμο Ἴσαμε πέρα, στὴν ἀγκωνή. Μονάχα ξένοι περνοῦσαν, ἀδιαφόρητοι. Τότε, τσακισμένος, ἀπελιτισμένος, γύριζε πάλι μέσα καὶ σωριαζότανε στὸ σκαμνί.

Λόγους σοβαροὺς δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχει, γιὰ ν' ἀνησυχεῖ ὁ τσαγγάρης. Ποῦ πῆγε ὁ Σγουρὸς δὲν τοῦ εἶχε πει, ὁ Ζερβοχέρης ὁμως, σὰν ἄκουσε ἀπὸ τὸ στόμα του τὴν παραγγελιὰ τοῦ ἀρχοντόπουλου, φάνηκε νὰ παΐνει σ' ἔγγοια.

— Πάει σὲ κίνδυνο λές; εἶχε ρωτήσῃ ζεματισμένος ὁ Σεραφεῖμ, βλέποντας τὰ μούτρα ποῦ ἔκανε ὁ κάπελας.

— Ὅχι, μπᾶ! ἀστεῖα πράματα... Ξέρω ἐγὼ ποῦ πάει.

Δὲν ἤξερε τίποτα ὁ κάπελας, ὅμως δὲν ἤθελε καὶ νὰ νομίσουν πὼς βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰ μυστικά τοῦ φίλου του. Εἶτανε γι' αὐτὸν ζήτημα φιλοτιμίας. Ὁ τσαγγάρης ὅμως, μὲ τὴν δξυδέρκεια καὶ τὴν καχυποψία τοῦ παθιασμένου ἀνθρώπου, εἶχε παρατηρήσει τὸ φευγαλέο σύννεφο ποῦ σκοτεινίασε τὸ μέτωπο τοῦ Ζερβοχέρη. Δὲν τοῦ τὸ ἔβγαζες πιά λοιπὸν ἀπὸ τὸ νοῦ: Ὁ Σγουρὸς ἔτρεχε κίνδυνο.

— Παντελῆ, θάσαι κ' ἐσὺ μαζί μας; εἶχε ρωτήσῃ τέλος χαμηλώνοντας τὴ φωνή.

— Ποῦ;

Ὁ τσαγγάρης τὸν κοίταξε μ' ἀνάβλεμμα δειλὸ, παλεύοντας μὲ τὸν ἑαυτὸ του ἂν πρέπει νὰ ξανοιχτεῖ περισσότερο ἢ νὰ καταπιεῖ τὴν κουβέντα ποῦ εἶχε ἀρχίσει.

— Ὁ Σγουρὸς... δὲ σοῦ εἶπε;

Κατάλαβε ὁ Ζερβοχέρης.

— Μπορεῖ νὰ μὴ μοῦ ἔχει πεῖ ἔμένα; κάνει μὲ κομπασμὸ, μὰ σύγκαιρα ἀναθυμᾶται τὴν αὐστηρὴ σύσταση τοῦ Σγουροῦ πὼς δὲν πρέπει νὰ μιλήσῃ, περδεύεται.— Δὲν ξέρω γιὰ τί μιλάς, λέει.

— Τίποτα, τίποτα, κάνει κι ὁ τσαγγάρης, μετανιώνοντας κι ἀποτραχιάεται σὰ σκυλι βρεμένο.

Αὐτὰ εἶχαν εἰπωθεῖ τότε. Ὁ Ζερβοχέρης ὅμως εἶχε σκανταλιστεῖ ποῦ ὁ Σγουρὸς ἔφυγε δίχως νὰ τοῦ ἐμπιστευτεῖ ποῦ πάει, δίχως νὰρθεὶ καὶ νὰ τὸν ἴδῃ. Τὸ φέρνει γύρω στὸ νοῦ του, τὸ ἐξετάζει ἔτσι, τὸ ἐξετάζει ἄλλιῶς καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα πὼς εἶναι ἀνάγκη πᾶσα νὰ τὸ μάθει.— ὄχι, γιὰ τίποτ' ἄλλο, μὰ γιὰ νὰ λάβει τὰ μέτρα του ἂν στ' ἀλήθεια ὁ φίλος του τρέχει κανένα κίνδυνο, ἔτσι: ἀσυλλόγιστος ποῦ εἶναι. Ναι, μονάχα γι' αὐτό...

Τὸ ἴδιο ἀπόγεμα, εἶχε ξεκινήσει, καθάλα στὸ γαιδοῦρι του, γιὰ τὴ Γιάννιτσα. Δὲν ἤξερε γιατί, ὅμως κάτι τοῦλεγε πὼς, ἂν εἶναι κάποιος ποῦ ξέρει, αὐτὸς θάναι μονάχα ὁ Φεντόρ. Τὸ μάντευε πὼς ὁ Γιαννιτώτης κι ὁ Σγουρὸς ἔχουν συναντηθεῖ· αὐτὸς εἶχε προετοιμάσει τὴ συνάντηση, τὸ ξεκίνημα τοῦ Σγουροῦ ἔγινε τὸ ἐπόμενο πρωτ', ἄρα ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὴν κουβέντα μὲ τὸ Γιαννιτώτη.

Κατάπληκτος ἔμαθε στὸ χωριὸ τῶν Σλαῶν πὼς κι ὁ Φεντόρ εἶχε φύγει σήμερα τὰ χαράματα.

— Γιὰ ποῦ ἔφυγε; ρωτᾶει τὴ Βάρια.

— Γιὰ πέρα, καὶ τοῦ δείχνει ἀόριστα τὰ βουνά.

— Μονάχος;

— Μονάχος.

Πάσχισε νὰ μάθει τίποτα περισσότερο, τὸ κορίτσι ὅμως δὲ μπόρεσε νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ. Εἶτανε φανερὸ πὼς οὔτε κι αὐτὸ ἤξερε.

— Δὲ θὰ μπεῖς μέσα, νὰ ἴδεις τὸν παπποῦ;

Μπήκε, μὲ τὴ στερνὴ ἐλπίδα πὼς ὁ Πέτρος ἴσως κάτι ξέρει νὰ τοῦ πεῖ. Βρῆκε τὸ γέροντα στὸ στρῶμα, χλωμὸ, ἀδυνατισμένο, ἴδια

λείψανο. Τὰ μικρὰ τοῦ κρατοῦσανε συντροφιά δίχως καθόλου νὰ μιλάνε.

— Πῶς πάει ; κάνει ὁ κάπελας χαμηλόφωνα στὴ Βάρια, ἀπελιπ-
σμένος κιόλας πῶς ὁ ἄρρωστος, στὴν κατάσταση ποῦ βρίσκεται, μπορεί
καὶ νὰ ξέρει.

— Καλλίτερα.

Τὸ κορίτσι χαμογελοῦσε.

Κάθησε λίγο ὁ Ζερβοχέρης δίπλα στὸ γέροντα, ἀντάλλαξε μαζὶ
του δυὸ - τρία λόγια μὲ κόπο κ' ὕστερα σηκώθηκε νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλεῖ.

— Θὰ ξανάρθω, ἔκανε γιὰ νὰ πει κάτι, κ' ἔφυγε.

Γύρισε στὴν Καλαμάτα βράδυ. Ζυγώνοντας στὸ μαγαζὶ του εἶδε
ἀπὸ μακρὰ τὸν παραγιὸ ποῦ τὸν περίμενε ἀνυπόμονα στὴν πόρτα.

— Ἄφεντικό, ἀφεντικό ! τοῦ γνέφει ζωνηρὰ ὁ μούργος.

— Τ' εἶναι βρέ ;

Πέζεψε ἀπὸ τὸ γαῖδουρι καὶ τὸσπρωξε στὴν ἀδελή. Ὁ παραγιὸς
σὺγκαιρα τὸν ἀκολουθοῦσε μιλώντας λαχανιασμένα. Τὴν ὥρα ποῦλεπε
τὸ ἀφεντικό, ἐκεῖ κατὰ τὸ μούχρωμα, κάτι δόλοτελα ἀσυνήθιστο εἶχε
τρέξει : μιὰ κυρὰ, πραγματικὴ ἀρχόντισσα, συνοδεμένη ἀπὸ μιὰ δούλα
ἀραπίνα, ἦρθε καὶ τὸν ζήτησε στὸ μαγαζὶ.

— Ἐμένα ;

— Ἐλόγου σου.

Καὶ τί τὸν ἤθελε ; — Δὲν εἶπε. Βιαστικὰ ἦρθε καὶ βιαστικὰ ἔφυγε,
σὰ νὰ μὴν ἤθελε νὰ τὴν ἴδουν. Εἶχε μάλιστα σκεπασμένο τὸ μισὸ πρό-
σωπο μὲ τὴ μπόλια της.

— Τί λογιῆς εἶταν ; Νέα, γριά, μεσόκοπη ;

— Νέα, νέα, ἀφέντη. Κι ὁμορφη... Χριστέ μου !

— Ποῦ τὴν εἶδες, βρέ, πῶς εἶν' ὁμορφη ἀφοῦ εἶχε σκεπασμένο τὸ
μοῦτρο της ;

Ὁ μούργος ἀπόμεινε μὲ στόμα ἀνοιχτό.

Δὲν ἔδωσε στὴν ἀρχὴ σημασία ὁ Ζερβοχέρης. Ἀρχόντισσες βέ-
βαια δὲ συνηθίζανε νὰ ἔρχονται στὸ καπηλειό του, οὔτε ἀπὸ τὸ δρόμο
του καὶ τυχαῖα νὰ περνᾶνε. Ἐδῶ ἡ γειτονιά εἶτανε φτωχικὴ, γειτο-
νιά δουλευτάδικη, τῆς πλέμπας. Μπορεῖ ὅμως καὶ κανένα λάθος...
Ποῖος ξέρει πάλι !

Ἀργότερα ὥστόσο, σὰν τὸ ξανασκέφτηκε ὁ Ζερβοχέρης, βρῆκε τὸ
περιστατικὸ κάπως παράδοξο. Ἐαναφώνησε τὸν παραγιὸ του.

— Γιὰ πές μου, μωρέ, ἐκείνη ἡ ἀρχόντισσα, ρωμέϊκα μιλοῦσε ἢ
φράγκικα :

— Ρωμέϊκα, ἀφέντη !

— Παναπεῖ δὲν εἶτανε τοῦ κάστρου, Φράγκισσα...

— Ἄ μπᾶ, μπᾶ.

— Καμμιά ντόπια, γυναίκα βουργησέου θὰ εἶτανε τότε, ζωντόβολο !

— Τί λές, ἀφέντη ! Καὶ δὲν τίς ξέρω ἐγὼ τίς ντόπιες ;

Ἀπόμεινε σκεπτικὸς ὁ Ζερβοχέρης.

— Εἶπε ἂν θὰ ξαναγυρίσει ;

— Τίποτα δὲν εἶπε. Μονάχα ρώτησε ἂν τρώει ἐδῶ ὁ ἀφέντης ὁ

Σγουρός.

— Τί! κάνει ο Ζερβοχέρης και τινάζεται. Τώρα μου τὸ λὲς αὐτό, μωρέ! φωνάζει ξαναμμένος.

— Γιατί, ἀφέντη;

— Ἔτσι μούρχεται νὰ σοῦ δώσω μιὰ σφουτυλιὰ πὺ νὰ σὲ γκρεμίσω. Ἄει, χάσου ἀπὸ μπροστά μου, σίχαμα!

Ὁ μούργος ἔγινε καπνός.

« Ἀρχόντισσα, πὺ γυρεύει τὸν Νικηφόρο; » σκέφτηκε ὁ Ζερβοχέρης βαλμένος σ' ἔγνοια. « Παράξενο, πολὺ παράξενο! Δὲ μου ἔχει πεῖ πὺς σχετίζεται ἐδῶ στὸν τόπο μ' ἀρχόντους. Πάλι, μὴν εἶναι καμμιὰ ξενομερίτισσα περαστικὴ; ... »

Τὸ πράμα, ὅπως καὶ νὰ τὸ σκεφτότανε, τῶρισκε παράδοξο. Στὴ θολή του τὴ φαντασία δοκίμαζε νὰ τὸ σχετίσει μὲ τὸ ταξίδι τοῦ Σγουροῦ, δὲν ἔβρισκε ἐξηγήση, πάσχιζε νὰ μαντέψει ἂν εἶναι καλὸ σημάδι ἢ κακὸ, καὶ δίχως νὰ ξέρει κι αὐτὸς γιατί, πήγαινε νὰ παραδεχτεῖ μᾶλλον τὸ τελευταῖο. « ἔχει χάσι νὰ βγῆ ἐδῶ δικαιωμένος ὁ τσαγγάρης, μὲ τοὺς αἰώνιους φόβους του », σκεφτότανε κυριεμένος ἀγάλια - ἀγάλια ἀπὸ δεισιδαιμονία σκοτεινὴ.

Πάνω πὺ τὰ συλλογιζόταν αὐτά, νὰ σου καὶ μπαίνει στὸ καπηλειὸ ὁ τσαγγάρης. Εἶταν ἡ ὥρα τῆς φούριας, οἱ τάβλες γεμάτες ἐργατικούς, ἀνθρώπους τῶν ἀρμάτων, κλέρηδες, ναυτικούς, πὺ τρώγανε μὲ μεγάλο θόρυβο. Μπουχὸς ἀνέβαιναν στὸ ταβάνι, θολώνοντας τὸ κίτρινο φῶς τῶν λυχναριῶν, οἱ φωνές, τὰ βηξίματα, τὰ τραγούδια, ἀνακατεμένα μὲ τὴν τοῖκνα τῶν φαγιῶν, τὸ βρόντηγμα τῶν σκουτελιῶν καὶ τὸν κρότο πὺ ἔκαναν τὰ καυκιὰ χτυπώντας πάνω στὶς τάβλες. Ἀνάβραζε, μερμήγκιαζε τὸ μαγαζί.

— Ἦρθε; ρωτᾶει μυστηριακὰ ὁ Σεραφεῖμ σκύβοντας πάνω ἀπὸ τὸν πάγκο.

— Ποιός;

Ὁ τσαγγάρης τέντωσε τὰ μάτια του. Ποιὸς ἄλλος; Ἄλλον ἀπὸ τὸν Σγουρὸ δὲν εἶχε στὸ νοῦ του αὐτός. Ὅμως κι ὁ Ζερβοχέρης καμώθηκε τὸν ἀνήξερο μονάχα γιὰ νὰ τὸν πεισώσει. Ἄν καὶ βουτηγμένος ὡς τὸ λαιμὸ στὴ δουλειά, τὸ νοῦ του ἐκεῖ τὸν εἶχε, ὅπως κι ὁ τσαγγάρης.

— Τί λὲς ἐσύ; γιατί νᾶργησε; ρωτᾶει ξέπνοα ὁ Σεραφεῖμ.

— Τίποτα δὲ λέω! Προφήτης εἶμαι; Ἄν θέλει ἄς ἔρθει. Ὡωωχ!

Καμωνότανε ἀκόμα τὸν ἀδιάφορο καὶ σύγκαιρα ἔκοβε φουριόζος μερίδες τὸ ψητό, μοίραζε δεξιὰ - ζερβὰ σκουτέλια, γέμιζε κρασί τὰ καυκιὰ κυριεμένος ἀπὸ ἄγρια νεῦρα.

— Κακὸ σημάδι, κακὸ σημάδι! λέει μέσα στὰ δόντια του, ἀνατριχιάζοντας, ὁ Σεραφεῖμ.

Ὁ Ἀρτέμης μὲ τρεῖς καλφάδες τοῦ μπῆκε ἀπὸ τὸ βάθος καὶ πῆγε νὰ καθήσει κάπου δεξιὰ, σὲ μιὰ τάβλα πὺ εἶχε ἀκόμα τόπο. Εἶτανε, καθὼς πάντα του, χαρούμενος, τὰ φουσκωτά του μαγουλάκια γυάλιζαν. Τέντωσε ὅσο μποροῦσε τὸν κοντὸ του λαιμὸ, ἀνασήκωσε τὰ πσινά του καὶ μὲ τὰ δυὸ χέρια ψηλὰ ἐβλήθηκε νὰ κάνει νοήματα τοῦ Ζερβοχέρη νὰ τὸν προτιμήσει.

— Τώρα κρασοθάρελο! κάνει ἀπαυδημένος ὁ κάπελας, μ' ὄλο πὺ ὁ ράφτης εἶτανε μακρὰ γιὰ νὰ τὸν ἀκούσει. Ἀκόμα δὲν ἤρθες, λύσσαξες! ...

‘Ο τσαγγάρης, μελαγχολικός, στεκόταν ὄρθιος, βρεμένη γάτα, μπροστά στὸν πάγκο.

— Κάνε τόπο, ντέ! τὸν σκούνησε κάποια στιγμή ὁ Ζερβοχέρης καθὼς περνοῦσε διαστικός. “Αἰ σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ παλουκώσου! “Ὅλο σὰ πόδια μου σὲ δρίσκω.

‘Ο Σερραφεῖμ κοίταξε ἀπελπισμένος γύρω, δὲ ὄρθηκε θέση, ἀναγκάστηκε ἀθελά του νὰ πάει καὶ νὰ βολευτεῖ κοντὰ στὸν Ἀρτέμη. ‘Ο ράφτης ἀνέμιζε πάντα τὰ χεράκια του, γρυλλίζοντας σὰ γουρουνόπουλο, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὸν προσέξει ὁ Ζερβοχέρης. “Ὁμως ὁ κάπελας, φανατισμένος τώρα, ἔκανε πὼς καθόλου δὲν τὸν βλέπει. Στὰ τελευταῖα, κ’ ὕστερα ἀπὸ ὦρα πολλή μονάχα, ἀφοῦ σερβίρισε πρῶτα ἔλους τοὺς ἄλλους πελάτες του, θεώρησε τὴν τιμωρία τοῦ ράφτη ἀρκετὴ καὶ ζύγωσε.

— Λέγε γρήγορα, τί δρίζεις.

— Πρῶτα - πρῶτα νὰ πιῶ. Μὲ ξεθέωσες!

— Πάει αὐτό. Ὑστερα.

— Ὑστερα νὰ φάω.

— “Ἄλλο τίποτα;

— Φαῖ καὶ πιοτὸ γιὰ τὴν παρέα μου.

— Πολλὰ λές. Μὲ φωνάζουνε, θές τίποτ’ ἄλλο;

— “Ὅχι.

Ἐκανε νὰ φύγει ὁ Ζερβοχέρης, ὅμως ὁ ράφτης κάτι θυμήθηκε πάλι κ’ ἔπεσε μπρούμυτα στὴν τάβλα νὰ τὸν πιᾶσει ἀπὸ τὸ ροῦχο.

— Στάσου! μιὰ παραγγελιά ἔχω γιὰ σένα.

— Κι ἄλλη παραγγελιά; “Ὡ πού νὰ βγάλεις τὸν ἀγλέορα!

— “Ὅχι ἀπὸ μένα, ἀπὸ τὸν Σγουρό.

— Τί!

‘Ο τσαγγάρης τινάχτηκε πάνω, ὁ Ζερβοχέρης στάθηκε.

— Μὰ τί; ἦρθε ὁ Σγουρός;

— ἦρθε, τὸν εἶδα στὸ δρόμο.

— Καὶ τώρα τὸ λές;

‘Ο τσαγγάρης κόντευε νὰ λιποθυμήσει.

— Ποῦ εἶναι τος; ρώτησε. Τρέχω!

— “Ὅχι, τὸν Ζερβοχέρη μοῦπε νὰ τοῦ στείλω.

— Τώρα; ρώτησε ὁ κάπελας.

— Τώρα. Δηλαδή... δὲν ξέρω... πάει ὦρα πού τὸν εἶδα. Πρὶν ἀπὸ τὸ σούρουπο.

— Πρὶν ἀπὸ τὸ σούρουπο; “Ὡ! πού νὰ σὲ φάει ὁ “Αδης, καὶ τώρα μοῦ τὸ λές;

Ἄρχισε ὁ Ἀρτέμης νὰ δικαιολογιέται μασώντας τὰ λόγια του. Ἀφοῦ φώναξε τόσην ὦρα καὶ δὲν τοῦ δίνανε προσοχή; τί φταίει αὐτός;

— Καὶ δὲν πεταχόσουνα στὸν πάγκο νὰ μοῦ τὸ πεις; Φοβήθηκες μὴ σοῦ πέσουνε τὰ ζύγκια, μωρὲ ξεμουαλισμένε;

Χούγιαξε ὁ Ζερβοχέρης καὶ σύγκαιρα ἔλυνε τὴν ποδιά του, πάστρεσε τὰ χέρια του, ἔτοιμος νὰ χυμῆξει ἔξω. ‘Ο τσαγγάρης ἤθελε νὰ τὸν ἀκολουθήσει, μὰ κείνος τὸν ἀνάγκασε νὰ μείνει ἐδῶ. «Πρόσεχε τὸ μαγαζί ἐσύ, ὁ μοῦργος ἂν μείνει μονάχος θὰ μὲ γδύσει», τοῦ εἶπε.

Ἄφησε ἀκόμα κανα-δυὸ ὁδηγίες, πέταξε τὴν ποδιά του κι ἀμολύθηκε ἔξω.

Σὰν ἔφτασε στὸ πανδοχεῖο εἶταν ἀργὰ πιά. Ὁ Σγουρὸς εἶχε φύγει. «Ποῦ νὰ πηγαίνει τάχα;» συλλογίστηκε βαλμένος σ' ἔγνοια ὁ κάπελας. «Καὶ πῶς θὰ μάθει τώρα γιὰ τὴν κυρὰ πού τὸν γυρεύει;» Μέσα του κάποια ἀνησυχία ἀόριστη ἀναδευόταν, δὲν ἤξερε γιατί, ὅμως κάτι τοῦλεγε πῶς κάλλιο νὰ εἶτανε τ' ἀρχοντόπουλο εἰδοποιημένο. «Μπορεῖ νὰ τράβηξε γιὰ τοῦ Τιμόθεου», συλλογίστηκε ξεκινώντας κι αὐτὸς γιὰ τοῦ ἀδερφοῦ του. Ὅμως οὔτε ἐκεῖ τὸν πρόλαβε τὸν Σγουρὸ. Εἶχε περάσει νωρίς, γιὰ μιὰ στιγμή, κ' ἔφυγε δίχως νὰ πεῖ ἂν θὰ ξανάρθει ἀπόψε. «Ἐχει χάξι νάκανε τὸ γυρο καὶ τώρα νὰ βρίσκεται στὸ καπηλειό.» Εἶταν ἡ τελευταία του ἐλπίδα τοῦ Ζερβοχέρη. Μιὰ καὶ δυὸ, λαχανιασμένος ὡστόσο, τραβάει πάλι γιὰ τὸ μαγαζί του. Βρῆκε τὸν Ἀρτέμη καὶ τὸν Σεραφεῖμ δπως τοὺς εἶχε ἀφήσει, νὰ τὸν προσμένουν. Ἀπὸ τὰ μάτια τους, μπαίνοντας, κατάλαβε πῶς τίποτα νεώτερο δὲν εἶχανε μάθει. Ὁ Σγουρὸς δὲν εἶχε φανεῖ.

Δὲ φάνηκε οὔτε κι ἀργότερα, στὴν ἀποψινὴ βεγγέρα...

Νά γιατί:

Εἶχε φτάσει στὴν Καλαμάτα λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ σούρουπο, πάνω-κάτω τὴν ὥρα πού τὸν εἶδε ὁ Ἀρτέμης. Ἄφησε τὰ πράματά του — τὸ μπογαλάκι μὲ τὰ ρούχα — στὴν κάμαρά του, πλύθηκε, χτενίστηκε, ἔβαλε νὰ ταῖσουν τὸν Ἀστρίτη καὶ βγήκε πάλι ἔξω, δίχως καθόλου νὰ ξαποστάσει. Πρώτη του δουλειὰ εἶτανε νὰ περάσει ἀπὸ τοῦ Τιμόθεου. Ζήτησε ἐκεῖ ἀπὸ τὸ σιδερά πληροφορίες γιὰ τ' ἄρματα πού εἶχε παραγγεῖλει πρὶν ἀπὸ μιὰ βδομάδα, ἐπιθεώρησε τίς λόγχες, δοκίμασε τὴν πρώτη τζάγρα πού εἶταν ἔτοιμη, χάραξε μὲ τὸ ξιφάρι μιᾶς σαγίτας τὸ νύχι του νὰ ἰδεῖ ἂν εἶναι καλὰ τροχισμένη. «Δουλειὰ! δουλειὰ!» σύστησε στὸ σιδερά, χαμογελώντας εὐχαριστημένα. Τὸν χτύπησε ἐνθαρρυντικὰ στὸν πελώριο ὦμο του κ' ἔφυγε. Τότε εἶταν πού ἀπάντησε στὸ δρόμο τὸν Ἀρτέμη.

Ὁ ράφτης εἶχε κλείσει τὸ μαγαζί του κι ἄρχιζε μὲ τοὺς τρεῖς καρφάδες του τὸν ταχτικὸ τους βραδυνὸ γυρο στὶς ταβέρνες. Τὸν σταμάτησε ὁ Σγουρὸς γιὰ νὰ τοῦ δώσει τὴν παραγγελιὰ γιὰ τὸν Ζερβοχέρη. «Εἶμαι βιαστικός, τοῦ λέει, καὶ δὲ θὰ μπορέσω νὰ πάω τώρα στὸ μαγαζί. Πές του νάρθει ἀργότερα στὴν κάμαρά μου.» Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ἤθελε νὰ ἰδεῖ τὸν Ζερβοχέρη μὲ κάποιαν ἡσυχία, ἔξω ἀπὸ τὸ καπηλειό. Ἰσαμε πού νὰ πάει: λοιπὸν ὁ Ἀρτέμης καὶ νὰ βρεῖ τὸν κάπελα, λογάρισε πῶς τοῦ ἔμενε ἀκόμα λίγη ὥρα. Τράβηξε γιὰ τοῦ παπα-Δανιήλ.

Ὁ παπᾶς εἶτανε στὸ περιβολάκι του καὶ περιποιότανε τὰ φυτὰ του. Βλέποντας τὸν Σγουρὸ νὰ μπαίνει ἀπὸ τὴν καγκελόπορτα, σήκωσε τὰ δυὸ του τὰ χεράκια στὸν ἀέρα:

- Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος! Ποῦ ἦσουναι παιδί μου;
- Ταξίδι, ἀποκρίθηκε χαμογελώντας ἀνιγματικὰ ὁ νέος.
- Στὴν πατρίδα σου; Σὰ μακρὰ εἶναι; πότε πρόλαβες;
- Ὅχι, δὲν ἦμουνα στ' Ἀνάπλι...

Κοίταξε γύρω του, εἶδε τὴ χαμηλὴ μάντρα πού χώριζε τὸ περι-

βόλι από τὸ δρόμο, τὴ Μπίλιω πού πήγαινε κ' ἐρχότανε μαζεύοντας στὴν ποδιά της φασολάκια γιὰ τ' αὐριανὸ φαί. Στὸ δρόμο παιδιὰ παίζανε, κ' οἱ φωνές τους, ἤχηρές μέσα στὸ σούρουπο πού ἐπεφτε ὀλοένα, γέμιζαν μὲ διάτορο κελαιδίττὸ τὸν ἄερα.

— Πᾶμε καλλίτερα μέσα, δέσποτα ; πρότεινε στὸν παπᾶ.

— Ὅπως ἀγαπᾶς.

Μπήκανε στὸ μαγερεϊό. Τὸ τραπέζι εἶτανε κιόλας στρωμένο, τὸ τραπεζομάντηλο λέκιαζε μὲ φωτεινὸ θάμπος τῆ σικιά. Ὁ Δανιήλ τοῦ ἔγνεψε νὰ καθήσει, ἔμως αὐτὸς σιάθηκε ὁρθιος.

— Στὸ Μυτζηθρά ἤμουν, ἔκανε ἀφοῦ πρῶτα πῆρε βαθειὰ ἀνάσα.

— Στὸ Μυτζηθρά ;

— Ναί. — Κ' ἐξήγησε : Τὴν πρόταση τοῦ Καφούρη τὴν ξέρει ὁ πάτερ - Δανιήλ, ὁ ἴδιος ὁ Σγουρὸς τοῦ τὴν ἐμπιστεύθηκε τ' ἄλλο κιόλας πρῶτ' τῆς συνάντησης μὲ τὸ Γενοβέζο. Ὅμως αὐτὸ δὲν τοῦ βολούσε τοῦ Σγουροῦ, νὰ πατήσῃ δηλαδὴ τὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας γιὰ νὰ τὸ παραδώσῃ ὕστερα στὴ Γένοβα. Ὅχι, δὲν τοῦ βολούσε ! Λοιπὸν τὸ σκέφτηκε καλὰ τὸ πράμα, τὸ μελέτησε, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες τὸ βασάνισε στὸ νοῦ του. « Ἄν λευτερωθεῖ ἡ Καλαμάτα ἀπὸ τοὺς Φράγκους, λέει, θὰ λευτερωθεῖ ὄχι γιὰ λίγες ὥρες ἢ καὶ μέρες, μὰ γιὰ νὰ μείνει τελειωτικὰ λεύτερη. » Τὴν τέταρτῃ μέρα τὸ πρῶτ', εἶχε πάρει τὴν ἀπόφασή του : Τὴν Καλαμάτα καὶ τὸ κάστρο τῆς θὰ τὰ δώσει πίσω στὴν Ὀρθοδοξία. Ὁ Καφούρης ἄς καρτερεῖ. . .

Ὁ παπᾶς τὸν κοίταζε ἀπορημένος, δίχως νὰ κραινεῖ.

— Μὲ θαρεῖς, πάτερ - Δανιήλ, παλαδὸ, ἔμως ἄκου τώρα καὶ τὴ συνέχεια. Τὸ σχέδιό μου εἶναι οὗτο : Ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά, πού εἶναι χώρα τοῦ βασιλέα τῶν Ρωμαίων, τί μᾶς χωρίζει ; Ὁ Πενταδάχτυλος κ' ἡ Μάϊνη. Πλάι - πλάι εἶμαστε ἔμεῖς κι ὁ Μυτζηθράς, μπορεῖ μιά χαρὰ νὰ ζευγαρωθοῦμε. Ἐνα ἐμπόδιο ὑπάρχει, κι αὐτὸ εἶναι ἡ τρέβα τῶν Ρωμαίων μὲ τὸν πρίγκηπα. Ἄν ὅμως ἐκείνοι δὲν ἀνακατευτοῦν, ἂν κάνουμε ἔμεῖς μονάχοι — ἔσεῖς οἱ Καλαματιανοὶ δηλαδὴ, — τὴν ἀποκοτιά καὶ διώξουμε τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὸν τόπο, ποιὸς μᾶς ἐμποδίζει ὕστερα νὰ γυρέψουμε τὴν ἔνωσή μας μὲ τὸ Μυτζηθρά ; Ἡ τρέβα, θὰ μοῦ πεῖς καὶ πάλι, πού δένει τὰ χέρια τοῦ κράτους τῶν Ρωμαίων. . .

— Καὶ βέβαια, ἔγνεψε ὁ παπᾶς.

Ὁ Σγουρὸς κούνησε τὸ κεφάλι του χαμογελώντας.

— Ἔτσι νόμιζα κ' ἐγώ. Αὐτοῦ σταματοῦσα ! Μὰ νὰ πού μὲ τὰ πολλά, στὴν ἀπελπισία μου μέσα, κάνω μιὰν ἄλλη σκέψη : Κι ἂν οἱ Ρωμαῖοι, λέω, δὲν θέλουνε νὰ τὴ λογαριάσουν τὴν τρέβα ; Ἄν ὁ βασιλέας ὁ κυρ - Ἀνδρόνικος ἔχει βαρεθεῖ πιά τὴν ἀγάπη μὲ τοὺς Φράγκους ; Ἀπὸ εὐχαρίστησή του βέβαια δὲν τοὺς ἀνέχεται. Στὴν ἀνάγκη σκύδει.

— Λοιπὸν ; λοιπὸν ; ρωτάει ἀνυπόμονα ὁ παπα - Δανιήλ, πού ἀρχίζει τώρα νὰ μαντεύει κάπως τὴ συνέχεια.

— Λοιπὸν κ' ἐγώ παίρνω τὴν ἀπόφασή μου καὶ ξεκινῶ νὰ μάθω τί θὰ ποῦν ἐκείνοι ἔχει στὸ Μυτζηθρά. Ταξιδεύω ντυμένος βουρρησιός ἐμπορος, γιὰ νὰ μὴ δώσω ὑπόψια ἐμπορος πού φέρνει βόλτα τὸ Μοριά γιὰ δουλειές. Φτάνω στὸ Μυτζηθρά. Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πού πάω,

μονάχα πού τώρα δὲν εἶμαι πιά ἀπραγος καθὼς ἄλλοτε... Γιὰ μὲνα ἕνας μονάχα φόβος ὑπάρχει: νὰ μὲ θυμηθεῖ ὁ Σγουρομάλλης, κ' οἱ σπιούνοι του... Ὡστόσο, γιὰ νὰ μὴ σ' τὰ πολυλογῶ, δέσποτα, τὰ καταφέρνω καὶ σὲ τοῦτο, ἢ — ὁ Θεὸς ξέρει — στέκομαι τυχερός. Πηγαίνω καλοντυμένος τούτη τὴ φορά, γνήσιος βουργησέος. Βλέπω μονάχα ἐκεῖνον πού γυρεύω, δηλαδή τὴν Κεφαλὴ...

— Καὶ τί σοῦ λέει ἡ Κεφαλὴ;

Φευγαλέο χαμόγελο πέρασε ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ Σγουροῦ.

— Στὴν ἀρχὴ εἶτανε δισταχτικὸς, μὲ κοίταξε μὲ ὑποψία. Κατάλαβα πὼς δὲν εἶτανε γιὰτὶ δὲ συμφωνοῦσε, ἀλλὰ γιὰτὶ δὲ μ' ἤξερε. Τότε, μὲ χίλιους τρόπους, μὲ λόγια πού μου βάζει στὸ στόμα ὁ Θεός, τὸν πείθω, τὸν ρωτῶ τί ἔχει νὰ φοβηθεῖ, ἀφοῦ αὐτός, ἔτσι κι ἄλλιως, δὲ θ' ἀποφανεῖ καθόλου στὰ μάτια τῶν Φράγκων. «Ἐμεῖς θὰ τὸ κάνομε, τοῦ λέω, ἢ Ἐνδοξότητά σου δὲν ξέρεις τίποτα. Κι ἂν μοῦ πεῖς ὅχι τώρα - δά, ἐμεῖς πάλι εἴμαστε ἀποφασισμένοι. Μόλις πατήσουμε τὸ κάστρο, θὰ σοῦ στείλω μῆνυμα.» Ἔτσι λέω καὶ κάνω νὰ φύγω. Τότε μὲ σταματᾷ φωνάζοντας πὼς βιάζομαι πολύ, πὼς παίρνει πίσω ὅσα μοῦ εἶπε, πὼς εἶναι πρόθυμος, σ' ὄνομα τοῦ βασιλέα, νὰ μοῦ ἀνοίξει τὴν ἀγκυλιὰ του. «Βάλτε τὴν ἀπόφασή σας σὲ πράξη ἐσεῖς, μοῦ λέει συγκινημένος, καὶ νὰ σὰς σκέπει ὁ Θεός! Ἐγὼ, μόλις πάρω τὸ μαντάτο, θὰ κάνω αὐτὸ πού πρέπει, νὰ εἰσαστε ἦσυχτοι.» — Ἔτσι τὰ συμφωνήσαμε.

Ὁ Δανιὴλ εἶχε ἀπομείνει μὲ τὸ πρόσωπο σηκωμένο, φεγγερό. Στὰ μάτια τοῦ ἀντίλαμπα περνοῦσαν, χαμόγελα καὶ δάκρυα.

— ὦ, παιδί μου!... ὦ, παιδί μου! κάνει τρέμοντας, μὲ σιγανὴ φωνή.

Ἦστερα, πλέκοντας τὰ χέρια του, μὲ κάποιαν ἀγωνία:

— Μὰ πὼς θὰ τὸ καταφέρεις; ρωτᾷ ἀτολμα, σα νὰ φοβᾷται νὰ πιστέψει, μήπως ὕστερα γελαστεῖ πικρά. Ἔχεις μαζί σου τὴ δύναμη, πού πρέπει;

Ὁ νέος πῆγε στὸ παραθύρι. Εἶταν ἀκόμα ἀνοιχτό. Ἀγέρι ἀνάλαφρο ἔμπαινε ἀπὸ κεῖ, ὀροσερὴ πνοὴ τοῦ φθινοπώρου, ψυχωμένη ἀπὸ μυρωδιὰ μακρυνῆ βρεμένης γῆς, ἀνασαιμιᾶς φυτῶν, γλυκὸ μύρο τοῦ μελισσόχορτου.

— Ὁ κάμπος θὰ μοῦ στείλει τὰ παιδιὰ του, εἶπε. Καὶ τὸ βουνό. Τὴν ὥρα τούτη, κεῖ πάνω πού βλέπεis, ξεσηκώνονται ἀπὸ τὴν πλαγιὰ τῆς Γιάννιτσας ἴσαμε πάνω στὴ Μάϊνη, καὶ πέρα ἀκόμα, στὸ Ζυγὸ τῶν Μελιγγῶν. Ἡ ἀνατριχίλα ἀπλώνεται.

Γύρισε χαμογελαστός τὸ πρόσωπό του καὶ κοίταξε τὸν παπά.

— Λοιπόν, ἐσὺ τί λές; Μοῦ τὴ δίνεις τὴν εὐχή σου;

Τὸ γεροντάκι ἀνοίξε τὰ χέρια του, πλανταγμένο, τὰ ξανάκλεισε, χτύπησε τὸν ἀέρα ἀπανωτὰ δυὸ - τρεῖς φορές σὰ ν' ἀγωνιζότανε νὰ φτεροκοπήσει.

— Κ' ἐγὼ μαζί σας! φωνάζει πνιγμένα. Κ' ἐγὼ μαζί!

ΒΡΥΚΟΛΑΚΕΣ

ΙΧΕ πέσει ή νύχτα όταν ό Σγουρός βγήκε από τό σπίτι του παπα. Τό σκοτάδι εΐταν έξω πυκνό, μελανό, καθώς τυχαίνει κάποτε ύστερα από τίς πολύ αΐθριες ήμέρες. Άέρας άπονούχτερος είχε άρχίσει νά φυσάει. Ό καιρός γύριζε, έφτανε ό χειμώνας.

Ό νέος τυλίχτηκε στο μανδύα του κι άνοιξε τό βήμα. Δέν είχε κάνει όμωσ δέκα βήματα πού νιώθει πίσω του, κι άμέσως δίπλα, έναν Ισκιό νά τον άκολουθει, νά τον φτάνει, μαλακά και γοργά γλιστρώντας. Άκουσε πλατάγισμα μουγγό γυναίκειου ρούχου, ένα χέρι πολύ ζεστό χούφτιασε τό μπράτσο του και κατέβηκε νά του πιάσει την παλάμη. Άνάσα γοργή,

άχνιστή, του ήρθε στο μάγουλο.

— Έ! τ' είναι; κάνει άπορημένος.

Δέν έλαβε άπόκριση. Τό γυναίκειο χέρι τον τραβούσε μαλακά σ' άλλη κατεύθυνση από κείνη πού αυτός είχε πάρει. Πάσχισε μέσα στο σκοτάδι νά ξεχωρίσει τό πρόσωπο τής άγνωστης, μα δέ μπόρεσε. Του φάνηκε μονάχα σά νά εΐτανε πιό μαύρο κι από τή νύχτα.

«Τί νά σημαίνει τούτο;» συλλογίστηκε ένώ μηχανικά, δίχως ξεχωριστή άνησυχία, άκολουθούσε. «Μοιάζει πολύ με γυναίκειο κάλεσμα σ' άντάμωση έρωτική...» Έψαξε πρόχειρα τό μυαλό του νά βρει τό πρόσωπο πού θά μπορούσε έτσι νά τον άπαντέχει και σύγκαιρα άναθυμήθηκε μιάν άλλη, άνάλογη σκηνή, τότε πού βρισκόταν ακόμα μέσα στο κάστρο: τό νυχτερινό κάλεσμα τής κυράς τής Άκοβας. «Μήπως είναι πάλι τίποτα τέτοιο;» άναρωτήθηκε άναστατωμένος δυσάρεστα κ' έκανε ψυχόρμητα ν' άντισταθεί.

— Έλα, έλα, άφέντη! παρακάλεσε στ' αυτί του ή φωνή τής άγνωστης. Φόβο ντέν έχει!...

Σάστισε ό Σγουρός. «Η γυναίκα τούτη είναι ξενομερίτισσα, τάρωμέϊκα δέν τά καλοξέρει...» Στο σκοτάδι μέσα, καθώς του είχε μιλήσει, δυό σειρές δόντια θαμποφέξανε γυαλιστερά. Νά πάω ή νά τή σπρώξω κάλλια μακρυνά μου; άναρωτιόταν ένώ μηχανικά είχε άρχίσει

πάλι νά τήν ακολουθεῖ. Ὑποψίες ἀόριστες τοῦ περνοῦσαν, μήπως εἶναι καμμιά παγίδα, τίποτα πού νά βάζει σέ κίνδυνο τήν ὑπόθεση πού εἶχε ἀναλάβει. Δέν τὸ ἐβρίσκει ὥστόσο καί πολύ πιθανόν. Ἄν οἱ Φράγκοι μάθανε τίποτα, θά τὸν ἐπιαναν ἀμέσως, φανερά. Τὸ πρόσωπο πού τὸν καλεῖ ἔτσι, φαίνεται πὼς Ἰσα-Ἰσα ἔχει σοβαροὺς λόγους νά κρύβεται. Γιατί καμμιά ἀμφιβολία δέν τοῦ ἔμενε, μιᾶς ἀρχῆς, πὼς ἡ σκιά πού τὸν ὀδηγεῖ ἀπὸ τὸ χέρι δέν τὸν θέλει γιὰ δικό της λογαριασμό· ὄχι. Κάποιου ἄλλου εἶναι ἀποσταλμένη.

Τὸ ἀρσενικὸ αἷμα τοῦ εἶχε ἀρχίσει ν' ἀναβράζει, περιέργεια φλογερῇ τὸν ἔσπρωχνε νά προχωρήσει, νά ἴδῃ καί νά ξεδιαλύνῃ τὸ μυστήριον. Πάλευε ἀκόμα μὲ τοὺς ἀτονούς φόβους του, μήπως αὐτὸ πού κἀνε δέν εἶναι δικαίωμά του, μήπως ἐκθέσει ἔτσι τὸ ἔργο πού ἀνέλαβε, εὐθύνῃ ψυχῶν, ὅταν ἔνωσε τήν ἀγνωστὴν νά σταματήσει. Βρίσκονταν μπροστὰ σὲ πορτὶ χαμηλό. Ἡ γυναίκα ἔβγαλε ἓνα κλειδί, τὸ γύρισε στὴν κλειδαριὰ πού ἔσκουζε ὑποχωρώντας μὲ δυσκολία. Τὸ μόνον πορτόφυλλο ἀνοίξε. Μπήκανε μαζί σὲ χῶρον σκοτεινόν, κλειστό, ἀτμοσφαίρα βαρειά ὑπὸ ὑγρασία καί μουχλα.

Μὲ τὸ πρῶτον βῆμα πού ἔκανε ὁ Σγουρός, σκόνταψε σὲ σκάλα σαρνιδένια.

— Σοστ! κάνει ἡ φωνὴ τῆς γυναίκας τρομαγμένη, πιχτιά, καί στέκεται σὰ γιὰ ν' ἀφουγκραστῇ μήπως τοὺς ἀκούσαν. Ἀπόρησε ὁ νέος. «Τί διάτανο! συλλογίστηκε, κρυβόμαστε ἀπ' αὐτοὺς πού βρίσκονται στὸ ἴδιον σπίτι!» Ἐάφνου κάτι σκίζει τὸ νοῦ του, μιὰ ὑπόψια πού τὸν περιχύνει φῶς. «ὦ! ναί, ὦ! ναί, λέει μέσα του, ἐνῶ ἀνεβαίνει τὴ στενὴ στριπτῆ σκάλα μὲ τὰ ὀρθία σκαλιά. Αὐτὴ πρέπει νά εἶναι. . . Μονάχα αὐτὴ! . . . Γυρίζει τὸ κεφάλι του δεξιά, ζερβά, καί ὁσμίζεται τὸν ἄερα, σὰν κάποια μυρωδιὰ γνώριμη ν' ἀναζητᾷ. Εἶχανε φτάσει στὸ κεφαλὸσκαλο, περνοῦσανε τώρα, ψαχουλετά, κάποιο μικρὸ βαστέρνιον. Ὁ ἄερας γύρω εἶταν ἡμερώτερος, χλιαρός, εἶχε τὴν ἀχνα τοῦ κατοικημένου χώρου. Ἡ γυναίκα χτύπησε σιγανὰ σ' ἓνα πορτόφυλλο δυὸ φορές, βῆμα ἀπαλὸ ζύγωσε ἀπὸ μέσα, τὸ πορτόφυλλο χάραξε φωτίζοντας κατὰ πρόσωπον τὸν Σγουρό. Μαζί, ἓνα μύρον βαρὺ ἦρθε νά τὸν τυλίξει, νά τὸν ζαλίσει, ἀνασαιμιὰ ζεστὴ μόσχου. Ἐπαιξε τὰ βλέφαρά του νά ξεθαμπωθεῖ καί εἶδε μπροστὰ του τὴν Μπιάνκα.

Στεκόταν ἐκεῖ, ὀρθία, μὲ τὰ πικρὰ τῆς τὰ μαλλιά ἀμολυτὰ στοὺς ὤμους, τὰ μπράτσα γυμνά, τὰ πηχτὰ τῆς χεῖλη πού χαμογελοῦνε. Κρατοῦσε μὲ τὸ ἓνα χέρι τὸ πορτόφυλλο καί μὲ τ' ἄλλο ἀναβάσταζε κάποιες μπουκλές πού κατρακυλοῦσαν βαριά, στρουφιζοντας πάνω στὸ μάγουλό της. Ἐμοιαζε ἔτοιμη νά πλαγιάσει, λὲς καί τὴν εἶχανε ξαφνιάσει σ' ὦρα ἀσυνήθιστη. Φοροῦσε ἀνάλαφρη ἄσπρη νυχτικιά μὲ πτύχωση ἀφθονῇ, ἀνοιχτὴ πολὺ στὸ λαϊμὸ καί στὶς μασχάλες, θαμπὰ διάφανη στ' ἀντίφωτον τοῦ κρεμασμένου δίπλα στὸ κρεββάτι καντηλιοῦ.

Ἀπλῶσε ἀφαιρεμένα τὸ παχουλὸ τῆς χεῖρι στὴ δούλα τὴν ἀραπίνα νά τῆς τὸ φιλήσει, περίμενε ὡς πού τὸ πορτόφυλλο νά ξανακλειστῇ. Τὰ μάτια της, στὸ μεταξύ τουτο, τὰ κρατοῦσε πάντα στραμμένα στὸν Σγουρό.

— «ὦ! amor mio, κάνει μόλις βρέθηκαν μόνοι οἱ δύο τους, καί

δίχως άλλο προίμιο, ἀδίσταχτα, τυλίγει τὰ γυμνά της μπράτσα γύρω στὸ λαιμό του, ἀποθέτει τὸ κεφάλι της στὸν ὦμο του. Σαστισμένος ἀκόμα ἐκεῖνος, προτοῦ προλάβει νὰ σκεφτεῖ πῶς νὰ κάνει, νιώθει τὸ στόμα της, τὸ ὑγρὸ καὶ ζεστό, νὰ κολλάει σφιχτὰ στὸ δικό του.

Εἶταν ἡ παλιά, ἡ ἐρωτικὴ Μπιάνκα, ἡ Μπιάνκα τοῦ Ἀναπλιῶ. Λὲς καὶ στὸ μεταξὺ δὲν εἶχε καθόλου ὁ χρόνος περάσει, λὲς καὶ τὸν ὑποδεχότανε καὶ ἀπόψε στὴν ταχτικὴ τους τὴ νυχτερινὴ συνάντησή. Φανερό πῶς γι' αὐτὴν τίποτα δὲν εἶχε ἀλλάξει. Τίποτα δὲ φαινότανε φυσικώτερο στὴν Μπιάνκα ἀπὸ τὸ νὰ τὸν βρεῖ κ' ἐκεῖνον ὅπως τὸν ἤξερε, ἀμετάβλητο. Ἡ ζωὴ εἶχε μείνει γι' αὐτὴν ἀσάλευτη σὰ δυὸ τοῦτα χρόνια.

— Δὲ μὲ πεθύμησες, ἀκριβέ μου; τοῦ λέει χαδιάρικα, δίχως παράπονο κανένα, μὲ τὴ βαθύτερη φωνή της.

Μαλακά, ὅσο μπορούσε μαλακότερα, τὴ σπρώχνει ἀπὸ κοντὰ του, τὴν κρατᾷ σὲ λίγη ἀπόσταση καί, μὲ κάποια περιέργεια, τὴν κοιτάζει.

Εἶταν ἡ ἴδια καθὼς τότε, κι ὅμως κάπως διαφορετικὴ. Στὴν κορφή τοῦ κεφαλοῦ της δὲ φοροῦσε τώρα τὴ βελουδένια κόκκινη σκουφίτσα, ἢ μπορεῖ καὶ νὰ τὴν εἶχε βγάλει γιὰ νὰ πλαγιαίσει. Τὸ πρόσωπό της εἶτανε νωπὸ κι ἀνθισμένο, τὰ μάτια της ὑγρά, τὰ μαῦρα δοξάρια τῶν φρυδιῶν της χαλαρωμένα μὲ γλυκεῖα ἔκλυση. Τοῦ φάνηκε—παράδοξο—νεαρώτερη ἀπὸ τότε πού τὴν ἤξερε, συνομήλική του, ἐνῶ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, στ' Ἀνάπλι, τὴν ἐνιωθε πρεσβύτερη, ἐπιδητικὴ. Κάτι ἀπώτατο διάνεψε μέσα του, τρυφερότητα μωδιασμένη, λάγνεμα ἡδονικό. Κατάλαβε σκοτεινὰ πῶς δὲν εἶταν ἡ Μπιάνκα πού μίκρυνε βέβαια, ἀλλ' αὐτὸς πού εἶχε, στὸ μεταξὺ, μεγαλώσει.

—ὦ! πόσο εἶσαι ἀκαρδὸς, τοῦ λέει χαμογελώντας ἤπια, νὰ ξέρεις πῶς ἡ Μπιάνκα βρίσκεται στὴν ἴδια πολιτεία μὲ σένα καὶ νὰ μὴν ἔρθεις νὰ τὴν ἴδεις!

Τῆς δικαιολογήθηκε ἀδέξια, πασχίζοντας νὰ ξορκίσει τὴ μνησικακία της, πού τὴν ἤξερε καλὰ γιὰ ἐπικίνδυνη. Μὲ κάθε τρόπο δὲν ἔπρεπε ἡ Μπιάνκα νὰ ὑπονοιαστεῖ. Ὅχι, δὲν ἔπρεπε νὰ μάθει...

— Δὲν πάει σοῦ λέω μιὰ βδομάδα πού τῆμαθα, τῆς ξανάπε. Κ' εἶπαι, ἔλειψα ἀπὸ τὴν Καλαμάτα γιὰ τρεῖς - τέσσερις ἡμέρες...

Τὸ εἶπε κι ἀμέσως τὸ μετάνιωσε, φοβήθηκε μήπως τὸν ρωτήσῃ, φιλοπερίεργη σὰν ἄλλοτε, πιεστικὴ. Ἀπορημένος ὅμως κάπως, τὴν εἶδε νὰ μὴ δίνει προσοχὴ ἰδιαίτερη σ' αὐτὴ του τὴν κουβέντα. Ἄκουγε τίς δικαιολογίες του καὶ μαζί δὲν τίς ἄκουγε, τίς ἀποδεχότανε προκαταβολικὰ λές, σὰ συμφωνημένες. Φανερό πῶς ἤθελε νὰ ξανασφίξει τὸ δεσμό τους μὲ κάθε τρόπο, δίχως νὰ γυνοιάζεται γιὰ τίποτ' ἄλλο ἀπ' αὐτό.

—Ἐλα λοιπὸν κάθησε! Τί στέκεσαι ἔτσι, σὰν ξένος!

Τὸν τράβηξε στὸ κρεβάτι της κ' ἐκεῖνος ὑποχρεώθηκε νὰ ὑπακούσει.

—Ἀλήθεια, δὲ μοῦ λὲς Μπιάνκα, πῶς βρεθήκατε σὺ κι ὁ πατέρας σου στὴν Καλαμάτα;

— Μὰ πάει καιρὸς πού ἔχουμε ἔρθει ἐδῶ, πάνω ἀπὸ ἑξη μῆνες!

— Γιατί φύγατε ἀπὸ τ' Ἀνάπλι;

—“Ελεγα πώς τῶνες μαντέψει. Ὁ πατέρας, τὸ ξέρεις δά, δὲν εἶχε ποτὲ μεγάλο κρέντιτο στοὺς Φράγκους τ’ Ἀναπλιοῦ. Πάντα τὸν υποψιάζονταν γιὰ τὸν ἀδερφὸ του... Ἐπειτα, σὰν ἐγίνε καὶ τὸ περιστατικὸ τῆς νύχτας ἐκείνης, θυμάσαι, οἱ φόβοι του μεγάλωσαν. Ὁ πρεβεδοῦρος εἶχε συνάξει φαίνεται νεώτερες πληροφορίες, ἐπαψε νὰ πιστεύει πὼς εἶταν ὁ Ντελιούρια πού ἐστεῖλε τοὺς ἀντρες του νὰ κάνουν τὸ ρεσάλτο. Ἄρχισε νὰ υποψιάζεται πάλι τὸν Γκαφφὸρε, καὶ μαζί τὸν πατέρα μου.

— Χμ!

—“Ἔτσι εἶναι πὺ ἀνχακατήκαμε νὰ ξεκόψουμε ἀπὸ τ’ Ἀνάπλι. Ὁ πατέρας μου δὲ θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ του σίγουρο πιά ἐκεῖ.

Ἄνάγειρε δίπλα του, καὶ μὲ λαγγεμένο μάτι :

—“Ἄν δὲ σὲ γύρευα ἐγώ, τοῦ λέει, ἀνδὲ σουστελνα τῆ δούλα μου, δὲ θάρχόσουνα ποτὲ ἐδῶ ; πὲς μου.

— Μὰ τί λὲς αὐτοῦ !

— Ναί, ναί, μπορεὶ καὶ καθόλου νὰ μὴν ἐρχόσουν, κάνει σκεφτικὴ, μὲ τὰ μάτια τῆς στυλωμένα στὸν ἀέρα.

— Σεχνᾶς, Μπιάνκα, πὼς ἐπρεπε νὰ λάβω τὰ μέτρα μου, νὰ φυλαχτῶ ἀπὸ τὸν πατέρα σου.

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε· παρακολουθοῦσε τῆ δική τῆς σκέψη. Τὸ στήθος τῆς ἀνάσαινε ἤρεμα, κολπώνοντας τὴν κυματερὴ νυχτικιά, καὶ μιὰ ἄχνα λιθανωτὴ ἀναδιόνταν ἀπὸ κεῖ μέσα, ψύχωνε τὸν ἀέρα, σκλάβωνε τὸ νοῦ.

— Λοιπὸν ἐδῶ βρισκόμαστε στὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου ;

— Ναί. Φοβάσαι ; τοῦ λέει καὶ ξάφνου γυρίζει καὶ τὸν καρφώνει μὲ μάτι ἀστραφτερό.

Τώρα τὴν ἀναγνώριζε. Εἶταν ἡ πκλιά, ἡ ἀγέρωχη Μπιάνκα.

—“Ὅχι, τῆς ἀποκρίνεται γελώντας. Ὅμως μπηκα ἀπόψε ἀπὸ ἄλλη πόρτα βλέπεις, καὶ δὲν τ’ ἀναγνώρισα. Γιατὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ξέρεις πὺ ἐρχομαι σ’ αὐτὸ τὸ σπίτι.

— Τὸ ξέρω !

Ἐαφνιάστηκε κείνος μὰ σύγκαιρα ἀναθυμήθηκε τὸ τρίξιμο τοῦ παραθυριοῦ τῆ νύχτα πὺ εἶχαν ἔρθει ἐδῶ μὲ τὸν Δανιήλ καὶ τοὺς πέντε βιλάνους.

— Τὸ εἶχες μάθει λοιπὸν ; τῆ ρωτᾶει πονηρά.

— Σὲ εἶχα ἰδεῖ. Ἀπὸ ἐκεῖ.

Ἄπλωσε τὸ χέρι τῆς καὶ τοῦ ἔδειξε κάπου στὴν κάμαρα· ὅμως ἐκείνος, ἀκολουθώντας τὸ γνέψιμό τῆς μὲ τὸ μάτι, δὲν εἶδε πόρτα ἢ ἄλλο ἀνοιγμα στὸ σημεῖο πὺ τοῦ εἶχε δεῖξει. Ἐνα μεγάλο ἀρμάρι, χωνευτὸ στὸν τοῖχο, εἶταν στημένο μονάχα ἐκεῖ.

— Κι ἄκουσες ;

— Ναί· ἄκουσα.

Σώπασαν. Ὁ Σγουρὸς εἶχε ἀπομείνει τώρα σκεφτικὸς, νὰ μελετᾶει τὰ ἐνδεχόμενα ὅπως πρέδχτιναν ἔνα-ἔνα. Μὰ κ’ ἐκείνη, καθισμένη, δίπλα του ἀνω στὸ κρεβάτι, ἔμενε τώρα πολὺ φρόνιμη, σὰ νὰ εἶχε ἀναβάλλει τὴν ἐρωτικὴ τῆς τῆ διάχυση. Τοῦ ἤρθε ἡ σκέψη νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπ’ αὐτὴ τὴν εὐκαιρία.

— Πές μου, Μπιάνκα, αφού τώρα ξέρεις... 'Ο πατέρας σου μου μιλάει ειλικρινά :

Τὸ μάτι της ἔγινε βαθύ και κοφτερό.

— Σ' ἐνδιαφέρει πολὺ νὰ κάνεις αὐτὸ ποὺ ἀποφασίσατε οἱ δύο σας :

— Ναί... δὲ σ' τὸ κρύβω... Μ' ἐνδιαφέρει.

Ἔμεινε μιὰ στιγμή ἀμίλητη.

— Εἰλικρινὰ σοῦ μιλάει, τοῦ λέει ὕστερα μὲ φωνὴ στεγνή.

— Καὶ θὰ τὴν κρατήσῃ τὴν ὑπόσχεσή του ; Δὲ θὰ μὲ προδώσῃ στοὺς Φράγκους ;

— Ὅχι.

Χαμογέλασε ὁ Σγουρός.

— Ἄν δῶς μάθαινε πῶς ἀπόψε βρίσκομαι ἐδῶ, μέσα στὴν κάμαρά σου !

Κάρφωσε πάνω του τὰ μάτια της καὶ σηκώθηκε ἀργά, περήφανη πολὺ.

— Ἄν θαρεῖς πῶς τρέχεις κίνδυνο, μπορεῖς νὰ πηγαίνεις, εἶπε.

— ὦ! Μπιάνκα... Πῶς τὸ λὲς αὐτό! Σοῦ ἔδωσα ποτὲ ἀφορμὴ νὰ μὲ πιστέψῃς ἀναντρο ;

Ἄπλωσε τὰ χέρια του καὶ πῆρε τὰ δικά της, νὰ τὴν ἡμερώσῃ.

Ὅμως ἐκεῖνὴ στεκόταν ὀρθια, δίχως νὰ λυγίζει.

— Σὲ κάλεσα ἀπόψε ἐδῶ, τοῦ λέει αὐστηρά, γιὰ νὰ τὰ μάθεις δλα.

Νὰ μάθεις πῶς ἡ Μπιάνκα εἶναι πιστότερη στὴ φίλια της ἀπὸ τὸν καθένα. Θαρεῖς πῶς θὰ σ' ἔφερνα ἂν δὲν εἶχα κάτι νὰ σοῦ δώσω ;

Ἄπόμεινε ὁ Σγουρός δίχως νὰ καταλαβαίνει.

— Γιατί μου τὸ λὲς αὐτό ;

— Γιατί ἂν μὲ θυμόσουν, δὲ θὰ περίμενες νὰ σὲ γυρέψω. Θάρχόσουν μόνος σου. Ναί, ναί... Τὸ ξέρω πῶς ἡ καρδιά σου ἔχει κρυώσει πιά γιὰ μένα.

Διαμαρτυρήθηκε ὅσο μπορούσε πιδ ἔντονα, πιδ πειστικά.

— Σώπα! τὸν πρόσταξε. Κ' ἔλα ἐδῶ.

Πῆγε πρώτη στ' ἀρμάρι ποὺ τοῦ εἶχε δεῖξει ἴλιγο πρὶν, τὸ ἀνοίξε.

Εἶταν γεμάτο φορέματα γυναικεία. Μὲ τὰ δύο της γυμνά μπράτσα τὰ παρμέρισε, τὰ ἔσπρωξε, τοῦ ἔκανε νόημα νὰ μπεῖ ἐκεῖ, στὸ ἀνοιγμα. Μπήκε, δισταχτικῶς.

— Κοίτα ἀπὸ τὴ χαρμάδα, τοῦ λέει.

Ἄχνα κορμιὸς γυναικείου, ζεστὴ καὶ γλυκειά, βασίλευε ἐδῶ μέσα.

Στὴ ράχη τοῦ ντουλαπιοῦ εἶτανε μιὰ χαρμάδα, ράϊσμα τοῦ σανιδιοῦ ἐλάχιστο, ποὺ ἔδλεπε δῶς σὲ κάποιον ἄλλο χῶρο γιατί στὸ βάθος της χάραζε φῶς ἀμυδρό. Ὁ Σγουρός γύρισε ἀπορημένος καὶ κοίταξε τὴ Μπιάνκα.

— Κοίτα, τοῦ ξανάπε.

Ἔβαλε τὸ μάτι του. Τὸ δωμάτιο ποὺ εἶδε ἔτσι, ἂν καὶ σὲ περιορισμένη ἔκταση, τοῦ εἶτανε γνῶριμο. Ξεχώρισε μιὰ καντήλα, ἕνα ἀναλόγιο, κάποιον κεφάλι σκυμμένο. Εἶταν ἐκεῖ ὁ Ματτέος Καφούρης.

— ὦ! κάνει ἀθελά του καὶ πισωπατάει ψυχόρμητα.

— Περίμενε καὶ θὰ ἴδεις.

Ἔσκυψε πάλι στὴ χαρμάδα, κόλλησε τὸ μάτι του. Τ' αὐτί του

έπιασε ένα μπερδεμένο μούρμουρο από φωνές. 'Ο Καφούρης δὲν εἶ-
τανε μόνος.

— Εἴκοσι πέρπουρα τὸ Δεκέμβρη καὶ τριάντα τὸ Γενάρη μᾶς κάνουνε
πενήντα, λογαριάζει ἡ τραγουδιστὴ του φωνὴ καθὼς τὸ σκελετωμένο
δάχτυλο τρέχει πάνω στ' ἀνοιγμένο τεφτέρι. Πενήντα... Κι ἄλλα εἴ-
κοσιπέντε τὸ Μάη; 'Εβδομηνταπέντε. 'Εδῶ εἶναι ὁ λογαριασμός μετ' τὸ
νὶ καὶ μετ' τὸ σίγμα, λάβε τὸν κόπο νὰ ἴδεις μονάχος σου ἂν ἀμφιβάλ-
λεις. Βλέπεις; 'Ἡ σελίδα εἶναι στ' ὄνομα τοῦ ἄρχοντα. 'Εχουμε λοι-
πὸν καὶ λέμε: Τόκος γιὰ τὸ πρῶτο δάνειο, ἔξη μετ' τὸ δῶδεκα: ἔβδο-
μηνταδύο. Γιὰ τὸ δεύτερο, δεκαπέντε μετ' τὸ ἔντεκα: ἑκατὸν ἔξηντα
πέντε. Γιὰ τὸ τρίτο, εἴκοσιπέντε μετ' τὸ ἑφτά καὶ πενήντα: ἑκατὸν
ὀγδόντα ἑφτά καὶ πενήντα. Καὶ τώρα ἡ σοῦμα: τετρακόσα εἴκοσι τέσ-
σερα καὶ πενήντα, χωρία τὰ μικροῦξοδα. Μετρῶ σωστά;

— Δὲν ξέρω· μπερδεύομαι ἐγὼ στὰ νοῦμερα!

'Ο Σγουρός ἀνατρίχιασε. 'Ἡ δεύτερη αὐτὴ φωνή... Κάπου τὴ
θυμᾶται.

— "Ὅχι, ὄχι, ξεφωνίζει ὁ γέροντας, μὴ μοῦ τὰ λὲς ἔτσι ἐμένα,
γιατὶ εἶναι σὰ νὰ με βρίζεις! Παρακαλῶ νὰ μετρήσεις κ' ἔλδου σου.
Θὲς ν' ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν ἀρχή;

— Θέλω νὰ τελειώνουμε, λέει κοφτὰ ἡ ξένη φωνή.

'Ο Σγουρός σκύβει, μετατοπίζεται, πασχίζει νὰ ἴδῃ καὶ τὸν ἄλλο
συναμιλητὴ μὰ δὲν τὰ καταφέρνει. Τὸν ἀκούει μονάχα. Εἶναι μιὰ φωνὴ
ρινόλαλη, τραχεῖα καὶ κάτι δυσάρεστο τοῦ θυμίζει, ἔμως δὲ θάξερε νὰ
πεῖ ἀκριβῶς τί.

— Ποιὸς εἶν' ὁ ἄλλος; ρωτᾷει χαμηλόφωνα τὴν Μπιάνκα ποῦ στέ-
κεται πίσωθὲ του.

— Δὲν τὸν ξέρω.

Ξανάσκυψε στὴ χαραμάδα.

— Τετρακόσα πέρπουρα, κάτι τὸ λένε! συνέχιζε ὁ Καφούρης ρεμ-
βάζοντας. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παραπονεμένος ἀπὸ μένα ὁ ἄρχοντας
Σγουρομάλλης. Τὸν δούλεψα ἔσο ἔπαιρνε.

'Ο Σγουρός εἶχε ἀναπηδήσει. 'Ο ἄρχοντας Σγουρομάλλης! "ὦ,
μοῖρα!... Σὺγκαιρα τ' αὐτὶ τοῦ ἀκουγε τὴν ἄλλη τὴ φωνὴ ν' ἀποκρί-
νεται ξερὰ στὸ Γενοβέζο:

— Δάνειο εἶναι, γέροντα. Δὲ θὰ βγεῖς χαμένος. 'Ο ἀρέντης μου
ἔχει βιδὸς ἀμύθητο, λοιπὸν θὰ πληρωθεῖς.

Τὸ μέτωπο τοῦ Σγουροῦ ἴδρωσε, τὸ χέρι τοῦ γύριψε στήριγμα στὸ
φύλλο τοῦ ἄρμαριου. Πέρασε τὴν παλάμη του μπροστὰ στὰ μάτια του
ἀργά, τρέμοντας ἀπὸ λύσσα. Τὸν εἶχε ἀναγνωρίσει τώρα τὸν ἄλλον,
ἀπὸ τὴ φωνή· εἶταν ὁ δολοφόνος τοῦ βασιλικοῦ μαντατοφόρου, ὁ ψευ-
τοκαλόγερος τοῦ Μυτζηθρά, ὁ κατάσκοπος τοῦ πανδοχείου ἐκεῖ, στὴ
Μεσαρέα.

— "Ε! ποῦ πᾶς; κάνει σασιτισμένη ἡ Μπιάνκα.

Εἶχε πηδηῖ ἐξω ἀπὸ τ' ἄρμαρι καὶ τώρα κοίταζε γύρω του μετ'
μάτι παλαθὸ τοὺς τοίχους, σὰ γιὰ νὰ βρεῖ μιὰ πόρτα, ἓνα ἀνοιγμα. Τὸ
χέρι τοῦ εἶχε χουφτιάσει νευρικὰ τὴ λαβὴ τοῦ μαχαιριοῦ του.

— "Ανοιξέ μου, ανοιξέ μου, Μπιάνκα! τὴν ἰκετεύει ξέφρενος. Πρέπει νὰ μπῶ ἐκεῖ μέσα.

— Ποῦ;

— Ἐκεῖ.

— Στὴν κάμαρα τοῦ πατέρα μου! Τρελλάθηκες;

— Εἶναι ἀνάγκη!

— Santa Madonna! ἔχει χάσει τὸ νοῦ του...

Ἄγωνίστηκε πολὺ νὰ τὸν συνεφέρει, χρειάστηκε νὰ τοῦ παραστήσει τὸν κίνδυνο πού ἔτρεχε αὐτή, τὸ ἔργο πού εἶχε ὁ ἴδιος ἀναλάβει. Εἶτανε σὰν τρελλός.

— Ὁ ἄνθρωπος πού βρίσκεται μέσα κεῖ, εἶναι κακοσημαδιὰ γιὰ τὴ ζωὴ μου, ἔλεγε τεντώνοντας τὰ μάτια του πού πιὰ δὲν ἔβλεπαν. Προβαίνει μπροστά μου κάθε-τόσο, νὰ μοῦ μὴνύσει κάτι μαῦρο. "Ανοιξέ μου, Μπιάνκα, ἂν μ' ἀγαπᾷς!...

Τὸν τύλιξε μὲ τὰ μπράτσα της, κρεμάστηκε πάνω του ἀλαλιασμένη.

— Θές νὰ τὰ χάσεις ὅλα σὲ μιὰ στιγμή; τὸν ρώτησε, ἢ ν' ἀκούσεις ἀκόμα τί λένε κεῖ μέσα, νὰ φωτιστεῖς;

— Ναι, ναί, ἔχεις δίκιο, ἔκανε. Ν' ἀκούσω! Πρέπει ν' ἀκούσω...

Ἀνέδωσε πάλι στ' ἀρμάρι κ' ἔσκυψε στὴ χαρμαμάδα. Ἡ ἀνάσα του εἶτανε τόσο ταραγμένη πού φοβότανε κι ὁ ἴδιος, τώρα μὴν προδοθεῖ.

— Καὶ πῶς θὰ τὸ πάρω πίσω τὸ κεφάλαιο; πῶς θὰ πάρω τοὺς τόκους; Αὐτὸ νὰ μοῦ πεῖς!

— Ὁ ἀφέντης μου ἔχει χτήματα.

— Τότε γιατί δὲν τὰ πουλάει; Νὰ τὰ πουλήσει!

— Νὰ πού ἔρχεσαι στὰ λόγια μου! Αὐτὸ λογαριάζει νὰ κάνει, σ' τὸ ἐξήγησα.

— Πότε ὁμως; πότε; Λόγια, λόγια!

— Τὰ χτήματα εἶναι στὴ Βασιλεύουσα, γέροντα. Ἀνάγκη νὰ πάει ὁ ἴδιος ἐπὶ τόπου. Πῶς ὁμως θὰ ξεκινήσει, ἂν δὲν τὸν βοηθήσεις, ἐσύ, μεσσίρ Ματτέο, γιὰ στερνή ἔστω φορά;

Ὁ Σγουρός εἶδε τὸ πρόσωπο τοῦ Καφούρη πού σηκωνότανε στὸν ἄερα κ' ἔμενε ἀσάλευτο, μὲ μάτι θαμπό. "Ἔτσι τὸ συνήθιζε ἔταν δούλευε κάτι στὸ νοῦ του.

— Δυὸ νύχτες τώρα μὲ βασανίζεις, ἔκανε πικρὰ ὁ ἀόρατος ἀποσταλμένος. "Ἄν ἔχεις νὰ κάνεις κάτι, κάνε το, γιατί ἡ ὑπομονή μου σῶθηκε, σ' τὸ λέω.

— Καὶ πότε λογαριάζει νὰ φύγει;

— Ἐμένα ρωτᾷς; Μόλις τοῦ δώσεις τὸ καινούργιο δάνειο.

— Κι ἂν, ὁ λόγος τὸ φέρνει, τὸ δώσω τώρα;

— Θὰ φύγει παρευθύς.

Πάλι ὁ Καφούρης ἔμεινε νὰ κοιτάζει στὸν ἄερα.

— Δύσκολο, πολὺ δύσκολο, μουρμούρισε σὰ νὰ πάλευε τάχα μὲ τὸν ἑαυτό του μὰ κ' ἔτσι πού νὰ τὸν ἀκούσει ὁ ἄλλος. Φανερὸ πῶς ἄρχιζε νὰ λυγίζει.

— Ἐλα, μεσσίρ Ματτέο, καὶ δὲ θὰ βγεῖς χαμένος, ἐγὼ σ' τὸ ἐγυῶμαι!

— Ναι, μὰ πῶς, πῶς;

Ὁ ἀποσταλμένος φαίνεται πὼς ζύγωσε δυὸ βήματα, τὸ πάτωμα ἀκούστηκε νὰ τρίξει.

— Τὸ χρέος του ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης, γέροντα, θὰ τὸ πληρώσει στὴν πατρίδα σου πλουσιοπάροχα, εἶπε χαμηλώνοντας τὴ φωνή του. Τοῦτο συλλογίσου. Θὰ τῆς ἀνοίξει τὶς πόρτες τοῦ Μοριᾶ.

— Λόγια, λόγια! Ἐνα χρόνο τώρα τ' ἀκούω αὐτά.

— Δὲν ἦρθε ἡ στιγμή. Ὁ Μυτζηθράς ἔχει φρουρὰ γερὴ καὶ ἡ Κεφαλή τὴν ὀρίζει. Χρειαζέται δουλειὰ πολλή ὥσπου νὰ πάρει ὁ Σγουρομάλλης ὅλα τὰ κλειδιά στὸ χέρι του.

— Λόγια, σοῦ λέω, λόγια! Μὲ κοροϊδεύει. Ἀγαπάει τοὺς Φράγκους, τὸ ξέρω. Ἄν παραδώσει κάποτε τὸ Μυτζηθρά, στοὺς Φράγκους θὰ τὸν παραδώσει, θὰ τὸν δεῖς.

— Γελιέσαι! Ἀπὸ τοὺς Φράγκους δὲν ἔχει πιὰ κανένα διάφορο. Ἐγὼ σ' τὸ λέω!

— Καὶ πὼς θὰ κάνει γιὰ νὰ ὠφελήσει τὴν πατρίδα μου; Ἐ; Ἀνάγκη νὰ πατήσουμε οἱ Γενοβέζοι πρῶτα πόδι στὴ Μονεμβάσα, ποὺ εἶναι λιμνῶνας, καὶ ὕστερα ν' ἀπλωθοῦμε στὴ στεριά. Χμ! Κ' ἡ Μονεμβάσα εἶναι κάστρο γερό, κρατάει.

— Θὰ βρεῖ τὸν τρόπο νὰ τὴ ρίξει. Ξέρει αὐτός.

— Στὴ Μονεμβάσα εἶναι οἱ Δαιμονογιάννηδες, φαμίλια ψυχωμένη. Ἄ μπᾶ, μπᾶ! Τίποτα δὲ γίνεται...

Ὁ ἀποσταλμένος ἔκανε φαίνεται κάποια χειρονομία ἀπελπισίας, ἀκούστηκε ποὺ χτυποῦσε τὴ ράχη τοῦ ἐνὸς χεριοῦ του στὴ χούφτα τοῦ ἄλλου. Ὅμως ὁ Καφούρης, ἀδιάφορος, παρακολουθοῦσε στὸν ἄερα τ' ὄνειρό του, καὶ ἡ ὄψη του εἶχε γλυκάνει. Σὰ ν' ἀκούγε μακρυνή, ἐξαίσια μουσική.

— Πότε θὰ φύγει λές; κάνει σὲ μιὰ στιγμή.

— Μόλις τοῦ στείλεις τὰ πέρπυρα.

— Πάρ' τα!

Ἡ στροφή εἶτανε ξαφνική, ἀναπάντεχη. Ὁ ἀποσταλμένος τοῦ Σγουρομάλλη δὲ μίλησε, φανερό πὼς εἶχε σαστίσει.

Βιαστικά, μὲ νεανικὴ σβελτοσύνη, ὁ Γενοβέζος σηκώθηκε, χάθηκε γιὰ λίγες στιγμὲς καὶ πάλι ξανάρθε κρατώντας ἕνα σακκουλάκι ἀπὸ κόκκινο πανί. Τ' ἀνοίξε μὲ δάχτυλα τρεμάμενα πάνω στ' ἀναλόγιο, βούτηξε μέσα τὸ χέρι του, ἔδγαλε μιὰ χούφτα χρυσὰ νομίσματα καὶ ἀρχισε νὰ τὰ μετράει.

— Τριάντα χρυσὰ πέρπυρα, εἶπε καὶ τ' ἀπλωσε στὸν ξένο.

Ὁ Σγουρὸς εἶδε δυὸ χέρια μαλλιαρὰ ποὺ ἀπλώνονταν νὰ πάρουν τὸ χρήμα, μὴν ἄκρη μελανοῦ μανδύα.

— Ὅμως θὰ φύγει! ἔκνε ὁ Γενοβέζος τραβώντας πίσω τὰ χέρια του προτοῦ δώσει τὸ χρήμα. Θὰ φύγει παρευθὺς, μ' αὐτὴ τὴ συμφωνία! Ἄλλιως θὰ γυρέψω πίσω τὰ τρία δάνεια, κεφάλαιο μαζί καὶ τόκους.

— Θὰ φύγει. Δυὸ μέρες ἀφοῦ θάχω φτάσει ἐγὼ στὸ Μυτζηθρά, θὰ μπαρκάει γιὰ τὴ Βασιλεύουσα.

Ὁ Καφούρης ἔδωσε τὸ χρήμα.

— Ἄντε τώρα, δίνε του! λέει ἀπότομα, γυρίζοντας τὴ ράχη του στὸν ξένο. Καὶ κάθεται πάλι στὸ θρονί του.

Τὰ βήματα ἀκούστηκαν νὰ ξεμακραίνουν. Ἔγινε σιωπή.

— Λοιπὸν; ρώτησε ἡ Μπιάνκα τὸν Σγουρὸ πὸς κατέβαινε πάλι στὴν κάμαρα. Καλὰ ἔκανα πὸς σὲ φώναξα;

— Ναι. Καὶ σ' εὐχαριστῶ, τῆς εἶπε πιάνοντάς της ἀφαιρεμένα τὸ χέρι.

Τὸ μέτωπό του εἶταν ἰδρωμένο, στὸ πρόσωπό του ἀπλωνότανε χλωμάδα στυγνή.

— Ἐλα κάθησε, τὸν κάλεσε ἡ κοπέλλα. Μὰ πῶς ἄλλαξε ἔτσι ἡ ἔψη σου;

— Δὲν εἶναι τίποτα· ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ δροσερὸ ἀέρα. Ἡ ζέστη, μέσα· κεῖ, τὰ μύρα σου, μὲ ζάλισαν... Θάρθω αὐριο βράδου νὰ σὲ ἰδῶ, Μπιάνκα. Μὲ συμπαθᾶς, ἔ;

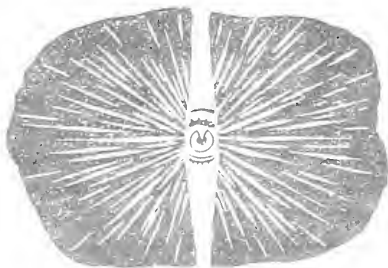
Τῆς χαμογέλασε ἄτονα, γυρεύοντας νὰ δικαιολογηθεῖ. Κ' ἐκείνη, βλέποντάς τον ἔτσι ἀλλοιωμένο, δὲ δόκίμασε κὰν νὰ τὸν κρατήσῃ. Σκεπτική, τὸν συνόδεψε ἴσαμε τὴ σκάλα, τοῦ ἔφεξε στὸ κεφάλόσκαλο. «Βγαίνοντας, τοῦ εἶπε, μὴ χτυπήσεις δυνατὰ τὸ πορτόφυλλο. Κι ἂν θελήσεις νὰ ξανάρθεις κανένα βράδυ, ρίξε μου ἓνα χαλίκι στὸ παραθύρι. Εἶναι ἴσια πάνω ἀπὸ τὸ πορτί. Θὰ στεῖλω τὴ δούλα μου κάτω, νὰ σ' ἀνοίξει.»

— Θὰ ξανάρθω, τὴ βεβαίωσε. Ἔκανε νὰ κατέβῃ, ξάφνου θυμήθηκε, γύρισε καί, γιὰ νὰ μὴν τῆς μείνῃ καμμιά ἀμφιβολία ἐπικίνδυνη, τὴν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὴ φίλησε στὸ στόμα.

— Σ' ἀγαπῶ πάντα, Μπιάνκα.

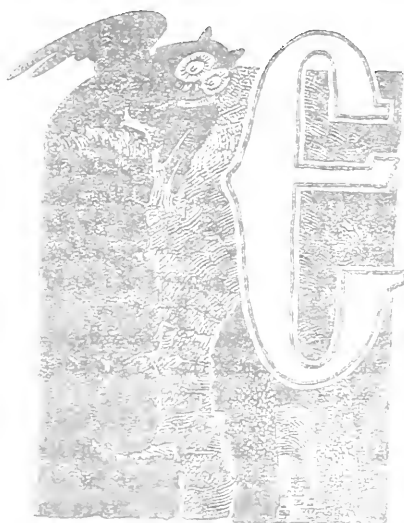
— Ὅχι, δὲ μ' ἀγαπᾶς, τοῦ λέει αὐστηρή. Μὰ δὲν πειράζει. Σῶνεῖς νὰ μὴν ἀγαπᾶς ἄλλη.

Ἔσκυψε τὸ κεφάλι του σκεπτικὸς καὶ κατέβηκε τὴ σκοτεινὴ σκάλα.

Η ΩΡΑ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΩΝ

ΙΤΑΝΕ προειδοποίηση ὁ τελευταῖος λόγος τῆς Μπιάνκας ἢ φοβέρα; Τ' ἀναρωτιέται ὁ Σγουρός καθὼς γυρίζει: στὴν κάμαρά του, κι ἔχει βέβαια γιὰ τὸν ἐνδιαφέρει αὐτὴ καθαυτὴ ἢ ἀγάπη τῆς Γενοβέζας. Τ' ἀναρωτιέται, μέσα στὸν ξαφνικὸ σίφουνα ποῦ ἔξωσε τὸ μυαλό του, ἐπειδὴ νιώθει νὰ ξεμυτίζει: ἀκόμα κι ἀπὸ τὴ λεπτομέρεια τούτη, ἕνας καινούργιος κίνδυνος.

Πολλὲς εἶναι οἱ ἀποκαλύψεις ποῦ τοῦ ἐγίναν ἀπόψε, κι ὅλες μονοκοπανιάς, ἀνελέητα. Γιὰ τὴν εἰλικρίνεια τοῦ Καφούρη δὲν ἔχει πιά, ὅστερ' ἀπ' ὅσα ἄκουσε, λόγο ν' ἀμφιβάλλει· ὅμως ἢ διαπίστωση τούτη, ποῦ θὰ τοῦ εἶτανε σ' ἄλλη στιγμή ἀνακουφιστικὴ,

φωτίζεται τώρα, ἀλλοίμονο! ἀπὸ καινούργιο, τρομαχτικὸ φῶς. Τὸ σχέδιο τοῦ Γενοβέζου εἶναι πλατὺ: ν' ἀρπάξει τὴν Καλαμάτα μὰ καὶ τὸ Μυτζηθρά, νὰ χτυπήσει ἀκόμα κατὰκαρδὰ Φράγκους μαζί καὶ Ρωμιοὺς, ἀδιαφόρετα. Ποιὸς ξέρει τί ἄλλο ἀκόμα ἀπεργάζεται στὸν πολυδαίδαλο νοῦ του. Καμμιά δὲ μένει πιά ἀμφιβολία πῶς ὁ λιγδερός γέροντας δουλεύει σκοτεινὰ στὴν ὑπηρεσία τῆς πατρίδας του, πῶς εἶναι: πολιτικὸς τῆς πράχτορας. Πάνω ἀπὸ τὶς θάλασσες, ἢ Γένοβα ἀπλώνει: τὸ νυχτοπόδαρο ν' ἀρπάξει: τὸ Μοριά, νὰ κονέψει κυρίαρχη σὲ ζωτικὰ κέντρα τῆς Ἀνατολῆς, νὰ προλάβει τὴ Βενετιὰ σ' ὅλες τὶς πιθανές τῆς φιλοδοξίες, κερδίζοντας ἔτσι ἀγνάντια τῆς ἀνάστημα, βπλα, ἀντιστύλια γιὰ τὸ θανάσιμο ἀνταγωνισμό.

Στὴ δούλεψή τῆς ὁ Καφούρης κατάφερε νὰ ζέψει δυὸ μαζί καματερά. Ἐνα αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Σγουρός, ποῦ θὰ τοῦ κερδίσει τὴν Καλαμάτα μαχαιρώνοντας κατὰστηθα τὴν αὐθεντία τῶν Βιλλαρδουίνων. Κ' ἢ πριγκηπέσσα θὰ βρεθεῖ ἔτσι ἕνα πρωὶ τελειωτικὰ ὀρφανή, ξεριζωμένη ἀπὸ τὴ ζεστὴ φωλιά, τὸ πατρογονικὸ τῆς κάστρο. Ὁ ἄλλος, πρόδότης τῆς Ὀρθοδοξίας ἰσόδοιος, ὁ Σγουρομάλλης. *Ω! Χρ:στέ... Τί σοῦ λέει αὐτὴ ἢ συγγένεια:... Θεῖος μαζί κι ἀνηψιός, ἀπρόσμενα συντακρισμένοι: στὴν ἴδια βδελυρὴ πράξη. Μήπως εἶναι καταδικη ἀπὸ τὴ

μοίρα, ριζικό μαύρο τῆς φαμίλιας, νὰ ξεπέρτει ἔτσι θεληματικὰ ἢ ἄθελα, ἔμως ἀναπόφευκτα, στὴν προδοσία :

Ἀνατρίχιασε ὁ Σγουρός. Γιά μιὰν ἀκόμα φορὰ στὴ ζωὴ του, ἴσως τὴν κρσιμώτερη, στέκεται ἀντιμέτωπος σὲ κάτι παγερὸ κι ἀπάνθρωπο, τέρως μὲ κρύα πνοὴ καὶ κρυσταλλωμένα μάτια, ποῦ εἶναι τὸ γραφτὸ. Τὸ κοιτάζεις δακρυσμένος ἀπὸ λύσσα, σφαδάζοντας, καὶ βλέπεις τὸ εἰδωλὸ σου ν' ἀντικαθρεφτίζεται ἀσυγκίνητα μέσα στὰ γουρλωτὰ του μάτια. "Ἐλεος δὲν ἔχεις νὰ προσμένεις ἀπὸ κεῖνο. "Ἐνα μονάχα μπορεῖς : Νὰ τὸ πολεμήσεις ἄγρια, νὰ τὸ πελεκήσεις κατακούτελα, ἢ τουλάχιστο νὰ τὸ ξεγελάσεις. Χαίρεται λοιπὸν ὁ Σγουρός ποῦ, προτοῦ ἀκόμα τὸ νιώσει νὰ ἐρθῶνεται, ἀπὸ προαίσθημα ὀδηγημένος, τοῦ ἔστησε τὴν πρώτη κιάλας παγίδα : Τὸ ταξίδι στὸ Μυτζηθρά, ἢ συμφωνία μὲ τὴν Κεφαλή, ἔδωσε τὴν πρώτη διαφυγὴ καὶ σύγκαιρα τὸ μέσο τοῦ λυτρωμοῦ. Εὐλογημένη ἢ ὥρα ποῦ διανοήθηκε ν' ἀπιστήσῃ στὸ Ματτέο Καφούρη! . . .

Ὅμως, τώρα, ὁ καιρὸς βιάζει. Τώρα δὲν ὑπάρχει πιά περιθώριο γιὰ φιλολογήματα καὶ γι' ἀναβολές. Ὅ,τι ἔχει νὰ γίνῃ πρέπει νὰ μπεῖ τὸ γρηγορότερο σὲ πράξη. Οἱ δυνάμεις τοῦ σκοταδιοῦ παραφυλάνε. Ἐμπρὸς μ' ἄλη τὴν ψυχὴ, καὶ τὰ μαλλιά στὸν ἄνεμο!

Ἀπὸ τὴ βραδυνὰ ἐκείνη ὁ Σγουρός δὲ γνώρισε ἀναπαμὸ οὔτε μέρα οὔτε νύχτα. Εἴκοσι μέρες ἀπόμειναν ὡς ποῦ νὰ ἐξαντληθεῖ ἢ διορία τοῦ Καφούρη. Εἴκοσι μέρες! Καὶ στὸ διάστημα τοῦτο νὰ γίνῃ μιὰ κοσμογονία! προλήψεις νὰ σθηστοῦν, ἴσκιοι νὰ σκορπίσουν, δισταγμοὶ νὰ διαλυθοῦν, καὶ τέλος ὅλες οἱ ἀναγκαῖες προετοιμασίες. Ὁ Φεντόρ γύρισε πίσω μιὰ βδομάδα ἀργότερα, φέρνοντας καλὰ μαντάτα. Ἡ Μάϊνη θὰ ἔστειλε ἐξακόσους ἄντρες, ὅλους ψυχωμένους, ἀνθρώπους τοῦ βουνοῦ ποῦ ποτὲ δὲν ἔσκυψαν σβέρκο σ' ἀφέντη. Ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα μπορούσαν νὰ ξεδιαλέξουν ἴσαμε εἴκοσιπέντε παλληκάρια. Ἡ Καλαμάτα θὰ δώσει τοὺς ὑπόλοιπους, ἄλλους τόσους δηλαδή. Τοὺς τελευταίους τούτους ὁ Σγουρός τοὺς εἶχε στὸ νοῦ του ἕναν-ἕναν, θὰ τοῦ εἶταν εὐκολο, ἂν ἤθελε, νὰ κάτσει καὶ νὰ γράψῃ τὰ ὀνόματά τους, βαφτιστικὸ καὶ παρανόμι, τόσο καλὰ τοὺς γνωρίζει. Εἶταν ὅλοι τους ἀνθρώποι ἀποφασισμένοι.

Ἐνα βράδυ, στὴ Γιάννιτσα, βράδυ ταραγμένο τοῦ Νοέμβρη, καθιστοὶ στὸ παραγῶνι ὁ Φεντόρ κι ὁ Σγουρός καταστρώνανε τ' ὀριστικὸ σχέδιο. Ἐξω φυσούσε νοτιάς, πυκνὴ εἶταν ἡ ἀτμοσφαῖρα ἀπὸ θύελλα ποῦ ζυγώνει.

— Θὰ χρειαστεῖ νὰ βастήξουμε ἴσαμε μιὰ βδομάδα, ἔλεγε ὁ Σγουρός μιλώντας γιὰ τὰ μετὰ τὸ πάρισμο. Στὸ μεταξύ τοῦτο, μπορούμε νὰ λογαριάσουμε στὶς γιστέρες τοῦ κάστρου ποῦ πρέπει νὰ εἶναι ξέχειλες ἀπὸ τροφές.

— Ἀπὸ τὴν Καλαμάτα δὲ θὰ μπάζουμε τίποτα :

Ὁ Σγουρός τὸ θάρωσε ἀδύνατο. Πρόβλεπε πολιιορκία στενὴ ἀπὸ μέρος τῶν Φράγκων.

— Ὅμως ὁ Καφούρης σοῦ ὑποσχέθηκε, λές, βοήθεια, ἐπέμεινε ὁ Φεντόρ. Γιατὶ δὲν τὴ δέχεσαι :

— Ὅχι! ἀπὸ τὸν Καφούρη δὲ θέλω τίποτα.

Δὲ μίλησε ὁ Γιαννιτσώτης, ἔμως αὐτὸ δὲν τὸ πολυκαταλάβαινε. Ὁσπου νὰ φανοῦν τὰ κάτεργα τῆς Γένοςας στὸ πέλαγο καὶ νὰ γίνῃ

φανερὸ πῶς οἱ ροβολατοῦροι δὲν τὸ εἶχανε σκοπὸ νὰ παραδώσουν τὸ κάστρο στοὺς Γενοβέζους, μπορούσανε μιὰ χαρὰ νὰ ἐκμεταλλεύονται τὴν πλάνη τοῦ Καφούρη. Κάθε μέσο εἶτανε γι' αὐτὸν καλὸ.

— Δὲ θέλω τίποτα ἀπὸ τὸν Καφούρη! Ξεφώνισε πάλι ἀγριεμένως ὁ Σγουρός. Ἡ μονάχοι μας ἦ τίποτα!

Ἔπεσε μιὰ μικρὴ ψυχρότητα ἀνάμεσὸ τους. Δὲν εἶταν ἡ πρώτη φορά πού ὁ Ρωμιὸς καταλάβαινε πῶς οἱ βαθύτεροι σκοποὶ τοῦ διέφεραν ἀπὸ τοῦ Σλαῦου. Τὸ Γιαννιτωῦτη, εἶτανε φανερό, τὸν κινούσε μονάχα ἡ ἐκδίκηση, δίψα σκοτεινὴ νὰ πάρει πίσω τὸ αἷμα πού τοῦ χρωστοῦσαν. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού θὰ εἶχανε πατήσῃ τὸ κάστρο καὶ πέρα, ὅλα τοῦ εἶταν ἀδιάφορα αὐτουνοῦ. Ἀδικαιολόγητη καὶ μπερδεμένη, ἄκατανόητα αἰσθηματικὴ, θαροῦσε κατὰ βάθος τὴν ἀπόφαση τοῦ Σγουροῦ νὰ τὸ παραχωρήσουν στοὺς βασιλικούς τοῦ Μυτζηθρᾶ κι ὄχι στοὺς Γενοβέζους, πού μοιάζανε οἱ πιὸ σίγουροι.

— Δὲ σκέπτεσαι φρόνιμα, ἔκανε ὕστερα ἀπὸ σκέψη, παλεύοντας νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἀγανάχησή του. Οἱ βασιλικοὶ τοῦ Μυτζηθρᾶ δύσκολα θὰ πατήσουν τὴν τρέβα, καὶ τότε, — σὰ θὰ ἔχεις γελάσει καὶ τὸν Καφούρη, — ἀπὸ πού θὰ λάβεις βοήθεια :

— Ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου!

— Παιδιάστικα μιλάς, Σγουρέ.

— Οἱ βασιλικοὶ θὰ τὴν πατήσουν τὴν τρέβα, ἔκανε ἐπίμονα ὁ Σγουρός, βλέποντας πῶς δὲν ἔχει ἄλλο ἐπιχείρημα στὴ διάθεσή του.

Τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη μπῆκε ἡ Βάρια κουβαλώντας στὴν ἀγκυλιά της ἕνα μπόγο σκοινιά. Πῆγε νὰ καθῆσῃ ἀντίκρυ τοὺς στὸ παραγῶνι, κ' ἐπίασε νὰ πλέκει ἀμίλητα.

— Κοντεύεις, Βάρια; ρωτᾷει ὁ Σγουρός φαιδρὰ γιὰ νὰ γυρίσει τὴν κουβέντα.

Ἡ Βάρια χαμογέλασε μ' ἀφέλεια κι ἄφησε νὰ κυλήσουν ἀπὸ τὴν ποδιά της χάμω κάμποσα μπόγια σκοινιά. Εἶτανε πλεγμένο σκάλα, ἡ σκάλα πού θὰ βάζανε γιὰ ν' ἀνεβούνε στὸ τειχί τοῦ κάστρου.

— Θὰ ρίξουμε τὸν κόμπο ποιὸς θ' ἀνέβει πρῶτος, εἶπε γελώντας ὁ Σγουρός. Δέχεσαι Φεντόρ;

Ἡ Σλαῦος πάλι δὲν ἀποκρίθηκε. Τὰ μάτια του, χωνεμένα στὶς γοῦβες τοῦ ἀκανόνιστου κρηνίου του, μένανε σκοτεινά.

— Βάρια, μᾶς ρίχνεις ἐσὺ τὸν κόμπο;

— Ἀνέβα πρῶτος ἂν σ' ἀρέσει, εἶπε ὁ Φεντόρ δύσθυμα, δίχως νὰ τὸν κοιτάζει. Ὅμως, νὰ ξέρεις: τὸν πρῶτο Φράγκο πού θὰ βροῦμε ἀπάνω, θὰ τὸν ματώσω ἐγώ.

Εἶτανε καὶ τοῦτο δηλωμένη του ἐπιθυμία: Νὰ πελεκῆσῃ τὸν πρῶτο Φράγκο φρουρὸ μὲ τὸ χέρι του. — Θὰ χτυπήσουμε μονάχα ὄσους μᾶς εἶναι ἐπικίνδυνοι, εἶχε προτείνει ὁ Σγουρός. Τοὺς ἄλλους θὰ τοὺς ξαρματώσουμε καὶ θὰ τοὺς στείλουμε ἔξω, στοὺς δικούς τους. — Ὅχι, εἶχε φωνάζει ὁ Σλαῦος μανιακά. Θὰ περάσουν ὅλοι τοὺς ἀπὸ τὸ λεπίδι!

Ἡ ἀρχικὴ του πρόθεση εἶτανε νὰ σφάξουν ὅλη τὴ φρουρὰ κ' ὕστερα νὰ βάλουν φωτιά στὰ χτίσματα. Μὲ κόπο μεγάλο κατάφερε ὁ Σγουρός νὰ τὸν πείσει πῶς ἡ πυρκαγιὰ δὲν τοὺς συνέφερε, ἀφοῦ ἔτσι κι ἄλλιῶς θὰ εἶταν ἀναγκασμένοι νὰ βαστήξουν πολιορκία.

Κοίταζε κι απόψε το μελλούμενο συμπολεμιστή του και πάλι συλλογιζόταν από τί δρόμους αντίθετους ξεκινάνε πολλές φορές οι άνθρωποι για να σμίξουν στο ίδιο σταυροδρόμι. Αυτόν εδώ, τόν φοβόταν. Λές και στην ψυχή του ποτέ δεν είχε φέξει αχτίδα ήλιου, ποτέ δεν κελάιδησε πουλί, ποτέ δε μπουμπούκιασε λουλουδι. Το μίσος μονάχα φυτρώνει στα έγκατά της, φυτό φαρμακερό. Κι όμως, ένα βράδυ, δεν πάει πολὺς καιρός, εκεί στο πανδοχείο τῆς Καλαμάτας, τοῦ εἶχε φανεῖ. . . «Θὰ σὲ συχωρέσω, . . . γιατί θὰ πει πὼς τὴν ἀγάπησες περισσότερο κι ἀπὸ τὸ ἴδιο σου τὸ μίσος. . .» εἶχε πει ὁ Φεντόρ. Τί μέταλλο, λοιπόν, κρύβει ὁ ἄνθρωπος μέσα στὰ λαγούμια τῆς συνείδησής του; Σίδερο ἢ μάλαμα;

Ποτὲ δὲ θὰ τὸ μάθεις.

Κι ὁ καιρὸς ἐζύγωνε. Ἔτρεχε ὁ Σγουρὸς ἀπὸ καλύβα σ' ἔργαστήρι κι ἀπὸ τὸν κάμπο στὸ βουνὸ νὰ συδαυλίζει ψυχές, νὰ φυσάει τὴ θράκα πὺ λουφάζει, νὰ συντηρεῖ τὴ σπίθα πὺ ἀναψε δειλὴ. Ἐμπαινε ὀρμητικὸς, μ' ἐνθουσιασμό, ἔδινε κευράγιο σ' ἀποθαρρυσμένους, φυσοῦσε τὴν αἰσιοδοξία μὲ τὸ γέλιο καὶ μὲ τὸ χωρατό. Εἶτανε σπίτια, φασίλιες, πὺ τὸν καρτεροῦσαν τὰ βράδυα νάρθει σὰν τὸ Μεσσία, νὰ ξεκουράσει ἀπὸ τὴν ἀνέλπιδη πεζοπορία τῆς ἡμέρας. Συχνὰ τοῦ εἶχε τύχη νὰ τοὺς ἴδει πὺ βγαίνανε νὰ τὸν προῦπαντήσουν στὰ κατώφλια, κρεμιόντανε στὰ παραθύρια, τοῦ γνέφανε μακρυάθε ἀνυπόμονα. Καθόταν ἀνάμεσὸ τοὺς λίγες στιγμὲς στὸ παραγῶνι, τὰ μωρὰ σκαρφαλώνανε στὰ γόνατά του, οἱ κοπέλλες ξεθαρρεμένες ζύγωναν ἀγάλι-ἀγάλι, γητεμένες ἀπὸ τὴν κουβέντα του, ν' ἀκουμπήσουν τὸ μπράτσο τοὺς στὴ ράχη τοῦ θρονοῦ του. Δὲν τοὺς ἔλεγε ψέματα, δὲν ἔταζε παραδείσους οὔτε ἀφιόνιζε μὲ παραμύθια. Μιλοῦσε τὴν ἀπλὴ γλῶσσα τοῦ βαθύτερου καύμοῦ· τοὺς ἔλεγε γιὰ τὴ γῆ πὺ καρπίζει γιὰ κείνον πὺ τὴ δούλεψε, γιὰ τὸν ἥλιο πὺ ψῆνει τὸ χρυσὸ στάχυ, τὴν ἀνοιξὴ πὺ φέρνει πῖσω τὰ πουλιά, τὴ ζωὴ πὺ εἶναι ἄμορφη, δῶρο θεϊκό, καὶ πλάστηκε ἔτσι πὺ νὰ τὴ χαίρεται ὁμοῖα ὁ ἀητὸς καὶ τὸ μαμουδι. Ἐξω φυσοῦσε ὁ ἀψὺς ἄνεμος τοῦ χειμῶνα, ὁ Ἀστρίτης ἔτρωγε τὸ καρφοπέταλο προσμένοντας νὰ φύγουνε γι' ἄλλοῦ. Ὅμως ἐδῶ εἶχε ἀνατελεῖ ὁ μυστικὸς ἥλιος τῆς εὐτυχίας, ζέστα εὐλογημένη, φῶς ἰλαρό.

Τότε καταλάβαινε κι αὐτὸς, δίχως νὰ τοῦ περνᾷ ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ἔγνοια νὰ τὸ πλέξει καὶ μὲ λόγια, πὼς δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμον ἀνώτερη, ἱερότερη χαρὰ, ἀπὸ κείνη πὺ δοκιμάζει ὁ ἄνθρωπος σὰν δίνει τὴ χαρὰ στὸ δίπλανὸ του.

Τώρα τὸ εἰκοσάμερο κόντευε νὰ περάσει, δυὸ-τρεις ἡμέρες ἀπόμειναν ἀκόμα γιὰ τὴ μεγάλη στιγμὴ. Εἶχαν ὀρίσει τὰ καθέκαστα, τὴν ὥρα πὺ θὰ γίνεῖ τὸ ρεσάλτο, ἀπὸ ποῖα μεριά τοῦ κάστρου· πὺ θὰ σμίξουν γιὰ τὸ ξεκίνημα. Ἐφυγε ἀποσταλμένος στὸ βουνὸ ὁ Σάββας ὁ ζευγάς νὰ εἰδοποιήσει τοὺς Μαῖνιωτες πὼς ὥρα εἶναι νὰ συναχτοῦν καὶ νὰ κατηφορίζουν. Ἡ πρόβλεψη εἶτανε πὼς ἀντίσταση σοβαρὴ δὲ θὰ βρισκανε τὴν πρώτη στιγμὴ. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα περιμένανε τὶς δύσκολες ὥρες, ἔταν οἱ Φράγκοι θὰ ξαναγύριζαν ἐνισχυμένοι σ' ἀριθμὸ καὶ γεμάτοι ἀπὸ τὴ μνησικακία τοῦ πατημένου φιλότιμου. Τὸ κάστρο εἶταν εὐκολότερο νὰ κερθεῖ καὶ δυσκολότερο νὰ κρατηθεῖ.

Στό μεταξύ ὁ Σγουρός εἶχε πάει δυὸ ἀκόμα φορές νὰ ἴδῃ τὸν Καφούρη. Παρ' ὄλη τὴν ἀπέχθεια ποὺ ἐνιωθε σὰν τὸν ἀντίκρυζε, εἶχε σκεφτεῖ πῶς δὲν εἶναι φρόνιμο νὰ τὸν ἀποξενώσει ἀπὸ τώρα, γιὰτὶ ὁ πανοῦργος γέροντας θάμπαινε βέβαια σ' ὑποψία. Τὸν ἐσμίξε λοιπὸν στὸ σπίτι του καὶ τὸν κατατόπισε πολὺ γενικὰ καὶ ἀόριστα σὰ δσα σχεδιάζονταν. Παραξενεμένος εἶδε πῶς ὁ Γενοβέζος δὲν φανέρωνε τώρα τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμό καθὼς τὴν πρώτη φορά. Ψυχρὸς ἀκουγε, μὲ μισόλογα ἐπιδοκίμαζε, καὶ ἔμοιαζε ὁλότελα ἐπιφυλαχτικὸς σὲ ὑποσχέσεις. Μιὰ μονάχα φορά, καθὼς ὁ Σγουρός δοκίμαζε ἐπιτήδεια νὰ τὸν ξεψαχνίσει, ἔδειξε περισσότερη θέρμη καὶ ἀγαλλίαση. Ὁ νέος, τοῦ εἶχε κάνει μὲ τρόπο λόγο γιὰ τὸν Σγουρομάλλη: «Οἱ Φράγκοι, καθὼς μοῦ τῶπες, μεσιερ Ματτέο, θάναὶ μακρὰ γιὰ νὰ μᾶς χτυπήσουν τὴν πρώτη κιόλας στιγμή· στὸ τορνέο τῆς Ἀνδραβίδας. Ὅμως οἱ βασιλικοὶ τοῦ Μυτζηθρά; Που ξέρεις ἂν δὲ θελήσουν τοῦτοι νὰ μᾶς ριχτοῦν γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν πρίγκηπα καὶ νὰ τοῦ δείξουν ἔτσι, χεροπιαστά, τὴν πίστη τους στὴν τρέβα;

— Δὲ γίνεται, δὲ γίνεται, εἶχε ἀποκριθεὶ ζωνρὰ ὁ Καφούρης. Οἱ βασιλικοὶ δὲ θὰ χτυπήσουν ὁμόδοξους, καὶ μάλιστα δίχως ὄφελος κανένα.

— Naί, μὰ δὲν ξέρω ἂν ἔχεις ἀκουστὰ γιὰ κάποιονε πρωτοστράτορα Σγουρομάλλη, γασμοῦλο, ποὺ εἶναι φίλος τῶν Φράγκων καὶ ἐμπιστικὸς τοῦ σενεσάλου.

Ὁ Καφούρης εἶχε χαχανίσει πονηρὰ.

— Τονε ξέρω, ἀφέντη Σγουρο, τονε ξέρω, μὴ γνοιάζεσαι! Ὅμως ἐγὼ φρόντισα καὶ γιὰ τοῦτο: Ὁ Σγουρομάλλης εἶναι μακρὰ τώρα, μακρὰ!

— Πῶς δηλαδὴ μακρὰ; Πέρα καὶ ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά;

— Οὐ!... Στὴ Βασιλεύουσα τὸν ἔχω ξαποστείλει!

Γέλασε γιὰ ὥρα ὁ Καφούρης, τραντάζοντας τοὺς ὤμους του, δίχως νὰ δώσει καὶ περισσότερες ἐξηγήσεις. Ὅμως τοῦ Σγουροῦ τοῦ εἶταν ἀρκετὸ καὶ αὐτό. Ὅτι εἶχε μαντέψει τὴ βραδυὰ ποὺ κρυφάκουσε τὴ σκηνὴ ἀπὸ τ' ἀρμάρι τῆς Μπιάνκας, ἐπιβεβαιωνότανε τώρα. Ὁ Καφούρης ἔδωσε τὸ τρίτο δάνειο γιὰ ν' ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ Μοριά τὸν πρωτοστράτορα.

Τελευταία ἀνησυχία ἔμενε γιὰ τὸν Σγουροῦ ἢ ἀπάθεια τοῦ Γενοβέζου στὶς ἄλλες στιγμὲς, ποὺ μιλοῦσανε γιὰ τὸ πάρσιμο τοῦ κάστρου. Εἶταν ἀληθινὴ; φανέρωνε δυσπιστία, μετάνιωμα; Ἡ μήπως ὁ γέροντας ὑποκρινόταν;

Ἀπόχτησε τὴ βεβαιότητα γιὰ τὸ δεύτερο πάνω στὴ συνέχεια τῆς κουβέντας τους, καὶ ἀκόμα περισσότερο μιὰν ἀπὸ τίς τελευταῖες βραδυὲς ποὺ βρισκότανε στὴν κάμαρα τῆς Μπιάνκας.

— Φεύγουμε σὲ δυὸ μέρες, τοῦ εἶχε πεῖ ἡ κοπέλλα, γιὰ τὸ τορνέο τῆς Ἀνδραβίδας.

— Φεύγετε; ποιοὶ δηλαδὴ;

— Ἐγὼ καὶ ὁ πατέρας μου.

Ἀπόρησε ὁ Σγουρός.

— Θὰ πάτε καὶ ἐσεῖς λοιπὸν στὸ τορνέο;

— Ναί, θά πάμε. Ὁ πατέρας μου τῶχει ἀποφασίσει ἀπὸ μέρες. Θά συναχθεῖ ἐκεῖ ἔλο τ' ἀρχοντολόγι τοῦ πριγκηπάτου κι ἄλλοι πολλοὶ μαζί, ἐκκλησιαστικοί, βουργησέοι πλούσιοι, ἐμπόροι. Θάναι μιὰ εὐκαιρία σπάνια, λέει ὁ πατέρας, γιὰ νὰ συναντήσῃ κάποια πρόσωπα, νὰ φροντίσῃ τις δουλειές του.

Ὁ Καφούρης λοιπὸν ἤθελε νὰ φύγει. Τώρα μάντευε τὴν ὑστεροδουλία τοῦ ὁ Σγουρός. Ἦθελε νὰ φύγει γιὰ νὰ εἶναι μακριὰ τὴν ἡμέρα ποὺ θά γίνει ἡ ἀπόπειρα ἐνάντια στὸ κάστρο, νὰ μὴν τὸν ὑποψιαστοῦν οἱ Φράγκοι πὼς κάτι ξέρει ἢ πὼς μ' ἕναν ὁποιοδήποτε τρόπο ἔχει βάλει τὴν οὐρά του στὴν ἀσχημη τούτη δουλειά. Θά ἔχει λόγους νὰ φοβᾶται ὁ Καφούρης, στοχάστηκε ὁ Σγουρός, κ' ἔπειτα λογαριάζει πὼς τὸ πράμα δὲ θά μείνῃ καὶ γιὰ πολὺ κρυφό. Μιὰ μέρα βέβαια θά φανοῦνε στ' ἀνοιχτὰ τὰ κάτεργα τῆς Γένοβας. . . Τότε ἔμως, σιγουρεμένος πιά, θά μπορεῖ νὰ ξεσκεπάσει ἀφοῦα τὴ μηχανορραφία.

— Φεύγετε λοιπὸν γιὰ τὸ τρνέο. . .

— Ναί, λέει ἡ Μπιάνκα. Μὴ νομίσεις ὡστόσο, tesoro mio, πὼς πάω μὲ χαρὰ μου ἐκεῖ. Πάω γιὰ νὰ μὴ δώσω ὑποψίες στὸν πατέρα μου λέγοντας πὼς προτιμῶ νὰ μείνω. Νάτανε πρὶν ἀπὸ ἕνα μῆνα, δὲ σοῦ λέω! . . . θά ἔσκαζα ἀν δὲν πῆγαινα' εἶχα τόσο βαρεθεῖ τὴ ζωὴ στὴν Καλαμάτα! Τώρα ἔμως, τώρα ποὺ ξανάρθεις ἐσὺ. . .

Δὲν ἀπόσπασε τὴν κουβέντα τῆς. Ἐγείρετε λιγωμένη στὴν ἀγκυλία του καὶ τοῦ ἔδωσε τὰ δυὸ τῆς μπράτσα γύρω στὸ λαιμό. Ἡ ἀγάπη τῆς ἢ ξαναφουντωμένη εἶταν ὑπάκουη τώρα καὶ τρυφερή, ὄχι ἀγριωπὴ καθὼς τὸν πρῶτο καιρὸ στ' Ἀνάπλι. Κάτι μέσα τῆς εἶχε ἐνηλικιωθεῖ, ὠρίμασε, ἴσως ἢ συναίσθηση πὼς εἶναι αὐτὴ ποὺ δένεται κι αὐτὸς ποὺ ἀδιαφορεῖ, ἢ μοιρολατρικὴ γνώση πὼς στὸν ἔρωτα ὁ ἀδύνατος εἶναι κείνος ποὺ περισσότερο ἀγαπάει.

Δυὸ μέρες ἀργότερα, οἱ λιγοστοὶ Φράγκοι τοῦ κάστρου, πραγματικά, φύγαμε γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα. Ἐράλδοι ἐριπποὶ εἶχαν ἔρθῃ πρὶν στὴν Καλαμάτα νὰ κηρύξουν πὼς ὁ πριγκηπας καλεῖ σὲ τρνέο μεγάλο τοῦς βασσάλους του, βραῦνους, φλαμπουριάρηδες κ' ἱππότες. Στηθῆκανε καταμεσις στὶς πλατεῖες, σημάνανε τὰ μακριὰ τους τὰ σαλπίγγια στοὺς τέσσερους ἀνέμους καὶ κράξανε πὼς τὸ τρνέο γίνεται γιὰ τὰ πρῶτα γενέθλια τῆς πριγκηποπούλας, τῆς Μαχώς. Ἐνας χρόνος ἐκλείνε ἀπὸ τὴ γέννησή τῆς.

Στὸ κάστρο ἔμειναν λιγοστοὶ ἀνθρώποι τῶν ἀρμάτων γιὰ φρουρὰ κι ὁ κιβιτάνος. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχόντους, φεύγαμε γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα πληθὸς βουργησέοι μὲ τις φαμίλιες τους, κληρικοὶ ἀνώτεροι, ἐμπόροι ντόπιοι καὶ ξενομερίτες, κουβαλώνοντας τιςπραμάτειες τους πάνω σὲ μούλες καὶ γαϊδούρια. Ἄδειασε ὁ τόπος ἀπὸ τὴ λάμψη καὶ τὸ λοῦσο τῆς ἀρχοντικῆς ζωῆς, κάτι σὰ σύγνεφο λὲς πέρασε πάνω στὸν ἥλιο καὶ τὸν ἔσθησε. Ὀλόξαφνα, ἡ Καλαμάτα εἶχε γυμνωθεῖ. Ἡ φτωχολογιά μονάχα ἀπόμεινε κυρίαρχη στοὺς δρόμους.

Τὴν ἴδια νύχτα, ἡ Μπιάνκα ἀποχαιρέτησε τὸν Σγουρό. Εἶχε ἔρθῃ ἐκεῖνος νὰ βεβαιωθεῖ πὼς ὁ Καφούρης φεύγει, ἔμως ἡ κοπέλλα φαντάστηκε πὼς γιὰ χατίρι τῆς ἔρχεται. Ξετρελλαμένη ἀπὸ χαρὰ, ἀπρόσμενη εὐτυχία, θέλησε νὰ τὸν κρατήσῃ ὡς τὸ πρῶτ, νὰ ζήσει μαζί του

δλονόχτιο χάδι. Ὡστόσο ἐκεῖνος εἶχε τὸ νοῦ του κιόλας ἄλλου, εἶτανε βιαστικός, ἀνυπόμονος, σὰν πουλάρι πού δσμίστηκε τὸν ἀνοιχτὸ ἀέρα. Τὴν ἀποχαιρέτησε δίχως καθόλου νὰ καθήσει καὶ λύθηκε ἐπιτήδεια ἀπὸ τ' ἀγκαλιάσματά της.

— Λοιπὸν, θὰ τὸ ἐπιχειρήσεις; τὸν ρώτησε χαμηλόφωνα, μὲ τὴ βαρειά της τὴ φωνὴ καθὼς τὸν ἔβλεπε ἔτοιμο νὰ κατέβει τὴ σκοτεινὴ σκάλα.

— Σὲ τρεῖς ἡμέρες, τέτοιαν ὥρα, τῆς δήλωσε λακωνικά.

Στάθηκε νὰ τὸν κοιτάζει ἀμίλητη, μὲ βαθὺ καὶ μακρὸσυρτο βλέμμα.

— Δεύτερη φορά πού σ' ἀποχαιρετῶ, τοῦ λέει τέλος σκεπτικῆ. Ἡ πρώτη εἶτανε στ' Ἀνάπλι, στὸ περιβόλι μου, ὕστερα ἀπὸ τὸ ρεσάλτο. Δεύτερη ἀπόψε...

Κάτι ἤθελε ἀκόμα νὰ πεῖ μὰ κόπηκε. Ἡ ματιὰ της εἶχε θολώσει. Καθὼς ὁμως ἐκεῖνος ἔκανε νὰ κατέβει, τὸν σταμάτησε.

— Ἄν δὲν ξαναδωθοῦμε, εἶπε βραχνά, θέλω νὰ ξέρω, Νικηφόρε, πὼς κ' ἐσὺ μ' ἀγάπησες...

Κόμπιασε πάλι καὶ τέλος, μὲ κόπο, πρόσθεσε:

— ...μιά στάλα.

— Μὰ ναι, τὴ βεβαίωσε ἀραιρευμένος. Γιατί ἀμφισβῆλλεις;

Εἶτανε βιαστικός. Τὸν ἄφησε. Ἐάφνου μιὰ σκέψη τοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ: Τὸν ἀποχαιρεταίει ἡ Μπιάνκα ἔτσι γιατί λογαριάζει πὼς στὴν περιπέτεια πού ξανοίγεται μπορεῖ νὰ βρεῖ καὶ τὸ θάνατο. Νὰ κάτι πού ἐκεῖνος καθόλου δὲν τὸ εἶχε σκεφτεῖ.

Στάθηκε ἀπὸ λόγου του τώρα καὶ τὴν κοίταξε σκεπτικός. Δὲ θάθελε, ὄχι, νὰ τὴν ἀποχαιρετήσῃ ἴσως γιὰ πάντα ἔτσι, μ' ἓνα ψέμα στὰ χεῖλη.

— Γιατί μοῦ τὸ λὲς αὐτό; κάνει γυρεύοντας νὰ βρεῖ τρόπο ν' ἀρχίσει τὴν ἐξηγήση, γεμάτος ἀμυχανία κρυφῆ.

Τὰ μάτια της, ἀναπάντεχα, τὰ βάρυνη θλίψη ἀπέραντη, μελαγχολία πικρῆ. Πρῶτη φορά τῆς ἔβλεπε αὐτὸ τὸ βλέμμα.

Καὶ ἔαφνου τὴ λυπήθηκε. Τοῦ εἶχε χαρίσει ὅ,τι δυνάταν, ὀλάκερη τὴν ἀγάπη της, τὸν πατέρα της πρόδωσε, κρέμασε τὴ ζωὴ της τάμα στὸ λαιμό του. Μεμιάς, κάποια εἰκόνα ζωγραφίζεται στὸ νοῦ του ὀλοκάθαρα: ἐκεῖ - κάτω, στὸ τορνέο τῆς Ἀνδραβίδας, δυὸ γυναῖκες ἄγνωστες ἀναμεταξύ τους, θὰ σμίξουν καὶ θὰ καθήσουν στὴν ἴδια σύναξη, ἴσως κοντὰ ἢ μιὰ στὴν ἄλλη. Δυὸ γυναῖκες πού εἶναι σύμβολα στὴ ζωὴ του. Ἡ μιὰ τοῦ ἔδωσε ὅ,τι μπόρεσε κ' εἶναι ἡ γελασμένη. Ἡ ἄλλη δὲν τοῦ ἔδωσε τίποτα, τῆς τὰ ἔδωσε ὄλα, κι ὁ γελασμένος εἶν' αὐτός.

ἌΟχι, ὄχι, ἡ Μπιάνκα, πού δὲν κέρδισε τὴ γλυκεῖα ἀλήθεια, ἀξίζει τουλάχιστο ἓνα γλυκὸ ψέμα. Λοιπὸν δὲ θὰ τῆς πεῖ...

— Ἐχε γειά, Μπιάνκα!

Τοῦ ἔγενεφε μελαγχολικά μὲ τὸ γυμνὸ ἴσαμε τὸν ὦμο χέρι: της κι ἀπόμεινε στὸ κεφαλόσκαλο νὰ τὸν θωρεῖ ὡς πού τὸν ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια της.

Καὶ νά! ἡ ὥρα εἶχε φτάσει. Οἱ Μαϊνιώτες δὲ φάνηκαν ἀκόμα, ὁμως πρέπει νὰ βρίσκοντα: στὸ δρόμο. Ἰσαμε πού νὰ πάει τὸ μαντάτι

στον πρίγκιπα, να σηκώσει κείνος τ' αλλάγια του και να κατέβει στην Καλαμάτα, τ' αδέρφια από τὸ βουνὸ ἔχουν ὄλο τὸν καιρὸ νάρθουνε. Δὲν πρέπει νὰ χάνεται στιγμή, τὸ τορνέο δὲ θὰ κρατήσῃ βέβαια αἰώνια.

Τὶς δυὸ τελευταῖες ἡμέρες, οἱ ροβολατόροι βρέθηκαν ξάφνου δίχως νᾶχουνε τίποτα νὰ κάνουν. Ἐίχανε φανταστῆ πὼς θὰ τοὺς εἶναι ἀναγκαῖες κι αὐτὲς γιὰ νὰ ἀποσώσουν τὶς προετοιμασίες καὶ τώρα βλέπανε πὼς θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν ὀρίσει γιὰ πιδ νωρὶς τὸν ξεσηκωμὸ. Κάτι σὰν ἀθυμία νευρική τοὺς κυρίεψε ξαφνικά, πόθος ἀνυπόμονος γιὰ ἐνέργεια, πού φιμωνότανε, πλάνταζε ἀρρωσταίνοντας τὴν ψυχὴ. Ὁ τσαγγάρης στὶς δυὸ τοῦτες μέρες εἶχε γίνει ἀγνώριστος, χώνεψε ὀλοτελα τὸ μάγουλό του καὶ τὰ μάτια του γυάλιζαν ὀλοένα ἀπὸ τὸν πυρετό. Σὰ μανιακὸς βημάτιζε μέσα στὸ μαγαζί, βημάτιζε τὰ βράδυα στὸ σιδεράδικο τοῦ Τιμόθεου, μονολογοῦσε καὶ τουρτούριζε, λὲς καὶ τὸν περιχύνανε μὲ κρύα νερά. Ὁ Ζερβοχέρης, πού, αὐτός, κρατοῦσε πάντοτε τὴν ἀκλόνητη ψυχραιμία του καὶ μονάχα σιγοβλαστημοῦσε κάθε τόσο, δυσαρεστήθηκε μὲ τὰ καμώματα τοῦτα τοῦ Σεραφείμ.

— Αὐτόν, καλύτερα θάναι λὲω νὰ τὸν ἀφήσουμε στὴ μπάντα, ἐμπιστεύτηκε τοῦ Σγουροῦ. Δὲ μοῦ φαίνεται ψυχωμένος. Δὲς τονε πὼς τρέμει...

Ὁ Σγουρὸς εἶχε ἀρνηθεῖ.

— Δὲν τοὺς γνωρίζεις, Παντελῆ, τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ τσαγγάρης εἶναι ἀπὸ κείνους πού λυώνουν σὰν τὸ κερί. Ἡ φλόγα του εἶναι πού τρέμει.

Μονάχα στὸ ράφτη τὸν Ἀρτέμη δὲν εἶπανε τίποτα. Αὐτός, εἶταν ἀσκι ἄδειο, καλὸ μονάχα νὰ τὸ μπουκῶνεις μὲ κρασί. Ἀπὸ τοὺς καλφάδες του εἶχανε ξεδιαλεχτεῖ δυὸ, παλληκάρια εἰκοσάχρονα, πού ἔρμη-νεύτηκαν κι αὐτὰ νὰ κρατήσουν μυστικὸ τὸ πράξι ἀπὸ τὸ μᾶστορὴ τους. Τὴ νύχτα τοῦ ξεσηκωμοῦ λοιπὸν τὸν ἄφησαν μισοκοιμισμένον τὸν Ἀρτέμη στὸ καπηλειό, πάνω σὲ μιὰ τάβλα, κ' εἰδοποίησαν μονάχα τὴ γυναικία του νὰ πάει νὰ τονε πάρει.

Δὲ μαζεύτηκαν τὸ βράδυ ἐκεῖνο στοῦ Τιμόθεου. Σφαλῆσανε τὴν πόρτα μὲ τὸ ἡλιοβασιλεμα, βάλανε τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ νὰ κοιμηθοῦνε. Στὴν πολιτεία, πού εἶχε λουράξει, τὰ λαδολύχναρα σήστηκαν νωρὶς. Ἐἶταν ἀσέληνη καὶ κρύα νύχτα τοῦ Νοέμβρη, δαρμένη ἀπὸ κοφτερὸ βοριά. Ὁ βιγλάτορας τοῦ κάστρου ἀπόψε δὲν τραγουδοῦσε.

Λίγην ὥρα προτοῦ ὁ νυχτοφύλακας ἀρχίσει τὴν ταχτική του γύρα, ξεμοναχιασμένοι ἦ σὲ μικρὲς ομάδες, ξεκίνησαν ἀπὸ τὰ σπίτια τους ἀμίλητοι, γιὰ τὸν τόπο τῆς ἀντάμωσης. Ἐἶταν ἐκεῖ, σὰ βορεινὰ τοῦ κάστρου, πίσω ἀπὸ μαντρότοιχο πού χωρίζει κάποια χαλάσματα ἀπὸ τὸν ὄχτο τοῦ ποταμοῦ, ἕνας ρεπιασμένος μύλος. Στὸ πηχτὸ σκοτάδι δὲν ξεχώριζαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο· μονάχα μὲ τὴ φωνή, πνιχτὴ κ' ἐκείνη, δίνανε γνώρα. Μιὰ κουκουδάγια, φωλιασμένη κάπου στὸ ρημάδι, οὐρ-λιαζε μονότονα, στριγγά.

Ὁ Σγουρὸς ἦρθε μὲ τὸν Ζερβοχέρη, τὸν Τιμόθεο καὶ τὸν Δανιήλ. Ἐίχανε πεῖ στὸν πατὰ νὰ προσμένει πρῶτα τ' ἀποτελεσμα κι αὔριο νὰ ἔρθει στὸ κάστρο νὰ τοὺς ἀνταμώσει· ὅμως ἐκεῖνος ἔβαλε τὶς φωνὲς πὼς αὐτὸ δὲ γινότανε, καθόλου δὲν τοῦ βολοῦσε. Ἦρθε λοιπὸν ἀπόψε, νὰ

είναι εκεί, μαζί τους, από την πρώτη στιγμή. Δεν κρατούσε στα χέρια του όπλο κανένα. Οί άλλοι, μοιράστηκαν τις λόγχες που είχε στείλει νωρίτερα ο σιδεράς, περάσανε λοξά στο κορμί τὰ δοξάρια. Σύμφωνα με τις οδηγίες που είχαν πάρει, κρατούσαν ακόμα μαζί τους κι από ένα μαχαίρι ή τσεκούρι, χωμένο στη ζώνη. Οί χωριάτες δὲν πήραν λόγχη, ούτε δοξάρι φόρεσαν. Εἶχανε φέρει μαζί τους, τροχισμένα καλά, τὰ δρεπάνια τους.

Πάνω που συνάχτηκαν οί Καλαματιανοί, φτάσανε κ' οί Γιαννιτωίτες. Ὁ Φεντόρ τούς ὀδηγοῦσε. Ἐνα παιδί ξυπόλητο βάδιζε κοντά τους κρατώντας φανάρι, γιατί ἔρχονταν ἀπὸ μακριὰ κι ὁ δρόμος εἶτανε δύσκολος, ὀργωμένος ἀπὸ τις τελευταῖες βροχές. Φωτισμένοι ἀχνά, σὲ στενὸ κύκλο, οί ροβολατοῦροι κοιτάχτηκαν τώρα μὲ περιέργεια, νὰ γνωριστοῦνε.

— Εἶμαστε ὅλοι; ρώτησε ὁ Φεντόρ.

Μετρήθηκαν. Πενήντα ἄντρες, ἀπ' αὐτοὺς οί δυὸ γέροι, ὁ Πέτρος που εἶχε μόλις σηκωθεί ἀπὸ τὸ στῶμα, κι ὁ Δανιήλ.

— Τὸ παιδί; ρώτησε ὁ Σγουρός.

— Καὶ τὸ παιδί πενήνταένας.

Τὸ παιδί θὰ ἔρχόταν μαζί, εἶταν ὁ γιὸς τοῦ Σέργιου, τοῦ κρεμασμένου. Στὴν ἀγκαλιά του κρατοῦσε μπόγο τὴ σκοιένια σκάλα.

— Σδῆστε τὸ φανάρι.

Τὸ σδῆσανε, κ' ἔτσι τούς ρούφηξε πάλι τὸ σκοτάδι, που ἔμοιασε τώρα περισσότερο πυκνὸ. Γιὰ μιὰ στιγμή στάθηκαν δίχως νὰ μιᾶνε.

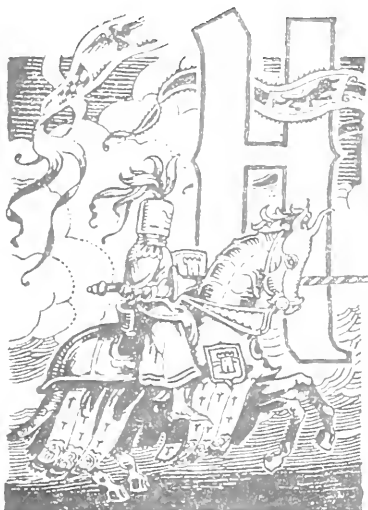
— Καὶ τώρα μπρός, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, λέει ὁ Σγουρός.

Ἐκαναν τὸ σταυρό τους. Ὁ ἄνεμος που βούιζε στὰ χαλάσματα σάρωνε πέρα ὡς πέρα τὸν κάμπο, πάφλαζε σὰ θάλασσα μέσα στις ἐλιές. Ψηλά, ὁ οὐρανὸς εἶχε χαθεῖ, οὐτ' ἕνα ἀστέρι δὲ σημάδευε τ' ὄροσημό του. Ξεκίνησαν. Ὁ βηματισμός τους εἶταν ἀθόρυβος, πόδια γυμνά, καθὼς μιᾶς λιτανείας ἀπὸ σκιές που γλιστρᾶνε φερμένες μέσα στὴ νύχτα ἀπὸ τὸ χειμωνιάτη ἀγέρα. Θαμπὰ φέγγανε μονάχα, κυματίζοντας, οί ἀσπρες γενειάδες τοῦ Δανιήλ καὶ τοῦ Σλαύου. Βάδιζαν πῶτοι οί δυὸ γέροι, ἀνοίγοντας τὴν πορεία στὴ φάλαγγα, πρόγονοι ἱεροί, προφῆτες μυστικῆς καὶ προαιώνιας θρησκείας.

ΤΟΡΝΕΟ ΣΤΗΝ ΑΧΑΪΑ

ΕΠΟΧΗ εΐταν ελόττελα ακατάλληλη για πανηγύρια και γιορτές στο ύπαιθρο. Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ φθινόπωρο, οἱ ἀδιάκοπες βροχὲς εἶχανε μουςκέψει, ἀνεβατίζει τὸν ἀφράτο κάμπο τῆς Ἀνδραβίδας. Στὸ κάθε βῆμα τὸ πόδι βούλιαζε ἢ γλιστρούσε, λάκκοι μεγάλοι, μπουχτισμένοι ἀπὸ νερό, ἀνίκανοι πιά νὰ τὸ καταπιουν, τὸ ξερνοῦσαν. Ὅστοςσὸ ὁ πρίγκηπας εἶχε θελήσει τὸ κονταροχτύπημα νὰ γίνεῖ τὸ μῆνα τοῦτο, Νοέμβρη, τῆ μέρα ἀκριβῶς πὺ εἶδε τὸ φῶς τοῦ κόσμου ἢ κόρη του.

Καθένας τὸ πίστευε δύσκολο νὰ ἔρθουν ἔτσι βολικὰ τὰ πράγματα, ὥστε τὴν ὀρισμένη μέρα ὀχι μονάχα νὰ μὴ βρέξει μὰ και νὰ ἔχουνε πάψει τρεῖς

μέρες πρὶν τουλάχιστο οἱ βροχὲς ὥστε νὰ στεγνώξει ελόττελα ὁ τόπος και νὰ μπορούνε τ' ἄλογα νὰ τρέξουν ἀνεμπόδιστα. Εἶν' ἀλήθεια πῶς ὁ πρίγκηπας πρὸβλεψε τὴν τελευταία τούτη περίπτωση κ' ἔβαλε νὰ κουβαλήσουν ἀπὸ τὸ γιαλὸ δλάκερα κάρρα ἄμμο για νὰ τὸν στρώσουν τὸ βράδου τῆς παραμονῆς στὸ φόρο. Ἔβαλε ἀκόμα νὰ ετοιμάσουν ὀσο πιὸ πολλὰ γινότανε καταλύματα σὲ πανδοχεῖα, σπίτια πλούσιων βουργησέων, στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγ. Νικόλα, για τοὺς ἀρχόντους και τοὺς ἄλλους θεατὲς πὺ θὰ ἔρχονταν στὸ τὸρνεὸ ἀπὸ τὶς τέσσερες ἄκρες τοῦ Μοριᾶ. Ἦθελε ἢ πρώτη τούτη γιορτὴ τῆς θυγατέρας του νὰ μείνει ἀξέχαστη στὰ χρονικὰ τοῦ πριγκηπάτου. Ὁ ἴδιος, εἶχε ἀρχίσει νὰ παίρνει τὸ καλλίτερο, ἢ ἀρρώστεια του πὺ τὸν βασάνισε δλάκερο σχεδὸν τὸ χειμῶνα ὀποχώρησε τὸ καλοκαῖρι· ἔαφνου τὸ φθινόπωρο φούντωσε για μιὰ στιγμή μὰ πάλι κόπασε και τώρα ὁ βῆχας ἀραίωνε ελόενα, τὰ μάγουλά του παίρνανε χρῶμα, ζωντάνευαν.

Εἶχε καιρὸ νὰ ἴδει ἢ Ἀνδραβίδα τέτοια μεγάλη σύναξη. Ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ πριγκηπάτου, ἀπὸ τὶς βουνοκορφὲς και τοὺς πιὸ μακρυνοὺς γιαλοὺς, κουβαλιόντανε κάθε μέρα καραβάνια οἱ ξένοι: Ἱππότες πὺ ὀρέγονταν νὰ λάβουν μέρος στὸ κονταροχτύπημα και νὰ ξεχωρίσουν, κεφαλάδες δυσκολοθώρητοι μὰ πὺ για νὰ εὐχαριστήσουν τὸν πρίγκηπα δείχνανε τώρα προθυμία, ἀρχοντολόι ντόπιο, περα-

στικοί ξενομερίτες, έρχονταν άλλοι μονάχοι, άλλοι με τις ακολουθίες τους ή με τις φαμίλιες τους, να πιάσουν κάμικρες και να καρτερούν την επίσημη μέρα. Πλάϊ σ' αυτούς, τὸ κατώτερο στοιχείο, βουρρηγέςοι φιλοπερίεργοι κ' έμποροι κερδοσκόποι, μεταπράτες Βενετσάνοι, Γενοβέζοι, Φλωρεντινοί ή Πιζάνοι, Έβραίοι, κι άλλοι, άγνωστοι σ' όλους, πρόσωπα άνώδυμα από την παρδαλή μάζα τῶν εθνῶν πού μπλέκονταν καθώς σέ σταυροδρόμι μέσα στις πολιτείες και πάνω στις δημοσιές του Μοριά. Λίγο-λίγο, τὸ πλήθος είχε περσέψει, οί τελευταίοι πού φτάνανε δὲ βρίσκαν εύκολα τόπο νά κονέψουν. Είτανε κ' οί μενεστρέλοι, κ' οί ζογκλατόροι, πλέμπα καταφρονεμένη κι άπαραίτητη. πού είχανε συναχτεί σάν τις μύγες, απ' όλες τις γωνιές του πριγκηπάτου για νά ψωμιστούνε στην πριγκηπική γιορτή. Για νά μη χάνουν στο μεταξύ τὸν καιρό τους άκαρπα, βγαίνανε στις πλατείες ντυμένοι παρδαλά, πιάνανε νά τραγουδάνε με τὸ λαγούτο ή με τὸν ταμπουρά, νά κάνουνε πάρες, θαυματοποιίες, γυμνάζανε μαϊμούδες, παίζανε στὸν άέρα μπάλλες και μαχαίρια, σταματώντας έτσι τούς διαβάτες, τὰ άγυιόπαιδα, φράζοντας τούς δρόμους, αίτιοι νά χειροτερεύει ή κοσμοπλημμύρα κ' ή άπελπιστική σύγχυση. Πραγματευτήδες, γυρολόγοι, είχανε φτιάξει πρόχειρες παράγκες έξω από την πολιτεία ή γύρω στο φόρο του τρνέου, άπλώνοντας κάθε πρωί την πραμάτεια τους, διαλαλώντας την με φωνές παράταιρες, σουδλερές ή βραχνιασμένες. Άκόμα και σιδεράδες πλανόδιοι, ξεκινημένοι από άλλες πολιτείες, στήνανε έδω δπως-δπως ένα άμόνι, ένα καμίνι, και προσμένανε τούς άφεντάδες πού θά ήθελαν ίσως νά έπισκευάσουν μιάν άρματωσιά, νά πλέξουν κάποιες άλλης τούς τσακιμένους χρίκους.

Ζύγωσε ή μέρα κι όλωνών τὰ μάτια στραφήκανε μ' άγωνία κατά τὸν ούρανό. Θά έδραχε; Άπό μιὰ βδομάδα τώρα, τὰ νερά είχανε πάψει, όμως ο καιρός έμενε πάντα γυρισμένος στο νοτιά, ή γη δέν έλεγε νά στεγνώξει. Ψυχρόρημα, σάν από κοινή κι άνομολόγητη συμφωνία, ή τύχη της μέρας του τρνέου είχε συνδεθεί για όλους με τὸ ριζικό της πριγκηποπούλας. Θά είναι τυχερή νά μη βρέξει; Άκόμα κι ο πρίγκηπας, πού σπάνια φανέρωνε τὰ βαθύτερα διανοήματά του, έρχότανε νά σταθεί συγνά στο παραθύρι και κοιτάζε άμίλητος τὸν ούρανό. Οί έπότες του τὸν ζύγωναν με σεβασμό, άθόρυβα, και στέκονταν πίσωθὲ του βουθοί, νά κοιτάζουν κ' εκείνοι.

Ξάφνου, την παραμονή της όρισμένης ήμέρας, έδγαλε ήλιο. Άστραψε ο τόπος, έλαμψαν οί βάλλοι, μαζί και τὰ μάτια του πρίγκηπα. "Όλοι άνάσαναν μ' άνακούφιση. Κάτι σάν πλάκα βρειά άνασηκωνόταν απ' όλωνών τὰ στήθια.

— Σήμερα θάπρεπε νά γίνει τὸ τρνέο, είπανε ξεθαρρεμένοι από την άγαλλίαση οί αυλικοί. Κρίμα!

— Όχι! Στις τριάντα, έκανε έπίμονα ο πρίγκηπας. Στις τριάντα. Είταν άκριβῶς ή μέρα πού γεννήθηκε ή κόρη του. Σάν και νά είχε βάλει μέσα του ένα στοιχείμα, νά ρωτοῦσε με τὸν έμμεσο τουτοτρόπο τή μοίρα της, αλλά και τή δική του. "Όσο κι αν έδειχνε μπροστά στὸν περίγυρό του άφροντισιά ο πρίγκηπας— ίσως από ύποχρέωση στὸν παλιό έαυτό του— ή άρρώστεια του είχε βαρύνει με ίσκιους

έγνοιας τὸ μέτωπο. Εἶταν ἀκόμα νέος, τριάντα χρονῶν, δὲν ἤθελε νὰ πεθάνει.

— Ἰσαμ' αὐριο θάχει στεγνώξει ὁ φόρος, λογάρισαν οἱ ἄρχοντες. Μεθαύριο πιά θὰ εἶναι ὅ,τι χρειάζεται.

Κι ἄλλοι συμπλήρωσαν :

— Ἄν μάλιστα φουσήξει καὶ κἄνας βοριάς. . .

— Ὅχι, ὄχι, δὲ θέλω παραμαντέματα, τοὺς ἀντίσκοφε ἐρεθισμένος κάπως. Τὰ δαιμόνια εἶναι φθονερά, νὰ τὸ ξέρετε, κι ἀγαπᾶνε νὰ σκανταλίζουσαν τοὺς ἀνθρώπους.

Γέλασε μὲ τὸ κοντό του γέλιο, πού τώρα πιά ἔμοιαζε πολὺ μὲ τὸ βήχα του, καὶ πέρασε στὰ δωμάτια τῆς πριγκηπέσσας. Τὸ βᾶδισμά του ἔμενε σβέλτο καὶ νεανικό, σὺν ἄλλοτε.

Ἡ πριγκηπέσσα εἶτανε καθισμένη στὴν κάμαρά της, ἔχοντας δίπλα τὸν καπελάνο της. Ἀπὸ μερικοὺς μῆνες κ' ἐδῶ εἶχε στραφεῖ πρὸς τὴ θρησκεία, περνοῦσε μέρες δλάκερες μὲ συντροφιά ἀποκλειστικὴ ἱερωμένων, ξομολογοῦτανε συχνά, ἔκανε δωρεές σὲ ἐκκλησιαστικὰ τάγματα καὶ μοναστήρια. Ἐβᾶλε νὰ τῆς φέρουσαν ἀπὸ τὴν Καλαμάτα καὶ κάποιο καλὸ εἰκόνημα τῆς μητέρας της, ζωγραφισμένο σὲ χρόνια ἀμνημόνευτα ἀπὸ γραικὸ τεχνίτη, δλότελα τώρα μαυρισμένο, ἔμως, καθὼς λέγανε, θαυματουργό, καὶ τὸ προσκυνοῦσε κατὰ προτίμηση, δίχως νὰ γνοιάζεται ἂν εἶναι σύμβολο τῆς ὀρθόδοξης λατρείας. Τὸ θυμότανε σὺν ὄνειρο, ἀπὸ παιδοῦλα ἀκόμα, νὰ βρίσκεται πάντα στὴν κάμαρα μέσα τῆς Ἄννας Ἀγγελίνας, φερμένο μαζί της ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, κειμήλιο οἰκογενειακὸ τῶν Κομνηνῶν.

— Ὁ καιρὸς ξανοίγει, κυρία! ἀνάγγειλε ὁ πριγκηπας μπαίνοντας χαρωπός.

Ἡ Ἰζαμπὴ τὸν κοίταξε νὰ ἔρχεται, δίχως νὰ μιλάει. Τὰ μάτια της εἶταν ἀφαιρεμένα καὶ θολά.

Ἐρριξε μιὰ ματιὰ δυσαρεστημένη στὸν καπελάνο ὁ Φλωρέντιος καὶ πῆγε κατὰ τὸ παραθύρι. Δὲν τοὺς εἶχε ποτέ του ἀπὸ συμπάθεια τοὺς κληρικοὺς.

— Δὲν ἀνοίγετε τὸ παραθύρι σας; Εἶναι χαρὰ Θεοῦ ἔξω. Κοιτᾶτε!

Διαπλάτωσε μονάχος του τὸ παραθυρόφυλλο κ' ἔδειξε μὲ χειρονομία πλατεῖα τὸν κάμπο. Τὰ μάτια τῆς πριγκηπέσσας τὸν κοίταζαν ἤρεμα καὶ μελαγχολικά.

— Τί θὰ λέγατε, κυρία, ἂν ἀνεβαίναμε στὰ φαριά τῶρα δὲ καὶ πηγαίναμε μιὰ βόλτα στὸ φόρο, νὰ ἴδοῦμε ἂν τέλειωσαν οἱ ἐργασίες, ἂν ὁ τόπος στέγνωξε;

— Ἡ χάρη σας ἄς μὲ συχωρέσει· εἶμαι λιγάκι κουρασμένη καὶ θὰ προτιμοῦσα νὰ μείνω ἐδῶ, ἀποκρίθηκε ἡ πριγκηπέσσα.

Δάγκωσε τ' ἀχείλι του, νευριασμένος. Ποτέ δὲν τὸν εἶχε ἀκολουθήσει στοὺς ἐνθουσιασμούς του ἡ γυναίκα αὐτή.

— Ὅπως ἀγαπᾶτε, ἔκανε πασχίζοντας νὰ δείξει φυσικὴ κι ἀδιάφορη τὴ φωνή του. Καὶ γυρίζοντας στὸν καπελάνο, πού στεκόταν ὄρθιος μὲ σεβασμό :

— Μοῦ κλέβετε τὴ γυναίκα μου, τοῦ εἶπε. Ὅμως δὲ σᾶς κρατῶ

κακία γιατί ξέρω πώς δε θά μπορούσατε να την κερδίσετε ελάκρη ούτε κ' έσετς.

Γέλασε μονάχος του με τὸ διφορούμενο τουτο, πήρε τὸ χέρι τῆς πριγκηπέσσας, τὸ ἀκουμπισμένο πάνω στὸ γόνατό της ἄψυχα, τὸ φίλησε κ' ἔφυγε.

Εἶχανε φτιάξει τὸ φόρο τοῦ τονέου ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία, σὲ χῶρο ἀνοιχτὸ κι ἄδεντρο, ἀπὸ τὴ φύση ἰσοπεδωμένο. Μονὴ σειρὰ δρθια παλούκια, μυτερὰ, κλείνανε ἀπὸ τὶς τέσσερες πλευρὲς τὸ στίβο σὲ σχῆμα παραλληλόγραμμο καὶ μακρουλὸ, ἀρκετὰ φαρδὺ ὥστόσο γιὰ νὰ μποροῦν ἄνετα νὰ σταθοῦν κατὰ μέτωπο τριάντα καθαλαρέοι. Καταμεσις στὶς μακρύτερες πλευρὲς, δυὸ στεγασμένα περίπτερα εἶταν στημένα, με σκαλοπάτια φαρδεῖά, ἀμφιθεατρικά, γιὰ νὰ καθήσουν οἱ ἀρχόντοι κ' οἱ κυράδες. Στὸ ἕνα, ποῦ εἶχε τὴ ράχη κατὰ τὴν ἀνατολή, ἕνα πλάτωμα ψηλότερο ἀνάμεσα στὰ πρῶτα σκαλοπάτια φανέρωνε τὴ θέση ποῦ θά μπαίνανε τὰ θρονιὰ γιὰ τὸ πριγκηπικὸ ζευγάρι. Κοντάρια θεόρατα, σὰν ἄλμπουρα καρabiῶν, ἀπὸ καλοπελεκημένα κυπαρίσσια, ζώνανε τὸ φόρο δλόγυρα, ἄκόμε γυμνά, προορισμένα ἔμως ν' ἀνεμίσουν κατὰκορφα τὶς κρεμαστὲς παντιέρες με τὰ χρωματιστὰ ἐμβλήματα ἐκείνων ποῦ θά παίρνανε μέρος στὸν ἀγῶνα. Ἀγκαλιάζοντας τὸ στίβο ἀπ' ἄλλες τὶς πλευρὲς, ἕνα πατάρτι σανιδένιο εἶχε στηθεῖ, με σκαλοπάτια ἀμφιθεατρικά κ' ἐκείνο, ἔμως ὄχι σὰν τὰ περίπτερα ψηλό. Σ' αὐτὸ, ποῦ ἔμενε ξέσκεπο, θά κάθονταν οἱ ἄλλοι θεατὲς, οἱ ἀπροσκάλεστοι, ἔσοι δὲν εἶταν ἀπὸ εὐγενικὸ σόι.

Γυρίζοντας με τὴν ἀκολουθία του ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη στὸ φόρο δ πρίγκηπας, ποῦ εἶτανε σ' ἄλο τὸ δρόμο πολὺ εὐδιάθετος, ἔχασε ξαφνικά τὸ κέφι του. Στὸν ὀρίζοντα, πέρα κατὰ τὸ νοτιὰ, ἕνα, δυὸ, τρία συννεφάκια εἶχαν ξεπεταχτεῖ, στὴν ἀρχὴ ἐλάχιστα, με ποῦ ὦρα τὴν ὦρα ζύγωναν καὶ μεγάλωναν. Δὲν τὰ εἶδε μονάχα αὐτὸς. Κ' οἱ ἄλλοι τὰ πρόσεξαν, ἔμως κανένας δὲ βρῆκε τὸ κουράγιο νὰ σημειώσῃ μ' ἕνα λόγο του τὴν παρουσία τους. Παύοντας ἕνας-ἕνας νὰ μιλάνε συναμεταξύ τους, γύρισαν ἄλλοῦ τὰ μάτια, καμῶθηκαν πῶς δὲν τὰ βλέπουν, καὶ φτάσανε πίσω στὴν πολιτεία βουβοί.

Τὴν ὦρα ποῦ πῆζευαν, ὁ ἥλιος σκεπάστηκε γιὰ πρώτη φορὰ. Σύγκαιρα, με πνοὴ χλιαρὴ ἔδραμε στὰ στενορρόμια, τρύπωνε ὑπουλα κάτω ἀπὸ τοὺς μανδύες καὶ τοὺς κόλπωσε. Ὁ ἥλιος ξαναφάνηκε, γιὰ νὰ κρυφτεῖ ἀμέσως πάλι. Θὲς ἀπὸ τὸ φῶς ποῦ εἶχε ἀλλάξει, θὲς ἀπὸ ἐσωτερικὴ αἰτία, οἱ πιδ κοντινοὶ στὸν πρίγκηπα παρατήρησαν πῶς τὸ πρόσωπό του φαίνόταν ἀπρόσμενα χλωμό.

"Ἐβρεξε ὀρητικὰ τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ. Ἐβρεξε ὀλη τὴ νύχτα. Οἱ καταρράχτες τ' οὐρανοῦ εἶχαν ἀνοίξει καὶ τινάζανε πάνω στὴ γῆ διπλόφουχτα τὸ νερὸ, πνίγανε σὲ πέλαγο χοχλακιστὸ τὸ μεγάλο κάμφο, βουλιάζανε τὴν πολιτεία σὲ μελανὸ βυθό. Ἀπὸ τὸ μεσονύχτι καὶ πέρα, πρῶτοντὲς ἀπανωτὲς ἀναστατώσανε τὰ οὐράνια κ' ὕστερα ἀστροπελέκια βιόσανε νὰ γκρεμίζονται ἀσταμάτητα, με σκοτεινὴ κι ἀπίθανη μανία. Μονάχα τὰ χαράματα σίγασε κάπως ὁ δαιμονικὸς σάλαχος. Σημέρωσε μεὰ μέρα πελιδνὴ, κουρελιασμένη. Ἡ πολιτεία κειτόταν ἄψυχη κάτω

ἀπὸ τὸ πένθημο μαγνάδι τῆς βροχῆς πού κατέβαινε ὀλοένα, ἀνάερη τῶρα καὶ βουβή.

Λίγη ὥρα μετὰ τὸ ξύπνημα, ἦρθε ὁ γιατρός τοῦ καστελλιοῦ νὰ ἴδῃ τὸν πρίγκηπα, ἔπως κάθε μέρα. Τὸν βρῆκε καθισμένον μονάχῳ στὴν κάμαρά του, νὰ παίζει ἀφαιρεμένα μὲ τὸ εὐνοοῦμένῳ του λαγωνικό, ζῶο σπάνιο, λιανοκόκκαλο καὶ σβέλιο. Τὸ σκαπτάλιζε τραβώντας του τὰ κρεμαστά του αὐτιά, ἀφήνοντας ὑστερα τὸ χέρι ἀδιάφορα ἀνάμεσα στὶς μασέλες πού κλείνονταν πάλιν στὰ εὐγενικά δάχτυλα μὲ μαργιόλα λαϊμαργία. Ὁ πρίγκηπας, βλέποντας τὸ γιατρό του νὰ ἔρχεται, χαμογέλασε κοροϊδευτικά.

— Θὰ μοῦ ἐπιτρέψει ἡ χάρη σας νὰ τῆς παρατηρήσω, εἶπε δογματικά ὁ γιατρός δείχνοντας τὸ λαγωνικό, πὼς τὸ σάλιο τῶν ζῶων αὐτῶν, ἢ ἀνάσα τους ἀκόμα, εἶναι μολυσμένα. Οἱ ἄχνοι πού βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα τους, βρωμεροὶ πάντα, δταν ἔρθουν σὲ συνάφεια μὲ τὸ ἀνθρώπινο δέρμα γυρίζουν τὸ αἷμα σ' ἔμπυο. Δὲ θὰ συμβούλευα λοιπὸν στὸν πρίγκηπά μου νὰ κάνει κατάχρηση στὰ χάρδια, μιᾶς κ' ἡ υγεία του εἶναι τόσο ἀκριβὴ κ' εὐαίσθητη.

Τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη τοῦ Φλωρέντιου ἐγινε μορφασμὸς κοφτεροῦ γέλιου.

— Εἶταν ἕνας καιρός, γιατρὲ σοφολογιώτατε, εἶπε, πού ἡ υγεία μας εἶτανε περισσότερο ἀκριβὴ καὶ λιγότερο εὐαίσθητη. Εἶτανε τότε πού πολεμοῦσαμε στὴν ὑπηρεσία τῶν Ἄνζου τοὺς τελευταίους Χοχενστάουφεν, καὶ πρὶν ἀκόμα, τότε πού σέρναμε τὸ σπαθὶ μας κατὰ διαταγὴ τοῦ Ροδόλφου τῶν Ἀψβούργων γιὰ νὰ διαφεντέψουμε τοὺς βουργησέους τοῦ Καμπραί. Εἰμασταν εἴκοσι χρονῶν ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, σοφὴ δόχτορα! Τὰ χνώτα τῶν λαγωνικῶν δὲ γυρίζανε τὸ σπιθᾶτο μας αἷμα σ' ἔμπυο, τότε. Ὅμως ὁ καιρὸς ἐκεῖνος πέρασε. . . Τῶρα, ἡ υγεία μας ἐγινε εὐαίσθητη, καθὼς τὸ λές, καὶ δὲ θὰ μᾶς εἶναι πιά καθόλου ἀκριβὴ, νὰ τὸ ξέρεις.

Ὁ γιατρός εἶχε ἀπομείνει μὲ τὸ στόμα μισάνοιχτο. Πρῶτη φορὰ πού ἀκουγότανε στὴν Αὐλὴ ὁ πρίγκηπας νὰ μιλάει γιὰ τὰ περασμένα του. Κάτι σὰν τρόμος ἀόριστος ἔδεσε τὴ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου.

Κάνοντας ὡστόσο κουράγιο, μ' ὄση περισσότερη διάκριση μποροῦσε, ἐξέτασε καὶ σήμερα τὸν ὑψηλὸ του ἄρρωστο, τοῦ ἔπιασε τὸ σφυγμὸ, τοῦ ὄρισε τρεῖς ἀφαϊμάξεις. Τέλος, εὐχαριστημένος, δῆλωσε ἐπίσημα πὼς ἡ γενική του κατάσταση παρουσιάζεται θαυμαστὰ βελτιωμένη.

Ὁ πρίγκηπας γέλασε μεγαλόφωνα καὶ ξερά.

— Χαίρομαι πού βλέπω τὴ χάρη σας εὐδιάθετη καὶ τὴν υγεία της καλὴ, παρατήρησε ὁ γιατρός ξεγελασμένος.

— Λάθος! φώναξε ὁ πρίγκηπας κάνοντας τὸ λαγωνικό του νὰ πηδήξει ψηλὰ γιὰ νὰ τοῦ ἀρπάξει στὰ δόντια τὴν παλάμη. Λάθος! Ἡ χάρη μας εἶναι εὐδιάθετη, τῶντι, ὅμως ἡ υγεία μας εἶναι κακὴ. Ἡ ἀρρώστεια τούτη δὲν ἔχει γιατρεία, κύριε.

Μονάχα τ' ἀπόγεμα ἔπαψε ἡ μονότονη κ' ἐπίμονη ψιχάλα. Ὁ οὐρανὸς δὲν εἶχε καθαρίσει, συνεφιά μονοκόμματη τὸν ἔπνιγε ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ἄκρη. Οἱ ἱππότες τῆς κούρτης ἔκαναν προβλέψεις αἰσιόδοξες γιὰ τὴν αὐριανὴ μέρα, μεγαλόφωνα, νὰ τίς ἀκούει ὁ πρίγκηπας, δι-

χωσ κανέναν τους να τις πιστεύει. Βραδυαστήκανε στη μεγάλη σάλλα παίζοντας σκάκι, ζάρια, βέβαιοι πώς κι αὔριο τὸ ἴδιο θὰ περνοῦσαν. Ἡ πριγκηπέσσα δὲ φάνηκε καθόλου τὸ βράδυ αὐτό. Μάθανε πὼς πλάγιασε νωρὶς δίχως νὰ δειπνήσει.

Εἶτανε πολὺ ἤρεμος ὁ πριγκηπας, ἐπαιζε σκάκι μὲ τὸ σεเนสάλο ντὲ Σαίιτ - Ὁμὲρ καὶ μασούλιζε ἀφαιρεμένα σπόρους ἀπὸ ἓνα ρόδι σφαιγμένο πάνω σὲ δίσκο δλάργυρο. Ὅλη τὴ βραδυὰ δὲν εἶχε ξεστομίσει λέξη γιὰ τὸ τορνέο. Μονάχα ὁ κοντόσταβλος ὁ Σωντερὸν πήγαινε κ' ἐρχόταν, ἐκοθε βόλτες νευρικός, μουγκρίζοντας κάθε τόσο λόγια ἀκατάληπτα ἀνάμεσα στὰ χοντρά του χεῖλη, τὰ μελανὰ καθὼς τῶν Σαρακηνῶν. Ἡ ἀναποδιὰ τὸν εἶχε ἀναστατώσει αὐτόν, ἡ ὀργὴ ξυπνοῦσε μέσα του μιὰ ζωτικότητα ἀπὸ καιρὸ λησμονημένη. Κ' ἡ ὠραία Γουλιέρμα, ποὺ ἠγεμόνευε ἀνάμεσα στὶς κυράδες τώρα ποὺ ἡ πριγκηπέσσα ἔλειπε, τὸν παρακολουθοῦσε κυλώντας τὸ κατόπι του τὰ μεγάλα τῆς μυγδαλωτὰ μάτια, τὰ μαῦρα καὶ λουσαῖτα, ἀδιόρατα εἰρωνικά, ἴσως λιγάκι πεισματωμένα στὸ βάθος γιὰ τὴν ἀδιάκριτη ἐπιμονὴ τοῦ νόμιμου ἀντρα τῆς νὰ ζεῖ ἀφοῦ πιά εἶχε γίνει περιττός.

Ἄργα, τὴν ὥρα ποὺ ἐτοιμάζονταν νὰ σηκωθοῦν γιὰ ὕπνο, βούκινα ἀντιλάησαν στὴ σιδερόπορτα τοῦ καστελλιοῦ, γαβγίσματα σκυλιῶν καὶ χλιμιντρίσματα ἀνάκατα, ἄλογα μαζὶ καὶ μουλάρια. Σύγκαιρα βουὴ μεγάλη σηκώθηκε στὴ μεσαυλή. Ὅλοι πετάχτηκαν πάνω, γιὰ μιὰ στιγμὴ ξαφνιασμένοι, ἀκούγοντας ὅμως τὸ ποδοβολητὸ ποὺ ἀνέβαινε τὶς σκάλες μὲ γέλια καὶ ξεφωνητά, κατάλαβαν. Εἶταν ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας, ποὺ εἶχε φτάσει μὲ τὴν ἀκολουθία τῆς.

Χύμηξε στὴ μεγάλη σάλλα ξαφνιασμένη, ξέπνοη, μὲ τὰ παρδαλοντυμένα παιδόπουλά τῆς σκόρπια γύρω.

— Ἐγινε τὸ τορνέο; τσίριξε. Ὅχι, δὲν ἔγινε ἀκόμα. Δόξα νάχει ὁ Θεός! Αὐτὸ δὰ ἔλειπε, νὰ ἔχει γίνει... Πέντε μέρες δλάκερες ταξιδεύω, ἀπὸ τὴν Ἄκοβα Ἰσαμ' ἐδῶ. Μᾶς ἔκλεισε ἡ βροχὴ στὴν Ἰσοβα, μᾶς ἔκλεισε καὶ στὴν Ὁλενα, τὰ ποτάμια εἶχανε ξεχειλίσει, φρίκη! Ὁχ, θαρῶ θὰ λιγοθυμήσω, νιώθω λιγοῦρες. Τί καθόσαστε καὶ μὲ θεωρεῖτε; Θέλετε πρῶτα νὰ ξεψυχήσω; Φέρτε μου τριανταφυλλόνερο νὰ μυριστῶ...

Σωριάστηκε σ' ἓνα θρονὶ γρυλίζοντας ξέψυχα καὶ ζήτησε νὰ τῆς ξεσφίξουν τὸ στηθόδεσμὸ τῆς. Βιάστηκαν οἱ κυράδες, ἐξὸν ἀπὸ τὴ Γουλιέρμα ποὺ τὸ θαροῦσε πολὺ ταπεινωτικὸ γιὰ μιὰν Ὀροῖνι νὰ ὀπρητήσῃ ἀκόμα καὶ μιὰ Βιλλαρδουῖνα. Οἱ ἱππότες ξεμάκρυναν μὲ συστολὴ, ὅμως ἡ Μαργαρίτα ἔπιασε σύγκαιρα νὰ τοὺς κουβεντιάσει, καὶ τόσο φορτικά, ποὺ ἀναγκάστηκαν ἕνας - ἕνας, ἀπὸ εὐγένεια, νὰ γυρίσουν ξανά κοντὰ τῆς. Τὸ καστέλλι πῆρε μεμιάς ζωὴ, ζύπνησε. Τώρα δλα μοιάζανε πάλι αἴσια καὶ φωτεινά.

Δὲν ἔγινε τὴν ἄλλη μέρα τὸ τορνέο. Ἡ μπόρα εἶχε πάψει, ὅμως βροχὴ ἔπεφτε πάντοτε, ψιλὴ, νοτίζοντας τὰ πάντα. Ἡ Μαργαρίτα ἤρθε νὰ ἴδει τὴν ἀδερφή τῆς. Στὴν ἀντικάμαρα, βρῆκε τὴ βάργια μὲ τὶς ἄβρες, καθισμένες ὄλες μαζὶ νὰ γνέθουν σιγοκουβεντιάζοντας. Παραξε-νεύτηκε.

— Δὲ μᾶς θέλει πιά κοντὰ τῆς, ἐξήγησε μουτρωμένη ἡ βάργια ποὺ

προσηκώθηκε τελευταία, καθώς ή βαρωνέσσα είχε μπει. Κάνει συντροφιά μονάχα με τόν καπελάνο.

Ἀπόρησε ή κυρά τῆς Ἀκοθας και κοίταξε γύρω τίς γυναίκες. Ὅλες, με τή σιωπή τους, ἐπιθεβαίωναν τὰ λόγια τῆς βγάγιας. Ἡ μπουρ-γκινιόνα ή Γκολάντα μάλιστα, ή άλλοτε εὐνοουμένη, είχε τὰ μάτια της τώρα δακρῦδρεχτα.

— Καλά! ἔκανε ἀποφασιστικά ή βαρωνέσσα κι ἀνοιξε μονάχη της τήν πόρτα νά μπει στό κουβούκλι τῆς ἀδερφῆς της.

Βγήκε κοντά τὸ μεσημέρι δίχως νά ἱκανοποιήσει τήν πονηρή της περιέργεια. Ἡ Ἰζαμπὼ τῆς είχε φανεῖ ἤρεμη και καρτερική, λιγάκι γερασμένη μόνο. Τήν ὥρα πού θά χωρίζονταν, καθώς είχε γυρίσει ὁ λόγος στό τρνέο:

— Ἐγὼ τὸ ἤξερα πὼς δὲ θά γίνει, είχε πει ή πριγκηπέσσα.

— Πὼς τῆξερες; Ἔλα Χριστέ και Παναγιά!

— Τὸ παιδί εἶναι ἀτυχο, λέει ή Ἰζαμπὼ χαμογελώντας θλιμμένα.

Ἦρθε στὸν κόσμο τοῦτο κάτω ἀπὸ θολὸ ἀστέρι.

Τὸ τρνέο ἔγινε ὠστόσο, μονάχα πού εἶτανε δυὸ μέρες ὕστερα ἀπὸ τή γιορτή. Παραμονή, τὸ βράδου κιόλας, ή βροχή σταμάτησε, κ' ή ἄλλη μέρα ξημέρωσε ξάστερη, λιοπερίχυτη, σὰν ἀπὸ εἰρωνεία. Οὐτ' ἓνα συννεφάκι δὲν είχε ἀπομείνει στὸν καταγάλανο οὐρανὸ. Ἡ γῆ ὠστόσο εἶταν μουσκεμένη, ὁ φόρος ἔμοιαζε με βάλτο. Περίμεναν νά στεγνώξει τήν ἄλλη μέρα, μὰ και τότε εἶδανε πὼς τὸ χῶμα ἀπόμεινε πολὺ μαλακό, λασπερό. Τὸ βράδου βγήκανε στήν πολιτεία ἐράλδοι πού ἀναγγείλανε με τὰ σπλίγγια τους πὼς τὸ τρνέο θά γινότανε τὸ δίχως ἄλλο αὔριο. Ὁ πρίγκηπας είχε στείλει νά μολώσουν τὸ στίβο με ἄμμο, νά τὸν στρώσουν καλά και νά τὸν χτυπήσουν, ὅ,τι θέλανε τέλος πάντων νά κάνουν, φτάνει ή ἀπόφασή του γιὰ τὸ τρνέο νά ἐκτελεστεῖ.

Και τὸ τρνέο ἔγινε.

Ἀπὸ πολὺ πρῶτ, ὁ κόσμος είχε ἔρθει νά πιάσει θέσεις στό πατάρι τὸ προορισμένο γιὰ τοὺς κατώτερους βουργησέους και γιὰ τήν πλέμπα. Μπουλουκία - μπουλουκία κουβαλιόνταν ἀνάμεσα στὰ χωράφια, λοξεύοντας ἀπὸ τή δημοσιά, μπαίνανε κοπαδιαστὰ ἀπὸ τή φαρδεῖὰ πόρτα, τήν ἀνοιγμένη στή βορειοδυτικὴ γωνιά τοῦ φόρου, κι ἀφοῦ στέκονταν μιὰ στιγμή με τὸ στόμα ἀνοιχτό, ἐκστατικοί, νά θαυμάσουν τὸ μεγάλο σαιδῶμα, τὰ δυὸ περίπτερα με τὰ κρεμασμένα στὸ παραπέτο του χαλιά, τίς παντιέρες πού ἀργοκυμάτιζαν στὰ πανύψηλα κοντάρια, χυμούσανε σκοντάθοντας, σκουντώντας, μπουσουλώντας, νά θροναστοῦν σὲ θέσεις ὅσο, μπορούσανε πιὸ εὐνοϊκές. Δὲν είχε πηδῆξει καλά - καλά ὁ ἥλιος ἀπὸ τὸ βουνὸ πού τὸ πατάρι εἶτανε κιόλας γεμάτο. Ἀποροῦσε κανένας πὼς μπόρεσε ή Ἀνδραβίδα νά χωρέσει τόσο λαό, πού τὸν ἔκρυβε τόσες μέρες τώρα. Εἶχαν ἔρθει ἀπὸ κοντινὲς πολιτεῖες κι ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, ἀπὸ τόπους μακρυνούς, καστέλλια, μοναστήρια, στάνες, ἐρημητήρια, ὄλο: γιορτινὰ ντυμένοι, ἀνυπόμονοι νά ἴδου, νά σαστίσουν. Κρατούσανε μαζί τους και φαγώσιμα, σῦκα λιαστὰ, κάστανα ψημένα, καρῦδια. Δὲν εἶχανε ἀκόμα καθήσει πού ἀρχιζάν κιόλας νά μασουλάνε, κουβεντιάζοντας φωναχτά, μπουκωμένοι, ἀπὸ παρέα σὲ παρέα. Τὰ χωρατὰ πέρσευαν, ξελιγώνονταν ὁι γυναίκες με τὸ τίποτα, δίνοντας ἔτσι

προκαταβολικά διέξοδο στὸν ἐνθουσιασμό τους. Σ' ἓνα - δυὸ σημεῖα, κατὰ γὰδες εἶχαν ἀνάψει γιὰ τὴν καλλίτερη θέση· οἱ ἀνθρώποι τῶν ἀρμάτων, ποὺ ἐπιτηρούσανε τὴν τάξη, ζύγωναν βλοσυροὶ γιὰ νὰ μπούνε στὴ μέση. Κι ἀπ' ἐξω, στὰ χωράφια, σ' ἔκταση μεγάλη, τσαντέρια εἶχανε στηθεῖ πρόχειρα, γυρολόγοι κλωθογύριζαν διαλαλώντας τὴν πραγματεία τους, διακονιαρεῖοι πῆγαιναν κ' ἔρχονταν ἀκολουθώντας ἀπὸ κοντὰ τοὺς θεατῆς ποὺ φτάνανε, καὶ τὰ ζωντανὰ τῶν μακρυνοφερμένων, δεμένα σὲ παλούκια πρόχειρα, βοσκίζανε τὴν κουρεμένη γῆ, ἀναταράζοντας τὰ τροκάνια τους, χλιμίντριζαν ἀνάκατα κι ἀναβρουχίζαν.

Οἱ ἄρχοντες ἤρθαν ἀργά, λίγην ὥρα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐρισμένη, νὰ πάρουν θέση στὰ δυὸ περίπτερα. Φέρανε τὶς κυράδες μὲ σέντιες γιὰ νὰ μὴ λασπώσουν τὰ μακρὰ τους βαρύτιμα φουστάνια, καὶ τὰ παιδόπουλα τὶς ἀκολούθησαν ἴσαμε τὰ θρονιά, ἀναβαστάζοντας τὶς κοῦδες. Μὲ τὸν ἐρχομὸ τους, ἡ μεγάλη βαβούρα τοῦ ὄχλου κατὰπεσε, ἀπὸ φόβο καὶ σεβασμὸ. Τώρα ἓνα μικρὸ μούρμουρο βασίλευε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τοῦ φόρου, βουὴ ἀπὸ μελισσολόγι σύμπυκνη, στρωτῆ. Τὰ σαλπίγγια στὴν εἴσοδο σημάνανε διάτορα, σηκωμένα ψηλά, τὸν ἐρχομὸ τῶν πριγκήπων· τὸ πλῆθος κράτησε ψυχρόρητα τὶς ἀνάσες του. Μπήκανε στὸ φόρο ὁ Φλωρέντιος κ' ἡ Ἰζαμπώ, ἀκολουθημένοι ἀπὸ μεγάλη συνοδία, πλουμιστῆ, τοὺς ὀφφικιάλιους τοῦ πριγκηπάτου, τὶς κυράδες τῆς κούρτης, ἱππότες χρυσοσπιρουνάτους τοῦ ἰδιαίτερου πριγκηπικοῦ περιγυροῦ, σκουταράτους μὲ τὰ οἰκόσημα τοῦ Αἰνῶ καὶ τῶν Βιλλαρδουϊνων.

— Ὁραία ἡμέρα προμηγύεται, κυρία, παρατήρησε χαμογελαστῶς ὁ Φλωρέντιος, ἐνῶ κρατοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι τὴν Ἰζαμπώ γιὰ νὰ τὴν βοηθήσει νὰ βολευτεῖ στὸ θρονί της. Πενήντα ἀπὸ τὶς καλλίτερες λόγχεις τοῦ πριγκηπάτου θ' ἀγωνιστοῦν ἐδῶ, ποῖα νὰ κερδίσει τὸ στεφάνι τῆς νίκης ἀπὸ τὸ χέρι σας. Εἶναι δική σας ἡ σημερινὴ γιορτῆ.

— Δική μου, κύριε· ἀπόρησε ἀπλοϊκὰ ἡ πριγκηπέσσα.

— Τέτοια εἶναι ἡ ἐπιθυμία μας. Σὰς ἔχουμε ἀνακηρύξει γιὰ σήμερα βασίλισσα τῆς ὀμορφιάς καὶ τῶν ἐρώτων.

Τὸ μέτωπο τῆς Ἰζαμπῶς συγγέφιασε γιὰ μιὰ στιγμή.

— Δὲν κάνατε καλά, ἀφέντη πριγκηπα, εἶπε. Τὸν τίτλο αὐτὸ τὸν δίνουν σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς ἀρχόντισσες τῆς κούρτης, τὴν ὀμορφότερη, τὴ νεώτερη, καὶ δὲν ταιριάζει θαρῶ σ' ἐμᾶς νὰ τὸν κρατᾶμε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας. Ἐπειτα, τί ὠραιότερο ἀπὸ τὸ ἔθιμο νὰ διαλέγει τὴ βασίλισσα τοῦ τορνέου ὁ ἴδιος ὁ νικητῆς! . . .

— Θαρεῖτε λοιπὸν πῶς ὑπάρχει στὸν κόσμον τοῦτο νικητῆς ποὺ θὰ διάλεγε ἄλλην ἀπὸ τὴ χάρη σας γιὰ βασίλισσά του; γέλασε ὁ πριγκηπας.

Δάγκωσε τ' ἀχειλί της ἡ Ἰζαμπώ, σῶπασε. Πάλι τὸ ἐκνευριστικὸ ἐκεῖνο δίλημμα, ἀν ὁ πριγκηπας, μὲ τὴν ὑπερβολὴ ποὺ συνήθιζε στὰ κομπλιμέντα του, τὴν κολάκευε εἰλικρινὰ ἢ τὴν περιγελοῦσε.

Ἀπὸ τὸν ἀνοικμένον λοξὰ στὴ δεξιὰ γωνία φράχτη μὲ τὰ κάγκελα, μπήκανε βαδίζοντας ἐπίσημα τέσσεροι σαλπιχτῆς καὶ τέσσεροι ἐράλδοι τῶν ἀρμάτων. Στάθηκαν σ' ἀραιὴν τάξη, ἀσάλευτοι σὰν ἀγάματα. Τὰ μακρουλά σαλπίγγια τους σημάδεψαν ψηλά, σπιθίζοντας κάτω ἀπὸ τὸ ἐνδοξο φῶς τοῦ ἡλίου, σημάνανε τὴν ἐναρξη. Εἶταν ἡ ἀναμενόμενη γιὰ

βλους στιγμή, ή περιπέθητη. Ένα μήνα δλάκερο τήν καρτερούσαν, τήν δνειρεύονταν, ή κακοκαιρία είχε παρτείνει τήν άπαντοχή της. Τά σαλπίσματα ξέσχισαν με χάλκινες φτερούγες τόν άραιδ χειμωνιάτικο άγέρα κι αντίάλησαν έξω, στον κάμπο, και πέρα, ίσαμε τήν πολιτεία που είχε άπομείνει σχεδόν άδειανή. Οί έράλδοι, με φωνή βροντερή, προκήρυξαν τό είδος και τούς δρους του άγώνα.

Θά είτανε κονταροχτύπημα έμαδικό, είκοσιπέντε ίππότες από τή μιά μεριά, είκοσιπέντε από τήν άλλη. 'Ο άγώνας δέ θά έφτανε ως τό θάνατο, δικαίωμα έμως είχε δ ξεσελλωμένος που θά κατάφερνε νά σηκωθεί προτου δ αντίπαλός του τόν άγγίξει με τή λόγχη, νά βάλει στο χέρι τό σπαθί. 'Από κείνους που θ' άπόμεναν, οί άξιότεροι θά πάλευαν ύστερα άναμεταξύ τους, σέ μονομαχίες άλληπάλληλες, ώπου νά ξεχωρίσει στο τέλος μοναδικός δ νικητής. Οί νικημένοι παραδίνανε τήν πανοπλία και τό φαρί τους, μπορούσαν όμως νά τά έξαγοράσουν αν οί νικητές τό δέχονταν έρίζοντας και τό ποσό.

Πάλι σημάνανε τά σαλπίγγια. οί έράλδοι τών άρμάτων άποτραδήχτηκαν. Τδ άνθρωπολόγί που είχε σωπάσει για ν' άκούσει τήν προκήρυξη, πήρε τώρα βαθειάν ανάσα, άρχισε μειμας νά βουίξει πάλι και ν' αναδύεται. Μερμηγκιάζανε τά πατάρια με χρώματα πλήθια, παραδαλά, σαν πλαγιές φουντωμένες από λουλούδια τήν άνοιξη, που ένα φύσημα άνέμου τις σαρώνει. 'Ομως νέο σάλπισμα άκούστηκε, βαρύτερο τώρα και πιό μακρύ. Οί καγκελόπορτες είχανε διάπλατα άνοίξει. 'Αλλα σαλπίγγια, από πέρα, άποκρίθηκαν, ζύγωσαν ζωηρά και μπήκανε νά ξεσπάσουν στο στίβο. Μαζί, ένα πλήθος άρματωμένο φάνηκε νά προβαίνει, πέζοι και καθλαρέοι, φούσκωσε μπροστά στήν καγκελόπορτα, ξεχείλισε σαν ποτάμι από άσμηι αναλυτό. Λόγχες τ' όρθοτρίχιαζαν άστράφτοντας, κράνη με πούπουλα χρωματιστά, φλάμπουρα ψαλλιδωτά ή τετράγωνα, χρυσοκλωσμένα.

— Τ' είν' αυτό! ρώτησε σαστισμένη, σά μέσα της, ή 'Ιζαμπώ.

'Ο Λιντερκέρκε, που είτανε σκυμμένος κοντά της, πρόλαβε νά τής έξηγήσει γοργά στ' αυτί:

— 'Επιθυμία του πρίγκηπα. Ζήτησε νά περάσουν σήμερα από μπροστά του οί βασσάλοι του πριγκηπάτου καθώς τούς βλέπει ή χάρη σας, σέ τάξη πολεμική.

Πραγματικά. Οί φρουδάρχεις του Μοριά οί τρανότεροι, είχαν έρθει μ' ένισχυμένη ακολουθία στο τορνέο. Δέν είτανε πιά τό άτομικό, τό άπέριττο παρουσίασμα στο στίβο τών όρισμένων άγωνιστών. Είτανε παρέλαση πολεμική, έραμα άγριωπό κι άπίθανο, που τρώμαζε τό συναγμένο, άπρειδοποίητο πλήθος.

Γιατί τό ζήτησε δ Φλωρέντιος; Ματαιοδοξία άσκοπη; 'Επίδειξη προκλητική; 'Η μήπως κάτι άπώτερο, πιό σκοτεινό, έπιθυμία νοσταλγική νά ξαναδει για ύστερη ίσως φορά δ άνθρωπος αυτός, δ σημαδεμένος άνέκκλητα από τό δάχτυλο του θανάτου, τή λεβεντιά και τή δόξα που τόν είχανε συντροφέπει στο διάβα του μέσα στή ζωή;

— Μά τόν άγιο 'Ιάκωβο! φρούμαξε δ κοντόσταβλος και σηκώθηκε όρθιος, θαρώ πώς βρυκολακιάζει τώρα δά ή στρατιά τών σταυροφόρων!

'Ο στίβος, δ άέρας, δ κάμπος, είχαν γεμίσει από σαλπίσματα άπα-

νητά κι ανάκατα. Βροντούσανε τραχύλαλα τὰ νιάκαρα, ἄλογα χλιμίντριζαν, ἀηδονούσαν κρούοντας τὶς ἀτσαλένιες πλάκες τους καὶ τοὺς κρίκους ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη οἱ ἄρματωσιές. Ὁ ἥλιος πού τόξευε τὰ κράνη καὶ τοὺς ὠμίτες, τινάζότανε πίσω τσακμακίζοντας μὲ σπίθες μαλαματένιες ἢ ἀσημιές. Ὁ πρίγκηπας δὲ ἀλέψε, δὲν εἶπε τίποτα. Μὲ τὰ διάφανα χέρια του ἀφημένα στ' ἀκουμπιστήρια τοῦ θρόνου, τὸ φιλντισένιο του πρόσωπο ἀνάληγτο, τὰ μάτια μονάχα τενωμένα, κοίταζε τὴν κεφαλὴ τῆς φάλαγγας πού εἶχε σταθεῖ γιὰ μιὰ στιγμὴ στὴν εἴσοδο τοῦ στίβου. Καὶ νά! Τὸ ἄρματωμένο ἐκείνο πλήθος ἀναταράζεται, περσεύει, κυλάει. Ἄργά, σύρριζα στὴν πλευρὰ τοῦ παταριοῦ, ἄρχισε νὰ ξεχύνεται παφλάζοντας, μὲ τὰ λοφία τρεμοσάλευτα καὶ τὰ φλάμπουρα σηκωμένα.

Ἄρχιζε ἡ παρέλαση τῶν βασσάλων.

Πρῶτος ἐρχότανε, πάνω σ' αἶτι μαῦρο καὶ χρυσοχάμouro, ὁ Οὐγος ντὲ Σαρπινύ, βαρῶνος τῆς Βοσιτίσας. Ὁχτῶ βουκινάτορες πεζοί, κρατώντας βούκινα στριφτὰ σὰ χοντρά κουλουριασμένα φίδια, προπορευόταν σημαίνοντας σὲ τόνους βαρειούς, βάρβαρους, τὸ ἰδιαίτερό του σάλπισμα. Φοροῦσαν χιτώνια κοντὰ Ἰσαμε τοὺς γοφούς, ἀπὸ δυὸ μονάχα φύλλα χρυσορόδινο ὕφασμα, ἓνα στὸ στήθος, ἓνα στὴ ράχη, κ' ἡ μακρυὰ μεταξωτὴ κάλτσα πού τετωνότανε στὰ πόδια τους ἀτόφια, Ἰσαμε πάνω, στὴ ρίζα τῶν μεριῶν, εἶτανε μαύρη, ἀπὸ ἱριδιστὸ μετὰξί τῆς Ἐσιτίδας, μ' ἀντιφεγγιῆς μενεξελιές. Καβάλα στὸ νευρωμένο κι ἀστραπόματο φαρί, ὁ Οὐγος ντὲ Σαρπινύ ἀκολουθοῦσε, σέρνοντας ξοπίσω του, σὲ τάξη πυκνὴ κι ἀτσαλόφραχτη, πενήντα ἔφιππους ἱππότες, σκουταράτους καὶ σεργέντες.

Εἶτανε ντυμένοι σὲ πανοπλία βαρειά, παλαικίη, καθὼς ταίριαζε στὸ σόι του, ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα τῆς κουγκέστας. Φοροῦσε μάλλια ἀλυσιδωτὴ, πυκνὴ, καὶ τὸ σκουτάρι πού κρατοῦσε δὲν εἶτανε τὸ κόμοδο κι ἀλαφρὸ τῆς νέας πολεμικῆς μόδας πού εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὴ Φράντσια. Στενὸ καὶ ψηλὸ ὅσο καὶ τὸ μπόι του, ἀστραφτε στὴ μέση ἀπὸ μιὰ σουβλερὴ αἰχμὴ ἀτσαλίνη, τριπλογουαλισμένη. Δὲν εἶχε ἀφήσει, καθὼς εἶτανε συνήθειο, νὰ τὸ κρατᾷ ἓνας ἀπὸ τοὺς σκουταράτους πού τὸν ἀκολουθοῦσαν. Τὸ ἔσφιγγε ὁ ἴδιος στὴν ἀριστερὴ γροθιά του, κολλητὸ στὸ μπράτσο του, σὰν ἔτοιμος σὰ μπεῖ σὲ μάχη. Πάνω ἀπὸ τὸ χαμηλὸ μεταλλίνο κράνος μὲ τὸ γερακωτὸ ἐπίρρινο, μιὰ κουκούλα διχτάτη, ἀστραφτερή, ἔπεφτε στὸ κεφάλι του σὰν κάλυμμα μοναστικὸ, ἀφήνοντας νὰ φέγγουνε μὲσ' ἀπὸ τὴ σικιά τ' ἀλαζονικά του μάτια πού κοίταζαν πέρα, κρουσταλλωμένα καὶ στυλά.

Ὁ λαὸς βουβάθηκε, κρατημένος ἀπὸ ἀόριστο δέος.

Δεύτερος ἐρχόταν ὁ Γοφρέδος ντ' Ὠνούα, βαρῶνος τῆς καμπίσιας Ἀρκαδιᾶς. Ἐμοιαζε δόλακερος, μὲ τὸ κατάφραχτο φαρί του, σὰν τέρας ἀπὸ μέταλλο, σκορπιὸς ἀτσαλίνος σὲ μπόι ἀνθρώπου. Εἶχε κράνος κυλινδρικό, κοφτό, πού ἔκλεινε μέσα του δόλακερο τὸ κεφάλι, μὲ δυὸ μονάχα χαραμάδες γιὰ τὰ μάτια καὶ μ' ἓνα βαρὺ λοφίο κόκκινο στὴν κορφή. Κόκκινο εἶτανε τὸ σκουτάρι του, κόκκινος ὁ μακρὺς, πάνω ἀπὸ τὴ μάλλια περασμένος χιτώνας, κόκκινο τὸ φαρδὺ θηγκάρι τοῦ Ἰσπανικοῦ του σπαθιοῦ, καὶ κόκκινο μὲ γαζὶ χρυσοῦ τὸ πανωσκέπι τῆς σέλλας του.

Έτσι, σά βουτηγμένους σ' αίμα ζεστό, πέρασε ό τρομερός άρχοντας και μαζί του σαράντα άκόλουθοι, βλοσυροί, άπάνθρωποι καθώς έκείνος.

Γλυκώχηα και κελαϊδιστά σαλπίγγια συνόδευαν τó πέρασμα τού Γκού ντέ λά Τρεμούγι. Είταν ό βαρώνος τής Χαλαντρίτσας. Κομφός και λυγερός πάνω στόν άλιτζέ του, πήγαινε χαμογελαστός, ξεσκούφωτος, με τó κράνος του άναριγμένο — σύμφωνα με τήν τελευταία λέξη τού συρμού — κρεμαστό από άλυσιδίτσα μαλαματένια πίσω, στη ράχη. Δέν είτανε βέβαια ή ζέστη πού τόν έμπόδιζε νά τó φορέσει. Τό ξανθόμαλλο νεανικό του κεφάλι έλαμπε στόν ήλιο θεϊκά, και τά ψιχαλιστά του μάτια, τά σταχτογάλανα, γύριζαν επίμονα, με γλύκα θαρρετή, στά θρονιά όπου κάθονταν οι νεαρές άρχόντισσες κρυφομιλώντας συναμεταξύ τους.

Ό Ίωάννης ντέ Τουρναί, άντιπροσωπεύοντας και τόν υπέργυρο πατέρα του, πέρασε με τήν άσημωτή του άρματωσιά, τó κατάσπρο φαρί του, μακρυνός, κρατώντας τά μάτια του χαμηλωμένα. Τό κωνικό του κράνος είχε σταυρό χρυσό στη μέση και δυό φτερουγες άνοιχτές στά πλάγια, καθώς τών Γερμανών. Δέ σήκωσε τó βλέφαρο ούτε σάν έφτασε μπροστά στις θέσεις τīs πριγκηπικές. Μονάχα τά μάγουλά του ρόδισαν ανάλαφρα. Η Ίζαμπώ, πού τόν άκολουθούσε με τó βλέμμα, παρηγορημένη από τήν εμφάνισή του, τόν είδε νά χάνεται πέρα, ανάμεσα στους έπότες πού τόν συνόδευαν, σά νά τόν είχε σήσει στόν άέρα θάμπος ύπερφυσικό.

Ύστερα από τούς βαρώνους, έρχονταν οι φλαμπουριάρηδες. Είταν οι έπότες πού είχαν δικαίωμα νά σηκώνουν ιδιαίτερη παντιέρα. Πέρασαν και τά ψαλλιδωτά τους φλάμπουρα, πλουμισμένα σ' δλους τούς τόνους, σ' δλους τούς συνδυασμούς, με ζωγραφιστά λιοντάρια ή σταυρούς, πύργους, αστέρια, δπλα, τέρατα, πλατάγισαν σέ μακρυά θεωρία, πουλιά ζωτικά, βαρυπτέρουγα. Οι εκκλησιαστικοί τοπάρχιοι άκολουθούσαν, όχι λιγότερο κομपाστικοί, Ναίτες χρυσοστόλιστοι με κατάσπρους μανδύες, άρματωμένοι από τά νύχια στήν κορφή με λούσο άνατολίτικο, κ' Ίωαννίτες, κι άλλοι, Τεύτονες με μακρυές ίσαμε τó σβέρκο κόμες άχυροξανθες, Φλαμαντέζοι με μάγουλα πυρρά και ξέθωρα γαλάζια μάτια.

Φέρνανε βόλτα τó στίβο για νά καταλήξουν πάλι εκεί άπ' όπου είχαν ξεκινήσει, χάνονταν πίσω από τήν άνοιγμένη καγκελόπορτα σέ κύματα άπανωτά. Τέλος κ' οι τελευταίοι πέρασαν, άνθρωποι τών άρμάτων πεζοί, με τή λόγχη άκουμπισμένη στόν ώμο, βηματισμό άταχτο σάν κοπάδι, ένα μεγάλο φλάμπουρο ανάμεσά τους όρθό. Τό φλάμπουρο κοντοστάθηκε στήν καγκελόπορτα, σάλειψε άναποφάσιστα μιá στιγμή, χάθηκε. Οι έράλδοι ξαναφάνηκαν στο στίβο, σαλπίσματα σκίσανε τόν άέρα τρανταχτά.

Ό λαός, πού είχε μείνει ζέπνοος όσο διαρκούσε ή παρέλαση, κυμάτισε άνακουπισμένος.

Τώρα είταν ή σειρά τού τορνέου. Κιόλας οι έράλδοι σέρνανε τήν καθιερωμένη τους φωνή: « Σφίχτε! σφίχτε! », παρακινώντας έτσι τούς άγωνιστές νά φορέσουν τīs είδικές για τήν επίδειξη άρματωσιές, νά σφίξουν τά λουριά πού δένουν τó κράνος. Ένας - ένας έκείνοι έρχονταν νά πάρουν τīs θέσεις τους, με τή σιδερένια προσωπίδα κατεβαστή. Τά

κοντάρια που κρατούσαν τώρα, τὰ στομωμένα στὴν ἄκρη, εἶχανε μάκρος ἀπίθανο· στημένα ὀρθία πάνω στὴ σκάλα τῆς σέλλας, μοιάζανε μ' ἄλμπουρα καραβιῶν. Χρώματα ζωηρὰ τὰ ράβδωναν, ἐλικωτά, κόκκινο κι ἄσπρο τὸ ἔνα, κίτρινο καὶ πράσινο τ' ἄλλο, μαῦρο καὶ γαλάζιο, μπλάβο καὶ βυσσινί. Σκουταράτοι ἀκολουθοῦσαν τοὺς ἀφεντάδες τους, κρατώντας ἔτοιμο τὸ βαρὺ σκουτάρι.

Συνάχτηκαν στὶς δυὸ ἄκρες τοῦ στίβου, εἰκοσιπέντε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, εἰκοσιπέντε ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἡ γῆς, ἡ γωπὴ ἀκόμα ἀπὸ τὴν τελευταία βροχὴ, ζυμωνότανε μὲ τὸν ἄμμο κολλώντας στὰ πέταλα, ἀλλάζε ἀγάλια - ἀγάλια τὸ στίβο σὲ βουρκο. Ὅμως τὸ τορνέο θὰ γινόταν, ὁ πρίγκηπας τὸ εἶχε θελήσει. Ἀραδιάστηκαν οἱ ἀντίπαλες ὀμάδες σὲ δυὸ στοίχους ἢ καθεμιά, οἱ ἱππότες πήρανε στὰ χέρια τὰ σκουτάρια, χαμήλωσαν τὶς λόγγες τους. Γιὰ μιὰ στιγμή ἔμειναν ὄλοι ἀσάλευτοι, μὲ τὰ ρέτενα συμμαζεμένα στὴν ἀριστερὴ γροθιά, τὰ σπιρούνια ἔτοιμα νὰ μπηχτοῦνε. Καὶ τὰ σαλπίγγια σημάδεψαν πάλι ψηλά, ἀστράφανε στὸν ἥλιο, καὶ σήμαναν.

Τότε γδοῦπος ἀκούστηκε βαρὺς, ποδοβολητὸ σύνταχο σὰ μακρυνὸ κύλισμα βροντῆς ποὺ ζυγώνει. Οἱ δυὸ πρῶτες γραμμὲς εἶχανε ξαμολυθεῖ σύγκαιρα, ρίχτηκαν ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη μὲ μανία τυφλή. Βρόντος τεράστιος, κεραυνωτὸς, θρυμματίσει σὰ γυαλὶ τὸν ἄερα.

— Ἐμπρός, ἔμπρός, γενναῖοι ἱππότες! φώναζαν οἱ ἐράλδοι. Κ' οἱ σκουταράτοι, μυαλίζοντας ὁ καθένας τὸν ἀφέντη του, κράζανε τὶς πατρίδες:

— Αἰνῶ! Αἰνῶ... Μπουργκόνη!... Φλάντρα!... Δόξα στοὺς νικητές!...

Γιὰ μιὰ στιγμή, οἱ δυὸ πρῶτοι στοίχοι ποὺ εἶχανε συγκρουστὴι μπλέχτηκαν τόσο σφιχτὰ ποὺ δὲν ξεχώριζες ἀνθρώπους ἢ ζῶα. Σὰν ἓνα τεράστιο φίδι, κεντρισιμένο ἀπὸ τὸ δαίμονα, ποὺ σπαρταράει καὶ χτυπιέται ἀνατριχιάζοντας, μὲ τὰ λέπια του ὀρθωμένα, ἔμοιαζε ἢ μακρυνὰ τους ἢ γραμμὴ, κ' ἔβλεπες κοντάρια νὰ τινάζονται ζερβόδεξα τσακισμένα, λοφία ποὺ καταχωνιάζονται μέσα σὲ βουρκο χοχλακιστὸ, καπούλια ἀλόγων γυαλίστερά νὰ φουσκώνουν σὰν κύματα καὶ νὰ κουτροβυλιάζονται, πλάκες ἀτσάλινες, ἀλογοκεφαλές, κρίνη, μανδῦες, ἀνάκατα βλα νὰ κολουριάζονται βροντώντας, μάζα πηχτή.

Ὅστοςὸ κάποιον κι ἀπὸ τὶς δυὸ ὀμάδες εἶχανε καταφέρει, ξεσελλώνοντας στὴν πρώτη ὀρμὴ τὸν ἀντίπαλό τους, νὰ περάσουν πέρα γιὰ πέρα τὴ γραμμὴ. Καλπάζοντας λεύτερα στὸν ὑπόλοιπο χῶρο, βρίσκονταν τώρα ἀντιμέτωποι στὸ δεύτερο στοῖχο ποὺ ξεκινούσε μὲ τὴ σειρά του νὰ ριχτεῖ στὴ σύρραξη. Συμπλοκὲς ἀρχίζαν ξεμοναχιασμένες ἐδῶ κ' ἐκεῖ, γενικεύοντας ἔτσι τὴ μάχη σ' ὄλο τὸ στίβο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, ἀντιπερνώντας, ἔρχονταν νὰ πέσουν μέσα στὸν πυκνὸ σωρὸ. Κιόλας οἱ λαθωμένοι ἀρχίζαν νὰ στρώνονται χάμου, ἀσάλευτοι κάτω ἀπὸ τὴ βареιά πανοπλία. Οἱ σκουταράτοι τρέχανε ἀπὸ γύρω, ψάχνοντας μὲ χίλια γλιστρήματα νὰ φτάσουν ἴσῳ κ' ἐκεῖ. Ὅμως ἄλλοι, ξεσελλωμένοι: ἀπλά, τινάζονταν πάνω μὲ πείσμα, μὲ λύσσα διπλή, καὶ τραβώντας τὸ σπαθί ἀπὸ τὸ θηκάρι, στυλώνοντας τὰ σκέλια τους διχαλωτά, πρόσμεναν τὸν ἀντίπαλο, πεζὸ ἢ ἐφιππο, νὰ τὸν ἀποκρούσουν, νὰ τὸν γκρεμίσουν.

— Μά τὸν ἅγιο Ἰάκωβο κι ὄλους τοὺς ἁγίους πού γράφει τὸ καλαντάρι! βροντοφωνοῦσε ὁ κοντόσταβλος, ὠραία ἡμέρα ἢ σημερινή!

Ἡ Ἰζαμπώ στράφηκε μηχανικά, τὸν κοίταξε. Στὸν ἄμμο ἀπάνω, εἶχε ξεχωρίσει λίγο πρὶν τοὺς πρώτους κόκκινους λεκέδες ἀπὸ αἷμα πού ἀνάβλυσε κάτω ἀπὸ κάποιες ἀρματωσιές. Δὲν τὴν ἀποκαρδίωνε οὐσιαστικά τὸ θέαμα, εἶτανε συνηθισμένη ἀπὸ τὰ μικρὰτα τῆς σὲ τέτοιες γιορτές. Ὅμως ἡ νάρκη τῆς δὲν εἶχε σήμερα τὴν παλιὰ ἀταραξία. Κάτι ἄγνωστο ἀναδεύετανε μέσα τῆς, σ' ἀνήλιαγο βᾶθος, ταραχὴ ἀνεξήγητη, σὰν προαίσθημα σκοτεινὸ.

— Ποιὸς ἄραγε θ' ἀξιωθεῖ νὰ πάρει ἀπὸ τὸ χέρι τῆς χάρη σας τὸ στεφάνι; ρώτησε ὁ Λιντερχέρκε σκυμμένος πάλι πάνω τῆς, μὲ τὴν ἀνάσα του κοντὰ σ' αὐτὴ τῆς. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τῆς εἶταν ἀπὸ πάντα δυσάρεστος, κάτι σὰν εἰρωνεῖα καὶ ζήλεια μαζί τρέμιζε στὴ φωνή του.— Μήπως ὁ νεαρὸς ὁ Νεβελέ; Μήπως ὁ Ἰωάννης Ὁρσίνι; Θὰ εἶχα μεγάλο πόντο νὰ μετρηθῶ ὕστερα κ' ἐγὼ μὲ τὸ νικητὴ!

Χαμήλωσε τὰ μάτια τῆς δίχως ν' ἀποκριθεῖ. Τὰ χαμήλωσε δίχως νὰ τὸ θέλει στὸ μικρὸ μαξιλάρι μὲ τὸ ἀπιθωμένο πάνω του στεφάνι πού τὸ κρατοῦσε ἓνα παιδόπουλο καθισμένο κατάχαμα στὰ πόδια τῆς. Ἀσύνειδα ὁ νοῦς τῆς ξεστράτισε, ἔφυγε ἀπὸ τόπο κι ἀπὸ χρόνο. Κι δραματίστηκε κάποιον μέτωπο στολισμένο μὲ τὸ λευκὸ τοῦτο στεφάνι τῆς νίκης, ἓνα μέτωπο ἄγνωστο σ' ὄλους τοὺς ἄλλους ἐδῶ, πού τῆς εἶτανε αὐτῆς γνῶριμο μὰ κι ἀπρόσιτα μακρυνό.

Τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη, κ' ἐνῶ στὸ στίβο ἢ συμπλοκὴ εἶχε φτάσει στὴν πιὸ μεγάλη τῆς ἄψη, τρεχάλα ἀκούστηκε στὰ σανιδένια σκαλοπάτια τοῦ παταριοῦ, ἓνας ἄνθρωπος χύμηξε, πέρασε πίσω ἀπὸ τὸ θρονί τῆς πριγκηπέσσας κ' ἔσκυψε σ' αὐτὴ τοῦ πρίγκηπα. Δὲ θὰ εἶχε προλάβει νὰ πεῖ δυὸ λέξεις, ὅταν οἱ κοντινοί, τοῦ στενοῦ περιγυροῦ, εἶδανε τὸν Φλωρέντιο νὰ σηκώνεται ξαφνικά, σὰν τιναγμένος, νὰ στέκεται μιὰ στιγμὴ ὀρθιος, καὶ πάλι νὰ ξανακάθεται ἀργά, κουρασμένα.

Ἡ πριγκηπέσσα, πού εἶχε ἰδεῖ τὴ σκηνή, παρατήρησε πῶς τὸ πρόσωπο τοῦ ἀφέντη τῆς εἶτανε τώρα νεκρικὰ χλωμό.

— Ἐχει τίποτα ἢ χάρη σας; ρώτησε σιγανὰ, ἀνήσυχη.

Ὁ Φλωρέντιος δὲν ἀποκρίθηκε ἀμέσως. Τὸ μάτι του ἔμενε καρφωμένο καθὼς πρὶν στὸ στίβο, ὅμως εἶτανε φανερὸ πῶς πιά δὲ βλέπει. Κρατοῦσε τὸ κορμὶ του στητό, μὲ τὰ χέρια ἀκουμπισμένα στὸ θρονί του, τὴν αὐστηρὰ ἐπίσημη στάση πού ἔπαιρνε πάντα μπροστὰ στὸ λαό.

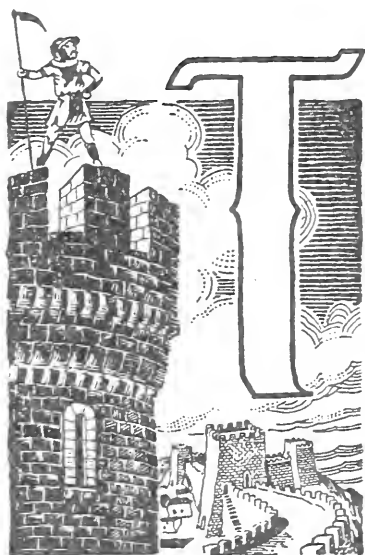
— Μαντάτο ἀπὸ τὴν Καλαμάτα, εἶπε μὲ ψίθυρο πού μόλις ἀκούγότανε, δίχως νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι του. Ροβολατῆροι βιλάνοι πήρανε τὸ κάστρο σας τὸ πατρικό.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

I

ΗΝ ΕΙΔΗΣΗ τὴν εἶχε φέρεi ἄνθρωπος σταλμένος ἀπὸ τὸν καπετάνο τῆς Ἀνδρούσας. Στὸ κάστρο μέσα οἱ ροβολατόροι ἐλάχιστη εἶχαν βρεῖ ἀντίσταση, λιγοστοὶ εἶταν οἱ Φράγκοι πρὸς ἀπόμειναν, κανένας δὲ φανταζότανε ποτὲ πῶς μπορεῖ νὰ γίνεi τέτοιο πράμα. Δὲν εἶτανε τὸ κουράγιο τῶν βιλάνων πρὸς ἔκανε νὰ σαστίσεις· εἶταν ἡ αὐθάδειά τους. Τὸ κάστρο τῶν Βιλλαρδουίνων, ἡ κοιτίδα τῆς οἰκογένειας! Αὐτὸς πρὸς εἶχε σχεδιάσει τὴν πράξη, σὴμάδεψε καλά, ὦ ναί! μὲ σοφία χαιρέκακη. Ἐνα μοναδικὸ χτύπημα, κ' ἐκεῖνο στὴν καρδιά.

Ἐγινε τὸ κατόρθωμα δίχως σχεδὸν νὰ χυθεῖ αἷμα. Μέσα στὴ νύχτα,

οἱ πενήντα εἶχανε ξαμολυθεῖ γοργά, βουβά, γύρω στὶς τάπιες, κυλήσανε χάμου τοὺς σκοποὺς, ἀνέβηκαν στὸν πύργο, δέσανε τοὺς σεργέντες κι ἀδειάσανε τὴν ὀπλοθήκη. Στὴν πολιτεία κάτω δὲν εἶχε ἀκουστεῖ τὸ παραμικρὸ. Τὸ πρῶτ, χαράματα, ἕνα βούκινο σήμανε ἀπὸ τὸν πύργο, νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς βουργησέους πῶς τὸ κάστρο εἶχε παρθεῖ. Στὴν Καλαμάτα χτύπησαν τὰ σήμαντρα. Τὴν ἴδια ὥρα, ὁ βαρλέτος πρὸς εἶχε ξεφύγει, μοναδικὸς ἀπὸ τοὺς Φράγκους, κάλπαζε στὸ δρόμο τῆς Ἀνδρούσας ἔξαλλος, νὰ μεταδώσῃ τὸ ἀπίστευτο μαντάτο.

Οἱ ἑξακόσιοι Μαϊνιῶτες φτάσανε σὲ λίγο, καὶ μαζί τους μιὰ ἀνάσα ἦρθε, κάτι σὰν ἀέρας ἐνθουσιασμοῦ. Οἱ ἐπικεφαλῆς τους, τέσσεροι βουνησιοὶ θεόρατοι, ἄκουροι, ντυμένοι μὲ κοντὰ χιτῶνια ἀπὸ ραμμένες προδιές, δηλώσανε πῶς παρουσιάζονται στ' ὄνομα τοῦ βασιλέα τῶν Ρωμαίων. Ἡ νύχτα ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐξόρμηση εἶχε περάσει λαχανιασμένη καὶ στυγνή. Μπουλούκια - μπουλούκια, φέρνανε βόλτα τὰ χιτῶματα, ἀποθήκες, μαγειρεία, κατῶγια, μὲ δαυλοὺς ἀναμμένους, καὶ ψάχνανε μὴπως ξεφωλιάσουν τίποτα Φράγκους κρυμμένους μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς παίξουν κανένα ἄσχημο παιχνίδι. Κοντὰ τὰ χαράματα, ὁ Σγουρὸς εἶχε βρεῖ δυὸ σεργέντες, τὸν ἕνα μὲ τὸ καύκαλο ἀνοικτὸ στὰ δυὸ ἀπὸ πελέκι, τὸν ἄλλο τσεκουρωμένο στὴν κόψη λαίμου καὶ ὤμου. Μιὰ πρό-

χειρῆ ἐξέταση τὸν ἔπεισε πῶς κ' οἱ δυὸ εἶχανε χτυπηθεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι, τὸ ἴδιο ὄπλο.

Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ τοῦ χάλασε τὸ κέφι. Ἄναζητήσε τὸν Φεντόρ. Ὁ Γιαννιτσώτης εἶτανε στὸ κατώι τοῦ πύργου, ξεδιάλεγε ἀρματωσιῆς γιὰ τοὺς ἄντρες του. Εἶχανε διαρρήξει κασσέλες δυναμωμένες μὲ λαμαρίνα χοντρή, καὶ χάμου χυμένα ἔδλεπες τώρα νὰ κείτονται κρᾶνη, μάλλιες ἄλυσιδωτές, σπάθες, ἀνάκατα μὲ στρώματα ξεκοιλιασμένα, σταμνιά σπασμένα, στρίποδα. Ἄγγιξε στὸν ὦμο τὸ Σλαβο καὶ τὸν τράβηξε παρᾶμερα.

— Ποιὸς σκότωσε τοὺς δυὸ σεργέτες; ρώτησε πασχίζοντας νὰ κάνει φυσικὴ τῆ φωνή του ποὺ ἔτρεμε.

— Ποιοὺς σεργέτες;

— Τοὺς δυὸ, στὸ πλάτωμα ἐκεῖ, κοντὰ στὴν ἐκκλησίαι...

— Ὁχ ἀδερφέ! ἀγανάχτησε ὁ Γιαννιτσώτης καὶ σήκωσε ἀδιάφορα τοὺς ὦμους του. Γι' αὐτὸ μὲ χασομερᾶς τώρα;

Ἐναγύρισε στὴ δουλειά του δίχως νὰ δώσει περισσότερη προσοχὴ στὸν Σγουρό, ὅμως ἐκεῖνος τὸν ἀκολούθησε νευριασμένος.

— Θὰ μοῦ πεῖς, Φεντόρ! ἔκανε τραβώντας τον πάλι κοντὰ του. Θέλω νὰ τὸ ξέρω.

Ὁ ἄλλος τὸν κοίταξε στὰ μάτια. Τὸ βλέμμα του, ποὺ εἶτανε στὴν ἀρχὴ ἀπορημένο, ἔγινε κακὸ.

— Δὲν ξέρω, παράτα με σοῦ εἶπα! ἔκανε καὶ τίναξε τὸν ὦμο του νὰ τὸν λευτερώσει ἀπὸ τὸ πιάσιμο τοῦ Σγουροῦ. — Ἐ, σεῖς! φώναξε στοὺς δικούς του ποὺ βουτάγανε μέσα στὸ σωρὸ ὅ,τι πρόφταναν. Κανένας δὲ θὰ πάρει τίποτα ἂν δὲν τὸ ἰδῶ ἐγὼ πρῶτα.

Εἶταν ἄγριος καὶ σατραπικός. Ὁ Σγουρὸς ὅμως τώρα τὸν ἀποστράφηκε περισσότερο γιὰ τὸ φέμα ποὺ εἶχε πεῖ παρὰ γιὰ τὸν τρόπο ποὺ εἶχε δεῖξει. Κάπως ἀλλιῶς τὸν εἶχε φανταστεῖ. Δὲ μίλησε. Κάρφωσε μονάχα πάνω του τὰ μάτια, καὶ ξάφνου ἔνωσε πῶς τὸν μισεῖ.

Στὰ μαγερεῖά ἄλλο μπουλοῦκι εἶταν συναγμένο. Ἐδῶ ὁ Ζερβοχέρης εἶχε βάλει νὰ ἐτοιμάσουν φαῖ μεσημεριανὸ γιὰ τοὺς ἄντρες, νὰ κόψουν ξύλα, ν' ἀνάψουν τοὺς φούρνους, κι αὐτὸς μὲ καμπόσους ἄλλους ἔκανε ἐπιθεώρηση στὰ κελλάρια, γιὰ νὰ ἰδεῖ τί κρύβανε μέσα καὶ γιὰ πόσον καιρὸ θὰ μπορούσαν οἱ ροβολατόροι νὰ εἶναι ἀσφαλισμένοι ἀπὸ τροφές.

Παραξενεύτηκε κάπως ὁ Σγουρὸς βρίσκοντας ἐδῶ καὶ τὸν παπα-Δανιήλ, στρωμένο μπροστὰ σὲ μιὰ τάβλα, μ' ἓνα κρασοβόλι κοντόγιομο δίπλα του.

— Ἡ φτώχεια θέλει καλοπέραση, εἶπε ὁ πκπᾶς σὰ ν' ἀποκρινότανε στὴ ματιὰ ποὺ τοῦ ἔρριξε ὁ νέος. Ὁ καλὸς πολεμιστὴς ξαναδρίσκει πάντα τὸ κέφι του μετὰ τῆ μάχη!

Εἶταν ἐλαφρὰ πιωμένος, τὰ ματάκια του γυάλιζαν πασίχαρα. Φώναξε τὸν Σγουρό, ποὺ ἔκανε νὰ προσπεράσει, καὶ τοῦ ἔγνεψε νὰ καθήσει κι αὐτός. Ὅμως ἔμεινε δίχως ἀπόκριση. Ἄλλου ἔτρεχε κιόλας ὁ νοῦς του ἐκεῖνου.

Ὅλη τῆ νύχτα, μὲ τὸν πυρετὸ τοῦ ἀγῶνα, δὲν εἶχε προφτάσει νὰ σκεφτεῖ τίποτα. Τὸ γλυκοχάραμα τὸν εἶχε βρεῖ ἀποκαμωμένον, νὰ κά-

θετα: κατάχαμα στον περιφερειακό δρόμο του τειχιού, με τη ράχη σε μια τάπια, το κεφάλι του άδειανό. Τότε είναι που ξάνοιξε, κάτω από τα πόδια του, το μικρό πλάτωμα της εκκλησίας και τα κουφάρια των δυο σφαγμένων Φράγκων να κείτονται μέσα σε λίμνη κόκκινη. Τους είχανε χτυπήσει εδώ πάνω και γκρεμιστήκανε στο πλάτωμα. Τώρα, μεμιάς, ο νοῦς του είχε ξυπνήσει, το μυαλό του άρχισε να δουλεύει, μουνδιασμένα άκομα, όμως επίμονα. "Όλα εΐτανε τόσο διαφορετικά από ε,τι τὰ είχε φανταστεί... Και τὰ φανταζότανε καιρό, τὰ πιπίζε στο νοῦ του, εταν μελετοῦσε, νύχτα-μέρα, τὴν ἀπόπειρα.

Κάτι σὸν ἀηδία ἀνεβαίνει στὰ χεῖλη του, ἀπόγευση δυσάρεστη, καθὼς ξεμακραίνει ἀπὸ τὰ μαγερειά, ἀφήνοντας πίσω του τὸν Δανιὴλ νὰ τὸν φωνάζει. "Ὅπως εταν ξυπνᾶς ἀπὸ δλονύχτιο πυρετό, ὕστερα ἀπὸ παραμιλητὰ καὶ βραχνάδες, καὶ νιώθεις τὸ στόμα σου πηχτό, λασπερό. Τέτοια εἶναι λοιπὸν ἡ οὐσία μιᾶς γενναίας πράξης; "Ὀλόξανα μιὰ καινούργια σκέψη εἶχε ἀστράψει στὸ νοῦ του: Τὰ μπουλούκια τοῦτα ποῦ περνᾶνε βιαστικά, ψαχουλεύοντας ἀπληστα τὸ κάστρο, δὲν ἀνέβηκαν ἄραγε στὸ ἀρχοντικό; Δὲ βάλανε χέρι καὶ στὰ δώματα ὅπου ἴσαμε χτὲς κάθονταν οἱ κυράδες;

"Ἡ καρδιά του ἄρχισε νὰ χτυπᾶει ἄταχτα, ὄρητικὰ. Βρισκότανε στὴ μεσαυλή, δεξιά του τὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησίας, ἀντίκρου τὸ ἀρχοντικό, δίπατο, με τὰ ταβλάτα του καὶ τὸ μακρὸ χαγιάτι. Τὰ κατατόπια τοῦ εΐτανε γνωστὰ. Σὲ μιὰν ἀστραπή μέσα, περνᾶνε ἀπὸ τὸ νοῦ του οἱ πρῶτες θύμιες: δίπλα ἢ κολόνα, ἐκεῖ ποῦ πρωτογνώρισε τὸν Κοκκινότριχη, δεξιά στὸ χαγιάτι εἶχε ἴδει μιὰ μέρα τὸν Τουρναὶ νὰ τὸν κοιτάζει ἀσάλευτος, με καρφωτό, αἰνιγματικὸ βλέμμα: ἀριστερὰ πάλι ἢ καμαρούλα ποῦ τὸν φιλοξένησε γεμάτον παιδιάστικες ἐλπίδες πρῶτα, ἄρρωστον ὕστερα με κρυφὴ τῆς καρδιάς ἀρρώστεια. Ποτὲ δὲν εἶχε μπορέσει νὰ καταλάβει ἀπὸ ποῦ τὸν περάσανε τὴ νύχτα ποῦ βρέθηκε μπροστὰ στὴν κυρὰ τῆς "Ακοβας. "Ὅμως εἶχε καταλάβει πὼς ἐκεῖ γύρω πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὰ πριγκηπικὰ δώματα: ἡ ψυχὴ του εἶχε μαντέψει τὸ χλιαρό τους χνῶτο στὸν ἀέρα.

Τὸ χαγιάτι τὴν ἔΐταν ἀδειανό, μιὰ-δυὸ μονάχα πόρτες διαπλωτωμένες ἐδῶ-ἐκεῖ. Κάπου ἔμως, ἄγνωστο σὲ ποιὸ ἀκριβῶς σημεῖο, θρόντοι κούφιοι ἀκούγονταν, σὰ χτυπήματα με μαδέρι πάνω σὲ πορτόφυλλο ἢ σ' ἀρμάρι ποῦ δὲ θέλει ν' ἀνοιχτεῖ. Τὸ αἶμα στοῦφιζε στὸ κεφάλι του: τρέμοντας δρασκέλιζε τὴν αὐλὴ καὶ χύθηκε στὴ σκοτεινὴ σκάλα. Καθὼς περνοῦσε, διασταυρώθηκε δυὸ φορὲς μ' ἀνθρώπους φορτωμένους ποῦ βγαίνανε ἀπὸ μιὰ πόρτα γιὰ νὰ μπουνε σ' ἄλλη. Μέσα σὲ κάμαρες τὸ μάτι του πῆρε στὰ πεταχτὰ ἄλλους ποῦ ἀδειάζανε κασέλες, ἀρμάρια. Αὐτὸ εΐταν: ἡ λεηλασία εἶχε ἀρχίσει. Ἐάφνου ἔσχισε τὸν ἀέρα, πνιγμένη πίσω ἀπὸ τοίχους, μιὰ γυναίκα σκληριά. Στάθηκε παγωμένος. Κι αὐτὸ λοιπὸν; κι αὐτό!... Ποῦ νὰ τρέξει; Κοιτάζει γύρω του νὰ μαντέψει: τὴν κατεύθυνση; ἔμως τίποτα πιά δὲν ἀκούγονταν. Τυφλωμένος ἀπὸ τὴ λύσσα, ρίχεται στὰ τυφλά μέσα σὲ μιὰ κάμαρα ἀδειανή, περνᾶει σ' ἄλλη, βρίσκει πεντέξη βιλάνους νὰ ξεσκαλίζουν χάμου στὸ πάτωμα ἕνα σωρὸ ρουχικὰ κι ἀρχίζει νὰ τοὺς σκορπᾶει: με κλωτσιές, γροθιές, ξεφωνίζοντας σὰ μανιασμένος. Οἱ χωριάτες

τὸν κοιτάζανε σασιτισμένοι, βουβοί, δίχως νὰ νιώθουν τὸ λόγο πού τοὺς φέρεται ἔτσι. Ἔνας-ένας, ὡστόσο, τρομαγμένοι, μάζευαν ὅ,τι πρόχειρο βρισκότανε κοντὰ τοὺς καὶ ξεγλιστροῦσαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, νὰ πᾶνε ἄλλου. Συνέχισε τὸ δρόμο του τρεχάτος, σάμπως τὸ κάστρο νὰ εἶχε πιάσει φωτιά. Εἶδε μιὰ πόρτα ἀνοιχτὴ στὸ χαγιατί, βγήκε γιὰ νὰ προσανατολιστεῖ καὶ κατάλαβε πὼς εἶχε πάρει στραβὸ δρόμο. Βρισκότανε στὰ διαμερίσματα τῶν σκουταράτων, τῆς ἀκολουθίας, κοντὰ στὴν παλιά του κάμαρα. Κάτω, στὴν αὐλή, μιὰ φωτιά ἄναβε, ρίχνοντας λάμψη χλωμὴ γιὰτὶ ἡ μέρα εἶχε πιά φέξει. Ἀνθρώποι ἀγνωστοὶ του γύρω τῆς ἀλαλάζανε χοροπηδώντας στὸ ἀδέβαιο φῶς τῆς αὐγῆς, ἴδιοι δαιμόνοι, τὴν τρέφανε μ' ἀγκαλιὲς ἀχυρο ἀπὸ τοὺς στάβλους, κι ἄλλοι φαίνανε τρέχοντας, ρίχνανε στὴ λόχη στρώματα, μαξιλιάρια, ρουχα γυναικεία, τσακισμένα θρονιά.

Τὸ μεθύσι τῆς καταστροφῆς εἶχε κυριέψει τοὺς βιλάνους. Ὑστερα ἀπὸ τὴ νυχτερινὴ ἔνταση καὶ τὴν περισυλλογὴ τοῦ ἀγῶνα, ἔρχονταν τώρα, διπλὰ ἐπικίνδυνα, τὰ ἐπινίκια. Κιόλας, μέσ' ἀπὸ τὰ κατώγια, ἀκουγες τραγοῦδια μεθυσιμένα ν' ἀνεβαίνουν, νὰ μπλέκονται παράταιρα, παράφωνα, βρόντους καὶ σφυρίγματα τοῦ χοροῦ. Ἀλαφιασμένα τὰ σκυλιὰ τοῦ κάστρου οὐρλιάζανε πηδώντας μέσα στὶς κλοῦδες τοὺς. Καποιανοῦ τοῦ ἤρθε φαίνεται ἡ χαιρέκακη ἔμπνευση ν' ἀνοίξει τὸ πορτὶ στὰ γεράκια. Τὰ θρονία κᾶνανε φτερό, στρουφιζανε πάνω ἀπὸ τὸ κάστρο, καὶ τώρα γράφανε στὸν ἀλαμπρο οὐρανὸ τῆς δεκεμβριανῆς αὐγῆς τεράστιες καμπύλες, βουτούσανε τὸν κατήφορο μὲ γοργὰ ζαλιστικὴ, ζυγιάζονταν πάνω ἀπὸ τὴ φλόγα, καὶ πάλι λακίζανε φεύγοντας πρὸς τὸν δρίζοντα μὲ φτεροκόπημα πλατύ.

Πιάστηκε στὴν κουραστὴ τοῦ χαγιατιοῦ, τσακισμένος. Αὐτὸ λοιπόν, αὐτὸ εἶταν ἡ κατάληξη. . . Ὅχι, μὰ τὸν Ὑψιστὸ Θεό, δὲν τὸ εἶχε θελήσει! Μιὰ παράλογη σκέψη τοῦ περνάει ἀπὸ τὸ μυαλό, νὰ οὐρεῖ φωνὴ ἀπὸ δῶ πού βρίσκεται, φωνὴ μεγάλη, νὰ τοὺς συνεφέρει, νὰ τοὺς ἐξορκίσει. Σύγκαιρα ἔμως ἡ πραγματικότητα πού ἀναθράζει γύρω του μὲ τὰ τραγοῦδια τῶν μεθυσιμένων, μὲ τίς λάμψεις τῆς φωτιᾶς, ἔλο καὶ πιὸ ἔντονη, ἔλο καὶ πιὸ ὠμὴ, τὸν κᾶνει: νὰ ἴδῃ καθαρότερα τὴν ἀλήθεια. Οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τοῦ εἶναι ἀγνωστοί, δὲν τὸν ξέρουν, ἡ ἐξουσία ἔχει κιόλας ξεφύγει ἀπὸ τὸ χέρι του. Τέτοια εἶναι φαίνεται ἡ μοίρα τῶν πολέμων. Ἔνα σπρώξιμο ἔδωσε αὐτός, ἐλάχιστο, κι ἔλα πιά ἀκολουθοῦνε τὴ φορά τους, κουτροβαλιάζουν τὸν κατήφορο μὲ γρηγορὰ πού στιγμὴ τὴ στιγμὴ πληθαίνει. Ἀπόμεινε μονάχος, ἀγνωστός, ἔδω στὴν ἔρημη σκοπιὰ. Χάχανα ἀκούγονται κάτω στὴν αὐλή, χαμηλώνει τὰ μάτια καὶ βλέπει μιὰ δούλα νὰ κυνηγιέται λιγωμένη μ' ἕνα χωριάτη ἀναμαλλιάρη πού κᾶνει πήδους ἀγαρμπους, σὰν ἀγρίμι: τοῦ βουνοῦ. Ἄλλα γέλια, γυναικεία πάλι, ἐρεθισμένα, ξεπηδᾶνε ἀπὸ τίς σκοτεινὲς καμάρες τοῦ μαγεριοῦ. Τὸ χτήνος ξαμολύθηκε μέσα στὸν ἄντρα καὶ στὴ γυναίκα, γαυριάζει ἀδηφάγο καὶ παίζει τὴν ἀχιστὴ του τὴν τροφὴ προτοῦ τὴ χλουπακίσει.

Στὸ κάστρο εἶχανε βρεῖ λιγοστὲς γυναίκες, ὅλες τοῦ ὑπηρετικοῦ. Μιὰ μεσόκοπη καλοντυμένη, πού τὴν ξεφωλιάσανε στὸν πύργο, τοὺς παράδωσε μιὰν ἀρμαθιά κλειδιά κρεμασμένα στὴ ζώνη τῆς, δίχως νὰ

τούς ἐξηγήσει καὶ ποῦ ταιριάζουν. Τὰ πήρανε ξεκαρδισμένοι, τὴ βάλανε στὴ μέση καί, συνοδιά, τὴν ξέβγαλαν ἴσαμε τὴν καστρόπορτα, τὴν ξαποστείλανε μὲ ρεδερέντσες καὶ κοροϊδίες νὰ πάει τὰ χαιρετίσματα τους στὸν πρίγκηπα. Λίγο ἀργότερα ὠστόσο, σὰν εἶχε πιάσει νὰ φωτίζει, γυναῖκες ἀπὸ τὴν Καλαμάτα ἤρθανε κουβαλώντας φαγώσιμα στοὺς ἄντρες τους ποὺ βρῖσκονταν μὲ τοὺς ροβολατόρους, δίχως καθόλου νὰ τοὺς περνάει ἀπὸ τὸ νοῦ πὼς ἐκεῖ μέσα εἶχανε βρεῖ ἐκεῖνοι δλα τ' ἀγαθά. Καμπόσες ἀπὸ δαυτεὺς στέκονταν τώρα στὴ μεσαυλὴ μὲ τίς παλάμες στοὺς γοφούς καὶ κοίταζαν μὲ περιέργεια χαμογελαστή, κολακεμένη περηφάνεια, τὸ κάστρο ποὺ εἶχανε πάρει οἱ ἄντρες τους. Ὁ Ἄρτέμης ὁ χρυσοράφτης ἦρθε κι αὐτός, μὲ τὴ γυναῖκα του ἀντάμα, φορτωμένος τὸ στρώμα του, μιὰν ἀλλαξιὰ ἀφόρητη καὶ τρία καρβέλια. Διαμαρτυρήθηκε στὸν Ζερβοχέρη ποὺ δὲν τὸν εἶχανε πάρει μαζί στὸ πανηγύρι καὶ δήλωσε μὲ ὕφος βαρυσήμαντο πὼς θὰ ἔμενε κι αὐτὸς στὸ ἐξῆς ἐκεῖ, νὰ συμμεριστεῖ τὴν τύχη τῶν ἀδερφιών του.

Ἐσὺ τόσο ὁ Σγουρός, σέρνοντας ἄθυμα τώρα τὸ βῆμα, εἶχε τραβήξει κατὰ τὸ ἀρχοντικό. Κάποιος φόβος βαθύς τὸν συνείχε, πάλευε μὲ τὸν ἑαυτὸ του ἂν πρέπει νὰ πάει ἢ νὰ γυρίσει κάλλιο πίσω νὰ μὴ δεῖ τίποτα. Τὸ κορμὶ ὅμως ἔχει βουλὲς ἄσχετες μὲ τὸ πνεῦμα. Ἀνέβηκε στὰ δώματα ποὺ βρῖσκονταν πάνω ἀπὸ τὴ μεγάλη σάλλα, ἀνοιξε μὲ χέρι τρεμάμενο μιὰ πόρτα, μπῆκε. Εἶτανε κάμαρα μικρὴ, γυμνὴ, ἕνα κρεββάτι: ξύλινο μὲ οὐρανὸ, μιὰ κασσέλα, προσιὲς στρωμένες χάμου, δλα ἄθιχτα. Αὐτὸ τοῦ ἔδωσε θάρρος. Προχώρησε πιὸ μέσα.

Εἶτανε μικρότερο τ' ἀρχοντικό ἀπ' ὅσο τὸ θαροῦσε. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ σειρὰ κάμαρες μὲ νωπὸ ἀκόμα τ' ἀχνάρι: τῆς γυναίκας — ἐδῶ θὰ κάθονταν οἱ ἄδρες, ἡ βάγια, — ἔβγαίνες σ' ἕνα βαστέρνιο μισοσκοτεινο. Μυρωδὶ: ἂ λεδάντας βλογοῦσε στὸν ἄερα, ἀνάλαφρη. Στάθηκε δίδουλος, γιὰ μιὰν ἀκόμα φορά, τὴν τελευταία. Γιατί νάρθει ἐδῶ; ποιὸς τὸν ἀνάγκασε; Ἐνα ὀλάκερο κατεβατὸ τῆς ζωῆς του εἶχε κλείσει, τύλιξε τὴ γραφὴ, τὴν ἔδεσε σφιχτὰ μὲ κόκκινο σειρήτι, κρέμασε βούλα βαρειά, μολυβένια, μὲ τὸ ἀποτύπωμα πάνω τῆς σάρκας του, κ' ὕστερα τὴν πέταξε στὴ θάλασσα νὰ βουλιάξει. Ἦθελε νὰ θαφεῖ γιὰ πάντα τὸ μυστικό. . .

Καὶ νὰ ποῦ τώρα ἔρχεται μονάχος του, χάνοντας τὰ βήματά του, νὰ ψάξει μήπως βρεῖ τὴ γραφὴ στὴν ἀμμουδιά, μήπως τὴν ξέβρασε τὸ κύμα, νὰ τὴν ξαναδιαβάσει. Κάτι ἄρρωστο τρέχει στὸ αἷμα του, κάτι ἄβουλο καὶ δειλὸ. Ἀνοίγει τὴν πόρτα, σηκώνει τὸ βῆλο, μπαίνει. Ἡ ἀνάσα του κόπηκε. Εἶναι ἐδῶ τὸ κουβούκλι.

Μὲ μιὰ ματιὰ τὰ εἶδε δλα ἡ καρδιά του ράγισε. Τὸ κρεββάτι ἀνάστατο, μισοκρεμασμένο τὸ στρώμα κάτω, σπασμένα τ' ἀρμάρια, φουστάνια ποὺ ξεχύνονται ἔξω, στὸ πάτωμα, κύμα ἀφράτο καὶ πλουμιστό. Μιὰ κασσέλα χάσκει: μπροστά της σωρὸς τὰ σώρουχα. Ἀκόμα καὶ τὸ προσευχητάρι εἶναι βεβηλωμένο, λάσπες ἔχουν ἀπομεινεί πάνω του, πατησιὲς χοντρές, ἀγροϊκες. Στὸ παραθύρι βουλιάζανε τὰ τεζαριστὰ λαδόχαρτα, καὶ τὸ φῶς τῆς χειμωνιάτικης ἡμέρας ἀστράφτει στὶς τρύπες κρῦο καὶ θαμπό. Ἐκανε τρεκλίζοντας δυὸ βήματα πάνω στὸ λασπωμένο χαλί, στάθηκε. Αὐτὸ εἶτανε λοιπὸν τὸ ἄδυτο ποὺ τόσοις μῆνες τὸ εἶχε

δνειρευτεί μ' ανοιχτά, άγρυπνα μάτια. "Ωχ! ό άσπλαχνος άφανισμός. Μηχανικά σκύβει κι άπλώνει τó χέρι του ν' άγγίξει ένα φουστάνι. Τό χέρι του τρέμει. Είναι άδρόδ τó φουστάνι, άπό βαρειά στήφρα χρυσοκλωσμένη, κάποιο ρούχο επίσημο βέβαια, για τίς μεγάλες γιορτές. Πηγαίνει και στην κασσέλα μπροστά, με συστολή παιδιδάστικη κοιτάζει τά σώρουχα, άσπρα ύφάσματα μαλακά, πού κολπώθηκαν, χλιάνανε πάνω στο κορμί της. "Αν τ' ανασάνεις, θά κρατούν ίσως άκόμα τó μύρο τó μυστικό. Πάει, δλα άφανίστηκαν' χέρια ιδρωμένα, μαλλιαρά, τά πασπάτεψαν, τά κουρέλιασαν, τά γδύσανε. Τίποτα πιά δέ μένει γι' αυτόν' για μιάν άκόμα φορά άλλοι προλάβανε πιδ πριν, τó κόψανε τó λουλούδι.

'Αργά, με βήμα βαρύ, πήγε ν' άκουμπήσει στο παραθύρι. 'Ο κάμπος άπλωνότανε κάτω, πέρα, γυμνός, ή θάλασσα γυάλιζε δεξιά, λεπίδα άσημένια. "Όμως αυτός δέν έβλεπε. Με μάτι τυφλό, διάβαζε μέσα του, θάμπος παράδοξο τόν έκανε νά σαστίζει. "Ένωθε τώρα πώς δλο τούτο τόν καιρό, άπό τότε πού γύρισε στά χώματα της άγνωστης γι' αυτόν γυναίκας, τó ειδωλό της τόν ειχε παρακολουθήσει, τόν ειχε στοιχειώσει, στο τρισκόταδο άπωθημένο του μαύλιζε άδιάκοπα τó νού. 'Αφού δέν κατάφερε νά την κυριέψει, κυριέψε τó κάστρο της. Κ' ειχε ξεκινήσει για τó σκοπό του αυτό με τή σκοτεινή, τή λάγνη έρμη τού βιαστή, νά φτάσει καταπάνω της αναπάντεχος, τρομαχτικός, και νά τής ξεθι- λυώσει δυναστικά τή ζώνη.

Ρίζα - ρίζα, σέ κρυμμένη ζάρα της καρδιάς του, ένας κόμπος φαρμάκι: έχει σταθει, έπηξε, σά θολό δάκρυ άπό ρετσίνι σέ λαδωμένο κορμό πεύκου. Δέ λησμονάει τή νύχτα εκείνη, τήν ανεμόδαρτη και βροχερή, πού τραβώντας για τó κρεβάτι της γυναίκας άκουσε τó κλάμα τού μωρού. Ειχε σκύψει πάνω στην κούνια κ' ειδε θαμπά, στο φώς τού καντηλιού, τήν άπαλή σάρκα ν' αναδύεται, άλαφιασμένη σάν άπό σκοτεινό προαίσθημα μέσα στον παιδικό ύπνο. Τότε, ειχε καταλάβει ξαφνικά πώς δλα έχουν τελειώσει. "Ό,τι έγινε δέν ξαναγίνεται' αυτός, ήταν ό ξένος. Με τήν ίδια όρμη πού βγήκε άπό τó κουβούκλι τότε, άπό τó καστέλλι, άπό τήν Κλαρέντσα, με τήν ίδια όρμη έφυγε μέσα στην κατάχλωμη αύγή, πετώντας καθάλλα στον 'Αστρίτη. "Έτσι συνεπαρμένος πήρε τή δημοσιά, έδραμε μέσ' άπό τó μουσκεμένο κάμπο σά νά τόν κυνηγούσαν. Κ' ειτανε στην άρχή τυφλός, τίποτα δέν έβλεπε γύρω του. "Υστερα, στανικά θάλεγε, ειδε. Κι άνάβλεψε.

'Ο δρόμος εκείνος, μέσ' άπό τήν έρημωμένη χώρα, ειχε καταλήξει εδώ, σήμερα, στο κάστρο τών Βιλλαρδουίνων.

Ποδοβολητό άκούστηκε έξω άπό τήν πόρτα, φωνές πού ζυγώνουν. 'Η καρδιά του βρόντηξε, στάθηκε, σάν τού κλέφτη πού τόν πιάνουνε σκαστό. Δέν πρόλαβε παρά μονάχα νά γυρίσει τó κορμί του και νά στηριχτεί με τή ράχη στο παραθύρι: ή πόρτα ανοίχτηκε. "Ένα μπουλουκι χύμηξε μέσα, άγριεμένες άπό τή δίψα τού δλέθρου μορφές, ό Φεντόρ έπικεφαλής τους.

Στάθηκαν βλέποντάς τον, με σάστισμα δυσαρεστημένο. Τό μέτωπο τού Γιαννιτώτη ειχε συγνεφιάσει.

— Τί κάνεις εδώ, άδερφέ;

— Τίποτα.

Είδε τὸ μάτι τοῦ Σλαύου πὸ ἐφ' ἑρνε βόλτα τὴν κάμαρα, γοργά, κ' ὕστερα στυλωνότανε πάλι πάνω του, ἐξεταστικός. Στὸ χέρι: κρατοῦσε κοντὸ πελέκι.

— Ἐμπρός! πρόσταξε τοὺς δικούς του μ' ἓνα γνέψιμο, δίχως νὰ ξεκολλήσει τὰ μάτια του ἀπὸ τὸν Σγουρό.

Μουδιασμένοι ἐκεῖνοι κι ἔμως βιαστικοί, σκούψανε χάμω, βούτηξαν τὰ χέρια τους στὰ σκορπισμένα ρούχα κι ἄρχισαν νὰ τὰ συνάζουν ἀγκαλιές-ἀγκαλιές. Ἐνας ξερακιανός, ψηλὸς Γιαννιτωῦτης μὲ γένεια ἀγκυκαθερά, ἄρπαξε τὰ σώρουχα, τὰ σήκωσε ψηλά καὶ τ' ἄφησε πάλι νὰ πέσουν βροχὴ χάμου, ξεκαρδισμένος. Ὅ,τι πιὲ κρυφὸ ἀγκαλιάζει: κατὰσαρκα τὸ κορμὶ μιᾶς γυναικας, κυμάτισε στὸν ἄερα, μπροστὰ στ' ἀντρίκια μάτια, κι ἀνασκελθῆκε στὸ πάτωμα ξεδιάντροπα. Ὁ Σγουρός τοὺς κοίταζε ἄλαλος, ζαλισμένος.

— Ἀπὸ τὸ χαγιάτι πετάτε τα στὴν αὐλή! πρόσταξε ὁ Φεντέρ. Μὴ χασομερνᾶτε!

Δὲν εἶχε προφτάσει ν' ἀποσώσει τὴν κουβέντα του ὁ Σγουρός ἔμπηξε μιὰν ἄγρια φωνή:

— Πίσω, θρασίμια!

Στάθηκαν, ἀπορημένοι.

— Πίσω, κλέφτες! ληστές!... Ἀνάθεμα! ντροπιάζετε τὸ ἔργο μας, συνέχισε κ' ἡ φωνὴ του ἔτρεμε ἀπὸ ἀγανάκτηση καὶ λύσσα.

Οἱ Γιαννιτωῦτες κοιτάζονταν παραζαλισμένοι. Τί εἶχε πάθει ὁ ἀνθρωπος τοῦτος; Μήπως ἔχασε τὰ φρένα; Τὰ μάτια τους, γεμάτα ἀμηχανία, γύριζαν στὸν Φεντέρ ζητώντας συμβουλή.

Εἶχε μείνει ἀτάραχος ὁ Φεντέρ, μονάχα τὸ μέτωπό του μιὰ ζάρα βαθεῖα τὸ τσάκιζε. Στήριξε τίς δυὸ γροθιές του στοὺς γοφούς, στύλωσε διχαλωτὰ τὰ πόδια. Ἀγάντια στὸν Σγουρό, ἔμεινε νὰ τὸν κοιτάζει δίχως νὰ μιλάει, μὲ βλέμμα ἐξεταστικό, βαρὺς. Στιγμὲς πέρασαν. Τέλος ἔγνεψε μὲ τὸ χέρι στοὺς δικούς του νὰ συνεχίσουν αὐτὸ πὸ ἄρχισαν.

Καμπουριασμένοι, ἀμίλητοι ἐκεῖνοι τώρα, συνέχισαν. Ἀράδα βγήκανε ἀπὸ τὴν κάμαρα τὰ φορέματα, τὰ σώρουχα, οἱ κορδέλλες, τὰ σαντάλια. Κι ὅταν ὅλα πιὰ σώθηκαν, ὅταν ἡ κάμαρα ἔμεινε ἀδειανὴ ἀπὸ κάθε τι πὸ κρατᾷ τὸ σχῆμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτραβήχτηκαν κ' οἱ βιλάνοι ἀθρόυδα. Τὸ βῆλο ξανάπεσε πίσωθὲ τους.

Οἱ δυὸ εἶχανε μείνει μόνοι. Τινάγματα ἀδιόρατα, ψευγαλέα, περνοῦσανε στὸ πρόσωπο τοῦ Σγουροῦ, τὰ μάτια του κοίταζαν διάπλατα, θαμπά, σὰν τυφλωμένα. Ὁ Σλαῦος ἦρθε κοντὰ του ἄργός.

— Τί γυρεύεις ἀνάμεσός μας ἐσύ; ρώτησε τραχειά. Τί σκοπὸ ἔχεις; Εἶσαι προδότης;

Τινάχτηκε ὁ Σγουρός, τὸ χέρι του χούφτισε στὴ ζώνη τὸ μαχαίρι.

— Τράβα το λοιπόν! Τί στέκει; ἔκανε ἤρεμα ὁ Φεντέρ.

Μιὰ-δυὸ στιγμὲς ἔμειναν ἔτσι, νὰ κοιτάζονται κατὰματα, δίχως νὰ σαλεύουν.

— Δὲν ἤρθαμε ἐδῶ γι' αὐτὸ, διαμαρτυρήθηκε τέλος μὲ φωνὴ πνιγμένη ὁ Σγουρός. Δὲν εἶμαστε ληστές!

Παράδοξο χαμόγελο πέρασε στὰ ξεματωμένα χεῖλη τοῦ Σλαύου.

— Ντροπὴ σου, ἔκανε μὲ τὴ βαθεῖα του τὴ φωνὴ δίχως ν' ἀπο-

κριθεῖ στήν κατηγορία. Ντροπή σου! Καί καθώς ὁ νέος τὸν κοίταξε ἀναστατωμένος, διδουλος, πρόσθεσε χαμηλώνοντας τὴ φωνή του:—“Ὅλα πρέπει: ν’ ἀφανιστοῦν, ἀκούς; Τίποτα νὰ μὴ μείνει!

— Φεντόρ!

—“Ὅλα!

·Ὁ Σλαῦος ἔσκυψε κοντά του, σχεδὸν σι’ αὐτί:

—“Ἐσὺ ἔπρεπε νὰ τὸ ζητᾶς, εἶπε.

Τὸν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι, τὸν τράβηξε ἦσυχά μαζί του καὶ βγήκανε ἀπὸ τὸ κουβούκλι. Τὸ βαστέρνιο εἶταν ἔρημο. Πέρασαν σὲ μιὰν ἄλλη κάμαρα πὺ εἶχε παράθυρο στὴ μεσαυλή. Ἐκεῖ ζύγωσαν.

— Κοίτα, εἶπε ὁ Φεντόρ δείχνοντας κάτω.

Κοίταξε. Κ’ εἶδε τοὺς Γαννιτωῦτες πὺ ἕνας-ἕνας πῆγαιναν στὴ φωτιά κ’ ἔρριχναν στὴ λόχη τὸ φόρτωμά τους. Ἡ φλόγα ζωντάνευε, ψήλωνε. Ἀπὸ τὴ γλώσσα τῆς σούρωνε ἕνα γαϊτάνι μαῦρος καπνός, λιθάνιζε μιὰ στιγμή, κ’ ἔλυωνε γοργὰ στὸν ἀέρα.

—“Ὅλα ἐκεῖ νὰ τὰ ρίξεις, εἶπε ὁ Φεντόρ.

Τὰ μάτια του εἶταν στυλωμένα στὴ φλόγα, τὴν ἀντικαθρέφτιζαν, δίχως ὅμως νὰ γυαλίζουν πιά. Καταχνιὰ ἀνάλαφρη τὰ εἶχε θολώσει. Εἶχε βυθιστεῖ σὲ συλλογὴ.

Κοίταξε κι ὁ Σγουρός. Ἡ φλόγα, ὁ καπνός... Κάτι μέσα του τρέμιζε, σὰν παράπονο, ράγιζε. Μιὰ στιγμή τοῦ φάνηκε σὰ νὰ βλέπει μέσα στὶς γλώσσες τῆς φωτιάς νὰ μπλέκεται τὸ σύφλογο κεφάλι τοῦ Κοκκινότριχου. «Σηκώσου ὀρθός, ἔλα νὰ πᾶμε. Εἶσαι γεννημένος λεύτερος ἐσύ.» “ὦ! τί πικρὸ καὶ ματωμένο πράμα πὺ εἶναι ἡ λευτεριά τοῦ ἀνθρώπου...

Ἐσκυψε τὸ κεφάλι του, κατάπτε με κόπο. Ὅστερα τὸ στύλωσε πάλι.

—“Ἐλα! πᾶμε ἀπὸ δῶ, εἶπε στὸν Φεντόρ.

Τρεῖς ἡμέρες ἀργότερα, ἡ Καλαμάτα πὺ πανηγύριζε στὸ μεταξὺ ξέγοναστη, μ’ ἀπλοϊκὴ πίστη πὺς ἔχει γλυτώσει, δοκίμασε τὸ πρῶτο δυσάρεστο ξάφνιασμα. Φράγκοι καθαλαρέοι φάνηκαν πέρα, στὴ δημοσιὰ, ἔρχονταν κατὰ δῶθε. Οἱ ἀρματωσιές τους ἔλαμπαν στὸν πρωῒνον ἥλιο στραφταλιστές.

Οἱ πρῶτοι πὺ τοὺς εἶδανε, ἀγρότες, εἶχανε τρέξει στὴν πολιτεία καὶ δῶσανε τὸ μαντάτο ξέπνοοι. Μεμιᾶς οἱ δρόμοι ἀδειασαν, τὰ πορτοπαράθυρα κλείστηκαν, βουθαμάρα τρομαγμένη πλάκωσε παντοῦ. Τὸ κάστρο ἀμπάρωνε τὴ σιδερόπορτα καὶ στὶς τάπιες ὀρθώθηκαν οἱ λόγχες. Σὲ λίγο μπαίνανε στὴν Καλαμάτα, μὲ τριποδισμό βαρὺ, οἱ καθαλαρέοι.

Δὲν εἶτανε πολλοί, καμμιά τριανταριά μέτρησαν οἱ βουρησσοὶ κρυφοτηρώντας πίσω ἀπὸ τὰ παραθύρια τους. Μπροστὰ πῆγαινε, κορδωμένος στὸ κορακάτο φαρί του, ὁ κοντόσταβλος.

Ἦρθανε ὀδίσια μπροστὰ στὴν καστρόπορτα, στάθηκαν καὶ βάλανε τὸ βούκινο νὰ σημάνει. Ἐνας ἐράλδος φώναζε σηκώνοντας κατὰ τίς τάπιες τὸ κεφάλι του, μὲ τὰ χέρια του γύρω στὸ στόμα χωνί:

— Στ’ ὄνομα τοῦ ἀφέντη τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς κυρα-πριγκηπέσσας πὺ ὀρίζουν τὴν πολιτεία τούτη τῆς Καλαμάτας, ἀνοίξτε! Οἱ καθαλαρέοι τοῦ μεγαλότατου πρίγκηπα δὲν ἔρχονται σὰν ἐχθροί, ἔρχονται νὰ μιλήσουν μαζί σας. Στ’ ὄνομα τοῦ ἀφέντη τῆς Ἀχαΐας! Ὁ ἄρχον

τας κοντόσταβλος ἐδῶ παρών, σᾶς ὀρμηγεύει νὰ μὴ φοθηθεῖτε τίποτα. Ἄνοιξτε!

Χρειαῖστηκε νὰ περιμένουν κάμποσο μπροστά στὴ σιδερόπορτα οἱ Φράγχοι ὥσπου οἱ καστρινοὶ ν' ἀποφασίσουν. Φαίνεται πὼς εἶχανε συναχθεῖ μέσα, τὸ συζητοῦσαν τὸ πράγμα, ἀν εἶναι φρόνιμο. Τέλος, ἀφοῦ πιά ὁ ἐράλδος τρεῖς φορές εἶχε διαλαλήσει τὴν ὑπόσχεση τοῦ κοντόσταβλου πὼς ἔρχεται σὰ φίλος, ἢ βαρεῖα πόρτα ξεμανταλωθήκε κ' οἱ Φράγχοι, δίχως νὰ πεζέψουν, μπήκανε στὸ κάστρο.

Τοὺς ὀδήγησαν στὴ μεσαυλὴ ἐκεῖ πέζεψαν. Γύρω, σὲ κύκλο μεγάλο, πυκνὸ, στέκονταν ὀλαρμάτωτοι οἱ ροβολατοροὶ κρατώντας στὸ χέρι τίς λόγχεις, τίς τσάγρες, τὰ δοξάρια τῆς ὀπλοθήκης τοῦ κάστρου μὰ καὶ τὰ δρεπάνια πού εἶχανε φέρει μαζί τους ὅταν πρωτόρχονταν. Οἱ Φράγχοι, σατισμένοι κάπως, κοίταζαν γύρω νὰ ἰδοῦν σὲ ποιὸν ἀπ' ὀλους θὰ ἔπρεπε νὰ μιλήσουν.

Τότε τὰ μάτια τους πέσανε στὰ σκαλιὰ τῆς ἐκκλησιαῶς. Ἐκεῖ, σὲ τάξη ἀραιή, κλιμακωμένοι, στέκονταν ἔξη ἄντρες. Φορούσανε μάλλιες ἄλυσιδωτές, φράγκικες, ὅμως τὰ κεφάλια τους ἔμεναν ξέσκεπα, δίχως κράνη. Ἐκεῖ γνέψανε οἱ βιλάνοι στοὺς ἀποσταλαμένους τοῦ πρίγκηπα νὰ προχωρήσουν. Εἶταν οἱ ἔξη ἀρχηγοὶ τοῦ ξεσηκωμοῦ, ὁ Σγουρός, ὁ Φεντόρ, οἱ τέσσεροι Μαϊνιώτες.

Μὲ βῆμα ἀποφασιστικὸ ὁ Σωντερὸν προχώρησε νὰ σταθεῖ μπροστά στὰ σκαλοπάτια. Εἶταν ἄντρας ἀληθινὸς ὁ κοντόσταβλος, πολεμιστὴς ἀπὸ κούνια· ἡ ζωὴ τοῦ στρατοπέδου, ὁ ἀέρας τῆς μάχης τὸν εἶχανε θρέψει. Στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης, τῆς ἀπραξίας, μαράζωνε, κάτι σάπιο ἔμοιαζε τότε νὰ μολεῦει τὸ αἷμα του καὶ γεροῦσε. Ἡ σημερινὴ ἀνάσα, ἢ πολεμὸχαρη, ἀντίθετα, τὸν εἶχε λὲς ξαναγιώσει.

Χαιρέτησε τοὺς ἔξη καπεταναίους δίχως προσποίηση, μὲ εἰλικρίνεια αὐστηρὴ καὶ παλληκαρίσια, κ' εἶπε τὴν πρόταση τοῦ ἀφέντη του. Ὅ πρίγκηπας ἀναγνωρίζει πὼς οἱ ροβολατοροὶ τοῦ ἔχουν πάρει μὲ τὸ σπαθὶ τους τ' ὄραιο κάστρο, πὼς δείχτηκαν στὴν πράξη τούτη ἀποφασιστικοί, πὼς τὸν ξάφνιασαν μὲ τὴν ἀποκοτιά τους καὶ τὴ δεξιότητά τους. Ὅμως τὸ κάστρο δὲ μποροῦσε, ὄχι, δὲν τοῦ εἶτανε βολετὸ νὰ τοὺς τ' ἀφήσει. Καὶ πρῶτα δὲν εἶτανε δικό του: Καθὼς ὀλοι τὸ ἤξεραν, ἢ Καλαμάτα εἶναι φῖε τῶν Βιλλαρδουίνων, καὶ τὸ κάστρο πατρογονικὸ τῆς κυρᾶς του, τῆς Ἰζαμπῶς. Ἄν θέλουν, λέει, μπορεῖ νὰ τοὺς ἀποζημιώσῃ γιὰ τὴν ἐπιστροφή πληρώνοντας λύτρα, ὅσα λύτρα ὀρίσουν μὲ κοινὴ συμφωνία τὰ δύο μέρη, καὶ γιὰ τοῦτο ἔχει τὸ λεύτερο αὐτός, ὁ κοντόσταβλος, νὰ συζητήσει μὲ τοὺς γενναίους ἀρχηγούς τῶν ροβολατορῶν. Ἄν πάλι δὲ θέλουν λύτρα, μόνο προτιμᾶνε τὴ γῆς, καλὰ τότε, νὰ ποῦνε ποιὸ φῖε ἀπὸ κεῖνα πού βρίσκονται στὴν ἐξουσία του, τόποι, χωριά καὶ δυναμάρια τοῦ Μοριᾶ, μπορεῖ νὰ τοὺς ἱκανοποιήσει. Ἐχει ὀλη τὴν καλὴ διάθεση νὰ τοὺς δώσῃ ἀντάξιο ρεγάλο.

Ἐδῶ πῆρε ἀνάσα ὁ κοντόσταβλος, τεζάρισε τ' ἀτσάλῳφραχτα ποδάρια του καὶ τέντωσε τὸ φαρδύ του στῆθος.

«Ἄν ὅμως οἱ ξεσηκωμένοι βιλάνοι ἀρνηθοῦν, ἀν ἐναντιωθοῦν στὴν πρόταση, πού εἶναι κι ἀπόφασή του, νὰ ξέρουν πὼς μὲ κανένα τρόπο, ποτέ, ὁ πρίγκηπας τῆς Ἀχαΐας δὲ θὰ ὑποχωρήσει. Μὲ σέντζιο ἢ μὲ

μάχη, με σίδερο και με αίμα, θά τὸ πάρει πίσω τὸ κάστρο του, τὸ κάστρο τῆς κυρᾶς του, ἔτσι πού νὰ τοῦ εἶναι μάρτυς ὁ Θεὸς κ' οἱ ἅγιοι τοῦ Παραδείσου. Καὶ τότε κανένας δὲ θάχει νὰ προσμένει ἔλεος, μόνο τὰ κοράκια θὰ φᾶνε τὸ κορμὶ του.»

Ἔτσι εἶπε ὁ κοντόσταβλος. Οἱ ἔξη τὸν εἶχαν ἀκούσει ἀμίλητοι. Γύρω, στὸ λαὸ τῶν ξεσηκωμένων, βαθειά, συγνή βασιλευε σιωπὴ. Ὁδήγησαν τοὺς Φράγκους στὴ μεγάλη σάλλα καὶ τοὺς εἶπαν νὰ προσμένουν ἐκεῖ ὡσπου οἱ ἀρχηγοὶ νὰ συνεννοηθοῦν μεταξύ τους καὶ ν' ἀποφασίσουν. Οἱ ἔξη πάλι ἀποτραβήχτηκαν γιὰ σύσκεψη στὴν ἐκκλησιά.

Δὲ βιάσταξε πολὺ ἡ σύσκεψη. Ὁ κοντόσταβλος κ' οἱ ἱπότες του πού περίμεναν στὴ σάλλα ὄρθιοι, γιὰ νὰ δείξουν ἔτσι τὴν περήφανη βιάση τους, εἶδαν σὲ λίγο νὰ τοὺς φωνάζουν ἔξω. Βγήκανε. Κ' ἐκεῖ, μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησιάς, πήρανε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Σγουροῦ μεγαλόφωνα, ἔτσι πού νὰ τὴν ἀκούνε καλὰ οἱ γύρω, τὴν ἀπόκριση τῶν βιλάνων.

«Οἱ Ρωμιοὶ τῆς Καλαμάτας, τῆς Μάινης, οἱ Σλαῦσι τῆς Γιάννιτσας κι ὅσοι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς γύρω τόπους ἀποφάσισαν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ πάρουν τὸ κάστρο τοῦτο, ὄλοι ἀδέρφια στὴ σκλαδιά καὶ στὸν κατατρεγμό, ἂν καὶ γνήσια παιδιὰ τῆς γῆς ἐτούτης, μὴνᾶνε στὸν πρίγκηπα νὰ ξέρει πὼς ὁ σκοπὸς τους δὲν εἶτανε νὰ πληρωθοῦν. Δὲν κλέψανε πράμα ξένο καθὼς οἱ ληστές, μὰ πήρανε δικαιωματικὰ αὐτὸ πού τοὺς ἀνήκει. Εἶναι βιλάνοι, τάξη κατώτερη, λοιπὸν δὲν ἔχουν χρέος ν' ἀκολουθήσουν τὰ συνήθεια τῆς ἱπποσύνης πού δίνουν δικαίωμα στὸ νικητὴ νὰ πουλάει στὸ νικημένο τὰ ἴδια του τ' ἄρματα. Νὰ ξέρει ὁ πρίγκηπας τῆς Ἀχαΐας πὼς στὸν τόπο τοῦτον ὁ ξένος εἶν' αὐτός, καὶ πὼς οἱ ροβολατόροι πατήσανε τὸ κάστρο στ' ὄνομα τοῦ βασιλέα τῶν Ρωμαίων. Αὐτὸ νὰ ξέρει. Κι ἂν νομίσει πὼς τὸν ἔχουν προσβάλει, ἂν δὲ θέλει νὰ παραδεχτεῖ πὼς τὸ δίκιο εἶναι μὲ τὸ μέρος τους, τότε ἄς σηκώσει τοὺς βασσάλους του γιὰ πόλεμο κι ἄς ἔρθει. Θὰ τὸν προσμένουν στὶς τάπιες ἔτοιμοι, ἔτσι πού νὰ τοὺς εἶναι μάρτυς ὁ Θεὸς καὶ τὸ ἱερό του Εὐαγγέλιο.»

Ἀπορημένος ἀκουσε ὁ κοντόσταβλος τὴν ἀπόκριση. Τὸ ὕφος του, ἔμενε ἐπίσημο, αὐστηρό, καθὼς ταιριάζει σ' ἀντίπαλο, ἔμως ἡ παιδιὰστικὴ ἀφέλεια, ἡ κρυμμένη πάντα μέσα του, τὸν ἔκανε τώρα, ἄθελα, νὰ τεντώνει τὰ μάτια. Αὐτό, μὰ τὸν ἅγιο Ἰάκωβο, δὲν τὸ περίμενε! Ὅχι! Ἔλεγε πὼς θάβρει τοὺς ροβολατόρους δύστροπους, πονηροὺς, ἀποφασισμένους νὰ ἐκμεταλλετοῦν τὴν περίσταση, νὰ ξεκολλήσουν ὅσο ἐπαιρνε μεγαλύτερο ἀντάλλαγμα, βαρύτερα λύτρα· ἔτσι λένε πὼς ταιριάζει σὲ Ρωμιοὺς. Ὅμως ν' ἀρνηθοῦν καὶ τὸ φῖε καὶ τὰ πέρπυρα! . . . Αὐτό, ἂν δὲν τ' ἀκούγε μὲ τὰ ἴδια του τ' αὐτιά, ποτὲ δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸ πιστέψει.

Δὲν εἶπε τίποτα, ἔμεινε ἄλαλος γιὰ μιά στιγμὴ. Ὑστερα γύρισε ἀπότομα, πῆγε στὸ φαρὶ του, καθαλίκεψε, καὶ μπροστὰ αὐτός, πίσω οἱ ἱπότες, ἔφυγε ἀπὸ τὸ κάστρο.

Ἡ σιδερόπορτα ξανάκλεισε, βαριά.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

II

ΑΙ πιά άρχίσανε νά περιμένουν τόν πρίγκηπα νάρθει. Τόν περίμεναν με τὸ φουσαῖτο του νά φτάνει κάτω ἀπὸ τὰ τειχιὰ ἀγριωπός, σκληρός, νά στήνει σκάλες, τριμπουτζέτα, σκρόφες· νά χυμᾶει με τοὺς ἵππους του ξεσπαθωμένος, διψώντας αἷμα, καὶ νά σφάζει· πάνω στὶς τάπιες τοὺς καστροπολεμίτες. Ἡ θωριά του, σ' ἄλλους δόλοτελα ἄγνωστη, σ' ἄλλους ἀόριστα γνώριμη, γραφότανε γιὰ ὄλους στὸν ὀρίζοντα γεμάτη φοβέρα, τὰ σφιγμένα χεῖλη του νά σταλάζουν φαρμάκι, τὰ μάτια του νά τινάζουν φωτιές, κ' εἶτανε τὸ λυσσασμένο ἀπὸ τὴ μάνητα ξεφωνητό του βροντή.

Πιάσανε σύνταχα νά ἐτοιμάζονται γιὰ τὴν ἄμυνα. Κουβάλησαν στὶς ἀποθήκες ὄσα τρῶφιμα μπόρεσαν, μήπως αὐτὰ ποὺ εἶχανε βρεῖ μέσα βγαίνανε ὕστερα λιγοστά, ἔρισαν βάρδιες νά φυλάνε μέρα· νύχτα πάνω στὶς τάπιες, ἐτοιμάσαν καζάνια μεγάλα γιὰ νά λιώνουνε μέσα τὸ μολύβι καὶ νά περιλούζουν με δαῦτο πάνω ἀπὸ τὰ τειχιὰ τὸν ἐχθρό. Ὅστερα ἀπὸ τὸ χαροκόπι τῆς πρώτης ἡμέρας, τὴ θριαμβικὴ ξεγνοιασιά καὶ τὸν κομπασμὸ τῶν δυὸ κατοπινῶν, ἓνα καινούργιο κύμα πυρετοῦ εἶχε ἔρθει· καὶ τοὺς συνεπῆρε. Τρόμαζαν μήπως δὲν προλάβουν, ἰδρωκοποῦσαν ἀγχομαχώντας στὴ δουλειά, ἀνέβαιναν κάθε τόσο στὴ δίγλα τοῦ πύργου σὰ νά μὴν ἐμπιστευόνταν πιά τὸ βιγλάτορα, καὶ βάζοντας τὸ χέρι ἀντήλιο, τρώγανε με τὰ μάτια τὸν κάμπο κατὰ τὸ βοριά, κατὰ τὴ δύση, μήπως ἴδουν, μακρὺ καὶ λαμπερὸ ἔρπετό, νά προβαίνουν κει· κάτω τ' ἀλλάγια τῶν Φράγκων.

Ἀνέβαινε κι ὁ Σγουρὸς καὶ κοίταζε, ἔμως αὐτὸς κατὰ τὴ θάλασσα. Τί ἔκανε ὁ Καφούρης; Ἔστειλε τὸ μαντάτο νά προφτάσουν οἱ γενεδέζικες γαλέρες; Κι ἂν ἔρχονταν προτοῦ προλάβει ὁ πρίγκηπας; Γιατί εὐκολὰ δὲ θὰ τ' ἀποτραβοῦσε τὸ νυχοπόδαρό του ἀπὸ τὴν ὄνειρεμένη λεῖα ὁ ἀναθεματισμένος γέροντας. Τὴ δευτέρη κιόλας ἡμέρα, εἶχε στείλει ἄνωθρο ποικὸ του μέσα στὸ κάστρο νά πεῖ στὸν Σγουρὸ πὼς γυρεύει· νά τὸν ἰδεῖ, πὼς τὸν προσμένει· κάτω, λέει, στὸ λιωστάσι ποὺ βρῖσκε-

ται στην άγκωνή του ὄχτου. Κι ὁ Σγουρός ξαπόστειλε πίσω τὸν ξένο λέγοντάς του νὰ πεῖ στο Γενοβέζο πὼς τὸ κάστρο εἶναι τῶν Ρωμαίων, πὼς στὸν τρόπο τοῦτο δὲν ἔχει καμμιά δουλειά ὁ Ματτέος Καφούρης, οὔτε κ' οἱ πατριῶτες του, οἱ πλεονέχτες.

Ὡστόσο οἱ ἐτοιμασίες κόντευαν νὰ τελειώσουν, οἱ ἀποθήκες εἶχαν γεμίσει, οἱ βάρδιες ἀλλάζαν ἀδιάκοπα, μὰ τὸ φουσαῖο τοῦ πρίγκηπα πουθενὰ δὲ φαινόταν. Σάσιζαν οἱ ροβολατόροι, κοιτάζονταν συναμεταξύ τους ἀμίλητοι, μὴ ξέροντας τί νὰ πιστέψουν· κάποιοι, ἀνέμυαλοι βέβαια, βιάζονταν νὰ πανηγυρίσουν λέγοντας πὼς σίγουρα ὁ πρίγκηπας μετάνοιωσε, φοβήθηκε ὁ κοντόσταβλος ἐλέποντάς τους, καὶ κάθισαν μαζί οἱ δύο τους καὶ συμφώνησαν νὰ τὸ παρατήσουν καλλίτερα τὸ κάστρο στο ἔλεος τοῦ Κυρίου, νὰ μὴ μπλέξουν σὲ δουλειὰ ἀσχημὴ μὲ τὰ παλληκάρια ποῦ τὸ διαφεντεύουν. Ὅμως καὶ κάτι ἄλλο πρόσμεναν οἱ καστριννοί, ἐλπιδοφόρο τοῦτο, ποῦ δὲν ἐρχότανε: Τὴ φρουρὰ ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά. Εἶχανε στείλει μχνατοφόρο, τὸ πρῶτο κιόλας πρῶτ', νὰ μηνύσει στὴν Κεφαλὴ πὼς τὸ κάστρο πάρθηκε καὶ πὼς μποροῦν τώρα οἱ στρατιῶτες νὰ ὀρίσουν. Ὁ μαντατοφόρος δὲν εἶχε ἀκόμα γυρίσει, οὔτε ἡ φρουρὰ εἶχε φανεῖ.

Τί ἔτρεχε; Ὁ Σγουρός, ὁ Φεντόρ, ἀρχισαν κιόλας νὰ τὸ υποψιάζονται. Ἡ Κεφαλὴ δὲν εἶχε πολυπιστέψει στὸν ἰσχυρισμὸ πὼς ἡ Κελαμάτα θὰ λευτερωνόταν. Ἔδωσε μιὰν ἀόριστη ἐκεῖ ὑπόσχεση, χάρηκε ἐπιπόλαια τ' ὄνειρο, μὰ δὲν τὸ πολυσκέφτηκε τὸ πράμα. Τώρα ποῦ θὰ τὸ μάθαινε γιὰ τελειωμένο, ὕστερα ἀπὸ τὸ πρῶτο σάσισμα, θὰ εἶχε καθήσει σοδαρὰ καὶ θὰ τὸ εἶχε μελετήσει στὸ μυαλό του. Νὰ στείλει βοήθεια ἔνοπλη, νὰ δειχτεῖ συνεννοημένος μὲ τοὺς ροβολατόρους, καὶ νὰ πατήσει ἐτσι τὴν τρέβα; Δύσκολη δουλειά, μεγάλη εὐθύνη! Ἄν ὁ βασιλέας ὁ κυρ-Ἀνδρόνικος τοῦ ζητοῦσε ὕστερα τὸ λόγο; Ἄν τὸν κατηγοροῦσε πὼς τὸν ἐμπλέξε σὲ πόλεμο μὲ τὴ Φραγκιά;

Ὁ Φεντόρ, τονωμένος στὶς ἀρχικὲς του ἀμφιβολίες, γκρίνιασε τὸν Σγουρό:

— Σ' τὸ εἶχα πεῖ ἀπὸ τότε ποῦ τὸ πρωτομελέτησες: Οἱ Ρωμιοὶ τοῦ Μυτζηθρά δὲ γνοιάζονται γιὰ τὰ δικὰ μας. Ὅτι, εἶχαμε νὰ κάνουμε τὸ κάναμε. Ἀπὸ δῶ κ' ἐμπρὸς λόγῳ δὲν ἔχουμε νὰ τὸ κρατοῦμε τὸ κάστρο.

— Θές νὰ πεῖς, Φεντόρ, πὼς ἄλλο δὲ μένει παρὰ νὰ φύγουμε; ἀνησύχησε ὁ νέος.

— Νὰ φύγουμε; ναί, βμως ὄχι καὶ νὰ τὸ παρατήσουμε στοὺς Φράγκους...

— Ἄμ' τότε;

Χαμογέλασε αἰνιγματικά, φαρμακερά, ὁ Σλαῦος.

— Πίσω μας ν' ἀφήσουμε φωτιά καὶ καπνὸ μόνάχα, εἶπε.

Εἶταν ἡ παλιά, ἡ ἔμμομη ἰδέα του: ν' ἀφανίσει τὰ πάντα.

— Ὅχι! ὄχι! ξεφώνισε ὁ Σγουρός. Αὐτὸ δὲ θὰ γίνεῖ!

Κ' ἐξήγησε τὴν ἀποψὴ του, ἔψαξε νὰ βρεῖ ἐπιχειρήματα. Ἄν τὸ παρατούσαν τὸ κάστρο, ἀπὸ δυνατοὶ κ' ἐπιφροεὶ ποῦ εἶτανε, θὰ γίνονταν πάλι ἀδύνατοι· οἱ Φράγκοι θὰ γύρευαν τότε νὰ τοὺς ἐκδικηθοῦν. Ξεμοναχισμένους πιά, θὰ τοὺς κυνηγοῦσαν μέσα στὴ χώρα, στὰ βουνά,

θά πιάνανε δσους βρίσκανε πρόχειρους και θά τοὺς κρέμαγαν. Οἱ ἀθῶοι θά πλήρωναν, οἱ βιλάνοι τοῦ κάμπου και τῶν χωριῶν, ἡ πλέμπα τῆς Καλαμάτας. Αὐτὸ δὲν εἶχανε δικαίωμα νὰ τὸ κάνουν, ἔχι. Κ' ἔπειτα ἡ ἐλπίδα δὲ χάθηκε, ἡ Κεφαλή μπορεῖ νὰ ζήτησε ὀρμήνεια ἀπὸ τὴ Βασιλεύουσα πῶς νὰ κάνει· ἂν οἱ βασιλικοὶ ἴδουν πῶς τὸ κάστρο κρατάει, δὲν εἶναι κουτοὶ νὰ τ' ἀφήσουν· ἀκόμα και μὴ θέλοντας, πού λέει ὁ λόγος, θά τὸ δεχτοῦν. Τὸ κάτω-κάτω μπορεῖ κι ὁ Σγουρομάλλης νὰ ἔχει βάλει τὴν οὐρά του σ' ὄλ' αὐτά, νὰ μὴ ἔφυγε καθόλου ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά, και νὰ εἶναι αὐτὸς μονάχα πού μπλέκει τὰ πράματα, γιὰ νὰ εὐνοήσει τοὺς Φράγκους.

Τὸ τελευταῖο τοῦτο εἶτανε μιὰ καινούργια ἰδέα πού τοῦ ἐρχότανε τοῦ Σγουροῦ. Στὸ νοῦ του ἔφεξε ξαφνικά, σὰν ἡ μοναδική, ἡ αὐτόματη ἐξήγηση. Ξεχείλισε πάλι ἡ ψυχὴ του ἀπὸ μῖσος γιὰ τὸ συγγενὴ πού τὸν ντρόπιαζε πάντα, ὀρκίστηκε μέσα του νὰ ξεπλύνει τὸ αἶσχος στὸ αἷμα τοῦ ἀποστάτη.

— Φεντόρ, Φεντόρ! φώναξε μὲ πάθος, σ' ἐξορκίζω στὸ Θεὸ πού πιστεύουμε κ' οἱ δύο μας! Μὴν παρατήσεις τὸ ἔργο μας μισοτελειωμένο.

Δὲν ἔφερε ἄλλη δυσκολία ὁ Γιαννιτωῶτης. Σήκωσε τοὺς ὠμους του ἀδιάφορα και ξεμάκρυνε. Τὸ κάτω-κάτω, αὐτός, ἐλάχιστα τὴν εἶχε λογαριάζει πάντα τὴ ζωὴ του.

Οἱ μέρες περνοῦσαν. Ὁ πυρετὸς τῆς προετοιμασίας ξέπεφε, τὸ νεῦρο, ἡ ἀγωνία καταλάγιαζαν, και κάτι σὰν ἀνυπομονησία νοσηρὴ τώρα ἔπιανε λίγο-λίγο νὰ τοὺς ζῶνει. Πότε θάρθουν οἱ Φράγκοι; γιὰτὶ δὲν ἔρχονταν; Ὁ Δεκέμβρης προχωροῦσε, οἱ νύχτες γίνονταν κρουερές. Τρεμούλιαζε ὁ βιγλάτορας στὸ ψηλὸ πυργὶ φωλιασμένος. Στὴ μεσαυλὴ, τὰ βράδουα, πεταλούδιζαν ἀργοσθόνοντας οἱ φωτιές, ἡ νύχτα ἀναρουφουσε ἕνα-ἕνα τὰ χτίσματα γύρω, χλώμιαιαν τὰ πρόσωπα τῶν βιλάνων τῶν καθισμένων ὀλόγυρα στὴ θράκα μὲ τὰ μάτια ἀφαιρεμένα, ὄνειροπόλα, στυλά. Κἀτι σὰ χαύνωση ἔδενε σιγὰ-σιγὰ τοὺς ἀρμούς, ἀπελπισία ὑπουλη, μουγγή, σκότῳνε τὸ κέφι. Εἶχαν ἀρχίσει κιόλας νὰ συλλογιούνται τὰ Χριστούγεννα πού φτάνουν, τὸ σπιτικό τους, τίς φαμίλιες τους, ἀναρωτιόνταν ἂν εἶναι νὰ μείνουν ἐκεῖ γιὰ καιρὸ πολὺ φυλακισμένοι, πῶς θά γίνει ἄραγε βολετὸ νὰ ξεμπλέξουν, ἂν θά ξαναγυρίσουν μιὰ μέρα στὶς γωνιές τοὺς ζωντανοί.

Ὁ Σγουρός, πού περιδιάβαζε τίς νύχτες συλλογισμένος πάνω στὸ τειχὶ κ' ἐπιτηροῦσε τοὺς σκοποὺς, πᾶσχιζε, νικώντας παροδικὰ τὴ βαρυθυμιά του, νὰ τοὺς τονώσει. Τοὺς ἔβρισκε νὰ κοιτάζουν μὲ μάτι ποθεινὸ τὴν πολιτεία, κάτω, τὰ μακρυνὰ λαδολύγναρα πού ἀνάβανε μέσα σὲ σπιτάκια χαμένα στὸ σκοτάδι, τὸν κάμπο, πέρα, πού μαντευότανε νὰ προσμένει ναρκωμένος ἀπὸ τὴν παγωνιά τὴ μελλούμενη ἀνοιξη, τὸ χᾶδι τοῦ ἡλίου, τὸ τραγοῦδι τοῦ πουλιοῦ. Ἄκουγες στ' ἀνατολικὸ τειχὶ τοὺς Μαῖνιωτες, καθισμένους πάνω στὶς τάπιες, νὰ σέρνουν μέσα στὴ νύχτα σκοποὺς μακρὸσυρτους, λυπητερὰ τραγοῦδια, ἐνῶ κοιτάζαν ἐπίμονα κατὰ κεῖ πού πέφτουν τὰ βρονά τους. Τὴ μέρα, ἀκούγοντας τὸ μακρυνὸ κουδοῦνισμα τῶν κοπαδιῶν, δάκρυζαν. Τρεῖς-τέσσεροι εἶχανε φαίνεται κιόλας λακήσει, οἱ ἀρχηγοὶ τοὺς κρατούσανε κάποιους ἀλλόους μὲ τὸ φιλότιμο, τὴ φοδέρα, κάποτε τίς ξυλιές. Ἐνα βράδου χάθηκαν

δέκα μονοκοπανιάς, ξέκοψαν συνεννοημένοι, ομάδα, κ' ἐπειδὴ ἓνας σκοπὸς τοὺς εἶχε φέρει φαίνεται ἀντίσταση, τὸν σκοτόωσαν.

Μὲ τοὺς παλιούς του φίλους ὁ Σγουρὸς δὲν ἔκανε πιὰ καθόλου σχεδὸν συντροφιά. Ὁ τσαγγάρης περνοῦσε τὶς μέρες του γονατισμένος μέσα στὴν ἐκκλησιὰ νὰ κάνει μετάνοιες γιὰ τὰ κρίματά του καὶ νὰ δακρύζει. Ὁ ράφτης, ἀφοῦ κάθησε στὸ κάστρο δεκαπέντε μέρες, βαρέθηκε, νοστάλησε τὴ γυναῖκα του, τὸ μαγαζί του, εἶπε ἓνα πρωτὶ πὼς θὰ βγεῖ ἔξω γιὰ κάτι δουλειᾶς καὶ δὲν ξαναγύρισε. Ὁ παπα-Δανιὴλ λειτουργοῦσε ταχτικὰ κάθε Κυριακὴ πρωτὶ καὶ διάβαζε τοὺς ἔσπερινούς τὰ βράδια. Εἶχε φέρει δυὸ-τρία εἰκονίσματα ἀπὸ τὴν πολιτεία, ἄλλαξε τὴ φράγκικη ἐκκλησιὰ σ' ὀρθόδοξη. Τὶς ἄλλες ὥρες του τὶς σκορποῦσε φλυαρώντας μὲ τοὺς ροβολατόρους, γελώντας ἀνέμελα μαζί τους, μὲ παιδιάστικα παραμῦθια, κουτσοπίνοντας στὸ μαγερεῖο ὅπου εἶχε ἐγκατασταθεῖ κυρίαρχος ὁ Ζερβοχέρης. Γιατὶ κι ὁ κάπελας ἔμενε ἀπτόητος. Αὐτὸς εἶχε βρεῖ κ' ἐδῶ δουλειά, ἀνάλαβε συστηματικὰ τὸ συσσίτιο τῶν συντρόφων του, κουβάλησε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα τὸν παραγιό του κ' ἔλεγε πὼς μονάχα ἄλλαξε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ μαγαζί, πὼς ξεκινάει γιὰ τὴν κατάχτηση καινούργιας πελατείας μὲ τὴν ἴδια καθὼς πάντα ἀταραξία καὶ σιγουριά. Ὁ Τιμόθεος ἔστησε τ' ἄμῃνι του παραδίπλα, ὅμως εἶτανε κατσοφιασμένος γιατί τοῦ ἔλειπε ἡ τρεχοῦμενη δουλειά.

Ἐνα βράδυ, παραμονὲς Χριστουγέννων, ὁ Σγουρὸς βημάτιζε πάνω στὸ τειχί, κατὰ τὸ συνήθειό του, ὅταν ἐκεῖ πού ζύγωνε στὴν τάπια τῆς σιδερόπορτας, ἀκούει ἀπὸ κάτω νὰ τὸν φωνάζουν. Στάθηκε παραξενεμένος, ἀφουγκράστηκε. Εἶτανε φωνὴ γυναικεία, πνιχτὴ σὰν ἀπὸ λαχάνιασμα ἢ φόβο.

— Ποιὸς εἶναι ; ρωτᾶει σκύβοντας.

— Ἐγώ. Ἄνοιξέ μου, ἀφέντη Σγουρέ!

— Ποιὸς εἶσὺ ;

Ἐγινε μιὰ παύση, σὰ δισταγμός. Ὑστερα ἡ φωνή, πιὸ ἀτολμη :

— Ἐγώ, ἡ Βάρια.

Ἀπόρησε ὁ νέος. Ἡ Βάρια, τέτοιαν ὥρα, στὴν Καλαμάτα ; Καὶ νὰ μὴ φωνάζει τὸ θεῖο της, τὸν Φεντόρ, ἀλλὰ τὸν Σγουρό ! Γιατὶ βέβαια δὲ μπορεῖ νὰ τὸν εἶχε ξεχωρίσει στὸ σκοτάδι ; Πάει νὰ πεῖ πὼς εἶταν ἀπὸ ὥρα ἐκεῖ καὶ τὸν ἔκραζε στὴν τύχη, μήπως τὴν ἀκούσουν καὶ τοῦ τὸ ποῦν.

— Ἐρχομαι !

Ροβόλησε τὰ στενὰ πέτρινα σκαλοπάτια, φώναξε δυὸ ἄντρες ἀπὸ τὸ γιαντάκι τῶν φυλάκων καὶ μαζί οἱ τρεῖς ξαμπαρώσανε τὴ βαρεῖὰ πόρτα. Μιὰ σκιὰ γυναικεία, ζαρωμένη κάτω ἀπὸ μιὰ μεγάλη μπόλια, τρύπωσε μέσα. Ἡ ἀνάσα της ἀκουγότανε κοντὴ, τρεμουλιαστή.

Τράβηξε μπροστά, μὲ βιαστικὸ βῆμα, κι αὐτὸς ξοπίσω της. Στὸ πρῶτο πλάτωμα, ἡ κοπέλλα στάθηκε. Κοίταξε γύρω της νὰ ἴδῃ ἂν εἶναι μονάχοι, κι ἀφοῦ βεβαιώθηκε, ἔσκυψε κοντὰ του.

— Ἐρχονται ! εἶπε χαμηλόφωνα.

Δὲν τὴ ρώτησε ποιοί. Τὸ εἶχε καταλάβει. Ὅλοι τους, ἀπὸ εἴκοσι τῶρα μέρες — εἴκοσι αἰῶνες — αὐτοὺς πρόσμεναν.

— Καὶ πὼς τὸ ξέρεις, Βάρια ; Ποιὸς σοῦ τὸ εἶπε ;

— Τους είδα.

— Τους είδες! Μά δὲν ἴσσουνα στὴ Γιάννιτσα;

— Ὅχι.

Δὲν τοῦ ἔδωσε ἄλλη ἐξηγήσῃ. Κοίταξε πάλι γύρω τῆς ἀνήσυχῃ καὶ ρώτησε:

— Ὁ θετός μου ἐδῶ εἶναι;

— Ἐδῶ.

— Καὶ θὰ τοῦ πεις πὼς ἦρθα;

Ἡ φωνὴ τῆς ἔτρεμε σκιασμένη.

— Μά... βέβαια. Τί! δὲ θάθελες νὰ τοῦ τὸ πῶ;

— Ὅχι.

Στάθηκεν σασισμένος, πάσχισε νὰ ξεχωρίσει τὸ πρόσωπό τῆς μέσα στὸ σκοτάδι.

— Πὼς γίνεται, Βάρια! Θὰ σὲ ἴδει.

— Δὲ θέλω νὰ με ἴδει.

— Λοιπὸν θὰ φύγεις; Τέτοιαν ὥρα;

Δυσκολεύτηκε νὰ τοῦ ἀπαντήσει, σὰ νὰ πάλευε νὰ βρεῖ τὰ λόγια τῆς.

— Δὲ θὰ φύγω, ἔκανε τέλος.

— Τί! Χωρατεύεις, Βάρια; Ἀπὸ δῶ κ' ἐμπρὸς τὸ κάστρο τοῦτο γίνεται ἐπικίνδυνον. Αὐριο, μεθαῦριο, μόλις φτάσουν, θὰ χτυπηθοῦμε, δὲν τὸ ξέρεις;

— Τὸ ξέρω.

— Τότε; Πὼς θὰ μείνεις, ἐσύ, ἕνα κορίτσι, μέσα στὸν πόλεμο;

— Θὰ μείνω.

Καὶ καθὼς τὴν κοίταζε πάντα, μὴ ξέροντας τί νὰ πεῖ, τί νὰ σκεφεῖ:

— Βιάσου, τοῦ κάνει ἀλαφιασμένη. Ὅ,τι ἔχεις νὰ κάνεις κάνε το, τρέχα νὰ τοὺς ξεσηκώσεις! Ὅπου νάναι, οἱ ἄλλοι φτάνουν.

— Μά εἶναι λοιπὸν τόσο κοντά;

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε. Ἐνίσωσε κείνος μονάχα τὸ χέρι τῆς ποῦ ἔπιανε πάνω ἀπὸ τὸν καρπὸ τὸ δικό του, τὸν τραβοῦσε νὰ γυρίσει πίσω, κατὰ τὸ βοριά. Γύρισε. Κι ἀκολουθώντας τὸ γνέψιμό τῆς, ποῦ τοῦ ἔδειχνε νὰ κοιτάξει πέρα, στὸν κάμπο, εἶδε μακρὰ, κεῖ-κάτω, κάτι ἀλλόκοτο, ἕνα σμᾶρι μικρὲς-μικρὲς φωτιᾶς ποῦ κεντούσανε τὸ πηχτὸ σκοτάδι σὰ λαμπυρίδες. Μοιάζανε ἀσάλευτες. Ὅμως τὸ μαθημένο μάτι του κατάλαβε πὼς εἶταν ἡ ἀπόστασις ποῦ ξεγελοῦσε. Τὸ φράγκικο φουσαῖο ἐρχόταν, μὲ δάδες ἀναμμένες ἐπικεφαλῆς.

— Αὐτοὶ εἶναι; ἔκανε μηχανικά.

— Αὐτοί.

Στάθηκαν λίγες στιγμὲς ἀμίλητοι, νὰ κοιτάζουν. Ὁ ἄνεμος φουσοῦσε δίχως μεγάλη δύναμη, θρόιζε ἀνήσυχα κάτω, στὰ δέντρα τῆς πολιτείας, σιγοστενάζε ἐκεῖ, πίσω, στὸ ψηλὸ πυργί. Ὁ βιγλάτορας δὲν εἶχε δώσει ἀκόμα σημάδι.

— Βάρια! κάνει ξάφνου ἀλαφιασμένος ὁ Σγουρὸς καὶ τὴν πιάνει ἀπὸ τὰ ὑδὸ τῆς μπράτσα. Πρέπει νὰ φύγεις! εἶναι ἀκόμα καιρὸς... Ὅμως σὲ λίγο θὰ εἶν' ἀργά... Βάρια!

“Εμεινε παθητικὰ νὰ τὴν τραντάζει, ἀνάλαφρη, ἀλαλη. Δὲ φαινότανε νὰ δέχεται τὴν ὀρμήνεια του. Ἡ ἐπιμονὴ τῆς εἶταν ἤρεμη κι ἀκλόνητη.

— Μὰ τί τ’ ὄφελος; τί τ’ ὄφελος νὰ μείνεις; ἔκανε κεινος ἀναστατωμένος. Δὲν τὸ καταλαβαίνει λοιπόν; “Ὅλοι ἐμεῖς ἐδῶ-μέσα, θὰ χαθοῦμε. Εἶσαι κορίτσι, παιδί ἀκόμα, Βάρια! Δὲ θὰ σ’ ἀφήσω νὰ χαθεῖς!

— “Ὁ πατέρας μου πέθανε, λέει τὸ κορίτσι μὲ βαθεῖα φωνή, ἡ μητέρα μου πέθανε, ὁ ἀδερφός μου, ὁ παππούς μου, ὁ θεῖος μου θὰ πεθάνουν. Ἡ φαμίλια μας εἶναι ξεγραμμένη.

— “Ὅχι ὅμως κ’ ἐσύ! “Ὅχι ἐσύ!

— Κ’ ἐγώ, λέει ἀτάραχη.

Ξάφνου ἓνα μουκανητὸ κοντινὸ, βαρὺ, τράνταξε τὸν ἀέρα. Οἱ δυὸ νέοι στάθηκαν σαστισμένοι ν’ ἀρουγκραστοῦν. Εἶτανε τὸ βούκινο τοῦ βιγλάτορα, ἀπὸ τὸν πύργο. Σύγκαιρα, πίσω, στὴ μεσαυλή, στὰ χτίσματα, φωνές πνιγμένες ἀκούγονται, τρεχάλες, βρόντοι. Οἱ ροβολατοῦροι τινάζονταν στὸ πρωτοῦπι, ὑποψιάζονταν, μάθαιναν τὸν ἐρχομὸ τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ σήμαντρο τῆς ἐκκλησιᾶς ἄρχισε νὰ σημαίνει γοργά, παλαῶμένο.

— “ὦ! εἰν’ ἀργὰ πιά, βόγκηξε ὁ Σγουρός.

— Κρύψε με, νὰ μὴ μὲ ἴδου, ἔκανε τὸ κορίτσι καὶ κρεμάστηκε στὸ μπράτσο του.

Τὴν ἔνωσε κολλημένη πάνω του, νὰ τρέμει.

— “Ἄν με ἴδει ὁ θεῖος μου, εἶπε, θὰ μὲ σκοτώσει.

Στάθηκε παραζαλισμένος, νὰ τὴν κοιτάζει.

— Μὰ γιατί τόκανες αὐτό; γιατί; Πῶς ἔφυγες ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα;

— “Ἡμouνα μονάχη μου. Κατέβηκα στὸν κάμπο καὶ τράβηξα πέρα, νὰ ἰδῶ μήπως ἔρχονται, τότε θάρθουν.

— Λοιπόν;

— Πᾶνε τρεῖς μέρες πού γύριζα. Τέλος, ἀπὸ ἓνα ψήλωμα, τοὺς εἶδα. Τότε ἔτρεξα νὰ προφτάσω.

— Νὰ προφτάσεις; τί νὰ προφτάσεις, Βάρια;

— Νὰ σοῦ τὸ πῶ.

— Ἐμένα;

Πάλι δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε. Ἡ ἀνάσα τῆς ἀκουγότανε δύσκολη, ταραγμένη.

— Ποιὸς ὁ λόγος, Βάρια; “Ἔτσι κι ἄλλιως, ἐγὼ θὰ τὸ μάθαινα...

— Δὲ θάχες ὅμως τὸν καιρὸ νὰ φύγεις.

— Νὰ φύγω; Ἐγώ!...

Μεμιας, παίρνοντας τὴν ἀπόφασή της, ἀπλώνει τὰ χέρια της, τὸν ἀγκαλιάζει.

— Φύγε! φύγε! τὸν ἱκετεύει καὶ τὸ κορμί της ἀρχίζει νὰ τραντάζεται ἀπὸ τ’ ἀναφυλλητό.

— Βάρια!

— Φύγε! Στ’ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σ’ ἐξορκίζω. Φύγε!

— Μὲ τὰ σωστά σου μιλάς, Βάρια!

— Ναί. Θέλω νὰ φύγεις!

—“Ω! Χριστέ. Μὲ περναῖς λοιπὸν γιὰ κανέναν ἄναντρο ;

—“Οχι. Μὰ θέλω νὰ φύγεις . . . Δὲ θέλω νὰ πεθάνεις!

“Ἔτσι τοῦ εἶπε. Καὶ ξάφνου τὴν ἔνωσε νὰ βαραίνει πάνω του, νὰ λυγίζει, νὰ τρεκλίζει. “Ἄφησε ἕναν ἀνάλαφρο στεναγμὸ καὶ κρεμάστηκε στὰ χέρια τοῦ λιγοθυμισμένη.

“Ὁ σάλαγος στὸ κάστρο εἶχε περοσέψει. Δάδες ἀναβαν κ’ ἐβλεπες τώρα τίς φωτεινές τους χαιτέες νὰ τρέχουν κυματίζοντας πέρα - δῶθε πάνω στὰ τειχιά, στὴ μεσυχλή· φωνές ἄγριες, προσταχτικές, δονίζανε τοὺς ἀντίλαλους κάτω ἀπὸ τίς καμάρες. “Ἀκουε ποδοβολητὰ νὰ ζυγώνουν, νὰ φτάνουν, ὅμως ἀντιπερνοῦσαν, ξεμάκρηναν, κι ἄλλα πάλι ἔρχονταν. Τὸ σήμαντρο, κουδουνιστό, ἀλάλαζε πάντα.

Μὲ τὸ κορίτσι κρεμασμένο στὸ μπράτσο του, τὰ πόδια τεντωμένα, στητά, κοίταζε γύρω του, παραζαλισμένος. Λίγο ἀκόμα ἂν ἔμενε ἐδῶ, θὰ τὸν ἐβλεπαν, ἀλλιῶς δὲ μπορούσε νὰ γίνει. Τότε, ξαφνικά, παίρνει τὴν ἀπόφασή του. Σηκώνει τὸ ζωντανό του φορτίο στὰ χέρια, σὰν πούπουλο, χυμᾶει ἀπὸ τὴ στενὴ πέτρινη σκαλίτσα ποὺ κατεβαίνει στὴν αὐλή, χώνεται κάτω ἀπὸ τίς καμάρες καὶ φτάνει ἀπαρτήρητος στὴν πρώτη πόρτα ποὺ ἔδηγεῖ στὸ κατώϊ. Γύρω ὁ σαματὰς δυνάμωνα δλοένα, λαμπαδιάσματα παράδοξα φώτιζαν τοὺς τοίχους. Χώθηκε στὴν ὑπόγειο σκάλα κι ὁ θόρυβος μεμιάς ἔσθησε στ’ αὐτιά του. Ποῦ θὰ πήγαινε ; Στὸν Ζερβοχέρη, τὸ εἶχε κιόλας ἀποφασίσει. Τὸ κατώϊ εἶταν σκοτεινό, μυρωδιὰ κλεισούρας, μούχλας, πύκνωνε τὸν ἀέρα. “Ὁμως τὰ ἤξερε τὰ κατατόπια, τὰ εἶχε μελετήσει ἀπὸ μέρες, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο. Πέρασε μιὰ στενόμακρη κάμαρα, ὕπερα ἕνα διάδρομο, κατέβηκε πάλι μερικὰ σκαλιά, ἔσπρωξε μιὰ πόρτα. Μπαίνοντας στὸ μαγερειό, ἄκουσε φωνές ποὺ ξεμάκρηναν, ἡ φωτιά ἔσθηγε στὸ παραγῶνι, μόλις ποὺ ξεχώριζες γύρω τίς τάβλες, τοὺς πάγκους, τὴ γωνιά.

“Ὁ Ζερβοχέρης κ’ οἱ παραγιό του εἶχανε κι αὐτοὶ ὀπλιστεῖ, ἐτοιμάζονταν βιχστικὰ ν’ ἀνέβουν πάνω, στίς τάπιες.

— Σφίξε μου τὰ λουριὰ καλὰ ! πρόσταζε ὁ κάπελας ποὺ εἶχε χῶσει τὸ κεφάλι του σ’ ἕνα σκουριασμένο μυτερὸ κρᾶνος καὶ ζύγιαζε στὸ μπράτσο του βαρὺ τριγωνικὸ σκουτάρι. — Κούνησε τὰ ξερά σου ντέ, ἀκαμάτη ! “Ἄλλο ἀπὸ τὴν κουτάλα δὲν εἶσαι ἱκανός, μωρέ, νὰ δουλεύεις ἐσύ ; Οὐ νὰ γαθεῖς ! Γιὰ δές με ἐδῶ . . . Μὲ βλέπεις ; Καὶ μάγερας καλός, καὶ πολεμιστὴς καλλίτερος ἄμα τὸ θέλω. “Ἔτσι πρέπει νάσαι ὁ ἄνθρωπος ! Δῶσε μου τώρα καὶ τὴ σπάθη. Τὸ νοῦ σου μὴ σοῦ πέσει καὶ μοῦ τσακίσει τὰ τσουκάλια. Κουράγιο φοφίμι ! Οὐστ !

“Ὁ Σγουρός, γλιστρώντας γοργὰ στὸ σκοτεινὸ βᾶθος τοῦ μαγερειοῦ, ἀπόθεσε τὴ Βάρια πάνω σὲ μιὰ τάβλα καὶ φώναξε τὸν Ζερβοχέρη.

— Ποιδς μὲ φωνάζει ; ρώτησε μὲ ὑπεροψία ὁ πολεμόχαρος κάπελας. Τί ; . . . “Ω ! ἐσύ ’σαι, ἀφέντη ! ἔκανε ξάφνου ἀλλάζοντας ξαφνικὰ τόνο. Μὲ συμπαθᾶς ! “Ἐφτασα !

Τράβηξε μιὰ κλωτσιὰ στὸν παραγιό του ποὺ δὲν κατάφερε ἀκόμα νὰ ξεμπλέξει μὲ τὰ λουριὰ τῆς ἀρματωσιᾶς κ’ ἔτρεξε στὸν Σγουρό.

— Ἐγὼ σὲ θαροῦσα ἀπάνω, στὸ τειχί ! εἶπε.

Ντράπηκε ὁ νέος. Ἡ θέση του, πραγματικά, ἔκει ἀπάνω εἶταν, ὀχι στὸ μαγερειὸ μὲ λιγοθυμισμένες κοπέλλες στὴν ἀγκαλιά. “Ὁμως ἀφοῦ εἶ-

χαν έρθει έτσι τὰ πράματα . . . Τὸ λάθος δὲν εἶτανε δικό του. Βιαιτικά, μὲ δυὸ λόγια, ἐξήγησε τὸ πῶς εἶχε ἔρθει ἐδῶ, παρακάλεσε νὰ συνεφέρουν τὴ Βάρια κ' ὕστερα νὰ τὴν κρατήσουν ἐκεῖ ὥσπου νὰ τοὺς δώσει: νεώτερες δὴγίαιες.

— Καλά, οἱ γυναῖκες θὰ τὴ φροντίσουν, εἶπε ὁ Ζερβοχέρης δείχνοντας τὶς δουλες τοῦ μαγαριεῦ πού τώρα αὐτὸς τὶς δριζε. Ὅσο γιὰ τὸν Φεντόρ, μὴ σὲ νοιάζει, ποτέ του δὲν κατεβαίνει αὐτὸς ἐδῶ.

Πρόσταξε νὰ τρίψουν τὰ μελίγγια τῆς Βαρίας μὲ τριανταφυλλόξυδο, ἀπόσωσε τὸ πολεμικό του ντύσιμο κι ἔρπαξε πάλι τὸ βαρὺ φράγκικο σπαθί.

— Στὶς προσταγές σου τώρα, εἶπε στὸν Σγουρὸ πού τὸν καρτεροῦσε.

— Πᾶμε.

— Τι! Δὲ θὰ φορέσεις ἐσὺ τὰ σιδεράρματα; Ἔτσι θ' ἀνέβεις στὸ τειχί;

Χαμογέλασε ὁ νέος.

— Οἱ Φράγκοι δὲ θὰ κάνουνε τίποτα ἀπόψε, εἶπε ἤρεμα. Εἶναι κουρασμένοι ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ θὰ καθήσουν νὰ ξεποστάσουν. Αὐριο· καὶ βλέπουμε . . .

Ἀνέβηκαν στὸ τειχί πού εἶτανε γεμάτο τώρα ἀπὸ ἀρματωμένους συντρόφους. Σκυμμένοι ἀνάμεσα στὶς τάπιες, ἔδειχναν πέρα, ἀνταλλάζανε γνώμες καὶ δοκίμαζαν τὰ δοξάρια τους. Οἱ Φράγκοι εἶχανε ζυγώσει κάμποσο, ἡ κεφαλὴ τῆς φάλαγγας κόντευε κιόλας νὰ μπεῖ στὴν Καλαμάτα. Στάθηκαν οἱ ροβολατόροι ἀνυπόμονοι, νὰ τοὺς καρτεροῦν. Μὲς' ἀπὸ τὰ στενορρύμια, παρακολουθοῦσαν τὸ κρουνέλιασμά τους μὲ τὶς κἀπνοῦδερὲς ἀντιφεγγιές τῶν δαυλῶν, τὴν κλαγγὴ πού ἄρχιζε κιόλας νὰ ξεχωρίζει, τὸ πεταλόχρουσμα τῶν φαριῶν. Εἶτανε πολλοί, λαός, δλάκερο φουσοῦτο. Κάτι σὰ νὰ πάγωσε μέσα τους, δὲν τοὺς περιέμεναν τόσο πολλούς. Ἀμίλητοι ἐκεῖνοι, δίχως νὰ φουσᾶνε τὰ βούκινα, κλαδῶθηκαν στοὺς δρόμους τῆς πολιτείας, χωρίστηκαν σὲ δυὸ ρυάκια κι ἄρχισαν νὰ κυλᾶνε ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές, δεξιὰ, ζερβά, νὰ φέρνουνε βόλτα τὸ κάστρο. Θὰ τὸ ἐζωναν. Κρατιόνταν σ' ἀπόσταση διπλὴ σαγίτας, δὲ φαίνονταν ἀποφασισμένοι νὰ ζυγώσουν γι' ἀπόψε πιὸ πολύ. Ὁ ἀέρας ἔφερνε μὲ ριπέδες τὴ βουή τους, ἄκουγες κάπου - κάπου μέσα στὴ νυχτερινὴ σιγὴ, μπερδεμένχ, τὶς κουδέντες τους, τὰ προστάγματα, ἐδῶ - ἐκεῖ τὰ φαριά τους ν' ἀναβρουχίζουν, κ' ἡ μυρωδιὰ ἀπὸ τὶς δάδες, ρετσίνι λυωμένο, λιθάνιζε Ἰσαμ' ἐδῶ, πιπεράτη, γλυκειά. Εἶτανε καθχαλρέοι καὶ πεζοί, ἀτέλειωτο ποτάμι. Ὁ κύκλος τους ἔκλεισε γύρω στὸ κάστρο· καρφῶσανε τὰ φλάμπουρα στὸ χῶμα, πιάσανε δίχως βιάση νὰ στήνουνε τὶς τέντες τους.

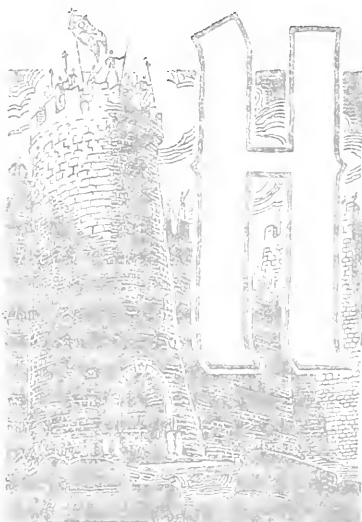
Τὴ μισὴ νύχτα, οἱ πολιορκημένοι τοὺς παρακολουθοῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ τειχί νὰ πηγαίνουν καὶ νᾶρχονται, ν' ἀνάθουν φωτιές, νὰ ξεσελλῶνουν τὰ φαριά τους. Μετὰ τὰ μεσάνυχτα τέλος, λούφαξαν, πέσανε νὰ κοιμηθοῦν.

Τ' ὄρνιθι τῆς αὐγῆς λάλησε κ' οἱ Φράγκοι ἠσύχαζαν ἀκόμα.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

III

ΠΡΩΤΗ σκέψη τοῦ πρίγκηπα, μόλις εἶχε λάβει τὸ μαντάτο τοῦ ξεσηκωμοῦ, εἶτανε γιὰ τὴν κόρη του. Ἄχ, ναί! Ἡ κακοσημαδιὰ τράνεψε, ἡ Μαχῶ εἶτανε καταδικασμένη. Τοῦ καιροῦ ἡ βαρυσυμιά, ἡ ἀδιάκοπη φοβέρα πού εἶχε κρεμαστεῖ πάνω στὰ γενέθλιά της, τὸ μπουρίνι πού ξέσπασε ἀνήμερα, τέλος καὶ τοῦτο ἀκόμα τὸ ἀναπάντεχο, τὸ ἀπίθανο : νὰ χαθεῖ τὸ κάστρο τῶν προγόνων της τὴν ἴδια μέρα τῆς γιορτῆς της! Ἰσάριθμοι κρίκοι μιᾶς ἀλυσίδας πλεγμένης ἀπὸ τὴ Μοῖρα. Γιὰ τὸν ἑαυτό του δὲ ρωτοῦσε πιά τὸ πεπρωμένο ὁ πρίγκηπας· ἔγγοια περιττή. Τὸ ἤξερε πῶς δὲν εἶτανε γραφτό του νὰ γεράσει.

Δεύτερῃ του σκέψῃ τὸ φράγκικο φουσαῶτο. Εἶταν ἄραγε χαμόγελο τῆς Μοίρας φιλάργυρο, μέσα στὴν τόση καταφορά, νὰ τοὺς ἔχει γύρω του συναγμένους — ἡ εἰρωνεία της ; Ὁ ἴδιος τῶρα κατέληγε νὰ μὴν παραδεχτεῖ οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τ' ἄλλο. Κάλιο τὸ ψυχόρμητό του τὸν εἶχε εἰδοποιήσει, προαίσθημα σκοτεινὸ πῶς δὲν πρέπει νὰ μείνει τίς μέρες τοῦτες μονάχος.

Ὡστόσο δὲν τὸ βρῆκε φρόνιμο νὰ ξεκινήσει μαζί τους γιὰ τὴν Καλαμάτα ἀμέσως. Πίσω ἀπὸ τὸ περιστατικὸ τοῦ κάστρου δὲ μπορούσε νὰ ξέρει τί κρύβεται, οἱ βιλάνοι ξεσηκώθηκαν ἄραγε μονάχοι, τράβηξαν στὰ τυφλά ; ἢ κάποια δύναμη ἄλλη, κρυφῇ, τοὺς εἶχε ὑποδαυλίσει ; Πάντα του ὑποπτεύτανε τοὺς Ρωμιοὺς τοῦ Μιτζηθρα, στὸ χαραχτήρα τοῦ βασιλέα τους τοῦ κυρ-Ἀνδρόνικου δὲν εἶχε μεγάλη ἐμπιστοσύνη. Τοῦ τὸν εἶχανε παραστήσει ὑπουλο καὶ πονηρό. Ἄν τὸ πάριμο τοῦ κάστρου δὲν εἶναι παρὰ μιὰ πρόκληση ; ἀρχὴ γιὰ σοβαρότερες περιπλοκές ;

Ἀποφάσισε νὰ τὸ ξεκαθαρίσει. Καὶ πρῶτα θὰ φρόντιζε νὰ κατέβει στὴν Καλαμάτα ὅσο γινότανε πιδ ἔτοιμος, μὲ φουσαῶτο ἱκανὸ νὰ τὰ βγάλει πέρα σὲ κάθε περίσταση. Κάλεσε λοιπὸν τοὺς βασάλους του, ὅσους εἶχανε κοντινότερα φῖε, καὶ τοὺς ἔστειλε νὰ σηκώσουν στρατὸ, τοὺς πρόσταξε νὰ γυρίσουν τὸ γρηγορότερο στὴν Ἀνδραβίδα μ' ἔλους

τούς ἱππότες τους, σεργιέντες κι ἀνθρώπους τῶν ἀρμάτων. Ὅστερα διανοήθηκε νὰ πιάσει τὸν ταύρο ἀπὸ τὰ κέρατα. Φώναξε τὸν κοντόσταβλο, ποὺ μόλις εἶχε γυρίσει ἀπὸ τ' ἀκαρπο ταξίδι του στὴν Καλαμάτα, μαζί καὶ τὸ βαρῶνο τῆς Ἀρχαδιάς, τοὺς ἐξήγησε τίς ὑποψίες του κ' εἶπε πὼς πρέπει νὰ ἐτοιμαστούν γι' ἀποστολὴ αὐριο πρῶτ' ἢ φεύγανε γιὰ τὴ Βασιλεύουσα. Ἡ ἐντολὴ ποὺ τοὺς ἔδινε εἶτανε τούτη: Νὰ παρουσιαστούν στὸν Ἰδιο τὸ βασιλέα, νὰ διαμαρτυρηθοῦν ποὺ ἡ τρέβα πατήθηκε καὶ νὰ ζητήσουν ἱκανοποίησι ἄμεση γιὰ τὸν πρίγκηπα τῆς Ἀχαΐας.

Μόνον ἀφοῦ ἐγιναν πιὰ τὰ προκαταρκτικὰ τοῦτα, ξεκίνησε ὁ πρίγκηπας γιὰ τὴν Καλαμάτα. Οἱ ροβολατόροι, ποὺ τὸν καρτεροῦσαν τόσες μέρες τώρα, μὲ τὴ νευρική ἀνυπομονησία τοῦ ἀπελπισμένου, ἔλαβαν στὸν ἐρχομὸ του ἱκανοποίησι πικρὴ. Ἡ πρώτη νύχτα στάθηκε γι' αὐτοὺς βραχνάς, ἕνας βραχνάς ὅμως στοιχειωμένος ἀπὸ δράματα τόσα, ποὺ οἱ ὥρες κύλησαν δίχως νὰ τίς μετρήσουν, ἢ αὐγὴ λὲς κ' ἦρθε ἀναπάντεχη, ξαφνική. Μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐνθουσιασμός παράδοξος φύσηξε ἀνάμεσα στοὺς πολιορκημένους. Εἶτανε Κυριακὴ. Ὁ Δανιὴλ ἔβαλε νὰ σημάνουν τὸ ὄρθρο, σύναξε στὴν ἐκκλησίαι ὄσους δὲν εἶχανε πάρει θέση στὸ τεῖχι, καὶ λειτούργησε. Ὅστερα ἔβγαλε τὰ ἄμφια, φόρεσε κι αὐτὸς μάλιστα διχτάτη, πῆρε ἕνα σκουτάρι, ἀνέβηκε στὴν τάπια τῆς σιδερόπορτας, καὶ ξοπίσω του ἐρχότανε, ποτάμι πηχτό, τὸ φουσαῖο τῶν βιλάνων. Εἶτανε μαθημένος νὰ σηκῶναι ἄρματα ὁ παπάς, δυὸ φορὲς ἴσαμε τώρα, νεώτερο βέβαια, τὸν εἶχανε στρατολογήσει οἱ Βιλλαρδουῖνοι. Στὸ δεξιὸ του κρατοῦσε σήμερα ἕνα λάβαρο παρμένο ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαι του, τὸ λάβαρο τῆς Ἀνάστασις. Εἶταν ἄσπρο, μὲ ραμμένο πάνω του σύμπλεγμα μεγάλο, πορφυρὸ, τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ: ΧΡ, ἔμβλημα τῆς Ὁρθοδοξίας. Τὸ ἔστησε στὴν τάπια, στάθηκε κι αὐτὸς δίπλα κι ἄρχισε μὲ τὴν τρεμουλιάρα, παιδιᾶστικη φωνή του, ποὺ εἶχε γίνει ἀναπάντεχα δυνατὴ, νὰ ψέλνει τὸ Χριστὸς Ἀνέστη. Οἱ ροβολατόροι, συναγμένοι γύρω του πλῆθος, τὸν μιμήθηκαν.

Εἶταν ἡμέρα διάφανη, λιποπερίχυτη, χρυσογάλανο πρωῖνὸ τοῦ Δεκέμβρη. Ὁ ἄνεμος, ξεκινήμένος ἀπὸ τὸ πέλαγο, σκορποῦσε σ' ἀνάλαφρες, πλατειῆς ἀνάσες, τὴ μυρωδιὰ τῆς θάλασσας, τὴν ἄχνα τῆς ἀπέραντης κι ἀλέκιστης λιακάδας. Φερμένο μὲ διακοπές, πάνω στὰ φτερά τοῦ ἀνέμου, τὸ τραγοῦδι τῶν πολιορκημένων ἔφτασε στοὺς πολιορκητές, κύλησε πάνωθ' αὐτοὺς, κῦμα φαρδύ, βαθύ, μὲ σκυθρωπὲς ἀναπάσεις. Ἀπορημένοι οἱ Φράγκοι στάθηκαν νὰ κοιτάζουν τοὺς συναγμένους πάνω στὸ τεῖχι ἀνθρώπους. Εἶτανε μορφὲς τραχιεῖς, κεφάλια ἄκουρα μὲ θρασεμένα μαλλιά καὶ γένεια. Ἐβλεπες μὲ τὸ πρῶτο πὼς δὲν εἶναι πολεμιστὲς ἔμπειροι, ταχτικοί· ἔμεναν ἀσκέπαστοι, κρατώντας ἀνέμελα στὸ πλευρὸ τους τὰ σκουτάρια, καμπόσοι ἀπὸ δαύτους εἶχανε σκαρφαλώσει: πάνω στίς τάπιες κ' ἐκεῖ στέκονταν ὄρθιοι, μ' ὀλόκερο τ' ἀνάστημά τους ποὺ ξεκοβότανε στὸ σμαλτωμένον οὐρανὸ, ἄλλοι καθιστοί, μὲ τὰ ποδάρια κρεμασμένα ἔξω, τὴ λόγχη ἢ ἕνα δρεπάνι κρατημένο ἀδέξια, σὰ ραβδί ἢ τσοπάνικη γκλίτσα. Ἀκόμα καὶ τὸ πολεμικὸ τους ντύσιμο εἶτανε παράταιρο· ἔδῳ ἔβλεπες κάτω ἀπὸ μιὰ μάλλια φράγκικη νὰ προβαίνουν γάμπες γυμνές, πέδιλα μὲ σταυρωτὰ λουριά, ρωμέϊκα, ἐκεῖ ἕνα κρᾶνος δυσανάλογα μικρὸ γιὰ τ' ἀναμαλλιάριχο κεφάλι, πιὸ πέρα

κομμάτια ἀρματωσιᾶς, διχτάτους ὠμίτες, χερόχτια ἢ κουκουβλες φορεμένα πάνω σὲ προβιὲς καὶ σὲ κοντὰ χιτώνια ξωμάχων.

Ὁ πρίγκηπας ἔδωσε διαταγὴ νὰ μὴ σαγιτέψουν τοὺς ἀπραγούς αὐτοὺς ροβολατόρους. Σκανταλισμένοι οἱ δοξαράτορες τοῦ φράγκικου φουσσάτου, κοίταζαν λιμπιστικά τὸ ξέσκεπο κυνηγι καὶ χαιδεύαν ἀνυπόμονα τὶς νευρές, σιγοβλαστημούσανε μὲ τὴν πεισματερὴ λαχτᾶρα τοῦ κυνηγοῦ ποῦ τοῦ κρατᾶνε στανικά τὸ χέρι. Δὲν ἤθελε νὰ χύσει τὸ αἷμα τῶν κελῶν του τῶν βιλάνων ὁ πρίγκηπας, ἔτσι εἶχε διαλαλήσει, πρόβρατα ξεστρατισμένα τοὺς θεωροῦσε καὶ θὰ κάνει ὅ,τι τοῦ εἶναι βολετὸ γιὰ νὰ τοὺς ξαναφέρει ἡρεμα, χριστιανικά, στὸ σωστὸ δρόμο. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶτανε πῶς γύρευε ν' ἀποφύγει μὲ κάθε τρόπο τὸν πειρασμὸ, νὰ μὴν πατήσῃ στὴν παγίδα πού, καθὼς πίστευε, τοῦ εἶχανε στήσῃ οἱ Ρωμιοὶ τοῦ Μυτζηθρά. Θὰ περίμενε μ' ὑπομονὴ τὸ γυρισμὸ τῶν ἀποσταλμένων του ἀπὸ τὴν Πόλη.

Ἔτσι κ' ἔγινε.

Κρατώντας τὸ κάστρο στενὰ ζωσμένο, δίχως νὰ δίνει ἀφορμὴ καὶ ἀποφεύγοντας κάθε τέτοια, ἔμεινε ἐκεῖ γιὰ μέρες, γιὰ βδομάδες ἀπραχτος, νὰ τὸ θεωρεῖ. Οἱ γιορτὲς εἶχανε περάσει, ὁ Γενάρης μπήκε, κυλοῦσε ἀτάραχος. Ἀποσταμένοι οἱ βιλάνοι, ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ κάνανε Χριστούγεννα μακρὰ ἀπὸ τὸ σπιτικό τους, εἶχανε πάψει λίγο-λίγο ν' ἀγναντεύουν τὸν ὀρίζοντα, δὲν καρτεροῦσαν πιά βοήθεια ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά. Ὁ βασιλέας τοὺς εἶχε ἐγκαταλείψει, τὸ θάρρος ποῦ ἔδειξαν, ἡ ἀφροσύνη, ἔμεναν δίχως ἀνταμοιβή, δὲν τοὺς ἀπόμεινε παρά μονάχα ὁ Θεός, στερνὴ ἐλπίδα. Γιατὶ βέβαια ὁ πρίγκηπας δὲν τὸ εἶχε σκοπὸ νὰ σηκώσει τὸ σέντζιο. Τὶς πρώτες ἡμέρες μετὰ τὸν ἐρχομὸ του ὄλοι περίμεναν ὦρα τὴν ὦρα, στιγμὴ τὴ στιγμὴ, νὰ τοὺς ριχτεῖ. Ἐνήμερων οἱ μέρες καὶ λέγανε μέσα τους: «Σήμερα!» Βράδυαζε καὶ τότε στοχάζονταν πῶς ἢ μεγάλη ἐπίθεση — δὲν ἔχει! θὰ γίνῃε δίχως ἄλλο τὴ νύχτα τούτη. Μὰ νὰ ποῦ τίποτα δὲ σάλυε, οἱ τέντες ἔμεναν στὴ θέση τους στημένες, ἤσυχα, ἀδιάφορα πηγαινόρχονταν ἀνάμεσά τους οἱ σκοποὶ, κ' οἱ ἄλλοι, ὅσοι δὲν εἶχαν τίποτα καλλίτερο νὰ κάνουν, ξαπλώνονταν κατάχαμα καὶ λιάζονταν, κάποτε δίχως ἀρματωσιὰ κἂν, μασουλάγανε χασκογελώντας, ἢ, μὲ τὸ βροχερὸ καιρὸ, συναγμένοι κάτω ἀπὸ τὶς τέντες, παίζανε παιχνίδια, πίνανε, στήνανε τραγοῦδια. Τὶς νύχτες ἔδλεπες τὶς φωτιές τους, κορδόνι γύρω ἀπὸ τὸ κάστρο, ν' ἀνάβουν σὰν κύκλος μαγικὸς ποῦ χωρίζει τοὺς καταδικασμένους ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο.

Ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμὸς τῆς ἀξέχαστης ἐκείνης Κυριακῆς ποῦ ὁ πρίγκηπας πρωτοφάνηκε, εἶχε ξεφτίσει ἄκαρπα γιὰ τοὺς βιλάνους. Ὡ! ἂν τὴν ἡμέρα κείνη οἱ Φράγκοι τοὺς εἶχανε ριχτεῖ, πῶς θὰ τοὺς κρατοῦσαν κεφάλι οἱ ροβολατόροι τοῦ κάστρου! Ἄν κάποιος τοὺς εἶχε πεῖ τὴν ἡμέρα κείνη νὰ μὴν προσμένουνε κἂν τὴν ἐπίθεση, μὰ νὰ χυμῆξουν ἔξω ἀπὸ τὰ τειχιά τους αὐτοὶ πρώτοι, θὰ δείχνανε σ' ὄλη τὴ Φραγκιά καὶ τὴ Ρωμιόσυνῃ πῶς ξέρανε νὰ πολεμοῦν γιὰ τὸ δίκιο τους οἱ βιλάνοι τοῦ Μοριά. Ὅμως τίποτα δὲν ἔγινε, κανένας δὲν τοὺς εἶχε μεταχειριστεῖ. Ἀπόμειναν λοιπὸν μὲ τὰ χέρια ἄνεργα, βαρειά, μιά στάλα σασιτισμένοι μόνο, κρύβοντας μὴ παραπονιάρικα ἀπορία μέσα στὴν ψυχὴ τους. Καὶ πάλι, καθὼς πρὶν ἔρθῃ ὁ πρίγκηπας, μέρα τὴ μέρα,

ἡ ψυχὴ τοὺς ἔπιανε ν' ἀρρωσταίνει. Γιατί ἄραγε δὲν τοὺς ρίχνονταν οἱ Φράγχοι; τί σκόπευε ὁ πρίγκηπας; Γιὰ νὰ μὴν τὸ φανερώνει θὰ πεῖ πὼς κάτι ἐπίβουλο εἶταν καὶ τρομερό. Νὰ τοὺς σαπίσει στὴν ἀπαντοχὴ; νὰ τοὺς πεθάνει μὲ τὴν πείνα; Μαζί, σὲ κάποιους; ἀπ' αὐτοὺς, τοὺς ζωηρότερους, μιὰ ἄλλη ἀνησυχία ἀναδευόταν ἀγάλια - ἀγάλια, ἀνομολόγητη καὶ ντροπερὴ: Μπᾶς κι ὁ πρίγκηπας τὸ βρίσκει ἀνάξιο νὰ τοὺς πολεμήσει; Μὴν τάχα στοχάζεται πὼς τὸ αἷμα τῶν βιλάνων εἶναι λεκέδες γιὰ τ' ἄρματα τοῦ ἱππότη; *ὦχ, ναί! Μονάχα τὴν κρεμάλα στήνουν γιὰ τὸ δούλο, τὴν ἀτιμωτικὴν, τὸν κινίγουν ἢ τὸν ραβδίζουν, — δὲν τὸν ἐξισώσουν στὸν ἀγῶνα καὶ δὲν τοῦ χαρίζουν ὠραῖο θάνατο σὰν τοῦ παίρνουν τὴν ἀχαρὴ τῆ ζωῆ.

Οἱ καπεταναῖοι εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ μέρες τώρα νὰ παρακολουθοῦν τὸ μεθοδικὸ μὰ κι ἀδιάκοπο τοῦτο πέσιμο τοῦ ἠθικοῦ ἀνάμεσα στοὺς δικούς τους. Πρόσεξαν πὼς συχνὰ λάχαινε, ἐκεῖ πού περνοῦσαν ἀφρόντιστα μπροστὰ σὲ μιὰ τάπια ἢ σ' ἓνα γιγατάκι τῆς φρουρᾶς, οἱ συναγμένοι πρόχειρα ἄντρες νὰ κόβουν τὴν κουβέντα, τὴν ἴσαμε τῆ στιγμῆ τούτῃ ζωηρῆ, καὶ νὰ βουθαίνονται. Ὁ Φεντόρ, πού ζήτησε μιὰ - δυὸ φορὲς ἐπίμονα κι ἀγριωπὰ ἀπὸ τοὺς Γιαννιτωῶτες νὰ μάθει τί κρυφολένε, δὲν ἔλαβε ἀπόκριση καμμιά, παρατήρησε μονάχα τὰ μάτια τους πού τὸν κοιτάζανε μὲ κάτι σκληρό, σὰν ἔχθρα. Πάλι σημειώθηκαν κρούσματα λιποταξίας, ὅπως προτοῦ ἔρθουν οἱ Φράγχοι. Ὁ Σγυροῦς ἔτυχε κάποιον πρῶτ' νὰ ἴδῃ μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια, καθὼς ἔσκυβε πάνω ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ τειχί, τὸ κορμὶ ἐνὸς Μαῖνιωτῆ σωριασμένο στὰ ριζὰ τῶν βράχων ἀσάλευτο καὶ ματωμένο. Εἶτανε φανερό πὼς ὁ ἄμοιρος πάσχισε τὴ νύχτα νὰ κατέβῃ μὲ σκοινί ἀπὸ τὴ μεριά τούτῃ, ἐπειδὴ ἔμενε ἢ περισσότερο ἀφρούρητῃ ἐξαιτίας πού εἶτανε κ' ἡ πιὸ ἀπρόσιτη, γλιόστρησε, ἔπεσε καὶ τσακίστηκε. Τὸ πράμα τὸν ἔκανε σκεφτικὸ τὸν Σγυροῦ.

— Δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ τοὺς κρατήσουμε γιὰ πολὺ ἀκόμα, ὁμολόγησε στὸν Φεντόρ λίγη ὥρα ἀργότερα. Ἀνάγκη νὰ διαλέξουμε ἓνα δρόμο.

Ὁ Σλαῦος σήκωσε ἀδιάφορα τοὺς ὤμους του. *Ἀπὸ καιρό, μιὰ νάρκη παράδοξη ἔμοιαζε νὰ τὸν ἔχει κυριέψει, δειχνόταν ἀδιάφορος γιὰ ὅλα. Λὲς κ' εἶχε ξεχάσει πὼς κι ὁ ἴδιος, στὴν ἀρχή, τότε πού πρωτόρθε ὁ Σωντερόν, τὸ ἔκρινε σωστὸ νὰ παραδώσουν τὸ κάστρο καὶ νὰ φύγουν. Τώρα δὲν ἤθελε τίποτα.

Ὁ Σγυροῦς ἔσκυψε τὸ κεφάλι του βαρύθυμα, στέναξε μουγγά.

— Τώρα δὲν τὴν περιμένω οὔτε κ' ἐγὼ πιά τὴ βοήθεια, ζομολογήθηκε.

Χώρα ἀπὸ τοὺς Μαῖνιωτες, πού ἔμεναν προσκολλημένοι ἐπίμονα, ξεροκέφαλα, σ' ὅ,τι μιὰ φορὰ εἶχανε πιστέψει, εἶταν αὐτὸς προπάντων πού ὑποστήριζε ἴσαμε τώρα πὼς τὸ πάριμο τοῦ κάστρου ἔγινε ὕστερα ἀπὸ συνενόηση μὲ τὸ Μυτζηθρὰ καὶ πὼς τὸ βασιλικὸ φουσσᾶτο θὰ ἔφτανε τὸ εἶχμα ἄλλο. Ἀπὸ μέρες ὠστόσο, εἶχε πάψει πιά νὰ τὸ πιστεύει. Τὸ ἔλεγε ἀκόμα, τὸ διαλαλοῦσε, γιὰ νὰ κρατᾷ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν πολιορκημένων. Καὶ νὰ πού καταλάβαινε σήμερα πὼς

κι· αὐτὸ εἶταν περιττό. Ὁ Μυτζηθράς ἔμεινε κουφὸς στὰ μηνύματά τους. Ἡ ὑπόθεση εἶταν χαμένη.

Τὸ βράδυ, συνάχτηκαν στὴν ἐκκλησιὰ οἱ ἔξη καπεταναῖοι. Στὸν παρλαμᾶ εἶχανε καλέσει, γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ περίσταση, καὶ τοὺς δυὸ γέροντες, τὸν Δανιὴλ καὶ τὸν Πέτρο. Μίλησαν πρῶτοι οἱ Μαϊνιῶτες. Οἱ τρεῖς τοὺς ὑποστήριξαν πῶς ἡ βασιλικὴ βοήθεια μπορεῖ ν' ἀργεῖ μὰ τὸ δίχως ἄλλο θάρθει, εἶχαν ἴδει αὐτοὶ σημάδια στὸν ὕπνο τους, διαβάσανε τὴν πλάτῃ τοῦ ἀρνιοῦ. Ὁ Πέτρος δὲ μιλοῦσε, στεκότανε τυλιγμένος στὴ παλλιάρῃ του κάπα καὶ κοίταζε γύρω του βλοσυρός. Σὲ μιὰ στιγμῇ, δυὸ ἀπὸ τοὺς πρῶτους, μιλώντας σύγκαιρα, παραφέρθηκαν τόσο, δίχως κανένας νὰ τοὺς ἀντιλέει, πού λίγο ἔλειψε νὰ ριχτοῦν μὲ τὰ χέρια στὸν Φεντόρ. Περνούσανε τὴ σιωπὴ του γι' ἀντίρρηση, ἐρεθίζονταν νὰ τὸν βλέπουν ἔτσι ἀνάληγτο. Ἐνωθες πῶς, ἂν φωνάζανε τόσο, δὲν εἶτανε γιὰ νὰ πείσουν τοὺς ἄλλους μὰ τὸν ἑαυτὸ τους, πού εἶχε ἀρχίσει νὰ τοὺς προδίνει κρυφά. Ὁ Φεντόρ δὲν ταράχτηκε ἀπὸ τὴν ἐπίθεση. Ἐμεινε καθισμένος καθολικευτά, μὲ τὰ δυὸ του χέρια ριγμένα σταυρωτὰ πάνω στὴ ράχη τοῦ θροنيοῦ του, τὸ κεφάλι ἀκουμπισμένο στὰ μπράτσα του, σὰν ἔτοιμος νὰ κοιμηθεῖ. Ὅταν οἱ Μαϊνιῶτες πάψανε νὰ ξεφωνίζουν, συγκρατημένοι ἀπὸ τὸν Σγουρό, εἶπε μόνο :

— Κοντὸς ψαλμός! Ἐδῶ - μέσα θὰ πεθάνουμε ἔλοι.

Οἱ Μαϊνιῶτες γούρλωσαν τὰ μάτια τους τρομαγμένοι, σύγκρυσ τοὺς ἔλουσε. Ὅχι, δὲ θέλανε νὰ πεθάνουν αὐτοί, ἐνωθαν ἀκόμα τὸ αἷμα νὰ τρέχει στὶς φλέβες τους ζεστό. Καὶ καθῶς, ὕστερα ἀπὸ τὸ πρῶτο σάτισμα πού τοὺς ἔδεσε, δείχνανε κιόλας τὴ διάθεση νὰ ριχτοῦν τελειωτικὰ πιά τοῦ Σλαίου, νὰ τὸν ξευπερδέσουν, ὁ Σγουρός πρόλαβε, μπῆκε στὴ μέση καὶ τὸς εἶπε γοργά, ξεκάθαρα, τὴ δική του τὴ γνώμη :

— Ὁ Μυτζηθράς δὲ μᾶς πρόδωσε, αὐτὸ εἶναι φέμμα! Κάτι τρέχει πού ἀκόμα δὲν τὸ ξέρουμε, μπορεῖ κι ὁ βασιλέας νὰ μὴ θέλει νὰ πατήσῃ τὴν τρέβα. Ὅμως νὰ μείνουμε πιά ἐδῶ περιμένοντας, εἰν' ἀνώφελο. Τί κι ἂν κάνουμε ὑπομονὴ μιὰ βδομάδα, δυὸ βδομάδες : ἡ βοήθεια ἂν εἶχε νάρθει θάρχότανε, κ' ἔπειτα, ἂν ἔρθει ἀπὸ δῶ σ' ἓνα μῆνα θὰ εἶναι ἀργὰ πιά. Οἱ ἄνθρωποι μας χάνουνε μέρα μὲ τὴ μέρα τὴν δρεξὴ νὰ πολεμήσουν, θὰ φτάσει ἓνας καιρὸς πού θὰ θέλουμε νὰ τοὺς ξεσηκώσουμε καὶ δὲ θὰ μπορούμε. Δοιπὸν ἐγὼ στοχάζομαι πῶς δ,τι ἔχει νὰ γίνῃ ἀνάγκη νὰ γίνῃ εὐθύς. Ἀνάμεσα σὲ δυὸ δρόμους ἔχουμε νὰ διαλέξουμε — θὰ τοὺς πῶ, μ' ἔλο πού ἐγὼ δὲν ἀναγνωρίζω παρὰ μονάχα τὸν ἓνα. Ὁ πρῶτος νὰ γυρέψουμε συνενόηση μὲ τὸ Φράγκο, νὰ θυμηθοῦμε τὴν πρόταση τοῦ κοντόσταβλου καὶ νὰ παραδώσουμε δίχως πόλεμο τὸ κάστρο. Μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν συντρόφοι πού τὸ θέλουν αὐτό, δὲν ξέρω, ὅσοι ποθήσανε τὴ φαμίλια τους, τὸν τρόπο τους· ὅμως ἐγὼ λέω νὰ μὴ τοὺς ρωτήσουμε καθόλου, γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλάσμα ἀδύναμο, κάνει κάτι κ' ὕστερα ντρέπεται ὁ ἴδιος, κάθεται καὶ τὸ συλλογιέται καὶ μετανοῖώνει σὰν εἰν' ἀργὰ πιά. Γιὰ μένα ἀπομένει μονάχα ὁ δεῦτερος δρόμος, ὁ ἀντρίκιος : Νὰ πάρουμε μιὰ νύχτα τ' ἄρματα, ν' ἀνοίξουμε τὴ σιδερόπορτα καὶ νὰ χυθοῦμε πάνω στοὺς Φράγκους. Πελεκᾶμε τότε ὅσους μπορέσουμε κ' ἔτσι ἀνοίγουμε τὸ δρόμο. Ὅποιος γλυτώσει γλύτωσε, αὐτὸς θὰ ξαναδεῖ φαμίλια καὶ σπίτι. Οἱ ἄλλοι, πού

θ' ἀπομείνουν, καλῶς ἔπεσαν! Ὁ Θεὸς ἄς τοὺς ἀναπάψει πού πολέμησαν γιὰ τὸ δίκιο καὶ γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία.

Αὐτὰ εἶπε ὁ Σγουρός. Οἱ Μαϊνιώτες τὸν κοίταζαν σκυθρωποί, πασχίζοντας νὰ ξεκαθαρίσουν μέσα στὸ χοντρὸ μυαλό τους, τὸ βουνήσιο, τὰ λεγόμενά του. Ὅμως ὁ Δανιὴλ σηκώθηκε ἀπὸ τὴν θέση του, ἤρθε, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν φίλησε. Ὁ Πέτρος ἔκανε στὸν ἀέρα, ἀπὸ κεῖ πού καθότανε, τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ πάνω στὸν ὀμιλητή. Τότε κ' οἱ Μαϊνιώτες ἔδωσαν τὴν συγκατάθεσή τους. Ναί, αὐτὸ τοὺς ταίριαζε, εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὰ μπράτσα τους· κ' ἔπειτα, ἐκεῖνο πού πιθυμούσανε, δὲν εἶτανε νὰ γλυτώσουν, εἶτανε νὰ μὴ τοὺς ποῦνε νικημένους. Στὸν κόσμο τοῦτο ἢ στὸν ἄλλο, θὰ μπορούσανε νὰ ναι σίγουροι πὼς θὰ σταθοῦν μὲ τὸ μέτωπο ψηλά.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο εἶναι πού ἀποφασίστηκε ἡ ἐξοδος. Ὅταν βγήκαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ροβολατέρων, εἶχε πιά νυχτώσει. Χωρίσανε στὴ μεσαυλὴ καὶ καθένας τοὺς τράβηξε τὸ δρόμο του, οἱ Μαϊνιώτες νὰ προετοιμάσουν τοὺς δικούς τους, ὁ Δανιὴλ νὰ πλαγιασεῖ, οἱ δυὸ Σλαῦοι κάθισαν στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησίας κι ἀπόμειναν δίχως νὰ μιλάνε, μὲ τὸ μάτι χωνεμένο, νὰ ὄνειρεύονται.

Ἵστερα ἀπὸ τὸν ταχτικὸ τοῦ γῦρο στὶς τάπιες, γιὰ νὰ ἐπιθεωρήσει τίς βίγλες καὶ τίς φρουρές, ὁ Σγουρός τραβήχτηκε στὴν κάμαρά του.

Εἶταν ἡ ἴδια ἡ παλιά, τὴν εἶχε διαλέξει γιὰτὶ τοῦ εἶτανε γνώριμη καὶ τὴν ἀγαποῦσε. Κάθισε στὸ στρῶμα νὰ λύσει τὰ σαντάλια του μὰ σύγκαιρα κατάλαβε πὼς ἂν πλάγιαζε ἀπὸ τώρα δὲ θὰ κοιμότανε, τὰ ματόφυλλά του καθόλου δὲ βάραιναν. Σηκώθηκε, ἔκοψε δυὸ βόλτες. Ἡ νύχτα ἔξω εἶταν ἤσυχη, κρουσταλλωμένη, τὸ νιὸ φεγγάρι μάργωνε τὸ παραθύρι μὲ φῶς ἀπαλό. «Καλὸς καιρὸς γιὰ τὴ δουλειὰ πού θέλουμε, συλλογίστηκε, θὰ βλέπουμε ἔσο χρειάζεται, μὰ θὰ μπορούμε καὶ νὰ τοὺς ζυγώσουμε δίχως νὰ μᾶς ἴδουν.» Εἶχαν ὀρίσει τὴν ἐξοδο γι' αὔριο, τούτη λοιπὸν εἶταν ἡ νύχτα ἡ στερνὴ πού περνούσανε μέσα στὸ κάστρο. Στάθηκε στ' ὀρθάνοιχτο παραθύρι κι ἄπλωσε τὴ ματιά του ἔξω, ἀνάσσανε βαθιὰ τὸν κρῦο ἀέρα τῆς γενναριάτικης νύχτας. Οἱ φωτιές τῶν Φράγκων εἶχαν σβήσει, κοιμόνταν οἱ πολιορκητές. «Σὰν τέτοια στιγμὴ...» συλλογίστηκε· κ' εἶδε μὲ τὸ νοῦ του τὸ ξεκίνημα, ἄκουσε τὸ μουγγὸ παφλασμὸ τοῦ ἀνθρωποχειμάρρου πού ξεχύνεται ἀκροπατώντας ἀπὸ τὸ κάστρο. Ἡ ψυχὴ του φύσκωσε. «Κατευόδιο!» λέει μέσα του μ' ἀνατριχίλα μουσικιά, σὰ νὰ χαιρετίζει τὸ φουσσᾶτο τῶν ἐπαναστατημένων πού ξεκινάει γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι. Τὸ παραπάνω χάραμα θὰ βρεῖ τὸν ἄμορφο κάμπο πιτσιλισμένο μ' αἷμα. Καὶ τότε ἔλα πιά θὰ ἔχουν πάρει τέλος.

Δὲν ξέρει γιὰτὶ τὸ νοῦ του τὸν στοιχειώνει ἀπόψε πάλι ὁ Ἰσκιος τοῦ Κοκκινότριχου. Ἴσως γιὰτὶ σὲ τούτη ἀκριβῶς τὴν κάμαρα πρωτᾶκουσε κάποιον νύχτα τὸ κήρυμά του γιὰ τὴ λευτεριά. Ποιὸς ξέρει σὲ τί θάλασσες θ' ἀρμενίζει τώρα ὁ Κοκκινότριχος! Ὁ Ντελιούριος ἔβαλε πλώρη γιὰ τ' ἀνοιχτά, πολὺ πιθανὸ νὰ μὴ φουντάρει ποτὲ πιά στὰ νερά τῆς Ἀχαΐας. Δὲ θὰ ξανάβρει ὁ Σγουρός τὸ δρόμο τῆς λευτεριάς πού τραβάει· μὲς ἀπὸ τὴ θάλασσα· ἀνάγκη ν' ἀνοίξει λοιπὸν ἕνα δικό

του, μέσ' ἀπὸ τῆ στεριά. Καί νά γιά πού ξεκινάει: αὔριο βράδυ.

Κάθησε στὸ κρεβάτι του κι ἀνάγειρε στὸ στρῶμα. Ἡ ψυχὴ του ἤθελε νὰ δνειρευτεῖ. Μέσα του κάτι σὰ μουσικὴ νιώθει ν' ἀναδίνεται, ν' ἀπλώνει· εἶναι ἓνα τραγοῦδι χωρὶς σκοπὸ καὶ δίχως λόγια, τραγοῦδι ὥστόσο πού θὰ τῷλεγεσ παλιό, κάτι θυμίζει. Σὰ νὰ τραγοῦδανε τὸ φεγγάρι, ἡ νύχτα, ὁ κάμπος, τὰ μακρυνὰ βουνά. Ἔρχεται ἀπὸ κόσμο ἀλαργινὸ τ' ἀσώματο τραγοῦδι, ψηλά, ἀπὸ τ' ἄστρα, καὶ προβοδάει τὴν πλάση πού πλέει μέσα στῆ νύχτα τῆ φεγγερῆ. «Γιατί τὰ σκέφτομαι ὅλα τοῦτα, τί ἔχω;» κάνει κάποια στιγμὴ ἀνήσυχος κι ἀνοίγει τὰ μάτια του, κοιτάζει γύρω. Τὸ φεγγάρι ἔκρουσε τὸ κάγκελο τοῦ παραθυριοῦ σὰ χορδῆ, ὕστερα ἔφυγε, ἡ κάμαρα σκοτεινιάζει ὀλότελα. «Αὐτὸ εἶναι, λέει μέσα του, αὔριο θὰ πεθάνω.»

Ἐάφνου κάτι τοῦ μὴνάει πὼς ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὸ σφαιλιστό του τὸ πορτόφυλλο, κάποιος στέκεται καὶ περιμένει. Δίχως νὰ βιαστεῖ, σηκώνεται, ὅπως σ' ὄνειρο, πηγαίνει καὶ ξεμανταλώνει τὴν πόρτα. Ἡ μεσαυτὴ εἶναι ἡσυχῆ, τίποτα δὲν ἀκούγεται, ὅλοι κοιμοῦνται γιὰ νὰ εἶναι: ξεκούραστοι αὔριο. Ἄδριστα μυρίζει στὸν ἄερα σανὸς ἀπὸ τοὺς στάβλους, χόρτο νοτισμένο ἀπὸ τῆ νύχτα, ἀποκαΐδια σθησμένης φωτιᾶς. Σύγκαιρα ἓνα κορμὶ ἀνθρώπινο γλιστράει ἀπὸ τὸ χαγιάτι καὶ κάνει νὰ ξεμακρύνει. Τὸ νιώθει ἀπὸ τῆ ζέστα πού ἀχνίζει γύρω του.

— Βάρια! ἐσύ σαι;

— Ἐγώ, ἀκούγεται σὰ μούρμουρο ἢ φωνή.

— Τί κάνεις ἐδῶ;

Σιγῆ.

— Τί κάνεις ἐδῶ; Δὲν κρυώνεις;

Κανένας δὲν ἀποκρίνεται.

— Ἐχεις νὰ μοῦ μιλήσεις, Βάρια;

Δὲν ἀκούει τίποτα, ἀναρωτιέται μήπως γελάστηκε πρὶν.

Κάνει νὰ γυρίσει μέσα καὶ τότε τ' αὐτί του πιάνει ἓνα σιγαλὸν τρεμούλιασμα, σὰ φύλλου πού τὸ δονίζει ὁ ἄνεμος. Ἀπορημένους στέκεται, φαχουλεύει μὲ τὸ μάτι τῆ νύχτα.

— Βάρια! μίλα μου λοιπόν. Εἰς' αὐτοῦ;

— Ἐδῶ εἶμαι.

— Καὶ τί γυρεύεις τέτοια ὦρα ἔξω; Ἔλα κοντὰ νὰ σὲ δῶ.

Τὸν ζυγώνει. Τὰ χέρια του, πού εἶχαν ἀπλωθεῖ στὰ τυφλά, τὴν ἄγγιξαν, τὴν ἐπιασαν.

— Μὰ ἐσύ τρέμεις! Ἔλα μέσα νὰ ζεσταθεῖς.

Ζάρωσε κοντὰ του, πολὺ μικρῆ, σὰν παιδάκι. Τὴν ἔμπασε στὴν κάμαρα καὶ σφάλησε τὸ πορτόφυλλο.

— Στάσου ν' ἀνίψω τὸ λυχνάρι.

— ὦ, ὄχι! ὄχι! κάνει ἐκεῖνη ζωηρά.

— Τί! σκοτάδι θὰ καθήσ' ὑμε;

— Ναί, ναί, σκοτάδι. Ἐπειτα, ἐγὼ θὰ φύγω...

— Κάθησε τουλάχιστο μιὰ στιγμὴ νὰ συνεφέρεις. Νά, ἐδῶ εἶναι: τὸ σακμὶ.

— Ὅχι, δὲ θέλω νὰ καθήσω!

Ἡ φωνή της εἶχε γίνει ἀναπάντεχα σκληρή. Ἐτὴ μάντεψε ζαρωμένη στὴ σκιά τῶν γάτα, ἐχθρική.

— Τί ξπαθες! Μήπως σ' εἶδε ὁ Φεντόρ; Σ' τὸ εἶπα ξανά πὼς πρέπει νὰ τοῦ φανερωθεῖς πιὰ, ἐγὼ θὰ τὸν μαλακώσω.

— Δοιπόν, γι' αὐριο εἶπατε; τὸν ρωτᾷ ξαφνικά.

— Τί πράμα; . . . Ἄ ναί! αὐριο τῆ νύχτα.

Στάθηκαν λίγες στιγμὲς δίχως νὰ μιᾶνε.

— Καληνύχτα, τοῦ λέει καὶ τραβάει γρήγορα κατὰ τὴν πόρτα.

— Ποῦ πάς;

Δὲν ἀποκρίθηκε. Ψαχουλετὰ βρῆκε τὸ πορτόφυλλο, τὸ ἀνοίξε. Τὴν ἀκολούθησε καὶ στάθηκε στὸ κατώφλι νὰ τὴν ἀκούει πού ξεμάκραινε στὸ χαγιάτι, κατέβαινε τὴ σκάλα.

Γύρισε μέσα, κάθησε στὸ κρεβάτι του καὶ ἐπλεξε τὰ δάχτυλά του. Τί εἶχε ἔρθει νὰ κάνει ἐδῶ ἡ Βάρια; Τί τοῦ γύρευε ἡ σιωπὴ της; «Ἦ! δχι αὐτό, δχι αὐτό», κάνει μονάχος του, δυνατά, ὅμως ἔνωσε πὼς δὲν ἔλεγε δλάκερη τὴν ἀλήθεια. Μέσα, βαθιὰ στὴν καρδιά του, κάτι ζάρωνε, ἀναδευότανε ψάχνοντας ἀνήσυχα νὰ βρεῖ κάποια γωνιά νὰ κρυφτεῖ. Ἡ ψυχὴ του εἶτανε περίλυπη. «Αὐριο μπορεῖ ὅλα νὰ πάρουν τέλος πιὰ»; εἶπε πάλι, γιὰ ν' ἀνακουφιστεῖ. Στὸ νοῦ του ὅμως ἀνάτειλε ἡ ροδιά, ὅπως τὴν ἤξερε κάτω ἀπὸ τὸ παραθύρι του, ὅπως τὴ θυμόταν ἀπὸ τότε. Δὲν τὴν εἶχε ξαναδεῖ, ποτὲ δὲν πῆρε τὸ δρόμο της ὅσον καιρὸ τώρα βρισκότανε μέσα στὸ κάστρο. «Ὅμως αὐριο τὸ πρῶτ' ἂν πάω», εἶπε καὶ ἔνωσε στὴ σκέψη τούτῃ τὴν καρδιά του ν' ἀνθίξει. «Δὲ βλάφτει πιὰ τώρα, δὲ βλάφτει ἀφοῦ θὰ εἶναι ἡ στερνὴ φορά.»

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Θ'

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

IV

*Κ' εὐὸ ἀθάνατη, εὐὸ θεία,
Ποῦ δ, τι θέλεις ἤμπορεῖς,
Εἰς τὸν κάμπο, Ἐλευθερία,
Ματωμένη περπατεῖς.*

Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ εἶταν ἀκόμα σκοτεινὴ κ' ὑ-
γρὴ τὴν ὥρα ποῦ οἱ ροβολατῆροι τοῦ
κάστρου μπήκανε ν' ἀκούσουν τὸν ὄρ-
θρο. Ἐξω ἡ αὐλὴ μύριζε γιασεμί, πά-
χνη συμυρίδωνε τὶς πέτρες. Περώνοντας
ἀπὸ τὴ μεσαυλὴ, βλέπανε ψηλὰ τὰ τε-
λευταῖα ἀστέρια νὰ σιγοσβήγουν· ὁ ἀρ-
χάγγελος τάνυζε τὶς τριανταφυλλιές
φτεροῦγες τοῦ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὸν
οὐρανό.

Ἦρθανε πολλοὶ σήμερα στὸν ὄρθρο,
ἄλλοι δσοὶ δὲν εἶχανε φρουρά, κ' ἔτσι
τὸ ἐκκλησιαστικὸν πέρσεψε, κατρακύλησε ὡς κάτω στὰ φαρδεῖὰ σκαλο-
πάτια καὶ στὸ πλακόστρωτο τῆς αὐλῆς. Οἱ ἔξη καπετανάτοιοι ποῦ εἶχανε
σταθεῖ μπροστά στὴν Ὁραία Πύλη, μετὰλαβαν ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Δα-
νιήλ. Ὅταν ἡ ἀκολουθία τέλειωσε, οἱ ροβολατῆροι φιλήθησαν ἀναμε-
ταξύ τους καὶ συχωρέθησαν.

Ἀτέλειωτη τοὺς φαινόταν ἡ μέρα τώρα ποῦ εἶχανε πάρει τὴν ἀπό-
φραση, ποῦ ξέρανε τί θ' ἀκολουθήσει. Οἱ προετοιμασίες — ὄχι πολλῆς
αὐτῆς — εἶχανε τελειώσει κοντὰ τὸ μεσημέρι· κανόνισαν τὴ σειρά
ποῦ θὰ βγαίνανε, ὄρισαν τὸ μέρος ποῦ θὰ δινόταν ἡ κοπανιὰ στὸν ἐχ-
θρό. Μπροστά θὰ πῆγαιναν οἱ νεώτεροι Μαϊνιώτες, ἀρματωμένοι ἐλα-
φρότερα, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ τρέξουν καὶ νὰ ξαφνιασούν. Οἱ ἄλλοι,
Γιαννιτσῶτες καὶ Καλαματιανοί, μαζὶ μὲ τοὺς πρεσβύτερους ἀπὸ τοὺς
βουνήσιους, θὰ ἔρχονταν τὸ κατόπι, ντυμένοι μὲ σίδηρο ἀπὸ τὰ νύχια
στὴν κορφή, ἔτσι ποῦ νὰ κρατήσουν τὸ τράνταγμα ἔταν οἱ Φράγκοι θὰ
εἶχανε πιά ὀρθοποδήσει. Ἐλπίζαν νὰ τοὺς βροῦνε στὸ πρωτοῦπνι. Βοη-
θημένοι κὶ ἀπὸ τὴ νύχτα τότε, θὰ προκαλοῦσαν σύγχυση, καὶ θὰ ξέ-
φρευαν ὕστερα μέσα στὸ σκοτάδι. Τὸ χτύπημα ἔπρεπε νὰ δοθεῖ σ' ἓνα
μονάχα σημεῖο, γιὰ νὰ τρυπήσει τὸν κλοιό, ἀπὸ μιά καὶ μοναδικὴ φά-
λαγγα ποῦ θὰ ξεπεταγόταν ἀπὸ τὸ κάστρο ἔχοντας μέτωπο κατὰ τὸ βο-
ριά, ἐκεῖ ποῦ ἡ πλαγιὰ εἶναι στρωτὴ κὶ ἀτόφια ἴσαμε τὸ ποτάμι.

Ἄπο τὸ τεῖχι ἄπάνω, εἶχανε σημαδέφει τὸ μέρος ἀκριβῶς πού θὰ χτυποῦσαν. Εἶταν ἓνα σμάρι τέντες μὲ μιὰ μεγαλείτερη καταμεσίς, καὶ στὴν κορφή τῆς ἔβλεπες ν' ἀνεμίζεται σαντάρδο κίτρινο τετράγωνο, φλάμπουρο βαρωνείας. Ὅλη μέρα ἀνέβαιναν παρέες - παρέες στὴν τάπια πού τ' ἀντικρύζει καὶ τὸ θωροῦσαν ἀμίλητοι, σὰ νὰ λογάριζαν τὰ δῆματα Ἰσαμ' ἐκεῖ, νὰ φαντάζονταν τὴ στιγμὴ πού τὸ φτάνουν. Ὡστόσο δὲν ἔπρεπε ὁ ἔχθρὸς νὰ καταλάβει καμμιά ἰδιαίτερη σήμερα κίνηση, νὰ μὴν ὑπονοιαστεῖ πὼς κάτι ἐτοιμάζεται κεῖ - μέσα. Οἱ καπεταναῖοι, βλέποντας τὴ σύναξη πού γινότανε στὴν τάπια, βγάλανε διαλαλητὴ στὴ μεσαυλὴ καὶ προστάξανε μὲ τὸ στόμα του νὰ μὴν ξανανέβει κανένας πιά στὸ τεῖχι ἔξδν ἀπὸ τὶς θάρδιες.

Τὸ μεσημέρι, στὸ φαῖ, ἀπαγόρεψαν νὰ μοιραστεῖ κρασί, εἶπανε ὁμως ὅτι τὸ θράδου κάθε ἄντρας εἶχε δικαίωμα σὲ διπλὸ κρασοδόλι. Ἔτσι οὔτε τραγοῦδια ἀκούστηκαν σήμερα οὔτε χάχανα. Ὁλόκερο τὸ κάστρο λούφαζε, πού καὶ πού μονάχα ἔβλεπες κάποιονε νὰ περνᾷε στὸ λιοπερίχυτο πλακόστρωτο γιὰ νὰ γυρίσει τὸ μαγγάνι στὸ πηγάδι. Ἔβαλε κι ὁ Ζερβοχέρης τὶς χύτρες του στὴ φωτιά γιὰ στερνὴ φορὰ μὰ δὲν κάθησε νὰ ἐπιστατήσῃ ὁ ἴδιος. Τὶς ἐμπιστεύτηκε στὸν παραγιό του καὶ στὶς δούλες· αὐτὸς ἔπιασε νὰ καθαρίζει τ' ἄρματα του, νὰ γυαλίζει τὴ σπάθα του, τὸ κράνος, ν' ἀλλάζει πεταὶ στὸ σκουτάρι του πού τὸ εἶχε πάρει ἀπὸ τὴν ὀπλοθήκη τοῦ πύργου παλιωμένο.

Τὸ Δεκέμβρη οἱ μέρες εἶναι κοντόπνοες. Στὶς στοῆς τοῦ τειχιοῦ ὅπου εἶχανε ξαπλώσει μετὰ τὸ φαῖ καὶ ψευτογλάρωσαν γιὰ νὰ εἶναι ξεκούραστοι τὸ θράδου, τὸ φῶς τοῦ δειλινοῦ ἀναρουφήχτηκε γοργά, γλώμιασε ἢ ἀντιφεγγιὰ τῆς λιακάδας. Ὁ βραδυνοὸς ἀνεμὸς ἔφερε πάνω ἀπὸ τὶς τάπιες ἀλαργινὸ, τρεμάμενο, τὸν ἀχὸ ἀπὸ τὰ σήμαντρα τῆς πολιτείας. Εἶταν ἡ ὥρα τοῦ ἑσπερινοῦ. Σηκώθηκαν οἱ ἄντρες κ' ἔκαναν τὸ σταυρὸ τους. Στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ κάστρου ὁ Δανιὴλ σήμανε κι αὐτὸς τὸν ἑσπερινὸ, τὸ ἐκκλησίασμα ὁμως δὲν εἶταν ἀπόψε πυκνὸ, καθὼς τὸν ὄρθρο. Οἱ ροβολατόροι εἶχανε τὸ νοῦ τους τετνωμένο σ' ἐκεῖνο πού θὰ γινότανε σὲ λίγο, μὲ τὴ νύχτα, ἢ ψυχὴ τους εἶταν πολὺ ἀνήσυχη γιὰ νὰ χαρεῖ τὴ γαλήνη τῆς ἑσπερινῆς ἀκολουθίας. Μονάχα ὁ Σεραφεῖμ ἀπόμεινε μέσα στὴν ἐκκλησιὰ ὅταν ἔφυγαν οἱ ἄραιοι βιλάνοι. Ἀπόμεινε γονατισμένος μπροστὰ στὸ μικρὸ εἰκόνημα τοῦ Χριστοῦ, πού ὁ Δανιὴλ τὸ εἶχε κουβαλήσει ἀπὸ τὴν ἐνορία του, καὶ τὰ μάτια του εἶταν γεμάτα δάκρυα.

— Τί κάνεις ἐδῶ, ἀδερφέ; ρώτησε ὁ παπάς πού ἔβγαине κι αὐτὸς διπλώνοντας τὸ πετραχήλι του γιὰ νὰ πᾶει νὰ φορέσει τὴν ἀλυσιδωτὴ μάλλια.

— Τὴν προσευχὴ μου, ἀποκρίθηκε μὲ φωνὴ βραχνιασμένη ὁ τσαγγάρης.

— Σῶνει, ἀδερφέ, σῶνει! Τώρα ἔχουμε ἄλλα καθήκοντα.

Τὰ χέρια τοῦ τσαγγάρη κρεμάστηκαν στὸ πλακόστρωτο σὰ θερισμένα.

— Παπά! κάνει καταπίνοντας μὲ κόπο, θέλω νὰ ξομολογηθῶ.

— Τώρα! Δὲν τὸ λὲς μὲ τὰ σωστά σου βέβαια...

— Μὲ τὰ σωστά μου τὸ λέω.

Ἄγανάχτησε ὁ Δανιὴλ. Εἶτανε τῆς ἡλικίας, δὲ μπορούσε νὰ κρα-
τάει πιά τὰ νεύρα του.

— Ἐλα, ἔλα, ὁ Θεὸς σὲ σωρνάει, εἶπέ βιαστικά. Σήκω γρήγορα
καὶ τρέχα ν' ἄρματωθεῖς! Καμώματα τέτοια ταιριάζουν μονάχα σὲ
γυναῖκες.

ἽΟ ἄνθρωπος δόγγηξε βαριά.

— Παπά, μὴ μ' ἀποδιώχνεις! Ἡ ψυχὴ μου εἶναι βαρειά, δὲν εἶ-
μαι ἄξιος νὰ σηκώσω ἄρματα, μουρμούρισε τρέμοντας σύγκορμος.

Τώρα ὁ Δανιὴλ ἀπόμεινε καρφωμένος στὴ θέση του, σὰ νὰ μὴν
εἶχε ἀκούσει καλά.

— Τί! τ' εἶπες, μωρέ; ἔκανε σκύβοντας πάνω στὸν γονατισμένο
τσαγγάρη κ' ἦ φωνὴ του ἔδωκεναι σφυριχτὴ ἀπ' τὴν ὀργή. Δὲ μπορείς
νὰ σηκώσεις ἄρματα; Τί πὰ νὰ πεῖ αὐτό; Ὡ! θεοκατάρτε...

ἽΟ Σεραφεῖμ εἶχε σκεπάσει τὸ πρόσωπό του μὲ τίς παλάμες του
κ' ἔμενε σωριασμένος χάμου στὶς πλάκες, ἐρείπιο.

— Δὲ μπορῶ, ἔλεγε τρανταγμένος ἀπὸ τ' ἀναφυλλητό, δὲ μπορῶ!
Θέλω νὰ μὲ ξομολογήσεις.

Ἐάρνου ὁ παπάς, ποὺ ἀσυναίσθητα εἶχε σηκώσει τὴ γροθιά του
στὸν ἄερα σφιγμένη, στάθηκε, ἀνανόθηκε. Ρίχνει μιὰ ματιὰ στὸ ζα-
ρωμένο θλιβερὰ μπροστά του ἄνθρωπο, μιὰν ἄλλη — γεμάτη ἀμηχανία
τούτη — στὸ Χριστό, παίρνει θαθεῖαν ἀνάσα καὶ βιαστικά ξεδιπλώνει
τὸ πετραχῆλι.

— Μπρός, λέει προσταχτικά. Μπρός! Ξομολογήσου.

ἽΟ τσαγγάρης σήκωσε τὰ μάτια του σὰ δαρμένο σκυλί, μιὰ λάμψη
ἐλπίδας τρέμισε ἀνάμεσα στὰ ματόφυλλά του. Πῆρε τὸ πετραχῆλι
ἄκρη-ἄκρη καὶ τ' ἀκούμπησε στὸ κεφάλι του, σταύρωσε τὰ χέρια.
ἽΕτσι κρυμμένος, μὲ τὸ κεφάλι βαθιὰ σκυφτό, μὲ φωνὴ ραγισμένη,
εἶπε τὸ μεγάλο του κρῖμα:

— Τὸ ξέρω πὼς εἶμαι ἀνάξιος νὰ δρῖσκομαι ἀνάμεσὸ σας... τὸ
ξέρω πὼς θάπρεπε νὰ μὲ σκοτώσετε καὶ τὸ κορμί μου νὰ τὸ πετάξετε
πάνω ἀπὸ τὸ τειχί, νὰ τὸ φᾶνε τὰ σκυλιά... ἽΕσεῖς πολεμάτε γιὰ
τ' ἀδέρφια μας καὶ γιὰ τὴν ώΟρθοδοξία... ἽΕγὼ εἶμαι ἀνάξιος, ἔνα
σκουλήκι, μαγαρίζω τὸ χῶμα ποὺ πατάτε...

— Λέγε! λέγε γρήγορα τὸ κρῖμα, πρόσταξε πάλι ὁ παπάς.

Κι ὁ ἄνθρωπος τὸ ξεστόμισε ξέπνοος ἀπὸ ντροπή:

— Παπά... Φοβάμαι!

ἽΟ Δανιὴλ εἶχε τιναχτεῖ πίσω σὰ νὰ τὸν δάγκωσε ὀχιά. Τὸ πετρα-
χῆλι, καθὼς τραβήχτηκε, ἄφησε ξέσκεπο τὸ κεφάλι τοῦ ἄμαρτωλοῦ, τὸ
πρόσωπό του ἔφεξε στὸ σταχτι ἴσκιό τοῦ ἀπέδραδου φριχτὰ χλωμό.
Μορφασμὸς βασανιστικὸς τὸ τσάκιζε, τὸ παραμόρφωνε ἀπάνθρωπα· σὰ
νὰ ἐκλάιγε καὶ μαζὶ σὰ νὰ γελοῦσε.

— Φοβάσαι!... ώΟ σκύλε!...

Βλαστήμησε ὁ παπάς καὶ σύγκαιρα τὸ κατάλαβε, δαγκώθηκε.
«Χριστέ μου, ἦμαρτον!» εἶπε μέσα του, ἀναστατωμένος, πασχίζοντας
νὰ δαμάσει τὴν ὀργή του. Τὸ μάτι του, ποὺ κοίταζε παλαδωμένο τὸν
τσαγγάρη, ἄστραψε, θόλωσε, καὶ τέλος, φωτίστηκε πονηρὰ ἀπὸ μιὰν
ιδέα.

—“Ὅστε δὲ θεὸς νὰ βγεῖς μαζί μας, ἔκανε ἀτάραχα. Πάει καλά. Μείνε ἐδῶ τότε. Μείνε. Ἡ πάλι, ἂν φοβᾶσαι τὸ Φράγκο ποὺ θὰ μπεῖ στὸ κάστρο μὴ σὲ πειράξει, ἄφησε καὶ θὰ σοῦ βρῶ ἐγὼ τρόπο νὰ ξεφύγεις κρυφά, νὰ κατέβεις στὴν πολιτεία. Ἐκεῖ τρυπώνεις ἀνάμεσα στὰ σπίτια καὶ γυρίζεις στὸ μαγαζί σου δίχως νὰ σὲ ἴδουν. Κανένας δὲ θὰ μάθει ποτὲ πῶς ἤσουν στὸ κάστρο.

Ἡ τσαγγάρης εἶχε τσακίσει στὰ δυὸ καὶ γέροντας πάνω στὸ πλακόστρωτο ἔστριβε τὰ χέρια του καὶ θρηνοῦσε.

—“Ὅχι, ὄχι... λυπήσου με, μὴ μοῦ μιλάς ἔτσι! Δὲν τὸ μπορῶ.

— Τότε; ἔκανε τάχα ἀπορημένος ὁ παπάς. Ἐνα ἀπὸ τὰ δυὸ: Ἡ θὰ μείνεις ἢ θὰ φύγεις! Τρίτο δὲν ἔχει!

— Δὲν τὸ μπορῶ, δὲν τὸ μπορῶ, θρηνοῦσε ὁ ἄνθρωπος. Μὴ μὲ περιφρονᾷς, ὦχ! εἰν' ἀδάσταχτο, Χριστέ μου!...

Στάθηκε λίγο νὰ τὸν κοιτάξει ὁ Δανιήλ. Τέλος, σὰ νὰ εἶχε σκεφτεῖ πῶς σώνει Ἰσαμ' ἐδῶ ἢ τιμωρία, ἤρθε κοντά του καὶ ἀλλάζοντας τόνο:

— Σήκω ἀπάνω, τοῦ λέει ἤσυχα καὶ σταθερά.

Ἡ τσαγγάρης, ὑπάκουος, σηκώθηκε.

— Τί φοβᾶσαι; Μὴν πεθάνεις;

— Δὲν ξέρω, δὲν ξέρω, καὶ σκέπασε μὲ τίς παλάμες τὸ πρόσωπό του, τρέκλισε. Συλλογιέμαι τὴν ὥρα κείνη, τὴν συλλογιέμαι ὅλη τὴ νύχτα, ὅλη τὴ μέρα, καὶ τὸ αἷμα μου παγώνει. Βλέπω ν' ἀστράφτουν μάτια ἀγριεμένα, ἀκούω τρόχισμα σπαθιῶν, βρῦσες ἀνοίγουν στὰ κορμιά καὶ τὸ αἷμα τρέχει, καὶ νὰ, τὰ μάτια μου τότε θαμπώνουν, καὶ λέω πῶς θὰ λιγοθυμῶ... .

— Φοβᾶσαι μὴν πεθάνεις, εἶπε ὁ παπάς. Καλά. Θὰ σοῦ τὸ πῶ ἐγὼ τὸ γιαντρίκι, κ' εἶναι ἀσφαλτο.

Ἡ ἄνθρωπος ξεσκέπασε τὸ πρόσωπό του, τὸν κοιτάζε γεμάτος ἐλπίδα. Καὶ ὁ παπάς εἶπε:

— Τὸ γιαντρίκι, τσαγγάρη, εἶναι νὰ πεθάνεις τὸ γρηγορότερο.

Ἡ τσαγγάρης κλονίστηκε, ἀνοίξε τὰ χέρια του.

— Θαρεῖς πῶς αὐτὸς ἐκεῖ δὲ φοβήθηκε; λέει ξάφνου ὁ παπάς τραχιὰ καὶ τὸν ἀδράχνει ἀπὸ τὸ μπράτσο, τοῦ δείχνει μὲ τὸ δάχτυλο τεντωμένο τὸ εἰκόνημα τοῦ Χριστοῦ.—Φοβήθηκε! Ἐγὼ σ' τὸ λέω. Καὶ παρακάλεσε τὸ Θεὸ νὰ τὸν γλυτώσει, καὶ ὁ Θεὸς δὲν τὸν ἀκούσε, γιατί ὁ Θεὸς θέλει νὰ σεβόμαστε τὸ νόμο. Κ' εἶναι νόμος ὁ θάνατος, τσαγγάρη! Πρέπει νὰ πεθάνεις τὸ γρηγορότερο.

— Πῶς; ρώτησε ὁ ἄνθρωπος περιχυμένος ἀπὸ κρυάδες. Πῶς;

— Ἐδῶ—μέσα, σὰν προδότης, ἢ ἔξω στὸν κάμπο, μαζί μας, σὰν ἄντρας. Διάλεξε!

Ἡ ἔγινε μιὰ παύση. Ἡ τσαγγάρης εἶχε κρεμάσει τὸ κεφάλι του, τὸ στήθος του φούσκωνε ἀπὸ βαρὺ λυγμό.

— Μαζί σας, εἶπε τέλος σιγανά.

— Τότε ἔλα!

Ἡ ὅπως τὸν κρατοῦσε ἀπὸ τὸ μπράτσο ὁ παπάς, τὸν τράβηξε. Πέρασαν μαζί τὸ πλακόστρωτο τῆς ἐκκλησιαῆς καὶ φτάσανε στὴν πόρτα. Ἡ ἐκεῖ, ὁ γέροντας στάθηκε.

— Τσαγγάρη, σὲ μακαρίζω, εἶπε μὲ θαυμασμό.

Καὶ καθὼς ὁ ἄλλος τὸν κοίταζε χαμένος, δίχως νὰ καταλαβαίνει :

— Σὲ μακαρίζω, εἶπε ὁ παπᾶς, γιὰτὶ ἐσὺ θὰ δώσεις πιδὸ πολὺ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἄλλους. Ἐμεῖς δίνουμε μονάχα τὸ περισσευούμενο, ὅμως ἐσὺ θὰ δώσεις τὸ ὑστέρημά σου.

Εἶχε ὀλότελα νυχτώσει. Στὸν οὐρανὸ, ποὺ τεζαριζότανε βαθυγάλαζος κουμπὲς πᾶνω ἀπ' τὸ κάστρο, ἔλαμπε τὸ νέο φεγγάρι γερμένο μὲ χάρη, δρεπανωτό. Εἶτανε γέμιση, στιγμὴ εὐτυχισμένη. Ὁ παπᾶς κι ὁ τσαγγάρης διαβήκανε ἀγκαλιασμένοι τὴν αὐλὴ καὶ χάθηκαν κάτω ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς καμάρες.

Κιόλας ἔβλεπε ἀρματωμένους νὰ ξεσκαρίζουν ἀπὸ τὰ χτίσματα γύρω καὶ νὰ συνάζονται μπουλούκια ἐδῶ - ἐκεῖ. Οἱ σκιῆς τοὺς ξεκόβονταν στὸ γαλαζωμένο ἀπὸ τὸ φεγγαρίσιο φῶς λιθόστρωτο, παράδοξες, ἀπίθανες, τὰ σιδεράρματα κροτάλιζαν. Κουβέντιαζαν χαμηλόφωνα οἱ ροβολατόροι, μὲ φωνὴ πνιγμένη, σὰ νὰ φοβόνταν μὴν ἀκουστούν, τόσο εἶτανε βαθιὰ ποτισμένη ἢ ψυχὴ τους ἀπὸ τὴ σοβαρότητα τῆς στιγμῆς. Ἀπὸ τὶς τάπιες οἱ σκοποὶ εἶχανε δώσει σημάδι πὼς οἱ φωτιῆς τῶν Φράγκων ἄρχισαν κιόλας νὰ σβήνουν. Εἶταν ἠσυχὴ ἢ βραδυά, φύλλο δὲ σάλευε, ὅμως ἔκανε ψύχρα, ὄλα κρουστάλλωναν, τὰ χαράματα θᾶρριχνε βέθαιο πάγο. Τὰ χαράματα. . . ποιοί, πόσοι θὰ στέκονταν ἄραγε τυχεροὶ νὰ τὰ ἴδουν :

Ὅσῳ εἶτανε νωρὶς ἀκόμα, ἔπρεπε νὰ προσμένουν. Συνάχτηκαν ἀγάλια - ἀγάλια ὄλοι στὴ μεσαυλὴ, ἔτοιμοι, κάθησαν χάμου καὶ χουχουλίζανε τὶς χουφτες τοὺς, νὰ τὶς κρατᾶνε ζεστές. Ὅσοι ἔφταναν ἀργοπορημένοι ψάχνανε νὰ βροῦνε τοὺς δικούς τους, καθένας τὸ φίλο του ἢ κάποιονε γνῶριμό του, καὶ τότε, ἀνακουφισμένοι, κάθονταν μαζί, δίπλα - δίπλα, γιὰτὶ ἢ συντροφιά τονώνει κ' εἶναι γλυκὸ νὰ ξέρεις πὼς δὲ θὰ βρεθεῖς ἔρημος στὴ μεγάλῃ σου τῇ στιγμῇ. Γιὰ στερνὴ φορὰ εἶχανε μαζευτεῖ σὲ κύκλους μεγάλους οἱ πατριῆς, ἐδῶ οἱ Καλαματιανοί, πιδὸ πέρα οἱ Σλαῦοι τῆς Γιάννιτσας, ὀλόγυρα συντροφιῆς - συντροφιῆς οἱ Μαῖνιωτες. Κάποιοι ἀπὸ δαύτους, ἀμέριμνοι ἢ ἐπιδειχτικὰ κουπαστικοί, πιάνανε νὰ φιλοστήνουν τραγούδια, κορόϊδευαν πὼς ξενοχτᾶνε τάχα στὸ βουνὸ φυλάγοντας ἀπὸ τ' ἀγρίμι τὶς στάνες. Τὰ τραγούδια εἶτανε μακρόσυρτα, ὀκνά, θᾶλεγες πὼς ὁ ἀντίλαλος τεντώνει τὴ φωνὴ μέσα στὸ φεγγάρι καὶ τὴν ἀνεμίζει σὰ νῆμα, τὴν πλάθει, τὴν κλώθει, ὡς ποὺ νὰ λιώσει πέρα, λιθανωτῇ, καπνός.

Κάτω ἀπὸ τὴ στοὰ ἕνα σμᾶρι ξεχώρισε, μπῆκε στὸ φωτισμένο μεγάλον κύκλο βαδίζοντας ἠσυχᾶ, ἐπίσημα. Ἐνας τοὺς κρατοῦσε ψηλὸ κοντάρι κι ἀπάνω κρεμασμένο κάτι ἄσπρο καὶ μακρὺ. Τ' ἀναγνώρισαν, εἶταν τὸ λάβαρο τῆς Ἀνάστασης, ἢ παντιέρα τοῦ ἀγῶνα. Ἀσυναίσθητα οἱ κουβέντες ἔπαψαν γύρω, κοίταζαν ὄλοι τὸ λάβαρο νὰ πορεύεται ζυγώνοντας, νὰ ἔρχεται γιὰ νὰ σταθεῖ ἀνάμεσὸ τους. Τότε κατάλαβαν πὼς ἢ στιγμὴ ζυγώνει. Εἶταν σὰ νὰ προβάλλει πομπὴ μὲ τὴ θεία μετᾶληψη. Κάποιοι σηκώθηκαν ὄρθιοι, σὰ νὰ μὴ τοὺς βλοῦσε πιά νὰ κάθονται χάμου, οἱ ἄλλοι πιάσανε ἀπὸ δίπλα τ' ἄρματά τους, τὸ σκουτάρι, τὸ βγαλμένο κράνος, τὸ σπαθί. Τὸ φεγγάρι βασιλεύει. Ἐνας πετεινὸς λαλεῖ στὸ βαθὺ κατώϊ, ὕστερα πιδὸ πέρα ἄλλος καὶ σύγκαιρα

σάν είδοποιημένοι από άγνωστο μήνυμα, οί πετεινοί τῆς πολιτείας ἀποκρίνονται ἀπό πέρα, σκόρπιοι μέσα στή νύχτα, σαλπίζοντας ἐπίμονα καί γοερά. Κροταλίζοντας μουγγά, σά ρέμα πού κρουελιάζει παχύ-ρευστο ανάμεσα σέ βράχους, οί πρῶτοι τῆς φάλαγγας, οί συναγμένοι μπροστά στά σκαλοπάτια, ἄρχισαν νά κατηγορίζουν κατὰ τή σιδερόπορτα. Τό λάδαρο σηκώθηκε πάλι, ζυγιάστηκε. Φερμένο ἀπό τό γοργό ρέμα, φέγγοντας θαμπά, ἀκολούθησε τήν πορεία, κ' οί ροβολατόροι πού εἶχαν ἀπό γύρω τὰ μάτια τους καρφωμένα πάνω του, σηκώθηκαν κι αὐτοί, σφίξανε τ' ἄρματα στό χέρι κι ἀκολούθησαν.

— Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, εἶπανε συναμεταξύ τους κάνοντας ἐνῶ βιάδιζαν, τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ.

Αὐτὸ εἶταν. Εἶχανε ξεκινήσει. Κάτω, μπροστά στή σιδερόπορτα, ἡ κεφαλὴ σταμάτησε καί τὸ φιδολύγιστο κορμί τῆς φάλαγγας φούσκωσε, ξεχείλισε στά πλάγια. «Τ' εἶναι ;» ρωτοῦσαν ἀνήσυχοι, «γιατί στεκόμαστε ;» κι ἄλλοι ἔδιναν τὴν ἐξηγήση πὼς εἶναι γιὰ ν' ἀνοίξει ἡ πόρτα. Καθὼς ὅμως ἡ στάση τραβοῦσε σὲ μᾶκρος, ἄρχιζαν ν' ἀνυπομονοῦν, ὀρθώνονταν στά νύχια καί κοίταζαν μπροστά, δυνάμωναν κιόλας τὶς φωνές, χουγιάζονταν συναμεταξύ τους. «Ἐ! τί κάνετε σεῖς αὐτοῦ οἱ Μαῖνιωτές! Δὲν στολιστήκατε ἀκόμα γιὰ τὸ γάμο ;» Κι ἄλλοι πού ἀγαποῦσαν τὸ χωρατὸ ἢ πού βρῖσκανε σὲ θάυτο παρηγγόρια : «Προσμένουνε τὴ νύφη, λέγανε, καί τὰ νιάκαρα, νὰ πᾶνε μπροστά.»

Οἱ καπεταναῖοι ἀγρίεψαν, τοὺς ἀποπήραν : «Παῦτε! σκασμός!» φωνάζανε πινητά, σὰ νὰ εἶχανε νὰ περιμαζέψουν σκολιαρόπαιδα πού γαυριάζουν, σκουντάγανε τοὺς τριγυρινούς τους νὰ τοὺς συνεφέρουν. Ὁ Φεντόρ, στή μέση τῆς φάλαγγας μὲ τοὺς Γιαννιτωῶτες, τράβηξε τὸ σπαθί του καί χτύπησε μὲ τὸ πλατὺ ἔναν δικό του στά καλάμια τόσο γερὰ πού ὁ ἄνθρωπος βόγγηξε, γονάτισε. «Σήκω, σκύλε!» οὐρλιασε ὁ καπετάνιος φρενιασμένος καί τὸν ἄρχισε στίς κλωτσιές. Ὁ Γιαννιτωῆτης σηκώθηκε στενάζοντας, μὰ δὲν εἶπε λέξη.

Οἱ τέσσεροι Μαῖνιωτές κι ὁ Σγουρὸς διατρέξανε γοργὰ σ' ὄλο τὸ μᾶκρος του τὸ μικρὸ φουσσᾶτο νὰ βεβαιωθοῦν πὼς οἱ θέσεις εἶταν ὅπως τὶς ὄρισαν, πὼς οἱ ὀδηγίες πού δῶσανε δὲν εἶχανε ξεχαστεῖ. Μὲ δυο-τρία λόγια πεταχτὰ ἐδῶ - ἐκεῖ, ἀνανέωσαν τὶς ὀρμήνειες τους, τὶς συνόψισαν. «Ἐκινᾶμε σιγά, εἶπανε, κατεβαίνουμε τὸν κατήφορο δίχως καθόλου ν' ἀραιώσουμε οὔτε ν' ἀπλωθοῦμε. Πῶς πάει σφιχτὸ ἓνα κοπάδι ; Ἔτσι! Σὰν οἱ πρῶτοι, ζυγώνοντας στίς τέντες τοῦ Φράγκου, πάρουνε πόδι, ἀμολυόμαστε ὄλοι, μὲ μιὰν ἀνάσα, τὸ κατόπι τους. Τὰ κοντάρια νὰ ξαμῶνουν κατὰ τὰ πλάγια δεξιά - ζερβά, στή γραμμὴ. Καί κοντά, σφιχτὰ ὁ ἓνας πάνω στὸν ἄλλον, τοῦτο μὴν ξαστοχᾶτε! Σὰν περάσουμε πέρα γιὰ πέρα τὸν ἐχθρὸ, οἱ τελευταῖοι νὰ κάνουν μέτωπο κατὰ πίσω.»

Τοὺς ἄκουγαν ἀμίλητοι, ὑποταχτικοί. Τὸ θέαμα τοῦτο, τῶν καπεταναίων πού ἔχουν τὴν ἔγνοια τους, ἔδινε θάρρος κ' ἐλπίδα. Σκοτεινὰ ἐνιωθάν τώρα μέσα τους πὼς ὄχι μονάχα τοὺς ἐμπιστευόνταν μὰ καί τοὺς ἀγαποῦσαν. Ἄχ ναί! εἶταν γεμάτη ἀπόφαση κι ἀγάπη τὴ στιγμή τούτη ἢ ψυχὴ τους, ὀλονῶν. Στὸ κέντρο τῆς φάλαγγας ὁ Πέτρος ἔφεγγε μὲ τ' ἄσπρα του τὰ μαλλιά καί γένεια, σφιγμένος ὀλόγυρα ἀπὸ ὁμοέθνους του νέους πού τὸ εἶχανε τάξει νὰ τὸν φτάσουν ἔτσι πέρα ἀπὸ τὶς

φράγκικες τις γραμμές. Δὲν εἶχε θελήσει ν' ἀρματωθεὶ αὐτός, φοροῦσε πάντα τὸ μακρὺ του τὸ τζουμπέ καὶ κρατοῦσε μονάχα ἓνα ψηλὸ ραβδί στὸ χέρι γιὰ νὰ βοηθῆται στὸ βάδισμα. Ὁ Δανιὴλ εἶταν πιὸ πέρα, με τοὺς Καλαματιανούς τῆς πισωφυλακῆς, ἔχοντας τὸ κεφάλι του ξέσκεπο καὶ τὰ μαλλιά ριχτὰ πάνω στοὺς ὤμους με τὴ διχτάτη μάλλια. Κρατοῦσε ἀγκαλιασμένον ἀπὸ τὸν ὦμο τὸν τσαγγάρη καὶ χαμογελοῦσε στὸ φεγγάρι ἀφρόντιστα καὶ παιδικά.

Στὸ τέλος εἶχανε βάλει διαλεγμένους ἀντρες, γερούς, γιὰ νὰ κρατήσουνε τὸ τράνταγμα ἔταν ἡ φάλαγγα θὰ εἶχε πιὰ περάσει. Ἐδῶ στέκονταν ὀλαριμάτωτοι, μαζί με κάποιους θεόρατους βουησίους, ὁ Παντελῆς ὁ Ζερβοχέρης κι ὁ Τιμόθεος, τὰ δυὸ τ' ἀδέρφια, κι ὁ Σάββας ὁ ζευγᾶς. Κρατοῦσανε σπάθες βαρειές, ἀκουμπισμένες στὸν ὦμο, ἡ πελέκια με χερολάβα μακρούα, καθὼς τῶν ξυλοκόπων. Αὐτοὶ κλείνανε τὴν παράταξη. Πίσω τους, στὸ κάστρο, δὲν ἀπόμνε κανένας, ἔξδν ἀπὸ τίς δουλες ποὺ εἶχανε σταθεὶ τώρα στίς τάπιες νὰ τοὺς θωροῦν με κρατημένη τὴν ψυχὴ. Ρωμιές κι αὐτές, ὅμως ζεμμένες ἀπὸ γεννησιμιοῦ τους στὸ ζυγὸ τοῦ Φράγκου. Στὰ ματόκλαδά τους τρέμιζε γυαλίζοντας ἓνα δάκρυ, γιὰτὶ στὸ σύντομο διάστημα τῆς λευτεριάς εἶχανε κιόλας προλάβει νὰ τοὺς ἀγαπήσουν τοὺς ξεσηκωμένους τούτους σκλάβους, τ' ἀδέρφια τους.

Ἀπὸ τὴν τάπια τῆς σιδερόπορτας ἀκούστηκε κατὰ μέσα φωνὴ πνιχτὴ, εἶδανε θαμπὰ ἔναν ἀνθρωπο ποὺ σήκωνε τὸ χέρι του καὶ τ' ἀνάδευε πέρα-δῶθε. Εἶταν ὁ στερνὸς βιγλάτορας, αὐτὸς ποὺ θὰ κρατοῦσε τὸ μάτι του καρφωμένο ἴσαμε τὴν τελευταία στιγμὴ πάνω στὸ στρατόπεδο τῶν Φράγκων καὶ θὰ ἔδινε τὸ σημεῖο γιὰ τὸ ξεκίνημα. Πῆδηξε ἀπὸ τὴ θέση του, ἔφερε βόλτα τρέχοντας γιὰ νὰ κατέβει κοντὰ στοὺς ἄλλους. Σύγκαιρα οἱ ἀμπάρες ἔτριξαν, με βόγχο συρτὸ τὰ δυὸ σιδερένια πορτόφυλλα διαπλατῶθηκαν. Κ' ἡ φάλαγγα τῶν ροβολατόρων, περνώντας με ποδοβολητὸ μουγγὸ κάτω ἀπὸ τὴ βαθεῖα καμάρα, κύλησε τὸν κατήφορο, βγήκε στὸ μέγαν κάμπο ποὺ ἡ νύχτα τὸν εἶχε ἀτέρμονα τεντώσει.

Στὴν ἀρχὴ βάδιζαν ὅπως οἱ καπεταναῖοι τοὺς εἶχαν ὀρμηγέψει, ἀμίλητοι καὶ σκυφτοί. Ἡ κατηφόρα εἶταν ἤρεμη, ὀμαλὴ, τὸ χῶμα στεγνὸ, δὲ δυσκόλευε τὸ βάδισμά τους. Ψηλὰ ὁ οὐρανὸς σπίθιζε πλημμυρισμένους ἀστέρια, ὅμως ἡ ἀντιφεγγιὰ τους δὲν ἔφτανε στὴ γῆ· κάτι σκοτεινὸ κι ἄορατο λὲς χῶριζε τὴ φαντασμαγορία τούτη ἀπὸ τὸν κόσμον κάτω, θαροῦσε πῶς πορεύεσαι στὸ βυθὸ μιᾶς θάλασσας ἔπου δὲ φτάνει ποτὲ τὸ φωτεινὸ μῆνυμα τῆς ἡμέρας. Βάδιζαν σφιγμένοι, πειθῆνιοι· κιόλας ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶτανε πρῶτοι, ἀκολουθώντας τὸ ρέμα μηχανικά, εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀποροῦν, ἔλεγαν πῶς ὁ δρόμος εἶναι λεύτερος, ἴσως κάποια διάβαση βρέθηκε ἀναπάντεχα καὶ θὰ ξεφύγουν δίχως νὰ συγκροστοῦν καθόλου με τοὺς Φράγκους. Ὁ Σγουρός, ποὺ εἶχε πάρεϊ θέση στὸ δεξιὸ πλευρὸ, λίγο πιὸ πίσω ἀπὸ τοὺς πρῶτους, ἄπλωσε τὸ ζερβὶ του χέρι· αἰχγίξε τὸ διπλανὸ του, νὰ θεβαιθεὶ πῶς τὸν ἔχει κοντὰ. Εἶταν ἓνας νεὸς κρυμμένος πίσω ἀπὸ ψηλὸ σκοτάρι, μέτριος στ' ἀνάστημα· ἡ περπατησιὰ του εἶχε μιὰν ἀλαφράδα κ' ἔναι κυματισμὸ, ἀσυνήθιστα γιὰ δουλευτὴ ἢ ξωμάχο. Ἐνα μικρὸ ἀγόρι κρατοῦσε

τὸ νέον ἀγκαλιασμένο ἀπὸ τῆ μέση καὶ πῆγαινε μαζί του ἀνοίγοντας
δῆμα ἀντρίκιο, σταθερό.

Τὸ χέρι τοῦ Σγουροῦ ψηλάφησε τὸν ὦμο τοῦ νέου, τὸν ἔσφιξε μιὰ
στιγμῆ, σὰ γιὰ νὰ τοῦ δώσει θάρρος.

— Ἐδῶ εἶμαι, μурμουύρισε ἀνεπαίσθητα ἡ φωνὴ τῆς Βάριας κ' ἡ
κοπέλλα γύρισε κατ' αὐτὸν τὸ πρόσωπό της χαμογελαστό.

— Σσοτ!

Πορευτήκαν ἀκόμα λίγο. Ἄγνάντια τους, μέσα στὸ μπλάβο σκο-
τάδι, εἶδανε ξάφνου νὰ ξεχωρίζουν σὰ φαντάσματα ἀσάλευτα οἱ τέντες
τῶν Φράγκων. Ξεφωνητὸ ἀνθρώπου ξαφνικό, κοφτό, ἀκούστηκε πού
ἀμέσως πνίγηκε σὲ ρῆγχο, καὶ σύγκαιρα ἕνα δρόντος μουγγὸς σὰ μπαλ-
ταδιὰ σὲ κορμὸ δέντρο. Μεμιάς ποδοβολητὸ σύνταχο φουντώνει, ἡ φά-
λαγγα τεντώνεται: μπροστά, ἀραιώνει. Οἱ πρῶτοι, εἶχαν χυμῆξει.

Καὶ τότε βουὴ μεγάλη σηκώθηκε, σὰ μπουρίνι πού χύνεται πάνω
σὲ δάσος δλόξαφνα κι ἀναμαλλιάζει τὰ δέντρα. Σέρνοντας ἕνα ἄγριο
ξεφωνητὸ οἱ Μαϊνιώτες τινάζονταν μὲ τὶς σπάθες, τὰ δρεπάνια σηκω-
μένα, ἀνασκελώνανε τοὺς Φράγκους σκοποὺς καὶ θέριζαν ὅ,τι βρῖσκανε
μπροστά τους, πανιά, ἀνθρώπους, κοντάρια, σίδερα. Χώνονται κάτω ἀπὸ
τὶς τέντες καὶ καρφώνουν τοὺς κοιμισμένους πάνω στὸ χῶμα, προτοῦ
προλάβουν ἐκεῖνοι νὰ σηκωθοῦν. Μὲ τὶς σπάθες σηκωτὲς πάνω ἀπὸ τὸ
κεφάλι, δρασκειᾶνε τοὺς κυλισμένους χάμου, πηδᾶνε πέρα, μὲ μιὰ δρε-
πανωτῆ στροφῆ κόβουνε σύρριζα τοὺς στύλους πού κρατᾶνε τὰ πανιά,
βουλιάζουν κ' οἱ ἴδιοι ἀναθράζοντας κάτω ἀπὸ τὶς γκρεμισμένες τέντες.
Δὲν τραβᾶνε μονάχα μπροστά. Ἀπλώνονται ἀχτιδωτὰ γύρω καὶ ρίχνον-
ται στοὺς ἄλλους πού ἔχουν κονέψει λίγο πιὸ κεῖ, ἀνοίγουν ὅσο φαρ-
δύτερο μποροῦν ρῆγμα στὸ στεφάνι τῆς πολιορκίας, διαπλατώνουν τὴ
θύρα γιὰ νὰ περάσουν οἱ κατοπινοί, καὶ τὸ μακρὸ κοπάδι χυμάει, στρι-
μωγμένο κρουνελιάζει ἀπὸ τὴν ἀνοιγμένη λαθωματιά, χύνεται στὸν κάμ-
πο, πέρα, σέρνοντας θριαμβικὸ ἀλαλαγμὸ.

Ὅμως ὁ σάλαγος πού ξέσπασε τακμακίζοντας σ' ἕνα μοναδικὸ ση-
μεῖο, τώρα κυλοῦσε πέρα, πηδοῦσε σὰ φλόγα καὶ φούντωνε ἀράδα τὶς
θημωνιές. Κάτω, σ' ὄλο τὸ μάκρος τῆς φράγκικης παράταξης, δεξιὰ -
ζερβά, δάδες ἀνάθονταν, ἀχὸς ἀπλωνόταν, ποδοβολητὸ πλήθαινε καὶ
τ' ἀκουγες νὰ ζυγώνει. Κιόλας σφυρίγματα ξέσκισαν τὸν ἀέρα, μέσ' ἀπὸ
τὸ χεῖμαρρο τῶν ρεβολατόρων σκληριεὶς ξεπετάχτηκαν σπαραχτικέες.
Καρφωμένα ἀπὸ σαγίτες πού φτάνανε φτερωτές, κυλίστηκαν χάμου τὰ
πρῶτα κορμιά, βόγγοι ἄρχισαν νὰ σέρνονται στὸ χῶμα σύρριζα, καὶ
νὰ μουγκρίζουν. Οἱ νεώτεροι, κατὰ τὶς ὁδηγίεις πού εἶχαν λάβει, ἀνοί-
γονταν στὰ πλάγια, κρατοῦσαν κεφάλι στὸν ἐχθρό. Κι ὁ ἐχθρὸς ἔφτανε
σμάρια - σμάρια, ἔπεφτε φρενιασμένος πάνω στ' ἀρχιδὸ καγκέλωμα τὶς
λόγχες τῶν βιλάνων καὶ χτυποῦσε μὲ λύσσα, μάνιαζε βλέποντας τοὺς
ἄλλους πού μέσ' ἀπὸ τὸ στενὸ πέρασμα χύνονταν πέρα, ξέφευγαν μέσα
στὴ νύχτα, σὰ θεωρία ἀπὸ βρυκόλακες πού τρέχουν ἀλαφιασμένοι νὰ
κρυφτοῦν πρὶν πάρει νὰ ξημερώνει.

Ξαφνιασμένοι στὸν ὕπνο τους οἱ Φράγκοι δὲν εἶχανε καταλάβει
στὴν ἀρχὴ τί τρέχει. Ἐκεῖνοι πού στρατοπέδευαν πιὸ πέρα, νόμισαν
τὴν πρώτη στιγμῆ πὼς κάποιος καθγὰς ἔναψε ἀνάμεσα στοὺς δικούς

τους, ανθρώπους των αρμάτων, κι άργησαν να δώσουν προσοχή. 'Ψτόσο ό σάλαγος τής μάχης πλήθαινε, παραγγέλματα άγριωπά σκληρίζαν δώθε, κειθε. Τότε ύπονοιάστηκαν, πετάχτηκαν δρθιοι. 'Ο πρίγκηπας, πού έξαιτίας τής ύγείας του δέν έμενε σέ τέντα μά σέ σπίτι από τά πιό έξοχικά τής πολιτείας, ζήτησε άκούγοντας τó θόρυβο να τού πουν τί τρέχει. Οί πρώτες πληροφορίες είτανε ταραγμένες, άδρίστες. 'Ο νούς του πήγε τότε στους Ρωμιούς τού Μυτζηθρα, τήν έμμονη ύποψία του, φοδήθηκε πώς έχει να κάνει με φουσαάτο άληθινό, ταχτικό' έδωσε διαταγή λοιπόν ν' άπλωθοϋν οί ίππότες στόν κάμπο, άνοιγοντας σύγκαιρα τó στεφάνι τού σέντζιου σάν τανάλια, έτσι πού ό έχθρός, νομίζοντας πώς ό δρόμος πρós τó κάστρο λευτερώθηκε, να προχωρήσει ανάμεσα και να βρεθεί από τά δυδ τά πλάγια μαντρωμένος. 'Ο ίδιος, ντύθηκε τήν άρματωσιά του βιαστικά και κατέβηκε να καθαλικέψει.

'Όταν ζύγωσε στό πεδίο τής μάχης και κατάλαβε τήν άλήθεια, οί προσταγές του είχανε κιάλας έκτελεστεί. Κυλώντας σά ρυάκι από μολύβι αναλωτó δεξιά-ζεβδά τού κάστρου οί Φράγκοι έλυναν ούσιαστικά τó σέντζιο, χυμούσαν εκεί πού γινόταν ή συμπλοκή. Ξαμολυμένοι στόν κάμπο οί ίππότες κ' οί σεργέντες, με σύνταχο καλπασμό, σάρωναν τά χωράφια πέρα, δώθε, πήγαιναν, έρχονταν, ψάχνοντας να συναντήσουν μέσα στή νύχτα τó άνύπαρχτο έχθρικό φουσαάτο. 'Όμως, αν δέν τó βρίσκανε, συντυχαίνανε τούς λιγοστούς ροβολατόρους, αύτούς πού ζέφυφαν από τó μακελειό, και τούς σκόρπιζαν, τούς ποδοπατούσαν, τούς πελέκαγαν. Γιατί τó κρουνέλιασμα τών καστρινών είχε σταματήσει κιάλας. Σφιγμένοι ανάμεσα σέ δυδ άτσαλένιες λαβίδες οί βιλάνοι, καθηλώθηκαν ξάφνου στόν τόπο, μάχονταν τώρα άνέλπιδα, μηχανικά, μ' έναν έχθρú πού γύρω αύγάταινε όλοένα, τέντωνε τήν παράταξή του και ξαναρχότανε καταπάνω τους, άφου για μιá στιγμή είχε λυγίσει, προχωρούσε άργός, όμως άδέκαστος, σά φουσκοκονερίά πού ξαποστέλνει καταποδιστά τά κύματά της στ' άκρογιάλι, όλο και πιό μπρός, όλο και πιό πάνω, όλο και πιό μέσα, καταπίνοντας βήμα τó βήμα τήν άμμουδιά.

Τό πιό βαρú ώστόσο, τó πιό πικρú για τούς βιλάνους, στάθηκαν οί καθαλαρέοι. Στις λόγχες κράτησαν κεφάλι, στις σαγίτες άντεξαν, πίστεψαν για μιá στιγμή άκόμα και στή νίκη, όμως τ' άλογα, τ' άλογα πού έρχονται ποδοκροτώντας κεραυνωτά, σά μάλλες άτσαλένιες, και τ' αναποδογυρίζουν όλα, τά δρασκελάνε, τά ζυμώνουν κάτω απ' τις όπλές, αυτό, σά μάχεσαι πεζός, είναι κάτι άνώτερο από τή θέληση τού ανθρώπου. Ξεκινήμένοι από πέρα, μέσ' από τó σκοτάδι τού κάμπου, άφου τόν είχανε πιá όργώσει, οί ίππότες φτάνανε ξεφωνίζοντας τρομερά και πέφτανε όλόκορμοι πάνω στους άπελιτισμένους. Γόος και θρήνος άρχιζε να σηκώνεται εκεί πού ίσαμε πριν άντιλαλοϋσαν χλαλαγμοί θριάμβου. Κι ώστόσο άντιστέκονταν, ριζώνανε τά πόδια τους τεντωτά στή γή και σκύδανε με σφιγμένα δόντια μπρός, κρατώντας στηριγμένη χάμου τή λόγχη. Τά κοντάρια τσακίζονταν, πέρα τινάζονταν, κομματιασμένα. Τό ένα πάνω στ' άλλο στρώνονταν τά κουφάρια, σωρός, μέλη πού λυώσανε σέ βυρκο άποτροπιαστικό, μάζα σπαραγμένη κι άκόμα άχνιστή, μισοζώντανη. Και τó πλήθος τών νικημένων όλοένα πισωπατούσε, άραίωνα, χώνευε, λές κ' έναν-έναν ή γή τούς

ἔπινε ἔτσι καθὼς τρέκλιζαν μεθυσμένοι μὲ τὰ μάτια γεμάτα φρίκη, γουρλωτά.

Ἀπὸ τοὺς τέσσερες καπετανέους ποὺ κουμαντάρανε τοὺς Μαϊνιώτες, οἱ δυὸ εἶχανε κιόλας πέσει. Ἀνάκατα τώρα, μπερδεμένοι, καμπίσιοι καὶ θουνήσιοι, Γιαννιτωῶτες, Καλαματιανοί, Μαϊνιώτες, μάχονταν δεξιὰ - ζερβά, δίχως ἀντικειμενικὸ σκοπὸ ἄλλον ἀπ' αὐτὸν ποὺ ὑπαγορεύει τὸ ἀγριωπὸ ψυχόρμητο νὰ ζήσεις. Τὸ μπουλοῦκι τοὺς ἔλο ἀραίωνα καὶ σφιγγόταν, ζάρωνε σὰ ζῶο ποὺ τὸ λαβώνεις κ' ἐκείνο κουλουριάζεται γιὰ νὰ συμμαζέψει τὶς ὑστατες δυνάμεις του, νὰ φυλαχτεῖ ἀπὸ παντοῦ. Τοὺς ἔσπρωχναν ἀπὸ γύρω, τοὺς ζόριζαν ἀφόρητα, ἔβλεπες κάθε τόσο τὰ χέρια τους νὰ κρεμιόνται ἀποκαμωμένα, τὰ στήθια τους νὰ παίρνουνε θάθειαν ἀνάσα, ἀποσταμένα ἀπὸ τ' ἀτέρμονο φονοκοπιό. Δὲν εἶχανε τώρα πιά προφυλακὲς καὶ πισωφυλακὴ, ἡ πολεμικὴ τάξη τους κουρελιάστηκε, ἔγινε σωρὸς κουβάρι. Κι ὥστόσο γνοιάζονταν ἀκόμα ἐκείνους ποὺ εἶχαν ὀρκιστεῖ νὰ τοὺς περάσουν μέσ' ἀπὸ τὴν παράταξη τοῦ ἐχθροῦ, τοὺς ἀρρώστους, κάποιους ποὺ εἶταν οἱ πιὸ ἀδύναμοι, τοὺς λιγοστοὺς ἡλικιωμένους. Ἐνας - δυὸ μάχονταν μὲ τὸ δεξί, τὰ δόντια σφιγμένα, ἐνῶ μὲ τὸ ἀριστερὸ κρατοῦσαν ἀγκαλιασμένο κάποιο σύντροφο ποὺ εἶχε κρεμαστῆ ἐστὶ μπράτσο τους λιποθυμισμένος, μὲ τὴ λαβωματιά του ἀνοιχτή. Στὰ τελευταία, βλέποντας πὼς κάθε ἐλπίδα χάθηκε κι ἄλλο δὲ μένει, ζήτησαν τουλάχιστο χῶρο, μιὰν ἔκταση λεύτερη ὅπου θὰ μπορούσαν νὰ σηκώσουν τὸ σπαθί ἢ νὰ ξαμώσουν τὴ λόγχη δίχως οἱ διπλανοί, πάνω τους σφιγμένοι, νὰ τοὺς μαγκώσουν τὰ μπράτσα. Δεξιὰ, ζερβά, μπρός, κανέναν δρόμος. Τότε χύθηκαν κατὰ πίσω, πιάσανε ν' ἀνηφορίζουν πάλι τὴν πλαγιὰ τοῦ κάστρου, κρατώντας σύγκαιρα μέτωπο στὸν ἐχθρό.

Ἐκεῖ, ἐστὶ θασανιστικὴ τούτη ὑποχώρηση, εἶναι ποὺ ὁ Φεντόρ δέχτηκε τὴν πρώτη λαβωματιά. Ἀστράφτοντας φευγαλέα μέσα στὸ σκοτάδι, μιὰ λεπίδα θαρειά, σὲ χέρι ἀράτο, τοῦ πελέκησε τὸν ἀριστερὸ ὦμο καὶ τοῦ τσάκισε τὸ κόκκαλο. Κρεμάστηκε τὸ χέρι του ἀψυχο, τὰ γόνατά του λύγισαν. Ὅμως οὐρλιασε ὁ Γιαννιτωῆς φοβερὰ κι ἀντιπάτησε, κατάφερε νὰ κρατηθεῖ ὀρθιος. Πισωπλατίζοντας πάντα, πᾶσχιζε νὰ βαστάει τὸ δεξί του τεντωμένο, μὲ τὸ σπαθί ἀπλωτό, γιὰ νὰ ἐμποδίζει τὰ χτυπήματα. Ἀνέβηκε ἔτσι τὸ μισὸ δρόμο ἴσαμε τὸ κάστρο δίχως νὰ τραβιέται ἐστὶ δευτέρα κὰν γραμμὴ, πεισματερὰ ἀργοπορώντας μὲ τοὺς συντρόφους ποὺ σκέπαζαν τὴν ὑποχώρηση. Τὸ σκουτάρι του ἔπεσε, τ' ἄφησε χάμου κ' ἔμεινε ἀπροστάτευτος, μὲ τὸ κορμί μονάχα λοξογυρισμένο, γιὰ νὰ δίνει ἔτσι λιγότερο στόχο. Μὰ σκόνταψε, γονάτισε, κι ὡς ποὺ νὰ σηκωθεῖ, ἄλλη σπαθιά, αὐτὴ ἀπὸ καθαλάρη, τοῦ τσάκισε τὸ κρᾶνος. Τὰ αἷματα τὸν περιλούσανε, τὸ κρᾶνίο του εἶχε ραγίσει. Πάλι τινάχτηκε, πήδηξε πίσω μουγκρίζοντας. Ὅπου ξάφνου δίνει ἕναν πῆδο, ἀρπάζεται ἀπὸ τὸ λαίμδ τοῦ καθαλάρη καὶ κυλιέται μαζὶ του καταγῆς. Τώρα ὁ κόσμος γύρω σβούριζε, βουὴ περονιαστὴ τοῦ σοῦδλιζε τ' αὐτιά. Τραβᾶ ἀπὸ τὴ ζώνη του τὸ μαχαίρι καὶ τὸ χώνει ἴσαμε τὸ λαβὴ ἐστὶ λαίμδ τοῦ Φράγκου. Ἔστερα σηκώνεται, βγάξει βόγκο βαρὺ, ἀπελπισμένο. Κ' ἡ τρίτη λαβωματιά τοῦ ἔρχεται ἀπ'

άντικρυ, τελειωτική, απάνθρωπη, μιὰ λόγχη πού τοῦ καρφώνει τὸ μάτι καὶ χώνεται βαθιὰ στὸ μυαλό.]

Γκρεμίστηκε κεραυνωμένως, δίχως ἄχνα.

Ζύγωναν πιά στὸ τειχί, κιάλας τεντώνοντας τὰ χέρια πίσω τους, βιαστικά, ψαχουλεύανε στὸν ἄέρα, τὸ γύρευαν. Εἶταν ἢ στερνή τους ἐλπίδα, νὰ μποῦνε μέσα καὶ νὰ σφαλήσουν γοργὰ τὴν πόρτα, νὰ πάρουν ἀνάσα, νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴ σφαγή. Ἀπὸ τοὺς ἔξη καπεταναίους οἱ τρεῖς μονάχα εἶχαν ἀπομείνει, δυὸ Μαϊνιώτες ἐκεῖ στὰ πλάγια, στὴ μέση ὁ Σγουρός. Κανένας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ὠστόσο δὲν εἶταν ἀλάδωτος. Ὀλοένα ὑποχωρώντας ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς βουησίους ἐνωθε ἕνα χοντρό κορδόνι αἷμα νὰ τοῦ κυλάει πάνω στὸ μερί, ὁ ἄλλος εἶχε τὸ δεξί του μάγουλο ἀφανισμένο, τ' αὐτί του κρεμότανε πάνω στὸ λαιμὸ ἀπὸ ἕνα λοῖδι κρέας. Λίγο πρὶν πέσει ὁ Φεντόρ, ὁ Σγουρός δέχτηκε μιὰ λαβωματιὰ σ' ἄριστερὸ μπράτσο. Τράβηξε ἀπὸ τὸ ψαχνὸ τὴ λόγχη πού τὸν κάρφωνε, καὶ σύγκαιρα, ἀγριεύοντας μὲ τὸν πόνο, πηδάει μπρός, βουτάει τὸ σπαθί του στὸ στήθος τοῦ ἀλόγου καὶ μὲ τὸ δεύτερο χτύπημα ξαπλώνει τὸ σεργένη νεκρό. Αὐτὰ ἐγιναν σὲ μιὰν ἀστραπή, μέσα στὴν καυτὴ παραζάλη τοῦ ἰλίγγου. Ἄπλωσε τὸ χέρι του πίσω καὶ συνάντησε τὸ παγωμένο χέρι τῆς Βάριας. Ἡ κόρη εἶχε καταφέρει νὰ κρατηθεῖ σ' ἔλο τὸ διάστημα κοντὰ του, ξάμωνε τὸ σκουτάρι της καὶ τὸν προφύλαγε ὅσο γοργότερα μποροῦσε, πότε δεξιὰ, πότε ζερβά. Αὐτός, τὴ σκέπαζε μὲ τὸ κορμί του, μαζί καὶ τ' ἀδέρφι της. Ἔτσι σφιγμένοι οἱ τρεῖς, αὐτὸς μπροστά, τὰ δυὸ Σλαυόπουλα πίσω, ἔκαναν σὴν ἕνα σῶμα, ἀνηφρίζαν κατὰ τὸ κάστρο μεθοδικά, δίχως νὰ χάνουν τὸ θῆμα. Μονάχα ἐκεῖ στὰ ριζὰ στάθηκαν, γιατί ἔξφνου τὸ παιδί ἔβαλε φωνή, γονάτισε. Μιὰ σαγίτα, κάπου μέσ' ἀπὸ τὸ σκοτάδι πετώντας, τὸ εἶχε καρφώσει κάτω ἀπὸ τ' ἄριστερὸ βυζί, βαθιά. Ἐρριξε μ' ἀπελπισία τὰ χέρια του γύρω στὸ λαιμὸ τῆς ἀδερφῆς του, ἕνας λυγμὸς τοῦ φούσκωσε τὸ λαιμὸ, πῆγε νὰ κλάψει. Μὰ δὲν πρόλαβε. Ἡ Βάρια, πού τὸ ἄρπαξε στὰ μπράτσα της, κατάλαβε μὲ τὸ πρῶτο πῶς δὲν κρατοῦσε πιά παρὰ ἕνα κουφάρι.

Δὲν τ' ἄφησε χάμου. Ἡ καρδιά της εἶχε σκληρύνει, φόβος δὲν τῆς λύγιζε πιά τὰ μπράτσα. Βλέποντας πῶς οἱ Φράγκοι ἔχουν ἀραιώσει, πῶς δὲν τὸ εἶχανε σκοπὸ νὰ μποῦνε καὶ στὸ κάστρο μιὰ καὶ κατάφεραν νὰ ξαναμαντρώσουν τοὺς ροβολατόρους, ἔβαλε χάμου τὸ σκουτάρι καὶ ξάπλωσε πάνω τὸ νεκρὸ ἀγόρι. Στάθηκε ὁ Σγουρός λαχανιάζοντας, πέφασε τὸ δεξί στὸ ἰδρωμένο μέτωπό του. Εἶχε ἰδεῖ τὸν Φεντόρ νὰ πέφτει, ὁ Πέτρος ἀγνωστο τί εἶχε γίνει μέσα στὴ φονικιά νύχτα. Ἐνας ἕνας ἐφευγαν, ἢ γενιὰ τοῦ κρεμασμένου ἔσθηνε, κοντὰ του ἀπόμεινε τώρα μονάχα τὸ κορίτσι.

— Βιάσου, Βάρια, λέει γοργά, ξανάρχονται! Καὶ στάθηκε μπροστά.

Στὸ σκοτάδι ἀκουγόταν ὁ γδοῦπος ἀπὸ ἄλογα πού ζυγώνουν, πίσω — δόξα νάχει ὁ Θεὸς — ὀρθωνότανε τὸ τειχί, πιδ πέρα ἢ σιδερόπορτα. Ἐκεῖ μπροστά χτυπιές, ξεφωνητὰ ἀκούγονταν, οἱ στερνοὶ ἀπὸ τοὺς ροβολατόρους πάσχιζαν νὰ μποῦν στὸ κάστρο ἀναχαιτίζοντας τὸν ἐχθρό. Σήκωσε ἡ Βάρια τὸ φῶρτωμά της καὶ γλιστρώντας σύρριζα στὸ τειχί τράβηξε κεῖθε. Τὴν ἴδια στιγμή οἱ καθαλαρέοι ξεπρόβαλαν. Ὅμως,

πάνω από τις τάπιες, πυκνή φουχτιά σαγίτες τους ύποδέχτηκε, κάρφωσε καμπόσους στο δρόμο. Οι ροβολατόροι που κατάφεραν πρώτοι να μπουν στο κάστρο, είχαν ανέβει στο τειχί και τώρα έκαναν δ,τι μποροϋσαν για να συντρέξουν τ' αδέρφια τους. Στή σιδερόπορτα μπροστά τὸ ζόρι λιγότεψε, πισωπλάτιζαν οί Φράγκοι.

Τότε είναι που έκρινε κατάλληλη τή στιγμή κ' ἡ Βάρια για να χωθεί στο κάστρο. Κρατώντας σφιχτά μπροστά στο στήθος της τὸ σκουτάρι με τὸ νεκρὸ ἀδερφό, έτρεξε να προλάβει, έφτασε, — ὅμως εκεί, βλέποντας πρόχειρη τή σωτηρία της, στάθηκε να κοιτάξει πίσω, γύρεψε με τὰ μάτια τὸν Σγουρό. Τὸ σκοτάδι εἶταν πυκνὸ, δὲν έβλεπε, άκουγε μονάχα πιδ κεί να χτυπιούνται. Έναγωνία φαχουλεύοντας με τὰ μάτια τή νύχτα, θέλησε να θάλει μιὰ φωνή, να τὸν κράξει. «Νίκηφόρε!» έκανε να πεί, άγνωστο πῶς τῆς ἤρθε για πρώτη φορά να τὸν φωνάξει με τὸ βαπτιστικό του. Ίσως να εἶταν ὁ κοινὸς δρόμος, ὁ αίματοστάλαχτος, που εἶχανε κάνει, δὲ σκέφτηκε πῶς τῆς άνθισε τ' ὄνομα τοῦτο στά χέιλη. Μονάχα που δὲν τ' άπόσωσε. Ἡ σαγίτα εἶχε έρθει σφυρίζοντας, πετώντας, κάρφωσε τήν κοπέλλα ὀρθή στο πορτόφυλλο και δονίστηκε σύγκορμη, από τὸ ξιφίδι που εἶχε χωθεί στον άπαλὸν κόρφο ἴσαμε πίσω στο φτερό, σά ν' ανατρίχιαζε με θηριώδη λαγνεία. Τὸ σκουτάρι έπεσε στα πόδια τῆς λαθωμένης, κυλιόστηκε χάμω τὸ νεκρὸ παιδί, τὰ χέρια της κρεμάστηκαν ανήμπορα, και τὰ μάτια της, τὰ γυρισμένα κατὰ κεί που πρόσμεναν να φανεί ὁ άγαπημένος, δάκρυσαν, θάμπωσαν, έσθησαν.

Βῆμα - βῆμα υποχωρώντας ὁ Σγουρός, πάλευε με τούς καθαλαρέους που τὸν στρίμωχναν, κατέβαζε στα τυφλά σπαθιές κάθετες, δρεπανωτές, σβουριχτές, ξάμωνε λαστιχάροντας μ' ὀλάκερο τὸ κορμί του να κεντήσει, και πάλι πηδοϋσε πίσω, να φυλαχτεί. Δὲν ἤξερε πόσους άκριθῶς έχει αντίκρου του, θαροϋσε πῶς τὸ σκοτάδι ὀλάκερο εἶγνε άγκαθερό, ὀρθοτρίχιασε, κι ὀπου τ' άγγίξεις δὲ ματώνει. Τὸ στήθος του ὠστόσο φούσκωσε από τὸ λαχάνιασμα, πλάνταζε, δὲν ένιωθε πιὰ τὸ δεξι χέρι του, λὲς και μονάχο του πάλευε, δαιμονισμένο· τὸ ζερβί του πάλι, εἶχε γίνει σά μολύδι βαρύ. Ξεθεωμένος, ρίζωνε πεισματερὰ τὰ πόδια του στο χῶμα, αναντρανίζε ὀχι για να γλυτώσει, γιατί από ὠρα πιὰ τὸ έκρινε άπίθανο, μὰ έτσι, από ἕνα πείσμα σκοτεινὸ να τούς παιδέψει προτοῦ να τοῦ πάρουν τή ζωή. Ένας ἰδιάιτερα — αὐτὸν τὸν ξεχώριζε — ἕνας καθαλάρης μ' άρματωσιὰ που θάμπιζε άσπρουδερὰ, από κοντὰ τὸν εἶχε, με τὸ σπαθί σηκωμένο ἀδιάκοπα ὀλο φοβέριζε να τὸν πελεκήσει, πυργωμένος καθῶς εἶτανε πάνωθὲ του στο ψηλὸ σιδερόφραχτο φαρί. Αὐτὸς είναι που, σάν οί ἄλλοι άπόστασαν, τὸν κυνήγησε ἴσαμε τὰ ριζὰ τοῦ κάστρου, τὸν ακολουθήσε βῆμα τὸ βῆμα γύρω στο τειχί, έφτασε μαζί του μπροστά στη σιδερόπορτα.

Παλεύοντας πάντα με τὸ δεξι ὀ Ρωμιός, έψαξε πίσω του με τὸ λαδωμένο χέρι να βρεί τὸ άνοιγμα να μπει μέσα. Ἄδικα ἔμως φαχούλειψε. Τὰ δάχτυλά του βρίσκανε ξύλο ἢ σίδηρο, άγγιξε τὸ κορμί τῆς Βάριας δίχως να μαντέψει τί είναι, προχώρησε πέρα, βρήκε ντουβάρι, γύρισε πίσω, τίποτα. Τότε κατάλαβε. Ἡ πόρτα εἶχε σφαλιστεί, τὸν άφησαν έξω.

Και πιά ή άπελπισία τόν κυρίεψε. Μπροστά του, ασάλευτος, στέκεται ό άσπρος καθαλάρης, σηκώνει τό βαρύ του τό σπαθί άργά, λογαριάζοντας άτάραχα πού θά χτυπήσει. Δεξιά ή ζερβά νά φύγεις είν' άδύνατο, άκόμα και του πουλιού τή σβελτοσύνη νά είχες δέ θά πρόφταινες νά κάνεις φτερό. Και τά πόδια άπαυδήσανε πιά, κδδονται, βαραίνεις δλάκερο τό κορμί νά σωριαστεί χάμου, και νά ήσυχάσει.

— Χριστιανοί! άνοίχτε! μπήγει μιá τεράστια κραυγή νά τόν άκούσουν αύτό έκει - πάνω στις τάπιες.

Είδε τό σπαθί του Φράγκου πού κατέβαινε, και δίχως ό ίδιος νά καταλάβει πώς, τό άπόκρουσε με τό δικό του, τό έστειλε νά γλιστρήσει ζερβά. Όμως τό χτύπημα είτανε δυνατό, γονάτισε. «Χριστιανοί!», φωνάζει πάλι μά νιώθει πώς τώρα πιά δέ μπορεί ν' άκουστεί, θάμπωσε ή φωνή του. Τ' άλογο του Φράγκου, τρομαγμένο πού τόν ένιωσε κάτω του, δρθώνεται στά πσιανά, δέρνει τόν άέρα. Και σάν άστραπή φέγγει ή σκέψη στο νού του χαμένου — ώσπου νά τό σκεφτεί τό έκανε. Τό σπαθί του χώθηκε στη γδυτή κοιλιá του ζώου, τό αίμα, άχνιστό, τόν λούζει καταπρόσωπο.

Πέφτει μπρούμυτα, ξέπνοος. Δέν καταλαβαίνει πόσες στιγμές πέρασαν, όμως ξάφνου ή φρίκη πώς θά τόν άποτελειώσουν έκει, άνήμπορο, τόν σπιρουνίζει. Δίχως νά νιώθει πιά τί κάνει, πού βρίσκεται, τινάζεται πάνω, σφίγγει σπασμωδικά στη χούφτα του τή λαβή του σπαθιού. Τώρα έχει μανιάσει, λές και τά φρένα του σάλεψαν. Ό Φράγκος σηκώθηκε κι αύτός, πλέοντας σάν ίσκιος μέσα στο πυκνό σκοτάδι τόν ζυγώνει. Άντικρυστοί, μετρήθηκαν με τό μάτι, παραφυλάγονται και μεμιás, σά μ' ένα σύνθημα, χύθηκαν ό ένας πάνω στον άλλον, χτυπιόνται γοργά με τις λεπίδες μιá, δυό, τρεις φορές, ηηδάνε πίσω, ξαναχυμάνε. Τό πορτόφυλλο βρόντηξε άπό μέσα, άλυσίδες κροταλίζουν. «Χριστέ μου, συλλογίζεται ό Ρωμιός, ή σωτηρία!» Παίρνοντας δύναμη καινούργια στη σκέψη τούτη, χτυπάει φανατικά, πελεκάει δπου βρει, άγριεύει πιότερο όσο ή λεπίδα του συναντάει σίδερο. Άμίλητος κι άτράνταχτος ό έχθρός τόν στριμώχνει πάλι, άχνά λευκάζοντας μέσα στο σκοτάδι μ' άθέατο πρόσωπο, σά στοιχειό.

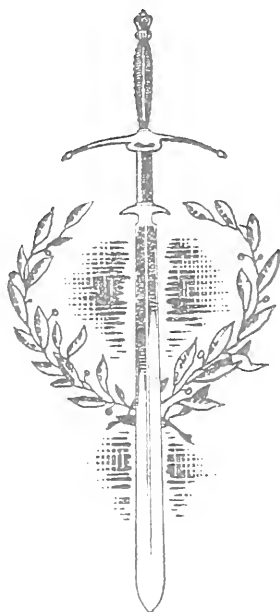
Άκουσε τό πορτόφυλλο πίσω ν' άνοίγεται και πισωπάτησε νά μπει μέσα. Άπίστευτο: ό Φράγκος άκολουθούσε! Οί ροβολατόροι πού φοδόνταν μήπως χυμήξουν μέσα πολλοί, άπόρησαν βλέποντας έκει δυό μονάχα ανθρώπους νά μάχονται άκόμα, δλόστερνοι άπό τή μεγάλη σύρραξη. Παραξέρισαν ζερβόδεξα στη στοά και φώναξαν νά φέρουν δάδες. Στο κατώφλι τής σιδερόπορτας, οί σπαθιές πέφτανε σύνταχες, αντιδούτζε ή σκοτεινή καμάρá. Ξάφνου ό ένας τρέκλισε, άνοιξε τά χέρια του, γκρεμίστηκε. Ό άλλος, ξεφουσαίνοντας σύνταχα, σφυριχτά, στηρίχτηκε στον τοίχο με τή ράχη.

Οί δάδες ήρθαν και τότε οί ροβολατόροι του κάστρου άναγνώρισαν, όχι χωρίς δυσκολία, στον δρθιο πολεμιστή με τό καταματωμένο πρόσωπο, τόν δικό τους, τόν Σγουρό. Σκύψανε και στο Φράγκο, πού έμενε ασάλευτος. Η περικεφαλαία του αύτουνού είτανε τσακισμένη, όμως ή κατεδασμένη τρυπητή προσωπίδα του έκρυβε δλότελα τό πρόσωπο.

Τὸν σύρανε μέσα καὶ ξανασφάλησαν τὴν πόρτα. Ὑστερα ἔκαναν κύκλο γύρω του, γεμάτοι περιέργεια, ἄτολμοι ὡστόσο, τὸν περιεργάζονταν μὲ τὰ μάτια, κουβέντιαζαν ψιθυριστά, δίχως νὰ τολμᾶνε νὰ τὸν ἀγγίξουν. Πρῶτῃ φορὰ ἔβλεπαν ἀνετα κι ἀπὸ τόσο κοντά, ἐκεῖ στὰ πόδια τους, ξαπλωμένον ἀνυπεράσπιστο, ἴσως νεκρό, ἕναν ἀφέντη. Αὐτό, τοὺς γέμιζε δέος κι ἀμηχανία. Τρόμαζαν νὰ τοῦ ξεσκεπάσουν τὸ κεφάλι, δὲν τ' ἀποφάσιζαν νὰ μάθουν σ' ἔλο του τὸ μάκρος τὸ ἔγκλημα.

Ὅμως κάποιος τοὺς παραμέρισε, ἔσκυψε πάνω στὸν ἵππότη, ἔβαλε ἕνα γόνατο χάμου· ὁ ἴδιος ὁ Σγουρός. Ζυγώσανε μιὰ δάδα, ποὺ φώτισε κοκκινωπὰ τὴ σκηνή. Ἀπὸ τὴν τσακισμένη περικεφαλαία ξέφυγε μιὰ τούφα μαλλιά ξανθὰ πιτσιλισμένα μ' αἷμα. Τὸ στῆθος ὡστόσο ἀνάσαινε ἀκόμα, τὸ ἔβλεπες ν' ἀνεβοκατεβαίνει ἀργά, ἀνεπαίσθητα. Ἀπλωσε τὸ χέρι του ὁ Σγουρός κι ἀνασήκωσε τὴν προσωπίδα. Σύγκαιρα γλώμιασε. Ἀνάμεσα στὸ μεταλλινὸ κάδρο τῆς περικεφαλαίας, φωτισμένη ὡμὰ ἀπὸ τὴν κυματερὴ φλόγα, πρῶταλε ξεματωμένη, μὲ σφαιλιστὰ τὰ μάτια, ἡ μορφή τοῦ Ἰωάννη ντὲ Τουρναί.

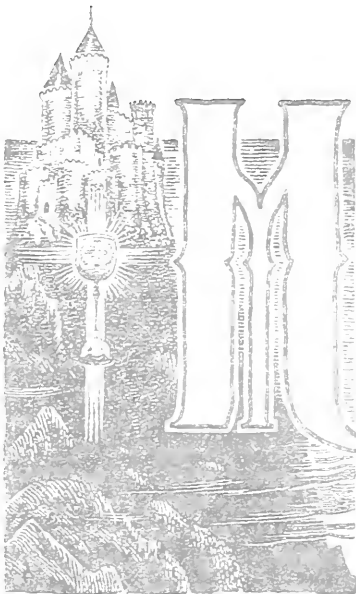

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Κ'

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

V

ΕΤΡΗΘΗΚΑΝ τ' ἄλλο πρῶτ'. Ἐξακόσιοι τόσοι εἶχανε ξεκινήσει· καὶ γύρισαν πίσω διακόσιοι σαράντα ὀχτώ. Ἀπὸ τὶς τάπιες πάνω, εἶδανε τὰ κουφάρια τῶν συντρόφων τους στρωμένα στὴν ἡμερῆ πλαγιά ἴσαμε κάτω, στὶς τέντες τῶν Φράγκων, κ' ἐκεῖ εἶτανε τὰ πιδὸ πολλά. Στάθηκαν ἀλαλοὶ γὰ τὰ κοιτάζουν, ἀπορημένοι σκέφτονταν πῶς θὰ μπορούσε τὴν ὥρα τούτη γὰ βρῖσκονται κι αὐτοὶ ξαπλωμένοι κάπου ἐκεῖ. Παράξενο πράμα πού εἶναι ὁ θάνατος! Ἐνα μονάχα βῆμα· λὲς πῶς κάποιο νῆμα ψιλοκλωσμένο κόπηκε, μιὰ κουβέντα ἀρχινισμένη σταμάτησε στὴ μέση, κι ὅσο κι ἂν καρτερεῖς, ὅ,τι κι ἂν κάνεις, ποτὲ δὲ θὰ μπορέ-

σεις ν' ἀκούσεις τὴ συνέχεια. Ἡ συνέχεια ἔγινε ἀπόρητο βαθύ.

Λίγο ἀφοῦ ἔφεξε, ἔπιασε γὰ βρέχει. Κατὰχνιὰ ἀνὰερη, μενεξελιά, ἔσβησε τὸν κάμπο· ἔβλεπες τοὺς καπνοὺς τῆς γὰ ταξιθεύουν ἀόριστα, γὰ πλανιόνται ἀργοκλώθοντας καὶ γὰ λυώνουν. Μονάχα οἱ βιγλάτορες στάθηκαν στὶς κούλιες, οἱ ἄλλοι τραθήχτηκαν κάτω ἀπὸ τὶς στοῆς κ' ἐκεῖ ἀπόμειναν ξαπλωμένοι, ἀνεργοί, μ' ἀδειανὸ τὸ κεφάλι, ἴδια ζῶα, γὰ σιγανασαίνουν τὸ χνῶτο τῆς βρεμένης γῆς. Ὁ Ζερβοχέρης, πού ὅλη νύχτα γύρευε τὸν ἀδερφό του τὸ σιδερά, πέρασε ἀνήσυχος, ρουθουνίζοντας σὰν ἀγρίμι, καὶ τοὺς κοίταξε ὅλους γύρω, μὲ μάτι γυαλιστερό. Τέλος, βρῖσκοντας σὲ μιὰ γωνιά ξαπλωμένο τὸν Δανιήλ, τὸν ρώτησε γιὰ τρίτη ἴσως φορά. Ὁχι, δὲν ἤξερε τίποτα ὁ παπάς, δὲν εἶχε ἴδεϊ καθόλου τὸν Τιμόθεο. «Μπορεῖ καὶ γὰ ξέφυγε, εἶπε ἀόριστα, κάποιοι βέβαια θὰ γλύτωσαν.»

Ναί, κάποιοι θὰ εἶχαν γλυτώσει, αὐτοὶ εἶταν οἱ τυχεροί. Τοὺς ὀραματίζοντας κιόλας γὰ πορεύονται κατὰ τὰ σπίτια τους, μέσ' ἀπὸ φαράγγια, λόγγους, κάτω ἀπὸ τὸ μαγνάδι τῆς βροχῆς, ἴσκιοι ἐρημικοί, κατατρεγμένοι, πού τοὺς ἔλαχε ὡστόσο γὰ βροῦν ἀνάπαψη καὶ λησμονιά. Ὁ Ζερβοχέρης κάθησε χάμου, δίπλα στὸν παπά, κι ἀγκάλιασε τὰ γόνάτα του. Ὁ νοῦς του βωλόδερνε, ἀναθυμῶταν.

—'Ο τσαγγάρης πού είναι ; ρωτάει μιὰ στιγμή.

—'Εκει, λέει ὁ παπάς κι ἀπλώνει τὸ χέρι του ἀόριστα κατὰ τὸν κάμπο.

Χμ, κι αὐτός. Ἀπὸ τὴ φασίλια τοῦ κρεμασμένου Γιαννιτσώτη δὲ γύρισε πίσω κανένας, ὁ τσαγγάρης δὲ γύρισε, κι ὁ Τιμόθεος μὲ τὸ ἕνα μάτι, κι ἄλλοι, πολλοί. Ναί, ναί, αὐτοὶ εἶχαν βρεῖ τὴν ἀνάπαψη, εὐλογημένο ἄς εἶναι τ' ὄνομά Του! Ἀπὸ τὴ συντροφιά τῆς πολιτείας οἱ τρεῖς εἶχαν γλυτώσει, ὁ Ζερβοχέρης, ὁ Δανιὴλ κι ὁ Σγουρός. Σήκωσε τὰ μάτια του ὁ κάπελας καὶ κοίταξε τὴν πόρτα τῆς καμαρούλας ἐκεῖ ψηλὰ στὸ χαγιατί. Τὸν εἶχανε ξαπλώσει σὲ στρῶμα, τοῦ εἶχανε πλύνει τὶς λαβωματιῆς μὲ κρασί. Στὸ κρεβάτι βάλανε τὸν ἄλλο, τὸ Φράγκο ἀφέντη, γιατί ἔτσι τὸ πρόσταξε ὁ Σγουρός. Εἶταν χειρότερα ὁ ἱππότης, ἄσχημα πολὺ, ἡ σπαθιά τοῦ εἶχε ραῖσει τὸ κρανίον, ἀπὸ χτὲς τὴ νύχτα δὲ συνέφερε οὔτε μιὰ στιγμή.

Τὸν ἔφενε ὁ πυρετός. Κάπου-κάπου τὰ χεῖλη του σάλευαν σὰν κάτι νὰ ἤθελε νὰ πεῖ, ἢ νὰ ἔδλεπε ποιὸς ξέρει τί ὄνειρα, καὶ παραμιλοῦσε. Πέρασε τὴ μέρα κείνη δλάκερη δίχως ν' ἀνοίξει βλέφαρο, τὴ νύχτα ἔμεινε ἡσυχος, κανένας ὅμως δὲν ἤξερε ἂν κοιμόταν. Τέλος, τὴν αὐγὴ τῆς δευτέρας ἡμέρας, ὁ Σγουρός πού θαμποξυπνοῦσε, τὸν ἄκουσε νὰ λέει ψθυριστὰ μιὰ λέξη : « Διψᾶω ! » Σηκώθηκε μονάχος του καὶ τοῦ ἔφερε νὰ πιεῖ· τοῦ ἀνασήκωσε προσεχτικὰ τὸ δεμένο ὀλοῦθε κεφάλι, τὸν βόηθησε νὰ βρέξει τὰ χεῖλη του. Ὑστερα τὸ ἀπόθεσε πάλι στὸ προσκέφαλο καὶ πῆγε νὰ σταθεῖ στὸ παραθύρι.

Οἱ στοχασμοὶ του δὲν εἶχαν ἀκόμα ξελαγαρῦνει, εἶτανε θαμποί, σταχτιοὶ σὰν τὴ βροχερὴ τούτη μέρα πού ἔπιανε νὰ φωτίζει. Ἀπὸ τὴν προχτεσινὴ νύχτα ἐλάχιστα θυμόταν, μιὰν αἴσθησι σκοτεινὴ εἶχε μόνο, σὰ νὰ εἶδε ὄνειρο κακὸ. Εἶχε μάθει ἀπὸ ἄλλους τὸ θάνατο τοῦ Φεντόρ, γιὰ τὸν τσαγγάρη τοῦ εἶπε ὁ Δανιὴλ πὼς πέθανε ὠρατῆ, δίχως νὰ προλάβει κὰν νὰ τρομάξει, ἀπὸ μιὰ σαγίτα πού τοῦ καρφώθηκε ἴσια στὴν καρδιά. Ὁ παπάς, πού τὸν κρατοῦσε ἀγκυλισμένον ὡς τὴν τελευταία στιγμή, βρῆκε τὸν καιρὸ νὰ τὸν ξαπλώσει χάμου ἡσυχα-ἡσυχα, νὰ τοῦ σταυρώσει τὰ χέρια. Οἱ ἄλλοι εἶχανε γίνεи ἀφαντοί, ὁ Πέτρος, ὁ Τιμόθεος, κανένας δὲν τοὺς εἶδε. Καὶ δὲν ἔμεινε παρὰ μονάχα ἡ Βάρια, ἡ Βάρια μὲ τὸ νεκρὸ ἀγόρι στὴν ἀγκυλιά της, αἰνιγμα ἀξεδιάλυτο. Ἔφτασε μαζὶ τῆς ὁ Σγουρός ἴσαμε τὴ σιδερόπορτα, τοῦ φάνηκε τὴν τελευταία στιγμή πὼς ἡ κοπέλλα πρόλαβε καὶ μπῆκε μέσα, κι ὅμως ὕστερα, στὸ κάστρο, δὲν τὴ βρῆκανε πουθενά. Ἔβαλε νὰ ψάξουν παντοῦ, ἀπὸ τὸν πύργο ὡς τὰ κατώγια, κατέβηκε ὁ ἴδιος στὸ τειχί καὶ στάθηκε, ἀμέσως τ' ἄλλο πρωτὶ, ν' ἀγανατεύει τὴν πλαγιά, τὰ κοντινότερα πτόματα, μήπως τὴν ξεχωρίσει ἀνάμεσὸ τους. Τίποτα. Μυστήριο. Τί εἶχε γίνεи ἡ κοπέλλα ;

Ἦχ ναί, εἶταν χαμένη, κάτι στὴν ψυχὴ του μέσα τοῦ τῷλεγε μὲ σιγανὴν κ' ἐπίμονη φωνή. Χάθηκε ἡ Βάρια, καὶ τώρα πού τὸ ξέρει, τὴ βλέπει γιὰ πρώτη φορὰ μπροστὰ του ἀρτιωμένη, μορφὴ ἀκέρια, πού τοῦ μιλάει εὐγλωττα μὲ τὰ σφαλίστὰ τῆς χεῖλη. Νιώθει ξάφνου τὸν ἑαυτὸ του μιὰ στάλα ἐρημωμένο μὲ τὸ χαμὸ τοῦτο, γυμνωμένο ἀπὸ τὴ ζέστα πού ἀναδίνει γύρω σου ἡ ἀγάπη. Ἀνήσυχη εἶναι ἡ ψυχὴ του,

βαρειά, γιατί άναρωτιέται μήπως στάθηκε άδικος, στρυφνός, μήπως δέν έδωσε όση σημασία άξιζε στο τρυφερό εκείνο πλάσμα με τή γενναία καρδιά και τήν περήφανα διακριτική γλώσσα. «Ψχ! στάθηκα πάντα μου άτυχος, παραμιλάει, άτυχος και τυφλός, σπατάλησα τή στοργή μου όπου δέν ταίριαζε, δέ μπόρεσα νά κοιτάξω δίπλα μου, χαμένος όπως ήμουν σ' όνειρα άπιαστα και κούφια.» Η ψυχή του άναστατώνεται σ' αύτή τή σκέψη, βουίζει άψύ τó αίμα στά μελίγγια του, ή όργή τόν συνεπαίρνει.

Γιατί νά γίνουν όλ' αύτά; Για μυριστή φορά ξαναπιάνει άπό τήν άρχή τó νήμα τών περιστατικών και άναζητάει τó λόγο, μιá δικαιολογία πού θά τόν αναπάψει. Ξεσήκωσε ψυχές, τις πήρε μαζί του, τις έσυρε ξοπίσω του, για νά πετύχει τί; Είταν ένας σκοπός άραγε μπροστά του; Η μέσα στο αίμα του μονάχα μιá έκδίκηση; Ξαναδλέπει τήν έρημη χώρα πού τήν πέρασε κατεβαίνοντας άπό τήν Κλαρέντσα, τά θερισμένα άπό τó θανατικό χωριά, τó κοιμητήρι με τούς άθαφτους, τ' όρφανεμένο καλύδι στή βουνοπλαγιά. Ξαναδλέπει τó σιδεράδικο του Ίτιόθρου τó πρώτο βράδυ πού ήρθε, κι άναθυμάται τούς διλάνους με τó καμπουριαστό κορμί και τó άτέλειωτο μοιρολόι. Ο Λιντερκέρκε τυφλώνει τόν Τιμόθεο μέσα στο Ίδιο του καμίνι κ' όί σκλάβοι γύρω σκύβουν τó κεφάλι τρομαγμένοι, μ' όποταγή. Πάλι, καθώς και τότε, ή ψυχή του τινάζεται, άναντρανίζει. «Σās φέρνω τήν Άνάσταση!» Όταν τó είχε ξεστομίσει, δέν ήξερε κι ó Ίδιος τί θέλει νά πει, είτανε μιá ύπόσχεση ψυχόρμητη, άσυγκράτητη. Κ' έπρεπε, φλεγότανε, νά τήν κρατήσει...

"Ετσι είναι πού έφτασε ίσαμ' έδó. Ο Μυτζηθράς του είχε ύποσχεθεί δóθητεια, τó πίστεψε αύτός, όμως ó Φεντόρ είταν άπό τήν άρχή γεμάτος άμφιβολίες. Καλά έκανε πού τó πίστεψε; "Αχ, Θεέ και Κύριε, γιατί μιá τέτοια άπορία; Οί διλάνοι σήκωσαν κεφάλι, άνάσταν λεύτερο άέρα, τέντωσαν τή ραχοκοκκαλιά τους — δ,τι έγινε καλά είναι: καμωμένο! Άκόμα και σάν είναι για νά πεθάνεις, κάλλιο νά σταθείς όρθιος. Τά παιδιá πού γεννιόνται άπό σκυφτούς, πορεύονται σ' όλη τους τή ζωή σκυμμένα, λές άκόμα λίγο και θά πέσουν στά τέσσερα.

... Ο,τι έγινε καλά είναι καμωμένο.

"Ακουσε δίπλα του ένα μούρμουρο και γύρισε άπορημένος τó κεφάλι του. Ο νεαρός άρχοντας είχε άνοίξει τó βλέφαρο, τόν κοιτάζε σταλά με τά ξάστερα ούράνιά του μάτια.

— Θέλεις τίποτα, άρχοντά μου;

Ο λαθωμένος έγενεψε πώς όχι και ξανάκλεισε τά μάτια του. Για ώρα έμεινε ασάλευτος, όμως είταν φανερό πώς δέν κοιμόταν. Ο Σγουρός σεβάστηκε τή σιωπή του, έμεινε στο παραθύρι νά κοιτάζει έξω, παραδομένος στή δική του συλλογή. Νά! και τούτος τώρα - δά ó ξένος, ψυχή άλαξονική κι άπόμακρη. Έναν καιρό τόν είχε έπιθυμήσει για φίλο, θάρουσε πώς σ' αύτόν θά βρει μιá στοργή, ή κ' ένα Ίδανικό ύπόδειγμα. Έλαφρόμυαλος, ξιπαμένος πόθος! ... Σάφνου ένας κοινός στούς δυό καημός τούς είχε χωρίσει, τάξανε μιá νύχτα, μέσα έδó άκριβώς, ν' αναθέσουν στο ριζικό τó διάλεγμα τó ριζικό, περιγελώντας ίσως, διάλεξε και τούς δυό! Γλύτωσαν στο Ζόγκλο, για νά ξανασιμίζουν μιá

καὶ καλὴ τὴν προχτεσινὴ νύχτα στὰ ριζὰ τοῦ κάστρου. Μοῖρα παρὰ-
ξενη, ἀναγελάστρα καὶ μοχθηρὴ! Νὰ εἶναι, ἀπ' ὀλάκερο ἓνα φουσσαῶτο,
αὐτὸς ἴσα-ἴσα ὁ ἐχθρὸς ποῦ θὰ κυνηγήσει τὸ στερνὸ ροβολάτορα Ἰσαμε
τὴ σιδερόπορτα· νὰ βοηθήσει τὸ σκοτάδι, ἢ ἀρματωσιά, γιὰ νὰ μὴ γνω-
ριστοῦν, καὶ νὰ πᾶσει πελεκημένος ὁ ἓνας ἀπὸ τὸ σπαθὶ τοῦ ἄλλου. . .

“Ὅσοι εἶδαν τὴ λαβωματιά, ἀπὸ τὴν πρώτη νύχτα τὸ εἶπαν : ὁ Φράγ-
κος δὲν ἔχει γλυτωμὸ. Τὸ ἤξερε κι ὁ Σγουρός, τὸ μάντευε. ”Ἔτσι
εἶναι ποῦ πρόσταξε νὰ τὸν πάρουνε πάνω, μὲ ἀπειρη προσοχή, νὰ τὸν
ξαπλώσουν στὸ κρεβάτι. Καθόταν κι αὐτὸς ἐδῶ, ἀνεργός, λαβωμένος ὁ
ἴδιος, τὸν παράστεκε. Στὸ ἀρρωστημένο χνώτο τῆς κάμαρας, στὸν
ἀσάλευτο ἀέρα, γύρω, παντοῦ, ἐνιωθε πὼς κάποια ζωὴ φεύγει.

Κοντὰ τὸ βράδυ, ὁ πυρετὸς θέριψε. “Ἀκουγες τὴν ἀνάσα τοῦ ἀρ-
ρώστου νὰ βγαίνει σύνταχη, βαρειά, τὸ πρόσωπό του θάμπιζε στὸ λα-
θερὸ φῶς τοῦ λυχνarioῦ ὀλοπύρωτο. Ὁ Σγουρός, συντροφεμένος ἀπὸ
τὸν Δανιὴλ, τὸν παράστεκε ἀκόμα. Κάτι ἀνεξήγητο, λύπηση καὶ στορ-
γὴ, εἶχε κρούσει πάλι τὴν καρδιά του.

— Δὲ θὰ ξημερωθεῖ, εἶπε ὁ παπᾶς.

“Ἀπλῶσε ὁ Σγουρός τὸ χέρι του βιαστικὰ καὶ τοῦ ἔγνεψε νὰ σπαί-
σει. Μπορεῖ καὶ ν' ἀκουγε ὁ ἀρρωστος, δὲν ἔκανε νὰ τὸν φοβίσουν.

Ἐανάρχισαν πάλι τὴν κουβέντα τους χαμηλόφωνα, μὲ διαλειμματα
μεγάλα, κουβέντα τῆς ἀγρύπνιας, μηχανικὴ. Ὁ Σγουρός ἀνάδευε ἀπὸ
χτῆς ἓνα καινούργιο σχέδιο στὸ νοῦ του : Μιὰ καὶ δὲν εἶχανε μπορέσει
ἄλλοι μᾶζι νὰ σπάσουν τὸν κλοιὸ τοῦ σέντζιου καὶ νὰ ξεφύγουν, νὰ τὸ
ἐπιχειρήσει τουλάχιστον ἓνας, ἓνας διαλεγμένος μὲ κλῆρο, ποῦ θὰ κατά-
φερνε ἴσως νὰ ξεγελάσει τοὺς Φράγκους σκοποὺς κ' ὕστερα θὰ τρα-
δοῦσε ὀλόϊσια γιὰ τὸ Μυτζηθρά. Ἐκεῖ νὰ παρουσιαστεῖ, ἀποσταλμένος
δικὸς τους, στὴν Κεφαλή, καὶ νὰ παραστήσει τὴν κατάσταση, νὰ θυμί-
σει τὴν ὑπόσχεση, νὰ μιλήσει γλώσσα τραχειά : «Μᾶς πήρατε στὸ λαιμό
σας, νὰ τοὺς πεῖ, δὲν ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς ἐγκαταλείψετε τώρα.»

Ὁ παπᾶς κούνησε μὲ δυσπιστία τὸ κεφάλι του.

— “Ἄν τῷχανε σκοπὸ νᾶρθουν, θᾶρχονταν καὶ δίχως αὐτό, εἶπε.
Σὲ τίποτα δὲ θὰ ὠφεληθεῖ.

”Ἐτριψε τὰ χέρια του μ' ἀγωνία ὁ Σγουρός, ἀναδεύτηκε στὸ σκα-
μνὶ ταραγμένος. . .

— “Ὅστόσο, λέει βραχνά, ὥστόσο κάτι πρέπει νὰ γίνεῖ.

— Τίποτα δὲ θὰ γίνεῖ.

Σήκωσε τὰ μάτια του καὶ κοίταξε ἀπορημένος τὸν παπᾶ. Τὸν εἶχε
ξαφνιάσει ἡ ἀταραξία τῆς φωνῆς του.

— Τίποτα ; μουρμούρισε. Κι ἄλλοι αὐτοί . . . ἐδῶ - μέσα ; . . .

Ὁ Δανιὴλ χαμογελοῦσε μ' ἀφέλεια ἀνέφελη.

— “Ὑστερα ἀπ' αὐτοὺς, ἔκανε τραγουδιστά, θᾶρθουν ἄλλοι, κ' ὕστερα
ἄλλοι . . . ”Ἔτσι Ἰσαμε κάποια στιγμή, ποῦ δὲν τὴν ξέρουμε τώρα, Σγουρέ.

Σώπασαν. Ἐξῶ εἶχε σηκωθεῖ ἄνεμος δυνατός, ἡ νύχτα λαχάνιαζε,
ἀνταριαζόταν. Ὁ καιρὸς γύριζε στὸ βοριά.

Ἐάφνου τ' αὐτὶ τοὺς πιάνει ἓνα μούρμουρο στὸν ἀέρα. Κοιτάζουν
τὸ κρεβάτι. Τὰ χεῖλη τοῦ λαβωμένου ἀλέυαν, μιλοῦσε γοργά, μὲ τὸν
ἑαυτὸ του ἢ μ' ἀόρατο συνομιλητή.

— Παραμιλάει, είπε ο Σγουρός και σηκώθηκε.

‘Ο πυρετός είχε περσέψει, τὸ χέρι τοῦ νεαροῦ ἱππότη ἔκαιγε.

— Τί μπορεί νὰ κάνει κανένας γιὰ νὰ τὸν ἀνακουρίσει ;

Ἔνωσε τὰ δάχτυλα τοῦ λαβωμένου νὰ σφίγγουν σπασμωδικὰ τὰ δικά του, τὰ μάτια του ἀνοίχτηκαν.

— Νὰ μεταλάβω, ψιθύρισε.

‘Ο Σγουρός στράφηκε στὸν παπά.

— Πηγαίνω, εἶπε ἡσυχὰ κείνος καὶ σηκώθηκε.

— Ναί, μὰ τὸ παλληκάρι ἔχει ἄλλο δόγμα. Θὰ θέλει παπὰ δυτικό . . .

Κοντοστάθηκε ὁ Δανιήλ. Αὐτὸ εἶταν κάτι πού δὲν τὸ εἶχε συλλογιστεῖ ἢ πρώτη κίνηση, ἢ ψυχόρμητη, εἶτανε νὰ βιαστεῖ, νὰ ὑπηρετήσει, ἴσως ἀπὸ μακρὰ σὲ τέτοιες περιστάσεις συνήθεια.

— Ὅχι, ὄχι, ἔγνεψε ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί. Νὰ μεταλάβω μονάχα.

Καὶ καθὼς ὁ παπὰς πήγαινε νὰ βγεῖ :

— Μὰ πρῶτα, ἔκανε ὁ ἱππότης κοιτάζοντας ἀτολμὰ τὸν Σγουρό, ἔχω νὰ σοῦ μιλήσω.

— Καλά, λέει ὁ Δανιήλ, καλά ! Θὰ καρτερῶ κάτω, νὰ μὲ φωνάξετε.

Καὶ βγήκε.

Εἶχανε μείνει μονάχοι τώρα. Ὁ ἀνεμὸς σφύριζε στὴ σκεπή, βόγχοι ἀπόμακροι κι ἀλλόκοτοι, σὰν ἀπὸ φωνὲς ἀνθρώπινες, σέρνονταν ἔξω στὴ νύχτα.

— Κάθησε, ἔγνεψε ὁ ἱππότης δείχνοντας μὲ τὸ μάτι τὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ.

Σαοτισμένος ὁ Σγουρός, ὑπάκουσε. Τὸ χέρι τοῦ ξένου δὲν εἶχε ἀφήσει τὸ χέρι του, τὸ ἐνίωθε νὰ τοῦ φλογίζει τὴ χούφτα.

— Πρέπει νὰ ξομολογηθῶ, εἶπε σιγανὰ ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί καὶ σφάλησε τὰ μάτια του. Σὺγκρυο μεγάλο τὸν περιχύσε σύγκαιρα ἀπὸ κορφὴ σὲ νύχια.

— Τότε . . . νὰ φωνάξω τὸν παπὰ !

— Ὅχι, ὄχι ! εἶπε ὁ ἱππότης κι ἀνοίξε τὰ μάτια του, τὸν κοίταξε στυλά. — Σὲ σένα.

— Σὲ μένα !

— Μὴ χρονίζεις, φίλε. Οἱ ὥρες μου εἶναι μετρημένες.

Ἡ φωνὴ του εἶταν βαρειά, αὐστηρή. Παράδοξη συνέπεια τῆς ὕπατης στιγμῆς : Πρέπει νὰ εἶτανε συνομήλικοι οἱ δύο τους, κι ὅμως τώρα ὁ Φράγκος ἔμοιαζε ὁ πρεσβύτερος, πολλά, πάμπολλα χρόνια μεγλωμένος.

— Σ’ ἀκούω, ἀρχοντά μου . . .

Σφάλησε πάλι τὰ μάτια του ὁ ἱππότης, ἔμοιασε λίγες στιγμὲς νὰ συγκεντρώνεται. Τὰ χεῖλη του ὠστόσο πεταλούδιζαν, ἢ ἀνάσα του ξέφυγε ἀνήσυχη, τρεμουλιαστή. Κάτι : σὰν ἄχνα φωτιᾶς τὸν τύλιγε, συνεπαρμὸς καὶ ζάλη τοῦ πυρετοῦ.

Ἔτσι πού, ὅσα ἄκουσε ὁ Σγουρός ἀπὸ τὸ στόμα του ἐκείνη τὴ νύχτα, δὲ μπόρεσε ποτέ του νὰ καταλάβει ἂν εἶτανε ξομολόγηση πραγματικῆ

ἡ παραλήρημα, ἀνάθρα ξεχειλισμένου μνημονικοῦ ἢ δραματισμοῦ ἐφιαλτικῶς μιᾶς σαλεμένης φαντασίας.

— Γιατί με πήρες, φίλε, στὴν κάμαρά σου; γιατί με φρόντισες; Ἐγὼ εἶμαι ἀνάξιος νὰ μ' ἀγαπᾶς.

Καὶ προλαβαίνοντας μιὰ διαμαρτυρία στὰ χεῖλη τοῦ Σγουρού:

— Ἐγὼ θέλησα νὰ σὲ σκοτώσω, πρόσθεσε βραχνά, ἀσύδοντας τὸ κεφάλι του.

— Ἄρχοντά μου, τέτοιος εἶναι ὁ πόλεμος! Θέλησες νὰ με σκοτώσεις, δμως θέλησα νὰ σὲ σκοτώσω κ' ἐγώ. Τὸ κάτω·κάτω σάμπως ἤξερες ποῖον ἔχεις ἀντίκρου σου μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας; Εἶχαμε νὰ ἰδωθοῦμε καιρό, ἀπὸ τότε — θυμᾶσαι; — στὸ Ζόγκλο. Ἡ μοῖρα τὸ φερε ἔτσι, μὴ θάζεις μαράζι!

— Ὅχι, ὄχι, λέει θαρῶντα ὁ ἱππότης Ἰωάννης, τὸ ἤξερα ἐγὼ πὼς πολεμῶ μ' ἐσένα. Ὀλάκερη τὴ νύχτα ἐκείνη σ' ἐψάχνα, ὥσπου σὲ βρήκα.

Τέγτωσε τὰ μάτια του ὁ Σγουρός, ἔμεινε ἀλαλός.

— Καὶ με γνῶρισες μέσα στὸ σκοτάδι; ἔκανε σὲ λίγο.

— Σ' ἀναζητοῦσα. Κάθε δικό σας ποῦ ἔβρισκα μπροστά μου, τὸν χτυποῦσα με τὴν ἐλπίδα πὼς εἶσ' ἐσύ. Οἱ δικοί μας ἀπόστασαν κ' ἐγὼ ἀπόμεινα ἀκόμα νὰ πολεμᾶω. Δέκα, εἴκοσι φορὲς σὲ σκότωσα, φίλε, τὴν προχθεσινὴ νύχτα· τόσες φορὲς ἀμάρτησα. Εἶμαι ἀνάξιος νὰ μ' ἀγαπᾶς.

— Λοιπὸν, ἔκανε πικραμένος ὕστερα ἀπὸ μιὰ παύση ὁ Σγουρός κ' ἔσκυψε αὐτὸς τὴν κεφαλή του, λοιπὸν ἤθελες νὰ λείψω ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦτο, ἄρχοντα ντὲ Τουρνάι.

— Ναι, λέει ζωηρὰ ὁ ἱππότης καὶ τὰ μάτια του ἀστράφτουν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς δύο μας πέρσευε. Ἡ Θεῖα Πρόνοια ἔκανε τὴν ἐκλογὴ τῆς. Δὲν ἔγω κανένα παράπονο, ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνει.

Ἐἶχε μιλήσει γοργά, με πάθος, κουράστηκε. Μ' ἓνα βαθὺ στεναγμὸ, τὸ στήθος του ξεφούσκωσε μονομιᾶς, ἡ ἀνάσα του ἔγινε δύσκολη.

— Θὰ μοῦ δώσεις τὴν ἄφεση; ρωτᾶει τέλος φοβισμένα.

— Τί λές! τί λές, ἄρχοντά μου! ξεφωνίζει ὁ Σγουρός καὶ πετάγεται ὀλόρθος. Μὰ ἐγώ, — ἄφησέ με νὰ σ' τὸ ξομολογηθῶ με τὴ σειρά μου τώρα — σ' εἶχα πάντα στὴν καρδιά μου, δὲν ξέρω... μπορεί κι ἀπὸ τότε — θυμᾶσαι; — ποῦ συναντηθήκαμε γιὰ πρώτη φορά, στὸ βουνήσιο πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας, ἓνα βράδυ, πᾶνε χρόνια. Δὲ θὰ θυμᾶσαι...

— Θυμᾶμαι, ὁμολόγησε ὁ ἱππότης χαμηλόφωνα, δίχως νὰ τὸν κοιτάζει.

• Ἄπλωσε τὸ χέρι του, τὸ ἄσπρο καὶ διάφανο, κ' ἔπιασε τὸ χέρι τοῦ Ρωμιοῦ. «Κάθησε», παρακάλεσε. Καὶ σὰν ὁ Σγουρός βρέθηκε πάλι κοντά του, στὸ κρεβάτι, ἐκεῖνος τράβηξε ἀπὸ τ' ἀριστερὸ του ἓνα δαχτυλίδι χοντρό, κρικέλι ἄχαρο, μολυβένιο, με μιὰ σφραγίδα ἀντὶς δαχτυλιδόπετρα.

— Πᾶρε τοῦτο, εἶπε μιλώντας ἀργά, καὶ δῶσε μου μιὰν ὑπόσχεση...

— Ὅ,τι θέλεις.

— Τὸ κρικέλι αὐτὸ μοῦ τὸ εἶχε δώσει ὁ πατέρας μου ποῦ τὸ κράταγε ἀπὸ τὸ δικό του τὸν πατέρα. Εἶναι φερμένο ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, μαζί με τοὺς σταυροφόρους, πᾶνε πολλὰ χρόνια τώρα. Μεῦ τὸ δωσε γιὰ

νά τὸ περάσω στὸ δάχτυλο τοῦ γιοῦ μου, ὅταν, καθὼς τὸ ἔλιζε, θ' ἀποχτοῦσα κάποτε γιό. Εἶναι κειμήλιο οἰκογενειακό, σημάδι πὼς οἱ Τουργαὶ δὲν ἔχουν σβῆσει. Πᾶρε το, γιατί μ' ἐμένα σβῆνει τ' ὄνομα τῆς γενιάς.

— * Ἀρχοντά μου! . . .

— Καὶ δῶσε το (αὐτὸ νὰ μοῦ ὀρκιστεῖς), δῶσε το — ἡ φωνή του ἔγινε δύσκολη — στὴν πριγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας. Πές της πὼς ἡ ἔξορία τέλειωσε, ἔτσι πές της κ' ἐκείνη θὰ καταλάβει. Πές της ἀκόμα πὼς ἡ μοῖρα τοῦ ἀμαρτωλοῦ εἶναι πικρή, ὅμως εἶναι γλυκὸ τὸ ἀγκάθι τῆς ἀμαρτίας. Δὲ λυπάται ὁ τελευταῖος τῶν Τουργαὶ πού ἔχασε τὴν ψυχὴ του. Πρόθυμα τὴν ἀφήνει, φεύγοντας, δεμένη μὲ μολυβένιο κρίκο σὲ τούτη ἐδῶ τῇ γῇ. Ὡστόσο, ἄς μὴ νομίσει ἡ κυρά μου πὼς μὲ τὸ δαχτυλίδι τοῦτο ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουργαὶ δένει ἄλλον κανένα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Νὰ τὸ φορέσει ἡ πριγκηπέσσα, ἄς εἶναι καὶ γιὰ μιὰ στιγμή μονάχα — τούτη εἶναι ἡ ἐπιθυμία μου — κ' ὕστερα νὰ τὸ δώσει στὸν ἄντρα πού ἀγάπησε τὸ περισσότερο στὴ ζωὴ της. Ξέρω πὼς θὰ τὸ περάσει σὲ χέρι ἄξιο.

Ἡ ἀνάσα του κόπηκε, τὸ κεφάλι του κύλησε βαρὺ πάνω στὸ στῆθος.

— * Ἀρχοντά μου, κουράστηκες! ἀνησύχησε ὁ Σγουρὸς πού εἶχε δλότελα ἀναστατωθεὶ τώρα.

Σήκωσε τὸ χέρι του ἐκεῖνος, ἔγνεψε ἀόριστα πὼς ὄχι.

— Ὅρκισου μου πὼς θὰ κάνεις αὐτὸ πού σοῦ εἶπα, ψιθύρισε.

— Στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος!

Ὁ ἱππότης ἀναστέναξε μ' ἀνακούφιση.

— Καὶ τώρα ὄυδ λόγια ἀκόμα, γιατί ἡ δύναμή μου μ' ἀφήνει, ἡ ὥρα ζύγωσε . . .

Κράτησε σφαλιστὰ τὰ μάτια του, στὸ πρόσωπό του χύθηκε γαλήνη ὑπέρατη, ἔτσι καθὼς αὐτὴ πού ἀπλώνει μονάχα ὁ ὕπνος. ●

— Εἶμαι τὸ πρωτότοκο τέκνο τοῦ ἀρχοντα Γοφρέδου ντὲ Τουργαὶ, βαρώνου τῶν Καλαβρύτων, εἶπε. Γεννήθηκα στὸ Μοριά, ὅμως δεκαπέντε χρονῶν σὰν ἤμουν, ὁ πατέρας μου, γιὰ νὰ μοῦ δώσει τὴν ἀνατροφή πού εἶτανε τῆς σειρᾶς μου, ἀποφάσισε νὰ μὲ στείλει στὴν κούρτη τοῦ βασιλέα τῆς Φράντσιαις. Μπήκα ἐκεῖ παιδόπουλο, ὑπηρέτησα ὕστερα σκουταράτος. Ζύγωνα τὰ δεκαοχτώ μου χρόνια, εἶχα σπουδάσει τὴν τέχνη τῶν ἀρμάτων κ' ἐτοιμαζόμουνα γιὰ τὴ μέρα πού ὁ βασιλέας ὁ ἴδιος θὰ μοῦ ἔδινε τὸ ἱπποτικὸ χρίσμα, καθὼς τὸ εἶχε εὐχηθεὶ ὁ πατέρας μου, ὅταν μαντάτα ἀσχημα φτάσανε ξάφνου στὴν κούρτη. Ἡ ἀντιζήλια τοῦ Πέτρου τῆς Ἀραγόνας καὶ τοῦ Καρόλου ντ' Ἀνζού εἶχε σταθεὶ ἀφορμὴ γιὰ τίς μεγάλες σφαγὲς τῆς Σικελίας*. Ὁ πάπας ἀπάγγειλε τὸ ἀνάθεμα καὶ κήρυξε τὸν ἱερὸ πόλεμο ἐναντίον τοῦ βασιλέα Πέτρο. Ἔτσι ὁ Φίλιππος τῆς Φράντσιαις**, πού λάββαινε ξάφνου ἀπὸ θέληση παπικὴ τὸ βασίλειο τῆς Ἀραγόνας, δρισκόταν ἀναγκασμένος σύγκαιρα νὰ ξεκινήσει μὲ τοὺς βασσάλους του γιὰ νὰ τὸ πάρει ἀπὸ τὸ συγγενῆ του κι ἀντίπαλο, μὲ χέρι ἀρματωμένο***

* Οἱ Σικελικοὶ ἔσπερινοί.

** Φίλιππος Γ' ὁ Τολμηρὸς.

*** Εἶταν ἀντιπῆς τοῦ Πέτρου τῆς Ἀραγόνας.

» Ακολούθησα τὸ φουσαῶτο τοῦ βασιλέα μου στὴν ἐκστρατεία ἐκείνη, ἢ θέση ποῦ μοῦ εἶχαν ὀρίσει· εἶτανε στὴν ἰδιαίτερη ὑπηρεσία τοῦ δελφίνου, τοῦ τωρινοῦ βασιλέα τῆς Φράντσας. Εἶμασταν συνομηλίκοι. Ἰούνη μῆνα στήσαμε σέντζιο τῆς Ζιρόν, τὴν πήραμε. Ὅμως τὸ Σεπτέμβρη τὸ φράγκικο φουσαῶτο λάβαινε βαρειὰ λαθωματιά: Ὁ ἀμιράλης τῆς Σικελίας, ὁ Ροτζέρος Ντελιούρια εἶχε νικήσει στὴ θάλασσα, βούλιαξε τὰ πλευτικά μας. Τότε εἶναι ποῦ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ σταλμένος ἀπὸ τὴ μοῖρα, προβαίνει γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μου...

» Βαρειὰ ἐκστρατεία, ἀνέλιπιδη! Ὑστερα ἀπὸ τὶς πρώτες νίκες, τὴ Φιγκέρ, τὴ Ζιρόν, τὸ φουσαῶτο μας ἀναγκαζότανε νὰ ὑποχωρήσει. Βροχές, κάψα, οἱ βουνηῖοι ποῦ παραμονεύουν κρυμμένοι, Ἀλμογάβαροι αἱματοπότες, καὶ σοῦ ρίχνονται ἀπρόσμενα, προδοτικά... Οἱ θέρμες μᾶς τσάκιζαν, μέρα τὴ μέρα χάναμε τὴν πρώτη ζέση, λὲς καὶ τὸ αἷμα τ' ἀδειάζε ἀπὸ τὶς φλέβες μας κάποια κρυφὴ λαθωματιά. Ὁ ἥλιος, τὸ φῶς, μᾶς εἶχε γίνει ἐχθρός, τόσο εἶναι στεγνοὶ κι ἀμάλαγοι ἐκεῖνοι οἱ τόποι, ἢ πέτρα ἀνάθει καὶ πυρώνει τὰ μάτια μὲ θάμπος τυφλωτικό. Πασχίζαμε νὰ ξεδώσουμε σκορπώντας τὶς ἀχρηστες ὥρες μας σ' αὐτὴν ἀκνήγια. Μιὰ τέτοια φορὰ, ἀκολουθώντας σὲ χώρα βουνησία καὶ δασωμένη ἕνα ἐλάφι, εἶναι ποῦ χάθηκα ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου.

» Σὰν τὸνιωσα, εἶταν ἀργά. Ὁ τόπος γύρω μοῦ εἶταν ἀγνωστος, ἔπου νὰ γυρίζω τὸ μάτι ἀγνάντεια τὰ ἴδια βράχια, τὰ ἴδια δέντρα. Ἔστησα τ' αὐτὶ: βούκινο πουθενά. Κοντὰ τὸ βράδυ, ἀποσταμένον καὶ πεινασμένο, μὲ πῆρε ὁ ὕπνος σ' ἕνα φαράγγι. Ἐῴπησα ἀπὸ σκουνητὰ βάνουση κ' εἶδα εὐθὺς πὼς ἤμουν αἰχμάλωτος τῶν Ἀλμογαβάρων.

» Δὲ θὰ σοῦ ἀνιστορήσω τὰ δεινὰ μου, τὶς μέρες ποῦ πέρασα σερνάμενος σταυτικά, ἄρρωστος, ξοπίσω ἀπὸ τοὺς ἀνάληπτους αὐτοὺς ἀνθρώπους τοῦ βουνοῦ. Οἱ τόποι ποῦ περνούσαμε εἶταν ἀγριοί, τοῦτο καταλάβαινα μονάχα: πὼς ὄλο καὶ ξεμακραίνω ἀπὸ τοὺς ὁμοέθνους μου. Δυὸ φορὲς δοκίμασα νὰ ξεκόψω καὶ δυὸ φορὲς ἀπότυχα. Τέλος, τὴν τρίτη φορὰ — εἶχε μπεῖ πιά ὁ χειμώνας, τὰ πουλιὰ εἶχανε φύγει γιὰ τὰ νότια — στάθηκα τυχερός. Βρέθηκα ἕνα χάραμα, ὕστερα ἀπὸ φευγάλα ὀλονύχτια, ἔρημος πάλι, στὸ βουνό. Συνέχισα τὴ θλιθερὴ μου τὴν πορεία...

Ἐδῶ, ὁ ἱππότης ντὲ Τουρναι κόπηκε, στάθηκε νὰ πάρει ἀνάσα. Τὸ πρόσωπό του, ποῦ εἶχε γαληνέψει ἐνόςω διηγόταν, ἀπολησθημένο στὴν ἀναπόληση τῶν παλιῶν, μεμιάς φούντωσε, τὰ μάτια του γυάλισαν. Λὲς κι ὁ πυρετός, ξεχαλιωμένος μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς πρόσκαιρης διακοπῆς, χυμοῦσε τώρα νὰ τοῦ πυρπολήσει τὸ κρανίο, νὰ πυραχτώσει καὶ τὸν ἐγκέφαλο τὸν ἴδιο.

Ἄρπαξε τὸ χέρι τοῦ Σγουροῦ στὸ καυτὸ καὶ στεγνὸ δικό του, ἔσκυψε καὶ τὸν κοίταξε μὲ τὶς γαλάζιες κόρες τῶν ματιῶν του ποῦ εἶχαν διαπλατωθεῖ.

— Κ' ἐδῶ, εἶπε ἀνατριχιάζοντας δλάκερος, ἔρχεται ἕνα μυστικὸ ποῦ ποτὲ ἴσαμε τώρα δὲν τ' ἀκουσαν αὐτιὰ ἀνθρώπου. Σ' τὸ ἐμπιστεύομαι τώρα ἔσένα, γιὰτὶ μοῦ εἶναι πιά ἀνώφελο, ἀφοῦ οἱ πόρτες τοῦ Παραδείσου ἔχουν γιὰ μένα τελειωτικὰ κλειστεῖ. Σ' τὸ ξομολογιέμαι, γιὰτὶ ἡ ψυχὴ μου δὲ μπορεῖ πιά νὰ τὸ σηκώσει μονάχη...

»Δὲν ξέρω σὲ τί χώρα βρισκόμουν, ὅσο κι ἂν πασχίσω τώρα μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ θυμηθῶ ἂν βάδισα μέρες ἢ βδομάδες, ἢ καὶ μῆνες δλάκερους ἀκόμα, γιὰ νὰ φτάσω Ἰσαμ' ἐκεῖ. Ὅπως καὶ νάχει τὸ πράγμα, ὁ δρόμος πρέπει νὰ εἶταν ἀπάνθρωπα μακρὺς, ἀφοῦ τὰ ποδήματά μου εἶχανε λυῶσει, ἔσερνα τὰ πόδια μου γυμνά πάνω σὲ βράχια μυτερὰ κι ἀγκαθιές. Ἐξαντλημένος, ἄρρωστος στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχή, βάδιζα, βάδιζα ἀσυναίσθητα, δίχως ἀναπαυό, δίχως σχεδὸν πιά νὰ κοιμᾶμαι, τόσο μὲ εἶχε ζῶσει ὁ φόβος πὼς ἂν μιὰ φορὰ γείρω καὶ σφαλῆσω τὰ ματόφυλλά μου δὲ θὰ ξανασηκωθῶ. Ἡ ζάλη σκότιζε τὰ μάτια μου, στεκόμουνά κάθε τόσο καὶ πιανόμουν ἀπὸ ἓνα βᾶτο νὰ μὴν πέσω, γιὰτὶ ὁ κόσμος στρούφιζε δλόγυρα καὶ στ' αὐτιά μου βούιζε κάτι σὰν ἄγρια, βροντόλαλη μουσική. Καὶ νά, ἓνα πρωτὶ, λίγο ἀφοῦ εἶχε φέξει, στὸ ἔθγα μιᾶς λαγκαδιᾶς, εἶλεπα ἀγνάντια μου, ψηλὰ σ' ἀητοράχη δλόγυμνη, νὰ πυργώνεται Ἰσαμε τὰ μεσοῦρανα θεόρατο καστέλλι.

»Ἐμοιάζε χτισμένο ἀπὸ πέτρα κοκκινωπὴ, ὁ ἥλιος ποῦ πρόβαινε πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ τοῦ χρύσωνε τὰ κυλινδρικά πυργιά, τὰ ριζὰ του ὅμως, τὰ φυτρωμένα κατάσαρκα στὸ βράχο, σβήνονταν ἀνάερα στὴν ἄχνα τῆ μενεξελιά τοῦ ὄρθρου. Ἔτσι γραμμένο καθὼς τέβλεπεσ στὴν καταχνιά, δὲν ἤξερες ἂν εἶναι ἀληθινὸ ἢ γέννημα μονάχα τῆς φαντασίας, ὄραμα ποῦ ἀεροζυγιάζεται ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆς. Κ' εἶταν εἰκόνα ἐξαισία, ποῦ ἄλλη τέτοια οὔτε εἶδανε, οὔτε θὰ ξαναβλέπανε ποτὲ τὰ μάτια μου. Σύγκαίρα ἢ βουή ποῦ τυραννοῦσε τ' αὐτιά μου σὰ νὰ γύρισε ἀδιόρατα σ' ἀπόμακρη, ἀχραντη μουσική. Οἱ καρδιές γύρω ἀνάσαιναν σιγοφέλλοντας. Μῦρο πρωῖνὸ, εὐλογημένο. Ἔπεσα στὰ γόνατα καὶ μὲ τὰ μάτια δακρῶδρεχτα εὐχαρίστησα τὸν Πλάστη. . .

Τρεμούλα ἀνάλαφρη εἶχε κυριέψει τὸν ἱππότη καθὼς διηγόταν, τὰ μάτια του θολώνονταν ἐκστατικά.

— Μόλις μπόρεσα νὰ ξαναδρῶ λίγες δυνάμεις σηκώθηκα, στηριγμένος σ' ἓνα ραβδί συνέχισα τὸ δρόμο. Πρέπει νὰ κόντευε βράδου σὰ ζύγωσα τὸ καστέλλι, γιὰτὶ στ' αὐτιά μου κρατῶ ἀκόμα τὸ γλυκὸ κουδούνισμα ποῦ χυνόταν ἀπὸ κεῖ - πάνω, κάποιες ἀόρατες καμπάνες νὰ σημαίνουν τὸ Angelus. ὦ! — εἶπε κ' ἔκρυψε τὸ πρόσωπο στὶς παλάμες του — κι ἂν εἶτανε νὰ ζήσω χίλιες ζωές, δὲ θὰ τὸν λησμονοῦσα ποτὲ τὸν ἀχὼ ἀπὸ κείνες τίς καμπάνες, τὴ γλυκειὰ κι ἀνέσπερη γαλήνη ποῦ στάλαζαν στὴν ψυχή. Στὴ ζωὴ μου ἀργότερα δλάκερη, οἱ καμπάνες ἐκεῖνες δὲν πάψανε νὰ σημαίνουν μέσα μου. Ἐθρεψα ὕστερα, γιὰ χρόνια, τὴν ἐλπίδα νὰ τίς ξανακούσω μὲ τ' αὐτιά μου κάποτε καὶ πάλι, καθὼς στὸ μακρυνὸ ἐκεῖνο πρωῖνὸ τῆς νιότης μου, τότε ποῦ εἶχα ἀξιώθει γιὰτὶ ἤμουν ἀμόλευτος κι ἀγνός. Τώρα. . . τώρα τ' ἀποχαιρετῶ γιὰ πάντα τ' ὄνειρο ποῦ γίνηκε μὲ τὸν καιρὸ καυμός. Δὲ θὰ τίς ξανακούσω! ποτὲ πιά δὲ θὰ τίς ἀκούσω τίς καμπάνες τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ. . .

Τοὺς ὤμους του τράνταξε ἀναφυλλητὸ ἀσυγκράτητο, δάκρυα κύλησαν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάχτυλά του. Γιὰ ὥρα στάθηκε ἔτσι, κλαίγοντας βουδᾶ, σὰ μικρὸ παιδί, ἀνίκανος νὰ μιλήσει. Ὁ Σγουρὸς κοίταζε σασιαμένος τὸ δόλιο του κεφάλι, τὸ τυλιγμένο μὲ τοὺς ἀσπρους ἐπιδέσμοις τῆς μοιραίας λαθωματιᾶς, κ' ἓνας κόμπος τοῦ ἀνέβαινε στὸ λαιμό,

δίχως κι αὐτὸς νὰ ξέρει γιατί, συνεπαρμένος καθὼς εἶτ' ἀπὸ τὸ θέαμα αὐτὸ τῆς σπαραγμένης ἀπελπισίας.

— Ἄρχοντά μου, κάνεις κακὸ στὸν ἑαυτὸ σου, στὴ θέση ποὺ βρίσκεσαι, εἶπε ἀτολμα.

Ὁ ἱππότης ξεσκέπασε τὸ πρόσωπό του, ποὺ εἶχε γίνεи τώρα ἀγνωριστο. Τὰ μάτια του εἶχανε πάρει τὴν ταραγμένη λάμψη τῆς παράκρουσης, ἢ ἀνάσα του φουσοῦσε ἀναστατωμένη.

— Ὅχι, ὄχι, δὲ θὰ μπορέσω νὰ σοῦ τὰ πῶ ὅλα, ἔκανε, δὲ μοῦ μένει πιὰ καιρὸς. . . Ἐφτασα στὸ καστέλλι καὶ στάθηκα μπροστὰ στὴ σηκωμένη γέφυρα, δίχως ἐλπίδα νὰ μπῶ μέσα, ἀποκαμωμένος, μὲ τὰ μάτια βουρκωμένα, ἐλεινός, ἴδιος ζητιάνος. Εἶτανε βράδυ, ἀργά, ἔῃλιος εἶχε βασιλέψει, ἀκουγα κιόλας κάτω, στὸ δασωμένο λόγγο, νὰ σέρνονται στριγγὰ ξεφωνητὰ ἀγριμιῶν. Ποτὲ στὴ ζωὴ δὲν ἐνίωσα τὸν ἑαυτὸ μου τόσο ἔρημο καὶ σύγκαιρα τόσο κοντὰ στὴ σωτηρία. Μὴν ἔχοντας τίποτα καλύτερο νὰ κάνω, ἔπεσα στὰ γόνατα καὶ δεήθηκα. Φαίνεται πῶς τὸ κορμί μου, ποὺ εἶχε ὀλότελα ἀποκάνει, κύλησε κάποια στιγμὴ ἀσύνειδα ἀπὸ τὴν προσευχὴ στὸν ὕπνο γιατί ξάφνου, ἀνοίγοντας τὰ μάτια μου, εἶδα νὰ στέκεται δίπλα μου, πάνωθ' ἐμοῦ, ἕνας καθαλάρης. Εἶτανε γέροντας πολέμιστῆς μὲ ἀρματωσιὰ διχτάτη, ἢ ἄσπρη του γενειάδα κυλοῦσε ἀφρίζοντας στὸ στήθος του. Μὲ κοίταξε βουβὰ λίγες στιγμὲς κ' ὕστερα, δίχως νὰ μὲ ρωτήσῃ τίποτα, σήκωσε τὸ βούκινό του, σήμανε. Εἶδα τὴ γέφυρα νὰ κατεβαίνει, ἀκουσα βήματα πάνω στὸ σανίδωμα νὰ ζυγώνουν, ξανάκλεισα τὰ μάτια μου, λιποθύμησα. . .

» Ἔτσι εἶναι ποὺ μπήκα στὸ ἱερὸ καστέλλι κ' ἔτσι εἶναι ποὺ ἔλαξε ἡ ζωὴ μου δρόμο ἀπὸ κείνη τὴ βραδυὰ. Θὰ μὲ ρωτήσῃς, φίλε, ποῖο εἶναι τὸ καστέλλι καὶ ποῦ βρίσκεται. Τὸ δεύτερο δὲν ξέρω νὰ σοῦ τὸ πῶ: ἐγὼ ὁ ἴδιος θάδινα ὀλάκερη τὴ ζωὴ μου νὰ τὸ μάθω. Τὸ πρῶτο. . . Σκόψε, γιατί δὲ μπορῶ νὰ σηκώσω τὴ φωνή. . .

Κράτησε μιὰ στιγμὴ τὴν ἀνάσα του, κοίταξε στὸν ἄερα, σὰ ν' ἀφουγκραζόταν. Ὁ ἄνεμος σάρωνε πάντα τὴ χειμωνιάτικη νύχτα, στέναζε ἀνθρώπινα στὰ πυργιά. Τὸ φῶς τοῦ λυχνarioῦ πεταλούδιζε ξαφνιασμένο.

— Σὰν ξεψύχησε πάνω στὸ σταυρὸ ὁ Σωτήρης μας, εἶπε ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ σιγοτρέμοντας, ἀγγέλοι μαζέψανε τὸ αἶμα του σ' ἕνα δισκοπότηρο καὶ τ' ἀπόθεσαν σὲ τετράψηλο κορφοβουνί. Χτίστηκε ἐκεῖ ναός, γύρω στὸ ναὸ καστέλλι. Παλληκάρια διαλεγμένα ἀπὸ κάθε ἄκρη τῆς γῆς, ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τοὺς πιὸ ἀγνοὺς, ἐρκίστηκαν νὰ τὸ φυλάνε, κ' εἶναι τὸ καλογερίκὸ τάγμα τοῦ ἱεροῦ Γκράαλ, τὸ τάγμα ποὺ κατοικεῖ καὶ διαφεντεύει τὸ Μονσαλβάτ, τ' ἀπόκρυφο μοναστήρι. Οἱ ἱππότες αὐτοὶ ἔχουνε κάνει ὄρκο φριχτό, ποτὲ νὰ μὴ φύγουν ἀπὸ τὸ ἱερὸ βουνό, ποτὲ νὰ μὴ λυγίσουν στοὺς πειρασμοὺς τῆς σάρκας. Δὲν κατεβαίνουν ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους παρὰ μονάχα ὅταν τοὺς ὀριστεῖ ἀποστολή, μὰ τότε πρέπει νὰ τὴν ἐκτελέσουν τὸ γρηγορότερο καὶ νὰ ξαναγυρίσουν εὐθὺς στὴ μακρυνή τους σκῆτη. Ἄν ἀμάρτησουν, ἂν προδώσουν τὸν ὄρκο τους, τότε — ἀλλοίμονο — εἶναι γιὰ πάντα, τελειωτικὰ χαμένοι. Ποτὲ, ἢ ψυχὴ τους δὲ θὰ γαληνέψῃ πιὰ οὔτε θὰ

μπορέσουν, όσο κι αν παιδευτοῦν, νὰ ξαναβροῦνε τὸ μονοπάτι πὸ φέρει στὸ ἀχραντο καστέλλι.

Ἄφησε τὰ χέρια του νὰ πέσουν ἀδύναμα στὸ κρεββατοστρώσι, τὰ χέρια του πὸ εἶχανε πάρει τὴν κερένια διαφάνεια τοῦ θανάτου, καὶ κρέμασε τὸ κεφάλι του.

— Ἐχεις μπροστά σου ἕναν προδότη, εἶπε τόσο σιγανὰ πὸ τὴ φωνή του τὴ μάντευες ἀντὶ νὰ τὴν ἀκοῦς. Τὸ ἱπποτικὸ χρίσμα ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί δὲν τὸ πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ βασιλέα τῆς Φράντσιαι καθὼς νομίζουσαν, ὅχι· τὸ πῆρε ἐκεῖ ψηλά, στὸ Μονσαλβάτ, ἀξιώθηκε τὴ σπάνια τούτη γι' ἀνθρωπο χάρη. Καὶ τὸ χρίσμα, καὶ τὸν ἔρκο, τὰ πρόδωσε. Σταλμένος νὰ πολεμήσει γιὰ τὸν τάφο τοῦ Σωτήρα, πέρασε ἀπὸ τὴν κούρτη τῆς Ἀχαΐας, πέρασε ἀνύποπτος, κι ἀγάπησε μιὰ γυναῖκα. Τὴν καρδιά του, πὸ τὴν εἶχε τάξει στὴ μοναδική, τὴ θεῖα ἀγάπη, τὴ μοίρασε ὁ πανάθλιος μὲ μιὰ θνητή. Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη, οἱ φωτιές τῆς Κόλασης φούντωσαν μέσα του, ἡ ψυχὴ του δέρνεται κιόλας στὸ Καθαρτήριο καὶ θὰ δέρνεται στὸν αἰῶνα. Δὲν τὸ ξαναβρῆκε πιά τὸ μονοπάτι γιὰ τὸ ἱερὸ καστέλλι ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί. Ἡ λόγχη του καταδικάστηκε ποτὲ πιά νὰ μὴ νικήσει. Καὶ τώρα, ἀτιμασμένος, ντροπιασμένος, ἐρημος, πεθαίνει σὲ κρεββάτι ξένο, πικρὸς, δίχως ἐλπίδα σωτηρίας.

Σκέπασε μὲ τὶς δύο του παλάμες τὰ μάτια του, σύγκρυσ τὸν περίχρυσε μεγάλο.

— Θέ μου! δὲ θὰ τὶς ξανακούσω τὶς καμπάνες, θρήνησε σπαραχτικά, ποτὲ πιά δὲ θὰ τὶς ξανακούσω τὶς καμπάνες τοῦ Μονσαλβάτ! . . .

Κατέβασε τὰ χέρια του πλεγμένα μ' ἀπόγνωση στὸ στῆθος, ἀπὸ τὰ μάτια του, πὸ τὰ κρατοῦσε σφαιλιστά, κύλησαν στὰ χωνεμένα μάγουλα του χοντροὶ κόμποι δάκρυα. Ὁ Σγουρὸς τὸν εἶχε ἀκούσει σατισμένους, ἀλαλός, κι ἀπόμεινε τώρα νὰ τὸν κοιτάξει μὲ κρατημένη ἀνάσα, μὴ ξέροντας τί νὰ σκεφτεῖ. Στὸ ἀνήσυχο, ρωμέικο μυαλό του, πολλὰ ἀπ' ὅσα εἶχε ἀκούσει φαίνονταν παράδοξα, ἀκατανόητα. Τὰ εἶχε ἀκούσει ἢ τὰ ὄνειρεύτηκε; Κοίταξε γύρω του, νὰ θεβαιωθεί πὼς εἶναι ξύπνιος, ἀνασείστηκε. Ὅμως ὁ ἱππότης, πὸ εἶχε τώρα γαληνέψει κάπως, τοῦ ἀγγίξε τὸ χέρι.

— Παρακαλῶ, ψιθύρισε, φώναξε τὸν παπά.

Σηκώθηκε, ἀνοῖξε τὴν πόρτα καὶ βγῆκε στὸ χαγιάτι. Ἡ νύχτα εἶταν ἀνήσυχη, λαχάνιαζε καὶ ξεφουσοῦσε. Στὸν οὐρανὸ τὸ φεγγάρι ἔτρεχε κυνηγημένο ἀνάμεσα ἀπὸ σύννεφα πελώρια, κουρελιασμένα. Κατέβηκε στὴν αὐλή, βρῆκε τὸν Δανιὴλ νὰ καρτερεῖ καθισμένος κάτω ἀπὸ τὴ στοά.

— Ἐλα, τοῦ εἶπε, εἶναι καιρὸς.

Ὁ ἱππότης μετέλαβε μεσάνυχτα καὶ πέρασε ἡσυχὰ τὴν ὑπόλοιπη νύχτα. Ἀσάλευτος στὸ κρεββάτι του, ἔμοιαζε νὰ κοιμάται, ἢ ἀνάσα του δὲν ἀκουγότανε καθόλου. Κοντὰ τὰ χαράματα, ὁ Σγουρὸς πὸ δίχως νὰ τὸ νιώσει εἶχε κι αὐτὸς ἀποκοιμηθεῖ, ξύπνησε ἀνήσυχος. Ἡ ἀνάσα τοῦ λαδωμένου θάρρανε, κάτι δισοκτικὸ φτεροκοποῦσε στὸν ἀέρα.

Τοῦ φάνηκε πὼς ὁ ἄρρωστος δυσκολεύεται ν' ἀνασάνει, πῆγε λοιπὸν κι ἀνοῖξε τὸ παραθύρι. Ξημέρωνε. Ὁ ἀνεμος εἶχε πέσει, ἡσυχὴ

καὶ παρθενικῇ, ξυπνοῦσε ἡ ξάστερη μέρα. Ἐκ μακριά, στὸν κάμπο, γλυκὴν φτάνανε, σθησμένα, τὰ κουδούνισματα κάποιου κοπαδιοῦ.

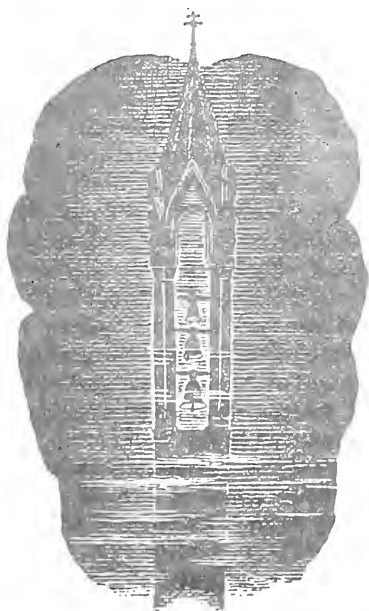
Γύρισε στὸ κρεβάτι κ' ἔσκυψε πάνω στὸν ἵππότη. Δὲν ξεσφαιλοῦσε τὰ ματόφυλλά του, οἱ βολβοὶ του μονάχα σάλευαν ἀπὸ μέσα, σὰ ν' ἀκολουθοῦσαν κάποιον ὄνειρο. Δυνάμωνε ἡ ἀνάσα του, λαχάνιαζε, λές κι ἀνέβαινε κάποιον ἀνήφορο ἐπίμονο καὶ μακρὺ. Ἡ ὀρθρινὴ πνοὴ τοῦ υπαίθρου μπῆκε ἀπὸ τὸ παραθύρι, παιχνίδισε παιδικὰ μὲ τὰ μαλλιά του τὰ ξανθὰ καὶ πουπουλένια ποῦ ξέφευγαν ἀπὸ τὸν ἐπίδεσμο καὶ χύνονταν στοὺς ὤμους του, στὸ προσκεφάλι. Στὸν ἀέρα τρέμιζε πάλι τὸ ἀπόμακρο κουδούνισμα τοῦ κοπαδιοῦ.

Τότε ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ ἀνατρίχιασε σύγκορμος. Ἐκανε νὰ σαλέψει τὰ χέρια του, δὲ μπόρεσε, σήκωσε ψηλὰ τὸ πρόσωπο, τέντωσε τὰ τόξα τῶν φρυδιῶν του. Τὰ ματόφυλλά του διαπλατῶθηκαν, οἱ κόρες του οἱ οὐρανίες στυλώθηκαν ἐκστατικὰ στὸν ἀέρα.

— Οἱ καμπάνες! φώναξε ἀδύναμα, πνιγμένος ἀπὸ εὐτυχία, — οἱ καμπάνες τοῦ Μονσαλβάτ! . . .

Τὸ στήθος του ποῦ εἶχε φουσκώσει ἄδειασε μεμιᾶς, ἀκίνησι μαρμάρινη χύθηκε πέρα ὡς πέρα στὸ κορμί του. Καὶ τὰ μάτια του, τὰ στυλωμένα στὸν ἀέρα ἐπίμονα, ἐκστατικά, λίγο-λίγο θούρκωσαν, σήστηκαν, καθὼς ὅταν ὁ ἥλιος βασιλεύει ἀνέφελα μιὰν ἡσυχη, ἀνοιξιᾶτικη βραδυά.

Στὸ παιδικό του πρόσωπο ἄπλωνε τώρα γαλήνη ἀνέσπερη ὁ Μέγας Ὑπνος.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Κ Α'

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Τέλος)

ΙΓΗΝ ὥρα ἀργότερα, τὸ κάστρο ἀναστατώθηκε ἀπὸ φωνές, θόρυβο ἀσυνήθιστο, τρεχάλες. Ὅσοι ἔτυχε νὰ μὴν ἔχουνε βγεῖ ἀκόμα ἀπὸ τὰ γιγατάρια τους, πρόβαλαν ξαφνιασμένοι στὰ παραθύρια, στὶς πόρτες. Ἀπὸ τὸ τειχὶ πάνω, κάποιοι συντρόφοι τοὺς ροβολοῦσαν τὰ πέτρινα σκαλιὰ ξεφωνίζοντας, χοροπηδώντας, κ' εἶχανε τὰ χέρια τοὺς σηκωμένα σὰν παλαβοί. Κάτι λέγανε καθὼς περνοῦσαν, κάποιο μαντάτο, ὅμως εἶτανε τόση ἡ χαρὰ τοὺς ποὺ τὰ λόγια τοὺς πνίγονταν στὸ λαιμὸ, μάλιστα πάσχιζες νὰ τὰ ξεχωρίσεις.

Τέλος τὸ μαντάτο ξελαγάρισε, ἀπλώθηκε θεριεμένο σὰ φλόγα ποὺ πηδώντας ἀπὸ τὴ μιὰ σ' ἄλλη θημωνιά φουντώνει δολάκερο ἓνα χωράφι. Τὸ φουσαῖτο ἀπὸ τὸ Μυτζηθρὰ ἐρχόταν, τὴ στιγμή τούτη ἀνηφόριζε τὴν πλαγιά.

Κι ἀλήθεια! Μπουλούκια - μπουλούκια οἱ ροβολατοῦροι, σκοντάβοντας στὰ σκαλοπάτια, σκαρφάλωσαν στὸ τειχί, πρόβαλαν τὰ κεφάλια τοὺς ἀπὸ τὶς τάπιες καὶ τὸ εἶδαν: Εἶταν ἴσαμε τριακόσιοι ἄντρες, ρογατόροι μὲ στολές δλακαίνουργιες, μπρούντζινα κασίδια στιλπνά, φολιδωτὰ λωρίκια. Παράξενο! εἶχανε περάσει ἀπείραχοι μέσ' ἀπὸ τὸ φράγκικο στρατόπεδο, λές κι ὁ ἴδιος ὁ ἐχθρὸς τοὺς σεβάστηκε κι ἀνοίξε δρόμο. Οἱ βιλάνοι τοῦ κάστρου βρήκαν ἀμέσως τὴν ἐξήγηση, ἀφορμὴ καινούργια νὰ περσέψει ἡ ἀγαλλίαση κ' ἡ περηφάνεια τοὺς: Ἀνάμεσα σὲ Φράγκους καὶ Ρωμιοὺς εἶχε γίνει συμφωνία, ὁ πρίγκηπας ἀναγνώρισε πὼς τὸ ἔχασε τὸ κάστρο, πᾶει πιά, πχαμέριζε νὰ περάσει ὁ καινούργιος ἀφέντης, ὁ δικαιοματικός.

Τ' ἀλλάξι τῶν ρογατόρων σταμάτησε μπροστὰ στὴν πόρτα. Ἐνας κήρυκας, παίρνοντας θέση δίπλα σὲ καθαλάρη ντυμένο πάνω ἀπὸ τὴν ἀρματωσιά του μὲ σακαράμαγκι πλουμιστό, ἔβαλε τὰ χέρια χωνί κ' ἔκραξε κατὰ τὶς τάπιες:

— Ἀνοίχτε τὶς πόρτες, ἀνοίχτε στ' ὄνομα τοῦ ἀγιότατου βασιλέα τῶν Ρωμαίων!

Δὲν περίμεναν νὰ δευτερώσει ἡ πρόσκληση. Ἡ σιδερόπορτα ἔτριξε, διαπλατώθηκε, κ' οἱ ρογατόροι τοῦ Μυτζηθρᾶ μπήκανε στὸ κάστρο.

Ὁ ἄρχηγός τους, ὁ καθαλάρης μὲ τὸ πλούσιο σκαραμάγκι, περὼντας γιὰ νὰ μπεῖ στὴν καμάρα δίχως νὰ πεζέψει, σταμάτησε τὰ μάτια του στὸ καρφωμένο πάνω στὸ ξύλο τοῦ πορτόφυλλου κουφάρι τῆς Σλαύας, ποῦ εἶχε μείνει ἐκεῖ ἀπὸ προχτές. Κράτησε τ' ἄλογό του μιὰ στιγμή, σήκωσε τὸ χέρι του, καὶ μὲ τὸ χρυσοστόλιστο δεκανίκι, σύμβολο τῆς ἐξουσίας, τὴν ἄγγιξε στὸ σαγόνι.

—Ὡραῖο κορίτσι, εἶπε χαμογελώντας μὲ τὰ πηχτὰ καὶ κόκκινα χεῖλη του, τὰ φιλήθωνα,— ὅμως φορεῖ ἄσχημο μύρο...

Οἱ ἄντρες του, γιὰ νὰ τοῦ φανοῦν εὐχάριστοι, γέλασαν χοντρά. Κ' οἱ καστρινιοὶ ποῦ εἶχαν ἀνοίξει τὸ πορτόφυλλο, βιάστηκαν τώρα νὰ ξεκαρφώσουν τὸ κουφάρι, νὰ τὸ κρύψουν σὰ ντροπιασμένοι ποῦ ἄθελά τους παρουσίασαν τέτοιο δυσάρεστο θέαμα γιὰ πρώτη ἐντύπωση στὸν ἄδρᾶ, τὸ μεγαλύτερο ἀφέντη καὶ λυτρωτῆ.

Ὅταν ὁ Σγουρὸς, ποῦ συντρόφευε ἀκόμα τὸ νεκρὸ τοῦ ἱππότη, ἔμαθε τὸ χαρμόσυνο μαντάτο καὶ κατέβηκε ἀπὸ τὴν κάμαρά του, τὸ βασιλικὸ ἀλλάκι εἶχε πάρει κιόλας θέση στὴν αὐλή. Οἱ δυὸ Μαϊνιώτες παρουσιάστηκαν γιὰ ἄρχηγοὶ τῶν ροβολατόρων ἐκεῖ πρόχειροι, κι ἄκουσαν τὴν προσταγὴ τοῦ βασιλέα: Νὰ παραδώσουν τὸ κάστρο εὐθύς, γιὰτὶ αὐτὸ ποῦ κάνουν εἶναι μεγάλη ἀποκοτιὰ, ποῦ μπορούσε νὰ προκαλέσει πολλὰ δυσάρεστα. Μονάχα ἡ ἀγαθὴ τους προαίρεση κ' ἡ ἄγνοια τὸ δικαιολογοῦσαν. Νὰ τὸ παραδώσουν λοιπὸν στὸ Φράγκο, κι ὁ βασιλέας τοὺς ὑπόσχεται σ' ἀντάλλαγμα πεντακόσια πέρπυρα τόπο, στὰ δικά του τὰ χῶματα, νὰ τὸν ἔχουν καὶ νὰ τὸν δρίζουν.

—Τί τρέχει; τί γίνηκε; ρώτησε ξαφνιασμένος ὁ Σγουρὸς τοὺς τριγυρινούς τους καθὼς πάσχιζε νὰ ζυγώσει στὸ κέντρο τῆς σύναξης, ποῦ εἶτανε πυκνὴ. Τοὺς ἔδλεπε νὰ σκύδουν ἕνας-ἕνας τὸ κεφάλι, νὰ βουθαῖνονται, ἐνῶ λίγο πρὶν, ἀπὸ τὴν καμάρα, τοὺς ἄκουγες ἀκόμα νὰ γαυριάζουν.

Τοῦ ἐξήγησαν τὰ λόγια τοῦ Ρωμοῦ ἀφέντη. Κιόλας ἄρχιζαν μεταξὺ τους νὰ τὰ σχολιάζουν, χαμηλώνοντας τὴ φωνὴ κουβέντιαζαν καὶ πάσχιζαν ν' ἀπαλύνουν τὴν πίκρα ποῦ τοὺς εἶχε ποτίσει ἔτσι ξαφνικά. «Ἔτσι κι ἄλλιως τὸ κάστρο εἶταν χαμένο, εἶμασαν ξεγραμμένοι», λέγανε. «Ἄν δὲ γινότανε τοῦτο, τί ἄλλο μπορούσε νὰ μᾶς τύχει; Πάλι καλά!»

Σαστισμένος ὁ Σγουρὸς, νιώθοντας κι αὐτὸς νὰ κυριεύεται ἀπὸ τὴν κακοκεφιά τῶν συντρόφων του, σήκωσε τὰ μάτια, κοίταξε τὸν ἄρχοντα μὲ τὸ σκαραμάγκι, ποῦ βρισκόταν ἀπ' ὄλους πιδὸ ψηλά, στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησιᾶς. Οἱ ρογατόροι γύρω του κρατοῦσαν σ' ἀπόσταση, τοὺς ροβολατόρους, τὸν ὄχλο. Δίπλα τοῦ στεκόταν μονάχα ἕνας ἄντρας μὲ γένι μαῦρο, κορακάτο, κ' ἕνας ἀκόμα, γέροντας αὐτὸς, καμπουριασμένος. Ὁ Σγουρὸς, μὲ τράνταγμα στὴν καρδιά, ἀναγνώρισε στὸν πρῶτο τὸ δολοφόνο τοῦ Μυτζηθρᾶ, στὸ δεύτερο τὸν Καφούρη.

«Τί θέλει τὸ γενοβέζικο κοράκι ἐδῶ;» ἀναρωτήθηκε μὲ ταραχὴ. Ξάφνου ὅμως, ἐνῶ ἔκανε νὰ ζυγώσει περισσότερο κατὰ τὰ σκαλοπάτια

κοιτάζοντας τώρα τον άρχοντα, στάθηκε καρφωμένος στον τόπο, έγινε χλωμός.

— Αδέρφια! βάζει μεμιάς ξεφωνητό άγριο. Αδέρφια. Σās πρόσδωσαν...

Αντίκρυ, ο Σγουρομάλλης γύρισε ξάφνου το πρόσωπό του, κοίταξε κατά τη μεριά του, σὰ νὰ στεκότανε πάντα έτοιμος, προειδοποιημένος. Ο γέροντας άνασχηκώθηκε στὰ νύχια καί, με γοργό μάτι, έψαξε νὰ βρει πούθε έρχεται ή φωνή. Είδη τον Σγουρό, έσχυψε στον πρωτοστράτορα του Μυτζηθρά, καί, με τὸ δάχτυλο τεντωμένο, του τὸν έδειξε.

— Πιάστε αυτών εκεί! φώναξε ο Σγουρομάλλης στους δικούς του.

Οι ρογατόροι άμολύθηκαν, κύλησαν χάμου τους βιλάνους, τους ποδοπάτησαν.

Όμως δέν κατάφεραν νὰ ευχαριστήσουν τον άφέντη τους. Ο Σγουρός είχε χαθεί.

Πρώτη δουλειά του πρωτοστράτορα, μόλις έκανε κατοχή στο κάστρο, εΐτανε νὰ στείλει δυο άλογάτορες στον πρίγκηπα καί νὰ του παραγγείλει πώς τώρα μπορεί νὰ δρίσει. Οι άλογάτορες βρήκανε τον Φλωρέντιο στο Νησί, νὰ προσμένει. Σέ λίγη ώρα, φτάνουν στην Καλαμάτα, σταλμένοι από τον άφέντη τους, ο κοντόσταβλος κι ο βαρώνος της Αρκαδιάς. Είχανε γυρίσει τρεις μέρες πριν από τη Βασιλεύουσα συντροφιά με τον Σγουρομάλλη, κ' είχανε φέρει τη βασιλική διαταγή στην Κεφαλή του Μυτζηθρά για την παράδοση του κάστρου. Τὸ παραλάθανε τώρα από τὰ χέρια του πρωτοστράτορα σ' όνομα του πρίγκηπα της Αχαΐας.

Έτσι ο Σγουρομάλλης, τὸ βράδυ της ίδιας ήμέρας, πήρε τὸ δῶρο που του είχανε τάξει κεί-κάτω, στην Πόλη, οι δυο Φράγκοι, για τις υπηρεσίες του: Ένα φαρί με πλούσια σελλοχάλινα καί τρεις χιλιάδες χρυσὰ πέρπυρα. Έχωσε τὰ πέρπυρα στο χρυσοκλωσμένο του περσίκι, καθαλίκεψε παρευθὺς τὸ φαρί, καί με τους τριακόσιους του ρογατόρους, τράδηξε πίσω για τὸ Μυτζηθρά.

Προτου ξεκινήσει ωστόσο, είχε περάσει ν' άποχαιρετήθει τον Καφούρη: Δέν πέζεψε στην πόρτα του. Στάθηκε νὰ του μιλήσει καθαλά, κάτω από τὸ παραθύρι.

— Δὲ θὰ σὲ φορτωθῶ πιά για δάνεια, γέροντα! εΐπε καί χαμογέλασε πλατιά, έτσι που λάμπανε τ' άσπρα του μεγάλα δόντια, ενώ χτυποσε με την παλάμη τὸ τσουπωτὸ περσίκι του.

Ο Ματτέος Καφούρης όμως εΐτανε στις γκρίνιες του, απ' όλη τούτη την ιστορία μονάχα αυτός δέν είχε κερδίσει τίποτα. Έκδικήθηκε, όσο νὰ πεις, τον άπιστο στη συμφωνία Σγουρό, μα τ' όφελος δέν εΐτανε χεροπιαστό, όχι.

— Προτου μιλήσεις για δάνεια καινούργια, έκανε μωτρωμένος, θάπρεπε νὰ θυμηθείς τὰ παλιά, καί νὰ μου τὰ γυρίσεις.

— Πρόστυχη ράτσα μά την πίστη μου, μεσίερ Ματτέο! Θαρείς λοιπόν πὸς ένας άρχοντας σαν έμένα μπορεί νὰ συλλογιέται μονάχα πέρπυρα, καθώς έλόγου σου; Εόφλησα ένα μέρος από τὸ χρέος κάνοντας σήμερα τὸ χατίρι σου, νὰ δλάψω τον έχτρό σου τί άλλο θέ-

λεις: Αὐτὸς δ' ἀνέμυαλος, πού τονε λὲς Σγοῦρο, τὴν πλήρωσε τὴν ἀποκοτιά του. Ἦ δχι;

— Ὅχι δσο πρέπει, δχι δσο πρέπει, ἔκανε ὁ Καφούρης ὀνειροπόλος. Κάπου θὰ βρῖσκεται τώρα, κι αὐτὸ δὲ μ' ἀφήνει νὰ ἴσουχάσω.

— Μὴν ἔχεις ἔγνοια! Ἐχῶ ἀμολύσει στ' ἀχνάρια του καλὸ λαγωνικό. Θὰ ἔχεις μαντάτα του σὲ λίγο.

Γέλασε δυνατὰ καὶ σπιρούνισε τὸ φαρί του. Οἱ τριακόσιοι ρογατόροι παρελάσανε τὸ κατόπι του κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ Γενοβέζου καὶ βγήκανε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα.

Τέτοιο ἄδοξο τέλος εἶχε ὁ ξεσηκωμὸς τῶν διλάνων στὴν Καλαμάτα τὸν καιρὸ πού ἡγεμόνευε ὁ Φλωρέντιος ντ' Αἰνώ. Τοὺς ροβολατόρους τοῦ κάστρου οἱ Φράγκοι δὲν τοὺς πείραξαν. Τοὺς ἔβγαλαν ἔξω καὶ τοὺς ἀφησαν λεύτερους νὰ γυρίσουν στὰ σπίτια τους. Ξαφνιασμένοι ἐκεῖνοι γιὰ τὸ ἀναπάντεχο γύρισμα τῆς τύχης, ἀνίκανοι νὰ πιστέψουν μὲ τὸ πρῶτο πὼς ἀλήθεια ἔχουν γλυτώσει, πὼς μποροῦν ἔπου θέλουν τώρα νὰ τραβήξουν, στάθηκαν ἀκόμα μπουλουκι, ἀδέξια, νὰ κοιτάζουν γύρω μ' ἀμυχανία. Τέλος, μελαγχολικοί, θλιβεροί, ἀρχισαν νὰ σκορπίζουν. Οἱ Κανατατιανοὶ μπήκανε στὴν πολιτεία ἢ ξανοίχτηκαν στὸν κάμπο, οἱ Γιαννιτωῆτες πήρανε τὸ δρόμο γιὰ τὸ χωριὸ τους. Κ' οἱ Μαϊνιωῆτες, αὐτοὶ πιδ μακρυνοί, τράβηξαν πέρα, γιὰ τὰ βουνά. Συχνά, ὡς πού νὰ χαθοῦν ἀπὸ τὰ μάτια ὁ ἕνας τοῦ ἄλλουνοῦ, στρέφονταν καὶ ρίχνανε μιὰ ματιὰ πίσω. Κιόλας κάτι σὰ νοσταλγία ξυπνοῦσε στὴν ψυχὴ τους. Ἀναθυμόνταν τὶς ἡμέρες πού πέρασαν ἀνάταμα, τὸ αἷμα πού τοὺς ἔδεσε, τὴν πρόσκαιρη λευτεριά ὅταν διαφέντευαν τὸ κάστρο, τὸ αἶσθημα τέλος τῆς περρηφάνειας πού τοὺς τόνωνε ἴσαμε χτές. Ὅλ' αὐτὰ πᾶνε τώρα, χάθηκαν ἀγύριστα. Κοιτάζονταν κ' ἔκαναν ἀσύνειδα τὴ σκέψη πὼς ποτὲ πιά δὲ θὰ ξανασιμίζουν σὲ τούτη τὴ ζωὴ.

Οἱ ἱππότες τῆς Καλαβρυτινῆς βαρωνείας, μόλις μπήκανε στὸ κάστρο, ψάξανε γιὰ τὸ γιδ τοῦ λίζιου ἀφέντη τους. Ἀπὸ τὴ νύχτα τῆς ἐξόδου τὸν εἶχαν χάσει, δὲν τὸν βρήκανε τὴν ἄλλη μέρα ἀνάμεσα στὰ πτώματα, καταλάθανε λοιπὸν πὼς πρέπει νὰ εἶναι κεῖ-μέσα. Τὸν θάρουσαν αἰχμάλωτο καὶ ξάφνου τὸν βρῖσκουν νεκρό. Τότε στείλανε ἀπεσταλμένο εἰδικὸ στὰ Καλάβρυτα, νὰ δώσει τὸ μαντάτο στὸν πατέρα, κι αὐτοί, ἀφοῦ πρῶτα θάλανε τὸ λείψανο σὲ πουρναρένια κάσσα, ξμειναν ἐκεῖ, στὸ κάστρο, νὰ τὸ φυλάνε.

Ὡστόσο ἡ κούρτη ἔμενε στὸ Νησί, δὲν ἔλεγε νὰ μπεῖ στὴν Καλαμάτα. Ἦ πριγκηπέσσα εἶχε ἔρθει κι αὐτὴ ἐκεῖ μὲ τὶς γυναῖκες της, νὰ παρακολουθῆσει ἀπὸ κοντὰ τὸ σέντζιο, τὴν τύχη τοῦ πατρογονικοῦ της. Ἔτσι τουλάχιστο πίστευε ἢ ἴδια κ' ἔτσι ἔλεγαν οἱ δικοὶ της. Ὅμως, κρυφά, μιὰ ἔλξη ἀνομολόγητη τὴν εἶχε φέρει ἐδῶ, κάποια τρεμουλά γιὰ κάτι, γιὰ κάποιον. Δὲν ἤξερε ἀκριβῶς πὼς καὶ γιατί ἔγινε ὁ ξεσηκωμὸς τῶν καλῶν της τῶν διλάνων· στὸ περιστατικὸ τοῦτο, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, εἶχε ἰδεῖ περισσότερο ἕνα σημάδι τῆς μοίρας, παρὰ τὸ ἀποτελεσμα μῖας ἐνέργειας προμελετημένης. Κι ὥστόσο κάτι τῆς μουρμούριζε σ' αὐτὴ πὼς τὴ σπύθα τὴν ἔχει ἀνάψει κάποια ψυχὴ γνώριμὴ της, παράφορη, ἀσυλλόγιστη καὶ φλογερή. Τρέμιζε σ' αὐτὴ τὴ σκέψη· ἀπὸ τὸ παραθύρι της, ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιές τοῦ περιβολιοῦ, στεκό-

τανε ν' άγναντεύει συχνά, με μάτι έρωτηματικό, τήν Καλαμάτα. Τότε, πάλι, καθώς έβαν καιρό, φέβος κρυφός τήν έζωνε, τó αίσθημα πώς κάποιο πνεύμα άνήσυχο φέρνει δλοένα βόλτες γύρω στη ζωή της, φτεροκοπάει στον άέρα όρμητικά κι δλο στενεύει τούς κύκλους γύρω στο κεφάλι της, τούς στενεύει τόσο πού νά σου πιάνεται ή ανάσα και νά λές πώς τώρα θά σ' άγγίξει με τó φτερό.

Είχε άφήσει τή βάγια με τή μικρούλα τή Μαχώ στην Κλαρέντζα, λοιπόν είτανε πολú μονάχη. Τις άδρες τις δεχότανε στον περίγυρό της από σεβασμό στους τύπους, όχι γιατί ένιωθε τόν έαυτό της συντροφεμένον έτσι. Κ' ή μπουργκινιόνα ή Γιολάντα ακόμα, δέν τήν διασκέδαζε πιά με τά τραγούδια της. "Άλλος κόσμος, άλλες λαχτάρες... Οι άρχόντισσες τής κούρτης έρωτιάρες και φλύαρες, οι άδρες ξένες στην ψυχή της.

Κατέβαινε στο περιβόλι του άρχοντικού, τις άφηνε καθισμένες στην λακάδα, κι αυτή τριγύριζε μονάχη ανάμεσα στα δέντρα, νεραντζιές, φιστικιές, κάπου - κάπου κανένα γιγαντόκορμο κυπαρίσι πού έρριχνε ίσαμε πέρα, στον τοίχο, τή σπαθωτή του τή σκιά. 'Ο καιρός είχε γλυκάνει, ασάλευτος στεκόταν ό άέρας, μούδιαζε στη θαλπωρή του ήλιου ό κάμπος γύρω. "Ακόμα και τά θράδα ειταν όμορφα, τó γεναριάτικο φεγγάρι είχε γεμίσει. Ξεθαρρέυτηκε ή 'Ιζαμπώ κάποιο θράδου νά βγει μονάχη της στο περιβόλι, σχεδόν κρυφά, για νά μη τήν άκολουθήσουν, κατά τó χρέος τους, οι άδρες, κ' ή χαρά πού δοκίμασε τή φορά εκείνην είταν άναπάντεχη, ζαλιστική.

Λές και τó περιβόλι γύρω είχε στοιχειώσει, όλα ξάφνου αλλάζανε ρυθμό ζωής. Σά νά μήν κυλούσε πιά ό χρόνος, οι φυλλωσιές ν' άποναρκώθηκαν, τά νερά νά σταμάτησαν τή ροή τους. "Ένωσε ή 'Ιζαμπώ τόν έαυτό της λούτερο, άνεπιτήρητο, καθώς σέ σπάνιες στιγμές τής ζωής τής είχε τύχει. 'Η αίσθηση τούτη, ή καινούργια, άναβρούζει έρμητικά, χείμαρρος μυστικός, τή συνεπαίρνει. Δέν είναι πιά αυτή, είναι μονάχα μετá παιδούλα, καθώς τότε, τόν καιρό τής πρώτης νύχτης, όταν ακόμα ζούσε ό πατέρας της. Βγήκε ή παιδούλα στο περιβόλι, γλιστρώντας με τά ροδαλά της τά ποδαράκια γυμνά, βγήκε νά μαζέψει στο μαντήλι της λαμπυρίδες, αστράκια φωσφοριστά πού κρύβονται μαριόλα μέσα στο σγουρό χορτάρι. Είναι άνάλαφρο τó κορμί της, χερουβικό, χοροπηδάει σά νά τó φέρνει ό άνεμος πού φιλάει έρωτιάρικά τις φουντωμένες ροδοδάφνες. Φεύγει κάτω από τά δέντρα άσπρογαλιάζοντας, σκιά. 'Η νύχτα γύρω όνειρεύεται, γεμίζει δλάκερη, άγάλια - άγάλια, μουσική' μυριάδες άρπες, κρεμασμένες κάπου εκεί ψηλά, παίζουν.

Κ' ή πεταλούδα, πού ξαφνιασθηκε από τή φεγγοβολή στον ύπνο της, πάνω σ' ένα λουλουδι, φτερακίζει τώρα παλαβιά, μεθυσμένη από φεγγαρίσιο φώς, χυμάει δώθε, κείθε, χορεύει, άνατριχιάζει, φρένιασε από τήν όμορφιά τής ζωής τόσο πού νά θέλει νά πεθάνει.

Ποτέ δέ θά τήν ξεχάσει τήν άπόδραση τούτη ή 'Ιζαμπώ. Τόση είναι ή γλύκα της πού δλάκερη τήν άλλη μέρα τήν περνάει με τή θύμισή της. Σάν ξανάρχεται τó βράδου, χτυποκάρδι τήν κυριεύει άνυπόμονο, ό νοός της ξεσηκώνεται νά δοκιμάσει πάλι τó ίδιο. Κι όμως διστάζει, φοβάται, πώς θά μπορέσει νά ξεφύγει, τί θά πεί για νά μη

τῆ φορτωθοῦν; Ξέρει καλά πὼς τέτοιες ἰδιοτροπίες εἶναι ἐπικίνδυνες, μπορεῖ καὶ νὰ δώσουν ἀφορμὴ στὴν κούρτη γιὰ ὑπόνοιες πονηρῆς. Ὅλη μέρα λογάριάζε νὰ καθῆσει φρόνιμα ἀπόψε, κι αὐριο θράδου πάλι... Ἴσως...

Μὰ νὰ ποῦ ἡ ὥρα ζυγώνει, τὸ φεγγάρι βγῆκε, τὸ μαύλισμά του εἶναι ἀκτακτική. Προσμένει νὰ πλαγιάσουν οἱ ἄδρες, κ' ὕστερα τυλίγεται διαστικὰ σὲ μιὰ μπέρτα γαρνιρισμένη γύρω στὸ λαϊμὸ μὲ γούνα καί, κλεφτοπατώντας, βγαίνει στὸ περιβόλι.

Εἶταν ἡ τρίτη μέρα ἀπὸ τότε ποῦ ἔπεσε τὸ κάστρο. Τὰ σοῦρτα-φέρτα τῶν ἀρχόντων, τῶν μαντατοφόρων, εἶχανε πάψει, ἤσυχου κοιμότανε τὸ παλάτι. Ἀπὸ τοὺς στάβλους ἀκουγες κανένα ἄλογο μονάχα ν' ἀναβρουχίζει στ' ὄνειρό του μακρυά, στὸν κάμφο, ἀλυχτοῦσε κάποιον σκυλί. Σήμερα πρωτ', ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα ὁ πρίγκηπας, ὅμως ἡ Ἰζαμπὴ δὲ θέλησε νὰ τὸν ἀκολουθήσει. «Μεγάλον καὶ μὸς ἔδωσε τώρα τελευταία τὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας, κύριέ μου — τοῦ εἶχε πεῖ — ποῦ δὲ μὸς κάνει καρδιά νὰ φύγω ἀπὸ κοντά του.» Ὁ πρίγκηπας δὲν ἐπέμεινε. Τῆς φίλησε τὸ χέρι καὶ ξεκίνησε, δίχως μάλιστα τὸ εἰρωνικὸ του τὸ χαμόγελο τῆ φορὰ τούτη. Ἀπὸ κάμποσο τώρα καιρὸ, οἱ τρόποι του μοιάζανε νὰ ἔχουν ἀλλάξει, κάτι σὰ μελαγχολία ἀφαιρεμένη εἶχε χυθεῖ στὸ χλωμὸ του πρόσωπο. Δὲν ἔδιωχνε πιά μὲ ὕψος παγερό, ἀλαζονικὸ, σὰν ἄλλοτε, τ' ἀγαπημένα πρόσωπα ἀπὸ κοντά του. Ἰσα-Ἰσα, φαινότανε νὰ τ' ἀποζητᾷ, ἀπόφευγε τὴ μοναξιά. Στὴν ἀδρῆ καὶ μείλιχα συμπεριφορὰ του, μποροῦσες νὰ ξεχωρίσεις τὸν κρυφὸ ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἄτυχου ποῦ ἔχει τὴν τραχικὴ ἐπιθυμία νὰ γίνῃ συμπαιητικὸς.

• Ἀρχισε νὰ βηματίζει κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα κι ἀπόψε ἡ Ἰζαμπὴ, ἀκολουθώντας τὰ στρατόνια, ἀνάσαινε τὴ μυρωδιὰ τῆς νύχτας κι ἀναζητοῦσε ἐναγώνια τὴ χτεσινὴ διάθεση, τὸν γλυκὸ ἐκεῖνο παραλογισμό. Ὅμως ἡ καρδιά τῆς εἶτανε βαρειά, δὲν ἤξερε γιὰτί. Ὁ καιρὸς εἶχε πάλι ψυχράνει, τυλιγότανε στὴ μπέρτα τῆς ἀνατριχιάζοντας καὶ βιάδιζε μ' ἀπελπισία, νιώθοντας πὼς σὲ λίγο θ' ἀναγκαστεῖ νὰ γυρίσει πάλι στὸ κουβοῦκλι. Ἡ νύχτα ἡ χτεσινὴ, προαίσθημα φευγαλέον, παραπλανητικὸ, τῆς ἀνοιξης, εἶχε περάσει ἀγύριστα.

Ξάφνου τρομάζει στέκεται. Κάτω ἀπὸ ἓνα κυπαρίσσι, μπροστὰ στὸν κορμὸ, εἶδε κάτι νὰ λευκάζει, μορφὴ ἀνθρώπινη ὄρθια κι ἀσάλευτη. Προτοῦ τὸν ἀναγνωρίσει, τὸν εἶχε μαντέψει. Ἦταν ἐκεῖνος.

Λύγισαν τὰ γόνατά τῆς, ὅμως κατὰφερε ἀνέλπιστα νὰ κρατηθεῖ ὄρθια. Ἐκεῖνος τὴν εἶχε ἰδεῖ φαίνεται, γιὰτί τώρα ζύγωνε, ἤσυχου πατώντας πάνω στὸ ἀσημωμένο χῶμα. Στάθηκε μπροστὰ τῆς, σὲ λίγη ἀπόσταση.

— Ἀπὸ τὸν Ἰωάννη ντὲ Τουρναί! τῆς λέει ἀπλώνοντας τὸ χέρι του ποῦ κάτι κρατοῦσε. Συχωρέθηκε — πᾶνε τώρα τρεῖς μερόνυχτα — μέσα στὸ κάστρο τῆς ἀφεντιᾶς σου.

Τὸν κοίταζε καί, καθὼς τότε στὸ σῦδεντρο τοῦ κάμφο, ὅταν τῆς τέντωνε τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη, δὲν ἀπλωνε τὸ χέρι τῆς. Σὰν κάτι νὰ τὴν εἶχε πάλι ἀμποδέσει.

— Πᾶρ' το, κυρά, γιὰτί σ' ἀγαποῦσε μ' ἔρωτα τὸ παλληκάρι, καί

γιατί είναι ή στερνή του θέληση. Κ' έχω χρέος νά σοῦ τήν πῶ δλά-
κερη: Τὸ κρικέλι τοῦτο, λέει ὁ πεθαμένος, νά τὸ φορέσεις.

— Θέ μου! ἔκανε κείνη μὲ μικρὴ φωνή, δίχως νά ξέρει γιατί.

Εἶχε ν' ἀκούσει τὴ λαλιά του ἀπὸ τὸ βράδου ἐκεῖνο, στὴ ροδιά, κι
δμως τὴν κρατοῦσε στ' αὐτιά της ὀλοζώντανη. Τώρα τῆς φαινότανε σὰν
πὶδ βαρειά, πὶδ τραχειά, μαργωμένη λὲς ἀπὸ τὴν κρουσταλλένια πάχνη
τῆς νύχτας.

Ἐκεῖ, νιώθει νά τῆς πιάνουν τὸ κρεμασμένο χέρι της καὶ κάτω
τῆς περνᾶνε στὸ δάχτυλο, κάτω κρῦο καὶ βαρὺ, τὸ δαχτυλίδι τοῦ πεθαμένου.

— Καὶ τοῦτο ἀκόμα γιὰ νά τελειώσω τὴν ἀποστολή μου, λέει ὁ
Σγουρὸς κάνοντας ἕνα βῆμα πίσω. Ἡ ἐξορία, εἶπε κείνος, τέλειωσε.
Ἔτσι εἶπε. Τὸ κρικέλι νά τὸ φορέσεις ἄς εἶναι καὶ μιὰ στιγμή στὸ
χέρι σου, κ' ὕστερα νά τὸ δώσεις στὸν ἄντρα πὺ ἀγάπησες τὸ περισ-
σότερο στὴ ζωὴ σου.

Σύγκρουο δυνατὸ τὴν περιχῦσε ἀπὸ τὴ ρίζα τῶν μαλλιών ὡς τὶς
φτέρνες. Μηχανικά, σὰν ἀπὸ τρόμο, ψηλάφησε μὲ τὸ ἕνα τῆς χέρι
τ' ἄλλο, τὸ δάχτυλο πὺ φοροῦσε τὸ κρικέλι. Τὶ κρῦα πὺ εἶταν τὰ
δάχτυλα πὺ τῆς τὸ πέρασαν!

— Τίποτ' ἄλλο δὲν ἔχω νά σοῦ πῶ, λέει ὁ Σγουρὸς. Ἔχε γειά,
ἀρχόντισσα! Δὲ θὰ μὲ ξαναθεῖς.

Γύρισε, καὶ γοργός, ἀθόρυβος, ξεμάκρυνε.

— Στάσου!

Ποιὸς εἶχε φωνάξει; Ἀλαφιασμένη ἢ ἴδια ἄκουσε τὴ φωνὴ τῆς,
ἔτσι πνιγμένη, σπαραχτικὴ, νά ξεπετιέται μέσα στὴ νύχτα. Ἐκεῖνος,
εἶχε σταθεὶ κάμποσα βῆματα πὺ πέρα.

Δὲν εἶτανε βέβαιος ἂν ἄκουσε καλά, γιατί ἔμεινε ἐκεῖ πὺ βρισκό-
ταν ἀσάλευτος, νά περιμένει. Μὰ βλέποντάς τὴν νά στέκεται κι αὐτὴ
δπου τὴν ἄφησε, κατάλαθε ἄναποφάσιτος, γύρισε πίσω.

Στέκονταν τώρα ἀγνάντια ὁ ἕνας στὸν ἄλλον, νά κοιτάζονται στὰ
μάτια δίχως νά μιλοῦν. Τὸ στήθος τῆς πριγκηπέσσας, ξεσηκωμένο ἀπὸ
ἀνάσα φουρτουνιασμένη, ἀνεβοκατέβαινε σύνταχα, μὲ ταραχὴ.

— Ἐσὺ ὀρμήνεψες τοὺς βιλάνους νά μοῦ σηκώσουν πόλεμο; τὸν
ρωτᾶει μαλακά, γιὰ νά πει κάτω.

— Ἐγώ, ναί.

Τὴν τρώμαξε τὸ ἀγρίεμα τῆς φωνῆς του.

— Γιατί; τοῦ κάνει μὲ παράπονο. Τί σοῦ ἔφταιξα;

Ἦχ, Ἰζαμπὺ! Ποῦ εἶναι ἡ ἄλλοτινὴ σου περηφάνεια;

— Ἄκου κυρά! λέει ὁ Σγουρὸς. Εἶσαι ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς ἐσὺ,
κ' ἐγὼ ἀπὸ τοὺς ἀδύναμους. Προστάζεις μὲ χέρι γαντοφορεμένο νά
στήνουν κρεμάλες. Ὅρίζεις ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ τὶς βουνοκορφές, μὲ δυνα-
μάρια καὶ καστέλλια ἀτράνταχτα μιὰ χώρα, κ' ἐγώ, ὁ πεζολάτης, βλέπω
περνώντας τ' ἀνθρωπολόγῃ νά ξεψυχᾶει στίς γράνες λιμασμένο. Στ' αὐ-
τιά τὰ δικὰ σου δὲ φτάνει ὁ δόγκος, τὸ ξέρω, τὸ μέτωπό σου στέκεται
ψηλότερα ἀπὸ τὰ νέφελα καὶ δὲ συννεφιάζει, τὰ μάτια σου τὸ δίχως
ἄλλο δὲ θακρῦσανε ποτές. Κ' εἴμαστε μακριὰ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον
ἐσὺ κ' ἐγώ, γιὰ νά συντύχουν οἱ φωνές μας· δὲ μ' ἀκοῦς δταν φωνάζω
καὶ δὲ σ' ἀκούω πὺ τραγοῦδας.

Τὸ φεγγάρι πού τὴν ἔλουζε κατὰ πρόσωπο, πού τὴν ἀσήμωνε σὰν εἰκόνημα θαυματοργό, ἐμπόδισε τώρα νὰ φανεῖ ἡ νεκρική της χλωμάδα. Κλονίστηκε ἀδιόρατα, σὰν καλαμιὰ ἀνεμοδαρμένη.

— Ὡχ! στέναξε μουγγά, μὲ θαρεῖς λοιπὸν εὐτυχημένη;

— Δὲν εἶσαι τάχα, κυρά; Εἶσαι. Τί σοῦ λείπει παρεχτὸς μιὰ στάλα ἰδρώτας, ἐκεῖνος πού γλυκαίνει τὸ ψωμί;

Σκέπασε μὲ τίς δυὸ της παλάμες τὸ πρόσωπό της.

— Πονῶ, θρήνησε σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτὸ της. Ἄχ! Πονῶ!

Καὶ ξάφνου, θάμα ἀνείπωτο! ὕστερα ἀπὸ μικρὴ παύση, νιώθει νὰ τὴν τυλίγει κάτι σὰ σίφουνας ζεστός, δυὸ μπράτσα νεανικά πού τὴν ἄρπαξαν καὶ τὴ σφίγγουν. Πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ της δοκιμάζει τὴ ζάλη τούτη, κύλισμα ὀρμητικὸ σὲ μιὰν ἀβυσσο γεμάτη θάμπος, μύρα καὶ μουσική. Χάνει τὴν ἀνάσα της, σθηέται.

Τὸ φεγγάρι ἔλωσε, σκόρπισε δλάκερο σὲ φῶς, ἡ νύχτα γίνεται φεγγερὴ σὰν ὄρθρος. Στὰ κλωνιά κελαῖδανε σύμπυκνες φωνές πουλιῶν, ροδίζει τὸ ξημέρωμα, ἀνάσα ἀπέραντη πλαταίνει γύρω.

— Ἐλα νὰ φύγουμε! ἔλα νὰ φύγουμε! τῆς μουρμουρίζει ξέφρενα στ' αὐτὴ μιὰ φωνή. Κ' εἶναι ὁ ἀρχάγγελος τοῦ ὄρθρου πού μιλάει ἔτσι.

Λυγίζει, δὲν ἀντέχει. Ἄν ανοίξει τὸ βλέφαρο, φοβᾶται πὼς θὰ ἴδῃ τ' ἄσπρα φτερά, τὰ πουπουλένια, ν' ἀνατριχιάζουν ἀπὸ τὴ λαχτάρα γιὰ τὸ πρωῖνὸ ξεκίνημα. Τρομάρα κ' ἱλιγγος τὴ συνέχουν.

— Ἐλα νὰ φύγουμε, λέει ἡ φωνή. Τὴ ζωὴ μου ἔδω - κάτω ἐγὼ τὴν ξόφλησα, αὔριο χαράματα ξεκόβω γιὰ τὰ βουνά. Ἐλα μαζί μου! Δὲν εἶσαι κόρη τῶν Φράγκων ἐσύ, γεννήθηκες στὸν τόπο τοῦτο, ἡ μάνα σου εἶτανε Ρωμιά. Κι ἂν θές παλάτι, ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω, θὰ τὸ κερδίσουμε μαζί. Καὶ θάσαι βασίλισσα, θὰ σκέπεις μιὰ χώρα λιόκαλη, εὐτυχημένη. Ἐλα νὰ φύγουμε...

Τὴ συνεπῆρε, τὴν τράβηξε κοντὰ του, ἔκαναν δυὸ βήματα μαζί. Κάτι σὰν ἄνεμος τοὺς ἔσπρωχνε, πνοὴ μυρωμένη ἀπὸ θυμάρη καὶ πεῦθο, ἀνάσα ἀλαργινή.

— Καλέ μου! τοῦ λέει πνιγμένη ἀπὸ εὐτυχία, καλέ μου, πόσα χρόνια σὲ πρόσμενα νάρθεις!...

— Θυμᾶσαι, τὴ ρωτᾷε χαμογελαστός, τὸ σῦδεντρο στὸν κάμπο; Ἐδὸ φαρί μου σ' ἔφερε, κ' ἦσαν ἀλαφιασμένη, ἀγριεμένη. Μὲ κοίταζες μὲ καταφρόνια ἔτσι πού πρόβαλα πίσω ἀπὸ τὰ θάμνα, σὰν ἀγρίμι. Κι ὠστόσο μὲ σπλαχνίστηκες, δὲ μὲ παράδωσες γιὰ θάνατο, καθὼς τ' ὀρμη-νευε ἡ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη. Γιατί μὲ σπλαχνίστηκες;

— Γιατί σ' ἀγαποῦσα, τοῦ λέει σιγανά, τρέμοντας.

— Μὰ πὼς, ἀφοῦ δὲ μ' ἤξερες! Ἐγὼ μονάχα σ' ἤξερα, σ' εἶχα ἴδῃ στ' ὄνειρό μου.

Γελάει ἡ Ἰζαμπώ.

— Στ' ὄνειρό σου μὲ εἶχες ἴδῃ;

— Ναί, θαρῶ. Ἐκεῖ - κάτω, στὴν πατρίδα μου, στ' Ἀνάπλι. Κ' εἶτανε κάποιον πρωῖνὸ, πᾶνε χρόνια τώρα - περνοῦσες χαράματα, μὲ μικρὴ συνοδιὰ καθαλάρους σου καὶ σκουταράτους.

Τὸ μέτωπό της συνέφιασε.

— Τρία χρόνια; ... ναι...

- Και με τή φωνή της πού βάρυνε :
- . . . "Εβγαίνα από τή γαλέρα του Ντελιούρια . . .
  - Τό ξέρω ! τήν αντίσκοφε τραχιά. "Όλα τά ξέρω, μὴ μοῦ πεις !
  - Γιατί πήγες στοῦ Ζόγκλο ; τὸν ρωτάει.
  - Γιατί εἶχαμε κάνει τάμα ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί κ' ἐγώ, νὰ σ' ἔχει ἔποιος γλυτώσει.
  - Ὁ Ἰωάννης . . . , λέει συλλογισμένη.
  - Τῆς ἄρπαξε τὰ χέρια στὶς χουφτες του τὶς καυτὲς καὶ τὴν κοίταξε στὰ μάτια αὐστηρῶς.
  - Νὰ κάνεις προσευχὲς γιὰ τὴν ψυχὴ του. Ἄκουσ ; Τὴν ἔχασε γι' ἀγάπη σου.
  - Χριστέ μου ! ἐγὼ τί φταίω ;
  - Σοῦ εἶχε ἔρωτα, καὶ πέθανε μὲ τ' ὄνομά σου.
  - "Ω !
  - Σκεπάζει ξάφνου τὰ μάτια της, τρεμούλα τὴν πιάνει δυνατῆ.
  - Φύγε ! τοῦ λέει ξετρελλαμένη. Φύγε ἀπὸ κοντά μου !
  - Τί ἔπαθες ;
  - Ἐσοκέπασε τὸ πρόσωπό της, τὰ μάτια της εἶτανε πιγμένα στὰ δάκρυα.
  - Τὸ βλέπεις τοῦτο ἐδῶ ; Δὲ βλέπεις . . . σ' ἐμποδίζει ἡ νύχτα . . .
  - Τὸ δεξί της γλίστρησε ἀπὸ τὸ μέτωπο στοῦ μελίγγι, τοῦ δείχνει τὸ μελανὸ σημάδι.
  - Τὸ ἔχω ἰδεῖ, κάνει ἐκεῖνος ξέγνοιαστος καὶ χαμογελαστός.
  - Μὴ γελάς ! Εἶναι σημάδι τοῦ θανάτου ! Κανένας δὲ θὰ ζήσει ὅταν μιὰ φορὰ μ' ἀγάπησε . . .
  - Τὴν πήρε στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὴ χაίδεψε σὰ μικρὸ παιδί.
  - Δὲν τὸν τρέμω τὸ θάνατο ἐγώ. Μὴν ἔχεις ἔγνοια.
  - "Όμως ἐγὼ δὲ θέλω ! Δὲ θέλω. Γιὰ σένα . . .
  - "Ἐλα, τῆς εἶπε μὲ πεποίθηση, παρηγορήσου. Ὁ θάνατος ἐμένα μὲ φοβάται, νὰ τὸ ξέρεις. Μὲ εἶδε πολλὲς φορές, καὶ λάκησε. Ἐγὼ δὲ θὰ πεθάνω, γιατί ἔχω σκοπὸ.
  - "Ἐτσι κουβέντιαζαν, ψιθυριστά, λαχανιασμένοι, κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο κυπαρίσσι, κ' ἡ νύχτα πορευότανε τὸ δρόμο της. Κιόλας ἡ ψύχρα εἶχε περσέψει, δροσοσταλίδες κρουσταλλένιες πῆζανε γύρω, στὶς φυλλωσιές.
  - "Ἐλα, εἶναι ὥρα νὰ φύγουμε, τῆς λέει τέλος. Τὸ φαρί μου προσμένει δεμένο πίσω ἀπὸ τὸ φράχτη. Κ' οἱ συντρόφοι μου, οἱ στερνοὶ τοῦ κάστρου, μᾶς καρτεροῦν. "Ἐλα νὰ πάμε.
  - Ποῦ ; κάνει τεντώνοντας τὰ μάτια της.
  - Πέρα, στὰ βουνά !
  - Θέ μου !
  - Χλωμαίζει καὶ νιώθει τὰ γόνατά της νὰ λύνονται. Νὰ φύγει, τώρα, μέσα στὴ νύχτα, ν' ἀλλάξει ζωὴ, νὰ τὰ παρατήσῃ δλα, τὴν κόρη της. . . Χριστέ !
  - Λυπήσου με, τὸν ἔχετεύει.
  - Δὲ θέλεις !
  - Τέντωσε τὸ κορμί του πάνωθὲ της φοβερός.

— Δὲ θέλεις!

Ἡ Ἰζαμπὴ ἄρχισε νὰ τρέμει σύγκορμη, ἡ ψυχὴ της σηνόταν.

— Ἄχ, εἶσαι παιδί ἀκόμα, κάνει μὲ φωνὴ ραγισμένη. Κ' ἤρθες ἄργά... ἤρθες πολὺ ἄργά.

Ἔτσι καθὼς στεκότανε μὲ τὰ μάτια της βουρκωμένα, δίχως νὰ βλέπει, τὸν ἐνίωσε πού ἔκανε ἕνα βῆμα πίσω, ὕστερα δεῦτερο.

— Στ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ! — ἀκούει τὴ φωνή του — ἂν μοῦ πεις πὼς δὲν ἔρχεσαι, δὲ μὲ ξαναβλέπεις! Οἱ σκοτωμένοι τοῦ κάστρου ζητᾶνε πίσω τὸ αἷμα τους. Χρωστᾶς νάρθεις μαζί μας, εἶσαι ἀπὸ τὸ δικό μας τὸ γένος.

— Λυπήσου με, τοῦ λέει πάλι μὲ θρῆνο, γέροντας τὸ κορμί της σακισμένο. Δὲ φταίω ἐγώ, δὲ φταίω...

Ἐγίνε μιὰ παύση, κ' ὕστερα ἡ φωνὴ του, κοφτὴ:

— Χαῖρε, εἶπε.

Γύρισε δλόκορμος καὶ ξεμάκρυνε μὲ βήματα μεγάλα κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα.

— Στάσου!

Ἡ φωνὴ της εἶχε σκίσει τὴ νύχτα, τραγικὴ. Στάθηκε κείνος ἄλλη μιὰ φορά, ἀσάλευτος, νὰ προσμένει. Τὸν ζύγωσε ἄργά, περπατώντας δύσκολα στὸ ἀνώμαλο χῶμα. Τὸν ρώτησε:

— Καὶ δὲ θὰ ξαναγυρίσεις;

— Ποτὲ πιά!

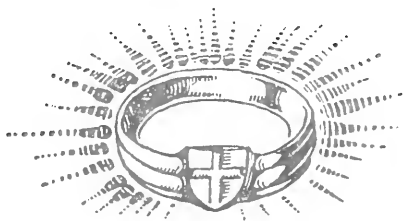
Ἐμεινε ἄφωνη, νὰ κοιτάζει χάμου. Οἱ στιγμὲς στάλαζαν βαρεῖες, ἀδυσώπητες, δροσοσταλίδες πηγμένες. Καὶ τότε, ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπὴ, κατάλαβε πὼς εἶναι καταδικασμένη.

— Δώσε μου τὸ χέρι σου, τοῦ λέει σιγανά, πνίγοντας ἕνα στεναγμό.

Τοῦ τὸ πῆρε, τὸ κράτησε στὰ κρύα δικά της, κ' ὕστερα, μὲ κίνηση τρεμουλιάρα κι ἀπαλή, τοῦ πέρασε στὸ μεσιανὸ δάχτυλο τὸ δαχτυλίδι τοῦ πεθαμένου ἱππότη.

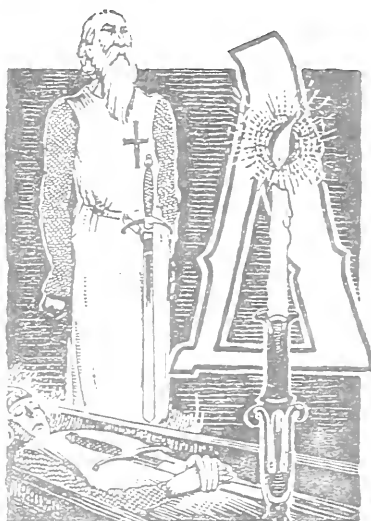
— Σὲ σένα! λέει χαμηλόφωνα καὶ βάζει στὸ λόγο τοῦτο ὄλη τὴν ψυχὴ της.

Ἔστερα γυρίζει ἀπότομα, τυλίγεται στὸ μανδύα της καὶ φεύγει γοργά, πέρα, κατὰ τὸ παλάτι.

ΜΕΘΕΟΡΤΙΑ

ΕΝ είχε κάνει είκοσι βήματα έξω από τὸ περιβόλι· ὁ Σγουρὸς ποὺ ἐνωσε δίπλα του, σὲ λίγη ἀπόσταση, κάτι νὰ γλιστράει μαζί του, σὰν Ἰσκιος. Τὸ μέρος ποὺ περνοῦσε εἶτανε ξέφραγο, λιόστασι. Γυρίζει νὰ δεῖ, δὲ βλέπει τίποτα καὶ λέει μὲ τὸ νοῦ του πὼς ἀνίσως κάποιος κρύβεται πίσω ἀπὸ τὰ λιόδεντρα, κάλλιο νὰ κάνει τὸν ἀπονήρευτο καὶ νὰ προχωρήσει.

Ἐκεῖ ἀντίκρου, δεμένος σὲ φράχτη, καρτεροῦσε ὁ Ἀστρίτης. Τὸν εἶχε βρεῖ, ὕστερα ἀπὸ τὸ πέσιμο τοῦ κάστρου, στὸ στάβλο τοῦ ἴδιου πανδοχείου ἔπου τὸν εἶχε ἀφήσει, μονάχα λιγάκι ἀδυνατισμένο κι ἀπεριποίητο. Τὸ καλὸ του τὸ φαρί, ὁ πιὸ πιστὸς

σύντροφος τῆς ζωῆς του! Ἄπο μακριὰ τώρα βλέποντάς τον νὰ προσμένει πειθήνια μέσα στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, ἐνωθε τὴν καρδιά του νὰ ζεσταίνεται· ἀλλί. Οἱ σύντροφοι εἶχανε σκοτωθεῖ ἐξὸν ἀπὸ τὸν Ζερβοχέρη καὶ τὸν Δανιήλ, ἡ Βάρια ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ ἀγνοημένη. Κ' ἡ γυναῖκα τοῦ ὄνειρου τέλος, ποῦ γι' αὐτὴν ξεκίνησε κάποτε, τὸν εἶχε ἀπαρνηθεῖ.

Ναί, τὸν εἶχε ἀπαρνηθεῖ! Γιατὶ ἀπάρνηση καὶ μόνον εἶταν ἡ δειλία τῆς, ἡ λιποψυχία τῆς στὴν ὕστερη καὶ κρίσιμη ὥρα. Ἔτσι τὸ ἔπαιρνε αὐτὸς, κανένας δὲ θὰ τοῦ ἀλλάζε τὴ γνώμη.

... Εἶχε ἔρθει ἀπόψε νὰ τὴ βρεῖ γεμάτος ἀγανάχτηση καὶ πικρὸ μῖσος. Τοῦ χρωστοῦσε τὶς ταπεινώσεις τοῦ πρώτου καιροῦ, τὶς γελασμένες ἀργότερα ἐλπίδες, τὴ μεγάλη περιπλάνηση τῆς ψυχῆς του, τὸ τρικύμισμα τοῦ νοῦ, τὶς στιγμὲς τῆς ντροπῆς ἀδυναμίας. Καὶ τοῦ χρωστοῦσε τὴ ζωὴ τῆς Βάριας, τῆς Βάριας ποῦ γιὰ τὸ χαμὸ τῆς δὲν πρέπει τίποτα, ποτὲ νὰ τὸν παρηγορήσει...

Ἦρθε λοιπὸν γεμάτος ἀγανάχτηση καὶ νά, μόλις τὴν εἶδε — ἀνάθεμα! — μαλάκωσε ἡ καρδιά του σὰν τὸ κερί. Λίγο κατάφερε ν' ἀντισταθεῖ, ἐλάχιστα ὑποκρίθηκε. Δόξα νᾶχει ὁ Πανάγαθος ποὺ βρῆκε τὴ λύση τῆς δοκιμασίας! Ἄν δὲν τὴν προσκαλοῦσε νᾶρθε μαζί του, νὰ ξεκόψει γιὰ χάρη του ἀπὸ τὸν καταραμένο τῆς τὸν περίγυρο, δὲ θὰ τὴ

μάθαινε ποτέ. Θά τή θαροῦσε πάντα ὠραία, ἔπως τήν εἶχε φαντασθεῖ.
"Ὅχι ἔμως, ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ τοῦ φανερώθηκε: εἶτανε ψυχὴ ἀδύνατη,
πάμφτωχη, ἀνάξια γιὰ κάτι μεγάλο...

Ὅργισμένος βημάτιζε καθὼς τ' ἀναλογιζότανε τοῦτα, καὶ τὸ αἷμα
του ποῦ ἔβραζε τοῦ τέντωνε τὰ νεῦρα. Κόντευε κιόλας νὰ ξεχάσει τήν
κρυφὴ παρουσία τοῦ Ἰσκιου ποῦ συνοδοιποροῦσε στὸ πλάϊ του ὅταν,
πίσω ἀπὸ ἕναν κορμὸ δέντρου, μάντεψε τὸν ἐχθρό. Μιὰ μονάχα βόλτα
πῆρε τὸ αἷμα του καὶ τὸν τύφλωσε. Βρέθηκε μὲ τὸ σπαθί στὸ χέρι, τήν
ἴδια στιγμή ποῦ τοῦ ρίχνονταν.

Κάτω ἀπὸ τὸ φεγγάρι οἱ λεπίδες χτυπιοῦνται ξερά, ἀπανωτά,
σύνταχα, δαγκώνονται καὶ τροχίζου. Μὲ τὰ δόντια σφιγμένα οἱ δυὸ
ἄντρες καλεοῦν βουβοί, πεισματωμένοι. Ὁ Σγουρὸς ἔχει ριζῶσει τὰ
πόδια του στὸ χῶμα καὶ γυρίζει μὲ βήματα μικρὰ γύρω, γιὰ νὰ κρατή-
σει μέτωπο στὸν ἐχθρὸ ποῦ τὸν φέρνει βόλτα, χυμάει, πηδάει λοξά,
κάνει πίσω, ξανάρχεται, σὰ γεράκι πεινασμένο. Ἐχει γερὸ χέρι, ἀτα-
λένιο ὁ νυχτερινὸς ἀντίπαλος, ἡ ἀνάσα του σφυρίζει ὀρμητικὴ. Ἐά-
φνου, σὲ μιὰ στιγμή, τρεκλίζει, παραπάτησε, μοιάζει νὰ πέφτει, καὶ
καθὼς ὁ νέος ξαμώνει νὰ τὸν τρυπήσει ξέσκεπος, πηδάει ἀπάνω ἐκει-
νος προδοτικά, τοῦ φέρνει σπαθιά μπηχτή, ἀπὸ τὰ κάτω. Ἄν τὸν ἔβρι-
σκε στὴν κοιλιὰ κι ὄχι στὸ στήθος, θὰ τὸν κάρφωνε. Μὰ τὸ παλιὸ
καθβάδι τοῦ Σγουροῦ εἶναι ἀκόμα γερὸ, σκίστηκε ἀφοῦ πρώτα εἶχε
ἀντισκόψει τὴ φόρα τῆς λεπίδας. Τότε κ' ἐκείνος, μαγιασμένος, δίνει
μιὰ μὲ τὸ πόδι στὸν ὦμο τοῦ σκουμμένου δολοφόνου καὶ τὸν κουτροδα-
λιάζει χάμου. Τὸ σπαθί μπηχτήκε σύγκαιρα, τὸν κάρφωσε μέσ' ἀπὸ
τὸ στήθος στὸ χῶμα τοῦ χωραφιοῦ.

Τότε ὁ Σγουρὸς ἔσκυψε νὰ τὸν κοιτάξει. Δὲν τοῦ ἀπόμεινε καμμιὰ
ἀμφιβολία· τήν ὥρα ποῦ σταύρωναν κιόλας τίς λεπίδες, τὸν εἶχε ἀνα-
γνωρίσει.

— Χμ! δὲ θὰ μὲ πάρεις πιὰ ξοπίσω, λέει κουνώντας τὸ κεφάλι
του. Θαρῶ πῶς σοῦ τὸ γύρισα πίσω τώρα τὸ κριμα τοῦ μαντατοφόρου...

Ἡ σπαθιά εἶταν θανάσιμη, ὁ πρᾶχτορας τοῦ Σγουρομάλλη πνιγό-
τανε στὸ αἷμα. Ἄνοιξε τὰ μάτια του καὶ κοίταξε μὲ βλέμμα θολωμένο
τὸν ὀρθιο πάνωθ' ἐξου τοῦ Σγουροῦ.

— Ἄμποτε καὶ στὸ θεῖο μου, τὸ συγγενὴ τῆς μάνας μου! εἶπε
τώρα ὁ νέος μ' ἄγρια ἀγαλλίαση καὶ χούφτιασε τὴ λαβὴ νὰ τραβήξει
τὸ μπηγμένο ἀκόμα σπαθί του.

Ὅμως ὁ ἐτοιμοθάνατος τέντωσε τὰ μάτια του μὲ τρομάρα, σήκωσε
τὸ χέρι του κ' ἔπιασε ὁ ἴδιος τὴ λεπίδα, νὰ τήν κρατήσει στὴ λαθω-
ματιά. Ἦξερε πῶς τῆν στιγμή ποῦ τὸ σίδερο θὰ γλιστροῦσε ἔξω, θὰ
ἔσθηνε κι αὐτός. Τὸ ἔνωσε τοῦτο ὁ Σγουρὸς κι ἀπόμεινε μιὰ στιγμή
νὰ τὸν θωρεῖ σκεπτικῶς. Τόσο γλυκὸ πράγμα λοιπὸν εἶναι ἡ ζωὴ ποῦ νὰ
τὴ στραγγίξεις ἴσαμὲ τὴ στερνὴ σταλαματιά, ἀκόμα καὶ πικραμένη
ἀπὸ τοὺς πόνους, ἀκόμα καὶ θολωμένη μ' αἷμα; Σήκωσε τὰ μάτια του
κι ἀγγάντεψε πέρα, κατὰ κεῖ ποῦ εἶχε ἔρθει, τὸ κυπαρίσσι. Αὐτὸς δὲν
τήν εἶχε ποτέ του ἐκτιμήσει ἰδιαίτερα τὴ ζωή...

Πάνω σ' αὐτά, μιὰ καινούργια σκέψη περνάει ξαφνικὰ ἀπὸ τὸ νοῦ
του. Ἀλαφιασμένος σκύβει στὸ λαθωμένο:

— Μ' είχες λοιπόν πάρε: ξοπίσω κι απόψε; ρωτάει. Κ' ἤσουν ἐδῶ ἀπὸ πρὶν;...

Τὰ ματόφυλλα γνέψανε πὼς ναί.

— Κι ἄκουσες;

ἝΟχι.

Ἄνάσανε ὁ Σγουρός. Ὅμως τί τ' ὄφελος; Εἶχε ἰδεῖ μιὰ φορά. Κ' εἶταν ὁ μοναδικὸς στὸν κόσμον ποὺ ἔμαθε ἀπόψε...

Σήκωσε πάλι τὰ μάτια του, ἔρριξε μιὰ γοργή ματιὰ στὸ κυπαρίσσι, στὸ παλάτι ποὺ ἀσπρίζε κεῖ πίσω. ἝΟχι, δὲν ἀφήνουν μιὰ γυναίκα ἀνυπεράσπιστη μπροστὰ στὴ μοῖρα τῆς; δὲν ἔπρεπε κανένας, τίποτα, ποτὲ νὰ μάθει. Οἱ Φράγκοι εἶναι ἐκδικητικοί, θὰ τιμωρήσουν σκληρὰ τὴν ἀποστασία τῆς.

— Ὀλίβομαι, εἶπε στὸν ἐτοιμοθάνατο, ὅμως ἡ ἀφοσίωσή σου σὲ χαντάκωσε. Εἶδες κ' ἔμαθες ἀπόψε πάρα πολλὰ. Πρέπει νὰ τὸ σῆσω τὸ λυχνάρι.

Λέγοντας, χούφτισε τὴ λαβή, τράβηξε ἀπότομα πίσω τὴ λεπίδα. Ὁ ἄνθρωπος χάμου σάλεψε ἀνάλαφρα κι ἀπόμεινε μ' ἓνα στεναγμὸ.

Σὰν ἔφτασε στὸν Ἄσπριτη καὶ καθάλησε ὁ Σγουρός, ἀναθυμήθηκε κάτι ποὺ τὸν ἔκανε ν' ἀπορήσει. «Κοίτα, εἶπε μέσα του, ὁ ἄνθρωπος ποὺ κείτεται τώρα ἐκεῖ, ἔρριξε πολλὲς φορὲς τὸν ἴσκιό του στὴ ζωὴ μου, ἔμαθε ὡς καὶ τ' ἀκριβὸ μου τὸ μυστικὸ, κι ὅμως δὲν ἄκουσα ποτὲ νὰ λένε τ' ὄνομά του. Πῶς ἄραγε νὰ τὸν ὀνομάτιζαν;...»

ἝΕνῶ σπιρούνιζε τὸν Ἄσπριτη, γύρισε πάλι πίσω τὰ μάτια του, στὸ χωράφι, ξεχώρισε τὸ μαῦρο κουφάρι κάτω ἀπὸ ἓνα λιόδεντρο, βούλα παράδοξη στὸ τέλος τοῦ κατεβατοῦ ποὺ εἶχε τὸ κυπαρίσσι γιὰ ἐπικεφαλίδα. Πάει κι αὐτός, ἄγνωστος... Νὰ τί ἀπόμεινε ἀπὸ τὴ μεγάλη τὴν περιπέτεια, ἀπὸ τ' ὄνειρο τὸ δικό του κι ἀπὸ τὴ γλυκεῖα ἄμαρτία τῆς Ἰζαμπῶς.

Στὸ σπῆτι τοῦ Δανιήλ, τὸν καρτεροῦσαν. Εἶταν ὁ Ζερβοχέρης κι ὁ παπὰς μὲ τρία μαστορόπουλα, ἀπομεινάρια κι αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ροβολατόρους τοῦ κάστρου. ἝΗ Μπίλιω εἶχε πλαγιάσει νωρίς, ἀφήνοντας κατὰ τὸ συνήθειό τῆς τοὺς ἄντρες ἀνενόχλητους νὰ κουβεντιάζουν. Τὸ τραπέζι εἶτανε πάντα στρωμένο μὲ τ' ἄσπρο πεντακάθαρο τραπεζομάντηλο, ἡ ἴδια ἀνάλαφρη καὶ δροσερὴ μυρωδιὰ πλανιότανε στὸν ἀέρα, λιθάνι καὶ βασιλικός. Μπαίνοντας ὁ Σγουρός, εἶδε μὲ μιὰ ματιὰ πὼς εἶχαν ἀνησυχήσει.

— Κἀθήσε.

— ἝΟχι, δὲ θὰ καθήσω, ἡ νύχτα εἶναι προχωρημένη. Ὅλα εἶναι ἔτοιμα;

— Ὅλα.

ἝΑνάσανε βαθιά.

— Τότε ἄς πλαγιάσουμε λίγο, γιὰ νὰ εἴμαστε ξεκούραστοι τὸ πρωτ.

Στρῶσανε πρόχειρα τὶς κάπες τους στὸ πάτωμα καὶ ἐξάπλωσαν, νὰ ἤσυχάσουν. Καθὼς ἔπαιρνε τὸ λυχνάρι ὁ Δανιήλ νὰ πάει στὴν κἀμαρὰ του, ζύγωσε δισταχτικὰ τὸν Σγουρό.

— Ὁθὰ σὰς ἰδῶ πάλι πρὶν ξεκινήσετε, ἔκανε καὶ σταμάτησε σὰν

κάτι ακόμα νά ἤθελε νά προσθέσει μὰ πού δὲν τ' ἀποφάσιζε. Ἡ φωνή του, γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ τότε πού τὸν ἤξεραν, ἔμοιαζε μελαγχολική.

— Ναι, τὸ πρῶτ'. Σῦρε τώρα, δέσποτα, νά πλαγιάσεις κ' ἐσὺ. Θάσαι κουρασμένος.

— Ὅχι, δὲν εἶμαι, ἔκανε ζωηρά. Κ' εἶναι κρῖμα πού δὲ μὲ παίρνετε μαζί σας. Γιατί, ἄς εἶμαι γέρονς... Ἐχω κόκκαλα γερά.

Γέλασε ὁ Σγουρός.

— Ὅχι, ὄχι. Ἀπὸ δῶ κ' ἐμπρὸς δ,τι θὰ γίνεи δὲν εἶναι τῆς ἡλικίας σου. Σῶνεи ὡς ἐδῶ, γέροντα. Τὸ ἔκανες τὸ χρέος σου, μὲ τὸ παραπάνω!

Ἐ Δανιὴλ ἀναστέναξε μὲ παράπονο ἀπλοϊκό.

— Φοβόσαστε μὴ σὰς γίνω φόρτωμα, γέροντας καθὼς εἶμαι, παραπονέθηκε σκεφτικᾶ.

— Δὲν εἶν' αὐτό, στὴν ψυχὴ μου σοῦ λέω! Μὰ θὰ τὸ ἔχω βάρους μέσα μου ἂν σὲ τραθήξω μαζί μὲ τοὺς ἄλλους σὲ λαγκάδια καὶ κορφοδούνια. Δὲν τὸ στοχάζεσαι τί ζωὴ μᾶς προσμένει;

Ἐ γέροντας ἔσκυψε τὸ κεφάλι του, τὸ παράπονό του εἶταν βαθύ.

— Καλά, ἀναστέναξε μὲ πίκρα. Καληνύχτα.

Καὶ βγήκε σέροντας τὸ βῆμα, χαμπουριαστός. Ἐνιωθε τώρα περισσότερο γέρο ἀπὸ πρὶν τὸν ἑαυτοῦ του.

Τοὺς ξανάδε τὰ χαράματα γιὰ στερνὴ φορά, κ' ἐκεῖ, στῆς αὐλόπορτας του τὸ κατώφλι, τοὺς ἀποχαιρέτησε.

— Ὁξμαί πάντα ἐδῶ, φώναξε γιὰ νά τὸν ἀκούσουν καθὼς ξεκίναγαν. Ἐ Σγουρός εἶτανε καβάλα στὸν Ἐαστρίτη, ὁ Ζερβοχέρης εἶχε καταφέρει νά οἰκονομήσει κι αὐτὸς ἕνα ἄλογο, οἱ ἄλλοι πῆγαιναν πεζοί.

— Ἐν μὲ χρειασεῖτε, ἐδῶ θᾶμαι!

Τοῦ γνέψανε πῶς τὸ λάβαιναν ὑπ' ὄψη τους, καὶ ξεμάκρυναν. Ἐ Ὀρθιος ἐκείνος μπροστὰ στὴν αὐλόπορτα, τοὺς εἶδε νά φεύγουν μέσα στὸ γαλάζιον ὄρθρο, νά τραβᾶνε κατὰ τὸν κάμπο μὲ κατεύθυνση πέρα, τὰ βουνά.

Τρεῖς μέρες ἀργότερα, στὶς μικρὲς ὥρες τῆς νύχτας, μιὰ ἄλλη συνοδία ἄφηνε τὴν Καλαμάτα, γιὰ νά ξανοιχτεῖ κατὰ τὰ βόρεια αὐτῆ. Εἶτανε μακρὰ καθαλαρία ἀπὸ καμιὰ εἰκοσαριά ἵπποτες καὶ σεργέντες πού βγήκε ἀπὸ τὸ κάστρο καὶ κρουνέλιασε μέσα ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς πολιτείας μὲ πεταλόκρουσμα ἀργό. Μπροστὰ πῆγαινε, πάνω σὲ φαρισιδέριχο, ὁ ἴδιος ὁ βαρῶνος τῶν Καλαδρῦτων, ὁ γέροντας Γοφρέδος ντὲ Τουρναί. Τὸ ψηλόλιγνο κορμί του τὸ κρατοῦσε ἴσιο πάνω στὴ σέλλα, τὸ πρόσωπό του, τὸ αὐστηρὸ καὶ χαραγμένο ἀπὸ τὰ χρόνια, πού χῶνευε σὲ κατάσπηρ γενειάδα, δὲν εἶχε καμμιάν ἰδιαιτέρη σύσπαση. Μονάχα τὰ σταχτιά του μάτια, τὰ ἄλλοτε κοφτερά, σὰ νά τὰ τύλιγε τώρα θολὴ γάζα. Κοιτάζοντας πέρα ἀπὸ τίς φλόγες τῶν πυρῶν πού προβάδιζαν, πορευότανε σὰ νά δνειρεύεται.

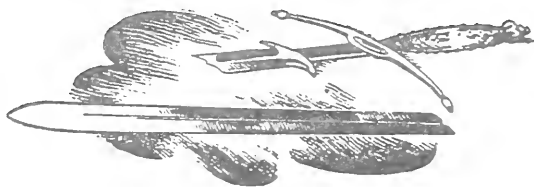
Εἶχε ἔρθει ὁ ἴδιος, μόλις ἔλαβε τὸ μήνυμα, νά πάρει τὸ λείψανο τοῦ γιοῦ του. Τρεῖς μέρες ακόμα πρὶν δὲν ἔλεγε πῶς θὰ ξανακατέθει πιά στὸν κάμπο ἀπὸ τὸ ψηλό του τὸ καστέλλι. Ἐ Ὄμως τὸ μαντάτο ἦρθε νά τὸν βρεῖ. Ἐ Κούρη τῶν βασάλων του, πού ἔτυχε νά εἶναι τῆ στιγμῆ ἐκείνη μπροστὰ, δὲν ἄκουσε ἀπὸ τὸ στόμα του βόγκο, οὔτε τὸ μάτι του εἶδε νά δακρῦζει.

Φόρεσε τὴν ἀρματωσιά του, πήρε μικρὴ ἀκολουθία, καὶ ξεκίνησε γιὰ τὴν Καλαμάτα. Ἐκάναν τὸ ταξίδι χωρὶς σταθμοὺς σχεδὸν ἄλλους ἀπὸ τοὺς ἀναγκασίους γιὰ νὰ παίρνουν ἀνάσα τ' ἄλογο. Στὴν Καλαμάτα, οἱ ἱππότες τῆς βαρωνείας τοῦ καρτεροῦσαν φρουρῶντας ἀγρυπνῶν, στὸ κάστρο μέσα, τὸ λείψανο. Ἐνας δοῦλος τῶν Τουρναί, Σαρακηνός, ποὺ ὁ γέροντας βαρῶνος τὸν εἶχε φέρει ἄλλοτε μαζί του ἀπὸ τοὺς Ἄγιους Τόπους, εἶχε μπαλασμάσει τὸ σῶμα τοῦ παλληκαριοῦ. Τὸ κλείσανε μέσα σὲ κάσσα τριπλή, τὸ φόρτωσαν πάνω σ' ἄλογο καὶ ξεκίνησαν.

Καὶ τώρα γυρίζουν στὰ Καλαβρύτα. Νύχτα εἶχανε φύγει γιὰ νὰ κερδίσουν δρόμο, ἔπρεπε τὸ λείψανο τοῦ ἱππότη νὰ θαφτεῖ στὸ παρεκκλήσι τοῦ καστελλιοῦ, κάτω ἀπὸ πλάκα μαρμαρένια, κοντὰ στὸ ἅγιο βῆμα. Εἶχε ὀρίσει ἐκεῖ τὴ θέση ὁ πατέρας, δίπλα στὴ δική του ποῦ — ἀλλοίμονο — ἔμενε ἀκόμα ἀδειανή. Ὅμως ἔλπιζε, ἔλπιζε ὁ γέροντας Γοφρέδος ντὲ Τουρναί. Τὸ μάτι του, τὸ χαμένο στ' ὄνειρο, ὄραματιζόταν.

Οἱ πυρρὲς κόμες τῶν πυρσῶν κυμάτιζαν καπνουδερές, μακρόσυρτες, τὸ φεγγάρι εἶχε βασιλέψει, λοιπὸν οἱ ξωμάχοι τοῦ κάμπου, ποῦ ἔτυχε νὰ βρίσκονται κιόλας στὸ πῶδι τὴν ὥρα ἐκεῖνη γιὰ ν' ἀρχίσουν νύχτα τὸ πάλεμα μὲ τὴ γῆ, εἶδανε σαστισμένοι τὴ θεωρία τούτη νὰ περνᾶει πέρα, στὴ δημοσιά, καθ' ἀλάρηδες ποῦ ξεκόβονταν μαυροὶ μέσα στὴν κόκκινη ἀντιφεγγιὰ τῆς φωτιάς. Ἡ ὥρα εἶτανε ζωτικὴ. Ἐκάναν τὸ σταυρὸ τους.

Ἐλπιζε ὁ γέροντας βαρῶνος τῶν Καλαβρύτων πὼς ὁ ἀφέντης ὁ Χάρος δὲ θὰ τὸν ξεχάσει κι αὐτὸν τώρα πιά. Τώρα ποῦ εἶχε ξεπληρώσει τὸ χρέος του πέρα γιὰ πέρα, τώρα ποῦ πολέμησε, ἀγάπησε, γένησε, θρήνησε, τώρα ποῦ ἔφτασε νὰ βαδίσει ἀκόμα καὶ μπροστὰ στὸ ξόδι τοῦ γιοῦ του, εἶχε ὄλο τὸ δικαίωμα κι αὐτὸς ν' ἀναπαυτεῖ. Ἄλλοι, τὸ εἶχανε κερδίσει λιγότερο ἀνέξοδα αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Τοῦ Γοφρέδου ντὲ Τουρναί δὲν τοῦ ἀπόμεινε ἄλλο χρέος τώρα νὰ ξοφλήσει. Ἡ γενιά του εἶτανε πιά δίχως διάδοχο, σθηστή.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Κ Ι'

Ο ΣΦΑΛΑΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΜΠΙΑΝΚΑΣ

ΑΝΟΙΞΗ ήρθε πρώϊμη, στρώθηκαν τὰ χωράφια μὲ χαμομήλι καὶ παπαρούνες. Ἀνάμεσα σὲ Φράγκους καὶ Ρωμιοὺς εἰρήνη βασίλευε πάλι, εἰρήνη ἀδιατάρακτη, δίχως ἐπιβουλές καὶ ξεσυνέριες. Κι ὁ καιρὸς τῆς μεγάλης πείνας εἶχε περάσει, οἱ κάμποι καρπίζανε, τὰ λιμάνια ζωντάνευαν.

Στὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας, ψηλὰ στὴ βίγλα τοῦ πύργου, πῆρε πάλι τὴ θέση τοῦ ὁ παλιὸς ὁ βιγλάτορας, καὶ τὸν ἄκουγες τώρα τὶς ἑμορφες νύχτες νὰ στήνει καθὼς καὶ πρὶν τὸ τραγοῦδι τῆς ἀγρόπνιας. Ὅμως ἡ πριγκηπέσσα δὲν καθότανε σὰν ἄλλοτε ἐδῶ κατὰ προτίμησιν. Ὑστερα ἀπὸ τὸ Νησί, εἶχε ἔρθει μονάχα γιὰ μιὰ βδομάδα καὶ πάλι

ἔφυγε. Γύρισε πίσω στὴν Ἀνδραβίδα. Λέγανε πὼς ὁ πρίγκηπας εἶχε ξανακυλήσει, λοιπὸν ἤθελε νὰ θρῖσκεται κοντὰ του, καθὼς εἶταν χρέος τῆς.

Γιὰ τοὺς Καλαματιανοὺς ὥστόσο εἶταν ἀκόμα νωρὶς νὰ ξεχάσουν τὴν ἀνταρσία καὶ τὸ σέντζιο τοῦ κάστρου, ἀφοῦ εἶπαν γύρω τους τὶς χῆρες καὶ τὰ ὄρφανὰ τῶν σκοτωμένων. Ζαλισμένοι ἀπὸ τὴν πρώτη ἐντύπωση, τὸ ξαφνικὸ γύρισμα τῆς τύχης, ἀπέμεναν ἀκόμα ζαρωμένοι, ὑποψιάζοντας τὸ Φράγκο, τρέμοντας νὰ ξεμυτίζουν μ' ἕση πρῶτα ἀφροντισιά. Σὰν περνοῦσαν οἱ βιλάνοι στοὺς δρόμους, ἀγναντεύανε τὸ μαγαζὶ τοῦ Ζερβοχέρη σφαλιστό, τοῦ Σεραφεῖμ σφαλιστό, κι ἄλλα ἀκόμα. Στου Τιμόθεου πάλι τὸ σιδεράδικο, εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὸ χωριὸ νὰ πιάσει δουλειὰ ὁ ἀδερφὸς τῆς Ἀναστασῶς, γιὰ νὰ συντηρήσει τὴν ὄρφανεμένη φανίλια· ἔμωσ δὲν πῆγαιναν καλὰ τὰ πράματα, ὁ καινούργιος σιδεράς δὲν ἤξερε καλὰ τὴν τέχνη, δὲν εἶχε τὰ μπράτσα τοῦ ἀλλοτινοῦ, οἱ πελάτες λάκιζαν. Μονάχα ὁ παπάς, ποὺ εἶχε πάρει τὸ συνήθειο νὰ περνάει μιὰ βόλτα κάθε θράδῳ ἀπὸ τὰ χαροκαμένα σπίτια, ἐρχότανε νὰ καθήσει γιὰ λίγο κ' ἐδῶ, δίπλα στ' ἄμῳνι, νὰ πεῖ δυὸ λόγια, ἴσως καὶ νὰ μάθει ὁ ἴδιος μὴπως εἶχανε λάβει καμμιάν εἰδηση ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐκεῖ ἀπάνω στὰ βουνά.

Γιὰ καιρὸ ὥστόσο κανένα μαντάτο δὲν εἶχε φτάσει. Τὸ καλοκαίρι πέρασε, μπήκε τὸ φθινόπωρο κ' οἱ Καλαματιανοὶ ἀρχίζαν τώρα νὰ ξεχνᾶνε. Κανένας πόνος δὲν ἀντέχει στὸ κύλισμα τοῦ καιροῦ. Ἡ Ἀναστασὴ ἀπορημένη εἶδε ἕνα βράδυ, ἐκεῖ κατὰ τὰ λυχναράματα, μιὰ ξένη κυρὰ νὰ μπαίνει στὸ σιδεράδικο μὲ πρόσωπο κρυμμένο σὲ πυκνὴ μπόλια.

«Κάποιο λάθος θάχει κάνει», συλλογίστηκε καθὼς ζύγωνε δισταχτικὰ τὴν ξένη γιὰ νὰ τὴ ρωτήσῃ τί ὀρίζει. Ὅμως ἐκείνη, προχωρώντας σταθερὰ, τὴν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι, κοίταξε γύρω της μὲ προφύλαξη καὶ τὴν τράβηξε σὲ μιὰ γωνιά.

— Ὁ Ζερβοχέρης ποῦ εἶχε τὸ καπηλειό, ἀδερφὸς τοῦ ἀντρα σου δὲν εἶτανε ; ρώτησε γρήγορα.

— Ἀδερφὸς τοῦ ἀντρα μου τοῦ συχωρεμένου, ναί. Γιατί ;

— Καὶ ξέκοψε γιὰ τὰ βουνά.

— Δὲν ξέρω . . .

— Ξέκοψε γιὰ τὰ βουνά.

Ἡ ξένη κυρὰ εἶταν ἁμορφῆ, ἡ μπόλια ποῦ γλίστρησε φωνέρωσε τὰ μεγάλα της μυγδαλωτὰ μάτια. Ἐχωσε ξαφνικὰ στὴ χούφτα τῆς Ἀναστασὴς κάτι νομίσματα καὶ ρώτησε πάλι :

— Ἐχεις κανένα μαντάτο ἀπὸ κείνους ;

— Ὅχι.

Πῆρε ἀνάσα ἀνήσυχη ἡ ξένη. Ἡ φωνὴ της φαίνότανε νὰ κόβεται.

— Μαζί τους δὲν εἶτανε καὶ κάποιος . . . Σγουρός ;

Ἡ Ἀναστασὴ τὴν κοίταξε δύσπιστα, δὲν ἀποκρίθηκε.

— Πές μου το, καλὴ μου. Δὲ θὰ χάσεις !

— Δὲν ξέρω.

— Δὲν τοῦ θέλω κακό. Γιὰ καλὸ σὲ ρωτᾶω !

— Εἶτανε.

Τὰ μάτια τῆς ξένης ἔλαμψαν.

— Πῆγα στὸ καπηλειὸ νὰ ρωτήσω, ἐξήγησε, μὰ τὸ βρήκα σφαλιστό. Τότε οἱ γειτόνοι μὲ στείλανε σὲ σένα.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὄλοι οἱ βιλόνοι τῆς πολιτείας τὸ ξέρανε πιὰ γιὰ τὴ μικρὴ ομάδα ποῦ βγήκε στὸ κλαρί. Τὴν Ἀναστασὴ δὲν τὴν παραξένευε ποῦ ἡ ξένη τὸ εἶχε μάθει. Ὁ τρόπος της εἶτανε ποῦ τὴ σάστιζε.

— Σὰν ἔχεις νέο, καλὴ μου, θὰ μοῦ τὸ πεις, ἔ ; Καὶ σ' τὸ ξαναλέω : δὲ θὰ χάσεις.

Ἡ φωνὴ της εἶτανε παρακλητικὴ, χαδιάρια. Τυλίχτηκε πάλι στὴ μπόλια της κ' ἔφυγε. Στὴν πόρτα ἀπέξω, εἶχε σταθεῖ νὰ τὴν περιμένει μιὰ δούλα Σαρακηνή.

Ἀργὰ τὸ βράδυ ποῦ ἦρθε ὁ παπα - Δανιήλ, ἡ Ἀναστασὴ ἁπομολογήθηκε τὸ περιστατικὸ. Ἐμεινε σκεπτικὸς ἐκεῖνος, νὰ κοιτάζει τὸ φουντωμένο καμίνι· σὰν ἄκουσε ἕμως γιὰ τὴ Σαρακηνὴ φάνηκε ξάφνου νὰ ζυπνάει.

— Ἡ κόρη τοῦ Καφούρη πρέπει νὰ εἶταν, εἶπε σαστισμένος. Μὰ γιατί ; Κι ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ . . .

Τὴν ἴδια ὥρα ἡ Μπιάνκα, μπαίνοντας στὴν κάμαρά της, ἄκουσε στὴ διπλανὴ εὐν πατέρα της νὰ σηκώνει μεγάλο σαματὰ, νὰ πηγαίνει καὶ νᾶρχεται βλαστημώντας, νὰ χτυπάει στὸν τοῖχο γροθιές. Ἔτσι τὸ

συνήθιζε σὰν εἶτανε νευριασμένος. Ἀπόψε, ξεπέρασε τὶς ἄλλες τὶς φορές, γιατί σὲ μιὰ στιγμή πέταξε χάμου κ' ἓνα πιξίδι μπρούντζινο, πού βρόντηξε μεταλλικά. Ἡ Μπιάνκα τὸ γνώρισε ἀπὸ τὸν ἤχο, εἶτανε θήκη γιὰ τὶς μολυβένιες βούλες πού κρεμοῦσε ὁ πατέρας της κάτω ἀπὸ τὶς γραφές του. Τὴν ἐβλεπες πάντα ἀκουμπισμένη πάνω στ' ἀναλόγιο.

Δὲν κάθησε νὰ φάει στὸ τραπέζι ἀπόψε ὁ Καφούρης. Πρωτοῦ δῶμο; πλαγιάσει, φώναξε τὴν κόρη του.

— Τὸ γάμο πού σοῦ εἶπα, ἔκανε ἀγριεμένος ἀκόμα, θὰ τὸν κάνεις. Ἀναβολές δὲ σηκώνω! Θὰ πάρεις τὸν ἀντρα πού σοῦ διάλεξα γιατί εἶναι ὀρθοδόξος μας καὶ γιατί θὰ μὲ βοηθήσει τώρα πού καταστρέφομαι. Θὰ τὸν πάρεις, κ' ὕστερα θὰ φύγουμε ὅλοι μαζί γιὰ τὴ Γένοβα. Ἐκεῖ θὰ μείνουμε στὸ ἐξῆς. Σιχάθηκα τὸν τόπο τοῦτο τὸν ἀφορεσμένο. Ἀνάθεμα! Νὰ τί διάφορο ἔχω ἀπὸ τοὺς Φράγκους, τοὺς Ρωμιούς καὶ αὐτοὺς τοὺς σκύλους τοὺς γασμούλους. Μὲ λήστεψαν, μὲ φάγανε ὡς τὸ κόκκαλο!

Ἡ Μπιάνκα τὸν ἤξερε καλὰ τὸν πατέρα της, πάνω στὴν ἄψη τοῦ θυμοῦ του εἶτανε μάταιο νὰ τοῦ κρατήσεις κεφάλι. Δὲ μίλησε, μὰ καὶ δὲν ὑπόκυψε. Στάθηκε ἀτάραχη νὰ τὸν κοιτάζει.

— Θὰ τὸν πάρεις μόλις γυρίσει πάλι μὲ τὸ καράβι ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, εἶπε ὁ Καφούρης κόβοντας βόλτες φουριόζος. Τὴν πρώτη φορά, ἐδῶ καὶ τρεῖς μῆνες, σοῦ τῶκανα τὸ χατίρι ν' ἀναβάλω. Ἦώρα δὲν ἔχει πιά, δὲν ἔχει!... Εἶναι ἀνθρώπος πού τὸν ξέρω, αἷμα δικό μας, ἐμπορος μὲ βιός.

— Τί σοῦ ἔκαναν οἱ ντόπιοι; ρώτησε ἀδιάφορα ἡ Μπιάνκα.

— Τί μοῦκαναν; Φωτιά νὰ τοὺς κάψει! Τρεῖς χιλιάδες χρυσὰ πέρπουρα μού τρῶει ὁ σκύλος αὐτός ὁ Σγουρομάλλης, ἓνα βασίλειο!

Ἀναπάντεχα, τ' ὄνομα τοῦτο κάτι ξυπνοῦσε στὴ θύμιση τῆς Μπιάνκας. Ἔβαλε προσοχή.

— Ποιὸς εἶναι ὁ Σγουρομάλλης;

— Ὁ πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ, πού νὰ μὴν εἶταν! Χά! Νὰ μὴν εἶτανε τότε πού τοῦ τὰ δάνειζα θέλω νὰ πῶ, γιατί τώρα πιά, ἔτσι κ: ἄλλιως, δὲν εἶναι. Δὲν εἶναι! Ἀνάθεμα καὶ τρισανάθεμα!

Ἡ ἀπελπισία τοῦ γέροντα εἶχε περσέψει. Χτύπησε τὶς παλάμες του πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του κ' ὕστερα, μὲ τὰ δάχτυλα πλεγμένα, τὸ μέτωπό του.

Ἦώρα κ' ἡ Μπιάνκα εἶχε θυμηθεῖ. Τ' ὄνομα πού μαύλισε κεῖνο τὸ δράδου τὸν Σγουρό, στὴν κάμαρά της...

— Τί ἔπαθε ὁ Σγουρομάλλης; ρώτησε κάνοντας τὴν ἀδιάφορη ἀλλὰ καὶ κρατώντας σύγκαιρα τὴν ἀνάσα της.

— Ὡ τὸν ἀφορεσμένο, ὦ τὸν ἀντίχριστο! Τί νὰ πάθει; Ὡ, τι κ: ἀν πάθει τώρα εἶναι λίγο. Τὸν καθαίρεσαν ἀπὸ τ' ἀξίωμά του. Τὰ χτήματά του, τὰ χρυσαφικά του, ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε, τὰ δήμεψε τὸ κράτος τους.

— Γιατί;

Ὁ Καφούρης στάθηκε ζαλισμένος, τὸ μάτι του κοίταζε ἄψυχο τὴν κόρη του.

— Τοὺς ἐπαιξε, ἔκανε βαρύθυμα. Στὴν Πόλη δταν εἶταν, εἶχε

καταφέρει να πάρει διαταγή του βασιλέα να παραδώσουν το κάστρο στον πρίγκηπα. Όμως, ανάθεμα, τη διαταγή εκείνη την είχε δώσει φαίνεται ο βασιλέας για να ξεφορτωθεί τους δυο Φράγκους. Πάνω που ξεκίναγαν οι τρεις για το Μοριά, στέλνει άλλη διαταγή να μη το παραδώσουν το κάστρο με κανένα τρόπο. Σαν έφτασε η δεύτερη, ο Σγουρμάλλης είχε εκτελέσει κιόλας την πρώτη.

— "Α!...

— "Ετσι τ'όκανε ο αντίχριστος! Κ' έμένα, μου είχε περάσει έκδουλεψη πώς με βοηθάει να έκδικηθώ τον έχθρό μου!... "Ω πού να τον καίει ή φωτιά της Κόλασης στον αιώνα!... Γυρίζοντας από δω στ'ο Μυτζηθρά, πιάστηκε στη φάκα σαν ποντικός. Η Κεφαλή τον περίμενε με τη δεύτερη διαταγή στα χέρια. Τον πιάνει εϋθύς για προδότη, τον ρίχνει στα σίδερα και του δημεύει το βιός. Πάνε τα τρεις χιλιάδες πέρπυρα που τον είχα δανείσει ο άμοιρος εγώ, ο κατατρεγμένος!...

Στάθηκε σ'α να ξυπνούσε από το μονόλογό του, κοίταξε με βλέμμα κακό τη θυγατέρα του.

— Μά τί σου τ'α λέω τούτα; Είσαι κόρη άσπλαχνη εσύ, δίχως λύπηση για τον πατέρα σου. Σϋρε! σϋρε να πλαγιάσεις. Μπρός!... Κι αυτό που σου είπα μην ξαστοχάς. Μόλις γυρίσει με το καράδι!

Η Μπιάνκα δέν άποκρίθηκε. Γύρισε τη ράχη της και βγήκε από το δωμάτιο.

Άπό τη μέρα κείνη, κατάλαβε πώς δέν της μένει πια καιρός. Να περιμένει δέν είτανε πια στ'ο χέρι της. Την πρώτη φορά, έδω και μήνες, ο πατέρας της, κάνοντας την πρόταση, δέν έμοιαζε και τόσο να έπιμένει. Είτανε πλούσιος ο γαμπρός, έμπορος Γενοβέζος, που είχε με τον Καφούρη συχνά άλυσιθερίσια, γεροντομπασμένος όμως κι άπάνθρωπα άσχημος. Η Μπιάνκα άρνήθηκε. Δέν έδειξε πείσμα ο γέροντας, δήλωσε άπλά και μόνο πώς δέ θεωρεί τελειωμένο το ζήτημα και της άφηνει διορία να σκεφτεί. Τ'ο είπε τυπικά αυτό, είταν δλοφάνερο, για να μη δείξει πώς δέχεται την άρνησή της. Όμως από τότε ίσαμε τώρα τα πράματα είχαν αλλάξει, ο τραπεζίτης έπαθε ζημιά. Τρεις χιλιάδες χρυσά πέρπυρα δέν είτανε βέβαια ποσό που να τον χαντακώσει, έφτανε όμως για να τον κάνει να λυσσάξει, να χάσει κάθε λογική. Έπρεπε με κάθε τρόπο να βουλώσει το χάσμα που άνοίχτηκε στ'ο ταμείο του, λοιπόν θ'α πουλούσε τη θυγατέρα του.

Μάζεψε ή Μπιάνκα τ'α χρυσαφικά της και λογάριασε πώς μπορεί με ταϋτα να καταφέρει πολλά. Άκόμα κι αν ο άγαπημένος δέν είχε τίποτα να κάνει τον πρώτο καιρό, θ'α μπορούσε να τον ζει αυτή για κάμποσο, πλουσιοπάροχα. Γιατί την είχε πάρει πια την άπόφασή της: θ'α τον στεφανωνότανε τον Σγουρό! Τ'ο είχε άποφασίσει όχι τώρα τελευταία αλλά από τον καιρό άκόμα του σέντζιου' τέτοιος είταν ο θαυμασμός που της προκάλεσε ή άποκοιτία του έραστή της. Αϋτόν θ'α παίρνε άντρα της, μακάρι κι αν είτανε να τον ακολουθήσει στ'α βουνά ή στ'ην κρεμάλα!

Τ'ον πρώτο καιρό, τέλη άκόμα του χειμώνα, είχε βλθθει να τον καρτερεί, έλεγε μέσα της πώς έτσι κι άλλιώς θ'α γυρίσει πίσω εκείνος. «Φεύγει τώρα την όργη των Φράγκων, συλλογίζότανε, κρύβεται: ώσου

νά ξεχαστεί τὸ πρᾶμα. Ὑστερα, κάποια μέρα, θὰ φανεῖ ἔτσι καθῶς τὴν ἄλλή τῇ φορά.» Καὶ τότε δὲ θὰ τὸν ἀφήσει πιά νά τῆς φύγει μέσ' ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά της, ὄχι! Θὰ τὸν πάρει, θὰ τὸν ἀρπάξει, καὶ γρήγορα, μὲ μιὰν ἀνάσα, θὰ φύγουν κ' οἱ δυο μαζί. Ὡστόσο ὁ καιρὸς περνοῦσε, ἡ ψυχὴ τῆς ἄθελα κάποιες στιγμὲς ἐδείλιαζε. Κι ἂν δὲ γυρίσει ποτὲ πιά ἐκεῖνος; κι ἂν γυρίσει δταν θὰ εἶναι πιά ἀργά; Τὸ καρόβι τοῦ Γενοβέζου, μιὰ μέρα θὰ μπεῖ στὸ λιμῶνα. Καὶ τότε τί πρόφαση θὰ βρεῖ αὐτὴ γιὰ ν' ἀποφύγει τὸ μισημένο γάμο; Κι ἂν θελήσει ἄκόμα νὰ ξεκόψει ἀπὸ τὸ σπῆτι τοῦ πατέρα της, ποῦ θὰ πάει μονάχη, μὲ ποιὸ σκοπὸ;

Ἄρχισε ν' ἀναζητᾷ τὸν Σγουρό, νά ρωτᾷ ἐπου μποροῦσε, ἔστειλε τὴ δούλα της νά χτυπάει πόρτες, νά παίρνει πληροφορίες, πλήρωνε ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἔβαζε νά ταξιδεύουν σύμφωνα μ' ὁδηγίες της σὲ τόπους μακρυνούς. Τῆς φέρνανε πίσω μαντάτα ἀπίθανα, ἀντιφατικά, πότε-πότε δὲν τοὺς ξανάβλεπε καθόλου. Πιέφτοντας ἔτσι ἀπὸ ἐλπίδα ξαφνικὴ σ' ἀπογοήτευση, ζοῦσε τώρα μιὰ ζωὴ λαχανιασμένη, μαρτυρική, ἔτρεμε κάθε στιγμὴ μήπως φανεῖ κάτω στὸ λιμῶνα τὸ γενοβέζικο πού ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, μισοῦσε δλο καὶ πιδὸ πολύ, δλο καὶ πιδὸ βαθιὰ τὸν πατέρα της. Ὡ, ναί, προπάντων αὐτό: Τὸν μισοῦσε. Τὸ ἤξερε: αὐτὸς εἶταν ἡ αἰτία πού ἔχασε τὴν ἀγάπη της, αὐτὸς ξεσήκωσε τότε, στ' Ἀνάπλι, τοὺς Φράγκους καὶ τὸν κυνήγησαν, αὐτὸς βήτησε τὸν Σγουρομάλλη στὸ κάστρο. Λίγο-λίγο, ψίχαλο τὸ ψίχαλο, εἶχε κατορθώσει πολλὰ νά μάθει, μέσ' ἀπὸ τὰ φέματα κατάφερε νά οἰκοδομήσει ἕνα μέρος τῆς ἀλήθειας.

Ὁ πατέρας της εἶταν ὁ βαθύς, ὁ ὀρκισμένος της ἐχθρός.

Ἐκεῖ κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ χειμῶνα, μαντάτα παράδοξα φτάσανε στὴν Καλαμάτα. Ἐνῶ τὰ πράματα πῆγαιναν καλὰ, ἐνῶ οὔτε πεῖνα εἶχε ξαναπέσει στὸν τόπο, οὔτε οἱ Φράγκοι ἔκαναν τίποτα ἀπὸ τὶς συνηθισμένες τους ἄλλοτε αὐθαιρέσιες, καστέλλια ἀπομακρυσμένα δέχτηκαν ἐπίθεση ἀπὸ ἀγνώστους ροβολατόρους, ἀρχόντοι πού ταξίδευαν στὰ βουνὰ πέσανε στὰ χέρια ξεσηκωμένων βιλάνων. Δὲν εἶτανε ληστὲς ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους, δὲν ἐγδῦναν ἐμπόρους ἢ πρᾶματευτῆδες. Φοβέριζαν τοὺς τοπάρχους, στήνανε κυνήγι στοὺς σεργέντες πού κατέβαιναν στὰ χωριὰ νά εἰσπράξουν τοὺς φόρους καί, τὸ χειρότερο, δείχνανε νά παίρνουν ἐκδίκηση ἀπὸ τοὺς ὑπαίτιους κάθε φορὰ πού μὲ τὸν ἕνα ἢ μὲ τὸν ἄλλο τρόπο καταπίεζαν ντόπιους.

Οἱ Φράγκοι στὴν ἀρχὴ δὲν ἀνησύχωναν καὶ πολὺ. Νόμισαν τὰ κρούσματα τυχαῖα, βγάλανε μονάχα ἐράλδους νά διακηρύξουν στὴ χώρα πὼς ὅποιος ἔπεφτε στὰ χέρια τους ἀπὸ τοὺς ροβολατόρους θὰ κρεμιότανε ψηλὰ σὲ διάσελο καὶ θ' ἀπόμεινε ἐκεῖ ὥσπου νά φᾶνε τὸ κουφάρι του τὰ ὄρνια. Ὡστόσο, σὰ γι' ἀπόκριση στὴ φοβέρα τούτη, μονομιᾶς τὰ κρούσματα πλήθυναν. Συνοδίες ἀπὸ ἀρχόντους ταξιδιωτὲς ἔφτασαν στὴν Καλαμάτα λέγοντας πὼς οἱ βουνήσιοι δρόμοι δὲν εἶναι πιά σίγουροι, τὰ περάσματα βρίσκονται στὰ χέρια τῶν ροβολατόρων. Τότε μιὰ φήμη ἀπλώθηκε, ὑποψία ἴσως, πού ἔμοιαζε ὁμως πολὺ ἀξιοπίστη: Τὰ κρούσματα αὐτὰ, εἶπανε, δὲν εἶναι συμπτωματικά, φανερό πὼς κάποια κεντρικὴ θέληση τὰ διευθύνει, κάποιος νοῦς πού πορεύεται στίς

ἐνέργειές του μὲ σύστημα καὶ σχέδιο. Ἡ παλιὰ ψύχωση τοῦ πρίγκηπά, βαλμένη πάλι σὲ κυκλοφορία ἴσως καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο, βρήκε ἀνταπόκριση παντοῦ: Ὁ Μυτζηθρὰς εἶναι συνεννοημένος μὲ τοὺς ροβολατόρους· πρόκειται γιὰ πόλεμο ἀφανέρωτο.

Ἄκουγε ἡ Μπιάνγκα τὶς φήμες, μάθαινε τὰ καινούργια κάθε τόσο περιστασιακά, καὶ ἡ ψυχὴ της ἀναγάλλιαζε, χτυποῦσε κρυφὰ ἡ καρδιά της. Κανένας δὲν τῆς ἔβγαζε ἀπὸ τὸ νοῦ πὼς εἶναι ὁ καλὸς της τὸ παλληκάρι ποῦ ἀναφε τῇ φωτιᾷ τούτῃ στὸ Μοριά. Σημάδια θετικά δὲν εἶχε γιὰ νὰ τὸ ξέρει, στὴν ἀρχὴ τὸ εἶχε μονάχα ὀνειρευτεῖ, ἔτσι ἀπὸ τῇ δειψᾷ νὰ λάβει μῆνυμά του· ὥσπου, δίχως νὰ τὸ καταλάβει καὶ ἡ ἴδια πῶς, τὸ πίστεψε. Τώρα, κάθε φορὰ ποῦ τῆς ἔφτανε στ' αὐτιά κάποιον καινούργιον μαντάτο ἀπὸ τὰ βουνά, ἡ καρδιά της γλυκαινότανε, θαροῦσε πὼς ἔλαβε μαζί καὶ ἕνα χαιρετισμὸ ἀπὸ τὸν Σγουρό. Ἄρχισε νὰ ζεῖ μὲ τὴν ἀπόμακρη συντροφιά του.

Πάνω σ' αὐτά, ἕνα βράδυ, ἄνθρωπος πληρωτικὸς τοῦ πατέρα της, σταλμένος ἀπὸ κείνονε στὸ Μυτζηθρὰ γιὰ νὰ βρεῖ τὸν Σγουρομάλλη καὶ νὰ τοῦ ξεριζώσῃ ὅ,τι μποροῦσε ἀπὸ τὰ δανεικά, γυρίζει φέρνοντας στὸ γέροντα ἀσχημά νεά. Ὁ ἄλλοτε πρωτοστράτορας βγήκε ἀπὸ τὴ φυλακὴ μὰ δὲν εἶναι πιὰ σὲ θέση τίποτα νὰ πληρώσει. Τὰ σπῆτια τοῦ τὰ πήρανε, τὰ μετρητὰ εἶχανε φαγωθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸν ἴδιον, τέλος καὶ τὰ χρυσαφικά του, ὀνομαστὰ κεῖ-κάτου, τὰ σήκωσε μιὰ νύχτα ἡ γυναίκα του, ὅταν ἐκείνος εἶταν στὴ φυλακὴ, καὶ ἔφυγε ἀκολουθώντας ἕνα σπαθοφόρο, ἐραστή της.

Ἀναφε καὶ κόρωσε ὁ Καφούρης, δράκος ἔγινε. Ἰσαμε τώρα, μ' ὄλο ποῦ τόσο εἶχε φωνάζει, διατηροῦσε μιὰν ἐλπίδα πὼς ἕνα μέρος τουλάχιστον ἀπὸ τὸ κεφάλαιο θὰ τὸ ξαναπάρει πίσω. Τώρα ὄλα εἶταν χαμέγα, τελειωτικά. Ὀλάκερη τῇ νύχτα ἐκείνη, δὲν ἔκλεισε μάτι. Πήγαινε καὶ ἔρχεταν στὴν κάμαρά του, ἀνεμίζοντας τὶς ἀκρες τοῦ μεταξένου του τζουμπέ, ἔθριζε, βλαστήμαγε καὶ γροθοκοποῦσε τοὺς τοίχους. Τέλος, κοντὰ τὰ χαράματα, φησύχασε γιὰ λίγο· ξύπνησε μόλις ἡ μέρα φώτισε καὶ φώναξε πάλι τὸν ἐμπιστικὸ του, ποῦ κοιμότανε στὸ κατώ, ν' ἀνέθει στὴν κάμαρά του.

— Ἀπὸ τὸ ταμεῖο τοῦ γκουβέρνου τοὺς δὲν τὰ γύρευες, μωρέ; τοῦ λέει. Ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Κεφαλή!

Ὁ ἄνθρωπος τὰ ἔχασε.

— Ἀπὸ τὸ στρατηγὸ!... Πῶς νὰ κοτήσω, ἀφέντη;

— Νὰ κοτήσεις, σκύλε! Τί σ' ἔστειλα! Γιὰ δὲς ἐμπιστικὸς μιὰ φορὰ!... Ἄχ, ἔπρεπε νάμαι ἐγὼ ἐκεῖ, ἔπρεπε νάμαι ἐγὼ καὶ θάδλεπαν...

Τὸ εἶπε, τὸ ξανάπε, ξάφνου σταμάτησε τὶς βόλτες του. Ἐμεινε λίγο ρεμβάζοντας, μὲ τὸ κεφάλι του ἀναριγμένο. Τέλος, χτυπώντας τῇ γροθιά του:

— Θὰ πάω! Ξεφώνισε. Φεύγω αὔριο κιόλας πρῶτ!

Μάταια πάσχισαν νὰ τὸν κρατήσουν. Δὲν ἄκουγε τίποτα. Οὔτε ροβολατόρους λογάριαζε, οὔτε τὰ γεράματά του. Ἐβαλε νὰ ζέψουν τρεῖς μούλες, καθάλικεψε στὴ μιὰ, πήρε δυὸ δούλους μαζί του καὶ ξεκίνησε.

Ἡ Μπιάνκα, ἀγουροξυπημένη, τὸν εἶδε ἀπὸ τὸ παραθύρι τῆς νὰ φεύγει μέσα στὸ ὕγρὸ καὶ γαλάζιο φῶς τῆς αὐγῆς.

Τὸν περίμενε νὰ γυρίσει μιὰ βδομάδα, τὸν περίμενε δυό. Ἀπὸ τὴν τρίτη καὶ πέρα, ἄρχισε ν' ἀναρωτιέται τί ἔγινε. Κρυφά, μὲ λαχτάρια ἔνοχη, ἡ καρδιά τῆς ὄνειρευότανε σκηνὲς δραματικῆς, τὸν πατέρα τῆς νὰ πέφτει στὰ χέρια τῶν ροβολατόρων, τὸν Σγουρὸ νὰ ξεπετιέται μπροστά του ἀναμαλλιασμένος κ' ἐκδικητικὸς, τὴν τιμωρία νὰ συντελεῖται. Δὲν εἶχε πιά ἀπομείνει μέσα τῆς οὐδὲ σταγόνα φίλτρο, ὁ ἔρωτικὸς καὶ μὸς ἐξανέμισε τὰ σπάνια δάκρυα τῆς στοργῆς. Εἶχε νὰ θυμηθεῖ ἀπὸ παιδούλα ἡ Μπιάνκα τὰ μάτια τῆς δακρυσμένα, τὰ νεύρα τῆς δὲ λύγισαν ποτέ.

Δυὸ βδομάδες μετὰ τὸ ξεκίνημα γιὰ τὸ ταξίδι τοῦ πατέρα τῆς, φάνηκε τὸ γενοβέζικο νὰ μπαίνει στὸ λιμῖωνα. Ἦρθε νὰ χτυπήσει τὴν πόρτα τοῦ Καφούρη ὁ ὑποψήφιος γαμπρός. Ὁρατὰ εἶχαν ἔρθει τὰ πράματα, κάποιος θεὸς ἢ κάποιος δαίμονας τὰ εἶχε βολέψει γιὰ τὴν Μπιάνκα.

Ἐμπασαν τὸν ἔμπορο στὸ σπίτι κ' ἡ θυγατέρα τοῦ μεσοῖρ Ματτέο ἦρθε νὰ τὸν ὑποδεχθεῖ.

— Ἄσχημα μαντάτα, ἀφέντη μου, τοῦ λέει. Ὁ πατέρας μου θαρῶ πὼς μᾶς ἄφησε χρόνους.

Τὰ ἔχασε ὁ ἄνθρωπος. Γούρλωσε τὰ μάτια του, κοίταξε γύρω του, κοίταξε τὸ κόκκινο φόρεμα τῆς Μπιάνκας, ἀπόμεινε ἀλαλος.

— Καταλαβαίνεις τώρα πὼς δὲ μπορῶ, κόρη μονάχη, νὰ σὲ φιλοξενήσω στὸ σπίτι μου, ἐξήγησε ἀτάραχη ἡ κοπέλλα. Σῦρε λοιπὸν στὸ καλὸ καὶ πὲς τὰ χαιρετίσματα στὴν πατρίδα.

— Μά... σωστά μου μιᾶς, κυρά μου; κάνει ζαλισμένος ὁ ἔμπορος. Ὁ Ματτέος πέθανε ἢ μοῦ τὸν κρύβεις γιὰ νὰ γελάσω;

— Πέθανε, ξανάπε στυγνά, κοφτὰ ἡ Μπιάνκα. Ἄν θεὸς ὁμως νὰ γελάσεις, μπορεῖς.

Ὁ ἔμπορος, δίχως κουβέντα νὰ τολμήσει γιὰ γάμο, ἔφυγε κυνηγημένος.

Καὶ τότε ἡ Μπιάνκα ἄρχισε νὰ δραματίζεται τὴν ὀριστική, τὴ μεγάλη λευτεριά. Θὰ ἔπαιρνε τὴ σκλάβη τῆς τὴ Σαρακηνή, καὶ θὰ ἔφυγε κι αὐτὴ γιὰ νὰ πάει σὲ προϋπάντηση τοῦ Σγουροῦ. Ἄν τὴν κρατοῦσε κάτι ἀκόμα, εἶταν ὁ φόβος μήπως συντύχει ἐκεῖ τὸν πατέρα τῆς. Θὰ γινόταν ἡ γυναίκα, νόμιμη ἢ ὄχι ἀδιάφορο, τοῦ καλοῦ τῆς, θὰ μοιράζονταν οἱ δυὸ μαζί τὴν ἴδια, τὴν παράνομη ζωὴ. Τὸ δάσος θὰ εἶτανε τὸ σπίτι τους, ἓνα στρώμα φύλλα ξερὰ τὸ νυφικὸ τῆς τὸ κλινάρι. Καὶ θὰ πίνανε μὲ τίς χουφτες, σκυμμένοι σὰ ζαρκαδία πάνω σὲ κρύες τοῦ βουνοῦ πηγές, καὶ θὰ γελοῦσαν παιδικά, ξέγνοιαστα, βλέποντας τὴν εἰκόνα τους νὰ τρεμίζει μέσα στὸ κρουσταλλένιο τὸ νερὸ.

Ἐάφνου, μιὰ νύχτα, χτύπος βαρὺς ἀκούγεται κάτω, στὴν ξώπορτα. Τρομαγμένη στὸν ὕπνο τῆς ἡ γριά δούλα, πετάγεται, κατεβαίνει νὰ ἰδεῖ ποῖος εἶναι καὶ βάζει τὴ φωνή. Ἐῴπησαν κ' ἡ Μπιάνκα μὲ τὴ σκλάβη τῆς, ἀνακάθισαν καὶ κοιταχτήκανε. Σὲ λίγο, πήρε τ' αὐτὶ τους μέσα στὴν κάμαρα τοῦ γέροντα πατήματα, ἓνα στεναγμὸ. Τὸν ἀναγνώρισαν, εἶταν ἐκεῖνος.

Ἐκανε τὸν κοιμισμένο ἢ Μπιάνκα καὶ δὲ σηκώθηκε, ἢ καρδιά της ὄμως φούσκωνε ἀπὸ ἀγανάχτηση καὶ πίκρα. Γύρισε λοιπὸν, γύρισε ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς. . . Δὲν υπάρχει δικαιοσύνη στὸν κόσμον τοῦτο!

Τ' ἄλλο πρωτὶ, μόλις ποῦ εἶχε προλάβει νὰ ντυθεῖ, τὸν εἶδε ξάφνου νὰ σηκώνει τὸ βήλο τῆς πόρτας της καὶ νὰ μπαίνει. Εἶταν ἀγνώριστος. Καμπουριασμένος δλότελα, τσακισμένος, μὲ τὰ γένηια καὶ τὰ μαλλιά του μπερδεμένα, χαῦνα τὰ μάτια του, ἔσερνε τὸ βῆμα σὰν ἄρρωστος τοῦ θανάτου.

— Μάζεψε τὰ πράματά σου καὶ φεύγουμε, τῆς εἶπε δίχως νὰ τὴν κοιτάζει, μὲ φωνὴ βραχνή.

— Γιὰ ποῦ;

— Γιὰ τὴ Γένοβα.

Τὰ ἔχασε ἢ κοπέλλα.

— Τὴ Γένοβα;

— Ναί. Μὲ τὸ πρῶτο καράδι ποῦ θάρθει.

— Γιατί;

Δὲν τῆς ἀποκρίθηκε. Τὰ μάτια του εἶτανε γεμάτα τρόμους. Ἄδικα πάσχισε καὶ τὶς κατοπινὲς ἡμέρες νὰ τοῦ πάρει κουβέντα. Εἶχε γίνει λιγόλογος πολὺ. Οὔτε γιὰ τὸ ταξίδι του μιλοῦσε, γιὰ τὴν παράδοξή του ἀρχητα, οὔτε γιὰ τὸ λόγο τῆς φευγάλας. Ὅμως ἐκεῖνη δὲν τὸ εἶχε σκοπὸ, ὄχι, νὰ υπακούσει ἔτσι ἀβασάνιστα. Εἶχε πολὺ ὄνειρευτεῖ τὴ λευτεριά της γιὰ νὰ τὴν ἀπαρνηθεῖ τώρα, σὲ μιὰ στιγμή.

Ἐνα πρωτὶ μπαίνει στὴν κάμαρά του καὶ τοῦ λέει κοφτὰ:

— Ἐγὼ δὲ θὰ φύγω!

Εἶτανε καθισμένος στὸ κρεβάτι του καὶ κοιτάζε τὸ πάτωμα ἐκμηδενισμένος. Σήκωσε τὰ μάτια του, ἤσυχα.

— Γιατί;

— Θέλω νὰ μείνω ἐδῶ, ἔχω λόγο.

* Ἀπόμεινε ὁ Καφούρης σκεπτικὸς, τὰ δάχτυλά του παίζανε ἀφαιρέμενα μὲ τὰ κρόσια τῆς κουβέρτας.

— Δὲ θὰ τὸν ξαναδεῖς, τῆς λέει σὲ μιὰ στιγμή.

— Ποιόν; . . .

Ὅσο κι ἂν εἶταν ψύχραιμη ἢ Μπιάνκα, τινάχτηκε. Εἶχε διαβάσει λοιπὸν ὁ πατέρας της στὰ φυλλοκάρδια της μέσα; Ἐάφνου ὄμως μιὰ ἄλλη τρομάρα χυμáει καὶ τὴ ζώνει, πιδ δυνατή.

— Δὲ θὰ τὸν ξαναδῶ; ψιθυρίζει ζαλισμένη. Τοῦ ἔτυχε λοιπὸν τίποτα;

— Τράβηξε γιὰ πέρα, στὰ Σκορτά. Κάνει πόλεμο στὸν πρίγκηπα.

* Ἀνάσανε ἀνακουφισμένη. Ὅμως ἂν ὁ πατέρας της ἔλεγε ψέματα; Ἄν τὸ ἔκανε μονάχα γιὰ νὰ τὴν ξεγελάσει; Ἄλήθεια ἔφυγε ἀπὸ τὴ Λακρεμονία ὁ Σγουρὸς, ἀπὸ τὴ Μάϊνη, ἀπ' ἔλους τοὺς κοντινοὺς τόπους; Κι ἂν ξεμάκρυνε προσωρινά, μήπως δὲ θὰ ξαναγυρνοῦσε; Ἄλώνιζε, τὸ ἤξεραν πιά ἔλοι, σὰν ἀφέντης στὸ Μοριά.

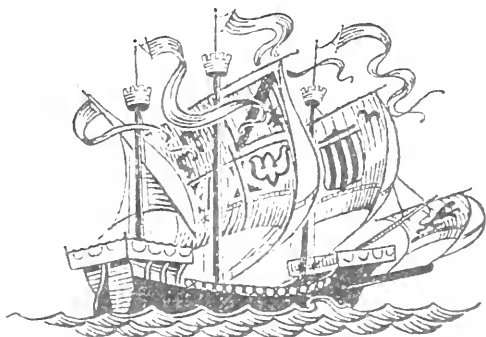
Ὡστόσο, κάτι εἶχε βαρύνει ἀπὸ τὸ πρωτὶ ἐκεῖνο τὴν καρδιά της. Ἄναρωτιόταν ἄθελα, μὲ πίκρα, πόσον ἄραγε καιρὸ θάρπεπε νὰ καθήσει ἔτσι νὰ τὸν περιμένει, ἂν θὰ τὸν ἐνοίαζε κ' ἐκεῖνον καθόλου νὰ τὴν ξαναδεῖ. Τ' ἄλλοτινὰ δὲν τῆς ἔδιναν θάρρος. Δὲν τὴν ἀγαποῦσε, ὄχι,

τὸ ἤξερε ἡ Μπιάνκα· κοντά της τὸν εἶχε κάποτε κι ὁμως δὲν εἶτανε ποτὲ δικὸς της, ἀφοῦ γύριζαν πάντα οἱ πόθοι του σ' ὄνειρα ἀξεδιάλυτα γι' αὐτήν. Κι ὁ καιρὸς θὰ περνοῦσε, κι ὄλο πιὸ πολὺ θὰ τὴν ξέχνανε, μιὰ μέρα θάψτανε πού δὲ θὰ θυμῶταν οὔτε κἀν τ' ὄνομά της. Σὲ τέτοιο σίφουνα πού τὸν συνεπῆρε, εἶταν ἀδύνατο νὰ σταματήσῃ πιά. Στὶς πολιτεῖες τοῦ πριγκιπάτου δὲ θὰ μπορούσε νὰ ξανακατέβῃ, εἶχε γίνει γιὰ τοὺς Φράγκους ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς. Νὰ ποιῆς εἶταν οἱ φιλοδοξίες του, οὔτε γνοιόσθηκε ποτὲ στὰ σοῦβάρὰ γι' αὐτήν. Στὴν πολυτάραχη ζωὴ του μέσα, ἡ ἀγάπη της εἶταν ἀσήμαντο ἐπεισόδιο, ἓνα ἔρημο ἐκεῖ φυλλοκάρῃ πού τὸ συνεπαίρνει ἀδιάφορα ὁ βοριάς.

Λαβῶθηκε γιὰ ὕστερη καὶ τελειωτικὴ φορὰ ὁ ἐγωῖσμός της. Πάλεψε ἀνηφορίζοντας στὸ πάθος, κατακύλησε πάλι στὴν ἀπογοήτευση, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες ἡ Μπιάνκα· τέλος, ἓνα πρωτὶ, ἔστησε πάλι ὀρθιο τὸ ἀγέρωχο κορμί της.

— Πᾶμε, σ' ἀκολουθῶ, εἶπε τοῦ πατέρα της.

Εἶτανε τέλη τοῦ Γενάρη, οἱ θαλασσες ἀνήσυχες. Ὅμως δὲν περιμέναν πολὺ· γαλέρα ἤρθε ἀπὸ τὴ Μονεμβάσα κ' ἔπιασε στὸ λιμνῶνα τῆς Καλαμάτας προτοῦ τραβήξῃ γιὰ τὴ Γένοβα. Τόση εἶταν ἡ βιάση τοῦ Καφούρη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Μοριά, πού τ' ἀποφάσισε. Μπαρκάρανε μιὰν αὐγὴ, δοῦλοι, ἀφεντάδες, ἀναχρικά, καὶ κἀνανε πανιὰ γιὰ τὴν πατρίδα.

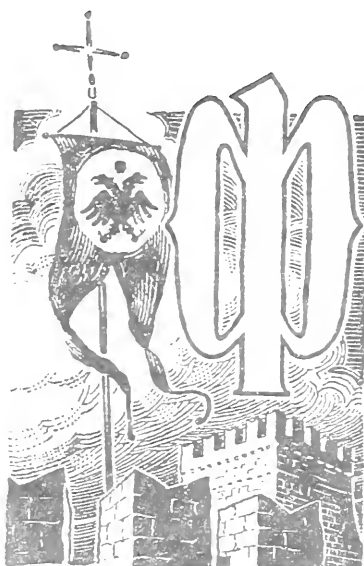

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Κ Δ'

ΡΟΒΟΛΑΤΟΡΟΙ

ΚΙ ΑΦΕΝΤΑΔΕΣ

ΓΙΑ ἀναγνώστη, πολλὰ σοῦ ἔχω ἀνιστορήσει καὶ λέω μὲ τὸ νοῦ μου πῶς πρέπει νὰ ἔχεις πιὰ ἀποστάσει. Μπορεῖ κιόλας — δὲν ξέρω — νὰ τὸ ἔπαθες αὐτὸ πολὺ προτοῦ τὸ μαντέψω, λοιπὸν χρέος μου κρίνω τώρα ν' ἀποσώσω μάνι - μάνι ἔτι, ἔγω ἀκόμα νὰ σοῦ πῶ κ' εὐθὺς ὕστερα νὰ σήσω τὸ κερί μου.

Μῆνες πέρασαν ἀπὸ τὰ περιστατικά ποὺ παρακολογήσαμε, μῆνες ποὺ γι' ἄλλους ἀνθρώπους φεύγουν ἀνάλαφροι σὰν τὰ πουλιὰ καὶ ἄλλους τοὺς βραβαίνουν μ' ἄλυσίδες. Ἐφερνε βόλτες στὸ Μοριά ὁ πύλεμος, κρυφός, ἀκήρυχτος, ἀγρίμι ποὺ λοχεύει στὸ βουνό, πίσω ἀπὸ τὶς βατομουριές καὶ τοὺς βράχους, μάτωνε τὰ ρυάκια, ἔσερνε

σκληριές ἀπάνθρωπες στὰ λαγκάδια, πότε ἔδω, πότε ἔκει. Ἄνθισαν τὰ βατόμουρα καὶ δέσανε. Ὁ πόλεμος κρατοῦσε.

Μιὰ μέρα ἑμορφή, λιοπερίχυτη, ἔκει σ' ἓνα καταπράσινο λιβάδι λίγο ἔξω ἀπὸ τὰ Βέρβαινα, ἀνάμεσα Τρίπολη καὶ Σπάρτη, γινότανε πανηγύρι. Εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, μὰ καὶ ἀπὸ μακρινές πολιτείες, ἄλλοι νὰ ἐκθέσουν τὴνπραμάτεια τους, ζῶα, πανικά, φαγώσιμα, ἐργαλεῖα, σύνεργα τοῦ σπιτιοῦ, καὶ ἄλλοι ν' ἀγοράσουν. Κοντὰ τὸ μεσημέρι ὁ κόσμος εἶχε περσέψει, μπουχδὸς ἀνέβαινε ἢ βαδούρα, τροκάνια κουδουνίζανε, μουλάρια χλιμίντριζαν, ὁ κουρνιαχτὸς στρουφιζε ἀνηφορίζοντας τ' ἀψήλου καὶ θόλωνε τὴν πιπεράτη λιακάδα. Ἐάφνου, ἔκει κάτω ἀπὸ μιὰ γχορτοὰ ὅπου ἕνας ἔμπορος Ρωμιὸς διαλαλοῦσε μονότονα, ἀπὸ τὸ πρῶτ', τὰ μεταξωτὰ του, ξεφωνητὰ ἀκούγονται, βλαστήμιες, καθγὰς ξεσπάει. Τρέχουν οἱ τριγυρινοὶ νὰ ἴδουν. Ὁ Ρωμιὸς εἶχε πιαστεῖ μ' ἓναν ἄρχοντα Φράγκο, τραβούτανε κ' οἱ δυὸ, καθένας ἀπὸ τὴ μεριά του, ἓνα κομμάτι ὕφασμα καὶ σύγκαιρα, σκυμμένοι πάνωθε, φτύνανε βρισιές.

— Σκλάβε! Ἐεφώνιζε ὁ Φράγκος, πάρε τὰ λόγια σου πίσω, εἰδεμὴ σε πατᾶω χάρμου σὰ σκουληκι.

— Άσε μου τὸ πράμα, σὰ δὲ θεὸς νὰ πληρώσεις ὅσο κάνει, φώναζε ὁ Ρωμιός.

— Ἐβρεις σὲ ποιὸν μιλάς, θρασίμι; Εἶμαι ὁ καθαλάρως ντὲ Ρεμού!

— Ὅποιος κι ἂν εἶσαι νὰ μὲ πληρώσεις.

— Ζῶο!

Σηκώνει ὁ ἄρχοντας ἕνα κομμάτι λόγχη πὺ κρατοῦσε γιὰ ραβδί καὶ κοπανᾷ μιὰ κατακέφαλη στὸν ἔμπορο. Ὑστερα πετάει χάμου τὸ ὕψωμα, γυρίζει τὴ ράχη του καὶ φεύγει βλαστημῶντας.

Ὁ χτυπημένος εἶχε πέσει στὰ γόνατα μ' ἕνα βόγκο. Αἷμα ζεστό, ὀλοκόκκινο, ἄρχισε ν' ἀναβλύζει ἀπὸ τὸ κρανίο του, λίγο πῖθ πάνω ἀπὸ τὸ μελίγγι, κατακυλοῦσε στὸ μάγουλό του, σούρωνε στὰ γένια του καὶ στάλαζε κόμπο-κόμπο στὸ γιαιά. Οἱ πανηγυριῶτες γύρω συνάχτηκαν γρήγορα νὰ τὸν βοηθήσουν. Εἶτανε γέροντας. Τὸν ἔπιασαν ἀπὸ τὶς μασχάλες, τὸν ἔστησαν στὰ πόδια του, ἔμως ἐκεῖνος, δίχως νὰ γνοιάζεται τῶρα γιὰ τὸ αἷμα πὺ κυλοῦσε, τοὺς παραμέριζε μὲ τὸ χέρι, ὀρθωνότανε στὰ νύχια, καὶ μὲ τὸ μάτι φλογᾶτο πάσχιζε νὰ ξεχωρίσει, πέρα καὶ πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια, τὸν ἀντίπαλό του πὺ ξεμάχραινε.

Τὴ στιγμή ἐκεῖνη, κάποιος τὸν ἀγγίζει στὸν ὦμο. Δὲ δίνει προσοχὴ ὁ γέροντας. Πάλι τὸν σκουντᾶνε, ἕνα χέρι τοῦ χουφτιάζει τὸ μπράτσο ἐπίμονα. Τότε γυρίζει ἀγαναχτισμένος καὶ ξάφνου βάζει φωνὴ χαρᾶς:

— Ἀφέντη Σγουρέ! Ἐδῶ 'σαι;

Οἱ συναγμένοι γύρω κοίταξαν μ' ἀπορία τὸν ἄνθρωπο πὺ εἶχε προβάλει ἀνάμεσό τους ἔτσι ἀναπάντεχα. Ναί, κάπου τὸ εἶχαν ἀκούσει τ' ὄνομα τοῦτο ἀπὸ καιρὸ, ψιθυριστά, τὸ θυμόντανε νὰ περνᾷ ἀπὸ στόμα σὲ στόμα.

— Ὁ Θεὸς σὲ στέλνει! ἔκανε ὁ ἔμπορος σηκώνοντας τὰ χέρια του.

— Χαλκοκοντύλη, ἔχω νὰ σοῦ μιλήσω, εἶπε ὁ Σγουρὸς κ' ἔγνεψε στοὺς πανηγυριῶτες πὺ τοὺς περιστοιχίζαν νὰ σκορπίσουν.

Ἄνοιξε ὁ κύκλος, οἱ δυὸ ἄντρες πέρασαν καὶ ξανοίχτηκαν στὸ λιθάδι.

Ἐνα μῆνα ἀργότερα, μαθεύονταν στὸ Μοριά τοῦτα τὰ παράδοξα: Ἐὸ φράγκικο κάστρο τ' Ἀη Γιώργη, στὰ Σκορτά, τὸ εἶχαν πατήσει οἱ Ρωμιοί. Δυὸ φρουροί του, ὁ σεργένης Μπονιφάτσος κι ἄλλος ἕνας, ἐξαγορασμένοι ἀπὸ τὸν κελλάρη του τὸν Ἄννινο, γαμπρὸ τοῦ Χαλκοκοντύλη, βόηθησαν, κάποια νύχτα φεγγαρόλουστη, νὰ σκαρφαλῶσουν μὲ σκάλες ἀπὸ τὸ τεῖχι οἱ ροβολατόροι. Μόλις μπήκανε μέσα, πρώτη δουλειὰ τοὺς εἶτανε ν' ἀνέθουν στὸν πύργο, νὰ πιάσουν τὸ βιγλάτορα καὶ νὰ τὸν δέσουν. Ὑστερα, ἀπὸ τὶς τάπιες πάνω, ἔκαναν τὰ συμφωνημένα σιιᾶλα μ' ἀναμμένους δαυλοὺς στὸν Λέοντα τὸν Μαυρόπαπα, καπετάνιο ἑκατὸ Τούρκων ρογατόρων στὴν ὑπηρεσία τοῦ αὐτοκράτορα, πὺ συνεννοημένος μαζί τους καρτεροῦσε παρέκει. Μπήκε κι αὐτὸς μὲ τοὺς δικούς του, ἔκανε κατοχὴ ἐπίσημη. Τ' ἄλλο πρωτὶ, ὁ δικέφαλος αὐτὸς κυμάτιζε στὶς τάπιες τοῦ Ἀη-Γιώργη κ' ἡ τρέβα μὲ τοὺς Φράγκους εἶχε κοπεῖ.

Τὸ μαντάτο ἔφτασε πετώντας στὴν Ἀνδραβίδα, πάνω πὺ ὁ πρίγκηπας εἶχε ἀρχίσει γι' ἄλλη μιὰ φορὰ νὰ καλλιτερεύει ἀπὸ τὴν ἀρρώ-

στεια του. Τὰ μάγουλά του είχαν ροδίσει πάλι, παράδοξο όμως ρόδισμα, δυό βουλες τριανταφυλλιές εκεί στα μύλα. "Άκουσε τὸ νέο δίχως ξάφνιασμα, μονάχα μὲ βαρυθυμιά. Τίποτα δὲν τὸν παραξένευε πιά, ἔλα τὰ καρτερούσε, ἡ μοῖρα του σὰ νὰ εἶχε γραφεῖ μπροστά του μὲ γράμματα τῆς φωτιάς. Χαμογέλασε χλωμά, πικρά, καὶ κούνησε τὸ κεφάλι του. "Ὅμως σὲ λίγες μέρες, καθὼς ἀποχαιρετοῦσε τὴν Ἰζαμπὴ φεύγοντας γιὰ τὸ καινούριο σέντζιο, στύλωσε τὸ λιγνὸ κορμί του καθὼς ἄλλοτε κ' εἶπε κοφτά :

— Στὴν ψυχὴ μου τ' ὀρκίζομαι, κυρία, πὼς δὲ θὰ γυρίσω πίσω ἀν τ' ὠραῖο μας τὸ κάστρο δὲν πέσει στὰ χέρια μου!

Ἄκουσε τὸν ἄκουσε τῆς φωνῆς του εἶχε κάτι τὸ προκλητικὸ. Λίγες στιγμὲς ἀργότερα, ἡ πριγκηπέσσα ἄκουγε κάτω, στὴν αὐλὴ τοῦ παλατιοῦ, τὸ πεταλόκρουσμα τῶν φαριῶν ποὺ ξεμάκρυναν.

Γιατί τῆς εἶχε μιλήσει ἔτσι; Γιατί πάλι πρόβαλε μπροστά της μὲ τὸ ὕφος τοῦτο τῆς σιωπηρῆς διαμαρτυρίας, τοῦ πληγωμένου ἐγωῖσμοῦ; Τὸ ἀναρωτιέται ταραγμένη ἡ Ἰζαμπὴ καὶ δὲ βρίσκει λογικὴ ἐξήγηση. Θάλεγε πὼς ἤξερε κείνος. . . Κι ὅμως, ὄχι, δὲ μπορούσε νὰ ξέρει. Μήπως γιὰ τὴν ὑποπτεύεται ἐπειδὴ εἶναι μισορωμιά, ἀπὸ τὴ μάγνα της; Ἄπίθανο. Ἡ μήπως ὁ ἄνθρωπος τοῦτος, ὁ τόσο ἀβρὰ δμιλητικὸς στὸν κόσμο τῆς κούρτης, μὰ ποὺ εἶχε ψυχὴ ἐφτακλείδωτη, κατέχει καὶ τὴ μυστικὴ δύναμη νὰ δέχεται μηνύματα ἀπὸ τὸν ἄέρα;

Πικρὴ μοῖρα ἡ δική της! Νὰ ζήσει μιὰ ζωὴ δάκρυα δίχως νόημα, δίχως βαθύτερο λυτρωμὸ, νὰ ξοδέψει ἀσύνειδα τὰ ὁμορφότερά της χρόνια καρτερώντας ὀσένα κάτι, κάτι ποὺ δὲν ἐρχότανε, κάτι ποὺ τέλος τὸ εἶχε παραδεχτεῖ κ' ἡ ἴδια πὼς δὲν εἶναι γραφτὸ νάρθει. Ξαναδύει δλόγυρά της τοὺς σταχτιοὺς τοίχους τοῦ κάστρου ἐκεῖ κάτω στὴν Ἀνάπολη, τὴ θάλασσα νὰ κυματίζει ἔξω ἔρημη, ἀνέλπιδη, ἀναθυμᾶται τίς ἀχαρὲς χαρὲς τῶν δυὸ της γάμων. Τ' ἀχειλί της χαμογελοῦσε κάποτε ἀπὸ συνήθεια, ποτὲ ἀπὸ ἀνάγκη ἐσώτερη. Ὁ γυρισμὸς τέλος στὴν πατρίδα τῶν παιδικῶν της χρόνων κάπως τὴν εἶχε χλιάνει, ὅμως ἔλα τότε πιά εἶχαν ἀλλάξει, ἡ ψυχὴ της ἀντικαθρέφτιζε τὸν κόσμο ἀλλιώτικα. Καὶ ξάφνου αὐτὸ ποὺ καρτεροῦσε ἀπὸ πάντα, εἶχε ἔρθει. Ἡρθε ἀδιόρατα, ἀνάλακτρο, σὰν ποῦπουλο ποὺ τὸ ταξιδεύει ὁ ἄερας, καὶ τῆς ἄγγιξε ἀπαλὰ τὸ μάγουλο. "ὦ θλίψη! Δὲν τόνωσε ἀμέσως, δὲν τὸ μάντεψε. Δὲν εἶχε καιρὸ νὰ περιμένει, κι ὅμως ἐχρόνισε. Τί εἶχε πάθει; Εἶτανε τύφλωση; εἶτανε δειλία; εἶτανε κούριος ἐγωῖσμός; Χριστέ, τί δύσκολα ποὺ ἀλλάζει τὸ ποτάμι κούτη κι ὁ ἄνθρωπος τρόπο ζωῆς! Μιὰ στιγμὴ εἶτανε, μιὰ δλόφωτη στιγμὴ καὶ πέρασε. Ἡ μεγάλη ὥρα τῆς ζωῆς της εἶχε σημάνει πολὺ ἀργά, ἔταν τὰ μπράτσα της εἶχανε πιά βαρύνει καὶ δὲν μπορούσε νὰ τὰ σηκώσκει μονομιᾶς γιὰ νὰ τὴν ἀγκαλιάσει.

Μιὰ μέρα, ἐκεῖ καθισμένη πάλι μὲ τὴ βγάγια της, τὴν κυριεύει ἀνεπάντητα ἡ μεγάλη τύψη, βαθειὰ καὶ σπαραχτικὴ.

— Βγάγια, τῆς λέει χαμηλόφωνα, μὲ φωνὴ τρεμάμενη, ὑποφέρω.

— Τί ἔχεις, καλή μου; ξαφνιαίνεται ἡ βγάγια ποὺ τώρα πιά γέρασε κι ὄλο κουτουλάει.

Σηκώνει τὸ χέρι της ἡ πριγκηπέσσα, τὸ μαραμμένο τώρα ἀπὸ τὴ

μητρότητα, από τον ήλιο του μεσημεριού, και ψηλαφίζει το μελίγγι της, εκεί που είναι το μελανό σημάδι. 'Ο Φίλιππος ντ' Ανζού, ο Φλωρέντιος ντ' Αινώ. . .

— Τοῦτο μ' ἐμπόδισε, ξομολογιέται σπαραχτικά, τοῦτο μ' ἐμπόδισε, ἀπολογιέται. Δὲν ἤθελα νὰ τοῦ φέρω δυστυχία κ' ἐκείνου, καθὼς στοὺς ἄλλους.

Γιατὶ ἡ βάρια τὸ ξέρει τώρα πιά τὸ μυστικό, εἶναι πολὺ βαρὺ γιὰ νὰ τὸ κουβαλήσει ἕνας ἀνθρώπος μονάχος του στὸν τάφο.

— Πάει καλὰ, πάει καλὰ, μουρμουρίζει ἀδιάφορα, ἀρχίζοντας πάλι νὰ κουτουλάει.

Μὰ ξάφνου τὸ κῆμα πηδάει, ξεχύνεται σακίζοντας τοὺς φράχτες. 'Η ὀργή κ' ἡ ἀγανάκτηση ἐνάντια στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της κυριεύουν τὴν 'Ιζαμπώ.

— 'Οχι, ὄχι! φέματα λέω! Ξεσπάει ἄγρια καὶ ρίχνει τὸ πρόσωπό της στὶς χεῖρες σὰ μικρὸ παιδί, κλαίοντας μ' ἀναφυλλητά.

Δὲν εἶναι ἀλήθεια, ναί, εἶναι μονάχα μιὰ ψεύτρα δικαιολογία, ἀπόκριση προσχηματικὴ στὴν ἀγωνία πού διψάει γι' ἀνακούφιση. . .

'Ο πρίγκηπας εἶχε σηκώσει ὅλους, πέρα γιὰ πέρα, τοὺς βασιάλους του κ' ἤρθε νὰ στήσει τὸ σέντζιο στὸν 'Αη-Γιῶργη. Σὲ δυὸ μονάχα μέρες εἶχε κάνει τὸ δρόμο, βιαζότανε πολὺ. Μόλις ἔφτασε, στήνει τὴν τέντα του κάτω ἀπὸ τὶς καστανιές, δίπλα στὴν πηγὴ, κι ἀρχίζει τὰ ρεσάλτα. 'Ένα, δυὸ, τρία ρεσάλτα ἔκανε, τὸ ἕνα φοβερότερο ἀπὸ τ' ἄλλο. Τὸ κάστρο κρατοῦσε. Κάθε πρωτῆ, μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, ξυπνοῦσε ὁ πρίγκηπας, ἔβγαινε στὴν πόρτα τῆς τέντας του καὶ θωροῦσε τὸ κάστρο. Τετράγωνο, ψηλὸ, ἀτράνταχτο πυργωνότανε μπροστά του, εἰκόνα ἀπίθανη, κάτι σὰ σύμβολο τῆς μοίρας του πού δὲν εἶναι γραφτὸ νὰ τὴ νικήσει. Χαμογελοῦσε ὁ πρίγκηπας βουθὰ καὶ κουνούσε καρτερικὰ τὸ κεφάλι. Τώρα δὲν πάλευε πιά γιὰ τὸ θρίαμβο σὰν ἄλλοτε, στοὺς μακρυνοὺς ἐκείνους καιροὺς, ὅταν ἔστηνε μὲ μέγθο καὶ πίστη τὸ τρίπαιο τῆς ζωῆς του. Πάλευε τυπικὰ, ἀπὸ ὑποχρέωση, γιὰ νὰ διαφεντέψει τὸ φιλότιμο, καὶ νὰ ξοφλήσει σὰ γνήσιος ἱππότης, ἴσαμε τὴ στερνὴ ἀράδα, τὸ χρέος. 'Υπόθεση τιμῆς.

Κ' ἔβλεπε πὼς ὁ καιρὸς δὲν τοῦ περσεύει. Τὸ καλοκαίρι λάκιζε, πρόφτανε τὸ φθινόπωρο γοργό, σὲ λίγο θὰ πλάκωνε ὁ χειμῶνας. 'Απὸ δῶ ἴσαμε τότε, ἔπρεπε ἔλα τὰ μέσα νὰ ἐξαντληθοῦν, κανένα πρόσχημα νὰ μὴν ἀπομείνει. Στέλνει καὶ ζητάει ἐνίσχυση σ' ἄντρες ἀπὸ τὴν 'Απουλία· ἕνας Σλαῦος ἄρχοντας τῆς Μάϊνης τοῦ στέλνει διακόσους σαγιτάτορες καὶ λογχοφόρους. Τοὺς ρίχνει ὅλους, αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπικεφαλῆς, πάνω στὰ τειχιά τοῦ κάστρου· δέκα φορὲς ἀνεβαίνουν τὶς σανιδένιες σκάλες ἴσαμε πάνω, στὶς τάπιες, καὶ δέκα φορὲς γκρεμίζονται. Στὰ τελευταῖα, παραγγέλνει νὰ τοῦ φέρουν ἀπὸ τὴν Κορώνη ἕνα μάστορα Βενετσάνο, φημισμένο γιὰ τὴν τέχνη του σὲ πολιορκητικὲς μηχανές. 'Ο Βενετσάνος ἔρχεται, τοῦ σκαρώνει ἕνα τριμπουτζέτο γιγάντιο πού σφεντονίζει στὸν πύργο τοῦ 'Αη-Γιῶργη βράχους δλάκερους, ἴσαμε πενήντα λίβρες βαριούς. Λιθάρι τὸ λιθάρι ὁ πύργος γκρεμίζεται σηκώνοντας σύγνεφο τὸν κOURνιαχτὸ. Τὸ κάστρο βαστάει.

'Εφτασε τὸ φθινόπωρο. Οἱ ροβολατέροι, κλεισμένοι μέσα στὰ τει-

χιά, άφηφουσαν τή μάνητα τών Φράγκων. Τους έβλεπες, στις ώρες τής μάχης, όταν τó άτσαλόφραχτο κύμα τών πολιορκητών άφριζε άνηφορίζοντας Ισαμε τις κρόσσοες άπάνω, με σάλαγο μεταλλικό κ' Ιαχές λύσσας, να στέκονται στις τάπιες δλόρθοι, τειζάροντας διχαλωτά τά πόδια τους, και να παίζουσε στον άέρα τ' άστραφτερό πελέκι σβέλτα, σύνταχα, με δεξιούσνη δαιμόνου. Τις νύχτες, με τó φεγγάρι, άκουγες ψηλάθε τά τραγούδια τους, ανατολίτικους σκοπούς πού βαρυκυμάτιζαν μελωτοί, σά λαθωμένοι άπό λάγγεμα και νύστα. Τό ήθικό τους είχε ψηλώσει, κράτησαν κεφάλι στον πολιορκητή, πίστευαν στον έαυτό τους.

Τότε, τις ώρες εκείνες, έρχότανε κι ό Σγουρός να ξαποστάσει άκουμπισμένος σε μιá τάπια, για λίγες στιγμές μονάχος. Άγνάπτει κάτω τις θρακιές τών έχθρών, στεφάνι γύρω άπό τó κάστρο, σάν άλλοτε, στην Καλαμάτα. Πιό πέρα, ό καστανιές στέκονταν άσάλευτες, μουδιασμένες στο φεγγαρίσιο φώς. Και πέρα άκόμα, στην άχνα του όρίζοντα, ή άλλη χώρα, ό Μοριάς, άόρατος κι όμως παρών, καρδιά μεγάλη πού χτυπάει ύπόκωφα στη μητρική της ώρα. Είταν ή πατρίδα, τó άγιο χώμα πού τρέφει τους σπόρους, πού ποτίζει τά βλαστάρια με φλέβες μυστικές, πού σκεπάζει τ' άρίφνητο ψυχομέτρι τών νεκρών, μάρτυρες, σκλάβους, γονικά, άδέρφια. Η καρδιά του άνθιζε, πά στήθια του φάρδαιναν, ρουφούσε άργά, σά θεία μετάληψη, τó βουνήσιο κι άπονύχτερο άγέρι, στυφó άπό τή δροσιά τής βλάστησης, ευωδιαστό άπό τις ψυχές τών λουλουδιών πού πλανιόνται στο φεγγερό διάστημα προσμένοντας να γεννηθούν.

Όι καστανιές... Ό πρίγκηπας τής Άχαΐας. Για δεύτερη φορά άναμετριόντανε πρόσωπο με πρόσωπο οι δυó τους, ό άφέντης κι ό ροβολάτορας. Πού βρισκότανε τώρα ή γυναίκα πού έφερε τó Ρωμιό Ισαμ' έδω; Κάπου κεί - κάτω βέβαια, στο βάθος τής καταχνιάς, να κάθεται άσάλευτη, πεισιθάνατη, σά δεντροί πού άνθίζει μα δέν κρατάει καρπό, δίχως έλπίδα. Δέν τήν καταριέται ό Σγουρός τώρα. Τό πάθος έχει σθήσει στην καρδιά του, ή εικόνα τής ύποχώρησε άγάλια - άγάλια, βούλιαξε σκοτεινά, πήρε με τόν καιρό τή δευτερότερη θέση στη ζωή του. Δέν τήν καταριέται πιά, δόξα ναχει ό Θεός! ή ψυχή του λυτρώθηκε, κέρδισε άκόμα και τήν άνεση να τήν αναθυμάται με κάτι ήρεμο κι άγαθó, σάν ευγνωμοσύνη. Τά δάχτυλά του ψηλαφίζουν τó κρικέλι, τó μολυβένιο κρικέλι του πεθαμένου ίππότη, όμολογία τής άγάπης της. Είταν ένας καιρός πού πολύ τόν τυράννησε, άλήθεια! όμως αυτή είναι πάλι πού του έδωσε πρώτη, άσύνειδα, τή λαχτάρα για κάθε τι μεγάλο κ' ύψηλό. "Άς είναι ευλογημένη!

Μιά μέρα, καθώς πορευότανε με λίγους συντρόφους και τόν Ζερδοχέρη, άχωριστο δίπλα του, στους βουνήσιους δρόμους τής Τσακωνιάς, να ξεσηκώσει βιλάνους, συντυχαίνει ένα στρατολάτη, άθλιο κουρελή με μαλλιά και γένηια θρασεμένα, πού βαδίζει άκουμπώντας σε στραβό ραβδί. Τόν βλέπουμε στην άρχή μακρυά να ξεκόβεται, φιγούρα έρημική στην άλαμπη πλάκα του χειμωνιάτικου ουρανού, σκεδρός, σκυμμένος. Γρήγορα τους ζυγώνει με τó βιαστικό, φανατικό βάδισμά του. Στέκεται, τους κοιτάζει: σά να διαστάζει. Τέλος, δίχως να πει λέξη, άπλώνει τó χέρι του με τήν προαιώνια χειρονομία τής ζητιανιάς.

Ἐκανε ὁ Σγουρὸς νὰ τὸν ἐλεήσει, γιατί οἱ ροβολατοροὶ εἶναι πάντα μεγαλόψυχοι, καὶ ξάφνου, καθὼς τὸν κοιτάζει: ἀδιάφορα, τινάζονται. Κάπου τὸ ξέρει: τὸ πρόσωπο τοῦτο πού χωνεύει στὰ σγουρὰ γένεια, τὰ μεγάλα μαύρα μάτια, τὸ κόκκινο ἡδονόχαρο στόμα. Ὁ ζητιάνος δὲ μοιάζει νὰ τὸν ἀναγνωρίζει, τὸ βλέμμα του εἶναι ἴσιο, ἀλύγιστο.

Τὸ χέρι τοῦ ροβολατορα, πού ἔκανε νὰ τραθήξει τὸ περσίκι, στέκεται δίδουλο, παίζει συλλογισμένα μιὰ στιγμή μὲ τὴ φιούμπα τοῦ λουριοῦ, καὶ ξάφνου τραβάει τὸ περσίκι: ἀποφασιστικὰ καὶ τὸ πετάει στὴ χούφτα τοῦ ζητιάνου.

Δὲν εὐχαρίστησε κείνος, δὲν πολυχρόνισε καθὼς τὸ ἔχουν συνήθειο οἱ ἄνθρωποι τῆς φάρας του. Ἔσφιξε στὴ γροθιά του τὸ περσίκι, ἀγριωπὸς, κ' ἔκανε νὰ προσπεράσει.

Τότε ὁ Σγουρὸς τοῦ λέει:

— Δὲ μὲ πολυχρονίζεις, ἄρχοντα Σγουρομάλλη;

Κέρωσε ὁ ζητιάνος. Τὰ μάτια του, πού ἴσαμε κείνη τὴ στιγμή δὲν εἶχανε χάσει τὴν προκλητικὴ τους τὴν αὐθάδεια, ταράζονται, κάτι σὰν πανικὸς τὰ θολώνει.

— Στὴν Καλαμάτα, τοῦ λέει περιγελαστὶ: καὶ ὁ Σγουρὸς, εἶχες προστάξει νὰ μὲ πιᾶσουν. Νᾶμαι! τί ὀρίζεις;

Τότε ὁ Σγουρομάλλης τὸν ἀναγνώρισε. Χαμήλωσε τὰ μάτια του, τὸ περσίκι ἔπεσε ἀπὸ τὴ χούφτα του χάμου.

— Πάρ' το, κάνει ὁ Σγουρὸς σπρώχνοντάς το μὲ τὸ πόδι, θὰ σοῦ χρειαστεῖ. Ἀπὸ τὸν ἀλλοτινὸ σου δανειστή, τὸν Ματτέο Καφούρη, πού ἔπεσε κι αὐτὸς στὰ χέρια μου τίς προάλλες, ἔμαθα τὴν ἀνάγκη πού βρίσκεσαι, τὴν ἐξορία σου ἀπὸ τὸ Μυτιληθρᾶ. Βλέπεις πὼς ὑπάρχει στὸν κόσμο τοῦτο Θεῖα Πρόνοια, ἄρχοντα Σγουρομάλλη! Ἡ ψέμματα;... Πάρ' το! Ἐσύ, μού τὴν εἶχες ἄρνηθεῖ τὴ βοήθειά σου ἕναν καιρὸ! Καταδικάζεσαι νὰ δεχτεῖς τὴ δική μου τώρα.

Στὰ λόγια τοῦτα, ὁ ἄλλοτε πρωτοστράτορας τοῦ Μυτιληθρᾶ σήκωσε τὰ μάτια του, μιὰ λάμψη γοργὴ πετάρισε στὶς κόρες τους. Ὅμως ξανάσκυψε τὸ κεφάλι. Τὰ στήθια του, πού εἶχανε φουσκώσει, κατάπεσαν πάλι μ' ἄφωνο στεναγμὸ. Γύρισε ἀπότομα καὶ ξεμάκρυνε γοργὰ μὲ τὸ μεγάλο, φανατικὸ βᾶδισμά του.

— Ἀδέρφια, εἶπε ὁ Σγουρὸς στοὺς συντρόφους του ἐνῶ τὸν παρακολουθοῦσε ἀκόμα μὲ τὸ βλέμμα, ἐδῶ βλέπετε μιὰ κακιά μου πράξη. Τὸν ἄνθρωπο τοῦτον χρωστοῦσα νὰ τὸν ξεκάνω, μού ζητᾶνε τὸ αἷμα του οἱ προδομένοι νεκροὶ τῆς Καλαμάτας. Μὰ δὲ μπόρεσα ἢ μάννα μου, σὰν ἤμουνα παιδί, μού εἶχε πεῖ νὰ τοῦ φέρω τὸ χαιρεισιμὸ τῆς, γιατί τὸν εἶχε συγγενή. Συχωρέστε με πού τῆς ἀφιερώνω τώρα τὴ ζωὴ του.

Ἔδειξε τὸ περσίκι πού εἶχε ἀπομείνει χάμου:

— Πάρ' το, Ζερβοχέρη, λέει, καὶ στείλε το μὲ πρώτην εὐκαιρίαν στὸν Δανιὴλ γιὰ τοὺς φτωχοὺς τῆς ἐνορίας του... Καὶ τώρα ἔμπρός, ἀδέρφια!

Συνέχισαν τὸ δρόμο τους. Ἡ περιοδεία ἐκείνη στὴν Ἰσκιωνιά εἶχε σταθεῖ καρποφόρα, σήκωσαν κι ἄλλους συντρόφους, ἀναπτέρωσαν τὸ ἠθικὸ σὲ κάμποσα χωριά. Τώρα ἡ ομάδα τους συνεργαζότανε στενὰ μὲ

τὸ Μυτζηθρά, εἶταν ἓνα εἶδος σαῖτα πὺ πηγαίνει κ' ἔρχεται στὸ Μοριά, ὑφαίνοντας κάτω ἀπὸ τὴ φράγκικη δεσποτεία.

Λίγο πρὶν νὰ μπεῖ ὁ χειμῶνας, ὁ πρίγκηπας ἔλυσε ξαφνικὰ τὸ σέντζιο κ' ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα. Λέγανε πὺς ἡ ἀρρώστεια τοῦ χειροτέρεψε, εἶχε ξανακυλήσει.

Πραγματικά. Μιὰ μέρα, φθινόπωρο, βῆχας ἄγριος καὶ ξαφνικὸς τὸν εἶχε πιᾶσει ἐκεῖ πὺ καθότανε κάτω ἀπὸ τὶς καστανιὲς κουβεντιάζοντας μὲ βασσάλους τοῦ, ἓνα συντριβάνι κατακόκκινο αἶμα πήδηξε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ κ' ἔβρεξε χάμου τὸ χῶμα.

Τὸν σήκωσαν στὰ χέρια, τὸν ξάπλωσαν στὸ στρώμα μέσα στὴν τέντα τοῦ, ὅμως ἡ θέρμη τὸν εἶχε κυριέψει, ἀπὸ μέρα σὲ μέρα ὄλο καὶ πιότερο λίγνευε, φέγγιζε. Τότε γύρεψε νὰ τὸν πᾶνε πίσω στὴν Ἀνδραβίδα.

Ξαφνικὰ τρόμος μεγάλος τὸν εἶχε κυριέψει, δὲν ἤθελε νὰ πεθάνει. Ὅσο βστούσε τὸ ταξίδι, τόσο ἀπελπιζόταν ἐκεῖνος, νεύριαζε, φοβότανε μήπως δὲ σώσει νὰ φτάσει ζωντανός. Ἐφτασε ὡστόσο, δίχως νὰ κρατήσῃ τὴν ὑπόσχεσή τοῦ πὺς δὲ θὰ γύριζε πίσω ἂν δὲν πάρει πρῶτα τὸ κάστρο τῶν Σκορτῶν. Τὸν ἀνέβασαν στὸ παλάτι μὲ φορεῖο, καὶ μέσα ἀπὸ τὰ μισόκλειστα ματόφυλλά τοῦ ἔβλεπε δεξιά - ζερβὰ τοὺς σκουταράτους, τοὺς βαρλέτους, νὰ παραμερίζουν τρομαγμένοι, νὰ σιγομουρμουρίζουν προσευχάς. Ἡ Ἰζαμπὴ ἤρθε παρευθὺς νὰ τὸν ἰδεῖ· ἔσκυψε πάνω τοῦ ὀλότρεμη, μὲ τὴν ἀνάσα τῆς πιασμένη, κὶ αὐτὸ πολὺ τὸν ἀνακούφισε. Στὰ μάτια τῆς εἶχε τέλος ξεχωρίσει τὴ λαχτάρια, τὴν ὀδύνη. Δόξα νᾶχει ὁ Πανάγαθος!

Πέρασε τὸ χειμῶνα ὀλάκερο σχεδὸν κατάκοιτος, σπάνια πολεμώντας ν' ἀννακαθίξει στὸ κρεβάτι, σπανιώτερα ἀκόμα νὰ σηκώνεται ὀρθιος γιὰ λίγο. Τρόμαζε μήπως ἐπιταχύνει τὸ τέλος τοῦ, ἤθελε νὰ ἐλπίζει. . .

Ὅμως, στὸ ἔβγα τοῦ χειμῶνα, τὸ κατάλαβε πᾶ πὺς δὲν ἔχει ζωῆ. Ἡ φλόγα χαμήλωνε, τὸ ἐνίσωσε πὺς σθῆνει. Πρόσταξε νὰ φωνάξουν τὸ νοτάρο κ' ἔκανε τὴ διαθήκη τοῦ. Ἰστερα ζήτησε νὰ τοῦ φέρουν τὴ Μαχὴ. Τὴν κοίταξε ἀπὸ μακρὰ, ἔπλωσε τὸ χέρι τοῦ νὰ τῆς ἀγγίξει τὸ μάγουλο, ὅμως τὸ κοριτσάκι — τεσσάρων χρονῶν τώρα — τραθήχτηκε τρομαγμένο πίσω καὶ ζάρωσε στὸ φουστάνι τῆς βᾶγιας τοῦ. Δὲν τὸν ἤξερε τὸ σκελετωμένο τοῦτον ἄνθρωπο μὲ τὴ φτενὴ φεγγερὴ μύτη, τὰ ρουφηγμένα μάτια καὶ τ' ἄσπρα χεῖλη. Ὁ Φλωρέντιος θέλησε νὰ χαμογελάσει, μὲ συγκατάθεση τρυφερή, καὶ μόρφασε μὲ πίκρα.

Τέλος, — ζύγωνε ἡ ἀνοίξη, — ἓνα δειλινό, ἡ ἀνάσα τοῦ ἔγινε δύσκολη πολὺ. Ὁ καιρὸς εἶχε γλυκάνει, ὁ κάμπος ἔξω τῆς Ἀνδραβίδας ντυνότανε πάλι τὴν ὀλοπραΐσιν βελουδωτὴ τοῦ στολή. Τὴν ὥρα κείνη ἡ πριγκηπέσσα καθότανε πίσω ἀπὸ τὸ παραθύρι τῆς κ' ἔγνεθε ἔχοντας δίπλα τῆς τὸν καπελάνο. Ἦρθανε νὰ τὴν φωνάξουν, καθὼς τότε, γιὰ τὸν Φίλιππο ντ' Ἀνζού· τῆς εἶπανε πὺς ὁ πρίγκηπας μοιάζει νὰ τὴ ζητάει. Ἐτρεξε. Ἀπίστευτο! Μόλις ἔσκυψε πάνω στὸ προσκέφαλό τοῦ, κατάλαβε πὺς εἶταν ἀργά. Ὁ Φλωρέντιος εἶχε σθῆσει.

Γιὰ μιὰ στιγμή, στάθηκε ἀσάλευτη, γεμάτη ἀμηχανία καὶ στενοχώρια, μὴ ξέροντας τί νὰ πεῖ. Οἱ ἄλλοι, γύρω, δὲν τὸ εἶχαν ἀκόμα

καταλάβει, ντρεπότανε νά τούς τὸ πει πρώτη, γιατί δὲν ἐνιωθε δάκρυα ν' ἀνεβαίνουν στὰ μάτια της. Στάθηκε ἔτσι, σκυμμένη, νά κοιτάζει τὸ νεκρὸ κ' εἶτανε σὰ νάθελε νά τὸν κρύψει, νά κρύψει μαζί τὴν ἀναλγησία της. Μὰ ξάφνου κάτι βαρὺ τῆς πλάκωσε τὴν καρδιά, τῆς φάνηκε πὼς αὐτὸ ποὺ κάνει δὲν εἶναι δικαίωμα της, νὰ φιμῶνει ἔτσι τὴν ἀλήθεια στὸ στόμα τοῦ νεκροῦ, νὰ τοῦ στερεῖ τὴν ἐπίσημη τοῦτη ὥρα ποὺ εἶταν ὀλότελα δική του. Βόγκηξε μουγγὰ καὶ στράφηκε.

Τότε, στὸ πρόσωπό της τὸ κατάχλωμο, οἱ ἄλλοι ποὺ τὸ κοιτάζαν ἀπορημένοι, διαβάσανε τὸ ἄφωνο ἄγγελμα. Κανένας λυγμὸς δὲν ἀκούστηκε στὴν κάμαρα. Μονάχα, ὀλοι μαζί, γονάτισαν.

Κι ὅμως, τὴν ἴδια νύχτα, δίχως καθόλου νά τὸ περιμένει, ἡ Ἰζαμπὴ τὸν ἔκλαψε τὸν Φλωρέντιο. Τῆς εἶχε ἔρθει ἔτσι ξαφνικά, σὰν ἀποκάλυψη, ἐκεῖ ποὺ ἔμενε ζαρωμένη στὸ κρεβάτι της νά κοιτάζει τὸ ἀναμμένο καντήλι. Εἶναι κάποιες λύπες ποὺ χρειάζονται φαίνεται μιὰν ἀπόσταση γιὰ νὰ πάρουν σάρκα καὶ νὰ τελειωθοῦν. Ξαφνικά εἶχε στοχαστεῖ ἡ Ἰζαμπὴ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ, τὸν τόσο νέον ἀκόμα, ποὺ πέρασε ἀπὸ τὴ ζωὴ της μὲ τὰ χεῖλη του σφιγμένα, μονάχα νά χαράζουν κάποτε σ' ἀνάλαφρα εἰρωνικὸ χαμόγελο. Αὐτὴν ἄραγε εἰρωνευόταν, ἢ μήπως τὸν ἑαυτὸ του; Ἀναθυμᾶται τώρα τίς στιγμές του, τὸν βλέπει σὲ στάσεις κ' ἐποχὲς διάφορες, προσέχει τὴν ἔκφρασή του, τὴν ἀκόμα ζωντανή, καὶ ξάφνου σὰ νά τὴν ξεδιαλύνει. Ναι, ναι, εἶχε ἀπατηθεῖ Ἰσαμὲ τώρα, δὲν εἰρωνευόταν αὐτὴν ὁ Φλωρέντιος. Τὸν ἑαυτὸ του μονάχα περιγελοῦσε.

Αὐτὸ λέει τὸ στερεότυπο κι ἀθρὸ χαμόγελο τῆς ζωῆς του, ποὺ ἔσβησε μονάχα στὴν ἐπιθανάτια κλίνη του. Δὲν εἶναι πιά αἰνιγμα ἢ ψυχὴ του, διαγράφεται τώρα διάφανη, κέρυνα φεγγερή. Κ' ἔχει τὸ δρᾶμα της, βαθύ, γεμᾶτο ἀξιοπρέπεια δρᾶμα. Ποῦ ξέρεις ἂν δὲν εἶχε μαντέψει, μονάχος αὐτός, τὴν ἀλήθεια, πὼς ἡ καρδιά της δόθηκε ἀλλοῦ... Εἰρωνεύτηκε βουβὰ ὁ Φλωρέντιος τὸν ἑαυτὸ του γιατί ἀγαποῦσε, γιατί τὴν ἀγαποῦσε, ἐνῶ τὸ ἤξερε πὼς ἀπὸ μέρος της ποτέ του δὲ θ' ἀγαπηθεῖ.

Τ' ἄλλα, ἡ ἱστορία τὰ λέει, εἶναι στεγνὲς χρονολογίες.

Χήρα ἡ πριγκιπέσσα, μονάχη τώρα ἀφέντρα τοῦ Μοριᾶ, ἦρθε νά καθήσει στὸ Νησί, τὸν τόπο ποὺ ἀγαποῦσε πιότερο ἀπ' ὄλους τοὺς ἄλλους, καθὼς τὸ μολογοῦν τὰ χρονικά.

Τὴν ἱστορικὴ ἐκείνη στιγμὴ της, τὴ χαρακτηρίζει μιὰ ὀλοφάνερη εὐνοια πρὸς τοὺς ντόπιους: Τὸν καντσιλιέρη της τὸ μεσσίρ Λεονάρδο, ποὺ εἶχε πεθάνει στὸ μεταξύ, τὸν διαδέχεται στὸ ἀξίωμα τοῦτο ὁ τριζουριέρης Βενιαμίν ὁ Καλαματιανός, καὶ γίνεταί ἕνας κάποιος κυρ-Βασιλόπουλος τριζουριέρης. Μιὰ γενιά ἔφευγε, ἄλλη ἐρχόταν. Ὁ Σωντερόν, ὁ μνημειακὸς κοντόσταβλος, εἶχε κλείσει τέλος κι αὐτὸς τὰ μάτια· ἔτσι ἡ ὥραία Γουλιέρμα μποροῦσε τώρα νά στεφανωθεῖ λεύτερα τὸ σενεσάλο Σαλιντ-Ὁμέρ. Ὁ γάμος τους, ποὺ εἶτανε στὴν οὐσία πράξη μονάχα τυπικὴ πιά, πῆρε ὡστόσο τὴ λάμψη ἐνὸς θριάμβου. Τὸ μισητὸ ἔμπόδιο εἶχε λείψει ἀπὸ τὴ μέση, ὁ ἔρωτας στεφάνωνε τὰ νιάτα ποὺ

νίκησαν. Στόν 'Εγγελθέρτο ντέ Λιντερκέρκε, ή πριγκηπέσσα, τιμώντας τὸ γένος τοῦ ἀντρα της, ἔκρινε χρέος της νά δώσει τὸ ἀξίωμα τοῦ κοντόσταβλου. Κ' ἐρχότανε πιά ή σειρά τῆς Μαχώς, πού εἶχε κλείσει τὰ πέντε της χρόνια, νά πάρει κι αὐτὴ θέση στὴ ζωῆ.

Τῆς διάλεξαν γι' ἀντρα τὸν δεκαοχτάχρονο Γκὺ ντέ Λαρός, τὸ δούκα τῆς Ἀθήνας. Λίγους μῆνες πρίν, εἶχε πεθάνει ή μητέρα του ή 'Ελένη Δούκα, ὁ κόντες τῆς Βριέννης εἶχε ξαναφύγει γιὰ τὴν πατρίδα του. Ὁ νέος δούκας, ἀφοῦ γιόρτασε τὴν ἐνηλικίωσή του, χειροτονήθηκε μῆνα Ἰούνιο ἱππότης στὴ Θήβα, ἀπὸ τὸν Μπονιφάτσο τῆς Βερόνας. Δυὸ ἀποσταλμένοι τοῦ πριγκηπάτου ἦρθανε σὲ λίγο νά τὸν βροῦν, προξενητάδες γιὰ τὸ γάμο. Τοὺς καλοδέχτηκε, ἄκουσε τὴν πρόταση, καὶ σὰ βεβαιώθηκε πὼς ή ἰδέα εἶτανε τοῦ φίλου πού τὸν ἐμπιστευότανε πιότροπο ἀπὸ κάθε ἄλλον, τοῦ «ξαδέρφου» συσεσάλου Σαϊντ-Ὀμέρ, πήρε μαζὶ τοὺς μεγαλύτερους βασιάλους του κ' ἔφυγε εὐθὺς γιὰ τὸ Βλισούρι.

Ἐκεὶ τὸν πρόσμενε ή κούρτη τῆς Ἀχαῖας. Τὸ γάμο τῶν δυὸ παιδιῶν τὸν εὐλόγησε ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ὠλενας, καὶ στὴ Μαχὼ δόθηκε γιὰ προίκα τὸ φιε τῆς Καλαμάτας. Ἔτσι, τὸ πολιτικὸ σχέδιο τοῦ συσεσάλου ἔπαιρνε σάρκα, νά ἐνωθοῦν μιὰ μέρα κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια κορόνα οἱ δυὸ μεγάλες αὐθεντιές τῆς Ἀνατολῆς, τὸ Πριγκηπάτο τῆς Ἀχαῖας καὶ τὸ Δουκάτο τῆς Ἀθήνας. Ὀρθίος, στητὸς πάνω στὸ φαρί του ὁ Σαϊντ-Ὀμέρ, εἶκοσι μέρες ἀργότερα, κοίταζε τὸ δρόμο πού πάνω του ἔφευγε ή δουκικὴ πομπὴ μαζὶ μὲ τὴ Μαχὼ, γιὰ τὴν Ἀθήνα. Τὸν κοίταζε χαμογελαστός, μὲ τὴν κρύα λάμψη στὰ μάτια, τοῦ ἀνθρώπου πού πίστεψε πὼς ἐξουσιάζει τὰ μελλούμενα. Κι αὐτὸ ἐκεὶ εἶταν ἔργο του, στὴ ζωῆ του τίποτα ὡς τώρα δὲν εἶχε ἀστοχήσει.

Κοίταζε τὸ δρόμο κ' ή Ἰζαμπώ, τὴ λουσάτη καθαλαρία πού ξεμακραίνει ἐκεὶ-κάτω, μέσα σ' ἀνάλαφρο σύννεφο. Ἐνα κομματί ἀπὸ τὴ ζωῆ της ἔφευγε, τὸ πιὸ νέο καὶ τὸ πιὸ τρυφερό, ή μονάκριβή της. Ἀθελα ἀναθυμότανε κάποιον ἄλλο καιρὸ, ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια, δταν παιδούλα κι αὐτὴ, κάποια μέρα τὴν παίρνανε γιὰ τὴν Ἀνάπολη, νά πάει σὲ προῦπάντηση τοῦ ριζικοῦ της. Εἶχε βρεὶ τοὺς κρύους τοίχους στὸ κάστρο τοῦ Αὐγοῦ, τὴν ἐρημιὰ ἐξω τῆς θάλασσας, τὴν ὑπεροπτικὴ ἔχθρα τοῦ Φίλιππου ντ' Ἀνζού. Ξαναβλέπει τὴ σκηνὴ στὸ δάσος, τὴν πέρδικα πού πέφτει στὶς βελόνες τοῦ πευκιᾶ, χτυπημένη ἀπὸ τ' ὄρνιο. Σὰ νά τὴν εἶχαν ἐκτελέσει ἀπὸ τότε, ἔζησε τὴν ἀδειανὴ κι ἀσαρκὴ ζωῆ μιᾶς ψυχῆς πού βωλοδέρνει στὸν κόσμο ἐναγώνια, σπρωγμένη ἀπὸ τὸν ἀνεμο, καὶ στενάζοντας γυρεύει νά ἐνσαρκωθεῖ. Ποτέ, ποτέ δὲ μπόρεσε νά βρεὶ τὸ ἀνθρώπινο σχῆμα της ή ἀνίσκιωτη πριγκηπέσσα.

Ποῖο θὰ εἶναι τὸ ριζικὸ τῆς κόρης της; Τὰ μάτια της βουρκώνουν δίχως νά τὸ καταλάβει, ή εἰκόνα τοῦ δρόμου τρέμει, θολώνει, ἔσθησε. Σὰ νά τὸ ξέρει αὐτὴ ἔχει διαβάσει τὸ πεπωμένο ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμα πού δὲν τὴν εἶχε φέρει τὴ Μαχὼ στὸν κόσμο, τότε πού τὴν ἐνιωθε, μάζα ἀπλαστη, ν' ἀργοσαλεύει μέσα στὰ σωθικά της. Ἡ μοῖρα εἶναι κληρονομικὴ στὶς γυναῖκες τῆς φαμίλιας της. Τίποτα δὲν τὴν ἀλλάζει.

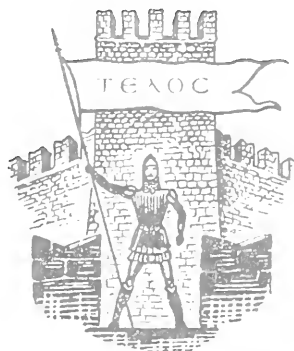
Καὶ ξέρει ἀκόμα πὼς τὸ μεγάλο κεφάλαιο τῆς ζωῆς της ἔκλεισε. Γύρω της ή κούρτη βουτίζει, μερμηγκιάζει, παθαίνεται. Αὐτὴ, γι' ἄλλη μιὰ φορά, παράτησε τὴν ἐξουσία. Ὁ Σαμπράν ντ' Ἀριάνο, ὁ ἀντρας

τῆς Μαργαρίτας, πέθανε, κ' ἡ κυρά τῆς Ἀκοῦας, πού ὀρκίστηκε νά μὴν ζαναπαντρευτεῖ, δίνει τώρα τὸ χέρι τῆς στὸ γέροντα κόντε τῆς Κεφαλ-
λονιάς, τὸν Ριχάρδο Ὁρσίνι. Τί ἔχει στὸ νοῦ τῆς ἡ παμπόνηρη ἀδερφή ;
Ἄδιάφορο. Ἡ Ἰζαμπὴ εἶχε διορίσει βάλτο τὸν κόντε Ριχάρδο μόνις ὁ
Φλωρέντιος πέθανε, νὰ διαφεντεύει στ' ὄνομά τῆς τὸ πριγκηπάτο. Ἐ-
τοιμάζεται τώρα κι αὐτὴ νὰ φύγει γιὰ τὴ Ρώμη, ἐκεῖ πού ὁ πάπας Βο-
νιφάτιος ὁ Η' κήρυξε ἰωθηλατο. Πάλι, γι' ἄλλη μιὰ φορά, ἔχει νιώσει
τὸν ἑαυτὸ τῆς ἐξόριστο, ἡ ψυχὴ τῆς γυρεῦει μιὰ πατρίδα.

Τὴν ὀρμηγεύουν οἱ βαρῶνοι ν' ἀφήσει τὸ πριγκηπάτο στὰ στιβαρὰ
χέρια τοῦ Σαίντ-Ὁμέρ, γιὰτὶ ὁ Ριχάρδος ἔχει παραγεράσει. Ἄς τὸ
πάρει λοιπὸν ὁ Σαίντ-Ὁμέρ ! Δόξα νᾶχει ὁ Ὑψιστος, δυὸ γαλέρες βε-
νετσάνικες ἤρθαν ἀπὸ τὴν Ἀλεξάντρεια καὶ πόδισαν στὴν Κλαρέντσα.
Τὰ πανιά φουσκώνουν, ἡ πλώρη σημαδεύει πέρα, κατὰ τὸ πέλαγο. Ἀ-
δειανὰ πέλαγο, ἐρημικὸ, οὔτε οἱ γαλέρες τοῦ Ντελιούρια πιά δὲν τὸ
στοιχειώνουν. Φύγανε κι αὐτές, μαζὶ μ' ἄλλα πολλά, μαζὶ μὲ τὰ που-
λιὰ τοῦ καλοκαιριοῦ, κατὰ κεῖ πού ἀνατέλλει ὁ ἥλιος. Ἐμπρὸς λοι-
πὸν γιὰ τὴ δύση ἐμεῖς· ἐκεῖ - κάτω χορεῦει μαθὶ κι ἀγριωπὸ τὸ κύμα
τοῦ πελάγου. Πέρα ἀπὸ τὸ Καθαρθήριο, λένε πὼς περιμένει ἡ παρα-
δείσια γαλήνη. Μπορεῖ. Ἦρθε, ἔτσι κι ἄλλιως, ἡ στιγμή νὰ μὴν ἔχεις
ἄλλη φιλοδοξία ἀπὸ τὴ στερνὴ τούτη.

Μπαρκάρησε. Ὅμως, προτοῦ νιώσει πὼς εἶτανε πιὰ πολὺ ἀργά,
γύρισε πίσω γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα τὰ μάτια τῆς κι ἀγνάντεψε τὴ γῆ πού
ἀφῆνει. Εἶταν πρῶτ', ὁ ἥλιος ρόδιζε τ' ἀκρογιάλια, ἔλυωνε σὲ μενεξελιά
ἄχνη τὰ βουνά. Εὐλογημένη γῆ, ἀπαλὴ σὰ μάγουλο νεανικὸ, γλυκειὰ
σὰν ἄμαρτια. Τὸ βλέμμα τῆς Ἰζαμπῆς δέθηκε πάνω τῆς, τεντώθηκε.
Πέρα, ἐκεῖ, στὰ φευγαλέα κορφοβούνια, σὰν κάτι ν' ἀναζητάει, ἀνή-
συχο, ἀπελπισμένο. Στὸ φεγγερὸ δρίζοντα, ἰδεατὴ, γράφεται ξάφνου ἡ
κορμωστασιὰ ἐνὸς ἀρχάγγελου μὲ διάπλατα φτερά καὶ γυμνὰ γόνατα,
πού σταυρώνει τὰ χέρια του πάνω στὴν κάθετη ρομφαία. Τὸ ἀνάστημά
του γεμίζει τὴν ἀνατολή, τὰ μάτια του φέγγουν σὰν ἄστρα.

Ἐνας γλᾶρος πηδαίει ἀπὸ τὴ θάλασσα φτεροκοπώντας τρομαγμένα,
γράφει μεγάλον κύκλο στὸν ἄερα, κ' ὕστερα, μὲ καμπύλη ἄσπρη, λοξή,
σβήνει τ' ὄραμα καὶ βουτάει στὸ κύμα.

Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι Ο

- ἀλλάγια* — συνοδίες, φρουρές, στρατοί.
ἀλλογάβαροι — ἔνοπλοι τυχοδιῶκτες Ἴσπανοὶ τοῦ μεσαιῶνα.
ἀμιράλης — γαλλ. *amiral*, ναύαρχος.
ἀντικένσωρες — λατ. *antecessor*, ὀδηγός, πρόδρομος· καὶ βυζαντ. τίτλος.
ἀρεζινάδο — λατ. *resinatum*, ρετσινάτο.
ἀρμα — ἰταλ. *arma*, οἰκόσημο.
βάγια — τροφός, θηλάστρια.
βαρλέτος — γαλλ. *varlet*, ὑπηρέτης.
βασσάλος — γαλλ. *vassal*, ὑποτελής.
βαστέρνιο — λατ. *basternum*, διάδρομος.
βενέφικα — λατ. *beneficia*, προνόμια, παραχωρήσεις.
βῆλο — λατ. *velum*, παραπέτασμα.
βίγλα — λατ. *vigilia*, σκοπιὰ.
βιγλάτορας — λατ. *vigilator*, σκοπός.
βιέλλα — ἔγχορδο μεσαιωνικὸ μουσικὸ ὄργανο.
βιλάνος — γαλλ. *vilain*, φτωχὸς ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ.
βουκινάτορας — λατ. *bucinator*, σαλπικτής.
βούκινο — λατ. *bucinum*, σάλπιγγα.
βουργισέος — γαλλ. *bourgeois*, ἀστός.
γασμοῦλος — γαλλ. *gas* (*garçon*) καὶ λατ. *mulus*, ὁ γεννημένος ἀπὸ πατέρα Φράγκο καὶ μητέρα Ἑλληνίδα.
γιστέρινα — ἰταλ. *cisterna*, στέρινα.
δουκατόροι — λατ. *ducatores*, ὀδηγοί, ἀρχηγοί.
δρουγγάριος — λατ. *drungarius*, χιλιάρχος.
ἐξπλοράτορας — λατ. *explorator*, ἀνιχνευτής, κατάσκοπος.
ἐπιλωρίκι — χιτώνιο πὺν φοριόταν πᾶνω ἀπὸ τὸ θώρακα.
ἐράλδος — γαλλ. *heraut*, κήρυκας.
ζογκλάτορας — γαλλ. *jongleur*, ταχυδακτυλουργός.
ἰντροῖτο — ἰταλ. *introito*, διάδρομος εἰσόδου.
καβαλάρος — γαλλ. *chevalier*, ἱππότης.
καββάδι — περσ., ροῦχο ἀπὸ κετσέ· θώρακας ἀπὸ τὸ ἴδιο ὕφασμα.
καλλίγια — λατ. *caligae*, εἶδος παπούτσια.
καλόττα — γαλλ. *calotte*, κάλυμμα κεφαλῆς καθολικῶν παπάδων.
καντσιλιέρης — ἰταλ. *canceliere*, τελετάρχης.
καπελάνος — γαλλ. *chapelain*, παπᾶς, ἐφημέριος.

κασίδι — λατ. cassis, κράνος.
 κέρκετο — λατ. circitor, περίπολος.
 κιβιτάνος — γαλλ. chevetaïn, φρούραρχος.
 κλέρης — γαλλ. cleric, γραφιάς, γραμματικός.
 κογκλάβιο — λατ. conclavium, σύνοδος.
 κοντόσταβλος — λατ. comestabulus, στρατ. αξίωμα.
 κουβοῦκλι — λατ. cubiculum, θάλαμος, κρεββατοκάμαρα.
 κουγκέστα — ἡ κατάκτηση τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τοὺς Φράγκους.
 κούλια — ἰταλ. cuglia, σκοπιά, ἔπαλξη.
 κοῦρσοσ — ἰταλ. corso, λεηλασία, πειρατεία.
 κοῦρτη — γαλλ. court, αὐλή, συνέδριο.
 λίζιος — γαλλ. homme - lige, λατ. liticus, ὑποτελής.
 λωρίκι — θώρακας.
 μανουηλάτα — βυζαντινὸ νόμισμα.
 μάρεσάλος — ἰταλ. maresciale, στρατ. αξίωμα.
 μενεστρέλος — γαλλ. menestrel, μουσικὸς καὶ τραγουδιστής.
 μεσσир — ἰταλ. messir, προσφωνητικὸ, κύριος.
 μιλιάρεσι — ὑποδιαίρεση βυζαντινοῦ νομίσματος.
 μορχοῦτι — ἀραβ. mahrut, κύπελλο, κούπα.
 μουσάντρα — τουρκ. musandra, σκευοθήκη ἐντοιχισμένη.
 μπάιλος — ἰταλ. bailo, διοικητῆς μὲ πολλὰς ἐξουσίαις.
 μποῦργκος — γαλλ. bourg, πολιτεία.
 νοτάριος — λατ. notarius, γραμματικὸς, συμβολαιογράφος.
 ξιφάρι — αἰχμὴ τοῦ βέλους.
 ὀμάτζιο — ἰταλ. omagio, φεουδαρχικὴ ὑποτελία.
 ὀφφικιάλιος — ἰταλ. ufficiale, ἀξιωματοῦχος.
 ὄψιδες — λατ. obses, ὄμηροι.
 παρλαμᾶς — ἰταλ. parlamento, συγκέντρωση, συνέδριο.
 πασσάτζιο — ἰταλ. passagio, πέρασμα.
 πέρπυρα — βυζαντινὸ νόμισμα.
 περσίκι — βαλάντιο.
 πιττακοφόρος — ἀγγελιαφόρος.
 πλέμπα — λατ. plebs, ὁ λαός.
 πραιτορας — λατ. praetor, ἀρχηγός, στρατηγός.
 πρεβεδοῦρος — ταλ. provveditor, προνοητής, κυβερνήτης.
 πριβιλέτζιο — ἰταλ. privilegio, προνόμιο.
 πρωτονοτάριος — ἀρχιγραμματέας.
 πρωτοστράτορας — στρατιωτικὸς διοικητής.
 ρεσάλτο — ἰταλ. resalto, ἔφοδος.

ρέτενα — γαλλ. *retenir*, χαλινάρια.
ροβολάτορας — ιταλ. *rivolatore*, επαναστάτης.
ρογατόροι — ιταλ. *rogatori*, μισθοφόροι.
σαγίο — λατ. *sagum*, χλαμύδα, μαντύας.
σαγιτάτορας — ιταλ. *sagittatore*, τοξότης.
σαντάρδο — γαλλ. *étendard*, σημαία.
σενεσάλος — γαλ. *sénéchal*, αρχηγός του στρατού.
σέντζιο — γαλλ. *siège*, πολιορκία.
σεργέντης — γαλλ. *sergent*, στρατιωτικός χωρίς τίτλο ευγένειας.
σιγούνι — λατ. *segmentum*, κοντό εξωτερικό ρούχο.
σιλεντιάριος — λατ. *silentarius*, διοικητικό αξίωμα.
σιλέντιο — λατ. *silentium*, συνέδριο.
σκαραμάγκι — περσ., εξωτερικό μακρὸ ρούχο.
σκουταράτος — λατ. *scutaratus*, ύπασπιστής.
σκουτάρι — λατ. *scutarium*, ασπίδα.
σκουτι — λατ. *scuta*, ρούχο.
σωκάρδι — προυκάμισο.
ταβλάτο — λατ. *tabulatum*, κλειστός εξώστης.
τζάγρα — μεγάλο τόξο (γαλλ. *arbalète*).
τζαγράφτορας — τοξότης (γαλλ. *arbalétrier*).
τόκα — γαλλ. *toque*, μικρὸ κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ
τορνέο — γαλλ. *tournoi*, κονταροχτύπημα.
τορνέζι — νόμισμα κομμένο στὸ Tours.
τορμαράχης — λατ., αρχηγὸς τῆς *turma*, στρατ. βαθμὸς.
τουφία — λοφία.
τρέβα — γαλλ. *trêve*, ἀνακωχή, εἰρήνη.
τριζουριέρης — γαλλ. *trésorier*, θησαυροφύλακας.
τριμπουτζέτο — γαλλ. *trébucher*, πολιορκητικὴ μηχανή.
τροβαδοῦρος — γαλλ. *troubadour*, ποιητὴς τοῦ μεσαιῶνα.
τσαγγία — περσ. - συρ., ποδήματα, μπότες.
τσάμπρα — γαλλ. *chambre*, κάμαρα, δωμάτιο.
τσαμπρελιάνος — γαλλ. *chambrier*, ὁ φροντιστὴς τοῦ παλατιοῦ.
φαρι — ἀραβ. *fari*, ἄλογο.
φίε — γαλλ. *fief*, τιμάριο.
φλαμπουριάρης — ἱππότης ποὺ ὄδηγεῖ σὲ πόλεμο στρατὸ μὲ δική του
σημαία.
φλάμπουρο — λατ. *flammulum*, σημαία.
χαρτουλάριος — αὐλικὸ καὶ στρατιωτικὸ ἀξίωμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

	Σελίς
A' Τὸ πέτρινο λιοντάρι	11
B' Ὀνειρο ὄρθρινὸν	19
Γ' Νυχτερινὸς βραχνᾶς	26
Δ' Ἡ μοῖρα τοῦ φτωχοῦ	36
Ε' Ἡ μάσσα κ' ἡ καλὴ	44
ΣΤ' Πρώτη ἀνακάλυψη τοῦ κόσμου	52
Ζ' Τὸ μεγάλο ξεκίνημα	59
Η' Νύχτα στὸ βουνὸν	65
Θ' Πολεμικὸ συμβούλιον	72
Ι' Δέκατος τρίτος αἰώνας	78
ΙΑ' Ὁ πρωτοστράτορας τοῦ Μυτσηθρᾶ	83
ΙΒ' Ἡ ἐντολὴ τοῦ Σγουρομάλλη	90
ΙΓ' Τὸ σταυροδρόμι	101

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

A' Ἱστορία μιᾶς ἐξόριστης (I)	107
B' Ἱστορία μιᾶς ἐξόριστης (II)	113
Γ' Ἱστορία μιᾶς ἐξόριστης (III)	119
Δ' Πορεία πρὸς τὴν πατρίδα	125
Ε' Βασίμνι!	135
ΣΤ' Ζητιάνος	144
Ζ' Ἀπαντοχὴ	151
Η' Ὀνειρο ποὺ ξεδιαλύνει	164
Θ' Ὁ ξένος τῆς πριγκηπέσσας	176
Ι' Οἱ δυὸ Βιλλαρδουίνες	186
ΙΑ' Αἰνίγματα	198
ΙΒ' Ἀνοιξιάτικο ἀγέρι	210
ΙΓ' Τὸ κάλεσμα τῆς λευτεριάς	220

ΙΔ'	Μιά φράγκικη βεγγέρα	234
ΙΕ'	Hierro, despierta te!	253

Μ Ε Ρ Ο Σ Τ Ρ Ι Τ Ο

	Σελίς	
Α'	‘Ο άποχαιρετισμός του δνεΐρου	269
Β'	Τò παιδι που Ξρχεται	280
Γ'	Χειμωνιάτικο τραγοϋδι	290
Δ'	Δεύτερη ανακάλυψη του κόσμου	300
Ε'	‘Η βεγγέρα τών βιλάνων	307
ΣΤ'	‘Αξέχαστα και ξεχασμένα	317
Ζ'	«Σᾶς φέρνω τήν ‘Ανάσταση!»	326
Η'	Πρώτη σπΐθα	334
Θ'	Nexum se dare	343
Ι'	Αυτός πòυ τὰ πάντα μπορεί	360
ΙΑ'	Τò σύμφωνο	369
ΙΒ'	‘Η ανατριχίλα άπλώνεται	381
ΙΓ'	Βρυκόλακες	391
ΙΔ'	‘Η ώρα τών σκλάβων	400
ΙΕ'	Τορνέο στην ‘Αχαΐα	409
ΙΣΤ'	Τò κάστρο (I)	422
ΙΖ'	Τò κάστρο (II)	432
ΙΗ'	Τò κάστρο (III)	440
ΙΘ'	Τò κάστρο (IV)	448
Κ'	Τò κάστρο (V)	462
ΚΑ'	Τò κάστρο (τέλος)	474
ΚΒ'	Μεθεόρτια	484
ΚΙ'	‘Ο σφαδασμός τής Μπιάνκας	489
ΚΔ'	Ροβολατόροι κι άφεντάδες	498
ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ	. . . . .	509

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟ
ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟ ΒΑΣ. & ΜΙΧ. ΡΟΔΗ,
ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ - ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ 59 —
ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΝ. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑ-
ΚΟΣΜΗΣΗ Ε. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ

F4
5610
T4F7
19--

Terzakes, Angelos Demetriou
He prinkepessa Izampo

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
